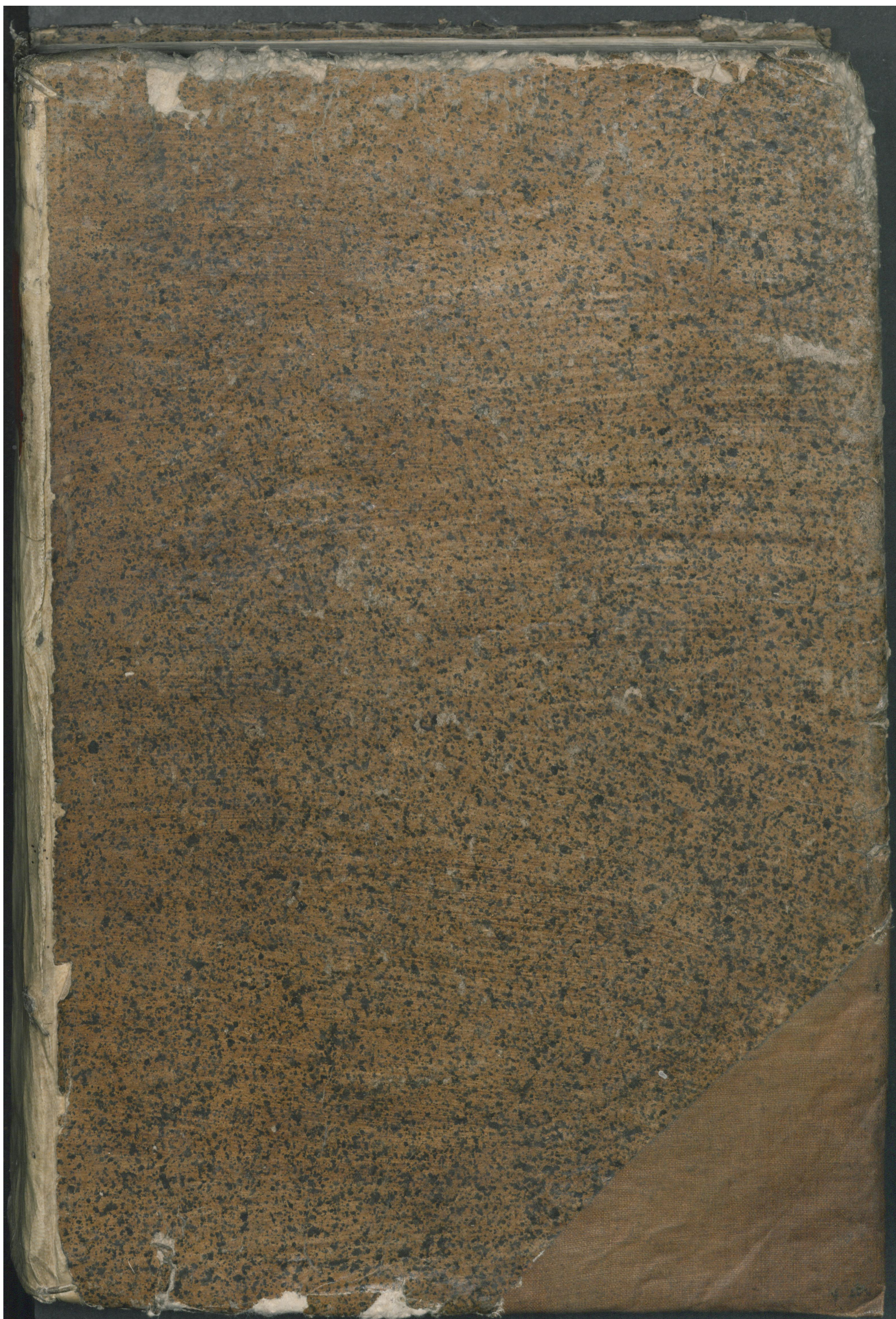
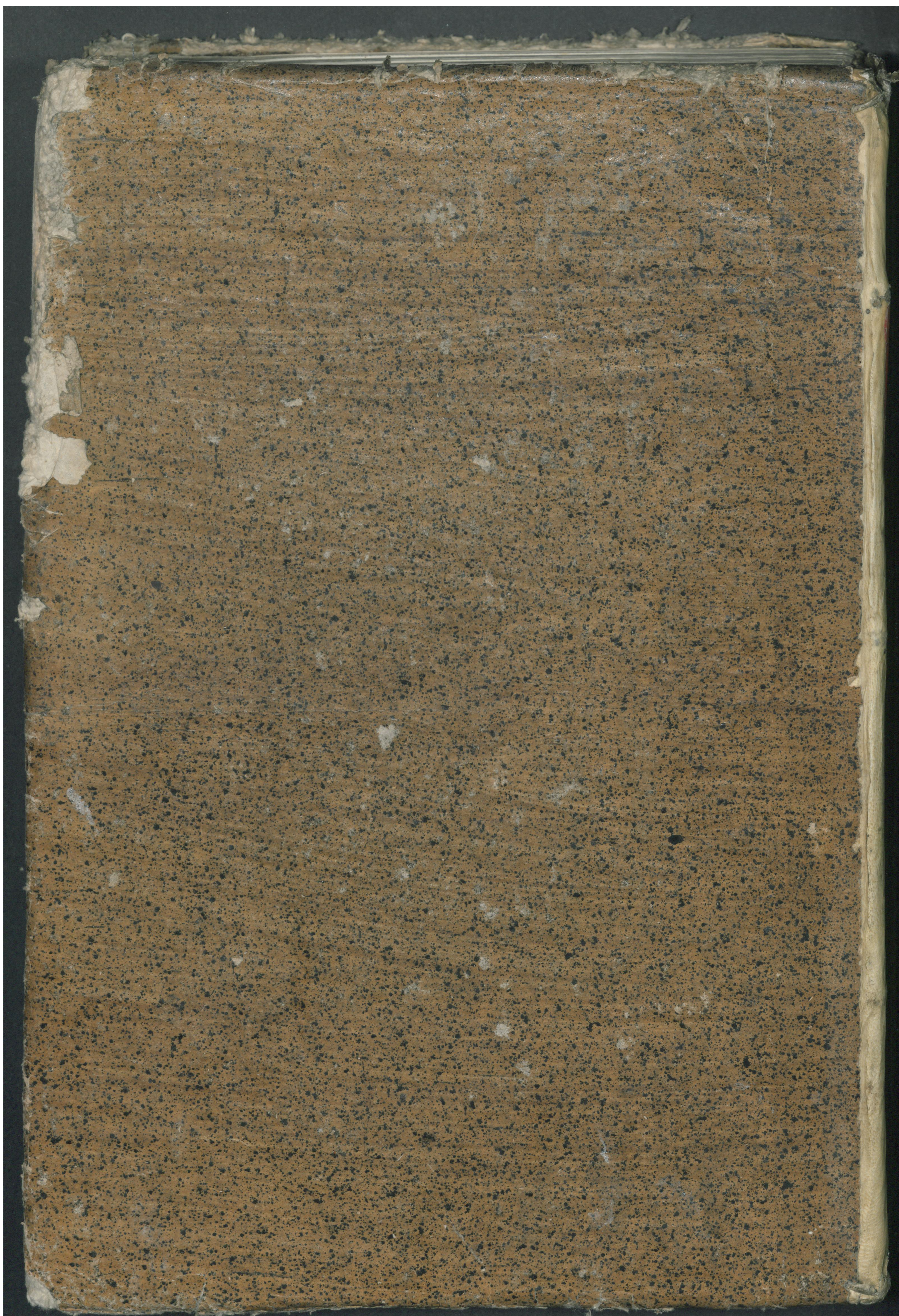

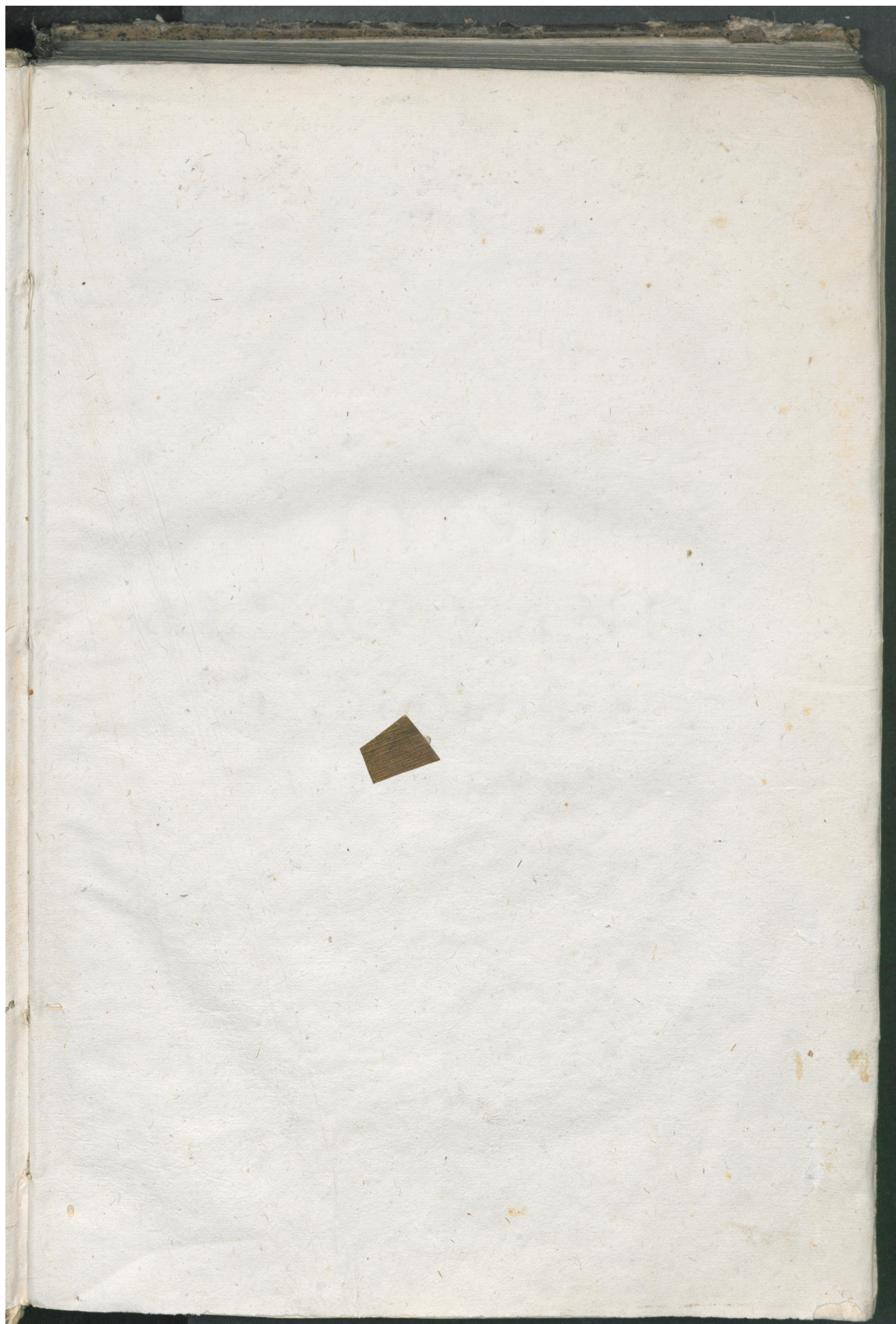

ALDROVANDI
T.IV.
DENROLOGIA

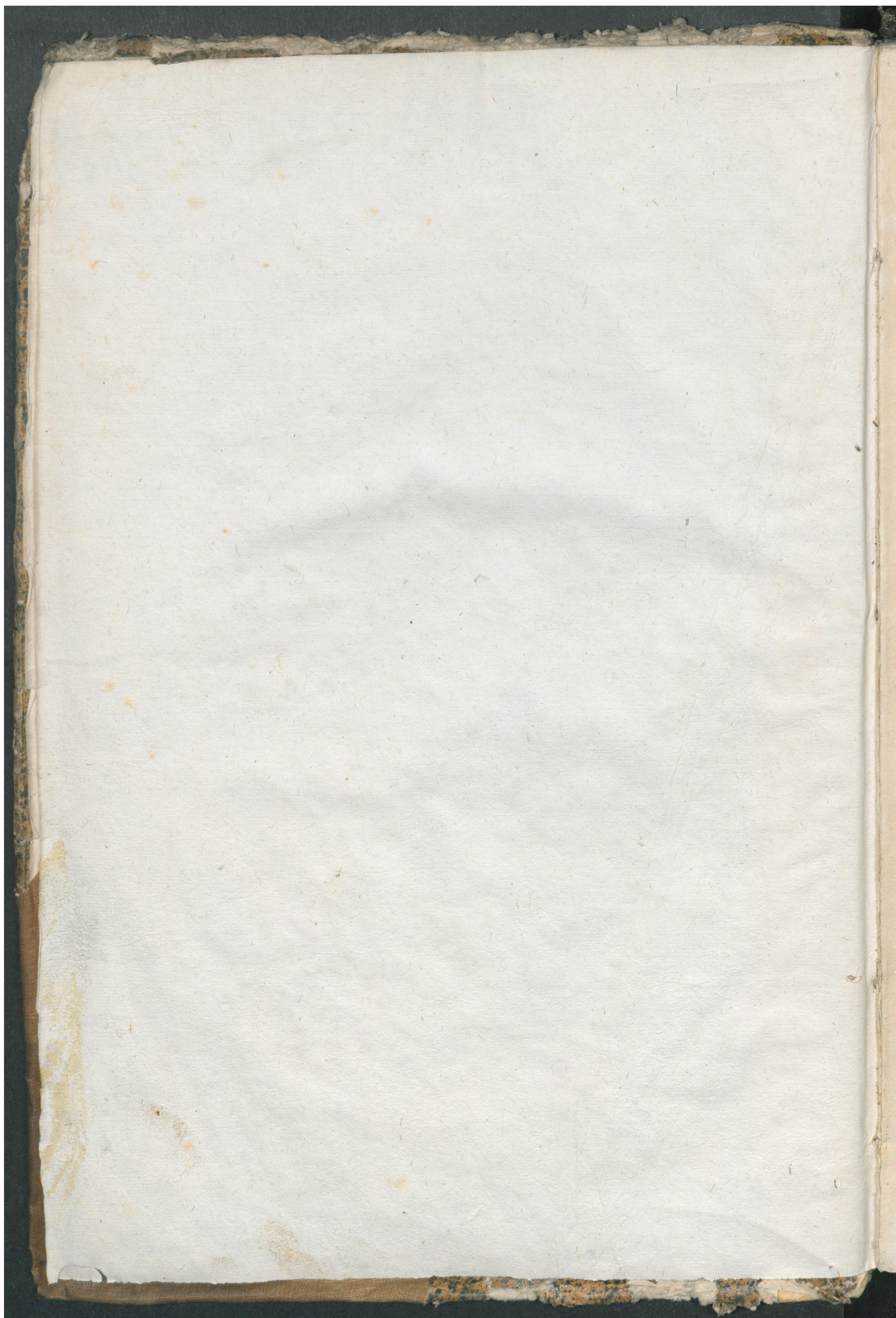

VLYSSIS ALDROVANDI DENDROLOGIÆ LIBRI DVO.

VLYSSIS ALDROVANDI PATRITII BONONIENSIS DENDROLOGIÆ, Naturalis ſcilicet Plantarum Hiſtoriæ de Arboribus LIBER PRIMVS.

VNIVERSALIA PROLEGOMENA.

A

INTRODVCTIO O. M.

GRANDE quidem Onus, cui Milonianum vix ſufficeret Robur, numeroſam, & perarduam Aldrouandeæ methodi ad Normam congeſtæ important Eruditiones. Debillimos illud Ingenij mei Artus tantæ nimis impares grauitati prorſus oppreſſiſſet, niſi efficaciſſimum, & lene Virorum ſummæ Auctoritatis me huiuſmodi ſuſcipiendam ad Prouinciam coegiſſet, ac animaſſet Imperium. Ancipiti duorum monoſyllaborum adhuc hærentem in Biuio hinc Lyricus me compellauit Vates *tu cede potentis amici Lenibus imperijs*. Hincquè panegyriſtes Poeta, vt ingentem hanc Syluam animoſus intrarem impulit.

Auſon. Idyl. 12 eſt, & non.

Horat. l. 1. epiſt. 18.

B

Non quiſquam fruitur veris odoribus,
Hyblæos latebris nec ſpoliat fauos,
Si fronti caueat, ſi timeat rubos. nec ſudoriſici mei me pœnituit aſſenſus.

Claudian. in Nupt. Hon. Epithal. 4.

Rectiores, magiſque tutas procedendi opere in hoc Dendrologico Semitas à nemine antehac forraſsè tritas Meduſæorum Monſtrorum immaniter latrantium abſque pauore Iatria, Sacra Themis, & Aſtræa liberali meipſum complexæ Fauore demonſtrarunt. Hæ, apud quas Herbariæ rei Genialis meus Amor longum per annos 50. curriculum ſæpè diuertit, (quia ſyluas habitare Muſarum in conſortio illæ eędem non erubuerunt) Ethica humanæ vitæ Præcepta Arboreis

floribus, folijs, librifque naturaliter inſcripta oſtenderunt, Phyſicaque Ænigmata placidiſſimis à Poetis haud inutiliter exornata iuxtà Votum Platonis in Dialogo de Voto,& non tam Græco, quam Latio, Italoque ſub Idiomate exarata Lignorum per Caudices adducere docuerunt. Omnis demum Generis eruditiones à Scientificorum quorunque doctioribus monumentis diligentiſſimè conquiſitas, vt proſperæ fortunæ ornamentum, aduerſæque refugium maximi oratorum Tullij teſtimonio fierent, ipſarum Arborum ſtipitibus glorioſè appendere inſtruxerunt. Cumque nihil ſciri exactè poſſit, (vt conſtans Peripateticorum fert ſententia) primarum cauſarum vſque ad elementa diligentiori abſque perueſtigatione præhabita, in hac ſciendi emenſa latitudine inuentu facile credidi illud optimum, cuius ignorantiam malitiei diuitem pronunciauit Ariſtotelis præceptor in Alcibiade ſecundo. Omnes præterea Virorum ordines à maximà vſque ad minimam intelligendi capacitatem alloquor. Vndè notionum innumera quodammodò aduocare Argumenta rei pretium venit; ità vt vix inueniendum aliquem credam, cui nonnihil placiturum ſit, cuius gratia cætera diuerſis guſtibus gratificatura minimè ſit improbaturus. Geoponici, Seplaſiarij, Architecti quicunque, & Materiarij contenti ſint, vel educatione ſimplici Arborum, vel compoſitione cognita, aut reſolutione, & vſu practico; Philoſophiſque ſpeculationes formarum; Medicis alteratrices vires; Moralitates Ethicis, atq; Politicis; Myſtica, Hieroglyphicaq; Poetis, & Oratoribus; Fabulas, ſuperſtitioneſque ſeriò explodendas Polyhiſtoribus; Cæteraque conſideranda curioſioribus Ingenijs relinquant. Hinc ergo à Rationalis, Naturalis, Mathematicæ, Ethicæ, atque Ciuilis, nec non Diuinæ Sapientiæ penitioribus Penarijs documenta Botanicis applicita negotijs haud auara manu depromere ſtudium inualuit, quæ ſinceritatis ſaltem, & doctrinalis ordinis clarioris, & fructuoſioris æſtimanda pretio reor. Dum enim contenditur ſuauiſſima caſtigatione mores componere, menteſque facillima inſinuatione erudire, extollitur Innocentia,& Veritas amabilior redditur, vitiorumq; deteſtandæ Idololatriæ promeritarum pœnarum ad ſcopulos alliduntur. Magnam porrò facilitatis partem ab ordine docendi aptè inſtituto reſultare nemo inficias ire poteſt; Apodicticæ nanquè Diſciplinæ concluſionum omnium euidentias à recta Mediorum in Demonſtrationibus eruunt diſpoſitione. Ordinem ideò ſequentem à Fructuoſitate Arborum, tanquam à fine proprio earundem petere ſtabilitum eſt. Varia proculdubio fructificandi vis ſpecificæ cognoſcibilitatis legitima in Arboribus parês habebitur, quippe quæ leges inter primordiales locum mundi ab exordio obtinuit prima vitæ Hominum benigniſſima ſuſtentatrix. Tres igitur cum ſint fructuoſitatis eſſentiales, ſimpliceſque differentiæ, quæ Cibum, Potum,& pingue Veſcum ſuppeditant, quas aliæ deindè mixtæ ſequuntur, ex quibus Humano Generi variæ, ac diuerſæ cōmoditates reſultant tribus claudere cuncta cogitaui Voluminibus, in primo quorum tripartito, in Syluam ſcilicet Glandariam, in Pomarium,& in Oliuetum de Alphiteis, hoc eſt farinoſi fructus Arboribus, in ſecunda partitione mox de Potomijs, & ſucceſſiuè in tertia de Elæophoris agetur, quæ in ſuas ſingulæ in proprio Genere ſpeciales ſpecies diſtinguentur, atque in eruditionum variarum Rubricas ſubdiuidentur, eo modo quem ſapientiſſimus noſter Aldrouandus in operibus à ſeipſo compoſitis, & euulgatis obſeruauit; in ſecundo autem Volumine Arborum Lacrymantium, Spinoſarum, & Miſcellarum; in tertio, atque poſtremo de Suffruticibus, atque Herbis ſimpliciter, & propriè dictis, exarabuntur Hiſtoriæ, in quibus melioribus fortè adſpirantibus fauonijs amœniſſima ad Prata ſpatiabimur, Horroſque ingrediemur olitorios, & voluptuoſos;& demum in Agros latiores migrabimus. Alphabeticum explicādarum, tum Arborum, tum Herbarum ordinem magna non abſque ratione omiſſum facere placuit, cum in eo tranſitus de Genere in Genus plerunque fiat, plurimaſque detur offendere dubioſiſſimas æquiuocationes, quæ difficultates ingerunt quammaximas, in noſtro præſertim tractandi eruditiones à natura rei, & non à ſolo nomine petitas modò, vbi partes cohærere debent ad inuicem, & realiter ſubſtantialiter, minimeque ſuperficietenus complicari. Indiuidualem

Difficillimū eſt omnibus placere poſſe. Plutarc. in Solone.

Scriptorum chorus omnis amat nemus. Horat. 2. epiſt. 3.

Vt plantarum ſemina; ſic Hominū vita. Plutarc. in Apopht.

A dualem mihi congenitum ſcribendi ſtylum materiebus repræſentandis eo meliori quo valui modo accommodaui, nunc planius, nunc elatiuſculè procedendo; & vtinam Præceptorum olim meorum, quorum ſummè veneror memoriam Io. Corn. Vteruerij, & Bartholomæi Ambroſini præclariſſimis adamuſſim inſiſtere valuiſſem veſtigijs. Cœterum mi lector Boni amator, & æqui, quem minimè latet *quid diſtent æra lupinis*, quique probè noſti quam difficultatem inuoluant, τὰ τοιαῦτα tuæ beneficæ commendatur humanitati liberalis mearum imperfectionum venia; ſic enim illud Seuerini dictum praxi demandabimus.

Plin. Iun. l. 4.

Qui ſerere ingenuum volet agrum
Liberat prius arua fruticibus,
Falce rubos, filicemque reſecat.

Boeth. l. 2. metro.

EXORDIVM,

B

Seù Dendranatome.

PRimis hiſce noſtris Arborearum Enarrationum in Ianuis ſeſe offerunt Vrbanitas Arborum, hoc eſt tractabilitas, necnon ſylueſtris, & effera earundem naturalis conditio conſideranda, iuxtà Botanicorum Coryphæi ſic ſcribentis Doctrinam: *Naturalis quædam differentia protinus in Syluestrium, Vrbanorum què genere nobis ſeſe offert &c. Vrbanum autem, & Syluestre vocitare debemus redigendo, tum ad prædicta illa, tum vel maximè ad id quod omnium Vrbaniſſimum eſſe conſtat. Homo autem, aut ſolus, aut maximè omnium Vrbanum eſt*; illæ nanque Arbores noſtræ cognitioni ſeſe facilius inſinuant, atque noſtris commodis, & vtilitatibus ſe magis dedunt, quæ ſub terra minus otiantur, & humanitatis quandam ſpeciem præſeferunt, vtì medicorum parens Hippocrates teſtatum reliquit, *quemadmodum igitur* (hæc ſunt illius verba) *Arbores rationem non habentes hoc tempore* (nimirum hyeme) *præparant ſibi ad æſtatis commoditatem, tum incrementum, tum Vmbram, ſic oportet hominem: quum ſanè mente, ac ratione præditus ſit, carnis incrementum ſalubre ſibi præparare*. Neminem adeò ſtupidum inueniri ob hoc crediderim, qui naturalibus facultatibus, atq; inſtrumentarijs actionibus Arbores audeat ſpoliare, in quibus diſtincti, & certi quidam fines obſeruãtur, qui plus, minuſuè delectabiles deprehenduntur. Plantæ igitur omnes, maximèque Arbores ſimilaribus non ſolum, ſed compoſitis cõſtant euidentiſſimè partibus, quas ratio demonſtratiuè ſuadet, conuincitq, αὐτοψία; dicamus igitur cum Plinio, & alijs doctiſſimis viris dari, & reperiri debere in Arboribus calorem in primis innatum, viuificum, elemento ſtellarum reſpondẽtem, à quo prouenit Actio quæuis vegetatiua, & inſuper Humores alimentales, necnon excrementitios, tanquam primum paſſiuitatis ſubiectum, Inſtrumẽta dein Venarum nutritiuis ſuccis deferendis naturaliter deſtinata, intrà quarum cauitates ijdem ſucci concoquuntur; Neruos inſuper, non motorios, neq; ſenſorios, verum durabilitatem obfirmantes; Oſſa præterea, Carnemque pro Arborea mole contexenda, ſuſtinendàque fabrefacta; Cordis quoque Viſcus proportionale, ſeù Matricem, tanquam principalem Animæ ſedem, & illius diuiſibilitatis, necnon ſemineæ generationis fontem, quas omnes centrales partes ambiunt illæ, quæ circumferentiæ rationem ſubeunt, vt Cutis exterior cum ſua Cuticula, Membrana cui ſubeſt carnoſa, in aliquibus Arboribus multiplex, ſiuè in ſui craſſitie diuiſibilis in plurimas bracteas, vel laminas ad modum paginarum in Libris. In quarum Arborum totali conformatione, Artus quoque, tum maiores, tum minores dantur, vbi aliæ partes, quas Senſoria ſymbolica, & cœca quodammodo vocare poterimus, recognoſci poſſunt, vndè aliquam in Arboribus partem Caput, & Cerebrum appellamus, aliam Pedes, & ſic Brachia, Coxendices, Digitos, Vngues, Capillos, Aures, & Oculos ſæpè ſæpius adnotamus; quæ omnia faciunt totius ad Arboris perfectionem, vegetatiuumque nobiliſſimum complementum. Et quia patent cuncta hæc facillimè ſemiputrida præcipuè ligna

Theophr. l. 1. Hiſt. pl. c. 6.

Hippocrates l. 2. de diæta.

C

Ariſt. Phyſ. l. 2.

Ant. Miz. in Dendranat. Plin. l. 16. cap. 38. Ariſt. l. 1. de Pl. c. 2.

D

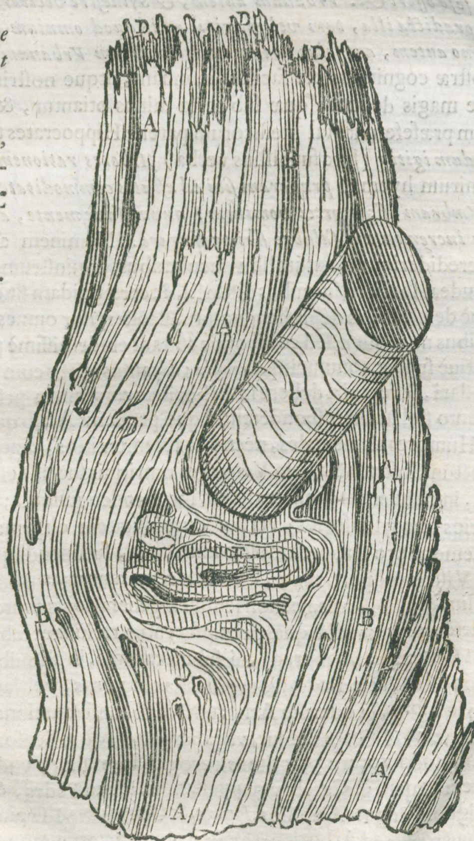
gna ſecanti, ſub qua diſpoſitione partes ab inuicem diſſidere, & ſegregari cum accidentium omnium variatione incipiunt, vnicam hanc delineationem pro aliarum exemplo explorandarum ſatis duximus proponendam, in qua Os duriſſimum, Caro, Nerui, Venæque, & Muſculi per bellè apparent: ſic Plantæ omnes, & Arbores Dermata, & Epidermata, cutaneas ſcilicet, atque cuticulares partes, veluti faſcias totius conſeruatrices habent vitæ, vbi naturales omnes facultates vigent, & proprijs mediantibus organis exercentur, varijs què illæ prærogatiuis tum ſpecificis, tum indiuidualibus inſigniuntur; cum autem circũferentiales partes viſibiles cunctis ex ſe pateant; ſicuti, & Brachia græcis *Acremone*, Humeri, & Axillæ proportionales *Maſcalæ*; digiti, *Thali*, vltimique Termini *Termites* dicti fructuoſitati expãdendæ, ſuſtinendæque, & dimenſionibus omnibus ad inuicem proportionatè nectendis deſtinati, centrales ſolum partes indigitabimus, in quibus calor implantatus, necnon influens recipiuntur, fouentur, actuantur. Primo igitur in præſenti figura litera A carnem lignoſam oſtendit; literæ B D meatus venarum, neruorum, & poroſitatum pectinatim excurrentium commoſtrant; litera C oſſa indicat duriſſima, quibus ſuam iactat durabilitatem Arbor, litera E muſculos ad ſoliditatem haud localiter flexilem factos à natura ob oculos ponit. Notandum tamen eſt Animam, quæ in toto ſeruatur, etiam materialiter, hic exprimi non poſſe, nam in centro quarumcunq; partium eſſentialium, & fundamentalium ratione magis, quam oculis

E

F

In toto corpore Arborum, vt reliquorum Animalium cutis, ſanguis, caro, nerui, venæ, oſſa, medullæque, &c.

Plinius lib.16. cap.38.

ipſis

A ipſis depræhenditur, dicentur adeſſe vbi diuiſibilis,& conſeruabilis erit,& vbi ſubſtantifica humiditas ab alimentali poterit refoueri;licet centralis,& medullaris pars in pluribus Arboribus notabiliter diſtincta colore, atque duritie à reliquis partibus appelletur communiter *Anima*. Operæ tamen pretium facturos nos eſſe credidimus ſi vnamquamque præmemoratarum partium theoricè explanaremus. Patet equidem Ore, & Oeſophago (vt hinc noſtram ordiamur Dendranatomen) multiplici præditas Arbores eſſe, quæ minimarum hiatibus radicum innumeris, per modum tamen vnius ſe habentibus, cibum terrenis è mamillis exugunt, illumq; dum excoquunt regulatè admodum, ſibi quoq; ad longam ætatem aſſimilant, ex quo irrefragabile ſobrietatis exemplar fiunt; hinc ſcitè admodum Muſonius *ſicut Plantæ ad perdurationem, non ad voluptatem aluntur; ſic Hominibus vitæ producendæ cauſa, non voluptatis victus eſſe debet*. Quam laudabilem ſobrietatem felix fœtuum procreatio, atque educatio ſolet ſequi, quod fortaſſis innuit Lucretius, ità canendo.

Ap. Stobeū

l. 1. de nat. rerum.

Creſcunt Arbuſta, & fœtus in tempore fundunt,
B *Quod cibus in totos vſque ab radicibus imis*
Per truncos, ac per ramos diffunditur omnes.

Arborea hæc ora triplicem ſuccorum energeticam ſpeciem ex Ariſtotelis doctrina admittunt *primam è genere Terræ, alteram ex Aquæ genere, tertiam ex Ignis genere; à Terra enim fixio Plantæ eſt, ab Aqua coagulatio, ab Igne fixionis vnio*, & eſt æquè ac diceretur Melancholicum in Plantis adeſſe Humorem, Pituitoſum, atq; Bilioſum, qui maſſam ſanguineam conſtituunt, ad ſanguinem pro quarto humore ſumptum non reſpiciendo, niſi vel in floribus coloratis, & fructibus, vel in lignoſa lacrymatione dulcis, aerei, pinguiſvè liquoris. Ex quibus omnibus ſuccis parenchimatoſæ partes per ſolam affuſionem, quam eraſiſtratus παρέγχυμα vocabat, roris, cambij, & glutinis coaleſcunt. At quæ ſunt oculis ſubiecta magis fidelibus hinc ad ſe nos raptim vocare videntur. Extima totius corporis Arborum pars cutis ſcabra plerunque, & ab intimioribus plus, minuſuè ſeparabilis partibus, à quibus C ſuam trahit originem maximoperè nerueam, cuncta tegit incorruptè, tueturque, & ibi ſolum peruia eſt, vbi germinibus egreſſus tenerrimus datur, præter inconſpicuas poroſitates viuenti tranſpirabilitate neceſſarijſſimas. Arborum porrò dignitatem non modicum oſtendit erecta Stipitis, ſeu Caudicis ſtatura ingens, in medio cuius Mathematico phyſico, ideſt in centro quantitatiuo, & Virtuali ſimul in Arbore perfectiſſimo, cylindrico nimirū adamuſſim producto viſcera locantur, à quorum linea centrali extenduntur hinc inde ramoſitates coxendicum, pedum, brachiorum, digitorum obliquè, & arcuatim Cœlum ſpectantes, orbicularem collectiuè ſumptę, vel pyramidalem affectantes figurā, quas Generaliſſimas Arbores sì deſcribere, ſeù definire vellemus Ereſio principaliter eſſet adhærendum. *Arbor eſt quod ab radice, caudice ſimplici, ramoſum, nodoſum, ſurculoſum, haud facilè diſſolubile aſſurgit*, ſeù *Arbor eſt Animatum Corpus procerum, peramplum, organicum, ſolidum, primo alendi, & generandi præditum facultate ex ſe ipſo, & non exterra* (quicquid dixerint ſtoici) *ſuarum habens initia actionum* Arboreæ mox cuti quæ ſubeſt Tunica ſuper- D ſtans ligno, vel eſt Sciſſilis in tenuiſſimas, & plicabiles bracteas, quæ liber propriè dicitur; vel Nebilis in lanugineam, pappoſam, flocciformemuè ſubſtantiam facillimè tranſiens, membranæ in Hominibus carnoſæ, vel duplicibus Caluariæ menyngibus ſimilis; Muſculoſa dein Arboris ſubſtantia lignum propriè vocitatata ſeſe offert conſideranda, quam Græci ob id λύχνον, & Hebræi eb   hoc eſt luminis conſeruatricem proper illius conbuſtibilitatem, & luminoſæ flammę cōceptum, cui ſucci quandoque ſuggerunt alimentum lenti, pingueſque ὀποὶ; illa corpulētiam non modo tribuit Arbori, ſed fortitudinem, & durabilitatis robur eximium, quo mediante motus cuiuſdam localis, ſaltem ſecundum quid, contrà ventorum præcipuè perfringentes violentias, particeps euadit, & dum verſus Arboreum firmiſſimum principium eadem pectinatim fibroſa muſculorum ſubſtantia mouetur COR ipſum tueri atque defendere naturaliter nititur; ſic enim decet Membrorum Regem ad vitam vegetatiuam conſeruandam cuſtodiri, quod viſcus à cæteris ſenſibiliter

Ariſt. lib. 2. de Pl. c. 1.

Ariſt. lib. 1. de pl. c. 3.

Theophr. l. 1. H. pl. c. 3. Coſtæus de Vniu. ſt. nat. l. 1. c. 5.

Gal. in defin. m.

Columel. l. 1. c. 3.

biliter, vt plurimum, dignoſcitur partibus, ſemperque ratione percipitur; illud namque medium vegetabilitatis, & germinationis ſemper occupans carne duriori parēchymatoſa, & ab alijs partibus aliqualiter diuerſa cōſtat, cui ſi marcor, & morboſa contingat abſumptio, quæ fluorum fletus excitet, ſeu torulos internos vitæ tortores aduocet proximiori parti Arboreæ proprias demandare ſolet vices, itaut ſola etiam cutis officia cordis exercere ſolita ſit, vt patet in Arboribus quæ canceroſa concameratione ligneam totam amiſere ſubſtantiam, & ſola cute permanente vegetationem ſuam continuant. Cordi concordant reliqua viſcera Matricis, Lienis, & Iecoris, quæ cum ipſo realiter identificata vnum conſtituunt corpus pluribus præditum facultatibus, atque virtutibus; nam Cordis eſt ſeminales conceptus dirigere ad vitam, alimentales ſuccos ad tranſmutationem promouere, & reliqua munia vegetationis perficere, & ideò Botanicorum Princeps Theophraſtus cordis, Matricis, atque Medullæ nomina in Arboribus confundit, vocando centralem omnem Arborum partem *Miran*, & *Cardian*, atque *Melon*, hoc eſt *Matricem*, & *Medullam* ex verſione Gazę ſecundum Hermolaum; Quam partem Vir præclariſſimus Cardanus generaliori vocabulo *matricem nutritionis*, ſeù *matrem*, & totius Plantæ benignam *Altricem* nuncupauit, & practicorum integer cœtus populari ſubſcribens voci *Animam* appellauit; Hæc ea eſt, quæ Cylindricas caudicum Arboreorum Machinas, nè ſub inquieta ſtatione labaſcant conſeruat, eademquè motiones omnes naturales varijs, & diuerſiſſimis inſtrumentis mediantibus, vel aereitati ferè ſimplici, quemadmodum in Arundine proximis, vel ad ferream duritiem accedentibus, vt in Mytrodiris Iauæ minoris Arboribus perficit. Clarum equidem eſt cūctis Arboream hanc Extiſpicinā fauores, vel iniurias Cœli aptiſſimè poſſe detegere præcedentes, & futuras prædicere ſi omnes, & ſingulæ partes in Arboribus ſpeciatim perpendentur in annos, ſtante Prouerbij illius Geoponici probatiſſima Veritate *Annum producere fructum non aruum*; plus enim debemus in fructibus recolligendis Cœli agentis benefico influxui, quam Terræ paſſiuè obtemperātis oblato pabulo; nam Sol ipſe Vernus verus Temporis noui Parens, omniſq; viuidi viroris efficiens cauſa Herbaceas *Gemmas*, atque *Turiones* ſeù *Tuores* Vitali propria ditat luce, vt illis tanquam fertilitatis oculis futuram Annonæ copiam perſpicere, atq; tueri valeamus, hincque dementes, atque crudeles iuremerito cenſeantur germinum huiuſmodi præciſores, & luminum floridorum peremptores.

> *Inuidet Arboribus crudelis lumina demens,*
> *Germina qui cædit, concutit, atque rapit.*

Gemmatis ab vtriculis hiſce prodit feliciſſimè coloratus, & odorus Flos, *Tantus Veris honos, & odoræ gratia Floræ*; Vbi prouidiſſimum naturæ Genium, fœcundiſſimumque illius coniugium in quinis, & ſeptenis coloratis, odoratis, nectareiſque datur admirari foliolis, ceù multiplicatis Bonorum omnium largitoribus liberaliſſimis, quem ſenſum ſequenti expreſſimus Diſticho.

> *Omnia ſunt tria, ſed mage ſunt quina omnia, ſeptemque*
> *Omnia; nam fundunt terque, quaterque bona.*

Suum quoque ſpei plena Folia vſum Officialem oſtendunt, quæ ocularium palpebrarum, atq; capitis, menti, cutiſque, pilorum ad inſtar floribus venuſtatem, fructibusque ſapiditatem fouent, atque diurna, & annua conuerſione ad ſolem omnes iiſdem perfectiones è Cœlo pendentes accerſunt; nec Spinæ otiantur aſperæ, Lanugineſuè molles obdormiſcunt; nā iniurias furaces iſtæ propulſant, atq; contemnunt; dumq; innumeras fructuum figuras, & mollia mixta duris in eorundem fructuum compoſitione aperire, & indicare videntur, penitiorem quoque Animæ Arboreæ cognitionem nobis inſinuant, cuius Actus *Phyton* dictus conſiſtit, ex Leucippo, alijſque Philoſophis in Ætherei viuacis caloris portione quadam, atque vapore benigno, & blando amicè iunctis, paulò infrà ſenſibilitatis efficientiam, ità vt Arbores ſenſibilitatis vltimo in confinio valeant locari; quandoquidem

> *Infima ſupremi tangunt ſuprema ſecundi;*
> *His Virtus ſimilis ſemper ineſſe ſolet.*

Vitruu. l. 2. Architect. c. 9. — *lib. 1. Hiſt. pl. c. 4.* — *Columell. l. 12. c. 48. & l. 4. cap. 24.* — *Apuleius de Deo Socratis* — *Hippocrates de nat. pueri.* — *Martialis l. 6. ep. 80.* — *Eraſmus in chiliadibus* — *Ruell. de nat. ſt. l. 1. c. 10. Colum. l. 3. c. 17.*

Den-

A Dendranatomicis hiſce innixæ fundamentis Hiſtoricæ hæ noſtræ Perquiſitiones doctam ſtudioſorum curioſitatem vtiliter fortaſſe paſcent, vbi ab vniuerſalioribus ordine naturæ exorſi, ideſt à manifeſtioribus nobis, ad manifeſtiora naturæ, Vniuerſalia ſingularibus præpoſuimus, cuius inſtituti Peripatetici ratio expoſtulat, vt Vniuerſaliſſima ipſarum Arborum Prolegomena pertractemus,& ad ſpecies deindè declarandas deſcendamus; habebimus ergò in ſubſequentibus Rubricis ſermonem de Generibus, & Differentijs Arborum; mox dè Nominibus, Etymologijs, Æquiuocis, Denominatis, & ſucceſſiuè de Epithetis, Mirabilibus, Prouerbijs, Problematibus, Hiſtoricis, Moralibus, Legalibus, Superſtitioſis, Prodigioſis, Monſtroſis, Fabuloſis, Præſagijs, Inſomnijs, Hieroglyphicis, Myſticis, Emblematicis, Symbolicis, Numiſmatibus, Inſignibus, Vſibus medicis, Alimentoſis, Oeconomicis, Veſtiarijs, Architectonicis, & Domeſticis, in Militaribus, in Ludis, in Ciuilibus, in Sacris, in Re nautica, inque Coronis.

Ariſt. l. 1. Phyſ. t. 2. & 4.

B

GENERA, ET DIFFERENTIÆ Arborum in Vniuerſali.

Eneraliſſimum Genus Arborum comprehendens Plantas omnes lignoſas, duras, proceras, craſſas, hærenteſque ſolidiſſimè Solo diuiditur primò in Arborem grandem, ferròque intactam, atque in Arborem fruticantem, ſeù Arbuſtatam, cæduamuè; ſubalterna hæc ambo Genera in Syluestres, feraſque Arbores, & in Hemeras hoc eſt mites, ſeù ſatiuas, atque domeſticas, vel hortenſes; & tam hæ, quam illæ ſubdiuiduntur adhuc in maſculos, & fœminas ſecundum Ariſtotelem ſic loquentem *Differentia quoque ſylueſtrium Plantarum, & Hortenſium per maſculos diſcernitur, & fœmellas, vbi quæque ipſarum per proprietatem, quæ* C *cis ineſt cognita fuerit; nam maſculus ſpiſſior eſt, ac durior, plurimis ramis abundans, minus humectus, celerior in maturationem, habetque folia differentia, & ſurculos; fœmella verò hæc minus habet.* Ridiculum tamen eſt, quod aliqui credant Arbores mares, & fœminas radicibus ſubterraneè coniungi ad fœcunditatem, & quamuis Ariſtoteles viſus ſit huic opinioni aſſenſum præbuiſſe, dum dixit Arbores fructum ferentes adiuuare ad maturandum, ſaltem eas, quæ infructiferæ ſunt omnimodè, vt inter Ficum, & Caprificum euenit; diuerſum tamen inferius palam eſt profeſſus dicés in Plantis facultates maris, & fœminæ miſceri, nec marem à fœmina ſeparari, quamobrem ex ſe ipſis progenerant, nec genituram, ſed conceptum tantum emittunt, qui ſemen vocatur; Ægyptij, Diodoro Siculo Autore, contrà græcorum morem Arbores fructiferas mares appellabant, fœminas verò maturitatem tantum adiuuantes; Prædictæ verò ſubdiuiſiones primæ in tot alias partiri poſſunt diuaricatas differentias, quot partes ab inuicem diſtinctæ realiter habentur, tam D perpetuæ, vt Radices, Caudices, Nodi, Rami, Cortices, Ligna, Medullæ: quam annuæ, ſeù caducæ, vel actu, vel potentia tales, vtpotè integrantes quidem Arborem, ſed non eſſentialiter, & abſolutè illam conſtituentes, vt ſunt Folia, Flores, Fructus, Semina &c. nam poteſt ſine his dari Arbor, at minimè ſine caudice &c. quò ſpectat illa de Plantis Ariſtotelica doctrina: *Differentiæ Plantarum in ſuis partibus cognoſcuntur pulchrè, vt & figuræ ipſarum, tum ex colore, tum ex raritate, & ſpiſſitudine, aſperitate, vel lenitate, tum alijs omnibus quæ ipſis accidunt differentijs.* Et vt à primis differentijs exordiamur: Radix græcè ῥίζα ſic definita à Theophraſto: *Radix eſt id, quo alimentum attrahitur*: oris officium præſtans, illique aſſimilata ab Ariſtotele; vndè Plantarum radicatio à Botanicis dicta fuit *Oris extenſio*, ſicuti Terra à terrendo fuit appellata, quam multi Proſerpinam vocauerunt, quia radices in ea proſerpunt, & tanquam pedes quoque, ſecundum Mizaldum, figuntur; Illæ, autè, vel Amaræ ſunt, vel Dulces, vel Suaueolétes, vel Graues, ſecundum Theophr. quas

Alciat. in L. ſylua cæd. de Verb. ſign.
Plin. l. 16. c. 20.
Ariſt. l. 1. de pl. c. 3.
lib. 1. de gen. Anim. cap. 1.
lib. eodem cap. vlt.
l. 1. de pl. c. 3.
l. 1. Hiſt. pl. c. 2.
Ariſt. l. 1. de pl. c. 2.

Theophr. l. 9. H. Pl. c. 13. Plin. l. 16. c. 32.

quas Plinius ità diuiſit, *Magna, & Radicum differentia; aliæ ſunt copioſæ, breues, & anguſtæ, ſingulares, craſſiores, & inæquales, ramoſæ, carnoſæ, profundæ; aliæ per ſumma ceſpitum deſcendentes; aliæ recto meatu; aliæ flexuoſo; aliæ minutis capillamentis hirſutæ, è quibus Montani prætenuia fila decerpentes, ſpectabiles lagenas, & alia vaſa nectunt, aliæ ſunt maximæ ſpatio, atque plenitudine, quædam ſunt viuaciores in ſuperficie &c.* Arborum quædam radices etiam reperiuntur, quæ ità complexæ viuunt ad inuicem, amantque connecti, vt cratem quandam conficiant, & ſepem ſupinam, quæ profundis aquis ſolo euulſa poſſet ſuper natare, & ex raptu fimi vliginoſi vagantis viuere; cuiuſmodi fortaſſis erant Arbores illæ, quas minimè radicatas, ſed erectas ſomniauit Lucianus, dum ſcripſit: *nos autem arbitrabamur continentem eſſe, verum erat Gurges, cui fundus non erat, Arboribus, quæ*

lib. 2. ver. hiſt.

Reticulum Arachnoide paluſtre ſubtiliſſimũ, quod pro exemplo maiorum Radicum complicatarum exhibetur.

CONFERVA PLINII. *lib. 27. c. 8.*

Filorum inuolucrum, quod conferruminat Oſſa
Dant Fluuij; an vitæ ſtamina nere ſciunt?

Hanc muſcoſum Aceruum vocat Ruellius *l. 2. de nat. ſt. c. 133.*

radices non habebant conſitus; ipſæ tamen Arbores immobiles ſtabant, ac erectæ, ac ſi ſupernatarent; Sed rè vera dantur inſulæ quædam mobiles, atque natantes ſuper gurgites profundiores Vallium ex ſolis radicibus intertextis, & fimo vliginoſo leui op-

A uioppletis à natura fabrefactæ,quæ Arbusculas mediocris altitudinis alentes, casasq; piscatorum satis capaces sustinentes,quoddam naturæ miraculum esse videntur. Sed in vastis gurgitibus Quercus etiam ingentes natantes complexu radicum Historicè narrat Plinius inquiens, *quod ità libratæ stantes nauigant ingentium ramorum armamentis*. Illudque idem confirmat Abbas Stengelius neotericus scriptor exemplo practico Audomaropoli in Belgio.Huiusmodi fundamenta vegetabilitatis, radices nempè varijs ostendit modis natura sibi curę esse iacere vbique, multaq; radicalia specimina edere, vt est Reticulũ quoddam subtilissimũ,quod ego *Arachnoide* cognominaui, super humiles stagnãtes aquas efformatum, & longè,latèque extensum; cuius particulæ delineationi Distichon hoc subscribere libuit.

Columella l.2.c.2.
Plin. l.16. c.1.
in libro in scr.Pomona in Hortens. p.2.c.2.

Rete parat Natura suum tenuissima nectens
Stamina; numnè vt agant, sic elementa capit?

Secus quoq;flumina conglobatarum Radicum speciem effingit quandòq;natura in finem prorsus eundem, vt nimirum ostendat prima vegetabilium stamina, B eorumq; Embryones in Radicibus consistere, & propterea villosæ densitatis, & fistulosæ herbaceam Conferuam à Plinio descriptam summæ ad ossium conferruminationem virtutis cõposuit,cuius iconem suprà dedimus, Disticho allato animatã.

Plin. l.27. c.8.

Pro vltimis autem Radicum Arborearũ differentijs stabunt Monorrhizarũ conditio, cum qua difficillima Vniradicum Arborum stat propagatio; itemque profunditas earundem,dum altissimè insiguntur telluri radices ad maximam Arboris stabilitatem, vel ipsarum quoque superficialis prima sub telluris cute excursus ob impenetrabilem soli duritiem, vt in multis Occidentalium Indiarum Regionibus euenire monent Scriptores. Caudice,secundo loco,differunt Arbores crassiori, & minus crasso,itemque prolixiori,vel breuiori antè diuaricationem,qui parum,multumuè teres, aut inæqualis esse potest. Nodosæ quoque Arbores ab Enodibus manifestissimè discriminantur; illæ masculinitatem, & syluestreitatem redolentes,istæ è contrà fœminineitatis participes: vndè mares Arbores, & syluestres, vt potè sicciores naturaliter nodis huiusmodi crebrioribus donatę sunt,densę crebritatis pro- C pterea Vitruuij auctoritate nuncupatæ. Sunt autem nodi in Arboribus partes quædam durissimę, & ceù verrucosæ protuberantiæ; & illos duum specierum fecit Theophrastus, nimirum cœcos alios, alios morbosos, & hi vel sunt Tophacei,vel fungiformes quos ἰπϋολιδα potius,hoc est Glandia,quam verè nodos dici debere autumarem,& in Artificialibus operibus lignosis,ideſt in Architectonicis, Vitruuio iubente,nunquam admittendos;nam ex vitiata, & non genuina germinatione proueniunt,quę præternaturalem corruptiuam causam,non perfectiuã agnoscit. Virtus vegetans validior magna facit,& pulcra,non monstrosa, atq; deformia, vt Platonis fert sententia. *Non magna res statim est bona, sed bona statim est magna*. Corticum modò differentiæ sunt exarandæ,in quibus omnibus potentialis adest diuisio, & subobscurus color inter virorem glaucinum, & atrum, & à quibus mollities extrinsecus abest, & in eo sitæ videntur esse,quod alij cortices sint tenues, alij crassi;alij læues,alij carnosi; alij per partes successiuas decidui,vel constantes;alij neruosi, alij D macilenti; alij multipliciter tunicati,vel per longum diuisibiles,seù filamentosi; alij variè colorati,tum formaliter, tum causaliter; alij odorati, aut inodori, vel fœtidi; alij denique sapidi, insipidi, dulces, amari, acres, austeri &c. Quæ omnes prænarratæ differentiæ de lignis quoque verificantur,& multò etiam plures, quæ haud difficulter in execto quaquà versum ligno diudicantur; vbi præter densitatem, & raritatem, ponderositatem, vel leuitatem, coloresque ferè omnes,substantia,vel homogenea, vel eterogenea, vel pectinatim excurrentibus venis delineata, vel omninò indiscriminata apparebit cum nullo medullæ vestigio, vel alterius lignosi visceris, sub quo statu dubitari potest,an præualeat frangibilitas, vel ipsa sciſsionis facilitas, nullis præcipuè apparentibus rimis, quarum absentia materiam ad æternitatis opera declarat aptissimam, teste Aristotele; Verùm multò plures Arborum differentias nobis suppeditant Folia pilis Animalium respondentia, & quanuis eorum pleraque sint plana, & colore virentia, supernèquè neruosa, callosa, articulata

Bud. l.gr. comm.
Tom.3.nauig.noui Orbis.
lib. 2. Architect.c.1.
Io. Bod. à Stapel in Theophr. l. 1.H.Pl.cap. 13.
Theoph.l. 5.H.Pl.c.7.
l.2. Archit. c.9.
Gulielmus Philander in Vitruu.
Plin. l.15. c.28.& lib. 16.c.32.
in Phæd.
Colum.l.7.
Arist.l.2. de Pl.c.1.

lata, & partim carnea, & cartilaginosa, necnon lanugine aliquali obsita, & heliotropia, scilicet ad solem se conuertentia, vel saltem oscitantia, tot ipsa figuris variantur, quot Planimetrici, vel Stereometrici in Mathematicis perfruuntur; nam illorum aliqua sunt latissima, alia angustissima, & in acutissimum angulum desinentia, alia orbiculata, alia trigona, tetragona, quadrangularia, pentagona, hexagona, & multilatera; alia crassa, & carnosa, alia singularia, alia numerosa, alia laciniata, incisa, capillata; alia caduca, scilicet casibus autumnalis cadentis temporis obnoxia, quorum meminit Virgilius. E

Virgil. Aen. l. 6.

Quam multa in Syluis Autumni frigore primo
Lapsa cadunt folia.

Idē Georg. 2.
Plin. l. 16. c. 23.
Vid. & cap. 26.

Alia indecidua, scilicet *haud vllis labētia ventis*, quæ Xerampelinum, idest siccitatis colorem non prius admittunt, quam alimētariæ scaturiginis in matre totus de fecerit humor. His contermini Flores foliorum scutis corpora tecti, immò & intrinsecus quoque foliati, varijs differentijs subsunt & ipsi, varias in quibus temperaturarum dissimilitudines produnt, dum ipsi aut densi sunt, aut molles, asperi, subtiles, crassi; albi, ligustrini, cœrulei, purpurei; carnei, rubei, balaustini, rufi, aurei, crocei, lutei, virides, pallidi, glauci, foliolis item alati rotundis, oblongis, angularibus, ternis, quinis, septenis, vel pluribus, fistulosum, papposum, carnosumue, & solidum corpusculum circundantibus; cum varijs quoque additamentis capitulorum, calyculorum, valuularum, iulorum, cachrydumvè innumeras penè distinctiones causantibus. A' Fructibus demum principalissimæ Arborum differentiæ decerpi debent, & quæ cæteris omnibus discriminibus in Dendrologica doctrina sanè debent præferri *ex proprio siquidem fructu dignoscitur Arbor*; sicuti ex operibus, quæ sunt veri fructus Hominum dignoscitur Homo; Fructus ergò ratione finis escarij, qui Arborum verus sunt actus, vt ex sacris colligitur paginis, in quibus habetur quod in creatione Mundi omne lignum pulcrum fuit visu, & ad vescendum suaue, vel sunt *Alphitei*, hoc est farinosi, qui, post quam medullariter exiccati fuerint, in farinam pro panificio sunt reducibiles, quemadmodum glandes omnes, idest fructus coriaceo intimiore tegmine vestiti; Vel sunt *Potomij*, humidioris scilicet substantiæ, qui recentes adhuc sub maturitate copiosum fundunt liquorem potui aptum; Vel sunt *Oleosi*, quorum carnes, aut medullæ compressæ pinguem dant humorositatem ad ciborum condimenta facientem: & hæ differentiæ fructuū generaliores sunt; Specialiores autem, & subdiuisibiles tot nobis erunt, quot capitula trium huiusce Voluminis librorum enumerabuntur. Quod verò spectat ad fructuum Arboreorum differentias per omnia genera, cunctasque per species vagantes, infrascripta hæc superioribus iam dictis adijcienda duximus; nam figuræ, magnitudines, colores, sapores, partium numeri in vnoquoque genere accidentaliter tantum similes reperiri possunt. Crediderim in primis diuersissimas fructuum materias, formas, atque figuras perpulcras, solidas, suaues in supremo gradu vegetabilis Bonitatis esse collocandas, itaut de Natura loquens Lucretius in ordine ad fructus sic cecinerit. F G

P. Nouarin. Adag. sacr. 2126. nu. 1715.

Tres præcipui Fructus, Frumēti, Vini, & Olei.

Lucret. l. 5. de nat. rer.

Ipsa dedit dulces fœtus, & pabula læta.

Ipsa nanque cælestia, terrestriaque dona in fructibus Arborum excelsiorum coniungere visa est, ima summis perbellè concilians, & pondera quoque sursum ferens, & vni reddendo formæ pedes, capitaque eiusdem vegetatiui census, quò sequens dereximus Distichon. H

Incipit, & capit Arboreum Caput, omneq; finit,
Ætheris, & terræ nobilis esca beans.

l. 1. de pl. c. 3.

Has fructuum figuras philosophico speculatus ingenio Aristoteles magni eas censuit esse literarij momenti, dum scripta isthæc verba reliquit: *item figuræ fructuum si fuerint Syluestres, differentes habent positiones, neque omnes sunt angulares, neque linea recta omnes sunt.* Nam triangularitas Mineruæ dicata virtutem designat in medio duorum extremorum, quemadmodum est Benefactrix Beneuolentia, quæ frigidæ despicientiæ, & impensissimi ardoris est expers, vndè Fructus tri-

A tristitiam efficaciter excludentes, gaudiaq; perbellè, nec non arctè sibi alligantes triquetræ præcipuè figuræ omnium temperatissimi sunt partium Arborearum; Pentagoneitas itidem fructuum, Hexagoneitas, Heptagoneitasq; compositæ veluti Figuræ trigonum in tetragono amplexantes Iustitiæ, & Æquitatis etiam naturalis semina quædam continere videntur, quibus hoc Distichon applicari haud ineptè forsan poterit.

Iustitiam Trias hìc docet, hìc dat Tetras & æquum,
Queis decet Aeternum conciliare Iouem.

Hemiciclares postmodum, conoidales, & turbinatæ figuræ, ac ellipticæ speciositates non paucas, tam internas, quam externas manifestissimas faciunt; quem sensum hoc metro concludendum censui.

Bina vbi consurgit recti, curuiq; figura
Formosos fructus quis semel esse putet?
B *Conatur Conus, Turbòq; salubria Poma*
Reddere, & oppositas præripuisse vices.
Reflectunt alibi melius nec lumina Soles,
Ellipsis quam per segmina composita.

Hinc fructuum magnitudo titulos acquisiuit iuremerito Regios; in maiori siquidem quanto, & bono, & pulchro maior adest pulchritudo, & bonitas; illa etenim Arbor *ad Cælum ramis felicibus exit*, quæ candidiores & dulciores fructus tulerit, atque fœturam non vnam, sed duplicem, triplicemuè ediderit fœcundissima, succos influentes excoquere valens ad sapores escarios primariò dulces, suaues, pingues, vinosos, & medicos; secundariò, amaros, austeros, acutos, acres, acerbos, acidos, salsos. Aqueitatem porrò fructuum improbauit Galenus, vtpotè nimis fluxilem, & partibus nutriendis minimè adhærentem, dum inquit, quod huiusmodi aqueitas, *celeriter corpus totum permeat, & peruadit, excerniturq; tùm per cutim, tùm per vrinas; perindè omnia eiusmodi cibaria medici ritè affirmant praui esse alimenti*: è contrà verò C consistentiā in Fructibus alimentarijs crassioribus laudauit dicens, *ex ipsis enim alimentum copiosius corpori apponitur, tardius permeans, maximè cum succum in se ipsis habent crassum, aut lentum, aut adstringentem*. Accedit fructuum pinguedo, & oleoginositas, quæ humectat vtilissimè, mollit, lenit, & cū dulcore in aereitate quadam puriore fundato benignè laxat, concoquit, nutrit, auget ἐδώδιμον amœnitate scilicet naturali nutriens; hinc est, quod huiusmodi fructus comesti corporis non modicum robur inducunt, & animi, disponuntq; homines ad promptius, atq; facilius exercēdum Gymnasticas, atq; Speculatiuas percipiendum Facultates; quò spectat egregium illud Nasonis εἰς τοὺς παντοφάγους

Virgil. 2. Georg.

Lib. 2. de Alim. facul.

Parcite mortales Dapibus temerare nefandis
Corpora: sunt fruges, sunt deducentia ramos
Pondere Poma suo, tumidæq; in Vitibus vuæ, &c.

Ouid. l. 15. metam. fab. 2.

Id experti felicissimè fuere Indorū Sapientes Gymnosophistæ, idq; probarunt inter Græcorum Philosophos Zeno, atque Menedemus, qui solis Fructibus Arboreis D victitantes scientificis suis Speculationibus liberè magis, atq; diutius incubuerunt. Sed multò meliori mentis adspiratione moti Anachoretæ Catholicæ Veritatis Cultores Arboreis Fructibus procul ab omni Gastrimargia, atq; popina contenti, cælestem plusquam terrenam duxere vitam. Calidiores quidem, & licciores Fructus gustum intrà propriam naturalitatem plus, minusuè mordicant detergenti prædit facultate, expurgante, necnon attenuante: aut amarore mediante viscera aperiunt, penetrāt, mundantq; & qui terrestreitate quadam austera crassi, frigidi, & sicci habent adstringere, adunare, fixare, angustareq; & viscera nimis laxa cōtrahere. Vredine quadam vlterius vrgentes fructus acres, mordicantes altè penetrant, resoluunt, attrahunt nō omninò insalubriter, si parcissimè comedantur, quo pacto acidi quoq; fructus intrà strictæ moderationis limites sumpti languida viscera iucundè confirmabunt, & superfluitates humorum crassas incident; à quorum actionis modo parum dissimiles euadent salsuginosi fructus modicè admodum degustati; nam vbi

opus

opus fuerit vtiliſſimè ſiccabunt, contrahent, denſabunt, atq; à putredine viſcera eximent. Extrinſeca demum Glabrities, atq; Piloſitas fructuum accidentariæ differentiæ cũ ſupradictis omnibus figuris, coloribus, & guſtabilibus qualitatibus inueniri poſſunt, vel comeſtibilem, vel abſolutè excrementoſam, & pro putamine inſeruientem carnem ambiant, quæ acinos, vel oſſa contineat, nil refert; quæ verò piloſitatem, & hirſutiem excedit ſpinoſa fructuum veſtis, ſi ab extrinſecò ducat originem, tanquam ligni ſoboles, non autem à fructuoſa ſubſtantia proueniens, eorundem fructuum nobilitati minimè obeſſe credatur. Supremum autem differẽtiarum locum in fructibus occupet ſublimitas natalis loci, atq; infernus ſitus eiuſdem; hic infauſtus, illa feliciſſima, quià fructus montani, atq; è ramis Arborum altioribus prodeuntes ſapidiores, coloratiores, perfectiq; magis fiunt; è contrà verò in conuallibus naſcẽtes, & pedibus Arboreis proximiores, quam capitibus, vtpotè minus elaborati, ij parum excocti alimenti habeantur. Sed ad nominalem Arborum accedamus cognitionem.

NOMINA, ETYMOLOGIÆ, Æquiuoca, Denominata.

Rbor nominetenus conſiderata, vt ex Textibus Iuriſconſulti nõ vno in loco patet, appellatione generaliſſima *vites quoq; & Hederas, & Arundines, & ſalictum continet*, ex Spiegelio; Excipitur quæ vento deiecta eſt, non iam Arboris nomine, ſed *Ligni* comprehendenda, vt in *L. ligni de leg.* 1. Antiqui porrò *Arboſẽ* pro *Arbore* vſurpabant, vt & nunc fit, ſed poeticè magis, quam oratoriè, & in recto ſolum, non in obliquo; ſic Virgilius. *Obuiaque hoſpitijs teneat frondentibus Arbos.* Sic appellata eſt credam, quaſi *Aruor*, ſeù *Aruos* more Græcanico ab *Aruis*, in quibus feliciſſimè creſcit ad fructificationem. Non deſunt qui nomen Arboris velint à *Robore*, ſeù fortitudine deduci, tanquam totius Generis *Arborei* primà eſſentialitate; non poteſt enim *Arbor* dari perfecta, niſì & ſit robuſta. Hinc eſt quod Planta tenella, & neophyta, è ſemine licet *Arboreo*, mox in *Arboreto*, vel alibi nata Herbæ tantum nomine à Geoponicis vocanda cenſetur: *Spieg. in L. certè ff. Arb. furt. ceſ.* Germanis *Ein Baum*; Italis verò, Gallis, & Hiſpanis nomenclaturam eandem è latino deſumentibus *Albero, Arbre, & Arbol* reſpectiuè nuncupatur. Græcis τὸ δένδρον appellatur, & inde nos *Dendrologiam* hoc Opus inſcripſimus, vt & λιθόδενδρον Græci vocant coralium, eò quod ſit planta lapidea. Sic & *Dendritem* Plinius, (vt tot alia Græcorum denominata minus neceſſaria breuitatis ergò omittantur) vocat albam quandam gemmam, ſeù lapidem figuras Arborum intus à Natura delineatas repræſentantem, cuiuſmodi plures ſunt in noſtro Muſæo, illiq; idem Author mirandam tribuit virtutem, & eſt, quod ſi recondatur ſub Arbore cædenda, non patitur ſecurì n hebetari. Hebræis vero *Hets*, vel potiùs *Eb* à *Virore* vocatur Arbor, nimis communiter certè, cum eiuſmodi qualitas æquiuocè tantum participetur ab Arbore vera, & viua. Nec diſſimiliter idem *Arboris* nomen, latinè duntaxat ſumptum, pluribus rebus æquiuocum reperitur. Duabus piſcium ſpeciebus primò competit; nam ARBOR *in Gaditano*, (Plinius inquit) *Oceano piſcis eſt, in tantum vaſtis diſpanſus ramis* (hi ſunt monſtroſa, prægrandiaq; brachia) *vt ex eà cauſà fretum nunquam intraſſe credatur*. Idem nomen Rubellioni piſci ab aliquibus quoquè tribuitur, quanuis à *Rubore*, illius ſcilicet colore melius fuiſſet deductum, quam ab *Arboris* forma illi nullatenus competente. *Arborem* quoq; Armeniæ maioris Fluuium Coſmographi memorant. Nec niſi tranſlatè *Arborem* in Naui collocamus, cum propria nomenclatura *Malus* dicatur, & meritò quidem iure, cum homines, illo mediante, in quamplurima ferantur mortalia pericula, quæ *Mala* ſunt vbiq; deploranda; vndè Satyricus ille de maritimum iter habituro dicebat:

Iac. Spieg. in Lex. Iur. ciu.

Virg. Georg. 4. prope princ.

Feſtus

Pap. Vocab.

L. 36. c. 11. & 37. c. 12.

Sanct. Pagnin. epith. f. 1.

Arbor piſcis.

L. 9. c. 4.

Id l. 32. c. 10. & 11.

Bocc. de flu.

Arbor nauis.

Inunc

A *I nunc, & ventis animam committe, dolato*
Confisus ligno, digitis à morte remotus
Quatuor, aut septem, si sit latissima Teda.

Iuuen. sat. 12.

Quapropter *incertam* istius modi *Arborem* paulò priùs cognominarat idem Poeta, non tantùm quia incertis feratur vndis, quàm quia ad lucrum incertum homines exponat.

Alternum puppis latus euertentibus vndis
ARBORIS INCERTÆ, nullam prudentia cani--Rectoris conferret opem.

id. ibid.

Aliàs vt magnitudinem nauis ostenderet, eleganti metaphora pro remo Virgilius *Arborem* posuit vbi cecinit: *It grauis Auletes, centenâq; ARBORE fluctum*
Verberat assurgens. Quin & eàdem voce vsus est, vbi Vites dispositas, & ordinatas, vt Festus interpretatur, intellexit.

Arbor remus.
Aen. 10.

---------Nec seciùs omnis in vnguem
ARBORIBVS positis, secto via limite quadret.

id. 2. Georg.
Arbor pro Vite.

B In Politica significatione ARBORIS nomen importat Familiarum Genealogiam sub Arboris icone graphicè delineatam, cuius rei exempla sæpissimè obseruamus in aulis nobilium appensa. In eiusce rei descriptionem, atque vt *vnum pro cunctis fama loquatur opus*, Apollineum hoc monumentum peruetustæ Bombaciorum Bononiensium Arboris adducam.

Arbor pro familia.

Tauola appesa io veggio à queste mura,
Oue vn' ARBORE antica i Rami spande,
Scarsa di frutti sì, non di verzura,
Soura cui s' innalzar l' aurate Ghiande.
Ella figlia non già d' Agricoltura
Fia che Fogli per Foglie all' aura mande;
L' ordine certo è in lei di Nuore, ed' Aui;
Van l' Api Aonie à fabricarui i faui.

In Poesi Italica Gasp. Bombacij de laudib. Ruris.

C Præterquamquòd Familiarum progressum *Arbor* significaret, quamplures pariter inter easdem cognominare potuit. Istius census apud nos Bononienses fuit antiquissima de *Albaris*, aut satiùs de *Arboribus* Familia, quæ sui cognominis vestigium reliquit in Ecclesia S. Nicolai de *Arboribus* in medio ferè ciuitatis. Item Familia de *Alberis* Genuensis, ex quà fuit Ioseph *Albera* Gallici Regis olim Legatus, ad quem Pœmatia quam plurima Publij Francisci Spinulæ directa; Nec non de *Albarijs* Cæsenas, & aliæ multæ, quæ apud Historiographos legi possunt. Nec familiæ tantùm, sed & Populi, & Vrbes mutuatam ab Arbore denominationem voluerunt. In exemplo venit ARBONA, quasi *Arbor bona*, aliàs *Arbor Felix*, Oppidum à Romanis conditum Danubium versus in Heluetiorum finibus ad Brigantinum lacum, Germanicis tribus milliarijs ab Vrbe Constantia dissitum. Id nominis huic Ciuitati remansisse credam ab ARBORICHIS Populis, qui totam illam tenuere stationem, quæ Galliæ ad Occidentem contermina citrà Rhenum, Thungros, Aduaticos, Taxandros, Ambiuaritos, & Eburones includebat. Imò

Arborea vel Albaria familia Bonon.
Albera Genuen.
Spinul. l. 1. Poem. 2. & lib. 2. Od 4.
Blond. hist. Ital.
Arbona Vrbs.

D eosdem quoque fuisse credam, quos ARBORITOS Geographi nuncuparunt. Ipsorum verò primos nomen ab arte traxisse credere par est. Nam antiquissimi nationis eiusdem erant Agrorum, & per cõsequens Arborum quoq; cultores, quibus Romani eà conditione loca illa inhabitanda concesserunt, vt & agros colerét, & aduersus Transrhenanos tuerentur. Aliam non prorsus contemnendam nominis *Arborichorum*, quos vbertim describit, originem tradit Goropius, ad patriam tamen linguam recurrens. Ab *Arf* igitur, quod pro *Erf* sumptum hæreditatem denotat, & *Bor*, voce contractâ à *Bauvver*, vnde Agricola, ac *Rich*, quo Regnum apud Germanos suos denotatur, nuncupatos autumat, quasi *hæreditarium agricolarum regnum* dicendæ forent regiones illæ, quarum colendarum ius à Romanis acceperant, ad posteros hæreditate perpetua trãsiturum. Est pariter Vrbs quædam Sardiniæ, in ora occidentali distans à Calari metropoli milliaribus octuaginta, *Oristagni* vulgò, & latinis ARBOREA nuncupata. Sequanorum similiter Vrbs ARBOROSA, in Burgun-

Æg. Tschu. in descr. Rhet. Alp. p. 19.
Francicor. lib. 3. pag. 61.
Arborosa Ciu.
Marcell. Amm.

gundiæ Comitatu, inter Salinas, & Polyniam proximas Vrbes, ARBOIS vulgò Arboris nomen pro ſuo denominante cognoſcit. *Daulis*, alias *Daulia* Phocenſium Ciuitas ab Arborum denſitate Δαυλὶς dicta fuit, quia locus illius natalis denſiſſimis anteà conſitùs erat Arboribus. Pari de cauſa nomen accepit *Madera* celebris Atlantici Oceani Inſula à Luſitanis reperta, in qua Saccharum illud colligitur, quod in Officinis *di Madera* nuncupatur; hæc enim vox *Madera* Luſitanica lingua, & Hiſpanica nil aliud quàm *Arborem*, vel *lignum*, ſeu materiam arboream denotat. Detexerunt hanc Inſulam Ioannes Conſaluus, & Triſtamus Vaez, eamque Luſitanorum Rege inhabitare cupiente, opus fuit nimiam Arborum copiam omnia penè loca occupantem igne tollere, cuius flamma ita vehementer exarſit per totam Inſulam, vt qui ad eam habitaturi conceſſerant, in mare ſe recipere coacti ſint, ibique per nonnullos dies impaſti furorem ignis euitare; & ſic breuiſſimo temporis interuallo depaſta eſt Flamma quod natura omnium parens multis annis præparauerat, & longa quoquè per ſecula conſeruaſſet. Arboris diminutiuum eſt *Arbuſcula*, & hoc quoque ſuis non caret æquiuocis; præter enim puſillam Arborem, quam Græci δενδριον vocant, ſignificat etiam machinulam quandam, quæ ἁμαξήπους Polluci, & ἁμαξόπους Vitruuio dicitur, quaſi *plauſtri pes*, & eſt illa, in quà verſantur rotarum axes concluſi laminis ferreis. Inuenitur etiam ARBVSCVLA nomen proprium mimæ cuiuſdam mulieris à vulgò exploſæ, de qua Horatius. *--nam ſatis eſt equitem mihi plaudere, vt audax*

Contemptis alijs exploſa ARBVSCVLA *dixit*.

Madera Hiſp. eſt materia.

Arbuſcula arbor paruula.

Vitr. l. 10. *c.* 17.

Arbuſcula mulier.

Serm. lib. 1. *ſat. vlt.*

Cæterum denominatorum ab Arbore directè ſumpta ſuccedunt *Arboreus*, quod nemine dubitante ſignificat quicquid ad Arborem ſpectat, vel quicquid Arboris eſt. Obſeruandum tamen eſt eleganter identidem hoc ad alia transferri. Sic *Arborea* ceruorum cornua cognominabat Virgilius, eo quia tanquam *arboreſcere*, hoc eſt in arborem excreſcere videantur, dum ramos arboris inſtar emittunt. *Arboreum* item Ebenum, pro Ebeno Arbore dixit Plinius. Indè cognominatus eſt Io. *Arboreus* Laudunen. Teologus Pariſien. qui Theologica multa, necnon & Philoſophica eruditè cõſcripſit. *Arborius* quoq; dictus eſt Æmil. Magn. Burdigal. Rhetor, & auunculus Auſonij Poetæ. Arboreos item fructus cognominamus, quos Arbores tantùm ferunt, quoſuè Græci τῶν καρπῶν vocant, non ſine æquiuocatione cũ manuum iunctura, quam eàdem voce comprehendunt; inde nomen traxit *Carpenſe* caſtrum prænobile Mutinenſis ditionis, & cognomen Iac. *Carpus* Chirurgiæ quondam Bononiæ profeſſor, qui ſcripſit Iſagogen in humani corporis anatomen, quæ impreſſa eſt Argentinæ per Henricum Sybold cum figuris. Quìn & inde compoſitum eſt Polycarpi nomen, quod multum fructiferum interpretatur. Talis fuit Polycarpus Epiſcopus ille qui in Chriſti vinea multum fructifer, ſanguine tandem, & igne probatus ad Altiſſimum euolauit; Vnde Marianus noſter Bononienſis.

Per flammas Polycarpe, per alta fluenta Quirine.

Non eſt è terris mollis ad aſtra via.

Arborea deriuata.

Æn. l. 1.

Pl. l 12.

Auſon in Parent. 3. 4. *& in Profeſſ.* 16.

Bibl. Claſſ.

Ruin. Rom. lib. 2. *epigr.* 16.

Ad hanc quoq; denominatorum claſſem reduci debet & *Arborarius*, vel Laconicè *Arborius*, ſed obſoletè, pro *Arboreus*, & his epithetis proſequimur Ruſticorum inſtrumenta ad Arbores excolendas ſpectantia; Sic *Arborariam* falcem Cato cognominabat, imò etiam ſic *Arborarium* nuncupamus Picum auem, eo quia roſtro Arbores excauet, & in illis niduletur. *Arborator* inſuper apud Geoponicos eſt qui curam Arborum gerit. Ita putatorem earundem apud Columellam denotat. Dicit enim *frondem medio die arborator nè cædito*. Eodem præterea autore ruſticorum primi latinorum temporis vocabulum erat *Arboridea*, & hoc innuebant plantas *Arboreſcentes*, ſiue in arborem euaſuras. Loca in quibus huiuſmodi arbuſculæ educantur *Arbuſta* dicuntur, alias *Arboreta*; vnde Gellius *Conualles*, inquit, *& arboreta magna erant*. Iuris Conſulti verò *Arbuſtum* interpretantur locum in ſpecie vitiferis conſitũ Arboribus, hoc eſt Vlmis, Populis, vel ſimilibus. Quin & ipſæ etiam Arbores vitibus maritatæ, & in ordinem digeſtæ eodem *Arbuſti* nomine indigitari ſolent; vnde Vitis ſuper huiuſmodi decurtatas Arbores meliùs quàm alibi

de re ruſt. c. 11.

Pl. lib. 9.

Col. l. 11.

lib. 17. *c.* 2.

Spieg. in lex. iur. ciu.

E alibi fructificans, *Arbustiua*, Græcis ἀναδενδράς, & illius vinum *Arbustiuum* nuncupatur, cuiusmodi erat quod excellentissimum Capuæ æstimabatur. Inde & *Arbustare* verbum, Græcis δενδροφυτεύω processit, quod *agrum Arboribus admaritandas vites conserere* denotat. Arbusti etymon assignant qui sic dictum, tanquam *Arboris bustum*, meliùs quàm *hastam* solidè asseuerant, innatam vtpotè duritiem conseruans, cum hæc in Arboribus præualeat magnitudini. *Vmbra* nonnunquam pro Arbore ponitur, effectu pro causa metaphoricè vsurpato; ita Silius.

Ath. Deipn. num. 390.

--Multas nemorum consumpserat vmbras.

lib. 14. Bel. Pun.

Arbor sicca, aut *lignum*, aut *materies* propriè dici debet, habita ratione specificationis ad finem vel comburendi, vel aliquid construendi machinamentariè, vel architectonicè, iuxtà doctrinam, & determinationem Iurisconsultorum. *Vlp. l. 55. ff. de legatis tertiò, & Andr. Alciat. in Comm. de verb. sign.* Sed *Materies* simpliciter prolata debet accipi pro pulpa, seu carne lignosa, vel arborea à solo separata. *Ligni* verò nomen dum Arbori viuæ applicatur, in figurata solummodo fit F locutione, vt dum scripsit Psalmographus *exultabunt omnia ligna syluarum*, ac *ligna fructifera, & omnes Cedri*, comprehendēdo omnia, quæ in genere Arborum possunt excogitari, etiam infructifera, vt clarius notat P. Emanuel Sà. Imò *lignum*, quod à *legendo* deriuatum vult Varro, quandoquidem ad focum struendum ligna in aruis *legantur*, & identidem *ligentur*, cum dicatur de omni eo, quod est ex materia *lignea*, non semel positum legimus pro Trunco Arboreo; Et cum *ligni* appellatione propriè veniat quicquid comburendi causa comparatum est: hinc nihil mirandum, quòd in aliquibus regionibus, vt in Ægypto, vbi arundinibus pro ligno vtuntur, sub ligni nomine comprehendantur arundines, & papyrus, & herbulæ quædam, vel spinæ, aut vepres. Instrumenta quoq; militaria significat *lignum* ex D. Marco, vbi dicit quòd ad capiendū Christum dominū venit *Iudas Iscariotes vnus de duodecim, & cum eo turba multa cum gladijs, & LIGNIS &c.* Sūt autem *baculi*, qui *fustes* apud Matthæum vocantur. Pedicas insuper ligneas, quibus captiG uorum pedes vinciuntur significat *lignum*, vbi legimus in Actibus Apostolorum, quòd custos *misit eos* (D. s. Paulum, & Silam) *in interiorem carcerem, & pedes eorum stinxit LIGNO*. Quod & pedes sibi stringeret ligno D. Franciscus Assisias, cum ligneos calceos austeritatis ergo gestasse tradatur, LIGNIPES à sacris Poetis est cognominatus; vnde Mantuanus cecinit.

Ligni de-riu. & de-nom.

Gen. c. 1. & 3. Ps. 95. & 148.

in Annot. in Sac. script.

c. 14. c.

c. 26. c.

Act. 10. e.

LIGNIPEDIQVE Lauerna Viro, Carthusia Hugoni.

Tom. 1. de mort. Io. Soret.

Nec semel in sacris Scripturis *lignum*, pro denotanda Cruce, sanctissimo salutis nostræ Signo, est inuenire, vt similiter de eadem in oraculis Sybillinis scriptum est obseruare.

O LIGNVM felix, in quo Deus ipse pependit.

Orac. Sybyl. l. 6.

In legalibus verò *lignum* sæpius vsurpatur pro *tabula* in qua scriptæ sunt leges. Deriuatorum istius nominis non est quod notetur, nisi velimus dicere, quod *lignari* propriè denotat ad *ligneam* materiem desecandam, vel deportandam ire, vt *lignilia*, nempè *lignosæ* strues ad focum præparandum componantur, cuius rei H actus *lignatio* dicitur (licèt hoc & locum ipsum, vnde ligna accipi possunt, valeat significare) vnde *lignator* propriè de milite, qui ad eiusmodi materiam comportandam it, dici solet; quem sensum præsefert & *lignarius*, nisi pro fabro ligna elaborante sumatur. *Lignaria* eiusmodi negotiatio, quia ipsi animum ante imperium pertinaciter intenderet P. Aelius Pertinax Imper. ab Aelio Successo genitus, *Pertinacis* eidem cognomen peperit. Nec inuenustè hinc dictum autumant diminutiuè *ligellum*, breue scilicet domicilium, & tuguriolum, eo quia breuioribus, rudioribusque lignis constet; ita Plautus.

l. 10. ff. de bon. poss. cont. tab.

Volater. lib. 22. Antbrop.

---Diuum, atquè hominum clamat continuò fidem,
De suo LIGELLO fumus si qua exit foras

in Aulul. act. 2. sc. 4.

Posset hic eàdem ratione addi nomen *Ligillæ* anus, de qua satyricè Martialis.

Quid vellis vetulum LIGILLA . . . . . ?

l. 10. epigr. 90.

Nos Itali quoque verbum peculiare iactamus à ligno emanans *tralignare*, Gal-

Monoſ. l. 3. num. 390. lis ad rem *forligner*, hoc eſt *degenerare*, ex eo deſumptum, quod lignum pro Arbore viua acceptum ex vna in aliam ſpeciem ſæpiſſimè transeat, vt puta cum è domeſtico agreſte fit, & ſic dicimus prouerbialiter MOLTI BEN NATI TRALIGNANO, quod poſſet ad verbum inuerti. A

Multi degenerant præclaro ſanguine creti.

Quin & nobili eiuſcemodi loco nati dicuntur *di buon LEGNAGGIO*; per hanc enim vocem innuimus illuſtrem Maiorum ſeriem. Exindè pariter obuenerunt nomenclaturæ LIGNAGO perinſigni Venetæ Reipublicæ caſtro ad Atheſim, cuius *Pons* olim *Alieniacus* dicebatur; atque LIGNANO Mediolanenſis ditionis oppido præclaro, vnde proceſſit Senatoria LIGNANORVM Bononienſium Familia, & famoſus ille I. C. Io. Mediolanen. qui ſcripſit ſuper Clementin. lib. 1. ac quædam alia, & cuius nomine citantur ſuper 2. Decret. de Amicitia, de Bello, & Duel. de pluralit. beneficiorum, & alia quamplurima, quæ longum foret recenſere. Eiuſcemodi originis rationem habet & *Lignaria* ager Florentiæ proximus. Inde cognominatus videtur Io. de *Lignerijs* Philoſophus, & Aſtronomus, qui ſcripſit Canones primi mobilis lib. 1. tabulas eiuſdem lib. 1. de ſphæra quoque lib. 1. & claruit anno 1350. Nec multum ab hoc ſuo diſtat cognomine Deſiderius *Lignamineus* Patauinus, qui ſcripſit de inuento M. T. Ciceronis in Zacyntho Inſula ſepulcro, impr. Venetijs 1547. vt, & Io. Philippus de *lignamine* Meſſanenſis Siculus Medicus egregius, qui ſcripſit inter cætera ad Sixtum Pont. IV. de vnoquoque cibo, & potu vtili homini, & nociuo, & eorum primis qualitatibus. Græcis lignum *ξύλον* dicitur; hinc, alijs omiſſis, quæ quamplurima ſunt, & pauci ad hanc rem momenti, memorabimus tantùm ab illo cognomen traxiſſe Gulielmum *Xylandrum* Auguſtanum, virum vndequaquè doctiſſimum, qui Antonini Liberalis Transformationes, eiuſdemque Vitæ libros duodecim, itidemque Phlegontis Tralliani de Olympijs nonnulla, & de mirabilibus, & longæuis librum, necnon & Apollonij, ac Antigoni Græcorum hiſtorias latio donauit idiomate.

Idem l. 9. ſl. It. ling. pag. 424. & l. 2. p. 71. B

Præterea dupliciter lignum conſiderari poteſt in ſylua, vel vt combuſtibile, vel vt elaborabile. Ligna hoc pacto ſumpta, quatenus nempè vel ædificijs conſtruendis inſeruiunt, vel in inſtrumenta quælibet concinnantur, aut ad machinas cuiuſuis generis concurrunt, dum adhuc viridia ſunt, quà nimirum ſectilia, & læuigabilia, *Hoſma* antiquitus, necnon *Lima* dicebantur. Sed quia meliori vocabulo *Materies* nuncupantur eiuſmodi ligna, hinc etiam breuiter notabimus amplum iſtius nominis ſignificatum. *Materia* itaque generaliſſimè ſumpta eſt ex qua aliquid conſtat, & reſultat, & *ὕλη* Græcis dicitur; Peculiariter verò vt rem Arboream reſpicit, eſt illa, quæ ad ædificandum, fulciendumuè ædificium neceſſaria eſt. Talis eſt materia, circa quam verſatur faber lignarius, aut tignarius. Hinc deriuat *materiari* *ὑλάζεσθαι*, verbum caſtrenſe, vt *lignor*, cuius etiam ſeruat ſignificatum; eſt enim & ipſum materiam, ſed ad munitiones faciendas cædere. Ipſi verò, qui materiam ſic cædunt, *materiarij* nuncunpantur, quod nomen etiam opificibus, qui ex hac materia aliquid conſtruunt, competit; vnde Plautus de nautico fabro dicebat. C

Materiæ de nom. & deriu.

D

Si non nos materiarius remoratur, citò erit parata nauis.

Mil. glor. act. 3. ſc. 3.

Exindè Tertullianus *Materiarios* eleganter vocauit hæreticos, qui, adnotante Rhenano, negabant Deum omnia ex nihilo creaſſe, ſed ex aliqua præſuppoſita materia, quos nos pariter deteſtamur confitentes D. O. M. omnia ex nihilo protuliſſe. Sumitur *materiarius* & adiectiuè, & hoc pacto *materiariam* cognominamus fabricam, cuius inuentor Dædalus prædicatur. Alia ex hoc nomine deriuata ſuccedunt, quæ tamen non ſunt in vſu. Sic *malè materiatas* ædes dicebat Cicero, ſignificans compoſitas ex mala materie; vt puta ex lignis intempeſtiuè cæſis. Ex quodam item obſoleto verbo *materio*, quod tamen à nemine adhuc vſurpatum recordor, *materiationem*, & *materiaturam* deduxit Vitruuius, quæ pariter non admodùm probantur. Omnis verò materia ad tegendum apta in Ædificijs *tignus*, vel *tignum* dicitur; vnde *tigillus*, & *tigillum* diminutiua: generaliùs verò ſub tigni nomi-

Spieg. de verb. ſign.

l. 3. de offic.

Vitr. lib. 4. cap. 2.

E nomine apud Iurisconsultos venit quidquid in Vineis necessarium est ad earum sustentationem, vt puta perticæ, pedamenta &c. *L. 1. ff. de tigno iuncto l. tigni 62. ff. de verb. sign.* Idem tignum in *l. 12. tab.* accipitur pro omni materia. Inde *consignationis* nomen venit *Alc. de verb. sign.* & *Tignarius* faber is est non solùm qui ligna dolat, sed etiam qui lignea quæque domestica tabulata compingit.

Vt combustibilia verò considerata ligna, & vt in syluis adhuc permanentia, nullique alteri vsui, quàm igniario destinata, tunc *Xyla* meritò, & *Lychna* quoque dici possunt, tanquam ignis pabula, & nutrimenta, vnde sic à ligno λυχνος processit, idest lucerna; nisi dicere velimus, quòd è contra ligna à *lichno* dicta sint, eo quia incensa conuertuntur in lumen, quod λυχνος denotat. Ibi quoque ligna plurima recisarum Arborum simul congesta, atque etiam colligata in *struem* (quæ à *struendo* dicitur) aceruantur, & hoc nomen æquiuocat cum *strue* libi quodam genere, quod olim profanis adolebat in sacris; de ipso Poeta Sulmonensis.

Strues *quid*

F *Hæc adolet flammis cùm STRVE farra suis.*

Ouid. l. 1. Fast.

Et dicebatur eo quòd esset artificiosè instructum; & ab eodem artificio processit nomenclatura Architriclini, qui Dapum *structor* dicitur vulgo Italorum *lo Scalco.*

Sunt etiam ligna proximè combustibilia, & sunt omnia, quæ domi iam ad focum destinata sunt. Eiusmodi est & *Carbo*, hoc est *lignum aridum*, seù *coctum*, à quo tota prorsus exempta sit humiditas in fumum resolubilis, vnde *Acapnum* dici potest, è Græco fonte ἀκαπνιος, hoc est sine fumo. Eiuscemodi præ cæteris nomine indigitari meretur lignum Arboris ἀτυφος, quæ combusta non fumigat, sed suauissimè olet, vnde ansam desumpsit P. Nicol. Causinus significandorum Christi Martyrum, dum cecinit.

Carbonis *æquiu. deriu. denom.*

Symb. Polyhist. lib. 10. num. 5.

Cæduntur gladijs more bidentium;
Non murmur resonat, non querimonia,
Sed corde impauido mens bene conscia
G *Conseruat patientiam.*

In hymn. D. Martyrum.

Vnde verò nomen habeat *Carbo* dilucidat Isidorus, sic dictum asserens eo quòd flamma *careat*, cùm propriè sit *extincta pruna*; nec obstat identidem quoque ignitum esse, cùm hoc sit per accidens, & aptiùs tunc debeat appellari *pruna*. Græci καρφον dicentes exactiorem habent illius nominis originem à καρφω *sicco*, vel *arefacio*; Quin & ανθραξ etiam eisdem appellatur, vnde *Anthrax* apud Plautum in Aulularia, coquus quidam introducitur, ità dictus, quòd Coquorum sit ad prunas *anthraces* dictas assistere. Apud Romanos antiquos nomen dedit Consulari familiæ cuidam, quæ prodijt ex M. illo CARBONE, viro in agendis causis disertissimo, tantæque eloquentiæ, vt illum nobis sic descripserit Cicero. *M. CARBO canorus orator, volubilis, satis acris, vehemens, valdè dulcis, perfacetus, industrius, diligens, in exercitationibus, commentationibusque multum operæ solitus ponere.* Filius illius fuit C. CARBO alter, pariter orator, sed (vt idem inquit Cicero) *Non satis acutus; facilè tamen dicebat, & auctoritatem naturalem quandam habebat oratio.* At ipsum propter bella Ciuilia dissolutam militarem disciplinam componere, & in melius præstringere conatum, Romanus exercitus trucidauit, satiùs ducens maximo scelere coinquinari, quàm inordinatos mores instaurare. De isto contra Cymbros Romanum Populum circa A. V. 650. priùs adhortante canebat Marianus noster Bononiensis, meus dum viuebat amicissimus.

H

Iuristoff. in l. pali, & ligni de leg. 19.

Laur. Begel. Th. V. H. R. pag. 345. e E. 77. a C. 586. h. P. 423. 6.

in Bruto.

M. Carbo & C. Carbo oratores.

Val. Max. l. 19. c. 7. & c. 13.

Inuehor in Cymbros; Gens candida quippe notari
A CARBONE potest; me tamen alba notat.

Statuar. Romæ l. 3. epig. 178.

At nec patri, nec fratri similis vllo pacto dicendus est Cn. Papyrius CARBO, cùm longè magnæ latinis annalibus verecundiæ fuerit. Vt enim silentio inuoluatur ab illo spoliata fuisse Romana templa aureis, & argenteis supellectilibus, vt suam expleret auaritiam, quod & innuit idem Marianus de illo habens,

C. Pap. Carbo Cos.

ibid. epigr. 152.

Quod videt in Templis argentum conflat, & aurum,
Consul egens nummis; cur? quia CARBO fuit. A

Illud duntaxat memorabitur, quod cùm vnà cũ C. Mario tertium ageret Consulatum anno à Roma condita 671. & Marianas ideò partes foueret, à Pompeij militibus in Sicilia captus, & ad supplicium ductus, non erubuit (proh pusillanimitatem Romano præcipuè Consule indignam!) æterno dedecore breuissimum infelicis vitæ spatium sibi procurare, suppliciter ab illis petens, vt antequam moreretur, aluum sibi liceret exonerare. Nesciebat quòd non in morte consistit dolor, sed in via, quæ ducit ad mortem. Quo sordido in loco cum diutiùs moram traheret, capite truncatus est. Et hac forsan de causa Marianus prædictus dixit hunc *Carbonem* sine luce, hoc est sine decore cecidisse, dum in illius personam scripsit.

loc.cit.epig. 153.

Eiulo ter consul CARBO, quasi fœmina vilis.
Fumoque cum lacrymis, & sine luce cado.

Qui Poeta pereleganter etiam alludens ad primum, & secundum Consulatum, quem anno Vrbis 668. & sequenti gesserat idem *Carbo* cum Cinna, dixit alibi. B

ibid. epigr. 143.

Successit Cinnæ CARBO, feralia Romæ
Nomina, flammarum nuncia CARBO, CINIS.

Et tunc admodùm iuuenis erat, & imberbis; vnde Baptista Mantuanus, Commentatore Iodoco Badio, Fortunatum, quem præ aspectus venustate comparauerat Mario, *Carboni* æquiparat, si radatur.

Ecl. 2.

Nunc quoque si rectus vultu gradiare supino
Alter eris Marius, raso ore videbere CARBO.

Carbonianum edict. Briss. de verb. sign. lib. 8.

Quis verò trium istorum *Carbonum* Edictum illud tulerit, *quod solum* (inquit Barnabas Brissonius) *auctoris sui nomen retinuit*, dum CARBONIANVM appellatum est, non facilè potest statui, nisi, maiorem illorum dignitatem suspiciendo, Consuli adscribatur; quod & sensit Iacobus Spiegelius, asserens hoc Edicto impubem bonorum corporalium possessionem adipisci, non secus ac si nulla status controuersia mota esset. Demum Consule hoc excepto, vt pateat *Carbones* pro suggestis illustrandis duntaxat natos fuisse, non tacebo sub CARBONIS Cognomine floruisse Viros sacra doctrina claros Ludouicum, & Iordanum CARBONES. Ille sæculo elapso sacras literas profitebatur Perusij, & propterea librum edidit de sui ipsius cognitione inscriptum *Interior homo*, opus sanè præclarum, in quo modus quo quisque ad sui ipsius cognitionem facilè venire possit, traditur, dum Interior, siuè spiritualis, & nouus homo, per ea quæ sunt in externo homine, ex sacrarum Scripturarum, & Sanctorum Patrum doctrina allegoricè explicatur. Huc ideò alludebat Marcus Antonius Bonciarius Perusinus, dum de Auctore cecinit. C

Spieg. in lex. Iur. Ciu.

Si possis oculo plusquam contendere Lynceus,
Cui neque tartareæ non patuere domus:
Si vel Aristotidem vincas fulgoribus Argum
Centenis cinctum tempora luminibus:
Te tamen ardenti superabit lumine CARBO,
Qui penetrare alti pectoris ima potest. D

Musar. lib. 10. epig. 41

Iste verò Concionator eloquentissimus ex Dominicana paucis ab hinc annis emersit familia. Quapropter de ipso aurea Balthassaris Bonifacij Musa prænobilem istam habet mentionem.

Carbonesij Bonon. ex Vizan. l. 2. Hist. Bonon.

Felices non creta dies, sed CARBO notabit,
Quos facis eloquio, CARBO diserte, bonos.

Apost. l. 1. Sylu. 106.

Nec minùs literis claruit antiquissima *Carbonesiorum* Bonon. familia, armis quoque conspicua, vt tradunt Historici. Gentis *Carbonaciorum* meminit Io. Fr. Apostolus canens.

Spieg. in lex. Iur. Ciu.

Gens niue candidior, quid CARBONACIA dici?

A Carbonibus item *Carbonariorum* processit nomenclatura, & sunt qui Carbones præparant, seù diuendunt in quo sensu Chalinus apud Plautum.

E *Sine modo rus veniat; ego remittam ad te virum,*
Cum furca in vrbem, tanquam carbonarium.

In Casina act.2.sc.8. in princ.

Carbonarium quoque nuncupat Scalig. Aristarchun quendam, & in eum satyricè sic inuehitur.

Es Rhamne cruda spina literarum.
Ignitus acris flamma literarum,
Extinctus ater CARBO literarum.

Scalig. in Farrag. pa. 209.

Carbonariorum porrò exercitium substantiuè *Carbonariam* appellatum ob paupertatem exercuit etiam Pater Æmilij Scauri Romani Consulis. Quin & Carbonarij filius fuit Petrus Ramus Veromanduus Philosophus præclarissimus, de quo paulò inferiùs nonnulla dicenda sunt. *Carbonarium* item adiectiuè dictum hinc emanare clarum est ad significandum id quod, aut ad carbones, aut ad illorum propolas spectat, & singularis illius nominatiui fœmineum æquiuocat non cum arte duntaxat Carbonariorum, sed & cum *Carbonaria*, quam Cosmographi vnum ex Ostijs, seù Portubus Padi constituunt, vulgò *le Fornaci*, ab Hadria Vrbe, cum extabat XVI. mille passibus Clugiam versus, distans. Cum hac communem, & æquiuocam nominis radicem sortiti sunt Saltus Leodiensis Ditionis, cum ab Arborichis superiùs memoratis iura susciperent; ipsos enim SYLVAM CARBONARIAM tunc vocabant, eo quòd tota terra carbonibus constare videretur, per Carbones Gagatem, seù lapidem bituminosum intelligentes, vt inquit Goropius, Germanicam phrasim in hac re secutus, dum *Colen*, idest Carbones, lapideum eiusmodi bitumen vocant. Quod valdè conducit ad intelligendos qui scribunt Francos à Quintino, & Nannino victoribus in *Sylua Carbonaria* cæsos. *Carbonariam* quoq; inscriptam fuisse alteram ex quampluribus Plauti Comædijs, quæ temporum voracitate absumptæ desiderantur, testatur Simon Carpentarius Parisiensis, qui familiaria ad superstites eiusdem Comædias argumenta, nec non & etymologias adiecit, quin & comædiæ prædictæ carmen istud ad libri calcem refert.

Pl. de Vir. Ill. c.72.

F *L. Alb. & P. Phil. Ferr. in Cens. Geogr.*

Francicor. l.3. pag.61.

G *Secundum istam aram aurum abscondidi.*

Eiuscemodi etiam nominis consonantiam seruare videtur *Carbulo* Bæticæ oppidum, prope Cordubam. Diminutiuè præterea *Carbunculus* hinc dicitur, & non absque significationis multiplicitate. Primò, & propriè *Carbonem paruulum* denotat, in quo sensu Plautus.

Pl. 3. c. 3.

Ita amburetur misero ei corculum, vt CARBVNCVLVS.

In mostel. act. 3. sc. 2.

Et quatenus Carbunculum in hoc sensu nos Itali exponimus *Carboncino*, eatenus menti reuocatur *Carboncinus* pictor non pęnitendus, *Franciscus* nomine, cognomine verò *Carbonius* ante paucos annos hìc Bononiæ florens. Posthac *Carbunculus* significat gemmam, quæ Carbonis igniti similitudinem refert, & in tenebris lucet, à nobis *Carbonchio* dicta. Morborum etiam in genere *Carbunculus* nomen est tumoris præter naturam, siuè vlceris citò crustam facientis, cum dira partium inflammatione, atra plerunque à bile venenosa reddita, à carbonis forma, & nigredine deductum; Quem morbum Plinius testatur L. Paulo, & Q. Mario Censoribus, ex Narbonensi Gallia, cuius erat peculiaris, primùm in Ilaliam venisse, & illo Consulares duos viros Iul. Ruf. & Q. Lecan. Bas. correptos, & statim extinctos. Imò & eodem duos Impp. Costantinum V. Copronymum, ac Héricum V. decessisse produnt historiographi. Nec raro *Carbunculus* innuit terram, *quæ Sole perferuet, ita vt radices satorum comburat*, propter tessellas nigras, & lapideas, quæ in ea reperiuntur. De illa sermonem habebat Palladius dicens, *Carbunculus, nisi stercoretur macras vineas reddit*, & exinde *Carbunculosi* cognomen tribuitur agro, in quo plurima sit eiuscemodi terra. Et quia *Carbo*, si incendatur, adurit, ideò *Carbunculus* Morbus Vitibus, & Arboribus aduenisse dicitur, cùm earum flores aduruntur; hinc verba *Carbunculo* neutrum, & *Carbunculor* deponens, carbonis similitudine aduri, siuè inflammari significantia, & illis, præter tot Geoponicos, non semel vsus est Plinius.

Carbunculus lapis. Pl. l.37. c.7. & l.26. c.1.

H *Carbunculus morbus. L. Beyerl. in teath. M 714. b. c. Zonar. To. 3. Paul. diac. l.2. Sigon. lib. 10. regn. Ital. anno D. 1126.*

Quo-

Quoniam verò Arbores partimur in Caudicem, ramos, frondes, radices, &c. hinc vt propositum ordinem sequamur, illa omnia sigillatim, & breuiter percurremus. Est itaque *Caudex* (qui, & abiecta vnica literâ *Codex* dicitur, sicut olim Clodius pro Claudio, & alia huiusmodi erant in vsu) est inquam in Arboribus, & fruticibus illud, quod à radice supra terram simplex assurgit, & per quod Arboris eiusdem, aut fruticis alimentum à radice defertur. Hæc verò inter caudicem, & caulem differentia intercedit, vt hic ad herbas tantùm, ille verò ad Arbores duntaxat, & frutices spectet, alio nomine *truncus*, vel *stipes*. Illum in hunc primum sensum assumpsit Ouidius, dum de Phæocome centauro dixit.

Var. de agric. l. 1. Pall. in Ian. Colum. l. 3. c. 11. l. 12. cap. 7. & l. 18. c. 28.

Caudicis æquiu.

Metam. lib. 12. fab. 5.

Phæocomes hominemque simul prætectus, equumque,
CODICE, qui misso, quem vix iuga bina mouerent
Iuncta, Phonolenidem summo de vertice fregit.

Extenditur etiam *Caudex* ad significandum plurium tabularum contextum, quarum crassiores Arti inseruiebant Ædificatoriæ, graciliores verò cerâ aptabantur ad scribendum. Ad istas tamen designandas *Codicem* frequentiùs, quàm *Caudicem* accipimus, tametsi vtrisque debeat eadem esse significatio. Hinc Budæus dixit *Codicem* esse librum in quo res digeruntur, & conscribuntur. Quapropter iuremeritò Sacratiss. Imp. Iustinianus, superiorum Principum sine ordine positas constitutiones sua curâ repurgatas, vt & Nouellas emendatas in repetendæ prælectionis libros digestas, *Codicem* appellauit. Eiusmodi erat & mos antiquorum, qui duodecim Tabularum leges *Codicem* pariter dici voluerunt, eo quia leges eædem in *Tabulis* hoc est *sectis caudicibus* Solonis Atheniensis iussu descriptæ fuerunt, & illinc teste Plutarcho trãslatæ, nomen idem *Codicis* retinuere. Idem & apud nos nomen seruatur, quanquam loco tabularum commodior vsus successerit, vnde præter quam ceratos prædictos, membranei quoque, papyracei, chartaceiq; codices confecti sunt. A veteri prædicto scribendi more appellationem retinet & *Codicillus* (nam qui sentiunt posse dici *Codiculum*, cùm paruum codicem significet, non placent) sicuti quamplurima Romani iuris verba vetustatem voce tenus referunt, rebus intereà longè diuersam habentibus formam. *Codicillum* ideò, seù *Codicillos* (sic enim plurali numero frequentiùs vocantur) intelligunt Iurisconsulti sententiam vltimæ voluntatis, quam sine iusta testamenti solemnitate permissum est ob impedimenti necessitatem scribere, & ex illa *Codicillantes* legali vocabulo dicuntur qui eiusmodi libellos emittunt. Istorum mos, siuè ius ante Augusti tempora in vsu non erat; primus enim Lucius Lentulus, qui & fideicommissa instituit, codicillos introduxit. Nunc verò parùm distare videntur *Codicilli* à testamento si legatorum ordinatio, & non hæredis institutio inspiciatur, nam hæc pro solo fit Testamento, ita vt si aliqua solemnitas in testamento timeatur defecisse, apponatur hæc salutaris clausula. *Si non valet iure testamenti valeat iure codicillorum*: quod pessimo quidē errore, & contra mentem iuris fieri testatus est Imperator, asserens necessitati deseruire debere illam clausulam, non temeritati, nec esse confundendas huiusmodi formulas. Significant etiam *Codicilli* diplomata, vel epistolas Principum; & propterea cum antiquitùs creuisset vsus istius vocis, factum etiam est, vt accepta sit pro epistolis familiaribus à priuato ad priuatum scriptis, & in hoc sensu Catullus de Acme dicebat.

Triph. l. 19 de Bon. poss. contra tab.

Spiegel. in lex. iur. ciu. §. de Codicillis.

Plutarch. in Solone.

Vlp. in l. librorum. ff. de leg. 3.

Codicilli qui

Spieg. loc. cit. Iustin. §. codicillis autem. L. administrantes in princ. ff. de excus. tut.

Mecha putida redde Codicillos.

epig. 39.

Sed potestas *Codicillaris* de his epistolijs non dicitur, sed tantùm significat facultatem *Codicillos* conficiendi, quæ regio diplomate, & principis obtinetur indulgentiâ, qua munus aliquod publicum mandatur; quandoquidem denotabant etiam *Codicilli* maximam dignitatem à Principe adeptam, vnde dictum prouerbiale processit *Insignia codicillorum auferre*, publico nimirum munere priuare.

Sed alia *Caudicis* æquiuoca remanent enucleanda, nam cùm nulla sit *Caudici* intellectio, homines propterea fatuos, & stolidos à Caudicis arborei similitudine *Caudices* eleganti metaphora nuncupari contingit. Nec non & in malam partem sumptus *Codex* pro supplicii specie quadam sumebatur, vnde Plautus.

Ex-

E --*Detrudam ad molas --Inde porrò ad puteum, atque robuſtum* CODICEM. *in Pæn. act.5.ſc.3.*

Eadem vox *Caudicis* accipiebatur etiam pro duro ſedili infimæ ſortis hominum, & ſic etiam pro ſede meretricia, quæ ex truncis Arboreis confecta eſſet. Ad rem Satyricus.

Horrida quale facit reſidens in CODICE *pellex.* *Iuuen. ſat. 2.*

Iſtius modi ſedes à montanis hominibus propè Alpes noſtrarũ regionum fabricari ſolent ex Fago hyemali tempore, dũ propter niues continuas ibidem reſidentes in domibus latitare coguntur. Viles admodum eiuſmodi ſellæ vilioribus in cauponis, ſeù *Tabernis*, dictis quoque *Trabenis* à denſis, & rudibus trabibus, quibus earum tigna contexta ſunt, ſæpe ſæpius obſeruantur. Fuit & *Caudex* cognomen M. Appij Claudij Romani conſulis Anno Vrbis 489. Illum ob hoc ita appellatum tradit Seneca, quia *claſſem* primus extrà Italiam duxit, naualique prælio pugnauit. *Claſſis* enim eſt nauium multitudo, vel vnica tantum nauis, conſtans ex plurium tabularum contextu, qui (vt dictum eſt) antiquis *Caudex* nuncupabatur.

Appius Caudex quis,& vnde dictus. *Sen.de Breuitate Vitæ.*

F Et propterea *Caudicæ*, vel *caudicatæ*, ſeù etiam *caudeæ*, vel *caudicariæ* dicebantur naues, cum primum *monoxyla* fuerint ex ſingulis lignis craſſioribus cauatæ,& erant eiuſmodi quæ per Tyberim præcipuè commeatus conuehebant. Et ſicuti pro *caudicario* intelligitur quicquid ex *caudice* conſtat materialiter: ità *caudicale* illud, quod inſtrumentaliter ſe habet ad ſcindendos caudices aptius appellabitur. Hoc Plautus pulcherrima periphraſi docet, habens. *Var.de Vita Pop. Rom.*

Te cum ſecuri CAVDICALI *præficio ptouinciæ.* *in Pſeud. act. 1. ſc.2.*

Et quia ex magnis iſtis Caudicibus fiunt *Trabes*, propterea non eſt incongruum notare *Trabem* æquiuocè nonnunquam ſumi pro Arbore, & è contrà, eò quod ex Arbore fiat; & ſic etiam *Pinus, Alnus, Abies &c.* pro *Naui* ſumuntur; vnde *Trabarias*, ſeù *Trabicas*, Feſto adnotante, dictas hinc fuiſſe naues, eò quia trabibus eſſent contextæ, non eſt ignorandum; ideò Pacuuius dicebat *labitur in alueos Trabica*; vndè *Trabes* quoque nonnunquam metaphoricè dictæ ſunt ipſæ naues, vt

Trabis æquiu.denom.

G cum Auguſtus Vates Hunnienſis ad Danielem Cremonenſem ſcribens, cecinit.

Siue cum Diuum pueros, Ducumq;
Theſſala vectos TRABE, *ſeù furentum*
Impetus regum canis, & ſceleſtas
Sanguine menſas.

Auguſtus Vates od. 9.

Eàdem vſus eſt metaphora & Horatius, cum dixit

Vt TRABE *Cypria*
Myrtoum pauidus nauta ſecet mare.

Nec eiuſdem nominis abiecta origine, licet parum mutato ſignificato, apud nos Italos remanſit vox *Trabacca*, non pro conopeo, ſed pro militari tentorio ſumpta, eo quod ex trabibus inuicem coaptatis primò reſultet,& ex hac *Trabiccolo*, & *Trabiccola* profecta ſunt, pro quibus Brixienſes, alijq; dicunt *Trabaccola*; quæ dictiones ſignificant retis genus, quod, tanquam tentorium quoddam, ſed ſine trabibus, non tamen ſine fuſtibus, tendatur piſcibus. Ita Papias hinc dici *Trabeam* autumat, non vt

l. 1. carm. od. 1. *Monoſ.ſl.It. lin. lib. 4. pag. 190.*

H nomen eſt illius Poetæ, cui locũ inter Comicos octauum aſſignat Volcatius, nec vt ſignificat veſtis ſpeciem ex purpura, & cocco, quà Reges, vel augures Romanorum operti procedentes, *Trabeati* propriè dicebantur, vt inquit Suetonius; ſed vt denotat Porticum *Trabalibus* lignis tectam, & fulcitam, cuiuſmodi quamplures multis ab hinc ſeculis hîc Bononiæ fiebant (vt animaduertere licet ex illis, quæ tanquam vetuſtiora Antiquitatis Felſineæ monumenta ſuperſunt adhuc, nec elegantiori fornicatæ ceſſerunt Architecturæ) cum maximam agri noſtri partem, & quà præſertim vergit ad Apenninum, ſylue occuparent, quæ, cultu in dies vigeſcente, in fertiliora poſthac tranſierunt Viridaria. *Trabalia* eiuſmodi Ligna dicuntur etiam *claui trabales*, licet eiuſmodi nomen magis ſignificet ferramenta illa, quibus trabes configuntur, & conueniat etiam prægrandibus palis ad inſtar clauorum cuſpidem habentibus, ad cruciandos noxios paratis, qui, vt ſcripſit Io. Baptiſta Montalbanus frater meus in ſuo de rebus Turcicis Commentario, apud Turcas præſertim nunc

Th. Vit. H. P.pag.478. ex Suet. lib. de veſtium generibus.

Comm.Rer. Turcic. §. Iuſtitia in pace &c.

ſunt

l. 1. cam. od. 35.

ſunt in more. Ad rem Horatius de Fortuna ſcribens, dixit

Te ſemper anteit ſæua Neceſſitas
CLAVOS TRABALES, & cuneos manu
Geſtans ahena, nec ſeuerus
Vncus abeſt, liquidumuè plumbum.

Sozom. l. 3. hiſt. c. 12. Laur. Beyerl. in Th. Vit. Hum. l. p. 265. f. & M. p. 286. 6.

Iſtis addere liceat nomen TRABVLÆ Virginis Perſarum Epiſcopi Simeonis ſororem (filiam alij faciunt) quæ non vt *Trabs paruula*, quemadmodum nomen ſonat, ſed ingens ad Eccleſiæ catholicæ ædificium tunc ſuccifa fuit, cum à Iudæis indignè ferentibus ab illa nati Meſſiæ fidem ſeruari, apud Reginam tunc Saporis vxorem ægrotantem accuſata, quod patris mortem vlciſci volens illi mortem veneficijs paraſſet, Magorum conſilio in duas partes, vnà cum nonnullis alijs Chriſtianis Virginibus diſſecta, Chriſti Martyr effecta eſt, ad ſtipites alligatis, vt medias Regina ſanitatis ſpe recuperandæ tranſiret. Quoniam verò *Trabes*, vt dictum eſt fiunt ex integris Arborum Caudicibus, qui primò finduntur in *Ramos*, aliquid ad rem de iſtis notandum eſt. Græcis ergò κλάδοι dicuntur, & ſunt quos veluti Brachia diffundunt Arbores in ſuperiori parte; nec ſenſus ambiguitatem nomine tenus effugiunt. Quippe quia *Ramus* vocatur etiam illud in craſſioribus Arborum radicibus, quod in herbis capillamentum; quò ſpectat illud Columellæ de Nuce ſcribentis *ex extremo duum ramorum ambas radices emittit*. Iuriſprudentia quoque tranſtulit *Ramum* ad ſignificandam partem Arboris genealogicæ. Cæterùm ſeruata ſimilitudine *Ramum* pariter dicimus aliquorum montium ſeriem quandam breuiorem ex ordine primo dependentem; & ſic Plinius dicebat *ſub monte Cambalido, qui eſt Caucaſi ramus*: quo pacto & *Ramum* vocamus brachium aliquod fluminis, cum diuiditur, & multifidum in mare ponit. *Ita ramos miſeriarum abſcindendos* eſſe innuebat Cicero. Ab his Arborum brachijs cognomen mutuatus eſt Petrus RAMVS, qui non ex Ramis carbones, ſed ex carbonibus ramos, ſed Philoſophicos educi oſtendit in ſe ipſo, dum ignobilitatem Patris Carbonarij, philoſophicorum ſtudiorum profeſſione adeò in ſe nobilitauit, vt ad primarias Academiæ Lutetianæ Cathedras euectus, oſtentandæ doctrinæ ergò, primus ex recentioribus Peripateticam doctrinam falſitatis inſimulare legendo ſimul, & ſcribendo ſit auſus. Qua doctrina, quia malè vſus, eſt, non meruit vt de ipſo diceretur id quod de Florimontio *Ramo* encomiaſticè enunciauit Ioſeph Baptiſta neotericorum Poetarum ſuauiſſimus.

Ramus, & eius æquiu.

l. 5.

l. 16. H. N.

Tuſc. 3.

Laur. Beyerl. in Th. Vit. Hum. Tom. 2. C. pag. 78. e. centur. 3. epigr. 5.

Virtutum potuit qui tantos mittere fructus,
Non fuit hic RAMVS, ſed Magis Arbor erat.

Diminutiua ſubſequuntur *Ramulus*, & *Ramuſculus* κλαδὼν, & κλαδίσκος Græcis, & inſuper adiectiua *Ramoſus*, & *Ramuloſus*, per ſe ſatis nota, quæ ab Arboribus ad alia transferuntur; ſic Virgilius *Ramoſa* ceruorum cornua cognominabat; Hinc Ouidius de Hydra Lernæa loquentem inducens Alcidem, dicebat: *ceruix ramoſa colubris*. *Rameus* eandem habet originem, *quod ad ramos ſpectat* denotans, vnde idem Virgilius.

l. 9. Met. fab. 1.

4. Georg.

——————*Et RAMEA coſtis,*
Subijciunt fragmenta, thymum, caſiaſque recentes.

Κλάδαρος autem, ſeù *Ramale* eſt ramus inutilis ab Arbore abſciſſus, de quo meminit Ouidius.

8. Met. fab. 8

Multifidaſque faces, RAMALIAQVE arida tecto.

Monoſ. l. 1. ſt. lin. Ital.

Thallus quid?

Monoſ. loc. cit.

Hunc nos Itali *Bronco* vocamus, rectà detorquentes à fonte Græco βρόγχος, quemadmodum facimus, & de ipſo Ramo Arbori natiuæ conuiuenti, qui Græcis θαλλός, & nobis *tallo* dicitur à verbo θάλλειν, ideſt vireſcere, ſeù pullulare, vel ſurculos emittere, nobis Italis *tallire*, vnde *thallus* apud latinos quoque proceſſit ad denotandos bulboſarum radicum ramos; quà voce, & in ſenſu prædicto vſus Columella, vbi *niſi arundines tranſuerſas in medium iugatæ vineæ crebras diſpoſueris, thalli cæparum ventis proſternuntur*. Ad rem noſtrates pulcherrimum efferunt adagium, ſcilicet METTERE VN TALLO SV'L VECCHIO, & enunciatur

A ciatur de ſenioribus poſt duram ægrotationem conualeſcentibus, adeò vt iuuenibus quaſi vegetiores euadant, non ſecus ac ſurculus in Arbore ſenio confecta inſitus, eam in nouam Arborem coaleſcere facit. *Thallum* etiam quendam, nomine credam fictitio, memorat, ſed ſatyricè Catullus in illum euomens epigramma incipiens.

Cynæde THALLE mollior cuniculi capillo.

epigr. 22.

Sed iſtiuſmodi pueros, vnà cum omnibus, qui ijs abutuntur relinquamus igni abſumendos, vt ſit & de materia, quam tractamus. Ingentes ſiquidem ex illa truncos ſiccos hybernis ignibus accomodamus, eoſdemque nos Itali *ceppi* vocamus, vnde promanauit Bononienſium peculiare verbum *ceppare*, ſiuè *metter ceppo*, & dicitur quando quis in ſumma frigoris apſide, nocturni temporis Octauo, & Pridie Kal. ac pridie Non Ianuarij it cum amico hilariter cœnatum, eò quia tunc ſoleant craſſiores eiuſmodi trunci ab Hoſpite comburi, vt alacrius cum conuiua rigor temporis eludatur. Hanc ad rem prouerbium dicimus CHI HA' DE' CEPPI, B PVO' FAR DELLE SCHEGGIE, & de diuitibus profertur, qui mediocres expenſas largè facere queunt, non ſecus ac qui ſtipites habet in multas illos aſſulas diuidere poteſt; nobis enim *ſcheggie* dicuntur aſſulæ, quæ Græcis σχίζαι à verbo σχίζειν, ideſt findere, nobis *ſcheggiare*. Cum autem has *ſchidias* nos *ſtelle* pariter nuncupemus, non diſplicet obſeruare quo iure id fiat. Illud proprium eſt fragmentorum Populi, aliarumque nonnullarum Arborum, vt cum per aliquod tempus putreſcere incæperint, lucem concipiant, eamq; in tenebris mirabiliter ſeruent, ita vt Stellas ipſas imitari quodammodo videantur, *ſtellantes*, hoc eſt ſplẽdentes, ſicut ipſæ faciunt ſtellæ Firmamenti. Ab hac itaque ſtellanti ſpecie crediderim ſic appellatas illas in ſpecie, & ab eiſdem ad ſchidias in genere nomen proceſſiſſe. Tot *prunas* crederes eſſe, niſi caloris abſentia fidem oculis tolleret; *prunas*, inquam, & has à *perurendo* latinè dicimus, quemadmodum Italicè *Bragie* ἀπὸ τοῦ βράζειν, ideſt à *feruendo*, & hinc ortum eſt prouerbium *occhi di Bragia*, ſcilicet oculi C prunarum inſtar ardentes, quod obſeruare contingit in maximè bilioſis, quando ira corripiuntur acerba, & hoc vſus eſt adagio Dantes Italicæ Poeſeos Nutritius, vbi ſcripſit.

Cippus quid?

Schidiæ quid, & vndæ dictæ?

Lucret. l. 4. de nat. rer.

Virgil. 7. Æn.

Stellæ pro Schidijs.

Prunæ.

Caron Demonio, con occhi di bragia.

in Inf.

Sed ſtipitum, quos diximus *Ceppi* latinè ſumptum literale nomen *Cippus* reſultat, quod multiplex adhuc eſt in ſignificatione; nam denotat ligneum illud inſtrumentum, quo ſeruorum, & captiuorum pedes colligabantur, & inde nos *Ceppi* ſimiliter vocamus captiuorum compedes, & ξύλον illud dicebatur, vel ξυλοπέδη ἀπὸ τοῦ ξύλου *ligno*, aut ποδοκάκκη vel ſatius ποδοκατόχη. Præterea ſignificabat etiam columnam, quæ ad rei cuiuſpiam memoriam ſeruandam in agris erigi ſolebat, vnde terminales quoque lapides *Cippi* dicebantur, quippè qui à terra erecti ſeruabant limitum memoriam. Eiuſcemodi erant & lapides illi, in quibus incidebantur verba, quibus teſtatores declarabant ſe certum ſpatium in agro ſibi excipere pro ſepulcro, à nemine, neque ab ipſa Republica, quouis ſub titulo vſurpandum, D De his loquitur Horatius, vbi.

Mille pedes in fronte, trecentos Cippus in agrum
Hic dabat &c.

Serm. l. 1. ſat. 8.

Quam ad rem per quam facetè alludebat Andreas Marianus Bonon. ſub M. Genutij *Cippi* perſona canens.

Ne poſt Tarquinios videant Capitolia Regem,
Vrbe procul, canibus præda futurus eo.
Vtilius Faunos inter, Satyroſque morabor,
Fixus vbi medijs hæſero CIPPVS agris.

Statuar. Romæ l. 1. epigr. 10.

Inter cæteros hunc antiquorum morem teſtari poteſt mutus lapis Cippi marmorei Maniliani Anno Sal. MDI. e Villa S. Benedicti Comitatus Bonon. effoſſi, in Vrbemque tranſlati ad exteriora Meridionalia Auguſtiſſ. Baſilicæ Diui Petronij, vbi noſtris diebus ſpectatur, altus in p. IX. latus in III. & hiſtorico-myſticis notis Alexandri

xandri Nigri Io. Francisci Filij Bononiensis illustratus. E

Q. MANILIO
C. F. CORDO. CENTVR.
LEG. XXI. RAPAC.
PRÆF. EQVIT. EXACT.
TRIBVT. CIVIT. GALL.
FAC. CVR.
CERTVS. LIB.
IN AGR. P. XL. IV. IN FRO. P. XL. IV.

Trunci æquiu. Quoniam verò Caudicem *Trunci* nomine pariter designari superius innuimus, eò quia sit Arboris statura, quæ ramis truncatis superstat, & radicibus insistit, hîc ab eiusdem similitudine *truncum* pariter æquiuocè dici notamus mediam humani corporis partem à collo ad costas, & hoc præcipuè de statuis, si vel caput, vel pedes, aut brachia desint, quem etiam in sensum de Priami cadauere Virgilius dicebat. F

———————Iacet ingens littore TRVNCVS,
Auulsumquè humeris caput, & sine nomine corpus.

Æn. 2. Præterquamquod *truncus* à *truncando*, id quod in partes, alias *trunculos* scissum est adiectiuè denotat. Nec rarò pro homine stupido, hebetique sumitur *truncus*, sed metaphoricè, vt cum Cicero in Pisonem inquiebat. *Qui potest esse in eiusmodi TRVNCO sapientia?* Item *Tanquam TRVNCVS, atque stipes, si stetisset modo, posset sustinere titulum consulatus.* Quod nomen, dum stoliditatem innuit, nulli melius competere videtur, quam stolidissimis illis, qui fidem adhibent præ cæteris scelestissimæ illi Mahumetanorum sectæ, quæ *Elauted* illorum lingua, hoc est TRVNCORVM denominationem suis asseclis impertitur. Narrat enim Ioannes Leo impijssimos eiusmodi *Truncos* vilissimo habitu indutos Africam circumire, Stellas vnum esse Deum asseuerantes, nullamque legem, neque fidem erroneam, sed cuiuis, quod sibi videatur, adorare licere. Vnde tantam stoliditatem Afrorum esse scribit, vt aliquem ex *Truncis* prædictis cum fœmina congredientem videntes (hoc enim in propatulo sæpius faciunt) illam felicissimam credant. Inquit enim se vnum ipsorum in foro AlKayri palam cum primaria muliere è balneo egressa coeuntem vidisse, & mox populum accurrisse, ac mulieris vestes, tanquam sacras tetigisse; Maritum verò, cognito facinore, Deos benedixisse, nec non eleemosynis, solemnique conuiuio gaudium suum testatum, eò quod dignus habitus esset vt propriam vxorem propheta, simulato concubitu, diuinis repleret charismatis. Pro *trunco* similiter, & Caudice, nec non & pro tota Arbore per synecdochen accipiuntur *stipes*, & *cortex*; & nihil minus ac truncus, & caudex *stipes* quoque per translationem de insulso dicitur, & fatuo, vt *cortex*, eadem figura, de rudi, & intractabili homine effertur. De hoc, præter id, quod ex Cicerone superius attulimus, exemplum est illud Menedemi apud Terentium. G H

Trũcorum barbarorũ secta. Africæ l. 3. c. 43.

in Heaut. act. 5. sc. 1.

———————In me quiduis harum rerum conuenit,
Quæ dicta sunt in stultum CAVDEX, STIPES, asinus, plumbeus.

stipes, & cortex. Cum eodem prætereà *stipes* pecuniæ, & *stipes* à *stipando* ambiguo pollent sensu; quin & ab hoc verbo non perperã dictus censebitur ligneus idem *stipes*, cum & possit exponi fustis, qui terræ defigitur ad *stipandas*, & fulciendas vites, aut quid simile. Ipse verò *cortex*, promiscui generis, ità dici videtur, eò quia sit quasi *corium*, quo operiuntur Arbores à natura, & communiuntur aduersus aeris iniurias. Et hinc *decorticare* denotans quod *corticatum* est, seù *corticosum* natiua nudare corticula.

asseres qui? Truncus verò Arboreus non Oeconomiæ tantum, sed & Architectonicæ inseruiens, in tabulas finditur, quarum nomen tum genere, tum deriuatione ambiguum est. Propriè enim dicuntur *asseres*; nec benè asseres vtrum hoc nomen proueniat ab

A ab *assis*, cuius genitiuus singularis non tantum *assis* est, sed & *asseris*; vel ab *asser* asseris, cum par vbique, nec assis ducenda ratio currat. Ab *assidendo* fortasse dicentur, eò quia parietibus, ac trabibus, quibus admouentur, assideant. *Asseres* tamen ab *assibus* distinguit Bodæus; *sunt enim* (inquit) *Asseres oblongæ, trientali circiter materia, latitudine ferè, ac crassitudine æquales, vulgò membraturæ dicuntur*. Et istis correspondent quadrata illa ligna, quæ nostratibus *Quaderletti* vocantur. *Asses verò*, (prosequitur) *quæ & AXÆ dicuntur, sunt tabulæ sectiles, scandulis non absimles*. Ab *assere* fit *asserulus*, vel *asserculus*, licet *asserculum* legatur in vetustioribus Catonis codicibus ob incuriam, credo, transcriptorum. Ab *asse* verò proueniunt diminutiua *assula*, & *assiculus*, aduerbia *assulosè*, ac *assulatim*, hoc est minutim, & tanquam in assulas concisum; hinc Plautinus Ergasilus---*Aperite has ambas fores*,

lib. de Asse.

Pl. l. 12. c. 22.

Prius quam pultando vel assulatim foribus exitium affero.

in Capt. act. 4. sc. 2.

Quin & verbum *assare*, vel *coassare* hinc deriuatum faciunt; significat enim *contabulare*: vnde Vitruuius *cum assatum fuerit*, inquit, *super altera COASSATIO seruatur*. Traducitur simplex illud, vná cum alio composito *inasso* ad significandum *ad ignem* B *torrere*, eò quia quæ sic torrentur, restringantur, & siccentur, vt non parum asseres imitentur. Exponuntur etiam *asseres pali*, vel *paxilli*, qui supponebantur lecticis; hinc Suetonius. *Lecticarij cum asseribus accurrerunt*. Apud Veteres etiam *asseres* dictæ sunt fœminæ, sub quarum cura nutriebantur Infantes. Nos per metaphoram *asseres* vocamus homines macilentos, qui velut *asseres* graciles sunt. Nec rarò prisci scribebant *axes*, aut *axiculos* in eodem significato, ac *asseres*, & à Græcis *axones* appellabantur. Sic vocabantur etiam tabulæ, in quibus Athenis leges Solonis incisas memorat Gellius. Æquiuocat item hoc nomen cum Fera quadam Indica *Axis* pariter dicta. Pantheram esse crederem, quam Libero Patri sacram facit Plinius. Quod porrò & *axis* dicatur lignum illud teres, circà quod rota versatur in curru, cum notissimum sit, non est pluribus prosequendum. Hucusquè propriè sumptus est *axis*; figuratè verò pro toto curru ponitur, vt cum cecinit Iuuenalis.

in Calig. Pap. Voc.

l. 2. c. 12.

l. 8. c. 21.

Axis æquiu & denom.

Dignus Aricinos, qui mendicaret ad axes.

Sat. 4.

Sic & ferrum illud, circà quod cardo ianuæ vertitur *axis* denotat; hinc *axem à cardine vellere* dicimus. Vlterius & partem cœli Septentrionalis, quam verticem, seù C polum arcticum, dicunt, cui contrarius est polus antarcticus, hinc à Græcis *antiaxon* dictus est, quandoquidem axis illis vocatur ὁ ἄξων. Nec à totius identidem cœli significatione arcetur; quod fuit in causa, vt Augustus Vates in Epicedio Longollij ad Arnaldum Principem Britannicum caneret.

Quo surgens medius, quo fugiens nihil
Maius, sydereo nil propius duci
Celso spectat ab AXE
Pura lampade Cynthius.

ode 7.

Axem quoque pro regione identidem poni testari potest illud Hermici Caiadi Lusitani Poetæ clarissimi.

Ecloga 6.

Annibal Italici tutor fortissimus axis.

Quod si diligentius obseruabimus τον ἄξονα Græcorum, comperiemus secum proculdubio æquiuocare, seù nomen ab eodem quasi deductum habere fluuios *Axonem* apud Ionas in Asia minori, vbi & *Axius* Vrbs erat: *Axonam* per extremos Rhemorum D fines excurrentem; *Axiumque* adhuc duplicem, alterum per Paphlagoniam, alterumque per Macedoniam fluentem, ex cuius nouissimi aquà si pecora potent, nigros (si credere placet) pariunt fœtus, vt innuit Balthassar Bonifacius habens.

Boccat. de fluuijs.

Infuscat Sybaris pecudes, at Crathis inalbat,
Candida terga Melan, AXIVS atra facit.

Musar. l. 3. in Selem. p. 1. n. 114.

Et quia nimis longum foret tot alia, quæ profert Græcia *axis*, & *axonis* deriuata recensere, illud duntaxat memorabimus, quod *Axonam* fluuium prædictum Rhemensium celebrem reddit, & est circumuicinos illius populos ab illo vocatos *Axones* admodum agiles in armis fuisse; vnde Lucanus

Et Biturix, longisquè leues AXONES in Armis.

l. 1.

Cum verò sit *turpis sine frondibus Arbor*, ita turpe foret vbi tot alia de alijs Arborum partibus dicta sunt, hoc vnicum earum ornamentum solitis notis per transire. Est

folia quæ & vnde dicta?

itaque *frons frondis* folium Arboris propriè; & ideò cum de hac Arborum parte agitur, ipſam *frondis* melius, quam *folij* nomine exprimi credam: quandoquidem folium indifferenter de Arboribus, & herbis; *frons* verò de Arboribus tantum dicitur. Hæc in recto, nemine non cognoſcente, cum *fronte* æquiuocat. Etymon à *fero* traxiſſe videtur, eo quia frondes Arborum aut ferant vmbras, vt inquit Papias, aut cadentes ab Arboribus huc illuc vento ferantur. Φύλλον Græcis dicitur, vt fabulantur à *Phyllide* Demophoontis amaſia, de qua vberius in fabuloſis de Amygdalo loquemur, cum prius *petala* vocarentur folia, quæ poſthac ἀπὸ τῦ φύλλυ dicta ſunt. Ego ſatius *Phyllidi* nomen dediſſe *phyllon* crederem, quam è contrà, eò quod Phyllis cum ſe Arbori ſiccæ ſuſpendiſſet, ipſa ſtatim reuireſcens emiſit *phylla*, hoc eſt folia. Aliæ quoque *Phyllides*, ſed nomine à prima deſumpto, & vt plurimum fictitio memorantur à Poetis, tum antiquis, tum neotericis, in varijs idiomatibus. Vnam præ cæteris à Martiali taxatam ſatyrico illo epigrammate *Cum duo veniſſent ad Phyllida, &c.* obſeruaſſe ſufficiat. Significat etiam *phyllon* ſpinam illam ſine caule, & ſine flore, & echino, quam alijs nominibus *leucacantham*, & *polygonaton* Græci vocant. *Phyllitis* item, hoc eſt *lapaton agrium* ab eàdem origine nomen traxit. Quid verò ſit *epiphyllis* abundè explicat Tzetzes in Chiliadibus habens.

l. 10. p. 81. Plin. l. 22. c. 16.

Chil. 4. hiſt. 1.

Epiphyllis minimus racemulus exiſtit,
Qui poſſit operiri etiam à quouis folio.

Cumquè nobis Italis nedum *fronde*, vel *fronda* frons exponatur, ſed & *foglia* vox *folio* latinorum reſpondens, hæc dicenda eſt cognomen tribuiſſe prænobili *Folianorum* Mutinenſium familiæ, quæ per multas diffuſa eſt ciuitates. Ex ea Ludouicus Folian. Mutin. cuius *Muſica Theorica* doctiſſimis pertractata ſpeculationibus impreſſa eſt Venet. 1529. in f. Latinè verò ſumpta *frons* in hoc campo literario, longo & ipſa deriuatorum comitatu venit inſtructa; quod enim totum ex frondibus conſtat, vt præcipuè coronæ, vel frondibus abundat, vt nemora, *frondeum* φύλλινον dicimus, vel πολύφυλλον *frondoſum*, pro quo & *frondiferum* φυλλόφορον ponimus. In hoc ſenſu Lucretius.

l. 1.

FRONDIFERASQVE nouis auibus canere vndique ſyluas

Ità *frondarium* adiectiuè vocamus quod ad frondes pertinet, & ab eiſdem *frondeo*, & *frondeſco* φυλλοφύρω, ſiuè φυλλιάω proceſſit, quod facere dicuntur Arbores, cum frondes emittunt, vnde *Nunc frondent ſyluæ, nunc formoſiſſimus annus.*

Virg. 3. Ecl.

E contrà *frondare* ἀποφυλλίζω frondes amputare ſignificat, & ex hoc *frondatio*, actus ipſe frondandi, atquè *frondatores*, quorum tria genera Seruius enumerat, eos ſcilicet, qui Arbores amputant, & qui è frondibus manipulos faciunt, & qui manibus folia multarum Arborum, & præcipuè Vitium auellunt, vt Solis ardor efficacius agat in vuas maturandas, & frondibus ſic auulſis pecudes alunt. Quibus in ſenſibus intelligi poteſt illud Virgilij. *Hinc alta ſub rupe canet FRONDATOR ad auras.*

Seru. in Ecl. 1. Virg. Al. ab Al. D. G. l. 1. c. 9 Pl. l. 17. c. 1. Cic. ad Att. l. 15. De re ruſt. l. 1. l. 13. c. 36. In Poem. de Smilace.

Idem quoq; nomen competit auibus, cum in frondibus nidificant, habitant, & illis veſcuntur. Hinc rurſus *Frondiſij* dicti ſunt milites, qui fronde coronati militaria facinora egregiè edidiſſent; eíque primò id obuenit nomen, qui Vulturnum tranſnatans fronde capiti impoſita Annibalem contrà fortiſſimè ſe geſſit. Contendunt aliqui nomenclaturam *Fruticis*, plantæ ſcilicet *Frondatæ* magis, quam caudicatæ, ſcù quæ trunco exili, & multiplici medium Arbores inter, & herbas obtinet locum, fundatam eſſe in voce *Fruns Frundis*, illas tantum frondes ſignificantis, quæ pecudum in pabulum cedunt: quo ſpectat illud Varronis *Vnde frus ouibus, & bubus fiet.* Quà pariter voce inter Neotericos vſus eſt Pier. Valer. canens. *--At illam purpura veſtit*
Aut crocea, aut varia, ſed frus, & Surculus idem.

Frus autem, mutato ſolum elemento *s*, in *à*, noſtratibus à Ruſticis vſurpatur, dicentibus *frua*, fructuoſitatemque innuentibus abbreuiato vocabulo. Etymon *fruticis* deriuat Papias ex eo quod *fronde terram tegat*. Nonnulli dictum cenſent à *fruticando*, ſcilicet *pullulando*, eò quia frutex ſucciſus ſemper ſuppullulet; ſed rectius Plinius verbum *frutico*, & deriuatiua *fruticor*, ac *fruticeſco*, à frutice producta ſenſit, cui proptereà ſubſcribere non diſplicet. Hinc *infrutico* verbum apud Galterum de Alexandro Macedone loquentem. *Nondum prodierat naturà plana tenellis*
Infruticans lanugo pilis Hanc vocem, pro ſtirpe ſignificanda Suetonius vſurpauit ſcribens *ſingulos repentè ramos à frutice dedit*. Quod porrò *frutetum*, ſiuè

In Alexandreide lib. 1. prope princ.

que-

A quemadmodum in antiquiſſimis legitur codicibus, *frutectum*, atquè *fruticetum*, locus nempe fruticibus conſitus, nec non *frutetoſus*, ſiuè *frutectoſus*, quod nimirùm fruticibus abundat, ac *fruticoſus*, quod longè, latèq; fruticat, & multos habet *fruticantes* ramos, atque verbale *fruticatio*, à frutice deriuent, inſulſum foret ambigere.

In Veſpaſ.

Fruticibus *ſtolones* ſuccedunt; iſti enim ſunt quaſi frutices paruuli è radicibus Arborum emergentes, qui cùm ſint partes *ſtolidæ*, atque inutiles, eximuntur, & reſecantur, ſecus alimentum Arbori natiuæ debitum ſubtrrahunt. Hinc cognomen Romanæ *Stolonum* familiæ proceſſit; Primus enim eiuſdem gentis C. Licinius id nomen meruit, teſte Varrone, quia cùm Agriculturæ diligentiſſimus eſſet, plantaſquè, & Arbores ablaquearet, & insereret (vnde primus Oliuam inuenit, quam ab eius nomine Liciniam dixerunt) tantam *in reſecandis fruticibus, quos ſtolones vocant* (inquit Plinius) curam ponere ſolebat, vt nullus in eius fundo *ſtolo* reperiri poſſet. Pro ſtolido homine *ſtolo* quoque vſurpatus videtur, & eleganter ab Auſonio

Stolones qui?

l. 1. de re

l. 17. H. N. c. 11.

Auſ. ad Theon. Epiſt. 4.

Sed iam non potes ô ſtolo doceri:

Fatuum quid, nil minus ac ſtolones, in Arboribus ſunt inanes illæ efflorеſcentiæ, B quæ *amenta* dicuntur, ceù à mento pendentes barbæ lanuginoſæ, quarum deciduis pilis nimis exilibus alij ſuccedunt durabiles. Ab hac arborea lanugine, cum humanæ barbæ primò erumpentis ſpeciem referat, & *Iulus* quoque, nomine magis proprio, vocetur, *Iulos* plerique dictos autumant. Sic de Aſcanio Virgilius.

Pl. l. 16. c. 29.

Iuli qui?

At puer Aſcanius, cui nunc cognomen Iulus --- Additur, &c.

Æn. l. 1.

Ab eo poſteà gens Iulia proceſſit, & cognominata eſt, tot Cæſares emiſſura, vndè idem Vates.

Naſcetur pulcrà Troianus origine Cæſar,
Imperium Oceano, famam qui terminet aſtris,
Iulius à magno demiſſum nomen Iulo.

In quo pariter ſenſu intelligendus eſt Valerius Flaccus à Pio Bononien. expoſitus.

Argon. lib. 1. in princ.

Oceanus Phrygios prius indignatus Iulos,

Id eſt Cæſares ab Ænea Phrygio ducentes originem. Quot poſteà ab Impp. eiſdem Vrbes nomen traxerint, hoc non vno in loco memorat Plinius, ſeptendecim ciuitates eorum nomine dictas enumerãs. Inter has dubitatur tantùm de *Alba Iulia* Tranſiluaniæ metropoli, vulgò Hungaricè *Gulafeyruar*, & Germanicè *Vveiſenburg*, quæ C & alio nomine latinis antiquis dicta eſt *Sarmiſdacia*. Non enim à Iulio Cæſare, ſed ab *Hiula* Hunnorum Principe ſic dictam volunt. Cumq; à Iulio *Iulianus* adiectiuum detorqueatur, vndè Iulianos milites Suetonius vocabat, qui diutius ſub Iulio Cæſare vel ipſi Macedoni præferendo, pugnarant; & faſtus Iulianos, qui ab eodem Cæſare confecti ſunt; ſimiliterquè *Iuliana* vectigalia, quæ idem impoſuit, appellamus. Pertranſeo tot *Iulianos*, *Iulianaſque*, quorum nomen hiſtorijs decantatum, ſolus dedecoraſſe *Iulianus* Imp. Apoſtata viſus eſt. *Iuli* nomen itidem, longè impari dignitate, non autem diſſimili de cauſa, quandam ſcilicet propter apparentiam communicatum fuit inſecto cuidam animali multipedi (millepedam dicunt) ſubtiliſſimis vndique pilis, & veluti lanugine quadam referto, Arboribuſquè paſſim obrepenti. Similiter *Iulus*, ſiuè *Iulis*, aut *Iulia* piſcis eſt, de quo doctiſſimus Io. Corn. Vteruerius primus meus in Botanicis præceptor in Hiſtoria Piſcium Aldrouandi vberem habet mentionem, Rurſus *Iulus*, vbi fœminino genere ſumatur, cantilenam quandam apud Græcos ſignificabat, cuius meminit Eratoſthenes his carminibus in Mercurio.

L. 3. c. 1. l. 4. c. 22. &c.

Ortel. tab. 78.

Pl. l. 2. c. 25.

Apollon. lib. 1.

Aldr. de Piſc l. 1. c. 7. in prin.

D Ἡ χερνῆτις ἔριθοσ ἐφ', ὑψηλῶ πυλεῶνος
Δαιδαῖτισ σείχυσα, καλὰς ἤειδεν ἰὔλυσ

Io. Tzet. Chil. 13. n. 494.

Vel vt vertimus ex tempore.

Veſtibulo tractans Lanam Dandætis in alto
Conſtitit, & pulchros cecinit quam ſuauiter hymnos.

Nec adeò *Iulis* intenti erimus, vt infimarum quoq; Arboris partium, quæ *Radices* nomine ſatis noto vocantur, obliuiſcamur. Æquiuoca de radice nulla (quod ſciam) habentur, ſed vice illorum ſupplet Metaphoricus iſtius nominis vſus ad ſignificandas imas cuiuſcunque rei partes, vt *Radices Montium*, *radices Palatij*, *radices Dentium*, *&c.* Aliàs radicem ponimus pro origine, & principe alicuius rei cauſa, vt vbi Parœmiographus dicebat πηγὴ, καὶ ῥίζα, ſcilicet *fons, & radix*. Ita Græcus ille apud Monoſinum inquit ἡ φιλαργυρία ῥίζα πάντων τῶν κακῶν ἐςὶ, nempe *Auaritia radix eſt omnium*

Radicis Denom.

Cæſ. l. 1. B. Ciu.

nium

Ang. Monoſ. l. 1. ſt. It. ling. p. 42. & l. 3. num. 122. Laert. in vita Ariſt.

nium malorum, vel è contrà dicimus *Virtus eſt radix omnium bonorum.* Nec hinc multum abeſt Græca illa Ariſtotelis apud Laertium ſententia τῆς ἀρετῆς dixit, τὰς μὲν ῥίζας εἶναι πικρὰς, γλυκὺν δὲ τὸν καρπόν, hoc eſt, *Virtutis amaræ quidem ſunt radices, fructus verò dulcis*. Non enim ſine multo ſudore, atque algore virtutis gloriam acquirit aliquis mortalium; virtuti ſiquidem πρόδρομος, dicebat Heſiodus, eſt labor. Hoc videtur etiam Muretus in ſententijs perelleganter expreſsiſſe.

> *Principio ſtudij RADIX inamœna videtur,*
> *Sed profert dulces paruo poſt tempore fructus.*

4. Phil. & 2. de off.

Ita & Cicero *Virtus eſt altiſsimis defixa radicibus, quæ nunquam vlla vi labefactatur*, & aliàs *Vera gloria radices agit, atque etiam propagatur.* Radicis ſynonymum eſt *ſtirps*, in hoc ſignificato fœminini generis, vt & quando pro Arbore extirpata ponitur ab Horatio vbi de fluuio ſcribit,

l. 3. Carm. od. 29.

> *Stirpeſq; raptas, & pecus, & domos.*

Aliquando ſuprà radicem, firmiſsimam denotat caudicis extremitatem, imò & totum caudicem metaphoricῶs, & tunc maſculini generis eſt. Ita Virgilius,

Æn. 12.

> *Cùm ſemel in ſyluis imo de ſtirpe reciſum.*

ſtirps quid? Alc. ff. de verb. ſignif.

Sub *ſtirpis* etiam nomine veniunt *ferulæ*, ſeu *virgulta*, quæ de radicibus Arborum naſcuntur, *germina* quoque nuncupata, & quæ Accurſius contrà Varronis, & Columellæ ſententiam, pedamenta eſſe arbitratur. Antiquitus etiam *ſtirpis* in recto dicebatur, ex Seruij aſſerto. Nonnunquam, præter radicem, & Plantam, genus quoque in Ciuilibus, progeniem, familiam, & originem denotat: in quo ſenſu Virgilius.

l. 5. Æneid.

> *Eſt tibi Dardanius diuinæ ſtirpis Aceſtes,*

Hinc *ſucceſsio in ſtirpes* emanauit formula dicendi apud Iuriſconſultos notiſsima. Sic *exſtirpare*, hoc eſt *à ſtirpe* excidere, vel *ſtirpitus* euertere, in quocunque prædictorum ſenſuum efferatur, ſemper ſignificabit *radicitus*, & funditus aliquid, ne vltrò *ſtirpeſcat*, perdere; imò & pro ſtirpe *Planta* quoque (licet herbarum ſit proprium) non rarò dicitur. Quin & eleganter transfertur ad exprimendam Arborem. Quod eò magis congruit, quia quælibet Arbor per ſemem progenita prius inter plantas enumerari debuit. Genealogicam ideò Tyrannorum Othomanicorum Arborem, quam graphicè expreſsit ab ore draconis flammas euomentis incenſam Principius Fabricius Theramenſis, ſic quoque poeticè circumſcripſit:

lib. 4. Embl. tit. 2. alluſ. 1.

> *Piantò man ſcelerata in Oriente*
> *Audace, ſerua, e adulterina PIANTA,*
> *Che per diſoneſtà creſcendo è tanta,*
> *Ch'auanza forſe in numero ogni Gente.*

ſylua & eius æqu. deriu. denom. In quo differat à luco ſaltu, & nemore.

Succedit poſtremò locus, vbi Arbores prouenire ſolent, examinandus. Hic, vt notiſſimum eſt, *ſylua* dicitur, etymologia deſumpta ab ὕλη, quæ Græcis materiam denotat, eo quia in ea proueniant Arbores, quæ iuſtam attingentes proceritatem cæduntur, ad materiam diuerſis vſibus ſuppeditandam, vndè *cædua*, vel *incædua* ſolet propriè, prout occaſio præbetur, cognominari; Differt à luco, ſaltu, & nemore, quia in hac Arbores ſponte naſcuntur; lucus verò conſeritur, nec eſt cæduus, & vlterius ſacrabatur alicui Deo, vel hominis alicuius cineribus, circa buſtum eiuſdem, vel aram, nî melius dixerim haram. Nemus autem, cum voluptatibus inſeruiat, ob amœnitatem duntaxat comparatur. Saltus è contra, ſylua quidem eſt, ſed pene inuia, & ad hoc maximè deſtinatur, vt in eo paſcant pecudes, hyement, & æſtiuent; ideòq; nos illum *Boſco* dicimus ἀπὸ τοῦ βόσκειν, id eſt à *paſcendo*, vt nemus ἀπὸ τοῦ νέμειν, quod idem valet. Hæ tamen differentiæ adeò confunduntur, vt identificatæ ſæpiſſimè legantur. Cæterum ſatis latè patet *ſylua*; nam nedum pro Arborum, ſed pro cæterarum Plantarum conſertiſſimo quoquam loco non rarò vſurpatur, & identidem transfertur ad ſignificanda ſcripta illa tumultuaria, quæ Græcis propriè τὰ σχεδιάσματα dicuntur, dum materiam primò velociſſimè decurrunt ſcriptores, eamque poſtea digeſtam, & ordinatam, in longiores diſponunt lucubrationes, Hoc pacto Hieronymus Lauretus Ceruarienſis Monachus Benedictinus *Syluam Allegoriarum* nuncupauit Opus ſuum, in quo myſticos ſacræ Scripturæ ſenſus, aliaſque eruditiones complectitur; Opus inquam diuinarum literarum Candidatis ſummè exoptatum. Indè fluxit & nobilis cuiuſdam Familiæ Cremonenſis de *Sylua* nuncupatæ cognomen. *Syluulam* præterea diminutiuum hinc

A hinc detorquemus, ὑλάριον: vnde nomen *Hilarij* desumptum credi posset, nisi rectius ab *hilari* flecteretur. Aptius propterea dicendum â syluis impia illa Ethnicorum numina nomine, & omine prodijsse, quæ *Syluani* appellabantur. Et istorum triplex genus assignat Antiquitas; Alij quippe *domestici*, possessionibus consecrati, dicebantur; *Agrestes* alij, qui nimirum pastoribus præerant; Alij tandem *finales* vocabantur, quod primi finales in terra lapides posuisse crederentur: vndè & in confinio lucus illis ponebatur. Eiuscemodi gaudebat nomine, seù satius dicam cognomine Plautius *Syluanus* Ethnicus sub Tiberio Prætor. Non omnes tamen *Syluani* dicendi sunt impij; Tradunt enim Historica monumenta duos Episcopos fuisse, nomine *Syluanos*, alterum Thessalonicensem, à D. Paulo constitutum; alterum Troadis, qui tanta claruit pietate, vt nauim immotam oratione solueret, & aliàs illi per noctem apparuerit Cornelius Centurio, sibiquè Templum in eius Episcopatu construi iusserit. Longè ab istis pietate desciuit Petrus *Syluanectensis* Episcopus, officio suspensus ob diuortium temerè approbatum inter Rodulphum Veromanduorum Comitem, & Vxorem suam. Cognomen hinc traxit & Bernardus *Syluanus* Eboliensis, Geographicis multis operibus præclarus. Item Poeta C. *Syluanus*, qui in statuam Leonis X. syluam edidit, & Pontificatus Clementis VII. panegyristes extitit. Quæ Romæ prodierunt 1524. Ita Poeta, & orator insignis fuit Ant. *Syluiolus* Parisin. cuius comica plura, elegiaca, & epigrammatica extant. Quoniam verò nos Itali syluam interdum *La Foresta* vocamus, subit ideò memorandus Petrus *de Foresta*, qui ex Abbate S. Dionysij Tornacensis Episcopus, dein Rothomagensis, S. R. E. Cardinalis, titulo XII. Apostolorum, Anno 1355. enunciatus est ab Innocentio VI. Eius gentiles floruere Brixiæ Comites, & Equites; vt tradit suauissimus exacti seculi vates P. Franc. Spinula. Nec excidit mente *Syluios* Albanorum Reges ab eisdem *Syluigeris* stationibus denominatos, cuius rei rationem Sulmonensis assignat, de *Syluio* Æneæ filio, Ascanijque fratre, & eiusce nominis primo loquens.

Ex libel. var. Auth. de limitib.
Tacit. l. 4.
Sur. in vita S. Corn. Cent. c. 9. die 13. Sep.
Rob. Abb. in Chron.
Ortel. in Catal.
Spinul. Car. secul. 9. & in Catulli Imitat. Poem. 18.

> *Posthumus hinc, qui quod Syluis est natus in altis,*
> *SYLVIVS in Latia Gente vocatus erat.*

Ouid. l. 4. Fast.

Hinc cognominati sunt Æneas ille *Syluius* Polygraphus, qui post tot Voluminum C editionem ad Petri thronum assumptus Pius II. dictus est; atque Bartholomeus *Syluius* Cremonensis cuius de Eucharistia scripta Oporinus impressit. Calamo quoque notum se fecit Io. Baptistta *Syluagius* Reip. Venetæ apud Turcarum Imperatorem Interpres. Multis item, & eruditis scriptis clari sunt Iac. *Syluius* Ambianus, & Barthol. *Syluanius* Salonensis insignes Medici. Nec silentio prætereundum est ab eodem pariter fonte fluxisse nomen *Syluiæ* fœmineum, quo Ilia, seù Rhea Numitoris filia, Romuliquè, & Remi ex Marte, vt ignauiter Romanorum Priores credebant, Genitrix, appellata est. Quin & sic etiam vocata est mulier illa, de qua Virgilius,

Laur. Beyerl. in Thea. Vit. Hum. Tom. 3. E. pag. 251. f.

> *Syluia prima Soror, palmis percussa Lacertos.*

Æn. l. 7.

Quibus addenda est & *Syluia* Marcelli, de qua, ad syluam alludens, canit Marianus.

Ionston. Thaumatogr. de Pl. c. 6.

> *Retibus, & iaculis syluas Marcelle frequentas,*
> *Dum tibi nobilior Syluia Sylua domi est.*

Marian. stat. Rom. l. 1. Ep. 56.

Quod nomen vsitatius factum multis quoque nostrorum temporum mulieribus commune comperitur; *Syluaticus* porrò idem est ac *Syluestris*, & eiusmodi voce vsus est Bapt. Mant. de D. Ioan. Chrysostomo canens.

Mant. de Sacr. dieb. l. 9. in Septemb.

D

> *Per speluæ diù traxit syluatica vitam.*

Cum verò *Syluatica* eiuscemodi loca, vel inuia, præruptaque sint, aut intrà Montium cauitates situata, Græci τὰς νάπας indigitent, exinde *Napææ* antiquorum illæ *syluicultrices* deæ, nomine tenus pendere asseuerandæ sunt; vt *Dryades*, *Hamadryadesque* à generalissimo Arboris nomine Δρῦς, (vndè Δρυμὸς, & Δρυμὸ, Δρύος, ac Δριόσ, item & Δρίμον, ac Δρίμων sylua dicitur) quod & de *syluicolis* hominibus, ac *syluifrago* Borea enunciandum venit. Nec hæc tantummodo *syluestria* simul, & fatua numina à *syluescentibus* ijsdem locis nominis habent originem, verùm vt quodammodo purgarentur syluæ, apud nos veræ legis, & immaculatæ sectatores iuremerito in Sanctorum albo relatus colitur ille probissimus ab Apostolo Petro trigesimus quartus Pontifex Catholicus, Romanus, Diuus inquam SYLVESTER, cuius nomen vtrum à *Sylua* procedat, puerile foret ambigere; Et si de falsis illis deitatibus cum Marone dici potuisset.

Ath. l. 3.

Ecl. 6. *Dictææ nymphæ nemorum iam claudite saltus*,

Sic de isto Sanctissimo Pôtifice concludendum foret, illud Valerij Flacci in medium afferentes. *----Nec celsius extulit vlla--Sylua trabes.* de Hybla.

Idem nomen in cognomen transijt Bernardi *Syluestri*, qui de Megacosmo scripsit, & Microcosmo librum: diuersus, ni fallor, à Bernardo *Syluestri* cuius extat epist. de cura, & regimine rei familiaris impressa in Vol. Op. S. Bernardi, quia nonnulli putarunt eam à S. Bernardo compositam fuisse. Sub eàdem etymologia continetur & *Transyluania* amplissima trans Danubium Europæ Regio, quæ & Dacia, & Pannodacia, ac Valachia nuncupata est. Sic dictam existimarim, quasi *transyluas constituta*. Citrà enim numerosæ visuntur, & confertissimæ syluæ. Hinc Ortelius in descriptione Hungariæ dicebat. *Ibi iam alij montes, & syluæ ab eo loco Seuerinum versus tendentes, à Transyluania, & Vvalachia Transalpina separant.* Imò syluarum nonnullæ apud antiquos quoque regionibus integris nomen dedere. Sic *Pierium* nemus *Pieriam* Macedoniæ regionem; Hyrcana sylua Hyrcaniam Asiæ prouinciam denominarunt.

Lucus vnde dictus. A luco frondosissimo loco, & vmbris Arborum lucem subtrahentibus telluri pleno, & sic ideò per antiphrasin dicto, quod luce careat, *Lucina*, scilicet Iuno dicta fuit, quæ sterilissima parientibus insulsissimè prodesse credebatur, & in luco Romæ Exquilino colebatur, ex Ouidij testimonio. F

l. 2. fast. *Monte sub Exquilio multis incæduus annis,*
Iunonis magnæ nomine lucus erat.

Lucetius eodem pacto cognominatus est Iupiter à quamplurimis eidem sacris lucis; quo nomine vocatus est apud Virgilium miles quidam strenuus ex Turni sequacibus, quem Tros Ilioneus occîdit. Ità Poeta.

Æn. l. 9. *Ilioneus saxo, atque ingenti fragmine montis,*
LVCETIVM *portæ subeuntem, ignesque ferentem---Strauit.*

Et *Luceres* Populi, tertiæ Tribus Homines à lucis condendis, & ab Asyli præcipuè luco, appellabantur, referente Plutarcho. Ita *Lucania* nostræ Italiæ Regio, omnibus ad benè viuendum vberiorem concernentibus commoditatem fertilissima, quam hodie *Basilicata* basilico, seù regio nomine vulgus appellat, inter Calabriam, & Apuliam; nec non *Lucum* oppidum Romandiolæ, quod etymon adhuc seruat, *Lugo* nuncupatum, & *Lucaris* pecunia, pretium nimirum ex lucis captatum, dicta exindè palam est, vt & fons *Lucalis*, de quo Bonifacius. in Romul. G

Musar. l. 3. num. 58. *Neminius fons, LVCALIS, Vadimonius, atque*
Larius annonæ spemque, metumque ferunt.

Selem. part. 2. Fest. Pomp. Balth. Bonif. Sunt & *Lucania* festa, sic dicta quod in luco quodam apud Romanos peragerentur, in memoriam salutaris occultationis, quà Romani sibi consuluerunt, dum à Gallis victi, in eodem luco latitarunt. Quin & ipse doctissimi Tragœdiarum scriptoris Senecæ nepos, grauissimus orator, & Poeta *Lucanus* eàdem quoque ratione nomenclaturam habuisse non perperam censeri posset. Cuius cognominis fuit Franc. *Lucanus* Parmensis, qui scripsit de crimine lęsæ maiestatis. *A luco* porrò cognomen sumpserunt Florenus *Lucus* Episcop. Feltren. ac Franciscus *Lucus* I.C. qui scripsit de Guelfis, & Gibellinis, de Tyranno, & de Regimine Ciuitatis. LVCEIAM mimam non immemoratam linquunt historiæ; quare & nos cum Mariano nostro de ipsa canemus. Musar. lib. 8. nu. 100.

Statuar. l. 1. nu. 195. *Vixi Nestoream Luceia mima senectam,*
Et non displicuit fabula longa nimis. H

Lucum alio nomine vocari *nemus*, nemo nescit, & ex relatis patet; quarè secundum hoc illius nomen non nequibit originarium constitui cognominis Ludouici *Nemorei* Galli, Latinis, Græcisque Musis, ex testimonio Camilli de Camillis in suo de Insignibus, vel, vt vulgò dicunt, *Impresijs*, libro celeberrimi, vbi vlterius peculiare symbolum eiusdem recensetur. Sic & menti subit Iordan. *Nemorarius*, cuius Arithmetica, & Mathematica complura Basileę, Parisijs, & Norimbergæ lucem publicā sortita sunt. Cum porrò nemus nobis dicatur *Bosco*, non est incongruum ab illo cognominatum memorare Arnoldum de *Busco* Augustinianum, qui scripsit Volumen de Viris illustribus Ordinis sui, & Monasterij Vvindesheimensis; scripsit quoque de origine modernæ deuotionis, & reformationis ordinis sui lib. ac alia multa. Floruit autem circa sal. Annum 1470. Nominales at Arborum vestigationes Epithetis adhuc ditantur. Tritt. de script. Germ.

EPI

EPITHETA.

Ad Dictiuas Arborum inter nomenclaturas appositissima erit Virgiliana, illa *Antiquæ Auium Domus* hunc in modum expressa.

> *Aut vndè iratus syluam deuexit Arator,*
> *Et Nemora euertit multos ignaua per annos.*
> ANTIQVASQVE DOMOS AVIVM *cum stirpibus imis-Eruit, &c.*

Ob quam nimirum πολυσπέρεες *in multas partes disseminatæ*, nec non αὐτόσπερμαι *per se radicatæ*, seù *per se seminatæ* Arbores dici possunt, atque μὴ λιπόσκιαι *non linquentes vmbram*, vt eas cognominabant Nonnus, & Dionysius. Sed quæ *cantu querulæ rumpent Arbusta Cicadæ* parum vitales Vmbras meridianæ luci permistas quodammodò declarant in Arboribus, cum Sol ardentissimus *producit in lucem vmbram mortis*. Hæc enim Animalcula facillimè concrepantia insidas meridiei vmbras produnt; Hinc Arbores, prout CICADARVM TECTA noscuntur, atque HOSPITIA, fugiendæ sunt, illarumque TEGMEN tunc solum est expetendum, cum Solem sustinere valet Pecus inter pascendum.

> *--Canat ARBOREO recubans sub TEGMINE pastor.*
> *Dum carpit tenerum gramina læta pecus.*

Arborum tamen aliquæ *Perpetuo comantes*, atque *Æternifoliæ* dicuntur: aliæ *Mutabiles*, quarum folia decidua sunt. Easdem pariter Arbores ex causa magnitudinis, & molis ingentis, nonnulli protulerunt τανύπτορθας *Dilatantes ramos*; ὑψιτενέας *sublimè extensas* ὑψικάρηνας, & ὑψιπέτηλας, *capite* scilicet, *& frondibus* excelsas; *Proceras, Celsas Ambitiosas, Superbas, Eminentes, Arduas*, ac μακρὰς idest *Longas*; *Grandes* insuper, *Grandiscapias, Magnas, Magnique nominis* alij nominauere. Amœnioribus autem ingenijs epitheton Arborum Amœnum placuit.

> *Plaudit quæque suis Arbor* AMOENA *Comis.*

Et huc spectant quę de Pulchritudine Arborum Græca circumferuntur Epitheta, Homerus quippè τηλεθόωντας *longè*, seù *valdè virescentes*: Paulus Dolscius Poeta Neotericus τανύφυλλας, *quæ* scilicet *extendant frondes*; Orpheus εὐθαλέας *decorè virentes*; alijque εὐπέταλας *pulchris folijs exornatas*; ac εὐκόμας *eleganter comatas* cognominarunt; vndè Oppianus.

> Εὕρεμεν, οὔτε λίθων, οὔτ' ἠϋκόμων ἀπὸ δενδρῶν.

Nec minus pulchra ex fructuum lepôre obtinuerunt Apposita. Δένδρον ergò εὔκαρπον, & ἀγλαόκαρπον in Florileg. cognominatum inuenio, *pulchro* nimirum, & *splendido fructu decorum*; sic quippe nouissimè cecinit Sebastianus Castilio. Ἀλλὰ καὶ ὡς δενδρῶν καρπὸς φύσατ' ἀγλαοκάρπων; & eàdem de causa simpliciter ἀγλαὸν *splendidum* dictum à Dolscio illo Monosticho Δένδρει ἰσοφυὴς ἀγλαῷ ἐστὶν ἀνήρ. Addo ex Nonno Panopolita, ac Dionysio ῥυηφένεας *affluentes*, quantumuis οὐρεσιτρεφέας scilicet *Montanas*, frequentiæ causà vocandas Arbores. Ex eo autem ab Aldo in Adagijs Arbor fuit *Annosa* proclamata, quia multæ sunt Arbores, quæ multa durando secula vincunt, *Fortes*, & *Solidæ*, licet prius *Teneræ* fuerint, vt cecinit ille

> *Proditus è* TENERA *fuerit nouus Arbore Ramus.*

Et quoniam Arboribus competit amborum Luminarium actiones euidentissimè pati, eas aliqui scriptores à Sole *Apollineas, Phœbeas, Apricas, Coloratasq;* nuncupauere.

> *Hic color Aprica pendentibus Arbore Ramis.*

Et hæc apposita plurima possent esse plurimos ad effectus solares respiciendo, ita vt *Beatæ* quoque dici possent Arbores, vt apud Theocritum latinæ versionis legimus *Quem iuxta Arboribus, quæ munera cunque Beatis-Nascuntur cumulata iacent*; Certum quidem est Arbores virtute Solis dici posse quammaximè *Latas*, ἀνθεμόεντας, nempè *Floridas*, seù *Florentes, Fructuosas, Feraces, Felices, Gratas oculis, Fragrantes, Lætas, Peruenustas, Comosas, Virentes, Glaucas, Pomiferas, Reuirescentes, Fertiles*, vt cecinit *Laur. Gambara.*

> *Morte sua fructus pendentes fertilis Arbos*
> *In terram excussit.*

Virg. Georg. 3. — *Iob. 12.* — *Bernardinus Rota eleg. 5. lib. 3.* — *Scalig. exerc. 168.* — *Orph. Hymn. Homer. Iliad. ν. & 1.* — *Non. Dion.* — *Lucanus l. 2.* — *Anguillara in Metam.* — Κυνηγ. δ. — *Dant. l. 10. Architren. in carm.* — *Lactātius.* — *Claudian. l. 3. de rap.* — *Hom. Odyss. ν.* — *Epigr. Gr. l. 1. & 4.* — *Seneca de Prouid.* — *Sannaz. eleg. l. 2.* — *Bapt. Mant.* — *Mars. Fic.* — *Ouid. l. 4. metam.* — *T. p. nauigat.* — *Eidyll. 15.*

Fœcun-

lib. 1. de Art. *Fœcundas* item, *frugiferas*, *fructiferas*, & εὐώδας, vt habent Nonn. & Dionyſ. hoc eſt *ſuaueolentes*, ſeù *odoras* fieri, vt in eiuſdem Ouidij carmine liquet.

Illius lachrymis, quas Arbor fundit odora
--Vngimur, &c.

ap. macrob. Arbores ſimiliter Lunæ, pluſquam Soli ſubiectæ, in locis ſcilicet humentibus, atque concauis naſcentes *flexiles*, & *fragiles* dici merentur, atque *excauabiles*, *perdifoliæ*, *infœcundæ*, *infelices*, *triſtes*, *ingloriæ*, *nudæ*, quas Lucianus diris inſecutus eſt attributis illas vocando *Horridas*, *violatas*, *ſemiuſtas*, *rigidas*, *inſanas*, *cauas*, *curuatas*, *tremulas*, *deciduas*, *verrucoſas*, *viles*, *miſellas*, *inſenſatas*. Aliqui non defuere, qui ad vtrumq; Luminare voluerunt Arbores referre, & propter luxuriantem illarum humorem *Patulas* dixere, vt Statius *Patula defendimus Arbore ſoles*, alij *obſcuras*, *denſas criſpas*, *fœtas*, *vmbrantes*, *vmbriferas*, *opacas*; hinc Ouidius

Sanaz. erdyl. 2.
Statius.
Ouid. l. 3. faſt.

Cingit & auguſtas Arbor opaca comas.

lib. 2. Et dum Lucanus *Altas* appellauit Arbores ad vtriuſq; Luminaris actionem reſpexit, humorem ſcilicet, atque calorem hoc carmine

Propter aquæ riuum ſub ramis Arboris altæ.

F

Columella l. 1. de re ruſt. Quem in ſenſum Geoponici quoq; collimarunt Arboribus hæc cognomina tribuentes. *Vmbroſi*, *Gigantei*, *fruticoſi*, *frondoſi*, *ramoſi*, *frondentis*, vel *frundentis* iuxtà Varronem, *Portentoſi* item, *ſublimis*, *excelſi*, *&c.* Ad vſus porrò Arborum nobiliores, ſeù vires celebriores ſpectando alia exurgunt epitheta, quibus Arbor in genere *cœlebs* & *mitis* nuncupari poteſt,

Varro.

Columella lib. 10.

Mitis adoptatis curuetur frugibus Arbos.

Vt & *Nobilis* apud Textorem,

Arbor vt in ſterili quamuis ſit nobilis Agro;

Geruſalem cant. 10. ſt. 63. *Læta* itidem, ſicuti ſenſit Heroicus Taſſus, vbi ſic ſcripſit,

V'è l'Aura molle, e'l Ciel ſereno, e lieti
Gl'Alberi, ei prati, e pure, e dolce l'onde.

Chiliad. 4. ſ. 69.
l. 5. Argon.

Aureis prærogatiuis digniſſimam cenſuit Arborem Tzetzes, dum eam vocauit *Auream*, & iure optimo laudibus *formoſæ*, *& generoſæ* exornandam Tiraquellus edixit, nec iniuria *Vtilem* protulit Bapt. Mantuanus, & *ſacram* Valerius Flaccus pronuntiauit,

G

Vos etiam ſyluæ; vos Colchidos hoſpitis ora
Pandite diues vbi pellis nitet Arbore ſacra.

Loca vlterius natalia nonnihil & ipſa conferunt ad Arborum epitheta concinnanda, vt dum eædem dicuntur *Chaoniæ*, *Acheloides*, *Cretæ*, aut *Peregrinæ*, quæ vbique viuant translatæ, vel *Indociles*, quæ non patiuntur in aliena viuere terra, *incicurabiles* proprius appellatæ, culturamq; omnem eludentes. Ob medicas demum facultates Arborum quarundã ligna *ſancta* fuerunt dicta pro morbo Gallico expugnando, alia *febrifuga*, vt lignum cinæ cinæ, alia *Nephritica*, alia *Balſamica* pro renibus, & pro corde iuuandis; alia *Venenata* non ſolùm mortua, ſed viuentia, vt Arbores vmbræ noxiæ ad Hominum quoque fauorem, quæ peſſima animalia peſſundent, cuiuſmodi erit Arbor Βαριφύλλη grauis vmbræ, atque nocentis. Omnes autem Arbores, ſi collectiuè ſumantur, illæ ſecundum Poetas *Plantarum Populus* poterunt nuncupari, *Trabeſque comatæ*; *diuinum vertice odorem ſpirantes*. Sed cum tot Arborum epitheta non niſi cum admiratione conſiderentur operæ pretium erit earundem Mirabilia ſubiungere.

Fracaſtor de morbo Gallico.
Epigr. Gr. l. 4.
Virg. l. 1. Æn.

H

MIRABILIA.

Non quià plus Ponderis haberent in ruina, magnas effecit Arbores Natura, ſed vt in maiori quanto maior virtus inconcuſſa radicum ſtabilitate mirabilis viuentium omnium generi profutura ſtabiliretur. Et quià magnitudo Pulchritudinis indiuiſa Comes habetur, eam hic ſectabimur magnitudinem in Arboribus, cui raritas pretium faciat, hoc eſt immani, noſtriſque oculis inſolenti conſtitutioni addat æſtimationem; Abies propterea, quæ apud nos reperitur, & noſtros ſæpè fatigat oculos, etiamsì videatur in cœlum abire, deſpicitur quoquo pacto,

Ariſtot. l. 4. & hic. Scaliger exercit. 176. de magnit. Ar.

Nil

A *Nil adeò magnum, neque tam mirabile quicquam,*
Quod non paulatim minuant mirarier omnes.

Lucret. l. 2. de nat. rer.

Indicas illas Arbores Turritas 144. pedum altitudinis, quæ Fortunatis nascuntur in Insulis, vt suspiciamus, inuitat nos Plinius; Hæ quosuis horrendos, & diros ferarum insultus superant, perniciosissimosque sagittarum ictus hostiles eludunt; quarum Andini Vatis mirabilis Musa mentionem fecit.

lib. 6. c. 32. & l. 7. c. 2.

Aut quos Oceano propior gerit India Lucos
Extremi finis Orbis, vbi Aera vincere summum
Arboris haud vllæ iactu potuere sagittæ,
Et Gens illa quidem sumptis non tarda Pharetris.

Virgil. Geor. l. 2.

Addunt Neoterici rerum noui Orbis obseruatores, qui minimè discordant ab antiquioribus ad Chinarum sinum marinas Arbores esse *Brusathaer* dictas, quarum tanta est vastitas, vt immensæ magnitudinis auibus stabula præbeant. *Tam grandes sunt,* inquit Scaliger, *vt eis etiam grauiora Animalia integra sustollantur, atq; auferantur.* Quin & Arbores quasdam in *Abibeiba* Regione indica reperiri tradunt, magnitudinis B adeò vastæ, atque portentosæ, vt super easdem integra Palatia pro Regulorum illorum habitatione fabricentur, quorum fundamenta brachijs earundem Arborum innitantur; inter quas Arbores quædam numeratur species, quæ *Cerbas* dicitur in ditione *Nicaragua*, cuius tanta est crassitudo, vt quindecim hominum complexus inuicem brachia extendentium illius peripheriem claudere non possit; aliaque itidem in *Gambræ* Regno à septemdecim hominum brachijs expansis non contineatur. Est quoque vt valdè miremur celeberrimam illam Platanum Lyciam, quæ Domicilij modo adaptata, specum octuaginta vnius pedum componens sub nemorosi sui verticis vmbra amplissimum Licinio Mutiano tertiò Consuli, Prouinciæque illius Legato spatium concessit, vt ille cum duodeuicesimo Comite ibidem commodissimè epularetur; cui quidem Platano Lyciæ minimè conferenda est Platanus nostras, & Bononiensis illa prouectissimæ aliquot sæculorum ætatis in Villa suburbana Orientalium Collium Crouaria dicta ad DD. de Victorijs spectans, viuidissimè licet, atq; latissimè viuens. Non minorem adferet admirationem *Pala* Arbor Indica Plinij, cuius folium Alas imitans Auium longitudinem trium æquat cubitorum, & duorum latitudinem, cuius vnicus fructus *Ariena* dic-C ctus quaternos satiare valet homines. Nouæ itidem Hispaniæ quædam Arbores nouitate valdè mirabiles à nouissimis eius Regionis scriptoribus obseruatæ sunt, quæ in repetita bis, teruè etiam in annis singulis fructificatione ingentis edunt molis, inuisæque formæ, virtutisque impensissimæ fructus. Stupenda porrò, & prodigiosa quodammodo est Arborum reflorescentia, & earum præsertim, quæ, præter, solitum luxuriantes in pulchritudine diuitias Veris in Autumno quoque ostentarunt, quemadmodum euenit in Gallia regnante Chilperico circà Christi Annum 580. vbi Arbores ferè omnes floriferæ in mense Septembri flores denuò emiserunt; & vti nos quoque obseruauimus in Septembri Anni 1659. in nonnullis agri nostri Bononiensis locis, & precipuè in Horto RR. PP. Capucinorum Castri Diui Ioannis in Persiceto, vbi ex proportionata temperie Aeris præsenti non solum, sed præcessa, in terreaquè pingui constitutione pomiferæ omnes Arbores floribus onustæ conspiciebantur. Sed maximè portentosas habet, atque frequentes Indica Tellus Arborum hasce magnitudines, atq; reflorescentias; vt Sancti Ioannis Insula; Cui cedit Italia nostra, Herbarũ licet copia Illustris ex Æschili D quoq; inter vetustissimos Græcorum sapientes testimonio, atq; lignis dotata præexcelsis, & amplis secundum Theophrastum, atque Antoninum Liberalem, qui ex vnico caudice Italicarum Arborum, & latini scilicet agri, eo Insulæ Corsicæ integram ingentis Hetruscæ Nauis Carinam elici potuisse testati sunt. India principalissimè Tellus ligna Ætheris affinia, delitiarumque ditissima edere semper nouit, cuius Arbores Thaumantis amicissimæ cœlestis Arcus pacifici suaues, & odoratos influxus immediatè recipiunt; eædemque videntur cum Planetis commercia exercere quæcunque, influxusque receptos nutrire, & impartiri subiectis alterabilibus refractos; Quæque perpetua coma virent, viresque infractas omni tempore seruant, quemadmodum in *Thilos* Insulæ Arboribus est videre, quæ Regio Terras omnes hoc miraculo sola vincit, licet alibi quoque id eueniat, vt circà Memphim Ægypti, aliorumque patet in lustratione locorum. Nam in elephantino Thebaidis, & in America Meridionali, c[illegible] as Arborum, & ipsa-

Tomo 3. nauig. Petr. mart. f. 304.
Diod. Sic. l. 16. c. 4.
Theophr. l. 5 H. pl. c. 9.
Scaliger. exerc. 131. 5. id.
Auctor nauigat. gen. Ind. Occid. l. 2.
in Relat. Cadamusti.
Pl. l. 12. c. 1.
Platanus Crouariæ Bonon.
Pl. l. 12. c. 6.
Franc. Hermand. in noua Mexic. plant. Hist.
prope Bonõ Arbores bis florentes anno 1659
T. 3. nauigat. p. 27.
l. 5. Hist. pl. c. 9. Antonini Liberalis itinerar.
Arist. in problem. sect. 12. n. 3.
Gaudentius Merula de mirabil. l. 2.

Iul. Solin. Polyhist. c. 65. Plin. lib. 12. c. 11. Et lib. 16. c. 12. Gassendus Phys. Sect. 3. memb. 1. l. 4. c. 2.

ipsarum constantia sublimiores Cœli prerogatiuas imitari quammaximè studet. Alibi verò, si caudicis tam insolens magnitudo deest, moles tamen aut foliorum, aut fructuum (vt ità dicam) Gigantea non desideratur; Reperitur enim in *Cauchinchina* Arbor quædam Lusitanico Idiomate *Banane* nuncupata, quæ licet proceritatem eximiam non iactet, folijs tamen tam latis, & tam oblongis insignitur, vt teste adm. R. P. Christophoro Borro Mediolanense in Relatione nouæ missionis PP. Iesuitarum ad Regnum Cauchinchinæ cap. 3. duo tantummodò ex eis sufficiant ad operiendum circum circà, & à capite ad pedes quemlibet non mediocris staturæ virum. Vndè est quod nonnulli autumarunt hanc esse Arborem illam Paradisi Terrestris, ex cuius folijs ad se amiciendos perizomata struxerunt primi nostri Parentes. Tam vastus pariter est in eadem regione fructus Arboris, quam Accolæ *Giacca* vocant, vt ab eodem Auctore Borro tradatur maximas quascunque Italiæ cucurbitas magnitudine adæquare. Et ideo satis esse superq; vnicus ex eisdem fructibus ad lassandas vires cuiuspiam illum asportare conantis. Proximè ad hunc, & æquè mira magnitudine accedit Pomum Arboris, quod in Prouincia Malabar *Cachi*, siuè *Cicara* dicunt. Illius Arbor vnico duntaxat fructu quotannis insignitur, non à ramis, vt in Arboribus reliquis, sed à stipite, adeòque vasto, vt & ipse quemuis, etsi robustum hominem oneret; & hic traditur trecentos alios fructus ad instar pinearum nucum intrà se continere, qui nostrorum singuli exæquant maiorum pomorum magnitudinem, totidemq; pelliculis distincti habent adhuc subdiuidi, quemadmodum in Echinis castaneæ disiunguntur; ideòque sumptum fuit à Caussino pro symbolo *Vnitatis præstantis*, quo inferebat, non multitudine res, sed prestantia magni faciendas esse. Alicubi quoque Arbores aquas copiosè pluunt, veluti cœlum quoddam ad irrigandam terram, & fœcundandam, vt quædam Arboris species in Insula Ferri, *Capo Baiador* nuncupata, vna ex Canarijs, quæ nebulam sibi circumfusam in aquam conuertit, vndè copiosissimus ex ea pluit guttatus humor. De qua re doctissimus Balthassar Bonifacius metricè scribebat.

Lib. 10. polyhist. Symb. num. 63. Tom. 1. nauig. Ind. p. 389. Lib. 3. Musarum Sel. p. 2. n. 38. Vol. 3. nauig. p. 88. lib. 2. c. 9.

Insulæ item Fortunatæ, cui Ferrea nomen
Arbor aquam præbet, complet & inde lacum.

Habemus enim ex Historia Indica Insulam prædictam aquis omnibus carere, atq; in illa, neque flumina, neque fontes, neque lacus, aut puteos reperiri. Cui defectui mirabiliter consuluit Natura Arborem istam, cuius iconem hic Lectorum in gratiam exhibere libuit, illic producendo, ex qua per vnam, aut duas circiter horas ante Solis ortum vberrimè quotidie fluens aqua, quæ optima esse perhibetur, collecta sufficit alendis habitatoribus. Imo tam arcta, & secreta inter Arbores, & aquas ex pluribus experimentis comprobata intercedit sympathia, admirabilisque necessitudo, vt Ramis Arborum quarundam manu, & certo quodam modo circulatis, latentes aquarum venæ intrà telluris viscera detegantur, propriumq; sit Arborum omnium in genere aquas purgare, aliosque liquores clarificare: quod Moses ipse diuinitus edoctus primùm nobis indicauit. Cui alludens Baptista Mantuanus Carmelita, sacro carmine sic canebat.

T. 2. F. 302.

Fungeris officio tu raptus ab Arbore ramus.
Quo Moses depurgat aquas, &c.

Aquæ naturali quadam propensione lignorum amant conseruationem, & ni aliquod impediens actionem hanc interrepat, in contrarium scilicet alterans, ligna ea ab aquis perennantur, perpetuòq; durantia in suo esse redduntur. Huiusce rei pro locupletissimis testibus habemus practica experimenta; nam ligna quæque aquis mersa, vel intrà tellurem humidissimam, profundamque sepulta, si nunquam penetret, eòque pertingat Aer quantumuis minimus, qui portiunculam ligneam alterans, inde totam massam ligneam corrumpit, saxea fermè, & æuiterna redduntur. Sed longè diuersa ratione rigescunt, & lapidescunt ligna, inquæ huiusmodi affatim inducatur indurationis effectus ex minerali prodiens qualitate intensissima. Adest quidam fons mirabilis Scotusa dictus, testimonio Antigoni, in Macedoniæ, & Thraciæ confinio, cuius aquæ valent lignum scissum, atque confractum pristinæ complexu amicissimo valetudini, & integritati restituere. De hoc Balthassar Bonifacius ita cecinit.

In mirabilium narrat. conger. n. 107. 158 163. Lib. 3. Musarum num. 160.

Amne Scotusa suo plagas quæ iungit hiantes,
Fracta quoque adstringens ligna coire iubet.

Sarmen-

A

ARBOR INDICA

In Insula Ferri, vulgò *Capo Baiador*, ex qua copiosè pluit aqua, cuius mentio, & Icon in Geographicis mappis nonnullis apparet, &c.

Hispal.p.5. c.26.

Sarmenta pariter, & quicquid tale admouetur aquæ fluminis Athamantis, protinus inflammari tradunt, licet vndæ illius frigus sit ineffabile, de quo canebat Ouidius.

lib.15.metam.fab.16

Admotis Athamantis aquis accendere lignum.
Fama tenet, minimos cum Luna recessit in Orbes.

Non absimili prorsus modo Silari fluminis aquæ operari traduntur apud Lucanos, de quibus Silius,

Nunc Sîlarus quos nutrit aquis, quos gurgite tradunt
Duritiem lapidum mersis inolescere ramis.

Sil. lib.8.

Et

Et Balthassar Bonifacius.

Frigidus vt Silarus saxea ligna facit.

Innumera possent afferri lapidificatarum rerum Herbarum, Arborum, lignorum, foliorum, fructuum exempla, tam apud scriptores recensita, quàm in musæis varijs asseruata; verum cum nostri in præsentiarum non sit instituti de lapidibus, aut lapidificationibus tractatum contexere, sed mirabilia tantum quæ in Arboribus conspiciuntur indicare; illud tantum prætereundum non erit, quod in ligni substantia accidit esse lapideum, vti lapidei sunt conceptus saxeorum voluminum per iuxtà positionem à calore quodam lapidifico vegetantis formatricis virtutis, vt in animalium etiam fit ventribus, vbi qualitas lapidifica in materiam agit, quæ ad duritiem acquirendam sit apta nata. Mirabile supramodum est, & relatu dignissimum ferreum illud Arboris naturale centrum, quod scribit Nicolaus de Comitibus Venetus in suis itinerum Indorum Anno 1532. relationibus. *Nascitur*, inquit ille, *in Insula Iauæ Maioris Arbor, in cuius medio virga ferrea subtilis existit, veluti medulla quædam, cuius materiei qualibet portio tantæ virtutis deprehenditur, vt qui eam secum gestet, impenetrabilis à quocunque ferro seruetur; & propter hoc multi sibi discindunt ibidem pellem, & intrà eam prædicti ferri portionem condunt.* Et ideò de hac satius, quàm de cæteris græcum illud Stobei posset afferri Δένδρον δ'ὡς ἐςη χεοιδηρέιαις ὑπὸ ῥίζαις, quod sic inuertere libuit,

Et ceù ferratis hæret radicibus Arbor.

Quid si diceretur magneticæ virtuti congenerem vim in Arboribus quibusdam, reperiri, atque fundari posse? nam refert Olaus Magnus ligna in septētrionalibus Regionibus nasci, quæ magneti applicita, saxeam duritiem, necnon vim ferri attractiuam acquirunt. Verùm ad animatas Arborum transmutationes quis non obstupescet? Hector Boethius suis in historicis monumentis memorat aues quasdam reperiri, quæ *Bernachiæ*, seù *Klakies* appellatæ in Orcadum, Ebridumuè Insularum littoribus nascuntur ex fructibus cuiusdam Arboris Pineæ nucis forma, dum ij fructus maturi cadunt in terram; quod si demergantur in mari, pisces euadunt; vbi etiam ex lignis abiectitijs, aut nauibus antiquis, & cariosis vermes enascuntur, qui statim caput, pedes, alas, plumasque induunt, & anserum, seù anatum formâ cœlum petunt. Hinc Balduinus Cabillaus egregius seculi nostri Poeta canebat,

Naïadum vitreum ad thalamum tumet Arbor alumno
De ramo; expectas Poma? natabit anas.
It flos de conchâ, de flore natatile Pomum:
In Pomo hoc comedet nescius hospes auem.

Quin & idemmet naturæ miraculum in Alga nouiter è mari extracta supradictus prodidit Historicus ibidem contigisse; inter enim illius Herbæ caulem, & ramos à radice statim vsque ad cacumen protensos, quâ coniunguntur, conchæ quædam visæ aliquando fuere adnatæ; cuius rei nouitate motum fuisse scribit Alexandrum Pallouidianum Kilkedensis Ecclesiæ Pastorem, easque aperuisse conchas, in quibus loco piscis aues inuentæ sunt. Prædictæ Historiæ simile est illud, quod refert Plinius de Bombyce dicens, *Bombyces in Coo Insula nasci tradunt Cupressi, Terebinthi, Fraxini, Quercus florem imbribus decussum terræ halitu animante. Fieri autem primò papiliones paruos, nudosque, mox frigorum impatientia villis inhorrescere, & aduersus hyemem tunicas sibi instaurare densas pedum asperitate, radentes foliorum lanuginem in vellera. Hanc ab his cogi, subigique vnguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuari, ceù pectine. Postea apprehensam corpore inuolui nido volubili: Tunc ab Homine tolli, fictilibusq; vasis tepore, & furfurum esca nutriri, atque ità subnasci sui generis plumas, quibus vestitos, ad alia pensa dimitti. Quæ verò cœpta sint lanificia, humore lentescere, mox in fila tenuari, iunceo fuso. Nec puduit has vestes vsurpare etiam viros, leuitatem propter æstiuam.* Mirabile aliud Naturæ, & Artis simul ipsam Naturam adiuuantis Opus, rationique non absonum subinferri hoc debet, quòd ligna nonnulla ignem in se ipsis quasi conceptum conseruare valeant, id est virtutem igniariam, ignem scilicet excitandi in se retineant, absque propriæ substantiæ combustibilis præiudicio, vt sunt Lauri, Hederæ, Mori, &c. eademque ex toto amittere combustibilitatem, si visco, vel Alumine illinantur, vt attestatur Q. Claudius in Annalibus apud Gellium, asserens Turrim ligneam ad Piræum Athenienſium Portum, quam Archelaus Mithridatis Præfectus

lib. 3. musar. *Ionston. admir. fossil. c. 14. & auiū p. 271. c. vlt* *Aldrou. lib. 4. musæi metallici, pag. 855.* *Ludou. Moscard. in suo musæo pag. 275.* *Septal. in suo musæo c. 13.* *Agricola in obseru. metall.* *Tomo 3. Nauig. noui orbis f. 381.* *Sermone 7.* *Hist. Gent. Sept. lib. 12. c. 10.* *in Scotiæ descript.* *Epig. select. n. 12.*

Idem Hectoribidem.

lib. 11. c. 23

Pl. l. 16. c. 40.

A fectus multo Alumine obliniuerat, Sylla oppugnante minimè arsisse. Innata hæc ignis, & ligni relatio ansam admirabiliter philosophandi præbet circà ligni semiputridi luminosum, siuè conceptum, siuè partum, seù potius splendidissimū substantiæ Arboreæ Thesaurum. Tot stellati cœli portionum viuæ videntur imagines semiputridorum lignorum in tenebris schediæ micantes, vt sæpius obseruare licet, & ità pulcherrimum vitæ mysterium reuelāt. Hanc lucis amicam, seù cognatam commixtionem Arboribus inuidet Tellus cōbustibilitatem affectans, quam multis in locis obtinuit; siquidem ex Theopompo scribit Antigonus in Thesprotiâ Epyri Regione carbones cremabiles è tellure effodi. Nec id tantum istius Philosophi temporibus obuenisse monumenta certiores nos reddunt, sed & nostris quoque temporibus Bitumen terrenum, eò quod inflammabile, *Lithantrax* ideò, nempè *Carbolapis*, siuè *Lapicarbo* appellatum in Scotiâ erui se vidisse testatur Ionstonius; quin & ipso ferrarios fabros in suis officinis vti, quo pacto carbones lignei supponi sunt soliti. Eòdem prouētu nobilem item esse Leodiensem ditionē (quod & superius in denominatis innuimus) idem tradit, immò quando memoratus *Lithantrax* durior est, ex eo precarios, tanquam è ligno confici globulos. Nullibi maiorem saxeorum istiusmo-B di carbonum copiam esse scribit Laurentius Beyerlinck in suo Theatro, quam in hac Prouinciâ, vndè maxima incolarum pars illis victitat eruendis; expeditius enim funguntur munere suo coqui vtentes istis, quàm alijs lignis, quorum ibi penuriam patiuntur, nam accenduntur celerrimè, & calorem intensissimum faciunt, qui ad liquefaciendum quoque ferrum sit potis, hoc tamen accedente incommodo, quod cibis saporem carbonaceum quodammodo communicent, quoniam illorum intensior fumus omnia quammaximè inficit. In Albione quoque, nec nisi *Taum* inter, & *Tinam* Amnes lapidis illius genus inueniri tradit *Boethius*. Vlterius habetur & in *Collao* Prouincia Peruanâ vicem ligni, carbonumque subire cęspites bituminosos ibidem extractos, resiccatosque; de quâ re certiores nos facit Monardes. Huc pertinent & concreti Bituminis Glebæ, quas ad *Oliuam* Pucici Littoris Cœnobium effodi narrat Agricola, magnitudinem rarò superantes ouorum; omnes enim tanquam lignum ardent accensæ. Pallentes illis adnasci perhibentur Arbusculæ, altitudinis plus, minusuè quadripalmaris, absque radicibus, & olidæ, tanquam pisces. Lapides carbonibus persimiles, & eâdem comburendi præditos qualitate ex Alueo Ponti fluminis in Scythia deferri nonnulli tra-C dunt, at non eandem illis ardendi methodum cum carbonibus inesse; ubi nanque hi flabris exuscitantur, illi restinguntur, & aquâ conspersi facilius ardent, secus oleo, & illorum odor nulli reptilium est tolerabilis. De hoc Bonifacius,

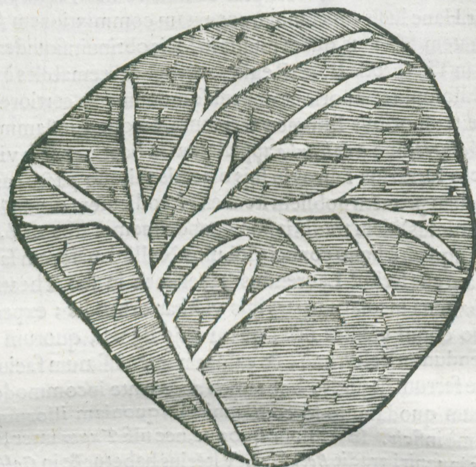
Carbonem trahit è fluuio Gens Agria Ponto,
Qui solet extingui pinguibus, ardet aqua.

Consimilis materiæ feracem fuisse Apolloniatarum Regionem testatus est Ælianus; imò addidit ibidem exiguum quendam collem ardentem extitisse, circà quem floridæ Arbores, & pleræque virides luxuriabant, & ab ipsis germinantibus, & iam adultis ignis noctù, & interdiù sine ullâ intermissione ardens abstinebat. Ardēs hoc Telluris pro accensibilitate lignosâ comparandâ ex pluribus elucet, & elicitur desiderium. Varias en plantas in lapidibus à Naturâ designatas, quarum hîc vnam speciem delineatam damus in Rhenano silice sculptam. Hunc autem mihi dono dedit nuperrimè Excellentissimus Phil. & Med. Coll. Bonon. Berlingerius Gypsius. Huiusmodi charactéres nil aliud exprimere videntur, quàm flammarum naturalem cupiditatem æque iucundam, & vti-D lem, dum ex pulchro lux orta virore, cum pulchritudine videtur alternare commoditatem. Numerosam lapidum Dendritum congeriem, qui cuperet videre, is adeat musæum metallicum Aldrouandi; Septalianum item musæum, vbi tabulæ duæ asseruatæ recensentur, in quibus adeò naturaliter Arbores virent, vt miniatas iudices, præter alteram, cui Natura adaptauit auiculas super Arboribus ludentes, & vlterius in altera mons lætis vmbrosarum Arborum supercilijs in cœlum ascendit, & S. Hieronymi Historiam à natura depictā includit. Sed & antiquiores apud scriptores hæc mirabilia cernere licet; nam Plinius in lapidum visceribus obseruauit impressa nemora, & flores veluti depictos, vt in lapide vocato *Encrino*, in quo liliorum plurium effigies pulcherrimæ apparebant. Vnius eiusmodi lapidum meminit neotericus Ionstonus, in quo velut in planitie tanquam septem Arbores conspiciebantur. Iste lapis erat Achates, nec miror in eo tam mira Plantarum extitisse lineamenta, cùm & Orpheus in Achate cecinerit.

Ligna semiputrida noctu lucentia.
In mirabilium congerie n. 187.
Thaumatogr. de fossil. c. 11.
T. 2. l. C. p. 78, 6.
In descript. Scotiæ.
In Prouincijs Peruanæ descript. lib. 2.
de fossilibus
Diosc. l. 5. c. 95.
Antigon. mirab. narrat. 151.
Musarum lib. 3. num. 159.
ἄγρια, hoc est fera.
Lib. 13. var. sect. c. 14.
Aldr. lib. 4. p. 443. foss. cap. 63.
Plin. l. 39. c. 1. Agricola lib. 6. fossil.
Ionston. ad mir. fossil. cap. 23. & 13.

E

Δένδρεα γὰρ μάλα πολλὰ κατόψεαι ὡς ἐνὶ κήπῳ
Ανθεμόεντι κλάδοισιν ἐπασσιτέροις κομόωντα
Arbores enim multas conſpicies, quemadmodum in Horto
Florente ramis aceruatis ornatas.

F

Dura ſilex medio cremium ſibi Viſcere ſculpſit,
An cupit in calcem verſa parare Domos?

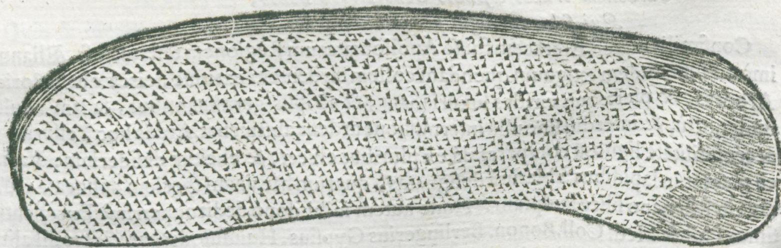
Sed heù pernicioſam experiri quandòque cogimur, & in Arboribus, & in Tellure mixtam qualitatem; parum eſt Arboribus pluiſſe è viſcere Iacchum, vt Arbor *Coutoa* Canadenſis, ſeque totas in Cererem quodammodò vertiſſe certis quibuſdam in locis, vt videre eſt in ſpecie Arboris Fariniferæ Americanæ *Banane* nuncupatæ, ex quâ Panis conficitur, cuius Iconem hîc damus. Eſt autem panis ille ſimillimus pani ex fructu *Curcas* in Malauar, ſeù ex Radice *Inhame*, vel *Igname*. De quâ Scriptores rerum Indicarum.

Theuetus in Americ. deſcr. c. 80.

Panis ex Banane

Cluſ. exotic. l. 1. c. 3 Ionſton. lib. 2. Arb. part. 2. num. 6.

G

H

Parum, inquam, eſt triticeam Arbores hîc induiſſe naturam, vt vitam hominum tuerentur, cum alibi ſub boni quoque ſpecie multoties eam peſſundent. Satis enim proditum eſt quod Colchica mella ſuper Arborum frondes collecta guſtantes conſternant, & exaniment, ac veluti mortuos relinquant, veneficam in viſcera imprimendo qualitatem, quam ab aere, vnà cum tellure malignâ ſuccos meliores in venena tranſmutante mutuatæ ſunt Arbores; vndè Colchos vocat impios Epigrammatarius Bilbilicus.

Gaudentius Merula lib. 3. de mirabilib.

Et Impiorum Phaſiana Colchorum.

Martial. l. 3 epigr. 57.

Adeò afficiuntur ab Alimentis, Tellureque matre Arbores ipſæ, vt admittant, non ſolum intus, ſed ad extrà quoque tranſmittant duriſſima corpora comminuta, à quibus quàm maximè alterentur. Inueniuntur enim nonnullæ Arborum frondes, quæ guttulis metallicis ad modum roris refertæ oſtendant manifeſtè hydroticam Plantarum vim ſeſe ad ſubterraneas metallorum cauernas conuertentem, & cum iiſdem metallis

A tallis commercia exercentem, ita ut plurimos effectus maximi momenti efficaciſſimos ab Arboribus prodeuntes admittere poſſimus. Hinc timendæ ſunt Arbores quædam mirè noxiæ, ſolo ligni fumo interficientes, aliæ cœcitatem inferentes, de quibus Petrus Martyr in Relationibus noui Orbis, & Gonſalus de Ouiedo, aliæque *Baxanæ* dictæ in Regno Delij, ex relatione Odoardi Barboſæ, quæ radices habent lethaliſſimas, fructus autem *Nirabixi* vocatos quam maximè Alexipharmacos; aliæque valdè ſuſpiciendæ, quæ in multū diſtans validiſſimas extendunt actiones, niſi nos fallant Indicarum rerum Scriptores alioquin graues, qui tradunt lignum quoddam apud Indos haberi, *Parybum* nuncupatum Oleæ magnitudine in Regijs duntaxat Hortis repertum, neque florem vllum, neque fructum producens, quod omnia oblata ad ſe trahit, vt Aurum, Argentum, Cuprum, Æs, & omnia alia Metalla, quin etiam paſſerculos in propinquo poſitos. Quod ſi maius incrementum fecerit, trahere etiam ad ſe capras, & oues, atque alia huiuſcemodi magnitudinis Animalia, quin etiam identidem & Boues: ſoli autem parcit Electro. Quare iſti ligno Cauſſinus humanam æquiparabat eloquentiam, cuius tanta vis eſt, vt per omnia graſſetur, & in ſublimioribus tantum ingenijs, quæ per Hortos Regios denotari poſſunt, inuenitur, & non vulgus tantum per Iumenta, & Lapides ſignificatum, ſed Diuites, Doctos, & Simplices, alioſque auro, auibus, & ouibus deſignatos, attrahit. In Electrum verò, quod eſt Diuinitatis ſymbolum eius vis minimè extenditur, nam *terreſtris ſapientia ſtultitia eſt apud Deum*. Non abſimili modo Radicem quandam albam in Indijs ſimiliter earum eſſe virium, vt decocta, & prius contuſa, ſi viri pedes abluat, eum rei venereæ faciat obliuiſci, adeòque impuberes alterare, vt eos ſtimulis venereis carere cogat. E contrà verò apud Pelion Græciæ Montem ſpinam quandam frugiferam naſci, cuius fructus cum oleo tritus, & illitus corporis frigus indè omne perpetuò arcet. Quin & Arbuſcula quædam in Phaſi flumine naſcens habet hoc, vt ſi ab eâ vir excerpat ramum, & in vxoris thalamum deportet, mulierem eam reddat nullius alterius viri appetentem, quam tamen ſuffitus alterius ligni impotentem ad concubitum omnem, & auerſam ab omni, & quocunque venereo redderet complexu. Illud quoque dignum eſt vt mirentur homines, ſub ditione ſcilicet Presbyteri Ioannis in plano quodam arenoſi deſerti Arbuſculas naſci prodigioſas, quæ ſingulis quibuſque diebus, *vt inquit* Ioannes de Mandauilla, oriente ſole emergant è terra, & uſque ad meridiem creſcant, & fructificent; à meridie verò decreſcant, & in occaſu ſolis ſub terrâ condantur, non ſecus ac Loti Niloticæ ſub aqua, ſinguliſq; diebus renaſcantur, creſcant, minorentur, & occultentur, adeò vt anni tempora in huiuſmodi Arboribus nec tertiam diei partem metiri valeant. Eò admirabilitatis Arbores alicubi deuenerunt, vt ſolo odore, ſolâque vmbra alant, nutriant, adinuicemque conſeruentur, vt apud Gentem Aſtomorum, & in Africæ riguo ſolo, vbi Palmæ ſubditur Olea, huic Ficus, Ficui Punica, illi Vitis, Viti frumentum ſeritur, mox legumen, omnia eodem anno, omnia aliena vmbra aluntur. Innumeræ Arbores à Virtutibus, & Vitijs nomina deſumpſere, vt earum magna actiuitas, & efficacia detegatur mirè faciens ad diſponendos Homines ad affectus varios. Aliquibus Arboribus Prudentiæ nomen inditum eſt; alijs Nobilitatis, vt in America, quæ ab indigenis dicuntur *Vachalſuth*; aliæ Verecundiæ, aliæ Triſtitiæ, vt apud Goenſes, quæ *Parizacata* nuncupantur interdiù flacceſcentes, noctu apertæ; aliæ Lætitiæ, quæ ſemper florent, vndè Arbores, quæ miraculosè floruerunt in Natiuitate D. N. Ieſus Chriſti Vniuerſalem Generis Humani lætitiam, ob ſalutem reparatam à Redemptore ipſo, Diemq; Gratiæ introductam, & Noctem peſſimam peccatorum extinctam teſtatæ ſunt. In mirabilibus Arborum connotandis, detegendis, non videtur prætereunda mira varietas conſtitutionum naturalium præciſarum, & veluti morum quorundam in varijs patrijs ſolis occurrentium, vt quæ in vno loco vni deſeruiunt rei, in alio loco diuerſis velint vſibus deſtinari, quemadmodum Arbor Indica nuncupata *Coppei*, vel *Cotoy* Inſulæ Hiſpaniolæ, & alia *Thal* dicta, quæ in pleriſque Indiæ partibus, excepta *Cambaie*, facit ad vſum maximopere ſcriptionis, apud Taprobanos autem diſtillat liquorem ad bibendum. Arbores Lanigeræ in Bacchania, fortè Bactriana viuunt, vt docent Mandauilla, Leonicerus, Alexander, & alij. Sed in Regno *Ceuolæ* appellato, neque iſthæc, neque aliæ quæcunque Arbores fructus edunt. Alicubi in India Arbores amariſſimæ ſunt, alibi dulciſſimæ. In vno loco perpetua fronde virent; in alio depiles ferè omnes exiſtunt; imò etiam in alio loco ve-

T. 3. nauig. N. O. l. 1. c. 18.
T. 1. nauig. N. O. p. 356. lit. D.
Cteſias ap. Pho. p. 59.
Apollon. Hiſt. mirab. num. 17.
Id. num. 18.
lib. 10. Polyhiſt. ſymb num. 46.
S. P. 1. Corinth. c. 3.
Apollin. Hiſt. mirab. num. 19.
Alex. ab Alex. D. G. l. 4. c. 1.
Lib. mirab. & notab. part. d. 16.
Plin. l. 7. c. 2
Conradus Heresb. de re ruſt. l. 1.
Orig. 20. c. 197.
Minera. del mondo f. 54
Frider. Nauſea Cathechiſm. f. 171.
T. 1. nauigat. p. 378. & T. 3. p. 15.
C. 2. mem. T. 3. nauigat. p. 360. relatore Vaſquez.

nas ostendunt aureas. Admirabiliores alias obseruare tandem poterimus proprietates Arborum, quibus natura videtur quodammodò Artis sedula, doctaque admodum esse Magistra. In Insula *Loanda* Regno *Congi* contermina Arbor nascitur patrio Idiomate *Enzanda* vocata, procera, semperq; virens, ex cuius ramis in altum se porrigentibus descendunt quidam veluti funiculi, qui terræ sese spontè insinuantes ibidem radices agunt, ex quibus nouæ nascuntur stirpes prædicto modo se multiplicantes. Sub huius Arboris primo cortice nascitur certa quædam veluti tela, quam contusam, & purgatam in longum, latumque extendunt, quâ infimæ sortis Homines, tum viri, tum mulieres se induunt. In eiusdem Insulæ parte continentem versus spectante in locis quibusdam humilibus nascuntur Arbores, quæ dici possunt quodammodò piscatrices, dum ipsarum truncis decrescente Oceano detectis, adhærent Ostrea carnem magnitudinis manus continentia optimi gustus, quæ *Ambizi Amatare* vocant, idest pisces terræ. Arbor autem hæc *Manghi* apud eos nominatur, cuius cortex similis est Suberi, & eo pro bouinis pellibus condiendis ad calceorum soleas vtuntur Indigenæ. Non procul à cataracta latissimi fluminis *Saire* dicti (quam Lusitani sua lingua *Cachiuera* dicunt, idest casum aquarum) multæ cùm sint Insulæ magnæ à pluribus nobilibus, & magnatibus Regi Congorum subditis habitatæ, & hi sæpè inter se bella moueant, illisque opus sit nauibus, Natura eis prouidit de Arbore *Licondo* dicta, quæ tantæ est crassitiei, atque proceritatis, vt ex vnicâ illarum Nauigium ducentorum hominum capax fabricari possit; sicque Ars Nautica, Piscatoria, Textoriaq; naturaliter insinuantæ videntur. Magnam quoq; philosophandi præbere potest ansam illud, quod refert Plinius de annosis sternendis Arboribus, & de Pomis sarcinarijs; nam prædictæ Arbores difficilius cædentur, & celerius inarescent, si prius manu, quàm ferro attingantur. Item Pomorum onera à Iumentis statim sentiuntur, ac nisi prius his ostendantur, quamuis pauca portent, sudare eadem iumenta illicò conspicientur. Tandem nescio an mirabilia potius, vel fabulosa sint ea, quæ scribunt Philostratus, & Plinius; ille de Ardeolis Arborum luci Achillis; hic de Arboribus Protesilai sepulcri loquens. Ex Philostrato habemus: *In Pontico Mari esse Insulã quã Ponti ostium intrãtes sinistram habent, & ad partem magis hospitalem vergentem; hæc autem albarum Populorum, Vlmorumque, & aliarum quoque Arborum apprimè ferax est, vt seriè quadam iuxtà fanum suâ sponte proueniant. Lucus Achilli sacer, quem Ardeolæ (Aues sunt aquatiles) alarum strepitu, & aspergine exornant; humi enim paululum suprà terram suspensæ volant; hoc autem fecisse memorantur à tempore, quo Achilles cum Helenâ illic habitauit.* Alter Historicus magis naturalis, scilicet Plinius, hæc habet, *Sunt hodiè ex aduerso Iliẽsium Vrbis iuxtà Hellespontum in Protesilai Sepulcro Arbores quæ omnibus ephebijs eius, cum in tantum accreuere, vt Ilium aspiciant, inarescunt, rursusque adolescunt.* Ioannes Ionstonius, qui Volumen Historiæ naturalis de Arboribus, & Fruticibus nuperrimè, postquam scilicet hæc nos scripserimus edidit, inter Arbores admirandas ponit primò Arborem fructu impregnante iuxtà fidem, & descriptionem Auctoris cuiusdam Ecchelensis in Hist. Orient. pag. 221. asserentis in Indiæ quâdam Insulâ Arborem nasci fructu suauissimo, etsi à Virgine, vel nuptâ edâtur intumescere facit Vterum, & post biduum, vel triduum ad summum fœtum exanimem ab se conceptum humano fœtui simillimum excludit ab Vtero; cuius rei fides sit penes Authorem. Secundò notat idem Ionstonius ex Clusio Arborem sanguineos sudores excitantem. Tertiò Arborem venereos stimulos edomãtem, ex quâ nunquam ignem struunt Indi, metu incursus in impotentiã Veneream. Deindè mentionem facit Arboris folijs ambulantibus Pigafettæ, seù Arboris frondiuiuæ Insulæ *Cimbuboni*; mox Arboris Pudicæ ad tactum Hominis se contrahentis, & sensim posteà se aperientis, aliarumque mirabilium magnitudine, & Virtutibus, &c. de quibus nos quoq; suis locis agemus. Non est tamen hîc prætereunda eiusdem Auctoris mentio sub num. 18. Arboris in *Sofala*, quæ arida licet in ramo reciso per decennium vim reuiuiscendi & regerminandi in aquâ posita conseruat; & sub num. 20. Arboris in *Sumatrâ*, quæ magnum Vermem pro radice habet, cuius caudex decerptis folijs exaridus vertitur in durum lapidem; & sub n. 21. Arboris *Chilensis* semine serpentifero; & sub num. 22. Arboris *Philippinarum* Insularum, cuius folia Orientem respicientia salutifera sunt, Occidentem verò venenosa, & sub num. 27. Arbusti *Muscarum* splendentium: Postremò fruticis Agniformis sanguinem fundentis, & à lupis auidissimè expetiti; ac fruticis *Antipathetici* in Mexico. Præ omnibus autem hucvsque

Marginal notes: *Petr. Martyr de reb. Oceani f. 296.* — *Io. Mandauilla in Itiner. Hierosf.* — *Philippus Pigafetta in relat. regni Cong. l. 1. c. 4.* — *Id. Pigaf. ibid.* — *lib. 24. c. 1.* — *Philostrat, in Heroicis.* — *lib. 16. c. 44* — *lib. 10. c. 4.*

A vſque allatis maiorem admirabilitatem ſibi conciliare videtur Arbor vtiliſſima *Maguè* in noua Hiſpania, quæ omnia ad humanæ vitæ commoditatem magis neceſſaria fructificat, & de quâ iure merito Balduinus Cabillaus in epigrammatibus ſelectis canebat.

Arbor Mel pluit, Arbor aquas, pluit Arbor Iacchum,
Fila parit Arbos, & ſibi gignit, acum;
Exue mordaces ſpinoſo è pectore curas.
Pro Domino œconomum quam colis Arbor agit.

Sed Arborea admiratio, non Silentium, verum Prouerbiales pariat Sententias.

Bauh. in Hiſt. Vniu. pl. vol. 1. l. 3. c. 214
Cabillaus epigr. ſelec. num. 34.
A. Gel. l. 4.

PROVERBIA.

NOn corpori tantum veſtes, & alimenta producunt Arbores, ſed & animo quoque ſuum dant pabulum, dum ex illis vberrima ſuppetit Prouerbiorum materies, quibus quæ fugienda, quæuè ſequenda ſint, licet non paucæ ſententia- B rum huiuſmodi, vel ipſi vulgò per quam familiares comperiantur, doceri poſſumus. Sic ex illo Menandri in Fragmentis Δρυὸς πεσούσης, πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται, ideſt ARBORE DEIECTA QVIVIS LIGNA COLLIGIT, animaduertimus, quòd ſi potentem deijciat fortuna, multi in eum, quaſi certatim incurrunt, fictis ſe ſubtrahentibus amicis. Immò re diligentius perpensâ diſcimus hinc proſperæ non eſſe fidendum fortunæ, quæ ſtatim frontem caluitio mutat; docemur infelicibus non illudendum, ſed miſerendum; inhumanum ſiquidem eſt oppreſſum calcare. Prouerbium hoc etruſcum fecit Ludouicus Areoſtus Italicæ Poeſeos ſplendor eximius, cum innuebat totius in vnum Tyrannum depreſſum populi tumultuantis impetum; dicebat enim

Monos. ſt. It. lin. lib. 3. num. 5.

Com' è in prouerbio, ogni un corre à far legna
A l' Albero, che il vento in terra getta.

Fur. c. 37. St. 106.

In quo ſenſu cùm Populus turbini comparetur, & Tyrannus Arboribus, non niſi opportunè ſubſequi poſſumus, quòd ARBORES quoque, ET SYLVAS EVELLIT TVRBO. Hoc enim prouerbialiter dictum fuit à Seneca innuente nullam eſſe tam va- C ſtam, tamque validam dominationem, quæ infortunijs, & ruinis non ſit obnoxia. Quam ſententiam Turcarum Dominio, ſiuè potius Tyrannidi benè applicuit Ioannes Baptiſta Montalbanus ex Galatij Comitibus Frater meus in ſuo rerum Turcicarum Commentario inter Volumina Rerumpublicarum impreſſo Lugduni Batauorum apud Elzeuirios 1630. in concluſione eiuſdem Commentarij his verbis. *Vndè facilius inſurgentibus inſuper eorum ſubditis Chriſtianis vndique opprimerentur, aut expeditionibus aſſueto milite laſciuiente diſcordia, prout proximè viſum eſt, laboraretur: ſicque proprijs armis, ictibuſque vaſtam hanc Tyrannidem Imperij Romanorum inſtar, cuius artibus creuit hucuſque, propria magnitudine preſſam corruere, in parteſque dilapſam redigi poſſe Veterum qui nouit magnitudinem, caſuſque nemo negabit.* Vndè patet, quòd non minima euerſionis regnorum in causâ eſt diſcordia inteſtina, ex eo primum nata, quòd alter alterius inuidens fortunis in maiores liuidus eſt, nec compatitur æquales, non aliter ac de duobus euenit Erithacis, in eodem reſidentibus Arbuſto; Eius enim eſt naturæ hæc auis (quam Rubeculam appellat Aldrouandus noſter, vulgòq; nos Bononienſes *Pettoroſſo* vocamus) vt alteram ſuæ ſpeciei in eodem Arbuſto non compatiatur, imò D vix vnum indiuiduum eiuſdem ſpeciei in eodem ſaltu poteſt reperiri, vndè prouerbium ARBVSTVM VNVM HAVD ALIT DVOS ERITHACOS, in eos torqueri ſolitum, quibus parum conuenit in vno, & eodem munere verſari, & manere concorditer. Vel totum id innuit, quod alio paſſim fertur adagio *vnam* ſcilicet, *& paruam culinam duobus non ſufficere ganeonibus*, quod Alciatæum emblema bis explicat,

In Phil.
Ornith. tom. 3. l. 17. c. 30.
ex Zenodoto

In modicis nihil eſt, quod quis lucretur, & VNVM
ARBVSTVM GEMINOS NON ALIT ERITHACOS.

Siuè *In tenui ſpes nulla lucri eſt, VNOQVE RESIDVNT*
ARBVSTO GEMINÆ NON BENE FICEDVLÆ.

Embl. 93.

Et his vnà patet quâ ratione vtantur, qui ad officia ſumma aſpirant, vt magnos exindè quæſtus eliciant, mechanica propterea opificia relinquentes, viliaque propolia, in qui-

quibus non nisi triuiale lucrum sperari potest. Huc etiam spectat ex Aldo aliud illud E

Adag. n. 24

ARBOR VNA, NIDVS VNVS, quod conuenit cum veteri Aristophanis

---- Non enim fieri potest,

Fures vt vnquam SALTVS alat vnus duos.

Lurconum est, & scurrarum, aliorumque eiusce census hominum opulentioribus adhærere; sic similes comperiuntur vermibus, qui fructuosiores impetunt Arbores, vndè vernaculum habemus Adagium L'ALBERO PIV FRVTTIFERO E PIV PERSEGVITATO DAL VERME; quod verbaliter inuerterem

Ang. Monos fl. It. ling. l. 3. n. 175.

Fertilior, magis est obnoxia vermibus Arbor.

Et si alio sensu intelligere placeret, dici posset hac parœmia denotari feliciores magis ab inuidia peti, quandoquidem *summa petit liuor*. Sic exponi potest hoc aliud I MIGLIORI ALBERI SONO I PIV BATTVTI, vel elegantius

Ouidius de Rem. Am. lib. 1.

Concutitur, premiturque magis, magis vtilis Arbor.

Vndè qui sapiunt animaduerterent, quod POST FOLIA CADVNT ARBORES, scilicet Fortunam non esse paucis contentam, dum omnia susque dèque decussans, omnia facillimè subuertit; nam primum infortunium secum inuoluit secundum, hocq; tertium trahit. Eò etiam ferit hoc Prouerbium, vt si minores iniuriæ omninò ferantur absque aliqua saltem repulsione, & sui tuitione, cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ, grauiores mox aliæ, imò fortè lethales subsequantur, vt Publiano fertur adagio. F

Ald. Adag. 711.

Veterem ferendo iniuriam inuitas nouam

Præterea VETEREM ARBOREM TRANSPLANTARE, quasi rem difficilem, ne dicam impossibilem aggredi notatur à Mantuano exclamante

Heù malè transfertur senio cum induruit Arbor.

T. 2.

Et in eos dicitur, qui iam senes, & exactæ ætatis ea, quæ iuuenum sunt, addiscere cupiunt; cum illorum ingenium hebetatum, memoria imminuta, viresque corporeæ debilitatæ non patiantur ab ijs præstari, quæ feruidiorem manent ætatem. Hoc visus est innuisse Io. Bapt. Mauritius Conciuis, & feruidus olim licet IMMATVRVS inter GELATOS, Coacademicus meus in suo ad Sanctiss. Vrbanum VIII. Poemate inscripto *Il Taborre*, prouerbialiter ibi canens

Così, più che d'vn Ramo antico, e duro, G

Fassi d'vn molle facilmente scempio.

Cant. 2. st. 47.

Hoc est *Sic potius quàm prisca recens inflectitur Arbos.*

Ex Monos.

Idem sentiendum est & cum D. Augustino dicente ARBORES HYEMS NON PROBAT, SED ÆSTAS, cùm tunc quæ æquè ac Arbores siccæ prius deprehendebatur aphellos, læta regerminet, maximè cum nihil semper floreat, ætasquè succedat ætati, vt & Tullius eloquenter demonstrauit, & Ouidius lepidissimè cecinit,

Cic. Phil. 2. Ouid. l. 3. de Art. Am.

Vtendum est ætate; cito pede labitur ætas,

Nec bona tam sequitur, quàm bona prima fuit

HYEMS quippè MALA PESTIS EST ARBORVM, vt parœmiacôs ex Theocriti interprete colligitur, vbi

Eidyll. 8.

Arboribus mala pestis hyems, sitis arida terræ,

Squalor aquis, ceruis retia, viscus aui.

Vndè quicunque hyemali senectutis tempore, quasi repuerascere credens, iuuenilia sectatur, dici potest, qnòd EX TANTALI HORTIS FRVCTVS COLLIGAT, id est frustraneè laboret ea consectando, quæ assequi est impossibile. Sic Tantalus nec imminentibus fructibus, nec eminentibus laticibus potiri poterat; vndè Pelignus Amphion H

------ Tibi Tantale nullæ

Ouid. Met. 4. fab. 13.

Deprenduntur aquæ, QVÆQVE IMMINET EFFVGIT ARBOR.

Necadmodum distamus ab Adagione prædicto, cùm dicimus ETIAM VETVS ARBVSTVM TRANSFERRI POTEST; De ijs enim effertur, quæ rarissimè, & non nisi maximâ cum difficultate contingere possunt, & eundem ferè sensum importat hoc prouerbium, ac aliud vulgatum *Etiam veteres vulpes laqueo capiuntur*. Quapropter Euagrius Græcus, ex Antonij Monachi rel atione, dicebat: φυτὸν μεταφερόμενον συνεχῶς, καρπὸν ὐ ποίει, nimirum

Non ea dat fructum, quam transfers sæpius, Arbos

Quod solet hunc in modum à nostro vulgo efferri, cum homœoteleuto, i. cum eadem desi-

A desinentia ALBERO SPESSO TRAPPIANTATO, MAI DI FRVTTI E' CARICATO; & hinc ad instabiles homines alludit Parœmiographus, dicens: Λίθος κυλινδρόμενος τὸ φῦκος ὐ ποιεῖ, scilicet *saxum dum voluitur non obducitur musco*, sic euenit illi, qui MVLTAM SYLVAM GESTAT, hoc est inconditam, & indiscriminatam negotiorum molem peragere intendit, licet omnis rerum excessus sit naturæ inimicus, ; & propterea satius est vnum aliquid insigniter agere, quàm plura mediocriter; &, ne multa dicam, hoc saltem accidere potest, vt nimium curarum pondus illum opprimat, & succumbere prorsus cogat, quandoquidem

Attenuant corpus vigiles miserabile curæ.

Imò qui nimiam eiusmodi negotiorum materiam amplecti conatur, & vt SYLVÆ OMNIA TENENT, (sicut inquit Virgilius) illis omnibus animum intendit, ea proculdubio tot sæuissimos animi tortores esse comperit, quibus huc illuc miserrimè distractus, sibi moritur, & uitio viuit, impeditus ne mentem erigat ad cœlestia. Sistendum itaque est in aliquo peculiari exercitio, nec huc, illucque per cætera vagandum, nè dum plura sectamur, nulla consequamur, non aliter ac Canis, qui geminorum, B quos iusequitur leporum, dum vtrique intentus est, neutrum capit; Vndè Pater Ioannes Kreihing Societatis IESV, hoc adducens pro Emblemate, salubre illud consilium attulit

Sit desiderij certa cupido tui.

Monos l. 3. num. 84. L. 1. Dial. c. 4. Arist. Polit. l. 7. & l. 3. Plin. Iun. l. 9. Ouid. l. 3. Met. fab. 5. de Echo. Æn. 6. Embl. Ethicopolit. 106

Sic animo viuent quieto' & sua conseruabunt patrimonia diuites; sic pauperes facilius, & honestius ea, quæ desiderant sibi comparabunt, nec vsquam extremâ laborabunt inopiâ, quæ nonnunquam ad multa compellit facinora, nam *Paupertas cogit ad turpia*, & hoc fuit in causa, vt malesuadam Virgilius famem cognominaret. Hinc adagia de Brutis habemus: *La fame caccia il Lupo dal Bosco*, vel *Cane affamato non teme il* BASTONE, licet fuste maiorem ipse non habeat inimicum, quandoquidem ad immensum inter duos odium denotandum, ironicè dicitur, *Amico come il Cane del* BASTONE, hoc est, *Vt Canis* FVSTEM, in eodem sẽsu quo *vt lupus ouem*, scilicet *amat*, proferimus. Et hæc desumpta videntur ex illo Græcorum Ονος πεινῶν, ῥοπάλυ ἀμελεῖ, nimirum *Asinus esuriens FVSTEM negligit*. Et hac de re Vlysses calamitates suas Al-C cinoo narraturus, præmisit maximè odiosum esse ventrem, qui quantumuis grauibus ærumnis obrutum, vel inuitum in sui recordationem trahit, & meritò quidem, nam

Ieiunus venter non audit verba libenter.

Æn. 6. Monos. l. 1. pag. 10. & l. 9. n. 117. Arist. in Ethic. l. 3.

Non erit propterea, quod aliquis ARBORE SVB ALIENA FRVCTVM LEGERE pergat, nè re malignè subtracta sibi salutis ostium obstruat. Qui enim alienis abutitur laboribus fur est, vel ipso peior fuco mel alienum colligente, nec exinde quicquam sibi lætitiæ sperabit; *Nulli siquidem, cui rapina feliciter cessit, gaudium rapti durauit imposterum*. Expirant enim vt plurimum, vbi delictum grauius est ἐπ' ἀγορᾶσ (inquit Io. Tzetzes) ἐπὶ ξύλῳ τῷ πίνακι, hoc est IN FORO LIGNEO INDICE, quod optimè interpretatur, siuè sumatur pro extremo supplicio, quo pacto SINE LIGNIS ET VVLCANO INCENDIVM SVSCIPIVNT, siuè pro ipsis legibus, quæ reos damnant; Tabulis enim ligneis olim inscriptæ (vt diximus) leges affigebantur in foro. Testis est idem Tzetza

Πρὸ τῆς χαρτῶν εὑρέσεως, οἱ γράφοντες τὺς νόμυς,
Εν ματρικίοισ ἔγραφον, ἤτοι σανίσι ξύλοις,
D Καὶ ἐπὶ μέσησ ἀγορᾶσ ἀνήρτων τὰς σανίδας,
Ωσπερ ναυῦν οἱ ὕπαρχοι ποιῦσι τοῖς ὠνίοις.

Hoc est *Ante chartarum inuentionem qui scribebant leges,*
In matricijs scribebant, siuè in asseribus ligneis,
Et in medio foro suspendebant tabulas,
Sicut modò Principes faciunt in venalibus.

Seneca ep. 17. Tzet. Chil. 10. hist. 335. Id. Chiliad. 12. hist. 405.

Imò vt alio vtamur Prouerbio, cadunt sub VIRGA CENSORIA, quâ Iudicum denotatur auctoritas. Ad eos quippè spectat reos CARBONE NOTARE, quod idem est, ac *damnare*, & insontes ex aduerso *creta notare*, hoc est *absoluere*, quæ dicta Poeta doctus hoc carmine inclusit

Illa prius cretâ, mox hæc carbone NOTASTI.

Rarò autem pœnas ad vltimum ducere debent, si bono publico prospicere velint; Hoc

Quintil. l. 1, c. 5. Erasm. in Chil. Spieg. in Lex. iur. Ciuil.

illos Ciceronianum illud docere poteſt EXCISA, NON EVVLSA FRVCTIFICAT ARBOR. Nam intereſt quidem Reipublicę nè delicta remaneant impunita; ſed è medio tollere hominem, ipſum faciliter enecando, nullum eidem Reipublicæ iuuamen affert, cum ipſa metallarijs egeat, & remigibus, ac alijs eiuſcè cenſus hominibus. Quinimò ſole clarior eſt illa veritas *Princeps non eſt mortuorum, ſed viuentium*, quod quià manifeſtiſſimum VEL IPSA LIGNA TESTARI POSSVNT. Sed hæc per tranſennam. Cæterum notamus quod ſi Iudicem olim, aut quempiam alium magnatem exauctorari contigiſſet, ille A FOLIIS FERENDIS EXCLVSVS dicebatur, quandoquidem antiquitus folijs, in quibus ſcribebant, vtebantur ad ferenda ſuffragia. Sic Arborea Reſpublica videbatur vlta quodammodo, dum foliorum honore priuabantur ij, per quos TVRPES SINE FRONDIBVS ARBORES fiebant, quod etiam expreſſit Ouidius ubi exaratum reliquit parœmiacè,

Turpe pecus mutilum, TVRPIS ſine gramine campus,
Et SINE FRONDE FRVTEX, & ſine crine caput.

Simile habet Io. Baptiſta Mantuanus, quod contorſit in ſteriles homines vbi cecinit,

------ *Namq; vt ſine frugibus Arbor.*
Dicitur infelix; ſic & ſine prole maritus

Dedecus hoc eſt abhorribile ad horrida relatum tempora, & videtur quodammodo iniquitatis eſſe præmium. Turpem illam terram manifeſtè damnauit Sapientiſſimus Medicorum Hippocrates, quæ ſine Arboribus eſſet, ψιλὴν, id eſt *nudam* illam vocando. Nec vnica tantum Arbor valeret eiuſcemodi terram ab infelicitatis notâ ſubtrahere, quandoquidem ARBOR VNICA NEMVS NON FACIT, cùm multæ requirantur, ſicut non vnum ſufficit, ſed multa ſunt neceſſaria, ad hoc vt aliquis ſit v. g. vir probus, quod innuimus dicendo FRONS VNA, *ſeù flos vnus, nec ver, nec coronam faciunt*, quam ad rem Ariſtoteles μία χελιδὼν ἔαρ οὐ ποιεῖ. Scilicet *vna hirundo non facit ver*. Sic ex Diogeniani collectaneis πολλαῖσι πληγαῖς δρῦς στερρὰ δαμάζεται, vel vt penè ad verbũ inuertit Boccatius *Per lo primo colpo non cade la Quercia*. Nos Δρῦν pro tota Arbore latiorem in ſenſum, & potiorem interpretantes diceremus MVLTIS ICTIBVS DEIICITVR ARBOR, & eodem adagio ad perſeuerantiam pariter animare poſſemus illos, qui cum aliquod opus audacter aggrediantur, extemplò defatigantur, ac animo cadunt. Perſeuerandum enim eſt vbi quis vult rem magnam conficere; nam ſecus corripitur à Venuſino Flacco nouello adagio,

Nequicquam CÆNO cupiens EVELLERE PLANTAM.

Quod dictum noſtrates exprimerent dicentes, *Vſcir d'intrighi*. Et hoc vt facilius fiat, quota quiſquis facere poſſit penſare debet; ſiquidem ſi vires ſint tenues, tenui quoque muneri ſunt ſupponendæ; *homini enim* (parœmiographus inquit) *cui paruus eſt animus, pauca ſunt ſatis*, quandoquidem, vt vulgò fertur A PICCIOL FORNO POCA LEGNA BASTA. Vel ad verbum Latinè

Sufficiunt modico furno pauciſſima ligna.

Si verò quis ad maiora, quam quæ vires perferant, anhelat, illis artibus illum deprimi contingere ſolet, quibus extolli credebatur, ideòque poteſt de illo dici TV TI TAGLI LE LEGNE ADOSSO, vel TV TI AGVZZI IL PALO SV'L GINOCCHIO, prouerbio deſumpto à villicis, ſi quis eorum ſtultè ſuprà propria genua ſudes acueret, ligna deſecaret, quaſi dicatur: caue; nam ὄλεθρε οὐδεὶς λόγος *præcipitij* ſcilicet *nulla eſt ratio*. Proprias itaque ſuprà vires nihil eſt attentandum. Quis enim periculo periculum addet? Hoc ex Platone monemur οὐ χρὴ πῦρ ἐπὶ πῦρ ὀχετεύειν, hoc eſt *non decet ignem igni inducere*, in quà ſententià nos Itali dicimus NON BISOGNA AGGIVNGERE FVOCO A FVOCO, aut NON BISOGNA METTERE CARBONI SOPRA LA BRACE. Sed iſtis aptius vtimur ſignificare volentes v. g. non ſinendos eſſe adoleſcentes cum ſexu diuerſo familiariter verſari; cum in tali ætate venereis homo ſit magis obnoxius cupiditatibus, quas vt Veneris ignis mulier incendit. Nec minimam ad hæc anſam præbet identidem hyemalis ad ignem confabulatio. Infantem enim ibi Cupidinem lacte vanorum ſermonum paſcunt. Quin inter cætera ſi quis à fumo vexatur, ſuperſtitioſum quoddam habent dictum pupis omnibus, & mulierculis vulgatiſſimum. *Il fumo và al più bello*; cuius originem perſcrutantibus, è Græcià proculdubio manaſſe comperitur; illud enim notat P. Victo. in hæc verba expreſſum τοῖς καλοῖς πτερῷ καπνός.

hoc

Ad Att. l. 5.
Ex D. Mat. c. 2. ubi Deus non eſt mortuorũ, ſed viuentium, &c.
Tzet. Chil. 8. hiſt. 209.
Laur. Beyer in Th. V. H. Tom. 2. D. pag. 58. e.
De ſacr. dieb. l. 12. in Sept. de N. B. M. V.
D. Io. Chryſ ſerm. 4. ſup. ep. D. Paul. ad Rom.
Hip. de aere text. 6.
Monos. l. 3. num. 73.
1. Ethic.
Bocc. fab. 69
στερρὸς, ſolidus.
Monoſ. l. 2. pag. 67. & l. 3. num. 58 & l. 7. pag. 347.
id. l. 5. num. 74.
id. l. 6. num. 106.
id. l. 3. n. 51
Plato ap. Athen. l. 10
Mon. l. 3. n. 11.

E F G H

A hoc est verbaliter *fumus pulcriorem persequitur.* Quod verò grauius, & deplorabilius cō- peritur, est quod aliquando non desint firmioris Iudicij homines, qui superstitiosa eius- modi, non vt meras nugas, sed vt serium quid existiment, vndè reatum contrahunt nostrę illius parœmiæ GL' ALBERI GRANDI FANNO PIV OMBRA, CHE FRVTTO, quasi diceretur *Qui plus mente valent, minus his est firma voluntas*

Vel si ad verbum inuertere placeret Adagium prædictum

Ditior est vmbris ingens, quam fructibus Arbor.

Deductum est ab Hominibus proceræ staturæ, & oblongi capitis, per CORONAM SYRIACAM, Coronarum maximam, sed minimi honoris pariter denotatis, quos vt plurimum insulsos obseruant Physionomi, quorum vulgatissimus est aphorismus *homo longus rarò sapiens*, & propterea qui corpore præstant nati potius ad seruiendum vi- dentur, quam ad imperandum, vt qui pollent ingenio. Hoc alluditur ad vmbrarum nimietatem valdè noxiam, pluribusq; nominibus detestandam. Arbores enim exce- dentes mediocritatem in genere sumptæ, ventos impediunt ne purgent aerem, cui etiam occultâ quâdam iniuriâ nocent, vt Nuces, Ficus, Taxus, & amari corticis Arbores, atq; eæ, quæ tetrū emittūt odorem. Regula tamen generali habetur ex Plinio, quod Ar- bores, quarum folia pediculo sunt breui, noxiam habent vmbram, & quæ ita se habent, B vt per ipsas frondes non defluant imbres, idest quæ non habent folia imbricata, stillæ earum malignę sunt. Istæ præ cæteris, quia verè ferales, essent ARBORES SVSPEN- DIO ELIGENDÆ; qui prouerbialis dicendi modus ex Cœlio Rhodigino tunc vsur- patur, cum de re vehementer indignâ fit sermo. Duxit originem hoc dictum ex Vete- rum puniendi more, qui Reos Arboribus suspendebant. Et sicuti suspendiosus, cui scilicet vita suspendio sit adempta, non meretur luctus, solitasque defunctorum com- passiones, ita ARBOR SVSPENDII, per quandam participationem vnius nequam hominis, detestabilis redditur. Sed abscedant tristia, dum lætiora subintrant. Mul- tiplici doctrinarum in genere qui eruditus est, adeò vt vlterius præceptore non egeat, de se ipso dicere potest, POSSVM SINE CORTICE NARE; hoc est eò vsque co- gnitionis perueni, vt instructore mihi non vltrà sit opus, sed Marte meo satis facere possim. Sic enim & pueri, ne submergantur, dum nare discunt, cortices, aut cucur- bitas sibi humeris adaptant, quæ tunc abijciunt, cum natandi periti supervacanea esse cognoscunt. Nec aptius ab alijs fortasse, quam à discipulis, respectu sui præceptoris ef- C ferri potest illud IN TVO LVCO, TVOQVE FANO, quippe quia nobilissimo se- cum acquisitæ Sapientiæ fœdere colligati. Significat enim illud adagium alicui ve- lut ex Sacramento addictum esse vt iuratus subditus, vel amicus, quemadmodum iurarunt Laban, & Iacob pacem; Isaac, & Abimelech Amicitiæ confirmationem; Filij Israel subiectionem Dauidi in Hebron, eum in Regem super Israel vngentes; & sicuti Dei iuratio, promissionis est confirmatio, sic Fidelis Homo ergà Deum, ergàque Ho- mines se gerere debet, & inuiolabili obseruantiâ iustam, & æquam confirmare promis- sionem, alioquin impius, & profanus exteriores in tenebras propelli debet

---------- *procul ò procul este profani.*

Procul inquam *este profani*, quod inter cæteros, de hypocritis apprimè potest efferri, quia *omnis hypocrita est nequam, & non veniet in conspectu Domini.* Sunt enim vt ADO- NIDIS HORTI, qui tanquam aptissimum hypocritarum hieroglyphicum, teste Plato- ne, fictilibus in vasis plantati, flores solummodo ferebant, non fructus. Est inquam il- lorum quisquis PVLCHER quidem HORTVS, SED SINE FRVCTIBVS. Ipsorum siquidem operationes pulcram, sed euanidam ostentant apparentiam; vnde Saluator D noster inquit apud Matthęum, quod *benè prophetauit de vobis Isaias dicens: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me.* Et ecce quam aptè in eosdem quadrat dictum illud mysticum Ioannis Baptistæ Mauritij Bononiensis;

Di Pentapoli sono i FRVTTI vostri
Vaghi di fuora, e dentro aridi, e brutti.

Quæ sic fortasse non ineptè reddi possent

Pulcra foras sunt gesta tui, Simulator, & intus
Lurida; Pentapolis talia Poma tulit.

Ipsi TRABEM IN OCVLO PROPRIO NON VIDENTES, FESTVCAS IN AL- TERIVS OCVLIS OBSERVANT. Aliorum quippe vitia, licet minima reprehen- dentes,

Id. Mon. l. 1. num. 84.

Arist. Polit. l. 1.

L. 17. c. 12.

Tiraquell. de legib. l. liberorum ff. de his qui not. infam.

Monos. l. 7. num. 47.

Gen. 21. & 31. 2. Reg. 5. D. Greg. sup. Ps. 88. Exod. 13. 33. Isai. c. 14. Psa. 131. Virg. Æn. 6. Isai. 9. D. Iob. 13 c. in Phædro D. Matth. 15. a Isai. 29. d. Thab. cant. 4. st. 37.

dentes, propria, quæ maxima ſunt, diligentius occultare nituntur. Teſtis irrefragabilis eſt idem Euangeliſta, penes quem legitur. *Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo: Sine eijciam feſtucam de oculo tuo; & ecce trabs eſt in oculo tuo? Hypocrita eijce primùm trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere feſtucam de oculo fratris tui.* Nos Itali exinde hoc noſtrum deducimus I BRVSCOLI ALTRVI L'OFFENDONO, E NON VEDE LE TRAVI SVE, & aliàs apud Latinos *Verrucis offenditur, & habet tubera*: quo reſpexit Horatius dicens *Qui ne tuberibus proprijs offendat amicum*

Poſtulat, ignoſcat verrucis illius æquum eſt.

D.Matth. c.7.a.

Monoſ.l.3. n.65.

Nec eidem eſt abſimile ſequens OGNI BRVSCOLO GLI PARE VNA TRAVE, nimirum *Trabes videntur vel minimæ feſtuculæ*

id.l.5.n.70

Eumque ferit, qui minimis quibuſque valdè offenditur. Ijs etiam applicari poſſunt memorata Prouerbia, qui domeſticorum, & ſibi inuicem coniunctorum vitia nimis minorare contendunt, & quod palam eſt omnibus, volunt aliter demonſtrare, vt cum

--Strabonem Appellat pætum pater, &c.

Sicui filius eſt: vt abortiuus fuit olim

Siſyphus, hunc varum diſtortis cruribus, illum

Balbutit ſcaurum, prauis fultum malè talis, &c.

At nos virtutes ipſas inuertimus, &c.

Horat. l.1. Serm.Sat.4

Aliorum Ingenia tarditatis inſimulant, cum interim ipſi ſint TRABE TARDIORES: quo Scommate vſus eſt Berardinus Rota Neapolitanus in Palcariam fœminam ſcribens *Omnibus es paleæ ſimilis Palearia; ni quod*

Ocyor hæc vento, TARDIOR ipſa TRABE es.

l.3.Epigr. 75.

Cui adamuſſim contrarium eſt adagium illud, quod ex foliorum Arboreorum continuis aeris motibus impulſorum inſtabilitate deſumpſit idem Rota, fœmineæ applicans illud inconſtantiæ, ſcilicet

Non bene mentis inops recolens quam fœmina fallax,

Quàm ſit vel LEVIBVS MOBILIOR FOLIIS.

l.2.eleg.5.

Et eiuſmodi ſententiam exprimunt ad vnguem Itali noſtri dicentes EGLI E VNA FRASCA, & eiuſdem eſt ſenſus ac *Subere leuior*, de quo ſuo loco fiet mentio. Craſſioris eiuſcemodi Mineruæ hominem, qui nullâ licet omiſsâ diligentiâ vel quid minimum nequeat intelligere, hoc dicto feriunt Itali, & præcipuè Florentini

Ben' è cattiua frutta, acerba, e dura

Quella, che il tempo mai non la matura

Mon.l.7. p.323.

Sic, ni fallor expreſſum: *Triſtis, & infelix frux eſt, & inutilis illa,*

Tempora quàm mitem reddere nulla queunt.

Aut breuius *Infelix nullo maturus tempore Fructus.*

id.l.7.p. 340.

In ſtoliditatem, & duritiem prædictorum ingeniorum, propter quam ex ferro penè conſtare videntur, invehitur P. Cauſſinus, adducens in illorum ſymbolum Arborem medullæ ferreæ in Iauâ prouenientem; licèt eâdem aliàs crudelitatem denotarit. Commiſerandum tamen eſt eiuſmodi hominibus, quandoquidem NON EX QVOVIS LIGNO MERCVRIVS FINGITVR. Verùm ſi è contrà de tali viro loqui contingeret, qui tardè ſtudijs operam nauando, citiſſimè tamen proficeret, ita vt de ſe ipſo dicere iam potuiſſet, *Tardè veni, ſed citò me expediam*, ſicut de ſemet dixit Accurſius, cum ætatis 37. annorum primum veniſſet in ſcholam famigeratiſſimi Azonis Iuriſconſultorum Numinis (vt ex eius ſepulcri inſcriptione, in imo Turris RR. Monialium SS. Geruaſij, & Protaſij Bononiæ fixa, patet) & de quibus quamplurima alia afferrem exempla, ni prolixitatem euitare ſtuderem: ſequens adagium non perperam enunciaretur SAT CITO, SI SAT BENE, quod deſumpſit Cauſſinus ex proprietate cuiuſdam Arboris Ægyptiæ, de qua Theophraſtus *Arborem* (inquit *habemus Ægyptiam nuſquam ante centeſimum annum fructificantem*; vndè poteſt eâdem quoque ſignificari periculoſam eſſe præproperam prudentiam. De ijs propterea, qui maturè, & veluti pedetentim ad gloriam accedunt, dici poteſt: IIS FAMA CRESCIT, VT ARBOR OCCVLTO ÆVO, in hæc à Publio Franciſco Spinula expreſſum.

Polyhiſt. ſymb. l.10 num.9.

id.l.10.n.8 De cauſ. Plant.c.21.

Quid ſim modo vnus ipſe dicas, famaque

Creſcat mi, VT OCCVLTO ARBOR ÆVO iugiter.

Spin.Epod. od.37.

Ne

A Ne tamen à Trabe tam citò discedamus, in medio afferendum est illud, quod tunc proferimus, cum auxilio egens alteri vult opem ferre, nimirum E' PIV DEBOLE IL PVNTELLO, CHE LA TRAVE; seù cum Latinâ Clio

Longè debilius fulcrum trabe suppetit ipsâ.

Pro quo Cicero dicebat: *Qui semitam nescit, alteri monstrat viam*; immò apud eundem Auctorem pulcrum aliud legimus prouerbiale dictum de Trabe, scilicet CLAVO TRABALI BENEFICIVM FIGERE; quod colligitur ex ijs, quę scripsit, vbi habet: *vt hoc beneficium, quemadmodum dicitur, trabali clauo figeret, cum consilio causam Mamertinorum cognoscit*; idque Erasmus dictum obseruat in eo sensu, quem præ se fert *Herculeo nodo quidpiam ligare*, scilicet indissolubili, quandoquidem beneficium debeat immortali, & inextinguibili commendari memoriæ. Alio modo, vt fulcimen metaphoricè significemus, vtimur baculo; vulgatissimum enim est IL BASTONE DELLA VECCHIAIA, desumptum, vt patet, ex Scipionibus, quibus senes imbecilliores sibi gradum firmant; quod & Menander adducit sub illâ sententiâ Βαχτηρία γαρ ἐςὶ παιδεία βίυ, scilicet

Monos. l. 5. n. 51. de Diuin. l. 1. 7. in Verr.

B *Ipsa potest BACVLVS VITÆ SAPIENTIA dici.*

Per hanc itidem ab Italis parœmiam expressum,

Non può cader chi hà la Virtu per guida.

Reddam *Non metuit lapsus, cui dux est candida Virtus.*

Baculus enim Βαχτηρία dicitur Græcis. Cumq; à baculo diminutiuè nos Itali dicamus *Bacchetta*, virgam intelligentes, genuinâ linguâ prouerbium efferimus de eo, qui supremam habet potestatem EGLI GOVERNA A BACCHETTA, sumptum ex eo, quod baculus dominij sit symbolum. Et hinc Moscouitarum Princeps, vbi quempiam nobilium aliquo vult officio donare, baculum illi tradit, quo significatur in omnibus eidem, veluti Principi, obtemperandum. Magistratus autem abiens eundem baculum recipit, & in manu Princ pis, vel eius vicem gerentis reddere solet. Sic merita conferuntur præmia Virtuti, quæ non rarò sub sordido palliolo delitescit. Hetruria sic hanc exprimit sententiam. SPESSO SOTTO ROZZA FRONDE SOAVE FRVTTO SI NASCONDE, quam vel ad verbum sic traducerem

Mon. l. 1. pag. 29. Alex. Guagnin. de nece Ducis Rostouien. Laur. Beyerl. in Th. V. H. I. pag. 322. f. Cic. 2. Quæst. Tusc. Mon. l. 7. n. 67.

C *Sæpè rudi sub fronde latent suauissima Poma.*

Sapientis istiusmodi hominis est potioribus, & tutis acquiescere, nec, vt vulgò effertur, PER ARBORVM CYMAS OBAMBVLARE, nodos videlicet in scirpo quærendo. *Non* enim *debemus* (inquit Apostolus) *sapere plusquam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem*. Sic in agibilibus omnibus cautè inceditur, & super cætera noscitur, quod NEC FICTIS AVRIBVS EST FIDENDVM; quod Prouerbium transfertur ad symbolicas Arborum aures, nimirum folia, cum quis dictum, factumuè à seipso post Arbores, id est in occulto, credit omninò permansurum ignotum, non ponderatâ illâ Euangelistæ sententiâ: *Nihil opertum, quod non reuelетur*. Huc propius accedit, quod vulgariter apud nos Italos in Prouerbio fertur: LA SIEPE NON HA ORECCHIE, MA VI E' BEN CHI GLI LE METTE, non illepidè translatum

D. Matth. cap. 6. Monos. l. 1.

Aure carent sepes, sed adest qui conferat aures

Quod à veritate alienum haud esse comperitur, dum ad accusandos impios, vel ipsa ligna facunda videntur; & propterea non ineleganter tunc proferri posset, vbi de aliquo actum esse quis vellet innuere, cum & de malè perdito dicamus E GLI E' PER D LE FRATTE; sepem enim nos *la fratta* ἀπο τῶ φράττειν, id est *à sepiendo* vocamus: Metaphoricum hoc ideò dictum illis non incongruet applicare.

Flatibus arrectas Arbos exporrigit Aures,
Cogere ut ipsa queat lubrica fama sonos.

Ita SYLVARVM AVRES HABERE SVSPECTAS Prouerbij locum obtinuit, vbi de meticuloso fit sermo, cui si addatur malæ conscientiæ stimulus fugâ incertâ quaqua versum consequitur, vnà cum illo Chaim desperato sensu, *Omnis qui inuenerit me, occidet me*. Diuinâ id fit permissione, vt hæc moralis, nisi physica resonet echo, quæ Deo fidelior, quam hominibus erit

Nec retinent patulæ commissa fideliter aures.

Quod totum, immò simul non in syluis tantum, sed & in aulis tutius esse silentium, multo sermone, & incongruo, doceri deberemus ex illa Biantis sententia ἀκὲε πολλὰ,

D. Bernardus Epist. 4 in laud. Humilium. Non. adag. 459. n. 327 Gen. 4. c. Hor. in Art. Poet.

χαλει

λεγ' ὀλίγα, scilicet *Audi multa, loquere pauca*, quam nos Itali sub his verbis, vt plurimum, enunciamus: *Parla poco, e ascolta assai, Che già mai non fallirai*. Elegantius autem

Pauca loquens, multa audi, & non erraueris vnquam.

Monos. l. 3. num. 268. & 269.

Nec inconsultò, quandoquidem πολυλογία πολλὰ σφάλματα ἔχει, nempè *Multiloquium multa errata continet*, vt inquiebat Apollonius, cuius alia est sententia τὸ σιωπᾶν ἀσφαλές, nimirum *tacere tutum*. Nam

Quod semel emissum, volat irreuocabile verbum.

Et Zeno Cittiensis apophthegmaticè protulit ideò datas nobis à naturâ duas aures, & vnicum os, vt plus audiamus, quàm loquamur, & sic quilquis obtrectationem ipsam nihil vnquam pendebit, quin eandem interimet, quippè quia

Binæ aures centum cogunt mutescere linguas.

Embl. mor. 26.

Hinc doctissimus Ioannes Franciscus Bonomius Bononiensis cecinit,

Vt sapiens habeare, sile; doctrina silere est.
Quisque loqui potis est, non bene quisque loqui.

Non tamen omnimodum suadetur silentium, sed tantum opportunum. Inter extrema tutum mediat; Hoc est capescendum, vt eleganter scripsit præfatus Bonomius

Embl. moral. 33.

Iniustum, iustumque inter stat terminus æqui.
It bene qui hoc sumit; qui illud, in ima ruit.

Sic qui bene nos admonet, nequibit asserere se surdis fabulas narrare, SVRDOS ALIOQVI STIPITES ALLOQVENDO, ex eo deductum, quod STIPITEM, seù CAVDICEM dicamus hominem, qui nihil intelligere valeat, vel tanquam surdus salubribus dictis recusat aures præstare. Hinc sacrum adagium *cum dormiente loquitur, qui narrat stulto sapientiam*. Quod aliàs attulit Parœmiographus, vbi πρὸς ἐρήμοις, inquit, ἀπτᾶς συναυλίαν ὀλοφύρῃ, nimirum *Ad desertos scopulos lamentationem dicis*; ex quo nos Itali Arboream itidem ad rem alludentes deduximus, TV PREDICHI AL DESERTO, scilicet AD SYLVAS ORAS. His optimè consonat Nasonis Musa, dum ait *Quid iuuet AD SVRDAS si CANTET Phæmius AVRES?*

Eccles. 22.

Monos. l. 3 n 86. & l. 6. num. 12.

Greg. Lyl. Gyr. de Poet. hist. Dial. 2.

Monos. l. 6. num. 101.

Erat enim hic Phæmius Homeri Vitricus, & Ludimagister, qui si fortè surdum suscepisset edocendum, oleum, & operam proculdubio perdidisset. Idem priuignum instruxit, quo, licèt cæco, nemo potiorem habuit poeticorum colorum scientiam. Sic patuit à Sapiente præceptore, sapientem discipulum reddi, sicut & à bono patre bonum effici filium, quod exprimit nostra illa parœmia OGNI PIANTA SERBA DELLA SVA RADICE, pro quo fæx vulgi LA SCHEGGIA SOMIGLIA IL LEGNO. Vtraque sic traduci posset

Quæque suas radix transmittit in Arbore vires,
Et quæuis proprio sunt frusta simillima ligno.

Eiusmodi est & *chi li suoi simiglia non* TRALIGNA, *s. nusquam degenerat qui similis est suis*. Si tamen secus euenire contingat, vt malus è bono proueniat, qui & malum pro bono impiè reddat, solemus ex Petrarchâ dicere, DI BVON SEME MAL FRVTTO, nimirum

Monos. l. 3. n. 41. & 115. l. 6. n. 45. & l. 7. p. 348.

Ex optimâ semente fructus pessimus.

Sic hominum mentem ex operibus cognosci nos docet Euangelicum illud, E FRVCTV COGNOSCITVR ARBOR, quandoquidem ARBOR BONA BONOS FRVCTVS FACIT, MALA MALOS, quæ ideò A STIRPE EVERTENDA est, ne fructiferæ Arboris locum immerita occupet, vt pariter accidet cuiuis impiè viuenti, qui funditus perdetur, succisus ad ignem. Ad ignem inquam, non ad eum, qui describitur à Poetâ exponente homœoteleutica illa Italica *Fuoco che arde in cima, non ne fare stima*, vel *Fuoco che arde in vetta, non l'aspettare infretta*, hoc disticho

Cant. 48. 1. D. Matth. 7. c. 2. c.

Monos. l. 8, p. 365. & 366. & l. 3. num. 59.

Ocyus extinctum cernes, quod vertice lignum
Ardet; ita in summis deficit omnis homo.

Sed ad ignem inextinguibilem excidetur. Cumque eiuscemodi Animabus æterno addictis tormento infelicius nihil excogitari valeat, non importunum erit de eisdem efferre, quod metaphoricè desumitur ab Arboribus non incisis, dum obseruatur quota luna blattas patiantur, & de summè infelicibus profertur, quod nimirum

CÆSA INFELICI fuerint RAMALIA LVNA.

Quodnam enim infaustius tempus, quam id, quo aliquis in peccato mortali succiditur?

A ditur? Hoc dictum illud imitari videtur, quod in miserrimos iactatum à Græcis memorat Eustathius, nempè ἐν τετράδι γεγεννημένους, *Quartâ lunâ natos*. Secus, & mitius interpretamur his verbo tenus affinem parœmiam nostratibus communem, BVONE LEGNE: FVRONO TAGLIATE DI MAGGIO, vel

In Hom. Odyss. ε.

Optima sunt; Maio siquidem sunt mense recisa ---- Ligna.

Vtimur enim hoc, cum aliquis dissimulans, ad interrogata non respondet, sed importunum quid, longèque à proposito dissitum, effert; Sicuti si qui loquendo longè digrederetur à sermonis subiecto, de ipso vernaculum illud enunciaretur E' SALTATO DI PALO IN FRASCA, vel DI RAMO IN PERTICA, non secus ac aues, quæ iuxtà Græcam illam phrasim inter adagia recensitam à Diogeniano ποτῶνται ὄζον ἀπ' ὄζω, hoc est *de ramo in ramum volitant*. Aut melius DE ARBORE IN ARBOREM ITVR; quod tamen mirum haud est, cum non sit inter homines qui CÆSPITARE non possit. Hoc etenim prouerbialiter applicatur difficultatibus, in quas impingimus ex improuiso, dum aliquid peragimus, eo modo, quo quis offendit in viâ durum ad cæspitem inconspicuum, non sine lapsus periculo. Et propterea sæpè ruunt B negotia solius aduersæ fortunæ culpâ, & minimè ex imprudentiâ nostri; nam

Monos. l. 6. n. 69.

Monos. l. 7. num. 19 & l. 2. p. 71. Theocr. Eidyll. 15. in fine.

---- Sors omnia versat.

Sed peius est, quod verò verius comperiatur illud Plebeculæ dictum, OGN'VNO NE HA'IL SVO RAMVSCELLO, desumptum credam ex illo Senecæ, *Nullum ingenium, tametsi magnum, sine mixturâ dementiæ fuit*; quod si in genere moris sumatur, potest hunc sensum facere, scilicet neminem esse mortalium, cui nequeat vitium aliquod opponi; hic enim ambitionis, ille libidinis, hic inuidiæ, ille auaritiæ adeò sordidæ morbo laborat, vt NE CORTICEM QVIDEM PROXIMO DARET. Optimum oppidò est honesta omnia scire, vt sentiebat inter Græcos Sapientes Menander; sed cum aliæ sint viæ sciendi alijs excellentiores, & eadem non omnes nos alat exercitatio, quemadmodum longè scitè discurrebat Pindarus, ideò à Prouerbijs Arborũ exaratis ad earundem Problemata discutienda, quę ad propositum tendere nostrum cognouerimus, erit transitus; & Rationibus hoc pacto præibunt Auctoritates, cum hæ in prouerbijs eluceant, illæ in Problematibus exquirantur.

Virg. ecl. 9.

Mon. l. 6. n. 19. & 113

P. manut. in App. Adag.

Ap. Stob. serm. 3.

Ode 9. Olymp.

C

PROBLEMATA.

NOn inutilis equidem, nec iniucunda perquisitio illa est de Arborum primæuâ conditione, num illa fuerit mitis, siuè syluestris totaliter, vel partim mitis, partimque syluestris. Cui quæsito facilis videtur esse responsio ex ipsius Sacræ Scripturæ verbis, *Produxitq; Dominus Deus de Humo omne lignum pulcrum visu, & ad vescendum suaue*. Vndè colligitur omnes Arbores tunc fuisse floribus ornatas, fructibusq; onustas comestibilibus; Nam sicuti Homo innocens fuit, in statùque perfecto creatus; sic plantæ ipsæ minimè horrentes spinis, minimèque noxiæ tunc temporis fuere createe, illæque solum post Adami peccatum in terrâ syluescere cœperunt, & spinis horrere, saporibusque ingratis repleri, quando transgressoris pœnæ particeps Tellus hanc subijt sententiam; *Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex eâ cunctis diebus vitæ tuæ: spinas, & tribulos germinabit tibi*, ita ut laboriosa dehinc esse cœ- D perit Arborum cultura, necessitasque inuecta Geoponices præceptorum, iuxtà illud

Genes. c. 2.

Genesis cap. 3.

---- Fructusq; feros mollite colendo.

Virg. 2. Georg.

Naturaliter tamen, secundumquè Philosophos purè naturales Aristotelem, atque Platonem, dici posset Arbores à principio fuisse syluestres, quià Natura ab imperfectioribus incipit, & ad effectus progreditur completos, cum per motum, & mutationem agat, id est in tempore, vbi dispositiones paulatim interuenire debent, ad formam introducendam in compositum, & cum agens naturale respectu Dei, Entis perfectissimi, sit valdè imperfectum, ipsumque agat in passum, sibique assimilet, idem non potest perfectum omninò facere; semper enim proceditur naturæ viribus à remisso ad intensum, vel à tarditate ad velocitatem, &c. & non aliter: Sed in Viâ Veritatis dicendum est Arbores primordia habuisse felicissima, atque perfecta, & ideò mites omnes fuisse, quæ in generationibus postmodum secundum naturæ ordinem succedentibus, pri-

Aristot. l. 3. Phys. T. 6. id. l. 1. de generat. T. 11.

mò ſylueſtres, & feræ ſunt, deinde fiunt mites artificijs varijs mediantibus, vt ſationis, inſitionis, tranſplantationis, culturæq; exactioris. Et hoc indicant, immò demonſtrant ſemina vulgò dicta, in quibus ſub formis diuerſis conceptaculorum ad modum Ouorum in Animalibus gignuntur, fouentur, & excluduntur Arborei fœtus, qui omnes naturæ ſunt ſylueſtris, etiamſi è ventre mitium Arborum prodierint; circà quæ ſemina nobis excitare contingit aliud ſoluendum Problema, nempè cur Plantarum prædicta ſemina ingeſta per os Animalium integra, & inalterata egerantur? cum tamen terræ commiſſa immutentur, & pullulent, vt ipſa docet experientia: & quare aliqua ex iiſdem ſeminibus niſi deuorata, & egeſta naſcantur, & ſuper Arbores tantum, vt viſci ſemina, quorum ſator eſt Turdus, vndè Prouerbium effluxit *Turdus ſibi cacat mortem*. Cui reſpondet Aphrodiſeus id eſſe, quia ſementica pleraq; grana ſunt parua, & ſicca, duriuſculiq; corticis, quare facilè concoqui nequeunt, nec ita facilè patiuntur vegetandi vim ſibi connaturalem reſolui, quam peruicacius retinent, vndè non vnam tantum præparationem ad germinandum requirunt aliqua. Poſſet addi calorem ſolum non ſufficere ad diſſoluendum ſemina, ſed requiri humidum analogum, atque ſubiectum fouens, nimirum Tellurem, vel mediatè, vt in viſco naſcente non alibi, quàm ſuper Arbores, vel immediatè, vt in foueis, & ſulcis terræ pinguis, riguæq; .Et quoniam eadem ſemina in genere ſunt maximæ virtutis, ex Ariſtotele docente, quod Plantarum acrium ſemina ſunt acriora, quàm radices, & folia, tanquam fundamenta, & Origines partium omnium, & qualitatum vniuerſarum tam guſtabilium, quàm olfactui, viſuique ſubiectorum; in quibus ſeminibus humores omnes virtualiter continentur, & ijdem propterea coaleſcunt in plantas, vel ad aqueitatem, vel ad reſinoſam, gummoſam, melleam, pinguemuè ſubſtantiam variorum colorum, & odorum tendentes, ſic longiori, aut breuiori temporis ſpatio, aliiſq; concurrentibus circumſtantijs diuerſis in ſeminibus vegetatiua Virtus in actum promouetur. Hic exquirere alius poſſet, cur genus ſtirpium ſylueſtrium, magiſque ferarum validius ſit, & lætius vrbano? vndè ſolet apud Agricultores dici ſylueſtrium Plantarum Tellurem eſſe matrem, vrbanarum verò nouercam. Cui reſpondet Alexander, id eſſe, quoniam ſolertia Naturæ humano non creatur ingenio; Natura enim conſeruationem primariò intendens, effœminatos, & effœtos nimio artificio fœtus præternaturali quadam relaxatione ad nimiam vel magnitudinem, vel numeroſitatem feſtinantius quoque, quàm par eſſet incitatos auerſatur. Hinc & Arborem ipſa Natura felicius in vno quam in alio alit, augetque loco, vbi ſcilicet Cœlum, Terraque ſimul in qualitatibus ipſis ſpecificis Arboreæ ſpeciali magis congruunt temperiei; tunc enim Natura liberiori manu ſua munera expandit, inque flores, ſummoſque germinum apices, in quibus balſamicos ſublimes inſerit ſuccos cœli verius filios, conuertit: Hinc non immeritò Balſami vocem Lingua Punica exponit *Baalſamex*, id eſt Cœli Donum. Tranſeunt aliquando Arbores aliquot in alias Arbores, primæua mutantes folia, alioſque colores, & mores induentia, vt alba Populus in nigram; Olea in Oleaſtrum; Arbor fulgurita deſinit eſſe dulcis in Pomis, quæ aſpera, vel etiam amara fiunt. Id fieri præcipuè diceret Scaliger Cœli ſuffragio, quo aliæ Arbores foliorum occupant perennitatem, quæ aliás *----folijs pronos mutantur in annos*,

Probl. ſect. 20. Probl. 10. Ambroſius Leo Nolanus Probl. 375. Probl. l. 2. num. 52. Exercit. 141. & 156. Hor. in A.P.

Ita ut quæ beneuolo Aſtrorum aſpectu, blandoque tepore tanguntur, prærogatiuas acquirant meliores, & ex potamijs v. g. Thalaſcijs, Limnadibuſque, id eſt fluuialibus, marinis, & paluſtribus, lemniades, ſiuè campeſtres, atque fructiferæ, ſimulque ſpecioſæ euadere poſſint. Ad quid (dicet aliquis) tam de leui tribuere, atq; concedere carnem, muſculos, neruos, venas, cor, iecur, matricem, artus maiores, minoreſque, & alia membra Arboribus ipſis abſque motu animali, & progreſſiuo? fruſtrà enim eſt calceamentum, cuius non eſt calceatio. Cui ſatisfieri poſſe autumo tali ratione per tradita ab Ariſtotele, aliiſque Scriptoribus, nimirum prædictas partes minimè vniuocas cum membris Animalium fortitudinis, & roboris durabilis causà fuiſſe à naturâ fabrefactas; vndè fibræ virium internarum vehiculum, & viſcera ipſa ſunt perficientia inſtrumenta, & Artus ſunt retinacula validiſſima earundem met virium immobilis perſiſtentiæ; in cuius ſenſus confirmationem cecinit Virgilius

L. 2. Georg.

Tum fortes latè ramos, & brachia tendens,
Huc, illuc, media ipſa ingentem ſuſtinet vmbram.

Confe-

A Conferunt prætereà nonnulla ad alia nodosæ Arborum Articulationes, nimirum vel ad discriminandas ætates, & coalescentiam corticum, & ligni signandam, circunscribendamq; figuram formosam magis, & gratiosè protuberantem in caudice; extremiq; pollices à Geoponicis Thalli nuncupati à Græco θάλλειν, quod est virere, indiuidui conseruant virorem, eundemque speciei multiplicant mirabiliter. Quæ vires hoc disticho concluduntur,

Artubus Arboreis discrimina pleraque subsunt
Ætas, circuitus, formaque, robur, onus.

Suprascripto problemati affine est immediatè sequens. Quare nodosa, & aspera materies Arborum citius putrescat, quàm enodis, & læuigata, & tamen hæc est minus dura, & obnoxia propterea alterationibus etiam leuioribus? Responsio est in promptu, & est huiusmodi: duo esse genera nodorum, alterum præter naturam infirmum, & imbecillum, & citò putrescibile, alterum naturale ad lapideam fermè duritiem peruadens, atque arctissimè primigeniam complectens humiditatem verè radicalem, quæ, quo minus ab aere ambitur inæquali, modo humido, modo sicco, eo magis, & diutius perdurat incolumis, quod fit dum aquis perpetuò mergitur, aut in B profundo telluris vllâ absque perspiratione manet, quæ perspiratio si eo perueniat, de ligni duratione actum est; hoc enim veluti fungus citissimè tenerescit, & putrefit, in quo statu non datur mediocritas, vt his exprimitur versiculis,

Excipe tu lignum tellus, tu venter aquarum,
Et petra, vel putris fungus abinde fluet.

Ligna nucea varicosis, & nodosis venis variegatis, tortuosisque plena apparent pulcherrima postquam sunt secta, veluti picta, & figurata, & ob hoc à materiarijs fabris, & capsarijs auidissimè expetita, illa tamen defectuosa, & morbosa, carieique obnoxia, vel putredini, licet externis iniurijs exempta. Credo equidē prouidissimam Naturam multiplicitatē venarum, & neruorum in Arboribus rectiorem, parumq; inflexam voluisse, vt copiosissimam nutritionem, atque durabilissimam consistentiam molirentur, quibus vim non mediocrem suprà multas hominum ætates tribuit sese validissimis nixibus ab aduersis defendendi violentijs, ita vt de Arbore in genere dici possit,

C *---- Immota manet, multosque per annos*
Multa virum voluens durando sæcula vincit, — *Virg. 2. Georg.*

Irruat quantumuis Typhon terribilis, procellosusuè Prister in Arborem quampiam, eamque prosternat, funditusque euellat, dummodo radices ipsas foliorum ad modum non rapiat omnes, ecce vegetalem vim admirabiliter insurgentem, atque haud irrito neruorum sese naturaliter mouentium conatu immane pondus Arboreum attollentium, molemque vastam pristinum reponentium in locum; Quod naturæ miraculum Plinius, & Theophrastus historicè descripsere; egoque proprijs oculis vidi, & clarissimi aliquot viri vnà mecum intuentes verissimum adinuenere; Ille, scilicet Plinius hac de re ita est locutus, *Prostratas restitui plerunque, & quadam terræ cicatrice reuiuiscere vulgare est; & familiarissimum hoc est Platanis, quæ plurimum ventorum concipiunt propter densitatem ramorum, quibus amputatis, leuatæ onere in suâ scrobe reponuntur; factumque est hoc in Iuglandibus, Oleisque, ac multis alijs.* Hic, nempe Theophrastus in integro capite suæ de Historiâ Plantarum Historiæ, cui titulus est *De Decacuminatione, deque Salice, Platano, & Populo, quæ resurrexerunt*, nobilem hunc D effectum ponderat; cuius me certissimum reddidit Autopsia Anno Domini 1657. IV. Kalendas Iunias in parte Agri Bononiensis *Peula* nuncupata, secus Canale nauigium nostræ Ciuitatis, in itinere aquatico, quod faciebam Malalbergum versus, finitimasque Ferrariensibus Bononienses valles ad Nauigationem nostram Bononiēsem inuisendam, corrigendamque vnà cum Excellentissimis, & Illustrissimis Viris Michaele Angelo Castello Canonico Metropolitanæ Bononiensis, Francisco Barbadorio Ciuilis Iuris Cathedratico ordinario, Domino Comite Alexandro Ghisilerio eiusdem quoque Metropolitanæ nostræ Canonico I. V. Doctoribus Collegiatis, & Domino Andrea Ghisillardo Senatore nobilissimo, Dominis meis insigniter colendis, & Consyndicis, Coassumptisq; meis Præsidentibus tunc temporis Gubernio Nauigationis eiusdem Bononiensis; nam duæ nobis ostensæ fuere Populi ab Illustrissimæ Marchionissæ Elephantucciæ Spadæ Villico ingentes sanè, & crassitudinis sesquipedalis, decacuminatæ

Ouid. l. 2. Fastorum

L. 3. H. N. cap. 31.

L. 4. H. Pl. cap. 9.

quidem, sed erectæ, & viuidissimè frondentes, circà quarum infimos caudices scrobis cicatrix tota cæspitosa euidentissimè apparebat in trium pedum semidiametri distantia peripheriali, quæ Populi casum solummodo, non autem fracturam, ut plurimæ aliæ, quæ laceræ adhuc conspiciebantur, passæ fuerant (vt idem Villicus nobis, alijq; oculares testes cum ipso retulerunt) in Antecedenti Autumno impetuosissimi turbinis vi eiusdem Agri latitudinem dimidij milliaris ab Occidente Orientem versus longissimum breuissimo temporis spatio telluris tractum deuastante; prædicti autem villici relatio exacta circumstantiarum omnium, mihi egregiam præbuit ansam asserendi naturales prædictarum Arborum facultates à machinamentariâ fuisse adiutas motione ab ijsdem naturalibus impulsibus excitatâ post fortuitam ab hominibus constitutam caudicis Arborei, tanquam Mathematici Vectis, dispositionem ad præponderationem; nam decacuminatis à Villico prædicto ijsdem Arboribus in ordine ad sectionem earundem in Trabes quadratas, seù in asseres, & ita proportionatis hinc inde accidentaliter ponderibus superioris partis Arboris decacuminatæ, & inferioris extrà terram cæspitosæ, & suprà caueam derelictæ impendentis, illæ duæ tam ingentes, & ponderosæ viuaces, columnæ Arboreæ sese nullius externi auxilij ope erexêre, quibus pro Hippomoclione stetit illa radicum portio, quæ terræ adhuc hærebat in extremâ caueæ orâ, seù cauernosi oris in margine prædictas Arbores tangente, necessarijssima certè in hoc negotio, nam aliàs omnibus euulsis radicibus, spes quoque erectionis ablata fuisset, iuxtà Oraculum Iob, *Quasi euulsæ Arboris abstulit spem meam.* Quarè ad cõtractionem Arborearum fibrarum naturalem pondus cœpit ad eleuationem ab vnâ parte, & ab aliâ ad depressionem promoueri, & cum cæspes, qui solus præponderare non poterat, auxilio naturalis energiæ oppositum vicit pondus, & in pristinum locum cæspitem imum restituit, inque Cœlum cacumen Arboreum eduxit; Villicus naturam iussu domini rationabilissimè obsecundans, prædictas Arbores statuit intactas fore seruandas, quæ ita validè, & mirabiliter sese seruarunt; *vidimus* (inquit Cicero) *ea, quæ terra gignit, corticibus, & radicibus validè seruari.* Nec se alienum ab hoc Arbores seruandi munere, iuxtà Senecæ præceptum. se debet ostendere Agricultor, qui naturam imitari debet. *Agricola, euersis Arboribus, quas aut ventus radicitus euulsit, aut contortus repentino impetu Turbo perfregit, sobolem ex illis residuam fouet*, inquit ille. Viuidis igitur, iuxtàque ordinem naturæ compositis, digestis, & ordinatis nerueis Arborum fibris, stupendi effectus per influxum in eosdem ductus virium vegetantis animæ in Hepate, siuè Corde Arboreo, residentis primariò Iouem propriè significantis, possunt prodire, ita ut concludi possit supradicta veritas sequenti disticho.

Iob. cap. 7.

L. 5. de fin.

L. ad Martium de cõsolatione cap. 16.

Sternitur alta Arbor, sed Caudex surgit ab imo,
Scilicet hoc pondus viuida fibra leuat.

Sciscitanti adhuc curioso per modum Problematis quarè in folijs, & floribus Arborum incisuræ, nerui extrinseci, & latera imparitatem numeri ternarij, quinarij, & septenarij affectent, cum in paucissimis numerus quaternarius, & senarius, & octonarius obseruetur; Respondetur Deum, & Naturam impari numero gaudere, qui perfectionem maximam importat, rerumque compositionem, & ad vnum reducibilitatem, quæ est ordo essentialissimus rerum omnium, quià Vnitas suprema omnia regit, & conseruat, mediaque in rebus iungit extrema; & cum species sint sicut numeri, trigonusque in tetragono contineatur, numerus ipse foliorum in floribus; alarum, & incisionum in folijs; costarum in fructibus, quinarius, & septenarius meliorum prærogatiuarum naturalium erit nobile simulacrum, indiciumque manifestissimum. Singulariter mox quæri posset circà flores, quare inter omnes Plantarum partes hi pulcri, varièque colorati sint, & effigiati, quinimmò & odoratiores reliquis partibus persentiantur, & lucis amantes; Cui breuiter, & clarè respondetur hoc modo, scilicet flores esse partes omnium spirituosissimas, subtilioris, defœcatiorisque substantiæ, ideòque facilè resolubiles, & multæ exhalationis, in quibus cum lux copiosa cum opaco mirè illi subseruiente seruetur, hinc est, quod solisequi sunt, sese die expandentes, & noctu contrahentes, exceptis perpaucis contrario modo se habentibus, vt Mirabilis est Peruana Campanula nocturna, Geranium triste Canadensium, &c. in quibus hoc euenit per accidens propter debilitatem quandam propriæ natiuæ humiditatis, quæ lucis actiuitatem sustinere minimè valet, oculorum noctuæ ad instar diurna sub luce caligantium

Plato in Timæo.

Costæus de vniu. stirp. nat.

Iacob. Cornutus Hist. Canad. Pl. cap. 44.

A gantium. Curiosorum quoque ingenia torquere quadantenus potest Plinianum illud problema, quî fiat, vt Arborum folia, à parte, quâ terram spectant, albidiora sint, quam cœlum versus, vbi obscuriora sunt, quamuis læuigatiora: id euenire dici potest ab actione luminis Cœli magis concoquentis viridantem humiditatem, alimentumquè foliosum, vndè color saturatur, atquè detergitur, & ita in auersâ parte dilutior color, immò lanugines, & costæ reperiuntur. Supradicta ratio sequenti huic Problemati respondere poterit, quarè Arborum fructus remotiores à terra dulciores, & suauiores sint propinquioribus; quia cum fructus sint vltimus Arborum finis, & ex succo constent magis digesto, & elaborato, quam folia, ipsi quoque in sublimiori parte locati, alimentum capientes magis elaboratum, atque puriori aeri, lucique clariori expositi, saporem adipiscuntur suauiorem, & desiderabiliorem. Adiungi præcedentibus potest hoc aliud, nimirum: Cur Citri ramusculus, vel cuiusuis alterius fructus Arboris ponderosus, dum in Arbore pendet, proprio à pediculo, vllo absque labore sustinetur, leuitatquè quodammodo; recisus autem à Matre, hoc est à Plantâ vitali, & appensus filo, duplo ponderosior apparet, & disrumpitur, atquè facillimè conuellitur retinacula fran-

lib. 18. cap 28.

B gens; in quo tollitur omnis hæsitantia in cognitione istiusmodi effectus, si dicatur, quod fructus auulsi se habent vt corpora defunctorum, quæ viuis multò sunt ponderosiora, tanquam spiritibus destituta vitalibus, qui semper nituntur in altum, naturæ sectantes semina suæ æthereæ; dum igitur ramusculus Arbori iunctus manebat eiusdem Arboris vita viuens, à calore eiusdem iuuabatur, & sustentaculum quoddam recipiebat, sicuti brachia humeris non sunt grauia, neque caput thoracem, & collum laboriosè premit, dum viuida virtus inest toti, omnia membra conspirant in vnum, vt sustineant, erigant, & conseruent totum, quod in mortuis nequaquam est: nil enim nec per se, nec alterius partis auxilio erigi, & subsistere potest. Hinc horum viuentium fructuum fortunæ illud Senecæ dictum de Homine forti poterit applicari;

Quemcunque fortem videris miserum neges. — *in Herc. fur*

Nec abs re forte posset hic percunctari curiosũ aliquod, sed non indoctum caput, quale nam fuerit lignum Arcæ Noeticæ in Cataclysmo vniuersali Dei iussu fabricatæ, an læuigabiliora tantum ligna fuerint illius materies, an asperiora, & fortiora quoque in

Gen. c. 6. & c. 7.

C partem operis ascita fuerint, præcipiente Domino ipsimet Noe: *Fac tibi Arcam de lignis læuigatis: trecentorum cubitorum erit longitudo Arcæ: quinquaginta cubitorum latitudo, & triginta cubitorum altitudo illius &c. porrò Arca ferebatur super aquas.* Si magnitudinem respiciamus, omnesque illius dimensiones in varios partiendas vsus tot Animalium, & coniunctim, & diuisim conseruandorum, varijs item tignis illius, & concamerationibus, tecturisquè iuxtà doctrinam Architectonicam necessarijs consideratis, dicendum est eam ex pluribus lignorum speciebus fuisse constructam, quia quæ ligna Basi construendæ aptissima erant, ea non æquè benè super inducebantur tecto, cum maior durities, & pondus fundent per optimè, & Columnarum officium supportent, non autem in altum pro Trabibus inseruiant; substare propterea, non superesse mauult Quercus durissima, grauis, terrestris, hebes; è contrà verò Abies leuis, angulos retinens aeria celsiora constanter amat loca, & defensat.

Io. Buteo de Arca Noe. Theophr. l. 5. H. Pl. c. 7.

Recta Abies transuersa manet, non Quercus hebescens,
Nam nimis hæc venas pondere curuat hians.

Quæ ideò carinam Arcæ componebant longissima, & crassissima ligna esse debe-

Pl. lib. 16. c. 40. & 43. Symphor. Hort. l. 18. c. 2.

D bant, atquè ab aquis inalterabilia quodammodo, maiorisquè multò amplitudinis, quam fuerint ligna, quæ Tiberius Cæsar Romæ Ponti Naumachiario supposuit, atquè etiam quam fuerint Trabes Cypriæ Nauis Demetrij, quæ centum triginta pedum longitudinis erant, & crassitudinis trium hominum complexus. Ex varijs quoque lignorum speciebus Argonauis fabricata traditur ob easdem rationes. Antiquissimas nonnè hic Bononiæ obseruamus fabricas, vetutissimæ Hetruscorum structuræ reliquias, cum altissimis, & crassissimis columnis querneis, sed cum transuersalibus trabibus, aut longè exilioribus, aut ex leuioribus lignis? quadringentorum, vel quingentorum fortè annorum ætatem millenariarum aliarum traducem superant illæ, quæ inter tantæ vetustatis tenebras regium quẽdam splendorem conseruant, & hoc illis euenit, quià non otiãtur, nã

Putris & in vacua requiescit nauis Arenâ,
Et vetus in Templo bellica Parma vacat.

Propert. 2. 25.

Ædes sunt huiusmodi, quæ ligneas iactent porticus superbissimis Neotericorum fabricis celsitudine minimè cedentes. Ex Conciliatore differentiarum inter Medicos, atque Philosophos hoc habetur subsequens, vnà cum sui resolutione Problema, Quare lignum centum librarum ponderis, plus ponderositatis habeat in aere, quàm plumbum duarum librarum? Quia s. lignum propter magnam molem plus habet in illâ terrestreitatis, quàm habeat plumbum minimæ molis, compensando quoque aereitatem, quæ descensum non impedit. Sic & in aquâ plus ponderant duæ libræ plumbi, quàm centum libræ ligni, cum hæ non demergantur, illæ verò cadant in profundum. Ambrosius tandem Leo Nolanus nonnulla nobis suppeditat ad hanc materiam attinentia Problemata, quæ in medium adducere optimum erit; primum quorum sit hoc. Quare Vitrum sit pellucidum, Lignum autem minimè transparens? Cui respondetur ex antiquiorum Philosophantium sententiâ, hoc euenire ex eo, quia Vitrum habet meatus rectos, & quaquauersus apertos; Lignum autem non. Sed alio pacto, & fortè melius respondebitur, quod quædam qualitas est in vitro, in propriâ illius substantiâ, quæ potentia lumen est; vndè præsente lumine fit actu lumen, atque illustratur tota substantia, adeò ut ipsa illuminata illuminet totum id, quod est post se. Cur Trabes, & Asseres seruentur diutius in sicco, quam in humido? id evenire aiunt ex eo, quod omnis putredo in humido fiat, quatenus est extinctio caloris natiui in vnoquoque humido. Seù etiam quià ligna gaudent, & viuunt aere, ideò in aquâ natant potius, quam descendant; signun quod aquas non amant, sed locum natiuum aereum sui conseruatiuum. Cur (subiungi potest hoc aliud) in Carbone, ligno scilicet exusto, & extincto, accenditur ignis, qui non accenditur in calce, quæ est lapis pariter combustus? Respondetur quod carbo, vbi candebat, substantiâ ligni combustibili minimè priuabatur, quam extincto igne seruauit, vndè rursus concipit ignem, alitque, nec in eo deficit talis vis, donec in cinerem vertatur: tunc enim vstilem substantiam non amplius habet, & propterea Carbonarij, dum lignum candens in suis fornacibus habent, non sinunt illud in cinerem abire, sed aquâ extingunt, vt substantia comburenda remaneat, ea tamen, quæ humiditatis excrementitiæ expers facta est, ita vt in fumum, & flammam non possit amplius accendi, sed tantum in prunas; non autem sic euenit de calce, quæ cinis iam facta est, nilque saxei retinuit, sed diuersam prorsus naturam induit ab eâ, quam prius obtinebat, id est rarissimam, densitati priori contrariam. Addatur quod illa eadem, nec anteà combustibilis erat, vndè nulla est carbonis lignei, & calcis paritas. Quæri de inde potest, cur cinis multus prunis obductus, has ipsas longo tempore seruet; flammam verò conclusam statim extinguat? Cui satisfieri potest hoc pacto, videlicet: Quod flammam, quæ tota est vapida (nam est fumus ardens, seù aer incensus) aere nutritur vndè si cooperiatur, statim etiam strangulata perit, quia non potest difflari; Carbo autem, cum ex nimiâ difflatione imminuatur citò, si coopertus fuerit, diù quoque seruatur vstilis materia, & solum habet per poros ipsius cineris minimâ illâ frui difflatione, quæ valet eosdem carbones vegetes in suo statu conseruare, quamuis etiam sub cinere imminuatur aliquantum, & non diù perduret. Illud quoque problematicè proponi potest discutiendum de cinere, & carbone in aquâ, vel aere expositis, cur minimè calefiant, & rumpantur, vti calx facit, etiamsi ijdem fuerint candentes, cum videantur omnium horum mixtorum corpora, scilicet ligni, & saxi aperta, & laxata (vt Chymici loquuntur) ignis ab actione validissimâ intimè penetrante? Respondetur autem, quod ignis, & carbo propter nimiam laxitatem, & spongiositatem, habent ut qualitas externa aquæ ipsius, vel aeris citius vocet internam, quam repellat eam, & compressam teneat, vndè non valeat generari ignis, & intensa caliditas excitari, & ita, sicuti conditiones illorum mixtorum, ligni scilicet, & saxi, valdè differentes erant, sic diuersam corporum apertionem obtinuêre. Quæri videtur ab Eminentissimo Cardinali de Cusâ in suo *libro quarto Idiotæ*, *Dialogo quarto*, num duæ portiones eiusdem ligni, quarum altera sit maior, altera minor, sint eiusdem grauitatis, vel leuitatis? Respondet ipse experimento facto maiorem portionem demersam simul cum minore, ab eâdem vi premente, remoto impedimento maiorem portionem citius ascendere, quam minorem, quia in illâ est plus leuitatis, & aereitatis, quæ terrestreitatem longè vincit; inquit enim Eminentissimus ille *Accepto ligno leui, cuius pondus vt tria, & aquæ eiusdem magnitudinis, vt quinque, ipsum in duas diuisit inæquales*

Differentia 14. | *Probl. 89.* | *Id. Probl. 182.* | *Id. Probl. 96.* | *Id. Probl. 118.* | *Ambrosius Leo Nolanus Probl. 95.* | *de staticis experimentis*

A *partes, quarum vna habuit duplam magnitudinem, alia simplam, ambas in cuppam altam posuit, & cum fuste tenuit, & aquam superfudit, & fuste retracto ascenderunt ligna ad aquæ superficiem, & maius lignum citius quam minus; quia in leuibus lignis, in maiori est plus leuitatis.* Et quoniam solet fugare dubitationem omnem Historica Veritas, à Problematicis dubitationibus non erit incongruum ad certissimas nosmet conferre Narrationes.

HISTORICA.

SAlomonem de Arboribus, & lignis, cæterisq; naturalibus rebus sapientissimè disputantem Mateda, vel Nicaula nomine Æthiopum Regina è Saba Nili Insula, quæ Merte postea fuit appellata, venit Hierosolymam auditura, & vt videret magnificentissima illa opera in Domo Domini, ac Ædibus Regijs ex lignis Thyon, ac Sethim pulcherrimis, & odoratissimis ab eodem Salomone fabrefieri iussa, ipsaq; Sa- B lomoni dono tulit pretiosissima multa, inter quæ fuere Balsami Arboris surculi Syriæ anteà incognitæ, & nondum visæ ut perhibent Historiæ ad quarum in genere cognitionem nihil est, quod Gentes omnes magis conducat, quàm Arborum cognitio; Nam si Religionem spectemus, ea vel inter Arbores, vel in Arboribus pullulauit, floruit, fructificauit. Si leges tam à Iure Naturali, quam Gentium, & Ciuili proficiscentes perpendimus, ab Arboribus eas dependere dignoscemus, ligneis Tabulis commissas. Si Bellica facta rimamur, ea Arboribus vndiquè roborata persentiemus. Nonnè Aricinia Romana Sylua, in quâ Egeriæ fons erat, ipsa Numæ Pompilij pacifica Studia maximè iuuit? De quo Poeta cecinit:

At Numa, nec Ianum, nec auitas præterit vmbras,
Mensibus antiquis præposuitque duos.

In quo nemore Aricino Simon ille Magus Diabolicus Præstigiator, cruribus, Dei miraculo anno Imperij Claudij IV. Magici sui volatus in pœnam fractis, eò à socijs criminum occultè delatus miserrimè expirauit. Nonne Málciusa Sabinorum sylua Tul- C lum Hostilium Romanorum Regem Sabinos ipsos superantem vidit? Arsia altera Hetruscorum sylua ea est, penes quam Valerius Publicola Consul Romanus Veientes, & eorum Confœderatos pro Tarquinijs pulsis dimicantes superauit. Litana quoque sylua in Gallia Cisalpina memorabilissima est, & ad texendas Historias non vulgarem materiam suppeditauit. Ea fuit propè Oppidum Lucum, quod modò dicitur in Romandiola *Lugo*, in quâ Galli *Boij*, qui Bononiæ tunc dominabantur, totiquè conterminæ Regioni, Boioniamque denominabant, Lucium Posthumium Consulem cum suis Legionibus trucidarunt. Syluæ quidem, nisi placeret ab ὕλη deriuare, quasi Soliuę à solitudine, Lucique ab obscurâ luce, & Nemora à Numinibus, fuerunt in causâ, vt multa à Principibus viris peragerentur, quæ lucidas, clarasq; atque auctorabiles redderent Historias. Tanti habitæ fuere Syluæ apud Romanos, vt earum cura inter Consulum officia reponeretur; vndè est, quod Virgilius cecinit;

Si canimus syluas, syluæ sint Consule dignæ.

Inter syluarum Arbores Asyla primam posuere sedem, ibiquè manere tutos, cautum est, eò confugientes. Asylum dictum ideò est ἀπὸ τοῦ ἀσυλᾶν, quod inter alia mi- D nimè spoliare & minimè trahere significat; neminem enim licet ab Asylis extrahere

Romulus vt saxo lucum circumdedit alto,
Quilibet huc, dixit, confuge, tutus eris

Vt etiam in Iure Ciuili sancitum est, *Libro primo Cod. de his, qui ad Ecclesiam confugiunt, & alibi, &c.* Nemini licere ad sacrosanctas Ecclesias confugientes abducere, & si quis contrà hanc legem venire tentauerit, sciat se Maiestatis crimine tenendum esse; excipiuntur tamen nequissimi, qui possunt extrahi. *Iustin. in Nou. 17. c. 7. & Nou. 117.* nimirum Latrones, Homicidæ proditores, Virginum Raptores, Sacrilegi, & Rei diuinæ, & humanæ Maiestatis perduelles; ita peroptimè Templa, quæ in lucis constituebantur antiquitus lætitiam, & securitatem præstabant.

Lucus in Vrbe fuit mediâ lætissimus vmbrâ, &c.
Hic Templum Iunoni ingens Sidonia Dido

3. Reg. 10. Chronogr. Genebrardi f. 56. Chronogr. Naucler. vol. 1. generat. 34. Ioseph. Hebr. Antiquit. Iud.

Ouid. lib. 1. Fastorum

Act. Apost. cap. 8.

Tarcagnota Hist Mũdi vol. 3. l. 2. p. 35.

Tit. Liu. l. 1. dec. 1.

Idem Tit. Liu. l. 3. dec. 3.

Eccl. 4.

Ouid. fast. lib. 1.

Virg. Æneid. lib. 1.

Condebat donis opulentum, & numine diuæ.

Ita quoque sepulcra in ijsdem lucis quietis, atque solaminis locum referebant, vt apud eundem Poetam:

Aen. lib. 8.

Nec non & sacri monstrat nemus Argileti,
Testaturq; locum, & lethum docet Hospitis Argi.

Plin. li. 19. cap. 4.

In hortis non solum Arbores, & olera oriuntur, sed & Viri fortes, Viriq; Philosophi, quemadmodum M. Antonius Philosophus natus in monte Cælio, vt Capitolinus scribit. In lucis quoque conuenire solebant antiquitus Populi nonnulli, præsertim Achæi in luco Ioui sacro apud Cerauniam, ibique publicas res tractabant, de ijsque deliberationem sumebant. Apud Ferentinæ lucum L. Tarquinius Latinis certam diem, vt conuenirent, indixit, ad quem etiam post deuictos à M. Popilio Gallos Concilia Populorum eorundem Latinorum habita sunt. In eisdem pariter Lucis epulari consueuerant certis quibusdam diebus in suorum deorum honorem Ethnici; vt innuit Virgilius,

Aen. lib. 9.

----- dum sacra secundus Aruspex
Nunciet, ac lucos vocet Hostia pinguis in altos.

Symphor. lib. 4. Hort. c. 5.

Plutarc. in Mario.

Lib. Antiq. Antiquioru Bonon. O. M

Ludos insuper in Lucis Theatrales exercebant Antiqui, vndè in Chalcide Chersonesi Isthmo lucus Alexandro Philippi filio dicatus erat, in quo Iones ludos Andria vocatos quotannis celebrabant. Lucis certè plurimum debuit Marius ille Romanus toties Consul, & de nostra Bononiensi Ciuitate optimè meritus, cum ibi subterraneum aquarum ductum amplissimum concameratum, longitudinis decem milliariorum è monte Saxeo nuncupato in Vrbem, sumptu planè Regio excauauerit (cuius vestigia adhuc pluribus etiam in locis apparent) qui à persecutoribus apud Minturnenses euaserit, ope Luci cuiusdam, in quo delituit. Apud Tanagran Bœotiæ Mediterraneæ Oppidum in via Thebis Chalcidem versus Lucus quidam fuit sacer cædi cuiusdam Eunosti Cephisæ, & Sciadis filij à fratribus Orchnæ, quæ ipsum innocentem stupri accusauerat, indignè occisi, à cuius Luci ambitu, eius gentis decreto, Mulieribus interdictus erat ingressus, qui pro grandi piaculo reputabatur. Pausanias in Laconicis scribit Lucum Despœnæ suprà Megaram in Arcadia consecratum ambitu lapideo conclusum, Arbores diuersas habuisse vnâ radice communi connatas absq; vllo insitoris artificio, sed religione quâdam diuum sic esse putatas, suprà quem Lucum in eminenti loco plurium Deorum Aras constitutas fuisse, quo super scalas quasdam ad Panos sacellum ascendebatur. Athenis in suburbio lucum fuisse perhibent Scriptores ab Academo consecratum, qui Academia fuit dictus, & anteà Hecademea. Ibi natus est Plato, & Philosophiam magnâ discipulorum frequentiâ professus est, cuius sectatores Academici dicti sunt. Ad Cynosarges tamen prope ipsas Athenas Herculis Templum, & lucum à Philippo fuisse incensa Liuius tradit in Historijs. Insulæ Malacæ habitatores tanti faciunt Arbores, vt ab his, super quas altissimè cubant, acceptam referant vitæ securitatem contrà immanem Tigrium crudelitatem illis infestissimam, quæ ad octo pedum altitudinem horribili peruenire potest insultu. Gymnetæ item Populi Arbores sibi constituunt, veluti tot Arces, è quibus feras sagittant, occiduntque. Ichtiophagi Populi vnicum vitæ leuamen, & refrigerium ab Arboribus recipiunt, quas perinde ac benignissimas nutrices experiuntur, Diodoro Siculo hunc in modum historicè scribente. *Arbores quædam iuxta littus plurimæ nascuntur, imminentes mari. Has frequentibus folijs, fructu verò simili nuci castaneæ simul connectentes, vmbracula sibi constituunt, vbi in littore pariter, & in mari commorantes vitam agunt, cum solem effugientes Arborum vmbrâ, tum continuâ maris vndâ, ventorumq; aurâ æstum mitigante.* Prætereà prodiderunt Alexandri Magni Comites in Tylo rubri maris Insulâ quasdam Arbores esse, ex quibus naues fierent, quæ ducentis annis durare posse inuentæ sunt, incorruptæ etiam permansuræ si mergerentur; quæ proprietas, non nisi syluestribus valdè Arboribus competere potest, nunquam autem mitibus, nec vllâ ex parte Arbores hortenses fortitudine quidem, & durabilitate syluestribus cedunt, pretiositate verò longè præcedunt; & ob id fortasse Veneri dicarunt Athenarum Hortos Græcorum Antiqui, vt Hortensium Arborum delicatiorem exprimerent naturam, idque etiam præstitere Romani, vt de Salustianis, & Senecianis Hortis Marmora docent inuenta in Hortorum eorundem peruetusto situ, Montem inter Quirinalem, & Hortulorum Collem.

Symphor. Hort. lib. 4. c. 5.

Titus Liu.

Io. de Bãnos de Asia lib. 6. c. 3.

Strabo lib. 16.

Hist. Prisc. lib. 4.

M. AVRELIVS PACORVS. M. COCCEIVS STRATOCLES ÆDITVI VENE-

A VENERIS HORTORVM SALVSTIANORVM BASEM CVM PAVIMENTO DIANÆ D.D.

Senecianos Iuuenalis extulit, quos tandem liuidè intuitus est Nero. Ille sic.

-----& magnos Senecæ prædiuitis Hortos.

Mœcenatianos Horatius memorauit simul, & laudauit

Nunc licet exquilijs habitare salubribus, atque
Aggere in aprico spatiari &c.

Nam Hortus Græcè κῆπος, atq; etiam παράδεισος, fructiferis non solum Arboribus consertus locus, sed pretiosissimis alijs amœnitatibus locupletatus; diuites solum hic decet, atquè potentes, qui aureis Druydum falcibus, quibus roboreum hi persecant viscum, & aureis Arborum quoquè simulacris, quibus nonnulli Reges in Indijs à Principum Legatis, dum primò eos ad colloquium admittunt, munerari volunt, abundant. Simplices Ruricolæ, & innocentes solis contenti Ramificationibus Dendrophori tantum titulo insigniri percupiunt, prout antiquitus quoquè & sub quacunque hominum conditione moris erat ad felicitatem aucupandam; In peruetustis legitur marmoribus.

Cornel. Tacit.
Iuuen. Satyra 10.
Hor. Serm. lib. 1. Satyra 8.
in 2. part. rerum Indiarum p. 185.

B

SILVANO DENDROPHORO SACRVM
M. POBLICIVS HILARVS MARGARQQ PP CVM LIBERIS MAGNO, ET HAMONIANO DENDROPHORIS. M. D. M. DE SVO FECI.

Hinc auspicales necessariarum rerum exhibitores prouenere, nempè illorum temporum officiales quidam Parochi appellati ἀπὸ τοῦ παρέχειν, hoc est à præbendo, Legatis publicè missis ligna præcipuè, salemque, de quibus Horatius.

Proxima Campano ponti quæ Villula tectum
Præbuit, & panem hi, quæ debent ligna, salemquè.

Serm. lib. 1. Satyra 5.

Harum autem Præbendarum loco sanctissimè introductæ Catholica in Ecclesia fuere Præbendæ Sacerdotum, & Canonicorum Collegiatis in Ecclesijs constitutorum ex causa præbendi, hoc est suppeditandi Pauperibus Christi eleemosinam; nam quod vni ex minimis fit idem Domino Deo fit; & Sacerdotes præcipuè exemplo Sanctissimi Regis Iob Patres Pauperum esse debent, quorum quilibet de se ipso dicere verissimè potest vnà cum coronato Propheta *Ego autem mendicus sum, & pauper, & Dominus solicitus est mei.* Diuus Ioannes Baptista Præcursor, quo inter natos mulierum non surrexit maior, missus à Deo, ipse in Deserto dum vitam ageret, Arbores inuènit folia habentes lata, & rotunda lactei coloris, & mellei saporis, fragilis quidem substantiæ, sed quæ manibus confricata mel syluestre dabant in illius victum. Pietatem Arbores redolere non est nouum, idquè plura testari quoquè possunt exempla, inter quæ illud non præteribo, quod in mirabilibus quoq; paulò superius memoratum propè nostra tempora apud Anglos obseruatum fuit anno Domini 1574. vbi dum finderetur Arbor in eius meditullio Crux fuit inuenta, quam realem apparentiam nonnulli sunt interpretati fore vt Anglia breui esset amplexura Catholicam fidem, vel quod illi imminerét multa mala &c. Sunt aliquando velut Oracula Sacra ipsæ Arbores admonentia, immò & diuinæ vltionis aliquando sunt instrumenta, vt euènit Absaloni, cum impiè persequendo Genitorem Dauid, subter transiens magnam, & condensam Quercum, dum equo insideret, cæsarie propter ventum fortaſsè flantem expansa ad Arborem illam Cœlum inter, & terram suspensus fuit, & detentus, quoad à superuento Ioab penitus tādem confossus est. Quo mortis genere interijt Ricardus Roberti Conquæstoris Filius Normanniæ Dux. Dum enim equo aream, quam Auus ex demolitione templorum in ferarum lustra, & solitudinem redegerat, celerius transiret, ramo Arboris capillis obuoluto, & equo subterfugiente, suffocatus est, vt scribit Mælmesburiensis. Fortuitò quoquè morti subiecerunt aliquos Arbores, vel in fuga impeditos. Sic accidit Pausaniæ stipatori, qui cæso per insidias Philippo Macedone, dum fugeret, vt refert Plutarchus, in radicem Arboris offendens, ab insequentibus cæsus est. At Philippi Filius Alexander in sæuius hominum supplicium Arbores conuertit; nam Bessum Bactrianorum Ducem bello victum, curuatis per vim Arboribus alligauit, quas demum tanto concitatas impetu remisit, vt laniata passim membra disiecerint. Nec desunt, qui catholicam Fidem, eiusmodi Mortis genere Martyres effecti, testati sint. Refert enim Marulus quod quo tempore Antoninus Augustus Ecclesiam persequebatur, & in Sicilia Sebastiani Proconsulis iussu Victor Martyr patiebatur, Stephana cuiusdam militis vxor, tot mira-

D. Matth. c. 25.
Iob. c. 29.
Psalm. 39.
Franc. Roser. in lib. stemm. Lotharing. 369. f. 238.
2. Reg. 18.
Hist. Eccles. dict. Rob. Steph. lib. 3. c. 48. & lib. 4. c. 29.
Plutarchus
Marul. l. 5. cap. 6.

C D

cula

cula videns ad fidem conuersa est; Cumque apertius Christum fateretur, ipsumque Dei Filium esse affirmaret, nec ab hac remoueri confessione posset, ingentibus crassiorum arborum ramis alligata, discerptaq; Fidem integrã in animo seruauit, gloriosamq; martyrij coronam obtinuit, tanto magis amata Deo, quanto sæuius dilaniata à Tyranno, quem æquius tale supplicium mansisset, quemadmodum effectum est in Procopio Constantinopolitano Tyranno, qui contra Valentem Imperatorem acriter insurgens, apud Natoliam Phrygiæ ciuitatem victus, & Arboribus duabus per vim reflexis alligatus, & ipse discerptus fuit; Sic nouos Pharaones diuinæ, & seueræ, Iustæque manent vltiones. Quod supplicij genus apud Derbices *Disphendomene* dicebatur. Arbor autem, subter quam Agar in solitudine Bersabee filium suum præ siti deficientem abiecit, & fleuit, optimi fuit ominis, *Exaudiuit enim Deus vocem pueri de loco in quo est*; sicuti & plures aliæ Arbores visæ sunt nos docere adimplementum omnis Iustitiæ, & obiurgare contradictores, quasi dicerent: *væ qui contra dicit factori suo*; vt Arbor, quæ Christo pertranseunte se inclinasse, & substitisse scribitur Hermopoli Thebaidis Vrbe, quam Iulianus inuidia ductus excîdit. Sublicius Pons Romæ fuit supra Tyberim ædificatus, compendiosæ, & melioris artis præcepta sustinens, eò sanè artificio constructus, vt totus omninò ligneus esset absque ferro, & dissolubilis, Trabesque ab eo eximi, rursumque sine fulcris in eundem reponi possent; de quo Cæsar, & alij quam plurimi celebrem fecère mentionem. *Maiuma* festiuitas erat apud Romanos, qua Mense Maio maritimam Vrbem Hostiam adeuntes inter aquas voluptatibus incumbebant, vt vita ciuilis, & alacrior fieret. Quam festiuitatem cum sustulerit Anastasius Imperator, in illius locum successit die prima Maij Quercum à Iuuenibus ludentibus in Vrbem portari; qui mos apud nos etiam durat cum magna hilaritate, virides que eiusmodi Arbusculæ, *Magli*, vulgari sermone à Maio Mense vocantur, quæ Honoris, & obsequij gratia ante fores vel Amasiæ, vel Magnorum Virorum plantantur. De hoc exemplum habemus apud Equitem Berardinum Rotam, qui ad Ioannem Hieronymum Aquiuiuum Hadriæ Ducem scribens habet.

Aspice vt ante fores longo tibi stipite surgat
Arbor & est Maius Nomine dicta tuo.
Aspice contexto quot pandat vertice frondes
Ramus, vt è ramo pendula cantet auis.
Vt Nymphæ antiquo celebrent Maialia ritu
Vt passim largo flore nitescat humus.

De illo verò prouerbium emersit PIANTARE IL MAGLIO AD'OGNI VSCIO quod præcipuè dicitur de eo qui quancunque viderit mulierem, statim illam deperit, Arboribus equidem sarta tecta semper fuisse testatur securitas omnis cum domestica, tum politica; iniquiorum enim temporum, prauorumq; Hominum iniurias modis omnibus remouere, & coercere Arborum ope Architectonicà potuit, & voluit Astrea. Roma, vt tradit Cornelius Nepos, per 470. annos, vsquè ad Pyrrhi bellum fuit Scandulis tecta; hinc *tectum Scandulare conscendit*. Virga à Lictoribus fores percuti solebant vt publicæ personæ pareretur. Maiores porrò literarias inter delicias omnis

Vir Bonus, & sapiens &c.
Iudex ipse sui, totum se explorat ad vnguem &c.
Offensus prauis, dat palmam, & præmia rectis.

Sibi prætereà reuocet in mentem qui cupit esse Bonus mysticis, & moralibus Arborum Ramis captandam esse temporum felicitatem perpetuò virentem, & floridam, vt ex lectione sequenti patebit.

Strabo lib. 2. Alex. ab Alex. D.G. l. 3. c. 1. Genesis c. 21. Isaia c. 45. Franc. Roser. stemm. Lotharing. c. 105. f. 239. Còm. Gall. l. 14. Vitruu. l. 3. c. 3. Salust. l. 4. Næuius Belli Pun. Plin. l. 36. c. 15. Tit. Liu. l. 2. c. 23. Var. l. 4. & 6. Agric. Alciat. in Tit. Cod. de Maiuma l. 11. Berard. Rota l. 3. Eleg. 5. Monos. l. 9. p. 407. Apul. 3. metam. Alex. ab Alex. l. 1. D.G. c. 17. Auson. Idyllio 2.

MORALIA.

MVndus est quasi Sylua, vbi feræ, & sæuæ bestiæ latitant Tyrannorum, Latronũq; qui transeuntibus peregrinis, & viatoribus insidiantur, eosq; spoliant, & occîdunt; ibi etiam seducuntur, & decipiuntur simpliciores Homines à malignis, quia *Obseruabit peccator iustum, & intenderunt arcum rem amaram, vt sagittent in occultis immaculatum*. In mundo feros, vt in syluis feras, est videre homines vsurarios, & auaros, super-

Petr. Berchor. Reduct. moral. l. 12. c. 14.

A superbos, &c. qui tanquã bestiæ fructibus insidiantes, Arbores scandunt, idest loca eminẽtia, vt omnia bona diripiant, vnde in illos quadrare videtur Psalmographi sẽsus *in ipsum pertransibunt omnes bestiæ syluæ*. In hac Mundi Sylua sunt scandala quamplurima, & perniciosissima, propter quæ mala maiora inuehuntur in illam. *Væ væ væ habitantibus in terra*; in ijs enim boni alioquin Viri virtutibus spoliantur à scandalosis hominibus, veluti syluarum vastatoribus, qui *nudos dimittunt homines vestimenta tollentes*, vt ex ore regũ Patientissimi habetur. Arbores syluarũ sub hac proprietate in æstate frondent, florent, & fructificãt, in hyeme verò omni viroris honore spoliatæ, vndiq; turpes apparent: innuunt ideò diuites, & Potentes tempore mundanæ prosperitatis, qui secularibus præfulgent gradibus, & prærogatiuis, sed in statu aduersitatis post mortem nudi, & priuati omni pulcritudine, atque voluptate, in miserias infernales tenebrarum exteriorum proijcientur. In Mundi syluà sunt quidem aliquot Aues cantantes, idest aliqui viri contemplatiui, & aliquot Animalia innoxia, actiuam repræsentantia vitam; sed plures in eàdem sunt bestiæ, & vafræ, & terribiles, insidiantes cæteris, quemadmodum pessimi illi homines in Republica, atque nequissimi Iuuentutis corruptores, alienarum substantiarum

Psal. 36. *Psal. 63.* *D. Io. Apoc. 8.* *Iob. c. 24.*

B raptores: & muliebris pudicitiæ prostratores, adulteri, & similes, omnia laqueis diabolicis complentes, iuxtà illud Prophetæ: *Inuenti sunt in populo meo impij insidiantes, velut aucupes laqueos ponentes ad capiendos viros*. Sylua porrò, tanquam locus vastus, in quo Arbores infructiferæ fructiferas longè superant numero, manifestè ostendit plures esse in Mundo infructuosos peccatores, quam verè frugiferos, idest plures malos, quam bonos, vndè habetur in Sacris quod *stultorum infinitus est numerus*. In syluis adsunt Arbores permultæ cæteris proceriores, quæ vmbris lædunt inferiores Plantas, illisque incrementum interdicunt. Eæ verò cum nimià proceritate Cœli fulmina prouocent, in superbiæ quodammodò vltionem, nos admonent, mundi prosperitates esse longè periculosas; habemus enim id in sacris paginis clarissimè expressum: *Vidi impium superexaltatum super Cedros Libani, & transiui, & non erat, & quæsiui eum, & non est inuentus locus eius*. In syluà huiusce Mundi duo sunt latronum genera; Alij, qui sub specie Amicitiæ fallunt, & produnt; Alij, qui improuisè adoriuntur, & ab insidijs prodeuntes in apertum necem inferunt crudelem, & ideò D. Paulus

Hierem. c. 5. *Eccl. 4.*

C indicabat *periculum in falsis fratribus*, qui multoties sunt domestici. *Omnes inimici eius domestici eius*. In syluis propter semitarum multitudinem, & incertitudinem sæpè de vià itur, & in latronum inciditur latibula; ad præmonendos autem viatores, vt deuitent pericula, solent alicubi poni Signa quædam, vt Cruces, & lapides, & nodi, aut huiusmodi, vt ambulantes dirigantur in securius iter. Sic Mundani, & Mortales Homines bonorum virorum exempla, tanquam signa posita in vijs imitari, & sequi debent, vt ad Paradisi Ciuitatem perueniant, cum sic ijs dicatur; *Hæc est via, ambulate in ea, non declinetis neque ad dexteram, nequè ad sinistram*. Mundi sylua, si ea benè transfigatur, hoc est prudenter, & sapienter peragantur omnia, inuenientur etiam pascua Virtutum, fontes gratiarum cælestium, diuinæquè recreationes; *in pascuis pinguibus pascentur*, quibus etiam dicitur *haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris*, & tandem *Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, & non erit amplius labor &c. nec cadet super eos Sol, nequè vllus æstus*. Sylua tali pacto emensa tumultus, & discordias excludet Hominum malorum, & è contrà inuehet Auium concentus, idest Virtutum bonorum virorum, Arbores, & aerem gratissimè iucundantium. Huiusmo-

3. ad Cor. 11. *Ezechiel 30.* *Ezech. 34* *Ezech. 22.* *Apoc. 7.*

D di est Religiosus status, vbi silentium verè cœleste, pax, & concordia obseruantur; ibi herbæ medicinales inueniuntur, quæ omnes vitiorum morbos curant, eosque documentis, & exemplis innocentibus arcent; ibi laudes iugi Deo canuntur, & gratiæ incessanter aguntur. *Gaudium inuenietur in ea, gratiarum actio, & vox laudis*; ibi eloquia diuina, velut apum sanctarum mellificantium in Arboribus suggestuum, dulcedinem instillant in aures piorum, *mel, & lac sub lingua tua*. Sylua est Paradisus, hoc est deliciarum Hortus, vbi sunt Angeli, velut Aues, perpetuaque æstas, vbi sunt Sancti, velut Apes, vbi sunt fontes æternæ voluptatis, vbi lux est perpetua, *quæ non indiget Sole, aut Luna, vt luceat in eà, quia eius claritas, & lucerna est Agnus*, qui tollit peccata mundi, & qui est terræ dominator, iuxtà oraculum Isaiæ. Eadem sylua à Numinibus vel falsis, vel veris est denominata. A' falsis quidem Numinibus, & dæmonibus erit dicta, si ab ea Virtutes aberunt, & infructuosa erit meritò abscindenda æternoque igni

Isai. 51. *Cant. 4.* *Isai. 16.*

de-

deuouenda; tanquam abſque Veritatis gratia, & ſine claritate, vbi Idola Mundi Diuitum, & Potentum fatuè coluntur. E contrà Virtutibus abundans, ſanctimoniæ diues, tanquam Dei munus ligna fructifera non ſuccidenda feret. *Non ſuccides Arbores, de quibus veſci poteſt*: vbi doctrinæ Philoſophicæ, Medicæque cum Catholicà veritate concordabunt, omniaquè bona inuenientur. Ramus aureus in luco latens, cum quo Æneas Inferos deſcendiſſe fingitur, ſignificat ſapientiam, cuius ope mirabilia fiunt. In hoc laborare debebit Homo ſimplicis quoquè intrà ſphœram moralitatis, vt propriam virtutibus excolat Animam, ne maleuola fiat, in quam *non introibit ſapientia*, & nè *lapidet eum omnis populus*, nec ineptè diceretur ramum aureum ſpeciem quandam referre Arboris Vitæ, quæ pro Dei Sapientià, ſecundum quoſdam, ſumebatur, & cor etiam in Homine, vnà cum omnibus Virtutibus eminentioribus, & immutabilioribus repræſentat. Laborioſam non incongruè Plantam Hominem vocauit Alexides; ipſe nanquè natus ad laborem Arbori cõparatur, vt benè progerminet diuitias, alioquin maledictionem incurſuras. Arboris conditione potiamur (inquit D. Hieronymus.) Arbores enim ambulantes dicuntur Homines, ſed hi viam mandatorum Dei currere debent, & ambulare in lege Domini, vt ſint Beati, & immaculati in via. Iniuſti Homines ſunt Arbores triplices, infauſtà præciſæ lunà, blattis, & teredinibus peccatorum pleni, quos continuò rodit lethaliter Conſcientiæ vermis; ſuntque Arbores bis mortuæ impij, quia *mors peccatorum peſſima*, & *mors depaſcet eos*. Iuſti autem ſunt Arbores vitales, & feliciſſimæ. Arbor quidem olim bona, fructus peſſimos, vt Iudas, facere poteſt; & Arbor mala, vt Diſmas Crucifixus latro fructus optimos, pœnitentià mediante, edere poteſt. Arbor ſterilis eſt Hypocrita; Arbor animata eſt fidelis, & ideò ſub Arborum imagine iudicium de bonis, & malis fertur, iuxtà varias Arborum ſignificationes. Aſt Arborem in Arbore probè recognoſcemus, dum Hominem videbimus ſyncerum, & probum, in quo Chriſtus per gratiam reperiatur, qui Arbor eſt vera in medio Paradiſi, & in quo generaliſſima illa Virtus, quam Bonitatem appellant (à qua indiuiduæ virtutes procedunt) Arbor vitæ nuncupata germinet. Nec illepidè certè folijs Arborum humana vita comparatur apud Stobæum de vitæ breuitate ex Simonide τῶν ανθρώπων γενεὰ, ὥς τῶν φύλλων, ideſt Hominum generatio eſt qualis foliorum, quandoquidem

Non minus eſt folijs hominum gens fluxa caducis.

Lignum ideò plantatum iuxtà fluenta aquarum ſignificat ſacris in literis Hominem, qui diuina præcepta ſuſceperit, quibus præceptis diuinis non aliter quam aquis irrigantur ingenia, ex quibus fructus bonorum operum indeficientes prodibunt, quod clare colligitur ex Ezechielis oraculo his verbis, *Et ſuper torrentem orietur in ripis eius ex vtraque parte omne lignum fructiferum, non defluet folium ex eo, & non defluet fructus eius, per ſingulos menſes efferet primitiua, quia aquæ eius de Sanctuario egredientur, & erunt fructus eius in cibum, & folia eius ad medicinam. Hæc dicit Dominus Deus.* Hinc tot Sãctorum Patrum pijſſimæ conſiderationes, optimæq; moralitatis inſtitutiones oriuntur; nam vt Arbor irrigatione continuà excreſcit altè; ita nos diuinorum eloquiorum doctrinà irrigati in altum ferimur; vt ex D. Io. Chryſoſtomo habemus: & ſicut Arbores nõ valent fructus producere, niſi habeant humorem ad radices: ſic nos quoque pietatis fructibus grauidi eſſe non poterimus, niſi precibus irrigemur. Ab eodẽ docemur quod vt folium in Arbore vento ducitur, ita Homo flatibus tentationum, libidine, ſuperbia, & cæteris vitijs afflatus &c. & qui inter Homines ſublimior erit in dignitatibus, erit ceù cacumẽ Arborũ in excelſo poſitarum, quod etiam ſi leuiſſima flauerit Aura, mouetur. Quod ſi ceciderit folium ab Arbore vento raptum, hominem indicabit, qui à tentationibus fuerit ſuperatus, vt D. Gregorius ſentiebat. Et ſi peccatum in occulto committatur, ſciant Homines quod nocentes vltrò pœna ſequitur, & imaginentur folia Arborum eſſe tot aures, atque tot linguas peccati teſtes, & accuſatrices; ſimplex illa foliorum trepidatio, ſontium corda trepidare faciat, quibus ſciendum eſt id, quod D. Gregorius protulit; *per hoc quod foris agitur quid latet intus aperitur*, & ſibi prudenter fingere, quod his metris inſinuatur.

Nè monſtrum credas; longè videt Arbor, & audit,
Si mala tu patras, hæc tibi teſtis erit.

Arborum folia ſunt ornamenta, atquè florum, & fructuum in iiſdem contrà ventum, calorem, pluuiam, & alia lædere Arborem valentia tutamen; ita in Hominibus ſunt

bonæ

D. Lucæ 3. Deut. c. 20. Sap. 9. Ioſue. 7. Beda. Philon. de opific. Mundi, & l. 1. leg. allegor. ap. Athenæum l. 3. Hect. Pin. in Daniele. D. Chryſoſt. in pſal. 118. Hect. Pin. in Danielem. Id. in Iſaiam. Pſalm. 48. Origen. D. Hieronym. D. Hilarius in Euang. Rodulph. Flammin. in Leuit. Franc. Georg. Seminar. Philoſoph. Platon. Ap. Stob. ſerm. 96. item Mimnermus. Anton. Ricciard. Cõm. Symb. cap. 47. Homil. 8. D. Greg. l. 2. c. 24. in Iob. Io. Chryſoſt. Homil. 2. in D. Matth. c. 2. Eraſm. in Ep.

E F G H

A bonæ conuerſationes, quæ flores, & fructus bonarum cogitationum, & operationum tutantur, ne à Vento Superbiæ, pluuia Luxuriæ, caloreuè Auaritiæ deſtruantur; folia quoque ſunt verba, quæ hominem ornant, cui alludit illud Hieremiæ cap. 17. *Erit folium eius viride*. Folia in Arboribus modico Vento mouentur, vere, & æſtate virent, dein palleſcunt, & cadunt; non aliter temporalia bona, & diuitiæ inſtabilia ſunt, quippè quæ tempore felici virent, ſeù creſcunt, mox diminuuntur, & amittuntur. Arborum Vmbra Viatores allicit, illos oblectat, & ab itinere retardat; ita diuitiarum copia in hac Vita retardat Homines, & deuiare facit à via cæleſti; ideò de malis diuitibus Iob dicebat. *Sub vmbra dormit in ſecreto thalami, in locis humentibus*. Dici quoque poteſt Homines tot eſſe mundanæ Arboris folia, dum in proſperitate virent, in tribulationibus agitantur, & demum per mortem cadunt; vnde Iſaias ſic ſentiebat: *Cecidimus quaſi folium*. Folia Arborum ſunt medicinalia: *folia eius ad medicinam gentium*. Ita Ezechiel. Sic Doctorum virorum documenta, bonorumquè correptiua verba vitioſis medicinæ ſunt; Flores verò in Plantis, & Arboribus, quia ſunt omnibus ſenſibus gratiſſimi, oculis colore, naribus odore, guſtui ſapore, tactui mollitie, & viſcerum interno-

cap. 40.
cap. 64.
Ezech. cap. 47.

B rum, ac præcipuè cordis confortatiui; perfectos referunt viros, optimæ famæ, virtutibus pulcherrimos, & maximè honeſtatis, & ſanctæ ſpei, iuxtà illud Canticorum. *Flores apparuerunt in terrâ noſtrâ*, & Sapientiæ *repræſentat nos flos temporis*. Flores prætereà propter eorum velocem ortum, atq; corundẽ, & apparentem pulchritudinem, humanæ proſperitati comparantur, quæ illicò cadit: *exſicatum eſt fænum, & cecidit flos*, ex Iſaia, *& quaſi flos egreditur, & conteritur*, ex Iob. Folia inſuper metaphorica in hominibus ſunt merita, & fructus ſunt præmia, quia *flores fructus parturiunt*. Flores in vniuerſali ſunt ſoliſequi, ita vir perfectus Diuini Amoris ſemper contemplatur bonitatem, eamque ſemper ſequitur corde, ore, manu, inque omnibus naturæ operationibus omniquaque inculpatum ſe oſtendit; hinc iuremeritò natura flores, & frondes ita conſtituit, vt quinarius, & ſeptenarius numerus, tanquam naturæ genius, atquè coniugium eluceſcerent, cum Trias ſit forma, quæ eſt quid diuinum, Tetras materia, ſeù ſtabilis terreſtreitas; Binarius autem ſit potentia, in præſenti Diſtico enunciata.

cap. 2.
cap. 49.
cap. 14.
Cant. 2.

Vnus vt eſt triplex, triplexque eſt vnus in æuum.
Sic gaudet numeri diſparitate Deus. O. M.

C Arborum germina Iuuentutem deſignant, quæ ſub educatione nondum flores, & fructus edidit, ſed ſolum ſpecimina quædam protulit, quibus aut ſuccedere poterunt flores, & fructus bonarum operationum, vel ſolum luxuries foliorum inutilis, & eorundem etiam defectus, varijque illegitimorum fructuum abortus peccaminoſi; Sic enim Iuuenis mala nondum lanugine tectus prauis nimium faciliter mouetur exemplis ad male operandum, quandoquidem *Modicum frumentum totam maſſam corrumpit*; Et ſi tangatur ab admonitore, vel voce ſola exaſperatur

Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper, Minima etiam Iocuſta, vel aliud animalculum erodens germen totam enecat Plantam, cum delicatiſſima omnium aliarum Arborearum partium ſit Gemma, quæ ideò oculis, immò, & Cerebro parti Principi æquiparatur; nã ſicut vermes in lignis mollioribus generantur; ſic Animi anxietates mollioribus hominum mentibus innaſcuntur; quarè omni enitendum eſt ſtudio, ne anereticis hiſce lædamur cauſis. Eadem ſubſtantia cerebralis, quæ ſi capiatur in fructibus iam perfectis, integrè elaborata, cerebrum adhuc magis merebitur dici, &

Horat. in Ar. Poetica
D. Paul. 1. Cor. 5.
Baſil. Magn. de agen. Deo gratijs.

D tanquam finis, atquè principium eiuſdem Arboris, de quo ſic canere licet.

Compoſita è duplici ſi conſtant limite, primum
Quis neget eſſe caput, quod ſupereſt què pedes? O. M.

Cumquè fructus in Arbore quoddam extractum nobilioris, & pinguioris radicum, atquè medullæ, à vi caloris viuifici ſuccum attractum, & excoctum pariformiter dici poterit bonum opus in Homine à Charitatis calore productum, humilitatis folijs protectum, & Diuinorum præceptorum obſeruantia maturatum; quò ſpectat illud Mortalium Sapientiſſimi dictum, *vnus quiſque fructu oris ſui replebitur bonis*. Et ſicuti fructus boni, atquè maturi vtiliſſimi ſunt ad plurima, & non ſolum eſui, & medicinæ, ſed millenis inſeruiunt commoditatibus, vt ſunt fructus humoris oleoſi, vinoſi, mellei, nec non ſubſtantiæ fariniferæ, aut ad rem veſtiariam facientis de quibus dici poteſt.

Prou. 12.

Arbor habet quæcunquè cupis, ſi paſcua quæris,
Si veſtes, Arbos hæc tibi cuncta dabit.

Sic Homines benifici, & liberales ergà proximum fructuoſiſſimi ſunt, & vtiliſſimi in Republica. Sed illiberalium actiones, tanquam fructus imperfecti, & immaturi guſtum aſperè ferire conſueuerunt veluti ſagittæ infernales à flatu ſuperbiæ actæ. *Qui comederit vuam acerbam, obſtupeſcent dentes eius*. Fructus ille moralium actionum maturus, dulciſq; & perpetuus erit, dum molliſſimus reperietur per benignitatem, & obedientiam producentes illum in ſublimiore parte magis diſtante à quocunque mundano, & terreno reſpectu, vt ſit *fructus honeſtatis, & honoris*, in quibus iuſtiſſima eſt Trigoneitas, Tetras æquiſſima, pulcherrima Hemiciclaritas ergà æquales, maiores, atq; minores in Ciuitate, de quorum conditionibus quomodo vmbratiliter ego loquar, videatur ſuperius inter Arborum genera, & differentias. Ad radices Arborum moraliter deſcendentes, dicemus eas ſubtus terram conditas eſſe, ſerpentumque modo diſſeminatas, atquè protenſas, atriquè, vt plurimum, coloris, quia homines admonere debebant diuitias eſſe periculoſas, & ſerpentum venenoſorum ad inſtar mordere lethaliter, & ideò eaſdem non eſſe deſiderandas, ſed ſolum id, quod victui neceſſarium eſt expetendum; nam

Ierem. 31.

E

F

Os Homini ſublime datum vult Sydera cerni,
Anguicoma vt Radix delituiſſe queat.

Addatur quod Radix extrà terram deficiens omninò memoriam mortis in mentem reuocat. Radix etiam ſacris in paginis carnalem ſignificat natiuitatem, & naturaliter conſiderata eſt principium Arborum, & Plantarum, molle, poroſum, humoroſum, plicabile, villoſum, terræ fortiter hærens, à quâ pro toto Arboreo corpore nutrimentum trahit proportionatum. Talis debet eſſe Vir perfectus, & maximè bonus Prælatus, qui aliorum debet eſſe principium, & origo, dum virtus, & perfectio aliorum à Prælatis maximè deriuare neceſſe ſit, & ideò iſtis conuenit eſſe molles per benignitatem, teneros per pietatem, plicabiles per facilitatem, villoſos per beneficorum actuum multiplicitatem, qui ad innumerabilitatem quaſi debent accedere; vndè ſic de partibus Arborum villoſis ſcripſiſſe memini.

A. Ricciard. Cōm. Symb. l. 2.
Petr. Berch. Reduct. Mor. l. 12. c. 134.

Vilia ne dicas villoſa, aut glabra inhonora,
Proficuos ſuccos dum tamen illa gerant.

G

Chriſtoquè tādem inhærentes per charitatem, ad alimoniam tam corporalem, quam ſpiritualem communicandam egenis ſubditis, & pauperibus conuertantur, quos alloquens Apoſtolus, hæc habet; *Non tu radicem portas, ſed radix te; & ſi Radix Sancta, & Rami*. Radix quoque in Arboribus quanto profundius ſe ſe in tellurem condit, tantò excelſius mittet alimentum in auras cœleſtes ex obſeruatione Botanica de Arboribus,

S. P. ad Rom. 11.
Virg. 4.

-----quæ quantum vertice ad auras
Ætherias, tantum radice in tartara tendunt.

Et hic effectus nobiliſſimus humilitatis apertiſſimè deducitur, nam *qui ſe humiliat exaltabitur*. Radix eadem Arborum ſæpè, ac ſæpius amara eſt, & tamen fructus dulces efficit, & hoc fit beneficio caloris, & aeris ſubintrantis, vt docet Iſaac in Diætis; hoc etiam fiet in moralibus, dum Iuſtus tribulationibus, & aduerſitatibus amarioribus ſuccedere facit dulces inculpatarum actionum fructus cum auxilio diuinæ gratiæ. *Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine, nonne tu, qui ſolus es?* Cui illud commune quoque omnibus dictum quadrat. *Vexatio dat intellectum*. Inter ſterilium Arborum infirmarum Medicinas eſt radicum ſciſſio, & lapillorum inter ipſas aperturas immiſſio, ad hoc, vt abundius enutriatur Arbor, & à prauis humoribus expurgetur; ità eſt in peccatore infirmo, cuius cor ſcindi debet per contritionem, & pœnitentiæ lapide transfigi, vt ipſas Diuinas fructificet Virtutes. Ex illo pariter optimarum radicum more, emittendi ſcilicet firmiores ſurculos, ac ſemper in meliora proficientes, erudiendi videntur parentes in bonitate, vt filios, quos inſtituerint, cœlis tandem genuiſſe cognoſcant, à quibus non replicabitur

Iob. 14.

H

Io. Chryſoſt. in Ep. D. Paul. Homil. 9.
Iuuenal. ſat. 10.

----velocius, & citius nos
Corrumpunt vitiorum exempla domeſtica.

Vmbra, ſi pro hilaritate ſumatur, dum ſcilicet Arbor ſpiſſas, & denſas gerit frondes, longeq; lateq; brachia pandendo, excelſum tollit caput, collumque viride, ſaturum exhibet, in bonam accipitur partem, quià pulchritudine allicit, iucunditate fouet, temperie mulcet; quò ſpectat illud Virgilianum in 2. Georgicōn.

Tum

A *Tum fortes latè ramos, & brachia tendens*
Huc illuc media ipsa ingentem sustinet umbram. — *Virg. Georg. l. 2.*

Sed hæc vmbra simplex debet esse, non complicata, idest vnius tantum Arboris solitariè accepta, non multarum cumulatiuè, quæ timorem incutiunt non mediocrem, atquè serpentes, multasque bestias, & feras accersire videntur; hinc est quod qui in locis solitarijs, & tenebricosis soli reperiuntur, timent, quoniam humor melancholicus tunc ad caput euocatur, & imaginationem mouet, inficitque spiritus animales; ex hoc Galenus docebat fatuos timere, quia illis melancholia occupat caput: opacitas enim nigræ bilis in fatuis animæ eorum circumfunditur; facile ergò fit, vt imaginationes fabulosæ quoque vmbrarum maleficarum incolentium loca tenebrosa, maximè moueantur tunc temporis. Quod si dulce lumen, & delectabile est videre solem, erit res amara priuari lumine, & Sole; Additur quod homo cum sit Animal sociabile, & vmbræ dissocient hominem ab homine, timorem quoquè incutiunt; experimur etiam, quod in hyeme, cum aliquis solus in cubile habet ignem excitatum, vel candelam illuminatam nihil timet, timet autem in tenebris, cum aliquid strepitus insoliti subaudiuerit.

B *Surgamus; solet esse grauis cantantibus vmbra;*
Iuniperi nocet vmbra, nocent & frugibus vmbræ. — *Virg. Ecl. 10.*

Arbores, quæ in ripis fluuiorum impediunt naues, dicuntur Retæ, quià prætereuntes retinent naues, quapropter ex edicto Prætorio retanda, quasi purganda locabantur flumina, ne quid moræ, vel periculi subirent naues remorantes huiusmodi in vepres offendendo. (*Gellius lib. 10. cap. 7.*) Non igitur inappositè sentiret iudicio meo, qui Retas huiusmodi significatiuas esse traderet falsarum sæculi speciositatum, quæ sensibus quidem delectabiles videntur, sed in huiusce mundi mystico flumine nobilem Animæ triremem, (cum hoc illi nomen in isto sensu communicare possint tres præcipuæ Potentiæ, Memoria scilicet, Intellectus, & Voluntas) impediunt, & retardant ad cæli Portum rectà nauigare, & sic impeditam illud Psalmographi parum faustè replicare cogunt *super flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus.* (*Psal. 136.*) Arborum præptereà quarumcunque esum, vni soli fuisse concessum; & Arboris prohibitionem pluribus factam fuisse, vt est Geneseos tertio, significat ad Intellectum, siuè Rationem tantum pertinere virtutis acquisitionem, sed prohibitionem (*Petr. Bongus devnit.*) C fieri ad plures, significat vitia esse prohibenda non vni, sed pluribus, Animæ scilicet, Rationi, & Sensibus. Arbores pariter bis mortuæ, ut est illud Iudæ in Epist. *Arbores Autumnales infructuosæ bis mortuæ*, denotant peccatores per culpam, & per consuetudinem, vel per mortem corporis, & mortem Animæ defunctos esse. A Glandibus abstinendum Pythagoras, Æliano referente, præcipiebat, fortè quià obscœnitatis sunt symbola hi fructus ob figuram præputij hominis, quam præseferunt; & ideò quia concupiscentiæ venereorum insanientes faciunt (*Arist. Ethic l. 7.*)

Luxuries prædulce malum, quæ dedita semper
Corporis Arbitrijs hebetat caligine mentes, — *Claudian.*

Speciositati non esse fidendum habemus vtilissimum ex diuo Chrysostomo documentum. *Syluestres, magnæque Arbores speciosissimæ sunt, sed fructus porcis tantum, & brutis comedendos progignunt, è contrà Vitis in vinea prostrata, & repens, fructus hominibus & principibus viris, immò & ipsi Deo gratissimos profert.* (*Homil. 1. in Psal. 1.*) Vsurarius assimilatur vermiculo ligni, aut fructuum; nam sicuti vermes lignum, fructumque totum paulatim corrumpunt, & exedunt, ac carie suâ absumunt: ita Vsurarij, & fœneratores Rempublicam D suâ edacitate paulatim absumunt, & tandem deuorant, lege Bald. *in suis consilijs* 449. *3. parte.* Molorneus *in tract. commerc. & vsurar. in Enchiridio parium, aut similium Iuris libert.* Gemina percussio petræ de virga in deserto significare potest duo ligna, quæ in Crucis patibulo eriguntur, quia Christus in vno ligno Sacras Manus expandit, in alio verò à capite, vsque ad pedes immaculatum Corpus extendit. (*Exod. 17.* *D. August.*) Lignum, quod tam dicitur de Arbore viridi, & fructificante, seu infrugifera, quam de materiâ ab Arboribus cæsâ, siue ad vsum foci, siue ædificiorum, & instrumentorum quorumcunque varia pleraque habet mystica, & moralia significata. In primis igitur significat Christum, qui est lignum vitæ in medio Paradisi, cum ipse verè sit vita, ad quem quicunque confugiet manum porrigens, vitam inuenit *Gen. 2.* estque lignum plantatum secus decursus aquarum viuentium, *Psal. 1.* & lignum præcisum spem conseruans in resurrectione. *Iob* 14. Vitæ lignum dici potest Crux Christi, per quam est reddita vita mundo. *Apoc. 2.* Lignum

faciens aquas dulces, ideſt omnes dolores, & tribulationes propter amorem Dei deſiderabiles. *Exod.* 15. Lignum quoque ſcientiæ Boni, & mali poteſt dici Crux eadem Chriſti *Gen.* 2. Ligna Holocauſti, quæ ſuis humeris Iſaac ferebat, apertè deſignant Crucem Chriſti, quam ipſe proprijs humeris baiulauit. *Gen.* 22. Lignum, in quo ſuſpenſus fuit ſerpens æneus, quem qui aſpiciebant à ſerpentũ morſibus liberabantur. vt eſt *nũ.* 21. eandem manifeſtiſſimè Chriſti Crucem præfigurat. Sapientia ligno vitæ præſignatur, tanquam bonorum omnium mater. *Prouer.* 3. Hoc ligno ſternitur templum, ideſt Eccleſia *Ezech.* 41. Omnia Paradiſi ligna Adamo comedi à Deo permiſſa ſapientiam ſignificare poſſunt. *Geneſ.* 2. Pietas eminentiſſima Virtus, per quam immortalis redditur Anima, per lignũ vitæ repræſentari poteſt; eſt enim generaliſſima Virtus in medio cæterarum poſita, vti lignum illud vitæ in Paradiſo terreſtri in medio cæterarum omnium Arborum locatum erat. *Gen.* 2. Integritas cordis, fidei firmitas, caſtitas, & ſanctorum merita ligna referunt imputribilia. *Exod.* 25. 27. 29. 30. *&c.* Opera verò virtutibus fœcunda per pomifera ligna poſſunt figurari. *Leuitic.* 19. & Ligna Libani ſunt Virtutes Eccleſiæ, & Sanctorum. *Canti.* 3. Lignum vitæ eſt ipſa æterna felicitas, in qua perpetua habetur vita. *Apoc.* 2. Prudentia per lignum ſcientiæ Boni, & Mali clariſsimè demonſtratur; nam illius eſt diſcernere non ſolum bonum à malo, ſed rectam rationem mediocritatis optimæ omnium actionum determinat, & monſtrat. Lex dici poteſt lignum ſcientiæ boni, & mali, ſpiritualem ſenſum habens, & literalem; & Sacra Scriptura per ligna Arcæ Diluuij læuigata myſticè ſumi poteſt. *Geneſ.* 6. Idem præſtant ligna ſecus aquarum decurſus plantata. *Pſalm.* 1. Similiter & ligna in vtrâquè fluminis parte vtrumquè cum myſterijs deſignant teſtamentum. *Ezech.* 47. Ligna viſu pulchra ſunt ſcientiæ mundanæ, & illa quibus licitum erat veſci ſcientias illas, & dogmata, quibus mens noſtra licitè paſcitur, oſtendunt. *Geneſ.* 2. *&.* 3. & vt ex lignis quædam ſunt Frugifera, quædam verò infrugifera; ſic ex ſcientijs quædam ſunt vtiles, quædam inutiles. *Pſalm.* 1. 103. *Leuitic.* 1. 6. *Ierem.* 13. *S. P. Corinth.* 3. & ligna tandem Sethim imputribilia ſcientias deſignant perpetuæ veritatis. *Exod.* 27. 30. 35. Ligna ſyluarum infrugifera excidenda, & in ignem mittenda ſunt hæretici. *Cant.* 2. ijdemque lignis frondoſis, foliorum, ſeù verborum tantum virorem habentibus, qui ſolas ſequuntur voluptates, aſsimilantur *Ierem.* 3. & Lignarius Artifex errorum Idola fabrefaciens non alius eſt, quam hæreticus. *Iſai.* 44. Quæ verò ligna vmbraculum præbent, & paſtum, ſignificare poſſunt Doctorem ſacræ doctrinæ ſecundum varias ſpecies, varias docentem, & exercentem virtutes, & eum quoquè, qui beneficus eſt ad liberandos eos, qui iniuriam patiuntur, & promptus. *Geneſ.* 1. Ligna Regionis ſunt ſancti in Eccleſia, *Iſai.* 55. & lignorum diuerſitas, eſt Sanctorum diuerſitas. *Exod.* 31. Ligna campi ſignificant humiles in Eccleſia, *Pſalm.* 103. Sicuti ligna compoſita ſuper Altare ſunt Homines baptizati 3. *Regum.* 18. Lignum viride Sanctos deſignat, aridum verò peccatores. *Ezech.* 20. Ligna ſaltus præſeferunt erroneam Philoſophorum, & Hęreticorum doctrinam, folia tantum eloquentiam abſq; veritatis fructu expandentem. *Iſai* 44. Lignum prius aridum, & poſteà frondeſcens, eſt Eccleſia ex gentibus, quæ virorem accepit per Fidem, & opera. *Ezech.* 17. *Thren.* 4. Lignum ſublime humiliatum ſunt Iudæi, lignum verò humile exaltatum eſt Eccleſia ex gentibus. *Ezech.* 17. Ligna, quę mutantur in æs, ſunt qui prius erant inutiles in Eccleſia, & fiunt fortes, & cantant, & prædicant laudes Dei. *Iſai.* 60. Lignea vaſa ſignificare poſſunt interdum vitam leuem, & mediocrem, quemadmodum per ligna duo, quæ in manu Ezechielis in lignum vnicum coaluerunt, duo valent prænotari Populi, qui facti ſunt vnus in Eccleſia. A putridis tandem lignis mala deſignantur opera, inextinguibilibus comburenda fauillis, quæ vt euitentur alacrius legales modò affulgeant claritates, quibus tamen clariora præcedant Miracula infinitæ omnipotentis Dei Miſericordię Signa, quæ, vt morẽ gerã, paucis expedientur, vt factũ eſt de Moralibus materiam tantũ innuendo.

Berchor. loc. cit.

Ant. Ricc. in Comm. Symb.

Lauret. in ſylua Alleg.

Exod. 7. Leuit. 11. Ezechiel. 37. Iob. 41.

E F G H

MIRACVLA.

ET vel in ipſis Arboribus præclara Omnipotentiæ ſuæ ſpecimina, vt homines nil hæſitarent in vero eius cultu, Deo placuit edere. Vt enim quæuis in determinatæ ſpeciei Arboribus exercita, proprio loco recenſenda, relinquamus, Quid non cogere

A gere debet in Amorem Omnipotentis humanum genus vniuersalis Arborum ad vniuersale ipsius commodum productio? Quam inter maxima Dei miracula recensere debemus, ex eo quod terra non actiuè illas produxerit, sed tantum materiam subministrauerit; Deus autem se solo, & efficaciter in primâ rerum creatione Plantas omnes produxerit; vt docet Angelicus Doctor ad illa Geneseos verba, *Germinet terra herbam virentem, & Lignum pomiferum*. Quas inter Plantas non tantum pubescentes erant, sed plures adultiores cum fructu, & semine ad maiorem Vniuersi ornatum, & perfectionem; Quod die tertia factum ex historia Creationis Vniuersi per Moysen in Genesi descripta patet. At inter has omnes, in quamnam trahere non debebat admirationem primos nostros Parentes Arbor illa, quam præ cæteris in medio Paradisi voluptatis plantatam continuandis cumularat miraculis Deus, vt in quolibet vitæ discrimine constitutos sanaret? Arborem idcircò Vitæ appellamus, non quidem à signo solo, quasi fuisset signum vitæ Adamo promissæ, vt volebat Artopæus, sed quia sumpta, vitam comedentis protendisset, & à quocunque præmuniuisset languore; quamlibetquè naturalis defectus arcuisset causam, ac repetitâ sumptione, si quid deperditum fuisset, restaurasset. Nec symbolicam duntaxat fuisse Arborem, vt senserunt Origenes, & Eugenius, sed naturalem, & veram fuisse cum Sanctis Patribus credendum est. Vnicam porrò fuisse constans est sententia, & ex eo quoque colligitur, quod vni tantùm conuenit in medio Paradisi sitam esse. Id argui quoque potest ex eo, quod non in cibum quotidianum, vt cæteræ, ordinata fuerat, sed ad modum medicinæ comparata; non erat ideò necessarium de illa frequenter sumere, nec in magnâ quantitate; vndè pluribus opus non fuisset. Potuisset quoq; Deus multiplicato humano genere, ramos pariter illius extendere, & ampliores efficere, vel plures eiusdem virtutis surculos procreare. Illi propterea à cæterarum Plantarum meritò principatus attribui poterat. Typicè siquidem exprimere debebat Regem Regum Christum Dominum, qui longè felicior Vitæ Arbor sedulos diuinorum mandatorum seruatores ab æternâ morte præseruat, & æternæ Vitæ fructibus restaurat. At vniuersa ipsius miracula quis enarrabit? Vnum, vel alterum præ cæteris ad rem nostram adducemus, factum cum adhuc infantulus esset Diuinus puer (præter illud, quod factum est in eius Natiuitate, quando scilicet Arbores miraculosè per Decembrem floruerunt, vt superius in Mirabilibus tetigimus) quibus quanta olim futura esset ipsius potentia patuit. *Memorant*, inquit Sozomenus, *Arborem esse Hermopoli, quod est oppidum Thebaidis, cuius fructus, aut folium, aut particula aliqua corticis ægrotis admota, morbos à compluribus depulerit. Nam traditum est, Ioseph, cum propter Herodem, assumptis secum Christo, & Mariâ Sanctâ Deiparâ, fugisset, atque venisset Hermopolim, simul vt portæ appropinquauit, statim Arborem, licèt planè maximam, aduentu Christi curuatam esse, atque ad solum vsque se flexisse, & Christum adorasse. Atque hæc quidem de hac Arbore, sicut à multis audiui, à me commemorata sunt*. Hæc ille. Quæ quidem vel significabant Christum in vrbe adesse, vel, vt est verisimile, non modò Arborem, quam incolæ propter magnitudinem, imò & pulcritudinem auito mandato venerabantur, dæmone iàm, qui ibi colebatur, ob Christum Idolorum euersorem, qui iam illo aderat in loco, trepidante, suâ sponte commotam esse; verum & singula Ægyptiorum simulacra superstitiosa, ad Christi aduentum, vt prædixit Isaias, concussa. Dæmone propterea inde pulso Arbor, vt gestæ rei testimonium irrefragabile superesset, ibi diutius perstitit, & à fidelibus morbos abegit. Ipsius quoque incomparabili Diuinæ Genitricis meritò tam mira quondam Arbor producta est, quæ in æternum testabitur quanta sit Angelicæ Salutationis vtilitas. Cisterciensi militiæ veteranus quidam Stratiotes se adscripserat, qui & si sæculo tardè renunciarat, cito tamen in Sanctitate profecit. Quæsitus autem à Tironum Magistro, num Dominicam didicisset orationem? Se nunquam discere potuisse, contestatus est, præ nimiâ memoriæ imbecillitate. Cumq; nec ipsam quouis adhibito docentium studio, memoriæ mandare potuisset, Angelicam toties ipsi inculcarunt Salutationem, vt primam tandem ipsius periodum addisceret, nimirum *Aue Maria, gratiâ plena, Dominus tecum*, quam indicibili cordis dulcedine sæpissime postea enunciabat. Paucis ab inde annis mortuus, in cœmeterio sepultus est. Sed mirum! non multò post ignoti generis Arbor, ex eius tumulo erupit, in singula folia literis aureis inscripta *Aue Maria, gratiâ plena, Dominus tecum*. Tumulo eruto, Arbor ex ore defuncti prodire comperta. Nec mora; diuinæ ostensionis officio peracto, sub omnium oculos Arbuscula aruit. Me-

Arborum creatio miraculosa.

S. Thom. 1. p. q. 70. art. 1. Gen. 1.

Arbores quãdo creatæ?

Arbor vitæ quæ, & an vnica fuerit?

S. Aug. l. 13. de Ciu. Dei cap. 21.

Pererius in Gen. lib. 3. qu. 2.

Arbor Vitę Christi Symbolũ.

Arbor Christo pertransẽũte incuruata multos postea sanat.

S. Athan. Ep. Alex. lib. de Incar. Verbi.

Euseb. Pamph. lib. 6. de demonstr. c. 20.

Thom. Cãtiprat. lib. 2 de Vniuers. cap. 29. §. 9.

Arbor Salutatione Angelicâ literis aureis in folijs miraculosè inscripta.

ruit, & Sanctus ille Gregorius, qui propter admiranda miracula Thaumaturgus dictus eſt, ſub Arboribus miraculosè latêre. A ſuis enim perſecutoribus ad mortem quæſitus, vnà cum Diacono in montem confùgit; Vbi repertus ab exploratore, & inſectantibus oſtenſus, ecce illi aduenientes; (ò miram Dei Prouidentiam?) duas Arbores vident, non homines. Quare ad proditorem reuerſi, redarguunt ipſum, tanquam ab eo deluſi. Hic autem ad locum redijt, vbi Gregorium cum Diacono, qui paulò ante perſequentibus Arbores viſi fuerant, orantem inuênit, Ad fidem itaque conuerſus, & ipſe profugus ex perſecutore factus eſt. Ita Nyſſenus in eius vitâ. At quoniam miracula non rerum virtute, ſed Dei Imperantis poteſtate fiunt, Legum Poteſtates, & Imperia ſacrarum, quæ ab Arboribus prodire, inſtrumentaliter ſaltem, videntur, ſubiungere hîc haud incongruum habe Lector.

D. Greg. Thaumat. cum Diac. orans, Arborum ſpecie. *D. Anaſt. de mirac. Sac. Scr.*

LEGALIA.

ARbores, quas Caſti decent Cultores, dum nil immundi, vt Animalia, ex lege continent, eæ duram, atque lignoſam in vitia difficulter flexibilem, ſibi connaturalem, vt propriam, aſciſcunt ſubſtantiam. *L. certè, ff. Arb. furt. cæſ.* Quare ignaros eædem iure perquam optimo Cuſtodes, & Operarios reſpuunt, dum hos volunt cunctis diuinâ ex Lege amabiles; *Non oderis laborioſa opera, & ruſticationem ab Altiſſimo creatam.* Arboribus orba, & manca nulla poteſt eſſe fœlix Reſpublica, cui, ab Arboribus omnia non ſolum neceſſaria, ſed voluptuoſa quoque ad victun, veſtitum, & domicilia, tam Belli, quàm Pacis tempore fauentia vberrimè ſuppeditantur. Ratio hæc Romanos rerum olim Domin os, Gentemque togatam permouit, vt nonis Ciues diebus Vrbana tractare, ſeptenis autem per circuitum Rura colere, meliores vt diuitias acquirerent, firmioremquè valetudinem vt ſibi compararent, iubêrêt. Hinc Cincinnati, Fabricij, Serrani, Catones, Stolones, Hortenſijq; ab Aratris, ad Magiſtratus Nobiliſſimè obeundos vocabantur, & ità maledicentia omnis aberat, liuor, aſtus

Ariſt. lib. 6. Politic. c. 4. Tiraq. de l. Caiet. in D. Th. ſumm. Iud. 3. Eccleſ. 7. Ariſt. l. 1. Polit. c. 5. & l. 7. c. 9. Var. l. 2. de re ruſticâ. Xenoph. in Oeconom. Ci. in officijs Hor. l. 2. Ep. ad Aug.

---- Quin etiam Lex.
Pœnaq; lata, malo, quæ nollet carmine quenquam
Deſcribi.

Nec Reges olim puduit agris colendis operam dare, inter quos Cyrus numerabatur qui glorioſum ſibi ducebat, cum Lacedæmonio Lyſandro loquens, agrum propria manu exactiſſimè conſeruiſſe. Refert Herodotus Mileſios olim, cum inteſtinis ſeditionibus premerentur, & in maximo pereundi periculo ſe conſtitutos agnoſcerent, à Parijs ſalutaria, per legatos eò miſſos, conſilia petijſſe, à quibus hoc vnum efficaciſſimum retulêrunt, vt diligentiſſimos duntaxat agrorum cultores ciues optimos euaſuros, & feliciſſimos gubernij cuiuſcunque Adminiſtratores cœteris præficerent. Apud Perſas ſaluberrima fuit Lege ſancitum, nè liceret cuiquam negligentius colere terras, præmioque laudum, & dignitatum propoſito, Vineis, Oliuetis, Pomarijſque indefeſſi cultores inueniebantur. Tanti fiebant apud Indos olim Agricolæ, vt ipſos lædere pro capitali ſcelere haberetur. Imperatorio quoque iuſſu iuſtè ſæuitum eſt ſemper in eos, qui furtim cædere, vel ſcindere, ſecare, vel deglabrare Arbores inuito, vel inſcio Domino fuerint auſi, vt habemus in *L. ob id. ſl. ad Legem Aquil.* & in *ff. lib. 47. Tit. 7. Arborum furtim cæſarum*; nam *L. ſecunda ſciendum eod. Tit.* habetur eos, qui Arbores, & maximè Vites ceciderint, tanquam latrones eſſe puniendos, ita vt Poetæ quoque huiuſmodi cæſionum inſtrumenta execrarint.

Al. ab Al. d. G. l. 3. c. 11. Eutrop. l. 1. Auent. l. 2. Annal. Boi. Cic. in Cat. Socra. apud Xenoph. in Oeconom. Diod. Sicul. Hi. l. 2. c. 10

Tum credo cum me Arbuſtum vidêre Myconis,
Atque mala Vites incidere falce nouellas.

In hunc itidem ſenſum, Statuta noſtra Bononienſia decreuerunt, cenſorio probrò iudicandos, & plectendos eſſe qui poſſeſſiones malè cultas incolerent. Malos malè perdendos eſſe Vinitores Diuino in Euangelij ipſius habemus Edicto. Solus ille Dendrotomus erit legitimus, ideſt Arborum vtilis cæſor, qui Arboribus infœcundis de medio ſublatis, fructiferas ſubrogare ſciet, cremijſque crematis, ſenio confectas Arbores iuuentuti priſtinæ reſtituere ſtudebit, vel præciſarum innocenter Arborum materiam in Trabes Aſſeres, Tabulaſuè pro Ædificatoria Arte conuertet. *ff. Triphon. L. ig. de Bon-poſſ. cont.*

Virg. Ecl. 3 Lib. 5. Rub. 24. & lib. 6. ſub Tit. de pænà non laborantiũ poſſeſſiones vt deb. *Pl. l. 18. c. 3.*

A *cont. tab.* vel in ligna focaria *L. ligni ff. de leg.* 3. vel in Acapna, hoc est carbones, & non amplius fumantia, sed excocta ligna. *Vlpian. L.* 55. §. 4. *ff. de leg.* 3. & *L.* 167. *ff. de verb. signif.* Putator tamen ex Arbore ramum præcidens, si ex eius casu hominem in publica occiderit via, absque eo, quod proclamauerit tempestiuè pro euitatione ictus &c. tenetur ad pœnam *L. si putator ff. ad legem Aquiliam*, & vt magis innotesceret innocentia Inter Leges Agrarias, quas Plato tulit, hæ recensentur *Vicinus Vicino non noceat. Si quis ignem in materiam sic immiserit, vt Vicino nocuerit, prout Magistratibus videbitur, condemnabitur. Qui in plantando mensuram vicini agri non reliquit, ità plectatur, vt à plerisque Legumlatoribus sufficienter est dictum &c.* Quin immo si Arbores vetustate nimia debillimas in agro meo reliquero, atque forte fortuna acciderit quod vi ventorum perfringantur, & in vicini agrũ perferantur vt damnum inferant vitibus, vel segetibus, aut ædificijs, damni illius reus ero, & illud reficere tenebor. *L. flu-minum publicorum* §. *item ap. Viuianum ff. de damno infecto.* Lex Aquilia item notabilis est de damno iniuria dato. quam Legem tulit Caius Aquilius Gallus Trib. Pl. vt scribit *Vlp. L.* 1. *ff. ad L. Aquil.* & cõsistebat in hoc, quod
B *Si quis terminos, mouerit, in singulos terminos, quos eiecerit quinquaginta aureos dare in publicum damnaretur.* Alia quoq; Lex Agraria potest adiungi, cuius meminit *Callistrat. in L.* 3. *ff. determ. mot.* Item ex lege duodecim Tabularum cautum erat Glandem in alienum fundum procidentem Domino colligere licere, & qui iniuria cecidisset alienas Arbores lueret in singulas siclos æris 25. Quò spectat Romanorum illud edictum de Glande legenda, cuius hæc sunt verba ex Vlpiano Iurisconsulto. *Ait Prætor Glandem, quæ ex illius agro in tuum cadit, quominus illi tertio quoque die legere, auferre liceat, vim fieri veto* Magnæ porrò Auctoritatis erant leges in Arboribus natæ, vt illa Q. Hortensij Dictatoris, quo tempore Plebs in Ianiculum montem secesserat, in Æsculeto lata, quam seruare promiserunt Quirites omnes. In Hortis insuper Nuptiæ, celebrabantur, inter Arbores (vt refert scæuola Iurisconsultus) vt ratæ, firmæque magis haberentur. Liciniam Agrariam Legem tulit Caius Licinius stolo, A. V. C. CCCLXXVII. ne quis plusquam quinquaginta iugerum possessor esset, item centum pecoris capita 500. minoris possideret. Antiquissima sed omnium Lex Agraria legitur in *Exodo cap.* 22. contra fures huiusmodi.
C *Si læserit quispiam agrum, vel vineam, quicquid optimum habuerit in agro suo, vel in vinea, pro damni æstimatione restituet.* Aristoteles in Politicis Magistratum Syluis præficiendum in Republica necessarijssimum agnouit, qui scilicet causas syluarum, & earum materierum cognosceret; inuigilaretque, vt bellica instrumenta, aliaque opera publica suum è syluis acquirerent complementum. Lucos itidem violare antiquitus probrum non modo censebatur, sed scelus, & facinus capitale; Violatoris enim caput expiandum, erat, & propterea (vt scribit Plutarchus) Athenienses sacri Luci cæsionem Megarensibus exprobrabant; ipseque Cicero in Oratione, quam habuit de Prouincijs Consularibus, C. Gabinium obiurgat, quod nullus in Græcia tam sanctus fuerit lucus in quo vllum simulacrum, vllumuè ornamentum ab eo sit relictum intactum. Sic, & qui ad Arborem, quam Rustici *Sanctiuam* vocant, adorassent, vel incantationes fecissent, quasi illis ad exitium nocui extitissent, per legem à Luidprando Longobardorum Rege latam mulctabantur ad componendum medietatem pretij sui in Sacro Palatio. Adest Titulus in libro X. Iustinianæi Codicis de Cupressis, & luco daphnes non excidendis, vel venundandis; decreuitque ideò Princeps Arcadius easdem Arbores nullo modo esse ven-
D dendas, indicta librarum quinque tam aduersus emptores, quam venditores mulcta, itemq; omnibus cuiuscunque dignitatis Ius dicentibus vetitum fuit nè prolapsam quoq; transferri alio permitterent, pro quibus tantum singulis Auri libram vnam ab Imperat. acciperet. Lex è contrà Romana de Arbore suspendio eligenda infructuosam tantum, & infelicem respiciebat, illiusque meminit Cicero in Oratione pro C. Rabirio; erat autem huiusmodi: DVVM VIRI PER DVELLIONEM IVDICENT. SI A DVVM VIRIS PROVOCARIT PROVOCATIONE CERTATO. SI VINCENT CAPVT OBNVBITO INFELICI ARBORI RESTE SVSPENDITO, VERBERATO, VEL INTRA POMOERIVM, VEL EXTRA POMOERIVM. Hæq; nefastæ, & infelices Arbores faustis interdicebantur actionibus, Virisque pietate conspicuis prohibebantur, vt Sacerdotibus Baccæ quædam vetitæ, ne alijs libarentur, vt & simplex Hederæ tactus Dialibus Flaminibus, atque etiam aspectus, & vmbra, nomenque ipsum labij expres-

sum

Lib. 16. *de legib.*

Pl. l. 17. *c.* 1

Tit. de don. inter virũ, & vxorem.

Var. de Re rust.

Tit. Liu. l. 6. *App. Bel. Ciu. l.* 1. *A. Gel. l.* 20. *c.* 1.

Pomp. Festus in Peric.

Cic. de Leg. Pompeus. Plutarchus

sum; quæ omnia pro piaculo grandi habebantur, Hinc quoque non ex omni Ligno, nec ex Auro, Argentouè Statuas Numinum conficiendas, cum leges eædem accuratissimè cauerint, vt infelicitas, infœcunditasquè simul, necnon indiuidiosa res procul essent ab Antiquorum Dijs. Omnes insuper Arbores iuxtà publicos Aquæductus seri, siuè plantari prohibitum fuit antiquitus, ob iustam non solum viarum latitudinem conseruandam, verum etiam ne radices lapidibus infixæ, inquè penitiora terræ inclusæ terram ipsam dimouerent, lapidesq; disiungerent. Hinc Theodosius Iunior, *Codice de Aquæductu* prohibuit expressè, ne quis publicarum Aquarum sulcum vllis intra 10. pedes Arboribus coarctaret. Arbores item radicibus impedientes fundamentum domus vicinæ, vel solum alienum, excidi debebant. *Text. & Doctor. in L. 1. C. de interdict.* Et haud dissimilem Legem, siuè Constitutionem nos hîc Bononiæ habemus, à Maiori Ciuium Consilio. firmatam suprà Canale Nauigium Anno Domini 1287. huius tenoris; *Item prouiderunt, quod Ædificia, & Arbores, quæ sunt in aliquâ parte iuxtà Canale super terreno Communis Bononiæ, quod est, & esse debet ab vtrâque parte Canalis 37. pedum cum dimidio, incipien do à medio Canalis, incidantur, & remoueantur.* Ad prospiciendum publicæ commoditati, atque ad auertenda commerciorum impeditorum incommoda, flumina nauigabilia, ex edicto Prætorum retanda locari solebant, hoc est, purganda, ne quid moræ, vel periculi Nauibus fieret in vepres, ac radices Arborum offendentibus, & ideò Arbores, quæ in Ripis fluminum impediunt Naues *Retæ* dicuntur, quia naues ipsas prætereuntes retinent, & quasi irretiunt, illaque eadem operatio purgandi flumina vulgari sermone *Sgarbare*, & *Extirpare* dicitur. Ab ijsdem Arboribus, aut Arborum materiebus Naues dictæ fuêre Retes, Schediæ Græcè, quasi ruditer contextæ, de quibus *Vlp. l. 1. §. Magistrum inf. de exercit. act.* Inter municipales, specificasq; magis Leges nostræ Ciuitatis Bononiensis, quæ habentur in Volumine Antiquissimorum Statutorum cuiusdam Magistratus apud nos nuncupati Officialium Pontium, Aquarum, & Stratarum Communis Bononiæ, hæc singulariter reperiuntur sub Rubrica, *De his quæ specialiter committuntur Officialibus, &c. §. & quia. s. Et quia vt plurimum Arbores existentes tenus vias, stratas, & stratellos, vbi sunt fossata consueta portare aquas hæc tempore replent folijs impedientibus cursum aquarum, & auferunt tempore hyemali solem vijs prædictis, stratis, & stratellis, ne aquæ, & cænum desiccari possint, & sic propter dictas aquas, repletionesq; fossatorum, & ablationem Solis, viæ, stratæ, & stratelli efficiuntur nimis fangosi; volumus, & mandamus, vt omnes Arbores existentes penes stratas publicas, & Magistras penitus euellantur, vel incidantur ad pedes, & de dictis lignaminibus reparentur dicti calanchi, seruatâ formâ statuti, sub Rubrica de Vijs prorestarijs faciendis, &c.* Item aliò §. *& quod s. Et quod nemo possit plantare, seu plantari facere aliquas Arbores, vnam, vel plures, cuiuscunque generis tenus stratas publicas, vias, vel stratellos Communis Bononiæ iuxtà ripas fossatorum per vnum pedem cum dimidio, sub pœnâ cuilibet contrafacienti viginti solidorum pro qualibet Arbore sic plantatâ. Et nihilominus incontinenti compellantur per dictos Officiales ad dictas Arbores incidendum. Quod autem dictum est de Arboribus incidendis penes stratas, & vias, non vendicet sibi locum in Arboribus Triuiorum Comitatus, & Guardiæ Ciuitatis Bononiæ.* Eædem Arbores, cum obesse quoque soleant agrorum proximorum fructificationi, & Satis ipsis Solon celebris ille Legislator lege sanxit, vt qui in agro proprio quoduis plantare vellet, id à vicino quinque pedibus abesset, & quoad Oleam, & Ficum, nouem pedibus distaret: cuius sententiæ fuit quoque Marcus Tullius; sed Caius Iurisconsultus distantiam prædictam ad pedes duos reduxit, exceptis tantum Ficu & Oleâ quæ cæteris maiorem proportionabiliter exquirebant intercapedinem. Idem etiam in aliâ *L. adeò ff. de acquir. rer. domin.* sic habet. *Si alienam plantam in meo solo posuero, mea erit.* & è conuerso. *Si meam plantam in alieno solo posuero, illius erit. Si modo vtroque casu radices egerit; antequam enim radices egerit, illius permanet, cuius & fuit; ratio enim non permittit, vt alterius Arbor intelligatur, quam cuius in fundum radices egerit; Et ideò prope confinium Arbor posita, si etiam in vicini fundum radices egerit, communis est.* Hucusque Caius. Hæc autem in Iustiniani Institutiones, ab ijs, qui eas composuerunt, in Titulum de rerum diuisione translata sunt. His adstipulatur Paulus in *L. Arbor ff. de communi diuidundo*, & in *L. illud, ff. pro socio*, inquiens *Arbor in confinijs nata, quandiù cohæret fundo, ex regione cuiusque finium, pro quâ parte in fundo fuerit, vtriusque*

Plat. de leg.

Symphor. Hort. l. 10. cap. 20.

In Archiuio publico Ciuitatis Bon.

Aulus Gellius lib. 11. cap. 17.

Ap. Plutar.

Finium Regundorum.

Hieron. Magij Miscell. l. 4. c. 7.

vicini

A *vicini communis finitis partibus erit, ita vt in communi diuidundo iudicium non veniat.* Tumulis tamen Arbores inserere suis in Legibus Plato concessit, fortè quia quietem Animabus adumbrarent, vel quia terram radicibus excauando leuiorem cadaueribus redderent, quod in Domibus Viuentiū, in quibus solidescere potius debet Tellus, Aerq; moueri neutiquam concedi debet, & quià eadem Arbor viuax serpendo subtus terram radices extendit per quindecim pedes, secundum determinationes *L. 1. vbi Bartol. C. de Aquæductu l. 11.* radices ideò excidendæ sunt, si impediant fundamenta domus vicini, viā petente *L. 1. & ibi Doct. C. de interdict.* sed nedum radices, verum quidem & tota Arbor si Aedibus impendeat, succîdi præcipitur; si verò agro impendeat, tantum vsque ad quindecim pedes terra coerceri iubetur ab *Vlp. in l. priore, ff. de Arboribus cædendis*; soloq; cedit Arbor, vbi egit radices *L. si plures §. si radices, ff. Arborum furtim cæsarum.* & *L. idem Pomponius §. de Arbore*, & ibi *Bart. de rer. vendicat.* Arbores autem, vt veros suos agnoscant vbiq; Dominos, sciendum est, quod quæ sunt in Prato, continentur sub Statuto puniente damnum dantes de Prato *Barth. Cepola de verb. signif. cons. 278. nu. 2. f. 229.* pertinetq; ad emptorem in agro quocunq; diuendito *in Spec. de Empt. & Vend.*

Ex Petro Bellonio

B *§. 1. ad euidentiam*; si verò casu corruat Arbor viridis, pertinet ad Dominum fundi, minimè autē ad vsufructuariū, sed sicca, tantū radicibus emortuis, quia vetustate decidisse, & vitio ipsius casus factus intelligitur *L. 24. §. apud Viuianum ff. de damno infecto*, ad vsufructuarium spectat, *L. Proculus §. si Arbores, ff. de vsufructu*, & Arbore legata, videtur legatum solum, quà itur ad Arborem, *L. qui fundum, §. qui fundum, ff. de leg. 1.* Arbor etenim principaliter prodesse debet, ex quadam naturali necessitate, & nemini nocere, cuius fructum varijs licet modis distribuere. De Arboribus ventorum vì deiectis mentio fit in *L. si post. ff. de periculo, & commodo rei venditæ*. Arborem Solo coniunctam pro immobili re habendam Imperiales nos docent Leges. *L. Pomponius 1. ff. de rei vindicat. & ibi Glossa &c.* & *L. Quintus Mutius ff. de actionibus empti, & venditi.* Sub cuius nominis, Arboris nempè simpliciter plantatæ, appellatione venire quoq; radices aduertit Glossa *L. obligationum 44. §. circà. ff. de obligationibus, & actionibus*, vbi eadem Glossa dicit, quod sicuti superficies non separatur à solo, ita nec Arbor à radicibus; Potest tamen vendi Arbor, & mobilis res fieri, relata ad illius esse præter natu-

C ram, id est ad secabilitatem, quæ illi potest accidere, cum sine fundo possit alienari: *Bald. in Rubr. C. de contrahen. empt. per L. Quintus de act. empt.* & ibi dicit, quod non videtur tunc venditum solum, sed patientia vtendi Arbore, & fructibus eius. Sciendum præterea est, Arbores legaliter diuidi posse multipliciter, & scilicet in Arbores Grandes, & in Cremiales, idest Cæduas, inq; Fructiferas, tam industriales, quàm spontinas. Arbor primò grandis illa est, quæ decacuminationem nullatenus experitur, quam Græci dixere ἀξιολογώτατον, prægrandes habens ramos, & iuxtà ordinem naturæ digestos; quarum Arborum grandium fit mentio in *L. sed si, ff. de vsufructu*, illasque eleganter explicat Alciatus in *L. Sylua de verbor. significat.* & earum aliquæ decacuminationem ita abhorrent, vt amputatæ moriantur. Arbor Gremialis, seu Cremialis secundum Hermolaum, virgulas, & sarmenta, surculosq; plurimos annuatim ex se emittit, quibus fasciculi ad cremandum suppetunt. *Vlpian. l. 55. §. 2. de legat. & fideicommiss. lib. 32.* & *L. 139. ff. sol. matr.* inter quas Arbores recensentur fruticantia, tam in sūmo, quàm in profundo Arbusta, & tam videlicet illa, quę in Aruis seriatim plantantur, vulgariter apud nos in *Piantate* ad vites sustinendas, quæ vites, post exactos fructus &

ἀξιολογώτατον δένδρόν Arbor mentione dignissima.

D aliæ quæcunq; Arbores alia ad solos vsus cremandi suppeditant, quæ fasces dici fortasse possent, & *Amanecchia*, iuxtà vocem antiquissimam Bononiensem, quià manipulatim construuntur, seu nectuntur vimine aliquo, quibus Arboribus fructuositas saltem per accidens competit per tradita ab Aulo Gellio, cuiusque meminit *Pau. I. C. in L. impensæ necessariæ de verbor. significat.* quià cum excisæ facillimè repullulent, ad hunc finem aluntur, vt fasces vendendos, perticas, palosquè auro, & argento commutandos percipiat fundi dominus, qui triplicem sibi syluam parat, & videlicet *Palarem* vulgò *Peloneta*, *Vlpian l. si fundi. §. fin. ff. de vsufructu.* Deinde *Perticalem* super salices præcipuè, & Fraxinos Topiariæ Arti valdè conducentes, ac *Viminalem* demum materiam aptissimam ad vinciendum progignentem; de quibus *L. Sylua cædua, Paul. in L. item §. 11. ff. de vsufructu*. Fructiferæ tandem Arbores, vel immediatè sunt tales, id est absque hominum industriâ feraces, vt quæcunque Poma, Glandes, Baccæ, & Arbores

In Statutis Bononiæ Criminalibus lib. 6. Ti. de Amanecchÿs, perticis, & palis non exportandis.

Eriopho-

Theophr. l.4. Hiſt. Pl. cap. 9.

Eriophoræ, Lanugines ſcilicet, quæ amictum concernant, ferentes, in Tilo Inſulâ frequentes, quarum lana huiuſmodi ἐριόξυλον dicitur Græcè, de quâ *Vlpianus L. ſi cui Lana ff. de lega.* 3. vel immediatè, & ex induſtriâ habent magna producere emolumenta, vt Oleum, &c. quemadmodum in *L.* 19. §. *illud. ff. locati*, & in *L.* 21. *ff. de inſtruct. vel inſtrument.* Et hinc magna antiquitus, & nunc quoque adhibetur cura circà ipſarum Arborum culturam, varijquè ſerui, atque miniſtri laborantes, & cuſtodes in promptu ſemper ſunt, quorum ſeruorum alij dicebantur *Viridarij* ſecundum Vlpianum I. C. ijq; loca delicioſè vmbroſa ex Iaboleno I. C. percolebant, & conſeruabant; Alij dicebantur *Topiarij*, qui Arborũ, fruticumq; ramos in varias figuras conformabant ἀπὸ τῶν τοπείων, ideſt à funiculis, quibus opus eſt quamplurimis vti, vel ἀπὸ τοῦ τόπου, à loco. *Alfen. L.* 60. §. 3. *de lega. & fid. lib.* 30. item *Vlpianus L.* 8. *in fin.* & *Martian. L.* 17. §. 2. *ff. de inſtit. & ſubſtit.* Alij *Conlucatores*, vel *Sublucatores* habebantur, qui ſuperfluis ramis Homini officientibus Arbores ſpoliabant, ipſaſq; regulariter amputabant, licet *Paul. I. C. ſentent. l.* 5. dicat *Arbores, quæ in alienas ædes, vel in vicinum agrum imminent, niſi à Domino ſublucari non poſſunt, iſq; conueniendus eſt, vt eas ſublucet.* Vtrumque tamen in profano Luco licebat ſublucandi modum exercere: in ſacro verò minimè. Nunquam autem licebat antiquiſſimis temporibus Arbores diuerſæ ſpeciei reciſas inuicem coniungere, & inſerere. Præterea *Leguli* ſerui aderant, qui fructus Olearum, Vuarumq; colligebant *Vlpianus L.* 13. §. 6. *ff. de vſufruct.* & hi ſub certis Legibus, & firmis procedere debebant ex Catone num. 44. & ſequentibus. *Oleam cogito rectè omnem. Oleam ne ſtringito, neque verberato iniuſſu Domini, vel Cuſtodis. Oleam qui legerint omnes iuranto ad Dominum, aut ad Cuſtodem, &c. De fundo ligna, & Oleam ne deportato. Factores, qui oleum fecerint omnes iuranto, &c. Vaſa, Torcula, Funes, Scalas, Trapetos, & ſi quid aliud datum fuerit ſalua rectè reddito, niſi quæ vetuſtate fracta erunt; Vinaceos illutos, & fæcem relinquito; cætera Lex, quæ Oleæ, &c.* Tantam Leges ſacroſanctæ cum Arboribus cognationem habent, vt Leges, & Arbores eodem tempore, & partu natæ videantur, & ita viciſſim vtræque vireſcere, & conſeruari deſiderant. *Vmbram habet Lex futurorum*; Sic & Arbor lætiori ſub vmbrâ dulciores fructus, & vberiores promittit. Videatur quæſo quàm arctè iungantur Leges, & Arbores ſimul. Chartarum ante inuentionem (quæ nihilominus ab herbaceo genere veniunt) Leges in Aſſeribus ligneis, in publicis Foris populo exponebantur, vt duplici obſeruarentur nomine, venerationemque captarent aptiſſimè, inq; libris liberrimè explicatis non ſolum Philyrinis, & Tiliaceis, qui *libri* propriè à I. C. Vlpiano dicti ſunt, ſed ſolidioribus in lignis, vt vitales Iuſtitiæ fructus cum felicitate perpetuâ, iuxtà illud Sapientiſſimi Mortalium dictum *Fructus Iuſti lignum vitæ*, impreſſi recognoſcerentur. Quarè multa quoque operari diebus etiam Feſtis permittuntur Agricolis, quæ Ciuibus nefaria ſunt, quod nec Virgilium latuit dicentem

Feſtus

Rab. Myſt. Ægypt.

Cato de Re Ruſticâ.

S. Paulus ad Hebræos

Charta Varrone Auctore repertæ fuere Alexandri Magni tempore.

Symphor. Hort. lib. 1. *ca.* 14.

Vir. Georg. 1

> *Quippe etiam Feſtis quædam exercere diebus*
> *Fas, & iura ſinunt, riuos deducere nulla*
> *Relligio vetuit, ſegeti prætendere ſepem.*
> *Inſidias auibus moliri, incendere vepres.*
> *Balantumq; gregem fluuio merſare ſalubri.*

Sed ſacroſanctarum interim Legum inuiolata vi permanente, videamus quid ad rem ſuperſtitioſi, vetuſtatem identidem inſulſam perpetraſſe literaria monumenta declarant

SVPERSTITIOSA, PRÆSTIGIOSA.

Beros. Hiſt. Chald.

C. Tacit. de morib. German.

Athe. lib. 11.

Prud. l. 1. *contrà ſym. mac.*

SIne Veritatis Luce Lucos impijs ritibus plenos Pſeudonuminibus ſuis ſuperſtitioſè ſacrarunt Antiqui, quæ loca Græci ψυχῆρα ab vmbrâ, & opacitate frigus captante vocarunt, ijque in Lucis, tanquam in tot Templis victimas ſuas mactabant, illoſque falſis cum ſuis Dijs identificantes, eorundem Nominibus appellabant,

> *Vocantes--Vel ſyluas Dryadas, vel deuia rura Napæas.*

Rationem erectionis, & dedicationis eiuſmodi Lucorum affert eruditiſſima Andreæ Mariani Philoſophi, Medicique Bononienſis (mihiq; dum viueret, amiciſſimi) Muſa hoc epigrammate

Ne

A

Ne sua desiceret diuis sudantibus vmbra
Explicuit patulos plurima sylua sinus,
Sacra putabantur numeroso incædua sæclo
Robora, vel cultis Pinus odora comis
Distulit Arboribus viridem gens illa senectam,
Et tacitè horrendum est deuenerata Nemus.
Frugiferis etiam sibi Numina seuit in Hortis
Quæ superinducta fontis alebat aqua,
Vtilius diuum cultores esse nequibant,
Qui sibi plantatos sic coluere Deos.

Ruinar. Romæ lib. 1 epigr. 42.

Lithuani, Persæ, Ægyptijque nullum Viuens Arboribus maius, & procerius videntes, ipsas Arbores pro Dijs colebant, adorabantque, qui cœcus, impiusq; mos apud Indos Incolas Regni Congi, vsque ad susceptam Orthodoxam Fidem diutissimè mansit, quæ Gentes ligni quamlibet partem figuratam characterizatamuè, seu etiam hastas, ramosque delibratos (vndè *Delubri* nomen originem apud latinos traxit) adorabant.

B Omnium autem Arborum vniuersaliter constituerunt Ethnici Præsidem Deum Pana, cui Tegæam Arcadiæ syluam in specie sacrarunt, deinde *Syluanos*, & *Satyros*, aliàs *Faunos* ob generationem præcipuè cultos ibidem habuere

---- Et vos Agrestum Numina Fauni.

Quorum infame oraculum in Albunea Latinorum sylua petebatur. Eiusmodi sylua fuit in Lyceo Arcadiæ monte, Syluanique Lucus præcipuus propè Agylinam Ciuitatem

Est ingens gelidum Lucus propè Cæritis amnem
Syluano fama est veteres sacrasse Pelasgos.

Ab his Fana, seu Templa denominationem sumpsêre, atq; *Fanalia*, vel potius *Faunalia* Festa nonis Decembribus in pratis fieri solita in honorem Fauni, cui quoque Romæ fuit Templum erectum à G. Domitio Prætore Vrbano, sub consulatu Publ. Cornelij Scipionis Africani, & Valerij Sempronij Longi. Faunorum istorum ac Satyrorum Patrem, & Fundatorem fama iactat Faunum Latinorum Regem, cui soror fuit *Fauna*, vel potius vxor, nisi mauis, vt alijs libuit, *Fatuam* dicere. Romulus tamen pri-

C mus Romanorum fuit, qui huiusmodi superstitiones instituit; nam *Aruorum* ipse sacerdotes creauit, seq; inter eos duodecimum fratrem appellare voluit; at Numa Romanorum Regum secundus, anno sui Regni vndecimo *Robigalia* festa, quæ pro *Robigine* à frugibus auertenda ad septimum Maij Calendas celebrarentur, ordinauit, *Floraliaque* quarto Calendas eiusdem mensis, vndè illud Ouidij

Hist. Eccles Leonic. de Vari. Gabr. Buteo, & Alex. D. G. l. 6. cap. 26 Boccat. l. de sylu. Seru. l. 1. & 4. Æn. Macrob. l. 3. c. 4. Saturn. Ascon. in diuinat. Prob. in carm. Virg. l. 8. Æneid. Th. V. H. D. 139. g. S. 416. b. Nat. Com. mythol. lib. 5. cap. 9. Pl. l. 18. c. 2

Flamen in antiquis Lucum Robiginis ibat;
Exit & in Maias Festum florale Calendas.

Et hæc A. V. C. 516 ideò fuerunt renouata (quemadmodum & Anthisteria Græcorum, vt scilicet omnia benè florescerent. Florales illorum sacerdotes dicebantur, qui dum ea celebrarent frondibus, & floribus omnia complebant. Quin etiam illorum reliquiam, & morem apud multos ornandi frondibus domos Cal. Maij tradunt nonnulli. Alia quoque Festa, quæ *Lucaria* vocabant ab eisdem Romanis in Luco permagno inter viam salariam, & Tyberim Calendis Februarij quotannis habebantur, ideò instituta, quià Quiritum nonnulli quondam in eodem Luco deuicti à Gallis sese recipientes seruati fuere. In Exquilinà Regione, quæ secundum M. Varronem à Lucis nomi-

Polyd. Virg. l. de inuentorib.

Festus

D nabatur, Lucus aderat Lupercal dictus ab Euandro Pani sacer, qui quod à Tegæatibus sacra obtinuit, vbi & habitus est Pastorum Deus, dictus quoque Λύκος, quia Lupos minimè timeret in oues sæuire. Sub eàdem Exquilina Regione Iunonis erat Lucus, cuius meminit Ouidius,

Monte sub exquilio multis incæduus annis
Iunonis magnæ nomine Lucus erat.

L. 2. fast.

Ibi & Licinæ ara; graui cuius numini successit longæuus heremi habitator Antonius. Quin, vt cum Mariano loquar

Haud vnquam melius poterat Dea tristis, & horrens
Cedere, quam tali iura, locumq; Seni

Iuno Lucina in Exquiliis Lucum habuit.

Lucum porrò, & Laureta Camœnarum in Auentino, in ijsquè fontem Ægeriæ fuisse memorat prædictus Marianus hoc hexasticho

Si

Ruinar. Romæ l. 1. Ep. 41. & l. 2. ep. 113.

Si ſtrepit aſſiduo lacrymoſus murmure riuus
Parce, ſuum deflet Nympha ſoluta Numam,
Si non admittit ſoles denſiſſima ſylua
Deſine mirari: Daphnide texta viret.
Nympha fremit lacrymas, fouet hoſpita ſylua Camænas,
Dum fugit hæc Phœbum, dum gemit illa virum.

E

Strabo Geogr. l. 15.

In Cappadocia, vbi maxima eſt Magorum multitudo, qui *Pyrechi* vocabantur, multa Perſicorum Deorum Templa reperire contingebat, in quibus non cultro, ſed ſtipite quodam, tanquam malleo verberatas mactare victimas conſueuerant. Quodcunque Numen, quicunque Deus ab Antiquis ſomniabatur, illi Lucus aliquis dicari ſolebat, & plura quidem maioribus nuncupabantur, itaut mœchari quodammodo cum Arboribus dici potuiſſent, ex diuino Sanctiſſimi noſtri Prophetæ effato. Sic Iunoni magnæ præter Exquilinum iam dictum, alius eidem Soſpiti dicatus fuit Lucus Lauinij. Illaq; ſub nomine Feroniæ Terracinenſem alium Lucum obtinuit.

Ierem. c. 3. & mœchata eſt cum lapide, & ligno.

Præſidet, & viridi gaudens Feronia Luco.

F

Iuno
T. Liu. l. 8.
Vir. Æn. l. 7
Iupiter

Alium inſuper cum Plutone Lucum in Pyræo Atticæ Portu communem eadem habuit, & ob id à Lucis *Lucina* fuit appellata, & *Ilythiya*, ideſt ſyluarum Dea. Iupiter non paucos & ipſe Lucos, tanquam proprios in tutelam habere dicebatur, vt quem habuit in Lyceo toties iam memorato Arcadiæ Monte, illumque alium, inter Argon, & Cleonem ad Nemæum Oppidum; item Megaris ſub Olympici cognomento, vbi Templum inſigne cum eius vultus Simulacro ex Ebore, & Auro eſt aſſecutus; nec non & alterum ad Dicton Cretæ Promontorium Idæ monti proximum habuit: Apud Ægienſes quoq; ſub Seruatoris epitheto, & alibi ſub Meſſapei cognomine in Lucis ſtultè adorabatur. Apollo, cuius reſponſa folijs Lauri committebantur, Athenis Lucum Gryneum poſſidebat, vndè Gryneus dictus eſt; alium itidem in Phocide Laureum, vbi Delphicus agnominabatur, quemadmodum & Clarium apud Colophoniæ Ioniæ Vrbis Agrum, in quo Clarij titulum adeptus eſt. Actius apud Nicopolim Epiri Ciuitatem, Cous in Inſulâ Coo, Tymbricus propè Troiam in eodem loco, in quo Achilles à Paride occiſus fuit. Carnius propè Phare Meſſeniorum oppidum, & Smintheus apud Alexandriam Troadis Pagum proclamatus Lucorum ſimul, & Templorum honores habuit; Indigetiſquè tandem ſub appellatione, quin & Daphnitis ad Hermionem Græciæ Ciuitatem eiſdem honoribus eſt cumulatus. Hirpi ſimiliter Faliſcorum agri familiæ, ad Soractem contiguum Montem eidem Apollini ſacra faciebant, ſuper ambuſtas lignorum ſtrues lætis ambulantes geſticulationibus, & flammis ipſis parcentibus. Sicyone quoque in foro, eidem Apollini Lyceo cognominato Templum ſuperſtitiosâ hac de causâ erectum tradidit Pauſanias, quia .ſ. lupis ſic ouilia vexantibus, vt nullus ex his percipi fructus poſſet, oſtenſum fuit ab Apolline (dicerem magis à Cacodæmone) pro Oraculo conſulto, quo loco lignum quoddam iaceret, præcepto iniuncto, vt corticem carnibus immiſtum Sicyonij lupis apponerent: quo facto lupi omnes ad vnum interempti ſunt. Eidem ideò Templum erexerunt, in quo lignum prædictum poſuerũt, ſed ex quâ foret Arbore ignotum fuit. Minerua Luco propè Lacedæmonem in Græciâ gloriabatur. Romæ autem in ſuburbano Bellonæ ſub imagine honorari volebat, eademque Itoni Montis cultrix in alio Luco colebatur, quæ in Pyræo Atticæ Portu cum Ioue quoque ſacrificia expectabat. Venus, Numen impudicum pudendis tantum partibus præpoſitum, cuius Templum Frutinal genericè dicebatur, à voce Ἀφροδίτη detruncata apud Ægyptios Luco gaudebat. Idalium quoque nemus in Cypro obtinuit. Eadem Libertina Romæ; Gnidia in Inſulâ Gnido, vbi ſtatuam Praxitelæa manu ſculptam toto orbe celeberrimam ſortita, ſacratos Lucos habebat; De impio, & execrando pſeudo numinis iſtius cultu apud Phœnices, hæc refert Euſebius. *Nemus* (inquit) *erat, & Delubrum extrà publicam Viam ſpurco Veneris Dæmoni in parte verticis Montis Libani, in fruticeto poſitum. Erat hic malitiæ ſchola omnibus laſciuis, vbi Viri non Viri muliebri modo Dæmonem placabant. Deinde & illegitimi, ac furtiui Mulierum congreſſus, arcanaque, & turpia facta ibi exercebantur; nec quiſquam erat Magiſtratus ea puniens, eo quod nemo vir honeſtus illic comparere auderet. Conſtantinus Magnus Imperator Delubrum illud funditus, vnâ cum ipſis ſacris deleuit.* Cupidini ſimiliter Lucus propè vrbem Leuctoim Bœotiæ conſecratus viguit. Libero Patri, hoc eſt Baccho, quamplures dicatos legi-

Pauſanias in Att.
Apollo
Pauſ. in Atticis.
Id. in Phocaicis.
Pauſan. in Attic.

G

Symphor. l. 4. Hor. c. 13

Minerua.

Venus
I. Laurembergius in ſuo Antiq.
lib. 3. de vita Conſtantini.
Beyerl. Th. S. 436. g.

H

Cupido
Bacchus

A legimus Lucos Athenis in Ceraunio, in Thraciâ, apud Epidaurum, & apud Argiuos. Eidem per secreta syluarum clamoribus dissonis eiulantes errabant Cretenses, dum festas agerent ceremonias, vt tradidit Firmicus. Latona Dianæ mater suum possidebat in Cariâ Lucum, & ipsa eius filia Diana alios habuit, vt confirmat Virgilius, de eâdem canens. *Astrorum decus, & Nemorum Latonia Custos.*

Nec hinc discrepant Catulli carmina sic accinentis

Montium Domina vt fores - Saltuumq́ reconditorum, &c.
Syluarumq́ virentium - Tu potens Triuia, &c.

Sed inter cœteros spectabiles Lucos donata est Anagnino apud Anagniam Hernicorum in Latio Ciuitatem, & Aricino, ab Ariciâ Italiæ oppido apud Velitras nuncupato, cuius habet mentionem Ouidius scribens in Metam.

Vallis Aricinæ densis latet abdita syluis

Vulcani pariter tutelæ commissus fuit Lucus alius in Æthnâ Siciliç Monte, in quo ignis vigebat inextinguibilis. Neptuni verò Lucus Heliceus propè Achaiæ Vrbem, Parrhasius Lucus apud Onchestom Bœotiæ Ciuitatem eidem Neptuno sacer, item alius B in Tænaro Laconiæ iuxtà Spartam Promontorio, aliusquè apud Telones, reliquos inter dinumerari volunt. Mars in oppido Gerunthre Laconicæ Regionis Lucum habuit in tutelâ; aliumque Romæ apud exquilias Fagutalem dictum sibi vendicauit. Vndè Marti Syluano votum pro bobus faciebant, sic scribente Catone. *Marti Syluano in syl-ua interdiu in capita singula Boum votum facito, farris adorei lib. iij, & Lardi p. iiij. & pulpæ p. iiij.* Ferus quoque colebatur ab Ægyptijs Mars, vndè pugnâ fustuariâ certantes illi, ex Herodoto, sacra faciebant in Vrbe Papremi. Mitis è c ontrà Cereris Lucus apud Pyrasum Vrbem à Thebis 20. stadijs distantem, frumenti copia nobilem, erat; aliusque eiusdem in Lernâ Arcadiæ Prouinciâ à Pontine Monte incipiens celeberrimus fuit; sed hîc obiter notandum mihi videtur non errasse præclarissimum Marinum Italum Poetam in illo carmine à Zoilis, & Momis aliquibus tantopere dilacerato.

Diè la Fera magnanima di Lerna.

Quià Lerna apud Melam, & Ptolemæum ex sententiâ P. Ferarij in suâ Censurâ Geographicâ, est etiâ oppidum Laconiæ Mediterraneum vulgò *Phonea*; & Leones in illius C nemoribus, mediterraneisque in illis locis quamplures degere solebant. Eiusdem conditionis fuere Cereri dicati alij, vt apud Anthedonem Bœotiæ Ciuitatem, propè Mesabium Cabiridrum Montem, vbi & alterum vnà cum Proserpinâ filiâ occupabat, cuius recessus omnibus, præterquam initiatis, & sacerdotibus interdicebatur. *In Sacris* tartarei huiusce Numinis (inquit Firmicus) *cæsa Arbor in effigiem Virginis componitur, & intrà Ciuitatem illata vsque ad quadragesimam noctem deplorata comburitur.* Ambo insuper hæc stigia Numina apud Sicyonios ad Phlicontem rectâ viâ stadiorum decem sinistrorsum, nemus Pycea dictum, superstitiosè cultum habuêrunt, in quo Ceres cognomine Prostasia, & Proserpina colebantur cum earundem, & Bacchi statuis, vbi seorsim viri, & mulieres festum celebrabant; sub Hecatis item nomine mendax alterum ex his Numinibus in Ortygiæ lucis adorabatur, vndè canebat Pindarus ad Hieronem scribens *Qui Lucos Hecate sacros, atque arua tenetis. --Ortygiæ, &c.*

Vesta & ipsa Cereri propinqua, & Saturno ratione originis Luco minimè fraudata est in Vrbe ipsâ à Palatij radicibus in viam nouam deflectente. Nec Pluto Rex vmbrarum tartareus nemoribus impiè sacratis destituebatur suprà Megaram ad oram sinus D Saronici. Nullum fuit tam infimum, & infame, tamquè ignobile Numen superstitiosæ, cœcæq; ethnicitatis, quod Lucos, & Templa non consequeretur. Prætereo Lucos à manibus (qui vitales Lares dicebantur, & Heroum Animæ, teste Seruio) incoli existimatos ab Antiquis, cuius census esse possent Argo Niobes filius in Argolico nemore, item Nerei filiæ in nemore Cardamille in Laconiâ. Pelops in Pelopio olympico; Egeria in Aricino; Castor, & Pollux non longè à Patrensium Nemore; Hercules tandem, & Æsculapius, qui Heroum quodammodò Coryphæi præ cunctis nominari possunt, ille à Theodo Rege Boiorum dicatum propè Reginoburgium Danubio imminentem obtinuit Lucum. Huic Epidaurius Lucus, itemq; Phœnicius destinatus fuit; Hinc Virgilius earundem exanimatarum Animarum nomine canebat.

Nulli certa domus: lucis habitamus opacis.

Sicq; Philosophantes cum Senecâ, dum propriæ salutis inter ignorantias versarentur,

L. 1. de errore profanæ Relig. Latona Diana *Lib. 9. Aen. Catul. epigr. 35. Boccat. de Sylu.* Vulcanus Neptunus *Homer. in Iliad. Pausan. in Arcad.* Mars *Id. Pausan. in Lac. Cato De re rust. c. 63.* Ceres *Pausanias in Arcad. Symphor. H. l. 13. c. 13 Ad Poema. tium S. Mariæ Ægypt. Raphaelis Rabbiæ Bononien. Symphor. H. l. 3. c. 13.* Proserpina *Iul. Firm. in lib. de Errore profanæ Relig. Ode 3. Pyth. ap. Ælian. in fine Var. Hist.* Vesta Pluto *Pausanias in Corinth.* Argo. Nerei Filiæ *Virg. 2 georg* Pelops Egeria Cast. & Pol. Hercules. Æsculapius *Lib. 6. Æn.*

Seneca ep. 41. tur, *proceritatem syluæ, secretum Luci, vmbræq́. admirationem in Luco vetustarum Arborum, & densitate ramorum conspectum cœli submouente fidem Numinis fecere.* Musas præterea Cythereides à Cythere saltu appellatas, inter quas Thalia à syluarum virore dicta fuit, studijs literarum, artibusquè omnibus liberalibus auspicatissimas in syluis fuisse constat, quibus Numa Pompilius extrà portam Capenam Romanam fontinalem, & latinam, quæ Camœna tunc dicebatur, Lucum ingentem sacrauit, quem medium ex specu opaco fons perenni rigabat aquâ; ab istis superstitiosè creditus est in vitâ seruatus Comatus Siculus, per annum integrum in Arbore ab Hero inclusus, vt fame periretur, in pœnam quod quotidiè de Domini gregibus aliquid eisdem Musis offerendo, illius peculium diminuisset; sed re verâ fuerunt Apes, quæ in eàdem Arbore mellificantes miserum aluerunt; vndè Camœnarum dulcedinem inuocatam ità casualiter expertus est. Quoscumque somniabant placidos, seu furentes Deos, omnes tam confusim, & mixtim, quàm separatim inuocare, & venerari inter Arbores ipsas Antiqui, non aliâ certè ratione, quàm errabundo horrore ducti, volebant; vt ille musarum cliens verissimè expressit.

Musæ

Tit. Liu. Dec. 1. l. 1.

Vitruuius l. 8. c. 3.

Gilb. Cogn. lib. 1. narrat. ex Theocr.

Beyerl. Th. Tom. 7. S p. 428. e.

Papinius de Arboribus.

Subter opaca quies, vacuusq́. silentia seruat,
Horret, & exclusæ pallet mala lucis imago,
Nec caret vmbra Deo.
Arboribus suus horror inest, quin ipse sacerdos
Accessus, Dominumq́. timet deprehendere Luci.

Dij omnes

Horrentem tali pacto Deorum omnium Lucum propè Athenas fundatum obseruamus, quem Sylla in Athenarum obsidione ad aggerem extruendũ excidit. Furinæ quoque Latronum scelerosæ, atque nefariæ Deæ Lucum erectum legimus in Latio, cui nigræ mactabantur oues; aliudque Albuneæ (quæ Albunea ab aliquibus Sybilla Tyburtina credita est, & ob admirabilem sapientiam à vicinis Populis pro Deâ cultâ; ab alijs λευχοθεα, siuè Ino Athamantis vxor, quæ furentem coniugem metuens, vnà cum infantulo Melicerta in mare se præcipitem dedit. In Regione Tiburtinâ Romæ, in quo Bos alta cædebatur, & de nomine Deitatis in eo cultæ dicebatur *Albunea*, quo respiciebat Virgilius canens. *----Lucosq́. sub alta*

Furina.

Sibylla.

Virg. l. 7. Æn.

Contulit Albunea, nemorum quæ maxima sacro
Fonte sonat

Boccat. l. de Syluis.

Horrenti in hoc murmure erat profectò, vti inquit Boccatius, seu in fonte, seu Arboris in trunco spiritus aliquis immundus, qui deceptis orantibus responsa daret ambigua. Maricæ item Deæ, quæ à Minturnensibus in Campania maximè colebatur, quam Lactantius Firmianus Circem fuisse dicit, & seruius Fauni vxorem autumat, Lucos fuisse compertum est. Lauernæ insuper Deæ Furum Romæ apud Portam Lauernalem, quasi portam Furum, nam Fures antiquitus Lauerniones dicebantur, detestabili religione dicatus erat, cum ad crimina potius iuuanda, quàm tollenda dirigeretur, ideò ille cecinit de Furibus huic Deæ vota facientibus *----Pulcra Lauerna*

Marica

Lauerna

Horat.

Da mihi fallere Da iustum, sanctumq́. videre,
Noctem peccatis, & fraudibus obijce nubem.

Hilerna

Supradictis non absimilem legimus Hilernæ Deæ Lucum in Vrbe, de quo Sulmonensis *Adiacet antiquis Tyberinæ Lucus Hilernæ;*
Pontifices illuc, nunc quoque sacra ferunt.

Ouid. l. 6. fast. v. 104.

Cranus

Berof. Chald. de 7. Assyr. Rege.

Suadela.

Pausanias in Corinthiacis

Aurunus etiam in Vetulonia (tradit Berosus) Lucum sacrauit Crano, & inter Isos, hoc est Deos, annumerauit. Suadelæ Deæ Templum in Luco iuxtà Sythan Amnem apud Ægialenses cauendum valdè videbatur, atque timendum, ob acutos linguarum gladios, quorum minus malum est mentiri, decipere, & præstigiari; Hæc heù nimis reuocant Priapum, quem D. Augustinus à Mutino neutiquam distinxit, quemuè Hortorum Deum communis Ethnicorum consensus, siuè magis error anteà fecerat, cui Phalagogia scelestissima sacrificia offerebantur, cuius nequissimi numinis antitypus apud sanctissimam Religionem Catholicam est D. Laurentius pudicissimum, innocentissimumque ignem promouens. Primis impijssimarum illarum gentium sacrorum Ministri, seu Præsides fuere Druydæ calceis ligneis, & pentagonis vtentes ab Arboribus denominati, de quibus Lucanus eorum sugillans mores.

Et vos Barbaricos ritus, moremque sinistrum

A *Sacrorum Druydæ positis repetistis ab armis.*
Solis nosse Deos, & Cæli Numina vobis,
Aut solis nescire datur: Nemora alta remotis
Incolitis Lucis, &c.

Et hæc eorum sylua meritò succisa fuit à Tiberio, quando ipsos omni Galliâ exegit. Sed eundem Poetam audiamus magicas Druydarum operationes carmine prosequentem ---- *Vobis Auctoribus Vmbræ*
Non tacitas Erebi sedes, Ditisque profundi
Pallida Regna petunt; regit idem spiritus artus
Orbe alio; longæ canitis si cognita vitæ,
Mors media est, &c.

Hæc tam infanda Druydarum portenta portentosam, ac Phalagogicam, nec satis vnquam detestatam menti reuocant impijssimæ Basilidianorum sectæ Idololatriam, & præcipuè cum à Gallis communiter credatur Druydum origo venisse ab Auctore Druyde, vel (vt vult Schedius) Viscone, à Gallis inquam, ad quos cum *Marcus quidam de* B *Basilidis Gnostici stirpe* (sic D. Hieronymus) *descendens primum venerit, eas partes per quas Rhodanus, & Garumna fluunt sua Doctrina maculauit, &c.* Mysticum enim nomen ΑΒΡΑΞΑΣ, seù & ΜΕΙΘΡΑΝ, ab institutore suo Basilide Simonis Magi discipulo acceperant, quod vtrumq; græca supputatione, vt docet eruditissimus KirKerus mihi maximè veneratus, & cui plurimum debeo, numerum CCCLXV. iuxtà numerum dierum anni designat, & illo significabant Animam solarem omnia dominantem, & in totidem diuisam Deos; quot Dies annus habet, vt Tertullianns aiebat,
Tantos esse Deos Basilides credere iussit,
Quantos, & Dies Annus habet, tot denique Mundos.

Tot sub figuris suum hoc spectrum Abraxam colebant, vt Proteum dixisses. Et nè omnes istorum hæreticorum hic referam superstitiones; *timeo enim* (vt verbis Epiphanij de hac re loquentis vtar) *ne fortè magnum hoc venenum totum reuelem, velut cuiusdam Basilisci serpentis faciem, ad perniciem magis legentium, quam ad correctionem.* Aliquas dumtaxat ad rem nostram magis opportunas adducam, nam non aliter ac Pro-C theus *Arbor quoque sæpè videri* poterat hoc tam infandum Idolum; multas itaq; incidi fecerant Gemmas, quarum nonnullæ TERMINALEM ARBOREM insculptam habebant, eo prorsus picto, quo à veteribus Romanis pro Deo Termino adorabatur, illique *Vino, fructibus, & fauo mellis* (inquit Chifletius) *sacra faciebant, Terminaliaque ea sua appellabant.* In alijs Deus Terminus cornutus DVAS interpositus ARBORES; in alijs Abraxas Cornu figuram induebat superstantis Cornui FRVCTIBVS ARBORVM OMNIGENIS pleno, velut erat Amaltheanum; in alijs nudum Harpocratem referebat CORONAM FRONDEAM manu gestantem; alibi CORONA FRONDEA, vel illius vice scutum circumquaque frondibus coronatum in dextra .s. stabat ab hoc monstro Abraxeo gallinaceum collum, & caput habens, bustumque, & brachia humana, pedesque anguineos, effigies, vt credam aptissima ad denotandum execrabilissimam eiusmodi hęreticorum impietatem; qua tot veros tartarei Draconis filios declarabant adorantes ligna, harpias, *Serpentipedesq; Gigantes*; in pluribus excisa videbantur plura Animalium capita vnita, ex quibus monstrosissimum resultaret portentum, vtputa caput humanum, vel facies tantum iusto maior, & barbata, vicem tanquam ventris D gerens, gallinaceis pedibus insidentis, suprà quem, caput, & collum esset equinum, ingentem RAMVM ARBOREVM rictu tenens; rectò fuissent in alijs alæ, in alijs caput hircinum cum cornibus, in alijs aliæ penè inexpressibiles deformitates, horridiores illis, quas in æui sui pictoribus, atque Poetis deridebat Horatius,
Humano capiti ceruicem Pictor Equinam
Iungere si velit, ac varias inducere plumas
Vndique collatis membris, vt turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa supernè;
Spectatum admissi risum teneatis amici?

Quarè id facerent ex Camillo Leonardo tradit Macarius, quod nimirum, *cum in aliquo lapide diuersæ sint Virtutes, ita & in lapide figuræ sculptæ ex diuersis animantium partibus sunt, quæ similitudinariè effectum lapidis ostendunt.* Hinc easdem Gemmas amule-

Lib. 1. Pharf. Auentin. l. 2. Annal. Boic. H. Boeth. l. 2 Auentin. l. 1. Annal. Boic. Laur. Beyerl. Th. Vit. Hum. T. 1. A. p. 642. S. p. 415. Sched. de Djs Germ. Syngramm. 1. c. 10. Epist. 39. ad Theodorum. Parte altera Tomi 2. Oedipiclass. 11. c. 6. Aduers. Marcionem l. 1. c. 7. Diesmono syllabum longum Hæresi. 26. Ouid. l. 8. metam. Macar. Gemm. 92. Paul. I. C. l. 5. recept. sent T. 22 Io. Chifle in gē. Abrax. comm. c. 13. Gemm. 91. 21. 38. 6. & 8. Ouid. lib. 4. Tri. Eleg. 6. H. In Arte P. Macar. lib. eod. c. 6.

amuleti loco geſtandas præcipiebant, vndè multa, & mira ex hoc monſtro Abraxe quo-quo modo Gemmis inſculpto, inſulsè promittuntur apud Camillum Leonardum ſcribentem (vt refert idem Macarius) *hic lapis ſic ſculptus Virtutem habet contrà inimicos, & victorem geſtantem reddit, & ad venena valet: ſanguinem quoque ſtringit à quocunq; loco fluat*. Sic etiam ſentiebat Q. Serenus Sammonicus in eadem Hæreſi ſtulte perſiſtens, Baſilidiſque, vt apparet ſectator, vbi ad curandum Hemitriteum, febrem .ſ. ſpuriam tertianã, hæc ſuperſtitioſa remedia, aut potius animi veneña collo alligari iubebat.

L. 3. de lap. & gemm. cap. 6. Macar. Abrax. cap. 1.

Talia lanquentis conducent vincula collo,
Lethaleſque abigent (miranda potentia) morbos.

Nec vberius inter Apiſtopiſtorum huiuſmodi prauiſſimas ſuperſtitio nes, & hæreſes Arborum præ cæteris abuſum deſcribam, cum horreat calamus ad vlteriora progredi, quæ magis inficerent, quam augerent eruditionem. Modeſtius erit obſeruare Diales Romanorum Flamines ſuis operam dantes non ità temerarijs ceremonijs, aut malitioſis in prauitatis ſummo. Tunc enim ſolebant ipſi cœco quodam animi ductu vnguium, & capillorum præſegmina ſub Arboribus terræ mandare, quarum Arborum alias felices, alias infelices religione illa ſua prædamnare ſolebant; Immò Intercidonam Deam dum ſomniabant, quæ ſecuribus cædendarum Arborum præſideret, & vtiles quodammodo redderet Arborum caſus, atque cæſiones, deteſtantes inſuper Arbores fulguritas, vtpotè quæ à Cælo ipſo damnatæ, atque inferis addictæ furijs, atque tormentis viderentur, Collucandarum pariter in ipſis Arborum Lucis ijdem Romani, hac quoque inſulſa Religione vtebantur: SI DEVS ES, SI DEA ES, CVIVS SACRVM HOC SIET, IVSQ. PORCO PIACVLO IMMOLANDO BONAS PRECES PRECOR VTI SIES VOLENS PROPITIVS MIHI, DOMO, FAMILIAEQ; MEAE, LIBERISQ; MEIS. HARVMCE RERVM ERGO MACTE HOC PORCO PIACVLO IMMOLANDO ESTO; Hæc expræſſit Sedulius deflens elementorum, Idolorumque indignos cultores hoc pacto,

Al. ab Al. l. 6. D.G. c. 12

Cato cap. 113. rei ruſt

Sedul. in opere Paſchali

Arboreis alius ponit Radicibus Aras,
Inſtituitque Dapes, & Ramos flebilis orat
Vt natos, charamque Domum, dilectaque iura,
Coniugijque fidem, famulos, cenſumque gubernent.
Lignee Ligna rogas, Surdis clamare videris,
A mutis reſponſa petis, quæ iura Domorum
Hac ratione regunt, ſi cæſa ſecuribus aptis
Ardua pendentis ſuſtentent culmina tecti,
Aut ſubiecta focis Dapibus famulentur edendis.

Quin & Gentiles omnes vlterius deridet, & ſenſu verè Catholico docet quiſnam debeat eſſe Arborum vſus, vt ſuperſtitioſus ipſarum euitetur abuſus. In Syluis etenim, antiquiſſima omnium repetendo tempora, nulla non exercebantur ſcelera, nullæ impietates excogitari poterant, quæ ibidem locum non haberent, vbi adaucta indies hominum malitie à Dæmonibus ſub ſpecie Religionis cũctis illudebatur. Eiuſcemodi ſcatebat impietatibus Lucus ille, quem ad Orientem Vrbis Hieroſolymæ Moloch Idolo, ſiuè Baal ſacratum fuiſſe legimus ab Achab illecebris Iezabelis illaqueato, & Manaſſe Regibus Hebraici Populi à veri Dei cultu deſciſcentibus; ità de Manaſſe ſit ſermo in ſacris. *Et erexit Aras Baal, & fecit Lucos ſicut fecit Achab Rex Iſrael.* Narrat enim Adricomius Ammonitas (qui propterea ſummo iure delinquentes interpretantur) eiuſdem Idoli cultores, vbi Thure litaſſent, illi conſueuiſſe ſub Arborum opacitate verſari. Sic Tyberius Imperator in ſyluis paſſim inuenit venereos iocos, & nefarias operationes exegit, interque huiuſmodi ſuperſtitionum ſedes, atque impietatum promptuaria ſyluas nempè celebrabantur Hercinia Germaniæ, Arduena Galliæ, Ciminia Hetruriæ, Dodona Chaoniæ oraculis decantatiſſimæ. Templa inſuper, & Lucos non, niſi armatæ adibant ſuperſtitioſæ illæ Gentes, vt Hiſtorici tradunt; *Necnon maiores veſtri Templa ingrediebantur niſi armati*, vt tutius poſſent omnem crudelitatem, atq; inhumanitatem in actum deducere; Legimus, .n. quod in Adona Britanniæ inſulâ Luci erant nefandiſſimi ſimul, & ſæuis ſuperſtitionibus ſacri, in quibus ſolebant Incolæ Aras captiuorum adolere cruore, & hominum fibris ſuos conſulere Deos. Arboribus quidem parcebant, non autem hominibus omnis obliti pietatis, & omni humanitate ſpoliati, capitalem ideò legem

4. Reg. 21. 3. Reg. 16. Adric. nu. 190. Suet. in Tyb Plin. l. 15. c. 3. T. Liu. l. 9 ab V.C. Boccat. de Sylu. Cæſar l. 3. Panegyriſt. Ald. Hiſt. admir. t. 5. p. 94. Dodon. Pempt. 6. l. 4. c. 2. Suidas Crom. l. 15.

A legem tulit Alexander Magnus Thebanos euersurus, ne Templum, aut Lucus ullus à suis violaretur. Prætereà Lithuani olim Lucos quosdam ità sacratos habebant, vt eorum Arbores violare ferro nefas esset, quæ nec impunè tangi poterant, nam præstò erant Dæmones, qui aut occidebant ferientes, aut saltem eorum membra mutilabant. Multæ aliæ nationes eâdem superstitione affectæ fuere, vt aliqui Populi Indorum, & Phœnices, qui Arborum cæsionem, & quamcunq; aliam violationem pro capitali facinore habebant, & quas casu aliquo auulsas, aut intermortuas vidissent, luctu, & deploratione ex patrio sacrorum ritu prosequebantur. Nonnulli, vt Locrenses, publicum sacrum facturi, pro Boue, compositum ex minutis lignis Bouis simulacrum Dijs obtulerunt, vndè Adagium λόκρικος βοῦς. Alij, vt Colchi, Arboribus suos mortuos suspendebant, quasi Dijs ipsis committerent. Alij, vt Scythæ, filijs iubebant, vt parentum cadauera super Arbores sub dîo niuibus, glacieiquè expositos collocarent, sceleratos eos reputantes, qui corpora defunctorum humarent. Kirgessiorum in Tartaria sacrificuli, non nisi Arbore conscensâ puluerem ex sanguine, lacte, fimo bouillo, & terrà in populum spargebant, eiuscemodi aspersiunculam pro Deo colendam adhortantes. Stultiori B verò superstitione delirabant Adamitæ, qui Arbores nudi conscendebant, & panem cœlestem tandiu expectabant, quousq; semineces in terram caderēt. Sic Syluas Schlauones, & in illis Nymphas, aliosq; dæmones coluisse tradit Dubrauius, quin & illis inter sacrificandum solitis vaticinari Sueones in Vpsalia Templum erexisse speciosissimum quibus sub ingenti Arbore homines infandâ superstitione mactabant. *Arbor* (inquit Crā-zius) *incognita iuxtà Templum stabat ingens, patulis diffusa ramis, æstate, & hyeme iuxtà virens, etiā in plaga frigidissima.* Sed vt expurgaret quodammodo hanc superstitionem doctissimus P. Caussinus Soc. Iesu, vtq; quod olim Sathanæ fuit, vero Deo dicaret, symbolicè figurari posse per eandem asseuerauit Beatissimam Virginem inter peccati hyemes intactam; quomodò enim labem contraxisset, quæ (vt ait D. Augustinus) *quantum creaturæ conditio patitur Luci inaccessibili videtur vnita?* Quin & eâ superstitione Arbores ergà fulguritas tenebantur, vt illas, tanquā diuinitus tactas religiosissimas haberēt, credentes Deos sibi illas Arbores, locumq; earundem, tanquam vltores scelerum, sibi asciscere voluisse, precibusq; institutis solēnibus quosdā mercede cōductos *Strifestarios* C nuncupatos, ad fulguritarum Arborū sacrificia, strue, & ferro perficienda mittebant, & hi solemnibus hisce verbis vtebantur IVPITER. TED. HOCE. FERCTO. OBMOVENDO. BONAS. PRECES. PRECOR. VTI. SIES. VOLENS. PROPICIVS. MIHI. LIBERISQ; MEIS. DOMO. FAMILIÆQ; MEÆ. MACTE. HOCE. FERCTO. ESTO. Lignū prætereà Fulguritæ Arboris amplissimis virtutibus à Numinibus ipsis donatū credebant, licet Arborē ipsam, ceù infœlicitatis speculū quoddam, & scopū habuerint, & inter alias virtutes superstitiosè confictas ligni has recensebant, vt qui vehemētissimo dentiū dolore affligeretur, si manibus post terga reiectis è ligno fulgure icto demorderet aliquid ad dentem, illicò sanaretur. Nec fulguritis tantum Arboribus tantam superstitiosè credebāt inesse virtutē, sed tenebant quoq; cęcissimi illi viri ex simplici alicuius rami cuiusdam Arboris, quam Gręci *Ostigiam* vocant, aquosa circà saxa penes ipsos Græcos solitariè nascentis in domum aliquam illatione, difficiles partus fieri, maximoq; mortis in discrimine propterea miseras sisti posse puerperas. Alij tentabant Arbores exorare vt vi uerent, vel aliò transmigrarent, & à Tellure ipsâ impetrare contendebant, vt alienas vellet alere plantas, aduenasq; nutrire, nec à cælo inflexibili hanc gratiam expectandam D esse astruebant. Alij steriles minabantur Arbores, acutā ad radices ponendo bipennem, quibus ob intercessionem amici alicuius parcentes, Arbores ipsas deinceps fructuosissimas reddere credebant. Omnia hæc tali pacto tribuebant Arboribus, quià eas diabolico astu pręstigiosè loquentes audiebant, in quibus maligni spiritus sub diuersis Nympharū latebāt nominibus, Lētodames v.g. Nebrophones, Therij, Britomastis, Lycastes, Erynarces, Opis, &c. Hinc sub eiuscemodi cacodæmonis specie oraculū hocce Corinthijs redditum est, vt eā quærerent Arborem, in quā Baccharū sacra explorans Pentheus ab eisdem dilaniatus fuit, & inuentæ diuinos conferrent honores. Et ideò ex oraculi monitu Arbore reperta, duo lignea signa in foro liberi Patris constituere tota deaurantes, præter facies, quas minio Ægyptiorum more (minio.n. Arbores non solum, sed oues inficiebant Ægyptij sub veris tempore dicentes tunc totum mundum conflagrasse, & proptereà vim calamitatis iterum repellendæ in minio esse positam) obliniuere, Lysium vnū, &

Erasmus. Lucian. de Syriâ. Deâ. Ael. l. 4. c. 1. Ale. ab Ale. D. G. l. 3. c. 2. Gabr. Bute. Dubr. l. 1. In Suec. præfat. Ol. magn. l. 3. c. 5. Causs. symb. polyhist. l. 10. n. 12. D. Aug. ad cathec. l. 4. ex Suet. Catoc. 134 de re rust. Plin. l. 13. c. 21. id. l. 16. c. 32. Constan. Cæs. lib. 10. cap. 83. Bocc at. Gen D. l. 7. c. 14. Pausanias in Corinth. Epiph. L. C. adu. hær. 18. & Nouar. T. 2. Adag. 1261.

Epiph. L. C. adu. her. 18. & Nou. T. 2. Adag. 1261. Lucian. in Dial. mortuorum de sacrif. c. 5. Pl. l. 12. c. 5 Cranz. l. 3. Vandaliæ c. 37. Sched. de Dijs Germanis Musc. l. 3. comm. Lib de morib German Th. V. H. superstit. p. 450 & 439 l. 1. Annal. D. Aug. l. 6. de ciuit. D. cap. 9.

Baccheũ alterũ appellantes. Nec aliud erãt eiusmodi signa, nisi statuæ Numinum, quorũ præseferebant figuram, summâ culta superstitione. Sic Palladium sigillum paruum ligneũ erat, quod Troianum Regnũ tueri credebatur. Nullũ erat nemus, quod antiquis illis tẽporibus numinis alicuius vniuersali sub iurisdictione non esset, nullaq; Arbor speciatĩ dabatur, quæ Deos partiales non obtineret, tanquam partialia quædam Templa. *Arbores fuere Numinum Templa*, (scripsit Plinius) *priscoque ritu simplicia iura, etiam nunc Deo præcellentem Arborem dicant, nec magis auro fulgentia, atque ebore simulacra, quàm Lucos, & in ijs silentia ipsa adoramus. Arborum genera Numinibus suis dicata perpetuò seruantur, vt Ioui Æsculus, Apollini Laurus, Mineruæ Olea, Veneri Myrtus, Herculi Populus: quin & syluanos Faunosque, & Deorum genera syluis, ac sua numina, tanquam è cœlo attributa credimus.* Nulla quoque dabatur Arbor in particulari, quæ Deo alicui, aut bono, aut malo, albo scilicet, aut nigro non subijceretur. Apud Vuandalos, qui Deos quamplurimos in Lucis, ipsosque Lucos pro Deis habebant, *Belluck* dicebatur Deus albus, & *Zertubuch* Deus niger, bonus scilicet, & malus Genius, omniaq; hæc numina sic ab se ipsis conficta adeò magni faciebant, extimescebantq; miseræ Gentilitatis Homines, vt tenebrarum pœnis dignissimos se indicarent, quemadmodum Antiquiores Germanorum, qui superstitione miserabili ducti Diuos suos sacros, non nisi ligatis manibus, & pedibus adirent, id scribente Tacito; *Nemo, nisi vinculo ligatus ingreditur, vt minor, & potestatem Numinis præseferens, si fortè prolapsus est attollere, aut insurgere haud licitum. Per humum euoluuntur, eoq; amoris superstitio respicit, tanquam indè initia gentis, vbi Regnator omnium Deus cætera subiecta, atque parentia.* Hæc Germanorum natio consecratos à Thuiscone suorum Regum primò Lucos, & Nemora, in quibus res diuina fieret, habuit; credebatur cæleste Numen prę magnitudine suâ, nec parietibus cohiberi, nec aliquâ terrestri specie repræsentari posse, quin & adhuc Germanis à Luco, quem *Bald*, dicunt (tradit Beyerlinck ex Auentino) denominata nonnulla manent *Balfart*, *Ballen. Ballengehen*, priscæquè superstitionis sunt reliquiæ, cum illud celebrem ob religionem conuentum, hæc ad sacras ædes salutatum superos proficisci significent. Nec aptiorem poterant Gentiles suis Dijs colendis locum statuere, quàm syluas, cum ipsis longè feris deteriores, nil minus, quàm feræ multiplices essent, quandoquidem Ethnicus Varro Ethnicorum Numinum conquisitor suprà triginta millia commentitiorum eiusmodi Deorum se reperisse testatus est. Rituum propterea, sacrificiorumque excreuit numerus, quorum *666.* genera Ægyptijs in vsu fuerunt; qui omnes ritus non nisi damnabiles à prudentioribus Ethnicorum quoq; habiti sunt, *Barbari, sæui, ferales*, & *inhumani* iudicati *---Barbara ritu*

Lucanus [illegible] l. [illegible] Phar.

Sacra Deum structæ sacris feralibus Aræ,
Omnis & humanis lustrata cruoribus Arbos.

Sed si omnes Antiquorum erga suos Deos superstitiones recensere vellemus, deficeret prius dies, quàm ad illarum minimam partem esset deuentum. Id sufficiat, quod sicuti diuersis Populis, diuersa Numina, & hæc vt plurimum in syluis colebantur,

Ouid. l. 3. Fastorum

Pallada Cecropidæ, Minoia Creta Dianam,
Vulcanum Tellus Hypsipylea colit.
Iunonem Spartæ, Pelopeiadesquè Mycenæ,
Pinigerum Fauni Mænalis ora caput.

Solas celebriores syluas exaratas tot variarum superstitiouum in testes protulisse; quæ quia mutæ sunt, causam nostri sermonis aliò conuertemus prodigijs, & ostentis, ostendentes quæ in humanis actionibus fugienda, aut appetenda sint. Sed prius in superstitionum coronidem addemus miracula magica circà Arbores nonnunquam operata.

Præstigia

Fulgos. l. 8. cap. 21.

Arbores loquentes, & mediâ hyeme florentes magicè.

Nec enim superstitionibus aliquid aptius subsequi poterat, quàm ipsa præstigia superstitiones omnes in se continentia. Sic in Philostrato legimus Apollonium Tyaneum vidisse Gymnosophistas in Æthiopiâ, qui Arbores, vt ad humum se inclinarent, & humanas efformarent voces, efficiebant. Quod certè non nisi cacodæmonum operâ factũ censendum est. Refert & Cuspinianus Guilielmũ Hollandiæ Comitem, vbi contrà Fridericum II. & Conradum eius filium Aquisgrani Rex Romanus coronatus esset, Coloniam redijsse, lautissimumq; Principibus instituisse conuiuium, in quo, vt fertur, mirabili operà pseudo Philosophi cuiusdam Arbores mediâ hyeme effloruerunt, & herbæ germinarũt. Quod & Scriptores eiusdem ætatis tradunt, & multi se vidisse testati sunt.

PRO-

A

PRODIGIA, ET OSTENTA.

NOstra hæc de Arboribus Vniuersalis tractatio, dum prodigialiter hîc procedere intendit *Delphinum syluis*, ceù blandum tranquillitatis auctorem *appingit*. Porrò dicent, significabuntq; futura, & ostentabunt ea, quæ præter naturam accident in Arboribus producta. Muto sic Arbores loquuntur sermone; Visibiles huiusmodi voces prosequi, & ab alijs obseruatas repetere non indecorum, nec inutile fortassis erit. De varijs Arborum ostentis Aristandri apud Græcos volumen olim extans memorat Plinius, vt & Commentarios super eâdem re C. Epidij Latinos, dicens, *qualibus ostentis Aristandri apud Græcos volumen scatet. Apud nos verè C. Epidij Commentarij, in quibus Arbores locutæ quoq; reperiuntur*; statimq; subiungit: *subsedit in Cumano Arbor graui ostento, paulò antè Pompeij Magni bella ciuilia, paucis ramis eminentibus. Inuentum Sibyllinis libris internecionem Hominum fore, tantoq; eam maiorem, quantò propius ab Vrbe posteà facta esset.* Quod sine folijs fructificauerint quandoq; Arbores, vt Vuæ, Oleæq; ex Plinio dici potest eas significare valuisse accidentalem solum Annonæ infelicitatem, indicasseq; fructus solam deteriorem mutationem substantialiter esse malam; quemadmodum etiamsi planta Arborea in infeliciorem speciem conuersa fuerit, vt cum loco Palmæ v. g. Ficus suborta est, quæ Pisonis grauis Autoris testimonio, ex Plinio, Pudicitiæ subuersionem M. Messalæ, & C. Capij Censorum lustro, præcessit. Hinc Arbores illæ, quæ in Agro nostro Bononiensi Seruio Flacco, & Q. Calphurnio Consulibus anno V. C. 621. Mundi verò sec. Sculterum 3825. Christiq; antè aduentum 135. proprios super truncos, & Ramos fruges cælesti benignissimo influxu natas aluere, Ciuitati eidem à 54. annis Nobilissimæ Coloniæ Romanæ prærogatiuâ illustri Gloriosum illud epitheton Pinguis acquisiuere. Quid simile quoq; cum acciderit Vrbi propius Publio Aelio, & Cn: Cornelio Consulibus, *in Arboribus enim tunc nata produntur frumenta*, ex eo superandum fore Annibalem, felicissima præsagia elici potuerunt. Contrarium verò euenire facile posse venit affirmandum Arboribus subitò, & sinè manifesta causa arescentibus, aut mutationem omninò præternaturalem à longa, & totali arescentia ad subitaneam reuirescentiam, & florificationem subeuntibus; quæ feralia ligna igni deuota censuere nonnulli, quemadmodum fuere Arbores illæ Anglicanæ paulo antè mortem Aurelij Ambrosij Britannorum Regis Londini pulcherrimo, & viuidissimo virore de repentè spoliatæ, siccæq; prorsus redditæ: vigente tali pacto inter vegetantes mortalitate infausta timeri, & inter sentientes possunt; deuicta verum ex opposito procidentia quacunq; lethali omnis exurgit, atq; triunphat felicitas; id connotarunt semper Arbores collapsæ, quæ se ipsas in pristinum nullo adiuuante locum restituere. Tempora ciuiliter euersa pristinam hoc pacto repetiere fortunam anno V. C. 102. tempore Caij Marij, & Caij Flauij Consulum; validissimo namquè concurrente superum causarum Virtute naturalium, effectus omnes roborantur non modò sed meliorantur in congeneis omnibus rebus affinitate quadam iunctis, quādo consensus vnus, conspiratioq; vna vniuersum terrarum orbem conseruat. Refert Sabellicus Arborem quandam fuisse pedum quadragenum altitudine, crassitudine bisseptenum in Thuringis Galliæ sua spontè in diuersum transijsse; nec multum ab indè Saraceni vastarunt Italiam; Anereticis itaq; Dominantibus causis ferales, & succisorij nonnisi expectantur effectus, necnon magni momenti alterationes; sed quis non expauesceret in illius Prodigij, seù Ostenti recordatione, quod in Herefordensi Angliæ Prouinciâ, in Oppido Kenneistono accidisse traditur à Viglio Zuichemio, scilicet in Monte Mercleo oppido prædicto conternimo, vbi terra discessit, montemq; cum subiectâ caute, (ingenti strepitu prius, & stridore præmisso, vt longè exaudiretur) ac si ex diuturno somno consurrexisset, & iam migrare contenderet, spontè sua se extulit, in superioremq; locum relicto cubili profundo contendisse; Quò cum venisset, & constitisset triduum integrum, Mons prædictus iter denuò fecit, ità vt septimam antè Matutinam 40. passibus à primo loco abfuisse conpertus fuerit. Abstulit prætereà secum Arbores, casas, ouiumq; & pecudum adhuc pascentia Armenta simul, atque Pastores. Arborumq; ipsarum aliæ, aut in itinere sitæ Monti prædicto accedenti adiunctæ ità coaluerunt, vt nil melius, si inibi prius radices egis-

B, C, D (margin section letters)

Horat. in Arte Poet.

Plin. l. 18. H. nat. c. 2.

D. August. tract. 16. in Io.

Plin. l. 17. cap. 25.

Iul. Obsequens de Prodigijs n. 85.

Bonon. pinguis.

Martinus Vuinrichius de monstris cap. 15. p. 157. & cap. 18. p. 178.

Symphor. Hort. l. 2. c. 21. ex Turnebo.

Iul. Obsequ. de Prodig. nu. 103.

Sabell. l. 9. Enn. 8.

in Epist. ad Guilielmū Koonum.

egissent, aliæ vero infeliciores terræ dehiscentis hiatibus obrutæ iacuere. De Statuarum lignearum sudoribus prodigiosis, & omninò præternaturalibus esset aliquid dicendum, loquendo de sudoribus ab intrinseco prouenientibus, minimè autem ab austrino aere humidiore, & densiore illuc appulso, & in guttas concreto, vt sæpè accidit in guttis è superficiè marmorum procidentibus, ibiq; naturaliter concretis; sed illos consultò breuitatis causà omitimus. Addemus vnũ illud, quod præter naturã euenisse non est negandum, circa ligneam statuam in Herculis Templo tempore consulatus L. Cornelij Lentuli, & P. Vilj Trappuli, cui capilli inopinanter nati fuere: cuius causam non erit possibile assequi à natura non adeò remotam, quæ non minetur omen longè malum. Eiusdẽ potuerunt esse significationis Vuæ quædam barbatæ, quæ in Germania propè Landauium oppidum obseruatæ fuere anno Domini 1541. de quibus in Volumine monstrorum Aldrou. actum est; quemadmodum etiam serpentigena lignea Columna, quæ tempore Tarquinij superbi Romanorum postremi Regis ipsi Regi, pluribusq; alijs exitium denunciauit illos persequendo, & percutiendo. Multa insuper Prodigia, & ostenta haberi possunt inter Tesqua, quæ sunt loca secundum Festum edita, aspera, & inculta de quibus Lyricus, *namque deserta, & inhospita Tesqua*. Horrores Syluarum horrendas quandoq; voces protulere, inter quas Syluas Arsia antiquissima Hetruscorum perhibetur, quæ anno Vrbis 245. in Romanorum cum Vejentibus pugna percelebri, dum intempestæ noctis tenebræ densiores erant, has ambiguas articulauit voces, *in Exercitu Romanorum contrà Vejentes Hetruscorum perijsse plus vno, & vicisse in bello Romanum.* Aliæ aliquando Syluæ se ostenderunt infensas auibus ipsis, à quibus hæ omninò exulare, & proprios deserere nidos coactæ fuerunt, vt Lucus Anagninus Dianæ sacer vetustos apud illos ethnicos Romanos anno Vrbis 208. sub consulatu secundo Marci Valerij Leuini, & quarto Marci Claudij Marcelli: quod à malignis processisse spiritibus in falso illo Pseudonuminum cultu infælices horum cultores damnificantibus credendum est, & præcipuè quia, vt Plutarchus refert, in Pellene Achaiæ Castello à finus Corintiaci Littore LX. stadijs, ex testimonio Strabonis, distante, quoties ex Dianæ Sacello eius simulacrum à Sacerdotibus mouebatur, tam prodigiosam, aut satius loquendo, tam noxiam, & diabolicam illud vim habebat, vt propinquæ Arbores infæcundæ redderentur, hominibusq; intensus incuteretur terror, & oculorum acies ad proximam occæcationem obtunderetur. Arboreas demum in nubibus conspectas quandoq; fuisse prodigiosas figuras Meteorosophis haud est in ambiguo. Quod pro portento habitum est in Saxonia antè mortem Ioannis Ducis, & Electoris; ipsam enim hæ præcessere sublimes in Aere picturæ. *Arbor*, (vt scribit Ionstonus) *primò erat marcida, & euersa; expeditus hinc eques, truncatam ramis gestans Arborem; tum magna, & atra Crux in densa nube tandem ex eã fulmen visum est excuti horribile, ingenti cum sonitu.* Sed Prodigia, & ostenta Horribilia linquentes Monstrositatibus, & deindè Fabulis suauioribus in explicandis calamum exercebimus; dũ curiosas herclè, atq; cum volupate suspiciendas monstrositates iam ostendunt ordinatè nobis Radices Arborum, Ligna, Rami, Folia, Flores, & Fructus, quarum aliquas mox proferre liceat.

Iul. Obsequ. prod. 47. — *Iul. Obs. prod. 7.* — *Horat l. 1. ep. 14.* — *Iul. Obs. prod. 8.* — *Idem Obs. prod.* — *In Arati vita.* — *l. 8. Geogr.* — *Admir. Meteor. cap. 11.*

E F G

MONSTROSITATES.

PRoprium Radicum est serpere, non autem extrà tellurem repere, neque volare; verum in harum monstrositate Arborea Radix videtur aucupari volatus quandam speciem, dum Buboniformis potuit apparere, cum capite, oculis, rostro, collo, & alis, licet implumibus, vt in hac Tabellã, quæ pro exemplo habet Iuniperinarum Radicum quandam conglobationem, seù circumvolutionem, quæ pulli iam conformati in Ouo, & mox excludendi refert imaginem; cui Distichon hoc succinimus;

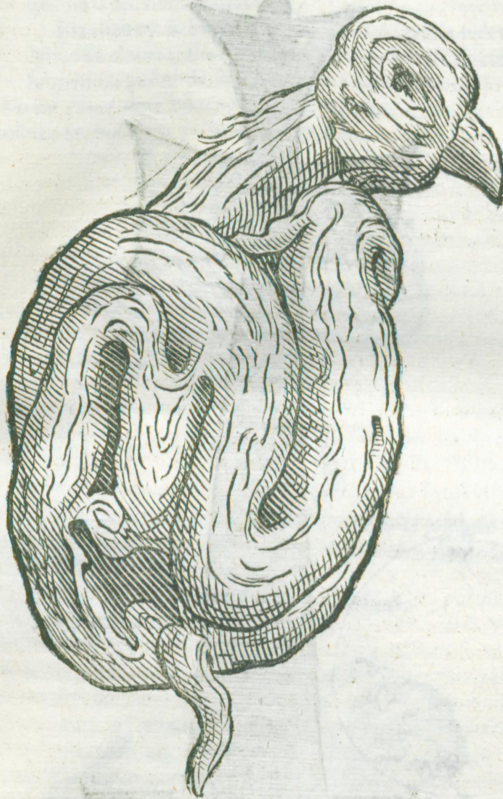
Plantarum Vitam natura orditur ab Ouo,
Quod solidè Bubo ligneus iste probat.

Radices Monstrosæ.

H

Radicem huiusce præcisè magnitudinis in suo asseruat musæo D. Iac. Zanonus Botanicus Bonon. perinsignis: ad cuius normam pictor subsequentẽ delineauit, & sculpsit. Venæ succedent monstrosæ, neruiq; in quibus sæpè sæpius admirabiles figuræ variarum rerum, & species, quæ fabrili manu effigiatæ videntur, apparent. Vnam Fraxineam Crucem

Bubo Rhizomenos.

cem pro venosorum, seù neruosorum monstrorum imaginibus exhibebimus. Hæc in igno Fraxineo à tempestate fracto in Anglia anno Domini 1559. mense Martio perhibetur inuenta, cuius mentionem habet Alanus Copus, multasq; denotauit iustorum tribulationes, à quibus tandem Dei misericordia liberarentur, vt innuit Io. Fenus his de illâ Carminibus.

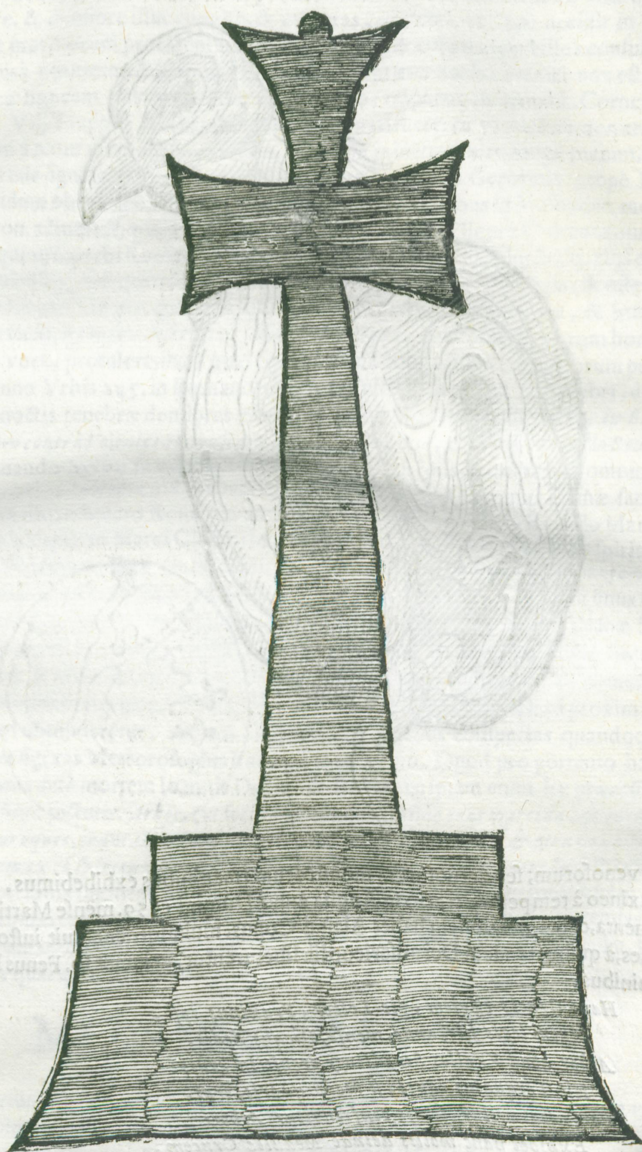
Dialogo 4. contrà Hæreticos fol. 507.

Hanc Crucis effigiem, pie Lector, Fraxinus ipso,
Quem legis hic, anno, mense, Dieque dedit.
Arbor apud VVallos Stradlingi creuit in aruis:
Hic Torquatus eques, si modo quæris, erat.
Tempestas oritur, fortis confringitur Arbor:
Exhibet hanc mollis deinde Medulla Crucem.
Formam Charta docet, Nux Auellana colorem,
Mensurâ, expressit quam tibi pictor, erat.
Fraxinus hæreticos duros, hominesque rebelles,
Mites corde viros tecta medulla notat.
Fraxinei Christi obscurant insignia trunci,
Obscurata tegunt signa, virosque premunt.
Sed Libani Cedros tandem, hæreticosque rebelles
Confringet summi ferrea Virga Dei.
Tunc cultusque Dei, Pietasque, Fidesque vigebunt,
Exeret & celsum Crux tua, Christe, caput.

D

No-

Crux Xyloneuris

Nobis pariter huic feliciſſimæ monſtroſitati Diſtichon ſequens apponere placuit,

Te iuſſam portare Crucem quid Homuncio tædet?
Quando vel ipſa vides Robora ferre Crucem.

Sed Nodi Arborei nullis alijs cedunt Arboreis partibus in monſtrandis omnium, & quarumcunq; rerum ſimulacris, idq; fatebitur admirabundus quicunque ſequentem Vetulæ effigiem in oleagineo nodo à natura delineatā ſpectabit hoc Diſticho animatā.

Vetulæ effigies Xyloſyndeſmis.

Quem cernis vultum, longæua eſt Nodus Oliuæ;
Pallada pictricem ſic manifeſtat opus.

Ex

A

Ex multis huiusce naturalis picturæ taleolis mihi concessis à D. Iac. Zanono duas in meo Musæo pulcherrimas, carissimasq; asseruo, quarum alias alibi videre licet, vt in Cospiano Musæo publici quoque iuris hic Bononiæ facto.

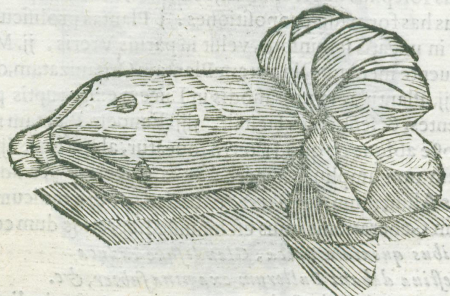
Suas habent & Folia monstrositates; nam alia videre est tuberculata, alia clauata, alia seiunta, alia vnita, & ceù calyculata, vt Vlmea sequentia, quibus Distichon hocce adaptauimus. *Folia Caliculata.*

Det vitam Viti magis Vlmus, vt alma maritæ
Vascula in hæc rores colligit Ambrosios.

Flere insuper haud vetant flores, qui tetras, & formidolosas præbent videndas imagines quemadmodum caninus est Rictus Granati Pomi à nobis elapso anno 1665. obseruatus, & ita receptus hoc Dimetro. *Flos Cynocephalos.*

Ne temere hæc carpas, ne sis noua fabula Mundo.
Latrat ab Elysys horridus iste Canis.

Limon tandem Αετοπρόσωπος Aquilæ caput referens notas optimæ significationis *Limon Aquiliniformis.*

pro-

propter Aquilæ maiestatem, Regiasque prærogatiuas, necnon Viuacitatem innuit, quarè Distichon hocce illi inseruimus. E

Nunc Aquila hic Limon, renouatrix mira iuuentæ
Fit tibi, quo sumpto sæcla Aquilina trahas.

Cœterum alia non sanè pauca inter fructus monstrosa nobis essent in promptu afferenda, sed quia de his agetur in suis particularium Arborum capitibus, ideò sat erit hæc pauca protulisse. Non subticebo tamen quod nō vulgari est dignum animaduersione, Naturam scilicet varijs nos alloqui solere modis, atq; admonere, & per has præcipuè Plantarum signaturas, quas vel singulis renouat annis, ordinariè procedendo sub missa veluti voce; aut extraordinarie vociferando quodāmodò per ipsas monstrositates, etsic à malo retrahere, atq; ad bonū nos incitare conari; quas omnes mutas voces Natura sagax nostram ad vtilitatem recondit, expressasq; sæpè nostris visendas, atque legendas oculis præbet. Harum plures species realium literarum latentes de potentia ad actum artificiosè educere conati sunt ingeniosissimi Neoterici, vt videre est apud doctissimum Gassendum, qui citat Dauissonum quendam Sarmatam, qui in lixiuio ex cineribus cantidissimis vrticarum facto, & congelato innumeras species, & ceù tot Vrticarum Idola obseruauit, vt & etiam in Resina abietina intrà Retortam pro destillatione apparata, & composita multas apparere Abietum Arbusculas cum suis Radicibus, Truncis, Ramis, Folijs, & Fructibus nos certiores Chymiatricè reddidit, subiungitq; Doctrinam hanc clarissimus Gassendus; quod ea Albuminis pars in Ouo Gallinaceo, quam *Chalasam* vocant, & veluti quoddam tuberculum apparet, est Pulli sentientis Germen, ex quo Pullus conformatur, cui propterea pars lutea cohæret, tanquā adiunctum Alimentum cōnaturale, quo vsq; Pullus ab Ouo exclusus extrinsecam capiat escam; ità est in Nucleo semineo Arborei Oui, in quo, præter manifestam particulam, in qua vis adest germinandi, & ex qua prima stamina fiunt, adest copiosa quædam substantia, quæ absumitur in Alimentum primum; illa autem particula germinatiua ea est quam instinctu Naturæ cognoscunt formicæ, quamq; præcisè erodunt, nè Granum quod diutius sibi seruare intendunt germinet, & nascatur. Et propterea Empedocles non ineptè dixit Oua parere; Ex quo Clarissimus Iosephus de Aromatarijs Assisias, Medicusque Venetus mihi dum viueret amicissimus has formauit propositiones. j. Plantas prolificum generare semen, illudq; excernere in uocatis seminibus, velut in paruis Vteris. jj. Materiam illam spiritu innato, & affluente mediante, in veram Plantam Organizatam, conformatam, viuificatam mutari. jjj. Plantulam varijs modis in Lucem exire ruptis putaminum retinaculis, vt pulli viuentes, & sentientes faciunt. jjjj. Eandem Plantam natam extrà terram diù viuere non posse absque eo quod à terra foueatur, alaturque. jjjjj. Ortam Plantam Terræq; mandatam non amplius recipere à vocato semine per adnatas vias, ceù per vmbilicales venas Alimentum, sed à terra exuctum per ora radicum sibi prolicere; quē modum plantarum Generationis visus est innuisse Lucretius dum cecinit. F G

Physic. sect. 3. metro 1. libro 4. capite 4.

Teophrast. de causis pl. Arist. l. 1. c. 7. de pl. c. 2. In Epist. de generat. plantarum.

Arboribus quoniam Baccæ, Glandesque caducæ
Tempestiua dabant Pullorum examina subter, &c.

Lib. 6. de nat. rerum. Galenus C. de semine

In his dubio procul Arboreis Ouis cum plurimum de seminali reperiatur Virtute, quæ consistit in facultate admodum vegeta, materiaq; elaborata, quæ secundum Stoicos constituit, & confirmat Animal; nil mirum si granum licet exiguum mole in tantam excrescat magnitudinem, atq; in tam longam perduret ætatem; ad quod sequenti nos allusimus Disticho.

Maxima formatrix exili considet Aluo,
Vndè Æuum ex Ouo prosilysse vides. H

In his sementigenis fructibus Arboreis quam plurimæ possunt erui, & depræhendi signaturæ, tot veluti characteres, ex quibus variæ rerū proprietates, accidentiaq; diuersa prænosci possunt iuxtà Doctrinam traditam à doctissimis viris Osuualdo Crollio, & Ioanne Baptista Porta, ex quibus vel Cardiaca, Alexipharmaca, Capitalis prospera, vel improspera in illis residens virtus dijudicatur, & propterea passiones, & actiones, inter Physica subiecta sublimes, debilesuè, humanæ item, vel ferinæ, demissæ, vel sublimes ad apparentias monstrositatum variarum solent, & realiter subsequi, sicq; tam nobilis, & erudita coniectura rarissimè fallit; & cur dici non posset, apparente monstrositate Nucum efformatarū à natura extraordinariè operante in ligno nuceo cariosè concamerato

Lib. de signaturis internis rerum. Phytognom.

Nucum

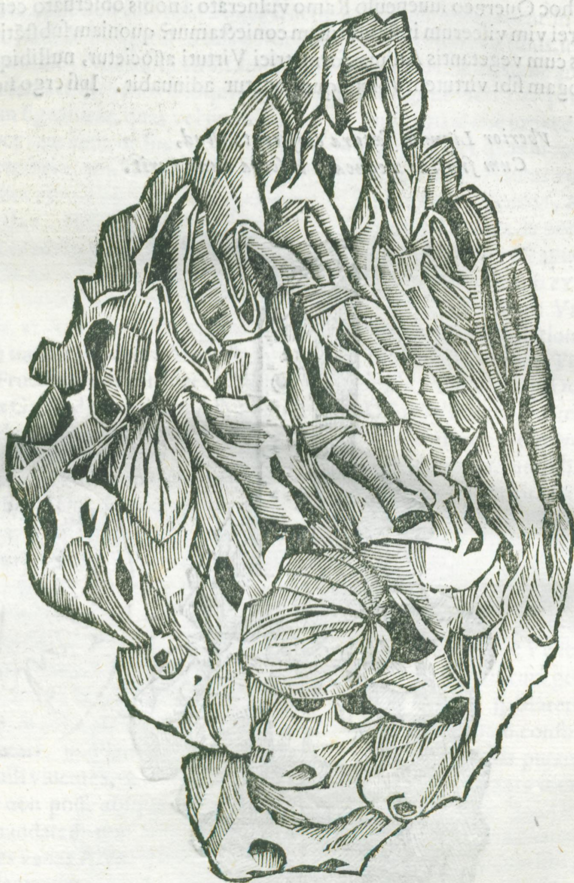
A nucum prouentum in viuentibus Arboribus vberrimum subsecuturum? cum agens in-patiens benè dispositum agere præsupponatur. Et cur lignum medicè consideratum simulacra ostendens animalium non posset haberi tanquam animaleitatis defensiuum, vel etiam destructiuum? Imo cur Viscerum sentientium Animalium solidè concreta effigies, quam in hoc Querneo iuuenculo Ramo vulnerato à nobis obseruato cernere datur, succi Arborei vim viscerum instauratiuam coniectamur? quoniam substãtiæ ligneæ fluor concretus cum vegetantis Animæ formatrici Virtuti associetur, nullibique otiari credatur, analogam sibi virtutem vbicunque ponatur adiuuabit. Ipsi ergo sic metricè allusimus.

Vberior Lignum fœtura euiscerat; istud,
Cum fructus nequeat, Viscera nuda parit.

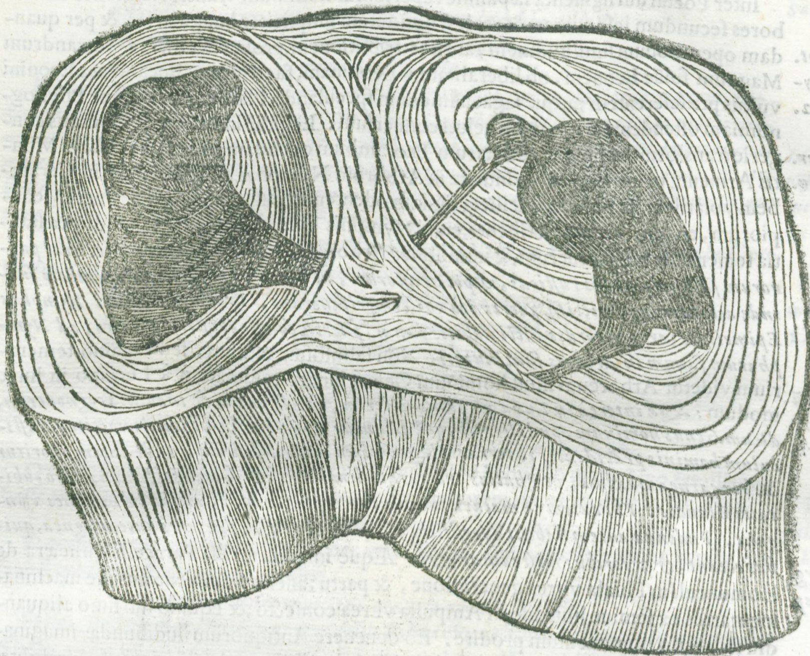
Quod autem in Ligno veteri, carioso, & foraminulento, Nucei Fructus sicci species præclarissimo fuerint Aldrouando obseruata, monstrosum certè fuit, & haud vulgari cõsideratione dignum; circa quem effectum plura sese offerrent dicenda, quæ, quià principia requirerent Philosophica Peripateticis nõ ita conformia, acutiorum ingeniorum exercitationibus relinquimus omnia; & eo magis, quia nullam nostri Auctoris sententiam circa huiusmodi tabellæ delineatam formam inuenire potuimus.

Lignum Nuceum carioſum cum ſculptis Caryotidibus abſque puluinato cortice,

Inter Plantarum Monſtroſa in Volumine de Monſtris Aldrouandi noſtri Præclariſſimus Ambroſinus pag. 630. poſuit Simulacrum Hominis in Radice cuiuſdam plantæ pronè, & ſupinè delineatum: aliudque in Paralipomenis Monſtrorum pag. 157. ponitq; item Simulacrum Serpētiforme in Radice à natura cælatum, cuiuſmodi certè nos plura obſeruauimus. Et cum in eodem Volumine pag. 674. afferatur præſens Icon Trunci Arboris Indici cum duabus figuris, circà eas nobis occurrit dicendum, quod natura voluerit in huiuſce bicorporeâ quodammodo Arboris medullâ duo Animalia delineando, alterum terreſtre, Canis, in anteriori ſaltem parte ad inſtar, & alterum æreum, & aquatile ſimul, nimirum Ardeæ ſimile, ſe declarare in mixtis adeſſe pluſquam virtualiter Elementa, & in illa ſpecie Arboris medicarum virtutum diuite recognoſcendas eſſe prærogatiuas valde inſignes, atquè multiplices.

Lignum Bicorporeum cum medullaribus Animantum Simulacris.

Sed vlteriores circa rem hanc naturalium rerum speculationes curiosioribus ingenijs, & eleuatioribus relinquamus; ad Fabulas suauiores, nec omninò inutiles calamum conuertamus.

FABVLOSA.

Ridiculum certè est dicere Arbores terrâ antiquiores esse, quasi quòd hæ sine tellure consistere possint, hinc appositissimè cecinit Ouidius

Exit in immensum fœcunda licentia vatum,
Obligat historica nec sua verba fide.

Cuius fabulæ inuentio Sardis attributa fuit ex Apollonij Thianei testimonio. Anile item commentum est aliorum dicentium ex Arboribus natos Arcades filios Iouis, & Castoris, atque ante Solem, & Lunam procreatos, vndè Statius

Arcades huic veteres astris, Lunâque priores
Agmina fida datis: nemorum vos stirpe rigenti
Fama satos, cum prima pedum vestigia tellus
Admirata tulit, &c.

Immò, & vniuersum Genus Humanum tali pacto natum ex Arboribus, quemadmodum ipse Statius prosequitur *—Nondum Arua, Domusq́, nec Vrbes*

Connubijsquè modus; Quercus, Lauriq́, ferebant
Cruda puerperia: ac populos vmbrosa creauit
Fraxinus; & fœta viridis puer excidit orno.

Idemque prorsus repetit Flaccus.

Olim Abies, Alni, Quercus, Fagiq́, ferebant
Cruda puerperia, ac populos vmbrosa creauit
Populus, & fœta viridis puer excidit orno.

Philostratus in Vita Apollonij T. l. 6. c. 16. *Ouid. l. 3. Amorum.* *Paul. Gyrald. f. 156.* *Lib. 4. Thebaid.* *L. 10. Argon.*

Inter Poetarum figmenta ſæpiſſimè reperiuntur hominum transformationes in Arbores ſecundum ipſos veras, & reales, non autem ſimpliciter imaginarias, & per quandam operationum ſimilitudinem, atque attributionem, prout eſſet dicere Alexandrum Magnum fuiſſe Leonem, ob liberalitatem Leoninam, faciemque lineamenta Leonini vultus præſeferentem; atque ſagaciſſimum in ſpeculando Platonem, caniſque Phyſiognomiam oſtendentem in canem veluti conuerſum. Legitur in Antonini Liberalis congerie transformationum verè fictarum Therambum quendam ad radices Othrys Montis Armenta paſcentem, ob conuicia in Arborum Nymphas ab ipſo effuſa in Cerambem volatilem, Cantharum ſcilicet ligna erodentem, fuiſſe conuerſum. Pueri Meſſapiorum, eodem Auctore ſcribente, cum Nymphis contendentes de ſaltandi præſtantia temeritatis pœnas luerunt, & immobiles Arbores facti ſũt: Sic nugatur ille. *Erat puerorum ſaltandi modus ruſticus, vtpotè Paſtorum, at Nymphis omnia ad elegantiam ſubindè accreuerunt, victiſq; pueris ità eos compellauerunt. Prouocaſtis pueri Nymphas Epimelides; ergo vecordes victi dabitis pænas; pueriq; eo, quo conſtiterant loco, ad Nympharum fanum in Arbores ſunt mutati.* Non fabuloſum tantum, ſed omninò temerarium videtur Arboreum illud hominum Genus lunare ſomniatum à Luciano in hunc modum: *Quæ intereà in Luna verſatus viderim, quæuè noua, & inaudita cognouerim, dicam. Genus hominum apud illos eſt, qui dicuntur Arborei, idq; hoc modo naſcitur. Teſticulum hominis præcidentes in terram plantantium modo defodiunt. Indè autem exoritur Arbor carnea maxima, vt Phallus, ramos quidem habet, & frondes, fructus verò cubitalis Glandis. Vbi autem eæ maturæ fuerint, decerptas cudunt, atque in homines effingunt. Pudenda autem habent appeſititia, quidam eburnea, pauperes autem lignea, quibus coeant, & vxoribus miſceantur, &c.* Æquè infanda eſt illa Paracelſi Chimæra de Homunculi in Phiala vitrea generatione, & partu; aſſerit enim ventoſus ille machinamentarius ex ſemine humano in Ampulla vitrea contecto, & equino ſub fimo aliquandiu ſtabulato homunculum prodire. Eò deuenere Antiquorum ludibundæ imaginationes, vt crederent Mortuorum Animas ab Arboribus pendere iugi tranſmigrabilitate ſuſpenſas. Quam Pythagoricam præcipuè opinionem ſic expreſſit Laertius. *Homeri autem Animam ex Arbore pendentem, ſerpenteſq; illam circumdantes, ferunt.* Sic & Euphorbius dixit ſe aliquando Ethalidem fuiſſe, atque à Mercurio pro munere accepiſſe, vt Anima illius perpetuò errore vagaretur, & in quas vellet Arbores, vel animantes commigraret. Nympharum agreſtium, & Arborearum vulgatiſſimæ ſunt fabulæ penes Ethnicitatem, quæ Dæmones, Generis Humani licèt hoſtes infeſtiſſimos, varijs modis, atque nominibus ſub diuerſis venerabatur. Inter ficta illa Numina Napaeæ, & Dryades, atque Hamadryades Syluarum, ſiuè Arborum Deæ numerabantur

---- Faciles venerare Napaeas,

Cecinit Maro; eædemq; relatæ ad Montes Oreades dicebantur; quæ circà Flumina Naiades, Pratorum Nymnides; quam ad rem Chanon Lampſacenus ſequentem contexuit fabellam. Rhœcum quendam fuiſſe ait, qui cum cognouiſſet Arborem quandam non longè ab eo, vt prociderет, & aduerſo caſu proſterneretur, eſſe conſtitutam, miſit filios ſuos, qui eam ſuſtentaculis fulcirent. Quamobrem Nympha eiuſdem Arboris coram ſe offerens Rhœco, pollicitaq; ſe gratiam facti illius relaturam, iuſſit vt, quod vellet ab ſe, poſtularet. Tunc ille, vt cum ea carnaliter iungi liceret. Quod illa annuit, ità tamen, vt ab alterius mulieris conſuetudine caueret; fore autem internunciam vtriuſq; Meliſſam. Sed cum ille aliquando intenſius operam daret ludo, adſtitiſſe Meliſſam, quã cum ibi paulò acerbius ipſe increpaſſet, irata illa, factum eſt, vt oculis captus redderetur. Eſt Fabula ſecunda ex Libris Metamorphoſeon Sulmonenſis Poetæ eruta de Thracijs Matronis, quæ ob Orphei earum ſacrificuli necem à Libero Patre vltore in varias Arbores mutatæ fuere his contenta carminibus.

Non impunè tamen ſcelus hoc ſinit eſſe Lyæus,
Amiſſoque dolens ſacrorum vate ſuorum
Protinus in Syluis matres Ædonidas omnes,
Quæ videre nefas torta radice ligauit.

Similis exitus Fabellam conſingit Io. Baptiſta Pigna elegenter commentus Satyros, poſtquam Arcadiæ Nymphas flectere nequiuerunt, ſe Latium petituros ſimulaſſe; Nymphas intereà imprudenter fontem ingreſſas, mox fugatas, in diuerſas abijſſe formas, & præcipuè Arboreas; quod his expreſſit carminibus.

Io. Bapt. Porta Phyſiogn. lib. 2. c. 1.
Ant. Liber. Metam. nu. 22.
Num. 31.
Lib. verarũ Hiſtoriarũ ſic in ſcripto ab eo
Ex Georg. Bert. Camp.
Laert. in Phytag.
4. Georg.
Boccat. de Geneal. Deorum l. 7 c. 14.
Ouid. l. 11. Metam. fab. 2.

E F G H

Dum

A

Dum nonnullæ etiam validâ radice tenentur,
Effundunt vitam, & gemitum; & dum brachia tollunt,
In ramos conuersa virent, frondesque capilli,
Et folia euadunt, durescit cortice corpus.

Satyra 8.

Arboris cuiusdam Fabulosæ mentionē fecit & D. Gregorius Nazianzenus, cum allegoria tamen haud inutili, tali pacto. *Arbor quædam est Fabulosa, quæ excisa magis germinat, & contrà ferrum decertat, &, si quid mirabilius in re mirabiliori dicere oportet morte viuit, & abscissa pullulat, necnon consumpta augetur: hæc referunt Fabulæ, & Arbusti illius Natura talis est. Mihi autem manifestè videtur tale quid Philosophum esse, qui per afflictiones clarescit, & ex grauibus materiam facit Virtutis.*

In Oratione postquã reuerteretur ex agr.

Cornu Acheloi in Taurum mutati, & ab Hercule Victore subtractum Fabulæ Cornucopiæ ansam dedit, quam sic explicat Musa Nasonis.

Ouid. l. 9. metam. fab. 1.

Nec satis hoc fuerat: rigidum fera dextera cornu
Dum tenet, infregit, truncâque à fronte reuellit.
Naiades hoc Pomis, & odoro flore repletum

B

Sacrarunt, diuesque meo bona copia cornu est.
Dixerat, & Nymphæ ritu succincta Dianæ
Vna ministrarum, fusis vtrinque capillis
Incessit, totumque tulit prædiuite cornu — Autumnum, &c.

Quin & eadem Musa non intactum reliquit Proteo Fabuloso maris Deo familiarem fuisse transmutationem in quamlibet voluisset Arborem: sic enim de ipso Ouidius;

l. 8. met. fab. 10.

Sæpe lapis poteras, Arbor quoque sæpe videri.

Et nostri temporis Vates eximius, nec ipso Ouidio, Iudicio meo, minus suauis, Ioseph Baptista de Proteo quoq; cecinit

Epig. 12. centur. 1.

Planta comam renouans obducit cortice numen.

Fabula Periclymeni Herbæ nemorensis, Arboresq; arctissimè circumplicantis eiusdē Herbæ naturam in mentem reuocat hîc innuendam. Hæc eadem Herba fruticea à Bononiensibus Matrisylua, & vulgò *Ligabosco* appellatur, variasq; formas in modo scandendi super Arbores induens, necnon etiam subiectas Arbores ipsas variè figu-

C

ratas reddens, figuram sequentem coclydeæ columnæ in Oxyacanthæ Arboris tenello ramo à me obseruato effigiauit, cui propterea sequenti Disticho allusi.

Mater habet nati circundare brachia collo,
Iste Columnatam conglobat effigiem.

Hanc tamen Fabulam amœnissima simul, & doctissima Balthassaris Bonifacij Archidiaconi Taruisini Musa de literis omnibus melioribus optimè merita, & cui egò plurimum me fateor obstrictum, sic egregiè descripsit.

Musarum lib. 6. n. 9.

Arua Periclymenus patriâ pietate regebat
Arida saxosæ, sed benè culta, Pyli,
Iam senior, Fratrisque Dies visurus, & ipse,
Cui tria lanificæ pensa dedêre Deæ.
Clauiger Alcides Pylium nisi littus adisset,
Ac pede Nestoream non tetigisset humum.
Fraternos tamen æquauit virtutibus annos
Vir superans omnes integritate viros.

D

Quotque animo dotes habuit, tot corpore formas
Huic Neptunus auus sumere posse dedit.
Contigit hoc alijs: Proteum, Vertumnum, Acheloumq;
Munus id à superis obtinuisse ferunt, &c.
Hunc Dryades fleuere virum, fleuere Napææ,
Plorarunt fontes, indoluitque nemus.
Cumque Maris Nymphis luxit Moderator aquarum,
Nam tetigere pium fata Nepotis auum.
Vtque sit in longum memoranda minoribus æuum
Tam superis chari, vitaque, morsque viri.
Membra Periclymeni sacram conuertit in Herbam,
Quique volabat auis, fixus inhæret humo.

Mutantur folijs pennæ, radicibus vngues,
Clara vices nitidi lumina floris habent.
Iure Sacram dixi, ſuperum quæ ſigna coronat,
Stemmata numinibus, ſertaque grata facit
Illa Deum niueis exornat floribus Aras,
Templorum decorat frondibus illa fores.
Perſtat adhuc Virtus, variaſque dat herba figuras,
Priſco, & apud Pylios nomine gaudet adhuc.
Hanc verò Matrem Syluæ noua lingua vocauit,
Syluarum fuerat dictus, & ille Pater.

Sed & Fabulas variare liceat. In Aulide Lucus fuit, quem Græcanici exercitus Dux Agamemnon Violauit, capra in eo paſcente interfecta, quamobrem indignata Diana aerem infecit, ex quâ lue Homines, & Animalia ferè cuncta periere, nec antè ſedatum fuit hoc malum, quàm huic Iphygenia Agaménonis filia immolaretur; id inter Poetarum figmenta reperitur. Adeò proni in fabulas erant antiqui, vt Arboribus quoq; colloqui, eaſque in conſortium propriarum actionum admittere paſſim conſueſcerent; ſic apud Ariſtænetum in Amoribus Acontij atq; Cydippes Acötius ipſe fingitur Arbores hunc in modum identidem alloqui. *Vtinam & mens vobis, Arbores, & vox eſſet, vt hoc vnum dictitaretis Cydippe pulchra, vel ſaltem corticibus inſcriptas ferretis hoc ipſum teſtantes literas: liceat mihi propediem Cydippe formoſam te, & iurandi Religioſam dicere, &c.* Inter fictiones verarum hiſtoriarum ſic nuncupatarum Luciani adeſt illa de Arboribus radice carentibus fabula maiori ſaltem ex parte, vt ſuperius tetigimus.

Ariſtænetus Epiſtolarum lib. 1. ep. 10.

Eiuſmodi eſt & quod alibi refert hic Nebulo, quod ſcilicet in fabuloſis Τῶν μακάρων Inſulis. *Suaues quædam, auræ ſpirantes leniter Syluam mouebant vt ex motis ramis dulces, & perpetui cantus ederentur, ſimiles ijs qui in locis deſertis obliquis fiſtulis reddi ſolent.* Sed longius à veritate differit hic Vaniloquus, vbi refert ſe abſorptum à ceteMC. Stadiorum longitudinis, in cuius ventre Syluam reperit. *Nam & terra* ſcribit, *& colles erant, vt conijcio, ex eo quem abſorpſerat limo accumulati. Igitur & Sylua in his innata erat, & Arbores omnigenæ, circuitus autem terræ Stad. CCXL.* Inde figmentum hoc extructum, quod immaniſſimæ vere molis inter Piſces ſit Balena, & ideò nonnunquam, vt cecinit Mantuanus.

Libro de Bello Venet.

Viſa

A --*Visa est humeris Lucos portare virentes*.

Feruntur & in Epistola Alexandri Nepotis fabulosi (vt arbitror) Arbores duæ, quarum altera Solis, altera Lunæ nuncupabatur. Vtraq; primis sui Planetæ influxibus petita reddebat oracula, quin &, quod mirabilius est, in Ecclipsibus vberrimis fluebat lacrymis. Cupressos frondibus imitabantur in mediò Luci constitutæ, altitudinis pedum fermè centenorum. Eas Alexandro adeunte, cum syderum Cognatorum afflatu percuterentur, in voces, & oracula ad summum cacumen resolui Magno circumstantium stupore traditur animaduersum. Sed hoc nedum fabulosum est, verũ & superstitiosum. Pulcram tamen inde Moralitatem elicit Caussinus ex quo *Solis, & Lunæ Arbores haud Fabulosæ sunt Ecclesiastici, Ciuilesque Magistratus, qui suorum Principum afflatu leges tum diuinas, tum humanas interpretantur, quarum certe oraculis hic orbis terrarum administratur*. Quam ad rem & Gelasius Papa Afer in Epistola ad Anastasium Imp. *Duo sunt* (inquit) *Imperator Auguste, quibus principaliter hic regitur Mundus, Auctoritas Sacra Pontificum, & regalis Potestas*; Sed ad Fabulas iterum redeamus. Nec nisi Fabella pariter esse videtur (nisi alius subsit sensus) quod de radice quadam scripsit Iosephus.

Caussi. Polyhist. Symb. lib. 10. n. 17.

B *In valle*, inquit, *qua Ciuitas à parte Septentrionali cingitur, quidam Lacus Baaras appellatur, vbi radix eodem nomine gignitur, quæ flammæ quidem adsimilis est colore, circà vesperam verò veluti iubar fulguras. Accedentibus, eam & euellere cupientibus facile non est, sed refugit, nec prius manet, quam si quis vrinam muliebrem, vel menstruum sanguinem super eam fuderit. Quin etiam tunc si quis eam tetigerit, mors certa est, nisi forte illam ipsam radicem ferat de manu pendentem. Capitur alio modo sine periculo, qui talis est: Totam eam circumfodiunt, ità vt minimum ex radice terra sit conditum; deinde ab ea religant canem, illoquè sequi eum, à quo religatus est cupiente, radix quidem facillimè euellitur; Canis verò continuo moritur, tanquam eius vice, à quo tollenda erat radix. Nullus enim posteà accipientibus metus est*. Ioannis quoq; Tzetzis Historiæ fabulam ferunt Geryonis Arborum sepulcralium sanguinem distillantium, sub hac verborum forma *Geryones Rex fuit Erithræ, vt anteà scripsimus in certaminibus Herculis plurimos Greges Boum nutriens, Boum formosarum. Vt autem iaculatus occidit Hercules illum, formosæ Arbores ramosæ duæ plantæ sanguine destillant apud sepulcrum illius*.

Ionst. Admir. Plant. c. 9.

Lib. 2. in Vlyssis Epist. Calypsoni, & l. 1. Ver. hist. p. 115. & l. 2 Ver. hist. p. 117. Chiliade 4. num. 136. fol. 71.

C Has Arbores Philostratus in Vita Apollonij inquit similes esse Piceæ Arbori, seù Pino, sed hisce humiliores, eodemq; pacto sanguinem extillare, ac Opium Iliacum fundere dicitur Aurum. Nullo pacto credendum est Arbores in nouo orbe reperiri, quæ percussoris sui iniuriam vlciscantur, & quod in Insulis quibusdam Pomiferæ nonnullæ dentur Arbores, è quarum fructibus liceat omnibus comedere, nisì enim deposito facto quis discedere potest, cui aditus tunc solum aperitur. Nec minus incredibile simul, & fabulosum est, quod inter commentitias narrationes Sileni ad Midam narrat Ælianus. Tradit apud fictitios quosdam Populos extrà nostrum Orbem Meropas vocatos locum esse, qui Anostus dicebatur. Circa hunc Fluuios duos fluere, quorum alter lætitiæ, alter verò mœroris nuncupabatur, & apud vtrumq; Arbores magnitudine proceræ Platani positas esse, & ex his eiusdem naturæ, ac esset fluuius conterminus, fructus gigni; gustatis enim fructibus illarum, quæ ad lætitiæ alueum proueniunt, priores abire cupiditates, & si cuius fortè rei amore quis vnquam captus fuerit, huius obliuisci, & Paulatim iuniorem fieri, ætatemq; iam præteritam resumere, deposita quippe senectute totus renouari, & ad florem ætatis, atq; ad adolescentiam ex indè reuerti, deindè puerum factum, & postremò infantem, post hæc tandem emori. Eas autem Arbores, quæ ad mœroris fluuium nascerentur dissimilem longè ferre fructum fingebat. Ille siquidem qui eos gustasset, in tot lacrymas erumpebat, ita vt per omne vitæ tempus in assiduo luctu contabesceret, & ità vitam finiret. Sed hisce affigantur vanæ Somniorum præsagæ species, quæ ad solidas tamen Arborum spectabunt Eruditiones.

Lib. 5. c. 1. N. O. 247. cap. 16.

Lib. cui titulus Minera del Mondo.

Lib. 13. rar. hist. c. 18.

D

PRÆSAGIA, INSOMNIA.

VTilius fortassis erit futura plura nescire quam contingentia euentura curiosè nimis rimari; nam anxius error, atque temeritas præ foribus sunt, & tunc maximè cum ipsa mens à se remouetur; vt egregiè cecinit ille,

Cicero l. 3. de Nat. D.

Som-

Tibullus l. 3. eleg. 4. *Somnia fallaci ludunt temeraria nocte*
Quin & alius quoque *Cœlum ipsum petimus stultitia.* *Horat. l. 1. Ode 3.*

Ab Æstate ex Arboribus flores copiosè promente, futuram mortalitatem repentinam quidam præsagiri posse contendit; Arborumq; è contrà reuirescentiam, & resurrectionem vitalitatis esse præsagium censuit alius. Sed temeraria hæc Arborum præsagia Germanorum primitus nationi tribuuntur: Hi namque, Tacito Auctore, *Stato tempore in Syluam Augurijs patrum, & prisca formidine sacram omnes eiusdem sanguinis populi legationibus conueniebant.* Proprium aliarum mos Nationum fuit Astra intueri. Iouis enim stella in signo Tauri existens, magnam fructuum fertilitatem, secundum has Gẽtes præsagire poterat, relata ad loca Hilegialia tẽporis sationis, insitionis, plãtationis, ablaqueationis, &c. Perpetuæ verò comæ pubescentiam in Arboribus Trogus, atq; Philemon Philosophi, longæuitatis rerum in vniuersali præsagium esse voluerunt; Nam sicuti Homines longis, firmisquè capillis præditi credunt viuere posse diu, ita quoque Arbores longè, firmiterq; frondentes, viuacissimæ haberi possunt. Hoc pacto solidius valent Hominibus ipsis euentura prædici, mediante Arborum ità conspicuarum, & variabilium inspectione, quæ non à minimis, sed à validioribus cunctos tangentibus alterantur causis, ità vt occultæ corporum dispositiones in actum deducibiles antedici facilè possint, vndè præsagitionis titulo decorari merita est Arbor. Hinc dictum est.

Paracelf. de Præsag. Plin. l. 16. cap. 32. C. Tacit. de moribus Germanorum cap. 6. Gaud. Merul. lib. 2. de mirabilib.

Arbore præsagâ tabulas animasse loquaces *Claud. de B. Get. in prin.*

vt canebat Claudianus. Quare hyemem asperam, & intensam folia ægrè de Arboribus defluentia præmonstrant, eo prorsus pacto, quo & Animalia, vt Glires, mures, aues, & alia huiusmodi vltrà humanam sagacitatem Arboreos fructus perquirentia, & more copiosius ad cauernas, seù nidos comportantia, famem futuram portendunt, quasi illam arcere pro viribus contendant; vndè prouidi terrarum incolæ, vbi hæc præmitti obseruarint, & præcipuè Septentrionales, ex relatione Olai Magni, caritatem imminentem præcognoscunt, & solito diligentius rebus suis prospiciunt. Naturæ instinctu melius hæc cerni possunt, quam Hominum meris figmentis, dum quis Astrologicè præsagire cuperet Arborum ipsarum prouentum, & vtilitatem, quia is vel in horâ earum plantationis, vel quot annis in primâ oculorum, seù gemmarum in genere explicatione, factâ cæli figurâ inspicit imaginariam domum Ascendentis, & eius Almuten, & horam, & eius Dominum, qui si fuerint fortunati, magnam vtilitatem ex illâ percipiendam Arbore præsignatur; si verò fuerint infortunati, malus indè prouentus arguitur; sin autem fuerint pares, tenuia, seù mediocria perindè consequenda emolumenta significabunt. Præsagiuntur etiam pleraque ab Arboribus quoquo pacto per somnum visis; vndè Hippocrates terrestre Medicinæ Numen multum tribuit insomnijs naturalibus, tanquam ex causis varijs prouenientibus, & in hunc modum doctissimè concludit. *In summa quæcunque corporis, aut Animæ munia, ea omnia Anima ipsa in somno obit; quicunque igitur hæc rectè iudicare nouit, magnam sapientiæ partem nouit.* Eâ de re qui Syluas somniant, tristitias, timores, & perturbationes animi sibi timeant, otiaquè imminentia. Huiusmodi quoque syluestres vmbræ somniatæ malefactoribus plagas, atque tormenta, diuitibus damna minantur, quia cæsioni, & diminutioni subiectæ sunt. Si verò appareat exitus è Syluis illis vmbrosis in campos, bonus quoque denuntiatur exitus infortuniorum; & id præcipuè si campi apparentes floridis, atque fructiferis Arboribus fuerint referti, non autem prostratis, & fulmine ictis; nam hæ semper sunt pessimi ominis: illæ verò optimi, & tutissimi. Qui somniat Arbores plantare, sibi, si sit vxoratus, prolem præsagire potest, siuè etiamsi velit fœminæ copulari; nam in hoc sensu Ager est Mulier, Liberiquè sunt veluti Plantæ. Hinc Cynicus ille Philosophus cum muliere concumbens, aiebat abs se Hominem plantari. Contrarium verò præsagium eruetur è somniatâ Arboris plantatione ab illo, qui in propriâ domo infirmum aliquem habuerit, siuè ipse somniator infirmus fuerit; nam exinde mors infirmo denunciatur, cum cadauera humari consuescant, & terræ mandari. Sic omnes Arbores perpetuæ comæ somniatæ felices sunt, bonorumque innuunt conseruationem; ab his tamen excipitur Olea, quæ minitatur ægris interitum, eò quià cum mortuis efferretur, vel saltem laborem, quia multa patitur ipsa eadem Arbor, antequam ex illa extrahatur oleum. Similiter & qui Arbores in somnis annosas, & tardè crescentes intuetur, is indè malum tardè venturum, sed in morbis salutem indigitari noscat, vt sentit Cardanus. Contrarium

Alex. ab Al. D. G. lib. 6. cap. 12.
Hist. Septentrion. lib. 12. cap. 6.
Hali. p. 1. cap. 37.
Libro de Insomnijs.
Symphor. Hort. lib. 2. cap. 23.
Cardanus. hæc habet.

verò

A verò consignificant citò crescentes Plantæ; & qui præcoces, & fugaces fructus somniauerit, præter mora, is voluptates, aut deceptiones expectet, extràquè tempus congruum varios labores. Sed qui se Mala dulcia, seu verna, ac matura videre simul, & comedere somniauerit, iucunditatem, & prosperam Venerem sibi præsagire potest; quod si mala fuerint arida, seditiones, & contentiones exitiales erunt timendæ, cui sapori si ruber accedat color, vulnera quoque cæteris malis semper addentur. Est pariter eiusdem Cardani sententia, quod qui Plantam è proprio prodeuntem corpore somniauerit, periculum mortis exinde possit sumere; hocq; ideò coniectatur, quià propriũ est Plãtarum è terrâ exoriri, quemadmodum & in eâ animantium corpora quæcunque viuẽdi muuere destituta resoluuntur. Sed in hoc non mihi videtur ille perpendisse Vitem, quam per nocturnam quietem intuitus est Astyages è corpore filiæ suæ Mandanes procedentem, totamque Asiam circumserpentem, ex quâ manifestè apparuit denotatam fuisse felicitatem, & quodcunque faustum omen longè, latèque dominandi; Nam visum est posteà quod hæc ex Cambise filium Cyrum suscepit, qui totâ Asiâ subiectâ longè, latèque fuit Persarum, atque Medorum Monarcha. Mala tamen vbicunque por-

Cardanus lib. 3. de fato cap. 23.

B tendere fructus amari in somnis gustati, quippè qui successuum irritorum, iniucundorumquè euentuum significatiui credantur, quo etiam pacto infausta indicari, non malè possunt ex infructiferis similiter somniatis Arboribus, cum inopiæ notæ sint. Sic & tristitias, aut tribulationes ex fructibus duri corticis, seù qui simul confricati strepitum edunt, designari paratas, vt & collectio fructuum, qui non nisi per vim, & impetum, atque percussiones in Arborem inflictas colliguntur, seruis præcipuè plagas, & verbera, vel saltem molestias multas in somnis præmonstrare asseruntur. Arbores itidem resiniferæ non nisi Naucleris bona, & pro nauibus instaurandis necessaria promittunt, quia cæteris per noctem visæ, pigritiam, & timorem præsagiunt. Arbores arti Topiariæ aptiores mulieribus impudicitiam, viris vanum laborem, & ægris refectionem, ac sanitatem imminentem ostendunt; quæ tamen si spinosæ fuerint, securitatem indicant, nam ex his sepes concinnantur ad Hortorum, & Vinearum tutelam; vndè Politianus,

Sentibus horrentes aperit iam vinea sepes.

in Rustico.

Formare Arbores in somnis, & statuas conficere fraudolentis videtur Hominibus

C assentiri, animosq; ad fallendum augere; hæc enim actio est contrà ea, quæ finguntur, & minimè sunt. Plantæ insuper, quæ per se, aut difficulter, aut omnimodè subsistere non possunt, seseq; cum cæteris Arboribus circumplicant, & quicquid ex illis paratur, vt serta, & similia, pessima semper ominari creduntur; quapropter qui Vitem, aut Hederam somniatam, pro vinculorum, propter retortos pampinos, & complexum illarum proprium, delineamento sumet, aut ex illarum oppressione morbum aliquem importari senserit, non longè aberrabit; cum vlterius facinorosis hominibus mẽbrorum detruncationem, siuè capitis ipsius abscisionem Arbores hæ, seù Plantæ somniatæ, vtpotè quæ plerunque resecantur, denuncient. Ità & qui coronatum se in somnis viderit, in aliâ parte, quàm in capite, sinistra paueat accidentia, sicuti & si pedes sibi coronatos deprehenderit, in compedes se pro meritis conijciendum, seù in mortis discrimen prolapsurum se non malè verebitur. Ait Cardanus Arbores duro cortice, & crasso solidas, erectas, & spinosas qui videt, is videre se putet latrones, & viros contumaces, potentes, & fortes; è contrà verò flexibiles, & tenellas Arbores videntem, sibi pingere posse in imaginatione molles viros, & tractabiles, & si tamen aliquando fallaces. Ornatum au-

Cardanus ibidem.

D tem, & venustatem ex Arboreis frondibus in somnis simpliciter visis præfigurari, & pecunias vbertim ex fructibus in copiâ somniatis promitti. Eâ de re Arbores videre somniando, significat de spe excelsa decidere, illasq; in domo, inq; ijsdem incongruo loco nascentes intueri, malum semper est omen. Fractam Arborem in somnis apparere significat morbum aliquem in domestico; Folia verò arborea super dormientem procidere inter dormiendum videre, insidias, & dolos aduersus illum confingi, & texi præmonstrat. Arborem tandem somniando conscendere, vel fructus illius prædulces absumere, incæstuosas indicat cogitationes; Ramumquè arboreum inter somnos auellere, vt vestis liberetur, victoriam de inimicis facillimè consequendam denotare innotescet consulenti Cardanum. Sed hæc omnia, vel dicantur verè deliramenta ægrorum, vel saltem naturæ ludentis quædam admonitiones nutu Diuino præfiguratæ, vt ad omnia capessenda melioris nostrum partis in vtilitatem nosmet disponamus pro fine

vltimo

vltimo feliciſſimo, inamiſſibili ex immensâ Dei Benignitate, atque liberalitate obtinendo. Ad myſticas modo literas, quæ ſublimiora videntur Arcana concernere, hoc eſt ad Hieroglyphica detegenda accedamus. E

HIEROGLYPHICA, ET MYSTICA.

ARbor omnis in genere ſumpta, propter Virtutem altius ſeſe in aera tollendi, & ob diuturnitatem, qua viget, ac perenitatem, quam præſefert, (cum æuo creſcat occulto) ipſa pulcherrimum eſt Iouis ſimulacrum. Hoc pacto Lignum reciſum informe, à quo tamē variæ ſubiri, ac ſuſcipi formæ potuiſſent, Palladem, & Cererem apud Celtas deſignabat; quod ſi figuratum fuiſſet, Mercurium, ſeù Eloquentiam ipſam, rectamque ſermocinationem indicabat: quia iam ſupponebatur electum, & ideò probatum; cum non ex omni ligno Mercurium exculpere liceret, vt cecinit Ioannes Ouuenus de D. M. Ianſonio auctore *Mercurij Gallobelgici*, hoc eſt rerum in Gallia, & Belgio, & regionibus conterminis geſtarum loquens, F

Mercurius non fit de qualibet Arbore; fingit
Mercurium ex ligno quolibet ille Faber.

Hinc illa veterum Ethnicorum conſuetudo lignea varia Numinum Simulacra, Virtutes varias, & Poteſtates ſignificantia efferendi emanauit, quare Sulmonenſis canebat.

----Quo multa Sacerdos.
Lignea contulerat veterum Simulacra Deorum.

Arbor eadem in vniuerſali nobiliſſimum ab Ægyptijs, & Babilonijs Regibus Imperij hieroglyphicum fuit habita, & apud Romanos felicitatem, & vbertatem importabat, in Numiſmate præſertim Auguſti cum faſciculo ſpicarum impreſſa; itemq; Dominium terra, Mariq; dilatatum in Numiſmate Commodi cum Colonia ab altera parte cuſa ſignificabat. Præcipuè verò Terræ elementum apud antiquos repræſentauit Arbor non tota, ſed truncus tantum eiuſdem radicitus euulſus, vt videre fuit in Gemma quadam Gorlæanæ Dactyliothecæ, quæ hieroglyphicas quatuor elementorum continens icones, terram Trunco prædicto, aquam Delphine, aerem Caduceo, & ignem Fulmine deſignatos exhibebat; cuius etiam rei mentionem habet Hieronymus Aleander Iunior in Antiquæ Marmoreæ Tabulæ Solis effigie, Symboliſq; exculptæ accurata ſua explicatione. Mæſtitiæ quoq; hieroglyphicum exprimi per Arbores ſiccas ex eo facile colligi poteſt, quod omnes penè Scriptores Turturem auem, cum vidua eſt, mæſtiſſimam, in ſiccis duntaxat Arboribus degere tradant. Boni inſuper, & cæleſtis Auxilij typus recognoſcitur Arbor poſtquam Agar filium ſuum Iſmaelem Iamiam ſiti pereuntem ſubter Arborem poſuit, vbi diuinitus ille refectus fuit. Per Arborum cortices ſignificabantur Patrum elogia exteriora, vndè Arborum cortices mandere indicat ſolam literæ ſuperficiem attingere, nec quicquam de ſpirituali intellectu cuſtodire. Sic & fructus Arboribus ori appoſitus, ceù ſuauis ad veſcendum, ventris ſignificat concupiſcentiam, oculis verò obuerſatum, oculorum appetentiam oſtendit, tanquam pulcrum viſu, & vtroquè modo forſan ſuperbiam vitæ indigitat, iuxtà illud D. Ioannis. *Omne quod eſt in Mundo concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ*. Similiter ramum Arboreum applicare ad nares, vt eſt Ezechiel. 8. eſt detegere complacentiam in peccatis. Rami prætereà, qui dabantur ijs, qui in templis adorabant, ſignum erant, & hieroglyphicum, immò recordatio quædam Vitæ humanæ breuis, quæ vel areſcentiam, vel ardorem ingreſſum cito eſſet paſſura, vti rami iam præciſi, ad hoc deſtinati ſuaptè natura viderentur. Pari quoq; pacto hieroglyphicè repræſentaretur qui opera Miſericordiæ exercet, ſicuti exhiberetur Icon Abrahami ſub Arbore hoſpites requieſcere facientis. Arbores facientes fructum, ſed non ſuum præſeferunt Hypocritas cum Simone Cyrenæo portantes Crucem non ſuam, quiq; religioſa carentes intentione, angariantur, & quæ non amant amore Gloriæ, velint tandem, aut nolint facere compelluntur. Arboris ita ſuccisæ fructus diſpergi, vt ap. Daniel. 4. patefacit importuna variari concupiſcentiarum incurſione ſtudium Meditationis, & diſſipari, ſubtilitatemq; inſuper, & facultatem inueſtigandi, & intelligendi cogitationum ingreſſione confundi. Arborū quoquè recenter plantatarum auferre præputia, ſi hieroglyphicè ſumatur, eſt do- G H

Georg. Venet. in Armon. | *Al. ab Al. D. G. l. 4. cap. 12.* | *Pythagoras* | *Io. Audoen. epigr. part. 2. l. 1. n. 5.* | *Ouid. l. 10. Metamorph fab. 10.* | *Erizzus fol. 168. & fol. 541.* | *pag. 50.* | *Hier. Ruſcell. lib. 2. Symb. ill. p. 3. in Inſ. Felicis Sāſeuerinæ.* | *Lud. Dulc. ſymb. 45.* | *Beda.* | *D. Gregor.* | *D. Io. Chryſoſt. de lapſu primi Hominis.* | *D. Io. 2.* | *Rup. in Ezech.* | *Clem. Alex. 5. ſtrom.* | *Gen. 8.* | *Laur. in voce Arb.* | *Richard. de ſecura conſect. 22.* | *Leuit. 19.*

A docere arrogatiam abijcere, vel primas non approbare noſtras operationes, vt ſuſpe-ċti ſimus nobiſmet ipſis, quod & præſtant cortices detracti de virgis ex cap. 30. Gen. Ligna imputribilia de quibus fuit Arca Noe conſtructa, ſignificant Sanctos ex quibus conſtat Eccleſia, quæ nobile pariter ſunt hieroglyphicum impauidi, & innocentis Animi cuncta ſuperantis, atq; ſpernentis. Lignum quod habet ſpem reuireſcendi licet præciſum, vt ap. Iob. cap. 14. oſtendit Iuſtum pro veritate occiſum reſurgentem in vitam æternam, quia *Beati qui perſecutionem patiuntur propter Iuſtitiam, ipſorum enim eſt Regnum Cœlorum; viſi ſunt oculis inſipientum mori, illi autem ſunt in pace.* Lignum Vitæ in medio Paradiſi indicat verbum Dei, & ſecundam Sanctiſſimæ Trinitatis Perſonam, quemadmodum etiam diuinam ſignificat Prouidentiam, cuius exactiſſimæ Iuſtitiæ ſatiſfactionem infert Lignum, cui benedicatur, vt habemus in Sap. 14. ſicut Ligna, quæ corrodat Locuſta, ſunt punitionis pro peccatis hieroglyphicum. Iuſtos hoc pacto Reges, & Sanctos fructifera Ligna ſignificant; fructus enim charitatem innuunt ex corde puro, & fide non ficta procedentem. Ita & Animarum flagrantiam, atq; ardorem in Sanctorum venerationem præſeferre nō inerudité videntur Ligna ex quibus Numinum B ſtatuæ concinnari ſolebant, vndè etiam facilitas, & ſimplicitas infertur ob naturam Ligni facile concipientis ignem. Sed Sanctiſſimam D. N. I. C. Crucem nil melius in ſacris repræſentare video, quam Lignum, ſuper quo fuit erectus ſerpens in Deſerto à Moſè, vt eundem reſpicientes à morſibus ſerpentum cælitus emiſſorum in populum ſanarentur; quia qui pependit in Cruce vnicus fuit Humani Generis ſeruator. Nec minus elegāter Ligna quadrata in Arca Noè denotant Doctores, & Magiſtros in Eccleſia, quorum ſapientia incluſi intus Populi conſeruantur, atq; ab incurſantibus hæreticorum procellis muniuntur. Quadrata quoq; Ligna ſimpliciter ſumpta Sapientiam præſeferre enunciantur, cum ex quadratis lignis conſtruendam à nobis Bibliothecam edixerit Adamantius, non autem ex agreſtibus, rudibus, & impolitis, quæ ſenſus inordinatos, & craſſam ignorantiam important. Quin & Ligna hæc viridia dicuntur ligna voluptatis ap. Ezechielem *Ecce deductus eſt cum lignis voluptatis ad terram vltimam*, & ſignificant malos Angelos Luciferi aſſeclas infeliciſſimos ea penitus methodo, qua in ligno mœchantes, vt eſt in cap. Ierem. 3. denotant eos, qui carnis voluptatem proſequuntur; & C quemadmodum vice verſa lignum aridum frondeas ſi tanquam hieroglyphi ſubiectum proponeretur (vt habemus ex eodem Propheta) indicat Eccleſiam ex gentibus prius aridam, deindeq; per fidem, & gratiam florentem atq; fructiferam, ita & lignum viride ſiccatum denotat Iudæam deſtructam. Aliud fabreſieri poſſet non imperitè Hieroglyphicum exhibendo iconem ſuccidentis ligna, ſignificaretq; praue agentium increpationem. Si verò ab illis læſionem pateretur denotaret Homines ſibimet ipſis pericula præparantes quippe quod. *Qui amat periculum peribit in eo.* Sed à Ligno humili exaltato, ideſt ſi lignum iacens eleuaretur, in huiuſcemodiq; ſtatu conſiderandum apponeretur, illud abſq; dubio ſignificatiuum eſſet, abiectos extolli, & ceù de ſtercore pauperes erigi: Quoniam autem, licet aut pauperes ſimus, aut diuites omnes æquè morimur, accedant ideò Lignea vaſa vitæ noſtræ leuitatem ſignificantia, quæ quia terra eſt, videt etiam ſui ipſius Typum geri à Libani Cedris, pro terræ hieroglyphicis exhibitis à D. Gregorio. Lignum inſuper, & lapis pro arcana poſſunt eſſe nota leuiorum, atq; grauiorum reatuum; licet lignum in hoc quoq; ſtatu domeſticam ſupellectilem, & lapis ſacram auri famem indicent. Sed reuertamur ad ligna duo, quæ præ manibus habebat D Ezechiel, quia dum coaluerunt in vnum denotant duos Populos, qui facti ſunt vnus in Eccleſia. Hieroglyphicum itidem fieri poſſet cum puero in Horto, qui fortè alluderet ad Natalia M. Antonini Philoſophi in Monte Cælio, vt tradit Capitolinus, quia multas contemplationes exhibet Hortus; vel ad Hortos Iouis, in quibus ex Poro, & Penia natus eſt Amor, ex deſiderio ſcilicet pulchritudinis, & ex perfectione, in natalibus Veneris diſcumbentibus Dijs, vt eſt apud Platonem. Aliud quoq; ſimiliter, & elegantiſſimum effingeretur exhibendo Arbores multas, inter quas monumentum eſſet, cum ſuper inſculpta Leæna, prioribus pedibus Arietem complectente, & denotaret Sepulcrum Laidis apud Veneris Melanitis templum in Bellerophontis cupreſſino Luco prope Corinthum Vrbem; Nec ſolummodo tam infamis ſcorti execrandum buſtum deſignaret, ſed præſeferret etiam methodum, qua Meretrices vtuntur in abliguriendis amatorum ſuorum ſubſtantijs. Iugum prætereà, ligneum ſcilicet inſtrumentum illud, quo iungun-

tur

Philo prim. de Alleg.
D. Auguſt. ſuper. Io. ſerm. 6.
D. Greg. Moral. 3.
D. Amb. ſuper. 1. Cor. 3. & ſuper. 1. Timo. 2.
Abb. Ioach. in l. 5. cōcor. c. & in Apocal. fol. 67.
Ficin. in 12 de leg. Platonis.
Raph. Aquilin. tract. 2. fol. 94.
Valer. hieroglyph. lib. 39.
Id. ibid. c. 31.
Lauretus in verbo Arere.
Ezech. c. 17
Eccl. c. 10.
Laur. in verbo ſcindere
Pſal. 112.
Cart. 3.
D. Greg. l. 5. Moral.
Abb. Ioach. in Ierem.
Ez. c. 37.
Symphor. Hort. lib. 4. cap. 5.

tur Boues ad currus trahendos, atq; ad arandum, eſt Seruitutis Hieroglyphicum; item habitum eſt Maritalis vinculi Teſſera, vndè Coniugiũ dicitur Viri, & Vxoris par copula. Hinc eſt, quod apud Romanos in vſum deducebatur in nuptijs haſta cœlibans, quæ in corpore gladiatoris abiecti, occiſiq; ſtetiſſet, vt nuptarum capita ea comerentur in ſignum ſubiectionis fœminæ ergà virum, atquè etiam perpetuæ animorum coniunctionis, quia qui matrimonio iuncti ſunt debent eſſe duo in carne vna. Infauſtius verò ſignificatum habere videbantur Haſtæ illæ, quæ ad eoſdem Romanos à Carthaginenſibus mittebantur, vtpotè quæ Belli erant indicium. Apud Macronas, qui non Iberiæ Populi ſunt Albanis proximi, ſed Cappadociæ in Colchorum, & Armeniæ maioris confinio, vt notat R. P. Frater Philippus Ferrarius Alexandrinus Seruita in ſua Cenſura Geographica, dare, accipereq; lanceam Sanciti Fœderis ſignum erat, cuius rei meminit Xenophon de Reditu Græcorum iuxtà tradita Pierij Valeriani. Haſtæ quoq; Iconſũmam Imperij oſtendit, & ea de cauſa Viros Fortes Haſta donandos iuremeritò cenſuit Feſtus Pompeius; Sic etiam captiui ſub haſta vænundabantur, vt dominium exactè exerceretur; & qui per vim in poteſtatem victoris venerant, haſtæ ſubmittebantur alieni iuris facti, & ſubiugati: conſtabat verò iugum huiuſmodi bellicum, ſiue etiam ciuile ex haſtis tribus, duabus quidem fixis, & tertia per tranſuerſum ad priores duas alligata, ſub quibus ſpoliatos armis tranſire cogebant. Ligna tandem ſunt hieroglyphicum Animi in ſe ipſo vigentis; Vnde eſt, quod quando inter Pythagoræ ſymbola legimus IN VIA NE LIGNA SECES, hinc admoneri videntur homines diſciplinæ morum addicti, Mundi huiuſce viatores ne vitam (cuius curſum per viam arcanè intelligimus) nimijs curis diſcrucient, ac inanibus agitent cogitationibus; quæ ligna ex Scaligero aliter ſentiente, res vniuerſitatis denotant ad commune ſpectantes, ex eodemq; Pythagoreorum edicto ligna prædicta in ſpatijs viarum circumpoſita minimè ſecãda ſunt, vel auferenda, nè publica Iuriſdictio turbetur. Huiuſmodi ſignorum poſitiones Artificioſis, & doctis configurationibus iungi volunt; vndè nos Emblemata, & Symbola Arborea iiſdem ſubnectemus.

Hierogl. lib.42.

Lil.Gyrald. in Symb. Pyt.

Paul.Scalig.l.4.Epiſtemon.

E

F

EMBLEMATA.

G

ET phyſicam & tropologicam Hominum felicitatem progerminant Arbores. Nam præterquam quod vitam alant vberrimè, ethicam quoq; animorum indigentiam reſtaurant. Vbi enim potiora legimus inſtituendæ vitæ documenta, quam in Arboribus? Si germinationem, ſi fertilitatem illarum inſpicimus, nonnè ad producendas virtutes animamur? Si culturam, ſi inſitionem, nonnè animæ cultum addiſcimus? Si deniq; cæteros quoſcunq; Arborum effectus contemplamur, vtpotè ad noſtram vtilitatem directos, & à Dei voluntate ne latum quidem vnguem recedentes, nonnè Iuſtitiam, & ipſius amorem Altiſſimi concipimus? Et inde quis negabit nos in hac Mundi Sylua tot Arbores eſſe. Quandoquidem ipſarum rectiores aliquæ, ad conſtruendam cæleſtem Hieruſalem concurrent, aliquæ turpiter curuæ ad indeficiens ignis æterni pabulum deſtinabuntur, ſeù potius quis inficias ibit in totius terrarũ Orbis plantario Myſticas iſtas Arbores ita ſeruari, vt quæ fructuoſæ fuerint, in Paradiſo tranſplantandæ ſint, quæ verò ſteriles, tartareis infeliciter augendis mæroribus damnandæ? Hinc educationis ſuper omnia curam habendam eloquenter admodum inculcabat neottericus, & doctiſſimus Emblematum Scriptor P. Ioannes Kreihing è Soc. Ieſu, ſumpta eleganti Metaphora ab Inſitoribus, qui non niſi ſelectiſſimas taleas Arboribus inſerunt, vt comprobaret, quod in hoc rationabilium Arboreto

H

Surculus eſt qualis, talis & Arbor erit.

Quem propterea ſic canentem audire delectabit.

Embl. 140.

Reddere qui largos ſua vult Pomaria fructus,
Vtquè Salutares afferat hortus opes.
Is quacunque ſibi non carpit ab Arbore germen,
Quod ſparſim quæuis horrida Sylua tulit.
Sed neque pomiferos Taxo, vel Quercubus agros,
Culta nec horrenti conſerit arua vepre.

At

A *At tener eligitur generosà ex Arbore ramus,*
Quem Pomona suà nutrijt ipsa manu.
Qui (cautam à tali carptus genetrice per artem,
Quæ multæ laudem fertilitatis habet)
Enodi inseritur, diffisso cortice, trunco,
Dequè peregrina stirpe alimenta trahit.
Ast vbi adoptauit ramum iam stipes alumnum
Vitricus, atquè ambos vnicus humor alit.
Neuè opus est vltrà geminos coalescere limo,
Suntque cicatricis iam neque signa super.
Partibus ex binis mox vnica nascitur Arbor,
Surculus & succum, pomaque matris habet.
Quiquè prius fructus caudex generasset agrestes,
Aut staret vacuis, & sine fruge comis.
Fertilis, en, gratos trudit de cortice fœtus,
B *Et cupidum multo fœnore ditat herum.*
Scilicet insitio naturam perficit arte,
Stipitis & succos corrigit illa rudes.
In melius crudos mutant namque insita truncos,
Talis &, est qualis surculus, Arbor erit.
Discite queis teneræ cura est mandata iuuentæ
Quantum humeris studium, quoduè feratis onus.
Dum tener est animus pueri, dum flexilis ætas,
Dumque bonis mens est artibus apta regi.
Tunc syluescentes iuuenum præscindite mores,
Ingenuas rudibus tunc date mentis opes.
Et vita, & Genius primis dependet ab annis,
Quodque iuuenta bibit, sera senecta sapit.

Opportunè quoque, consimiliq; ductus ratione Goanum Seminarium ex omnibus fere Nationibus constans, quod S. Franciscus Xauerius Sociorum curæ commissum, C perpetuò fouit, per Plantaria repræsentauit emblematicè Hieronymus Bardi, recentiores inter emblematarios clarissimus, eius hæc Musà dictante. *Embl. 36.*

Mollia siccatis vruntur germina glebis,
Ni Notus infusis imbribus vsta riget,
Quæ manibus digesta tuis PLANTARIA surgunt,
Arida non pluuio procubuêre Ioui.
Cælestes passis rores te frondibus orant,
Ornatura tuas læta virore comas.
Scilicet vndantem tibi cessit Aquarius vrnam,
Iamque nouum nostro sydus in orbe micas.

Eòq; congruentior est hæc emblematica surculorum Arboreorum ad liberos comparatio, quo magis quadrat similitudo totius Arboris ad Genitores, quorum Rami, Frondes, Flores, & Fructus ipsi filij sæpissime nuncupantur. Totum id eleganter expressit Author Pictæ Poëseos, quem reor esse Bartholomæum Anulum, vbi humanæ vitæ ori- D ginem, & finem ità descripsit. *num. 42.*

Nascitur vt solidà frondosus ab Arbore ramus,
Quam vigor impacti roboris intus alit.
Sublimi & pulcros fundens cum palmite fructus
In spatium se effert arduus aerium.
Sic pulcram exurgens ostentat fœmina prolem
Terrigenæ è costis facta Virago viri.
Et sterilem fœcunda facit de prole parentem,
Stante tamen vitam robore, cuius habet.
Partibus aduersis sed constat vterque duabus,
Iuncta & hypostasis est corporis, ac animi.
Igneus est animis vigor, & cœlestis origo:

Corpora de terræ ſunt generata luto.
Hinc & corpus humi firmis radicibus hæret,
Ad Cælum adſpirat Spiritus Empyreum.

Quo item ab Authore, & in eodem ſcribendi genere probatum habemus quam LIBERIS NOXIA ſit INDVLGENTIA PARENTVM; Metaphora enim ducta ab Arbore tenella, quæ quoaduſq; ſub ingentis Matris vmbrà creſcit, in magnam molem exurgere nequit, patet filios, dum inter brachia verſantur parentum, ad magnos honores emergere non poſſe. Canit ergo.

num. 55.

PLANTVLA, quæ veteri de ſtirpe ſub Arboris vmbrà
Pullulat haud temere ad frugem procera ferendam.
Peruenit, aſt imis humilis radicibus hæret.
Sic puer vmbroſà patris nutritus in æde.
Inque ſinu matris vix vnquam ſe arduus effert,
Vix vnquam frugi eſt; ad claros creſcere honores.
Auertens lucem, quem non ſinit vmbra parentum,
Sed ſedet vſque domi ignauus, producere fructus.
Qui poterat lætos, alium translatus in orbem,
NAMQVE altæ frondes, & rami matris opacant.
Creſcentique adimunt fœtus, vruntque ſerentem,
Vt necat ergo ſuos Arbos vmbroſa ſtolones,
Blanda Patrum ſegnes facit indulgentia natos,
Mollior & Matrum nutritio frangit alumnos.

Nec in hoc inſtituendæ iuuentutis negotio nimia laudatur auſteritas, & vehementia, ſed aurea quædam facilitas, quæ dulci cum violentia cogit, ſoluendo ligat, & ligando ſoluit. Quia cum animum humanum, Surculus, vt diximus, referat, ideò ſicut iſte VI FRANGITVR, OBSEQVIO FLECTITVR, ita ille paulatim flectendo obſequitur, vi autem rumpitur, indignatione obſequium diſperdente, vt innuebat Ouidius.

l.2.de arte.

Flectitur obſequio curuatus ab Arbore ramus;
Franges, ſi vires experiare tuas.

Quod emblematicè quoque animaduertit Camerarius.

Embl.21.

Frangere vi potius, quam lentè flectere ramum?
Eſt tractare Homines molliter artis opus.

Nec ab hac mediocritate ſeiuncta debet eſſe perſeuerantia, quam nobis ſub Emblematis ſpecie materiem Arboream apprimè concernentis inſinuabat Kreihing ad Rotariorum Fabrorum exemplum, qui, niſi fortiter inſtent, nequeunt medium rotæ perrumpere tubum. His autem ſuum conceptum exprimit

Embl.110.

Ecce rotam cupiens aptare Rotarius axi
Nititur axigerum perterebrare tubum.
Nec piger inualidis peragit ſua cæpta lacertis
Sed, dum perrumpat, fortiter vrget opus.
Brachia nec lentà metuit laxare terébrà
Aſſiduo quamuis torqueat orbe manus.
Sedulus at perſtat ſolidum pertundere truncum;
Conſtanterque grauem vincere duriciem.
Cedit, & inſtanti tandem, obſequiturque labori
Truncus, & in medio grande foramen habet.
Scilicet aſſequitur ſtabilis conſtantia finem,
Vixquè imperfectum feſſa relinquit opus.
Sed vincit, quicquid vinci non poſſe putabas,
Nimirum abſoluit, qui patienter agit.

Vulgatum enim eſt quod OMNIA POTEST VSVS; hocq; cõfirmat emblematicè Nicolaus Reuſnerus adiecto igne ligna vorãte, ac trabe cariem patiente, cũ hac erudita applicatione. - *Ceù putredo Trabes, & Lignum conficit ignis,*

lib.4.Embl. 23.

Sic torpor mentem, curaque ſæpè necat.
Et ceù vomer iners ſcabreſcit ſorde, ſitúque,
Sic Mens pigritià, lentitiáque perit.

Cun-

A

Cuncta potest vsus: labor improbus omnia vincit,
Quem quicunque fugit, iam decus omne fugit.

Hanc tamen Perseuerantiam, cæterasque Virtutes nusquam assequi poterimus, nisi tollantur impedimenta. Hinc saluberrimum illud memorati Kreihing monitum *Calido subtrahe ligna foco*, emblematicâ hac explicatione declaratum.

Embl. 120

Non durant morbi, nisi sint fomenta malorum:
Vt subito abscedat, tolle alimenta febri.
Omnia habent hominum certas incommoda causas,
Hæc generat pestem, nutrit at ista, malam.
Excitat humano turbata in corpore morbos
Temperies, & ni fers medicamen, alit.
Ciuilisque suas habet & discordia fontes,
Vnde trahens ortum longius illa fluat.
Omnibus at melior nulla est medicina salutis,
Tollere quam quæ sunt robur, & esca mali.

B

Addita ligna foco, quam magna incendia pascunt!
Subtrahe, tota ignis vis, rabiesque perit.
Consilium est sapiens; causam nè ponito morbis,
Aut subito emendà, si data causa fuit.

Et quisnam directius hanc contrà Doctrinam agit, quam quicunq; miseriarum suarum auget, cum minuere possit aceruum? Et ò quanta Moralis Doctrinæ suppeditaretur hîc materies? Sed quoniam hoc stylo procedere nõ decreuimus ex instituto, in præsentibus sat erit innuere hunc agendi morem esse pene communem Animarum nostrarum ruinam. Quot enim sunt inter homines, qui plusquam Atlantes sub immani peccatorum mole fatigati, non ipsam tantum Sacramentali non destruunt confessione, sed, ò peruicaciam! illam in dies adaugent. Eiusmodi mentis hominem increpat Antonius Gigas.

Siccine, dum fas est noxas abolere vetustas,
Tu cumulum perges amplificare nouis?

in Carm. Elegiac. ad se ipsum sexagen.

Istos sub emblematis specie refert fabulosus ille senex, qui cum lignatum exijsset, & fasce confecto, ipsum deferre non posset, vbi lignorum non nihil demere debuerat, non nihil addidit, & quo se magis imparem ponderi cognoscebat, eò auctius illud faciebat. Sic illum descripsit Laurentius Legatus Cremonensis neotericus quidem, mihiq; per quam familiaris, sed non vltimi census Poeta.

C

Laur. Legat. lib. 1. Embl. 15.

Quem magis ac ætas, via montis inqua fatigat,
Nec bene stat gressu iam titubante Senex.
Aspice vt immani lignorum fasce parato
Nititur ille humeris imposuisse suis.
Cumque nimis vastum nequeat sustollere pondus,
Sentiat & minimo robore corpus ali.
Heu fatuus, noua ligna legens, ea iungit aceruo,
Quonè minus valeat tollere, adauget onus.
Est equidem hic stultus; sed longè stultior ille est,
Qui cum vix Animæ pondera ferre queat,
Turpia nec quærit sacro delicta ministro

D

Dicere, vt immensâ mole solutus eat.
Crimina criminibus cumulat tamen, auctaque semper
Auget, & (heu!) semper quæ noua iungat, habet.
Non hunc vlla Salus, sed Sanctum in Pneuma patrantem
Quid, nisi sera DEI, sed grauis Ira manet?

Prædicti senis ineptiam, propter quam mortem quoq; implorabat, fabulosè tractans Gabriel Faernus Legati prædicti Conciuis, sed exacto tantum seculo florens, ità expressit, vt facile sit eandem emblematicôs exhibere, ad probandum quod

Multi absentem audent mortem contemnere, quæ mox
Terret eos, veris repræsentata periclis.

in Fabular. centuria ad num. 10.

Quæ verò adduci possit Emblematis eiusmodi figura, facile patebit ex sequentibus.

Lignatum egressus nemorosi ad culmina montis

Confecto sub fasce senex se se inde ferebat:
Cumquè labore viæ, atquè iniusto pondere pressus
Abiecisset onus, solis deprensus in aruis,
Mortem implorabat, Mortem sæpè ore ciebat.
Ecce autem huic diræ species se pallida Mortis
Obtulit, &, si quid vellet, præsto esse professa est.
Ille metu sudans, atque in contraria versus
Vota; Iuua me, inquit, tergo hunc imponere fascem.

E

Causam quoq; malorum tollit, qui vnitatem in Coniurationibus aufert; hoc enim est vnicum ipsarum dissipandarum remedium. Ideo exhibita Carbonum ardentium congerie, tanquam elegantissimo coniuratorum Symbolo P. Kreihing, opportunè subscripsit *disiunge, peribunt,* succedente posthac Emblematis descriptione

Embl. 119.

Vim prunæ ardentes sæuas accendere flammas
In cumulo iunctæ, si foueantur, habent.
Dat vitam, & vires calor his, & mutuus ardor,
Alteraque alterius fota valescit ope.
Et nisi præuertas, ploranda incendia spargent,
Totaque fors valido corruet igne domus.
Nil melius sparsis cumulum dissoluere prunis,
Mox etenim quæuis sola relicta perit.
Non est absimilis sæuo medicina furori,
Cum populus rabidâ seditione furit.
Dum coeunt cætus, dum iungit turbida dexeras,
Et capiti confert plebs rabiosa caput.
Et mox infestas passim discurrit ad hastas,
Inque, insana, suos, clamat ad arma, Duces.
Quid sperare potes, nisi dira Rebellio, cladem
Quam ferre, & patriæ quæ dare damna solet?
Sed disiunge animos, cætus diuelle procaces,
Abrumpe & cautis fœdera consilijs.
Vulgus in aduersos iunctum diducito sensus,
Diuide & in partes quod modo corpus erat.
Moxque mori extinctis cernes incendia flammis
In gelido vt moritur pruna perempta foco.
Exiguas ciuilis habet dissensio vires,
Si furor, & rabies, plebsque coire nequit.

F

G

Ne tamen hæc pericula incurrant Principes, hic debet esse prior illorum sensus, hic labor, hoc studium, vt suæ maiestatis ipsi non indigna patrantes, in sui contemptum subditos non trahant. Quomodo enim amabunt Populi Principem, qui se Principem Populis non exhibeat? Quomodo verebuntur, qui Throni dignitate neglecta, puerilibus interdum ineptijs, Maiora Regni negotia posthabeat? Tales fuerunt Romanorum Imperator Domitianus, Artabus Hyrcanorum, Bias Lydorum, Erops Macedonum Reges, quorum puerilitates eleganter admodum expressit Legatus prædictus, cum ad probandum LEVIA NON SECTANDA, pro emblemate adduxit Villicum ipsius ignauiæ typum, præ Vecordia non lignis sed leuioribus tantum folijs igni brumali parando colligendis intentum, quæ tandem Boreas dispersit, quandoquidem

H

Non sibi constantes dissipat aura strues.

Illi propterea canenti non erit ingratum aures præstare.

Laur. Legat. lib. 2. Embl. 10.

Iam gelidis instabat hyems comitata pruinis,
Certum erat, & canas haud procul esse niues.
Nec tamen instantes quicquam domitura rigores
Legerat in notis ligna Colonus agris
Omnes quippe dies, vecors, noctesq; trahebat
Incola vt ignaua sus lutulentus hara.
Cum tandem summo brumæ cogente furore
Exijt vrendam quærere materiem

Non

A

Non ideò aut falcem sumpsit, validamuè securim,
Segnia ne modicum terga grauaret onus,
Cædere non ergò, vel sternere ligna paratus,
Quid faceret, vacuus ne remearet homo?
An quæ sponte suà delapsa sub Arbore prostant,
Sarmenta, & cremium legerit ille putas?
Non vtique, at leuibus, quæ circumfusa iacebant,
Torpidus, è folijs fecit abinde struem.
Ast hanc dum dubitat sub tectum quomodo portet,
(Cum nec saccus ei, fisci nauè vlla foret;
Nam tuguri hæc pariter cænoso in limine liquit,
Tanta euitandi cura laboris erat.)
En subitò Arctoi violentia flaminis vrget,
Et malè constantem dissipat inde struem.
I nunc, & folijs conside fugacibus, i nunc

B

Et leuibus, demens, disce adhibere fidem.
Sed proh quot viuunt miseræ leuitatis amantes!
Quot sunt, quos tantum tricæ, apinæq́; iuuant!
Dacicus errantes Cæsar transfigere muscas,
Hircanus Talpas Artabus opprimere.
Gaudebatq́; Bias filo traducere ranas,
Laternas Macedo conficiebat Erops.
Sed quid prisca loquor? non hoc quoq; tempore desunt,
Qui egregium ducant futiliora sequi.
Hi sunt, qui vanos tantum sectantur honores,
Nec curant Christi postposuisse decus.
Hi, quibus est cusi sitis insatiabilis auri,
Et queis pro cæco numine cæca gula est.
Hi, qui mundano solum nituntur amore,

C

Tollere nec mentis lumen ad astra volunt.
Vsq; adeo hi leuia affectant, vt amabile Regnum,
Et solidæ cæli posthabeantur opes.
Nil igitur mirum, si denique morte subacti
Illorum in manibus, nìl, nisi ventus, adest.
Ventus in excelsum, qui nunquam tollit; at imum
Fumilegas animas projicit in barathrum.
Quare agite, ò tandem firmissima quærite Gentes.
Talis erit Virtus; cætera ventus aget.

Quod porrò cætera, præter Virtutem in hoc mundo, leuissima sint, id quotidiana præter experimenta, vel leuissimus puerorum ludus cui singula comparantur, probare poterit, si postremò audierimus toties quidem, sed non satis vnquam memoratum P. Io. Kreihing, qui curioso simul, & erudito Emblemate id comprobat, dum docet, quod vel ipsa MVNDI FELICITAS PVERORVM LVDVS est. Inducit enim pueros trabe per transuersum Arborei caudicis aptatà ita colludentes, vt

D alter alterum tollat alternatim, & deprimat, & quià --- *Toto sic luditur Orbe*

Id ingenuè admodum insinuat sequenti doctrinâ.

Ludendi solita est pueris, & magna voluptas — *Embl. 149.*
In trabe, cum puerum tollit in alta puer.
Trabs in supposito transuersum maxima trunco,
Aut motu facilis pertica longa iacet.
Mox alacres huius scandunt extrema puelli,
Et sua in opposita corpora parte locant.
Nec mora, vt intorto iactantes membra petauro,
Motibus alternis ima, vel alta petunt.
Pondere nunc grauior terram hic defertur ad imam,
Isque, ex aduerso qui sedet, alta tenet.

At vice mox versà deſcendere cogitur iſte,
Euolat aſt alter, qui prius imus erat.
Sic ludunt pueri, ſupràq; infràq; feruntur,
Et per mutatas ſtantquè, caduntq; vices.
Perſimilis toto ludus quoque luditur orbe,
Ludicrus eſt pueris, ſerius ille viris.
In trabe ceu pueri, inſtabili ſic ſorte mouetur
Res hominum, & variâ fertur in orbe vice.
Aſpice, vt Æſthèris patruo colluſerit Aman,
Hunc, quæ illi fuerat furca parata, tulit.
Quî magni ſobolem refert memorare Iacobi?
Quam mirus fratrum ludus & iſte fuit!
An non qui fratrem tam dire in ventre premebat,
Scimus ad oppreſſi poſt iacuiſſe pedes?
Arctoos inter quanta alternatio Reges,
Hinc ante annorum tempora pauca fuit!
Quando hic aſcendit ſolium de carcere Regni;
Carceris à Regno vincula at iſte tulit.
Nempe hæc ludentis fallacia ludicra mundi eſt,
Alternat quidquid proſperitatis habet.
Eleuat hunc iſtà, parte hac mox deprimit illum,
Imo & eundem, quem ſuſtulit, inde premit.
I nunc, & mundi rebus conſide ſecundis,
Si ſapis, hæ puerum nil niſi ludus erunt.

Quapropter in hoc vnum inſiſtendum eſt nobis, vt hiſce mundanarum viciſſitudinum ludis nihili factis, totam ſpem noſtram in Deo iaciamus, in quo ſeria omnia gaudia comperiemus. Nullæ etenim humanæ cogitationes, actiones nullæ, quantumuis alioquin ſpecioſæ ſimul, & laudabiles appareant, nulla virtus, nec vlla doctrina per ſe conſiſtere, vel aliquid boni producere poteſt, niſi diuinitus à Deo Patre luminum, à quo omne bonum munus, & omne bonum perfectum deſcendit, gubernentur, illuſtrentur, ac ſplendore diuinæ gratiæ ad optatum finem perducantur. Siquidem

D. Iacob. in Epiſt.

Omnia floreſcunt proſpiciente Deo.

Ipſe quippe eſt lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et hoc enixè nobis intendebat proponere doctiſſimus Ioachinus Camerarius, exhibens collem varijs vndique ſelectiſſimarum Arborum generibus conſitum, multiplicique herbarum, & florum fæturâ, ac diuerſitate conſpicuum; ſed in amæniſſimo eiuſmodi ſtatu non diu permanſurum; omnia quippe breui defectura, niſi opportunè ſolaribus radijs fruantur, in ſuoq; vigore conſeruentur. Itaque concluſit author Emblematographus *Mons omni hoc, niſi Sol foueat, viduatur honore.*
Quicquid ages, caſſum diſperit, abſque Deo.

D.Io.c. 1.

Embl. 2.

Quod aptiori non credam fieri potuiſſe comparatione; nam vt inquit D. Gregorius Nazianzenus in oratione de Athanaſio Epiſcopo. *Quod Sol eſt ſenſibus, id intelligentibus eſt DEVS; Ille enim mundum illuminat viſibilem; hic inuiſibilem, & ille quidem viſum corporis illuſtrat, hic verò naturas intellectu præditas reddit ſplendidas.* Sic Religio nos docet, cuius pro Emblemate Arborem amœnam, amœnum Ioannis Ouuenij ingenium piè admodum, & eruditè conſtituit, vbi plectrum ad hæc direxit.

Epigr.part. 1.l.3.n.64.

Arbor amœna pio plantanda in pectore, cuius
In radice labor, fructibus inſit honor.
Primus in orbe deos fecit timor; haud malè dictum.
Eſt etenim pietas prima timere Deum.
Fel in radice eſt Pietas, in vertice mel eſt,
Religionis enim fons timor, amnis amor.

Catholicorum ideò Regnorum omnium eſt omnes in eo ſuas intendere vires, vt Eccleſiam Dei foueant, protegant, & venerentur. Quod per hoſpitalem immenſæ magnitudinis Arborem expreſſit Nicolaus Reuſnerus egregiè admodum in ſacris Emblematis canens:

A
Culta Dei Palmis, ramis felicibus Arbor
Surgit in immensum viribus aucta suis.
Mole suà stans celsa, & vertice nubibus æqua,
Immenso ramos pandit in orbe suos.
Sufficit irriguam cunctis animalibus vmbram:
Fertilis & brutis dat, populisquè cibum.
Alituumque choro sedem Virgulta ministrant,
Luxuriatque suis fructibus omne solum.
Scilicet hanc olim vidit per somnia Cæsar
Assyrius: verum somnia sæpè monent.
Sortitur Rex sceptra Deûm supremus in Orbe:
Regna viris, armis instruit vsque viros.
Nobilis hæc Arbor, Mundi sunt Regna potentis,
Suffugium brutis dans, hominique suum.
Nanque sub hac vmbram captans Ecclesia lætam,
B
Semper habet tutos, fessa labore, lares.
Inde cibus pecori suus est, hominique: beatà
Pace sub hac cunctis fas, requièque frui.
Salue Arbor plantata Deo; florèque per omne
Æuum, perpetuis inuiolata comis.

Embl. sacr. 24.

Vt autem Arbor hæc Ecclesiam repræsentans florida est, & vndequaq; fertilis: sic & è conuerso est sterilis Arbor illa, quà Hæreticos designari scito Emblemate notat Principius Fabricius Theramensis, eandem abs Dracone flammas euomente incensam graphicè inducens ex allusione ad stemma gentilitium Sanctiss. Gregorij XIII. Hæreticorum enim Arbor Anathematis igne consumitur. Quæ allusio eò conuenientior est, quo patentius ex Euangelio omnem Arborem sterilem in ignem mittendam, quouè magis liquet Draconem *Saraph* Hebraicè appellatum, Latinè vrentem, ignitum, & inflammatum exponi. In cuius rei declarationem Author supposuit decatetrastichon Italicum, cuius sensus hoc Latino comprehenditur hexasticho.

Embl. l. 4. tit. 2. allus. 13.

Apud. Laur. Leg. in Carm.

C
Arboris Hæreticæ fallaces vrere frondes,
Quarum quæquè loquens lingua dolosa fuit.
En Paradisiaci Custos, & Clauiger Horti
Ignitis astat viribus iste Draco.
Non erit vlterius quod tu, Gens fida, pauescas,
Sublatà his flammis Impietate, Malum.

Sed ingeniosis istius modi Cõpositionibus Symbola, quippe quæ ijs cognata, succedãt.

SYMBOLA.

Spem totam in altis ponendam, vbi habitat Deus, & nullatenus in hominibus, aureæ nos docẽt Literæ in sacro Textu, vbi inter cætera, historiam Agar legimus. Quod vt Symbolicâ quoquè suaderet Eruditione Ingeniosus quidam Arborem exhibuit, sub quâ Puer languidus, & siti prope vitam expiraturus iacebat, Muliere in D loco aliquantum distanti, suppliciter exorante Superos, cum Euangelicâ inscriptione, *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* Totum id ad Historiam prædictam referendo. Hanc fiduciam in Deo habendam confirmant Iouius, & Ruscellus adducta Arbore nuper insita cum verbis VVAN GOTT VVEILT, idest *Quando Deus volet.* Seu, sicut est in Insigni eiusdem Ruscelli ap. Io. Bapt. Pittonum, & Lud. Dulcem ΘΕΟΥ ΣΥΜΠΑΡΟΝΤΟΣ, idest DEO ADIVVANTE. Hac enim denotatur homo, qui cõfidit se Dei Gratia, & fauore flores, & fructus Gloria dignos, & Honore daturum. Nec absimilis sensus est Arbor nuper insita cum surculo bonam de se spem germinationis promittente, quandoquidem illi subscripsit Camerarius.

Si faueat Cœlum, benè surculus Arbore crescet.
Si faueat Numen, tu quoque magnus eris.

Eandem verò speciem referens Arbor putata, vnico tamen superstite ramo, cum lemmate

Gen. c. 21.

D. Matth. c. 11.

Iouius dialog. Impr. 3. pag. 139. in Insigni Iulij Iouij

Pitt. lib. 1. Impr. vlt.

Dulc. 1. Impr. 4.

Symbol. 3.

mate VNAM SPERARE SALVTEM inducitur à Bernardino Perciuallo in Symbolum Viri prudentis, qui superfluas abijcit curas. Idem alias ad Io: Baptistam Ricasolem misit Arborem à vento agitatam, ad terramq; proiectam sub dicto: AB OCCIDENTE CALAMITAS, ad significandum, quod sicut Arbor illa proiecta fuerat ad terram ab Occidentali vento Fauonio, qui magis fouere debebat Arborem, quam lædere, cum Fauonius dicatur ab eo quod satis omnibus faueat, sic supradicto Ricasoli iniuriã ab eò pectore fluxisse, à quo fauores dumtaxat sperare debuerat. Nec extrà rem venit Labrum accensis plenum Carbonibus cum Zephiro ab aduerso spirante, & Dictis NON EXTINGVIT, SED AVGET. Aut si plures adsint venti: GRANDIOR NECAT, vt habet Scipio Bargalia; significat enim quod sicut mollis ventus fouet, & auget, grandior autem flammas extinguit, quià

In Insigni Co. Alph. Scotti pag. 251.

pag. 185.

Bargal. Symb. mihi pag. 283 id. in Ins. Co: Horat. Carpegnæ pag. 207.

Nutritur Vento, vento restinguitur ignis.
Lenis alit flammas, grandior aura necat.

Ità permagnum amorem ex modico iræ spirantis flamine non extingui, sed augeri. In eãdem trahi potest significationem Symbolum illud constans ex pluuiã à ventis concitatã, & super accensa ligna cadente, dummodò tamen suprascriptum addatur Lemma. Si enim exhiberetur verbali cum schemate QVANTE SPERANZE SE NE PORTA IL VENTO, vt adduxit Perciuallus, tunc indicaret Facinus aliquod, intentatum quidem, sed ad finem non ductum. Ratio est quià modicum aquæ magnum incendium non mitigat, sed magis inualescere facit, fusior copia extinguit. Cum verò Amicorum Hieroglyphicum sint folia, vt ex mutuã vtrorum comparatione apud Senecam colligitur; inquit enim. *Quemadmodum frondium iactura facilis est, quià renascuntur, sic eorum, quos amas, quorum oblectamenta vitæ putas esse Damnum, quià reparantur, etiamsi non renascantur.* Hinc ad symbolicum restaurabilium amicorum simulacrum exprimendum, non malè sumi poterunt frondes, quippè renascentes, & ijs addi literarius hic spiritus *illorum supplent, quæ cecidere locum*. Cæterum folia propter suam deciduitatem mundanæ fluxibilitatis symbolum admodum expressiuum sunt, & ideò curas ipsius amouendas esse prænotare valet Ligni Truncus exhibitus à Paradino in Insigni Dominici Boizij summi Galliarum Regis Prægustatoris cum titulo circum alligato HIC TERMINVS HAERET, quia sicut Truncus huiusmodi pomposo quondam frondium, florum, & fructuum insignis apparatu, iam aridus conspicitur, nullo feracitatis suæ remanente vestigio; sic & opum quarumcunq; immensarum prætereunte affluentiã nudi tandem redimus, quò nudi processimus: Et hic est terminus hærens, & fixus omnium eorum, quæ in Mundo intentamus. Sed si à Trunco inutili ad Termitem Arboreum, idest Ramum fructibus onustum, folijsq; exornatum sermonem conuertemus, illiq; hanc concedamus inscriptionem DECOR, ET DVLCOR, Emblemati dabitur locus non ineleganti, ex Basilio Magno his excerptis. *Vt plantæ propria virtus est fructus producere; afferunt tamen aliquem ornatum & frondes ipsæ circà ramos diffusæ: ità profectò & Animæ præcipuus quidem fructus est Veritas: non inamænum tamen est hæc extraneã circumdari Sapientiã, quæ tanquam frondes quædam, & fructui tegmen præbeat, & speciem intuentibus lætiorem ostendat.* Si verò ambo huiusmodi Arborea membra, Termes scilicet frondosus, ac Truncus aridus eadem exhiberentur Icone cum verbis ALTER ALTERVM AEMVLABITVR, hos crederem ostensuros Diuitem tandem pauperi futurum æqualem, eãdem prorsus methodo, quã simplex Ramus Arboreus, & Iuncus in Emblemate, cum verbis Isaiæ Prophetæ, ET SVCCIDET RAMVM, ET IVNCVM, significant virum fortem, & imbecillem fatis tandem æquè cessuros; vnus enim dies de omnibus fert sententiam ex Seneca, & quod grauissimum Natura fecit, commune fecit, vt crudelitatem fati consolaretur æqualitas. Quoniam profectò hæc cuicunq; statuta fatis occumbentia paruipendenda foret, si Mortis æternæ periculum subindè non immineret, hîc emblematicè Doctrinam Euangelicam, propter quã ad vitã immortalẽ patet aditus, exponemus, ex cuius pũcto tota, siuè felix, siuè infelix Æternitas subeunda pẽdet. Quod ostendere quoq; valet Lignũ cæsum, siuè Arbor succisa cadens cum titulo tamen ex parte qua se inclinauerit MANET IBI. At Arbor quasi sicca, cuius ad radices quædam manus aquam effundat cum verbis appositis VT REVIVISCAT, ET SERVETVR vicem subit in nostro sensu hominis, qui postquam, peccatis mediantibus, Dei gratiam amisit, pœnitentiã tandem tactus sperat

In Insigni Io: Bapt. de Racanatis pag. 209.

Epist. 105.

Claud. Parad. lib. de Symb. Heroic. n. 166.

De Gentilium Scriptorum lib. euoluendis. cap. 9.

Gouschel. lib. 2. eloc. sacr. Script.

Ep. 15. & de breuit. vitæ.

Eccl. 11.

Fran. Geor. Probl. 95. c. 15.

Bartholom. Tæg. l. 2. de Ar. fabr. Inst.

ob

A ob eleëmosinas, Diuinamque Benignitatem, amissam recuperare gratiam, atque ab æternâ seruari damnatione; Cumque Arbor concidat, flauescatq; dum alimentario distinguitur humore, sed ad radices rigata, sese statim erigat, & turgescere quodammodo contendat, consuetasque promoueatur ad actiones; allatum Emblema sic duplicabimus alio hoc admoto titulo AD MVNIA SVRGIT, vel melius ex Iob AD ODOREM AQVÆ GERMINABIT, cuius verba mutuatur Lyricus. Radices namque Arborum ori respondentes in Animalibus reliqua viuificant membra, primam quaquauersum alimenti digestionem mittentes; vndè alimoniam famelicis suppeditare, est omnes exercere Virtutes, tanquam conditio earundem sine quâ non: ità ad rem Theodoretus Cyrenensis Episcopus discurrere videtur: *Sicut Arbores suis radicibus innixæ ab ijs alimentum sumunt, ita rami, folia, & fructus ornant radicem, quod est quodammodò par pari rependere; adeo vt absque his radix inutilis esset, vti hæ absque radicibus non viuerent; ità corpus indiget sensibus, & membris, pedibus, manibus, &c.* Qua, seu non dissimili significatione præditum esse patat Symbolicè ligneum vas, quod tetigerit seminifluus, si exponatur in actu lauacrum subeundi, vt habemus in leuitici 15. de-

B notat enim virum Christicolam, qui posteaquam vanitatibus aditum præbuerit, per pœnitentiam tandem mundari perquirat. Dum autem pœnitentiæ nomine includi quoque, licet implicitè, videantur aduersitates patienter perlatæ, aliud hic apponemus Emblema, illas perbellè designans, vt causas, quæ longè meliorem faciant nostram conditionem. Arbores non vno, sed pluribus ventis agitatæ, cuiusmodi erat quæ iuxtà aquas posita symbolum fuit Alphonsi III. Portugalliæ Regis, cum dicto NI VNDAS, NI VIENTOS, nimirum *nec vndas, nec ventos*, subintellige *timeo*; vel cum verbis SEMPER EADEM, quemadmodum Symbolum erat Henrici III. Primogeniti Castellæ Regis firmitudinis descriptæ, atque in aduersis constantiæ subeunt significatum, cum tali pacto radices altius agant, atque telluri profundius hæreant contranitendo validissimè immani ventorum hostilitati, & hac quoque methodo ipsa vexatio dat Hominibus intellectum. *Formant Clades igitur* (sic scribit Lypsius) *& vt Arbores ventis agitatæ altius radices agunt, sic boni in virtute magis comprehendunt, impulsi quoties aduersitatum flabris*. Cui Emblemati subscriberem illud D. Pauli, CVM IN-

C FIRMOR, TVNC POTENS SVM. Præclaram insuper patientiæ Virtutem in hac Animi firmitudine lucidissimè coruscantem propensius sectandam, proponere dicendum est Iugum illud, quod pro Emblemate familiare habuit sanctissimus Pontifex Leo X. tam antè Pontificatum, quàm in ipso quoq; supremo Principatu, dum illi verbum SVAVE adscriptum cernere erat. Videbatur enim huiusmodi Emblema inferre nihil Patientiâ melius, & aptius ad superandas omnes aduersitates, iuxtà illud Virgilianum

-----*Superanda omnis fortuna ferendo est.*

Nam subditus Homo alacri Animo subire debet difficultates omnes, quæ sic initæ, suaues euadent, & dum cæteris præest Princeps, suaui quoque applicatione Populos regit, pascit, & gubernat. Virtutem insuper huiusmodi cum humilitate connexam maximè conducere ad imperturbatè in ipsâ quoque Politiâ viuendum non deest qui doceat; Hanc enim vicem abundè sufficit M. Zuerius Boxomius, dum inter sui lucubrationes illud affert de vmbra maiorum Arborum superstante minoribus Arboribus & veluti has impediente, ne crescant cum apposito schemate CEDE MAIORI, quæ nos itaque, docendos suscipiunt, quod quemadmodum Arbor adhuc tenella sub ma-

D ioris alterius Arboris vmbrâ enata se flectit, nec assurgere valet, in altumque niti, ità sunt subditi sub suis Principibus, qui suos etiam infrà esse volunt quod sunt, & habent, nam magnitudini suæ deberi omnia putant, cæterosq; minimè posse, maximèque ignorare; Inopes indè, miseriq; subditi, si viuere malint, siquè inter infelicitates commodè degere cupiunt, debent cogitare Principem maiorem esse, quàm reuerà sit, & se ipsos seipsis minores fateri; fortunam Principis, & propriam sic ponderando vt propria credatur verè non posse satisfacere, vel non posse videatur; illius verò tanta, vt nec obstringi valeat, nec expleri, in quibus subditorum humilitas cum maximè niteat, hinc fit etiam vt ipsis quoque maxima concilietur Quies, & Concordia, quæ quam necessaria sit Reipublicæ, id vel ab ipso Philosopho docemur *Concordia res paruæ crescunt, discordia maximæ dilabuntur*. Eandem pariter Animi firmitudinem significari arbitrarer ab Arboribus quibusdam in Mari sub aquis quoque viuentibus, si proponerentur tan-

quam

Cap. 14. *Horat. sat. 2. lib. 2.* *Serm. 12. de curat. in fid. græc.* *Lauret. in ver. abluere* *A Ricc. comment. Symbol.* *Octauius Strada Symb. Tab. 49. 5. & Tab. 29. 4.* *Eccles. cap.* *De Costan.* *2. Cor. 12.* *Æneid. l. 5.* *Symbol. & Embl. politic. num. 11* *Ethic. l. 9. cap. 6.*

quam subiectum Emblematis denotantis fortem Virum, cum huiusmodi verbis adie- E
ctis OMNE SOLVM FORTI PATRIA EST; Arboribus enim proprijssimus locus Ager est, sed durissima quandoque saxa, instabilesque Lymphæ Arbores identidem auent alere; Caprificus ingentia scindit Marmora; & Arbores *Magle* Indicæ sub aquis degunt; Arabicumq; Pelagus Arboriferum est secundum Strabonem sic scribentem *Pelagus humile est, duorum ferè passuum, & summa eius facies herbida musco, & Alga pellucens, quæ plurimum in freto abundat, vbi Arbores etiam sub aquâ nascuntur.* Quæ si aliundè eradicatæ ibidem transplantentur significare possunt, Virum diuersissimæ à naturali suo loco Patriæ Ciuem effectum; quinimmò indicant ex D. Ambrosio legem veterem à Iudæâ auulsam, inquè Gentilitate transplantatam. Hæc Animi regulata affectio Virtus quædam dicenda est ab Amore Iustitiæ minimè disiuncta, huiusmodiquè Amor nil aliud est, quàm conformatio propriæ voluntatis cum placito Entis Entium, & Causæ supremæ, à quâ optimi semper emanantes effectus comprobant vicissim tali virtute præditum Virum summoperè diligi. Ideò amoris istius reciproci signum non ineruditum erunt ligna quatuor in duplicis crucis modum, & quasi craticulatim disposita, & ceu Characterem Signi Geminorum II Castoris id est, atque Pollucis re- F
ferentia, quod animandum esset his verbis INNVMERIS POTIOR VNA TRIVMPHIS; Hinc appositissimè Nouidius signum Astronomicum Geminorum ad sacra Dei Mysteria accommodauit, quorum terminorum alter est D. N. Iesus Christus, alter verò Diuus Io. Baptista Præcursor, dum cecinit.

Isid. l. 15. cap. 13.
Lib. 16.
D. Ambros. in D. Luc. cap. 17.
Ptolom. tract. 1. Quadrip. cap. 9.
Gorop. in Hierogl. lib. 16.
Lib. 5. Sacrorũ Fast.

Clarus it in Geminos, sed eodem tempore Phœbus
Quando refert Progne garrulà voce diem.
Creuerat in syluis natus facundus Elisæ,
Vrbibus & natus Virgine notus erat.
Quod Pueros sacra ferè imagine spectat eadem,
Alterius q; annis non procul alter adest.
Quodq; salutarunt Matrum se ventre suarum
Credidit hos Geminos sacra secutà dies.

Ponè sequitur Charitas, quam qui possidet, verâ Pace, quæ (cum illam mundus dare non possit) Veri solius Dei Donum est Illustre, felicissimè perfruitur, & quæ præcipua est Virtus, quià *Si linguis hominum loquar, & Angelorum, &c. Charitatem au-* G
tem non habuero, nihil sum, vt aiebat D. Paulus. Propter illam æstuantes namquè Viros Emblematicè refert lignum aridum intus concauum, & ibi nutriens ignem, cum flammulis erumpentibus extrà, ac titulo VIS EST ARDENTIOR INTVS, quià qui Charitatem habet, opera semper Charitatis exercet, & sic agendo, quæ magna in Proximum Pietas est, longè maiorem esse ostendit suum ergà Deum Amorem, vtcunque sentirent qui hoc ipsum Symbolum ponerent indicaturi Ciuitatem seditionibus, & odijs intestinis conturbatam iam iam funditus collabantem, seù etiam repræsentaturi graues animi molestias intus exardescentes, perniciemquè plerunque afferre consuetas. Ad quam Charitatem adipiscendam, etiamsi ad id nos non adhortarentur Diuina Præcepta, Immortaliumq; spes nunquam frustranda præmiorum, deberemus tamen ex ipsâ nostrimet Naturâ quàm ardentissimè impelli: Hæc enim cum rectà procedat à Deo, qui totus Charitas est, ad ipsam quoque Charitatem, per quam necessariam habere debet relationem. Et hoc eò magis quià proprium est naturæ in propriam semper, genuinamquè sui conditionem reuerti; iuxtà illud

1. ad Cor. cap. 13.
1. Io. 4.

H
Naturam expellas furca tamen vsque recurrit,
Et malè perrumpet furtim fastigia victrix.

Quarè Arbor Artificio deducta, seù per Topiariam Artem in aliquam formam, vel figuram à propriâ naturali valdè distantem constituta, cum titulo VSQVE RECVRRIT, assertum nostrum Symbolicè confirmabit. Illud quoque literarium Academiæ Gelatorum Bononiensis toto iam orbe famigeratissimæ subit explicandum. Istud multas Arbores frondibus spoliatas continens, admirationem verè captat. Inter repræsentatas ab eo Plantas nullum apparet discrimen, cum deciderint iam vmbræ nemorum, illæquè nouum tempus aduenìens, vernalemquè Beatitatem expectant, quando Academici Literaria proment miracula NEC LONGVM TEMPVS in silentio permanebunt; ità moraliter vnusquisque Hominum per fidem suam, & opera propria mani-

Horat. lib. 1 Epist. ad Fuscum
Claud. Parad. L. de Symbol. Heroic. n. 101.
Academiæ Gelatorum Symbolum

nifestabitur; Impijs quidem nulla proferentibus folia, nec fructus; Sancti autem & fructu Gloriæ ornabuntur, & folijs vestiétur æternæ vitæ, quemadmodũ D. Chrisostomus discurrebat. Eius pariter sensus Arbor est aphyllos hyemalis, quam Iacobus Rex Cypri vltimus pro Symbolo habebat cum verbis GAVDIVM MEVM SPES MEA, aut CONTRA' SPEM IN SPE, vt erat in consimili agalmate Felicis V. Pont. Maxim. olim Amadei de domo Serenis. Ducum Sabaudiæ, vt apud eundem Stradam. Aliud in mentem venit IN SYLVAM CVM AMICO ABIRE. Symbolicamq; mali Ominis, peruersæq; fortunæ, facinorumquè impijssimorum vmbram saltem præsefert, iuxtà id quod habetur in Deuteronomio *Qui percusserit Proximum suum nesciens, & qui heri, & nudius tertius vllum contrà eum odium habuisse comprobatur, sed abijsse cum eo simpliciter IN SYLVAM ad ligna cædenda, & in succisione lignorum securis fugerit manu, ferrumq; lapsum de manubrio amicum eius percusserit, & occiderit.* Alij tamen malunt quod significet Hominem cum Proximo conuerti ad examinanda propria peccata, vel indicet Prælatum accedere ad discutienda subditorum delicta, illa correcturum. Arbor insuper ab Hederâ conscendente complexa cum titulo IMPROBITAS SVBIGIT RECTVM, explicat hunc sensum nempè pro Arbitrio facundi Causidici Arte, & Ingenio Ius torqueri, Paradino Autore, quemadmodum, vt tradunt Pittonus, & Ruscellus, cum alio titulo SIC PERIRE IVVAT, innuit Hominem breui moriturum, ob Mulieris alicuius duritiem, & crudelitatem; sed absente Hederà, & admotà Hominis manu ad ictum cum securi parata cum alijs verbis INCERTA FEROR monstrat Virum, qui incertus sit quid à Muliere inexorabili valeat obtinere, licet rursus roget, & petat, sicuti Arbor non inclinat sese ad ictus securis si ea feratur incerta percutiendo; Arbor namque significat Mulierem dilectam, securis autem virum amantem, & frustrà rogantem: Sed proh quam eleganter iustè damnatorum ad extremum supplicium exprimit statum Arbor sicca, quam securi excidere conatur agricola, dicens, VT QVID TERRAM OCCVPAT? Et hoc præcipuè cum in quolibet ramorum inscriptum habet nefarium, & capitale aliquod crimen. Præclarum hoc Symbolum R. Pater Hiacynthus Manara Societatis Iesu præmisit operi suo exquisitæ simul, & vtilissimæ Doctrinæ, inscripto *Le notti malinconiche* edito hic Bononiæ per Ferronium 1658. Est & Arbor, è quà ramus sit auulsus, quæ tamen alios habeat cum verbis VNO AVVLSO, & Hominem significat, qui ob mortem alicuius ex suà familià, stoico affectu dolere nequeat, & demonstrat se habere, quem in defuncti locum sufficiat, quod adducitur ab Iouio ex inuentione Petri Francisci de Ricijs pro Symbolo Magni Cosmi Medices, quo significabat per obitũ Alex. Ducis tamẽ non defecisse vltimum ex eâdem stirpe ramum. Arborem tandẽ euersam, seù potius ineuersam ingenioso pro Symbolo Io. Bapt. Gyraldi Ferrar. Academici Affidati, exhibuit Lucas Contilis cũ inscriptione ILLVC VNDE, innuens Arborem Hominis, cuius radices cælum spectantes in capite sunt, vt à Deo attrahant alimentũ gratiæ, ad producendos posteà bonorum operum fructus. Seù clarius significare potest res ire præposterè. Eandem mortui, postmodumq; resuscitati Symbolum Hominis eruditè constituit Hieronymus Bardi doctissimus Vir (cuius Humanitatem, & egregias Virtutes crebris litteris nosse mihi contigit) cum Bembari Piscariæ oræ oppidi meminit, in quo S. Francisci Xauerij quendam à mortuis exuscitantis mentionem habens canit.

Homil. 34. de diuers.
Octauius Strad. Sym. Tab. 59. 6. & Tab. 10.
3. Deut. 19.
Ant. Ricc. Comm. Symbol. lit. S. D. Gregor.
Claud. Parad. L. de Symb. Hernum. 146.
I. B. Pitton. l. 2. Symb. nobil. n. 36.
Hier. Fab. Ruscell. in eod. Symb. lib. 3. n. 34. Damnator. Symbolum.
Iou. Dial. Impr. p. 51.
Id. Rusc. in Ins. Cam. M
Pag. 125. vest. Papiæ. 1474. inf.
In. Xauerio Peregrino epigr. 50.

Cernis vt inuersa Cœlum radice lacessat
Arbor, & Æthereas viuida captet opes?
Quam nec mater alit fœcundo viscere Tellus,
Nec riguo florens vbere lactat ager.
Talis erat, Francisce, tua rediuiuus ab Arte,
Quem mors sub leges traxerat atra suas.
Illum vitalis terræ defecerat humor,
Sed veniens Cœlo vita renata fouet;
Plus vitæ mors sæua dedit; nisi sæua fuisset,
Cœlestem hic vitam nunquam habiturus erat.

Non particularem autem, sed vniuersalem mortuorum resurrectionem per sepulcrum, ex quo micans spiculum virentibus ramis exornatum prodiret, cum verbis SOLA VIVIT IN ILLO designauit Paradinus, illud idem pro Symbolo constituens

Parad. Symb. 27.

tuens summæ Pietatis Heroinæ Dianæ Pictauien. firmamquè de mortuorũ Resurrectione spem fouentis, & morte alterius vitæ cõmigrationem à cælestium consideratione non tẽperantis. Nec nisi sublimẽ interpretationẽ adfert apud eundem Symbolographũ Sudes ardens vasculis duobus aquà plenis susq; deq; adaptatis cum dicto HVMENTIA SICCIS, quod Galeatij Vicecomitis II. Mediolanensium Ducis symbolum erat. Quanquam enim de ijs, qui prouerbio ignem, & aquã circumferre dicuntur intelligi possit, altiori presũ indagine Animi passiones in homine cœlesti beneficio, ductuq; rationis extingui denotat. Additur & Ducis eiusdem strenuitas exinde repræsentata, quippe qui Flandrum eodem prius vtentem Emblemate bellicà monomachià gloriosè superauit, victoq; ex hoste symbolum pro trophæo sibi vendicauit. Igniti porrò Titiones seorsim sumpti, nec adhuc flammam emitentes, ob nondum consumptam humiditatem, vt erant in Symbolo Celsi Bargaliæ, referente Scipione eiusdem cognominis, cum verbis LVCEM DABVNT, significabant Virtutis lumen iam iam ab Authore emittendum. Alludebatur enim ad illud Horatij de Homeri Virtute loquentis.

id. Parad. Symb. 26.

Scip. Bargal. mihi pag. 293.

Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
Cogitat, vt speciosa dehinc miracula promat.

in Arte 143.

E

Quod de Lignis siccis intelligitur. Nam & Petri Medices Laurentij filij ab Angelo Policiano structum fuit Agalma, cuius corpus constituebant trunci quatuor pariter ardentes, sed virides, ità tamen dispositi, vt duo adhuc in teram plantati viderentur, reliqui super primos quadratà formà dispositi: quibus significabatur incomparabilis ardor Amoris, vtpotè qui viridia quoq; ligna combureret. Ex eodem Politiano, vt tradit Iouius, additum erat pro lemmate carmen:

Iou. Dialog. Impr. pag. 43.

F

INVIRIDI TENERAS EXVRIT FLAMMA MEDVLLAS.

Arbor autem, ad cuius ramum mouendum manus extendatur, cum lemmate VIRTVTES SIBI INVICEM HÆRENT, denotat id, quod clarè per ipsum lemma explicatur. Nam sic Virtutes sibi inuicem hærent, vt ramus in Arbore alteri ramo cohæret, & si vnum moueas contiguum quoque, quippe de eodem continuo moueri necesse est. Melius forsan in ratione symboli, si diceretur PROXIMA QVOQVE, & tunc sensus latius pateret, & ad alia pariter transferri posset. Sed Erinaceus sub Arbore, è quà teneri fructus decidant, qui spinis infigantur Erinacei, cum dicto PROCELLIS DITIOR, est symbolũ Martyrũ, quos tormentorũ procellę Paradisi glorià ditarunt. Arbor verò cum nonnullis in summitate decisis ramis, ad quam de terrà vir extendat manus, cum NOLI ALTVM SAPERE significat nihil vltrà vires audendum, quemadmodum nõ sine periculo sublimiores per Arborum ramos conscendi potest. Quod dictum aptiori symbolo explicauit Principius Fabricius Theramensis in suis Allusionibus ad Sanctissimum Pontificem Gregorium XIII. adducens iaculatorem, qui dum intendit sauciare Draconem in summo columnæ excelsissimæ existentem, sauciatur ad pedes à vipera: Quo & damnat Astrologos inscios, & eos, qui nimis audacter de Principibus loquuntur. Astrologos inscios dixi; nam & sunt qui peritià pollentes, veritatem inuestigant. In exemplo est apud eundem Authorem Hippolytus Polonus, qui anno 1572. Durastantem Fabricium annos Christi victurum prædixerat, qui obijt anno ætatis suæ 33. die Veneris Sancti hora nona 1578. Eodem pariter suffragante Scriptore, ad rem nostram VBERTAS, quam & Pomoneam, idest Rerum Copiam sæpe dixere Veteres, per cornu Copiæ varijs Arborum, & Plantarum fructibus refertum significatur. Quod & pro Symbolo sumpsit apud Gabrielem Simeonem ille, qui intemeratam ergà herum fidem, & obsequium se se obseruasse, atq; hinc legitimè factum opulentiorem ostensurus, adscriptis verbis DITAT SERVATA FIDES. Tandem Arbor florida, & circum Herbæ similiter florentes cum apibus circumuolitantibus ad exugẽdos flores, vt mel componant, adiecto lemmate VT PROSIM, vel PROSINT, erat Symbolum Equ. Io. Bapt. Bottigellæ, cuius sensus ex Ruscello, & Pittono est ab Arboribus, & Plantis (vbi tamen de non noxijs duntaxat intelligatur) flores produci ad aliorum tantum iuuamen, quod & operibus suis moliri significare intendebat Author Symboli. De Symbolis autem, vt sic, iam dictum sit satis. Metallorum modo durissimos intrà Epicyclos in consideratione Numismatum Arboreas imagines continentium, eadem Symbola, & Emblemata perquiramus.

G

lib. 3 tit. 4. allus. 5.

id l. 5. tit. 2. in frontisp.

H

Gabr. Sim. Sym. Heroic num. 24.

Hier. Rusc. lib. 3. Impr. 23. Io. Bapt. Pitt. l. 2. Impr. 38. seu 46. vt ap. me.

NV-

A

NVMISMATA.

HOminibus quoniam terrena sunt veluti Numina Numi hos numerare literaliter inter Arbores Dendrologicò ab Instituto non erit alienum, nec eorundem sonus quicunque Auribus erit ingratus. Commodi Numisma Imperatoris primum commodè venit, vt consideretur; in eo itaque Arborem propè Delphinus, & Colonia reperiuntur, alterumquè eiusdem Imperatoris accedit, quod frondeam coronam cum Claua in medio gerit, quibus monemur Fide, atque Labore Principum Gratiam, imò Gloriam omnem emendam esse. In Aureo Augusti Numo Coronam videre est inter duos Lauri ramos, cui hæc addita sunt verba OB CIVES SERVATOS; in alioque Arborem, cum spicarum adnexo fasciculo: Idemque Princeps coronatam in alio Numismate extulit Aquilam, quod præstitit quoque Vespasianus. In alijs obseruatur Dea Victoria Frondeo Serto coronata, Palmamq; manu gestans. Alibi cernuntur Imperatores Laureis redimiti triumphalibus, vt Antoninus Caracalla, cum Ciuitate Romá, atque Victoriá, &c. Plura quoque Numismata Coronas frondeas vario modo dispositas, & cum Quadrigis pariter exhibent, vt in Numo Maximini cum statuâ, in Gordianicis cum capite Tauri; Domitiani cum Capra Amalthea; Alexij cum coronâ Laureâ à dextris, adest in sinistrâ ramus Palmæ. Augusti, Antonini Pij, Marciq; Antonij Numismata alia Ciuicam ostendunt. Familiæ quoque Romanæ particulares, quibus Numos cudere facultas elargita fuit Coronam proferunt, vt Fabia Gens, Cornelia, aliæquè. Item Brutus, & Cassius in Numo Coronam gessere. Lares vlterius redimiti obseruantur in Numismate Argenteo M. Procilij Albani, vt habetur ex Iulio Iacobonio. Victoria tamen nobilissimè coronata in Numo P. Cornelij Scipionis Nasicæ, nos præcipuè Bononienses in Romani antiqui Nominis venerationem, hodiernique Adorationem sanctissimam trahere debet; Nam Bononia tunc seriò felix esse cœpit, postquam P. Cornelius Scipio Nasica optimus à Senatu Romano acclamatus de Gallis Boijs in Agro Bononiensi in loco præcisè à *Castris Nasicæ* etiam num denominato, licet corruptè, *Castenaso* deuictis, Ciuitatem nostram Romanæ Reipublicæ ominatissimè mancipauit, quam Beatissimi successiuè Pontifices Orthodoxæ fidei, Veri, & Supremi Principes, tandem in Clientelam benignissimam recepere, quod Grandes excisæ lapideæ literæ suprà Ciuitatis eiusdem septentrionalem Portam à Gallorum Boïorum reliquijs per eam expulsis, Galleriam nuncupatam perpetuum quasi Gallorum errorem patefacientes perpetuò docebunt

B

C

Felsina Romanæ fuit antè Colonia Gentis,
Nunc Vrbs Romano dedita Pontifici est.

Nec defuerê Antiquissimi quoque Ciues Bononienses, qui Numismatibus, ex Priuilegio Principis cudi priuatam in Gloriam concessis, Arbores æri commiserint gloriosè exprimendas, vt familia vetustissima *de Alberis* in Ramberto Consule Ciuitatis, & Ioanne Iurisconsulto, legumque in Archigymnasio Patrio Professore; quæ familia Castri cuiusdam *Alboro* dicti in Agro Bononiensi, non longè à Castro S. Petri Domina fortè fuit, vt ex Historijs vetustioribus percipi potest; sed clarissimam nostrorum temporum inspectionem Numismatum assumentes, Argenteæ sese offerunt expendibiles monetæ Sanctissimorum Pontificum Iulij II. Iulij III. in quibus Arbores integræ, vel coronæ ex Arboribus gentilitijs eorundem Principum præsignantur, Si verò Stemmata, Scutaque, seù Arma Gentilitia cum Arboribus, Arborumuè partibus conceptis proferre, atque Numismatibus adiungere quodammodò vellemus, quemadmodum locus hic literarius exigere videretur prolixiores plus iusto narrationes componerentur. Facile est imaginari familiarum variarum denominationes à generalioribus, non solum Arborum nominibus, sed à partibus varijs earundem Arborum deriuasse, variasque intra Gentilitia earundem familiarum insignia, figuras introduxisse Arboreas, quemadmodum est *Alberica* peruetusta familia Bononiensis cum Arbore semiaurea; *Albirola*, cum Arbusculà breui; *Ramondina*, cum vnico Arboreo ramo; *Foliana*; cum simplicissimis tribus Arboreis folijs; *Fabretta*; cum truncato ad medium Arboris caudice, qui fabrorum egregia fieri materies valeat addito hoc dicto VIRTVTE VIVAM;

D

Sebast. Eriz. f. 541.

In appendice de prisca Caesiorum Gente cap. 13.
T. Liu. Hist. l. 7. dec. 4.
Cassaneus in Catal. Gl. M. p. 1. n. 83.
Franciscus Amadi in spec. nobil. Europ.
Gherardacc. Hist. Bonon. l. 4. p. 96.
Monetæ argẽteæ. Iulij dictæ cum Arboribus vel Arbor. partibus.
Rainerius de fam. Bon m. 5.
Io. Filot. Achill. in viridario. cant. 9. pag. 186.
P. Sylu. Petra Sãcta l. de Tess. gentil. p. 508.

Florania, Florauantia cũ florido Arboris ramo; *Pomilia* cum Pomo; *Lancea* prætereà, *Lanzona, Haſtia, Rotia, Birotiana, Carratia*, cum lanceis, Haſtis, Rotis, Birotijs, Curribus, &c. inciſis, ſculptis, depictis. Noſtrum proprius erit Numiſmata, quæ lignum fictum, in vero ligno exhibeant, id eſt lignea tota, conſiderare; Ars ea, quæ noſtris temporibus Antiquam inſolitorum effectuum expertẽ prodidit Artem, eo ſedulitatis ingenioſè peruenit, vt lignum ipſum metallorum ad modum cudere, in eoque formas imprimere, per compreſſionem in torculari, alio pacto quam ſcalpello intercedente, calluerit; adeòut lignum metallo malleationem quodammodò non inuideat, aliqualem & ipſum ductibilitatem acquirens per elixationem quandam in liquore valdè molliente, ac penetrante taleolas ſectas molles, & nõ frãgibiles effectas, quæ figuras Numiſmatum ceù Metallicorũ belliſſimè recipiunt, atque conſeruant, vt in exemplis ſequentibus liquet.

Lignea hæc Numiſmata verſicoloria reddita in Fritillorum, Alueolorum, Latrunculorumq; ludis pro nobilioribus inſeruire poſſunt viris quorum ſumptuoſiores tantum res ſuperbo guſtui ſapiunt. Sed quoniam *raræ ſinè mentore Menſæ*, Mentoris hic meminiſſe lubeat ludi quindenorum Hebræorum vulgò *dicti*, qui cũ totidẽ Chriſticolis in naue miſti, & artificioſè diſpoſiti, certâ quadam ſub repetitâ ſeptenariâ numeratione in mare proijciendi ſint. Ibi eximuntur omnes luteę, vel nigræ taleolæ pro Hebræis, atq; albæ pro fidelibus relinquuntur iuxtà vocalium literarum ſequentis verſus alternatum numerum Alphabeti, ſeriemque.

Iuuenalis Satyra 8.

Carpſit mala quidem nimis errans Mentore nata.

Prima igitur vocalis litera carminis propoſiti, cum ſit A. & prima in ordine vocalium vnica Taleola Lutea in primo numerationis termino à quo collocabitur; ſecunda vocalis I. tres albas Taleolas deinceps eſſe ſeriatim ponendas monet; tertia vocalis iterum A. Luteam vnam expoſcit, quarta vocalis A. albam itidem vnam indicat in linea eadem ſubiungendam; quinta vocalis I. tres Luteas iterum vult addendas, & ſic de cæteris vſque ad finem procedendo fiet, vt ſeptenaria numeratio Luteas taleolas ſuſtollat, albaſque relinquat intactas; eodemque prorſus pacto procedetur in nouenariâ numeratione per hunc alium verſiculum indicata

Populeam Virgam Mater Regina ferebat.

Sed quoniam Diuitijs, quarum lenocinia ſunt ludi, mala velantur, vt Antiphanes Græcos inter ſuos antiquiſſimos haud ineptè ſentiebat, nos hîc Numiſmatum tractationi Ænigmata adiuncta reuelare, & aperire ſtudebimus.

Apud Stobeũ ſer. 95.

ÆNIGMATA.

Nobile, nec impium diuinandi genus ex rerum deſcriptionibus, rerum tamen ipſarũ nomine ſuppreſſo, adinuenerunt Ariſtonomus, & Cleon, ſi Athenæo credimus, Ænigmaticum illud ἀπὸ τοῦ αἰνίττομαι, quod eſt *obſcurè loquor*, appellantes. Nobile, inquam, quippe quod circà ſeria verſatur, & quæ ſtudium requirunt, ad differentiam Gryphi, cuius materia ſunt ioci tantum, & ſales. Hinc illud egregiè definiuit Diomedes *obſcuram rerum ſententiam per occultam rerum ſimilitudinem*. Quo

ſcri-

A ſcribendi genere, licet tot Veteres claruerint, & præcipuè Sympoſius Poeta heroico illud carmine proſecutus: non deſunt tamen neoterici, qui multam ex eodem gloriam acquiſiuerint, nec ingenij ſubtilitate quicquam antiquis conceſſerint. In promptu ſunt Andrelinus Anglus, Ioannes Lorichius, Adrianus Iunius, & Iulius Cæſar Scaliger, alijq; per quorũ opera Veterum gloria nõ parũ eſt diminuta. Sed eorum, qui noſtram ad rem loquuntur, ecce magnum Scaligerũ quà maieſtate Arborem ſe ænigmaticè deſcribentẽ introducit!

Arbor.

Ænigm. 20

Ad ſuperos traho demiſſà de ſede parentem,
Dòque pati ſummo vertice poſſe Iouem.
Mî cantum aſſimilat Siculi bona Muſa Poetæ,
Hinc etiam vitam carperet ille ſibi.
Maxima de minimo, & fluxo robuſta, ſuperba
Ex humili, talis qui tibi magnus eras.

Quid eſt enim Arboris *parens*, niſi terræ ſuccus qui ad ſumma vſq; Arboris cacumina tranſuehitur? quid *dare vertice ſummo Iouem perpeti*, niſi ſuccum eundem in Arboream B ſui ſubſtantiam conuertere? Quid, quod vitam carpſerit exinde paſtor, niſi de fructibus intelligendum? Quâ pariter dialecto de Arbore loquitur alibi, ſub ænigmatis velo, vbi de Horto, quæ ab Oedipo ſoluantur, proponit

Hortus.

Id. Ænigm. 122.

Nobilis Vrbs quædam rectis ſignata viarum
Limitibus, riguis ſæpè beatur aquis.
Atque hæc Vrbs aliquà pariter fundatur in Vrbe;
Aſt montes alias, imaque rura tenent.
Ciui cuique ſua eſt domus, vllus amicus amico
Vnquam in concilium non coiere ſimul.
Pauca tamen coiere ſimul, ſeſeque maritant,
Aut celebrant lecti vincula regis ope.
MAXIMA PARS RECTO STAT CORPORE; paruæ recumbit
Haud tollens preſſo pectora fuſa ſolo.
Crinibus, atque oculis Dominus, pedibuſque reciſis
Veſcitur, & ſoboles eſt numeroſa cibus.

C Nec minus eleganter, licet obſcurè obſcurantes Hæmum Arbores doctiſſimus Cabillaus deſcripſit, vbi cecinit.

Mons

Epig. ſelect. num. 67.

Quà caput obiectat Scythico glaciale Trioni;
Iſmarioque riget Biſtonis ora gelu.
Non niſi ſpecto nigras pro monte in ſaltibus vmbras.
Contiguus Cælo ſurgis, & Hæme lates?

Eodem ſtylo quatuor Arborum ſtatus per quatuor anni tempora ſignificatos paucis benè ſignauit metris Oxonienſis Martialis, Ioannes ſcilicet Ouuenius, ſiue Audoenus, apud quem Arbor de ſe ipſa canit.

Arbor.

Vol. 2. Lib. 3. Epigr. 105.

Ver viridem, flauamque æſtas me feruida, canam
Autumnus, caluam frigida fecit hyems.

At hanc caluitiem in Veſtes Arboribus commutat hyems. Audiatur ideo iterum Cabillaus ænigmaticis, facile tamen intelligibilibus id enarrans carminibus.

Hyems ſyluas veſtiẽs.

Epigr. ſelec. 443.

Laniſico depectit hyems ſua vellera nymbo,
D *Et niueà algentem veſtit humum tunicà.*
Sic quæ frondoſà ſpoliat nemus omne lacernà,
Damna breui è lanâ iuſta reſarcit hyems.

Sed ad Scaligerum redeamus, qui ne noſtra præcipitem in finem collabaſcant Ænigmata, ænigmaticum offert Scipionem è ramo Arboris confectum, & poeticis hiſce lineamentis tornatum.

Scipio è ramo.

Ænig. 79.

Brachium eram, par ſum factus: ſed mutua cernis
Officia, hic, vt me, quem fero, & ipſe ferat.

Sic Arbor, quam homo plantauit, hominis greſſus firmat, non ſupplantat, quod tamen haud actum eſt cum androgyno illo triplici mortis genere, dum triplicem perſonam ſuſtineret, defuncto, quem ex Pulice vetuſto Vate ſtylo penè ænigmatico, Græciſq; metris expreſſit hunc in modum Politianus.

Ang. Polit. Graecorum Epig. penultimo.

Ἔγκυος ὖσα Γένη τέκεος περὶ Φοῖβον, Αρῆα,
Ηρῆ τὰς ἄμα Τρεῖς ἐξερέεινε Θεὰς.
Αρσενα Φοῖβος, Αρῆς θῆλυν φάτο, κ'αι ἐυδέτερον δὲ
Ηρῆ: πάνθ' ὑγιῶς Ανδρογυνος γὰρ ἔφυ.
Ειρομένης δὲ μόρον, Μόρος οἱ ξίφος ἔχραεν ἥρη
Στᾶυρος Αρης, φοῖβος κύματα, πάντα πέβη.
Δένδρῳ ἐφεισήκη πέσε δ' οἱ ξίφος, ἀυτος ἔπ' ἀυτῷ
Ηριπεν ἐις πόταμον κύμβαχος ἐκ δὲ ποδοῖν.
Ηρθη 'απ' ἀκρεμένων. θάνε γὖν θηλύς τε, καὶ ἄῤῥην
Κ' ὀυδέτερον σαύρῳ, κύμασι, καὶ ξιφέϊ.

E

Idem à Pictæ Poeseos Authore latino modulatum concentu, adducitur ex Pulice antiquo Poetâ ad probandũ quod *Diuina verba secum non pugnant*, ideoq; hîc subiungo.

Barth. Anulus Pict. Poes. nu. 75

Cum mea me genitrix grauidà gestaret in aluo,
Quid pareret, fertur consuluisse Deos.
Mas est (Phœbus ait) Mars Fœmina, Iunoque neutrum,
Cumque forem natus Hermaphroditus eram.
Quærenti lethum, sic Iuno ait: occidet armis,
Mars Cruce, Phœbus aquis. Sors rata quæq; fuit.
Arbor obumbrat aquas, ascendo; decidit ensis
Quem tuleram; casu labor & ipse super.
Pes hæsit ramis; caput incidit amne, tulique
Fœmina, Vir, Neutrum, Flumina, Tela, Crucem.

F

At quia Arbor ex tribus Animantibus infimam habet, & ex eâ Carbones fiunt, qui modò suo more viuere dicuntur, igne scilicet metaphoricè animante, modò mori, cum extinguuntur; ecce quam egregiè nobis illos sub ænigmaticis ambagibus repræsentat Scaliger, ad literas item Carbone signari solitas alludens.

Ænig. 37.

Infima quos olim florentes vita fouebat,
Viuentes, alia nunc ratione sumus.
Mutabit solum tamen, vt nox atra, colorem,
Instituam, veluti lingua diserta, loqui.

G

Sic & originem suam, finemq; & quid in syluis fecerit Carbo de se ipso narrat apud lepidissimum Epigrammatographum Ianum Audoenum.

Epigr. Volum. 2. lib. 1. nu. 101.

Natus in igne fui, periturus in igne vicissim:
Syluas absumpsi dignus in igne mori.

Laqueos speculationum ænigmaticos, quibus totquentur ingenia ægritudinem quoque corporum inuoluere, atq; adducere posse veterum inter exempla docemur; quapropter, *vt quos obscuris victos ambagibus horis* præternaturales inter affectus decumbere viderimus, ijs mederi quoq; studebimus; en ergò Medicinales Vsus Arboreos, quibus neutralitate medicæ constitutionis sublata, perfecta triumphare valeat valetudo.

Ost. 5. Ouid. in Ibin.

VSVS IN MEDICINA.

Dendroscopus aduocet modò Medicum, cui quidem pro morbis contumacioribus quoque pellendis valida ille suppeditet Arborea Præsidia. Nam vt alimenta sanis salubriora corporibus offert Agricultura, sic sanitatem ægris eamagis tutam, citam, atq; iucundam promittit. Ex tribus Medicæ facultatis partibus duas habemus, alteram διαιτητικὴν, alteramq; φαρμακευτικὴν quas Arborum fructuosissima copia complet, quemadmodum videre licet apud Iatriæ Professores Doctissimos. Cum autem hic nobis sermo sit futurus de Pharmacia præcipuè, quæ ab Arboribus in genere decerpi potest, seu quæ Arborum earundem ope subiectorum manifestissimè proficitur, Arbores dicere peterimus nobilissimas esse Dei visibiles Manus, & quidem morborum atque amaritudinum, dolorumq; victrices *nonne à ligno indulcata est àqua amara?* Sic enim sacra loquitur Scriptura; easdemq; Arbores Regium planè Thesaurum dicemus felicitatum amplissimum, quià illæ Bonorum omnium optimum sanitatem nempè possunt,

H

Cornel. Cels. l. 1. c. 1 Gal. comm. 1. Hipp. l. 2. de rat. vict. in ac. c. 6.

Eccles. 38. Plat. Rhet.

A *Si ventri bene, si lateri est, pedibusque tuis: nil*
Diuitiæ poterunt regales addere maius, cecinit ille,

Dicendum itaq; est in primis sæpè opus esse Medicamentis Eccoproticis, idest benignè laxantibus, aliquandò Catharticis, seù prauos succos purgantibus, Alioticisque sæpissimè, hoc est alterantibus, seù intemperiem aliquam emendantibus; nonnunquam Epicerasticis, succum optimum reficientibus, pretereàq; Vreticis, Vrinarijs nempè, Anodynis, dolorum sedatiuis, Repellentibus, & ex opposito euocantibus, seù extrahentibus, Deriuantibus, Intercipientibus, Reuellentibus, Maturantibus, Resoluentibus, Obstruentibus, Aperientibus, & mille alijs modis operantibus, vndè se extendit longè, latèq; Medici supremum Imperium, & propreteà non vna, & simplici contenti esse debemus Medicina, neq; vni tantum modò Medicamini insistendum, ob complicatos, Multiplicesq; Morbos, qui indicata præscribere, atq; componere medicamenta verè mixta, & mixtim agentia Pharmacopæum, & Medicum compellunt. Necessitas exercitatos coegit Medicos, vt adnotauit Aetius, compositas pro compositis profligandis morbis exquirere medelas, cum simplices Medicinæ scopos mixtos attingere nequeant. B Quod si solis ex simplicibus morbi curarentur omnes, inanis, & superuacanea esset omnis medicamentorum compositio, & tamen plura sunt Medicamenta valdè composita, idest pluribus ex ingredientibus coalita, vt Theriace, Mithridatium, aliaq; permulta ab omnibus vlla absq; controuersia acceptissima, experimentisq; certitudine quauis certioribus approbata, quorum omnium debet Medicus verè Medicus rationem reddere, causasq; necnon effectus nosse, tanquam is, qui plura debet operari necessariò, iuxtà id quod præcepit ipse Deus his præcisis verbis. *Da locum Medico, etenim illum Dominus creauit, & non discedat à te, quia opera eius sunt necessaria.* Et hic notandum dici *opera eius* in plurali numero, & non *opus eius* in singulari, quia non vnâ, sed multiplici operatione procedere debet Medicus in medendo. Homini non sufficit idē Cibus, & Potus, vt docebat Pater ipse Medicinæ Doctrinalis Hippocrates; singulisq; in Hominibus cum differat corpus à corpore; natura, id est temperamentum à temperamento, alimentum quoq; ab alimento differre debet, edicebat idem Hippocrates. Sic medicamentum à medicamento diuersam induet virtutem. Multæ adduntur rationes C à Serapione, cur medicamenta composita, & mixta in vsum medicum plerunq; deducantur, vt cum morbi complexi, & non simplices requirunt præsidium multiplex, dum scilicet simplex medicamentum non reperiatur, quod vires adæquatè contrarias morbo in se habeat, ita vt alterius ope indigeat minuente, vel adaugente alterā ex qualitatibus illis, à quibus Actio debellatrix morbi expectatur; vel corrigente aliquam ex secundis qualitatibus saporis, odoris, & similium, vel adiuuante applicationem, seù penetrationem curatricis virtutis ad partem affectam, nempè ad caput, oculos, cor, hepar, splenem, &c. mediantibus cephalicis, v. g. Ophthalmicis, Cardiacis, Hepaticis, Stomachicis, Pneumonicis, Articularibus, alijsq; huiusmodi analogicis plerisq; vt alteratio, emundatio, aut corroboratio partialis sequatur. Vrget porrò necessitas pestilentes vapores ab humoribus ipsis arcendi ope Alexipharmacorum, & medicinarum respicientium humores præcisè peccantes, aliàs actum est de Microcosmicâ Republicâ, eo prorsus pacto, quo in ciuilibus felicitatem publicam inficiunt venena dissensionum, &c. quæ nisi artificiosè tollantur absq; bonorum præiudicio, totum deperit bonum; sic Aristotele loquente. *Vt nihil citius corpus humanum inficit, quàm pestilentium vaporum cum* D *innatis humoribus copulatio; ità nihil velocius corrumpit ciuitatem, quàm peregrinarum opinionum admissio, in quo contagio, & venenum latet.* Est verbi causa Iecur, quod principaliter afficitur in Lue Venereâ; sanguinem malignis, & pestilentibus vaporibus infectum videns medicus, illi prospiciēdum ligni Guaiaci decocto, tanquam proprijssimo remedio iubet, atque determinat; & quià lignum hoc excedit aliquantisper in caliditate, illi adiūgendū optimè cēset lignum santalinū, & cichoreaceas herbas, Iecori quoq; symbolicas, aut alia attemperantia, & insuper habito respectu ad varia, quæ luem hanc subsequi solent symptomata diuersa quidem, varium ob gradum malignitatis morbi, variasq; ob dispositiones viscerum ipsius ægri patientis, alia commiscet artificiosissima methodo medicamenta symbolica, varièq; alterantia in finem sanabilitatis tutò, citò, atque iucundè perficiendæ; intendens præ cæteris, tanquam naturæ bonus imitator separare bonum à malo, vt hoc possit de corpore omninò extrudi, illudq; malis veluti ci-

Horat. 1. ep. 12.

Plin. l. 24. c. 1. vna Artium Imperatoribus quoque imperat.

Tetrabibli 4. serm. 2. cap. 25.

Gal. l. 1. comp. med. gener. c. 5.

Arist. l. 3. politic.

Eccles. 38.

Ibi Pater Sà interpretatur Pigmēta per cōfectiones ex diuersis speciebus.

Lib. de veteri medicinâ

Lib. de flat.

Lib. 7. c. 2.

Pol. l. 5 c. 3.

Botallus de lue venereâ cap. 29. & omnes med.

uibus ciuitatis in exilium depulſis pacificè confirmari; malè, immò peſſimè tunc iudicant, cum boni, & mali ſucci indiſtinctè ſimul eijci permittit; nam ſic vniuerſum quàm maximè patitur corpus, illiuſq; peruertitur non amplius ſperata, nec poſſeſſa felicitas. Bonus nouit ipſe Medicus publicæ, & vuiuerſali ante omnia incolumitati eſſe incumbendum emundando, rectificando, minuendoquè vbi opus fuerit, addendoq; è contrà ſolis in defectibus, ideſt ſucci naturalis in egeſtatibus, cum nil aliud ſit medica facultas radicaliter, & in ſui fundamento, quam *Adiectio*, & *Ablatio*; adiectio quidem deficientium, & redundantium ablatio; ἰατρικὴ ἐςὶ πρόθεσις, καὶ ἀφαίρεσις. Artiumq; Humanarum Præclariſsima; Proh quam multa noſcenda ſunt Medico! quamq; multa vt admittantur, atq; vt fugiantur ab eò ſunt obſeruanda!

Hippocr. in lib. de flatibus, & lib. de Arte, & lib. de lege c.4.

Fertilis Ægyptus rerum Medicamina miſta,
Optima multa, ſimul deterrima plurima profert.

Homer. Odyſſ. 8.

Ità Magniloquus Græcorũ Poetarum Coryphæus canebat. Medicus hercle tanquam Artifex ſenſatus, & tanquam Philoſophus bonus de omnibus diſcurrere debet, cauſaſq; rerum detegere, & ſecundùm argumentationes veritati ſcientificæ conformes rationabilibus experimentis procedere, ſicuti Plato doctiſſimè adnotauit hoc pacto. *Eſt autem talis, ô Charmides, vt caput ſolum curari nequeat, quemadmodum ſæpè ex peritis Medicis audiuiſti; qui quoties aliquis dolore oculorum affectus eos conſuluit, aiunt non poſſe oculis mederi, niſi prius capiti medeantur, neque caput abſque totius corporis medicinâ poſſe curari, &c.* Et quod ſpectat ad curationem per purgantia medicamenta tam neceſſariã in omnibus ferè morbis, eam medicus rei Herbariæ imperitus nunquam aſſequetur. Prudẽs, & Doctus Medicus Botanicus cũ Hippocrate Pharmacorum actionem in corpore futuram ità diriget, vt innocua non ſolùm, ſed ſaluberrima euadat; *etenim* (ſcribit ille) *Pharmacum vbi corpus intrauerit, primum quidem ducit id, quod ex omnibus in corpore exiſtentibus ſibi maximè ſecundum naturam familiare fuerit; deindè verò etiam alia trahit, ac purgat, &c.* Ampliſſimam quidem Medicinalium Arborum ſegetem nunc demetere nimis operoſum, atq; prolixum plus iuſto foret. Sat ergo ſit aliqua ſeligere vniuerſalia præcepta, quæ tamen particularibus applicabilia ſint de facili formulis medicamentorum in ſpecificis Arborũ ſingularum materiebus; & ideò prærogatiuas aliquot Medicinales Arborum in genere tantum percurremus, ità vt Cerealibus in medendo minimè ceſſiſſe Pomonam ſcripſerit Plinius, dum Vertumni Amaſiam nobili hac Proſopopœia loquentem ſic fingit. *Ego ſuccum Vini, liquorem oleì gigno. Ego Palmas. & Poma, totquè varietates, neque (vt tellus) omnia per labores aranda Tauris, terenda areis, deindè ſaxis, vt quando, quantouè opere cibi fiant. At ex me parata omnia, nec curuo adoranda aratro, nec cura laboranda, ſed ſeſe porrigentia vltrò, etſi pigeat attingere, etiam cadentia.* Syluanus quoq; adeſt, qui Pomonæ minimè cedens Syluestres Medicinales Arbores quam plurimas indicare contendit, qui *ſyluas inter reptare ſalubres* ſolitus, liberalis quoq; felicitatis naturalis diſpenſator agnoſcitur, cui videtur alluſiſſe Propertius

Hipp. lib. de probitate, ſeu decenti ornatu.
Plato in Charmide, vel de Têperantia.
Galen. 12. Aphor. cõmen. 17. & Auicenn. 4. pri. cap. 20.
Galen. l. 9. meth. med. cap. 15. & 7. method. c. 13.
Hipp. de natura Hominis.
Lib. 23. in princ.
Ouid. 14. metam.
Horat. l. 1. epiſt.

Lucus erat felix hederoſo conditus antro,
Multaquè natiuis obſtrepit Arbor aquis.
Syluani ramoſa domus.

Propertius eleg. 4. l. 4.

Medicinis non modò carent, ſed abundant ſyluæ, quemadmodũ naturalis Hiſtoriographus clariſſimè teſtabatur his verbis. *Nè ſyluæ quidem, horridiorq; naturæ facies Medicinis carent, ſacra illa Parente rerum omnium, nuſquam non remedia diſponente homini, vt medicina fieret etiam ſolitudo ipſa, &c. hinc nata Medicina, &c. Hæc ſola naturæ placuerat eſſe remedia parata vulgò, inuentu facilia, ac ſine impendio, ex quibus viuimus, &c.* Agrum herclè viuendi patrem non immeritò protulit Amphidamus; ibi enim pluſquam in Scholis Medicinam edocemur, quando ab ipſiſmet brutis, quæ vnica natura erudijt, pleraq; medicamina didicerint Scholæ. *Hederâ Apros in morbis ſibi mederi,* teſtatur Plinius. *Elephas chamæleonte concolori frondi deuorato, occurrit oleaſtro huic veneno ſuo, &c. Palumbes, graculi, merulæ, perdices, lauri folio annuum faſtidium purgant, &c.* Herbariam rem propterea ſucceſſiuis temporibus à Chirone Saturni, & Phillyræ filio excultam, & adauctam ſenſere homines ſenſati, generoſumq; valdè cognouerunt eſſe multis alijs præferre cognitionibus notitiam Herbarum, quemadmodum ille Virgilianus Iapis Iaſides, qui

Plin. li. 24. Hiſt. natur. c. 1.
Apud Stobæum.
Lib. 8. c. 27.
Plin. lib. 7. c. 56.

Sci-

A *Scire potestates herbarum, vsumque medendi*
Maluit, &c.

Virg. Æneid. lib. 12.

Sed audiatur Ioannes Khuenius in Zodiaco Medicinæ sic botanicam efferens Medicinam. *Præ cunctis medicina caput tantum Artibus effert,*
Quantum luce sua reliquos sol prænitet Astris:
Quam sublimis honor, quam Gloria summa coronat.
Plus tamen in tanto illius splendoris honore
Pars ea laudis habet, doctoq; examine mentis
Nomina plantarum, & vires rimatur & ortus:
Illarumq; ideò Diuina scientia iuri est,
Et summi proles haud inficianda parentis,
Quam genuit, nobisq; dedit, quâ maximus Orbis
Nil habet vtilius, &c.

Zod. med. p. 1. l. 1. Aries dictus.

Incurabilem apagè curam quisquis sies medicamentorum facillimis ex Herbis osor; Periculosissimos non solum morbos, sed difficillimos, qui vult egregiè curare, ipse Ar-B bores conscendat, lignaq; apprehendat, & incurabilitatem superabit. Horeos propterea fructus in Elephantiasi præscribebat Aretæus Medicus Græcus admodum insignis. Nephritis morbus perniciosissimus tam benè, tamq; feliciter curatur à ligno quodam, vt famigeratissimum idem hoc sortitũ fuerit nomen Ligni Nephritici, cuius descriptio, & vtendi modus est huiusmodi ex Monarde. *Nobis etiam mittit noua Hispania ligni quoddam genus crassum, & enode, materie Pyri, cuius vsus iamdiù receptus fuit in his regionibus ad renum vitia, vrinæq; difficultates, & incommoda. Postea experimento comprobatum est eius aquam in iecoris, & lienis obstructionibus vtilem esse. Illa autem hac ratione paratur. Lignum assulatim, ac minutim concisum in optima, & limpidissima aqua fontana maceratur, atque in ea relinquitur, donec aqua à bibentibus absumpta sit. Dimidia hora post iniectum lignum, aqua cæruleum dilutiorem colorem contrahit, qui sensim intenditur pro temporis diuturnitate, tametsi lignum candidum sit: cæruleum ideò dico, quoniam adulteratur alio ligno simili, quod aquam croceo colore inficit, ne quis fallatur. Hac aqua assiduè vtuntur, & vinum diluunt, & mirabiles experiuntur effectus, sine vlla C humorum commotione, neque opus est aliâ victus ratione, quam temperatâ: aquæ enim sapor non magis immutatur ligni iniectione, quam si pura esset, & nihil in ea maceratum. Calidum, & siccum in primo gradu.* Virtuosissima omnium medicamentorum nemo negabit Arborea esse, eaquè etiam durabiliora, & ad immortalitatem aliquo pacto facientia, quia ex Arboribus incorruptibilia Gummata, Resinæ glutinosissimæ discontinuationem quamuis morbificam vnientes, succi Balsamici suauolentissimi, vitalibus principijs amicissimi, aliæq; partes tum essentiales, tum integrantes, quæ corpora humana impura emundant, aspera leniunt, arida humectant, & benigno rore perfundunt, feruidiora attemperant, humidiora confortant, laxiora corroborant, solidioraq; reddunt, frigidiora blando tepôre fouent, impura emundant, mediante Manna, Agarico, Cassia, Tamarindis, Mirobalanis, aliorumq; generis huiusmodi quamplurimorum. Si de Alterantibus ipsis medicinalibus, tam occulta, quã manifesta elementaria, & tam prima, quam secunda qualitate agentibus sit sermo, quodnam efficacius, & admirabilius medicamentum excogitari potest ipso cortice Quitensis Arboris ad febres, qui Cina Cina, & Hispanicè *Corteça para calençea*, paucis iam ab hinc annis inuentus, & sub D denominatione corticis Eminentissimi Cardinalis de Lugo circumlatus? illius puluerati simplicissima in liquore aliquo assumptio Alexicacus Hercules ab effectu dici potest monstrorum ignitorum domitor, atq; Paroxismorum febrientis Hydræ auerruncator, quibus epithetis iure perquam optimo insignitum fuit idem medicamen à præclarissimo, & doctissimo Viro Domino Hieronymo Bardi Iatrophilo Euchymico, & iandudum in Pisano Panathenæo Aristotelicæ, & Platonicæ Philosophiæ Professore, nunc verò in Alma Vrbe Principibus Viris, totiusq; Vrbis Literarum primoribus apprimè charo, qui eruditissimo illud idem comprobaturus est opere mox edendo, licet de eo quoq; scripserit egregiè Excellentiss. Gaudêtius Brunaccius Romanus Doctor in Physiologico Syntagmate anno duntaxat elapso Venetijs impresso. Tanti, & tam stupendi remedij modum particularem assumptionis hîc latere nolui, qui talis est.

L. 2. Curat. morb. diut. c. 13.

Nicol. Monard. in simpl. medic.

Arist. c. 27.

De Cina Cina, seu puluere ad febres capita X.

℞. corticis Cinæ Cinæ melioris notæ, idest nullius odoris, amariusculi, & subausteri

sapo-

ſaporis, colore cinnamomeo, hirſutæ ſubſtantiæ, leuiſq; drach. ij. hæ tundantur, terantúrq; ſubtiliſſimè, perq; ſetaceam traijciantur, infundanturq;, & macerentur in vini albi cyatho, & per tres horas ante paroxiſmi inſultũ, vel dum febrile frigus, rigoruè igneus incipit perſentiri aſſumantur vnà cum vino, & in lecto ſub pannis calentibus adiuuetur euocatoria eiuſdem pulueris virtus, à centro ad circumferentiam; atque paroxiſmi, totiuſq; febris prima vice remiſsio fiet, ſi non totalis extinctio, quæ ſecunda vice in pleriſq; febricitantibus, quartanarijs præcipuè, feliciſsimè, & admirabiliſsimè ſuccedere ſolet; quem effectum ita palpabilem, ab occulta licet qualitate pendentem, iuxtà Doctrinam traditam ab Eraſto conſiderantes, non hæſitabimus in credendo ijs, quæ narrantur à Scriptoribus rerum Indarum de tot mirificarum virium Arboribus ibi naſcentibus, vt ſunt Arbores *ſpinoſæ* in Inſula Hiſpaniola naſcentes pro cruribus vlceratis, & fractis; item Arbores Balſamiferæ nouę Hiſpaniæ virtutum penè incredibilium, quarum prima dicitur indigenarum illorum linguâ *Hoitziloxitl*, ſecunda *Auaconex*, tertia *Maripenda*; ex his liquoribus aliquando penetrarunt apud nos portiones aliquot, in quibus omnes Balſami veri prærogatiuæ inuentæ ſunt, quarum prima viſa eſt inenarrabilis ſuauitas, ſumma ſubtilitas, & puritas ſubſtantiæ, deindè communicatio quædam imputreſcibilitatis. Vtinam nobis frui liceret lignis Indicis frondentibus, ut Gummi *Tecomahaca*, vel Gummi *Caragna Tlattuebiloca*, vel *Liquidambari xochiocotzo Quarhutil*, quià cacatharris, colicis affectionibus, tumoribuſq; tam internis, quam externis feliciſſimè mederemur; immò etiam Phthiſicis, aliiſq; ferè immedicabilibus morbis efficaciſſimè occurreremus. Sed vt nullus relinquatur dubitationi locus circà compoſitorum medicamentorum efficaciam, & vſum ægris vtiliſſimum ſimul, & neceſſarijſſimum, pro teſtibus huiuſce practicæ, & clariſſimæ veritatis audiamus Antidotaria, & Pharmacopæas omniũ penè Europæ Academiarum, & præclariorum Ciuitatum, innumeroſq; Therapeuticos Scriptores à tot ſæculis vbiq; florentes euoluamus, & ex noſtris Scriptoribus Bononienſibus Medicis, qui à quadringentis amplius annis Medicinalium Practicarum Volumina edidere interrogemus Betruccium, Mundinum, Thadæum, duos Varignanas Bartholomæum ſcilicet, atq; Gulielmum, duodecimi ſeculi Aeræ Chriſtianæ Medicinalia lumina præclariſſima, itemq; Albertum Zancarium, Chriſtophorum Honeſtum, Franciſcum Zenellum, Thomam de Argentis, Petrum Tauſſignanum, Argellatam, Turam de Caſtello in ſubſequenti ſæculo famigeratiſſimos, ſimiliterq; Bauerium in ſeſquidecimo ſæculo, Garzonium, Leonium, Morandum, Sauium, & Montium Doctrinarum medicarum ſapientiſſimos, vt omittam adhuc celebriores, & numeroſiores in ſæculo ad præſens noſtrum antecedenter proximo vnanimiter ſtantes pro Pharmaceuticæ Medicinæ dogmatibus hucuſq; omnem citrà controuerſiam admiſſis, & comprobatis, quibus teſtimonijs ſi aliquid ponderis addere poſſe exiſtimaretur Auctoritas ſupremarum in Eccleſia Dei dignitatum, accederet Eminentiſsimus Vitalis de Furno S.R.E. Cardinalis, Epiſcopus Albanenſis, Medicus famoſiſſimus, anno Domini 1100. qui Volumen ſatis magnum conſcripſit ſalutarium remediorum, & curationum ad totius humani corporis morbos, & ægritudines, quod in folio integro impreſſit Moguntiæ anno 1531. Iuo Schoeffer. Supremam tandem venerationis metam præſcriberet Sanctiſſimus Pontifex Ioannes XXI. Petrus anteà Vlyſſiponenſis Medicus practicus exercitatiſſimus, & piiſſimus, in ſuo libro inſcripto *Theſaurus Pauperum*, omnium infirmitatum remedia à capite vſq; ad pedes complectens, & enumerans. Sed vt lapidẽ omnem pro Pharmaceuticæ Medicinæ cõfirmatione mouiſſe videamur, lapidis illius meminerimus, qui in Arboribus aliquibus quandoq; reperitur, vel illis congenitus, vel illis amiciſſimè, & intrinſecè conſociatus ad cõtinẽdos in mulieribus partus admirabiliſſimę efficientię agnitus, & cõprobatus; Id naturali atteſtante Hiſtorico. *Inueniuntur in quibuſdam, ſicuti in marmore centra, id eſt duritia claui ſimilis, &c. & quædam fortè accidunt lapide comprehenſo, aut recepto in corpus, &c. ferunt lapides ità inuentos, ad continendos partus eſſe remedio.* Cum autem ſatis de Arborea Pharmaceutria ſit actum, æquum eſt vt Diætetica Oeconomia in medium adducatur.

Tho. Eraſtus de occult. medic. propr. c. 24.
T. 3. nauig. pag. 68.
Nardus Antirech. l. 3. rerum med. nouæ Hiſp. cap. 11. 12. 13. & 14.
Rechius l. 3. rer. med. N. Hiſp. ca. 16. 17. & 18.
Monard. ca. 2. 3. & 8.
Medici Auguſtani, Baſilienſes, Bergomenſes, Bonon. Colonien. Ferrarien. Florentini, Romani, Veneti, &c. & qui citātur in Antidot. ſpeciali, & generali Vueckeri.
Ex Bibliot. Bonon. inſcripta Minerualia.
Bonon. Ciuium Anademata.
Plin. li. 16. c. 39.

VSVS

A

VSVS IN ALIMENTIS.

MAximas vtilitates ab Arboribus humano generi promanantes nullis alijs verbis exprimere maluit Plinius, quàm ſequentibus. *Summum Munus* (inquit ille) *Homini datum Arbores, Syluæquè. Hinc primum Alimentum.* Ab Arboribus namq; primæuas gentes integrum expectaſſe victum, ſacrarum paginarum veritas nos edocet, in quibus habetur Homini ſtatim creato indictam fuiſſe fructuum comeſtionem. *Ex omni Ligno Paradiſi comede; de Ligno autem Scientiæ boni, & mali, nè comedas.* Innocentiſſimus hinc ciborum omnium videtur eſſe Arboreus fructus, ſanitati non ſolùm corporis, ſed incolumitati quoq; morum conferens, vtpotè qui facillimè tranſeat in aliti ſubſtantiam, nec illos edat effectus, quos parturit ipſa caro, ipſaq; edulia valdè compoſita inducunt, quæ multis implicita ſunt morboſarum cauſarum difficultatibus ---- *Nam variæ res*

Lib. 12. in Prologo.

Gen. cap. 2.

B

Vt noceant Homini credas, memor illius eſcæ,
Quæ ſimplex olim tibi ſederit; at ſimul aſſis
Miſcueris elixa, ſimul conchylia turdis,
Dulcia ſe in bilem vertent, ſtomachoquè tumultum
Lenta feret pituita; vides, vt pallidus omnis
Cæna deſurgit dubia? quin corpus onuſtum,
Heſternis vitijs, animum qnoque prægrauat vnâ,
Atque affigit humo diuinæ particulam auræ.

Horatius Satyra 2. lib. 2.

Conuiuium vix ſinè culpâ celebrari poteſt (diuus aiebat Gregorius) cuius ſapientiſſimus ſenſus cum ethnici licet poetæ ſapidiſſimo perbellè concordat

1. Moral.

Parcite mortales dapibus temerare nefandis
Corpora, ſunt fruges, ſunt deducentia ramos
Pondere poma ſuo, tumidæquè in vitibus vuæ.

Ouid. lib. 15. Metam.

Ferinus quidem excluditur cibus hominibus improprius, & quem fortiſſimi ſolùm vix pati poſſent, quemadmodum doctiſſimè diſcurrebat Cous præſtantiſſimus ille Medicus, *Neque ipſam ſanorum diætam, ac alimoniam, quâ nunc vtuntur, inuentam fuiſſe cenſeo, ſi ſuffeciſſet homini idem cibus, ac potus, qui boui, ac equo, ac omnibus alijs præter hominem, veluti ſunt cæter a naſcentia, fructuſq; ac herbæ, & fœnum; Ex his enim nutriuntur, & augeſcunt, & illæſi degunt, non indigentes aliâ diætâ. Quanquam ego ſanè ab initio etiam hominem tali victu vſum eſſe putem. Quæ verò nunc inuenta ſunt edulia, multâ arte excogitata; & multo tempore producta eſſe mihi videntur, quum multa, & grauia ex forti, ac ferino victu homines paterentur, qui intemperatus, & magnas vires habens ingerebatur, &c.* Folia, cauleſq; herbarum, nec non Arborum frondes, cortices, ſylueſtreſq; fructus belluis tantum ipſa deſtinauit natura

C

Hippocrat. de Veteri Medicinâ.

Paſcitur in magnâ ſyluâ formoſa iuuenca, &c.
---- *Victumquè feres, & virgea lætus*
Pabula; nec tota claudes fœnilia bruma.

Virgil. Georg. lib. 3

Itâ vt in maximâ ſolùm neceſſitate ad hæc ſit recurrendum, quemadmodum Peteliní, dum ab Annibale obſiderentur faciebant. Sed mitiorum Arborum fructus maturi, innocentiq; artificio correcti, ſi non ex toto, maiori ſaltem ex parte ditiores quoq; felicioribus in ſæculis alebant,

ex Athenęo

D

---- *Tum penſilis vua ſecundas,*
Et nux ornabat menſas, cum duplice ficu.

Horat. ſer. lib 2. ſat. 2.

Quæ Bellaria, fructuumq; ſuauiora libamina Bœotij in Hypato Monte Ioui immolabant. Non defuère tamen Populi, qui fructibus Arboreis omnimodè victitarent, ex quibus ſiccis, & tritis maſſas, & panes conficiebant, inter quos Medi Septentrionales à Strabone numerantur; *ex malis ſiccis (inquit ille) ac tritis maſſas conficiunt, ex amygdalis toſtis panes, è radicibus quibuſdam vinum expromunt.* Alij etiam ex dulcibus medullis cacuminum Arborum, & præcipuè Pinorum, quæ cerebrum vocant, viuunt, vt Lapones Populi pariter Septentrionales, Alij ex Arboribus inter corticem, & librum inciſis lacrymas potabiles colligunt, ex earundemque fructibus panes, & corticibus

Pauſanias

L. 11. Geog.

Olaus mag. lib. 12. Hiſt ſeptent. c. 4

Id. ibid.

cibus tegummenta sibi conficiunt. Possent nihilominus tempore magnæ caritatis annonæ fieri ex Fructibus nostratibus sapidissimi, & nutrimentosi Panes, qui potum insuper sui decocto pauperibus suppeditarent, cuius hæc est descriptio à me tradita iam ante decennium in libello quodã Formularis Oeconomici,& Medicinalis pro pauperibus. ℞ fructuum cuiuscunq; generis carnosæ, & humidæ substantiæ, siuè Horæorum, idest Solstitialium, siuè Autumnalium benè maturorum, & saporis non amari, nec ingrati q. libet, ij secentur in plures partes, exenterentur, & simul à putaminibus, alijsq; durioribus particulis liberentur, exiccentur, vel ad solem, vel in clibano, ita vt corrumpi, aut mucorem contrahere minimè possint, & ad vsum seruentur, vt tali pacto in Panes vertantur. Prædictorum fructuum sic conditorum accipiatur sufficiens quantitas, hæc in aqua fluuiali bulliat ad teneritudinem, decantetur aqua, quæ saporem vinosum, & odorem habebit, crassa materies pinsetur, illiq; addatur farinæ frumentaceæ, vel alterîus frugis modica portio; subacta demum in orbiculares panes, vel placentas efformabitur, & in furno coquetur ad pauperum sustentationem meliorem,idest ciuilem in Vrbibus quoque. His panibus fortè cedent Hyperboreorum vltrà Riphæos montes habitantium inconditi Fructus Arborei, quibus effera gens illa victitat, idemq; dici poterit de Massagetis carpophagis, deq; Cadusijs fruges spernentibus,vt solis adhæreant in comedendo Arboribus.

Plinius, & Solinus.

Strabo l. 11 & Plutarchus in Artaxerse.

Cedent facili similiter negotio sapori nostrorum Fructuum vinoso Succi illi Arbo-

A Arborum quarundam Sumatræ Insulæ, atq; panes Arborum Fansur in India farinam fundentium. Quod si Cyclopum giganteæ naturæ gentium alimenta solos fuisse fructus Syluestres ex Platone traditur: asseri quoq; potest secundum Hippocratis Doctrinam fructus huiusmodi à veteribus robustissimis superatos potuisse longæuitati conducere; *eos verò, qui* (sic loquitur Hippocrates) *victum illum superare poterant longiori tempore durasse, ac restitisse*. Fructus tamen mitiores delecti, & conuenienter adaptati, stomachis, etiam non ità validis, salubritatem contulere semper, quorum bonitatis, & gloriæ fama vsq; ad Trajani tempora (vt adnotauit Athenæus) perdurauit. Rudiores Homines ingeniosis procul à laboribus durius', & inhumanius quidem viuebant, vsquequò Cœnæ Deûm, Cœnæ Saturniæ dictæ, Philosophicæ, Platonicæ, Terrestres cōpendiosæ fuerunt, & nondum Dapales, Epulares, Ganeatæ, Vnctæ, Adipales, Saliaresuè, & aliæ luxoriosæ nimis, acceptiores factæ.

Tom.2.Nauig. Ind. 5216.
Valleriola enarrat. medic.
Hippocr. de veteri medicina.

Contentique cibis nullo cogente creatis
Arbuteos fœtus, Montanaque fraga legebant,
Cornaquè, & in duris hærentia mora rubetis,
B *Et quæ deciderant patulâ Iouis Arbore glandes.*

Ouidius lib. 1. Metamorph.

Sed fortunati nimium Doctioribus in Sæculis, si sua Bona norint Homines, verè pronunciari possunt, dum frugalitatis, quæ Virtutum omnium Mater est amantes non Ventri, nec Veneri, verum saniori Menti indulgere nouerunt, ruralium opum collectrici.

D. August. de vita Beata.

Quâ frugi mensæ longum condire per annum
Multigenas possit villica docta dapes.

Marcus Tullius Berrous Bononien. l. 9. Rusticorū

Ruri propterea degere possunt suis temporibus Ciues, non ad profundendas peregrinas opes, sed ad indigenas colligendas.

Ipsa suas merces manibus Pomona benignis
Profert, & pleno copia læta sinu, &c.

Innocentibus vtiq; licebit frui delicijs, etiam sensuum ipsorum minimè rebellium, seu alienorum ab ipsà ratione. Mente reuoluant Philocarpi, hoc est fructuum amantes, ex solis florum, frondium, & fructuum odoribus integros Populos viuere posse, vt sunt Astomi ad Gangis initia tellurem habitantes; memorent quoque nil esse quod promC ptius, atq; facilius debilitatas ægrorum recreet vires, refocilletq; quàm fructuum, frondium, & florum odores, colores, atq; sapores. Qui tempore æstiuo sub Arbore virenti recubat, non negabit se cuncta prospicere viridi quodammodò imbuta colore, visibiles quia species vndiq; diffusæ actiones imprimunt in rebus mirificas, multoq; sensibilius subtilissimas materiei virentis, Arboreæq; portiones odoratui communicari vtiliter experietur, à quibus spiritus refici, & instaurari possunt ad delectationem, sanitatemq; sapidissimè custodiendam; nam odores saporibus valdè sunt affines, qui communibus indigitari possunt cognominibus, vt dulcis, amari, grati, molesti, suauis, vel grauis, styptici, vel acerbi, alijsq; pluribus huiuscè census appositis. Doctissimè quidem Gassendus difflationem quandam spirituum, vt in generatione Animatium fit, esse odores Plantarum disseruit, ex quo in Indicis Columbi syluis vndiq; & per totum odoratissimis plurimas exhalationes huiusmodi cōtinuò fieri, & gaudia, simulq; diuitias prorogari credēdum est. Chiron Centaurus Seruio auctore, Achillem solis herbis, & fructibus aluit, atq; educauit. Item Allobij Sarmatū Populi Arborum Baccas inter edulia connumerant. Æthiopum autem Rhyzophagi, idest Arborum radices alimentarium in vsum conuertenD tes, Radices ipsas ex selectioribus Arboribus decerptas in farinam terunt, & dein cogūt in placentas, & teneriores Arborum ramos pro opsonijs quærunt. Hoc idipsum Arcades præstare solebant, vt refert Pausanias in Arcadicis. Q. Curtius refert Alexandri Exercitum olim ad Indiæ maritima omnium rerum indigum solis Arborum radicibus victitasse. In Scythiæ montanis Homines quosdam caluos adesse habemus ex Herodoto, qui ex solis Arboribus viuunt Ponticis dictis, quarum fructuum humorositatem lingūt, & potant, crassitudinem autem in massas redactam comedunt. Reliquos mores Hominum ab Arboribus prouenientes, qui genere varij sint, atq; tot veluti Respublicas generatim respiciant in reliquis rubricis pertractabimus, & qui ad Domesticas, Ciuiles, Militares, Sacras, Nauticas, Theatralesq; consuetudines explendas, ornandas sint satis.

Plin. l. 2. Cœl. ant. lect. lib. 24. cap. 21.
Arist. l. 2. de sensu, & sēsil. c. 21.
Id. l. 2. de anima t. 72
Scalig. Exercit. 297 sect. 2.
Arist. l. 2. de Anima c. 9.
Gassend. de Inanimis.
T. 3. Nauig. de scr. P. Martyr.
Clem. Alex. in stromat.
Diod. Sicul. l. 3. rerū antiquarū c. 1
Herodotus lib. 4.
Plato de Rep
Arist. polit. 3.

VSVS OECONOMICI.

Lib. 16. c. 4

ARbores, quæ odore præcellunt, Æternitate quoq; præstare docuit Plinius, quæ ideò præ cæteris expetuntur ad arculas, abacosquè, aliaq; instrumenta œconomica pro conseruatione vestium, numorum, aliarumque rerum prætiosarum fabricanda, quia tempus edax rerum, atq; inuidiosa vetustas vix quiquam officere ijsdem valent cariem minimè timentibus. Acernæ, & Citreæ olim præciosissimæ mensæ, nunc Nuceæ vsitatissimæ, cum omnis generis vtensilibus domestico cultui addictis, ac circa propriam materiam Artifices ipsos arcularios, abacariosuè, quorũ est dolare, secare, & terebrare, subscudibus, & retinaculis elaborata ligna coniungere, fatigant. Rustici tamen flexiles Arborum cortices pluris æstimant, quàm odorata queque Thymiamata; ex ijs enim vasa, corbesquè, ac patentiora quædam instrumenta messibus conuehendis proportionata, vindemijsq; aptissima construunt, queis integra suarum fortunarum rota reuoluitur. Stipites quosuis ijdem rustici sectantur, & truncos, fustesq; humi defigendos, necnon scipiones nodosiores vice satellitum latus stipantium, vel vestigijs hærentium adamant; inemptis quantum possibile est supellectilibus affatim vtentes. Rudibus insuper virgis, & impolitis instructi sunt rustici, vt & hastatis falcibus ad Arbores corrigendas, & ligneos truncos, siuè ramos virentes mancipandos armati, hastulas ligneas, virgasuè ij Bubulcorum, non autem Lictorum, vel Pædagogorum (quorum vtrunque genus hominum impensè oderunt) tanquam sceptra tractant. Plaustrorum suorum, curruum, & birotiorum Rotas, tardigradi Bootes terreni, valido sub pondere gementes fascium, lignorum, vini, pomorum, &c. ducunt ad Vrbem. Et quoniam rustici palam operari debent, & sub dio, eorum Plaustra denominationem sumpsêre ex eo, quod ab omni parte sint palam, id est absq; operculo, vel vmbraculo, aut aliâ structurâ, quæ latera, cœlumq; claudat. Hæc plaustra dicuntur etiam claustra, vel clostra, vt aliqui volunt, per antiphrasim, quia minimè sint clausa, atque etiam *sarraca*, Græcè *ἅμαξα* (quamuis Hamax intelligi potius debeat illud vehiculi genus, quod diceremus *Calesso*) dum elongantur, & fortissima fiunt pro longissimis lignis, & ponderosissimis lapidibus subuehendis.

Vitruu. Architect. lib. 10. cap. 10.
Plin. lib. 16. cap. 9.
Plutarh. de Repub. ger.
Martial. lib. 10.
Cato de re rust.
Aul. Gell. l. 2. cap. 21.

Iuuenal. Satyra 3.

--- Longa coruscat
Sarraco veniente Abies, atque altera Pinum
Plaustra vehunt.

Id. Satyr. 5

Frigida circumagunt pigri sarraca Bootæ.

Vulgò dicuntur *Carrettoni*, siuè *Carrubli*, quorum validissimi esse debent axes

Virg. Georg. 3.

-- Valido nitens sub pondere faginus axis.

Eademq; *plaustra*, vel *clostra* varijs modis accommodata, iuxtà varios gentium mores, dicentur identidem *Bennæ* Gallicæ, modò *Epirhedia*, atq; *Esseda* Belgica

Cato de re rust. c. 23.
Iuuen. sat. 8

--- Tritoquè trahunt epirhedia collo
Belgica, vel molli melius feret Esseda collo.

Virg. 3. Georg.
Colum. lib. 2. c. 8. sulcos. aquarios Elices vocat.

Infima vehiculorum rusticis sint tandem Monorotia *Curricula*, item minimè rotatæ *Trahæ*, vel *Eliceæ*, cum sic Tabulas, vel Trabes terram sulcantes, vice rotarum habeant, & lignea iuga boum, ligneasq; iumentorum postilenas, aut clitellas, quę montuosis in locis in promptu semper habentur. Nobilibus in delicijs erunt *Rhedæ*, quas currus leuiusculos, & ornatos dicere possemus cameratos, Arceras, de quo vehiculi genere loquuntur Leges XII. tabularum. SEI IN IOVS VOCAT SEI MORBVS ÆVITASVE' VITIOM ESCIT QVEI IN IOVS VOCABIT IVMENTVM DATO, SEI NOLET ARCERAM NE STERNITO. *Carozze* Italicè dicuntur, seu *Carpenta* antiquitus, & *Cocchi* vulgò à Carmentâ Euandri matre inuentrice.

Ouid. lib. 1. Fastorum

Nam prius Ausonias matres Carpenta vehebant,
Hæc quoque ab Euandri dicta parente reor.

A quibus Carpentarij Fabri, vt & Carpentarij, equi dicti sunt, à quorum numero equorum vnijugæ, bigæ, trigæ, quadrigæ (ligneis quandoq; loramentis, quibus equorum colla circumdantur trahendæ, vt vnijugæ singulariter) omnes veloci quidem motu præditæ, sed facillimè euertendæ, si binario rotarum numero diminuto constent,

A *Cisiæ* tunc appellatæ, quod habetur ex I.C. monitu, atq; animaduersione in *L.item quæritur, ff. locati, & conducti*, vbi legitur *si Cisiarius, dum cæteros transire contendit, Cisum euertit, & seruum quassauit, vel occidit, puto ex locato esse in eum actionem; temperare enim debuit*. Non autem tam obnoxia sunt euersioni Vnijuga illa Birotia Gallica nouissimæ inuentionis, quæ Lecticæ, & Curruce officium præstando pernicis sunt motus, & vulgò *Rolantini* vocantur, nobilibus tantum viris inseruientia. Sed haud mirandum est ingenij deliramenta in dies multiplicari. Diuitibus porrò sua relinquamus, alia prosecuturi. Agrestium verò studia, non immorentur literarum speculationibus, sed libros, & codices, tabulasq; Arborum materialiter euoluant, veluti sunt instrumenta pinsendi panes, cannabimq; elaborandi, quæ ἀπὸ τῦ γράμματος *Gramme* vulgò dicuntur, quià ex eorum motu variæ literæ effigiatæ conspiciuntur, & præcipuè A. N. M. Pugillares ligneas Tabellas exscribendas, & custodiendas Tabellionibus, & Magistratibus relinquant, vt & Pyctacia Iudicum selectorum nomina semper parere parata. Ligneis tribulis, & triquetris tribulent paleas rustici, bicornibusquè, & furcis stramenta exagitent. *Exacuunt alij vallos, furcasquè bicornes*.

Lectico curruca moder nissimæ.

ap. Lãprid. de Alex. vi.

Colum. l. 2. cap. 21.

B Caueant tamen accuratè ne in furcas, trochleasq; & rotas, reorum scilicet supplicia impingant procul à furtis, & grassationibus iuxtà *L. capitalium. §. famosus. ff. de pœnis*; Ligneis iugis iungant boues, terrarumq; iugera subigant, sed ciuiliũ Legum iugum ferre libenter addiscant. Fungis Arboreis lucubratis, id est ad concipiendum facillimè ignem adaptatis sese excitent ad primas, atq; ad postremas in eodem anno laborum interminabiles metas, id est ad conuertendam terram, fructusq; iam collectos in vtiliorem formam redigendum. Circà machinamentaria Porcula, seù Torcula, Prælauè olearia, seù vinaria insudent, antelucanis præcipuè in horis, in quibus quoq; Acapna, nempè ligna combustibilia selecta ligneis Epischidijs scissa, quæ fumum quam paucissimè de se mittant, curribus imponent in vrbem ad Dominos transuehenda. Ligna itidem coquant coctilitijs suis in tabernis, de quibus *Iulius Capitolinus*, & I. C. Vlpianus in *Leg. ligni appellat. de Leg. 19. & ff. de verbor. significat. L. carbonum §. sed & titiones*, Artificibus Vrbanis, vel Anthracopolio publico vendenda; vt & alia ligna variè præparata ad vsus quamplurimos Rustici Mercimonij causa in Ciuitatem comportabunt, Lignei

Varro l. 1. c. 52. Virg. 1. Georg.

T. Liuius Hist. lib. 1.

Callystratus I. C.

Cato de re rust. lib. 2. c. 19.

Colum. lib. 12. c. 50.

Cato de re rust. c. 130.

C vt sunt maximi Limbi pro Dolijs amplissimis, & nobilissimis fabricandis, qualia sunt nostratia, de quibus Strabo. *Quanta verò sit vini vbertas Vasa ipsa pronunciant, è lignis nanquè fabricata, domiciliorum magnitudinem exceduut*. Rusticos intrà parietes licet illis ad impendium æris quamminimum instrumenta lignea cuiuscunq; generis absquè metallicis adiectionibus fabricare, vt *Rutabula* pro excoquendis in furno panibus, quæ & memorat Columella. *Sublata lampade rutabulo ligneo*, vtq; *Rutra* aruorum aratoria, & complanatoria simul, atq; etiam vomeres, vt Lithuani faciunt.

Lib. 3. Geograph.

Col. lib. 12. cap. 18.

Alex. Guagninus in descrip. Lithuaniæ.

Quid dicam iacto qui semine cominus arua
Insequitur, culmoque ruit malè pinguis arenæ.

Vtq; Scalæ sunt ex teretibus lignis cum interpositis gradibus, quæ duplicatam aliquandò præbent scansionem pro delicatulis educandis Arboribus; vtq; *Calopodia, Calonesuè*, hoc est calcei lignei vulgò *Zoccoli, ò cospi* quasi cæspites lignorum; & ad eundum lutulentas nimium, cœnosasq; per vias *Grallæ*, quæ Græce καλοβάτα, vulgò nostrorum *Zanchi*, quæ vox significat crus antiqua voce Italicâ, vt apud Dantem

Vig. Georg. 1

M. Varro.

Fest. Pomp.

In Inf. c. 34.

Volta la testa oue egli hauea le Zanche.

D Hinc *Grallatores Calabatrarij*, qui fustibus inambulatorijs sibi suppositis *Grallatorio* gradu latissimo incedunt. Sibi quoq; fabricent Rustici *Palas* à pangendo dictas mutatâ litera n. in l. secundum *Varronem de L. lat. lib. 4.* Item vrnaria, siuè aquariola, & lauatrinas, ac situlana ex ligno; in suisq; villicis compitis Machinamentarios Telones, seù Tolenones, Ciconias quoq; dictos erigant ad aquas è puteis paruo negotio extrahendas. Tempora cessationum, seù intermissionum à laboribus culturæ agrariæ varia pro se ipsis, ac pro ciuibus in vniuersum, seù etiam pro infimi ordinis hominibus, erunt opera tornatilia crassiora ex circunuolutione lignei Manphur loro alligati, vt sunt fusa agrestia, coli, ligneæ patinæ, simpuuia, idest calices ad bibendum, de quibus Iuuenalis *Simpuuium ridere Numæ*, Cissimbia vini synceritatem probantia, Pyxides, loculiq; lignei ignobiliores, quos Martialis tetigit.

Grap. l. 2. de part. æd.

Plin. l. 19. cap. 4.

Fest. & Plin l. 7. c. 50. & l. 8. c. 40.

Boccat. n. 9.

§. Satyra 6. Iuuen. & Alex D. G. l. 3 c. 26. Mart. in Apoph.

Non decet argentum, vilia ligna ferant.

Item ſcamna, ſcabellaq; ſimpliciſſima, & ligna canaliculata, quæ tectorum ſtillicidijs ponuntur imbrium colligendorum gratiâ, vulgò *Doccie*. Tripodes quoq; & ſubſellia antiquiſſimi moris, ſcamna videlicet, clinopodia, columnæ, aſſerculi Euandrei cubilis, quod ſtratis *effultum folijs* antiquitas vidit, quando.

---Congeſtæ ſtruxêre cubilia frondes.

Quibus addi poterunt minimè artificioſæ Arculæ, capſulæq; præ foribus templorum affixæ, vbi colliguntur eleemoſynæ fidelium pauperibus erogandæ, quæ Græcis Gazophylacia dicebantur, vndè illud emanauit Prouerbium, *inops vetula ditiſſimum Gazophylacium*, apud Ethnicos quoq; in vſu, antè illorum Deûm matris fictæ delubra; vnde Ouidius.

Antè Deûm matrem cornu tibîcem adunco
Cum canit, exiguæ quis ſtipis æra neget?

Rudioribus tantum ſe à natura deſtinatos eſſe muneribus ſciant Agricolæ, qui ſubceſſiuas horas miniſterijs, quæ non ſunt propria ipſius Agriculturæ dicare debent, & non alias; ſic *Varos*, ſeù *Vaſſos* pro ſeruitio nobilium elaborare poterunt, ideſt furcillatos baculos pro aucupijs, de quibus Lucanus.

--- Diſpoſitis attollit retia varis.

Quibus vallantur loca ad irretiendas aues, quadrupedeſq; minores. Theatrales contenti ſint Ruſtici præparare ſudes pro ſpectaculis nobilium, quales ſunt illæ, quæ ambarualibus in Feſtis ſcandendæ pueris infimæ plebis præmio impoſito apud nos Bononienſes proponuntur, qui luctatorum Haphe contrà nimiam ligni lubricitatem ſe muniunt. Segmentata relinquant ruſtici exactiſſimè concinnanda opera verſicolorum lignorum vrbanis doctis, & exercitatis Artificibus, qui pulcherrimis lignorum bracteis dædaleas verè figuras admirabiliſſimè perſpiciendas æternitati cōcedunt, quemadmodum in ſedilibus magni Dominicanorum Chori Bononiæ apparet, multiſq, alijs in locis. Fritillos ruſtici omninò declinent, atq; deuitent, ceù ſumma infimæ ſortis hominum ludibria, nec machinis quibuſuis nobilioribus vrbanis ſeſe immiſceant agricolæ, ni propriæ valedicere velint felicitati. Sat eſſet, immò pluſquam ſatis haberetur, ſi ruſticis innoteſcerent ligna cotis vicem ſuſtinentia, quæ Indicæ Arbori à Cluſio deſcriptæ reſponderent; vel ſemina Arborea pannos dealbantia, quæ ſimilia eſſent aliqualiter ſeminibus Indicæ *Arboris* dictæ *Saponis*, & *Pater noſter*; & tandem partes omnes Arboreas probè exploratas haberent, quæ colorandis Oeconomicè lineis, laniciſuè pannis, ad rem veſtiariam perficiendam conducant, de cuius primâ origine mox verba faciemus.

Virg. 8. Æn. — *Luca. lib. 9. Pharſal.* — *Lib. 1. de Póto. eleg. 1* — *Cluſius in Exotic. lib. 1. cap. 8.* — *Hiſt. gener. Ind. T. 3. Nauigat. l. 9. c. 5.* — *Lib. inſcr. Plico dell' Arte del tingere. Venetijs Impr. 1611. in 4. fol.*

VSVS VESTIARII.

Arborum latiora folia prima fuere hominibus veſtimenta; habetur enim in libro Geneſeos Protoplaſtem noſtrum Adam, vnà cum Vxore, ſibi ex Arbore Subligacula feciſſe. *Conſuerunt folia Ficus, & fecerunt perizomata*. Quarè furti aliqualiter accuſari poſſent hominum manus, quę Arboribus contrâ exemplū primi Parentis vt plurimum parcentes, reſecant ab Animalium pellibus lanas, quas natura parens iiſdem ad propriæ vitæ tutelam dederat, etiam ſi lanigeras veſtiarijs ſtaminibus dum ſpoliant Belluas, id præſtent innocentiſſimè, cum villorum productio fuerit facta non in gratiam Arborum, quas ſola ornant, veſtiuntq; ſufficientiſſimè folia, ſed in ſolius hominis commodum, atq; vtilitatem. Arbores iſtiuſmodi quaſdam eſſe agreſtes in Indijs tradit Herodotus, quæ lanam pro fructu ferunt ouillæ, tum bonitate, tum pulchritudine præcellentem, quâ Indi paſſim vtuntur pro veſtimentis. Non deſunt Arborum Indarum cortices, quos totos natura neuit innumeris conteſtos, & coalitos Phyſicis lineis æquiſſimis, rectiſſimiſq; quibus artificioſa quælibet textrina perfici poteſt, clariſſima cuius ſimplicis, & compoſitæ rei publico in Muſæo habemus exempla; nam cortices habemus ſubſtantiæ filatim reſolubilis, ideſt filamentoſæ totaliter; & mantilia ſimiliter habemus ex his filis Damaſceno opere textorio concinnata. Scriptoribus ideò facile credemus circà veſtes in Arboribus primò natas. Indorum quidam ſyluicolæ appellati, omnium apud illas nationes (inquit Strabo) honoratiſſimi ſunt, *ex eo, quod in ſyluis degant ex frondibus, & ſylueſtribus fructibus viuentes, veſtes ex Arborum corticibus*

cap. 3. Gen. — *lib. 3. Hiſtor in Thal.* — *Strabo lib. Geograph. 11. & 15.*

A *ticibus habeant, &c. ijdem vestes infectorijs venenis tingunt, quæ colorem habent indelebilem*. Apud Gaditanos *circà nouam Carthaginem* (idem habet Auctor) *Arborem esse, quæ de spinâ corticem emittat, ex quo telæ pulcherrimæ conficiuntur* (additque) *huic quidem Gaditanæ nos in Ægypto in ipsa ramorum curuaturâ similem perspeximus, cæterum fronde dissimilem, & infructuosam. In Cappadociâ quoquè è spinis collecta texuntur;* ex quibus telis, varios secundum gentium mores, subuculæ, thoraces, femoralia, tibialia, pallia, cingula, collaria, pilei, manicæ, calcei, stragula, culcitræ, lecti, lintea, sindones, mappæ, mantiliaq; fiunt. Seres Populi sericum inuenêre super Arbores, & ex Arboribus natum; vermiculus nanq; bombycinus ex Mori Celsæ Arboris folijs victitans, ex ijsdem pretiosa vellera intrinsecè, & verè trahit, de quibus Populis Ammianus Marcellinus hæc habet. *Agunt autem ipsi quietius Seres armorum semper, & præliorum expertes, vtquè hominibus sedatis, & placidis est otium voluptabile, nulli finitimorum molesti. Cæli apud eos iucunda, salubrisque temperies, aeris facies munda, leniumque ventorum commodissimus flatus, & abundè, syluæ sublucidæ, à quibus Arborum fœtus aquarum aspergimibus crebris, velut quædam vellera mollientes, ex lanugine, & liquore mix-* B *tam subtilitatem tenerrimam pectunt, nentesque subtegmina conficiunt sericum ad vsum ante hac nobilium, nunc etiam infimorum sine vlla discretione perficiens*. Hos eosdem Populos Pausanias in Æthiopiâ ponit, vt & Virgilius quoquè.

Lib. 3. versus finem.

Lib. 23. rerum gest. p. 93.

Quid nemora Æthiopum molli canentia lanâ,
Velleraque vt folijs depectant tenuia Seres?

Georgic. l. 2.

Gossampinas Plinius memorat Arbores, ex quibus vestes fiunt. *Arbores vocant Gossampinas fertiliores etiam Tylo in minore, quæ distat XVI. passibus. Iuba circà fruticem lanugines esse tradit, linteaque fieri Indicis præstantiora. Arabiæ autem Arbores, ex quibus vestes faciant Cyaneas vocari folio Palmæ simili; sic Indos suæ Arbores vestiunt*. Plinius idem obseruat in Arboribus vnum, quod admiratione, atq; animaduersione non modicâ dignum est, quod scilicet altera foliorum superficies in Arboribus lanugine obduci videtur, quæ in quibusdam itá copiosa enascitur, vt lana propriè possit haberi, neruosq; foliorum itá patentes fieri aliquando, vt aptissimi comperiantur ad funes validissimos, quemadmodum sunt Palmæ folia in Oriente; vndè concludi possit omnis generis vestes ex Arboribus fieri posse. C Affert & aliud mirabilius idem Plinius, dum inter Vitium species lanatam quandam reponit. *Ne Seres miremur, aut Indos, adeò lanugo eam vestit*. Et alibi habet, quod lanigeræ Arbores Persicæ Insulæ se se habent *alio modò, quam Serum: ijs folia infœcunda, quæ si minora essent, Vitium poterant videri; ferunt Cotonei mali amplitudine cucurbitas, quæ maturitate ruptæ ostendunt lanuginis pilos, ex quibus vestes pretioso linteo faciunt*. His autem Arboribus quomodocunq; sint, congener illa fortè erit, quæ à Carolo Clusio describitur sub nomine laniferæ Arboris peregrinæ. Item Arbor lanifera Bellonij, nec non fructus Ceytæ Arboris Ferdinandi Ouiedæ, cum supradictis Arboribus conuenient. Theophrastus de Arboribus agens, quæ in Tylo Insula nascuntur, hæc habet. *Lanigeras quoquè Arbores multas eandem Insulam ferre proditum est; has folia vitigena gerere, verum minora, fructum nullum, id, in quo lana continentur, mali amplitudine cerni, vere nasci compressum, cum tempestiuæ maturitatis sit aperiri: & lanam excipi, qua telas texunt, alias viles, alias pretiosas*. Et cum Arbores istæ lanuginem ferant Gossipio magis, quam Serico similem, quæri posset in quonam Gossipion, & Sericum conueniant, vel discrepent inuicem; in quâ re affir- D mandum esset Gossipion immediatè Arboreum esse, & Sericum mediatè tantum Arboris in se retinere naturam, quanuis vermes Sericum concipientes ab Arbore Bombyces appellentur, & hoc fortè quia Bombycinum, idest albissimum primitus produxerunt sericum gossipij speciem referens; vndè illud Virgilij de sericeis Arboribus.

l. 12. c. 21.

l. 16. c. 24.

l. 14. c. 2.

l. 12. c. 10.

Clusius l. 1. Exotic. c. 14

Bellon. l. 2. obseruat. c. 60. & 77.

Ouied. Hist. Gen. part. 1. l. 9. c. 11.

Theophr. l. 4. Hist. Plât. cap. 9.

— Molli canentia lanâ.

Georg. l. 2.

Et illud quoq; Plinij testimonium, quod sericum sit canicies Arborum, *primi sunt hominum, qui noscantur Seres lanicio syluarum nobiles, perfusam aqua depectentes frondiũ caniciem; vndè geminus fœminis nostris labor, redordiendi fila, rursumque texendi: tam multiplici opere, tam longinquo Orbe petitur, vt in publico Matrona transluceat. Seres mites quidem, sed & ipsi feris persimiles, cœtum reliquorum mortalium fugiunt, cum commercia expetant*. Hæc Arborum igitur lanugo, vel ipsarum immediatè sit productio, vel Animalium Arboris pastorum, & saturatorum folijs, quædam eructatio ijsdem

l. 6. c. 17.

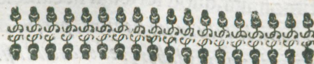
adhærens Arboribus ſemper erit Arborea lanugo, quæ pluribus in locis obſeruatur, & à Diodoro Siculo hiſtoricè animaduerſa proditur in quadam Oceani Meridionalis Inſula, vbi mollis, & ſplendida lanugo ab Arboribus dependet, & ab incolis pro veſtitu colligitur. De Herbaceis ſimpliciter veſtimentis ex corticibus maceratis tuſis, pexis, netis, ſeù ſubtiliter contortis, & textis non eſt præſentis loci diſſerere; vnum tantum nouiſſimum inuentum mihi liceat proponere. Cannabinis, Lineis, Xyliniſq; velaminibus, quibuſcunq; Molochias deinceps Telas noſtrates adiungant mulieres; quibus inter Oeconomicas nouas ſuppellectiles mollia, ſubtilia, candidaq; Hyphaſmata Dendromalaches Herbæ tenuiſſimo, netili, textiliq; ex cortice paranda perhonorificè dabitur recenſere. *Varias, quas habet Hortus opes* proferre nunc nitatur Geoponicus, atq;

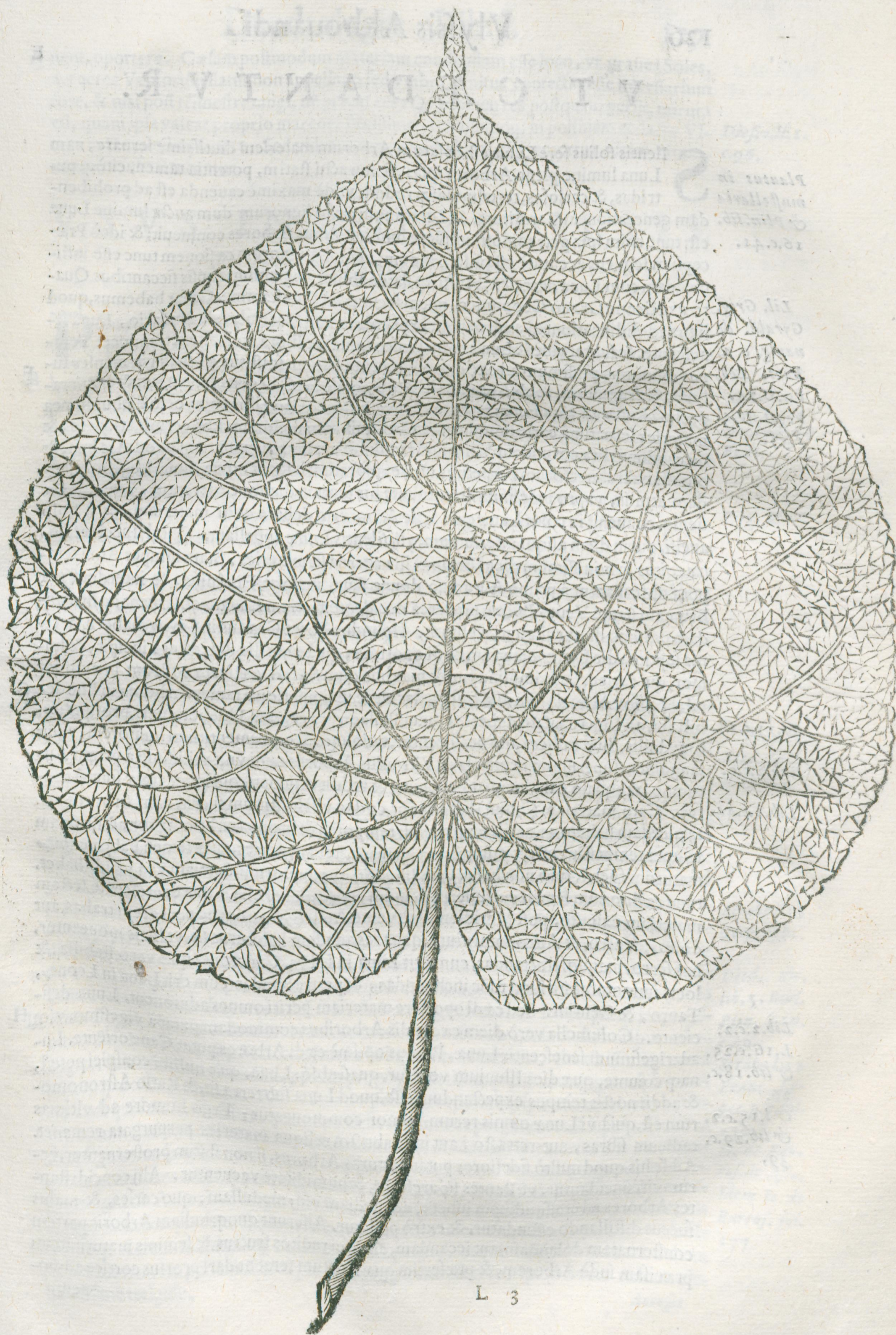
Sub Thalami ſpecie felices iungere ſyluas,
Vt ſoboli miſtus creſcat, vtrinque decor.

Cunctis ideò rerum naturalium curioſis perſcrutatoribus Olus offertur *Arboris figuram capeſſens*, quod *in magnis eſſe laudibus*, & de quo *mira*, *& alia tradantur* teſtatus eſt Plinius, cuius ἀγιωτατον φυλλον coptolimodipſon, arcens ſcilicet famem, & ſitim, ἄκοπόν; dolorum mitigatiuum; ἡλ ὀτροφον oſiriacum *prone ſequitur quià vertice ſolem.* cucurbitinæ circumſcriptionis, & magnitudinis ex Auicenna, qui herbã eandem Abutilon nominauit, hîc cernere licebit. De huiuſmodi Planta, quoniam in tertio Plantarum Aldrouandæarum Volumine particularis, & exacta texi debebit hiſtoria, hæc pauca de illa ad netilis, textiliſq; illius Virtutis, ſeù prærogatiuæ à me primum detectæ inſinuationem dicta pro nunc ſufficiant. Minerua mea, qualiſcunq; illa ſit, nimis eneruis fortaſſe redderetur, ſi *hodierna dies mihi curæ* non eſſet, quo fortunæ munera inſidiæ fieri facillimè poſſent; in reliquis me *expectant curæ, catenatique labores*. Sed ſolum iſtius Plantæ natale ſolum ab Auctoribus Aduerſariorum nouorum intelligamus. *Nec huius quidem vlla* (inquiunt illi) *apud Dioſcoridem mentio, cum tamen plurima occurrat in humentibus viarum marginibus, præſertim propè Ferrariam Bononiã redeunti, &c.* Integer prætereà cortex Arborum Pythagoricis calceis materiem præbebat, vti caro quoq; lignoſa diù inſeruiuit pro multarum gentium calopodijs excauatis, atq; etiam proformis ſutorum Alidis; vniuerſaliſſimus tamen ſuberini corticis vſus permanet in ſandalijs leuitate commodiſſimis; vndè eſt, quod calcei lignei à Feſto calones dicti ſunt, nam κᾶλον græcè eſt lignum. *Aliqui ſunt Populi, quibus veſtes inflexibiles placent, qui* pro femoralibus vtuntur corticibus Arborum, & ſunt Habitatores Capitis Sagres Guineæ. Idẽ Allobij Sarmatiæ Populi ex Clemente in Stromatibus præſtant, nam ex Arborum corticibus ſibi veſtes parant. Germanorum etiam nonnulli ex Pomponio Mela idem faciebant. Druydæ Gallorum ſapientiſſimi quondam, & doctiſſimi calceis ligneis vtebantur, & figuræ pentagonæ, non quidem, vt elatiores viderentur, quemadmodum arrogantes fœminæ, quæ non crepitantibus tantum ſoleis, crepidis ſcilicet Heroũ proprijs (vt innuit Lycophron) ad furtiuos deuitandos acceſſus, ſed vt multipliciter ſuperbiant in pedibus; hinc Xenophon vxorem Iſchomachi ſic incedentem introducit, *quo videretur procerior, quam natura tulerat*, quod Clemens Alexandrinus iuremeritò pariter increpitat, *ſimiliter autem* (inquit) *in calceamentis ſuperbæ, arrogante ſque fœminæ magnam, quoq; oſtendunt mollitiem*. An immodica modò calceamentorũ, elatiorum hodierni temporis mulieribus deturbatio defectuoſum inuoluat vitium, prudentiorum hominum eſto iudicium; ſed maiore neceſsitate compulſi ad machinamentariam tectorum conſtructionem animum appellimus, & vſum Arborum in Domicilijs erigendis proponimus. Verumenimuerò nobis prius docendum eſt, vt cædantur eædem Arbores ad expetitam durabilitatem in ipſis ædificijs conſequendam, quam ſeri nepotes à nobis referant acceptam.

Thephr. l. 1 H. pl. c. 14. Martialis l. 10. ep. 44. Palladius Rutilius l. 14. de inſit. Theophr. l. cit. c. 5. Plin. l. 20. c. 22. Ælian. l. 4. var. H. c. 17 Plato l. 3. de legibus. Humelberg. in Apul. de med. Herb. c. 40. Columella, l. 10. Auicen. l. 2 tract. 2. c. 29. ap. Gellium l. 16. c. 9. Senec. ep. 7. Martialis l. 1. epigr. P. pena, & matth. de lobel. in ſtirp. aduerſ. nou. p. 294. Philoſtrat. l. 6. c. 16. T. 1. Nauig. Ind. ex deſcript. Aloy. Cadamuſti. Elias Schædius de Dis Germ. ſyngr cap. 9. in Oecon. l. 2. c. 9. Pædag.

E F G H

E

VT CÆDANTVR.

Plautus in muſtellaria & Plin. lib. 16. c. 41.

SIlentis ſolius ferè Lunæ eſt cæſarum Arborum materiem diutiſsimè ſeruare, nam Luna lumine plena Arbores ipſas, ſi non actu ſtatim, potentia tamen, citòq; putridas, & carioſas, teredinoſaſq; reddit; vndè maximè cauenda eſt ad prohibendam generationem Tarmitum, & Teredinum cæſio lignorum dum aucta lumine Luna eſt; tunc enim ipſa putredinoſis implere humiditatibus Arbores conſueuit; & ideò Præceptum ſequens accuratè eſt obſeruandum, nempè Lignorum cæſionem tunc eſſe inſtituendam cum Luna decreſcit, Auſtriq; flatus abſunt, vigentibus cauſis ſiccantibus. Quare ex Hienne Græco Geoponico, quem ſecutus eſt Conſtantinus Cæſar habemus, quod ligna ad Ædificationem cædi debent in primis menſe Decembri, & Ianuario, Lunâ ſeneſcente, & ſubterraneâ. Lunæ enim lumen ligna molliora facit. Vegetius docet Tempus omnium aptiſſimum ad cæſionem lignorum eſſe in ſolſtitio æſtiuali per menſes Iulium, & Auguſtum, & ab Autumnali Æquinoctio ad Calendas Ianuarias, & à quintadecimâ Lunæ ad vigeſimam tertiam diem eiuſdem ætatis; illis enim octo diebus lignea materies ſeruatur à carie immunis, quæ reliquis anni diebus patitur verminationem, & ex eroſione dira eorundem Vermium facillimè vertitur in puluerem; quod Ars ipſa, & omnium Architectorum perpetuus vſus exploratum habent; quæ cauſa Legem quandam attulit, vt pro indefinitâ diuturnitate his tantum diebus cæderentur. Inter omnes deniq; conuenit in coitu Lunæ cum Sole Arboream debere cædi materiam, & à Solo auelli, quem diem aliqui interlunium, alij ſilentis Lunæ appellant. Quod ſi accidat Lunæ coitus in nouiſſimum diem Brumæ, illa æterna fit materies. Stata inſuper Anni tempora obſeruantur à primo Autumno donec flare incipiat Fauónius, & interdum per Brumam flante Vento Boreâ; prætereà occidentem etiam Lunam obſeruant ad firmandam omninò diuturnitatem, vt ſuprà. Heſiodus Poeta Græcus in ἔργοισ habet à decima ſeptima die Lunæ materiam cædi oportere, quià tunc illa decreſcere incipit, & humor, qui cariem facit, imminuitur, & maximè dum Sol ad verticem noſtrum proximior eſt, & color Arboris fuſcatur, foliaq; decidere incipiunt, quæ tamen Arbores in hoc debili ſtatu à Luna cauſato deberent iuxtà Palladij præceptum Phlebotomari, profundiſq; è medullis, dum radices altè perforentur, vitioſum, & excrementitium humorem, velut ſanguinem ſuperfluum protrudere. Vitruuius Arbores cædi vult vtiliſſimè à primo Autumno antequam flare incipiat Fauonius, & reddit rationem, quià tunc fœtæ ſunt Arbores. Cato, materiam (inquit) ſi Robur ſit, cædas, vbi ſolſtitium fuerit, nam Arbores certa quædam habent, vt mulieres pariendi tempora; & proptereà hæc Arbor ad Brumam ſemper tempeſtiua eſt, & minimè prægnans; cætera materies, quæ ſemen habet, cum maturum fuerit, quæ non habet cum libuerit; quæ maturum, & etiam vnà viride habet, tunc cædito cum ſemen extruderit; demum cum cadunt folia, Luna decreſcente lectam materiam eximito, poſt Meridiem, ſinè vento Auſtro, cauetoq; ne per rorem trahas, aut doles. Varro, & Aſtronomi aiunt, quas res ad vſum habiturus ſis, vt locis moueantur, has ferro, manuq; tractandas, cum erit Luna in Libra, Cancrouè; quæ verò ſtabilia, & locis immota futura ſunt, tunc inchoandas, & pertractandas cum erit Luna in Leone, Tauro, & Gemini. Sed cædi oportere materiam periti omnes admonent, Luna deficiente. Columella verò diem cædendis Arboribus commodam putat à vigeſimo, vſq; ad trigeſimum ſeneſcentis Lunæ. Plinius optimè cædi Arbores putat Cane oriente, Lunaq; cœunte, quæ dies Illunium vocatur, quaſi abſq; Luna, quæ nullibi conſpici poteſt, & addit noctis tempus expectandum eſſe, quod Luna ſub terrâ ſit; & Ratio Aſtronomorum eſt, quià vi Lunæ omnis rerum humor commoueatur; Ergò humore ad vltimas radicum fibras, aut retracto, aut inde abacto, reliqua materies perpurgata remanet. Adde his quod multò fideliores putant futuras Arbores, ſi non ſtatim proſternantur, verum circuncidantur, vt ſtantes ſic areſcant, & humiditate vacuentur. Alij concidi ſtantes Arbores ad craſſitudinem iubent, ad mediam vſq; medullam, quo caries, & malus ſuccus diſtillando effundatur, & extrò pellatur. Aſſerunt quoq; nullam Arboris partem conſternatam dolandam, aut ſecandam, antè ſui reditos fructus, & ſeminis maturitatem; præciſam indè Arborem, & præſertim quæ fructum ferat nudari prorſus cortice admonent,

Lil. Greg. Gyrald. de nauig. c. 4.
Bapt. Leo. l. 9. c. 24.
Veget. lib. 4. c. 35.

F

G

Li. 11. c. 15.
Lib. 2. c. 9.
Lib. 1. c. 44.

Lib. 2. c. 2.
L. 16. c. 25. & lib. 18. c. 26. & l. 15. c. 2. & lib. 29. c. 39.

H

A nent, oportere. Cæsam postmodum materiam condendam esse loco, vt graues Soles, aut acres Ventorum flatus non appellant; sed vmbra penitus contectas esse necessarium fore, & nisi post trimestre tangi, nè pereat res; Quæ tamen res postquam perijt, mirum est, quam ipsa valeat proprio marcore siccissimo, tenuissimoq; in pollinem redacto Vlcera in Hominibus sanare. Sed videamus quomodo ligna ritè emortua vitam Hominum extrinsecè tueantur.

Dioscor.li.1. c.96.

VSVS IN DOMICILIIS. seù Architectonici.

PRo primis Hominum Domicilijs inseruierunt Arbores, & syluæ, teste Q. Fabio pictore. Non Domus instructæ, ornatæque, nec luxuriâ insignes, auroue splendidæ tunc temporis erant, mansiones virorum, mulierumque. In communioni-B bus Hominum, ingenio qui præpollebat erat Herus seruum corporis viribus naturaliter præstantem sibi in socium vitæ asciscens, illum sui partem quandam cognoscebat, aliorumquè vtilitati eundem laborantem instituebat, nec otium minimè laxis in ædibus spatiari permittebat. Congestis viminibus, cauisq; Arborum lignis, testudinatis veluti tectis constructa cernebant Regia quoq; Habitacula. Romuli primi Romanorum Regis Casa in Arce sacrorum constituta stramentis tegebatur; vndè Vates cecinit.

Arist.lib.1. Polit.

Romuleaque recens horrebat Regia culmo.

Virg. Æn.8

& alius, qui sic habet. *Quæ fuerit nostri si quæris Regia nati,*
Aspice de Canna, straminibusquè domum.

Nascebantur enim, atq; degebant in syluis ante Vrbes conditas, incondito quidem & ferino more materialiter saltem, & ad apparentiam, Homines.

Vita feris similis nullos agitata per vsus
Artis adhuc expers, & rude vulgus erat
Pro domibus frondes norant.

C Sed innocenti quadam simplicitate præsidia vitæ cumulabant, aureæ nondum mortis famelici; sic aptè cecinit ille

At nunc Desertis cessant sacraria lucis,
Aurum omnes victa iam pietate volunt.
Auro pulsa fides, auro venalia iura.
Aurum lex sequitur, mox sinè lege pudor, &c.

Propert. Eleg. lib.3. Eleg.13.

Huiusmodi habitãdi morem diutissimè seruarunt Nationes quamplurimæ, inter quas Scythæ, vt refert Herodotus, sub Arboribus cubantes. Massylij itidem monstrosæ Africæ Populi, per syluas, ac saltus errantes. Arymphæi quoq; Asiæ incolæ, qui Nemora pro Ciuitatibus, proq; domibus constanter tenuere. Brachmanes Indorum Sapientes manebant *in luco intrà compositum quendam circuitum* (vt habet Strabo) *frugaliter viuentes super toris, ac pellibus, &c.* Druydæ Gallorum celeberrimi Philosophi, & Diuinarum rerum studijs addictissimi inter Robora solum permanebant, ac diuersabantur. Arabes quidam super Arbores præcipuè dormiebant sublimiores, qui nullas alias contrà ferarum incursus, arces, nisi solas Arbores agnoscebant. Idem quoq; Heptaco-D metæ Populi obseruare consueuerunt, & eandem prorsus ob causam Arboribus inhabitare Insulani Peru, atq; Malaccæ Insulæ habitatores voluerunt, vbi altissimis contrà Tigres, quæ octauum altitudinis pedem proprijs lethalibus pedibus attingunt, sese tuentur, receptaculis Arborum. Arboribus densissimè, fortissimèq; spinosis muri vice vtuntur Indi quidam in Malabar, quæ adeò difficiles sunt expurgatu, vt nil suprà. Hæc rudia eorum clathra nostros erudierunt Architectos, & Machinamentarios, vt vias claudere lignis transuersis, rectisq; simul compactis, vulgò *Sbarrare*, ædiumq; aditus, & aperturas maiores ostijs, fenestrisq; munire addiscerent. Non solæ Domus, sed Ciuitates integræ ab Arboribus originatæ, se ex ijs constare, ex quibus aluntur, Arboribus nempè factæ semper sunt; Eædem Arborum auxilio liberas nimium Aquas, vniuersalissimumq; Aerem multitudini cuidam vnitim partitę, atquè diuisæ communes solum, ne per incerta, aut periculosiores per casus vagaretur, fecere; quod Poeta videtur elegantissimè tetigisse.

Strabo l.15 Geograph.

Diod. Sic. lib.5. Bibl. Plin. l.16. c.49. Strabo l.12 Franc. Lopez p.2.fol. 150. Io. de Barros.de Asia. Idem Io. de Barros. fol. 177.

Accessit

Ouid. lib. 6. Metamorph fab. 4.

Acceſſit, poſitoquè genu Titania terram
Preſſit, vt hauriret gelidos potura liquores:
Ruſtica turba vetat, Dea ſic affata vetantes.
Quid prohibetis aquas? vſus communis aquarum eſt;
Nec ſolem proprium Natura, nec aera fecit,
Nec tenues vndas; ad publica munera veni;
Quæ tamen, vt detis, ſupplex peto.

Iob. c. 38. *Pſalm. 34.* *Lexic. Græc* *Annal. Bonon. Belgicę* *Cæſar de Bello Gallico lib. 2.*

Deus concluſit oſtijs mare, & hominibus dedit, vt ſe concludere poſſent *aduerſus eos, qui perſequuntur*; quo titulo, & in quem finem ſolum Ciuitates à Ciuitatibus, & domus à domibus ſeiunctæ quidem, ſed confœderatæ, & ad virtutes, non vitia tuendum directæ, atq; plantatę. Clauſura debet eſſe inculpata, atq; laudabilis, & ideò appoſitiſſimè ſignificat verbum Græcum κλείω non tantum *claudere*, ſed & *laudare, celebrare, prædicare, glorificare*. Nulla fortè naturæ magis conformis eſt conſtitutio Domorum, & Ciuitatum, quam quæ ex Vallis, ideſt ex palis firmioribus, vulgariter apud nos dictis *Agocchie* terræ infixis coaleſcit, cuius generis fuit ingens illud Cæſarianum Vallum in Belgica Gallia, quod primum fuit Bononiæ Belgicæ rudimentum, ad cuius cuſtodiam ſtationarij milites Bononiẽſes noſtrates numeroſiſſimè cõſcripti ſub Q. Pedio inter duas nouas legiones citerioris Galliæ tunc à Cæſare ipſo in Hibernis morante apud nos iuſſas, conſtituti fuere: *Iis nuncijs, literiſque commotus Cæſar duas legiones in citeriore Galliâ nouas conſcripſit, & ineunte æſtate, in vlteriorem Galliam qui deduceret Q. Pedium legatum miſit, &c.* Et tandem *Cæſar ſyluas cædere inſtituit, &, ne quis inermibus, imprudentibuſque militibus ab latere impetus fieri poſſet, omnem eam materiam, quæ erat cæſa, conuerſam ad hoſtem collocabat, & pro vallo ad vtrunquè latus extruebat incredibili celeritate magno ſpatio paucis diebus confecto.* Olaus Magnus deſcribens Septentrionalium Gentium Ædificia, ea dicit eſſe vel pyramidalia, vel cuneata, vel arcualia, vel rotunda, aut etiam quadrata. Pyramidales eorum domus ſunt ex ſolis Haſtis ſurſum connexis, deorſumq; ampliatis, quæ pro tempore æſtiuo inſeruiunt ſub minimis ſolis vmbris maximorum dierum, ibiq; à fumo, & flammâ, meridianiſq; ardoribus ſeſe tutantur. Ædes cuneatæ ferè omnes ibidem in altum eleuantur, & porrectæ ſunt, vt denſæ, oneroſæq; niues citius vento arceantur, ne deprimant tecta, quæ corticibus Betulæ, vel tegulis, vel fiſſilibus ſcandulis è Pinu reſinoſâ, vel Abiete, vel Quercu, vel Fago confecta ſunt. Diuitum verò tecta, vel cupreis, vel æreis, aut plumbeis laminis, vt & templa ſunt adoperta. Arcuales dein ſtructuræ ſatis artificioſè fabricatæ ſunt contrà vim ventorum, caſumq; niuium ex lignis æquè ac muro; eiuſmodiq; ſunt in vſu apud ædes magnatum pro ſupellectilibus domeſticis, aut ruſticanis conſeruandis. Rotundæ ſunt rariores, illiſque lumen reflexum variè recipientibus è culmine vtuntur artifices. Quadratæ dein domus cæteris frequentiores, ſed lignis craſſiſſimis in angularibus iuncturis (quibus magiſtrale artificium oſtenditur) mirâ combinatione coaptatæ viſuntur, & hæ quoq; feneſtras habent plurimum eleuatas in tecto, vndè lux introrſum ſuper quemlibet ſitum deſcendere poſſit. Domiciliorum autem neceſſariſſimæ cum ſint partes Portæ, Feneſtræ, Tignaq; hæc omnia ſigillatim conſideranda ſunt. Porta primò omnium ponenda, & cuſtodienda eſt, quam tanti fecerunt antiqui, vt Portarum Deum Portunum clauigerum ſibi fingerent. Nos autem portarum Præſidem, atque Cœleſtem Cuſtodem venerari, & implorare deuotè poſſumus, immò debemus nos veræ Catholicæ Religionis cultores, qui Apoſtolorum Principem, & Ieſu Chriſti Vicarium, Regni Cœlorum Clauigerum, & verum Portunum cum omnibus illius ſucceſſoribus in ſummi Apoſtolatus apice conſtitutis, Beatiſſimis ſcilicet Pontificibus Romanis optimo, & Sanctiſſimo recognoſcimus iure. Et quia non vna tantum domibus neceſſaria eſt porta, primariæ proptereà debet alia vel lateralis, vel poſtica adiungi, quæ *Poſticula* antiquiſſimè dicta eſt, apud nos Bononienſes *Puſterla*, quæ egreſſui potius, quam ingreſſui ſit deſtinata, & excrementorum ſecretioni, ne domus euomere videatur. Ad oſtia claudenda, muniendaq; præter repagula, duplex quoddam lignum cruciforme iunctum, rectum alterum, & alterum tranſuerſum poſt portam intrinſecus demittendum, & duobus à cãcellis lateralibus apprehẽdendum, *Patibulum* Nonio Marcello dictũ, requirebatur, quo remoto Valuæ patebant; imò ipſa quoq; repagula, claues, peſſuliq; alias ex ferro conſtrui ſolita, ex ligno quoq; cõfecta ſunt apud nõnullos, & præcipuè montanos Calabriæ,

de Gentibus Sept. Hiſt. l. 12. c. 2.

L. Alb. in Ital. f. 209.

Ad

A Ad ſecuritatem iteratam clauſtra è tabulis, hoc eſt clathratæ feneſtræ ſuis ſubſcudibus, & cãcellis inſtructæ, & munitæ, vt ex Plauto *neq; feneſtra, niſi clathrata eſt*, accedere debent. Quoniam verò Porticus Portarum relatiuæ ſunt ad Ambulacra, & ad vmbram captandam primò inſtitutæ.

Claudia diffuſas vbi Porticus explicat vmbras
Vltima pars Aulæ deficientis erat.

De his quoq; aliquid addendum eſt; quarum prima conſideratio eſt eas fuiſſe Tyrrhenorum, ſi non inuentum, ſaltem maxima pars curarum ædificatoriarum; in illis enim ſeruorum, & concurrentium turba, intrà domorum ſepta minimè introducenda diuertebat, vbi ex arundinea lanugine (Auctore Polluce) ſternebantur ad cubandum lecti, vel ex folijs Arborum electis (iuxtà Varronem) quos Romani ſunt imitati, ſed maximè omnium Bononienſes, qui ſuam Ciuitatem vbiq; Porticatam habent,

Continua egregiam tingit quà Porticus Vrbem.

vt de eadem Bononienſi ciuitate cecinit Dempſterus. Nulla apud nos Bononienſes antiquiſſimis temporibus Domus erat, quæ porticata, & columnata non eſſet, quarum B columnarum ſcapus, ideſt corpus, & epiſtylium, ſeù capitellum, ſimulq; duo hinc indè lateralia adminicula tecto, vel contignationi obliquè ſuppoſita, lignea omninò erant; Stylobatæ autem, ideſt Baſes ex lapide ſpeculari, & Stereobatæ, hoc eſt fundamenta Baſium ex lateritio cum calce muro conſtabant; cuiuſmodi nobiliores aliquot reliquiæ cernuntur adhuc per Vrbem extantes, vt in Via Maiori antè Ædes Illuſtriſs. DD. Comitum de Inſulanis, & Illuſtriſs. Abbatis, ac Fratrum de Sancto Petro, nec non in Via Stratæ Caſtilionis dicta, ampliſſima alia, & celſiſſima Illuſtriſſimorum Caſtilioni Comitum de Pepulis, quarum vnamquanq; *Porticum Sartam Tectam producit* benè ominata, & nobiliſſima Antiquitas. Et quoniam materia quæuis ædificia componens, ferè ex toto lignea erat, Tigni appellationem ea eſt adepta. *L. Tigni ff. ad exhibendum*. Proprius tamen Tigna vocantur Trabes, ſeù Ligna duplicia ex Feſto, quæ Plancis, hoc eſt planis tabulis ſint complanata, vulgò *Taſſelli*. Hæc autem Tigna à prima ſimplicitate diſcedentia, in interminabilem incidere luxuriem; Et Lacus in illis inducti ſunt, hoc eſt clauſuræ interſtitiorum quadratæ, cum exaſciatis Axibus, ſeù Aſcjs, vel Aſſeribus C coaxatis, vel coaſſatis, ideſt contabulatis, cum ſuis cuneatis taleolis, &c. lacuum ſimilitudinem quandam referentibus; vndè nomen Tigni in Lacunaris nomen degenerauit, quibus Lacunaribus ornamenta picturis, aurouè, & cælaturis ſumptuosè adiuncta ſunt, quarè Poetæ

Dependent Lychni laquearibus aureis.
Neque aureum mea renidet in domo
Lacunar.

Supremum quibus Lacunaribus ſuperinduxit tectum Ars ædificatoria proportionatum quadratis peroptimè, & fortiſſimis trabibus ad totum arctiſſimè ligandum ædificium parallelariter in Horizonte conſtitutis, (vulgò *Catene*, & cum ſuis adiectis Armamenta) ſuper quarum extrema hinc indè obliquè tendentes aliæ Trabes in celſiſſimo iunctæ puncto medio, totum, & integrum pondus rectis parietibus, & ſolidis ſupportandum, quod ipſæ immediatè ferunt, communicant, atq; ab Aſſeribus vltimò coopertæ Gallicè dictis *les lambris*, vulgò Bononiæ *Lambrecchie* ſeſe taliter habent ad imbres, vt ab exuperanti tegularum aqua lãbantur. Contignationes autẽ haſcè omnes, ligneaſq; fabricas Durateas quis appellare poſſet, à duritie non ſolum, ſed à duratione, licet incen-D dijs heù nimis ſubiectas, vt innuit Lucretius.

Nec clàm durateus Troianis Pergama partu
Inflammaſſet equus nocturno Graiugenarum.

A quibus valdè diſtant, vtpotè minus ſolidæ, nimiumq; fugaces, Caſæ frondeæ, quæ in ludis Nuptialibus, inq; Neptunalibus antiquorum erigebantur, nec quæ feſtis diebus apud nos quoq; in æſtate publicè, & priuatim ad ſaltandum, & conuiuandum in Villis ſtruuntur, atq; illæ, quas Hebræi adhuc texunt in memoriam illorum quadraginta annorum, quibus in Ægyptijs deſertis vitam duxere, manna cœlitus paſti. Verum labor laborem vocat; non ſat eſt fodere terram pro fertilitate excitanda, ſed ſata tueri oportet; ſic domibus conſtitutis bellicam tutelam inſtruere neceſſe eſt; quarè commonſtrandi ſunt iuremeritò Vſus Arborum Militares.

Plautus in Milite act. 2. ſc. 4.

Martial. l. 1. Epigr. 2

In Voto Dianæ Virginis Sanluciane

Chariſ. l. 2 in Lege Cẽſ.

Aul. Gell. noct. Attic. l. 2. c. 12.

Philander in Vitruu. l. 3. c. 2.

Colum. l. 12 c. 50. & l. 6. c. 18.

Virg. 1. Æn.

Horat. l. 1. Carminum.

Sebaſtianus Serlius Bonon. l. 7. Architecturæ c. 73. 74. 75.

l. 1. de nat. rerum.

ex Pompeo Feſto.

VSVS IN MILITARIBVS.

INter militares ligneas Machinas, cæteris eminebant antiquitus Phalæ, ſeù Falæ, & Pegmata; Falæ nanq; Turres erant ligneæ, ſpectaculorum primò quidem cauſâ, teſtibus Nonio, & Feſto, inuentæ, dictæ à falãdo antiquiſſimo verbo Hetruſco Cælum ſignificante ſecundum Ennium, propter altitudinem, in vſum deindè bellicum deductæ, à quibus Phalaricæ, ideſt Miſſilia quædam Tela torquebantur, ad modum haſtæ, longitudinis trium pedum, valido præfixa ferro, totum corpus hoſtile cum armis transfigere valentia, quæ etiam ſulphurato bitumine lita poterant in hoſtibus incendia ſuſcitare. De eâ mentionem fecere Scriptores varij.

Ennius Annal.

Et valido venit contorta phalarica miſſu.

Virg. lib. 9. Æn.

Sed magnum ſtridens contorta phalarca venit
Fulminis acta modo.

Lucanus lib. 6.

Nunc aut tortilibus vibrata phalarica neruis.

Pegmata verò machinæ ex ligno erant raris compactæ tabulis, & ſublicibus, quæ modò creſcerent occultè, modo ſpontinè ſubſiderent, dictæ à Græco πήγνυμι, quod eſt compingo; illam propterea confixilem Apuleius machinam appellat, de quâ Martialis.

l. 4. Metam.

l. 1. Epigr. 2

Et creſcunt media Pegmata celſa via.

Epiſt. 91.

Et Seneca *Machinatores, qui pegmata ex ſe ſurgentia excogitant, & tabulata tacitè in ſublime creſcentia, & alias ex inopinato varietates: aut dehiſcentibus, quæ cohærebant, aut quæ diſtabant ſua ſponte cohærentibus: aut ijs, quæ eminebant paulatim in ſe reſidentibus.* Ab iſtis Pegmarium ſumpſere denominationem ij, qui pegmatibus impoſiti pugnabant. Sic Suetonius in Caligula. *Gladiatorio munere reductis interdum flagrantiſſimo ſolo velis, emitti quemq; vetabant, remotoq; ordinario apparatu rapidis feris viliſſimos, ſenioq; confectos, gladiatoribus quoq; pegmares patres familiarum notos, ſed inſignes debilitate aliqua corporis ſubijciebãt.* Huiuſmodi Turres, & Machinæ cõtabulabantur, in illiſq; tabulæ, & aſſeres aditum præſtruere, & tegere artificioſè debebant, iuxtà Cæſaris ſenſum. Et quoniam Clypei, vel Clypea, ſiuè Clupea ex ligno præcipuè defenſionis, & vniuerſaliſſimè aſſumebantur vbiquè, figura vel rotundâ, vel ouali, vel lunatâ ſub nomine ſcuti, peltæuè, brachiorum, immò totius corporis tegumentum, vndè clypeare brachium ſignificat apud Varronem munire, & defendere brachium, vel totum celare corpus, ſcutis tegere corpora, ἀπὸ τοῦ καλύπτειν, clariſſimè apparet quantum lignis, & Arboribus debeant Bellatores. Eæ nanq; modis omnibus & defendere, & expugnare, vincereq; aptæ natæ ſunt. Gæſum nonnè graue iaculum ὀγαισὸς Græcè nuncupatum geſtatorem tueri, hoſtemq; deterrere poterat? teſte Varrone ſcribente: *Qui gladijs cincti ſine ſcuto cum binis Gæſis eſſent*, & Virgilio pariter hunc in modum eadẽ commemorante:

cap. 26.

l. 5. & 7. Belli Gall. & l. 2. Belli Ciu.

Varro l. 4. de L. lat.

Varro de Vita Pop. Rom. l. 3.

lib. 9. Æn.

---- Alpina coruſcant ---Gæſa manu.

A quo genere armorum fortè dicti fuere *Gæſatæ* Populi feroces, ſiuè etiam Gæſoriacum, aliquibus *Boloigne alamer* Ciuitas à Caleto ſeptem milliaribus Gallicis in Auſtrum recedens, vndè breuior in Angliam, vti ex Ciuitate Bononiæ Belgicæ videtur eſſe traiectus. Arboribus denique debentur quot munimenta, & quæcunq; arces, quas excogitauit vnquam humana ſagacitas, vt ab externis hominem defenderet iniurijs quibuſcunq; maioribus, atq; violentijs lethalibus. Vt inexpugnabiles fiant ſitus opus eſt Arboreos terræ defigere vallos ariete mediante eleuato, & trochleæ Trabi Anſanellæ dicto adhærenti ſuſpenſo, atq; proprio pondere deſcendere permiſſo, vt caput ſupremum Vacerræ, vel Sublicæ, ideſt ligni erecti defigendi in Tellurem ſolùm, vel in tellurem aquis coopertam percutiat, & muri naſcantur lignei fortiſſimi, & ſubitanei; *Muri autem omnes Gallici* (ſic atteſtatur Cæſar) *hac ferè formâ ſunt. Trabes directæ in longitudinem paribus interuallis diſtantes inter ſe binos pedes in ſolo collocãtur, eæ reuinciuntur introrſus, & multo aggere veſtiuntur;* Qui aggeres loricantur, furcillanturq; ad fortitudinem geminandam eodem Cæſare teſte. *Aggerem, & Vallum vndecim pedum extruxit, huic loricam, pinnaſque adiecit gradibus certis, eminentioribuſque ad commiſſuras pluteorum* (hoc eſt viminearum cratum) *atque aggeris, qui aſcenſum hoſtium tardarent.*

de Bello Gallico l. 7.

eodem libro

A *darent*. Qui aggeres si Catapultis, Hastilibus, Sarissis, Scorpionibus, Sparis, Rumicibus, Runis, Trifacibus, Tragalis, Frameis, Mesãcilis, Cateis, Missilibus, Rudibus, &c. instructi peroptimè, & abundanter fuissent, nil deerat illis ad inexpugnabilitatem quodammodo consequendam; tunc enim temporis militaris brachij virtuti, plusquam fortunæ victoria adscribebatur, dum Acherontæi Globi metallici sulphureo ab igne in extremam omnium, & vilium, & fortissimorum quoq; perniciem nondum eructarentur. Stabat intrepidus miles Hasta illa præcipuè armatus apud Romanos, quæ lingua Sabina *Curis* seù Quiris appellabatur, vndè Romulus Quirinus, siuè Bellipotens dictus, sic à Poeta describitur.

Scilicet Arma magis, quam sydera Romule noras,
Curaque finitimos vincere maior erat.

Eò quod Hastam ferret, & Iuno *Quiritis* appellata fuit, quia ferre Hastam putaretur.

Siuè quod hasta Quiris priscis est dicta Latinis,
Bellicus à telo venit in Astra Deus.

Claua, quæ fustis teres erat ad similitudinem magni claui capitata, vel quia clauis ferreis ligaretur, aut ipsis suis nodis clauos infixos haberet, *Catheia* secundum aliquos B lingua Persarum dicta, Herculem reposcebat.

Quis facta Herculeæ non audit fortia clauę.

Ab hac seruus robustissimus ad tutelam Domini destinatus *Clauator* dicebatur, clauâ instructus, de quo Plautus in Mercatore

Egomet mihi comes, clauator, eques, Agaso, armiger,

& idem in Rudente. *Ehem optimè ædepol equum clauator aduenit.*

Clauæ similem faciunt *Cucumam* aliqui, vt *Marcianus I.C. ad L. Corneliam de sic. l. 1. Si clauâ* (inquit ille) *percusserit, aut cucumâ.* Illam eandem reducit ad genus Baculi ferrati Budæus, quam cucumæ vocem raram esse existimat Angelus Politianus in Miscellaneis. Hastæ longiores, quæ *Conti* dicebantur

--- Telorum effundere contrà
Omne genus Teucri, & duris detrudere contis.

nil differentes à Macedonicis *Sarissis*

Cuspide non quisquam, longæ neque cede sarissæ,
Quam citò vipereo potis est affigier ictu.

C quatuor, & decem cubitorum longitudine mensurabantur, secundum Ælianum. Has tamen Hastas, Sarissasq; & Contos, generaliori vocabulo Lanceas appellitare possemus, arma scilicet ab equitibus, & peditibus quoq; vsurpata, nam hiscè prælongis armorum generibus miles percontari diligenter, ac rimari & inquirere omnia ferienda potest, quemadmodum nauta profunditatem aquæ conto percontatur. Eminus autem pugnantes milites iaculis, missilibus, telis, sparis, hastilibus etiam amentatis, mazaris, & tragulis indigebant, quibus Metancilia poterant adnumerari, quæ nil aliud erant, quam teli missilis quædam species, quæ Ancile comitabantur scutum breue, ac rotundum, quod Romanis cælo lapsum credebatur in origine sui prima, quo caput Orbis eadem Roma declararetur, sic dictũ, quia marginẽ amplum haberet, cum ἀ, significet *per*, seù *circum*, & χεῖλος labrum, marginem, aut ripam, illiq; particula μεσον addita significans medium; sic Metancilis nomen significationẽ teli missilis per medium Ancilis exhibebat. *Runa* dein hasta erat longiorem habens aciem, quam Belgæ etiamnum vocant *Runspet*. *Spari*, atq; *Rumices* inter se similes, apti non parum erant ad petendos hostes. *Sparis, ac* D *lanceis eminus peterent hostes.*

--- Agrestesque manus armat sparus.

Scorpij tandem telum Arcubalista dictum, quod paruis, atq; subtilibus spiculis mortem inferret, scorpij similitudinem præseferens, hostes egregiè propulsare valebat, atq; terribiles in aciebus Sagittarios reddens, exercitum valdè instructum varijs armorum generibus requirebat; nam, vt notauit Cicero *Magna Tormentorum copia, multis Sagittarijs, magno labore, apparatu, multis saucijs ex nostris incolumi exercitu negotium confecimus*. Ad Arbores Triumphales immortali detruncandas honore,

Indutosquè iubet truncos hostilibus armis
Ipsos ferre duces, inimicaquè nomina figi.

non nisi multis sudoribus perpessis, plurimisq; exantlatis laboribus, subq; *Pluteorum*, idest tabularum corio intectarum Machinis, vel sub textilibus Arborum ramis.

Fest. Varro. Plaut. in Pseudolo, & in Casina Salust. l. 3. Gell. l. 10. cap. 15. Ouidius

Idem l. 2. fastorum.

Pap. Vocabul. Propert. l. 4.

Virgil. l. 9. Æneid.

T. Liu. l. 7. Bel. Maced. Q. Seren. Sammon. c. 45.

Cæs. lib. 1. Bell. Gall.

Sisenna hist. l. 3. Virg. l. 11. Æneid. Salust. Hist. lib. 3. ad Actium lib. 5.

Virg. l. 11. Æneid. Vegeti. l. 11.

Martial. l. 3 *Nanquè puer pluteo vindîce tutus erat.*

ingeniosis cum *Rudibus*, veteranorum scilicet muneribus,

Hor. 1. Epi. *Spectatum satis, & donatum iam rude, quæris*
Mœcenas iterum antiquo me includere ludo.

laudatis cum *Dolonibus* in hostes strenuè sæuientibus

Virg. Æn. 7. *--- Sæuosquè gerunt in bella dolones.*

T. Liu. l. 5. & Cic. Philipp. 3. item Polybius l. 6. Histor. Vndè *Fustuaria* longissimè absit pœna, de qua Liuius. *Fustuarium* (inquit) *meretur, qui signa relinquit, aut præsidio decedit.* Modestinus quoq; I. C. inter pœnas militares, fustium castigationem, quæ talis erat, refert. Tribunus Vir fuste tangebat solummodo damnatum, quem omnes, qui in castris erant, statim fustibus cædebant; pœnaq; illa quacunq; pecuniariâ maior habebatur teste *Marcello in L. Seruorum* §. *finali ff. de pœnis*. Inde, nì Regulæ ciuiles in militaribus exactissimè, & maximo cum rigore obseruentur: nî uè Ductorum, & Imperatorum calliditas Victoriarum sæpissimè fomes intercedat de tota actum est Republica, tam Regia, quam Aristocratica, alteriusuè speciei, non incongruè igitur substruentur hoc loco vsus Arborum in Ciuilibus in quibus ad Animum nimis tensum relaxandum, & confirmandum ludi honestissimi proponuntur; F sed Stratagemata præcedant bellica, quæ Hostibus multoties illudunt, illosq; artificiosè eludunt.

STRATAGEMATA.

NOn cædendis tantum, arcendisq; hostibus dum explicito Marte pugnaretur, vt hucusq; vidimus, arma suppeditarunt Arbores, sed & ad bellicos dolos, tectasq; Machinas, quas optimum Ducem callere decet, instrumenta nonnunquam præbuerunt. Contrà Fabium Annibal commentæ victoriæ semina spargere machinatus est, armentorum cornibus arida ramalia, & incensa ligare parans, vt hostium sata peruagantes igne stimulante boues, ea comburerent, famemq; excitando, Sampsoniano Stratagemate, nil tale cogitantes inimicos, timore correptos facilius opprimeret. Sic enim apud Silium loquitur.

Sil. Ital. l. 7. Bel. Pun. vers. 310.

--- Latos correpta per agros G
Armenta assueto belli de more sequuntur.
Cornibus arentes edicam innectere ramos,
Sarmentique leues fronti religare maniplos,
Admotus cum feruorem dispserit ignis
Vt passim exultent stimulante dolore iuuenci,
Et vaga per colles ceruice incendia iactent.

Fulgos. l. 7. cap. 4. & Æmilius. Subtiliori adhuc Stratagemate vsa est in bello Gallorum Regina Fredegundis. Hæc virum Chilpericum per adulterum Landricum occîdi curarat, & hunc in modum simul cum adultero Galliarum regno præsidebat. Quapropter ei bellum intulerat Austrasiæ Rex Childebertus, numerosis Longobardorum copijs adiutus. Nec minori cum exercitu audax regina illi cum impubere filio Lothario, atque Mœcho se obuiam præbuit. Nec longe aberat à Bruniaco (Gallici oppidi nomen est) cum, vt improuisa copias aduersas adoriretur, frondosos Arborum ramos haud paucos præparari iussit, quos quadruplici ordine prius exercitui præmisit, non paucis inter eos immixtis tintinnabulis: H quæ cum sensim procederent, speciem armenti in sylua depascentis præbuêre. Calliditatem istam nocturnum obsecundabat crepusculum. Quare syluam, per quam errabunda vagarentur armenta, rati per incertam lucem ambulantes hostes, adorti prius inermes, & in fugam compulsi sunt, quàm Fredegundis astum comperissent. Fertur & consimili dolo Machabæum Scotorum Regem oppressisse Magduffus, cum militibus suis Birnum nemus excisum manibus gestare iussis, arcem Dousinnam repente inuadendam præcipit, & triumphandam. Sed vt hunc in modum aggressos perdidit hoc Stratagema, aliàs aggressoribus noxium fuit. Siquidem Thietmarsi anno 1317. Ioanni Largo Comiti Holsatiæ in Euagriâ suppetias contrà Gerardum Magnum, & Ioannem Fratrem Comites Stormariæ ferebant. At Gerardus sub primis auroræ crepusculis iussit singulos suorum milites ramum præseferre virentem, sicq; sub specie nemo-

Crantzius l. 9. Saxoniæ c. 9.

ris

A ris latitarent. Hunc in modum instructis Holsatis, Thietmarsi superuenerunt, qui nihil tale verentes ad quingentos ab Holsatis cęsi sunt, cæteris in riuo Brunsingo demersis. Scribit & Saxo Hakonem Hamundi filium, quum fratrum suorum à Sigaro Danorum Rege cæsorum mortem vlcisci parasset in Heruingum portum copias exposuisse, quas trifariam partitus est, geminam nauium copiam in Suram amnem præmittens, vt quoties opus esset cæteris auxilio forent. Ipse cum residuis pedestre iter ingressus, & syluestribus maximè locis secretus incessit. Porrò, nè progressis in planum arborea deessent vmbracula, prægrandes, viridesq; ramos ab vnoquoque præcîdi, gestariq; constituit; & si quem onus grauaret, vaginas, & vestium partem abijceret, nudumquè manu gladium gestaret. In cuius rei memoriam æternum monti, vadoq; nomen remansit; Binas itaque vigilum stationes per noctem frustratus, in tertiam incidit; Cumq; speculator insolens factum contemplatus esset, dormienti detulit Regi stupendæ rei nuncium, frondes humano more ambulare. Rex summè perterrefactus aggressus est ab aduentantibus, sub quibus infelici morte procubuit. Nec minus scitu digna sunt, quæ ad rem

Lib.7. Hist. Dan.

B Sabellicus attulit ex Liuio. *Bello punico secundo*, inquit, *Galli Boij L. Posthumium Consulem exercitum per Litanam syluam ducturum serrâ succisis iuxtà viam vtrinque Arboribus, atque ita libratis, vt minimo impulsu subitam traherent ruinam, vbi ingressum viderunt, impulsis Arboribus, miserabili strage cum omnibus copijs, quæ numerum viginti quinque millium excedebant, oppresserunt*. Parili calliditate bellicâ, vsus est Petrus Stephani VValachorum Vaiuodæ, seu Palatini, cuius sibi regnum vsurpauerat, frater, cum Casimirus II. Polonorum Rex Stephanum ditioni suæ restituere conaretur. Syluam quippè densam, quam *Plonniny* à soli sterilitate vocabant, cum suis ingressus Petrus, iter illàc Polonos facturos intelligens, Arbores succîdit, ita vt truncis vtcunque hærerent. Ingressis hostibus Vualachi in insidijs succîsas Arbores ab extremis adorsi vi impulerunt, vt cæteræ mutuò sese impellerent. Quæ ruina Polonos sic obruit, vt quos non obtriuit, & extinxit, ægrè viuos, collisisq; vel saltem debilitatis membris elanguescentes in hostium manus dimiserit. Eodem astu Bretislaus Boemorum Princeps magnam de Germanis victoriam retulit. Bello siquidem petitus ab Henrico II. Imperatore propter direptam Poloniam, cæsis in Herciniâ syluâ, quæ superan-

L. 3. En.

Arborum ruinâ oppressi.

Cromerus lib. 12.

C da erat, Arboribus, in eam difficultatem Germanos compulit, vt turpi fuga sibi consulere Cæsar cogeretur, ab eo, quem nondum viderat hoste, superatus. At hæc stratagemata Septentrionalibus populis familiaria narrat Olaus. *Per syluas* inquit *ingressurum hostem obseruantes, Arbores serrâ succisas, in cacumine funibus colligant, ne ante tempus loco moueri possint. At vbi hostes ingressos sentiunt, summa vi funibus tractis, Arborum ruinâ incautos opprimunt*. Apertius pugnabat Cæsar contrà Morinos Galliæ populos, quibus in Syluas dilabentibus, sequè, suaq; ibi abdentibus, Imperator (vt idem ipse scribit) *syluas cædere* (licet *incendi* scribat Florus) *instituit, & ne quis inermibus, imprudentibus militibus ab latere impetus fieri posset, omnē eā materiā, quæ erat cæsa cōuersā ad hostem collocabat, & pro vallo ad vtrumque latus extruebat incredibili celeritate magno spatio paucis diebus confecto*. Sicq; aduersarios debellauit: Nec minori cum felicitate in mari stratagemata ex Arboribus petita intentata sunt. Occursantibus enim in Daniam Sclauis, Ericus Disertus, Frothonis Regis Sororius, cum piratas septenis nauibus aduentasse cognosceret, ipse vnà tantùm è suis aduectus, ligneis cæteras propugnaculis cingi, tonsisq; Arborum ramalibus abduci iussit. Cum exinde classis inimicæ

Dubrauius lib.7.

Ol Mgan. l. 7. c. 12.

Comm bell. Gall. *l.* 3.

Luc. Flor. l. 3. cap. 10.

D numerum propius speculari cæpisset, animaduersus ab hostibus nouæ desiderio prædæ allectis, in fugam, quam ipse præmeditatus fuerat, conuersus est. Ocyus itaque ad suos rediens in structas impulit insidias sequaces, qui primùm inusitatâ facie stupescentes, nauigio nemus agi credebant: fraudem exinde subesse frondibus cognoscentes, puppes obuertere parant. At interim subductis Ericus in littus nauibus, fundâ procul in hostes tot saxa contorsit, vt Sclauorum cæsis plerisque, quadraginta in vincula coniecti fuerint. Hæc omnia Virgilianum illud obfirmare potest.

Saxo lib. 5.

---Dolus an Virtus quis in hoste requirat?

2. Æneid.

Sed fortunæ imperio conceditur, vt fraus fraude quandoq; vincatur, vndè non omnis fructuosa sit fraus, vt elegantissimè Naso cecinit,

Iudice me fraus est concessa repellere fraudem,
Armaquè in armatos sumere iura sinunt.

Ouid. 3. de Arte am.

M

Nam

Nam quandoquè vinci Prudentiam & ipſam, iuxtà Plautinam in Captiuis ſententiam, E manifeſtum eſt *Qui cauet nè decipiatur, vix cauet quem etiam cauet:*
Etiam quom cauiſſe ratus eſt, ſæpè is cautor captus eſt.

Plautus in Captiuis Actu 2. ſc. 2

Sed quàm tutius eſt ciuiliter ludere, ad vitam vniuerſaliter tuendam, quàm illudere quemquam ex cauſa necis! Sequentes igitur Arborum vſus vitalibus in ludis expoſitos aduertere placeat.

VSVS IN LVDIS.

Li. 4. Ethic c. 7. & l. 8. Policic. c. 4.

Requiem, & Ludum inter Humanæ vitæ conſeruatores (dummodò non excederent modum, & à temperantiâ nec hilum diſcederent) agnouit Ariſtoteles. Cum itaq; mente, & corpore ſimul laborare ſit malum, vt idem Stagirita docebat, Ludorum honeſtorum recreationes in Ciuitatibus inuentæ ſunt, quæ nec à Virtute amoueant Animum, nec corpus ab operationibus Gymnaſticis diuertant, verùm ad Bonitatem finium vitæ, & actiuæ, & contemplatiuæ vtrumq; iucundè, ac efficaciter F incitent. Nulli tamen permitti debent Ludi, qui aliquem pecunijs, & facultatibus ſpoliare poſſint, illumq́; auro non ſolùm priuare, ſed in miſerias, atq; in infelicitates impingere; in huiuſmodi namq; peſſimis Ludis *Lucrum incertum eſt, damnum plerũq; certum*; imò dicere poſſemus vincenti etiam Lucrum certò certius fore damnoſum, tanquam impietatis, & auaritiæ ſobolem.

Cic. 1. Offic.

Ludus enim genuit trepidum certamen & iram,
Ira truces inimicitias, & funebre bellum.

Horat. lib. 1 ep. ad Mecœ.

Hi Ludi ſummè periculoſi vetiti ſunt pluribus à municipalibus legibus, vltrà Imperialia placita *L. cruenta* 1. *C. de gladiat. L. ſi filio familias* 2. *ff. quarum rerum actio non datur*. Nam noſtra Statuta Bonon. in ſpecie puniunt ludentes per modum, vt ipſa loquuntur, *Biſcazariæ Taxillorum*; alludentia propterea ad duplex malum; bis.n. *caciam* exprimũt, quæ vox *cacia* interpretationē à Cicerone retulit *Vitioſitatis*. Honeſtorum verò Ludorum vtilitatem, immo Politicam quandam neceſſitatem, & modum in illis ſeruandum agnoſcens Anacharſis Scythicus ille Philoſophus vitam Humanam tribus G Vuarum ſpeciebus ſcitè admodum aſſimilabat; per primam, quam Pueritiæ reſpondentem voluptatis eſſe dicebat, denotabat Pueros corrigẽdos eſſe in ludis iocoſis, ne omni ſpolientur grauitate; Secundam Ebrietatis Iuuenibus tribuebat, vbi vitiorum fomes incenditur facillimè, libidineſq́; ardent, & ipſos ideò in nimiâ eorum concitatione retardandos eſſe docebat; Et è contrà Senes, quorum tertiam mœroris, & triſtitiæ propriam eſſe dicebat, ad delectabilitatem ſalubrem alacriter promouendos. Cœterum plurimi dantur in Ludorum genere, ad quos lignea concurrit materia, vt Scachia Poematibus cleberata, alijque Latrunculorum, vulgò *Schiera, Dama, Sbaraglino, Toccadiglia*, &c. immo, & omnium Ingenioſiſſimus Rhythmomachia, ſed iſtos longum nimis eſſet non ſolùm deſcribere, verùm & connumerare, cuiuſmodi quoque eſſet ludus ille laborioſus ignobilis nouem illarum lignearum pyramidum in quadro diſpoſitarum, quæ à pilâ currente ſuper planum à ludente proiectâ, dein percutiente in manu eiuſdem ludentis detentâ, proijci debent, cuius ludi nomen à Latino verbo *Icio* vel à Græco κινέω id eſt *proÿcio*, & *moueo*, poteſt deduci, & vt Sphæriſteria ludorum pilæ, vel maioris, vel minoris; Item diſci, Trochiq; varij, Alueoliq; diſcolorum tabularum, ſeù rotularum H lignearum omnes permiſſibiles ludi ex cenſorio quoq; Catonis edicto *Trocho lude, Aleas fuge*, ſi tamen, & ipſi intrà terminos otium fugandi, atque deſidiam, ſeſe continuerint, & minimè excedenter fuerint laborioſi, itaut ſanitati officere poſſint, nam ludi Honeſti, & Laudabiles in hunc ſolum finem ſunt inſtituti, vt habilitas maior, & aptitudo ad peragenda quęuis ciuilia negotia acquiratur, vireſq́; inualeſcant ad ſummum ciuile Bonum ſibi non ſolùm, ſed & ipſi Reipublicæ comparandum. In copioſiſſimâ Ludorum Syluâ nullos innocentiores inueniri poſſe crederem conuiualibus ipſis de Iure Ciuili permiſſis *L. quod in conuiuio ff. de Aleat.* hi namq; oriuntur inter conſuetudines, & ſerio iocoſos conuentus pacificè, hilariter, ac minimè otioſè degentium amiciſſimorum; vbi familiæ integræ Virorum, atq; Mulierum ſucceſſiuas aliquot horas iucundiſſimè tranſigere, vel æſtiuas, vel hybernas in Peripato aliquo, & domeſticâ velut Academiâ conſueuerunt.

Sta. Bonon. crimin. l. 5. rubr. 47.

Vida in Poem. inſcr. Scachia *Ludus.*

Gregor. Duchius in Poem. inſcr. Il Giuoco de gli Scachi.

Rhythmomachia ludus pythagoricus antiquiſſimus.

Plato de ſummo bon.

Hic

A Hic autem huiusce census ludorum liceat parumper describere valdè ingeniosum, qui dicitur *Ludus Arborum* inuentus à Nobili Patritio Bononien. Innocentio Arenghe- rio. In hoc enim, vbi multi conuenerint; ijs per circulum latum assidentibus ludi Præses, & dispositor nomina imponit Arborum diuersarũ, quoad numeri medietatem vnicuique; & nomina totidẽ Auium cœteris singulis, ita dispositis, vt duos inter hosce Arborum personam sustinentes sit Auis vnica; & sic quoq; duas inter Aues simplex Arbor adsit. Tum fictarum istarum Arborum prima, quæ, vel sorte, vel nutu directoris ludi, ludum incæpit, vocat vnam ad sui libitum Auem, vt velit suos inter nidulari ramos; Auis autem vocata statim suum debet deserere locum, respondens Arbori, *in te venio Arbor dilecta* (vel quid simile) *& assideo*; veniensq; propè Arborem, detrudit Auem proximam, quæ locum cedere debet, & peregrina reddita, ipsa ad aliquam ex iocosis istis Arboribus confugere debet, rogando, vt sibi aduenienti hospitium præbere non dedignetur. Quod si hæc ab Arboribus abnuentibus propellatur, atq; aliud secedere ad domicilium cogatur, Auem vllam trudere non potest, sed locum primum repetere, & ibi quiescere. Alia deinde Arbor nouam Auem ad se vocat, & eodem pacto in om-B nibus, vt iam dictum est, procedit. Quod verò nobilius est, ad Animos interim pascendos pulcherrima proponuntur problemata ab Arboribus hinc indè, & Auibus discutienda circà propriarum, siuè Arboris, siuè Auis specierum proprietates. Has igitur Arborum Personas absq; præiudicio tum Animi, tum corporis induere licebit, seq; Arborem, vel Auem iuxtà libitum fingere, vt Animus melius figuretur, corpusq; ingenuo ludi propositi exercitio optimè contemperetur, & verè ciuilitatem sapiant h. mores.

Innoc. Arengh. in libro cui titulus Giuochi liberali, e d'ingegno *lib. 3 cap. 23.*

VSVS IN CIVILIBVS.

Hilarior nulla Pompa Ciuilis instrui potest nocturno tempore, in quâ non interueniant magnæ Plebis acclamationes circà Arboreorum cremiorum strues accensas in medio viarum, quibus Animorum in liberis Hominibus excitatur Ardor ad Illustria, & Gloriosa quæcunq; Facinora. Sed Ligneis melius è Suggestis, Ca-C thedrisq; Oratores Iudices, Doctores ipsas Declamationes, Sententias, atq; Eruditiones ad felicitatem ciuilem præparandam, inq; Homines quoscunque introducendam fundunt. Ligneis insuper vtitur Instrumentis punitiua Iustitia sontes vt plectat, atq; malos Homines formidine pænæ peccatorum in odium impellat, pro Reipublicæ felicitate firmandâ. Fabrili demum Arti lignaminum ciuitates plurimum debent, ob priuatas non solùm commoditates, sed ob politica quoq; ornamenta, quæ materialiter ædificat hæc Artium antiquissima, quæ humanum genus, & omnia simul animantia, iussu Omnipotentis Dei in Arcæ Noeticæ fabricâ conseruauit; sic namq; præcepit Deus ipsi Noe: *Fac tibi Arcam de lignis læuigatis, mansiunculas in Arcâ facies, &c.* Huiusce Artis, eiusq; instrumentorum propterea non fuit Dædalus inuentor, sed multò ante ipsum Lignarij Fabri apud Hebræos, apudq; Tyrios claruere. Prima verò qui cuperet Artis huiusce Ciuilia intueri miracula, is Salomonis adeat Templum, cæteraq; eiusdem ædificia, illiq; contemplari licebit *Super parietem Templi tabulata per gyrum. Tabulatum, quod subter erat, quinque cubitos habebat latitudinis, & medium tabulatum sex cubitorum lati-tudinis, & tertium tabulatum septem habens cubitos latitudinis, Trabes autem posuit* D *in domo per circuitum forinsecus, &c. Texit quoque domum laquearibus cedrinis, & ædificauit tabulatum super omnem domum quinque cubitis altitudinis, & operuit domum lignis cedrinis, &c. Et ædificauit parietes domus intrinsecus tabulatis cedrinis, à pauimento domus, vsq; ad summitatem parietum, & vsq; ad laquearia. Et operuit lignis cedrinis intrinsecus, & texit pauimentum domus tabulis abiegnis: Ædificauitq; viginti cubitorum ad posteriorem partem templi tabulata cedrina. à pauimento, vsq; ad superiora: & fecit interiorem domum oraculi in Sanctum Sanctorum. Porrò quadraginta cubitorum erat ipsum Templum pro foribus oraculi. Et Cedro omnis domus intrinsecus vestiebatur, habẽs tornaturas, & iuncturas suas fabrefactas, & celaturas eminentes: omnia cedrinis tabulis vestiebantur, nec omninò lapis apparere poterat in pariete, &c. Sed & Altare vestiuit cedro, &c. Et fecit in oraculo duos Cherubim de lignis Oliuarum decem cubitorum altitudinis, &c. Et omnes parietes templi per circuitum sculpsit varijs cælaturis, & torno, &*

Gen. cap. 6

Polyd. Virg. de rer inuẽ. l. 3. cap. 14. 3. Reg. c. 6.

fecit in eis Cherubim, & Palmas, & picturas varias, quaſi prominentes de pariete, & egredientes, &c. Et in ingreſſu oraculi fecit duo oſtiola de lignis Oliuarum, &c. Fecitquè in introitu Templi poſtes de lignis Oliuarum quadrangulatos, & duo oſtia de lignis abiegnis, Ædificauit quoque domum ſaltus Libani centum cubitorum longitudinis, & quinquaginta cubitorum latitudinis, & triginta cubitorum altitudinis, & quatuor deambulacra inter columnas cedrinas: Ligna quippè cedrina exciderat in columnas. Et tabulatis cedrinis veſtiuit totam cameram, quæ quadraginta quinque columnis ſuſtentabatur. Vnus autem ordo habebat columnas quindecim contrà ſe inuicem poſitas, & è regione ſe reſpicientes æquali ſpatio inter columnas, & ſuper columnas quadrangulata ligna in cunctis æqualia, &c. Porticum quoque Solij, in quâ Tribunal eſt, fecit; & texit lignis Cedrinis à pauimento, vſque ad ſummitatem, &c. Fecitque Rex de Lignis Thyinis fulcra domus Domini, & Domus Regiæ, Citharas, Lyraſq; cantoribus, &c. Arca autem Fœderis, ſeù Teſtamenti à Moyſe fabrefacta iuſſu D. Dei, quæ etiamnum Romæ in Lateranenſi Baſilicâ inter prætioſiores, & ſacratiores cuſtoditur theſauros fuit facta ex lignis Sethim incorruptibilibus, ſeù Cedrinis, vt & tabulæ Tabernaculi, atque Altare Holocauſti eiuſdem Moyſis, quæ clariſſimè oſtendunt quantì ligna ea, quæ huiuſmodi componunt pretioſiſſimas res, ſint facienda. Noſtris temporibus plurima Salomonicæ Ligneæ magnificentiæ nobiliſſimis in erectis, & exſtructis templis, atque ſumptuoſis nobilium domibus cerneremus exempla, quia ſi non Cedri, aliorum tamen pulcherrimorum Lignorum Aſſeres elaborati planci, hoc eſt plani, inauratiquè admoti parietibus, illiſquè perpetuò aſſidentes inhærerent, conſpicuarumquè domuum in contignationibus *aureum* renideret frequentiſſimè *Lacunar*, fornicumquè Abſides artificioſis conſtarent vbique ferè lignorum ſculptis, pictis, inauratiſquè curuaturis; Altaria verò, ſuper qua à Sacroſanctæ Eccleſiæ Catholicæ Sacerdotibus Miſſarum Sacrificia celebrantur lapidea debent eſſe, & niſi ex conceſſione lignea, & quæ Icones tam pictas, quàm ſculptas coronant, architectonicèquè ambiunt, ſunt plerumque lignea, & inaurata. Lignea quoque ſunt, & inaurata neceſſariò Tabernacula Sanctiſſimum CORPVS CHRISTI *cuſtodientia*, in quibus nobiles exercet Ars Geometrica conatus. Quod ſi legitima hæc Matheſeos ſoboles cum ſuis ſubalternatis Artibus ſtereometricis alicubi ſit admirabilis; certè ſpectabiliſſima exiſtit in Archigymnaſij noſtri Bononienſis Anatomico Amphitheatro ligneo, vbi latera omnia ſena Aulæ capaciſſimæ Vitruuianis ferè omnibus ſtructuris ingenio, & Arte Antonij Leuantis Bononienſis Xylotechnaſtis excellentiſſimi anno Domini MDCXL. cum dædaleis verè ſtatuis varijs ſubſelliorum ordinibus, Orcheſtris, Exedris, Peryſtylijs, Coronamentis, *ſectoria Scena*, vbi corporis humani *ſpectaculum* minimè ludicrum Philoſophis coram hominibus, & à doctiſſimis editur viris, humanæquè infirmitatis agitur Tragœdia. Cœterum non abs re erit hic, vbi iam tetigimus noſtri Anatomici Theatri indiuidualiter Scenas, Orcheſtras, Pulpita, Exedraſquè, breuiter docere quid hæc ſint, aut quid fuerint apud Antiquos. Scena, vt Caſſiodoro placet, eſt frons Theatri, id eſt ea Theatri hemicyclaris pars, quæ ab vno eius cornu ad alterum, cum coopertura ducebatur; ea, aut verſatilis fiebat, cum ſubitò quibuſdam machinis tota verteretur, & aliam picturæ partem oſtenderet; aut ductilis cum tractis tabulatis hàc, atq; illàc ſpecies picturæ nudaretur interior. Hodie multò artificioſiori Arte mobiles fiunt Scenæ, Machinæquè incredibilia penè oculis monſtrantes, cum opticis picturis ſuperbiſſimis noſtratium Artificum præcellentiſſimorum ingenijs excogitatæ viſuntur. Orcheſtra, ſpectandi locus primus in Theatro, *Zas. in l. ij. ff. de orig. iur.* & an Podio identificetur poteſt dubitari, ſi auctoritatem Suetonij in Nerone attendamus dicentis *namque perraro præſidere, cæterum accubans primum paruis foraminibus, deindè toto podio adaperto, ſpectare conſueuerat*, erat quidem in Scenâ, quò non admittebantur plani pedes, quamuis Iulius Pollux Orcheſtram Choro, vt Scena Actoribus, certum eſt, quod propriè addictam eſſe voluerit. Romæ in eâ Senatorum ſedibus loca aſſignabantur, cuius Orcheſtræ pulpiti altitudo quinque pedes non ſuperabat, vt ſedentes commodius ſpectare poſſent omnium geſtus agentium de ea Suetonius *Seſſum in XIV. Scena per Orcheſtram tranſijt*, & Iuuenalis

Quæque reportandis poſita eſt Orcheſtra Cathedris.

Pulpitum verò erat editior locus in Orcheſtrâ, in quo chorus Tragœdiarum, & Comœdia-

Marginal notes: *3. Reg. c. 7.* — *3. Reg. c. 10* — *Exod. c. 37.* — *Exod. cap. 36. & 38.* — *Plin. lib. 8. cap. 43.* — *Horat. lib. 2. Carmin.* — *Lib. 4. var.* — *Pomp. Feſt. cap. 12.* — *Lib. 4. c. 9.* — *in Iul. Cæſ. cap. 39.* — *Satyra 3.*

Side letters: E — F — G — H

A mœdiarum, cæteriq; personam non habentes, fabulæ subseruiebant, histrionibusquè in scenam abditis Populum gesticulatione detinebant. Accipitur etiam prò suggesto, id est quocunq; edito loco, siuè cathedra, vbi docent Doctores, Oratoresq; declamant, ex Cicerone. *In suggestum, in quo causam dixerat.* Pulpitum mox erat, veluti Pergula quædam, & Podij altitudo, & à verbo antiquo *pulpitare* deriuat, id est altè expandi: Subsellia his humiliora, sunt sellæ iudicum minorum, & pedaneorum quodammodo. Exedræ dein erant loca porticibus patentia, in quibus Philosophi olim disputabant. Sella item lignea præ foribus ex Vitruuio *constituantur autem in tribus porticibus exedræ spatiosæ, in quibus Philosophi, Rhetoresq;, & qui studijs delectantur sedentes disputare possint*, de quibus etiam Cicero libro 3. de Oratore, & de finibus mentionem facit. Vnius non erat vetustissimis temporibus Platanon, sub cuius vmbrâ Philosophi, & Academici clarescerent; *Quid agit illa Porticus verna semper? Quid Platanon opacissimus?* ita Plinius quærit in Epistolis; nec vnica reperiebatur stadiata Porticus, quæ Xystus dicebatur, sub quâ in hyeme Athletæ exercerentnr. Quàm necessarium sit ingeniorum mitigationi incumbere Finium Humanorum varietas in actionibus apertissi-B mè commonefacit, id omnes gentes rationibus ductæ ratiocinatis, sacros aliquos instituentes ritus præstitere humaniter. Quare vsus Arborum in sacris vnà cum ciuilibus inspectionibus in lucem prodire debent.

1. de diuinat. Sidon. l. 8. ep. 12.

L. 5. cap. 11

Plin. lib. 1. Ep. 3.

VSVS IN SACRIS.

Delubrum (quod nil aliud est verè, nisi fustis delibratus, seu decorticatus) tanquam Deum colebat ignara nimis, & stulta Ethnicitas, ideoq; pro loco cæpit assumi, in quo Deus poneretur, cuius etymologiam Macrobius ex Varrone hanc affert, *sicut locum, in quo figerent candelam, candelabrum appellatum, ita in quo Deum ponerent, nominatum delubrum.* Illud propterea Lucanus decorum, & sacrum cognominauit, festa quod fronde ornandum cecinit Virgilius

L. 3. Saturnal. cap. 4. Lib. 2. & 6. Æneid. l. 2.

Nos delubra Deûm miseri, quibus vltimus esset,
Ille dies, festa velamns fronde per Vrbem

C Ramos è contrà frondentes, vmbrarumq; prædiuites, nec non suaueolentes flores, defunctorum manibus tanquam amœnitate gaudentibus sacrabant Antiqui, tristitiam ob vitæ amissionem tali pacto mitigari in ijsdem insulsè credentes, vt eruditissimus quidam sequenti accinuit inscriptione.

Post obitum exultant, iucundaquè gaudia carpunt
Sub Platanis, narrant teneris sua fata Napæis,
Quæ quisquè exsulerit, viuis dum vita manebat.
Condecorant manes sua coniferâ Cyparisso
Tempora, vel Pini folijs, &c.

Schæd. l. 10 Franceid.

Quamobrem plerique Gentilium temporibus antiquissimis testamento sanciebant sibi tumulos in domesticis hortis erigendos cum inscriptionibus magnis in lapidibus id explanantibus; cuiusmodi Monumentum hoc nobis tradit Gruterus in suis Antiquitatibus.

HI HORTI ITA VTI OPTIMI, MAXIMIQVE SVNT.
CINERIBVS SERVIANT MEIS.
D NAM CVRATORES SVBSTITVAM
QVI VESCANTVR,
EX HORVM HORTORVM REDITV
NATALI MEO.
ET PRÆBEANT ROSAM IN PERPETVVM.

I. Gruter. in Antiquit. pag. 636.

Magni equidem faciebant huiusmodi sepulcrales solemnitates, & id omnibus melioribus modis procurabant ijdem antiqui. Modestinus Βασιλικῶν 48. cap. 3. testamentum cuiusdam testatur id enixè volentis. *Serui mei sint liberi, si in monumento meo solemnia mane fecerint.* Nam & cineres crematorum cadauerum mollissimè tractabantur, de qua re Virgilius.

Postquam collapsi cineres, & flamma quieuit
Relliquias vino, & bibulam lauere fauillam;

Æneid. l. 6.

Oſſaquè lecta cado texit Chorinæus aheno. E

Epulis inſuper defunctorum funera proſequebantur ſuperſtites, quas inibant coronati: ſic mulcebatur mœrentium animus, & conuiuantium monitis impellebantur parentes, vt exuccum præ diutinâ inediâ corpus inſtaurarent; credebantq; inſuper Animabus mortuorum ſic ſuffragari, vt Lucianus ſcripſit his conceptis verbis. *Aluntur autem videlicet noſtris libationibus, inferijſquè, quæ ſepulcris inferuntur.* Sacrificia verò, quæ comedebantur, inferiæ erant in memoriam defunctorum, impijſſimè litando Beelphegor Moabitarum Idolo, Beel, vel Baàl dicto, & in Monte Phegor maximè culto; quos Idololatras Regius Pſaltes deteſtatus eſt. *Et initiati ſunt Beelphegor, & comederunt ſacrificia mortuorum.* Haud diſſimili damnatâ religione vtebantur ligno in funeribus plerique Gentium, & præcipuè Ægyptij, qui ligneis arcis condita corpora condentes, tutelaribus quibuſdam ſub ſpecie animalium brutorum ſuperſtitiosè ſuperpoſitis Numinibus itidem ligneis, demortuorum animas, immò, & corpora commendabant: quorum omnium clariſſima exempla à doctiſſimo Viro Ioanne Nardio Florentino in ſuis adnotationibus in T. Lucretium Carum adducuntur, cum cane, accipitre, exteriori in mediâ ſuperficie, noctuiſq; ſuper ſingulos angulos, hiſq, imagunculam funerati cadaueris incluſi bicubitalem reſpicientibus; in cuius rei maiorem indubitabilitatem aliquot eiuſmodi funerum, & noctuarum ſimulacra (quæ pro Idolorum etiam ſpeciebus haberi poſſunt) ex varijs lignis conſtructa, ſupraſcriptis Nardij peroptimè reſpondentia conſpiciuntur in publico muſæo Bonon. proximè adaucto, & inter ea, quæ magnificentiſſimè, & liberaliſſimè inſtruxit, deq; proprio conceſſit Illuſtriſſimus Marchio, & Eques Baylíuus, atq; Senator Bononienſis, Dominus Ferdinandus de Coſpis. Ob eandem fortè rationem, ob puritatem nempè Arborum, atq; nobilitatem, cœteraſq; illarum prærogatiuas in Hymenæis ſacris nuptialibus faces, & tedæ ex Arboribus interponebant, & quinque numero in honorem quinque Numinum thalamis præſidentium præferebantur à pueris patrimis, ſiuè matrimis apud Romanos, & à Sponſæ matre apud Græcos. Vt verò ab omni putredinis illuuie, ſqualidoq; tabo, & fœtidâ saniei ſuſpicione cadauera diutiſſimè ſeruarentur, fuit in vſu πυρα Νεκρῶν, id eſt Rogus, licet *ipſum cremare* (ex Plinio) *apud Romanos non veteris inſtituti.* Is autem Rogus nil aliud erat, quàm lignorum ſtrues ad defunctorum corpora cremanda, ſuper quam pro diuitibus Aromata ſuper infundebantur ad odorem cineribus communicandum. Quadrata erat hæc Pyra, & æquilatera, vt igne incenſa Pyramidem verè conformaret; cuius deſcriptio elegans habetur in Statio.

de Luctu. | *Pſalm 105.* | *Lib. 6. de nat. rerum.* | F | *Lib 7.c.54. & Cornel. Tac. libro 16. Annal.* | G | *Lib. 14. Thebaid.*

Triſtibus intereà ramis, teneraquè Cupreſſo
Damnatus flammæ torus, & puerile pheretrum
Texitur, &c.

L.5.Æneid Sic quoq; Virgilius *Principio pinguem tædis, & robore ſecto*
Ingentem ſtruxère pyram: cui frondibus atris
Intexunt latera, & ferales antè Cupreſſos
Conſtituunt, &c.
Iam pater Æneas, iam curuo in littore Tarchon
Conſtituere pyras: huc corpora quiſque ſuorum (*I.l.11.Æn.*)
More tulere Patrum, ſubiectiſquè ignibus atris
Conditur in tenebras altum caligine cœlum.
Ter circum accenſos cincti fulgentibus armis
Decurrère rogos, ter mœſtum funeris ignem H
Luſtrauère in equis, vlulatuſquè ore dedère.

Ad cuius rogi nimios compeſcendos ſumptus lege cautum fuit Athenis, ne leuigatis lignis in pyra quis vteretur; quod decem viri quoque Romani in ſuas xij. Tabularum Leges tranſtulere, Tullij vel ipſius teſtimonio. Rogare inſuper conſueuerunt antiquiores ex Græcis ventos, vt eorum ope citius cremaretur Rogus, cadauerq; magis abſumeretur; Satius ducentes ſtatuis ligneis durabilibus non ſolum Deos per eorum εἴδωλα, ſed fortes viros, & Reges per ἀνδριάντας, Sapientes per εἴκελα, & Benemeritos quoſcunq; per βρέτεα ſibi comites deinceps, atq; perpetuò præſentes habere, ſublatis omnibus fœdę putredinis, atq; corruptionis veſtigijs. Varijs quidem ex ligno pſeudonuminum illorum huiuſmodi ſtatuæ fiebant antiquitus,

2.de Legib. | *Homer. Iliad.*

A

Stabat in exiguâ ligneus æde Deus.

Sed tamen ex electis Arboribus, vndè prouerbium emanauit *Non ex omni ligno Mercurius effingitur.* Quare Cupressus, Ebenus, Cedrus, Quercus, Smilax, Lotus, Buxus, & paucæ aliæ Arbores, vt Oliua in minoribus simulacris, Tilia, Vitis, Ficus, admittebantur. Sed & nulla fuere Veterum sacrificia, in quibus Arbores, earumuè partes partem haud exiguam sibi non vindicarint; nam vel principaliter adolebantur fructus, vel Arborum frondes, rami, ligna, liquores; secundariò, instrumentaliteruè, aut tanquam concausæ in ijsdem sacrificijs intercedebant. Apud Athenienses Iupiter μηλίχιος, quia poma tantùm illi sacrificarentur, & non Animalia, vocabatur; fortè quia ipse (quicquid Epicuri de grege porci) poterat

Tibullus eleg. 10.

Ignibus æthereis terras suffire feraces.

Lucr. l. 2. de nat. rer. v. 1100.

Accuratâ non sine animaduersione á priscis deligebantur hominibus Arbores pro sacrificijs, quæ sub huiusmodi fieri debebant dilectis viriditatibus iuxtà diuersas diuersarum gentium religiones diuersis Numinibus easdem assignantes, sicuti & decermina, frondes scilicet sacræ, quibus in lustrationibus vti solebant antiqui, haud incuriosè decerpebantur; Ramusq; ille quicunq; foret à Sacerdotibus proprium in coronamentum assumptus à sacrificij specie nomen est mutuatus, cuius rei certos Sulmonensis Poetæ nos carmina reddunt.

Symphor. Hort. lib. 3. cap. 6.

B

Februa Romani dixère piamina Patres
Nunc quoq; dant verbo plurima signa fidem
Nomen idem ramo, qui cæsus ab Arbore pura
Casta Sacerdotum tempora fronde tegit.

Oui. in Fast.

Stroppus porrò στρόφιον virgula erat ex Arbore felici desumpta, quam in apice Sacerdotes flamines gerebât, illâq; nonnulli coronam, quia capiti imponebatur dici maluerût; hinc *stroppearia* festa Faliscorum, in quibus coronati ambulabant. Eundem stroppum in Flaminicis Dialibus, hoc est Sacerdotissis inarculum dixere; Gellius verò Surculum appellauit, dum vestibus applicaretur, *& quod in Rica Surculum de Arbore felici habet.* De Inarculis autem sic Plutarchus Iunio Bruto, & M. Valerio Consulibus post exactos Reges, Rex sacrificulus institutus fuit, vt per eum solum quædam sacrificarent; huius autem vxor Regina sacrorum appellabatur, quæ quoties sacra faceret, ex malo punico virgam, quam inarculam vocabant, loco infulæ deferebat. Flamines ijdem Romanorum Sacerdotes. vel à *filo*, quasi *filamines* iuxtà Varronem, quia caput filo præcinctum haberent, vel à flammâ ab infulis fastigiatis, quas in capite gerebant in conum desinentibus, quarum summitas apex dicebatur, Comectaculum, hoc est virgam quandam ad sacra euntes manu gerebant, vt à se obuios homines amouerent, arcerentq; (vt inquit Festus) & ideò Sacerdotes antiqui pinguntur cum virgis. Thensæ, vel Tensæ sacra erant vehicula argento, vel ebore decorata, quibus Deorum exuuiæ ludis circensibus, cum pompa ordinum, & officiorum in circum, & puluinar vehebantur, dictæ Thensæ ἀπὸ τοῦ θείου, quasi diuinæ quædam res, vel Tensæ, quod ante eas lintea tenderentur, illaq; manibus tensa tenerent. *Quæ augustissima vestis est Tensas ducentibus, triumphantibusq; ea vestiti medio ædium sedere eburneis sellis.* De ijsdem Suetonius hęc habet *Sedem auream in curia, & pro tribunali Tensam, & ferculum circensi pompa, templa, aras, simulacra, iuxtà Deos, puluinar, Flaminem, lupercos appellationem mensis è suo nomine, & nonnullos honores ad libidinem cepit, ac dedit.* Simpulum, vel simpuuium crater ligneus, cyatho haud dissimile, quod in sacrificali Ethnicorum apparatu non desiderabatur, ex quo Sacerdos vinum propinabat antequam funderet. Et quoniam Thymiamata ab Arboribus pendentia, vt sunt Thura, Balsama, Stactes, Cinnamomum, Cassia, Nardusq;, &c. in Sacrificiorum omnium apparatibus expetita semper fuere, concludi potest Arboreos vsus eò processisse, vt ij humanis corporibus, sensibusq; omnibus nô parum felicitatis afferre potuerint. Quod si ad immortalem Animam veræ Beatitatis capacem Animus applicetur, secundum leges immaculatæ veritatis, Lignum Vitæ, quod reddidit vitam Mundo, cernui adorabimus. Huc viuas mentis nostræ cogitationes, in Salutis veluti certissimum Portum dirigere debemus, vt hic de Nauticis Arborum vsibus mentionem facere non incongruum sit, sed prius aliquid circà Hebræorum Cęremonias adducemus.

L. 10. c. 15.

C

Ios. Scalig. in coniect. in Varr.

Cicero de Arusp. resp. Tit. Liu. l. 5 I. Cæs. c. 76. Al. ab Al. D G. l. 7. c. 26.

D

D. Io. Apo. 2

CÆRE-

E

CÆREMONIÆ.

PRimi Arborum Fructus abijcibiles, in eorum tamen statu imperfecto respectu Arboris, habebantur ab Hebræis, iuxtà Præceptum Leuitici in hunc modum concepti: *Cum plantaueris Arborem, fructus, quos tribus primis annis illa proferet, abijcies, quasi immundos, & incircumcisos: fructus verò quarti anni offeres Domino: itaque quinto anno vesceris fructibus eius.* Et cum Decimas fructuum, & frugum Deo offerre tenerentur ijdem Israelitæ, pro Lege quoq; habebant Decimas soluere tantùm de frugibus, & pomis Arborum, & Animalibus, quæ transeunt sub virgâ Pastoris; quoniam optima, & electa quæ pro Decimis offerebantur esse debebant, & eius prorsus conditionis, vt Gaudium adducerent, iuxtà illud Prophetæ *Gaudium etenim Domini fortitudo vestra*; Hinc celebrabantur apud eandem nationem Cæremoniæ Tabernaculorum decimâ quintâ die mensis Septimi per septem dies, in quibus populi illi habitare in tabernaculis tenebantur, cum fructibus Citri, spatulis Palmarum, ramis Myrti & Salicum lætabundi saltantes, & ità perfectionem fructuum, habitâ ratione ad Tempus anni extollebant, quià Denarius numerus vniuersa numerandi genera in se continet parium æquè, ac imparium, à quibus, & in quæ rerum species fluunt, & refluunt omnes.

19.
Leuit.c.27.
numer.c.18
Nehemię 8.
Leuitic.23. 24.
Bong. de myst. num. signif.p.vlt.

F

VSVS NAVTICI.

ANte naues hominum ingenio, operosisq; artibus extructas nauigabatur Ratibus, quæ Trabes erant simplicissimæ in mari rubro, inter insulas à Rege Erythræ inuentæ, & obseruatæ, pondera ferre fune soluto, cui Statius allusit hoc carmine, *Iamque ratem terris diuisit fune soluto.*

Naues à verbo Græco νέω, quod est Fluo deductæ generalissimâ voce, cauatis omnibus lignis, & primo omnium fluuiatilibus Alnis Nauis nomen indidere,

Tunc Alnos primum fluuij sensere cauatas.

Nam inter Arbores omnes dicitur *--- Fluctibus aptior Alnus.*

Huiusce sensus est nauicula Linter dicta ex Arbore excauata, quemadmodum Virgilius asseruit *--- Cauat Arbore lintres,*

A quibus Lintrarij dicuntur exercitores Ratium, ij scilicet, vt dicit Glossa in *L. 1. ff. nautæ, &c. qui paruas naues habent, & exercent, vt butes, & busos, vel scaphas, quæ lucrariæ, aliàs lintrariæ dicuntur*, quarum ad similitudinem vocantur quoq; lintres vasa quædam magna rustica, concaua, vindemiatas vuas seruantia; hinc Tibullus canebat,

Aut mihi seruabit plenis in lintribus vuas.

Cum prædictis quoq; nauiculis Scapha concurrit, quæ nil aliud est, quàm trabs vnica excauata; ideò Vegetius sic scribebat: *Scaphas quoque de singulis trabibus excauatas.* A verbo Græco σκάπτω, quod est fodio, & cauo eæ sunt dictæ, quæ quia rudiores, & velociores cœteris maioribus; prædonum, & piscatorum antiquissimæ habebantur deliciæ. Bacterani minimas hascè nauiculas dicerent monoxyla, alij prosumia, alij senunculas, alij Cymbas, alij Baselos. Dum autem spondis creuerunt adiunctis,

---- Et pandas ratibus posuere carinas

Carinæ formatâ iam aluo vocari cœperunt. Auctiores mox, atq; compositiores redditæ; & depositâ minimè ruditate *Schediæ* tumultuario sumpserunt originem pluribus à trabibus simul iunctis ad onera subsidiariè ferenda, cuius inconditæ nauis etymologia venit à verbo Græco σχεδιάζω, quod est ruditer incipio, vel quia schedijs lignorum inæqualitates nimias obstruentibus egeat. Eædem Schediæ firmatæ pensis vsum præbere possunt, & Pentones, & Codicariæ naues ex solis Arborum caudicibus constantes vocitari possunt, quibus solis Tyberis Fluuius, auctore Plinio, nauigabatur olim. Epibadū quoq; nomine insigniendæ ex *Vlp. I.C. ff. de exercitoriâ actione*; atq; Hippaginum. Et quoniam perticis, & contis agitabantur, κοντῶτα, & actuariæ naues dici meruêre. His homines non contenti, illiquè, quibus *robur, & æs triplex circa pectus erat* fragilem truci committendo pelago ratem, aduersis aquarum cursibus, diuersasq; per semitas diuertentes excogitarunt Puppes.

Plin. l.7. cap. 56.
3. Sylu.2.
Virg.Geor 1
Lucan. l.3.
Georg. l. 3.
Vlpian. in L. 1. ff. naut. cap. & stabularij.
L.1.eleg.4.
Virg.2.Geo.
Pl.l.7.c.56.
Cęs.l.7.B. Ciu.
Lib.3.c.5.
Horat.lib.1 carminum.

G

H

Ausi

A

Auſi ſunt vada ſalſa citâ decurrere puppi.

Tonſas itidem, id eſt remos ad tundendos fluctus, & Temones, qui ſunt fræna, & gubernaculum nauis, quorum inuentor Tiphys Hagni filius, Freti domitor, quo Epitheto decoratus eſt à Seneca in Medeâ, dum cecinit

Tiphys in primis domitor profundi.

Catull. Argon.

Aliaq; demum artificioſa ad promptius, & tutius transfretandum inſtrumenta ſuperaddidere nauibus. *Arte citæ, veloque rates, remoque reguntur.*

Omnium tamen expeditiſſimæ quidem, ſed laborioſiſſimæ fuere ſpeculatoriæ Cymbæ cum vndis maximè conflictantes, & periculi ſemper plenæ ἃ κῦμα ατος, id eſt Maris periculum, procella, &c. vt etiam exploratores κατασκοποι lembi multis difficultatibus impliciti, in quibus irrequieto laborandum eſt nixu, quod perbellè Virgilius, & peculiari de more his carminibus expreſſit.

Non aliter, quam qui aduerſo vix flumine Lembum
Remigijs ſubigit, ſi brachia fortè remiſit,
Atque illum in præceps prono rapit alueus amne. &c.

Ouid. l. 1. de Arte aman. T. Liu. dec. 3. lib. 2. L. 1. Georg.

B

Hæ tamen omnes minores naues cum periculoſitate celeritatem compenſarunt, inter quas *Celoces* eminent, à celeritate nuncupatæ, tum ob leuitatem materiei, tum ob figuram tumorem aquarum facilius perreptantem, vel in earundem cauitates aptius ſeſe inſinuantem, quemadmodum *Phaſeli*, vulgò *Vaſelli*, *ò Batelli* in propriâ magis ſignificatione, de quibus Catullus hæc canebat

Phaſelus ille, quem videtis hoſpites,
Ait fuiſſe nauium celerrimus,
Neque vllius natantis impetum trabis
Nequiſſe præterire, ſiuè palmulis
Opus foret volare, ſiuè Linteo.

Plaut. in Aſinaria. Lyric. 4.

Nemo vnquam ex nauitis facilè potuit Pyratarum contrà publicum bonum laborantium Myoparones, & prædatorias naues inſtructiſſimas, & ſummo ingenio elaboratas ſuperare. Mercatores quidem optimè de Republicâ meriti Onerarias ſuas, & Gerarias naues ingentes Corbitas, Gaulos, Cybeoſq; intolerabili vix impenſa tuentur contrà maritimornm latronum aſtutiſſimos incurſus, feraleſq; eorundem harpagonum morſus. Quot anguntur ſuſpicionibus, quotq; afficiuntur damnis, Bellatores, Principes, Imperatores in Thalamigeris, Turritis, Regijs Prætorijs, Stratioticis ſuis nauibus; quibus in potentiſſimas ventorum hoſtilitates conflictandum eſt, vbi non iuuat fortunâ ſuperare ferẽdo Argo nauis omnium celeberrima, Heroum pluſquam quinquaginta, & Argiuorum, quod ſupra modum eſt admirabile, Colchico in itinere maritima vehes

C

Prima Deum magnis canimus freta peruia nautis
Fatidicamque ratem, &c.

Bayſius de re nauali. Cic. in Tuſ. quæſt. Val. Flacc. l. 1. Argon. Diod. Sicul. l. 4. rer. antiqu. c. 3. Manil. in Aſtron.

Caſtæ Mineruæ fœtus ingenioſiſſimus Dodonea in Sylua conceptus, & iuxtà Pelion natus, nunquam niſi ſuper aſtra ab omni naufragandi tutus periculo nauigauit.

Et Ratis Heroum, quæ nunc quoque nauigat aſtris.
Et quæ facta Ratis, pugnacis cura Mineruæ
Per non tentatas prima cucurrit aquas.

Oui. 3. Triſt. Pl. l. 13. cap. 22. Id. l. 7. c. 56.

Eone dicta quæquè fuit particularis Arbor, ex quâ conſtaret eadem Nauis Argo, eius Macraphia fuit, id eſt longa forma, atque figura *Longâ naue Iaſonem primum nauigaſſe Philoſtephanus auctor eſt*, hæc de Argonautarum Principe refert Plinius. Inter longas naues numerantur plurimæ, quæ & magnitudine corporum, & numero remorum vario non parum differunt inter ſe, nam eæ ſunt vel Monocrotæ, vel Biremes, vel Triremes, vel Quadriremes, vel Quinqueremes, vel Pluriremes, procedendo vſque ad Quadrageniremes, quemadmodum fuit illa à Ptolemæo Philopatore fabrefacta, vt refert Plutarchus, quæ 280. cubitorum longitudinis erat, & altitudinis, duodequinquaginta. Quæ verò Rotundæ appellantur, ingentis & ipſæ molis, & capaciſſimæ ſunt, grauesque, velis tantum impulſæ, & minimè actæ remis ob earum nimiam ſuper aquas protuberantiam, ſeù extollentiam ſuprà hemicy claritatem, & harum aliæ ſunt onerariæ ſimpliciter, id eſt, vel frumentariæ, vel vinariæ; aliæ militares, & bellicæ tantum. Mixtæ demum naues, de quibus Appianus, eæ ſunt, quæ & velis, & remis æquè aptè, ad omnes vſus adducuntur, quibus optimè coaptari poſſet vulgare Neotericum nomen

D

In Demetr. Oneroſus φορτικός grauis βαρυσοπλιταγωγός ναῦς Militaris nauis. Cæſ. l. 3. b. Ciu. Vlp. in L. vulgaris ff. de furtis App. de Bel. Ciu.

Gaieo-

Galeone, aut etiam *Galeazza*. Ingentia iſthæc arte facta corpora facillimè mobilia Animalium adinſtar natantia, curſu, ſubſultimuè eundo, redeundoq; aquarum immenſa per ſpatia cæteris præeuntia, Naturam ſenſitiuam ferè æmulantur in ſui corporali compoſitione, dorſo, coſtis, lateribus, ventre, capite, caudâ, brachijſquè, & pedibus prædita; Remi ſunt illorum brachia, ſeu pinnæ natantes, quæ ſi terreſtres eſſent, pedum officio fungerentur. Scalmi, id eſt Ligna crenata retinentia remum, ne diſſiliat, ſunt veluti articuli. Latera, quæ Græcè πλευρὰς dixere, ſunt ſtatumina, id eſt ligna illa armata, combæ infixa, quaſi cuidam ſpinæ ventrem, & pectus efformantia, Dorſum autem,& fundum nauis Græcè δρυόχος. Pro humeris ſtant fori, & tabulata, vbi pondera reſident; hinc foriculi apud Varronem pro tabulatis, quæ poma ferant, oporothecis dictis, accipiuntur. Tranſtra, quaſi tranſuerſim ſtrata, remigum ſedilia, & iuga *Virg. 6. Æn.* Seruio interprete, ſunt veluti ſeptum tranſuerſum in animalibus ipſis. Prora, anterior pars nauis, in quâ Gubernator ſedet, nauimq; regit, & quòquòverſum dirigit, eſt caput oculatum, auritum, vocaleque, quem Gubernatorem videntem omnibus videre conducit,audireq; loquentem. Puppis poſtrema pars nauis eſt veluti cauda cum ilijs, & clunibus. Malus Græcis ἱστός Arbor nauis, cuius ſuprema Carcheſij, ima verò Calcis nomine indigitatur, vna cum obliqua antenna, ad quam vela, Dædalea verè inuenta adalligantur, venis, & arterijs in animalibus reſpondent, quià principaliſſimâ eorum ope tota naualis machina concitatiſſimè quoque mouetur, ijſque etiam præter naturam conſtitutis, in peſſima hæc mala prolabitur, iuxta id, quod innuit Lucretius

Caeſ. l. 1. B. Ciuil.

Vitruu. lib. 4. cap. 2.

Plin. lib. 6. cap. 56.

L. 1. de nat. rerum.

> *Diſiectare ſolet Magnum Mare tranſtra, gubernat,*
> *Antennas, proras, malos, tonſaſque natantes.*

Quorum remedia ſolent eſſe, licet aliquando inefficacia, velorum demiſſio, Anchorarum proiectio, vel tonſillorum vbi poſſibile eſt, fixio littoralis, cum Primneſiorum adalligatione, id eſt palis, & chordis agendum, atq; rudentibus, de quibus Ennius.

> *Tonſillis rapidè conſigunt littora aduncis.*

L. 7. Annal

Et ſæuiſſimis ſi tempeſtatum ſymptomatibus ſuperſtites euaſerint ſemimortuæ, ac laceræ naues, pro totali, & integrâ illarum reſtauratione, & ſanitate Calafatis, lignorum ſcilicet famoſiſſimis magiſtris committendæ ſunt, (quæ vox calafati nauifabros ſignificat, etiam apud nos Bononienſes, in noſtrâ paruâ nauigatione) aut pro ſupremis earundem funeribus inſtituendis, ſaluâ peregrinorum ſubſtantiâ, poſtquam palangatæ fuerint. Palangæ autem hæ, ceù materiæ remediorum vltimæ, ſunt ligna longa, & teretia, quæ nauigijs ſubduntur, dum trahi debent ad mare, vel ab eodem retrahi. *Et carinam vnam ſemilaceram quaterni ſimul palangabant.* Ab hoc exercitio nec ipſe abhorruiſſet Vlyſſes,qui bellicæ ſuæ fortitudinis non minimum ornamentum iactabat nauticam, & fabrilem, ac alia multa callere, & Laertem patrem,qui in ſenectute ſuâ plantas proprijs polire manibus delectatus eſt, imitari: Sic apud Ælianum is de ſe loquitur.

ξύλον eſt lignum.

Varro de vita Pop. Rom. l. 4. Afranius.

> *Non lignator erat mihi par, non ſcindere ligna*
> *Me melior quiſquam, aut cineres ſopire tepentes.*

L. 7. Var. hiſt. c. 5.

Et ideò fabrorum opera poſthabita ratem ſuam, quâ Ilium profecturus erat, quam citiſſimè propriâ manu confecit. Et illæ naues ægræ tellurem ingreſſæ, ſi populoſas nactæ fuerit Syluas fortiſſimarum Arborum fortunatiſſimæ dici poterunt, cuiuſmodi ſunt Aquilonares Olai, de quibus ſic ille ſcribit: *Abietis, ac Pinorum, ac Iuniperi, Lariciſq; maximâ abundantiâ eſt in Aquilonaribus Syluis, tantæq; proceritatis, vt altis turribus æquari poſſint: & ob id quæ mari ſunt propinquiores, ad antennas, maloſque magnarum nauium adaptantur, & præcipuè Pineæ Arbores, quæ ob cognatam reſinam, & picem ſui naturâ imbribus ne citò putreſcant, ſed diutius durent, reſiſtere ſolent, &c. Sunt & aliæ Arbores durioris naturæ, è quibus detornantur annuli pro vſu antennarum, &c.* Ecquis dicere vetat Ligna, quę cum minacibus fluctibus egregiè colluctata fuerint coronas promereri? Coronas ideò proferamus Arboreas meritis quibuſcunq; deferendas.

Ol. Magn. de ſtruct. Aquilon. l. 12. c. 4.

Id. ibid. c. 5.

VSVS

A

VSVS IN CORONIS.

Corona honoris, & fortitudinis opus; omnis item dignitatis, auctoritatis, Imperij, potentiæ, gloriæq; argumentum; sublimioris in homine partis sublimè decus, & ornamentum, victoriæq; insigne nobilissimum in circularem reflectitur figuram, quippe quæ viuidam, atq; florentem præseferat immortalitatem. Ipsa ceù *Sertum exultationis* de Vitiorum Gigantomachia perpetuò triumphandum innuit; eius enim Trophæa sunt diuitiæ, & pulchritudo inamissibiles, iuxtà illud *Regnum decoris, & Diadema speciei de manu Domini accipient iusti Diuites in virtute pulchritudinis, studium habentes*. Corona propterea dicta est, vel quod *cohonoret* gestantes, vel quod *Cordi vna* esse debeat, id est omnibus semper expetenda. Quandoquidem omnigenarum præmium Virtutum, militum non solùm, & Imperatorum capita, ceù illorum ornamenta, sed & Poetarum, Sodalium, Nuptorum velut illorum apparentis saltem bonitatis insigne, Conuiuarum, Sacrificantium, Remigum, Rusticorum, Pastorum, Parentantum Mortuorumque frontes, & tempora redimiuit,

B

— Tibi nexilibus turba Coronis
— Redimita venit.

Coronarum Antiqui, teste Athenæo, Ianum auctorem ferunt; alij Dionisium, hoc est Liberum Patrem, seù Bacchum, quia primus habitus est, qui frondibus proprium circumtexerit caput, hasq; coronas pexiles vocarunt, quippe ex surculis, seù ramentis simul plexis constantes; quem morem Nationes integræ Gentium adeò comprobarunt, vt viris non solum præclaris ipsas frondeas concesserint, sed suis Sacrificulis, & Victimis cœlesti quodammodò dignis honore, cippis item, atq; columnis (quod Lucianus in Nigrino stultitiæ nomine perstringit) easdem adiudicarint. Hicq; mos prius inualuit, tum in ludis, cum in sacris certaminibus, atq; victorijs, quàm Flores Luxuria suppeteret. Nam quæ flores nimium molles, & de facili nimis flacessentes admisere Coronæ à primæuà sacrorum, ac bellicorum honorum dignitate desciuerunt; *florumq; inuicem odores*, (scripsit Plinius) *coloresq; accendere Sycionij ex ingenio Pausiæ Pictoris, atq; Glyceræ coronariæ, dilectæ admodum illi, cum opera eius picturâ imitaretur, & illa prouocans variaret, essetq; certamen artis, ac naturæ: quales etiam nunc extant artificis illius tabellæ, atque in primis appellata stephanoplocos, quâ pinxit ipsam, &c.* Cuius floreæ coronæ vilis admodum, & vitiosa fuit inuentio, vtpotè quæ venereas redolere videtur cupiditates, quod elicitur ex eodem Plinio sic prædicti Pausiæ Pictoris historiam repetentis. *Amauit in iuuentá Glyceram municipem suam inuentricem coronarum, certandoq; imitatione eius, ad numerosissimam florum varietatem perduxit artem illam: postremò pinxit illam sedentem cum coronâ, quæ è nobilissimis eius tabula appellata est stephanoplocos, ab alijs stephanopolis, quoniam Glycera venditando coronas sustentauerat paupertatem.* Frondes itaq; in coronas commodè sumi cæperunt, quia ipsarum proprium est inuerti solidè, & circumflecti; non florum nimis fragilium, & propterea coronæ secundùm Græcos strophiæ dictæ sunt à verbo ϛροφάω, quod est voluo, & verto; nam tortili flexilitate rami frondentes concinnari valent, & adaptari pro stabili coronarum contextu. Prætiosissimas tanti fecerunt Arborum prærogatiuas in coronis antiqui (nam de coronis aureis, vt Moseticæ, hìc non loquimur, nec de lapidibus pretiosis Psalmographi, aut ex ære, vel ebore, alijsq; materiebus ab Arboreis diuersis, sed de simplicissimis dendreis) vt lignearum Bractearum materiem pro ciuica corona primum assumptam, in virentium frondium defectu cæteris alijs nobilissimis quoq; semper prætulerint, & maximè omnium Ægyptij. Quam coronarum speciem hybernam, vocabant. Sed quantò auspicacius, atq; felicius spineas viri probi coronas à Rege Regum, Dominoquè Dominantium expectant, vtpote quæ beatitatem veram cœlestem, atque sempiternam secum ferant, & glorificationem præsente diuinitate certissimam, iuxtà oraculum illud cæleste *cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum.* Hinc spinis non auro coronari voluit Pius Bulionius, cum Hierosolymorum Rex acclamatus *Absit* (inquit) *quod auro redimiar, vbi Christus spinis pro me redimitus est.* Patientia, & Pœnitentia mediante, quæ virtutum sunt fœcundissimæ matres, donumq; perfe-

C

D

Ecclef. c. 45
Pier. Valer. Hierogl. lib. 41. & lib. 7
Isaias c. 28
Sap. 5.
Ecclef. c. 44
Seneca in Agam.
Polyd. Virg. de rerum inuentorib. l. 2. cap. 17.
Diosc. lib. 2 cap. 199.
Lib. 21. c. 2. & 3.
L. 35. c. 11.
Balbus de coron. c. 13.
Euf. l. 10 de prepa. Euāg
Exod. c. 25.
Psalm. 20.
Polyd. V. de inu. rerum l. 2. c. 17.
Farra. sept. f. 252. ap. Ricciard. in Com. Symb.
Psal. 90.
D. Gregor. super Ps. 7.

Palmerius ſub An. ſal. 1099. Prouer. 16.

perfectum Patris luminum, ipſa fortitudo vera, vitiorum omnium Alexicacus, ſupramundanas, & Empyreas promeretur coronas. *Melior eſt patiens viro forti, & qui dominatur animo ſuo, expugnatore vrbium.* In hunc modum ſacræ loquuntur paginæ; quin etiam & profanæ pariformiter diſcurrentes de cœcis ſuis numinibus, per quandam veri Numinis ſimilitudinem, id repetunt.

Ouid. primo de Ponto.

Sæpè leuant pœnas, ereptaque lumina reddunt
Cum benè peccati pœnituiſſe vident.

Hæc ſunt Olympica vera certamina, Circenſibus, Nemæis, Iſthmijs, Pythijs, Delphicis, Antheſterijs antiquorum longè glorioſiora. Coronæ, quæ hic pro præmijs proponuntur, Alcibiadeis, & Socraticis doctis Philoſophorum multò ſapientiorum ſunt metæ, immò leges. Lex quidem erat Pythagorica, leges veluti coronas colligendas, & minimè diſcindendas eſſe ſub illo ſymbolo: *Coronam nè ſcindas.* Sanctiſſimarum ideò legum in rebus ferè omnibus Maieſtatem coronatam, arte ſimul, & natura mediantibus, voluere; Natura coronante frondibus Arbores, foliolis, & apicibus flores, ipſoſq; fructus tandem epicyclis, calycibus, &c. Ars militaris in hunc modum iaculorum cuſpides, caſſides, clauas, armaq; alia coronari iuſſit. Ciuilis inſuper diſciplina pacificas varijs ſub legibus diſtribuens coronas, leges, atq; coronas conuertibiliter ad inuicem dici edocebat, conuiualeſq; alias, alias feſtas, alias funerales, vel parentales, Theatrales, eaſq; vel donaticas, vel ſcenicas, agreſtes, nuptiales, doctaſq; Medicorum, Poetarum, & Oratorum; ac Sacras tandem varijs Numinibus, & Victimis, Altaribus, Templis, atq; Sacerdotibus, &c. decernebat. Cum itaq; tam varij coronarum fines eſſent, variaq; ſubiecta, ex quibus, & circà quæ fiebant, & in vſum deducebantur coronæ, hinc perſpicuè apparet, vnumquemq; legaliter viuentium coronatorum, ſiuè etiam coronantium hominum ſibi varia propoſuiſſe gloriarum, atq; exultationum incrementa, cum ipſæ coronæ virtuosè ſumptæ importent gloriam, & exultationem, è contrà verò pœnam, & exterminium vitioſæ, ignominioſæq; & quæ capiti hoſtium, & ambitioſorum imminere cogebantur, cui concordat oraculum illud. *Væ coronæ ſuperbiæ, ebrijs Ephraim, & flori decidenti gloriæ exultationis eius, & erit flos decidens gloriæ exultationis eius. In die illa erit Dominus exercituum corona gloriæ, & ſertum exultationis reſiduo populi ſui, &c.* Niſi præmium gloriæ, & exultantium hominum acclamationis in coronis muralibus v. g. frondeis viruiſſet, germinaſſetq; quis vnquam animosè conſcendiſſet Muros hoſtium, aut vallum hoſtile occupaſſet, vitamq; propriam cum ſimplici Arboreo ramo, aut cum corona ex vallis, ſiuè palis confecta, quæ diceretur vallaris caſtrenſis, nihili ex ſe pendentibus æquilibraſſet? Id certè effecit ſpes conſecutionis gloriæ, atq; exultationis, quæ ad omnia validiſſimè impellit facinora

Iſaiæ c. 28.

Plin. l. 16. c. 12.

Ouid. l. 4. de Ponto.

---- Immenſum gloria calcar habet.

Aeream gloriam, & exultationem pluris fecere ſemper homines, quam aurum, aliaque pretioſa quæcunq; nec mirum, quia rerum pretia ex mera voluntate negotiatorum dependent, adeò vt belluini corij, Arboreorumq; corticum alicubi minima fragmenta ſignata pro monetis commutationis, quarumcunq; rerum inſeruiuerint quandoque. Nonnè in triumphis antiquorum, opima hoſtium ſpolia, cum frondibus Arborum cõmutabantur? Vbi enim hoſtes deuicti, fugatiq; fuiſſent, aut cæſi, conſpicua Arbos ſuis ramis detruncata, frondes victori pro coronis victricibus conſtruendis ſuppeditabat, ipſaq; hoſtium ſpolia proprijs artubus adaptata in cuiuſdam permutationis ſpeciem recipiebat, cuius rei deſcriptionem elegantiſſimam apud Maronem habemus.

Pigafetta l. 1. c. 4. Relation. Regni longo. de Arbore Gelſomori dicta.

Vota Deum primò victor ſoluebat Eoo,
Ingentem Quercum deciſis, vndique ramis
Conſtituit tumulo: fulgentiaque induit arma
Mezenti ducis exuuias, tibi magne trophæum
Bellipotens: aptat rorantes ſanguine criſtas,
Telaquè trunca viri, & bis ſex thoraca petitum,
Perfoſſumquè locis: clypeum ex ære ſiniſtræ
Subligat, atque enſem collo ſuſpendit eburnum.

Virgil. l. 9. Æneid.

Architectonicæ itidem præcepta ſtatuunt columnarum capita, templorumq; facies, & latera coronanda, cum ipſa quoquè prænobilis Architectonica inter ipſos coronatos, & Anteſignanos triumphantes, eorumuè ſtatuas, Numiſmata, inſigniaq; coronis inſignita

A gnita vel militaribus simpliciter, vel ovalibus, muralibus, obsidionalibus, civicis, navalibus, victricibusq; eorum propriè, qui in bello fortissimè se gesserunt, triumphet.

Partes materiales in coronis, Arboreis speciosiores, quæ ad ornatum non modò, & signum gloriæ, ac exultationis, vt iam dictum est, sed ad voluptatem quandam, atquè sanitatem quoq; parabantur, erant *comæ* ἀπὸ τοῦ κοσμεῖν, hoc est ab ornando in Arboribus, per quandam similitudinem cum comis hominum pexis sic dictæ, iuxtà illud Geoponicum. *Ille comam mollis iam tum tondebat Acanthi:*

Item *cymæ* partes delicatiores ramusculorum, adinstar caulium herbarum, quæ soporiferæ sunt à verbo Græco deductâ nomenclaturâ κοιμάω, hoc est sopio, sedo, mitigo, dormire facio, compesco. &c. quibus turiones viribus, & teneritudine proximè accedunt. Et quia hæ vento petuntur, & flatibus aguntur facillimè, nomen flagellorum sortitæ sunt. Viridis quarum omnium partium color commendabiles tum hominibus, tum cœlitibus ipsis reddebat coronas. Hinc viridem colorem Plato πράσιον, quasi πρασίν, id est curam Deorum iure perquam optimo nuncupauit. Quæ verò solidiores, flexibiles tamen Arboreæ virgæ longiusculæ, teretesq; cum tenerioribus iam dictis considerandæ veniunt in coronarum constructione fundamenta præstabant. Hæ Thyrsus, & Caulis dicebantur tanquam ornatæ folijs, & floribus, circumambire capitis arcem aptè cum τύρσις Græcè sit ambitus muri in turribus, & arcibus, vulgò *il Corridore*, & καυλὸς sit virga cuiuscunq; plantæ, & hastile quoddam. Ex his omnibus crediderim ego tantæ fuisse apud antiquos existimationis coronas, vt eas omni religioso etiam cultu dignissimas iudicarint, & propterea Genium, & Lares domesticos inter parietes coronatos antè omnia esse voluerunt, vt quos omnium putatitiorum numinum sibi proximiores habebant, hos quoq; maximè beneficos experirentur. Illum Platano, hos Vitice, quorum coronas cæteris quoq; sanctiores habebant, redimientes; pro quorum defendendis nominibus pro genio scilicet, focis, hoc est laribus, extremum propriarum virium profundere non dubitabant, vndè illa pugnarum omnium acerrima pro Focis ijsdem, & seù Laribus religiosissima Romanis fuit, qui fundatorem suum Romulum viticea corona vsum in eorundem Larium ab eo singulariter inuocatorum, seù Romani etiam Genij in eodem maximè vigentis, omen felicissimum nationes subiugatæ obseruarunt: iuxtà igitur eorundem Romanorum, inanem licèt religionem, Geoponicis ipsis religiosè præcipiebat Cato, & præcipuè matrifamilias, vt Lares in summâ veneratione haberentur. *Kalendis, Idibus, Nonis festus dies cum erit, coronam in focum indat. Per eosdemq; dies Lari familiari pro copiâ supplicet.* Non minor erat eorundem antiquorum ergà manes, inferaq; eorum numina obsequiosa cura, dum tumulis, atq; sepulcris Cupressus, ceù perpetuitatis symbolum, atq; è metâ vitæ huiusce mortalis transitus in æternam durationem, argumentum sacrabant, ijsdemq; sepulcris serta quotannis virentia imponebant *Annua constructo serta dabant tumulo.* Tibullus
Sertaquè dat tumulis. Ouidius

Comi quoquè, & Gratiarum in prosperâ vitâ memores, sponsis, & nouis nuptis Pancarpias, hoc est coronas plurifloras, vt & conuiuijs coronas ex Quercu, Phylira, Hedera, Malabathro, Nardo, Myrtoq; ebrietatem arcentes, comitatemq; accersentes dedicarunt; quibus floridis coronis modò vtuntur rationabiliter, & verè sanctè Indorum Neophyti ad Sacrosanctum Euchatistiæ conuiuium accedentes. Ruris innocentiam, castimoniam, proficuosq; labores describere volentes, coronis ex salice, amerinâq; Vitice vsi sunt; hæ namq; Arbores lentæ, haud lentè possunt operationes Geoponicas sustinere, omnemq; libidinosæ germinationis excessum attemperare, atq; modificare. Animi tandem fortitudinem, & robur intendentes coronæ in bellatoribus ipsis, propter antiquam ex Lauro latifoliâ materiam earundem, cum baccis rubentibus. impauidum cor expectabunt, quemadmodum Romulus Acrone superato, Lauream assumens coronam in se ipso experiri conabatur. Et hîc Botanologiæ de Arboribus Prolegomenon esto finis; cui pro coronide inseruiuere Coronæ, quæ & nobilem proximi Panificij materiem non modò coronandam assument in capitibus subsequentibus exarandam, sed tanquam olympiaci studiosorum laborum fructus Animis, & Animabus gloriosa alimenta integro in opere Dendrologico Virtutum optimarum Ethosophiæ nempè, Polyhymniæ; atq; Thaliæ ope liberaliter diuidenda præparabunt; quibus Animasticis Virtutibus, cum Arbores in proprio scilicet ordine, atq; gradu minimè desti-

Vir. 4. Geor. Colum. lib. 1. cap. 3.

Macrob. lib. 1. Sat. cap. 19.

Turneb. lib. 16. Auers. cap. 4.

De re rust. n. 143 inter Villicæ offic. Pier. Valer. Hierog. l. 52 Tibullus. Ouid. 2 Am.

Pier. Valer. Hier. l. 52.

Is. c. 3. Princeps debet panibus abundare.

destituantur de Arborum Animâ eiusq; facultatibus in postremâ vniuersalis Arboreæ Doctrinæ Rubricâ dissertationem extare voluimus, & eò magis quia ipsarum Arborum Anima merè vegetatiua, & insensibilis probè cognita indolentem eum Animum, qui maiora quoq; inter infortunia prosperitatis capax efficitur, insinuare nouit: *vnus terminus, vna est mortalibus prosperitatis via*, Græcus edocebat Bacchylides, *si quis animum nullo mœrore turbidum habens, queat ita traducere æuum.*

Ap. Stob. serm. 106.

E

ANIMA, ET EIVS FACVLTATES.

PRo ciuili pulcherrima forma Coronas Arboreas stetisse constat; sed veriori coronandas Arbores forma decet modò vt cathegoricè ostendamus.

Alta syluas forma vernantes alit,
Quas nemore nudo primus inuestit tepor,

Seneca in Herc. Oeteo

Arboribus calorem inesse naturalem, easq; Anima præditas esse, quamuis non ita patenter, vt sensitiua Animalia, omnes Philosophi consensere. Viuunt igitur Plantæ inclusum propter in se calorem, illiusq; beneficio trahunt alimentum, atq; conficiunt, eòq; nutriuntur, augescunt, sustentantur, & sibi simile progenerant. Vnde Stagiræus vitam ait vno contineri calore, sinè quo nec Animalia, nec stirpes viuere possunt, & propterea Mors nihil aliud est, quam caloris extinctio; hunc autem calorem alit, & sustinet pinguis humor, & aerius, qui in partium similarium substantiam consertus, omnem effugit oculorum aciem, tandiùq; vita durat, quandiù manet duorum istorum consensus, in quo calor omnium functionum opifex censetur, humidum autem passiuè se habens, durabilitatem, seù conseruationem importat; quando idem hoccè calorem viuidè, iucundèq; simul fouet; hinc fit, quod diuturnioris vitæ sint Plantæ illæ, quæ plus humiditatis glutinosioris minus dissipabilis sortitæ sunt; meliusq; tunc omnes habent se Plantæ, quando viuendi bina hæc principia cũ extrinsecis præstantius conformantur analogis, vt in Vere generaliter accidit, quo tempore calor aduentitius temperatus cum natiuo ad operandum concurrit. Humorq; moderatus extraneus humidum radicale confortat. Hinc Virgilius canebat:

Arist. l. 1. de Pl. c. 1. & l. 2. de Part. Anim. c. 10
Laur. Ioub. Paradox. dec. 1. Parad. 2.
L. 2 de p. A. Id. de Respirat. c. 14.

F

Ver adeò frondi nemorum, Ver vtile syluis,
Vere tument terræ, & genitalia semina poscunt.

2. Georg.

G

Cuius contrarium euenit in Autumno inæqualem propter intemperiem diminuti caloris, iustòq; magis humiditatis adauctæ, quæ potissima sunt in causa, vt omnia sterilescere cogantur, & temporaneum saltem, atq; partialem subeant interitum. Humidum illud Primigenium ex semine in generationis ipsius principijs ortum, quod cõtinuo imminuitur alimenti cuiusdam irroratione corroboratiua eget, quo cita prohibeatur illius absumptio, & ita congeniti caloris extinctio retardetur & ipsa, nulla secus reparabilis arte. Planta itaq; & Arbores per propriã viuunt Animã, & non per vim solam communem, idest Animam Parentis rerum Telluris, vt falsò putabant Stoici, quia Plantæ in eadem tellure nascentes, atq; crescentes, proprias, & peculiares differenter ab inuicem edunt operationes, & vario crescunt modo, variaq; explicant folia, diuersosq; etiam conformant fructus. Multò minus audiendi sunt Anaxagoras, Democritus, & Empedocles, qui Plantas, & Arbores Voluptate, Gaudio, Dolore, Tristitiaq; affici, & sensu præditas, immò, & Ratione pollere, temerè nimis, vt & alij, scilicet Manichæi nefariè credidere, meraq; insomnia Erunt Somnia, & Vigiliæ Plantarum, & Arborum, validissimum appetitum à Platone positum consequentia. Verissima propterea triumphabit Aristotelis Doctrina, Arbores nimirum, & Plantas Anima vegetante solummodò contentas esse debere, motu procul ab omni Animali, & voluntario, & locali simpliciter ab intrinseco, cum illo tantùm gaudeant secundum quid, & partialiter, tanquam naturalibus super principijs fundato, quemadmodum ille resurrectionis motus, dequo Theophrastus mentionem fecit, & nos alibi tractauimus. *Plantis autem immobilibus existentibus* (sic inquit Aristoteles) *& accipientibus ex terra alimentum necessarium, semper deorsum hanc habere particulam; proportionales enim sunt radices Plantis, & quæ vocatur os Animalibus, per quod alimentum illa quidem ex terra accipiunt: hæc autem ex se ipsis.* Omni prorsus dubitatione caret, naturam inuenisse modum, quo mediante in Arboribus,

Ex Arist. l. 1. de Pl. c. 1. & Scalig. exerc. 138.
D. August. 1. adu. log. 12. demor. mem. 17.
De iuuent. & sen. c. 1.

H

& Plan-

A & Plantis Alimenta facilè traherentur ad nutritionem, auctionemq; remotarum partium, & ob id appetitum quendam naturalem in ijsdem implantauit, qui similitudinem quandam præfert sensitiuæ delectationis, sicq; omnes effectus mirabiliores in Plantis, per facultates facultatibus Animæ sensitiuæ simillimas, vtpotè imagines quædam istarum, nostra ab imaginatione adauctas, nimiumq; eleuatas. Aliquam exhibent Plantæ cum Animalibus Insectis similitudinem, propter Animæ diuisibilitatem, quæ in Herbis tamen propriè, & verè multiplicabilis est. *Etenim Plantæ diuisæ viuunt separatim, & fiunt multæ Arbores ab vno principio* docet Aristoteles in libello de Iuuentute, & senectute, addens alibi rationem hunc in modum: *Plantæ, vt quædam Animalia Insecta diuisæ, viuunt, quia partes ipsæ eadem fruuntur Anima, ac totum: vtraq; enim pars separata habet omnia vegetandi instrumenta, quia vbiq; fit coctio, vndè quoq; potest fieri alimenti attractio.* Vbiq; in Arboribus, & Plantis, in cortice videlicet, carne lignosa, medullis, & visceribus cunctis cohærentibus, attractrix facultas, concoctrix, expultrix, & assimilatrix reperitur; nam vbiq; germina potest emittere, floresq; subindè, fructusq; perficere. *Lignum habet spem; si præcisum fuerit, rursus virescit, & rami eius pullulant* sic Veritas

L. 1. de Anima t. 93.

Iob. 14.

B infallibilis in sacris nos erudit. Hæc vna Ratio contrarijs duabus potest abunde satisfacere opinionibus, easq; diluere, de positione scilicet sensibilitatis, & de negatione omnis, & cuiuscunq; Animationis in Arboribus, & Plantis, quæ Aristotelis ipsius est his verbis expressa: *Genus Plantarum respectu corporum cæterorum, quæ Anima vacant, ipsum quasi Animal est, & respectu Animalis, inanime esse videtur.* Qui Anima quauis Arbores, & Plantas spoliare conantur, id facere autumant auctoritate sacrarum Scripturarum irrefragabili, summi Dei Creatoris verba in sacris paginis contenta fastosè allegantes, vbi circa Plantas nulla fit mentio de Anima illis inexistente *Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxtà genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram. Et factum est ita.* Et Paulò post de Generatione Piscium. *Dixitq; etiam Deus, producant Aquæ reptile Animæ viuentis, & volatile super terram, sub Firmamento Cæli; creauitq; Deus Cete grandia, & omnem Animam viuentem, atquè motabilem.* Mox de generatione cæterorum terrestrium Animalium. *Dixit quoq; Deus producat Terra Animam viuentem in genere suo, Iumenta, & reptilia, & bestias terræ, secundum species suas, & factum est ita, &c.* In quibus verbis obseruant

l. 8. de Hist. Animal. c. 1

Genes. 1.

C Herbarum Animæ nullam fieri mentionem, sed solum de Animalibus ab Anima denominatis. Re tamen vera dicendum est in sacro Textu, respectu Herbarum, de Anima implicitè fieri mentionem, de Anima scilicet vna, simplicissima, & vegetante, quod in il lo *facere fructum, & semen in semetipso* clarissimè consistit; Quod si Pisces, & Bruta expressè pronunciata sint Animata, hoc fuit, quia duplici fruuntur Animâ, virtualiter, & eminenter, non vna sola, simpliciq; vt Plantæ, & propterea dicuntur illa duplicem Animam habere, *viuentem* scilicet; hoc est vegetatiuam, atquè *motabilem*, seù sensitiuam, voluntarieq; mobilem.

Qui verò Plantis tribuunt sensationem, inter quos est Adm. Reuer. P. Frater Thomas Campanella Dominicanus, Doctissimus Vir, nostris hiscè temporibus viuens, qui fuit Ioannis Baptistæ Montalbani Fratris mei germani Galatij Comitis amicissimus, Aristotelem contendunt in propriam extorquere sententiam, quamuis perperam; Quarè integrum Campanellæ caput hic excribendum, ad Lectorum curiositatem non nihil pascendam Decreui; propiusq; sic videre licebit, vt & sentire, quam propè, si non pro-

D priè attingant sensibilitatem Plantæ, quemadmodum mihi licuit admirari in Plantâ, quę dicitur Herba Viua, quæq; vigens suo modo, & vegetans est de præsenti in Viridario innumeris rarissimis plantis refertissimo Iacobi Zannonij Aromatarij Bon. & Botanici incōparabilis, ab eodem mihi anno elapso monstrata, ad simplicem tactū folia restringēte, atq; claudente sicuti cōchilia faciunt, & Paulò post eadē folia, ex se ipsa explicāte atq; aperiēte. *De sensu Plantarū nemini dubitandū esset* (sic inquit Campanella) *cum vescantur, nutriantur, crescant, semina, & natos producant, non secus ac Animalia. Quapropter à Platone Animalia inuersa, immobiliaq; vocantur. Pythagoræ verò sensu præditæ videntur. At Aristoteles in secundo de Animâ, Vegetatiua Anima, non autem sensitiua prædita apparent, propterea quod, ait, operationes sensus in eis, & organa non reperiuntur; qui nihilominus non modo sensus, sed & Rationis Actus in eis agnouit aliàs (secundò Physicorum) quando ostendit operari propter finem, fructus videlicet, vt æternentur,*

l. 3. de sensu rerum, & Magiâ c. 14

spinas ad defensionem, & folia ad tegendum; At Animam dat Plantis; sed quomodo Animam absque sensu? quia carent oculis, & auribus? immò ostendimus hæc non esse sensus, sed vias, fenestrasq; ad sentientem spiritum, vt & S. Chrysostomus, & S. Augustinus docuerunt. At vel tactum non debuisset eis auferre, quippe cum radices ori Animalis similes, terræ immersas ad sugendum nutrimentum in eis agnouerit: Quapropter & gustū eis tribuere debuisset. Palam enim est non omnem Plantam omni in loco nutriri, & gigni. Piper enim India producit, non autem Italia; Arangia Italia nutrit, non Germania. Nutritur ergò Planta terrestri ex liquore sibi connaturali, & simili, eumq; exugit; Itaque in dissimilem transplantata locum non exugit, quia consimilem non inuenit, proptereaq; moritur. Nec ex toto solo nutritur, at ex liquido. Iccircò circà fodimus, vt penetret sol, & liquefaciat solum, fermentetq; ita, vt possit in alimentum conuerti. Ideò fimum calidum, pinguemq; radicibus apponimus. Planta ergò secernit vtilem ab inutili succo. Ergò sentit quid seruet, quidue non conseruet; hocq; palam in æstate faciunt, quando nimio ab æstu sunt squallidæ, & demortuæ, comas demissæ, velut afflicta Animalia. At superueniente pluuiâ, subitò reuirescunt, comas attollunt, viuificantur, formosæq; redduntur, ac manifestæ lętitiæ sensum ostentant, & refectionis, sicut post inediam, & laborem Homines inuenientes cibum. Nec hoc Virgilium latuit. Præterea quo pacto distribui posset nutrimentum per totum corpus, tanto ordine transmittendo partes solidiores ad ossa, lentas ad carnem, pingues ad medullam, viscosas ad neruos, & corticem, lubricas ad folia, vnctuosas ad semina, leuem, beneq; digestam substantiam ad flores, nisi pars omnis attraendi sensum similem haberet, & spiritus non intrà maneret, qui coqueret, & partiretur alimentum? Patent insuper in Plantâ nerui, & venæ adhærentes ossi: & in his Animam inhabitare necesse est, nam detecto vndique cortice moriuntur; quoniam spiritus ipsarum crassus est, nec ita facilè exhalat per sectiones alterius partis; sed trahit adhuc ipse rectis vasibus quem exucta terra subministrat succum, reficiturque. Præterea ergò si in plantis insunt ossa, medulla, nerui, venæ, fibræ, corium, os, vestes, arma, & prolificatio, ne moriantur penitus, fatendum est Animalia esse, sensuq; abundare. Hoc quidem argumentum imperitis quoque, & stupidis suadeat, qui sensum non norunt, nisi per organa: sapientiores enim certius ipsum agnoscunt in aere, & cœlo, rebusq; spiritualibus organo carentibus. Velut Idiotæ imaginantur Deum corporeum, similem homini, putantq; ipsum non sentire, nec sapere, nec gaudere, nisi vultum habeat, corpusq; instar hominis. Quâ de causâ damnauerunt Magnum Origenem in Ægypto Monachi rudes, & Patriarcha Theophilus, quia Deum incorporeum fecerat. At Sapientes nouerunt hæc organa, & corporeitatem esse Deo imperfectionem, non autem excellentiam. Præterea si hoc non sufficit, inueniemus in Plantis sexum masculinum, & fœmininum, vt in Animalibus, & fœminam non fructificare, nisi masculi congressu. Hoc patet in Siliquis, & in palmis, quarum mas, fœminaq; inclinantur mutuò alter in alterum, & sese osculantur, & fœmina inprægnatur, nec fructificat absq; mare: immò conspicitur dolens, squallida, mortuaquè, & puluere illius, & odore reuiuiscit. Præterea adsunt Plantæ in Scandinauiâ, quarum fructus vertuntur in Animalia volatilia. In omnibus quoq; Plantis innascuntur vermiculi, quorum sensus ex nihilo non oritur. Ergò calor ipsarum sensitiuus molem attenuando, & liquefaciendo, & de foris indurando producit vermes in eis, quin & in arefactis tabulis. Præterea est Amicitia, Inimicitiaq; inter Plantas; Brassicæ enim Vitibus inimicæ sunt, & mutuo destruuntur, si simul plantentur; & qui inebriari non vult, Brassicarum succo bibito vincit, obtunditq; vaporem, & vires vini; Lupini Sycomoris infesti sunt; Oliuæ amicæ Myrtis, ac vnà benè se habent, vt & Vites Vlmis; vbi mirum quanto artificio Plantæ flexibiles manus quasi sibi parant, funiculosuè, quibus amicitia robustiori colligantur, & fulciuntur; Sic Hedera, quasi clauos parat, quibus infigitur corticibus Quercuum, stabiliumq; corporum. Præterea quidam fungi nascuntur gregatim in Bisiniano Territorio olentes moschum, at si quis cacauerit in loco, vbi nascuntur, fugiunt, & paulò distantius nascuntur, viscoso vapore benigno, ex quo nascuntur repentè, ac fugiente inimicum fœtorem. Habent & Plantæ Antipathiam, & Sympathiam cum metallis, vt dictum est. Porta quoque multiplices adnotauit amicitias, inimicitiasque, quas cum partibus Animalis habent; vt Cucurbita cum Capite, Iecoraria cum Iecore, Testicularia cum Testibus, Dentaria cum dentibus. Exq; figuris earum multa indagauit, sed non in omnibus diuinat. Nam Cucumer Vespæ similis, eidem noxius est. Nibilominus res mi-

A *mirifica propalauit industria latentes. Vidi etiam cucurbitas vbicunque serantur eò serpere, vbi possunt inniti, præsertim in Arboribus frigidiusculis; & eò se dilatare, vbi aquā sentiunt, sique supponas vas aquā plenum pendenti Cucurbitæ, ipsa crescit in longum mirificè vsque ad aquam sese diffundendo. Si verò olei vas supponas, aliorsum Planta ramos expandit, reuoluitque; Cucurbita verò contrahitur, minuiturq́; abominans oleum. Quare & odoratum habent per poros exhalationem admittendo. At sensus omnis tactus est, & Ens hunc habens dici insensatum non potest. In lignis aridis sensus quoq; reperitur, sed modicus, qui non nisi vermium generatione manifestatur, dum calor natiuus nunquam agendi oblitus agitat, viuificatq́; particulam aliquam dispositam magis. At in Foro Iulij sæuo gelu exiccantur Oliuæ, ac deinde germinare stipites sicci visi sunt, quod admiratur Virgilius. Verùm Trabes Palmea, cui pondus superponitur, quasi dolens etiam sursum arcuatur contrà molestiam ponderis. Præterea omne lignum vi inflexum sibi redit ad positum suum, ergo sentit contrariam positionem inimicam, sicut Animal, euitatquè: Si enim insensatum foret, remaneret sicuti ponitur Lignum igni appositum stridet, ploratq́; manifestè, quia destruitur, & quidem modo suo, non nostro has ostentat passiones.*

B *Lauri folia effugiunt ignem, & resistunt, inflectunturq́; quasi serpentes contra calorem infestum. Cum Cælo etiam consensum habent Plantæ. Heliotropia quidem perpetuò solem inspectat, vertitq́; comas ab Oriente in Occidentem secum, & noctu simul conuoluitur, itaut mane ad Orientem conuersa adparet. Heliotropiarum genera sunt multa; aliæ humiles, quæ florem longum habent, granosumquè, altæ vnicum florem, figuram solis referentem. Alia in Euphrate nascitur sub aquis, quæ manè oriente sole educit comas super aquas, & eleuatur semper magis cum ipso sole vsque ad meridiem, & deinde demittit paulatim fastigium vsque ad vesperum, & sole sub Horizontem meante sub aquā ipsā immergitur, & ad circulos suos reuertitur. Plane hęc indicia mirabilia sunt consensus rerum omnium cum omnibus. Tiliæ quoque, Vlmi, Salices, Populi, & Oliuæ, dum sol sub Æquatore in Cancrum declinat, semper comas ad Boream flectunt, & Sole à Cancro recedente, vertuntur iterum in Austrum latitudinis motum insequentes, vti Heliotropiæ, & Lupini longitudinis. Dicere quis posset, ita euenire, quoniam sol ex ipsarum neruis rectis attrahit continuò vaporem rectà extrorsum, & propterea ad se Herbas istas perpetuò spectare cogit; at absque sensu hoc non fit: nam fœnicula euidentibus, rectisq́; donata ner-*

C *uis sic non vertuntur, & illæ sectantur motum latitudinis; istæ longitudinis, quapropter sensum, consensumq́; inter cælestia, terrestriaq́; entia ponere decet. Nam non modo Leo, & Gallus solaria sunt Animalia, sed Herbæ, & Metalla, cum Cælo consensum habent, vt Magnes comprobat, & lapis Pleiadas numero, atquè dispositione in se notatas habens & alius Lunam, alij alias stellas; Et Animal in Indiā pennatum reperitur fusci coloris, quod tamen crescente Lunā augetur colore, itaut in Plenilunio purpureum sit prorsus. At tunc Coloni obseruant illud, occiduntq́;, vt pennis potiantur ad vsus proprios, quæ stabilem posteà retinent colorem puniceum prorsus, aliaq́; plura exempla idem docent, ex quibus Veritas Astrologiæ comprobatur, & Virtus occultæ Sapientiæ, quam Veteres Magiam appellarunt, &c.* Hucusq; Campanella. Esto quod Plantæ sint solisequæ, sint Lunares, Astra quòquòpacto sectentur, & circumuoluantur, Hydroticæ sint, & Pyrophobiæ, pondera prementia vitent, vmbras exitiales abhorreant, vitalem lucem sectentur, similibus conseruatiuis gaudeant, tristentur dissimilibus noxijs, non tamen conuincitur Arbores esse sensatas, quia opera hæc sunt Vniuersalis Naturæ, & opus Natu-

D ræ, est opus Intelligentiæ. Hyeme quiescunt Arbores, & à germinatione, fructificationeq; cessant, sed non potest dici quod dormiant, nisi metaphoricè, quià minimè feriantur à sensibus. Perspirant Arbores, vt internus calor ab aduentitio robur sumat, & nitidus seruetur, & nè ab occlusione pororum impediatur naturalis alimenti distributio in alendas partes, & non vitalem ob necessitatem, quā cessante sentiens Animal illicò suffocatur: & ideò sunt animatæ simplicissimè tantum, cum ibi sit minima aliqua perspiratio, & ideò Anima dicitur ἀπὸ τοῦ ψυχεῖν, quod est spirare; non respirant sensibiliter mediante pulmonū viscere, vel bronchijs voluntariè mobilibus, quod est per ἀναπνοήν. Tribuatur item Arboribus metaphorica visio, mediantibus floribus, ijsdemq; adscribatur locutio, nec non & auditio quædam æquiuoca, manuumq; motio per folia, veluti tot aures, totq; linguas, totq; manus, &c. nunquam id poterit rei accommodari, nisi metaphoricè, quemadmodum sacræ nos admonent paginæ, inter arcanos Isaiæ Prophetæ

Gal. 4. de loc. aff. 7.

phetæ

phetæ ſenſus hiſce ſub verbis. *Surdi audite, & cæci intuemini. Omnes Arbores plaudent manu*. Scimus enim admiſſum hoc prouerbiale dictum de Arboribus, *Sepes non habere aures, ſed aurium fabricatores*, dum homines occaſionaliter poſt Arbores latentes, à ſe viſa, vel audita reuelant, quod ſuccedit ex voluntate diuinâ, cum nihil occultum ſit, quod non reueletur. Quod ſi daretur, vires vegetatiuæ potentiæ vegetatiuos excedere limites ſenſibiliter, Stoicorum propoſitio à Plutarcho relata præſto eſſet, *Plantas ſponte quadam Naturæ, non verò ductu Animæ regi*. Idemq; poſſet dici de Pſitacis, Canibus, Simijs, cœteriſq; Brutis in vocum, & actionum quarundam humanarum expreſſione in iiſdem apparente, quæ ductu ſolius Naturæ fit, non autem ab Animâ ratiocinatrice pendet, quæ ibi neutiquam reperitur. Mouentur Heliotropicæ Plantæ ad Solem ſe conuertentes motione naturali purâ, & ſimplici, quâ lucis huiuſmodi ſubtiliſſimum ebibunt alimentum. Sic Euphraticæ Plantæ non vnam, ſed duplicem habent proprij temperamenti conſeruandi causâ relationem ad Solem, & ad Oceanum, dum interdiù calidiorem lucem, noctuq; frigidiores tenebras naturaliter perquirunt. Porrò non eſt ſine causâ motrice, etiam extrinſeca, illa foliorum Arboris Memphiticæ, & Arboris Cimbubone, & Pudifetanæ Indicæ fugacitas, atque Memphiticæ Plinianæ caducitas, nam halitus antipathici per aerem moti ſimpliciſſimo appulſu poterunt fortè contractionem foliorum, caſumq; fructuum incitare. Diſſimiles formarum vires in materiebus longè diuerſis ſe inuicem oppugnantes effectus violentos, ſeù extraordinarios edunt. Et ideò naturales Inimicitiæ vel vitiant, vel ſubſtrahunt irreconciliabiliter alimentum; vt ex aduerſo Amicitiæ condiunt, melioraq; reddunt ſemper nutrimenta quæuis, quemadmodum his carminibus à nobis fuit expreſſum

Quæ ſapiunt, nutrire valent, ingrataq; mactant. - Se ſociant Stirpes, diſſociantq; ſimul.
Longa dies Homini docuit parere Leones - Stirps verò haud cedēs ſpernere cūcta ſolet.

Lignorum innumerabilis varietas in qualitatibus omnibus, tum primis, tum ſecundis viſiuis, tactiuis, olfactiuis, auditiuiſq; vnà cum tot varijs ſtructuris, ſubſtantiæq; modis, vbì ſtaminoſa v.g. conſtituitur habet facilius ſcindi, & vbì minimè venoſa, neruoſauè eſt fractionem patitur faciliorem. Arboreum compoſitum viuens propria quidem habet organa formæ propriæ inſeruientia purè vegetatrici, non autem ſentienti, & multò minus intellectiuæ. Habet ſua Dermata, & Epidermata, veluti faſcias totius conſeruatrices, Ventrem, ideſt caudicem, tanquam caloris natiui maius receptaculum; Brachia à Græcis *Artemone* dicta, Humeros, Axillaſq; Græcè *Maſcales* ad expanſionem fructuoſitatis; Digitos, ſeù calamos *Thalos* Græcis à verbo θαλλειν, quod eſt vireſcere pro multiplicatione faciliori ſpeciei, immo & indiuidui conſeruatione quadam admirabiliore, qui dici quoq; poſſunt Surculi, ſiuè Germina à generando dicta, quorum Embriones Gemmæ dicuntur, & Oculi, ſecundum Feſtum Pompeium, quia occulta promant; Artus tandem minores, quos Græci ἀ᾽χοσ dixere, ſunt quaſi vehiculum, & retinaculum ſimul alimentorum vlterius ſemper depurandorum, donec ad vltimum Termitum, ceù Terminorum Terminum peruenerint; nam Termites alio etiam vocabolo Spadices, vbi nō amplius diſtrahitur alimentum, dicuntur, & Ramuſculi ſunt cum frūctibus adnexis, quorum mentionem fecit Lyricus *Germinat & nunquam fallentis Termes Oliuæ*.

Sicq; probatum, confirmatumq; remanet abundè in Via ipſius Ariſtotelis, Philoſophiæq; veteris veriorìs Arbores, & Plantas animatas eſſe, & Anima quidem Vegetatiua tantum, minimè autem Senſitiua, & Intelligente, viuereq; ad modum infimi Animantum ordinis, proximè autem ad ſecundum eleuatiorem, & ſuperiorem ſenſitiuorum accedere, in cuius gratiam, ſed Hominis primariò, creatæ fuerunt à ſupremo rerum omnium Conditore, cuius Bonitatis infinitæ nutu conſeruantur omnia. Quibus omnibus veriſſima comprobatur Animæ definitio, per Actum corporis Phyſici organici, potentia vitam habentis; & quod eadem Anima verè ſit tota in toto, & tota in qualibet totius corporis parte; & præcipuè in Plantis, in quibus illa vbiq; nutrit, auget, ac generat. Illa tamen diuiſibilis eſt in tot partes, quot eadem actuat, quæ ſeparatæ ab alijs, & inſitæ, vel plantatæ viuunt, quod non eſſet, vt ait Angelicus Doctor, niſi remaneret in eis Vita, & per conſequens Anima, quæ eſt principium viuendi; & ideò in Plantis Anima, quæ eſt actu vna, eſt potētia multiplex. Hac Veritate firmata ſublimis nobis inſurgit animus particulariū Arborum abſtruſiora ad explorandum Documenta. ---- *Per quæ aſpera duro.*
Nititur ad Laudem Virtus interrita Cliuo.

Iſai. c. 43. & c. 55.
in 2. de An. & 5. plac. 26.
Theophr. l. 4. Hiſt. Plāt. c. 10.
id. l. 4. H. Pl. c. 3.
Acoſta, & Monar. de Mithol.
Gomar. in relat. Plin. l. 13. c. 10.
Ant. Mizald. in Dēdranatome.
Epod. 16.
lib. de Anima.
Euripid. in Iphigh.
Sil. Ital. l. 4.

E F G H

VLYSSIS

VLYSSIS ALDROVANDI
PATRITII BONONIENSIS
DENDROLOGIÆ,
Libri Primi, Tractatus Secundus
SYLVA GLANDARIA
De Quercu. Cap. I.

DIGNITAS, ET PRÆSTANTIA.

C

LANTARVM Maximas, Aruorumq; Decus eximium, & Robur ARBORES specificè dum scandimus à Quercubus iure meritò sumpsimus initium; non solùm quià cœteras omnes Arbores hæ virtualiter, & eminenter continere, (vel solo δρῦς nomine inspecto, illarum proprio cunctis alijs communicabili) videntur; sed eò maximè, quià Quercus omnium Arborum vetustissima existit, vbique Gentium obuia, atq; Dignissima. Quercus itaq; Stellis quoq; primæuior ipsis post Aquarum, & Telluris exactam inanitatem, chaosq; diuisum magnæ suæ Matri Gramineæ in primis effectæ, & Syluescenti arctissimè iungi cœpit, Vniuersi Optimo Creatori, atq; Omnipotenti obsequentissima, fructum proprijssimè faciens, atq; sementem simul totaliter in semetipsâ, cum illius fructus totus, & integer sit semineus absq; carne extimâ, ossibus, atque puluinis. Illa eadem antè, & post Hortensium Pomorum Paradisi Voluptatis primam Diuinam Plantationem nullam legalis repulsæ passa est sortem, quinimmò in aureâ Mundi ætate priscis Hominibus pro Patria, Mensa, & Cubili diutissimè perstitit sola.

Dȣ κριῶν τὰ ἐκδρυος και πατρὶς *--- Sylua domus, cubilia, frondes:*

Quercus antè datæ Cereris quam semina vitæ.

Hæc vbiq; Terrarum robustissimis pollens membris ad infinitam æternitatem quodammodò (liceat hîc Vitruuianis vti verbis) duraturis, omnia, & quæcunq; Ligna Syluarum pro ædificandis, & construendis machinis quibuscunque, & ædificijs Hominum longè vincit, & superat. Nam vt Doctissimus inquit Goropius, *sunt aliæ quidem duriores, sed quantò duriores, tantò breuiores, & fragiliores in ponderibus ferendis, vt Buxus, Cornus, & Ebenus; quas enim trabes ex his in magnis ædibus tabulato cuiquam amplo sustinendo parari possis? alijs longitudo est, at durities abest, vt abieti, & similibus in alijs denique, alia desiderantur; vna QVERCVS est, quæ omnes bonæ, probæq; materiæ numeros explet; in mari nihil firmius, in terrâ nihil perennius. Quæ enim materia ad construendas tutissimas naues aptior?* Nonnè virens multa durando sæcula vincit,

Isid. etym. l. 16. c. 5. P. Val. Hier. l. 51. f. 375 Iabol. in L. Sylua, & in L. qui venenum ff. de verb. sign. D. Hier. sup. Amos. c. 3. Genes. c. 1. & 2. D. Ambros. in Examer. Homerus Virgil. in culice Vitru. l. 2. Architect. c. 9. Gallicorum l. 5. p. 141.

Tem-

Plin. l. 16. c. 44. Vir. Æn. l. 3 Homerus Plutarc. symp 7. pl. 4 Alex. ab Al. D. G. lib. 5. c. 10. Luc. flor. Ep. 2. Virg. Ecl. 4. Obseru. noui orbis f. 493. Plin. l. 16. c. 8. Io. du Choul de Querc. Var. Hist. c. 16. Ouid. 4. metam. Aldrou. ornith. T. 1. l. 12. c. 30. & l. 5. c. 6. Codrus Vrceus in l. Ep ad Querc. l. 16. c. 5. Io. Gorop. in Vertumn. in Gallic. scilicet p. g. 22. Alphonsus Ciaccō. l. de signis inu. c. 30. Homer. l. 8. Iliad. Sicul. flau. cond. agr.

Temporumq; voracissimorum dentes temnit, vt in Ilio quondam ostenditur ex Plinio? E non nè, & sicca in profundioribus locis lapidescens mori est nescia? idq; suis exornarunt fabulis Poetæ dùm Iouis illam astitisse cunabulis confinxerunt, ipsamq; Deucalioni, & Pyrrhæ Chimæricis eorumdem Humani Generis duris instauratoribus consulta dantem sunt commenti; quam tamen Ciuilium Gratiarum Asylum, Auctoritatisq; naufragantis Portum aptius constituerunt, canente Claudiano

Læta sub ingenti requiescit Gratia Quercu.

Verùm certiores Quercui laudes naturalibus ab rationibus aduenire par est vt existimemus; cui tanta substantiæ obtigit dignitas, atq; præstantia, vt nullum illius detur excrementum quod suauitate, pulchritudine, prætiositateuè non sit admirandum, ac virtute ingenti præditum, vti plectra Poetarum, atquè sed Historicæ veritates id proferunt, *& duræ Quercus sudabunt roscida Mella*. Botanici omnes insuper fatentur ipsam integra natalia, vel saltem pabula læta pluribus vegetantibus non solum, sed sentientibus mixtis concedere; nemo non videt illius folijs, ramis, brachijs, artubusq; seriò adhærentes Gallas, Coccos quamplures, variosq; Fungos βῶλον candidum, moschum etiam odoratum, Dryopterim herbam, Chamædrym, Dryophonon, Viscum, Polypodium. F Probè item aduertentis auribus non erunt ignoti Thurri vermis rauci sonitus, Dryni serpentis vigilantissimi radicum custodis sibili; Pici Martij Dryocolaptis ictus, qui *duro fera robora rostro - Figit*. Cenchridis demum, Quercerellæ scilicet Auis tinnitus. Quorum pleraq; Herberianus Poeta Codrus eleganti hoc Carmine inuoluit.

Non tamen ignoras nullo de stirpe venire
Vsibus humanis quot bona QVERCVS habet.
Nam præter veterum Glandes alimenta virorum,
Dulcia & à duro Robore mella fluunt.
Hinc Cachrys, Boletus & hinc, & Agaricon, atq;
Galla colorandis pellibus apta venit.
Adde quod hinc fiunt vsum præstantia lychnis
Vellera Palladio, quæ sine rore micant, &c.

Pliniana huc equidem spectare potest in naturalibus historijs sententia *Glandes*, scilicet, *opes esse nunc quoq; multarum gentium etiam in pace gaudentium*. Sed Supremas, G superq; naturales seriò veneremur Quercus prærogatiuas in vna hac illius conditione quum Sanctissimo Humanæ redemptionis Instrumento Cruci nempè S. D. N. I. C. materiam adorabilissimam suppeditauit, cuius minimum præludium, exiguaq; & vmbratilis imago fuere Sceptrū Abimelecheum in Sichen, Fauoresq; Angelici in Ephra veteris Testamenti. Hanc ergò Arborem primam Panificij matrem, totiusq; Bonitatis Ideā, à qua πᾶν τοῦ παντός deriuat pro primo nostræ Syluæ Glandariæ Termino Antemisso iuridicè habeamus, cui quidem termino reali consentientia nomina proximè admouere decreuimus.

NOMINA, ETYMON.

Auctores Aduersari.

LAtinum *Quercus* Nomen à *quærendo*, seù à *Quæstu* deduci potuisse non est obscurum, cum *Querquus* etiam vox perantiqua à *Querquero* verbo, quo eadem Arbor secundum Auctores non contemnendos designatur *Magnum* sonet; ea- H demq; nupera voce Italica *Quercia*, *o Rouere* firmitatem, & robur inuoluat. Gallis autem *Roure*, *& Chesne* à *quæsendo* fortassis obsoleto Latinorum verbo deriuet, cuius particula sola *Quæso* deprecatiua intacta remansit apud omnes, licet in Lucretio legatur quoq; *Quæsit* in illo Carmine

l. 5. de nat. rerum.

Nam diuum pacem votis adit, & prece quæsit.

Itaut non nisi bona apud omnes, & tam præsentia, quam futura significentur. Hispanis

Clusius l. 16. c. 16

propterea nuncupatur *Enzina Arbol*, *Quexigo*, & *Enzina de bellotas gruestas*. Germanis *Eit*, vel *Eychbaum Hageych*; Belgis *Roercon* ob saluberrimum quem excitat ignem, quod non ignorasse Theocritum Plinius asseuerat. Haud ineptam quoq; nomenclaturam Quercus à patria sua lingua Teutonica Goropius affert; dicit itaq; nomen Quercus componi, vel ex *VVes - cout*, quo denotatur id quod à frigore defendit, vt Lignum maximè

A ximè Querneum; vel ex *VVesthout* quasì *Questhout*, quod importat hunc ſenſum, videlicet Arborē Quercus ad quæuis opera cōficienda eſſe opportuniſſimā. Quercus autem Græcum ὄνομα duplex eſt, alterum à proprietate quadam Arboris ipſius Δρῦς à verbo δρυῶ, quod eſt Erumpo, pullulo, vt Heſychio placet; alterum autem σαρωνίδα à loco natali harum feliciſſimè fœcundo, hiſq; pulcherrimè coronato ſecundum Plinium ex Callimacho, *ſinus ſaronicus olim Querno nemore redimitus, vndè nomen, ità Græcia antiqua appellante Quercū*; Pauſanias tamē à Sarone Rege, qui poſt Athicū Atlepiæ Marinæ Regioni Corinthiacæ imperauit dictā vult Quercum Græcorum apud vetuſtiores. Sed primò omnium Hebraicè Quercus dicitur *Al-lah* à fortitudine; *Ela* etiam, *Elon*, *Allon*, & *Alla*, quæ voces venerationem, & myſteria non pauca important. Sed hic mihi haud modicum mirari contingit, quomodò intendat Goropius *al* Hebræorum ex eo Glandem ſignificare, quià illius Teutonica vox *heil*, qua ſalutem ſignificari tradit, Glandem primitus connotat, nam ſūmam ſuæ linguæ iactare volens antiquitatē quamplura gratis effundit; ſed minore idem vſus eſt improprietate, dum *Glandis* nomen Arabicū *Bulot, Chullot Hulletuè* a ſuo *VVal-not*, quo *nux ſaltuū* indigitatur, corruptè proce-

Plin. l. 4. c. 5. Callim. Cyren. in Hymn. ad Iouē. Pauſan. in Corinth. Symphor. Hort. l. 2. c. 2.

B dere oſtēdit, à quo etiā non aeq; benè *Balanum* Græcā dictionē, cum ſenſu deijcibilitatis contendit eruere. Quercus mox conſiderata ſpecialiter magis, atq; particulatim plura nobis obijcit nomina, & tam ſimplicia, quam compoſita, & mixta conſideranda; huiuſmodiq; nomina ex confuſione Quercus cum Robore magna ex parte oriri poſſe fatendum eſt. Hinc Quercus ſpecifica à Quercu Generica, atq; à Robore Quercus duriori ſpecie contradiſtincta, necnon preſſius etiam pro nobiliori eiuſdem ſpeciei ſpecie perpenſa *Arbor Iouis*, Quercuſq; manſuetior, placidior, clarior, Hemeris, cuius fructus cocti edules ſunt, velut caſtaneæ, vndè Robertus Conſtantinus in Theophraſtum, illam vocari apud Italos notauit *Ghianda Caſtagnola*; Arcades illam eandem Auctore Theophraſto ἐτυμόδρυν ideſt *Veriquercum* dixere, & *Dulciglandem*, cuius peculiares notas totius Arboris ità deſcripſit Plinius *in ipſis verò Arboribus, quæ maximā fert* (ſupple glādē) *Hemeris vocatur breuior, & in orbē comoſa, alaſq; ramorū crebrò cauata*; hāc Haly Abbas Arabs Medicus *ſuluſti* appellatione mallet indigitare. E cōtrà Genus Roboris generaliſſima ſub Quercu cōſideratū, tanquā implacida, & agria Δρῦς ἄγρια, hoc eſt agreſtis, & du-

Plin. l. 16. c. 5. & 6. Lib. 3. c. 9. ἥμερον placidū ex verſ. Gazæ ἡμέρα eſt Dies. Cluſ. rar. pl. H. l. 1. c. 13.

C rior Quercus *Roble* Aquitanicis vocari Cluſius ſcribit, cuius fructus, tā legitimi, quàm nothi ex eâ naſcentes à bonitate Quercualium placidiorum longè deficiunt, Plinio ſcribente, *ſed & Boletos, Suilloſq; gulæ nouiſſima irritamenta, &c. Quercus probatiſſimos, robur autem noxios*. Dura itaque Quercus robur .ſ. denſa, ponderoſa, ferro intractabilis, Germanis propriè dicitur *Stein Eiche*, ſeu Petrea Quercus, à Doctiſſimis prætereà Viris vocata eſt *Triſlepra*, vel *Triſlipa*, hoc eſt *intermiſſaria*, vel *triſquamia*, quia corticem inter ſquammas ſpargit, & rumpit. Nec defuere, qui Robori nomen *Haliplæi* adaptarint, quià parum felix deprehendatur, reſpectu quam maximè Quercus propriè ſumptæ, tanquam deterrimæ Roborum omnium ſpeciei in omnibus ingratiſſimæ, quæ *Salſicortex* quoq; appellata eſt, atq, *Acardion*, hoc eſt omni ſuauitate carens, cordeque manca, & inſuper fulmini obnoxia, Ædificijs inutilis, Carboneq; deterrimo. Quod ſpectat ad Quercus, & Roboris partes in medium nominaliter proferendas; Radices in primis altæ, nigræq; *Melandrya* dici expoſcunt, quaſi noctem ſub tellure inuoluentes; Fructus in genere βάλανος Græcè appellatus à caducitate, vt dictum eſt, à Ruellio definitus, quod ſit cruſtaceo cortice glabro, cum tenuiori pelliculâ intus, ſubſtantiam panifi-

Lib. 16. c. 8. Trag. l. 3. de St. Hiſt. c. 70. Ruell. l. 1. de nat. ſt. c. 86. Theophr. l. 1. de H. ſtirp. c. 9.

D cio aptam immediate cōtinente, habens exterius quoddā conceptaculū Arbori mediante pediculo, adhærens illudq; nomina particulatim varia ſortitur, nam capulum aliqui à capiendo, & *Cauū* dictū, & *Calycē* voluere, illudq; officinæ ſeplaſiariæ dixere *Cupulam*; Græcè ὀμφακὶν ab ὀμφὴ, quod eſt ſors, & à κῆμα, id eſt à fuligine nūcuparunt, quià pānis atro colore tingendis aptiſſimum à Sophocle in Antigone præcipuè eſt habitum. Eadem prorſus ratione Quercus illegitimus fructus *Galla* vulgò, & communiter dictus, vel per antiphraſim in effectu, vel à leuitate ſummâ dicitur κηκὶς, cuius quæ minor eſt, & in adſtrictione, necnon pro inducendo nigrore valentior ὀμφακῖτις dicitur, quæ verò maior, & inertior ὀνοκήκις, quaſi aſinina galla meruit appellari, ſic aliæ hiſce affines Nugæ quodammodò Naturæ variæ, atq; diuerſæ, varijs, atq; diuerſis nominibus indigitantur, quarum priores *Cachryæ* à Plinio pilulæ inertes, & *Amenta* ab alijs vocitatæ fuere; quas turba magna ſubſequitur, quemadmodum *oblongæ Gallæ ſeſſiles, ſeù ſquammatæ Galericu-*

Lib. 1. c. 11. Paul. Ægin. l. 3. c. 42. Plin. l. 16. c. 8.

ricu-

riculatæ, *Vmbilicatæ*, *Angulares*, *Vuæ ſublimes*, *Vuæ radicum*, *Racemoſæ*, *Gemmatæ foliorum Cornutæ*, *Radiatæ Echinatæ*, *Lapidoſæ*, *Puniceæ*, *Pileiformes*, *Tuberculoſæ*, *Foraminulentæ*, *Capillatæ*, *Tomentoſæ*, *ſeù Lanatæ*, *Pumicoſæ*, *Nuciformes* Floſculis intus refertæ mollioribus συκαμινῶδες *moroſimiles* αἰδοιώδες *Veretriformes*, & *Taurile* caput Ταυροκέφαλον imitantes, ſpurietatem omnes præſeferentes, cum in dubio ſit, an Quercus ex putrilaginoſo, licèt viuo, & ſentiente verme, an ab alio improprio patre illegitima mater huiuſmodi vegetantia protulerit, quæ prouinciali antiquâ voce *Bozzacchioni*, quaſi præternaturales, & ſpuriæ protuberantiæ fuere dicta. Sed quantum ſingularia promeruere nomina ad ignominiam pſeudo fructus Quercuum recenſiti, tantundem ad Gloriam peculiarium nominum amplificatorum iuridicè expoſcunt exotici veri fructus, vt Glans illa maxima à Cluſio præexcellentiſſimo Botanico obſeruata, cuius Calyx ſeſcuncialis latitudinis, & parum minoris profunditatis erat Anglicè appellata, *VVindegna de caovv*, & apud Virginianos *Mangumenauck* Glandes item Americanæ quinque ſpecierum *Sagatemener*; *Oſamener*, *Punichoner*, *Sappumener*, *Mangumenauck* quarum primæ tres torrefactæ primum, & aquâ maceratæ dulce dant oleum per expreſſionem, immò, & panem, præcipuè tertia; reliquæ duæ cibis tantùm vilioribus inſeruiunt. Adeſt prætereà Glans *Chequinquammins* Virginianorum panis, & potus, nobilibus quoq; præbens vſum. Aliorum excrementorum adſunt, & nomina leuiter ſaltem indicanda, vt Pannus arens muſcoſo villo canus, non in cortice modò, verum & è ramis depēdens cubitali magnitudine iuxtà Plinium qui σπλαγχνος à neotericis appellatur *Sphagnos* & *Bryon* à Plinio deductū à βρύω quod eſt grauo *Hypnon* Aetio *Axnec* & *Vſnec* Arabibus. Gallis *Mouſſe*. Germanis *Mooſz*. Italis *Moſco*, *herba tenerella*, quæ licet vbiq; reperiri poſſint, in Quercu tamen principaliter cōſideranda veniunt hæc omnia, tū quoad magnitudinē, tū quoad virtutē reliquis excellētiora; quod intelligi quoque debet de Viſco Arboreo additamēto omniū aliorū ἰξὸς Ariſtoteli ἰξία Theophraſto; *Hyphear* Arcadibus; *Stelides* Euboicis. Vocem autem hanc Græcam ἰξὸς à verbo græco ἴχω deductam eſſe voluerunt eruditiſſimi viri, quod verbum ſignificat iuxtà Ponticum Virunium quamplurima ex Homero, Euripide, Apollonio, & alijs hoc eſt, Porto, Vado, Dirigo, Habeo, Cuſtodio, Teneo, Impello, Poſſideo, Seruo, Defendo, Fundo in vndis, vndè quamplurimæ Viſci Quercini virtutes in apertum prodire poſſent, non tam plantæ totius, quam fructus arte compoſiti ideſt illius glutinis, cui Poeticum epitheton *Quercus ſudoris* adaptaretur cuncta validiſſimè retinentis; quò ſpectat illud ingenioſum ſatis Goropij Vertiloquium in voce viſci ἰξία, nam inquit iſte Viſcum ex *VVios - con* apud Germanos fieri notis ſignificantibus conſecrationem, dilatationem, vel expiationem, quibus ad Sapientis notam alluditur qua ſeipſum non modo cognoſcere oportet, ſed cæteros quoq; qui ſapiens cæleſtibus dotibus ornatus eſſe cupit. Æquum igitur eſt, vt Æquiuoca hîc Quercus, & Denominata recludantur.

ÆQVIVOCA, DENOMINATA.

IVdicium quod ex cognitione dependet nunquam metiri ſuo modulo, ac pede quidquam poterit, niſì rerum exacta præceſſerit diſtinctio; hæc autem per ſublatam æquiuocationem, denominataq; certa producta firmabitur; Omnes itaq; Denominationes vagæ Quercuum, Roborumuè, & earum partium ſcientificam ad Normam ſic redigentur; Nullum in Botanica Doctrina faceſſat Negotium Medica Glans, propriè ſuppoſitorium Chlyſteris ſuccedaneum; Glans impudica, membri virilis caput, Legitima ad naturæ munia, & ad meiendum tantum ſit parata. Glandulæ viuentium Animalium partes adipoſæ, parenchimatoſæq; viſcerum principalium ſubſternicula, vel emunctoria ſaluberrima ſunto; illas Heluonibus coctas partiatur ad libitum Apitius.

Partitur Apri Glandulas palæſtritis.

Glans militaris, Plumbum ſcilicet, quod olim Glandis ad inſtar efformatum ab Antiquis loro alligatum in Hoſtes torquebatur, iterumq; retrahebatur, in his noſtris non militet ſpeculationibus; nihilq; iiſdem officiant plumbeæ ſimiliter Baliſtarum olim Glādes, quæ & fundis tanquam miſſilia contortæ proyciebantur, de quibus Scriptores vetuſti atq; Poetæ hæc prodiderunt. *Pars eminus glande, & lapidibus pugnare, &c.*

Pars

Theatr. m. f. 156.
Gaud. Merul. l. 3. mirab. f. 141. & l. 4. f 334
Cluſ. l. 2. exot. c. 16. n. 21.
Ionſton. l. 4. Hiſt. nat. Arb. c. 1. artic. 2.
Lib. 16. c. 8.
L. 12. c. 23.
Tetrabibli 1. Ser. 1. t. 3.
Hiſt. Gener. pl. part alt. lib. 11. c. 59
Ariſt. 1. de Gen. Anim. capite 1.
L. 3. de Hiſt. pl. c. 9. & 16
Bauh. in Pinace l. 9. ſect. 4.
In annot. M.S. Lexici græci ap. me
Goropius. Gallicor. l. 5. in fine.
Menander. in Thraſyleonte ap. Stob.
Hiſt. l. 1. Ethic.
Horat. l. 1. ep. 8.
Cornelius Celſus l. 4.
Martial. l. 3 ep. 81.
Saluſt. in Iugurt.
Virgil. l. 7. Æn. Stat.

A ---*Pars maxima Glandes* - *Liuentis ſpargit plumbi.*
Glandibus, & tortâ Zephyros incidere fundâ.

Glandem itidem plumbeam, quam Neoterici nacti ſunt, terribile non Iouis, ſed Ditis potius inexorabilis fulmen, è militaribus tormentis puluere pyrio impetuoſiſſimè actam, ad Hominum, & lapidum quoq; perniciem adinuentam literariè non pertimeſcamus, quam ſic deſcribit elegantiſſimè Spinula.

Glande nouum ex aere inuentum quam fiſtula mittit
Qua caruere olim ſecula priſca malo. (3 Poem. 2.)

Cum Glande æquiuocat quoq; ferramentum illud oblongum, quo clauduntur fores in extremitate ſui formam Glandis referens, Italice *Catenaccio*; item & laternarum apex Glandis nomenclaturam obtinuit; ſed nec minimum hæ nos remorentur. Glandium ſibi arrogãtes nomina Conchæ quædam marinæ, in Normannia, atq; Britannia ad eſum expetitę, quę, noſtro non innatabunt atramento. Porrò Glans Iouis Nux: Sardiana Glans Caſtanea; Vnguentaria Glans, vulgò *Ben delli Profumieri* ſuos Balanophagos, & Balaniſtas, ideſt Glandium comeſtores, & collectores ſeparatim habeant. (Aldrou. l. 3 de Teſtac c. 73.) Querqueram, B hoc eſt inſignem, & magnam ſeruent in quibuſcunq; generibus conditionem, ſeù attributionem Quernea, Quercea, Querconia, Quercica, Quercina, Querculana, Quercena, Querqueta, Querquetulana; item Roborea, Roburnea, Robuſtea, Robuſta nec perperam. (Muſæum Vormianũ l. 3. c. 6.) *Querquera conſequitur febris capitiſq; dolores*; Quercerella eſt rapax auis; Querquedula volucris amphibia; (Muſæũ Moſcardi l. 3. c. 45.) Querculus Chelydrus ſerpens; Syriaca Quercus frutex Rhu Opſoniorum; Quercula, triſſago humilis herba non infimæ ſortis; & quoniam â Quercu Querna Conſilia, hoc eſt firma, prudentia, ſalubria prodiere, propterea Querceta Romæ Romulea duo in Vrbe quadrata Aſylum à duobus lateribus ſtipantia id connotarunt. (Antido. Bonon. in ſub. ſtit. & decl.) Mons Cælius maior Romæ, nunc celebris Baſilica Lateranenſi vocabatur olim Querquetulanus ex Tacito. (Lucilius) *Haud fuerit abſurdum tradere montem cum antiquitus Querquetulanum cognomento fuiſſe, quod talis ſylua frequens, fœcunduſq; erat, mox Cælium appellatum.* (Fabianus Nardinus in Roma antiqua lib. 5. c. 12.) Hinc Marianus

Quercubus ac Tuſcis fuerunt hîc omnia plena.

Inter XXXIV. Vrbis Portas olim quoq; numerabatur Querculana, ità dicta, quod C Quercum proximam haberet ingentem, atq; feliciter ominatam; ſic à Quercu Vallis Syria denominationem accepit, licet alij à Terebintho id voluerint eueniſſe, cui quidem (Annal. l. 4.) contigit Philiſtæum Gigantem à Ieſſææ prolis inuictiſſimo iuuene Dauid. (Ruin. R. l. 3. ep. 133.) Quot autem Viri Familiæ, & Genti, Regioneſq; aliæq; res Latinum Quercus, & Roboris nomen glorioſum ſibi obtinuere? (Al. ab Al. D. G. l. 4. c. 16.) Quercens in primis nomen proprium fuit ſtrenui militis, de quo Virgilius *Continuò Quercens, & pulcher Equicolus armis.* (Plin. l. 16. c. 10.) (l. 9. Æneid.)

Alius itidem Vir doctus eodem Quercentis nomine apud neotericos eſt inſignitus, ad quem Codrus Vrceus Poeta Epigrammata ſcripſit, & eſt forſan ille, qui Iulius prænomine ſcripſiſſe fertur in Hexameronem. Sed & Quercentum nomine Ruuereios appellauit Mantuanus ad Iulium II. Pontificem eiuſdem Familiæ gentilem ſcribens

Maxime Quercentum Princeps, & Summe Sacerdos. (in Præcinio ad Iul. II.)

nec minus Rouerellam Illuſtriſſimam Proſapiam nomine tenus indigitauit Roboris eadem Arbor, Quercui re ipſa magis quam ſimplici nomine identificata; Vndè Quercetana Familia literarum gloria famigeratiſſima ſuum IoſephumQuercetanum Medicum Regis Galliarum Pharmacopocæ Dogmaticorum reſtitutorem celeberrimum iactat, D atq; eiuſdem Gentilem Euſtachium Quercetanum, qui ſcripſit Acroamaon in lib. Hippocr. de nat. Hom. & Scholia in Gal. de Temperam. Celebratum à Ioanne Dubrauio legimus Venceslaum à Quercu ob nonnullorum foſſilium in agro proprio Steremberġenſi ſtudioſam, & elaboratam inuentionem, atq; liberalem in amicos, elargitionem, à quo Gulielmi de Quercu Theologi mentionem factam comperimus, qui Ioannis Trittenhemij de Scriptoribus Eccleſiaſticis appendicem edidit; Leodogarij pariter à Quercu apparent enarrationes, & annotationes in varia Ciceronis opera typis oporinis 1553 Baſileæ. Legitur & Sylua ſententiarum ad Chirurgiam pertinentium Authore Matthia Naruatio *Curuæquercu* Antuerpiæ apud Theodorum Lindanum 1576. 8. Nicolaus inſuper Querculus Poeta Hexaſticorum Moralium libros duos edidit Pariſijs typis Reginal. Calder. 1552. Certum eſt Roboris Arborem cum fortitudine æquiuocare, nec mirum eſt reperiri Ciuitatem in principio Germaniæ in finibus Tridentinorum apud

Athe-

Athesim fluuium, quæ Roboreti nomine insignita facilè innuere nobis videtur, quod E

Iura patrociniȷ Germania fortis adorat.

Bapt. Pius

Eodem nomine, & eâdem fortasse de causâ Venetæ ditionis oppidum Cremensi in Diæcesi fuit donatum, cuius incolæ Roboretani dicuntur Abduam fluuium, & Cremonam Vrbē versus ad Orientem, vt videre est in topographicâ illius Regionis Tabulâ. Ità & Franciscus Robortellius Vtinensis Vir literatissimus indè cognominatus est. Ab Esculo præstereà Quercus, seù Roboris specie Ciuitatis Asculanæ nomen, quæ olim Esculum dicebatur, deriuauit ab Esculis ibi copiosissimis, vt ex antiquissimis scripturis, & illius Priuilegijs Othonis II. Imper. anno 983. Othonis III. anno 993. Henrici III. anno 1043. liquet, quorum exemplaria paucos ante annos mihi contigit videre incomparabili benignitate Illustriss. & Reuerēdiss. Consanguinei, & Domini mei Colendiss. D. Petri Bargelini illius tunc Ciuitatis Gubernatoris sapientissimi, &c. nunc Archiepiscopi Thebarum, Nuncijq; Apostolici in Sabaudiam acceptissimi; ab hac Ciuitate processit Io. Esculanus de Esculo dictus Ordinis Minorum, qui vixit Anno D. 1270. & scripsit Sermones de tempore lib. 1. sermones de Sanctis lib. 1. & alia plurima; post quem floruit in eadem Religione Hieronymus Esculanus ille, qui scripsit super Sententias lib. 4. & plures in Bibliorum volumina Commentarios edidit, ac tandem in sede Petri Nicolaus IV. dictus est. Præter hos Esculei cuiusdam Astronomicus liber extat de Ascensionibus. Nec aliter Villa quædam in Agro nostro Bononiensi iij, vel iiij. ab Vrbe distans lapide Farnetum à copiâ Quercuum magis syluestrium, quæ Farnæ dicuntur, sūpsit appellationem; ab hisce quoq; Arboribus cognomen traxisse conijcitur Cuthbertus quidam dictus *Farnensis* in Hiberniâ natus, qui claruit anno salutis 687. librumq; de Vitâ Monasticâ scripsit. Sed ad Roboris vocem iterum reuersi, dicimus ipsam pro sermone aspero, & duro accipi quandoq; posse, in quem sensum cecinit Virgilius, F

Abr. ortel. in Theatr. orb. ter.

Strabo. Georg. l. 5.

Georg. l. 3.

--- Cape saxa manu, cape robora Pastor.

Idem insuper Roboris nomen Supplicij, ac cruciatus genus quoddam Antiquis in vsu significat, Robor propriè dictum, quod fortitudinem omnem à miseris demere potens erat; hinc Plautus *At ego faciam vt pendeas, nam in Robor te totum dabo.*

In Curculione

Et Lucretius *Carcer & horribili de saxo iacta deorsum*

Verbere carnifices, Robur, Pix, lamina tædæ.

Lib. 3. de nat. rerum.

Lib. 4 Ann.

Tacitus quoq; de illo non obticuit, *Robur*, dicens, *& saxa ministrantium*, quod Tormenti genus idem cum equuleo existimabatur, in quo sontes insidentes miserrimè torquebantur. Alij locum esse interpretantur in carcere, quem Catastam nominabant, contestum robustis claustris in duo diuidentes in Tullianum, & Robum, de quorum altero Salustius, *est locus in carcere Tullianum appellatum*, quarū machinarum aliquot perquirentē curiosius illarum vestigia nostris etiam hisce temporibus non laterent, vt alia quoq; multa, quemadmodum Roboraria, quæ Romæ in vsu erant, & fuere quædam Septa ex tabulis Roboreis fabrefacta, intrà quæ Animalia, tanquam in Viuario alebantur. Immò & villæ, ac Ædificia quælibet Roboraria nuncupabantur, quia Roborea sepiebantur materiâ, antequam mœnibus cingerentur; ipsa demùm Palatia, & Turres Robora pro sui totali agnoscebant structurâ, & compositione. Durissimo itaque, admodumq; difficili, arduoq; ad laborandum ex Robore Palatia antiquitus fuisse denominata non est qui dubitet, nam *Phalæ*, siue *Falæ*, erant Turres ligneæ ab altitudine dictæ; voces enim huiusmodi *Falantum*, siuè *Phalantum* Etruscâ Linguâ Cœlum significabant ab Hebraico, quod mirabile; difficile, arduum sonat; & ideò Palatia antiquitus dicebantur *Phalantia*, quià erant veluti tot Turres ligneæ ex lignis ferè totaliter fabricata; à quibus *Falarica*, id est tela Missilia fuere denominata, quæ Andina Musa sic memorauit G H

Aul. Gell. noct. attic. l. 2. c. 20.

Ex Nonio. Ianus Laurenberg. in Antiquario lit. T. ante A.

Sed magnum stridens contorta Falarica venit

---- Fulminis acta modo, &c.

Vir. Æn. l. 5

Reliquum modò est, vt græcas Quercuum amphibologias, partialesq; denominationes prosequamur; dicimus itaq; omnes Arboreos fructus, generalissimè licèt denominatos, à græco nomine Quercus *Drycarpos* dici, & dum ij præ maturitate casuri iam iam sunt *Drypetes* indigitari; qui verò lignoso putamine ad extrà teguntur intus herbaceâ mollitie prædititi *Acrodryorum* nomenclatura donari, cum hac animaduersione quod hisce simpliciter non est vtendum in singulâ quaq; specie fructuum nominibus absq; differentiali, & distinctiuo aliquo additamento; huiusmodi etenim voces indefinitè prolatæ

A latæ de vnicâ Quercu per quandam antonomasiam verificantur, vt *Dryites*, quasi lapis Quercualis, Quercuum scilicet figuras in seipso retinens; *Dryocolaptis* à nomine δρυς, idest Quercus, & κολάπτω, quod est Cudo, sculpo, de Pico martio lignũ Querneum terebrante. *Charadryos* similiter auis Vpupæ similis capite ad Quercum relato; & sic de cæteris omnibus rebus, vt quando Tabulatum, seù sepem ex palis principaliter Quercualibus, & Roboreis exprimimus, vtimur voce *Dryphacti*; Lignorum Artificem *Drytomum* à Quercu dictum volumus, siuè is secet, elaboretuè tabulas nuceas, acernas, aliasue quascunq; aut de cremando tantum ligno quolibet iudicet *Geriandryus*. *Dryos Hyphear*, autem est Viscum, planta Quernea; *Dryophonon*, herba est Polypodium Quercinum, quamuis vtrumq; super varias nascatur Arbores, vt & Cicada δρυοκοίτις Quercus contubernalis. *Dryope* fuit Nympha à Quercu denominata, non obstante quod in Lotum fingatur à Poetis conuersa.

Venerat huc Dryope fatorum nescia, &c,

Et idem est de *Dryadibus*, & *Hamadryadibus* omnibus apud Gentiles syluarum τῶν δρυμῶν, & Quercuum Genijs, quæ dicebantur *Querquetulanæ Viræ*, & Nymphæ ex Var- B rone habente *ibi Lucus fagutalis, & Virarum Querquetulanarum Sacellum*. Prædicta à Dryope Dryopia apud Grecos festa, de quibus ex professo scripsit Meursius, denominata fuerunt; vt & Dryopeia, de quâ Michael Gaspar Beltranus Poeta Lusitanus;

Vnde renidentes in me Dryopeia vultus
Verterit, inque procis duxerit illa suis?

Quin & ab eâdem sumpsere nomen Dryope Oppidum, ex Stephano, circà Aemoniam; Dryopis insulà ex Cycladibus vna Timãtis Pictoris Patria; atq; Dryopum Regio, Dryopis, seù Dryopià nuncupata, nunc Alexandria Cosmographis; sicq; Dryopes Populi Epirotici, de quibus Strabo, atq; Virgilius

Cretesque, Dryopesque fremunt, pictique Agathyrsi.

item & *Drymodis* Arcadię Regio à mari remota Glandiferarum Arborum fœcundissima; Non alium totaliæ Vrbes, Viriq; fortes, & Docti Denominatorem admittunt quã Quercum græco sub Idiomate vetustiori; Eiusmodi est Vrbs Thraciæ *Drys*, & alia Oenotriorum, atq; etiam Vicus quidam Lyciæ propè Arum fluuium. *Dryusa* Samos & ipsa C ex similitudine vocis Quercus voluit nuncupari. *Dryas* Rex Molossorum à Quercubus dictus est, quem summis laudibus celebrarunt Græci vates,

Namque viros nunquam vidi, talesque videbis,
Qualem Pyrithoum fortem, Regemque Dryantha;

Drysus quoq; vir fuit Troianus memorandus à Quercu sic denominatus. Sed Denominatorum à Quercus græco nomine celeberrimi sunt Δρυίδαι Dryidæ, seù Druidæ qui *Druydis*, seù *Druydibus* Galliæ Celticæ Populis in finibus Carnutum nomen dedere, quod hucusq; seruasse videtur eorum Metropolis, vulgò *Dreux*, latinè *Drocum*. Ij Gallorum erant Sacerdotes, & Magi, seù mauis Philosopho-Medici tantæ auctoritatis, vt publicas controuersias componere illorum munus esset. In priuatis multò magis de iure singulorum arbitrabantur, adeò vt pœnas sontibus irrogare penitus sibi arrogarent; Belli, & pacis summæ præsidentes fortunarum cuiuscunq; Domini; vt autem optimam ementirentur mentem Vestibus incedebant candidis, Calceis Ligneis, & pentagonijs vtebantur. Eò tamen temeritatis (eorũ pergliscente astus malignitate) deuenerũt, vt ipsos intolerabili, & infandâ superstitione notatos Princeps ab Vrbè quoq; Roma; expulerit D *Namq; Tiberij Cæsaris Principatus sustulit Druydas eorũ, & hoc genus vatum, Medicorũq;* sed cũ de Gallicis hisce Politicis excrementis nequitiæ dictum sit satis; ad Physicarum Gallarum pluriuocationem vnitati reddendam accedamus; Pro *Galla* in primis potionis vile quoddam genus habemus ex Lucilio.

Quin Gallam bibere, ac rugas conducere ventri
Farre aceroso, oleo decumano, pane coegit.

Pro *Galla* item sutorium intelligitur instrumentum, quod latini *Subulam* dicunt, Itali *Lesina*, de quo Macrobius cum eleganti Scommate inducto verba fecit. *Plancus in iudicio fortè amici cum molestum testem destruere vellet, interrogauit, (quià sutorem sciebat) quo artificio se tueretur? ille vrbanè respondit* Gallam subigo: *Sutorium hoc habetur instrumentum*. Qua voce ostendens Sutor se subula victum sibi parare, ad Gallam quoq; allusit Mœuiam Mœcham, ob cuius adulterium Plancus malè audiebat. Eius

Mus. Metal. Aldr. l. 4. c. 1. & cap. 56 Ornith. Ald T. 2. l. 17. cap. 11. Ol. M. T. 3. p. 315. Hermolaus in Diosc. l. 1 cap. de Qu.
Ouid. lib. 9. metã. fab. 7. Varr. de Analog. Beltranus 3 syluarum 2 Græcia fer. l. 2. p. 97. Pompon. Mela lib 2. Antonin. liberal. met. 4 Strab. Geog. l. 6. 8. & 9. lib. 4. Æn. Stephanus.
Homeri interpres.
Io. du Choul de varia Quercuum hist. c. 7. Iul. Cæs. de Bello Gall. l. 6. Plin. lib 19. cap. 45 Auentinus. l. 1. Annal. Boic. Pl. l. 30. c. 1
Satyr. 25.
Saturnal. l. 2. cap. 2.

Peſtis Antipharmacum venit Galla Patritia lectiſſima vidua Romæ in æde Diuæ Catharinæ ſacra requieſcens. Ibi, defuncto Coniuge, vt illibatam Caſtitatem ſeruaret, non horruit fœdari corpus vlceribus, & mẽtum virili more pilis contegi; nec erubuit barbatam fieri eâ in Vrbe, in quâ non puduit Venerem caluam adorari; de ipsâ propterea Marianus noſter egregiè cecinit *Galla Comata Procos traxi, barbata fugaui,*
Viſaquè ſum proprijs Barbara Patritijs.

Galla præterea eſt leuis quidam morbus equorum in pedibus accidens; qui vulgari ſermone veterinario pariter dicitur *Galla*, de quo Creſcentius abundè, necnon vberrimè Carolus Ruinus Bonon. Senat. egerunt. Eodem Gallæ nomine tãdem reperitur Ciuitas quædam in Mediâ inter Zagrum Montem, & Stratonem amnem. Quoniam autem à leuitate Quercualis Gallæ, eiuſq; facillimis motionibus ſubſultim factis originem traxit verbum *Gallare*, quod eſt *Bacchari*, ſeu inſanire, in furoremq; agi iuxtà illud, *nam quæ voluptas hic adeſt gallantibus? quæ caſta veſtis?* hîc calamum ab Æquiuocis reuocare, & ad Glandiferas ſolidiores differentias dirigere decreui.

DIFFERENTIÆ, DESCRIPTIO.

MEmbranaceam Pellem, Tuniceamq; duriuſculam, ſiuè Cruſtam quandam propriæ fariniferæ ſubſtantiæ obductam Balani propriè, Glandeſq; fructus obtinuerunt. Horum fructuum feraces Arbores varijs à ſe inuicem differunt ſpecialiter modis ex earundem partium, tam eſſentialium, quàm integrantium inſpectione, vt in figura, magnitudine, colore, ſapore, duritie, &c. Nam ea quæ magis edules, maioreſq; parit fructus, quæq; fronde, lignoq; gaudet minus aſperis, minuſq; duris Arbor ſub generaliſſima Quercu, Quercus ſpecialis eſt à Robore contradiſtincta, Robur autẽ eſt altera Quercus primariò ſũptæ ſpecies inſuauioris fructus, aſperiorisq; in omnib. & per omnia materiei. Hinc duæ differentiarum claſſes in ſpecialiores Quercuũ, & Roborum ſpecies ſubdiuiſibiles exurgunt. Prioris in cenſu reponitur primò Veriquercus ἐτυμόδρυς dicta Placida, & ἡμερίς, quaſi diurna, ideſt luce digna, cuius Glandes ad dulcedinem accedunt, ex quibus diuites percipiuntur prouentus. Folijs ea viget Betonicæ, ſecundum Dioſcoridem, ſimilibus, longiuſculis in ambitu, mollibus inciſuris diuiſis, ad ſideritidis herbæ figuram quadantenus accedentibus; illius lignum rubris per totum venis diſtinguitur, quibus Roburſeni nomen à rubore fuiſſe antiquitus inditum notat Feſtus; & hanc Veriquercum in maſculum, & fœminam partiri docet Ariſtoteles, illamq; ex contumaciore foliorum, tempore hyemis, retentione; hancq; laxioris vtpotè ſubſtantiæ, ex demiſſione facili eorundem foliorum dignoſci; Sub duabus hiſce ſpeciebus innumeræ penè ſpecialiores ſpecies plus, minuſuè ad maſculum, ſeù fœminam ſingulæ accedentes incertâ quadam determinatione adnotari poſſent; quibus competit omnibus in ſtatu viuentium tardiſſimè ſeneſcere, & in grandiori ætate fœcundiores euadere, lignoq; gaudere mortuo ſub aquis incorruptibili, rimas verò contrahente, & ſeſe contorquente, fiſſile ſub dio; ad Fœminam porrò Quercum placidam Hiſpanica illa reduci fortaſsè poſſet Quercus, *Enzina* dicta, ſuauiſſimæ Glandis, quam locorum illius natalium indigenæ *Vellotam* vocant, deſcriptam à Ioanne du Choul, aliſque; etſi quæ aliæ ſint benignæ naturæ, vt Olympicæ illæ humiles, tenuifoliæ, microbalanæ, citò germinantes poſt fauonium. Dura è contrà ſub Robore, quæ Drys agria dicitur, & aſperior Quercus militans Arbor cæterarum Dux, & Princeps ordinis huius erit *Æſculus* Iouis Arbor lectiſſima-*nemorumq; Ioui quæ maxima frondet*,

Quæ primam antiquiſſimis agreſtis vitæ Hominibus eſcam omnium facillimam exhibuit; Græcis eadem πλατύφυλλος, ideſt latifolia dicta primos amplitudinis Honores ſemper eſt promerita, *Æſculus in primis, quæ quantum vertice ad auras*
Æthereas, tantum radice in Tartara tendit.

Eadem nunc *Velaguida* orientales apud nationes, vt obſeruauit Bellonius, dicta, in fructu quoq; oui colũbini magnitudine luxuriare comperitur. Ea tandem ciuilis Felicitatis metam conſtituere ſolita Victorum Pithijs in certaminibus Præmium, ſeruantiumquè Ciues Romanos Coronam, vt maximæ virtutes in Æternitatem promouerentur efformauit. Vndè longiſſimè abeſſe vult cognoſci à deterrimâ, ignobiliſſimâque Roboris ſpecie *Salſicortice* dicta, malèquè in omnibus ominatâ Arbore.

Hæc

Ruinarum Romæ lib. 2. epigr. 37. *Creſc. agric l. 9 c. 43.* *Carol. Ruin Anatõ. equ. lib. 6. c. 34.* *Gorop. l. 5. Gallic. p. 72* *Varro in eumenidib.* *Plin. l 15. c. 28. H. N.* *Cæſalpin. l. 2. de Arb. c. 2.* *Tragus de ſtirp. Hiſt. lib. 3. c. 70.* *Pl. l. 16. c. 5.* *Dioſc. l. 4. c. 1. & c. 33.* *Ariſt. l. 1. de pl. c. 8.* *Io. du Choul de Qu. Var. Hiſt. c. 2.* *Pl. l. 16. c. 40.* *Virg. l. 6. Æn.* fiſſile Robur ſcinditur. *Idem Georg. lib. 2.* *Bellon. l. 2. obſeru. c. 9.* *Theop. l. 3. Hiſ. pl. c. 19*

A Hæc *Halipleus* dicta in mare mergi tantum merita, à fabricis omnibus fuit semper reiecta putredinis, & læsiuarum qualitatum diues, crassi quidem caudicis, sed fungosi, atq; cauati, hæc vecordiæ typus sinè corde viuens omnibus priuatur Gratijs, in hanc cælestia fulmina ignitam crebrò extingunt rabiem, dum Meteorologicis ictibus exarsionum sæpissimè peti quodammodò promeretur, ob turpem aspectum, in conditam figuram, iniquiorem crassitudinem, obscuriorem colorem, fructumq; paucissimum, paruum, breuissimi pedis, subrotundum in extremitatibus lapideum, hispido calyce circundatum, amarissimum, carbonemq; demum deterrimum. Habet quidem Esculus, tanquam roboris species, quod fronde polleat difficilis casus, quæ minimè flauescat, viuidèq; vireat, vndè frondens à Claudiano fuit nuncupata, cui folium graue, carnosum procerum, & in lateribus sinuosum, glans grandior Hymeræ in bonitate proximâ, cui Galla Querneæ similis, sed parum lenior est; Rigiditate non caret, ob syluestreitatem, cui quadrat illud lyrici dictum *Nec rigida mollior Esculo*. Materiam tamen habet, quoad vitalia illius principia temperatam, & nisi humefiat, & crebrâ alternatione siccetur incolumitate gaudet firmissimâ, in sustinendis ponderosissimis Ædificijs vtilissimâ integritate, &

Ruell. de nat. stirp. l. 1. cap. 86.

Adam. Lonicer. Hist. f. 31. lit. D.

Horat. l. 5. carminum.

B rectitudine præstans perpetuò: Si quis autem crederet Quercuum pressius acceptarum, & Roborum species verè, & realiter distinguendas non esse is adeat Vitruuium Architectorum coryphæum, & illum audiat sic præcipientem *item danda est opera, nè commisceantur asses Esculini Quernis*, illiusq; rationem reddens Gul. Philander in annot. ad Vitruuium inquit; *nam Quercus humore concepto, cum se cæperit siccare torquebitur, & rimas in pauimento faciet*; *Esculus autem sinè vitio durat*. Roborearum tamen minus probatarum Arborum intrà latitudinem plurimæ possent obseruari differentiæ, in quibus insuperabiles durities, nodositates, multæq; imperfectiones depræhenderentur; sed quià easdem prosequi minutatim tædiosum, inutile, & ferè impossibile foret, sat sit vnam saltem innuisse, tanquam plerisq; camporum, atq; syluarum amatoribus cognitam, & est *Farna*, cuius lignum ex Vitruuio non potest ad vetustatem permanere, habetq; folia Cerro similia, longiora tamen, angustiora, duriora, & ad atrum inclinantia, quibus incisuræ sunt minus latæ, cum asperitate aliquâ in parte supernâ, acciditq; persæpè defectuosus casus. De Peregrinis porrò, & Exoticis Quercubus, seù Roboribus esset habendus sermo cum suis ad prænarratas species proprijs relationibus, sed

Plin. l. 1. cap. 20.

Lib. 7. Archit. c. 1.

Palladius l. 1. cap. 9.

Vitruu. loco suprà cit.

C quià hæ, nec exactè descriptæ reperiuntur, tanquam à remotissimis regionibus, vel ex auditu solo, vel secundum particulas tantùm receptæ; aliquas propterea ex eis à Ionstono mutuatas leui delibabimus calamo, eruntq; numero sex, Quarum prima species Glans Americana ab eo dicta, in quinque specialiores subdiuiditur species, quibus omnibus parui fructus baccis similes insunt, æquè habiles ad oleum pro edulijs condiendis, ac ad siccam substantiam pro panibus pinsendis suppeditandum; Secunda est Glans Virginiana, cuius calicem à Clarissimo Clusio descriptum legimus, enormis magnitudinis; qui fructuosam substantiam siccandam, macerandam, & coquendã pro pane laudabilissimo comprænhendebat; Tertia est quædam exigua Virginianorum Glãs lacteum, dum aqua maceratur, succum præbens, panis, simul ac potus quoddam promptuariũ. Quarta est Indica alia Glans nõ parum speciosa, osseę ferè duritiei, cãdida intus, exterius autem nigra, rufis tamen teniolis distincta, & ceù reticulata, cum cupulâ crassâ, durâ, lignosâ, quæ imbricata quodãmodo videtur, & denticulata. Quinta est Indica Glãs quædam magna subrotunda, quam aliqui fructũ Balsami vocare non sunt veriti, cortice

Lib. 4. Hist. de Arb. c. 1. artic. 2. puncto 1.

Lib. 2. exot. c. 16. n. 21.

Glandes exoticæ

D flauescente, leui, crasciusculo nucleum intus rotundum, durũ, scabrum, saporeq; castaneę poreo calice crasso pulchrè imbricato, quę orbiculares duas mãsiones in cõcauã sui partandẽ Quercubus duabus aliquid dicendum esse reor ad complementum omnium diffe- te exhibẽs duos in illis nucleos crasso ab inuicẽ dissitos sepimento cõseruat. De marinis rentiarum, licèt altera ex his improprijssima debeat censeri; Quercus marina littoralis Saluiani primò venit consideranda, de quâ pręclarissimus iste Aquatilium Animalium scriptor agit inhunc modum Thunnum scilicet Quernâ Glande saginari, quæ ad Mare nascitur, ingentemquè impendio producens fructum, copiosè generatur in terra Hispana, ingentes habet radices, tantumquè fructum affert, vt post maturitatem littora Glande referta sint, quam æstus aquarum reiectat; altera verò Quercus non ad Mare sed in Mari nascens muscis maioribus, coralloidibusuè plantis, fucis,

De Hist. Aquat. anĩ. H. 36.

Strabo. lib. 3. Geogr.

Quercus Marina.

Inter Algas repoſita.

Theoph.l.4. Hiſt.pl.c.7. Lib.1.rar. fol.c.13. Idē exotic. l.6:c.4.

Algiſuè adſcribi quadantenus poſſet, vtpotè ſuper lapidoſam, teſtaceamuè materiem pullulans abſq;radice, cui pro fructibus glandoſa quædam tubercula inſunt; Præclariſſimus, & Doctiſſimus Carolus Cluſius Folium dicit eam habere carnoſum, tenue, & Myricæ ſimile, colorem ad purpureum accedentem, flexuoſam formam, atq;in latitudinem diffuſam, ramos breues, contortos, ſpiſſos, magnitudinem cubitali paulò altiorem, virtutemq;ad lanas mulierum inficiendas aptam;illam aliquandò collegiſſe memorat idem

Clu-

A Clusius ad mare Mediterraneum tempestatibus in littus eiectam cum Algâ, Marinisq; alijs purgamentis dum Monspelij ageret, posteà etiam circà Calpen, & Valentiam, dum Hispaniam peragraret, verum cubito minorem, durissimo ligno, cuius Rami albâ salsugine adeò conspersi erant, vt saccharo tecti viderentur; ijq; in modum foliorum Tamaricis, aut Ericæ vulgaris formati conspiciebantur, sed crassiores, interdum etiam omninò purpurascentes, nonnunquam partim albis, partim purpurascentibus ramulis constantes; nullas radices habebant Arbusculæ, sed infimâ parte plenæ erant, & plerunq; aut lapidibus, aut ostreorum testis adhærebant. De eadem Quercu Io: du Choul hæc scripsit. *Nasci Quercus in rubro mari Glandiferas certum est super lapides, atq; testas fictiles sinè radicibus, sed patellarum more adhærescentes, folio carnoso, crasso, atq; oblongo, Myricæ simili, forma eis flexuosa, atq; in latitudinem diffusior, ramis breuibus, contortis, spissis, magnitudo tota paulo sesquipede amplior; his propter colorem purpureum lanæ tinguntur, & ramis earum annexæ pendent conchæ, &c.* addunt alij circà huiusce Marinæ Quercus vires, quod planta hæc oleo rosaceo, & moschato mista, si ad illinendam faciem adhibeatur, non modicè conciliatiua Gratiæ deprehendatur; Hac ideò mea scripta liB niri ad ineundam apud Lectores gratiam volui, vt Quercualium Arborum rudior suaptè naturâ cultus mox subiungendus acceptior euadat.

Descriptio Quercus Marinæ.

de Querc. var. Hist. c.13.

CVLTVRA, ET LOCA NATALIA.

VBi amœnitatem longè superat syluestreitas in Arboribus, ibi minimum opus est adhibere culturæ; Quernea quæq; Glans cum habeat facillimè germen emittere, radicemq; iacere vbiq; itemq; crescere, vastamq; in Molem attolli, in solo quoq; macerrimo, absq; fossore, sarritoreuè paucis eget geoponicis præceptis; Tota Quercuum, & Roborum cultura eò spectat, vt artificiosa harum Plantaria, idest syluæ Glandariæ ritè, ac rectè plantentur, in debita scilicet distantia pro captandis ad ambulacra non infœcundis, nec insalubribus vmbris; Hæ quidem Arbores vbiq; proueniunt æquè planitiei, ac Montium amantes, quæ nec saxa metuunt, in solo tamen pinguiori C magnitudinem enormem acquirunt. Itaut qui voti huiusce compos fieri desiderat, in immensum scilicet multiplicandi virorem, suibusq; alimoniam copiosiorem reddendi, ipse in terra profundè submota Glandes, maioresq; maturas scrobe obruat dodrantali, sepimenta prò tenerioris ætatis custodia præparet, neq; plantulas sinat bestiarum à morsibus truncari, decorticariuè, quià deformantur, morbosamq; in ipsa iuuenta senectam inueniunt. Æsculus, vt docet Plinius mansuetiores, & minus amaricantes Glandes feret, quæ pingui solo nutrita, & custodita fuerit; at impenetrabilis dêsitatis respuet tellurẽ, in planitie præcipuè, quæ aquis non minus, quam aeri sit imperuia vndè Quercus nullas admittit, quemadmodum est Tractus ille saxeus Veronensis agri à Campegiana Musa descriptus

---Verona tenet, quæ saxea campo
Plana videt: cereri non apta, aut vitibus vllis,
Arboribusuè, auido pecori data pascua tantum.

Quod si accidat plantis adhuc tenellis transplantationis necessitas, illæ ante veris aduentum, in februario scilicet mense transferri debebunt; quibus pastinationes erunt in causa, vt syluestreitatis aliqualiter obliuiscantur, nec rigidos mores retineant, nunquam D tamen poterunt Arbores istæ culta plantaria in Aruis feriatis inhabitare, vitesq; feliciter, & fructuosè sustinere, quià radicationem aliarum Plantarum omnium impediunt, malisque compluuijs subditas herbas vitiant, miserasque vites compellunt obscuris nimis compedibus vinci. Ea est ligni Quernei cum alijs diuersi generis congenita insociabilitas, vt vix inducar ad credendum, quod Ruellius non contemnendus, immo valdè cõmendandus Botanicus tradit de Quercu, quæ per inoculationem Pyra protulit, etiãsi pyra insita fuerint syluestria minus improportionata Quercui, insitioq; breui admodum durauerit tempore. Poetarum verè reor esse figmenta, & argumentationes ab impossibili ductas, vt in Horatij carminibus obseruare licet

---- Aurea duræ —Mala ferant Quercus
--- Rubicunda benignè
Corna Vepres, & pruna ferant, & Quercus, & Ilex.

Ruell. de nat. stirp. l. 1. c. 76. & c. 83.
Plin. l. 16. c. 31.
Theophr. in Hist. pl. l. 1. c. 9.
Bened. Cãpegius Bon. l. 9. Italidis
Theoph. l. 2 H. pl. c. 3. idem l. 3. c. 4.
l. 1. de nat. stirp. c. 22.
Horat.

Minus difficile, ne dicam impossibile, fortassis experti sunt Geoponici, quod vlmis inseratur Quercus, quàm quod Quercui Vlmus insigatur, *Glandemq; sues fregere sub Vlmis*, nam Vlmi lignũ obsequentius est Querneo,& quia Vlmus felicius,atq; efficacius ab imo progerminat, atq; stolones viuacissimos emittit è terra,è contra verò Quercus multò libentius in sublimi sese diffundit, atq; altum per aera valentiores promittit ramos. Glandium ast collectarum cura non erit extrà negotium Quercus Culturæ,nam Glãdes,quibus Bouillum Pecus hyemali tempore alitur non siccæ, sed humentes potius in vsum deduci debent, iuxtà Virgilianum illud,

Vuidus hiberna venit de Glande menalcas.

Ratio huius est, quia sicca Glans in ventribus boum nimis turget, atq; stipticitate sua ibi contumacissimam parit obstructionem, quæ ipsis animalibus sæpè sæpius intulit necem; Glandem ideò docuit M. Cato pro pabulo Boum debere in aquam conijci prius quam illis offeratur. Nam aqua maximum, & vniuersalissimum est correctiuum, cum impressiones omniũ facillimè suscipiat corporum,auxilioq;maximè ignis extrahat qualitates quascunq; omnimodam ad medelam,quare innocua bubus Glans,aqua mediante, fieri poterit; nec mirum est, si radices, aliæuè partes Arborum, & herbarum (vt cortices carnosi, atq; teneri turiones) deleteria, saltem, ingratissimauè qualitate non detestandæ, ab aquæ puræ, & viuacis decoctione adeò corrigantur, vt in panes probè nutrientes, atq; non insuaues cædem tunsæ, adiuncto farinæ pauxillo, pinsi, & coqui valeant; quemadmodum nos experti sumus cum Eryngij radicibus, quæ corticem crassum, carnosum, album, inodorum, ad insipidum potius, quam ad aliquem saporem insignem accedentem, habent,ità vt in panes vt supra redactæ, similaceos omninò referrent,Quoniam autem omnium nascentium mater est Aqua, atq; per Aquam, & Panem naturæ satisfit,hinc sermo Culturæ Quercuum,(cui aqua pro fine panificij consequendo quam maximè opitulatur) tractatum Fœcunditatis, & Prolificationis adnexum habere non recusat. Quidquid autem sit, Glandes à natura destinatæ sunt pinguefaciendis, ac fœcundandis suibus vicenorum, aliquando fœtuum, non verò bubus, quos potius reddunt scabiosos; itaut Quercuum educatio non hos,sed illos respicere semper æquissimũ erit; Huc ideò non ineptè cadet Quernææ fœcunditatis Dendrologica Tractatio.

Virg.Georg. l. 1.
Virgil.Ecl. 10.
Bacc. de Thermis l. 1.c.1.
S. Aug. sup. Genes. ad lit.c.2.
Cato de Re rust.n.54.

FOECVNDITAS, Et Prolificatio.

FOrmosos quis neget esse Quernẽos fructus, multitudine quoq; & copia suspiciendos? ij, si de veris,& legitimis loquamur,cortice læui, & splendido, figuræ conicæ in punctum, seù centrum supremum desinentis,cum pulchrè tornata hemicyclari concaua, & conuexa basi ipsos circundante, opulentam quamuis matris indicent substantiam, quia caducitatem habent adnexam deplorabiles sunt.

Donum forma breue est.

huc Nemesianus allusit; itemq; Vates Pelignus

--- Formam populabitur ætas,
Et placidus rugis vultus aratus erit.

Cadunt facillimè glandes, viuaciq; deperdito colore rugas, intimius quoq; contrahunt tabescentes. Nimia equidem nimis nocet Quercui fertilitas, atq; prolificatio, quę mille nothos, & illegitimos promouendo fœtus Vitæ Thesaurum sæpissimè exhaurit. Hanc secundariam Quercus Prolem è Cœlo demissam superstitiosius existimabant Antiqui, in illaq; Pseudonuminum suorum præsentiam venerabantur. Inter horum, vt ità loquar, innumerabilitatem numerare datur in primis, & agnoscere Globulos illos ex aquositate pumicosos intus,& ceù spongiosos,quamuis ad extrà leuigatos antequam prorsus siccescant plurimarum quidem formarum, & magnitudinum, quorum genus dicitur κηκὶς, idest Galla fructus Quercus; vt in figura sequenti.

Olymp. Nemes.Ecl.11
Ouid. de Medic.faciei
Plin. senior l. 18.
Io.Goropius Becanus in Gallic. c. 5.
Dioscor.l.1. c.146.
Theophr.de H.pl.l.1.& 3.c.8.

Quer-

Quercus cum Triplici, seù Quadruplici Genere Fructus illegitimi, ideſt cum totidem Gallarum paruarum ſpeciebus, quas nos vocauimus Gallulam Tribuloidem, Gallulam Rotundam, cum longo petiolo, atq; etiam breui, & Gallulam Foliaceam.

Et

Ramulus Cocci Piscatorum,
Ex Horto D. Bartholomæi Zuccardi olim Clarissimo
Aldrouando missus.

Et cum sit incertum ex quânam Plantâ proueniant Piscatorum Cocci, seù Baccæ, Coculæ Elephantinæ dictæ, & Gallæ etiam Orientales quibusdam, quæ narcoticam quandã vim habent, & Piscibus omninò noxiam; videtur dicendum possibile, & rationabile esse Cocculas hasce speciem Gallarum alicuius Quercus in Oriente induisse, atq; ex Quercubus extractas ad nos pro Piscium capturâ mitti, ex Arbore propositâ fortassis excerpta.

1 Coc-

1 Coccum Piſcatorium coniunctum ex pluribus.
2 Coccum Piſcatorium aliud. Idem apertum. Idemque cum appendice.
3 Coccum Piſcatorium aliud tuberculatum, & ſinuoſum.
4 Coccum Piſcatorium aliud cum cupula.
5 Coccum Piſcatorium cum pediculo.

Gallarum quidem Genus ſupremum in duo ſubalterna Genera diuidit Theophraſtus in Albam ſcilicet, & nigram Gallam;totidem Dioſcorides vnà cum Ægineta cognouit; quarum alteram leuem, maiuſculam, perforatam, flauam, laxam,ſecundum etiam Galeni placita,fecerunt, alteram verò minus leuem, paruam, omphacitem, rugoſam, imperforatam, tuberculatam, & compactam prodiderunt. Plura his Plinio viſa ſunt eſſe, nam quatuor ipſe, quaternam magnitudinem duarum prædictarum conſiderando, enumerauit.Quibus omnibus hæc naturaliter adſcripſit euenire,vt ſole deGeminis exeunte nocturnis tantum erumpant horis, creſcant,coloremq;de die in diem de albicante in vireſcentem, & ſucceſſiuè in obſcuriorem mutent. Contenderunt alij Gallas ſumpta denominatione à Patrijs diuerſis, ab iiſdem quoq; in viribus diſcrepantes fieri, cum alibi valentiores,alibi magis inertes naſcantur,haſq;Onocididas,ideſt Aſininas,illas veròCicidas ſolidiores non ſolum, ſed in fullonia officina præſtantiores, atrum colorem per bellè inducentes;Præſtantiſſima ſed Galla Cocci nomine inſignita, Piſcatoribus non ſolum ad capturam Piſcium, ſed ad colorem venuſtiorem ſuper quaſcunque alias pannis conciliandum mirificè inſeruit; cuius mentionem viſus eſt feciſſe Dioſcorides inquiens: *naſcitur quoque in Cilicia è Quercubus Cochlearum exilium ſimilitudine, quod illius Regionis mulieres ore legunt, & Coccum vocitant*. Hunc tamen Coccum à Cocco baphico tinctorio nobiliſſimo maximè differre viri doctiſſimi adnotarunt; Huiuſmodi Quercus Ramuli delineatam figuram, quam in Muſæo publico inuenimus, cum varijs Cocci Piſcatorij graphicis imaginibus iam exhibuimus; Cæterum Gallas omnes, & quaſcunq; ſiquis Quercualia, ſeù Roborea excrementa vocaret, & purgamenta, ille appoſitiſſimè loqueretur; nutritiua facultas, atq; Generatiua ambæ valenter agentes in copioſam alimentalem materiam, & ſeminalem, & quodammodò laſciuientes tam varios, & inſolentes pariunt effectus; Hinc datur intueri Veretriformes Gallas, Tuberoſas, & Tuberculatas, ſeù Puſtulatas, (quæ à noſtris ruſticis non omninò ineptè vocantur *Pancucchi*, quaſi Puſtulati Cocci, nam *Panus* Galeno, & Celſo in Medicina ſignificat Puſtulam) Fungoſas, Capitatas, Seſſiles, Galericulatas, Anguloſas, Cornutas, Radiatas, Echinatas, Pileiformes, Foraminulentas, Capillatas, Lanatas, Squammatas, ſeù Folioſas, Aquoſas gemmeas, tam folijs infixas, quam Ribeſij modo pendentes à ramis, Vmbiculatas, Coronatas, Grandes,Minimas, Balanomorpheas, Radicales; alias informes magis adnaſcentias, & facultatis formatricis conatuum aliorum rudimenta quædam, vt Pu-

Theoph.l.3. H.pl.c.6. Dioſ.l.1.de Med. Mat. c.148. Ægin.l.7. Gal.l.7.de Simpl.Med. facult. Pl.l.24.c.4. Gualth. Rhyff. im Dioſc. Sophocles in Antig. Dioſc.l.4. c.43. Gal.lib.3. Art. Celſ.lib.5. c.18.

Theophr. l. 3 1. Hist. pl. c. 5.
L. 3. de H. pl. c. 9.

Pumicosæ Apophyades, Lapidositates, Melleaginesq; è caudicibus verno tempore destillantes, à quibus longe differt ros melleus è cælo cadens super folia coactus, quia hic dulcissimus est, illæ verò nauseabundè gustabiles; eiusdem tamen coactiuæ virtutis effectus Roborum, seù Quercuum duriorum peculiarem esse virtutem cogendi aerium mel tradidit Theophrastus; vndè poterunt quoq; Arbores eædem melligenum exudare succũ, iuxtà id quod Q. Curtius est attestatus, in Hircaniâ .s. reperiri Arbores omninò Quercum referentes, quæ copioso melle scatent antè Auroram ipsam, nam adueniente Sole dulcis ille languescit, & euanescit humor, quò spectat illud Virgilij,

Ecloga 4.

Et duræ Quercus sudabunt roscida mella.

Bodeus in Theoph. de H. pl. l. 3. c. 8
Pl. l. 16. c. 8
Theoph. H. pl. l. 3. c. 9.
Pet. Andr. Matthiolus ex Brasau.
Cicero ep. ad Fab. Gal.

Ad Gallarum naturam proximè accedunt fungi; à Doctissimis propterea Viris obseruatæ sunt quædam pilulæ in Quercubus nascentes, quæ Gallas, & Fungos inter constitutæ videbantur, idest mediam quandam obtinentes naturam, tùm formæ, tùm substantiæ fungosæ, atq; Gallaceæ; inter fungos varij sunt gradus, vndè quidam magis, quidam minùs formosi, atq; etiam vtiles, omnium tamen infimi tenuissimi sunt, qui muscum sapiunt, vel pulmonarium, vel capillarem, Cypriæ licèt veneris in delicijs capitalibus habeantur. Fungum Agaricum Quercinum Allobrogicum exquirunt medici pro benigniori pituitę purgatione. Fungum Quercinum Boletiformem heluones auent, vt egregia conditura edulium parent nobilissimum, vndè non immeritò vocati sunt à Cicerone Fungi omnes Heluolæ, ab Heluonibus ita conditi, vt nihil possit esse suauius; interq; hos omnes, qui solidiores sunt Fungi citrà callositatem, meliores quoq; censentur, vt Hepar Quercinum, vt est Fungus Quercinus carnosæ substantiæ crassus, & maculosus, & castanei coloris à rusticis nostris *Zetula* nuncupatus esui perquam gratissimus; quæ species Fungorum satis notæ hîc non dantur depictæ, sed tantum duæ aliæ species minores, & rariores

Fungus Quercinus alter

Fungus Quercinus Polonicus Moukourk, seù Muscicida, enecãs muscas lacte madefactus, dum accurrentes muscæ illum lethaliter lingunt.

Et quoniam Fungorum, quatenus hæ Plantæ sunt imperfectæ, Historiam non atteximus, quam ad infimum, & postremum Botanologicorum librorum locum ablegamus, vbi quamplurimas, atque mirabiles Fungorum formas, magnitudines, atq; substantias innumeris qualitatibus refertas erit videre, Arboreis simpliciter fœtibus in hoc genere indicatis contenti erimus.

Plantæ verò Quercuum Alumnæ, etsi non possint dici omninò fructus, cum non sint proprijssimæ Quercuum, nec ab intimis originentur Arborum visceribus, cum sementem habeant pro matre propriam, merentur tamen filiæ Quercuum adoptiuæ haberi, cum

A cum ab hisce denominationem sumant, & in suo genere optimitatem obtineant, vndè ἴξία Viscum Quercinum super Quercus nascens, ex semine ex ventre ἰιναδος egesto, sic descriptum à Virgilio,

Quale solet syluis brumali frigore viscum
Fronde virere noua, quod non sua seminat Arbos,
Et croceo fœtu teretes circundare truncos.

Quercinum prorsus dicitur, quia Arbuscula cubitalis est Baccifera albis, rubris, vel racemosis granis maximarum Virtutũ, vt suo loco dicitur, ab eruditioribus dicta Dryos Hypear; apudq; Indos tam Peruuanos, quam Brasilienses à nostrate longè diuersa est, folijsq; multò maioribus prædita. Polypodium tandem Quercinum, & Chamædrym, hoc est Querculam, seù Trissaginem herbas, quæ in alijs quoq; Arboribus nascuntur, & ibi crescunt, licet non adeò Virtuosæ Quercuum incolas dicerem potius, quam proles, quià perfectè viuunt perfectæ suis cum radicibus extrà Quercum, & intrà tellurem, & ideò sat Quercubus erit progenuisse præter genuinas Glandes tot Gallarum, atq; Fungorum species, & ex alieno semine parturijsse Viscum ad hoc vt fœcundissimæ dici possint;
B ex quibus omnibus rebus permoti ij, qui circà rerum similitudines philosophantur, affirmarunt se deprehendisse Quercum totam ad fœcunditatem, tum in viris, tum in mulieribus facere; Arbor enim hæc maxima nascendi auiditatè naturaliter prædita ad omnem naturalitatem propagandam mirè conducere iure merito cognoscitur. Et quoniam facillimos incidit hæc Arbor in excessus, atq; defectus, & sic morbi quam plures in eâdem succedere solent, de his consequenter erit agendum.

Athæneus lib. 9. Æn. lib. 6. Symphor. Hort. 1. 26. cap. 22. Dodon. Pemp. 6. lib. 4. c. 3. Bellon. obs. l. 2. c. 83. Camerar. epit. p. 556. Ionston. l. 4. c. 1. pun. 3. Io: Bapt. Porta. Plut. gram. l. 6. c. 12.

MORBI, REMEDIA.

FRequentes patitur Abortus, monstraq; sæpius parit ipsamet Quercus, quæ cæteros ferè omnes cum reliquis Arboribus cõmunes morbos experta, eos maximopere curandos exquirit, vtpotè non modicè graues, quemadmodũ sunt Scabies, Culices, Vermiculationes, tam internæ, quam externę, Siderationes, Vredines, Sfacelli, Strãgulatus, Tabes, Distorsiones, Tumores, Lachrimationes, Dislocationes, Contorsiones, Carbunculationes, Procidentiæ, Vlcera caua, & disepulotica, Cruditates, &c. Qui
C omnes morbi, eorumq; singuli, si Arborem senem, gibbosamq; apprehenderint, lethales existimantur, nam cum inter efficaciora sint remedia transportationes ad tractus Cœli, Terræque salubriores, siue etiam insignes amputationes membrorum, certum est, quod hæc solum à iuuenculâ admitti possunt Arbore. Quercuum, & Roborum Vermes in primis ex putredinoso calore geniti *Termites* dicuntur, atq; etiam *Cossi*, deindè *Cusi*, vndè Hispani, voce à latinâ parum detortâ, *Gusanos* illos vocarunt, omnes vel ferro, vel medicaméto mactandos. Non desunt alia præternaturalibus à causis prouenientia in Quercubus Animalia, vt Iuli multipedes, Erucæ, Tabani, atq; etiam Serpentes, quos Plinius memorat his verbis, *sic quædam ex imbre generantur in terrâ, quædam & in ligno. Nec enim Cossi tantum in eo, sed etiam Tabani ex eo nascuntur, & alia vbicunq; humor est nimius: sicut intrà hominem tineæ tricenum pedum, aliquandò & plurium longitudine.* Huiusmodi Vermes, & præcipuè *Cossi* notissimi erant antiquitus, ad quos debellandos Agricultores rusticis armabantur instrumentis, & propterea valdè memorati, itaut ru-
D gosi corporis homines ad similitudinem cutis horum animalculorum *Cossi* vocarẽtur ad ignominiam. Sed & ad Gloriam denominata fuit ab ijsdem Familia Romana *Cossuuiorum*, vel *Cossuuianorum*, ex quâ fuit *Cossutia* Vxor Iulij Cæsaris, vt Suetonius testatur in eius Vitâ. Vermiculus item Esculi Galba dictus *Galbæ* inter Romanos nomen intulit, Magna quidem res est paruos istius modi vermiculos tantâ pollere vi, & efficaciâ, vt ingentes, tempore licet longo, sternant Arbores; vndè Musæ selectiores in admirationem adductæ sic cecinerunt.

Arbore quid maius, tineæ quid inanius armis?
Et tamen hæc summas tantula vertit opes.

Cancris atrabilarijs Querneis, qui sæpè tumentes in internis partibus, occultè supplantant Arboream vitam, nulla potest applicari Medicina; nam veluti docet praxis medica, in Hominibus ij curati citius interimunt. Gangreæ autem manifestiores in principio

Theoph. l. 5 H. pl. c. 10. Symphor. Hort. l. 13. c. 1. & sequ. Plin. l. 17. c. 12. Io: Laurem. berg. in Antiquar. l. c. Plin. l. 11. c. 33. Gorop. Gal. lic. l. 5. cap. 1. Bald. Cabel. Epig. select. Gal. de Atra bile c. 4.

Curt. Symphor. Hort. l.13.c.8. Aristoteles 5. de Hist. Anim.c.32 & c.19. Petr.Bellon de Neglecta stirp. cult. c 10, l.4.de H.Animal. c. 8. Arist. l.5. de Hist. Animal.c.27.

cipio sunt curabiles, cum membrorum mortificatio viuificis medicaminibus subleuari potest, vel ea sit in partibus carnosis, vel membranosis, vel neruosis, quæ & nisi probè recidantur, & nitidæ reddantur, nunquam coalescunt, vbi Animalcula concipiuntur adhuc Xylophthora ligniperda, quemadmodum in Animalibus intrà vlcera verminosa reddita solet accidere, illaq; inter Corabos numerari possunt. Has in tractando curationes Botano-chirurgus ab omnibus abstinere debet oleosis, tanquam vitæ Arboreæ Venenis, & præcipuè Querneæ, sed nitrosa potius, sulphurea, sicca, amaraq; humentia in vsum deducere. Quapropter non solum ad prædicta mala, sed ad formicas quoq; infestissimam Arborum luem, optimum erit decoctum Tithymali cuiuscũq; generis, quod cauernis, & porositatibus lignorum copiosè instillatũ Animalcula perimit, & malignam qualitatem euincit. Nec interim prætermittendum est Aristotelis remedium ex puluere origani, & sulphuris inspersum, ad formicarum reliquias totaliter extirpandas per optimum, & ad Araneas, quæ ab Arboribus Quercuum, & Roborum sentiunt seminificè fœcundari, ibiq; vt aiebat Philosophus, *pariunt vermiculos primum paruos ouis propter figuræ orbiculatam speciem, nam & rotundi, iam indè à primo ortu proueniunt, incubant, & triduò peragunt*. Quod spectat ad morbos in malâ conformatione, magnitudinis adauctæ, hoc dubio procul asseri potest, quod omnes Quercuum productiones, quæ ex animalculis putredinosis primò conceptis prodiere, vel quę ab excrementorum superfluitatibus concretę concepêre vermem aliquem morbosæ debent censeri, & curatione indigent; inter quas illæ præcipuæ excrescentiæ erunt, quæ inutiles immò damnosæ in Arbore apparebunt, vt illæ Pilulæ sessiles, quæ interius circà recessus alarum in trunco obseruantur, pediculo carentes, & in meditullio cauæ, superficie versicolori, maculis luteis, & nigris variegatæ, quandoq; etiam rubescentes circà vmbilicum, exiguoq; foramine interpunctæ, vndè Ips aliquis, vel Ipes fuerit egressus, de quâ Pilulâ Theophrastus clarè videtur esse locutus, vbi de Robore verba faciens, inquit. *Inq; Ramorum alis Pilulam aliam gignit græcè*, σφαίριον *sinè pediculo* Κοιλόμισχον, *idest concauo sessile*. Additq; quod apertæ istæ pilulæ nigræ sunt, & putres; in illisq; amaram inanitatem reperiri obseruauit Plinius, quæ inanitas solum adest, dum siccescunt eædem pilulæ, cum anteà putrilago nigra totam concauitatem occuparet. Hisce affines sunt Fungi plurium formarum, & magnitudinum, atq; etiam Muscositates, vt in Schematibus subsequentibus,

De Hist. Pl. l. 3.c. 8. Lib.16.c.7. & 8.

Cœterum Arboreum Hepar male affectum, atq; etiã Viscera semicorrupta indicant Fungi omnes pendentes à materiâ glutinosæ pituitę secundum Plinium *Lib. 22. capite 23.* & nunquam optimi alimenti esse poterunt, sed vel pessimi, vel ancipitis, quorum expetitæ comestionis mirabatur Plinius, dum scripsit: *Quæ voluptas tanta ancipitis cibi? quos tutius est ne attingere quidem*, quod & aduertebat Galenus *lib. 2. de alimentis. Item de Euchim. & Cacoch. lib. & de Atten. vict. lib.*

Aliqui ex Nosomychis, id est Morbosis Fungis prædictis.

1. 2. 3. Sunt veluti Cochlearia quædam, in quibus Natura ludere visa est, materiam aliquam intrinsecè magis, quàm extrinsecè colligens superfluam, sed semper putrilaginosam, cum qualitate aliquâ prauâ coniunctam.

4. Fungus Arboreus ad escam igneam parandam idoneus, ex ligneâ rariore, & minus durâ substantiâ, quæ mollescat, & minimè frangatur.

5. Fungus colore chermesino pulcherrimo adnatus ligno, quem caloris excessus πυρῶνας intemperatissimum declarat, & fortè perniciosum.

Galē l.7.de simpl. med. fac.

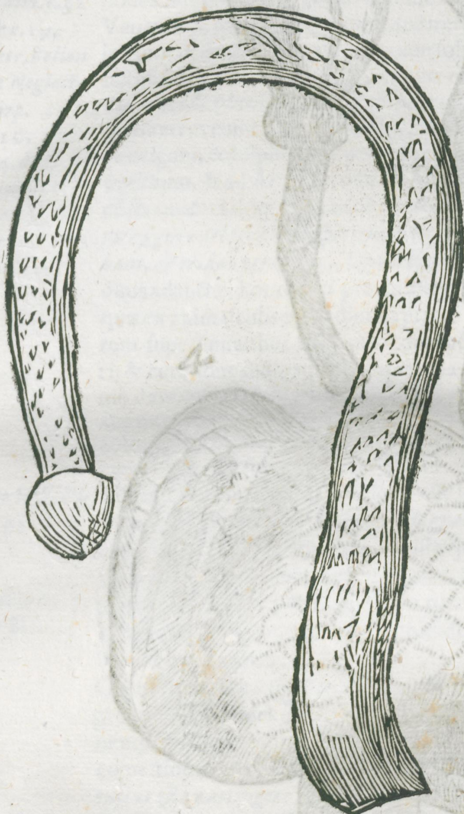
Omnes

Omnes hæ Fungorum variæ, atq; diuersæ constitutiones, tum quo ad figuram, tum quo ad colorem, atq; ad substantiam, vel omninò putrilagineam, & puluerulentam prauam intus, vel carnosam laudabilis conditionis, aut demum lignosam inutilem in omnibus ferè oriri possunt Arboribus, verum in Quercu, & Robore ob naturam harum Arborum valdè communem cum sæpissimè obseruentur, iisdem primariò adscribi poterunt Arboribus; Illorum itaq; delineationes hic afferēdas iure meritò existimauimus; reseruando particulares nonnullos Fungos, qui alicuius sunt Arboris speciei proprij, quos in particularium illarum Arborum Historijs collocabimus.

Fungorum hic inter variorum icones addam ſpecies, ſeù formas duas à me, dum aliæ imprimerentur, obſeruatas Domi meæ, natas ſubterranea in Cella ex Roborei Ligni albumine circa nodum, & propè terram ſub alijs combuſtibilibus lignis locato, reflexum quoddam, debileq; lumen è remota ſatis ferrea feneſtra horizontali recipiente, candi-

Fungus Anguinus.

Fungus Gallipes.

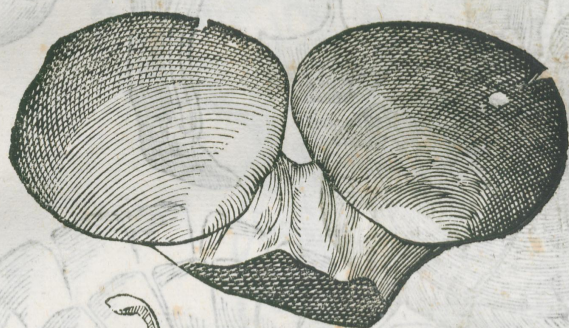
dos

A dosambos, folidos, nulliusq; prorsus odoris, non omninò tamẽ insipidos, quorũ alterum *Anguinum* vocaui, alterum verò *Gallipedem*; Quod si Botanicis licuit *Alectorolophum* Herbam, hoc est *Christam Galli*, & herbam *Ornithopodium*, idest *Auis pedem*, à similitudine partium Animalium nominare, non erit inconueniens ab Angue, & â Pede Galli hos Fungos appellasse, & de ijs hac allusione ad cæteros Aldrouandæos libros, & præcipuè de Auibus, & Serpentibus, cecinisse.

Anguibus, atq; Auibus quid nì componere plantas
Anguini hi Fungi, Gallipedesq; petant?

Alij sequuntur insolentioris formæ Fungi Quernei, vel Roborei.

I

2

4 3 5

6 7

1. Fungus Arboreus mollis carnosus, Diglottis dictus, colore rubro.
2. Fungus Geminus coniunctus, folijs veluti Quercinis amplis ab altera parte ornatus, multisq; lineis vtrinquè insignitus.
3. Fungus rotundus cum radice figuram calicis, vel napi referens.
4. 5. Fungus in Assere Quercino Nauis natus, Pezites dictus, pronè, & supinè depictus.
6. 7. Fungus forma spatulę in ligno Quercino Nauis genitus, supinè, & pronè delineatus.

Fungi ſpecies conferta, quæ adnaſcitur Arboribus, præſertim Radici, *Famiola* vulgò dicitur, dum eſt parua, quià multitudinẽ refert, & dum maior fit, dicitur *Ragagna*; Germanis Auricula leporis. Hi à multis tutiores cæteris exiſtimantur, quia non veniunt à materia Eterogenea ignota, quamuis Poeta Venuſinus cæteris Pratenſes prætulerit *pratenſibus optima Fungis-natura eſt*. Animaduertit Plinius fungos, qui in coquendo duriores fiunt, eſſe noxios. Pyra tamen, & Acetum ſunt ijs contraria, & veluti eorum Alexipharmaca.

Lib.2 ſerm.

l.22.c.23.

Fungus, qui vulgò dicitur Lingua Canis.

Fungus alius colore Chermeſino, fortè deleterius: Albidiores quià Fungi in genere ſunt cæteris omnibus tutiores iuxtà Ouidium colligendi *Fungos colligit albos*.

Plin. l.22. c.23.

Fungi ſpecies, quæ vulgò dicitur *Orchiella*, ſeù *Orcella* ideſt *Auris*. Sed dentium potius imaginem repræſentat.

Lib.4.Faſt.

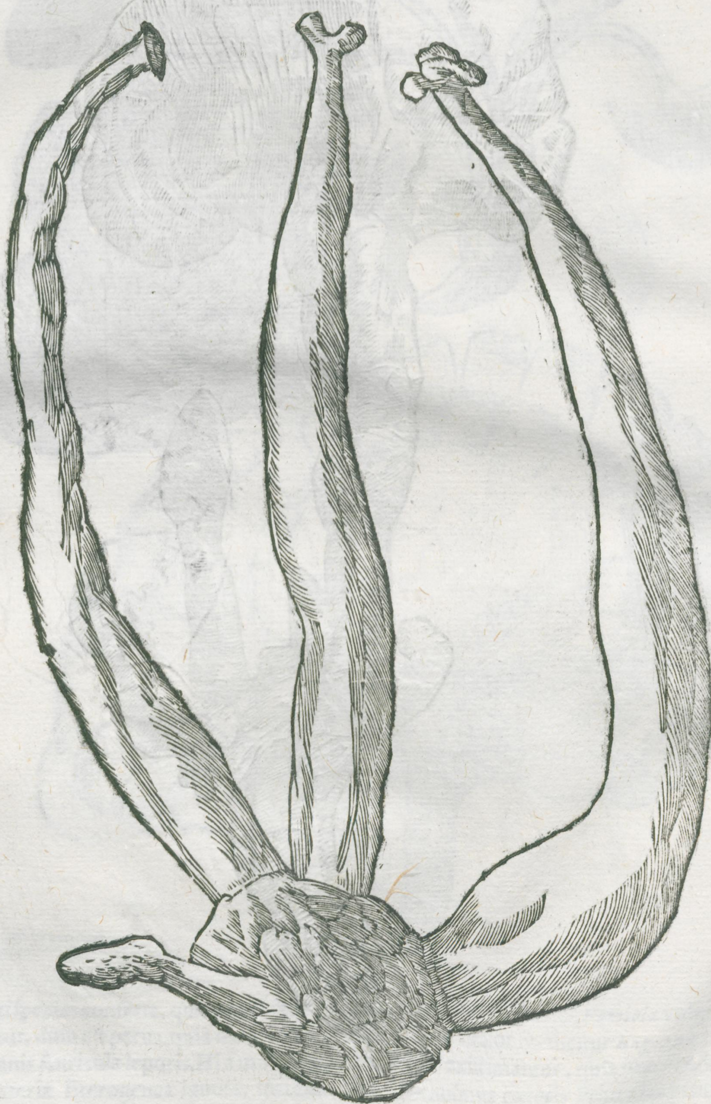
Huiuſ-

Fungus Ventilabri figuram habens.

Huiusmodi formarum insolentiorum Fungos artificiatas, vel naturales varias referendo res, dici potest à copia pendere excrementorum alimentalis Arboreæ substantiæ variè coctorum, seù putrescere incipientium cum varijs caloris, & humidi gradibus, nam qui subtiliores, & longiores sunt plus caloris, & aereitatis obtinuisse, qui verò crassiores sunt plus esse terrenos eos constabit.

Fungus Arboreus Tricornis.

Fungus Arboreus in quo ſunt Rictus, ſeù Effigies Animalium. In noſtro Muſæo Aldrou.

Lichen Arboreus, ſeù Impetigo Morbus, & Mentagra quædam, atq;

Pulmonaria Arborea Fungoſa, quæ eſt morbus quidam cutaneus in mala conformatione magnitudinis auctæ exitio facultatis alteratricis, & excrementorum copia. Poſſet quoq; dici Pulmoniâ laborare Arbor illa, in qua hæc Pulmonis apparet figura. Hunc affectum præcisè vocarē nimiam Arborum Hirſutiem, & piloſitatem complicatam ad ſimilitudinem plicæ polonicæ in hominibus; curatur autem hîc morbus abradendo, & ab ſtergendo peroptimè cutem Arboream, atq; ramos ſublucando ad vmbram remouendam, ſoliſq; radios captandos. Muſcoſo de Genere Pulmonariam hanc Khuenius in Zodiaco Med. carmine proſecutus eſt.

Muſcus

A *Muscus in Arboribus quoque Pulmonaria serpit,*
Pulmonum à formâ vulgato hoc nomine dicta,
Licheni similis, sed latior, aridiorque
Inferiore sui pallescens parte, virensque
Exteriore, notis, maculisque aspersa quibusdam,
Repit in vmbrosis syluis, &c.

Lib. 5.

Multæ insuper in Quercubus protuberantiæ, & callosæ durities, & ceù Tophi arthritici obseruantur sub cute, & in ipsius carnis interstitijs, hiq; tumores adeò duri euadunt aliquandò, vt lapides æmulentur, alij videntur viscera, & cutim perforare, quemadmodum ij, qui Claui nomine notantur, quorum curatio, si discrasia sit totalis in Arbore, impossibilis erit, si verò partialis solum difficillima sequetur propter immodicum à statu naturali partis illius, vel vnicæ recessum. Hinc ad vires medicas Quercuum perscrutandas inuitamur.

B

VIRES, ET VSVS
In Medicina.

ADstringens, Glutinansq; Facultas Quercubus omnibus inest, quâ mediante sanguinem fluentem sistere valent hæ Arbores, & ad immoderatas quascunq; humorum excretiones suas mirificè opponunt tenuiores membranas, quas lignum amplectitur, & cortex, similiterq; corium fructus, & eductio, celeberrimumq; illud Vnguen ingrediuntur constrictiuũ, quod Comitissæ vnguentum nuncupatur Gulielmi Varignanæ Bononiensis medici vetusti inuẽtum. Folia itidem præclaras sanè prærogatiuas in sanandis quampluribus obtinent malis. Vnicum ex illis linguæ superpositum contrà stomachi ardorem mirificè operatur; imò quia nil aliud imbecillum, & flaccidum stomachum æq; roborat indefectu Glandis, ac Querna folia, sunt, qui Glande non expectatâ ijsdem adhuc recentibus ad eundem finem quotannis aliquot veris die- C bus vtantur, quo facto confidunt se toto anno validis ventriculi viribus nixos, nullo morbo à recto sanitatis statu posse depelli. Eadem adhuc tenella, & rubescentia vino decocta, & gargarizata dentium dolores sedant, & insessibus adstringentibus addita saluberrima sunt, ex quibus aqua elicita faucium inflammationes dysenterias, omnesque sanguinis fluxus mirificè curat; ex ijsdem folijs recentioribus contusis emplastrum cum vino calente rupturis, & vulneribus superpositum sanationem efficit, quod Galenus ipse experimento certissimo comprobauit. Prædictas præter Virtutes habent folia Quercina vim alexitericam venena propulsandi, vtpotè quæ serpentes attactu solo perimant iuxtà Democritum; hinc eruditus ille cecinit

Dioscor. l. 1. c. 121.

In Praxi med. tract. 16. c. 4.

Gorop. in Gallic. l. 5. p. 137.

Constant. Agric. l. 13. cap. 9.

Gaudent. Merul. mir. f. 347.

Toxica decoctum Quercus innoxia reddit,
Ex tepido tantum si tibi lacte detur.
Laxa valet firmis astringere corpora vinclis,
Nectere vel succo vulnera magna suo.
Attamen & flatus generat, capitisquè dolorem,
Sed redimit parum commoditate malum.

Iodochus Harchiusin enchiridio med. simpl.

D Farina rursus vel foliorum, vel corticum, vel calycum efficax est remedium ad sordida vlcera, & chironia, & omnem oris, gingiuarum, dentiumq; putredinem nihil æquè curat. Quibusuis alui, & ventris fluxibus quælibet Arboris pars medetur. Roboris Corticem aduersus venena potentissimum esse remedium nonnulli auctores tradunt. Gemmæ illæ Herbaceę, quæ folijs Quercuum innascuntur in Maio collectæ, & in vitro suspensæ contrà solem aquam dabunt, vt docet Crollius, quæ ad hernias, & rupturas inunctione mirabili curandas confert; idemq; operari asseuerat quæcunq; tubercula ramis tenerioribus Quercuum adnascentia, quæ tam recentia, quàm sicca, & in puluerem redacta Pesti feliciter opponuntur. Aqua item quæ in annosarum Quercuum cauitatibus collecta stagnat singulari habenda est pro remedio ad scabiem, omnesquè impetigines, lichenasquè, & tam in Hominibus, quàm in Pecoribus expertissima. Aqua insuper ex Quercuum antiquiorum partibus plerisq; destillata in Maio Mense, dum

De signat. int. rerum.

Tragus l. 3. cap. 72.

Dorſtenius in Botanico

dum vigent intimæ humiditates fluxum quemcunque, ſiuè album, ſiuè purulentum, ſiuè ſanguineum emendat, grumoſquè ſanguineos per contuſionem collectos exprimit foras, atq; propellit, idemq; præſtare dicitur aqua per alembicum è Glandibus ipſis deſtillata, & propterea prodeſt vtraq; iſtarum aquarum immundo', & putreſcenti Iecinori, Remediumq; affert Phthiſi incipienti; Puncturæ ſimiliter lateris magno eſt iuuamento; vlcerata ſanat inteſtina; contrà calculum lumborum, & veſicæ conducit; linteolis, applicita membro alicui inflammato valenter refrigerat; antiqua demum crurum vlcera lotionibus ſanat iteratis. Glandes ipſæ ſolitariè acceptæ quoquo modo ſumantur, venenis reſiſtunt, lumbricos necant, & expellunt, vrinam cient, calculum frangunt, & maximè puluis earum, flatus quamuis tantiſper excitent, ſtranguriæ medentur; fluxus ſiſtunt muliebres; cortexq; earum particulariter in aquâ, & aceto decoctus, & emplaſtratus igni ſacro medetur; earumq; capula, ſeù calix græcè ὀμφακὶς adſtringit valenter, & dentes commotos in vini rubri decocto per collutionem firmat. Prædictas Quercuum vires hoc carmine Durantes expreſſit

Io. du Choul de Qu. var. hiſt.

In Herbario lit. Q.

Deſiccat Quercus renum, minuitquè Lapillos,
Aſtringit, cohibetquè vteri muliebria, & alba
Profluuia, & pollet contraq; venena, febreſq;
Peſtiferas: ſiſtit iecoris fluxuſq;, leuatquè
Ventriculi ardores, ſcabieiquè vlcera ſanat:
Sanguini & eiecto, dyſentericiſquè medetur,
Cœliaciſq; ſimul: Glandes genitalia ſanant
Vlcera, & vrinam emittunt, proſuntquè veneno
Morſibus infectis: ſimul inflammataquè mulcent.

Partes tamen Quercuum ſimilitudines rerum varias gerentes peculiariter valent ad præſignatos tollendos morbos, vt Radix ſerpentiformis, quæ lacte decocta, vel in ſubſtantiâ extrinſecè adhibita ſerpentum ictibus venenoſis ſuccurrit; ita etiam Glandes Genitalium morbos curandos reſpiciunt, immò capita ſerpentum dum æmulantur, capitalia eorundem vulnera innocua reddunt; hinc Tragus Botanicus præclarus docuit eos, qui à venenatis animantibus, aut ſerpentibus morſi, vel icti fuerint, ſiuè etiam venenum illorum quomodocunq; hauſerint vel cantharidas ſumpſerint, itaut ſanguinem mingant docuit inquam bibere Glandes in puluerem redactas, vt ſanentur, nam hoc remedium venena expugnat, & tollit, tam per vrinam eam protrudendo, quàm per alios modos expulſionis commodiores. Vltimas Quercuum reliquias ſi quis ſectetur carbones ſcilicet, atq; cinerem, vires medicas non modicas in illis inueniet; nã carbo querneus cum melle tritus carbunculum curare egregiè dicitur, eiuſdem quoquè crematæ Quercus optimos cineres à chymicis ductu Plinij obſeruatos in Salem virtuoſiſſimum coire certum eſt, nam apud Plinium legimus *Quercus optima, vt quæ per ſe cinere ſyncero vim ſalis reddat*. Ex eo itaq; concinnari poterunt optima, & efficaciſſima remedia corroborantia partes intimas noſtri corporis, & illas per expreſſionem quandam ab infarctu maligno liberantia; remanent modò remedia conſideranda, quæ petuntur ex Galla, Viſco, Polypodio, alijſq; ſimilibus conſiderabilioribus adnaſcentijs; vndè primò veniunt inſpiciendæ Gallæ, quæ cum æquali pondere lini ſeminis dolores ceruicis ſedant ex Plinio, quoniam ſecundum Dioſcoridem hæ debeant dupliciter coſiderari, earum quoq; vires medicæ duplicem inſpectionem requirunt, ſic enim Dioſcorides ſcribit. *Omphacitis parua quidem, ſed tuberoſa, ſolida, & nullo foramine peruia. altera plana, leuis, perforata; eligi debet omphacitis, quæ efficacior eſt, & vtriſq; vis vehementer adſtringens; tritæ excreſcentias in carne, fluxiones gingiuarum, & vuæ, atq; oris exulcerationem cohibent; nucleus cauernis dentium inditus dolorem ſedat, crematæ carbonibus donec igne flagrent, & vino, aut aceto, aut acidamuria extinctæ ſanguinem ſupprimunt. Decoctum quibus inſidere expedit efficax eſt contra vuluas procidentes, fluxioneſq;. Capillos denigrant aceto, aut aquâ maceratæ. Diſentericis, cœliaciſq; cum vino, aut aquâ tritæ conuenienter illinuntur, aut bibuntur, opſonijs addi debent, aut integrè in aquâ percoqui, in quâ nonnihil excoquendum eſt, quod his affectibus conferat; in ſumma his vtendum ad aſtringenda, aut ſiccanda quæ opus ſunt*. Lignum mox Viſci Plantæ in Quercubus naſcentis decantatiſſimum ingentibus, atq; copioſis præditum eſt virtutibus; nam ſimpliciter collo geſtatum & digitis circundatum contra morbi Herculei

Oſuald. croll. de ſig. rer. int.

de ſtirp. Hiſ. l. 3. c. 70.

Lib. 31. c. 7.

L. 20. c. 20.

L. 1. c. 123.

A lei venenatas auras, & proſtrationes verior eſt Hercules Alexicacus; ab eius tamen Glutine fructus maximè cauendum eſt, ne os intret, quia maximopere exitialis cordi, capitiquè nocens deprehenderetur, vt Nicander præmonuit his verbis

Sic miserè afflictus vix tandem ducere preſſo
---Ore poteſt animam

In Alexipharmacis.

Sed illi tantum extrinſecus vſurpato fidi poteſt, cum humores ex alto extrahat, digerat, diſcutiat, Phymataque, auctore Dioſcoride, parotidas, & cœteros abſceſſus cum reſinâ, & cerâ ad maturitatem perducat; cumq; Thure vlcera vetera, & malignos abſceſſus molliat, lyenemq; cum Gagate lapide, aut calce, ei ſuper impoſitum minuat; ligni autẽ eiuſdem Viſci Quercini ſubſtantia in aquâ vitæ bibitâ pellit febres, & apoplexiam, aut vertiginem, & corporis tumores; cumq; Hepaticis ſimplicibus ſumptũ præſeruat à leprâ; eius puluis ſuper ſtrumas cum reſinâ, cerâ, & Galbano diſcutit puſtulas, pannoſq; omnis generis diluit; cuius virtutes Iodochus Harchius hiſce verſibus egregiè compendiauit.

In Enchir. Med.

B *Diſcutit, emollit, trahit, & tubercula quæquè*
Maturat, moles indè lienis abit.
Sic fœdâ ſcabie, & leprâ, & lentigine corpus
Fœdatum, nitidâ contegit indè cute.
Quod legis è Quercu morbum curare caducum
Viribus occultis creditur eſſe potens.

Sequitur conſideranda δρυόπτερις, id eſt Filix Quernea, polypodium dicta, de quâ herba dicendum venit in re medica eam eſſe, quæ ad plures morbos ſanandos à medicis, atq; pharmacopæis præſcribitur, atq; paratur, & præcipuè ad affectus melancholicos, & ad morbum comitialem; ſaporem ipſa præfert parum dulcem, cum ſubamaricie tamen, auſteritateq; aliquâ, necnon aromaticitate linguam, licèt ignauiter, feriente; calefacit, atq; ſiccat, primas quoad qualitates in ordine ſecundo, facultateq; potitur humores craſſos, lentos, viſcidoſq; tergendi, digerendi. ſiccandi, necnon atram bilem, & pituitam detrahendi, verum imbecilliter; & ideò cum alijs miſcetur medicamentis, iuxtà methodi medendi præſcripta, cum illa indigeat magis adiuuantibus, quam corrigentibus; ex huius herbæ radice fit principaliter ſyrupus de Polipodio ſolutiuus in noſtro C Antidotario Bononienſi nouiſſimo deſcriptus, ingrediturq; partialiter nobiliora compoſita, vt Catharticum Imperiale, Diacaſſiam, Diacatholicon, Diaſenam, Decoctionem Epithimi Meſue, &c. Polipodio proximà accedit Chamedrys, ſeù Quercula, ex quâ fit Syrupus non infimæ efficaciȩ, ad menſtrua prouocanda, obſtructiones reſerandas, internaq; viſcera confortanda deſcriptus in Antidotario noſtro Bononienſi nouiſſimo. Muſcus tandem Quercinus, primò exilior, & albicans Coſmeticæ Medicinæ ad pulueres cyprios componendos inſeruit, refrigerat, & adſtringit, digerit, ſomnum inducit, roborat ventres, præcauet abortum; Lychenas efficaciter currat; pulmones refrigerat, adſtringit, digerit, ſiccat, abſtergit, vulnera glutinat, valet ad tabem, pectoris, & pulmonis vlcera, & ſputa cruenta. Ad vulnera, & pudendorum vlcera, & ad vtrunq; muliebre profluuium; dyſenteriam quoque, & billioſos vomitus tollit; cœtera lubenter prætermittimus, nè tædio nimio afficiantur Lectores, & quià nimis ampla eſt Quercuum tractatio, vſum tamen illarum in cibis peruetuſtum, & omninò antiquatum, quoad Homines ſaltem, ne in tantâ copiâ defectus vllus appareat, breuiſſimè D proferemus.

Dioſc. lib. 4 c. 188.

Pag. 264. & 265.
Antid. B. p. 10. 25. 30. 57.

Pag. 238.

Auctor ſtir. Sileſiac.

VSVS IN CIBIS.

Communiſſimum Antiquiſſimarum Gentium victum fuiſſe Glandes conſtat apud omnes; cum enim Panis adhuc vſus ignotus eſſet

Mortales primum ructabant pectore Glandes,

Et propterea Plutarchus dicebat Quercum inter Arbores ſylueſtres fructus copiâ, & bonitate præſtantiſſimam. Illa tamen, vbi meliorem, & ſapidiorem naturam ſortiebatur, fiebat acceptior; & hinc M. Varro, referente Aulo Gellio in Satyrâ, quæ περὶ ἐδεσμάτων inſcribitur, inter exquiſitos multarum Gentium fructus Glandem Ibericam poſuit.

In C. Mario pag. 195.

Luſi-

Strabo l. 3. Geogr. Symphor. H.l.1.c.7. Lib.16.c.5. & 6. Ex Aulo Gellio, & Macrobio. Tacuino 4. Domo.19. Galenus lib.de Cibis boni,& mali succi.

Lusitani vetustiores, vt tradit Strabo, & ij, qui Montani erant, vel post inuentas fruges, ob annonæ penuriam duabus anni partibus Quernâ vescebantur suaui Glande, ex qua desiccata,& mola subacta farinam in Panis vsum recondebant ad Ver,& Hyemem transigendam; Glande quoq; Allobij Sarmatiæ Populi non incommodè victitabant, id referente in Stromatis Clemente. Glādes ob id multarum Gentium opes fuisse Plinius adnotauit; eæq; nonnullas apud Nationes adeò gratæ sunt gustui, vt bellaria Cereris, quia dulces (quo pacto vina dulcia Bellaria Bacchi dici possunt) appellabantur. Plurimum quidem nutriunt Glandes, quamuis ægrè digerantur frigidæ in primo gradu,& siccæ in tertio, si Elluchasem Arabo scriptori credimus, quarum temperiei correctionē coctio, & saccharum inducunt.Glandiū autē cibus in genere licèt,moderatissimam ad speciem redactus belluinam operatur nimis fortem nutritionem, rusticosq; admittit solùm comestores; ad asperiores quippè labores perferendos artus indurat,visceraq; ferrea ferè reddit. Huc spectare videtur illud Apollineum ad Lacedęmones oraculum, quo Glandiphagi Arcades inuicti pronunciabantur

Glande satur multâ obsistet tibi plurimus Arcas
Nostra tuis non sunt contraria Numina cœptis.

Quibus Populis adeò placuerunt Glandes in esum, vt soli dicantur inter Græcos

Frugibus inuentis ausi defendere Glandes.

Theophr. l. 2.c.24. de Causis Plātarum.

Strabo l.3. Geogr.

Multa quidem sunt Animalia, quæ Glandem auidissimè exposcunt, atque sectantur, quâ mirè pinguescunt, & in genere Auium Picæ cognominatæ Glandariæ, quæ Glandes studiosè colligunt, terræq; recōdunt,& obruunt more formicarū.Ipsis quoq;cōtusis à nostratibus Indicæ Gallinæ, seù mauis Gallopauones nuncupare,libentissimè saginantur. Minores vlterius inter Quadrupedes Gliribus, Sciurisq; adeò placent, vt in Arborum cauernulis,& vbi proprias incolunt solitarias, & taciturnas sedes horrea sua ditantes, habeant quo famē rodant dum cætera torpent. Aquatilia sed inter Animalia Glande Piscis vescitur Thynnus auidissimè, atq; enormiter pinguescit. Inter tamen cuncta, quæ Glande pro cibo delectantur Animantia, illa sunt dubio procul præferenda, quæ magis terrena sunt; En Roboreis inhiantem quàm maximè folijs Capram, quæ dum fructus minimè carpere potest, postquam Arbores denudauit,arentia lambit saxa

---- Sine frondibus Arbor
Nuda riget, lambunt arentia saxa Capellæ.

Gaud.Merula l.3.mirab.f.160. Remb. Dodon.Pempt. 6.l.4.c.2. Colum. l.7. c.9. Cresc.l.9.c. 77. Plin.l.15. c.29. M.Varro l.2 de re rustic. capite 4. Comm.4.l. de rat.vict. in al.c.102 Cato de re rust.n.60. & n.54.

Ann. 1657 insolēs Boum,&Vaccarū interitus ex Glāde comestâ

En sues, qui suas esse Glandes prætendunt, quas iugi grunnitu ab alijs repetere videntur brutis;ipsos Glandibus felicissimè crescentes huiusmodi cibo videmus,amplo,& quadrato corpore, ventre promisso, clunibus vastis, crassæ, & glandulosæ ceruicis, rostris breuibus, & resupinis, carneq; solidâ, quæ ad murtata farcimina, apud nos Bononienses, vbi famigeratissima sunt *Mortadelle* dicta,exquisitissima, & perfectissima est,vtpotè suauissima, temperatissimaq; & ad epulādum propriè à naturâ nobis donata, vt rectè M. Varro discurrebat; vndè nos quoque nostris diebus Glande vesci non male diceremur, dum eiusmodi Animalium Glandeâ substantiâ saginatorum, tam sapidè vescimur carnibus. Glās adeò proportionata est suaptè natura suibus nutriēdis,vt nunquā illis nocua, vel minima ex parte fuerit comperta, sicuti è contrà Bouillo generi perniciem attulisse quandoq; fuit obseruata, & eâ præsertim tēpestate autumnali valdè inæquali, & Glandes, antequam maturescant syderante, rubiginosisq; morbositatibus inficiente; Geoponicorum ob id prudentissimus M. Cato Cibaria Bubus indicens singulis Iugis in Hyemem Glandis quidem modios 240. seruari iubebat, sed cum ijs dimidium Lupinorum simul cum Glande in aquâ maceratorum,nè inconuenientia sequantur,quæ nos paucis abhinc annis in agro nostro Bonon. obseruauimus,dum horum Animalium glande Hyemali impræparatâ, vitiosâque pastorum, pleraque ex improuisò moriebatur, in quorum ventribus exenteratorum plurima glans indigesta turgens, & germinans reperta fuit; Fuerat enim maxima eo anno copia Glandium, sed prauæ dispositionis, cui præcesserat fœni, palearumq; non modica caritas, vnde rustici cogebantur ex abundantioribus Fructibus alere Boues; qui tamen natiuam temperiem in illis ob stupefacientes ruminationis motum extinxerant, cum quo vitam quoq; ademerunt; Suaderem ergò vt suibus Glandes relinquerentur, illisq; solis seruandos esse huiusmodi Fructus villici crederent; Nimis enim discrepant Bouinæ, & Suillæ carnes temperamento:nam illæ sunt frigidæ in primo, & siccæ in secundo gradu, hæ verò è contrà cali-

A dæ in primò,& ſiccæ in ſecundò, & propterea inſociabiles, vndè piaculum grande committunt ſubdoli ſalſamentarij, qui melancholicas, & terreas carnes ſimul cum teneris, mollibuſq; pinſunt, nam hæ aromaticitate exiccatiua adiūcta ambroſium fiunt edulium, illæ verò nec digna duris meſſorum ilijs euadunt cibaria; Ad Myrtum itaq; fauore ſuillarum Glandium canat ſyncerior quilibet ſalſamentarius, & ſuillorum Farciminum fabricator, vt ſummis, & Principibus viris haud in gloriè ſeruire poſſit. Sic & ipſe merebitur de ſuis mercibus ceciniſſe Martialem.

Qui Palatinæ caperet conuiuia Menſæ,
Ambroſiaſque dapes, &c.

Et quià ſublimium Virorum dapes ad gelida nos reuocant Ganeæ pocula Græcis,& Romanis olim familiaria, quæ nunc communiſſima ſunt; Sciendum eſt, niues in ſubterraneis foſſis conditas,& in ſeram ſeruandas æſtatem, non alio melius tutandas eſſe contrà liquabilitatem remedio, quam querneis frondibus copioſè ſuperpoſitis, cuius rei tribuunt inuentum Alexandro illi Magno Imperatori, qui nonniſi magna, tam animi, quam corporis viribus voluebat. Querneis tandē Arboribus meliora quæq; ratione ci- B bi vndequaq; ſuauiſſimi ab ipſis prodeuntis debemus; nam in vaſtiſſimis vſq; Herciniæ ſyluæ tractibus hæ Arbores, quas ſeptentrionales ſæuiſſimæ non terrent Vrſæ, maximè rigentes mellificarum Apum in officinas innumerabiles, atq; tutiſſimas ſe totas vertunt, de quibus cum Heſiodo ſic concludere poſſumus.

His multum victum tellus fert montibus altis
Quernus apex Glandes, medium dat Robur Apum vim.

Immò cum Plinio, qui ſcripſit, *Robur fert Boletos, ſuilloſq; gulæ nouiſſima irritamenta, quæ circa radices gignuntur; fert & mella, &c.* Hæc mihi dant animum, vt varij Quercuum vſus explicandi dulce melos haud ineptè ſapiant.

Hucuſq; ex vnâ pendentia munera causâ
Vidimus; à variâ conſpicienda manent.

Elluc elim. Tac. San. 14. Emin. Cardin. de furno lib. de cōſeru. ſan. cap. 42. Hip. l. 2. de rat. vic. & l. 3. de alim. Platina de Hon. volup. & valet. li. 4. & l. 6. Lib. 8. epig. 39. Mizald. memorab. cēt. 4. nu. 76. Io. Gorop. Becan. in Gallicis lib. 5. pag. 318. Lib. 16. c. 8.

VSVS VARII.

C MIlitaris virtus, cum cæteris præſtet, tanquam ſtudiorum omnium etiam forenſium tutamen, atque præſidium, fortibus,& nō ignobilibus inſtrumentis vti ſemper conſueuit; Vndè Triumphales currus quernei, apud Antiquos Iouis Inſignibus,& ſceptro exornabātur. Bellicæ quoq; Turres ambulatoriæ, quarū Temonem Heſiodus vocabat δρῦς ἔλυμα, & alia Martis machinaméta tā oppugnatoria, quā defenſiua firmiſſimis Axibus, & Trabibus Roboreis componebantur. Victoribus captarum Vrbium,& Arcium perpetuo Quercus ligno ſimulacra in immortale decus eorundem erigebantur; ſic quoq; vnum præ cunctis Querneum ſtipitem ad Trophea de Hoſtibus victis, & ſuperatis erigenda, ſpolijs induendum pretioſis perquirebant generoſi olim milites; cuius rei meminit Virgilius:

Ingentem Quercum deciſis vndiq; ramis
Conſtituit tumulo: fulgentiaq; induit Arma.

Ex Robore Phalanta, hoc eſt Palatia fiebant antiquitus in tota, & integra orditura non ſolum, ſed in tabulatis, tectiq; ſcandulati contextu ſchidiarum Roborearum; ex eodem D ligno fiebant Portæ, feneſtræ, & Hercij, ideſt Portæ pendulæ, & recidentes, ſeù Catarrhactæ à verbo græco καταῤῥίπτω, quod eſt proijcio, vulgò *Saracineſche*, de quibus Cæſar in comm. Ab his Iupiter Herceus dicebatur, quoniam intrà Domos, intraq; ſepta ceù penetrale Numen colebatur. Tanta eſt Roboris fortitudo, vt igni egregiè reſiſtat, alijſq; elementorum iniurijs. Robora fumus probat robuſtiſſima, quia videmus ſudes roboreas ſuper caminos ignis ardētis tranſuerſaliter poſitos, ſuſtinenteſq; Ahenos bullientes diù durare, vndè Virgilius cecinit:

Et ſuſpenſa focis exploret robora fumus.

Idem Roboris lignum fluuiatiles, atq; lacuſtres ad naues pangendas vtiliſſimum eſt. Hinc apud Reuſnerum.

Fundatura rates, innataq; rupibus altis
Educat arboreum Robora denſa nemus.

Cicer. pro Mur. Plin. lib. 7. c. 56. Ammian. l. 23. Veget. lib. 4. cap 14. & cap. 19. 21. 22. 23. 11. Aen. Lucanus 3. Belli Ciu. Georg. 1. Plin. l. 16. c. 40. Reuſn. in Pom.

Calcagn. de re naut. Querneam similiter Carinam commodissimè, & feliciter subiectam experiuntur Nauicularij. Alexander Cornelius, vt auctor est Plinius, Arborem, ex quâ facta fuit nauis Argo, quâ Iason cum Græciæ Heroibus in Colchum Insulam vectus fuit, Eonem appellauit, Robori viscum ferenti similem, quæ nec aquâ, nec igni poterat corrumpi. (Lib. 16. c. 39.) Vt autem idem succedat de Robore, aut Quercu in nostrorum temporum nauibus, non sunt confundenda, simulq; iungenda diuersarum specierum Quernearum ligna; vt Quernea proprijssimè dicta, & Esculina Roborea iuxtà Doctrinam Vitruuij, atq; Palladij, & vt durabiliora sint, non in Vere, sed in Brumâ cædi debent decrescente Lunâ, alioquin putrescent citò, atq; contorquebuntur. (Archit. l. 7. cap. 1. De re rust. l. 1. cap. 9.) In vsus porrò non tam Belli, quàm pacis, æquè apta volunt haberi Robur, & Quercus, quamuis Roboris aliqua species nimium syluestris extremam propter scabritiem, & quasi lapidositatem blandâ, & miti sit intractabilis arte. Domestica igitur vtensilia domesticis sibi parabant è Quercubus plures, minus etiam rudium seculorum Populi non ad pulchritudinem quidem simpliciter, sed ad perennitatem. (Io. du Choul de Qu. var. hist. c. 1.) Lacones namq; inter alios proprias è Robore mensas volebant. Rusticana sedilia ex Quercu fieri ceperunt postquam ex Quercubus ipsis propè fontes aquarum exempla quædam monstrauit Natura transuersalibus in stipitibus nymphas inuitans ad ibi deliciosè sedendum. (Pl. l. 16. c. 20. Theocritus eidyl. 1.) *Et positæ fontana loco stant Numina Nymphæ*
Quà virides præbent enata sedilia Quercus

Vt cecinit Theocritus; moxq; etiam ijsdem sedilibus addi cepere pelles, dum rusticorum turbæ bucolicis carminibus mansuefieri studuerunt ex eodem Theocrito. (Idem eidyl. 5.)

Illinc ergò canas, illinc age carmine certes
Bucolico, pellesq; tuas, Quercusquè teneto.

Huiusmodi transitum ab agresti vitâ, ad ciuilem, sociabilemq; magis indicare volentes antiqui Grecorum in nouis solebant spōsalibus cum morem obseruare, quem diximus, vbi scilicet Puer, quidã dum sponsa ad viri domum traduceretur Spinis, & Glande Querneâ obsitus, canistrum panibus onustum deferebat, sponsæq; præcedens passim clamitabat, *effugi malum, inueni bonum*; (Alex. ab Al. D. G. l. 2. c. 5) nam quantò suauior est panis triticeus ipsâ Glande, tantò commodius est sedile tectum pelle, tanquam puluiuari quodam mollius reddito ipso simplici durissimo ligno Quercus. Circà Quercuum ligna credendum est primos insudasse materiarios fabros, vt omnis generis instrumenta œconomica conficerent. Inueniuntur calices ex Quercuum radicibus apud Athenæum memorati, qui à Thericleo excellentissimo sculptore fabrefacti erant. (Dipnosoph.) *Calicem nuper è Melandryo factum Thericleũ in temulentorum manibus frequentem*. Hæc illius sunt verba. E lignis Quercus Instrumenta vitæ, necisq; fuerunt eruta semper. Hinc Dolia habemus Quercea pro vinis continendis exclusiua dolorum, lætitiâ, & hilaritate plena. Illinc fontibus Rotæ parantur *Atque nouis tormenta modis rota Querna præaltis, &c.* (Bap. M. T. 2 p. 215.)

Vndè eruditus ille appositissimè scripsit *Et vitæ, & mortis munera Quercus obit.* (Scaliger. poet. c. 187.)

Nihil est in hac vastâ Quercus, seù Roboris Arbore, quod vsus non faciat ad vtilissimos. Ijs certè, qui Quercus crescere permiserunt vmbræ æstiuæ gratissimæ debentur, ceù *--- Gratas pecori facturis Quercubus vmbras* (Theocr. eydil. 7.)

Gallam ipsa Quercus suppeditat pro Atramẽto scriptorio, & pro Arte fullonia ad Sapientiam ipsam delineandam per chartas, atq; ad modestiam pingendam super lanas. (Theophr. H. Plant. l. 4. c. 7.) Querneum corticem coriarij cordi habent, eoq; alacriter vtuntur ad conciliandam pellibus dispositionem quandam, quâ mediante colores illæ feliciter recipiunt, & speciositatem ex cuticulæ corrugatione concipiunt. (Pl. l. 16. c. 7.) Cinerem insuper Querneum ad multa valere sciant omnes tam nobiles, quàm agrestes viri, postquam ligno eiusdem Arboris vsto familiarem ad ignem valdè conferentem sanitati fuerint vsi à Sibyllinis oraculis moniti. (Tragus de St. Hist. l. 3. capite 70.) *--- De Quercetis lignum scindetur ad ignem*

Ex eoq; salem, iuxtà Marci Varronis præcepta, in alterius salis penuriâ conficiant; eoq; itidem inspergant frumenta contrà cariem, vt perdurent; illudq; murium cauernis indant, vt noxia, & infesta illa morti dedant Animalcula. (Gaudentius Merula l. 4. de mirab. fol. 327.) Veterinarijs tandem, & Bubulcis ea quernea relinquantur ligna, quæ in trabibus, & Asseribus fortitudinem crassitiei parem habeant ad Præsepia fabricandum, & Trabales machinas, quibus mediantibus soleæ ferreæ boum pedibus inducuntur, de quibus Columella verba fecit *sed & machina fabricanda est, quâ clausa iumenta, Bouesq; curentur, &c. Roboreis accibus compingitur solum*. (Ex Symphoniã de Hortor. Hist. Columella l. 6. c. 19.) Sed iam nos vocant Historiæ Querneæ Honores, vt ad Virtutum Præmia facilior aditus præparetur.

HISTO-

A

HISTORICA.

GLande Querna vetustissimi temporis Homines victitasse verissimum habetur apud omnes, nam illi *Glandiferas inter curabant corpora Quercus* Qui sub Mundi initijs, & rudimento rudes, atq; inculti incognitas fruges & inexploratas diu habuere, & ideò quernâ Glande, ac fructibus, quos passim natura, è terrâ produceret victitabant in speluncis habitantes, vel tecta Syluarum incolentes, & maximè Quercuum, tanquam frequentissimam Arborem, & inter primas germinantē. Ob id Arcades Antiquissimi Gentium, queis communes erant huiusmodi mores, cæperunt denominari Balanophagi, seù Glandiphagi. Refert ideò Pausanias Pelasgum (qui Luco Quercubus quamplurimis olim consito, post Neptuni templum ad Montem Alesium, nomen Pelasgi fecit) cum in Arcadiâ regnare cæpisset, primùm nudos nactum homines, eos tuguria extruere ad sese à pluuiâ, & frigore defendendos docuisse, & simul tunicas è suillis corijs conficere ostendisse, quos ab herbis simpliciter nudis auertendo ad Glandium fructus nutrimenti melioris gustandos incitauit, quo in more eò vsq; steterunt, quo Arcas Rex Nictimi filius Regnū illud suscepit, & lætiora adhuc vitæ documenta à Triptolemo Eleusine Celei filio acquisiuit, frumentum scilicet non solùm serendi, sed & panis modum, & vsum conficiendi. Cùm tam vtiles igitur forent Quercus, nil mirum, quod Themistocles ex Neocle natus Atheniensis, cui propria Virtus, patriâ etiam inuitâ, quæ plurimum illi debebat, Imperium apud Persas parauit, se ipsum Quercubus comparabat; quoniam illis ad protectionem indigent mortales viatores, si fortè pluuia ingruat in itinere, tegmen ramorum eius expetentes: quod si cælum sit serenum, eam omnes vellicant, deq; illâ quodpiam detrahere student, siuè corticis, siuè ramorum; sic esse de seipso suos apud Ciues diuersis sub temporibus: nam aliquando gratiam apud suos maximam inuenit, dum Olympiaco in conuentu, totius Græciæ oculos in se conuertit, & primus Piræeum, qui portus Athenarum erat quadringentarum capax nauium, muroq; millium duorum Ciuitati coniungebatur, munijt, naualiq; postmodum prælio Persas apud Salaminem deuicit; aliquando verò ingratitudinem nactus est, vt cum à Patria, quàm tot beneficijs auctam reddiderat, suæ gloriæ inuidente, factus est exul, & coactus exteros adire, qui de illius Virtute bene mereri studuerunt, inter quos Xerses, à quo perbenignè receptus, in Ducem Exercitus maximi aduersus Athenienses creatus non idcircò voluit de Patria sibi ingrata vindictam sumere, sed vt extremum fidelitatis in illam simul, & in Regem optimè de se meritum specimen præberet, vbi Patriæ suæ ingentis cladis periculum imminere vidit, tauri sanguinem hauriendo se interimere non dubitauit. Præter victum tamen & tectum, quos naturaliter suppeditabant corporibus ipsæ Quercus, superstitiosè quoq; Animas tegebant, alebant, vt Numen, & Aræ cæcæ Gentilitatis efficerentur. Has ideò pro suis cœlitibus obtenebrata Ethnicorum ingenia solas appetere videbantur, & venerabiliter frequentare, & absque discursu discurrere. Eò vsq; peruenit hæc in easdem superstitiosa credulitas, vt hæc vel doctissimos quoq; illorum temporum illaquearet. Hinc est quod Socrates per Quercum, tanquam per Numen quoddam religiosissimū deierare consuescebat; Præterea apud Græcos in more positum erat, vt cum Sponsa ad viri domum traduceretur, puer canistrum panibus onustum deferens, sponsæque præcedens passim clamitando ἔφυγον κακὸν, εὗρον ἄμεινον, id est *effugi malum, inueni bonum*, spinis, & Querna Glande coronabatur. Dū etenim patrios lares deserebat noua nupta post frugales mores, auctiorem fortunam in Domo Coniugis expectabat, quam Quercini fructus à puero gestati ex illorum ficto Numine forent declaraturi; hinc est, quod non nisi ad Quercum respiciebant primitus homines in Numinum nominibus implorandis, vsq; ad Romanorum primorum tempora. *Et si à Numâ* (Tertullianus habet) *conscripta est curiositas superstitiosa, nondum tamen aut simulacris, aut templis res diuina apud Romanos constabat:* nam Numa Pompilius Hebræorum secutus morem Simulacra Deorum vetuit. *Numa verò* (tradit Clemens Alexandrinus) *Romanorum Rex Pythagoricus quidem erat, ex Moyse verò adiutus prohibuit humanam, aut animalem formam Deo à Romanis tribui.* Gallorum vetustissimi propterea, totiesq; celebrati Sacerdotes, & Philosophi Druydæ sub-

B C D

Hip. de vet. med.
Lucr. de nat. r.
Franc. Mar. Grav. de part. æd. l. 1
Ruell. l. 1. cap. 10.
Pausin Arcad.

Ælianus. Sabellicus. lib. 6.

Al. ab Al. D. G. l 2. c. 5

Tertul. in Apologe. 25
Clem. Alex. in strom. l. 1
Et Plutarc. in Numa ac Plin. l. 34. c. 4. & l. 16. capite 44.

subter ipsas Quercus sua Ioui Sacrificia peragebant, epulasq; parabant, tauros immolantes, postquam aureâ falce ex celsissimâ, & veluti Dijs proximiori Quercu, veste candidâ induti demessuissent querneos aliquot ramos, quibus sese, & victimas solemniter exornabant. Boiorum fortè ob id antiquiores Herculi Victori Bellorum Præsidi Quercus dedicabant, optimè conscij eundem in Ponto iuxtà Heracleam duas Quercus plantasse (vt id pariter ex Plinio habemus) illi charissimas. Hinc Theodo Rex Boius Lucum, & Montem Reginoburgium Danubio imminentem ipsi Alcidi consecrauit, vbi sacra peragi more maiorum præcepit; ea sylua posteà Monachis Aymerani concessa tandem fuit, dum scilicet Boij Religionem Christianam amplexi in Templa, inq; Cœnobia commutarunt huiusmodi Quercuum loca; eodemq; ferè pacto crediderim Luco querneo, & Monti Ciuitati nostræ Bononiæ imminenti, qui nunc dicitur S. Michaelis in Nemore, quippè Oliuetanorum in Monachorum cœnobio longè clarissimus est, olim euenire potuisse, cum Galli Boij ijdem per quadringentos fermè annos suam hîc Bononiæ, scilicet Bojoniæ tunc nuncupatæ, generosissimè retinuerat; eò etenim loci Herculi sacrificantes suo, nobilissimam nostris posteà præbuerũt Christicolis ansam Bellatorum illi fortissimo, fortiorem adhuc, & verè Diuum pijssimè substituere, Diuum nempè Michaelem Archangelum.

Auent. l. 3. Annal. Boic. Elias Schedius de Dis. Germ. Syngr. 2. capite 124.

Auent. Annal. Boic. l. cit.

Cui Princeps Erebi cum Phlegethonte subest.

Barbaræ tunc temporis gentium in religione maximè cœcutientium Aræ, minimâ tamen luce crepusculorum ad instar clarissimam lucem fidei Orthodoxæ diuinabant; ità enim disponebantur Aræ, vt in earum medio Quercus sacerrima omnium, secundum ipsos, & amplissima surgeret figuræ triangularis Mysterijs impressa, siue id Herculi Trinoctio tribueretur, siuè ad Iouis trifidum fulmen alluderetur; ibi aliqua sanctissimæ Triadis semper adorandæ adumbratis in cęremonijs illis figura, quibus ijdem instinctu alicuius fortè Genij melioris sic procedebant. Pulcherrimam, & omnium in Luco speciosissimam eligebant Druydæ Arborem, & duobus illius exertis hinc indè ramis, truncoq; medio, seù stipiti superiori alligatis in trina coniunctione, ibi hanc vocem *Tau* scribebant, idem repetentes in binis ramorum prædictorum super trunco eodem exordijs, in dextero autem ramo hanc vocem volebant inscriptam *Hesus*; in medio stipite *To Tharamis*, & in sinistro ramorum *To Belenos*, ex quâ re Sanctissima, & Indiuidua Trinitas vnius Dei, triumq; Personarum describebatur. De Marsyliâ Vrbè loquens Lucanus huiusmodi poeticè indigitauit Aras hoc pacto.

Peucerus l. de diuinat. Tacit. l. 1. Annal.

Lucan. lib. 3. Pharsal.

Lucus erat longo nunquam viduatus ab æuo
Obscurum cingens connexis aera ramis,
Et gelidas altè summotis solibus vmbras.
Istum ruricolæ Panes, nemorumquè potentes
Syluani, Nymphæquè tenent, sed Barbara ritu
Sacra Deum, structæ sacris feralibus Aræ, &c.
Non illum cultu Populi propiore frequentant, &c.

Tantam vlterius sibi antiquitus conciliauit Quercus venerationem, vt Auguri ex illâ coronato, anteq; aciem incedenti ab hostibus parceretur, nec in illum, vtpotè virum sanctum, tela mitterentur. Sic & pauca erant sacrificiorum genera, in quibus aliquo pacto, vel mediatè, vel immediatè Quercus non intercederet. In sacris Fratrum Arualium, in quibus Ambaruales victimæ pro frugum, & vini vbertate Cereri, & Baccho mactabantur, hostias easdem, dum ter circum arua (vnde nomen adeptæ sunt) priusquam sacrificatæ occumberent, ducerentur, multi sequebantur clamantes, è quibus vnus in hoc magis instructus seligebatur, qui solemni cum saltatione Numinum illorum (carmine composito) laudes decantaret. Hic verò ad illud munus nunquam se accingebat, nisi prius Querno sibi diademate caput obduxisset, ac si suauius cantantem illum, magisq; probum, ideoq; Dijs chariorem, & publici voti plenius compotem sertum illud efficere potuisset. Tempore etiam nondum adultæ Christiani Orbis Reipublicæ tanti facti sunt Fructus Quercini, vt Galla ex Insulâ quadam Persici Maris digna propter sui tunc temporis aut raritatem, aut admirabilem magnitudinem habita sit, vt ab Imperatore Constantino pientissimo, & sacratissimo, dono mitteretur ad D. Petri Basilicam in Vrbe. Habemus pariter ex istis Arboribus insignes aliquot memorias, de quibus Sacrorum Voluminum paginæ nonnulla ad Historiam pertinentia continent. Inter has ani-

Al. ab Al. D G. l. 3. c. 12.

Onuphr. Panuin.

A animaduertenda venit Quercus, apud quam Saul viros tres (quod futurum in rei testimonium Samuel prædixerat) obuios habuit. Isaias quoq; Propheta iussu Manasse Regis (cuius à D. Hieronymo Auus fuisse perhibetur) serrâ geminas in partes dissectus, sepulturam inuenit sub Quercu Rogel iuxtà transitum aquarum, quas olim Ezechias Rex Iacob obstruxerat puluere. Præterea Quercus Absalonem Dauidi patri rebellem suis ramis appensum retinuit tribus lanceis transfigendum in pœnam perfidiæ, & parricidij tentati, vt pateret quod aduersus maximos peccatores, vel ipsæ quoq; creaturæ insensibiles obarmari nouerunt. Nec tunc solummodò ad puniendum capitale delictum, licet accidentaliter, Quercus interuenit, sed successiuis etiam temporibus apud plerosquè Gentilium eodem munere, iudicibus sic statuentibus functa est. Deijciebantur enim ex Robore, quando non de saxo, qui grauioribus obnoxij criminibus capite mulctandi censerentur. Sed si ex Robore scelerum pœna decerpebatur, ex eodem quoquè virtuti præmium statui consueuit. E Robore nanquè rudes ad libertatem militibus emeritis, & gladiatoribus iam ætate confectis donandam excerpebantur; dum etenim rudem, seù fustem illum roboreum, quo fortassis pluries decertarant (teste Lampridio) publicè B ab Lanistâ, idest gladiatorum magistro, auctore Prætore accipiebant, ij tunc spectatæ conditionis efficiebantur, vnde Lyricus.

Reg. 10.

Auctor Terræ Sanctæ f. 141.

Arg. in Issi, & 2. Par. 33.

Al. ab Al. D. G. l. 3. c. 5.

Adricom. num. 225.

Spectatum satis, & donatum iam rude quæris
Mecænas iterum me antiquo includere ludo.

Hor. l. 1. Epist.

Et Cicero, *tam bonus gladiator, tam cito rudem accepisti?* Quare non absurdum esset asserere, quod homines tunc temporis ad huiusmodi Arbores cogitationem dirigentes, qui probi essent ad virtutem magis allicerentur, qui verò mali deterrerentur, quia

Philipp. 5.

Oderunt peccare boni virtutis amore,
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Sed si qui simplici Quercino fuste donabatur tantò meliorem facere conditionem suã credebatur, quantò asperiores in bello tulerat labores, quid dicendum posteà de ijs, ante quorum ædes Quercus integras in vrbibus regio permissu plantatas videre erat? Hæ certè totius populi admirationem simul, & obsequium Domino suo cõciliare valebant. Inter eos, qui primitus hoc priuilegio gauisi sunt, is fuit Augustus Imperator, qui Palatinæ C nomen Quercui procerissimæ antè suarum ædium fores in aera se se tollenti voluit imponi, gloriosissimo inscriptæ titulo OB CIVES SERVATOS, vnde Sulmonensis Sireni præberetur ansa perbellè canendi.

Causa superpositæ scripto testata coronæ
Seruatos Ciues indicat huius ope.
Et Iouis hæc, dixi, Domus est, quod vt ipse putarem
Augurium moniti Querna corona dabat.

Trist. libro 3. el. 1.

Cum vtiq; maximam nobilitatis notam hac ratione præseferre crederentur Quercus, factum posteà fuit, vt mos huiusmodi dudum in minori Britanniâ vigeret, vbi Quercus, quas in Ciuitate studiosè alebant, nonnisi ante nobilium ædes poterant detineri, nam ideò nobilitatis indices, & testimonium erant irrefragabile, adeò vt qui Quercubus priuaretur, omni etiam spoliaretur dignitate, & existimatione vitâ longe chariore, quia in illis apparebat Generis vetustas, & præclara etiam dignoscebantur nomina, ita vt supplicium ignominiosum esset illis priuari. Aliæ aliâ de causâ Quercus famosæ traduntur. Fuit enim Arpinatum vastissima Quercus Mariana dicta, ad cuius vmbram Cicero tam D commodissimè disputari posse censebat, vt in illius propterea laudem Poema exposuerit elegantissimum. Superiore pariter ætate quædam Quercus apud Biturices in nemore Tronsae adeò vasta per omnes dimensiones visa est, vt illius portentosa magnitudo Franciscum Galliarum Regem Christianissimum permouerit ad eam crebris palis circunuallari iubendum, & ipse quandocunq; venaturus illac trãsiret, eiusdem contubernio valdè delectabatur. Alia similiter Quercus altissima in Luco Martis in Ponti finibus apud Colchidem Regionem erat, in cuius summitate suspensum vellus aureum teste Apollonio Rhodio videbatur. Habemus etiam identidem Quercubus nedum numen attributum esse, sed & ipsas numinibus consecratas, nam sicuti Esculum Sacrauere Ioui, sic & Quercum Pani dicatam fuisse à Garete Fluuio Stadijs decem refert Pausanias in Arcadicis. Illud autem quod ad Dodonam Vrbem attinet Querculae non est prætereundum, vt potè historicum, & haud inepti parergi locum hic occupaturum. Iuxtà

ergo Dodonem Chaoniæ Vrbem Iouis Quercualis nemus diù celeberrimum fuit, in quo templum & fons aderant eiuſdem Numinis in tutelâ, eidemq; ambo ſacrata, cuius fontis, & ſi frigidiſſimæ aquæ, vino tamen erant ardentiores, nam faces extinctas è directo poſitas procul accendebant. Ibi etiam duæ Columbæ ſuprà binas Quercus reſidere dicebantur, quæ reſponſa dabant, & quarum altera Delphos tranſuolauit ad templum ſcilicet Apollinis: altera verò Ammonij Iouis fanum in Africâ petijt; ſed re vera Columbas illas duas nil aliud fuiſſe crederem, quam fatidicas Fœminas, quæ linguâ Theſſalâ futura prædicentes Columbæ deorum dicerentur, quæ ad alia loca poſtmodũ ſeceſſerint, vt plures fallere poſſent gentes Dæmonum aſtibus heù nimium dementatas. Nec piget hîc aliquid de Quercu, quæ perpetuo foliorum honore decorabatur, in medium ex Plinio adijcere. *In Tharino agro, vbi Sybaris fuit* (ſic ille fatur) *ex ipſa Vrbe proſpiciebatur Quercus vna nunquam folia dimittens, nec ante mediam æſtatem germinans; idq; mirum eſt Græcis auctoribus proditum apud nos poſte à ſileri; nam locorum tanta vis eſt, vt circà Memphim Ægypti, & in Elephantine Thebaidis nulli Arbori decidant, nè vitibus quidem.* His tamen omnibus elegantia non cedunt, quæ ad hiſtoricam Quercuum, & eruditam lucubrationem concernentia tradit Goropius. Morem antiquiſſimum in Galliâ adhuc perdurantem, originemq; à druydis trahentem huiuſcemodi (ſcribit ille) obſeruari. Diſcurrunt Iuuenes ipſo anni exordio per vicos oſtiatim vociferantes *Au guy l'an neuf:* voxq; *Guy* priſcæ Gallorum Druydarum vocis veſtigium, cum ſignificet viſcum, hoc intendunt vociferatores.

Pompon. Mela. lib.2. Herodotus. L.16.c.21. Gallicorum lib.5.p.127

Ad viſcum Druydæ; Druydæ clamare ſolebant.

Ad viſcum, ad rem ſcilicet ſacram, ad viſcum, hoc eſt ad doctrinas & capeſcendas, & diſſeminãdas, cum Druydæ ipſi antiquiſſimi nil viſco ſacratius haberent, & cum illorũ proprium eſſet populis doctrinas propalare. Idem vidétur omnes replicare quotannis, & innuere Gymnaſiarchæ in ſtudiorũ inſtauratione, dũ orationes haberi iubent incitatorias, & excitatorias ad bonarum literarum ſtudia. Sic nos Bononienſes in noſtris inſtitutis melioribus, & conſuetudinibus habemus, in ijs præſertim, quæ à Carolo Magno reſtituta, & reſtaurata fuerunt; qui verè Magnus Imperator ergà tenuioris fortunæ diſcipulos ſtudioſiſſimos, & ſapientiam probè adeptos hæc verba non ſemel protulit. *Vos quidem macti virtute eſtote filioli pientiſſimi, qui noſtro imperio grauiter defuncti eſtis, veſtra erunt Sacerdotia locupletiſſima, & Pontificatus maximi. Ego vos in aulam adſciſco, ex vobis Senatores cooptabo, vos in album Prætorum, & Patrum curiam adlegam.* Contrà verò in Nobilium liberos à ſtudijs abhorrentes literarum hæc verba fulminabat. *At vos comatuli, & delicatuli freti opibus, & ſplendore parentum, noſtram Maieſtatem ſpreuiſtis: vitia, otia, luxum, & inertiam bonis literis, & virtuti, contemptu decreti noſtri prætuliſtis. Deum ergò immortalem teſtor, nihil penitus commodi, honoriſq; à me ad vos prouenturum; quinimmò edam in vos exempla, niſi reſipueritis, & negligentiam diligentia expiaueritis.* Præter propter notarunt aliqui neoterici obſeruatores rerum, & Vrbium, quod huc pertinere videtur, apud Belgas lignum Quercinum in vſu eſſe, vt aquæ inijciatur, ibiq; per annum integrum, vt duritiem, gratiamq; coloris acquirat. Sed ampliſſimum, & nobiliſſimum, longèq; glorioſũ Armamentarium nauale Venetum, quod illi Populi lingua genuina vocant *Arſenale*, Querna diu probata vult aquis mergentibus ligna pro nauium fabricis probatiſſimarum, & inculpabilium. Eàdem penè de causâ, nempè quià ex madefactione robuſtius fit lignum Querneum, permoti fuere nedum noſtri recentiſſimæ ætatis artifices, ſed vetuſtiſſimi quoq; ad ſeligendas ſcandulas, hoc eſt aſſerculos, ſeù laminas ex ligno vt plurimum Quercino, ſeù roburno omniũ aptiſſimas ad tecta conſtruenda, vt factum fuit apud Romanos per ſeptuaginta, & quadringentos annos. Accipiebant iſti ſpiſſiorem Roboris medullam, quæ atrum ab aliquibus dicitur, & cor, ex hacq; materiâ ſcandulas ſecabant. Has ſcandulas Italico ſermone melius exprimere non poſſemus, quam per nomen ab illarum Artificibus, & Fabricantibus eiſdem propriè impoſitum, *Lambrecchie* videlicet, quaſi ligna, quæ lambit imber ſuper tegulas decurrens. Duas adhuc hiſtoriolas in lepidum huiuſce tituli coronamẽtũ afferre non tædebit, vtpotè quæ nonnihil fortaſſis notabilis præſeferunt. Athletãaltera nimis audacem; altera paſtorem, ambos à Qnercubus, licet diuerſimodè morti expoſitos exhibebit. Milo Crotoniates pugil, & luctator, alioqui celeberrimus, cum proprijs nimium fideret viribus, quibus aliàs maximè pollere cognitus eſt, dum in olym-

Gherardacius in hiſt. Bonon. libr. 1. anno 777 Auentinus l.4. Annal. Boiorum.

A olympico certamine taurum ictu nudæ dexteræ occidisse fertur. & infatigatus illum per stadij spatium humeris baiulasse, totumq; eodem die absumpsisse; is hiantem pariter Quercum omninò scindere posse sibimet persuadebat: quod opus aggressus, & vi, quâ potuit maiore discissas partes aliquantum quidem se mouit, sed hæ violentissimo impetu ab illius nixu laboriosissimo in ipso cessationis instanti se liberarunt, eodemq; tempore Milonis manus hinc inde conatu deficiente constrictas arctissimè illaquearunt, à quibus lignis lethalibus sibi catenis, cum sese extricare, & liberare minimè potuisset, à feris dilaniatus tantæ audaciæ pœnam effugere non potuit, vndè Satyricus

----- Viribus ille
Confisus perijt, admirandisq; Lacertis.

Iuuen. Sat. 10.

Ab hac expeditos nos ad se vocat Amyntas pastor quidã, qui (vt referũt historicè nõnulli Scriptores) nimium solicitus in saginandis suis porcis, ascendit Arborem glandiũ pondere curuatam, ex quâ nimiâ sui ponderositate cadentes glandes, cadendo secutus in terram decidit præcipitanter, & simul cum ramis fractis membra propria miserabilissimè frangi moriendo persensit. Illius verò pater irâ simul, & pietate concitus exci-B sam eam Arborem in rogum extruxit, vt vrendo corpore filij pœnas illa daret, ac si capax futura esset supplicij Arbor, quæ culpæ capax esse minimè potuit. Hunc casum Bilbilicus Vates his verbis expressit elegantissimè.

Indulget pecori nimium dum pastor Amyntas,
Et gaudet formâ, luxuriâquè gregis.
Cedentes oneri ramos, syluamquè fluentem
Vicit, concessas ipse secutus opes.
Triste nemus diræ vetuit superesse rapinæ,
Damnauitquè rogis noxia ligna Pater.

L. 11 ep. 42

Historias Clio canit inclita similiter veras, admirabiles autem Citharœdus Apollo in Quercus præduro pulset ligno à falsitate plurimum abhorrens, atq; à fictionibus, illam Tzetzis non admittens de Lynceo secundum Pindarum videntem per truncum Querneum, æquè ac per specillum quoddam

Lynceus autem oculatissimus omnium cum esset hominum,
C *Conspicatus in cauâ Quercu Castorem, & Pollucem.*

Ionst. in Thaumatogr. Admir. de meteor. cap. 10. Chil. 2. numer. 48.

MIRABILIA.

MVlta in Quercuum, & Roborum Arboribus habentur admiratione dignissima; Magnitudinem scilicet, Ætatem, Vires, & Accidentia varia earundem Arborum si spectemus. Magnitudo in primis immensa Quercuum ingentem captat admirationem, quemadmodum illa fuit, quæ Campum Martium occupabat olim palis in Orbem vallata, sub quâ Federico III. Imperatori anno 1472. epulum fuit datum, aliæq; quarum in Historicis aliquæ sunt memoratæ. Tam Vastæ reperiuntur Arbores huiusmodi Septentrionalibus in Regionibus, vt videantur quodammodò inuidere maioribus eleuationibus Poli suas altitudines. Ibi vt recenset Plinius Querneas est videre Arbores, quæ *suffossæ fluctibus, aut propulsæ flatibus vastas amplexu radicum insulas secum auferunt, atq; ità libratæ stantes nauigant ingentium ramorum armamentis; sæpè* D *territis classibus nostris, cum velut industriâ fluctibus agerentur in proras stantium noctu, inopesque remedij illæ, prælium aduersus Arbores inirent.* Quercus Libani montis altissimi Phœnicis in Syriâ, & termini Aquilonaris terræ promissionis, vt proceritate, ita & odore admirabiles erant. Illarum etenim Muscus suaueolens magno aqud mercatores in pretio habebatur, ex quo puluis ille Cyprius dictus, tanquam gratiarum insigne ornamentum, conficiebatur, caput corroborans, blandum inducens soporem, & nimias omnes fluxiones compescens. Sylua Hercinia vastissima in partes præcipuè quinque distributa, quæ dicuntur Bacenis, Semana, Martiana, Gabreta, & Boemica, Quercus alit, quæ serrâ dissectæ Camelati panni vndosi formam affabrè effictam, seù delineatam exhibent, ex quarum Tabulatis Thalami ornantur, quæ an sint Tigrina, vel Panterina ligna antiquorũ ambigi potest. Non est equidẽ nouũ Quercus mille propter varietates dici posse pulcherrimas, nam tot species monstrosorum Fructuũ parit, vt ipsam defatigare

ap. Metho. cap. 159.

Lib. 16. c. 1.

gare videatur admirationem, illud autem monstrosissimum apparet, quod sola Quercuum vmbra adeò sit salutaris, vt sonticas aliarum Arborum vmbras corrigat, malorumque ab his introductorum excludat viuentium è corporibus congeriem; nam à fide dignissimis viris accepimus quendam rusticum nostris hisce temporibus fuisse, qui sub vmbrâ Nucis dormiens paralysim crurum, & lumborum contraxerat, & sub vmbrâ Quercus post aliquod tempus soporatus, à resolutione prædictâ liber euasit, à vi fortassis neruorum admirabiliter confortatiuâ, quod de feliciori, & veriori Quercu intelligendum est, non autem de illâ specie gratijs destitutâ, & fulminibus obnoxiâ, cuius non solum carbo, mortua scilicet vmbra, sed viuens quoq; foliorum obscuritas inutilis est. Suprà magnitudinem, & vires Quercuum Productissima Ætas mirabilis existit, hæc decuplo longior Phœnicis, licet Fabulosi, ætate creditur.

Vir. in app.

Multiplicat nouies Phœnix reparabilis Ales,
Quam vos perpetuò decies prænertitis æuo
Nymphæ Hamadryades, quarum longissima vita est.
Hi cohibent fines viuacia fata animantûm.

Ab hac prolixitate vitæ non abhorret Sacræ Scripturæ interpretum testimonium, dũ apud hos legimus Quercum illam, sub quâ Patriarcha Abraham hospitatus est Dominũ in Valle Mambre sex stadijs ab Hebron distante, vsq; ad Constantini tempora vixisse: quæ, secundum Nouarinum, Hospitalitatem, & munificentiam significat, vt è contrà Quercus Basan peuersitatem denotat, quia sub illa duo Porcorum millia Christi Domini Nostri permissu in mare præcipitata sunt. Aldenburgenses Vandali vetustissimas inter Quercus sacratas numini cuidam suo *Prone* dicto aliquas habebant, in quibus longissimæ notatæ conspiciebantur ætates. Quercus item duas in Ponto circà Heracleam ab Hercule satas plura secula superasse scribit Plinius, itaut Quercubus incredibilia penè accidere posse credendum sit; non erit propterea difficilis cognitu versio virtualis ipsius Quercus in salem maximè solubilem; ex salis quadam Fodinâ in Transiluaniâ habetur de medio sale excisum fuisse ingens Robur trabi simile, tantaq; duritie, vt nè ferro quidem cederet, sed idem extrà fodinam extractum paulò post in cinerem velut abijsse, nam totum illud lignum in seipso toto salem conceperat, retenta figura & accidentibus ligni superficialibus intrà salis sphæram, extrà quam totum etiam in salis solubilitatem fuit resolutum. Metamorphoses certè plures subit Quercus, & patitur insignes admodum. Theophrastus ait in eâ Lauri Plantam viuere, quæ ceù Daphnidrys quædam à Poetis prædicari posset. Supremũ videtur admirabilitatis attingere id, quod referunt Albertus, & Io. Baptista Porta de Quercu in Vitem mutabili. Inquit enim hic: in Terrâ Alumniâ Ramulos Quercinos, si terræ pangãtur, transmutari in Vites bonum vinum ferentes, & aliquando præcisas Arbores veteres in vineas degenerare; sed quod non ex manentibus quibusuis surculis fiant Vites, sed ijs putrescentibus, cum natura terræ mixtis tantum illi abeant in Vitis naturam. Plinius quoq; tradit in Coo. Insula ex diuersarum Arborum floribus, & præcipuè Quercus in terram decussis vermiculos generari, qui terreno halitu calidiusculo, & præuia putredine aliqua animati, fiunt Bombyces, qui stamina pro vestibus fabricandis producunt; vnde illa Vidæ Cremonẽsis Poetæ adm. eruditi obseruatio de folijs Quercuum tenellis, quæ succedaneæ sint Celsi frondium pro Bombycibus alendis, est valdè consona intimis rerum proprietatibus, & relationibus virtutum secretiorum. Felicitatis quandam esse speciem hæc mirabilia nouisse compertum cuilibet esse potest rerum noscendarum curioso; sed Horatiani illius dicti minimè oblitus idem sciat veriorem in legibus obseruatis regnare Beatitatem; per Leges igitur veri. *Sic agitur censura, & sic exempla parantur.*
vnde Querneas audire Leges te præpares Lector.

Oleastr. in C18. Gen. 2 Christ. Adricom. in Theat. Terræ Sanc. Tr. Manasse, 2. n. 23. Tom. 1. Adag. sacr. adag. 857. num. 784. excursu 134. Alb. Cranz. l. 4. Vandal. c. 22. Plin. l. 16. c. 44. Theoph. l. 2 H. pl. c. 23. Porta Mag. nat. l. 3. c. 2. L. 11. c. 23. de Bombyce Horatius. Ouid. l. 6. Fast.

LEGALIA.

Legem esse veritatis inuentionem nos docuit Plato, vndè Ciuilia iura naturæ moribus conformia esse debent, alioquin violari possunt; illam ideò XII. Tabularum Legem obseruabilissimam esse crederem, quæ naturæ ad normam lata fuit. GLANDEM IN ALIENVM FVNDVM PROCIDENTEM COLLIGERE FAS

Plato de Regno. Plut. in cõuiu. 7. Phil. Plin. l. 16.

A FAS ESTO, niſi enim quis volens proiecerit rem propriam, atq; neglexerit, dereli-
queritq; non eſt priuandus illius Dominio; illiq; Prætoris rectè acceſſit edictum, quo
ſanciebatur, vt tertio quoq; die quiſq; Glandem propriam, quæ in alterius fundum ce-
cidiſſet, legere, & aſportare indè poſſet, AIT PRÆTOR GLANDEM, QVÆ EX
ILLIVS AGRO IN TVVM CADIT, QVO MINVS ILLI TERTIO QVOQVE
DIE LEGERE, AVFERREQ; LICEAT, VIM FIERI VETO; eiuſdem Legis memi-
nit Iulianus I.C. qua quis tenebatur ei, cuius Glans in ſuo fundo ab Pecore immiſſo de-
paſta fuiſſet. Vt autem nemini fiat iniuria, damnumuè inferatur, Alia xij Tabularum
Lex furtiuam Arborum cæſionem diſtrictè vetabat; SI TIBI FVRTIM ARBORES
CÆSÆ SINT AGITO; & alia manifeſtam, & apertam earundem Arborum cæ-
ſionem iubebat, ad vmbram ſcilicet vicino agro noxiam ſubmouendam, atq; ſubdo-
lam radicum in agrum vicinum immiſſionem excludendam. SI IN AGRVM AL-
TERIVS ARBOR IMPENDEAT VSQVE AD XV. PEDES A' TERRA AL-
TIVS COERCITO: ET NE VMBRA ARBORIS VICINO PRÆDIO NOCE-
AT XV. PEDES ALTIVS RAMOS ARBORIS CIRCVMCIDITO. Huic ſi-
B milem legẽ inter Statuta noſtræ Ciuitatis Bononiẽſis antiqui noſtri Progenitores poſue-
runt; quâ iuſtiſſimè iubebant nè alere quis poſſet propè cultos agros, & præcipuè fru-
mentarios, atq; vineta, ſylueſtres, nimiſq; vaſtas Arbores, quemadmodum ſunt Robo-
ra, & Quercus, tanquam priuatum non ſolùm, ſed publicum fertilitatis Bonum deua-
ſtantes, & propterea ſeruandam eſſe trium perticarum diſtantiam ſub pœnà XL. Soli-
dorum Bononienſium (qui totidem modernæ Libræ exiſtimari poſſunt) præter earun-
dem Arborum remotionem. Statutum tamen hoc noſtrum Bononienſe, quiâ non erat
de illis Arboribus intelligendum, quæ ſeriem Terminorum, & Limitum componunt
Decumanorum, abijt ob hoc in deſuetudinem, & ſic Quercus ampliſſimæ, Populiquè
procerrimæ permiſſæ vbiq; fuere, ſtante illarum maximâ vtilitate pro alendis pecori-
bus, ſeù pecudibus, atq; pro Ædificijs, reſpiciendo fortaſſis ad Legem illam Antiquorũ
Romanorũ, quę dicta eſt Lex Peducea de Terminis, quæ iubebat Terminos imponi, vbi
non eſſent; Lexq; Alliena, quæ Terminos decumanos intactos volebat; itemque Lex
Fabia de Terminis LIMITES DECVMANI VT FIANT, TERMINIQ; STATV-
C ANTVR CVRATO, hiq; termini maximè viſibiles erant Arbores, præter ipſos lapi-
pides. *Iuxtà L. 1. 2. 3. ff. de Termino mo. & L. 1. C. de accuſat. ap. Paul. libro. 5. ſen-
tent. titulo 22.* Terminorum horum officium publico intererat eſſe patens, & mani-
feſtum, nam diſtinctio agrorum, qui decimam partem frugum domino debebant, ne-
ceſſaria videbatur internoſci per Terminos hoſce decumanos dictos antiquiſſimis vſq;
à Temporibus Moſeticis, cum decimarum pendendarum initium in Iſraeliticâ Republi-
câ originẽ habuerit. Nec alia de causâ dicere poſſumus prædictum Bononiẽſe Statutum
à multis iã ſeculis deſijſſe practicari, vt notat Gloſſa eiuſdem ſub his verbis *aſſerunt pra-
ctici nunquam fuiſſe obſeruatum hoc ſtatutum, licet pluries fuerit intentatum, & per to-
tum comitatum vidẽmus contrarium obſeruari, aliàs totus comitatus turbaretur,* niſi quià
publica vtilitas iam viguit, & viget habendi Arbores ingentes, & præcipuè Quercus
Terminales pro ædificijs ſubterraneis, vt ſunt Molendini varij, & Filatoria ſericea,
quamplurima in noſtra Ciuitate; & propterea Statutum illud practicabile ſolum remãſit
de Arboribus magnis auferendis circà domos, & Areas *in Rubr. de imped. Ar. toll.* Vbi
à Gloſſa variæ afferuntur Doctrinæ in illius confirmationem, & præcipuè ſuper verbo
D *Plantatæ* tali pacto. *Hoc idem eſt, de Iure communi ſpeciali fauore fructuum, & Arearum,
vt eſt caſus in L. F. §. Fi. C. de ſeruit. & aqua, vbi prohibetur ædificari altius, vel alio
modo verſari, vt idoneum ventum, neceſſarium ad triturationem infringat. Ang. in L.
Imperatores, ff. de ſeruit. vrba. prædiorum. Iaſ. in L. ex hoc iure col. 2. de Iuſtitiâ, & iure.*

Sed quià loco non ſolùm, ſed tempori valde proſpiciendum eſt in naturalibus Legi-
bus, atq; in ſequentes Leges Arboreæ maximè conſiderandæ ſunt ciuilibus, nam ſi datur
tenellis in fœtibus Animalium faſcinum oculorum pollutè intuentium,

Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.

Quod quidem maximè nocet vitalibus principijs, nimium de facili extinguendis, vti
ſtigmata quoq; altius impreſſa in ijſdem pueris, quæ ſuprà ætatem turpiſſimè, & dam-
noſiſſimè creſcunt, vt gibboſitates, mutilationeſquè, ità in re plantariâ accidere tenen-
dum eſt; & ideò Leges Colonicæ de Syluis iuſtiſſimè cauerunt, ne in Agro Surculario

Iabol. Caius I.C. de verb. ſign. Vlp. I.C. ſub tit. de gl. leg. L. X. ff.

Stat. Ciu. Vol. 2. l. 4. Rubr. de Fl. Rou. & Querc. non retin. &c.

Num. 18. Leuit. 14. 26. 27. Deuteron. 14. 18. 26 Lit. C.

Virgil. Ecl. 3.

Capre

Con.Heresb l.2.de re ru. p.397. Plin.l.16. c.10. Histor.lib. 2. cap. 10. Aul. Gell. l.2.c.24.

Capræ pafcantur, nam quas ftirpes femel arroferint Capræ, eas quafi veneno infectas relinquunt lethali, quo plantæ perduntur vlcere fubfecuto; maximam propterea ab Agris ipfis Auctoritatem Vrbanæ cæpere Leges, quemadmodum Lex illa celebris in Efculeto, ideft loco Roboribus pleno, à Quinto Hortenfio Dictatore lata; ipfe enim cũ Plebs fecefiffet in Ianiculum tantæ Auctoritatis, & ponderis eam fecit, vt quod ea iuffiffet omnes Quirites tenerent. Apud Indos habetur ex Diodori teftimonio capitale fuiffe Agricolas ipfos lædere, nam cum ipfis omnes fructus terreni peffundantur, qui fructus funt humanæ libertatis, & innocentiffimarum opum Ærarium feliciffimum, & ideò nulla vnquam fuit Lex, quæ vfum illorum œconomicum, vt habetur ex Liciniâ Lege, coercuerit: multæ tamẽ fuere Leges varias apud Nationes, à quibus fructuum fuam bonitatem nundum affecutorũ perfecutores damnati funt vtpotè, qui tempora ab Agricolis dicta pro collectione fructuum audent temerare.

Omnia Tempus habent,
Sed tamen & Quernas Glandes tunc ftringere tempus, &c.

Virg.Georg. libro 1. Stat. Ciu. Bon.l.6.fub Rub.de acerbis fruct. non vendendis.

Glandes etenim Autumnali tempore medio, & non ante legendas effe præcipiunt Geoponici, ad quos refpicientes Ciuiles Legislatores fructuum acerborum collectionem, & venditionem vtiliffimè prohibuere. Et Colonus Cuftos Agri tenetur feruare fructus fuper Arboribus ipfis, vfq; ad perfectam maturitatem, quia non folùm colere, debet, fed diligentiffimè cuftodire Domini fundum, & quidquid in eò tenetur de damno dato ab inimico fuo, etiamfi fine propriâ culpâ proceflerit inimicitia, non tamen tenetur de damno illato ab inimico vicini *L. fi merces §. culpa. cum.Glo. & Bart. ff. locati, & in L. in his in prin: ff. fo. ma. per Bart. & Doct. poft. Glo.* vt autem æquius obftringatur ad prædicta Colonus poteft prohibere intrantem in agro *L. Diuus ff. de feru. rufti. præd.* & poteft expellere pecora de fundo, & includere pro emendatione damni, non autem occidere *L. Quintus ad L. Aquil. L. Qui feruandorum ff. de præfcript. ver.* poteftq; fructus, quofquis furripuit auferre per *nota. in L. ait Prætor §. fi Debitorem ff. de his, quæ in frau. credit.* amplius poteft capere damnum dantem, vt teftibus cognofcẽdum oftendat *L. capite quinto ff. de Adult.* atque ad Iudicem ducere furem eundem fructuum *L. interdum §. qui furem ff. de fur.* etfi fur fefe defenderit, acriterq; offenderit colonum, tunc poteft impunè occidi: nam legitimè certantem pœna effugit, Præmiaq; fequuntur, Hinc coronæ debentur ijs, qui nobiliora ex propofito ineunt certamina; De huiufmodi ergò Querneis pro humanâ comparandâ Gloriâ Pretijs Coronarum nunc agamus.

VSVS IN CORONIS.

Balbus de coron.c.13. Plut.in Sympos. Apul. Af. aur. Plut.in C. Mar. pag. 195. Claud. in lau.Setilic. paneg.3. Claud. Parad.fymbol Heroic.172 Claudianus in Ruf. l.2.

QVamuis in genere Coronarum Palma Arbor, fibi fuprà cæteras Arbores Palmam præripere videatur, cùm ipfa victoria Palmaris appelletur, corona tamen Quernea πολίτικος στέφανος, dicta, hoc eft ciuica, plurimi femper eft habita, quæ non ex aliâ Arbore, quàm Quernâ, tefte Seruio, fiebat, tũ quia vbiq; in promptu militantibus fit hæc Arbor, tum quia Ioui vrbis Tutori facra erat, vndè meritò feruanti ciuem is honor confertur, tum etiam quià vita primitus in hac Arbore confiftebat, cui murales, vallares, & roftratæ libenter ceffere, quinimmò Palmares vires à virore Quercus initia non folùm, fed & incrementa fumpfiffe videntur, dum non alio meliore aufpicio, quàm Quernei coronamenti in caftris victoriæ à militibus pararentur.

Mos erat in veterum caftris, vt tempora Quercu
Velaret validis fufo qui viribus hofte
Cafurum potuit morti fubducere ciuem.

Quod vt Symbolicè fignificaret Paradinus, Ciuicam eiufcemodi coronam ex Querceis folijs, ac faftigijs textam adduxit cum lemmate SERVATI GRATIA CIVIS. Nec gloriofiori Gloriâ ipfa ornari poterat amictu, quam Querneo, cuius auctor primus Prometheus perhibetur

Gloria veftitâ fpolijs donabere Quercu.

Primos certè promerebantur honores, qui ciuicam Coronam fudoribus proprijs fibi adfciuiffent, nam nullo natalium habito refpectu, infimiorum quoque, ijs ius competebat in ludorum fpectaculis fedendi apud Senatum: Antiqui Sacerdotes facris in Ambarua-

A ruralibus corona Quernea redimiti, non alia de causa incedebant, nisi quià salus ciuium, in agrorum vbere prouentu magna ex parte consistere credebatur, & ideò messis optimæ in auspicatissimam expectationem religiosè assumebantur, iuxtà illud

---- Nequè ante --- Falcem maturis quisquam suppon at aristis,
Quam Cereri tortâ redimitus tempora Quercu
Det motus incompositos, & carmina dicat.

Virg. Georg. l. 1.

Hiscè Querneis coronis propitia sibi Numina sua reddere credebant Ethnici. Querneam ideò coronam singulis annis Mineruæ Domitianus Imperator offerebat, quâ Bonas Artes, quæ populi sunt felicitas, in Vrbem aduocare, ibiq; conseruare sperabat, & Romanam veluti alloquens Iuuentum Ouidianum illud non semel replicare videbatur.

Disce bonas artes, moneo, Romana iuuentus.

Ouid. l. 1. de arte Aman.

Corona Quernea, vel etiam Esculea Iupiter coronari solitus erat, dum illi nectaris oblatio fieret, vt nil illi deesse ad suauitatem indicaretur. Luna quoq; sub Hecates, & Triuiæ nomine dicebatur *Sacra Triuia coronata Quercubus plurimis*, vt canebat Sophocles in Rhizotomis. Eadem corona inferis pariter Dijs offerri consuescebat ob diuitias, quæ ab ima tellure, in quâ radices altius iaciunt Quercus, quæruntur, & quæ ad ciuilem adipiscendam felicitatem non modicum conferunt. Aræ insuper in sacrificijs antiquorum coronabantur Quercu, & non solum apud Græcos, sed apud Germanos, & Celtas. Quarè Apollonius *Circum autem folijs coronantes Quernis iam sacrum curabant* scribebat. Heroum prætereà, Imperatorumq; Statuæ summo hoc Querneæ coronæ decore, & ornamento non fraudabantur, & idcircò Cæsarianis in ædibus suspensum cernebatur honorabile huiuscemodi sertum, idemque curialibus in sellis collocabatur, vt Iudices ciuium saluti in administranda Iustitia studerent; coronæ quippè similes apud veteres erant veluti ἀναθήματα, seù testamina, & ostentationes pietatis, aut gratitudinis; & quorum Numinum antè pedes hæc serta ponebant, eorum tutelam, & auxilium exorare simul, & implorare videbantur, vnde fuit qui cecinit,

Idem 8. met. fab. 4.

B

Al. ab Al. d. G. lib. 4. c. 17.

Apol. Rhod. l. Argonau.

Vt caput in magnis vbi non est tangere signis
Ponitur hic imos antè corona pedes.

Propertius.

In quorum Numinum similitudinem Princeps identidem sibi postes Quercu, ac si terrestris Deus esset, coronari videbat, quemadmodum & Octauium Augustum his honoribus non caruisse fatetur Nasonis Musa.

C

Arist. in Polit.

Causa superpositæ scripto testata coronæ
Seruatos Ciues indicat huius ope.

Præmia tandem virtutis in quocunq; genere generosa erant ex Quercu coronæ. Quapropter Esculo, quæ media est inter Quercum, & Robur, in Pythijs qui vicissent coronabantur, & ex Quercu sertum præclaris citharœdis adiudicabant Imperatores, quia curis hi miscere sciebant hilaritatem ad ciuium conseruationem directam. Eodem quoque coronamento conuiuis vti licebat, vtpotè qui maximam ciuilis felicitatis partem in lætè viuendo consistere, illamq; conuiuendo hospitibus communicare credebant, sicuti lauream pariter Querneam Capitolinis in certaminibus, fortitudinis eximiæ promotoribus dum viuerent, erogabant: hinc exclamabat admirabundus Martialis.

O cui Tarpeias licuit contingere Quercus,
Et meritas prima cingere fronde comas!

Li. 9. Epig. 14.

Eandem, immò fortiorem ob causam, Heroicos Poetas Quernea corona donatos Romæ fuisse inuenio; optimus enim Poeta canendo, non quidem vt aliqui fuste digni carpendo *—————— quin etiam lex,*

D

Pœnaquè lata malo, quæ nollet carmine quemquam
Describi: vertere modum formidine fustis
Ad benè dicendum.

Horat. l. 2. epist. ad Augustum.

Mores ciuium, atq; ingenium ad beatitatem ciuilem consequendam facillimè, & suauissimè componit, quia

Aut prodesse volunt, aut delectare Poetæ,
Aut simul & iucunda, & idonea dicere vitæ.

Horat. in art. Poet.

Huic honori quam maximo inhiabant Romani ciues quicunquè famæ sitientes essent, tantamq; prærogatiuam sibi diuinitus quoq; impetrare sacris suis institutis nitebantur, cuius rei nos certiores reddit Iuuenalis.

Cum

Cum farre, & vino Ianum, Veſtamq́, rogabas,
An Capitolinam deberet Pollio Quercum
Sperare, & fidibus promittere quid faceret plus.

Attamen à tantis ſperandis honoribus arcebantur omninò detractores, & maligni, quemadmodum Lyricus apertè teſtatur.

———— abſentem qui rodit amicum,
Qui non defendit alio culpante, ſolutos,
Qui captat riſus hominum, famamq́, dicacis:
Fingere qui non viſa poteſt, commiſſa tacere
Qui nequit, hic niger eſt, hunc tu Romane caueto.

Horat. l. 1. ſerm. ſat. 4.

Melliflua debet eſſe Poeſis: eos propterea, *quorum os maledictione, & amaritudine plenum eſt* auerſatur; lepor innocuus, humanus, & mitis, cuncta operatur in mortalibus bona, vt rectè ſentiebat Græcus ille Poeta.

D. Paul. ad Rom. 3.

Quam pulchra vbiquè res papæ eſt modeſtia?
Quæ Gloriam bonam inter mortales parit.

Euripid. in Hippol.

Veri itaquè ciuium liberatores, non autem alterius perſonæ, ne regalis quidem corona quernea, quæ ſignum erat Imperatorium, glorioſè donabantur. Eam autem aſſumenti Senatus aſſurgebat, & ei locus Senatori proximus concedebatur, ipſequè, necnon Pater illius, & Auus publicis ab oneribus liberabantur. Ciuis autem Romanus, qui ſeruatus erat, propriam liberationem publicè teſtari debebat, immò ſuum liberatorem proprijs manibus coronare tenebatur, vt breuiter Polybius his verbis teſtatur. *Seruatos cogunt, niſi id ſpontè faciant, ſeruatorem coronare; colit verò hunc ſeruatus per omnem vitam, tanquam parentem, omnia ſua exhibens, vt genitori: omnium enim virtutum mater gratitudo: contrà ingratis omnia inſunt vitia.*

Polyb. de mi lit. Rom.

In bellicis alias certaminibus illi, qui Romanum Ciuem hoc pacto ſeruaret, in folio Quercus aurea corona inciſa conſueuit identidem à Conſule, vel illius vices in exercitu gerente donari. Inter eos, qui Ciuicam promeriti coronam inſigni hoc fuere diademate coronati, Marcus Coriolanus eminet, ſic dictus à Careolis Volſcorum oppido capto; hîc contrà Tarquinium militans, ob ciuem ſeruatum valuit ſibi.

H. Balb. de Coron. c. 69 Plutarc. in vitâ Marci Coriolani. Boeth. de conſolat.

Cingere frondenti victricia tempora Quercu.

Ciuica item corona dignus exiſtimatus fuit Cicero, quia Catilinam expulit, ſicque M. Cicero filius, Aurelius Valerius Probus, M. Sergius, M. Capitolinus, quam eandem modeſtè nimium ſeruato Patre Scipio recuſauit. Ciuicis coronis 14. donatus fuit Sicinus dentatus, & totidem Achilles Romanus; vnica tantum Rufus Heluius, ſex verò accepit Manlius Capitolinus, qui decimum ſeptimum ætatis ſuæ vix attingens annum, bona ex hoſtibus ſpolia ferens, primus muralem quoq; accepit. Ea non caruit Publius Decius Pater Trib. Pl. necnon L. Q. Cincinnatus Dictator, eo quod Minutium Conſulem contrà Volſcos, & Sabinos bellum gerentem, & iam in Algido obſeſſum liberaſſet; item Publius Decius Samnitico in bello ab exercitu quernea fuit corona decoratus. Iulius Cæſar expugnatis Mytilenis, coronam ciuicam iure meritò conſecutus fuit; & Aurelius Auguſtus apud Bizantium Ciuicas duas in bellicæ virtutis geminatæ teſtimonium ſuſcepit. Excelſis demum virtutibus excelſiora quæcunq; promittebat hæc corona, vndè meritiſſimè ſcripſit Ouidius.

Augurium moniti querna corona dabat.

Prætérquamquod in nuptijs Athenienſium ad indicandum ſponſos plurimum Patriæ benemerentes eſſe, dum ſobolis procreandæ ſtudium nauaturi, futurum erat, vt Vrbem ciuibus augerent, quernis glandibus pueri coronabantur. Præclaris aucti titulis in Publicum prodire cum valeant Quercuum frondibus legitimè Coronati nobiliora tantæ Arboris epitheta à ſe ipſis non aliena noſcant, eaq; hic legenda ſuſcipiant.

EPI-

A

EPITHETA.

QVercus, & Robur Arbores non ordinariâ præ magnitudine *aduersæ*, & *ingentes* cunctis videri, diciq; possunt, vtpotè quæ visum terminant quaquauersum spectatæ, ibiq; propterea vel quiescere, vel nouos inire labores cuiq; campestribus inuoluto negotijs est opus, vt Æneæ Romanorum accidit progenitori, qui arma sub *aduersâ* Quercu locata sumpsit sibi cœlitus allata, vt Rutulos, mediantibus illis, vinceret, atq; debellaret, nam Venus nato fauens, quæ Vulcania manu fabrefacta tulit *Arma, sub* ADVERSA *posuit radiantia Quercu.*

Et ipsa Cytherea, cum Dea pulchritudinis esset, & ideò Gratiæ nomine non indigna, non malè fuisset in causâ vt ab aliquo tunc illud, quod posteà Claudianus scripsit, præcaneretur. *Ipsa sub* INGENTI *requiescit Gratia Quercu.*

Virg. lib. 8. Æn.

B

Hinc iure merito plaudendum est Lucano qui dixit *sublimem*, vtpotè *proceram* Quercum genericè sumptam, vbi protulit.

Qualis frugifero Quercus SVBLIMIS *in agro.*

Quod perpendens Codrus Vrceus nil mirum, quod in sententiam venerit *altam* hanc Arborem cognominandi, scribens. *Hic quoq; tum ludos Quercu spectauit ab* ALTA.

l. 1. Pharſ.

Hoc idem multos antè annos senserat Virgilius, vbi *aerij* epitheton illis adiecit, canens. AERIÆ *Quercus, aut coniferæ Cyparissi.*

in Epigr.

3. Æn.

Nec hinc discrepabat Pamphilus Saxus ARDVAM Dryn vocando, vt quæ *Sublimi vertice nutat, intonsaq; cælo* tantum *cacumina sustollit*, quantum ex Sophocle βαθύρ-ριζος, scilicet *infixis telluri radicibus hæret*, dum scripsit.

ARDVA *robustis Quercus radicibus hærens.*

Soph. Trag.

Et hæc ὑψιπετήλου, *altè frondentis*, ac ὑψικόμου, idest *alticomæ* roborat adiectum ex illo Homerico carmine Οὔτ' ἄνεμος τόσσος γε περὶ δρυσὶν ὑψικόμοισιν.

Et idem est, ac si *celsiverticem* vocasset, vt cum alibi cecinit.

Il. ξ.

Εστασαν, ὡς ὅτε τε δρύες οὔρεσιν ΥΨΙΚΑΡΗΝΟΙ.

C

Quibus se se pari pacto subscribit Carmelitarum decus eximium Baptista Mantuanus, hæc habens, dum superlatiuè de Quercubus loquitur.

Il. μ.

Quantas & Quercus longis ALTISSIMA *ramis.*

Ad cuius imitationem *celsissimæ* appositum nos Quercubus subrogabimus, nil, vel parum dissentientes à Virgilio *Magni* cognomentum his Arboribus adscribente.

Sicubi MAGNA *Iouis antiquo robore Quercus*
Ingentes tendat ramos.

Nam & τανοὺν, scilicet *extensam*, atq; porrectam epigrammata Græca declarant

Κλῶνες ἀπηόριοι ταναῆς δρυὸς εὔσκιον ὕψος.

3. Georg.

Vnde patet, quod præter celsitudinem, *vastitas* etiam propositis tribuitur Arboribus, quare sequendum esse Nasonem *patulas*, ideòq; *densas* indigitantem Quercus, censerem. Habet ille. *Et quæ deciderant* PATVLA *Iouis Arbore glandes*,

Epigr. l. 1.

Vnde glandes *Deciduæ* declarantur. Ita Theocriti interpres

Sed neque DECIDVÆ *glandes Orimalidas æquant.*
Illis nam fragilis testa est, hæ melli-comantes.

Metam. l. 1.

D

Et id maximè, cum parum dissimilibus insigniantur Epithetis à super allato Baptista Mantuano, *frondentes*, & *ramosas*, quasi *latas*, & *comantes*, ac *vmbriferas*, *lataq; brachia tendentes*, sic illas perhibente. *Cingere* FRONDENTI *victricia tempora Quercu.*

Eidyll. 5.

& alibi *Nudaque* RAMOSÆ *tendebant brachia Quercus.*

Vtpotè de quibus ad leniẽdos Solis ardores nimis homini noxios ab eodem Vate iam scriptum erat. MOTA *ciet Quercus lenem* FRONDOSA *susurrum.*

Quem in sensum Theocriti Interpres *Pinibus intereà iacuisses sæpè sub altis*

Aut GRATAS *pecori facturis Quercubus vmbras.*

ἐι. η.

Sed his non possent cognominibus exornari πολλαγρόνομοι *multum in agris commorantes*, vt Græca me docent Epigrammata, *multos*, quoq; *seruarentur in annos*, vt *longæuitatem* acquirerent, & ὠγυγιαι, seu *priscæ* iuremerito Phocyllidi vocarentur.

Ηʼ Δρυὸς ὠγυγίης κατὰ κοιλάδος, ἔνδοθι σίμβλων.

Epi. Gr. l. 4.

Ouid. 13. Met.

Boiard. Ecl. 6.

Quam ad rem Boiardus *Sed procul ad VETERIS videor mihi compita Quercus*
---Cernere equos, equiteſque E

Pont. 1. Amor.

VETEREM aſt alio inſenſu quam ſimplicis ætatis pronunciauit Iuuenalis his verbis
veteris faſtidia Quercus.

Hinc à Pontano canitur parœmiacè. *Durior ANNOSA Quercu, fallacior vndis.*

Cant. 2. St. 86.

Quod epitheton Italicus Vates Mauritius in ſuo Thaboris Poemate illis impertitur.
Horrida Selua d' ogni parte folta
Di Querce ANNOSE, e di pungenti ſpine.

Virg. de obitu Mecen.

Audiendus igitur eſt attentè latinus Homerus VMBRANTES eàpropter, aut *Vmbroſas* eaſdem appellans, dum propter Mecœnatis obitum dolens, pro ſuæ mœſtitiæ ſolamine, ſubter habitare & audire,
Maluit VMBROSAM Quercum, Nymphaſque canentes.

Quamobrem *Nymphæa*, ſeu *Sponſalis* à nymphis ſubter illam canentibus, aut illam incolẽtibus, vt Ethnicis creditũ eſt, à Tryphiodoro dici promeruit, vbi de Quercubus in Idâ reſonantibus habet. Ἔβρεμε νυμφαίῃσιν ἅμα δρυσὶ δάσκιος Ἴδη.

Lib. 1.

Καλῇ enim, ideſt *pulcra*, & τηλεθάωσα *Longe vireſcens*, Homero: Καλλίκομος *pulcricoma* Dionyſio; Εὐπέταλος *pulcrifolia* Nonno: nec non Εὔπρεμνος *pulcro ſtipite decora* in Græcis vocatur Epigrammatibus. Arborem quocircà, quam *Iouis amicam* di xerat Claudianus. F

l. 2. de rapt. Proſ.

ARBOR AMICA IOVIS, *tumulos tectura Cupreſſus.*

Pier. Val. Hierog. l. 51. Ep. Græc l. 1. Lucan. l. 1.

Nonniſi magniloquis cumulandam Epithetis iudicare præter rem non erit, ideòque non immeritò *Ciuium ſeruatrix officioſa.*

Lucanus *Seruati Ciuis referentem præmia Quercum,*

Benignaquè Populorum altrix, ac eadem innuetur eſſe IEPH, ſeu SACRA, & ideò *grata Ioui*, cum hæc quoq; videatur Andreas Alciatus his carminibus expreſſiſſe.

Alc. Embl. 200.

GLANDE ALVIT VETERES, *ſola nunc proficit vmbra,*
Sic quoquè, ſic Arbos OFFICIOSA IOVIS.

Eruditiſſimè quoquè, necnon comptiſſimè ſimul Andreas alter, Alciato ſi non in iuridicis, in philoſophicis tamen longè ſuperior, inq; politioribus par literis, Marianus Bononienſis in ſuis Ruinarum Romæ Epigrammatibus Epitheton idem Quercus explicuit. G

A. Marian. l. 2. Statuar. Rom. Epig. 137.

Italiam Quernæ ſimilem procedere frondi,
Atquè hominis cruri compoſuêre parem.
Crus tamen hoc poterat pede proculcare ſuperbos,
Atquè triumphali cingere fronde caput.
Strata tamen iacet, vt folium IOVIS ARBORE *lapſum,*
Cruſquè catenatâ compede vincla quatit.

Cuius Mariani ſuprà modum, & vltrà limites magnorum quoq; virorum doctiſſimi, atq; ſynceriſſimi, mihiq; per quinquaginta fermè annos amiciſſimi laudes vno verbo, velut Mœonidis Iliadem nucis intrà putamen perſtringere ſi liceat, eundem veri Bononienſis Idæam velut, & exemplar dicã. Et vtinã illius omnes diſcipuli, immò etiam ſimpliciter amici, tam ciues, quam exteri, Bononienſis perſonam agere didicerint, ſeù ſi quis eſt ex illis, qui aliorum vorandæ inhiet famæ, reſipiſcat tandem, nec propriam interim in æternum proſcindat, atq, dilaceret, peſſimèq; audientem efficiat, deterior ſuibus ipſis generi ſuo tandem parcentibus, & quibus Quercus non debet eſſe penitus *grata*, licet conciuis noſter Felſineus Baptiſta Pius ſcripſerit H
Populus alta comas, ſuibus GRATISSIMA *Quercus.*

Epig. Græc. l. 3.

Quippè quæ in hominum primariò gratiam ſinceram creata ſit, & propterea quamuis στερεή, nempè *ſolida*, ſeù *dura*, præ tamen *cauitatibus*, quibus nonnunquam excipere poteſt apes apta nata ad eſſe quoq; pro nobis *melliferam*, ſeù *melligenam*, aut *melligeram*

Virg. in Bucol. Ecl. 4. Ouid. lib. 3. Eleg.

Et DVRÆ Quercus ſudabunt roſcida mella.
Pomaquè, & in Quercu mella reperta CAVA.

συβώτης

Vberrimo quadrupedum iſtorum prouentu noſter ager Bononienſis ſcatet, optimos in ſuo genere porcos alens, carnem pro Muratis Farciminibus perfectiſſimam progignentes, ſed non vt literariam Rempublicam morſibus lædant. Dæmoniacos ſimiliter grũnitus edere non habent Quercus vlterius, vt olim quæ *Dodonæis* in ſaltibus Epirotico Ioui ſacris ſortitæ fuere natalia, cum

Ceſſe-

A

Cesserit inuentis DODONIA *Quercus aristis.* — Claud.

Quæ si tunc ab eorundem saltuum accolis, & si *sensu carentes, fatidicæ* tamen, *primariæq; oraculorum autrices*, & *loquaces*, atq; *præsagæ* credebantur, quippè quod ex eis columbæ reddebant oracula, quemadmodum cecinit ille — Sil. l. 3 1.

Esculus, atque HABITÆ *Graijs* ORACVLA *Quercus.* — Virg. Georg. l. 2.

hoc non aliundè proueniebat, quam ex nimio spirituum immundorum astu sic fallente gentes illas, quæ vocari tunc poterant

Agmina FATIDICAM *frustrà iactantia Quercum:* — Claud. de bel. Get.

quæ gentes, vt in superstitiosa fidem habentes, sic & præstigiarum expertissimæ gloriarentur,

Nec nemoris tantum vinxisse CARENTIA SENSV
Robora, sed cæso monitu Iouis augure læuo
ARBORE PRÆSAGA TABVLAS *animasse* LOQVACES. — Id. ibid. in principio.

Imò & *Loquentes*, Mantuano accinente — Mantuan.

B

----- *Dodoneasque Columbas,*
Quæ hospitibus responsa ferant Quercusque LOQVENTES. — Agelar. l. 1.

Identidem etiam Quercus vocabant antiqui vel ENTHEAS, vel SACRATAS, & hoc duplici duntaxat, vt ego credam de causâ, vel quia nimirum has numen acquirere superstitiosè credebant, dum cælo tangerentur, — Orph. Argo. l. 6 f. 42.

De cælo TACTAS *memini prædicere Quercus.* — Virg. Ecl. 1

vel quia Dijs propter altitudinem propiores ridiculè putabant, quamobrem Deorum dignissimo, nempè Ioui dicatas volebant, vnde est quod ARBVTA SACRA *Syluæ* rectà per antonomasiam denotant has Arbores.

SACRA IOVI *Quercus de Semine Dodonæo.* — Ouid. 7 Met.

Quâ de re per Socratem erat IVRATA, æquè ac si dixisset

QVERCVS ALVMNA VADI, *fas & mihi spernere Phœbum.* — Sta. 7 Theb.

Sed hæ si ἐρήμαιαι *solitariæ* λάσιαι *hirsutæ*, & *densæ, rigidæque* sunt. — ex Callimacho.

Tum verò in numerum Faunosquè, ferasquè videres
Ludere, tum RIGIDAS *motare cacumina Quercus.* — Theoc. εἰ. ιδ. / Virg. Ecl. 6.

C Item & *asperæ*, apud lepidissimum Ælium Iulium Crottum Cremon.

Aquilex Priapus iste de Quercu ASPERA
Modò excauatus, & dolatus in .... — Crottus floralior. Spiei leg. 29.

non deberent istis superstitionibus esse *peruiæ*, sed tantum cuneis, quibus SCISSILES, FISSILES, SECTILESQ; fieri consueuerunt, quandoquidem

Fraxineæquè trabes, cuneis & FISSILE *Robur.* ---- *Scinditur.* — Vir. 6. Æn.

Quâ methodo plures in partes secari valentes, nedũ esse QVADRIFIDÆ cõspiciuntur

Quadrifidam Quercum cuneis, vt fortè coactis --- *Scindebat.* — Id. 6. Æn.

sed & *Multifidæ* MVLTIFIDAM *Quercum flagranti lumine obumbrat.* — Stat. l. 10.

Concederem quidem SERVANTES illas appellari posse, sed hoc non admodum lato modo, scilicet tegendo *seruantes* hominem ab imbribus, fulciendo, domos à ruinis, calefaciendo viros à frigore, & alijs huiusmodi significatis, non autem amplissimo sensu acceptæ, quoniam id absurdissimum foret. Ita πολύγλασσοι, nempè MVLTILINGVES à Sophocle, necnon & *Auritæ* solum fictè dicentur ab Horatio. — Sopho. Trach.

D ---- AVRITAS *fidibus canoris* ---- *Ducere Quercus.* — l. 1. Carm. od. 7.

& Hermicus Caiadus! Lusitanus Poeta non proletarius,

Dum canis AVRITAS *Quercus agitasse cacumen.* — Eclog. 1.

Alias etenim aures habere non possunt, nisi quas poetica mens illis effingat. Fructuositatem Arboris istiusmodi perpendentes nonnulli eam dixere *glandiferam*,

GLANDIFERAS *inter curabant corpora Quercus.* — Lucr. l. 1. de N.R.

Sed quia hoc extenditur duntaxat ad prolationem sui fructus legitimi, cum *duris curuatur*, vel *turgescit glandibus*,

Desijt hinc Populis glandes dare TVRGIDA *Quercus* — Quintian.

contrà monitum illud CONCVSSAQ; *famem in syluis satiabere Quercu.* — Virg. 1. Geo.

Καρπότροφος enim, atque φερέσβιος, *fructu* nimirum *alens*, & *ferens vitam* antiquitus extitit, Lycophrone, & Orpheo canentibus: illo, Καρπότροφος δρῦς, ἀγριάς τ' ἐρεθαλής. Isto Καλά, τά τ' ἔχθος ἐστὶ φερέσβια. Transibimus ideò ad libentius approbandum — in Argon.

 cas

eas eſſe FRVGIFERAS eò quod id intelligatur de ſingulis commodis ab his Arboribus Homini prouenientibus, de quibus nunquam dici poſſit quod illis dolus ſuperueniat viſci ſequacis, E

Val. Flacc. l. 6.

Illa dolis, viſcoque ſuper correpta SEQVACI.

Nec quod vanitates affectent operationes nihili pendêtes, & veluti GALLÆ LEVES, edant Gallas quam plures, iuxtà illud *ambulauerunt poſt vanitatem, & vani facti ſunt.* *Ierem. c. 2.*

Loca quoq; cognomenta Quercubus peperere, vnde ab Alpibus ALPINÆ, & MARATHONIÆ, ſeu MARATHONIDES à Marathone Campo, ſiuè Syluâ Atticæ dictæ fuerunt.

Stat. l. 12.

Vt verò æquoreus Quercum Marathonida Theſeus --- *Extulit.*

Hier. Salinas Hiſpanus epigr. 1. inter var. Poet. ab Vbaldin. coll. pag. 60.

Sic & CHAONIDES, atq; CHAONIÆ propter Chaoniam Epiri Prouinciam, in qua tam copioſè Quercus proueniebant, vt per *Arbores Chaonias*, Quercus antonomaſticè intelligerentur.

Vmbra loco venit, non CHAONIS *abfuit* ARBOR. Item

In te CHAONIÆ *mouerunt carmina Quercus.*

Quod & Glandibus pariter applicatum legitur; vndè Sal. F

CHAONIAM *canitis natam Iouis Arbore Glandem.*

Ouid. 9 Met. Claudian. Id. Claud. Sil. l. 7.

Ab eâdem Syluâ, quæ Dodona vocabatur, DODONÆÆ, ſiuè DODONIDIS adiecta ſumpſit hæc Arbor, quare Vates habent

DODONÆA *ſuo monet auram vertice Quercus,*

& *Implet fatidico* DODONIDA *munere Quercum.*

Epigr. Gr. l. 3.

Dicte quoq; mons Græciæ, vbi frequens eſt Quercus, *Dictæam* cognominari voluit; fuit enim qui cecinit Οἰκεῖ Δικταίησιν ὑπὸ δρυσίν, οὐκ ἔτι δάφνη.

Mons item oſſæ Theſſalicus, vt his Arboribus abundè ſcatens, noluit non concurrere ad illas cognominandas. Mouit itaq; Valerium Flaccum ad ſic canendum

Fleuit vbi OSSÆÆ *captaret Frigora Quercus.*

Quod epitheton vbi aliter abſque diphthongo in penultimâ ſcriberetur, eiſdem Quercubus non illepidè pariter conueniret, ſed in illo ſenſu tantum, quo ad OSSEAM, & SYLVESTREM, ac *Validam* illarum duritiem alluderetur, quæ in cauſâ fuit, vt Milo Crotonienſis moreretur *Pl. l. 18.*

Codr. Vrc.

Dum VALIDAM *manibus tentauit ſcindere Quercum.* G

Quod non accidiſſet ſi Quercus ea fuiſſet vel *Decidua*, vt illa, de quâ ſcribit Ouidius l. 8. metam. *Contremuit, gemitumq; dedit* DECIDVA *Quercus.*

vel *putricaua*, vt erat illa, cuius mentionem habet Conradus

PVTRICAVAM *Syluis attollant Robora Quercum*

Iliad. λ.

vel ἀζαλέη, nempè *ſicca*, vt ex Homero

Πολλὰς δὲ δρῦς ΑΖΑΛΕΑΣ, πολλὰς δέ τε Πεύκας.

Fauſt.

vel ſaltem præ longæuitate, *carioſa.* *Qualiter & longâ Quercus* CARIOSA *ſenectâ.*

Sed ſi tunc *Mortis miniſtra* viſa fuit Quercus, aliàs quoq; *vitæ, decoriſq; larga donatrix* effecta eſt, cùm ſcilicet ad ciuiles, innocuoſq; mores, & glorioſos honores innuendos, vel ſatius afferendos, placidè, gratiſſimèq; *virens*, ex Theocriti Interprete

Quâ VIRIDES *præbent enata ſedilia Quercus.*

eidyll. 2.

& cacuminibus *Tenera*, ſummis etiam virtute præditorum hominum capitibus in coronas adnecti perpeſſa eſt, & ex eâ Laureati ſunt ij, de quibus intelligebat Maro canens

At qui vmbrata gerunt CIVILI *tempora Quercu,* H

6. Æn.

qui & ipſe quoq; --- TORTA *redimitus tempora Quercu.*

in ſeipſo expertus eſt quod ad aliorum gloriam ſcribebat. Idem argumentum pertractabat Mantuanus in hæc prorumpens *Atq; caput mecum* TENERA *circundare Quercu.*

T. 3. c. 168.

Idcircò non niſi NOBILIS, & GLORIOSA vocari debebat, tum quià tali pacto cæteros decorabat, cum quia & ipſa ſpolijs de hoſtibus reportatis ab eo, qui quondam

NODOSAQ; *ruit condenſa in prælia Quercu.*

in nobilis trophæi teſtamentum inſigniebatur ex Muſâ Claudiani in Ruff. l. 2.

Si lætior adſit --- *Gloria*, VESTITA SPOLIIS *donabere Quercu.*

Adijciatur quod illud magis nobile creditur, quod eſt antiquius; & ſi

Quercus ante datæ, Cereris quam ſemina nobis. Virg. in Eulic.

Quis negabit illis appoſitiſſimè cognomen *antiqui* non conuenire? Quis propterea iam dudum *cognitas* Quercus non aſſeret? *Eſcu-*

A *Esculus, aut proauis ab origine* COGNITA *Quercus.* *Sil. l. 5.*

Quis sereniſſimum olim vbi natum ducem Franciſcum Mariam non laudabit, dum Quercubus ad maiorem illarum gloriam FERETRII cognomentum in aureis ſuis monetis addixit? Is ſiue ad Iouem Feretrium alluſerit, ſeu ſe pacem laturum ſuis populis ſic indigitare voluerit ſpolia de hoſtibus ferendo, quauis id fecerit intentione, ſemper celebrari meretur.

Robora verò ſi quis contradiſtinguet à Quercubus, is illorum nimiâ tantum grauitate mouebitur ---- *cuneiſq; gemit* GRAVE *Robur adactis,* *Stat. Arg.*
cum alioquin ea ſint eiuſdem generis ac Quercus, vt omiſſis cęteris auctoritatibus patet ex illo Mantuani, ----- *de Robore* QVERNO *texitur.* *Parth. 2.*
Hæc grauitas cum illius Arboris materiei difficultate, & ſylueſtreitate.

Robora Palladij decorant SYLVESTRIA *rami.* *Pallad. Rutil.*

quæ durities impẽſior eſt in Roboribus mõtanis, quam in alijs, vnde *montana* perbellè dicuntur. *Robora dum* MONTES, *dum mollia pabula* (ſupple tamen amabunt) *Campi.* *Oui. in Ibyn.*

B Non parum ſibi videtur impenetrabilitatis, & inexpugnabilitatis adſciſcere. *& Theophr. l. 3. de H. Pl. c. 4.* Melius in mõtibus naſci Robur tradit.

Celtiber infundens operi IMPENETRABILE *Robur.* Mantuanus habet.

Et *Fraxinus, atquè ſitu* NON EXPVGNABILE *Robur.*

Sed ab his ſuis prærogatiuis parum defendi videntur Robora, nam quantumuis propter *grandæuitatem firma,* & *nodoſa.*

Mos ſubitum nemus, atque ANNOSO *Robore lucus*
Tot circum FIRMO *ſyluæ ſe Robore tollunt,* *Stat. 6.*
Robore NODOSO, *præduraquè tempora fregit.* *Sil. l. 3. in fine.*

Nihil fermè ſibi proficere nouerunt, quin metallis non ſint PERVIA, nam perſæpè

Robora Dalmatico lucent SATIATA METALLO. *Lucan. l. 1.*

Quibus quantò pretioſioribus, tantò quoquè facilius Arces quæcunquè, licet alioquin inſuperabiles aditum heù nimis aliquando turpem concedunt, nec prodeſt ſi ad illarum cuſtodiam *Roboribus* DVRIS *ianua fulta riget.* *Ouid. 12. Met.* *Stat.*

Capitur quoquè Robur, nec rarò, pro ligno, & duritie, vt cum legimus. *Ouid. lib. 1. Eleg.*

Inuitus iam FRAXINEVM *demiſerat haſtæ* --- *Robur.*

C in quo ſenſu ſumptum melius ædificijs conuenire videtur, quam ignis abſumptioni breuiſſimæ. ----- *Sunt Robora nobis.* *Stat. l. 7.*

Sunt Quercus FOMENTA *futuro protinus* IGNI. *Theocrit. ειδυλ. 11.*

At in quouis accipiantur ſenſu ſemper *bona* ſunt, quippè quæ humanis vtilitatibus promouendis nata. Caprarius ideò Comatas apud Theocritum, ad aduerſarium Laconos cæteris omiſſis dicit. *Non veniam; ſunt hic patulæ BONA Robora Quercus.* *Eidyll. 5.*

Pateſcant igitur hîc Quercuum Hieroglyphica, Symbola, Emblemata virtutes egregiè promouentia.

HIEROGLYPHICA, SYMBOLA, Emblemata.

D INtrepidi ſpecimen Animi, & inuincibilis Virtutis Hieroglyphicum repręſentari à Quercu illud perſuadere poteſt, quia hæc Arbor ab immanibus concuſſa procellis NON IDEO MINVS DVRA comperitur à furentibus impetita ventis SEMPER IMMOTA MANET, terræque firmiſſimè adhæret, quæ proprijs fidens viribus nulli violentiæ cedit; Eademq; diuturnitatis imaginem nobis ob oculos ponit, dum ipſius incorrupta materies ad ædium perennitatem facit, lapidibus minimè cedens, ſiuè ſub terra iaceat, ſiuè ſublimi ſub tecto columnariter erigatur, vbi quamplura ſæcula durando ſuperat ſemper fortis, & vegeta. Haud abſimili ratione agreſtem Hominum feritatem illam, qua Gentes primæuæ priuſquam ciuiles inſtituerentur ſocietates detinebantur, præſeferre poteſt Quercus, quæ huius non omninò oblita conditionis graſſatoribus quandoq; concedit latibula caua, & obſcura in penitioribus ſyluarum receſſibus; nihilominus videri vult etiam Perſeuerantiæ ſymbolum, quæ à perſecutoribus egregiè perficitur, cum à vitijs procatarticarum cauſarum illa minimè poſſit infici, aut ab incurſio-

Perciuall. in Inſig. Co. Caroli de Ruu. p. 263. *Piſcinellus l. 9. c. 29. Mũdi Symbolici.* *Pier. Valer. l. 51. Hierogl.*

E

sionibus labefactari; nam quò magis irritantur, & quatiuntur Quercus eò validiores radicibus obfirmatis euadunt, vt Senecæ fert sententia sapiens, *Non est Arbor solida, nec fortis, nisi in quam frequens ictus incursat*, inquit ille: cui adstipulatus eruditissimus Lipsius hæc verba præcisè protulit, *vt Arbores ventis agitatæ altius radices agunt, sic boni viri in virtute magis comprehendunt*. Altissima Quercus, tanquam Iouis signum, & Hieroglyphicum apud Celtas præcipuè celebratum interpretationem subit prænobilem, & generosiorem, vnde liberalis, & minimè emendicatæ Beneficentiæ Typus habebatur, dum fructus copiosissimos à se emittens Regiam munificentiam pluere videtur; namquè *nil negat ex se se, vel non poscentibus offert*. Paupertatem porrò dici potest repellere, qui Glandes excutit è Quercu, dumq; illas pluribus Animalibus parat ab illis non mediocre lucrum expectat, hinc frugiferam Quercum vitæ non modicum auxiliari, & liberalissimam esse multis hieroglyphicis ostenditur argumentis. Hæc Arbor montes, atq; planitiem æquè feliciter inhabitans nostris valet mentibus insinuare fortis viri esse virtutes vbiq; omnium in vtilitatem animosè proferre. Eadem Arbor stillicidia demittens ponderosissima illum ostendit hominem, qui si multum in se recipit, multum etiam à se deijcit, alijsq; non auarè dispensat, illa namq; copiosiorem reliquis Arboribus imbrem è Sudo recipiens, plus etiã illius depluit, & ferè nihil sibi retinet, ita vt PLENIS VENIENS E NVBIBVS HVMOR subiecta quæq; madefaciat abundanter. Sic igitur constituta Quercus Humens, fructibus, & frondibus onusta Hominem symbolicè designat decora corporis, & animi dispositione præditum, hoc est Diuitem, Pulchrum, Liberalem, cunctis Gratum, Amabilem, Benefacientem, qui veram Sapientiam, hoc est fructuosiorem Doctrinam, vnà cum Politioris literaturæ lætissima specie adiuncta sectatur, & qui omne Bonitatis punctum ferre nouit, dum miscet vtile dulci. Sed frondes solitariè acceptæ tanquam quid inane, siuè etiam aquosis gallulis refertæ, inutili velut superfluitate tumentes debilitatem, atq; leuitatem symbolicè referunt, Hominemq; nullius valoris, & verè Bullam arguunt *sectantem leuia*, cui *nerui deficiunt, animique*, à quo differt quammaximè vir ille, qui iustissimè tenax propositi non mediocri in alios Beneficentiã semper enitet, Diuinorum Præceptorum Custos, & Obseruator acerrimus. Hunc Emblematica descriptio perbellè videtur exprimere Quercus, in quã nidificet Aquila, quæ nimirum solidissima, & excelsa affectans, securissimum Iusto promittit patrocinium, quod in Republica pro bono publico tuendo est necessarium, vti doctissimus ille declamabat Orator, *ij sedulò tuendi sunt, quibus perditis, & tibi sedulò pereundum est*. Hunc Iusti Arborem non fatigabit Elephas, grauissima bestia, nec ab huius Barro terribili terrebitur, aut cõtremiscet illius inuictus Caudex. Sublimis huiusce Quercus Fasces, atq; Coronæ nõ ab alia, quam à Meritorum manu carpentur; nam verissimum est, quod NON ALIVNDE FASCES; nec alia, quam laborum mercede acquiruntur Honores, DII LABORIBVS OMNIA VENDVNT; Pulcherrimum Fidei, & Virtutum cæterarum Aurum duris non nisi laboribus pretium inuenit,

F

G

Scilicet vt fuluum spectatur in ignibus aurum,
Tempore sic duro est inspicienda fides.

Vix dari potest Quercus Hieroglyphicum, quod non sit Gloriosum, celebrisque Palmæ ditissimum. Quercus itaq; Ciuium refert Seruatorem ob Querneam Coronam Ciuicam dictam, quæ innumeris potior vna Triumphis habebatur. Quercualis item Ramus, seù Bacillus in formam sceptri cum folijs aliquot adaptatis Imperij Firmitatem, & Robur, quo Plutarchus Osyrim longè, lateq; imperitantem repræsentari ait, emblematicè, cui superscriptum sit PROSPECTVS LIBER, in quo sceptro superior pars tanquam Mundi oculus habetur, foliaq; hinc indè hærentia orbis partes subiectas, atque prouincias sub Telluris, siuè Rheæ, vel Isidis figura significant. Quercus item per se Principatum, secundum Aruspicum Doctrinam ostendebat, quemadmodum Flauiana Quercus in Flauiorum suburbano Marti dicata, quæ per tres Vespatiæ partus singulos repentè ramos emittens Natorum fata futura, & vnius ex illis Imperium visa est pullulasse; è contrà verò exarescens Principatus Neronis nouissimo anno cælitus icta fulmine summas Imperio calamitates denunciare valuit. Sic Dodonidum Quercuum naturam in hoc vtraq; visa est participare, quod clarissima, licèt muta, eueniendorum ediderit miracula. Nec silendum est hîc Dodoneas has Quercus quum responsa darent symbolum quoddam fuisse doctorum Virorum, quorum est Eruditionum Oracula fundere. Sic & sacros

H

Orato-

Lib. cur. bo. viris c. 4.
Lib. de Cõstantia.
Alex. ab Alex. D. G. l. 4. c. 12.
Claudian. l. 1. in Eutrop
Plin. l. 17. cap. 12.
Martial. l. 6. epigr.
Basilius Magnus de Gerit. script. l. Euoluẽdis.
Iob. c. 13.
Gorop. Hier. l. 8. p. 130.
Horat. in ap
Hier. Ruscel. in insi. M. A. Landriani.
Demosth. 1. Olynth.
Oppian. l. 3.
Claudian. de Sepuchro spec.
Hesiodus in Heraclide, & in Iphigenia.
Ouid. l. 1. trist.
Pier. Valer. Hierogl. lib. 51.
Macrob. Saturnal. l. 1. c. 21.
P. Valer. Hier. l. 51.

A Oratores indè significatos emblematicè voluit Neotericus ille, qui scitè admodum Xauerium peregrinum pede pari, & impari descripsit; Vbi enim refert Sanctum Virum cum opportunitatem Suggesti humilis camporum planities, & solitudo negarent ad Commorinum Trauancoris Oræ promotorium occursantium cacumina Arborum, vndè Diuina semina longè, latèq; iactaret, ascendere consueuisse; de huiusmodi eius Pulpito canit

Dum viridi staret Quercus Dodonia trunco.
Visa est fatidicâ carmina fronde loqui.
Secta silet: scopulis ni fortè allisa reclamet
Præda procellosis, ludibriumquè Notis.
Hæc tua vera magis Populis Oracula fudit,
Dum viruit lætis Arbor opaca comis
Cæsa renarranti rerum decora alta tuarum
Seruiet in laudes officiosa tuas.

Hieron. Bard. Embl. 58.

Ast Oleæ circumplexa Quercus delinitam Iram, Pacemq; firmatam præfigurat. Verùm admista Lauro firmam tutelam, tutissimamq; custodiam rerum omnium symbolicè importat, cum enim in periculis ipsis fortitudine opus sit, & patientiâ, vt rectè Seneca discurrebat, ideo Quercus antè Postes domorum erat fidissima custos, Laurusq; præsidium itidem in domibus, atq; munimen agnoscebatur, vndè illa Poetica Laurus inauguratio *Pone domi Lauros*. Et propterea mos practicabatur olim auspicatissimus in Postibus Imperialium domorum singulis noui anni Kalendis Querneam coronam duas inter Laurus ponendi; cui Sulmonensis Vates in hunc modum accinuit

B

Seneca de fortitud.

Iuuenalis

Augeat Imperium Nostri Ducis augeat annos.
Protegat, & nostras Querna corona fores.

Ouid. in fastis.

Sed & illi Coronæ solebant hæc addi verba VOT. X. vel XX. pro complemento omnium desideriorum habita, cum denarius numerus in se contineat omnia, vtpotè completiuus, & perfectiuus omnis numerationis, tot veluti specierum, atque virtutum excrescentium promptuarium ditissimum; de quo numero metricis numeris sic est locutus Ouidius

Semper ad vsque decem numero crescente venitur,
Principium spatijs sumitur indè nouis.

Alex. ab Alex. D. G. l. 4. c. 12.

Bong. de Myst. num. signif.

Ouid. in fast.

C Prædictos viuidiores reddebat significatus Quercus Animantibus sensu præditis associata; vndè si Capram coronasset, vel complexus fuisset Querneus Torques, tunc Quercus significabat Principem valdè prouidum, qui omnium salutem promoueret, Iouemq; Seruatorem referret, cui secundum aliquos Capra eadem per Amalteâ illius nutricê dicata censebatur. Augebatur porrò Coronæ huiuscè optima inauguratio cum capite Tauri, & Cornucopia, quià tunc ad cœlestia, diuinaq; Principis in obsequium ascendebatur; & rerum omnium abundantia, & fertilitas à Dijs, quibus proximi sunt Principes expectabatur. Mentis insuper, atq; rationis optimus Status, eleuatioq; generosa ad Virtutum comprehensionem felicissimam per coronam Querneam equo, qui est rationis symbolum super positam indicabatur. Hinc vitiorum intrepidus debellator equo rationis insidens ipsum constantissimè fatigat ad aureum Gloriæ, atque Honoris Præmium, cui distichon illud bellissimè applicatur.

Erizz. ap. Comm. Symbol. Ant. Ricc.

Ficinus in Conuiu. Pl. c. 14.

Ipsa fatigat equum, sparsaque ex ordine Querna
Stringit fronde comam fingens, auroque coronat.

D Arbor eadem Quercus maximè viuax, mortisq; quodammodo nescia, dum recisa resurgit, & ad indefinitam producitur ætatem, altèq; radices figit, & saxa penetrat, immò & concipit, nil imperuium reperiens vitæ vias vbiq; patefacit. Ad hanc pronæ Manus inclinatæ, atq; directæ internos, & latentes explicant sensus pios, atq; mites, qui præmiorum expectationem pro multiplicibus operibus bonis important, & præcipuè sub his verbis, PROPTER FINEM; nam cum manus ipsæ sint instrumentum instrumẽtorum, & dirigantur à recta ratione in opera bona se extendunt remunerationem expectantia, sicq; his benè agentibus meliora semper sperare licet,

Plin. l. 16. c. 6.

Aristot. l. 8. Animal.

--Qui vmbrata gerunt ciuilia tempora Quercu.

Virg. Æn. l. 7.

Heroica sanè Virtus non vnicam solùm, sed potius trinam promeretur coronam, quare trium Coronarum Hieroglyphicum Quercus nempè, Palmæ, atq; Oleæ, cum inscriptione adnexa, HIS CORONARI, AVT MORI. fortitudinis in summo gradu, mansuetudini iunctæ, cum tenacissimo mortis potius perpetiendæ, quam peccatum patran-

trandi propoſito glorioſum conatum, ex quo fit, vt virum huiuſmodi modo coro- E
natum non magè metuant, quam reuereantur omnes, tantæq; ſit ſaluberrimum illius
exemplũ efficaciæ, vt plurimi, eo conſpecto, ſanari valeant vitioſi. Quod alio hoc Hie-
roglyphico Quercus cum innaſcente viſco, & his adiunctis verbis proponitur RARA
IVVANT, cui etiam Diſtichon ſequens applicuit Camerarius.

Diogen.l.1.

Ioachim. Camer. Embl.n.12.

Robore ab annoſo viſcum ſanare caducos,
Quod valet, eſt Chriſti vera figura Dei.

De eoq; ſolum intelligi poterit hocce ſyntagma, qui opera miſericordiæ ſemper exer-
cere intendit, omneſq; actiones in Proximi vtilitatem dirigit, omniaquè bona auxi-
lio Diuino mediante perficit; nam viſci Planta potentiſſimas, eaſq; perquam mirabiles
habet in medicina Vires, dum miſerabiliſſimum ſanat caducum morbum Herculeum
dictum, quia difficillimæ, & penè impoſſibilis eſt curationis, & Herculem fortiſſimum
Quernea claua inſtructum, & armatum, vt aduertit Beccanus, curantem requirit, cuius
ſanatio è Cœlo potius, quam è terris prouenire creditur, ex ſpeciali Dei gratia gratis
data, & paucis conceſſa; quas omnes conditiones videtur eadem viſci Planta egregiè
indicare; adeout religioſiſſimum eſſe remedium, omnia ſanãs illius crediderint lignum F
Antiqui apud Plinium, ità loquentem *eſt autem id rarum admodum inuentu, & reper-
tum magna Religione petitur, omnia ſanans*. Vlterius à ſuperpoſitis quià Hieroglyphi-
cis ſequentia non diſcrepabunt, Ponatur Quercus in medio trunco diuiſa, quæ vimini-
bus ſit colligata, cum hiſce verbis NE RVMPERER, & Diſticho.

In Gallicis.

l.16.c.44.

Ioach. Camer. Embl. 16.

Conſilio moderato Animos, frænato furentes,
Vt rigidas Quercus vimina lenta ſolent.

Nam exemplum pandet æquabilitatis leniſſimæ quidem, ſed inuictæ, quæ valeat ſu-
perbæ ſeueritatis, aſperæq; contradictionis fractuꝛas componere, atq; diſcordias valdè
diſſidentes vnire, ac vinculis gratiſſimæ comitatis ad moderationem concordem redu-
cere: Auream mox felicitatem illius ad inſtar, quæ in primæua Mundi vigebat ætate
plenè commonſtrant binæ Arbores amplexatæ ſimul, Quercus ſcilicet, atq; Palma, vt-
potè, quæ ambæ liberaliſſimè ferant fructus, qui ad cibum, potum, atq; veſtitum faciunt,
nam iſtis PLVRA SPERARE NEFAS. Impoſſibile ſiquidem eſt plura componere
ſimul tam Corporis, quam Animi Bona abijſdem Arboribus indigitata; Habentem dein
inculpatè Bona immo iiſdem rectè vtentem ad inamiſſibilitatem, vtq; Quercus edocet G
virum propria ſtabilitate, ampliſſimarumq; radicum craſſitie, ac firmitudine, dum ſolo
profundiſſimè implantata, vllo vnquam tempore nequit euelli, hac cum inſcriptione ex
Lucano SVO SE ROBORE FIRMAT, vel PONDERE FIXA SVO ſic ſcribente
validis radicibus hærens pondere fixa ſuo. Patitur tamen Quercus Ramis exui, vt belli-
cis induta ſpolijs Virtute, & maximè fortitudinis, & Iuſtitiæ præditum virum Glorio-
ſiſſimis augeat triumphis, quod innuiſſe videtur Valerius Flaccus de ſpoliorum eiuſmo-
di erectione canens.

Camill. camill. impr. diu.

Plutarc. de fortit. Alex.

Lib.1.

l.3. Argon.

Quin etiam truncas nemorum, effigieſque virorum
RITE LOCAT *Quercus, ſimulataque ſubligat arma.*

Et hinc eruditiſſimi Emblematis materiam ſumpſit clariſſimus Kreihing comprobatu-
rus, quod ſunt VANAE SINE VIRIBVS IRAE, de armato ſiquidẽ eiuſmodi trunco
cecinit,

Truncus Armatus minæ inanes embl. 122.

Loricà, & Galeà, clypeoq; indutus, & enſe
Militis effigiem TRVNCVS INANIS habet.
Et per ſæua velut facturus vulnera cædem H
Obuia futilibus faſſinat ora minis,
Aſt habet haud vllas non ficta ad prælia vires,
Stat larua, & motu, vita, animoq; caret.
Sæpius illa licet decies, decieſq; minetur,
Iamq; tuum credas velle ferire caput.
Nil tamen efficiet, pendent ſinè ſenſibus arma,
Omnis, qui poſſit lædere, metus abeſt:
Quicunque adueniens iras ridebit inanes,
Et pueri imbellis detrahet arma manus.
Nempè & ſunt fruſtrà, & vanæ ſine viribus iræ,
Terrent inualidæ pectora nulla minæ,

Cui

A
Cui vis exigua est, sapienter comprimit iram,
Et vi quæ careant abstinet ille minis.
Sit licet Alcidæ, fractus contemnitur arcus
Haud faciunt vllum fulmina rupta metum.

Nempè tales sunt ventorum iræ contrà firmissimè radicatas Arbores Querneas, ex quibus emblematicè adductis FIRMISSIMA CONVELLI NON POSSE patebit. Quemadmodum ostendit Alciatus, cum sub hoc titulo Quercum attulit ingentem furentibus pariter hinc indè ventis impetitam, nec ideò cedentem, sed valido suo pondere resistentem, vt applauderet Carolo Quinto Optimo. & Fortissimo Imperatori, cum Turcas repulit ab Austrasiæ Viennâ, subscripto posthac Hexastico. *Alciat. Embl. 42.*

Oceanus quamuis fluctus Pater excitet omnes,
Danubiumq; Amnem barbare Turca bibas.
Non tamen irrumpes perfracto limite: Cæsar
Dum Charlus Populis bellica signa dabit,
Sic sacræ Quercus firmis radicibus astant,
Sicca licet venti concutiant folia.

B
Nec dissimilis erat sensus eius, qui emblematicè de Quercu pariter à ventis agitatâ cecinit *Stat vidua Quercus læto honore frondium,*
Quas rapido Boreas decussit asper turbine
Princeps auitum sæua cui refixerit
Imperium Nemesis, tuetur is gentis decus. *Hadr. I. Embl. 28.*

Hinc & exprimitur Mens immota manens, non solùm circumuoluentibus annis, sed contrà quascunq; aduersitates fortior euadens, & animosior, ad cœlestia tamen semper intendendo. Quod & obseruauit Camerarius symbolico eodem corpore exhibito, cum elogiolo àd Quercum sic à Ventis inaniter percussam SEMPER IMMOTA; cuius sensum apprimè quoq; distichon hoc declarat. *Seneca ep. 2*

Ventorum aduersis solidatur flatibus Arbor.
A Cruce, & à Precibus Mens pia Robur haber. *Embl. 17.*

C
Quam sententiam Diuus Chrysostomus clarissimè sic explicauit: *Vt Arbores. quæ radices altius miserint, quamuis summum ventorum excipiant impetum, non frangi, aut euelli possunt; sic orationes, quas Animus pius Deo reddiderit super quam tutò affixæ efferunt sese in excelsum, nulloq; peruertuntur aggressu cogitationum*; Quapropter, quæ contrà turbinum rabiem seipsam sua vì seruat Arbor, Seruatori dicari voluit Ioui; Seruatorumq; omnium ciuicum Iubar haberi; hinc idem Alciatus. *Homil. 73. in Genes.* *Embl. 199.*

Grata Ioui est Quercus, qui nos seruatque, fouetque.
Seruanti Ciuem Querna corona datur.

Eadem quoq; de re Iulius Cæsar Scaliger in suâ Farragine de Quercus Viuesianæ dedicatione scriptum reliquit.

Cui Cœlum, cui terra parens, terræque parentis
Parent fœcundo viscera plena sinu.
Hæc tibi pro veteri vitæ mortalis honore,
Et quod seruato fert sibi ciue decus.
Qui das, qui seruas vitam bone Iupiter idem,
Et vitæ, & mortis munera Quercus obit. *In Farrag. epigr. 88.*

D
Hæc tamen omnia citrà temeritatis notam in Homine operante intelligenda sunt, nam alia est naturalis fortitudo, alia, ac longè diuersa, est moralis; quià quæ timiditatis, hæc & audaciæ omninò expers, excessus omnes, atq; defectus vitare debet. Præstò igitur erit semifissa Quercus cum humano in fissura lacerto ex allusione ad Milonis historiam symbolicè docens vitandam esse omnem, & quamcunq; præsumptionem; sic enim temerarium Milonis ausum, & Mortem describit doctissimus Kreihing, saluberrimum illud Hominibus insinuaturus Præceptum. *Embl. 99.*

MAIVS NIL VIRIBVS AVDE

Ille Crotoniades famâ notissimus olim,
Per stadium potuit qui Milo ferre bouem.
Robore præsidens, maioraquè viribus ausus
Est auidis factus præda dolenda lupis

Fis-

Fiſſuram grandis validâ deiecta ſecuri
Forſitan in patulo Quercus habebat agro.
Hanc manibus ſtolidè cupidus diffindere nudis
Pro cuneo in rimam miſit vtranquè Milo,
Neſcia ſed rumpi, manibuſquè potentior Arbos,
Dum partes coeunt, brachia capta tenet
Is fruſtrà obluctans dum ſeſe exoluere tentat.
Sub Ioue deſertus fit miſer eſca Lupis.
Noſcère quemq; ſuas, res eſt pulcherrima, vires,
Succeſſuque; vltrà qui facit, ille caret.

E

Magnam inſuper Animæ cæcitatem Graphicum Trabis oculo admotæ patefacit argumentum; illa etenim mens cœca eſt Hominis, qui malefacta ſua grandia ſub oculis ipſis cernere non vult, & minimas aliorum feſtucas defectuum ſeuerè iudicat; ad quos ſceleſtos dicta ſunt Euangelij verba. *Quid vides Feſtucam in oculo fratris tui, & Trabem in oculo tuo non vides? Eÿce primum Trabem de oculo tuo, & tunc proſpicies, vt educas feſtucam de oculo fratris tui.* At hanc Animæ lippitudinem vnicum poteſt ſanare Collyrium. Hanc ſpiritus cæcitatem vnicus valet tollere ſplendor, ſola nimirum conſideratio, quod nos Myſticę tanquam Arbores in hac viuentium ſyluâ

Diui Matthæi 7.
D. Lucæ. 6.

F

NON SEMPER VIREBIMVS.

quandoquidem -- *tacitis cuncti exareſcimus annis.*

Quod vt exhiberet, & doctiſsimo comprobaret Emblemate Clariſsimus Kreihing antedictus, Ethico-politicam ſuam Chelm ità pulſauit

Embl. 157.

Stat vetus areſcens vegeta inter ROBORA QVERCVS
Deciduis ramis, & propè calua comis.
Quin ramorum artus ſubtus, defectaquè ſucco
Multa ad radices arida membra iacent.
Ipſa & perpaucas retinens in culmine frondes
Parte ſui exiguâ, cætera ſicca, viret.
Aſt ingens fuerat ramis ingentibus Arbor,
Maior in vmbroſis, nec ſtetit vlla iugis.
Grata olim æſtiuum pecori depellere Solem,
Frondequè ſub denſâ condere Luſcinias.
At nunc exeſam paulatim longa vetuſtas
Opprimit, atque animâ deficiente necat.
Sic omnes tacitis pedetentim occumbimus annis,
Inque necem occulto tendimus vſque gradu.
Quin iuuenes abeunt lento cum tempore vires,
Semper & ex nobis mors ſua lucra capit.
Quid vegetis igitur ſtolidi confidimus annis?
Et fruſtrà ſerò quærimus eſſe ſenes?
Omnibus (ah miſeri) veteraſcimus vſque diebus,
Atque ſenes fieri cogimur ante diem.
Nec formoſa iuuat, Venerique æquata venuſtas,
Nec vis, nec pietas, ingeniĳquè vigor.
Tendimus, & trahimur, ſponte, inuitiq; mouemur,
Et properant iuuenes ad ſeniora dies.
Quin veluti limâ vires raduntur & anni,
Nec, quod præteriens abſtulit hora, redit.
Nil ſtabile in mũdo eſt, morimur quoq; quãdo viremus.
Omnis VT ARESCENS DENIQ; QVERCVS *Homo eſt.*

G

H

Sed probos Hominum mores extollere, prauoſq; corripere ſenſus eorundem myſticis, atq; moralibus fortius vrgeamus conſiderationibus.

MYSTI-

A

MYSTICA, MORALIA.

FOrtitudinem à Quercu mysticè repræsentari propheticum illud nos docet effatum *Fortis ipse quasi Quercus*; quia neruis non solùm, & ossibus ligneæ suæ carni Arbor hæc nititur solidissimis, sed radices in Tartara quodammodò mittens, nullam timet mundanam, infernalemq; potestatem, vt à nullâ diuelli, conteriuè omninò possit aduersâ vi. Humanam referre quoq; potest vitam Quercus, virtutibus omnibus exornatam, quod veteribus non displicuisse Sapientibus Goropius Doctissimus Vir asserit. *Credimus* (scribit ille) *Quercum Tesseram eius muneris præseferre, quo nullum maius à Ioue nobis dari posse veteres omnes existimarunt*, &c. *Quercus ergò sit vitæ, siuè liberationis à morte signum, quàm quià solus Iupiter præstare potest Ioui fuit à priscis consecrata*.

Amos. 2.

Io. Gorop. in Gallicis l. 5. p. 130.

Et quià profundissima Quercus eadem radicatio fortissimum robur Arboris indicat, & hoc etiam superbiæ symbolum esse posset; ideò bonis fortunæ, quæ superbiam in nobis, vt plurimum causant fidendum non esse, nostræ considerationi obtulit natura in hac Arbore, nam, vt ait ille *Sacra Ioui Quercus firmis radicibus hæret,*
Huic tamen arentes decutit aura comas.

B

Cum identidem à confœderato ventorum impetu in partes quandoq; fracta deijciatur, hinc maius humilitatis sequendæ motiuum nobis est desumendum. Ad rem moralissimè admodum præclarus ille Lusitanus seriò ludebat.

Reusn. in Pomar. Poet

Fidere fortunæ nolit Mortalis, & vndè
Vectus ad alta memor, vitamsic temperet omnẽ,
Ne subitâ inuadant inopinum clade procellæ,
Nam plerunquè vides antiquo Robore Quercũ
Viribus arctoi pronam succumbere venti,
Quamuis illa altè radices egerit olim,
Et luctata diù victrix certamine longo
Persistens patrio tendens sua brachia cælo.

Hermicus Caiada ecl. 8,

C At illa Quercus durities, asperitasq; ligni, & illius in specie, quæ contrahitur, maiorq; fit in eâdem Arbore sita in loco, quo radij solis non pertingunt; inexorabilitatem, seù indomabilem feritatem illius Hominis designat, qui à Sole Iustitiæ auersus, durissimæ ceruicis euadit, nec alios quam impietatis fructus edit, qui flagitiosæ solum obscœnitatis ad pompam Glandem refert spurcissimam.

Foliorum mox casus, è Quercuum corpore, & ramis, stipitibusquè si tempore fiat debito, & secundum Naturæ leges eueniat; Hominẽ suâ sorte contentum, & minimè tenacem, & nequaquam superbientem admonet, vt liberè, libenterq; mundi contemnat delicias, & necessarijs solùm ad vitam prorsus acquiescat; alioquin desidioso sub titulo internorum bonorum spoliationem incurret irreparabilem, luctuosaq; lethi præda fiet. Magna, & condensa Quercus Diuinam Iustitiam edocet esse timendam propter Quercum, cui appensus remansit Absalon iusto Dei iudicio interfectus, vt sacræ perhibent literæ; *Dumq; adhuc palpitaret hærens in Quercu cucurrerunt decem Iuuenes Armigeri Ioab, & percutientes interfecerunt eum*; Filijs enim perditis, inobedientibus, & in proprios Genitores horribiliter sæuis mors celeri appropinquat gradu, ijdemquè Diuina non possunt effugere effata. *Honora Patrem tuum, & Matrem tuam, vt sis longæuus super terram*. Laudabiles secundum naturam fructus omnes non nisi vitalitatem efficiũt. Arcadicę ideò Quercus fructuosissimæ morali hominum Palato delicias veriores optimorum præceptorum dispensant; Glabricies namque, & læuitas fructus, atque continentis capsulæ scabrities, virum designant prudentem, atq; perfectum, qui pœnitentiæ aliquantum asperæ in capsulâ, temporalem propter macerationem lætus interius, & hilaris ob spiritualem consolationem, cum bona conuersatione, & cum actionum constantia existens, felicitate fruitur, quæ virtutibus ipsis debetur. Et ideò Quercus à Iustis Hominibus possessæ dici possunt Diuini Honoris, atq; veræ Consolationis effectrices, quemadmodum Quercus conuallis [Illustris idest Querceti, propè quem locum Abraham secessum quærens primam Aram Deo erexit, & vbi Iacob illius Nepos ex Mesopotamiâ rediens Aram quoq; ædificauit; quæ propositio veritatem nacta est apud

D. Chrisostomus de pœnitentiâ

2. Reg. c. 8.

D

Exod. 20

Berchor. in reduct. Moral. l. 12 cap. 130.

Genes. c. 12

omnes

omnes gentes, vndè inter Græcos Heſiodus ità diſſerebat, Deos videlicet Iuſtis concedere, vt eorum Quercus in altioribus ramis glandes ferant, in medijs autem apes recipiant; ſicuti à contrariò Quercus ſimpliciter fœcunda, procera, fortiſq; ad ipſas minimè relata virtutes, ſed præciſè, atq; disiunctim conſiderata, & ad nullos vſus directa, diuitias temporales, atq; profanam, & ſecularem doctrinam indicat, in illiſq; peruerſa iudicia, impietates, atq; ſcelera, in quæ de facili poteſt illius poſſeſſor incurrere: Illa eadem eſt potius dicenda Quercus Baſan, hoc eſt ignominiæ, & Idolorum, longèq; differt à Quercu Tabor, quæ terrena deſpiciendo, cœleſtia tantùm deſiderat, ob idq; internę claritatis lumen acquirit, & à Quercu Mambre, hoc eſt *ſublimitatis*, habitus virtutis. Quam clarè, quamq; perſpicuè nos inſtruit Quercus illa, ſub quâ Iacob Patriarcha Iſraeliticus inaures propriæ familiæ abſcondit! quià non abſimili ratione cogitationes omnes inanes nobis profundiſſimè ſunt ſepeliendæ, ſimulq; obliuioni tradendæ mundanarum rerum illecebræ, vndè habeamus aures audiendi, hoc eſt legibus, & Principibus obtemperandi. Ità feliciſſimè conſiderare nobis dabitur cum Angelo Iehouè, qui Gedeoni Lucum Baal deſtructuro ſignum victoriæ in vellere dedit ſub Quercu Ophræ, hoc eſt ſub Arbore ſalutiferâ veri Iouis, quæ nil aliud eſt, quàm Crux Sanctiſſima Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti Filij Dei; ipſa namq; certiſſimum eſt Præſidium, dulceq; Decus Fidelibus, vnicumq; Laborantibus Labarum: & hanc Sanctiſſimam Crucem ex Querneo ligno fuiſſe fabrefactam, & conſequenter Quercum fuiſſe Arborem vitæ, euidentiſſimis rationibus eruditiſſimi comprobarunt, demonſtraueruntq; Viri, vt Doctiſſimus Lipſius, Clariſſimuſq; Frat. Ang. Rocca Camers Epiſcopus Tagaſtenſis; percelebris item Iacobus Boſſus, & Alphonſos Ciacconus omnes ex profeſſo ſcribentes de Cruce, alijq; innumeri, qui oculari mediante inſpectione particularum Ligni Sanctiſſimæ Crucis, affirmant illud Querneum dignoſci. Quibus ego quoq; ſubſcribam, cum hac Arbore nulla magis obuia fuerit in Iudæâ. Quo fit, vt tot Quercus, & Querceta in ſacris celebrata legamus. Addatur lignum hoc fixuræ aptiſſimum eſſe, quippè quod ſolidum, vndè Roboris nomen quoq; promeruit. Inſuper vix quicquam materiale durabilius eſt Quercu, cuius lignum annorum centurias incorruptum durat. Ita ſunt Sanctiſſimæ Crucis fragmenta, quæ hodie viſuntur à carie, & teredine immunia. Propterea Quernum lignum grauiſſimum eſt. Hoc quoq; euincitur de Sanctiſſimâ Cruce, cui ferendæ humanas Chriſti vires non ſuffeciſſe ex eo cognoſcimus, quod illi adiutorem quæſiuerunt. Hinc Abraham ſub Quercu Mamre vitulum offerens, myſticè nos monet, vt ſub Cruce Animam noſtram Deo offeramus. Hinc Ioſue ſub Quercu, quæ erat in ſanctuario Domini depoſuiſſe lapidem fœderis cum Deo initi, vt populus maneret in cultu Dei, & verâ religione, ſignificabit ſub Cruce Chriſti initum eſſe fœdus ęternum inter D. O. M. & Eccleſiam de perpetuò ſeruandâ Chriſtianâ Religione. Hinc prætereà diſcere poſſumus in nouâ lege veram, & omnium optimam, diuiniſſimamquè frugem inuentam, ſeù potius Chriſtianorum cuiuis gratis conceſſam, quam nobis fructificat Euangelium: vbi vetus illa Lex a Moſe Iudaico Populo propoſita Quercuum vmbram, & Glandes in victum priſcis conceſſas ſymbolicè relatas habere poteſt. Audiamus quantâ elegantiâ, & pietate id expreſſerit Claudius Minos hoc epigrammate.

Berchor. red. Moral. l.2.c.130. Serm. 2. Iſ. 44. Lauret. in ſyl. Alleg in V. Qu. Geneſ.c.13. & 35. D. Matth. capit. 13. Iudic. 6.

Quercus Arbor Vitæ. Alph.Ciacc. lib. de ſign. S.Cruc. cap. 30. Iuſt. Lipſ. De Cruce l.3.c.13. Fr. Ang. Rocca de para.Crucis c.12.

DeTriump. & glorioſa Cruce lib.1. capite 6. Ioſ.c.24.g.

Glande Patres aluit Quercus, Faguſq; vetuſtos:
Sed modo non cibus eſt, proficit vmbra tamen.
Glandibus antiquis tantum fuit vſa vetuſtas:
Frugibus inuentis vtimur; at quid id eſt?
Tradidit in ſacro quæcunque Volumine Moſes,
Glans erat, & veterum pabula priſca patrum.
At largitor opum fruges inuenit IESVS:
Et miſtâ paleâ plurima grana dedit.
Vmbra licet nobis lex ſit vetus, atque Prophetæ:
Sed noua Lex CHRISTI verior eſto cibus.

Immò concludi poteſt infallibiliter non poſſe ab alio melius, & Præceptore, & Libro Virtutes omnes addiſci, quã ab integrâ Quercu, & illius ſigillatim perſpectis partibus; ad cuius ſtudioſa obſequia, pergratoſq; ad amores nos benigniſſimè inuitant eiuſdem viuę Veritatis verba: *venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos.* Vndè bona quæcunq; præſagire haud inaniter poterimus, & ità de Præſagijs Quercuum ſermonem inſtituemus

Goropius in Gallicis l.5. ſapius D.Hier.in Pſal.55. D. Matth. cap. 55.

PRÆSA-

A

PRÆSAGIA.

OPulentiam sinè Virtute suspectam semper habuerunt, & despexerunt, Sapientes, omnes, illamquè noxium vicinum appellauit Sappho. Vitiorum nutricem decantauit Propertius. *Tu vitijs Hominum crudelia pabula præbes.* Infelicitatem esse deprædicauit Euripides; illam odio, inuidiæ, & opprobrijs obnoxiam omniumq; perniciosissimam malorum Philemon obseruauit;

Quid faciant leges vbi sola pecunia regnat? addidit Arbiter ille.

Fructibus onusta Quercus, & veluti ditissima, nisi Virtutem egregiè ramificandi, & se se versus Cœlum hilariter erigendi ostenderit, ab eâ poterit plurium malorum Præsagium heù nimis elici, non enim respondet vltima primis; primus in Cœlum viror exijt, deinde fructus, quorum consensus erit felicissimus, & omniquaque gratissimus, de quo dici poterit, *Telluri iussit Deus, vt daret alma virorem,*

B

En Cœlum repetit terreus vndè venit.

Illeque coronarum amplam pergignet materiem Querneam; idcircò coronam cunctis saluberrimam Romani edixerunt Imperatores, vitæque tàm naturalis, quam ciuilis tutelam, & robur indicantem, & ceù stabile bonum facientem secreto quodam influxu, occultâque causalitate mirabili. Rerum insuper naturalium obseruatores accurati, seduliq; peruestigatores nos docuerunt Quercum, de cuius fructibus exeant vermiculi præsagire fertilitatem anni, abundantiamque rerum variarum generatarum ex veterum corruptione, itaut productiones feliciter promoueantur, & euocetur in lucem: Quercum verò, super cuius fructus plurimæ volitent muscæ aliundè surgentes, Bella quoq; futura denunciare posse obseruatum est; muscæ etenim omnia infestant, molestæq; suaptè naturâ sunt: haud aliter etiam Quercum, de cuius fructibus Araneæ multę filis pendentes, telasq; contexentes multipliciter appareant, mortalitatem minari ex malignâ putredine ortam senserunt alij, de quibus araneis venenosam quoquopacto naturam habentibus dici potest quod *nent nocituræ necem.*

C

Quercus Galla in Arbore diù permanens si putrescat, vermemq; generet, vt tradit Albertus Magnus, & in sui medio eundem gerat, futuram hyemem asperiorem prænunciat, & è contrà leuem, si vermis prædictus marginem fructus occupauerit. Item si in altioribus Quercus ramis eruca telas contexuerit leuior hyems expectatur; at si in inferioribus idem præstiterit, rigorosior eadem pars anni frigidissima præparatur. Hæ Gallæ debent ad huiusmodi præsagia eruenda, dum sunt integræ, rumpi; nam cum perforatæ sunt, iam animal indè exijt. Si musca volat, bellum timendum est; si repit vermiculus, annonæ penuria prædicitur; si currit araneus, pestilentia portenditur: His tamen ominibus fides qualis qualis adhibeatur; valent enim ad coniecturas duntaxat suppeditandum vniuersalissimas, atq; latissimas è distãtissimis dispositionibus dependentes; nam cum syndrome causarũ tam remotarum, quã proximarũ attingat effectũ, non possunt hîc tutà prædici, nisi cognitis, atq; perspectis quãplurimis, & penè inobseruabilibus rebus.

Præsagium anni glandiferi aliqui desumunt ab annis, in quibus permissa est caro singulis mensibus, idest vbi Pascha Resurrectionis in Mensem cadit Martium à XXII. die vsq; ad XXXI. vel in Mensem Aprilis à die XVII. vsq; ad VI. Kal. Maij iuxtà versiculos vulgatos. *Pascha bis vndenam Martis non præuenit vnquam,*

D

Vicenam vt qintam post nec Aprilis abit.

Tunc enim Æquinoctium habet Synodum luminarium valdè proximam, quæ non parum conducit ad productionem huiusmodi fructuum. Sed, vt diximus modò, & alias etiam protestati sumus, Præsagia huiusmodi habenda sunt tãquam machinas inanes, maculasq; nubium nobis aliquando repræsentantium aereas bellorum figuras, monstrorumq; effigies Chimæricas; & sicuti non est metuendum ab huiusmodi cœli signis, ità in illis non est sperandum. Vnusquisq; enim ità operetur, vt cum Bonis arcto semper fœdere iungatur, & à prauis dissideat perpetuò; sic quoq; fugit, quæ nocitura sibi sentit Natura, & profutura sectatur, dum cernimus illam Arboribus nunc sympathicam, nunc antipathicam dedisse motionem, de quibus affectionibus mox aliquid est dicendum.

Apud Pindari Scholiasten in 4. Pythiorum.

Propert 3.7

Euripides In Atemena

Ap. Stob. Hom.95.

Petr. Arb. in Sat.

Æn. Vicus de Numismatib. l. 2. c.10.n.107

Quomodo bellum, seu pestẽ indicet Quercus

VVitteberg. inf. sup noc.

Volater. l. 26. comm.

Vrban. in Philologia.

Symphor. Hort. l. 26. c. 11.

In Præfat. l.2. de rapt. Pros.

SYMPATHIA, ET ANTIPATHIA.

Quercus quomodo amica, & quomodo inimica Pini.

QVercus cum Pino Arbore non parua est amicitia iuxtà illud Claudiani.

Et comitem Quercum Pinus amica trahit.

Sed hoc in viuētibus truncis, atq; in radicibus, respectu forsan alimētosæ ambarum facultatis, non autem in emortuis lignis est intelligendum; nam vtriusq; illarum ligna conglutinari minimè valent, nec in operibus materiariorum vniri, quemadmodum experientiâ patet edocente Pineum rarum, & leue Querneæ spissitudini ponderosæ coaptari minimè posse. Nec minus cum Frumento Quercus in alibilitate communicat, vel eandem amicè symbolizat, vt ita loquar, cum ambæ hæ plantæ ad panificium singulæ in propriâ classe principaliter concurrant, in quarum amicitiæ naturalis tesseram adduci posset, prodigiosum licet exemplum, de spicis in nostro Bononiensi agro super Quercubus antiquitus enatis, vt iam in titulo de Prodigijs in Prolegomenis tetigimus; quo portentoso spectaculo Quercus se Cereri verè gratissimas ostenderunt, dignasq; vt earum frondibus conuiuarum inter epulas capita coronarentur, vtq; proprijs cineribus frumentacea grana à puluere putredinoso vindicarent, nobilissimamquè tritici substantiam integram, incoruptamque seruarent. Sic & Quercinum, ac Vitigineum lignum se inuicem amant, vnde fit etiam quod cinis Quercicus Vitem à rubigine præseruare potis est, eidemque ægrotanti pari pacto mederi. Nec ambo hæc ligna tantummodò diliguntur ad inuicem, sed inter istarum Arborum fructus, non paruipendendam notum est intercedere sympathiam, illamq; fortè radicaliter, similemque relationi, quæ potum inter, ac cibum contingit; tradunt enim vineam plantaturo Querneam glandem contusam propaginum, & plantarum vitiginearum locis imponi debere ad meliorem Vitium radicationem, atque ad vini exinde colligendi bonitatem, ac conseruationem. Conueniunt pariter Quercus, & Lotus Arbores similitudine forsan densitatis substantiæ, si non coloris; vel occultæ alicuius qualitatis, quâ mediante morbis quoque permultis opitulari, passiuèque ad alia quamplurima se possunt æqualiter habere. Et hæc licet aquarum perennium amantissima videatur, ideoq; carinis nauium carissima existat, nauesque vel in terram subducendas, vel in altum iactandas imperterritas reddat & infractas, ea nihilominus telluris consortium, vtpotè sibi perutile, ac maximoperè necessarium haud quaquam respuit, magisque se vtriusq; istarum, aquæ scilicet, ac telluris, quàm aeris amicam interminabili penè suâ longæuitate fatetur, nam terrenis operibus obruta, maximam immortalitatis partem durabili suâ perennitate consequi per autopsiam perhibetur. Apes similiter, & mella magnam habent cum glandiferis hisce Arboribus conuenientiam, Theophrasto sic de Robore scribente. *Fera hæc Arbos habetur plurimarum. Sin autem, auctore Hesiodo, mella, apesquè ferat, magis quoquè illud confirmatur. Ergò nascitur & hîc melleus humor cælo cadens, nec alijs magis insidens frondibus.* Et cum mel aerium huiusmodi super Quercus, & Robora congelascens cœleste donum à Virgilio nuncupetur.

Protinus aerij mellis cœlestia dona --- Exequar.

Arbores ita Quercus, & Roboris erunt iuremeritò Iouis Arbores enunciandæ, scilicet, vt magis teneat quod ad rem diximus in illarum Epithetis; nam & Iupiter Milichius, vt ab Apibus enutritus, vocabatur ab antiquis. Sed quo libentius & apes, & mella, telluremque & lymphas, ac Bacchum, & Cererem in commercium excipit Quercus, eo intensiori odio Mineruam, & Serpentes, aliaque permulta prosequitur. Huiusce rei veritas elucescit ex eo, quod vbi Olea iuxtà Quercum plantata sit, illa continuo vitalitate destituitur, & arescit; ac adeò pertinaciter dissident hæ Plantæ, vt si altera alterius tangat ramos, isti curuescere, alioquè inclinare, & resilire, obseruentur; quinimmò Quercus etiam excisa, dudumque emortua, inque oliuetum deportata, vel inter Oliuæ radices immissa, Plantas enecat, & arescere cogit. Vnde Ioannes Khuenius in suo Zodiaco Medicinæ Antipathicam hanc vim carminibus hisce expressit.

Nonnè Iouis tantum cum Palladis Arbore fertur
Exercere odium, vt si proxima stet Iouis Arbos

Cũ Frumēto cõuenit. Quercubus supernatæ Spicæ. *Gaud. Merul. de mirabil. l. 4. f.337. Id. Ib. f.335* Quercus amica Vitis. *Georg. Sabin. in Ouid. met. f.9. l.9.* Quercus amica Loti. *Mizald. memorab. centur. 8. n.84. & ex Africano in Geoponicis.* Quarum aquarum sit amans. *Fest. Pomp. & Theoph. l.5. c.8.* Aeris inimica, & telluris amãs. Apes diligit. *l.3. c.9. Georg. l.4. in princ. Natal. Comes. Mythol l.2. c.1. Miz. memo. cēt.7. n.93.* Est Oleæ infesta. *Gaud. Merul. mirab. l.4. f.301. Colum. l.5. c.8. Lib. 1.*

Pal-

A *Palladiæ fugiens inimicam arescat, & eius*
Interimant miseram radicum germina Quercum?

Nucem quoq; Iuglandem odit hęc Arbor, & ab hac viciſſim noxiè reſpicitur, quanquam aſſerant alij (fabulentur nec ne parum mea refert) Iuglandem ſeneſcentem in Quercum mutari. Eadem, vt ſe quàm maximè alexipharmacam oſtendat, nedum fructibus hoc multifariam comprobat, ſed & folijs, quibus ad internecionem ſerpentes cōducit ſuper eoſdem coniectis, adeò antipathicè illis aduerſatur. Quercus demum Paſtinacæ Marinæ aculeo tacta exiccatur, & emarceſcit, teſte Nicandro in Theriacis, & Aetio; ſed quod mirabilius eſt, ex tali ictu ſanari hominem prius percuſſum auctores ijdem prodidere: *Narrant quidam* (ſic ſcribit Aetius) *ſi quis caudam Paſtinacæ, quæ ictum intulit, auferat, & in Arborem, maximè Quercum ſuſpendat, & figat, ipſam quidem Arborem areſcere, ægrum autem ſanari*. Quod ſi verum ſit, hinc magis Sympathiæ vis, Antipathiæq; eluceſceret. Sed quid portendant naturales hæ conuenientiæ, vel contrarietates in Quercubus breuiter oſtendamus.

Iuglandem deſpicit. *Gaud. Merul. l. 4. de mirab. fol. 307.* Serpentes enecat. *Cōſtāt. Cæſ. l. 12. de Agricult. c. 8. & l. 15. c. 1.* Paſtinacā marinam odit.

B

PORTENTA, ET PRODIGIA.

Ortentoſa certè Auis, peſſimiq; vt plurimum ominis perhibetur Picus Martius Quercuum incola Græcis Δρυοκόλαψ, nempe Robori ſecus, cuius augurium ſiniſtrum ab Antiquorum ſuperſtitione fuit ſemper habitum, vnde Lyricus,

Tequè nec læuus vetet ire Picus

& Plautus *Impetritum, inauguratum eſt quouis admittunt aues ----Picus, &c.*

ideòq; in auſpicijs magni, & diri cognominibus à Plinio meruit inſigniri. Sed quamuis vbiq; fermè locorum penniger iſte penes Æthnicos latam hariolādi protulerit anſam, non alibi tamen celebriorem in augurijs veniſſe crederem, quàm apud Latinos, à quibus in magnâ ſemper habitus eſt veneratione, cum Romulum, & Remum Romanorum (dixerim) Patriarchas auxilio lupæ dudum aluiſſe crederetur, vndè promanatum quoq; ſentiebant quod tam libenter ſub eodem cælo Lupus, & Picus frequentes verſari conſpicerentur. Ille in capite Prætoris Iura reddentis deprehenſus, & occiſus futurum excidium auguratus fuit. Sed nihilominus mala non ſemper hæc auis ominari conſueuit, quin identidem ad bona pariter portendenda conſcendere non valuerit; Legimus enim quod in vexillis Sabinorum inſidens felix augurium fecit. Eiuſdem pariter ominis fauſtiſſimi fuit Aquila poſt rapta de Galbæ manibus Auo ſacrificantis exta ſublimem in Quercum volans, quippè quæ tanti ſacrificuli portentosè denotauit Imperium. Nec minus prodigiator, & portentoſus eſt in Quercu ſerpens Dryinus Δρυΐνος χέλυδρος, longitudine duorum cubitorum, aut circiter, & obeſo corpore, ſquamis aſperrimis, colore ſubatro, nec non & odore fœdiſſimo, de quo Nicander.

l. 13. c. 37. Aldr. Ornithol. T. 1. l. 12. c. 30. Picus mali ominis. *Hor. lib. 3. Car. od. 27. In Aſin. act. 2. Scen. 1. Pl. l. 10. cap. 18.* C *Alex. ab Al. d. g. l. 5. c. 13* Picus quādo boni augurij. *Id. l. 5. c. 25. D. G.* Aquila *Iac. Greuinus de Venenis l. 1. c. 19* Dryinus ſerpens

----grauis itquè à corpore fætor,
Qualem dant madidæ corij præſegmina ſordes,
Quas tereti radunt ab equino tergore ferro.

Is radicibus Quercuum inhærens, circà præſertim Helleſpontum, & ibi tantum ad inſidias viuens, proditorio veneno ſupergradientis plantas pedum verè ſupplantat, dum illas cute priuat, & doloſè ſimul, ac doloroſè nimis excoriat; quod veneni genus per reflexionem quandam, & multiplicatiuam ſui ipſius communicationem in manus medici curantis pedes alterius excoriati ſenſim extenditur, ibiq; latè ſpatians illas excarnificat: has tamen Quercuum peſtes fugare docet Virgilius,

Aldr. Hiſt. Serp. & Drac. l. 1. c. 14. tit. 4. D

Galbaneoque agitare graues nidore chelydros.

vt ſimul arceantur ſæua, portentoſaq; ab eiſdem inferenda ſymptomata.

Georg. l. 3.

----torpenſquè veternus
Ingruit, & crebris acti ſingultibus ægri
Nunc ſimilem felli vomitum, nunc ſanguinolentum
Eijciunt.

Nicand. in Theriac.

Arbor eadem tam feri Serpentis licet innocens, & inuoluntaria mater, vbi fulmine cælitus impeteretur, ac ſi tam lethale venenum non alio, quam ſuperno fuiſſet igne conſumendum, nonniſi mala poterat Imperio portendere, præterquam quod ſceptrum

Querneum nouissimo Neronis anno de Augusti manibus excussum Imperium Cæsaribus abrogatum diuinitus indicauit. Nec extrà Quercus semper euenere prodigia, quin & ipsæ quoq; prodigij nonnunquam loco sumi respuerint. Siquidem portentosas, & prodigiosas Quercicarum earundem Arborum vastitates in Hercyniâ syluâ tradit Plinius, quæ cum historiæ fidem quamlibet superent, portenta meritissimè debent in suo genere nuncupari. Sic inquit ille: *In eâdem septentrionali plagâ Hercyniæ siluæ Roborum vastitas intacta æuis, & congenita Mundo, prope immortali sorte miracula excedit. Vt alia omittantur fide caritura, constat attolli colles occursantium inter se radicum repercussu; aut vbi secuta tellus non sit, arcus ad ramos vsquè, & ipsos inter se rixantes curuari portarum patentium modo, vt turmas equitum transmittant*. Sed hæc licet fidem transcendere videantur, non ideò tantum admirabilitatis sibi conciliant, quantum terroris incutit prodigium illud, quod Dæmonibus mediantibus accidit miserabilissimo Publio Romano militibus in Græciâ contrà regem Antiochum imperanti. Hic insaniâ correptus, quâ vaticinabatur futura, Quercum conscendens militum multitudini concionatus est in hunc modum. *Mihi quidem Quirites, cæteriq; milites, conuenit vt à lupo rufo magno vorer hodie, &c.* & paulò post accessit lupus, quem cum vidisset Publius, de Quercu descendit, & Supinus concidit; Lupus autem eum laniauit, & videntibus omnibus absumpsit; cumq; præter caput omnia vorasset, montem petijt; Porrò turbâ conuenientе, reliquiasq; tollere, ac vti leges iubebant sepelire volente, caput humi iacens hoc carmen diabolico præstigio pronunciauit.

Lib. 16. c. 2. Quercus immanissimæ proceritatis.

Phlegon. Trallianus de Mirabilibus pag. 84. 85.

Publij Romani mors qualis.

Non continge caput nostrum: fas non sinit illos,
Quos animo infenso Iouis odit filia Pallas,
Contrectare caput sacrum, &c.

Quod cum audijsset multitudo, non leuiter perturbata Fanum posuerunt Apollini Lycio, siuè Lupino, Aramq; eo loco, vbi caput iacebat; tum nauibus conscensis, domum quisq; suam nauigarunt: cæterum euenerunt omnia, quæ à Publio fuerant prædicta. Euentuum autem tum bonorum, tum malorum, & tam præteritorum, quàm futurorũ Quercualia signa publicè notata iam censeantur; De Insignibus Familiarũ, & Schematibus modò Sermonem habere non incongruum erit, vt Virtutis in laudem cedant, vitiorumq; in opprobrium habeantur, atq; non minus feliciter captentur bona, quàm euitentur mala.

INSIGNIA.

Vetustatis, fortitudinisq; simul insigne nobilissimum cum habeantur apud omnes Quercus, & Robur; quæ ex his Arboribus insignia conflata erunt, quarumuis Vniuersitatum, seù Familiarum nobiles prærogatiuas, & glorias indigitabunt. Ità Cantabri patriæ fortitudinis Monumentũ Robur, siuè magnâ cum Glandibus Quercum in suæ Ciuitatis (quam Biscayam recentiores appellant) phrenoschema erexerunt. Sunt etenim (vt libro de Titulis Philippi Austrij scriptum reliquit Iacobus Maynoldus Galleratus) *populi* efferi, & nullam olim esse vitam sinè armis existimantes. Ideò Romanis diutissimè restiterunt, vel ipso Lyrico rem attestante, dum nuncupat *Cantabrum indoctum iuga ferre nostra*.

Gaspar Bobacius in l. inscr. l' Araldo c. 1. & 2.

Et si tandem in Romanorum seruitutem ab Cæsare Augusto redacti sunt, id non nisi difficillimè admodum, & serò factum est, eodem Vate scribente

Cantaber serâ domitus catenâ.

Sed si non nisi integra Quercus istis placuit, non defuerunt quoq; Populi, quibus pars tantum suffecit. Barcinonenses quippe nodosa quatuor Ramalia seriatim disposita pro patritio sui Comitatus stemmate vouerunt. Scribit Cassaneus insigne Augustudunensium Drуydum famigeratissimorum olim toto orbe sapientum, & regna regentium, fuisse Ramum visci Quercini cum anguium complicatorum nexu sub eodem ligno collocato, cui distichon sequens ille pro titulo perappositè adiunxit.

Iac. Maynol. l. de tit. Phil Aust.

Cassan. Catal. Glor. Mund. p. 1. concl. 58. Druydæ.

Quærimus in (sic ille scribit) *omnes Druydis insignia casus.*
Anguinum visco relligione subest.

Sed vt omittamus minus propriè sumpta insignia, vt ardentem Moysis Rubum, Vir-

gam

A gam florentem Iesse; Semidecorticatas virgas virentes in canalibus Iacob, & alia huiuscemodi, ad nostra conuolemus secula, dicamusq; Familiam Roboream Sixti IV. Iulijq; II. Sanctissimorum Pontificum Tiaris illustrioribus, Vrbiniq; Ducatu Serenissimo decoratam, & præcipuè Francisci Mariæ secundi nominis istius Ducis toties celebrati, nec satis vnquam laudati vltimò imperantis, in æternitatem gloriosissimè armatam Robur aureum ramis hinc indè circumplexum, coronis velut Heroicis onustum erexisse. Quamplures alij cognominis huiusce de Robore, seù Ruuere percelebres inueniuntur. Iulianus, atque Dominicus, necnon & Christophorus tres amplissimi ab eodem Sanctissimo simul, & Sapientissimo Pontifice Sixto IV. varijs peculiarium quorumlibet illorum virtutum in præmium temporibus sacrâ purpurâ donari promeruerunt. Eisdem dignitate pariter, & cognomine famigeratissimi fulserunt sub Paulo II. Franciscus de Ruuere, duoq; Iulij, alter sub Leone X. & alter sub Paulo III. aliusq; Iulius Feltrius itidem de Ruuere sub Gregorio XIII. singuliq; Robore in phrenoschematibus muniti maxima semper ingenuæ nobilitatis specimina præbuere, nec tantum splendoris eisdem magnum tantæ familiæ nomen elargitum est, quantum propria quoruncunquè merita B sibi consciuerunt. Robur idem in obsequium Ghisiorum Montium Sydere fulgentissimo coronatorum iterum pullulauit in Vaticano præcelsi sima ingrediens Stemmata Sãctissimi Alexandri Septimi Ghisij Optimi, Maximiq; nũc regnãtis Pontificis, quę per duo fortè secula obtinuit sibi familiaria. Cuius me certiorem reddit rei Poema quoddam latinis carminibus exaratum cum hac inscriptione *Suburbanum Augustini Ghisij à Ruuere*. Per Aloysium Palladium descriptum, & impressum Romæ per Iacobum Mazochium anno 1512. in quartâ folij formâ. Familia Rouerella, (cuius gentis fuit Bartholomæus Cardinalis creatus à Pio II.) cum suo virenti antiquissimo Robore in stemmate, dominabatur anno salutis 920. Comitatui *Rigoiestien*, siuè *Eassie* in inferiori Germaniâ cum multis subiectis oppidis, & castris in loco perappositè Roboribus abundanti. A' folijs Quercus Foliani antiquissimi, & nobilissimi Regienses dicti sunt, eaq; folia gerunt in insignibus; hi castrum Querzolæ Anno Domini 1252. condiderunt, è cuius Familiæ stipite gloriosè prodijt Carolus Folianus Berna bouis Mediolani Ducis Gener, & Ottoboni Tertij Parmæ Domini Socer, præcipuis Italiæ Familijs sanguine, & amicitiâ C coniunctissimus. Tres Glandes Roboreas Pontificias Bentiuoli Bononienses, & ij, qui Ioanne II. Bentiuolo Ciuitatis diù Principe extorri facto, antiquissimos non deseruere lares, gestant in insignibus, quæ submotâ serrâ, loco Imperialis Aquilæ superstant flammis de nouo assumptis. Sic familias diuidere oculatissimus ille Pontifex Iulius II. perOptimè nouit, vt Ecclesiasticum solidissimè firmaret Imperium; sic alias quoq; tunc temporis gentes partim extollere, partimq; deprimere in Ramis earundem familiarum parum concordibus sciuit, vt Ciuitatem non multum imminueret, vtq; magnâ ex parte declinaret inuidiam, odiumq; subigeret, & ne nomini cuiquam infensus esse videretur qui solam inobedientiam debellare constituerat. Iulij Tertij P.O.M. Prosapia de Monte nuncupata duas Querneas coronas in gentilitio stemmare gestat; non vnam equidem, sed plures illius sanctissimi viri merita præstolabantur coronas. Petramellaria diù Gallos inter nobilissimis clara stemmatibus à ducentis fermè annis Bononiensis effecta, & in Senatorium ordinem modò cooptata, Quercum, montes, & apes pro phrenoschemate gerit; sat fit dixisse, quod montes, idest excelsa, & gloriosa quærit, & adamat mellifica Quercus. Verum enim verò quomodocunq; sit

D *---- Robora Numinis instar*

Barbarici nostræ feriant impunè bipennes.

Nos ad id valeat animare Familia de Sfondratis Mediolanensis (cuius alibi quoquè nonnulla tetigimus) nobilis, & peruetusta, atq; etiam Cremonensis, quæ Gregorium XIV. Pontificem Optimum Maximum Orbi concessit anno Domini 1535. ad Summi Apostolatus apicem euectum anno salutis 1590. nam duas hæc Quercus nedum impunè, sed & gloriosissimè quoq; de politicâ syluâ, meritorum bipennibus sublatas in Insigni perinsignes efferebat, & eius speciei, quæ in hyeme sine fronde virentes, validissimos ventorum impetus, niualiaq; pondera grauiora facile sustinent. Italia exeuntibus, & alia Gentium Phrenoschemata ad hanc rem opportuna scrutantibus, Magnæ Britanniæ Regnũ duas exhibet familias nobilissimas, Amadesiorum videlicet, & Plymoutheorum, quorum sublimes tesseras gentilitias ex Iouis Arbore rami tres argentei, glandium

Gen. 30.

Comp. Hist. Co. Luschi p. 405.

Familia de Ruuere.

Petra Sancta de Tess. Gentil. pag. 510.

Sansouin. pag. 100.

Chisij

Rouerelli.

Id. Sansou. nobil. fam. Ital. f. 390.

Foliani

Id. f. 356.

Bentiuoli

Bombacius in Aral. c. 9

Iulij III. de Monte Stemma

Hist. Potif.

Petra Mellaria gens.

Claudian. in Paneg. Stil.

Sfondrata nobilitas

Ἀφυλλος *sine frondibus*

Sfrondatus *per metathesim.*

Sfondratus

feraces excepti venustissimè obumbrant; & præter hos, glandes quoq; tres aureas in Breteuilleorum Insignibus est conspicere. Stemma non dissimile traditur esse Gebuilerorum in Germaniâ, sed suas isti Glandes Querneas gratiosè referunt acceptas à Maximiliano Cæsare; quod quidem factum gratitudinis ergò explicuit Hieronymus Gebuilerus Argentoratensis in libro ab se composito, & edito epitomes Regij, & vetustissimi Sacræ Cæsareæ, & Catholicæ Maiestatis D. Ferdinandi Hungariæ, ac Bohemiæ Regis, omniumq; Archiducum Austriæ, & Auspurgensium Comitum, &c. impressoq; Haganoæ ap. Io. Secerium 1520. in 4.

Gebuileri.

Hoc nos insigni donauit Maximilianus
Cæsar Virtutis cultor, & Ingenij.
Huic igitur grates acturi, Stemma vetustum
Illius hoc libro scripsimus, ac Sobolem.

Sed difficillimum certè foret, licet æquè pulcherrimum, perscrutari originem horum Insignium, causam scilicet propter quam Arbores istæ v. g. Quercus, & Robur, vel earum partes ad huiusmodi fuerint officium assumptæ in erectione, vel in transmigratione Familiarum, aut in earundem exaltatione: vera etenim Insignia Reales Ideæ quædam esse debent ex vnâ, vel pluribus figuris, cuiuscunque substantiæ, vel accidentis, tam simpliciter, quàm mixtim conflatæ in scuto collectæ cum aptitudine aliquâ suprà determinatum colorem, atq; in spatio proportionato, quod Campus vulgò dicitur; suntq; hæc insignia, seu stemmata vulgò Arma, vel Nationalia, vel Officialia, siuè Socialia, Personalia, & Gentilitia, à genere nempè, Munere, Societate, Personâ, Familiâuè dependentia, quemadmodum doctè, atq; fundatè discurrit præclarissimus Gaspar Bombacius noster benemeritissimus Ciuis Nobilis Bononiensis. Sed quàm benè, quàmq; propriè, atq; eruditè causas aperuit Quercualis stemmatis Serenissimi Francisci Mariæ Feltrij Vrbinatium Ducis Sebastianus Regulus Amœniorum literarum in Archigymnasio Bononiensi olim Professor Epigrammate sequenti:

Gasp. Bombac. in Araldo.

In Comm. l. 1. En. Virg.

Feltria cur gestet Domus hoc insigne requiris?
Non temerè est: causam percipe multiplicem.
Aurea Saturni veteris dum Regna manebant,
Scis, hæc vna cibus gentibus Arbor erat.
Indicat hæc igitur, proles quâ FELTRIA regnat,
Æquanda hæc priscis secula temporibus.
Præterea priscum solita est de more Quiritum,
Ciuem ob seruatum Querna corona dari.
Hæc ergò apta DVCI est, ciues, Patriamq; tuenti:
Augustas stabat, ceu prius antè fores.
Deniq; quod fortis nitens radicibus altis,
Præcipitis rabiem despicit illa Noti:
Quodq; illi præ est DEVS is, qui præsidet idem
Regibus; & Forti, & Principe digna Viro est.

Rosselettę quoq; Familię inter Gallos nō incelebris Insignia per duplicē cōstitui Quercum, eiusdem gentis Poëta Claudius Rosselettus abundè testatum reliquit, vbi memoratis doctis viris Paulo *Querneo*, & Vincentio *Belloquerneo* cecinit.

Lib. Epigr. Prope finé. & 150. & 295. & 327.

Si tibi transuersum laqueare Insignia pandunt;
Si picta è latere est QVERCVS vtroque duplex.
Semileoque duplex folijs si quinque superstit:
Dic Rossellettæ Stemmata prisca Domus.

Insignium benè cognitorum è Methodo crediderim ego viam sterni ad obscuriora quæque dilucidanda Ænigmata. Hinc Querneis insignibus Ænigmata Quernea cernes, mi Lector, apposita, quæ patienter lustrari à te rogo.

ÆNIGMA-

A

ÆNIGMATA.

Abstrusissimum Ænigma, decantatissimumq; illud Paradoxon, non Oedipodioniæ, sed Bononiensis Sphingos, cœcum quidem, & huc usq; inexplicitum forsan, sese offert hîc enodandum scabro de Cortice Quercus.

Atheneus l. 6. & 14.

D. M.
AELIA LELIA CRISPIS
NEC VIR, NEC MVLIER, NEC ANDROGYNA,
NEC PVELLA, NEC IVVENIS, NEC ANVS,
NEC CASTA, NEC MERETRIX, NEC PVDICA,
SED OMNIA.
SVBLATA NEQVE FAME, NEQVE FERRO, NEQVE VENENO,
SED OMNIBVS.

B

NEC COELO, NEC TERRIS, NEC AQVIS,
SED VBIQVE IACET.
LVCIVS AGATHO PRISCVS
NEC MARITVS, NEC AMATOR, NEC NECESSARIVS,
NEQ; MOERENS, NEQ; GAVDENS, NEQ; FLENS
HANC NEQ; MOLEM, NEQ; PYRAMIDEM NEQ; SEPVLCRVM,
SED OMNIA
SCIT, ET NESCIT CVI POSVERIT.

Quod sic carmine vertit Georgius Remus Iuris Consultus

Nec vir, nec mulier fuit ÆLIA LELIA CRISPIS,
Non Hermæ, & Veneris proles, verum OMNIA; porrò
Non Anus, aut Vxor, Iuuenisuè, Incastauè (nimirum)
OMNIA enim fuerat simul, & semel: Hæc neq; ferro
Est sublata, fameuè, venenouè: OMNIBVS illis

C

(Heu) perijt; nec aquis, neq; terris, nec iacet Astris
Condita, sed quacunquè; locis nempè OMNIBVS illa est,
Non molem, non Pyramidem, non putre sepulcrum
(Narro vera, odi mendacia) at OMNIA, eiquè
Nescio quis struxit non mærens, sed neq; gaudens,
OMNIA quippè simul. Nodus num Gordius hic est?

Mihi tamen Querneus hic Griphus adæquatissimâ, & perquam facili declaratione resoluitur, relictisq; aliorum omnium interpretationibus à Clarissimo Liceto maiori ex parte relatis, nimirum Aquæ pluuiæ; Niobes in saxum conuersæ; Animæ rationalis; Materiæ primæ; Platonicæ Ideæ; Eunuchi; Lapidis Philosophorũ; Trium defunctorum, Amoris; Generationis, Amicitiæ, & Priuationis; Temporis, & Vmbræ; necnon Cannabis integræ culturæ dico *Aeliam*, *Leliam*, *Crispim* ex Hamadryadibus vnam fuisse Casaraltulanam, id est Quercui in suburbano agro Bononiensi applicitam, seu inclusam, quæ mollissima simul, & asperrima apparens iam à bis mille forsitan annis inconstantissimos Protei in morem tenens vultus *Lucij Agathonis Prisci* Ciuis tunc Bononiensis Amores ex chao certè, id est confusione Agathoniâ, secundum Platonem, elicitos anxijs curis, & solicitudinibus impleuit; quæ Nympha pessimam propriæ Querneæ Arboris passa sortem ab eodem Lucio, nec Marito, nec Amatore constanti, nec Necessario, neq; Mœrente, neq; Gaudente, neq; Flente monumentum huiusmodi ambagibus plenum reportauit; quas quidem ambages, materialis & ipsa singularis Arbor, cui Nympha insederat altè (dicta propterea ἀπὸ τοῦ ἅμα, καὶ τῆς δρυὸς, id est *simul cum Quercu*) connotabat, vtpotè quæ sinuoso, crispantiq; folio semi deciduo, à cœterisq; variè qualificatis, & constitutis Arboreis membris Botanicum sexum, dein placiditatem Dryos Himeris, hoc est Veriquercus, siuè rigiditatem Dryosagriæ, hoc est Roborei stipitis sui reliquerat obseruatoribus in ancipiti. Cenotaphium porrò istud, Romana vigerent dum tempora fuisse erectum, Romana vel ipsa nomina, puræq; Romanæ Phrases, Characterum necnon Romanorum concinnitates docent, sed seculorum subinde

D

O. M.

Plato in cõuiu.

Boccat. de Geneal. D. l. 7. c. 14.

Io. du Choul de Qu. V. H. c. 2.

nascen-

naſcentium varias propter viciſſitudines durioribus agitatum fuiſſe fortunis illud idem liquidò habemus, cuiuſmodi fuiſſe fertur alicuius innominati hominis auarities ſæuiſſima philoſophicum ab hoc lapide lapidem deprædari credens, quæ ipſum primò perfregit; atq; ipſa longiſſima dierum, & annorum inuida edacitas nulli parcens etiam immarceſſibili rei perennitates deuorans omnes, quæ literas magnâ ex parte conſumpſit, exeſitq; , vndè reſtaurationem emendicare non ſemel coactus à loci primæ ſuæ fundationis Dominis aliquam etiam paſſus eſt idem lapis literarum variationem ; prædictæ tamen antiquitati non parum fauet Saturnia Iuno loci eiuſdem Genius, cum proxima Ciuitatis antiquiſſima Porta, quâ illuc tendebatur *Iunonia* dicta fuit, poſt corrupto vocabulo *Gouonia*, quæ hodiernæ portæ Vrbis adauctæ, Maſcarella dictæ reſpondet. Inſcriptio Autographi ſuccedanea, quæ ibidem modò legitur, eſt ea, quam ſuprà poſuimus, à quâ non diſcordat Ioannis Turrij excerptum antè annos 90. exemplar, de quo ſic ille ſcripſit *Bononiâ, Portâ Maſcarellâ egredientibus, primò ab Vrbe lapide offert ſeſe villula Marci Antonij de Volta patritij Bononienſis, in quâ tuum illud reperitur Epitaphium, cuius quidem vetuſtatem literæ in marmore nonnullæ diuturnitate temporis, ſituquè, & quaſi quadam rubigine corroſæ facillimè per ſe indicare poſſunt*. Sepulcrale huiuſmodi monumentum *Æliæ, Leliæ, Criſpis* à *Lucio Agathone Priſco* poſitum fuit in Hortis ſuburbanis antiquiſſimum iuxtà morem erigendi *caſam, aramq́ altam*, quem morem innuit Strabo de Cyri Sepulcro loquens. Hîc Cyri ſepulturam (Alexandrum intelligens) in Hortis vidit, turrim non ſanè magnam, Arborum denſitate occultam, à parte inferiore ſolidam, ſuperiore tecto, & ſacello exornatum, quod peranguſtum aditum habebat, in quo græcum Epitaphium inſcriptum memorat, quod ſic olim ex *Ariſtobulo*, & *Oneſicrito* reddebat Laurentius Legatus.

Io. Ant. Bum. in l. antiqu. antiq. Bonon. Alidoſ. in inſtruct. rer. Bonon.
Turr. in ep. ad Ric. vitũ Villa dicitur illa Caſaralta.
Strabo l. 5. Georg.
Libell. Traductor. è Græc.

> *Rex Aſiæ, Vir, Cyrus eram, qui Perſide Regnum*
> *conſtitui : tumulum nè, precor, inuideas.*
> *Venator, iaculator, eques penè omnia feci.*
> *Hoc vnum haud feci, non potuiſſe mori.*

Ad Æliam Leliam Criſpim reuertor, dicoq; illam fuiſſe noſtri ſubiectum Quernei Ænigmatici cippi, quę omnia, ſed per illuſionem, *Lucio Agatoni Priſco* videbatur, & nihi verè realiter materialiter erat. Nemini dubium eſt quod Ethnicorum illis temporibus terreſtres Dæmoniaci ſpiritus, heù nimis frequenter varijs intimè adhęreſcebant vocaliter rebus: à quibus miſerrimi tunc homines variò, atq; multiplici ſpectrorum genere decipiebantur. *Sunt enim* (vt grauiſſimus habet Scriptor Martinus del Rio) *Dæmonum, vt variæ operationes, atq; libidines, ſic varia genera; omnes quidem immundi, & mali, hominibusq́ ſunt infeſti &c. reliqui cæteris minus furioſi, ac perturbati demorari cum hominibus in obſcuro delectantur, &c. inter quos Dryades, & Hammadryades nominantur, &c. & ſæpè viſi ſunt in ſpecies mulierum, aliquando chorizantes, aliquando capillos more fœminarum explicantes, nonnunquam verò cum hominibus loquentes, & varias ludificationes exercentes, & hoc genus non conuenit cum maleficis habere commercium. His fabulæ antiquorum accommodari poſſunt.* Hæc, & alia plura ille. Sed vt fallere magis poſſent maligni, & vafri Spiritus illi varijs hominum velut nominibus appellitari, Phyſicisq; à cauſalitatibus, vt varios ab hominibus extorquerent affectus, affici volebant; hinc Nympharum Arborearum variæ ſicuti ſpecies, atq; figuræ apparentes, ſic varia nomina efficta fuere, vt legere eſt apud Poetas, & præcipuè Virgilium.

Laurent. Beyerl. in Th. V. H. T. 3. E. p. 303.
Martinus del Rio diſquiſ. magic. lib. 2. ſect. 2

> --- *Niueo conſpecta Peloris amictu,*
> *Puniceoquè ſinu Xantho, exertiſquè papillis*
> *Niſeæ, longâquè comâ ſpectabilis Atte,*
> *Attequè, Opiſquè, Orinthiaquè, Theſpioquè,*
> *Et niueis Galatea genis, Aretuſa lacertis*
> *Idem; at blanda Hyale non lumina torquet*
> *A puero, &c.*

Sic Arboribus Numen ineſſe credentes Veterum ſuperſtitioſiores ab earundem cęſione ſtultè abſtinebant. Hinc Heri mandata detrectaſſe ſcribuntur ſerui illi, de quibus Sambucus Eſculo collocuta mentionem habet apud C. Eraſmum Michaelium Lætum.

> *Hîc herus inſano ſimilis, ceù percitus œſtro*
> *Intumuit, famuloſque iubet ſuccidere ſacrum*

C. Lepidius ap. Plin. de Arb. vocalib.
Virg. 4. Georg. & 6. Æn.
Portan. l. 2. de Stellis
Ouid. l. 1. & 3. de Arte.
Lib. 3. Coloq. moral. 2

A *Robur, & in nostros decernit atrocia ramos.*
At verò ista diù suspendit turba periclum,
Horrescitque animis, refugitque capescere iussa:
Quod veterum famâ radicibus abdita nostris
Numina sint, habitentque imis sociata medullis,
Nec violare Deas, aut pellere sedibus audent.

Sed loci possessor minus superstitiosè procedens.

---vbi cunctantes horrescere dura ministros
Vidit, in hæc raptâ prorupit verba securi:
Siue Dij hic habitant, seu subsunt numina trunco
Iam prostrata solum frondente cacumine tanget.
Nec mora præcipiti me falce inuadit, & altam
Sternit humi Sobolem, nosque à radice reuellit.

Hinc quoq; congaudere, & contristari ad prosperos, vel infelices propriæ Arboris inhabitatæ euentus patet ostentasse Hamadryades; quod pariter, & clarius ex Callimacho liquet. B

Callimac. in Hymn. in Delum

Lætantur Nymphæ cum Quercûs irrigat imber,
Cum frondes cecidêre, gemunt.

Miris insuper illecebris blandiri studebant *Foliati* spiritus hi nequam, vulgò *Folletti*, agricultoribus ipsis, ex quibus aliquot etiam diligere, & deperire videbantur, quemadmodum Nympha, quam Maro ludentem, seù lasciuientem introducit.

Virg. ecl. 3. Palæm.

Malo me Galatea petit lasciua puella,
Et fugit ad Salices, & se cupit ante videri.

Et è contrà execrabantur diris Arborum vastatores modis, velut Hamadryas, quæ Parebij parentem fatali deprecata, & conuiciata est carmine, ex Apollonio.

Apollon. l. 2 Argonaut.

Illa quidem supplex pertristi voce rogauit
Ne Quercum altricem, cui vixerat ipsa coæua
Cæderet in Trunco, Nymphamq; in Stirpe necaret.
Spreuit at hanc demens, primâ ferus ille iuuentâ.
C *Funestos tum Nympha verò prædicere casus,*
Pignoribusq; suis, &c.

Et ea similiter, quæ in Thessalum Erisicthonem Cerealis nemoris violatorem vehementer inuecta est, vt inferius habemus in fabulis. Aliquãdo etiam factum est re verâ ex Dei optimi maximi iudicio imperscrutabili iubente, vt maligni hi spiritus Arbores, quas obsederant inuiti deserere, atque disijcere coacti fuerint; vt in Historiâ quâdam ab Alexandro relatâ casus, qui Lucanis in montibus Regni Neapolitani accidit, clarissimè apparet, *mox dæmonem* (inquit ille) *& diram illam speciem, Diuino audito verbo, stridore querulo, & vi maximâ, quantum dici potest, ità è conspectu abijsse dixit, vt imminentem Quercum ingenti impetu colliserit, & perfractis ramis, funditùs euerterit.*

Ouid. l. 4. Metam. fab. 11.

Alex. ab Al. D. Gen. l. 4. c. 19.

Hinc facilè persuaderi possumus, arbitror, vnam ex Hamadryadibus hisce fuisse *Æliam Leliam Crispim* Casaraltulanam Bononiensem Nympham, ex eo fortè sic appellatam, quod velox, eloquens, & crispo crine, vel etiam crepidata spectaretur, cuiusmodi fortè sunt Chlamydatæ, & Crepidatæ Statuæ, quæ in Capitolio visuntur, cum αἰολέω sit polio, concutio, moueo, & λαλιὰ loquelam sonet, & κρηπὶς sit crepida, quæ calceamenti quoddam genus erat Apollinem consulentium proprium. Cuius Nymphæ *Aeliæ* scilicet *Leliæ Crispis* vesanos amores inter blanditias, & minas memorabilem ad Quercus perfractæ, cæsæ, venenatæ, vstæq; casum extinctos ingeniosè describere volens *Lucius Agatho Priscus* præscriptum condidit incertissimæ Amasiæ, cum Epigraphe tumulum imaginarij amoris, atq; mœroris haud ignobile simulacrum, cui & Ædiculam, cœcâ, immo impiâ suffragante superstitione, Aramq; altulam addere ad aliquam saltem numinis crediti præsentiam statuit. Haud nouum herclè tunc temporis erat Nymphis ab huiusmodi Querquetulano esse, cessantibus Quercus sacrare, & monumenta, statuas, ædesq; erigere, vbi iniustissima iusta soluentes iisdem sacrificabatur; vt de Græcis Aris Rhodius inquiebat in hoc proposito. D

Rhod. lib. 2. Argonaut.

---- illic ereximus autem
Aram Sublimem soluentes iusta.

Quod

Petrus Apianus, & Bart. Amātius. In libro inſcr. Sacroſāctæ vetuſtatis, &c.

Quod nobis quoque ſolidiſſimè confirmant antiquiſſimè ſcripti Lapides. E

BATINIAE
PRISCILLAE
NYMPHIS
SACRVM.

Nec quod Quercus Nymphis dicarent, improbatum ſinit Benedictus Accoltus Cardinalis, apud quem legimus

Accolt. l. 1. Epigr. 72.

Hanc Quercum Nymphis propriam dat habere Philamon,
Et ſacrat purâ Lilia pura manu.
Venatu aſſiduo feſſum quod Pana canendo
Permulſit, ſancti numinis auctus ope.
Quem ſi notâ iterum recubantem iuueris vmbrâ,
O quæcunque ſacro hoc vertice Nympha lates:
Tunc non flore modò, & pictis celebrabere ſertis,
Sed tenera agreſtes imbuet agna focos.
Spumanteſque dabit pateras, lactiſque, merique,
Sufficiens blandis plena caniſtra roſis. F

Nec nouum itidem, inſolenſuè erat temporibus illis veteribus Ænigmatica monumentaria elogia marmore condere, de quibus plurima leguntur exempla, quorum tria tantummodò breuiſſimè afferentur.

Lib. Sacroſ. vetuſt.

D. M.

VERVEX, ET PVERI, PVER VNVS, SPONSA, MARITVS
CVLTELLO, LYMPHA, FVNE, DOLORE CADIT.
ESSE PVTAS MARMOR? LATET HIC CVM CASTORE POLLVX.
MVNVS OLORINO DE IOVE LEDA DEDIT.

Aliud.

HOC AVIA, HOC NEPTIS, NATA, ET MATERQVE, SORORQVE
FRATER, VIR, CONIVX, FILIVS, ATQVE PATER.
MARMORE CONTEGIMVR, TOT IN VNO CONDITA? DICIS,
NE CREDAS, SOLVM CORPORA TRINA SVMVS. G

Aliud.

Apuleius in Dem. Socr.

VIXI QVOD VOLVI, VOLVI QVOD FATA VOLEBANT,
NEC MIHI VITA BREVIS, NEC MIHI LONGA FVIT.

Sic itaq; potuit ænigmaticè procedere noſter Lucius, tenebricoſamq; amaſiam in lucem dubiam euocare, de quâ omnia dicere poterat, & id præcipuè quod Anonymus quidam male olim viuens, maleq; mortuus de ſeipſo loquebatur in ſepulcro.

HIC SITVS EST QVI NEC VIXIT, NEC MORTVVS OLIM EST;
NAM MORS VIVA ILLI MORTVA VITA FVIT.

Gouſchel l. 1. Elocut. Sac. Script. Ex Schedis P. Stephanonij à Iuſto Riqu. report. M.S.

Et quia mors, Diabolus, atq; ſepulcrum in ſacris literis ſunt ſynonima, ideò Puteolani cuiuſdā vetuſtiſſimi lapidis ſenſum in hoc noſtro Ænigmate verificatum inuenimus,

AERIOS, TERRESTRES, AQVATICOSQVE CAMPOS INFICIENS,
NEC COELO, NEC TERRIS, NEC AQVIS, SED VBIQVE IACET.

& tali pacto poterat huiuſmodi Ænigma, Ænigmate alio ſuper inducto explicari, ſuppoſito quod Quercus, à quâ receſſerat Hamadryas pro cadauere acceptâ ipsâ ſepulcrali pyramidi, & Caſæ, Aræq; altulæ ſubſtruendæ, & erigendæ materiam ſuppeditarit. H

HOC EST SEPVLCRVM INTVS CADAVER NON HABENS:
HOC EST CADAVER SEPVLCRVM EXTRA NON HABENS;
SED CADAVER IDEM EST, AC SEPVLCRVM SIBI.

Hiſtoricam hanc Ænigmatis iam expoſito modò conditi veritatem monumentum quoddam antiquiſſimum noſtris in hiſce partibus repertum confirmat, ex quo apparet per quam dilucidè apud nos fuiſſe familiam Agathoniam, quæ poſt Lucij noſtri notiſſimum tunc factum prænomen à Quercu prædicta lucrari quodammodo potuerit.

Mutinæ modò reperitur.

CLODIA PLAVTILLA
SIBI, ET
QVERCONIO AGATHONI,

MA-

A MARITO OPTIMO,
ET LVCIFERÆ LIB.
IN FR. P. XX. IN AG. P. XX.

Sat. 215.

Quin & Quercum hæc Familia pro Symbolo habuiſſe videtur, cum in vtroque ſcripti monumenti latere ſculpta videatur Quercus monumentaria quodammodò in acutū deſinens. Et propterea nulla videtur coniecturæ cæptæ relinqui hæſitatio, quin poſſimus aſſerere Lucium Agathonem Priſcium Quercualis Nymphæ Æliæ, &c. fuiſſe amatorem, &c. In hac eâdem Quercus Polygraphiâ aliud nobis ſeſe offert enodandum Ænigma, nimirum Δρῦς Μαινάς *Quercus Bacchatur*; quaſi quod ipſa Quercus Bacchi velut Antiſtes Mænadum in modum furens huc, illucq; feratur, cum tamen profundiſſimè fixa ſolo immobilitatis compoſitum videatur ſedamen; feras ipſa potius impetentes in ſeipſam ſuſtinet *Alluſêre feræ, cui ſubſtitit aduena Quercus.*

Stat. lib. 2. Theb.

Meræ ſunt fabulæ temerariæ Auritas facere Quercus, ideſt auditu præditas, & greſſibus ductiles *Vndè vocalem temerè inſecutæ*
Orphea ſyluæ.
B *Blandum, & auritas fidibus canoris*
Ducere Quercus.

Calphurn. Poeta Siculus Ecloga 4. cum com. Diom. Guidal. Bonon. Horat. l. 1, carm.

Ænigmatici huiuſce paradoxi Palæphatus græcus, ſed veridicus ſcriptor veram proferet declarationē, latibula ſcilicet patefaciet, & inuolucra explicabit hoc pacto. *Falſus quoq; de Orphæo ſermo vulgatur, quod ſcilicet eum citharizantem quadrupedes, aues, atq; Arbores ſequerentur. Id autem mihi tale quicpiam fuiſſe videtur. Quod Bacchæ furentes fœminæ erant, quæ in Pieriâ Ouium paſcuâ dilaniabant, aliaq; plura mala violenter perpetrabant Quæuè cum ad montana loca ſe recepiſſent, plures ibi dies ſe continuerunt, vbi cum diutius permanerent: ciues ſibi iam ipſis, ſuiſq; mulieribus, ac filiabus mali aliquid ab eis timentes, qui Orpheum accirent mittunt, illumq; rogant, vt aliquid excogitando machinari velit, vt quoquomodo poſſet furentes fœminas è montibus deduceret; qui quidem Orpheus cum Bacchi ſacra ſolemnia ordinauiſſet, Citharæ ſono bacchantes illas demulcens è montibus ſecum deduxit, ferulas quidem primùm habentes, ſed quæ cum è montibus deſcenderent, diuerſarum Arborum ramum ſecum gerebant. Quod ſpectaculum videntibus hominibus incredibilem admirationem afferebat. Nam primò aſpectu illo deducta ab eis è montibus ligna Arbores, quæ re verâ deſcenderent eſſe videbantur. Quamobrem qui talia perſpicerent, ita ſecum dicere conſueuerant Orpheus Citharam pulſans ex monte ſyluam ad ſe ducit, atq; ex hoc tantum fabula ipſa compoſita fuit.*

C

Lib. de non creden. fabuloſ. narration. interp. à Philippo Phaſianino Bonon.

Tertium tandem Ænigma erit de Q ercu, mundum elementarem repræſentante in cæleſti quodammodo Viridario plantata, vbi Sol, & Luna duo veluti flores circumferuntur; illud verò ogdoaſtico italico ſequenti ſic exaratur.

Io. Franc. Straparola.

Dentro vn giardin di vaghi fiori adorno
Corre vn fior roſſo, & vna bianca Roſa,
Nè ſi ſtancano mai notte, nè giorno,
E ſplende, e luce ſopra ogn'altra coſa;
Dodici rami cinge d'ogn' intorno,
Vna gran QVERCIA, che nel mezzo poſa,
E d'ogni ramo grande, e groſſo ch'hà
Quattro ſole, e non più ghiande ei dà.

D Ænigmatibus quoniam impoſturas adnectere rebus propoſitis vid entur ij, qui aliorum ingenia cupiunt reddere alacriora, de Impoſturis Quercuum mox agetur, vt literarijs hiſce delicijs grauiores ad ſpeculationes inuitentur animi.

IMPOSTVRÆ.

QVERCVS lignum, quod ſub terris, vel aquis naturalem duritiem quoquo pacto ingeminauit Impoſtoribus anſam præbuit ipſum arte denigratum pro Ebeno diuendendi, quemadmodum non ſemel eueniſſe Venetijs audiuimus; illud certè ſic concinnatum, ementito colore atro, & læuigatum, oculos alioquin oculatos facillimè decipere poteſt, quemadmodum eſt ligni fruſtum, figura pyrami-

Lignum Querc. ebenum mentitur.

ramidali in Musæo publico asseruatum, à Io: Baptista Folilcero Lucensi quondam dono missum Præxcellentissimo, dum viueret, nostro Aldrouando. In Musco pariter Quercino, qui Sphacos, seù Phacos, & Bryon dicitur, pro pulueribus odoratis, cyprijs dictis parandis, imposturam faciunt sordidiores lucriones, assumendo quemcunque muscum album, seù etiam albi ligni teredinosum puluerem, & alia, quæ quidem omni carent intentione vtili, respectu capitis huiusmodi pulueris inspersione roborandi, plurimumq; confortandi. Fungos insuper albos Quercuum caudicibus inhærentes, verumq; Lariceum Agaricum simulantes, imposturarum fuisse materiem egomet obseruaui, qui vicenis circiter abhinc annis, Agyrtam quendam in Officina cuiusdam Pharmacopæi ad Crucem Sanctorum, dum officio Protomedicatus fungerer, saccum plenum huiusmodi Pseudo Agarico eidem Pharmacopolæ pro vero Agarico venundare intendentem, in actu venditionis inueni, statimq; damnatâ ad latrinas eâdem infami merce, tanquam inutili, & ad purgandum, vt veri Agarici proprium est, ineptâ, quod ex figurâ deformi, & variâ, insulsoq; sapore, dicto citius deprehendi, ambosq; contrahentes seuerè obiurgaui, debitasq; pœnas illis, vt res exposcebat, comminatus fui. Querneum quoq; lignum, præcipuèq; baculos rotundos tornatos ex eâdem Arbore Quercus confectos, mentiri faciunt Ilicem Arcuarij, grauiori pretio rem contracturi cum colore à calce mutuato, & splendore per læuigationem inducto. Visco similiter Quercino, necnon & Polypodio pariter Quercino supponunt identidem impostores adulterinè plantas alibi natas, idest, vel super alias Arbores, vel super lapides, nam tunc vel inefficaces sunt, vel noxiæ; & malè feriati nimis inauspicatò substituunt *Quid pro Quo*. Tantam innuisse fraudem, illamq; deuitandi normam præscripsisse videntur Antiqui Sapientes, & Poetarum primores, illi viscum iuremeritò vocantes Dryos Hyphear, & isti Quercus sudorem, cum alibi, quàm in Quercu viscum non sit quærendum, illud scilicet, quod in Quercu tantum, nec in alijs Arboribus enatum à Gallorum Druydibus pro re facerrimâ fuit habitum, ad fœcunditatem faciens, nec non Alexipharmacum valentissimum. Coccus vlterius, qui teste Dioscoride, penes Cilices ex Quercubus eruitur, an Coccum Ilicis infectorium iustè comitari, cum eoq; stare possit in operationibus artis fulloniæ, vel in ijsdem Tinctorum officinis illius vice substitui, nec nè, diligenter aduertant ij, quorum huiusmodi res interesse potest; idem de Gallâ coloris atri simul cum calchanto effectrice, num scilicet Galla nostrarum Regionum æquiparari possit aliquo pacto Gallę Orientali, & Septentrionalis quoq; mundi plagæ dicendum venit; & cum Galla Hemeris Quercus inter alias Quercuum Gallas optima sit, & pro corijs perficiendis aptissima, Plinio auctorizante, cauendum est quoq; circà istam, nè fallaciæ suboriantur. Certè Quercus verior, scilicet Hemeris habet nigredinem suaptè naturâ, & quasi primariò generare, nam & pulcherrima extat auctoritas Eminentissimi Cardinalis Vitalis de Furno Episcopi Albanensis, sub Paschali secundo Pontifice Maximo, qui fuit Archiater, & Medicus excellentissimus, in suo volumine de tuendâ prosperâ valetudine, his verbis expressa. *Quercus nigredinem generat; nam in eius folijs pomum quoddam nascitur, cuius succus super ferri laminam, seù cultelli expressus, statim nigrescit sicut incaustum. De corticibus Quercus in aquâ coctis fit aqua nigerrima ad tingendum pelles, & ligna, sicut tinguntur in Lasurio. Illi etiam, qui Corni lignum operantur, tali cum incausto partem ligni, vel vasis nigram faciunt quomodo volunt.* Non incongruè propterea Melandryj nomen sibi Quercus adepta est; virtus enim huiusmodi nigrificandi, vt ità loquar, id effecit: sed Somnia blando nigrore leuia huc aduolent.

Io. Choul. de Qu. V. H. cap. 5.
Muscum Querc. alijs multis adulterari.
Fungi albi Quercini Agaricum simulant.
Pl. & Matthiol. ac. Io. du Choul.
Lignum Quercus nonnũquã Ilignum simulat.
Visco, & Polyp. Qu. aliæ plantę supponuntur fraudol.
Io. Goropius Becan. Gallicor. lib. 5.
Lib. 4. c. 43.
Coccus Ilignus ex Qu. cocc. potest adulterari.
Cauendũ ne Galla nostras, & peregrina simul alterentur.
L. 16. c. 6.
Veri querc. nigrorem generat.
Cap. 283.

INSOMNIA.

SYlua, nempè Quercualis locus in Somnis apparens tristitiam, & animi perturbationem significat; nam Syluæ tanquam *densa ferarum tecta*, dum dormientium obijciuntur imaginationi, sic illam afficiunt, vt ijdem sibi videantur

Arboribus clausi circum, atquè horrentibus vmbris.

Sub huiusmodi Somnijs indispositionis cuiusdam corporalis initia detegi possunt, cui mœrores, & infortunia de facili succedant, ita vt quacunq; leui quoq; de causâ durè vapulet seruus, &c. Seruis itaq; Sylvę somniatæ plagas denunciant, & eò maximè quià

Virg. 6. Æn.
Id. Æn. 3.
Quercetũ somniatum quid portẽdat.

virgæ

A virgæ de ſyluis ad mancipia plectenda cæduntur. Mala pariter important folia Quercuum, quando ab Arbore iam delapſa ſomniata fuerint; humidis enim, ac frigidis humoribus ſomniantem ſcatere denunciant. Et ſi deciduæ Glandes inter dormiendum ſimiliter apparuerint, hæ varios humores, ac eterogeneos, à quibus corpus exagitetur, exicceturq; ſuperabundantes indicabunt. Sed hæ in infauſtitate ſuâ fauſtiſſima ſunt Inſomnia, quippè quæ malas corporis affectiones indigitando, neceſſitatem illis obuiandi ſuadent. Querneam verò Coronam aliter, quàm ſuprà caput geſtare qui ſomniauerit ſiniſtrum aliquid ſemper, & præter ordinem rerum euenturum ſibi timere poterit, quoniam coronæ ſedes non eſt alia, quàm caput ipſum. Eſculum è contrà ſublimem, elatamq; per ſomnum, & ſe ſurſum inſpicere mouentem, honoris erit præludium, conditioniſq; præſentis augumentum, atq; fortunarum elationem, ſublimioremq; famam ſignificare valebit. Quòd ſi rami diſrumpi videantur, damna proindè, ſubſtantiæq; deperditio deſignabuntur; ſin autem fructus copioſi ſomniatam exornent Arborem, ita quoq; lucrorum ſpes non fruſtranda concipi poterit. Viriditas foliorum apparens ſimiliter in Arbore ſaturâ, nec obſoleti coloris, hoc eſt dilutâ, flauitiemq; referente, hæc B hilaritatem innuit, & iucunditatem; vice verſâ foliorum eorundem ſiccitas, & color qualis in Autumno cernitur ante caſum ipſorum, ſubſtantiæ diminutionem, imminenteſq; portendit iacturas. Quercus in ſomnis plantare ducentibus vxorem optimum eſt præſagium, nam liberos procreabunt; mulier enim agrum in hoc ſenſu refert, in quâ plantantur liberi, ceù ſtipites in aruo. Robora ſomniando virentia, ſublimiaque ſimul videre, ſanitatem præſignat ſecundum Hippocratis Doctrinam, & corpus rectè ſe habere, omneſq; circuitus, & exhibitiones ciborum, ac ſecretiones integras oſtendit eſſe. Sterilem è contrà ſomniare plantam, humani ſeminis corruptionem arguit; tunc enim non rigatur optimâ cerebrum humiditate, quali perfunditur in ſomno placidiſſimo, & in ſomnijs earum rerum, quæ iuxtà naturæ leges optimè conſtitutæ erunt, quemadmodum vegetabilia maiora, vt glandiferæ Arbores in eſſe perfectiſſimo; *Somnus* (docebat Ægineta) *animalium facultatum quies eſt, bonâ humiditate cerebrum rigante contingens*. Et quamuis Somnium, vt tradit Ariſtoteles *non ſit opinantis, nequè intelligentis paſſio, ſed nequè ſentientis ſimpliciter*, attamen eſt imaginatio à ſenſu proficiſ- C cens interno, præter voluntatem, Phantaſma motum. Nil tament peccabunt oculi, ſi Animus oculis imperabit. Sic poſt quietem vigilans naturalia quæq; obſeruet Quercuū Dendroſophus, & multum, rectèq; didiciſſe cognoſcet; non quidem vt ſitiens æger, qui ſomnians bibit, ſed dum euigilauerit laſſus adhuc ſitit, quià hîc inuitatur experrectus, non dormiens, ad obſeruandum.

Valeſ. de Sacra Phil. c. 30.

Folia, glandeſque de Querc. decidētes ſomniatæ quid ſibi velint.

Coronā ex Querc. alibi, quam in capite geſtare quid indicet.

Querc. elegās ſomni. quid ſignif.

Quid eius folia virentia, quiduè ſeneſcētia, ſi ſomnient. deſignent.

Io. Bap. Porta Phyſiogn. l. 1. c. 10.

Arbores in ſomnis plātare quid, &c.

l. de Inſom.

l. 1. de re medica cap. de ſomno.

l. de ſomnijs Publius.

OBSERVATIONES.

Certum eſt in ſyluis inter Spelæa Ferarum innumera poſſe Animalia obſeruari, quæ alibì non tam facilè oboriuntur, & creſcunt ob hominum frequentiam nimium illis infenſam, nam quæq; offendit Venator non modò exterminat fugando, ſed enecat, & abolet feriendo. Syluæ itaq; cum ex Quercubus, & Roboribus perſæpè conſtent, hinc in Robore, & Quercu plura poſſunt Animalia genita obſeruari, quorum quidem nonnulla ex minoribus, quæ aliorum obſeruationes fortaſſis iam effugere, D hîc deſcribentur. In primis ergò occurrunt Obſeruationes Culicum volantum, & Ipum, deindè Muſcarum, ſeù fuciformium alatorum, Aranearum, necnon etiam Formicarum, hæcq; Animatia omnia, vel ex varijs, atq; diuerſis onocicidibus, ſeù pilulis roboreis Aſininis, quæ pſeudo gallarum ſunt ſpecies, erumpunt, vel ex ligno earundem Arborum naſcuntur, aut aliò illuc appellunt. Propter varios putredinum gradus in humore excrementitio Roborum variè concreto, poſtquam ad Arboris extima fuit, qui humor à virtute internâ protruſus, vel ab externâ Solis, & Stellarum ductus prædictis dedit Animalibus, aut originem integram, vel ſaltem conſeruationem. Obſeruaui aliquando in vetuſtis Roboribus formicarum quaſdam inſolentes ſpecies, quæ foramina, & habitatiunculas diuerſarum figurarum cum ſuis Myrmecijs, hoc eſt nidulamentis verrucoſis ſibi fabricauerant, in quibus admirabilis ſtructura paruis illis forcipibus oris ſcalpellis veluti duobus excauata ſpeciem dabat Domorum, Viarum, Pagorum, & Vr-

Virg. egl. 10

Symphor. Hor. l. 4. c. 1.

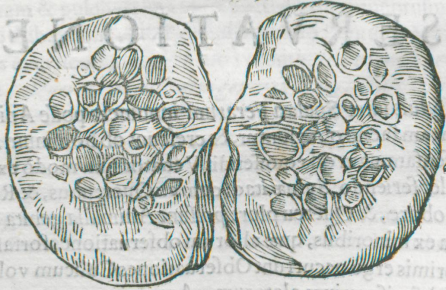
Cornel. Celſus de re medica l. 5. c. 28.

Aldrou. l. 5. de inſectis cap. 1.

bium, quæ ſub legibus Naturæ iuſtiſſimis regerentur, interque huiuſmodi formicas illæ, E quæ in minori corporis mole colorem obſcuriorem præſeferebant reliquis ferociores erant; in illis nidulamentis multas exuuias videre erat, quæ ſiuè Senectas ad modum Serpentum proiectas vocare velimus, ſiuè Chryſalidas, hoc eſt ſpolia nuper natarum earundem formicarum, nil refert. Obſeruaui quoq; in quodam folio Quercus in petroſis nemoribus peramplo, & ad modum papiracei cuculli conuoluto Araneam fœminam nigerrimam ventre exactè rotundo acini, ſeù grani vuæ nigræ ſimillimo, rictu minimo, breuiſſimiſq; pedibus ſtabulantem, quam cum indè retraxiſſem, ferro perfodi, & ſtatim prodiere innumeri Araneoli huc illuc, veluti minimæ formicæ rotundiuſculæ diſcurrentes, & tunc magna me cepit admiratio, quæ etiam nunc durat, quomodo poſſit eſſe, vt perfectè efformata ſic Animalia in ventre geſtauerit prægnans illa Aranea, cum, aut ouipara debuiſſet eſſe, aut ſaltem vermipara, informem ſcilicet fœturam vermium inſtar ſeſe mouentem excluſura. Inſectorum Animalium reptilium, volantumque è genere non pauca vidi varijs temporibus è Quercubus prodeuntia, quæ tranſmutationem vnius ſpeciei in aliam fortaſſis ſubibant. Ex illis tamen duas tantum in medium afferre hîc libet; alteram quarum in Autumno anni 1662. D. Petrus Martyr Malcontentus Bononienſis herbariæ rei ſtudioſiſſimus reperit in mediocris Quercus trunco F montano agri Bononienſis; ea namq; erat excreſcentia quædam tuberoſa, & cœcum veluti veſpetum plurimas cellulas continens, in quibus alata inſecta conceptum, viuificationem, formationem, & interitum habuere, inter naturæ mirabilia opera reponenda. Tuber hocce, niſi cædatur, fœtus occidit, quare Cæſaris alluſio Quercui Arborum primæ conuenire videtur, quam Diſticho ſequenti exponere volui,

Aligeros edit cæſo de Tubere fœtus
Quercus, vt Arboreum viuat ad Imperium.

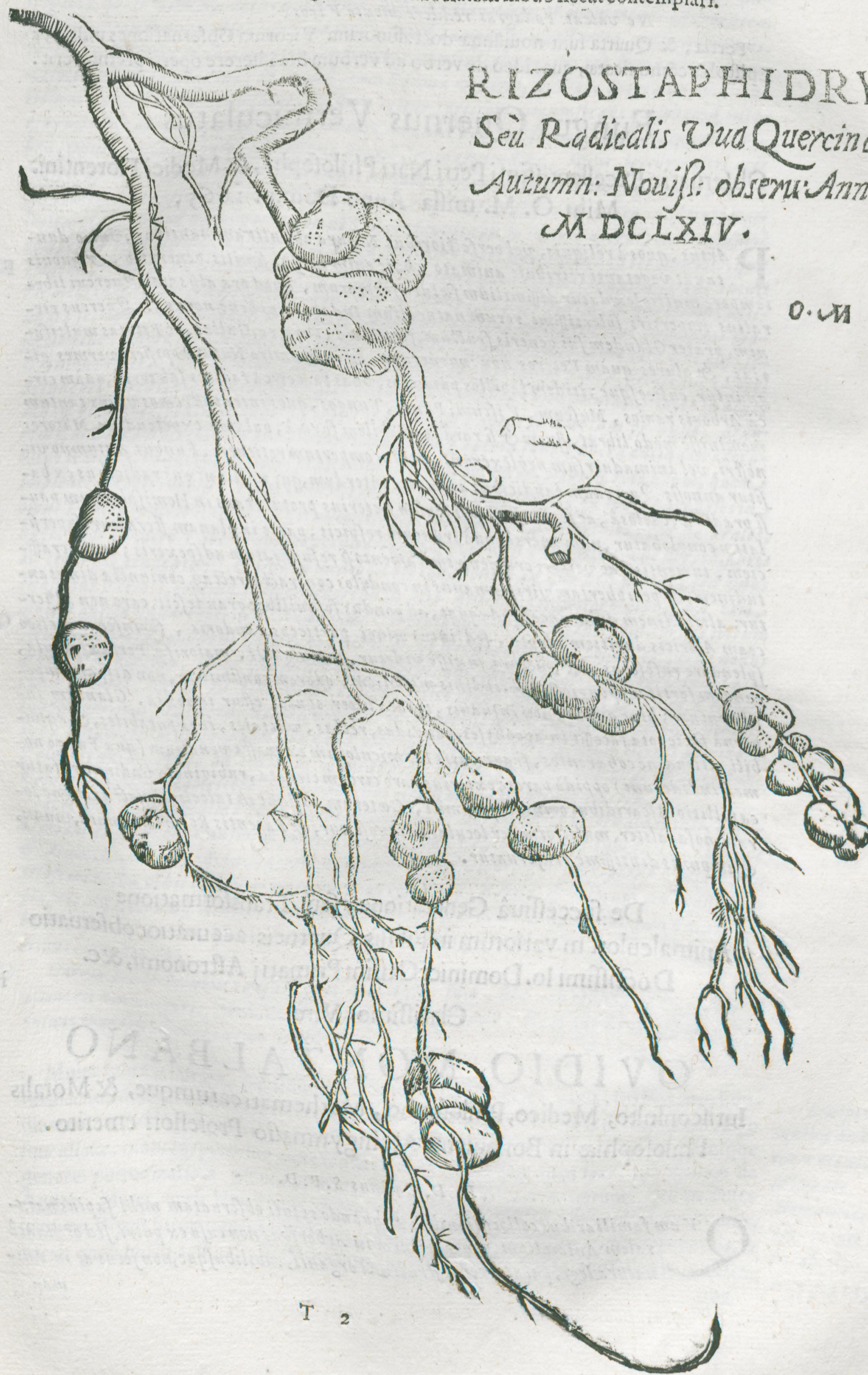

Secunda verò inuēta fuit à me ipſo ſub initium Autumni 1664. in meo oppido ſuburbano accliui in petroſo quodam ſpecu, mecumq; erat ſtudioſus Adoleſcens egregiè apud me literis operam nauatus D. Laurentius de Legatis Cremonenſis. Ea fuit Vua Quercina radicalis inuentu rariſſima, & eius fortè conditionis, quæ nuſquam anteà viſa fuerit, quia iſtius affinis quidem imaginem, & deſcriptionem attulit Gaſpar Bauhinus primus, vt aſſerit ipſe, licet Matthiolus eiuſdem ſimpliciſſimam fecerit mentionem, qui Vernalem, & Æſtiuam eam dixit intus candidam, & exterius purpuream; & Ioannes Bauhinus eandem vocauerit Vuam Antipodagricam ex Solenandro. Sed noſtra eſt Autumnalis, non Vernalis, colore fuſco, tàm intus, quàm extrà, & minimè candido, nec purpureo. Addo, quod hæc noſtra Animalium feraciſſima eſt, cum vnumquodq; granum illius Araneam ala-

G. B. Pinac. ſect. 4. tit. V. Q. num. 15. I. B. H. Vniu. pl. T. 1. l. 7. c. 1.

A alatam conceperit, & excluserit, foramine rotundo, & non ità exiguo ab eodem Animali excitato, vnde granum illud excauatum ossis cerasorum semine vacui perbellè referret imaginem, cuius rei nullam prædicti Scriptores mentionem faciunt; nobilissimam hanc Quercus proprietatem in sequens Schema relatam modò liceat contemplari.

De quâ, ad Virtutem eius Antipodagricam alludentes, hæc luſimus. E

Hæc, quæ tam magnum Podagris fert Vua leuamen,
Naſcitur ad Quercus, perſiciturque pedes.
Quid, niſi nos doceat tumidum calcare Lyæum,
Ne valeat Podagros reddere mente Viros?

Tertia, & Quarta ſunt nouiſſimæ doctiſſimorum Virorum Obſeruationes mihi per Epiſtolas cõmunicatæ, quas ideò de verbo ad verbum hîc inſerere operæ pretium erit.

Fungus Quernus Vermiculatus.

Obſeruatio Excellentiſſimi Petri Nati Philoſophi, & Medici Florentini. Mihi O. M. miſſa Anno Domini 1665.

Partus, quos à reliquis, vel perfectioribus Natura abſtulit animantibus, vnico duntaxat vegetanti retribuit animato; huic enim & ſui ſimilis generatio, & quouis F *tempore multiplex datur diſſimilium fœtura formarum, quod præ alijs vni Quercui liberalius impertiri ſolertiſſimi rerum naturalium Indagatores benè norunt. Quercus etenim, præter Glandem ſui generis fructum, fert Mora, Veretra, Gallas, ac Pilulas multifarias, & plures quàm Veteres non inuenerunt, & in his miro Naturæ opificio vermes gignuntur, culiceſquè; itidem lapillos pumiceos, vuas tam circà radices ſub terrâ, quàm circà Arboris ramos, Muſcum, Viſcum, Panos, Fungos, quos inter poſtremos vnius tantum meminiſſe modò libeat, quem & ſi rarâ ſpectabilem formâ, palatoq; expetendum Maiores noſtri, vel animaduerſum neglexerunt, vel incompertum reticuere. Fungus Autumno viſitur annoſis Quercuum caudicibus adhærere interdum, qui nullis nixus radicibus ex baſi prædurâ, callosâ, ac ferè triunciali ſenſim exterius protuberans in Hemiſphærium paulatim conglobatur, nam auerſâ, quâ truncum reſpicit, parte in planam ſternitur ſuperficiem, tumentis, ac veteris crumenæ imitamento ſi reſupinatum adſpexeris; huius craſſitudinem, & peripheriam viriles manus in condylos contractæ, rectaq; coniunctæ dimetantur; altitudinem quincuncem adæquat, ad pondus ſeſquilibre grandeſcit; caro non Querceam Altricis duritiem adepta, ſed intus niuei particeps candoris, forinſecus melleo* G *ſplendore rufeſcens, lac, mellaq; ſuxiſſe videtur, & vulgaris, maioriſq; Perſicæ æmula, eandem ſortitur ſpongioſæ habitudinis mollitiem, odorem conſimilem, non diſpar temperamentum; hinc guſtata non inſuauis, optata inter epulas eſtur innoxia. Glandem ſupernâ facie tota faceſſit in apophyſes, candidas, rectas, vnciales, inexputabiles, & æquabili altitudine cohærentes, fragmentis Vermiculorum ex maſſa venalium (quæ Fungo nomen indiderunt) oppidò pares; exterius raro circum cirrata, rubiginoſo vndiquè rufatur capillitio Aſcaridibus omninò perſimili, Cæterum obliquè in taleolis diſſecta exiguè foraminoſa, aliter, multiformiter loculata dignoſcitur, & Parentis Robore animata, viuax, & impunis diutiſſimè præſeruatur.*

De ſucceſſiuâ Generatione, ſeù Transformatione Animalculorum variorum in Pilulis Querneis accuratior obſeruatio Doctiſſimi Io. Dominici Caſſini Primarij Aſtronomi, &c.

H

Clariſſimo Viro

OVIDIO MONTALBANO

Iuriſconſulto, Medico, Philoſopho, Mathematicarumque, & Moralis Philoſophiæ in Bononienſi Archigymnaſio Profeſſori emerito.

Io. D. Caſſinus S. P. D.

QVam familiaribus collocutionibus aliquandò retuli obſeruatam mihi ſæpius naturalem Animalium generationem in Arboribus non caſu ex putri, ſed ordinatâ naturæ lege, paratis certâ ſtructurâ organis, cubilibuſque, non ſecus ac in Ani-

ma-

A *malium corporibus; exigis vt scripto etiam tradam, tuisq; subijciam oculis. Parebo igitur, simulq; occasionem, quâ in huiusmodi obseruationem incidi, lubens aperiam. Cum sub Illustrissimo Gasparo Carpineo Commissario Apostolico ad Clanis negotia palustris huius Amnis obseruarem incommoda, accidit vt cum nobili, ornatissimoq; Viro D. Hercule Butrigario, qui se mihi Bononiâ comitẽ humanissimè adiunxerat, Montem mediâ assurgentem planitie, vt inde quasi editâ è speculâ longè, latèq; campos prospectarem, conscenderemus. Ibi enatæ Quercus Tubera multa, seu Globos ramusculis hærentes, ceù Poma ostentabant, mespilorum magnitudine, & figurâ, cum Coronæ vestigio, quorum internam constitutionem expendere mentem subit. Cultro igitur corticem circumsecans, globumq; interius minimè durum aperiens, in eius centro, ad quod à circumferentiâ rufæ ordinantur Fibræ, Ouum inueni album Pisi minoris figurâ, & magnitudine. Hunc igitur cultri acie leuiter aperiens, inueni tenui putamine includere vermiculum album rugosum, & ita in se euolutum, vt capite caudam ferè contingeret, & gibbosam fœtus in vtero constitutionem imitaretur. Ouum huiusmodi in omni Tubere (multa enim idcircò aperui) constantissimè comperi. Verum in quibusdam Vermis loco Muscam reperi hærentibus ad tergum alis, quæ*

B *tamen aperto Ouo explicabantur, Apumq; alas fulgore quodam imitabantur, vndè intuli Vermem in Muscam transformari, non secus ac bombyx in papilionem, in quo etiam continuatâ sectione confirmatus sum. Sed & in quibusdam Oua multa seminis papauerei magnitudine, colore alba, è Muscâ enata deprehendi. Quæq; Oua fœtum excludere alijs sectionibus reperi. Formiculas namq; Ouis prodire, quæ primum paucæ, dilutoque colore, deinde crescerent, nigrescerentq; & matrem depascerent; hæc enim omnia distinctè in alijs, alijsq; globis perspexi. Tandem Formicas perforato Tubere in apertum prodijsse, Arboremq; ac Terram percurrere animaduerti. Multa itaq; aperta sunt Tubera antiquiora foramine traiecta, in quibus ni liam, præter Oui disrupti putamen, locumq; rotundum, quem impleuerat repertum est. Vnde constitit generationes huiusmodi, & metamorphoses in omni Tubere generis eiusdem Querno contingere, easque non accidentales, sed naturales, nõ secus ac in vtero Tuberis quippe peculiaris organizatio est ex cortice, carne fibrosâ, fibris ad centrum tendentibus, & Ouo in medio locato consistens. In quo non plures, sed vnus enascitur Vermis, eodemq; semper progressu in alia Animalia transformatur. Ex tam*

C *multis autem vnum reperi, & Illustrissimo Carpinio ostendendum reportaui, cortice tectum Arboreo, intusq; consistens ligno tantæ duritiei, vt scindi cultro non posset, & verus nodus arboreus videretur. Hunc vbi securi non per centrum aperui, ne sectione inclusum læderetur animal, Ouum in eius medio reperi cortice ligno adhærente, & in eo Vermem inuolutum, non secus ac in cæteris, cum certè ibi nihil esse quod putrescere potuisse videretur. Vnum etiam animaduerti, in quo Volucrum quarundam ingenium liceret admirari. Volucris quippe rostro ad centrum vsque effossus globus quidam indicabat vermem hunc Volucrum generi innotescere, & eundem sibi escam multo labore perquirere.*

Hec vbi D. Vincentio Viuiano Serenissimi Ducis Mathematico obseruata retuli, audiui etiam experimenta eiusmodi pridem à Serenissimâ Celsitudine suâ iam facta. Deinde & Animalium eiusmodi in Quercubus genitorum mentionem factam reperi à Matthiolo in Dioscoride suo, nihil tamen de metamorphosi referente. Exinde & aliorum Animalium in plantis alijs, eorumq; loculis certis obseruaui, mihiq; probabilitatem quandam exinde habere visum est eorum, quæ referuntur de Arboribus quibusdam in Scotiâ Volucres Fructibus excludentibus.

D *Harum productionum causas, quas meditatus sum, hîc non refero; eæ enim sunt vt altius ex non vulgaris Philosophiæ principijs sint petendæ. Vale vir Eruditissime, & in Syluas tuas literarium cœtum admitte.*

Multæ sunt Gallarum, seù Pilularum Quercualium species, varias formas, atq; figuras, necnon magnitudines præseferentes, quæ à Neotericis Botanicis describuntur. Ego illas tantummodò proponam, quas obseruaui, & quarum nonnullæ à nemine hucusque sunt allatæ, omnesq; puto dici posse Gallas monstrosas, quæ suos *Ipes*, seù *Senipes* de genere putredinalium vermiculorum, & culicum in centro gerunt, quibus Pater Auster, Mater verò Humiditas excrementitia alimento in Quercubus exuberans, in quam Virtus formatrix se se exercuit quodammodo, iuxtà dispositionem patientis, & varia, quasi ludẽdo effinxit. Primò occurrũt mihi Gallulæ, seù Pilulæ Balanomorpheæ, quæ

Senipes Scnibij dicũtur vulgari Idiomate Homunciones inepti. Vocab. Bon. lit. 5. p. 211.

quæ glandes abortiuæ videntur eſſe, tempore veris præmaturo, & acerbo quodammodò E productæ. Adeſt deinde Leuconocicis Quercina racemifera florens, in quâ natura ipſa volumini cuidam albiſſimo, & molliſſimo Goſſipij ad inſtar adiunxit, & ceù conglobauit racemos Vuæ Quercinæ ramoſæ pendẽtis cum ſuis floribus, quã ego ſic delineari curaui ex Quercu exiſtimans illam exijſſe plenâ perfectiſſimorum in ſuo eſſe liquorum.

Leuconocicis Quercina racemifera florens.

S.Paul. l.2. Corinth. 9.

Fructificat, floretq́, ſimul fidiſsima Quercus,
Nonne datorem hilarem diligit ipſe Deus?

Galla alia ſe ſe offert Campanulæ effigie, vel cyathi, & melius fortaſſis Tribulorum, in quibus rudimenta foliorum alarum ad inſtar apparent, vt in figurâ ſuperius in Prolegomenis poſita pagina 163. ſub numero 3. rubricâ Fœcunditatis, & Prolificationis Arborum.

Exhibetur præterea Galla Aculeata, ſeù Armata, tota hiſpida, & inæqualis, aſperitatibuſq; plena, quæ Glandem imperfectam circundare, & inuoluere ſolet; in illâ multas appendices itâ diſpoſitas eſt videre, vt criſtam Galli æmulentur.

Hercyniam ſyluam vaſtiſſimam, quæ in Baconim, Semanam, Marzianam, Gabretam, & Boemiticam partita, Quercus alere ferunt, quarum materies diſſecta maculas oſtendit vndoſi camelati panni ad inſtar, cuius generis exiſtimari fortaſſe poterit lignũ quoddam dictum *Anſcot*, inter Quercus relatum à prçclariſſimo noſtro Aldrouando, in quibuſdam

ob-

A

Anſcot Quercus ſpecies.

obſeruationibus ſuis M.S. ſub titulo *Ligni Anſcot, & Bormo*, ſibi miſſum ab Amico, quod C ex Angliâ receperat, cuius vſum dicebat eſſe præcipuũ apud nobiliores Septentrionales, Anglos, & Belgas ornandi, & veſtiendi ſuos Thalamos in ædibus interioribus, non ſolùm ob ligni eiuſdem ſpecioſitatem, ſed contrà tineas, atq; teredines impaſſibilitatem. Color ligni ad luteum vergit, ſimilitudinemq; præſefert quandam cum ligno Cornicapræ, in quo eſt luteus color magis intenſus, & ſplendidus, quià lignum Anſcot tendit magis ad colorem ligni Nucis recentis antequàm oleum ſenſerit, & maculæ ipſius Anſcot obſcuriores ſunt in medio, ſed in marginibus lucidiuſculæ, venaſque, ſed tranſuerſales ſubtiliores quã reliquæ partes ligni. De hoc ligno apud antiquos nulla inuenitur facta mentio pro materiâ Tabularum ad menſas componendas, inter quas pretioſiſſimæ habebantur illæ, quæ ex Cedro, Cupreſſu, Ebenoq; conſtabant. Acernæ item in pretio erant, & apud Ægyptios Perſeæ æſtimabantur; omneſq; alias ſuperabat materias radix Arboris Trogetes, ideſt Thiæ Plinianæ, quâ nihil criſpius ad opera pretioſiora poterat inueniri; cui ſucceſſere in Germaniâ Fraxineæ radices, quæ varias, & incurſantes venas, quas ibi vulgus *Madratas* appellat, valdè ſpectabiles habent; ſed ſicuti Laconibus ex Robore fiebant, ità poſſibile eſt, quod ex Quercus ſpecie aliquâ D prodierit huiuſmodi lignum, cuius delineationem cum titulo ſimpliciter Anſcot Quercus ſpecies, & nullâ aliâ inſcriptione inuenimus, vndè hæc illi adijcienda verba, quæ potuimus accõmodatiora neceſſarium duximus, hinc indè petita, & præcipuè ex Symphor. Hort. l. 18. cap. 5. Plinio, &c. Sed Tygrinas, & Panterinas maculas in lignis nos Bononienſes minimè emendicamus, peregrinis ab Arboribus cum Oleas, & Nuces Iuglandes habeamus, in quarum Arborum lignis ſectis maculæ innumeris variatæ modis, & figuratæ, ceù quædam artificioſæ picturæ emergunt, & mirabilem ſe dant in conſpectum, Hinc abſit

Ex T. 21. obſ. 886.

Pl. l. 16. c. 6

---Fama loquax, quæ veris addere falſa
Gaudet, & è minimo ſua per mendacia creſcit.

PRO-

PROVERBIA.

FRequentius Quercuum, Roborumuè Attributum cum ſit Durities, dum duras inter Arbores iſtæ duriſſimæ ſunt; hinc etiam maior Prouerbiorum ad eas ſpectantium copia deſumitur. Ità QVERNA CONSILIA fuerunt olim in Prouerbio, & ſunt ea, quæ firmis rationibus ad bonum nos inducunt. Hæc nobis conſilia ſtabilitate ſuâ Quercus inſinuare vidětur, quaſi arcano quodam ſermone ſtabiliter Deo ſeruiĕdum prædicent. Quid enim vnquam proficiet in Lege Domini, qui ſtabilis non eſt? Nihil profectò, cum in dies in ipſâ non progredi, ſit recedere. Hinc diligentiùs corripiendi ſunt, qui moralia hæc Quercuum documenta non intelligentes, in viâ Virtutum delaſſantur, & ab eâ deflectunt, inaniter quodammodò, & temerariè iactantes ἅλις δρυὸς, hoc eſt SAT QVERCVS, ac ſi dicerent ſe Querneam ſatis ſeruaſſe probis in moribus firmitatem. E contrà qui miram hanc Quercuum Doctrinam perceperunt, nunquam ſatis laudandos ſe reddiderunt. Sit in exemplô Mellifluus Doctor, qui QVERCVVM verè DISCIPVLVS tunc dici promeruit, cum humano quouis abſq; præceptore didicit in ſolitudine, quæ ab alijs diuturno, & non intermiſſo labore in Vrbibus, & famigeratiſſimis ſub Profeſſoribus percipi nequeunt. Nec obijciatur quod NON IAM QVERCVS LOQVATVR ad hoc vt docere poſſit, & ſibi diſcipulos inſtituere. Dicam enim quod, ſuperſtitioſis DODONÆ RESPONSIS apprimè deteſtatis, id innocenti Natura docet idiomate, quod nec humana facundia valet exprimere. Sic quod phyſicè nequit, ethicè abſoluit. Hoc pacto Sapientiæ mel in Quercubus eſt reperire. Sic gaudet Natura, vt quidquid admirandâ naturalium proprietatum linguâ noſtram ad vtilitatem cæteris in creaturis ipſa fatur, ad actum à nobis traducatur. Ex aduerſo dolet vbi quod dicit perfectionem in ſuis effectibus, in noſtram imperfectionem conuertimus. Sic Homines agant, vbi duriſſimam Quercuum naturam moribus induunt intractabilibus, quaſi EX QVERCV, AVT LAPIDE NVTRITI forent; Ita pariter operantur qui non humana, ſed lapidea iactant viſcera, miſericordiâ expertes, vt non nutriti tantùm, ſed E' QVERCVBVS NATI videantur. Nam (præterquam quod id in hominem obſcurum genere quadret) prouerbiali quadam hyperbole nutritus is, vel natus ex lapide, ſeu Quercu dicitur, qui miſeros fouere, pauperesq; nutrire negat, vt de diuite illo epulone Nazianzenus habet,

Cic. ad Att.
Nouar. T. 2. Adag. 3076 n. 2154.
Rhenatus Choppinus in Elog. D. Bernardi.
D. Greg. Orat. 38. id. 11. in Iulian.
Nouar. Adag. 337.
Monoſ. l. 7. p. 345.
Albertatius epitom. Adag. 435.
In Iamb. carm. 23.

Æquè, quis enim hoc ferat	*Haud ſolum, nanque nutrÿt*
Vel mente præditus	*Me QVERCVS, AVT LAPIS.*

Quod non tantùm ex inclinatione naturali, corporiſq; temperamento procedit, ſed ex prauâ, quod peius eſt, nonnunquam emanat conſuetudine, ſub quâ, velut incultâ ſub tellure, mores ſenticeſcere coguntur. Sic Hector Achillem alloquebatur, tanquam ſibi nimis trucem, & inflexibilem ὡς γεγεννημ νον ἐκ δρυὸς, καὶ πέτρη. Mitius itaq; cum pauperibus, & infelicibus agendum eſt, vt NON A' QVERCV, NEC A' PETRA videamur oriundi. Primam horum dictorum originem ex ſequentibus Ioannis Tzetzæ carminibus Politicis ad verbum è Græco traductis eſt obſeruare.

Chiliad. 9. n. 288.

Antiqui ſimpliciſſimi exiſtentes hominum
A QVERCVBVS, atq; PETRIS exiſtimabant ESSE NATOS,
Omnes quot quot ante ipſos erant in hominum genere,
Quemadmodum Homerus Hectorem dicentem inducit hæc
Ad Achillem non opus &, quæ EX QVERCV, AT Q; PETRA
Dicere me, vt dicunt Virgines, atque Iuuenes,
Carmina autem ſic ſe habent, ſi rectè dicantur:
Non enim ſanè eſt A' QVERCV, NEQVE A' PETRA
Vt fabulantur Virgo, atque ephebus.

Quod deſumptum videtur ex Homero canente.

οὐ γάρ ἀπὸ δρυός ἐσὶ παλαιφάτου, οὐδ' ἀπὸ πέτρης.

Hom. Od. T.

Vulgò autem apud nos hoc Prouerbium ſonat *Non ſiamo nati d'vn Zocco*; quod ſi cõtingeret intelligi per ordinem ad intellectiuam alicuius potentiam, poſſet hanc ſubire interpretationem, ſcilicet illum non eſſe craſſioris illius Mineruæ, quam ſtipites metapho-

A phoricè denotant, & ideo EX QVERCV EFFICTVM minimè dici debere, sicut nec ANNOSA DVRIOREM QVERCV, quod in eos iactatur, qui durissimæ sunt ceruicis vel ad intelligendum, vel ad quidpiam aliud agendum, vt illi senes inexorabiles, à quibus parum est sperandum gratiarum. Vtcunq; tamen sit, ad designandam senum istorum pertinaciam non facile flexibilem, non potest illud efferri, scilicet CVRRERE QVERCVS; nam difficile quidem est duram senis obstinati flectere mentem, sed non impossibile, vt est quod *currant Quercus*, quod non nisi pro impossibili re prouerbialiter dicebatur antiquitus, canente Petrarchâ.

Ouid. l. 13. metam.

---- dum currere Quercus,
Saxaquè mota sono, blandosq; videbimus Vrsos.

L. 3. ep.

Sed quantumuis sint difficilia negotia non est desperandus illorum exitus, multo labore comparandus; MVLTIS enim ICTIBVS DEIICITVR QVERCVS. Et ideò considerandum est, quod VIRTVS IN ARDVIS magis emicat. Nam si magna est resistentia Quercus in cæsione, brachium debet esse maioris actiuitatis ad cædendum, vndè Pamphilus canebat.

B

Ardua robustis Quercus radicibus hærens,
Extollit ramos quæ super astra suos.
Ictibus immodicis validæ percussa securis
Eruta frondosum ponit & ipsa caput.

Imo aliquandò compertum est, quod illa negotia, quæ primâ facie montes difficultatum præseferebant, ad feruorem amplectentis maximâ cum facilitate peracta sunt, & sic QVOD IN FORTISSIMAM QVERCVM CREDEBATVR EVASVRVM, VIX IN TENERRIMVM VIMEN COALVIT. Et si de fortunâ tolerandâ sermo haberetur, cum illa non minus ad extollendum sit instabilis, quàm ad deprimendum, non admodum duraturas illius vices animaduertimus dicendo NON SEMPER VENTIS AGITANTVR QVERCVS, pro quo nostrates habent *la fortuna non stà sempre doue si pone*, nempè *Quò sistit, non semper habet fortuna manere.*

S. Petr. l. 6. epist. 47.

Quarè finis quoq; malorum expectandus est; nam --- *Dabit Deus his quoq; finem.*
Extat de hoc pulcher apud Lyricum locus huiusmodi, quum ad Valgium scriberet.

C

Non semper imbres nubibus hispidos
Manant in agros, aut mare Caspium
Vexant inæquales procellæ
Vsquè; nec Armenijs in oris
Amice Valgi, stat glacies iners
Menses per omnes, AVT AQVILONIBVS
QVERCETA GARGANI LABORANT,
Et folijs viduantur Orni.

Horat. l. 2. carm. od. 9.

Nec inuenustius idem probat festiuissimus Poeta Cremonensis Ælius Iulius Crottus, vbi Casus vires memorans, si Potentes identidem deprimi animaduertit, Humiles quoque extolli obseruat.

Vt sternunt veteres Ornos, & Robora dura
Terribilis Boreas, Terribilisquè Notus
Alteruter dum serpit humi mox dulcibus auris,
Et turgent violæ, tollit & Hybla comas;
Sic Regum fortuna domos, sic proterit Aurum,
Sic humilem ex humili tollit in astra iugo.

Crottus 3. Stromat. 3.

D

Non magis ergò prosperæ fidendum est fortunæ, quàm aduersæ illudendum. Vtq; in illâ temperandum est; sic & in istâ Animi robore vtendum. Sed eò facilius conculcabimus fortunæ tyrannidem, si Lynceis prudentiæ oculis vtemur. Sicut enim Lynceus ex Pindaro, vel PER TRVNCVM QVERNVM INTVERI poterat, aut intrà terræ viscera oculis penetrabat, adeò acuto pollebat visu, Ità nos omnia, tametsi aliàs imperceptibilia prospiciemus, aut saltem si repentinæ ingruent calamitates, æquissimè ferentur *O' quantum est subitis casibus ingenium!*

Io. Tzetz. Chil. 2. num. 48.

Miseri qui hoc iter non obeunt, & aliquid sine fine petentes, vel identidem ab eodem mutuò postulantes hoc dicto ablegantur ἄλλην δρῦν βαλάνιζε, scilicet aliam Quercum excute; & ad ipsorum quemuis meritò dici potest QVERCVM DOLAS, nimirum duram

Monos. l. 1. Eustach. in odyss. M. Ang. Monos. l. 6. n. 111. & l. 7. pag. 339.

duram suscepisset prouinciam, pro quo vulgus noster dicit TV HAI PRESO A' PIGLIAR QVERCIVOLI. Sic ROBORA DOLANTES FABROS imitantur, cum sibimetipsis malum inferendo PROPRIIS HASTAM CRVRIBVS ALLIDVNT. Et ita spe frustrati, Plautinum illud repetere coguntur, quod nempè THESAVRVS CARBONES ERANT, in eos frequentatum, qui indè affliguntur, vndè bona sperabant, non aliter ac qui thesaurum inuenisse credens, in carbones incidit. Quinimò se habent vt QVERCVS CVRVA, NVNQVAM RECTA, è malis in bonos nunquam se commutantes. Tales sunt qui sapere nolentes, verificatum faciunt, quod E'QVOVIS LIGNO SEMPER ALIQVID CVRVVM FIERI POTEST, è bonis in malos, imò è malis in pessimos degenerando. Nec his absimiles sunt, qui Patrimonia sua epulati non nouerunt quàm melius illis fuisset GALLAM BIBERE (hæc enim quià valentissimè adstringentis est naturæ, intimas ventriculi tunicas, nè admodum esuriatur constringit, vt & Lucilius ostendit canens

Iosepph. Albertat. epitom. Adag. 139. 233. 1286. 410. Benedict. Curt. Orat. l. 26. c. 12. Sat. 25.

Quin Gallam bibere, ac rugas conducere ventri
Farre aceroso, oleo decumano, pane coegit.

E

Hoc est parcius viuere, ventremq; coarctare, nè tot dulijs infarcinatus, vitam illis abbreuiaret, & longè prius ad extremum paupertatis duceret, vndè aut nunquam, aut tantum AB ORTV QVERCVS AD GLANDES, hoc est longissimo tempore interiecto æs alienum soluunt, Danthes hoc vtens Prouerbio dicebat

F

DAL NASCER DELLA QVERCIA, AL FAR LA GHIANDA,

Et ea, quæ longo fiunt tempore intelligebat, Arbor enim longæua, vt Quercus est, tardè quoq; succrescit, & prolixas habet ætates; imò licet MVTETVR IN ANNOS, hoc tantum fit, vt rerum vicissitudo, annuarumq; operationum reditus designetur; sicut enim ex folijs Arboreis alia generantur, & alia deijciuntur, sic & generatio carnis, alia finitur, & alia subnascitur. Huc forsan alludit dictum illud paræmiacum Plutarchi QVERCVS FVNEBRIS, quasi continuis prædictis vicissitudinibus hæc Arborea corpora nobis in mentem nostra funera adducant. Eiusmodi est QVERCVS SVSPENDIO ELIGENDA, quòd & efferri solet, cum quid rarum admodum contingens, desperationem inducit, vt *quando* (sic Adagium hoc exponit Albertatius) *aduersus Viros doctissimos scribere etiam mulierculæ præsumunt*, quæ tunc verè in Syluam ligna ferre dicerentur, siuè *lumen Soli mutuare*, doctissimos veluti docere volentes. Potest tamen & illud intelligi de fatalibus calamitatibus, quas sibi Priæsenses imprecabantur, cum enixius aliquid se facturos iurabant τὸ περὶ δρῦν σκότος dicentes, hoc est PER TENEBRAS, QVÆ APVD QVERCVM, intelligentes malos illos dæmones, qui sub Quercubus homines varijs spectris fallebant, & tunc maximè noxios se reddebant, cum quis in pessimas Quercuum Nymphas peccasset. Imò in illos Quercus identidem euertebant, vndè natum videtur quod interdum dicunt, qui post clamores ad verbera in aliquem deueniunt, nempè POST FOLIA IN TE CADENT ARBORES, indè HASTAS ABIICIVNT, nempè causæ diffidentes contentionem relinquunt. Aliàs verò optimi sensus nobis insinuabant Græci paræmiam STVLTVM ESSE INVENTIS FRVGIBVS GLANDE VESCI, dum in nuptijs circumire iubebant puerum spinis, glandibusq; coronatum, cistamq; panibus plenam manu gestantem, qui diceret *effugi malum, & inueni bonum*. Cererem ideò in Deam sibi adsciuerunt, quià à glandibus ad bonas fruges humanum genus reuocauit. Quod moraliter exponens Ioannes Ortelius Cycnocomæus ad eos transtulit, qui scriptis mediantibus animos à vitijs ad virtutes trahunt. Quod cum præstiterit Nicolaus Reusnerus Reorinus longè multijugus Poeta, & I. C. ac Ethicus, de illo cecinit

S. Petr. l. 6. Epit. Adag. 1342. & 630.

Adagio 1090.

G

Cic. pro Muret. Albertat. ad. 512

H

In Epigr. ad Embl. Reus.

Si Diuos æquant, nocua qui pabula glandis
Corporibus mutant vtiliore cibo:
Dic a naturâ menti qui pabula promit
Virtutum, poterit nonne referre Deos?

Ex hoc ideò, quod Græcia relictis glandibus malum effugisse diceret, ortum videtur, quod ex vberrimo glandium prouentu, simplicior rusticorum populus, quasi præsagire contendit multas eodem anno futuras calamitates, dicens ANNO GHIANDOSO, ANNO CANCROSO, nimirum

Monos. l. 8. p. 376. & 380.

Glande frequens annus permulta incommoda profert.

Imò

A Imò talem glandium copiam auſpicantur etiam hoc homœoteleuto SE OGNI MESE MANGIA CARNE, OGNI STERPO METTE GHIANDE, & hoc, ſi liceat, ſic inuertam.

Glande ferax tunc omnis erit radixque, frutexque,
Carnem vbi lex nullis menſibus eſſe vetet.

Quod ipſi lato ſenſu, animoq; ſimplici dicunt, quemadmodum etiam proferunt QVANDO GENNAIO FA POLVERE, IL GRANO SI FA DA ROVERE, nempè *tanta ſubſequitur Frumenti copia ſereno præcedente Ianuario, vt vel ipſa Robora illud producere videantur*. Non ſecus ac aliàs in agro noſtro Bononienſi eueniſſe tradidimus inter Prolegomena, §. de Prodigijs. Nec longè abeſt illud aliud QVANDO SI SEMINA NELLA POLVERE, BISOGNA FARE I GRANAI DI ROVERE. Vt enim ſuſtinere poſſint vberrimam Frumenti copiam, quæ à puluereo ſationis tempore ſimplici eidem ruſticorum popello portendi videtur, requiritur vt firmiſſimis Roboribus horrea conſtruantur, vnde fuit, qui cecinit.

Puluereo ſi quando ſeres Octobre, memento
B *Horrea de duro Robore facta pares.*

Ruſticas huiuſmodi obſeruationes etiam Virgilius innuit Georgicorum primo ſcribens *Humida ſolſtitia, atque hyemes optate ſerenas*
Agricolæ: hyberno lætiſſima puluere farra,
Lætus ager; nullo tantum ſe Mœſia cultu.
Iactat, & ipſa ſuas mirantur Gargara meſſes.

A Roborea pariter duritie deſumitur Adagium IN ROBORE ACCVMBERE, quod in illos torquebatur, qui duri forent in omnibus, quemadmodum de Spartiatis Cicero pro Murena intellexit. Cum verò ſuper iſtas Arbores peculiari quodam naturæ priuilegio perfectiſſimum viſcum proueniat, in cuius comparatione quodlibet aliud viſcum ſpurium videtur, ideò non piguit aliqua ſcitu non indigna prouerbia de hac materia hîc adducere. Et quia notiſſimum eſt à Turdis eiuſdem herbæ ſemina deglutita ſuper Arbores prædictas egeri, quæ ad perfectiorem naſcendi actum per earundem auium calorem innatum reducta, facilius, & vigoroſius, quàm quouis alio pacto ſata,

Pl. lib. 18. c. 38.

C producuntur. *Oenadem* (inquit Athenæus) *ſi viſci ſemen comederit, ſuper quacunq; Arbore aluum exonerauerit, naſci Viſcum*; hinc vt notemus eos, qui ſibimet ipſis malum ignoranter intentant, dicimus cum Græco Κιχλα χέζει αὐτῇ κακοι, nempè TVRDVS SIBI MORTEM CACAT. Eâde re dicitur & hoc apud nos admodum vſitatum TANTO E ITO L'AVGELLO IN TRESCA, SIN CH'EGLI E DATO NEL VISCHIO. *Incidit in viſcum tandem, quod circuit ales.*

Lib. 9. Dipnoſoph.

Nouar. T. 2. Adag.

Et enunciatur quando quis circà ſuum periculum adeò incautus eſt, vt in illos facillimè laqueos incidat, à quibus penè impoſſibile ſit liberari, vt innuit hoc aliud Adagium SE VNA VOLTA SI DA NEL VISCHIO, NON BASTA TVTTO L'OGLIO DI RIVIERA A TRAR DALLA PANIA.

Si ſemel in Viſcum inciditur, non quidquid oliui eſt
Viſcato illæſum ſubtrahit à calamo.

Nimirum ſemel amiſſa libertas difficillimè reſtituitur, eo pacto quo totum oleum, quod è Liguſtico littore ad nos aduehitur nequit auem aliquam tenaciſſimo captam viſco illæſam liberare, maximè cum de illo viſco intelligimus, de quo hæc alia euulgatur
D parœmia QVESTO VISCHIO NON HA PAVRA DELL'ACQVAZZONE,
Humiditate nequit Viſcum hoc diſſoluier vllâ.

Quod etiam poſſet enunciari de extremis periculis, ad quæ euitandum nulla patet via. Illum prætereà taxaturi, qui ex vnico labore duplicem accipit mercedem, vel vnica merce duos illaqueat emptores, dicere ſolemus PIGLIA DVE TORDI AD VNA PANIA *Vult vno geminos calamo comprehendere Turdos.*
Quod fieri nequit, vbi hoc aliud enunciandum venit LA PANIA NON TENNE; *Dolus* nempè *non ſucceſſit*, ſiuè *Inſidiæ euanuerunt*, & contingit cum è Viſco diffugiunt aues, quando ſcilicet ij, quibus inſidiæ tenduntur, ſe falli non permittunt, nec vt vulgò dicitur RIMANGONO ALLA PANIA, *Viſco*, ſcilicet *non illaqueantur*, ſiuè, vt elegantius protulit Apuleius, non *adhærent inter Orci cancros*. Nec poſt hæc prætereundum cenſeo Diogenis elegantiſſimum dictum ab eruditiſſimo Poetâ Neoterico, quàm egregiè

Monoſ. l. 7. n. 21. & l. 3. n. 130. & ib. pag. 338. & 346.

l. 6. metam.

giè relatum de fœmina verè inter orci cancros adhærescente, cum se suâ sponte Quercui suspendisset. E

Ioseph. Bapt epigr. cent. 2. ep. 14.

Fœmina de Quercu laqueo suspensa tenaci est,
Hirta comas, oculos turgida, nigra genas.
Hanc videt exosam Cynicus, cui dolia tectum
Dolia per fluxos non peritura dies.
Lætatur, mussatque labris: ò fructibus istis
Quælibet in terris Arbor onusta foret.

Productis iam Prouerbijs ad Fabulas enarrandas conuersio fiat, non vt fallantur Lectores, & ijs fortunæ insidiosæ munera offerantur, sed vt oppositorum magis elucescat veritas præceptorum, tam Physicæ, quam Ethicæ disciplinæ.

Seneca. ep. 7

FABVLÆ, ET APOLOGI.

Fabulas non semper esse inutiles fallacias ad illudendum tempori, atque ad suffurandum serijs rebus substantiale robur, sed fieri quandoq; sapientioris intellectualis Gustus sapidissimum edulium est in comperto. Scitus est Apologus, in quo dialogizantes Fœmina, & Quercus introducuntur ad docendum nos, quod congruentia in omnibus negotijs ex comparatione multorum ad inuicem, & non ex solitaria vnius tantum rei consideratione habenda est. Arbitrium multorum in aliquâ re, quę ex seipsâ improprijssima esset, facit vsum, & pulchrum, & amabilem; hacquè eâdem ratione quod iustum anteà fuerat ex accidentium aliquot variatione iniustum euadit, atq; è contrà. Ideoq; Quercum quandam, sub quâ Mulier colligebat glandes hanc allocutam sic fuisse aptissimè finxere nonnulli prudentissimi viri. *Homines, ô fœmina, an Porcos fructibus impinguabis meis?* cui Mulier *procul dubio Porcos*, respondit. At illa subiunxit: *Ergò cibus quondam Hominum factus est sagina Porcorum?* Ad quam sagax fœmina replicauit responsum. *Haud immeritò; vt enim viri lac verecundantur sugere maternum, quod tamen auidè suxerunt infantes, sic mundus adultus factus suas, quibus vti solebat in infantiâ dedignatus glandes porcis reliquit, in cuius rei testimonium Vesica nunc etiam pueri ludunt suillâ, mundo congaudentes quod infantilem superarit ætatem.* Quapropter ex suauissimâ Io. Aloysij Picinardi musâ Quercus in hæc conqueritur F G

Manerba in Sylu. moral.

Aurea Saturni terras dum secla bearent,
Paui glande viros Arbor amica Iouis.
Mutarunt mea fata vices: nunc pabula cogor
Ferre Feris, olim pascere sueta viros.

In Iride Poet. sub colore epigr.

Sic & ex his fructibus in porcorum cibum cedentibus apologi pulcherrimi materiam collegit Laurentius Abstemius denotaturus amplas hæreditates hæredum dolori facilè finem imponere. *Porcellus* (scribit ille) *mortem parentum ingenti clamore deflebat. Sed quum lectis testamenti tabulis, magnum glandis aceruum, multosq; farinæ modios sibi relictos cognouisset, obticuit. Rogatus cur non amplius fleret* FARINA *inquit,* ET GLANDES OS MIHI OCCLVSERVNT. Non in hæc prorumpere potuissent ij, ad quos de amissâ Quercu cecinit illustris Poeta Claudius Rosseletus I. C. & Patritius Lugdunensis, alludens ad mortem Guilielmi à Quercu, hunc in modum.

Epigr. 192. H

Iupiter, inuento Cereali munere, dixit
Setosos tantum Glans (volo) pascat apros.
Tunc mensas onerare Deûm, tunc carnibus escis.
Tunc poterat dapibus sus onerare virûm.
Iam macie affecti secum vix crura reponunt:
Postquam priuatos contigit esse epulis.
Nam cicurum omne genus, necnon genus omne ferarum,
Setigero inuadunt dona tributa gregi.
Ergò ad ius properate citi: ius quærite porci,
Si modò ius quoque vos nullus habere neget.
At male sors cecidit: nec iam spes vlla fruendi:
Quercum etenim Superûm corripuêre foci:

Que-

A *Quære alias epulas; non hæc tibi conuenit esca,*
Porce: sibi hanc legit curia ......

Sed ab his ad alia; siquidem, vt cum Erasmio Michaelio Læto canam:

Sæuit in inuisos Nemesis iustissima porcos. Lib. 3. Colloq. moral.

Nec cibos tantum, sed incunabula, immò & originariam generationem Hominibus dedisse Quercus commenti sunt prisci, fingendo scilicet Homines primos ex Quercubus natos sine Patre fuisse. Cuius prorsus tenoris alia prius inter Græcos conficta fuit de duobus fratribus, qui à memorabilissimâ Quercu Regnum iam adulti facti retulere. His quoque non absimilem fabulosam aliam narratiunculam Græci subdidere huiusmodi. *Philonomia* cum venaretur, in Martem incidit, à quo compressa, duos stato tempore peperit filios, quos Nyctimi Patris metu in Erymanthum proiecit; sed illi à Dijs seruati, ad cauam quandam Quercum delati sunt, vbi Lupa suum habebat Lustrum, quos ipsa videns, proprios abiecit catellos in Flumen, & infantes lactandos suscepit, quos Telephus Pater conspicatus excepit, & vt proprios educauit, alterum appellando Lycastrum, aliumq; Parrhasium, illiq; tandem Quercus auxilio Arcadiæ Regnum occupa-B uerunt. Sed possibili seruato, seù concesso, per quandam concedatur similitudinem, quod causalitatis ratio occasioni tribui nominaliter saltem possit. Nec prætermittendum est, quod lepidum inter Æsopi, seù potius Hesiodi lepidissima figmenta lepidissimè rem nostram concernere videtur. Subfuratus (ab eodem refertur) caseum coruus, cum illo in altam conuolauit Quercum; Vulpecula verò dum illum, conspexit caseum concupiscens, hoc eundem astu lucrari constituit. Laudare impensè cœpit coruum, & nitorem illius pennarum extollere, addens se nil aliud in illo desiderare, nisi cantum, & melos dignum tantâ speciositate, quem propterea rogabat enixè, vt exaudiri pateretur, & canere vellet aliquantisper, promittens se diu celebraturam ipsum, & tanquam vero Iouis Aliti summos impetraturam ab Hominibus honores; quâ tactus altè coruus adulatione, clamitare maiori, quo potuit conatu cœpit, & sic aperto, nil prudenter rostro, delapsoq; caseo, vulpes eo potita est, & coruum irridens, dixit eidem cum caseo, mentem quoq; deesse. Apologeticam hanc narrationem sic iambicis exaratam penes eundem Fabulatorem est videre

Tzetz. Chil. 9. n. 286. & carm. 88. Plutarch.

D *Insedit olim Coruus altę Quercui*
Rostro capaci casei frustum tenens,
Quem vafra blando aggressa sic vulpes dolo est,
Quàm pulchram auem, quàm splendidè cultam intueor, &c.

Sed parum esset hæc calamo prosequi, nisi recenseretur, quod & ipse Ouidius fabulatorum elegantissimus ad hanc rem Monumentis mandauit in doctissimo suo mirabilium Transformationum volumine. Senem namque Philemonem in Quercum, & eius coætaneam coniugem Baucim in Tiliam Arbores hoc pacto conuersos lepidissimè narrat. Cum enim Iupiter, atque Mercurius humanâ specie susceptâ Phrygiam peragrarent, & ad quoddam illius oppidum peruenissent, illicq; ostiatim quæritatum hospitium non inuenissent, à Philemone tandem, & Baucide humanissimè excepti, eorundemquè simplicissimis, ac rusticanis cibis satiati fuere. Verum Cœlites illi potentiam suam, gratumq; animum ostensuri, pios hospites seuocando, humilemq; ipsorum casam in Templum commune sibi asciscendo, cum inhospitalium eorum intereà paganorum totum oppidum aquarum diluuio mersum, in fœtidissimum stagnum conuerteretur, coniu-C gesq; id petentes in sacrati loci Antistites cooptarunt, sic tamen, vt vitali periodo longissimè protractâ memoratas in Arbores eodem vterq; momento commutaretur. Quod sic expressit Poeta, quem adeant, qui ditissimam pauperrimi quidem, sed humanissimi laris descriptionem cuperent.

Lib. 8. metam. fab. 7. 8. 9.

Vota fides sequitur; templi tutela fuere
Donec vita data est: annis, æuoquè soluti
Ante gradus Templi cum starent fortè, lociquè
Narrarent casus, frondere Philemona Baucis,
Baucida conspexit senior frondere Philemon.
Iamq; super geminos crescente cacumine vultus,
Mutua, dum licuit, reddebant dicta, valequè
O coniux, dixere simul, simul abdita texit
Ora Frutex, &c.

At quemadmodum hîc Quercus dicta reddidiſſe deſcribitur, ſic & tunc locuta fingitur Eſculus, cum ab ſene quodam interrogata *cur tantum radice deſcenderet in terram, quantum corpore eminæret in aere*. Illa verò pulchrum hominibus documentum relicturâ reſpondiſſe perhibetur: *Si non aliâ, ſaltem hac ratione, vt homines tantum mentis radice deſcendant in terram mortis cogitatione, quantum corpore eminent, ſpe longioris vitæ.* Sed aliter fabulatus eſt Lampſacenus; Arcas (tradit ille) Ioue genitus, cum ſiluam quandam vnà cum Caliſto Matre venationis gratiâ pererraret, vnam ex Hamadryadibus Nymphis, cui Prophelea Numen erat, offendit. Hæc eum ſuppliciter exorans, vt ſibi in vltimâ quadam vitæ neceſſitate ſuccurrere vellet, obtinuit ab eodem, vt eius vitalem Quercum à cuiuſdam fluuij voracitate ſuâpte operâ, manuquè defenderet, quo præſtito, ipſa ob gratitudinem cum eo congredi voluit, & ibì geminam prolem, Elatum nempè, & Aphidantem, peperit. Ex eodem item Lampſaceno ſimilem aliam habemus. Quod Rhœcus quidam nomine, genere Cnidius ſpecioſam quandam Quercum ab imminenti caſus periculo aggeſtâ ſubtrahens terrâ, & id rogatu Nymphæ illius eiuſdem Quercus Hamadryadis, ab hac, ſeruatam ob vitam reportauit, vt quidquid vellet, peteret libens, accepturus citiſſimè; & cum ille congreſſum peteret, hunc illa conceſſit, & Apem ſe miſſuram pro temporis inditio ſpopondit. Confixerunt alij fabellam alteram, cum pulchram quandam Quercum Paræbij parens eſſet detruncaturus, Nympham Hamadryadem ei apparuiſſe, quæ lachrymabunda, gemenſquè eum ſuppliciter rogabat, vt Arbori parcere vellet; ſed ille inexorabilis, & crudelis Arborem reſecauit; vndè læſæ humanitatis pœnas in propriâ etiam ſobole poſtmodum ipſe luit; tunc enim temporis *Comitabantur fatalia carmina Quercus.*

Manerb. Sylu. Moral narrat. 31. Charon. Lãpſac. in Hiſt.

Virgil. in Bucol.

Quam ad rem veridicos edituræ cantus Parcę Quercuũ indigenæ deſcribuntur à Catullo in Argonauticis

Cum intereà infirmos quatientes corpora motus
Veridicos Parcæ cœperunt edere cantus.
His corpus tremulum complectens vndiquè Quercus
Candida purpureis ramis incinxerat ora.

Non abſimilem Eriſichtonis fabulam recitauit Ouidius. Ille nanquè fuit Theſſalus quidam impius, qui dum Nemus quoddam Cereri dicatum ſuccideret, è Quercu pulcherrima, in quâ Nympha latebat, minaces perſenſit voces, quibus dira quoque mala ſucceſſere, famis ſcilicet à Cerere immiſſæ, & infamis filiarum eiuſdem proſtitutionis.

Ouid. lib. 8. metã. fab. 8.

Ille etiam Cereale nemus violaſſe ſecuri
Dicitur, & Lucos ferro temeraſſe vetuſtos.
Stabat in his ingens annoſo Robore Quercus, &c.
Contremuit, gemitumquè dedit Dodonia Quercus,
Et pariter frondes, pariter palleſcere Glandes
Cœpere, ac longè pallorem ducere rami.
Editus è medio ſonus eſt cum Robore talis:
Nympha ſub hoc ego ſum Cereri gratiſſima ligno,
Quæ tibi factorum pœnas inſtare tuorum
Vaticinor moriens, noſtri ſolatia lethi, &c.

Hinc ſaltem dicere licebit non licere, nec vmbratiliter ingratum eſſe, ſiuè crudelem, cum ex naturæ legibus Homo Humanitatem debeat exercere, vt quod ſibi nollet fieri, alteri nè inferat, ſicque nemo inuitus è proprio deturbandus eſt loco, alioquin turbator, in ſe concitat iras omnes, atque vindictas cuiuſque conſeruatricis intelligentiæ naturaliter vbique vigentis, dum omnis in vltionem impij armatur creatura. Videamus interim quomodò ſyluarum de Nymphis fabulatus fuerit Hyginus. Has ille refert vt Iunonis iram declinarent, Iouem ſuppliciter imploraſſe, vt illis auxilio eſſe dignaretur, nè quæ ſuffitus, & libamina in Dodonidis ſyluæ ſacris miniſtrabant Ioui, indigno alicui damnaretur ſupplicio. Is periculi miſeratus earum, in cœlum eaſdem inter ſtellas collocauit, & de fixarum numero eſſe voluit, vt luce ſaltem inuiolabili ſtellarum Principi famularentur: ex quo fit euidens in Phyſicis, & in Politicis hæc propoſitio, Obſequio parari amicos, famamq; bonam, immo & opes acquiri.

Hyg. fab.

Al. ab. Al. D. G. l. 6. c. 2.

His addemus, quod ridiculũ ad rem fingit Lucianus. Ipſe in concauo Lunæ ſe cõmẽtus ait inter illos populos, & Solares bellũ olim interceſſiſſe, atq; inter alios in Solarium auxi-

A auxilium occurrisse populos *Cynobalanos*, quos Canem stellam habitare, & *non humanis, sed caninis vultibus super alatas glandes pugnare* tradit. E contrà Lunarium auxilia supplebant *Equobalani*, & *Struthiobalani, qui dicebantur aduentare ex his, quæ suprà Cappadociam sunt, stellis*. Quorum postremos summâ cum veritate Lucianus scribit se non vidisse, vt & reliqua deliria huiusmodi, commentitiaq; somnia mentis ægræ. Sed præter meram fictionem, hîc moralis alicuius sensus vllam haud ansam percipio. Satius erit ideò ad Æsopum confugere, qui cum fabellæ suauitate consiliorum vtilitatem semper admiscet. Vt enim suadeat nihil vnquam hostibus permittendum, quo nos lædere valeant, ad rem nostram apologeticè quidem, sed perlepidè scribens, dum optima instrumentorum manubria ex Querneâ materiâ fieri non ignorat, inducit Rusticum, qui cum nihil cædere posset emanubriatâ securi, Querneum vt ipsi capulum præstaretur contiguam Syluam rogauit. Quo obtento, securim instructam in eundem lucum armauit, Arbores omnes ad vnam excidendo. Quo facti pendente, Sylua exclamabat, se sibi excidium molitam esse, Rustici illius capulo securim armando. Rem hanc ingeniosè admodum metro demandauit Anonymus quidam, cuius extant apud me Elegiaci tres libri Fabularum Æsopiarum (nil enim de Auieno ambigimus, licet in eodem argumento, eodem stylo versatus fuerit) paraphrastici. Eius ideò texturam adducere placuit.

Ver. H. l. 1. pag. 114. in princ.

Lib. impr. Bonon. ap. Platonem de Bened. 1486. 4.

B

Quo teneatur eget, nihil ausa secare securis.
Armet eam Lucus, vir rogat; ille fauet;
Vir nemus impugnat, lassans in cæde securim,
Arboris omne genus vna ruina trahit.
Lucus ait: pereo; mihimet sum causa pericli.
Me necat ex dono rustica dextra meo.
Vndè perire queas, hostem munire caueto.
Qui dat, quo pereat, quem iuuat, hoste perit.

In cuius rei exemplo esse possunt Aiax, & Hector satis noti. Similem in modum fabulatus C. Erasmius Michaelius Lætus in suo Colloquiorum Moralium Poemate, vt doceat *Bona esse plura, quàm Mala*, Nucem cum Quercu colloquentem inducit, & illi de suis conquerenti calamitatibus cum à propriâ naturâ, tum ab hominibus, & cœlo dependentibus, hanc ita respondentẽ, & eiusmodi querelarum causas lætitiæ magis, quã mœroris materiẽ esse demonstrantẽ, & proprios vsus edisserẽtem, sic historicè descripsit.

D

Quer. *Multa super damno quereris, super æthere multa,*
Et super Arboribus, tum quæ tu aduersa putabas,
Omnia non vano complecti iure videris,
Nec penitus veris oratio mœsta repugnat, &c.
Si quid fata boni nostris aspergere vitis,
Si felix aliquid poterint tribuisse videri:
Id cœlo munus referas. IOVE LÆTA SECVNDO
ACCIPIMVS: dextrâ cuius mihi Robora primum
Vt data sunt, aliquos ita nunc seruantur in vsus,
Atque habet excelsas sors non vanissima Quercus.
Ast alios alia acta mouent, &c.

Lib. 1. Colloq. 4.

Et post multa hinc indè vberrimè proposita extrà rem nostram, & soluta

C

---- Hoc condita fine viremus,
Simus vt humanæ gratissima munera genti.
Seù nos stare locis igitur, fructuque beato
Seruire, & tumido libeat submittere ventri
Pabula; seu libro rigidas inferre secures,
Et resecare comas, ramosquè reuellere mens sit:
Nil nos herclè mali patimur: pars vna vorantes
Pauerit igniculos, flammasquè accendat edaces.
Pars in tecta subit, fulcrisquè impacta superbis
Augustos variâ sustentat mole penates,
Compingitquè domum, & laquearia celsa moratur.
Vt nihil egregij referam studiumquè, manusquè

Artificis, varios qui nos aptarit in vsus,
Dolandòquè nouis æquarit Robora formis.
Scamna, Thori, Mensæ, porrecta Sedilia, Postes,
Scrinia, Cista, Sudes, Tabulata, Orchestra, Columnæ,
Et quæ præterea sunt ordinis huius, ab ipsis
In cœtus veniunt, & magna Palatia siluis, &c.

Nimirum in tot, tamq; varios, & egregios vsus requiri nobilitat magis, quàm minùs insignes efficiat Arbores, quippè de rusticis ciuiles faciat, de rudibus artificio eruditas. Quod ad homines translatum docet identidem ea non esse mala, quæ vt mala concipiuntur, & è contrà ea sæpe, ac sæpius vt bona desiderari, quæ non nisi noxia subinde sunt. Vndè Laurentius Legatus habuit quo amicam quondam exercuerit Musam

Sic miseri querimur plerunquè, & nulla querela,
Sed mage lætitiæ causa perennis adest.
Quandoquidem noui, quod quæ Mala credimus esse,
Sæpius hæc eadem constitit esse Bona.
Hinc fit vt interdum quæ sunt nocitura petamus
Cœlitus, & rarò quæ Bona vera forent.
Sic petit ille Boni deceptus imagine gazas,
Nescit & ob gazas quot periêre suas.
Hic laudes tantum, & vanos exoptat honores,
Tendere sed nebulis retia vana cupit.
Hic Regnum, is Natos, longam petit ille senectam,
Sæpius at voti compos hic, ille dolet, &c.

Lib. 1. Eleg. 7.

Tutius ergo consilium est in omnibus Menti Diuinæ se conformare, vt non nisi tuta cupiantur. Quod & nobis insinuat idem Legatus, Elegiam claudens

Aut ideò mea vota tuis conformia redde
Summe Pater, vel me non sine velle mala.
Namquè ita, si ad priscam cupio remeare salutem,
Id tantum cupiam, quod tua vota velint.
Hinc quoq; dum tantum quæ sunt tibi grata requiram,
Semper adimplebis tu mea vota Deus.

Loco cit.

Et præter illum, Esculus quoque apud eundem Michaelium nouo apologo id inculcare videtur, dum cum Sambuco sermonem habens, hæc loqui canitur.

Vt placeat quodcunque Dijs, ita sensibus istud
Posse putes placuisse meis. Ego nostra sacraui
Omnia cœlicolis, supero sum cura Tonanti.
Is mihi quodcunquè vitæ est, & fata gubernet.

Lib. 3. Colloq. Moral. 2.

Et prius eundem in sensum sermocinata, & dotes suas cœlitus accepisse confessa protulerat: *Nos etiam cum non turbantia flamina vellant,*
Dicimur esse Iouis magni tutela, facessat
Hanc Cœlo quisquis vitam custode negarit
Ducier, aut celsas non mitti ex æthere frondes, &c.

Et ideò exordita cecinerat.

Hic iuuat excelsis me ludere frondibus: alto
Intereà Phœbus dum voluitur acer Olympo,
Et simul inuectos dispensant Astra calores.
Cui non flammiferi volupe est nitidissima Solis
Lumina, & æthereo properantis in orbe tueri?
Hunc equidem Cœlo ingratum, & sine sensibus esse
Dixeris, ac nullâ rerum virtute moueri, &c.

Quod in bonam Esculi fortunam Sambucus refundens contrà retulerat.

Lætos læta iuuant, & te quia prospera cingunt,
Altius insurgis, ramosque euoluere certas.
Nos contrà tristes, & cassæ Solibus vmbræ
Excipiunt, varijque grauant, subiguntque dolores.
Et mihi multiplices peperit Rhamnusia luctus.

A Succiſa etenim, & igni damnata fuerat ob mendacem roboris iactantiam, vt vel inſenſata doceret. *Mendacis eſſe dura linguæ præmia.*

Idcircò fabulas, quæ nos boni aliquid docent, hîc obſeruandas inſeruimus, & quâ parte falſæ ſunt, & fallaces, hîc ſugillatas, Superſtitionibus proximas voluimus, vt *fallacia alia aliam trudat.*

Terent. in Andriâ.

SVPERSTITIONES.

DOlum ſibi præſtruere ſolita ſemper fuit improbitas; Hinc Ethnicorum fictæ religionis impietas tot ſuperſtitioſos commenta eſt errores: Errarunt quam maximè antiqui ſyluarum vocales falſiſſimas aduocantes vmbras; *Habitæ Grajs oracula Quercus.* Dum Lucos ex ſolis Quercetis principio conſtantes, Ioui conſecrarunt propterea quod in Arcadiâ Rheæ parienti Iouem vmbraculo fuerint. Nam *---- Quercuſque dicata Tonanti, - Brachia protendens, lato tegit arua Galero.*

B Seù quod hanc Arborem omnium primam, & omnium altiſſimè radices agere barirarentur, quandoquidem, vt habet Reuſnerus in Pomario Poetico.

Al. ab Al. D. G. l. 6. c. 2. Virg. G. Iuſtul. Spolet. de Croci cult.

Parua fuit quondam, ſed nunc ſe tollit in auras,
Effuſaſque comas Chaonis Arbor habet.

Nec ab ijs niſi certa æternorum ſuppliciorum recipiebant reſponſa, quo factum eſt, vt ijs quoq; temporibus non defuerint viri prudentiſſimi, valdeq; ingenioſi, qui nefaria hæc figmenta deprehenderent, & meritò ſugillarent, vt facundiſſimus Demoſthenes, qui Oraculi voces genio, & voluntati Regis accomodari dicebat, & veluti ad illius nutum, & Imperium reſponſa quantumuis ambigua aptari. Plutarchus etiam Philoſophus de falſitate oraculorum librum edidit doctiſſimum, & ſapientiſſimum. Idem quoq; ſenſit eloquentiſſimus Arpinas, qui Delphici oraculi in Pyrrho Rege falſitatem detexit, & deceptiones propalauit. A Dæmoniacis Arborum earundem fragoribus, atq; ab earundem falſorum Numinum nefarijs Pſeudo-ſacerdotibus illudi minimè poterat Sapientum iſtorum obeſſe Intellectibus. Ad illas ablegabantur tantummodò rudiores de dubijs

C caſibus incertiora ſuſcepturi reſponſa, quemadmodum illud Ennij

Aio te Æacida Romanos vincere poſſe.

& hoc quoque ſimile *Ibis, redibis non morieris in bello.*

Cur Quercus Ioui ſacra ſuprà. Ennius.

Non autem ſapientiora verè capita, & prudentiſſima. Suffecerat illis Alexandrum Epiri Regem ab eodem oraculo Dodonæo fuiſſe admonitum vt Pandoſiam Vrbem, Acheruntiumq; amnem ſibi infauſta vitaret. Vocales illæ Quercus (vt quæ ad Dodonam celeberrimam Moloſſidis in Epiro Ciuitatem nemori Quercino proximam, vbi conuulſæ Quercus interrogationibus, vel ſupplicibus ipſis dubia ſemper reſponſa dabat) non alijs linguis, quàm Dæmonum humani generis hoſtium infenſiſſimorum loquebantur. Eæ reſponſa daturæ, ab iiſdem Dæmonibus expacto peſſimarum gentium cum ijs inito certo quodam modo procedebant, vt Arbores illæ ſeſe comouerent, & vocem articulatam, ac ſonoram ad rhythmum virgæ pulſati aeris à ſtatuâ quadam ibidem Religioſè de illarum gentium more locatâ edebant, & hoc in Feſtis quibuſdam Græcorum, quæ Δαίδαλα vocabant, & ſeptimo quouis anno, aut etiam citius tali ritu celebrabantur. Lucus vetuſtiſſimarum, & maximarum Quercuum eligebatur, qui erat in Bœotia, & illuc Po-

D puli, præſertim Platæenſes, conueniebant, elixarum carnium fruſta exponentes, & coruos ab illis diligentius arcentes; nam ſi auium iſtarum quædam fruſtum aliquod ſurripuiſſet, quam in Arborem auolaret ſedulò obſeruabatur, & ex illâ materies cædebatur, ex quâ ſignum, vel ſtatua effingebatur ad reſponſa prædicta, Δαίδαλον illam appellantes. Vnde Plato. Τὰ Δαιδάλεια πάντα κινεῖσθαι δοκεῖ -- Βλέπειν ἀγάλματ᾽.

Id eſt *Dicas moueri cuncta ſanè Dædala, & ---Videre Simulacra,*

Δαίδαλα Græcorũ feſta quomodo celebrarent. Pauſan. in Bœot. Plato Comicus in Decipiente Io. Meurſ. l. 2. Gr. fer. pag. 75.

Nec minus anili, immo nefariâ ſuperſtitione tenebantur Antiquorum illi, qui cauæ, & fungoſæ, craſſioriſq; corticis Quercui parcentes, eam ſummâ veneratione proſequebantur, ità vt, vel in ſacris illam adurere, vel adolere nefas eſſet, & hoc, nedum quod infauſti crederetur ominis, ſed etiam quià vetuſtiores, & duriores huiuſmodi Quercus ligna ferrent ſimulacris ſuorum numinum fabricandis aptiſſima; quo enim durabiliora, ſic & eò venerabiliora ligna pariter habebantur. Hac ratione Cedrinum Apollinis ſima-

Al. ab Al. D. G. l. 4. c. 17. Pl. l. 13. c. 5.

mulacrum in eius Delubro Romæ, & aliud Iouis ex ligno Vitis vetuſtiſſimæ in Vrbe Populoniâ in pretio ducebantur, quæ tamen ligna ad Quercus ætatem cunctis grandiorem prouehi fortè nunquam potuerunt. Hinc æquè prudens fuit, atq; ad hæc opportunum Platonis ſuper ſtatuis Numinum fabrefaciundis conſilium. Is ex Arborum lignis, & maximè durabilioribus, vt eſt Quercinum, eaſdem conflandas eſſe præcipiebat, minimèq; ex Auro, vel Argento, tanquam rebus Inuidiæ non parumper obnoxijs, ſub terrâq; infelici, atq; infœcundâ prouenientibus. E Quercu pariter primum in Delo Inſulâ Apollini, & Indigenæ Palladi Simulacra ſuprà memoratum Eriſicthonem dedicaſſe, Lucinæq; ſculptam aliam ſimilem Iconem erectam fuiſſe habemus ex Euſebio. Neptunales quoq; Ludi, totq; Choreæ, ſaltationes, & aliæ quamplures ethnicorum impiæ cæremoniæ Arbores, & præcipuè Quernas requirebant. Eiuſcemodi erant & Dryopia Sacra quædam profana, quæ in honorem Dryopis Apollinis filiæ ab Athenienſibus, ex Pauſaniæ teſtimonio peragebantur. Ex delibratis illarum Quercuum Ramis impiorum Delubrorum apud eoſdem ſuperſtitiones erutæ videntur. Delubrum (inquit Feſtus) dicebant fuſtem delibratum, hoc eſt decorticatum, quem venerabantur pro Deo. Præcipuam autem fuiſſe eam Arborem circà Ammonis Delubrum, quæ in Deſertis Libyæ conſtituta fuit Plinius teſtatur. Inter Antiquorum Simulacra, & profana Vota marmoream quandam Tabulam Romæ fuiſſe deſcriptam obſeruamus ex Grutero, in quâ Syluanus inter Quercum, & calamum altera manu falcem putatoriam tenens, & altera Ramum cum Cybelæis pomis, ideſt Nucibus Pineis, à dextris ad Altare tibicen canebat adſtantibus duobus alijs, quorum alter canem loro alligatum detinebat: à ſiniſtris item duo alij adſtabant, quorum alter vas quoddam ferens ſuper caput retrò ambabus manibus ſuſtentabat, aliuſq; tandem porcam tergus vittatam ducebat. Inſcriptio inferius hæc erat SACRVM SANCTO SYLVANO. AVG. VOTO SVSC. EX VIS. Ad hanc Superſtitionũ congeriem accedit ſciendum ab antiquis dudum cõſtituta fuiſſe in lucis Sepulcra ob Quercus, quas vndequaq; virẽtes ſub Liberatorum titulo colebant, & eâdem cum fide ſepulcralibus in lapidibus deſignabant; cuius rei fidem facit inſcriptio ſequens Diuione Sequanorum Anno Domini 1598. reperta, quamuè correxit, ſiuè interpretatus eſt Iuſtus Ricquius anno ſalutis 1628. dum literarum humaniorum in eminenti Suggeſtu Bononiæ profeſſor eſſet.

Symphor. Hort. lib. 4. c. 11. Theophr. l. 5. H. pl. c. 8. Meurſ. l. 2. Gr. fer. pag. 97. Io. Tzetz. Chil. 9. aſ. 178. Lib. 13, & lib. 6. c. 29. In manuſc. apud me.

ΜΙΘΡΗϹ ΕΝ ΟΡΓΑΔ. ΧΘΩΝ ΤΟ ϹΩΜΑ ΚΑΜΠΤΕΙ
ΧΥΝΔΟΝΑΚΤΟϹ ΙΕΡΕΩΝ. ΑΡΧΗΓΟΥ
ΔΥϹΕΒ. ΑΠΕΧΟΥ
ΛΥϹΙΟΙ ΚΟΝ. ΟΡΩϹΥ

IN MITHRÆ LVCO TELLVS CORPVS ABSCONDIT.
CHINDONACTIS SACERDOTVM PRINCIPIS.
IMPIE ABESTO.
LIBERATORES CINEREM MEVM TVTANTVR.

Sic & de Hyellâ ſcribens M. Antonius Flaminius Lucum illi dicatum aſſerit

--- Paſtores tuis hunc manibus
Dicant Hyella Lucum opacum, &c.

Flamin. l. 4 Carm. 16.

Imò & Quercus pro Dijs habere, & illis Sacra ferre non defuit qui non erubeſceret, ſi quando proſperum aliquid Dei ſub ipſis contigiſſet. Quare apud Andream Naugerium legimus *Et Quercum, & Syluam hanc ante omnia Thyrſis amabit,*
Et certo feret his annua vota die.
Dum poterit memor eſſe, quod hac primum ille ſub vmbrâ
Vltima de carâ Leucade vota tulit.

Nauger. li. luſuum 7.

Hinc *Sanctas* Quercus, & *Pias* ex illis conſtantes Lucos cœcè vocabant. Reuſnerus.
Cura Deum Quercus Sancta, Piumquè nemus

Impia inſuper ſuperſtitio fuit illa Veterum colentium Hecatis ſtatuam Quercu coronatam, & pro incantationis habitam amuleto. Querno pariter trunco Hoſtias mactari ſolitas fuiſſe apud Græcos Homerus teſtatur; quod & apud Romanos poſtmodum vſu venit. De Viſco prætereà aliquæ ſuperſtitiones apud nonnullos remanſere, in eo vires modo quodam non naturali auitas recognoſcentes, quæ fortè à Druydibus manaſſe auſpicari poſſumus. Hi namq; non contenti amuleticâ ſimpliciter eius Plantæ Querneæ virtute contrà Epilepſiam, Apoplexiam, & Paralyſim, ac contrà fœminarum

Reuſner. in Poma, Poet. Alex. ab Al. D. G. lib. 4. c. 17.

rum

A rum sterilitatem, volunt insuper quædam obseruare prorsus improbabilia, lignum nempè secare primâ Lunâ sinè ferro, & sinè telluris attactu. Aliud itidem nil minus superstitiosum, atque ridiculum inter Democrati documenta recensetur; monet ille, vt ad imbres excitandos caput, & collum Chamæleontis ligno Roboris comburatur. Refert Olaus Magnus Septentrionalium Gentium in more fuisse Regum suorum cadauera nobilissimo apud ipsos frondium Quernearum Rogo demandare, atq; in frondosis Quercubus, tanquam sacris locis, & æternitati proximioribus, suspendere consueuisse. Sub Quercu pariter præclaram sub A. S. 503. erexerunt Ædem Pruteni, siuè Vlmingani Bruteno, qui Regium apud illos Sceptrum reliquerat, Sacerdotium amplexum *Kiric Kirieyto* ipsum appellantes, hoc est *Proximus noster Dominus*. Circà eandem Quercum octo vlnarum in latitudinem, totidemque in altitudinem telam extenderunt sericeam, quam è Quercu semouebant, cum quis oblaturus, vel adoraturus venisset, nefas ducentes alios, præter suum Patriarcham prædictum, paucosquè, & præcipuos munia Idolorum obeuntes sub eodem Tentorio morari, nisi oblaturi fuissent. Perunus Deus ibi adorabatur, & idem erat ac fulmen; quin & coram eiusdem statuâ perpetuum ex B Quercu ignem ardere volebant, capite plectentes ministros, si ipsorum incuriâ extinctus fuisset. Locus Idololatriæ istius erat, vbi nunc visitur oppidum *Neyligembeil*, quod Prutenicâ linguâ *sancta securis* interpretatur, eò quià sanctam vocarent securim, quæ ligna ad perpetuum ignem prædictum cædebat. Nec eo tempore duntaxat peccatum est in eo genere criminis, & impietatis, sed longè prius à Palæstinis, Phœnicibus, & Arabibus, quos ad Quercum Mambre, sub quâ Abraham Angelos Domini Sodomam punituros obuios habuit, Idololatriam exercuisse tradunt Eusebius, & Sozomenus. Vlteriores priscorum reprobandas fatuitates describere, & nos iam piget, & in illis perlegendis Dendrophylum Anagnostem iam diu pertæsum esse credibile est. Sed macti sumus vtrique; ecce ad abluendum sudorificum pulueremu & scribentis, & legentis, Agriæ cuiusdam fontis in Lyceo Arcadiæ monte sese nobis offert Vnda. Videamus igitur quid pro qualitercunq; non coronandis dicam, sed eluendis tot superstitionibus fabulosum potius, quàm historicum de hoc fonte narrat Pausanias. Affirmat ille fontem hunc arcanâ quadam vi Istri augumenta, & decrementa in suis modò tumentibus, C modò subsidentibus aquis ostendentem tantæ fuisse virtutis, vt quoties à Iouis Lycei sacerdote post sacri laticis venerationem, & Hostiam immolatam Querneo ramo tangeretur, copiosissimas toties pluuias accersisse solitum; ità vt si quando siccitate laboraretur, sacerdotis manu Querneo ramo agitata illa eadem aqua cogere nubes, longosquè, & semper salutiferos imbres effundere crederetur; istam rem sic prosequitur elegantissimè Balthassar Bonifacius

> *At nudis fluuium pedibus transire Lyceum*
> *Arcades Æditui, plebe sequente, solent*
> *Peruia sit castis de re quæ dicitur Agnos,*
> *Pollutisquè negat Lympha pudica viam.*
> *Summus vbi ramo cum Querno mysta vadauit,*
> *Facturus nebulas surgit ab amne vapor.*
> *Nubila tum toto sese diffundere cœlo,*
> *Et subitis pluuijs Arua madere videt.*

Superstitionum quià sobolem fuisse apparet Antiquiora Numismata, quæ Ethnico- D rum diuinitatem sibi ascisc entium impijs deliramentis adstipulabantur; de Numismatibus ideò Quercuum post ipsas superstitiones vltimo loco tractabimus.

Lib. 16. c. 2

Guagn. in Prussiâ.

Reger. S. T. Tom. 7. in p. 455. Her. p. 470. D. E

Beyerl. l. 3. de vita cōstantia. Sozom. l. 2. c. 4.

In Arcadic. post med. Leonicen. l. 1. c. 67. Merul. l. 3. c. 3. Musar. l. 3. Selemn. p. 1. nu. 135.

NVMISMATA.

ASpectu pulchra non sat est obtulisse oculis obiecta visibilia, eaq; cœteris sensibus propius attrectanda grato, leniq; contactu præbuisse, quatenus solidè materialia, vt ea verè appetibilia dicantur; quià internum rationis Iudicium solummodò valet amabilia, & perficientia in qualibet actione determinare. Querneæ placent oculis virentes etiam constanter Coronæ; Folia melligineo rore perfusa linguam demulcebunt, atque leni quadam solidita te tactui blandientur; sed hæc nisi sub

appre-

apprehensione laudis, & Gloriarum simulacri à supremo interioris diudicationis concipiantur Tribunali, ea exolescunt, atque despiciuntur. Perpetui sub specie præmij virtutis assumptæ Coronæ solidissimam cæptæ immortalitatis possessionem important, & si Ære, vel Auro fuerint vallata, Gloriosum perennitate quauis durabilius monumentum erigunt. Eiusmodi sunt Numismata Ciuilium Quernearum Coronarum effigie insculpta, Heroicos indeficientes allatura Imperatoribus, & magnis Viris Honores. Celsissima Quercus metallica effecta, supremam quoq; Humanarum Gloriarum metam attinget, & perfectissimam in Orbe terrarum Iouiam potestatem, & ceù fortissimam Arcem ædificauit. Hercules Alexicacus propriæ clauæ grauitati summæ innumera sua trophæa, totidem Quercus folijs, quibus eadem coronabatur, præsignata commisit, vt Numismatum Querneorũ dignitati nihil addi posse confirmaret; quæ propterea Numismata tanti fecere Principes, Imperatoresq; maximi, vt in ipsis vitam, & Imperium prorogaturos se posse autumarent. Inæstimabili hoc pretio (quod proprium sibi facere consueuit facillimus Animi labor in Amore Virtutis versatus) emitur famæ felicitas. *Merci pretium stat pro Virtute, vt væneat*, inquit Plautus. Eàdem, vt ità dixerim, Arte, quâ iustè, & absq; omni vitio parantur corporis opes, comparatur & Animi Virtus; nam vt Pythagoricus ille Epicharmus rectè sentiebat, tanquam simpliciter moralis; *Conuenientibus laboribus vendunt nobis omnia Bona Dij.* Lucra iniusta nunquam dici poterunt lucra, *lucra esse lucra credito, si iusta sint*, docebat Menander. Pecunias ideò non raptas cum Hesiodo, sed diuinitus datas, tanquam plurimum præstantes contemplare, mi Lector, Aurumq; Quercu Iouis amicâ signatum, quod tibi antiquis in Numismatibus doctrinaliter offertur, in moralibus non tantum, sed & in Physicis laudabiliori mediante industriâ cape, nobilioresq; ac pretiosiores vmbras libenter capta. Sequentium igitur Numismatum Massam versare, enumerare, atq; introspicere quoq; plusquam Physicè tibi placeat.

Aristot. l. 7. Politicorũ — *Cartar. f. 167.* — *Ouid. l. 2. Fast.* — *Symphor. Hort. l. 3. c. v.* — *Plautus in milite act. 3. sc. 1.* — *Ap. Stob. serm. 29.* — *Menander in Monost.* — *L. 2. operũ.*

E F

Vespasiani Aureum Numisma cum Coronâ Querceâ inscriptum hoc pacto IMP. CÆS. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COSS. III. S. P. Q. R. PP. OB C. S.

Domitiani Numisma Argenteum cum figurâ stante coram Arâ cum Coronâ Querceâ, quod has literas gerit. IMP. CÆS. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VIII. COS. XIIII. LVD. SÆC. FEC. LVD. COS. SÆC. XIIII. FEC.

G

Neruæ Numisma in Coronâ Ciuicâ, seù Querceâ literis tali pacto circumdatum; IMP. NERVA CÆSAR AVG. P. M. TR. P. COS. III. P. P. S. C. EXVLES. ROMÆ· RED. S. P. Q. R.

Traiani ex Auro Numisma hæc habens cum Querceâ Coronâ IMP. TRAIANO AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI.

Aliud IMP. CÆS. NERVÆ TRAIANO AVG. GERM. DAC. P. M. TR. POT. COS. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI REST. ITAL. Imperator stans dextram porrigens fœminæ procumbenti in genua supplicantis ritu, duobus puerulis nudis assistentibus COS. M. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI In Coronâ Querceâ.

Aliud Aureum IMP. CÆS. NER. TRAIAN. OPTIMO AVG. GER. DAC. PARTHICO P. M. T. R. P. COS. VI. P. P. Corona Quercea, in cuius medio S. C.

H

Aliud IMP. CÆS. NER. TRAIANO OPT. AVG. GERM. DAC. PARTHICO PON. MAX. TR. PL. COS. VI. P. P. S. C. In Coronâ Quernea, siuè Ciuica, in cuius medio S. C.

Aliud AYT. KAIC. NEP. TRAINOC. CER. TEP. M. ΔAK. Auersa pulcherrima Corona Quercea, in cuius medio caput turritum his notis Ω II. P ☌ E

Marci Commodi.

Numisma M. COMMODVS ANTONIVS AVG. PIVS P. P.

PRIMI
DECENN. P. M.
TR. P. X IMP. VII. } In Corona Quercea.
COS. IIII. P. P.
S. C.

D. N.

A D. N. IOVIANVS. P. F. AVG. VOT. V. MILIT. X. CONS. In Corona Quercea.

In Numiſmate Antonini Philoſophi in medio Coronæ Querceæ hæc inſcriptio legitur. M. ANTONINVS AVG. TR. P. XXIII. VIC. GERMA. IMP. VI. COS. III. S. C. Cum priori inſcriptione S. C. Victoria cum Clypeo ſuprà Truncum Arboris, in quo VIC. GER.

Flauij Iouiani.

Caput Cæſaris Auguſti in Corona Quercea citrà inſcriptionem CÆSAR. DIVI F. Trophæum nauale.

Aliud. L. MESCINIVS IIIVIR. S. C. Et in Cippo IMP. R. P. IN. AMP. Corona Quercea. Hoc anno Vota ſoluta pro reditu. Aræ, ſtatuæ, & coronæ ex voto poſitæ Auguſto X. & C. Norbano Flacco II. Coſ.

Aliud. AVGVSTVS COS. XI. Caput Cæſaris Laureatum SIGNIS PARTHICIS RECEPTIS S. P. Q. R. Corona Quercea.

Aliud. AVGVSTVS PON. MAX. TR. P. XXX. COS. III. IMP. XV. PP. VOT. P. SVSC. PRO. SAL. ET RED. I. O. M. SACR. Corona Quercea.

B Numiſma poſt obitum Auguſti cum hac inſcriptione DIVVS AVGVSTVS PATER S. C. Corona Quercea.

AVGVSTVS DIVI F. PATER PATRIÆ M. L. COR. C. AIDO L. SEMPR. ILO IIVIR. In medio Corona Quercea.

Coloniarũ.

Aliud. IMP. AVGVSTVS P. P. MVN. TVRIA SO. In Corona Quercea.

Aliud. OB CIVEIS SERVATOS Corona Quercea, quam alij duo rami Lauri circundant. Q. ÆLIVS L. F. LAMIA IIIVIR. A. A. A. F. F. S. C. ..... LIBO C. N. ...... IIIVIR. A. A. A. F. F. S. C.

Aliud. OB CIVEIS SERVATOS In Corona Quercea C. M. L. F. CENSORIN. AVG. IIIVIR. A. A. A. F. F. S. C.

IIIVIRI MONETALES SVB AVG.

Triumuirorum Monetalium.

AVGVSTVS. TRIBVNIC. POTEST. Corona Quercea.

M. LICINIVS CRASSVS.
C. CANILIVS REBILVS.
SEX. ÆLIVS CATVS.
C P. CORNELIVS DOLABELLA.
C. SILIVS P. F.
C. ASINIVS GALLVS.
C. GALLIVS LVPERCVS. } IIIVIR. A. A. A. F. F. S. C.
M. SANGVINIVS Q. F.
L. SVRDINVS.
CN. PISO CN. F.
T. CRISPINVS.
I. CRISPINVS SVLPITIANVS.

Ær. TI. CÆSAR AVGVST. F. Ær. ERCAVICA in Corona Quercea.

Aliud. TI. CÆSAR DIVI AVG. F. AVGVST. IMP. VIII. SEGOBRIGA in medio Coronæ Querceæ.

Tiberij.

Aliud Ær. TI. CÆSAR DIVI F. AVGVST. IMP. VIII. SEMP. FRONT. Corona Quercea in medio IIVIR.

Aliud Aur. TI. CÆSAR AVGVSTI F. IMPERAT. AED. Corona Quercea.

D Aliud Ær. TI. CÆSAR DIVI AVGVSTI F. AVGVSTVS TI. AELIO SEIANO Corona Quercea in qua COS.

Aliud Arg. TI. CAESAR DIVI AVG. F. AVGVST. P. M. TR. P. XXXV. DIVO AVGVSTO S. P. Q. R. OB CIVES SER. S. C. Corona Quercea & duo Capricorni.

Arg. C. CAESAR AVGVST. GERMANICVS IMP. SEGOBRICA. In Corona Quercea.

Caij.

Aliud Arg. C. CAESAR AVG. GERMANICVS IMP. C. M. HELV. FRONT. IIVIR. in medio Coronæ Querceæ.

Aliud Ær. C. CAESAR DIVI AVG. PRON. AVG. P. M. TR. P. III. P. P. S. P. Q. R. P. P. OB CIVES SERVATOS. Corona Quercea.

Aliud Aureum, in Corona Quercea C. CÆSAR AVG. PON. M. TR. POT. III COS.

COS. IIII S. P. Q. R. P. P. OB C. S. E

Claudij. Numiſma TI. CLAVDIVS CAESAR AVG. P. M. T.R. P. IMP. P. P. EX S. C. OB CIVES SERVATOS. Corona Corcina, ſeu Quercea.

Aliud Aur. TI. CLAVD. CAESAR AVG. P. M. TR. P. VI IMP. XI S. P. Q. R. P. P. OB C. S. In Corona Quercea.

Aliud Aur. TI. CLAVD. CAESAR AVG. P. M. TR. P. VIIII IMP. XVI S. P. Q. R. PP. OB C. S. Corona Quercea.

Aliud Arg. TI. CLAVD. CAESAR AVG. P. M. TR. P. XI IMP. PP. COS. V S. P. Q. R. PP. OB C. S. Corona Quercea.

Aliud Ær. TI. CLAVDIVS. CAESAR AVG. P. M. TR. P. PP. AQVAS CLAVD. EX FONTIB. QVI VOCABATVR CAERVL ET CVRT. A- MILL. XXXV. ITEM ANIENEM NOVAM AMILL. LXII. S. IMPENS. IN VRB. PERDVC. CVR. In Corona Quernea.

Neronis. Num. Aur. NERO CAESAR AVG. IMP. PONT. MAX. TR. P. P. EX S.C. Corona Quercea.

Aliud Aur. NERO CAESAR AVG. IMP. PONT. MAX. TR. P. IIII. P. P. EX S. C. Corona Quercea. F

Aliud Aur. NERO CAESAR AVG. IMP. PONT. MAX. TR. P. VI COS. IIII. P. P. EX S. C. Corona Quercea.

Galbæ. Numiſma Arg. IMP. SER. GALBA AVG. S. P. Q. R. OB C. S. In Corona Quercea.

Nonnulla quoq; Conſularia Numiſmata conſulta neutiquam negligantor. In Nummo Aeneo Gnei Piſonis Calphurniæ Domus Corona Quernea diſpoſita in actu exhibitionis clarè cernitur, in meritorum veluti ſignum ibi locata cum inſcriptione OB SERVATOS CIVES. *Ex Rico de Numiſm.*

Pompei Nummmus cum Coronâ Querneâ cuſa, quâ ipſe Senatus ex conceſſione feſtis diebus poterat ornari, eamque ſolemniter geſtare, & in quâ perpetuus Triumphator noningentarum Ciuitatum debellatarum, & mille Caſtrorum ſubiectorum poterat videri. Hiſce accedunt *Anno ab V. C. 690.*

Epirotici cuiuſdam Nummi inſcriptio ΑΠΕΙΡΩΤΑΝ in Ære ſculpta cũ Aquila, quę fulmina ſub pedibus ſtrata oſtendat, & ramos duos Quernos in Coronæ modum contortos videt, innuere videtur oraculorum Dodoneorum antiquam præſtantiam, & exiſtimationem, item G *Fx Hierogl. P. Valer. l. 51.*

Nummi duo quorundam Triumuirum Monetalium ex Ære, Argento, & Auro conſiderandi offeruntur, in quibus Ciuica Corona cum Lauri ramis circumplexis apparet cum inſcriptione. C. GALLIVS C. F. Lupercus IIIVIR A. A. A. F. F. in altero verò L. NEVIVS SVRDINVS IIIVIR A. A. A. F. F.

Adeſt inſuper Imperatorius Nummus C. Caligulæ, vbi Ciuica Corona cum glandibus adiunctas has litteras habens conſpicitur S. P. Q. R. OB C. S.

In Vitellij Germanici Nummo identidem cernitur Ciuica Corona, in cuius medio literæ hæ ſculptæ ſunt. S. P. Q. R. OB CIV. SERV.

Diuerſis in Numiſmatibus eadem Ciuica Corona apparet, & in quibuſdam Neroni abſque alia inſcriptione dicatis ex S. C. item ex S. C. Nummus Antonino conceſſus ſuem habet fœtam, quæ proprijs catulis vbera ſub Quercu præbet; Quid autem ſibi velit ingens quædam Patina, ſeù Lanx valdè lata in Nummo quodam Cæſaris Auguſti, in quo duæ ſtant Quercus, & literæ hæ in quadro poſitæ S. P. Q. R. iacent circà prædictum orbiculare inſtrumentum nunc inſpiciendũ veniret, ni ob illius vacuitatem præberetur æqualiter Anſa cunctis intuentibus proprium proferendi iudicinm; Iouijs expectat fortaſſe ferculis impleri, quæ propria Minerua quilibet literaliter condire ſtudeat; nobis non alia viſum aptius claudi ſubſcriptione deberi tractatulum hunc de Querneis Numiſmatibus, quam Glorioſis Feretriæ Quercus Ramis verè coronarijs in Æternitatem, cum ea mihi ſeſe offerat Feltriano in Aureo Nummo Sereniſſimi Franciſci Mariæ Feltrij de Ruuere Vrbini Ducis incomparabilis Virtutum omnium Patris, & literatorum Principis clementiſſimi noſtro hoc ſæculo mortalitate exuti. Et quià glorioſiſſima hæc Quercus prius erecta fuerat in Numiſmatibus Sixti IV. & Iulij II. Ruuereorum Pontificum, ideò referre placet, quæ H

in

A in eandem ſub Iulio prædicto perelegāter luſit egregius Poeta Ioannes Antonius Flaminius M. Antonij Pater, huiuſmodi

Vana Iouis quondam Quercus tutela fuiſti;
Tutor habet nunc te ſanctior, & melior. — *Lib. 1. Epi.*

Item *Iulia nunc Arbor facta es, Iouis ante fuiſti.*
Quàm veteri nunc eſt ſors tua ſorte prior.

Prætereà *Has cole ter frondes, eſt Arbor Iulia, priſcis*
Hæc cibus, hæc ſaluo ciue Coronâ fuit.

Adhuc *Iulia ſum Quercus; magnum eſt hoc: maior at ille,*
Qui Cœlo, ac Terris par tenet Imperium.

Quæ nunc quoque replicare poſſumus, dum eadem Feretria Quercus Vaticanum nunc quoque terrenis, atque cœleſtibus admirabiliter ditat, & auget Gratijs in Sanctiſſimo Alexandro VII. Pontifice, Optimo, Maximo, qui inocciduo fulgore gentilitię ſuæ Stellæ, ſuprà Montes poſitæ, quaſi *Mons Domini in vertice montium, in quo beneplacitum eſt Domino habitare in eo:* hanc nobiliſſimam admiſit plantam, vt ſanctis hiſce in B Montibus fundata, de illâ canere poſſimus cum eodem Flaminio — *Pſ. 67.86.*

Hinc cibus antiquis, hinc Ciuis præmia quondam
Seruati; hinc Latio certa petenda ſalus

Quin & de eâdem viſus eſt præciniſſe Hieronymus Faletus, in hæc eleganter effuſus

Quercus argutis celebranda chartis
Omnium lætos oculos morabor — *Falet. l. 11. Poem. 15.*
Nil reformidans hyemis rigores - *Fronde perenni.*
Plectra quid tantum ſiluere veſtra
Optimi Vates? reſonet canorum
Carmen, & Muſæ redeant priores - *Auſpice Phœbo.*
Non ſemel Ditem fidibus canendo
Thracius mouit, vetereſque Thebas
Struxit Amphion, Phrygiæque Pæan - *Mœnia Troiæ.*
Nec ſemel Rhetor Fabius legendo
C *Munus è Fiſco meruit Quirini;*
Ambiat vobis populi fauorem - *Cognita Virtus.*

Et hæc de Quercu, & Robore dicta ſint ſatis, & Dendrologiæ Libri Primi caput primum intelligatur expletum. Nunc ad ſecundum eiuſdem Libri caput exarandum calamus conuertatur, in quo FAGVS ad patulas Vmbras legentium inuitet Ingenia, ſub quibus ſpero, plurimis vniuerſalium eruditionū, & particularium itidem Quercus enarrationum intelligibilibus ſpeciebus imbuto duplo acutius, licet minus diffusè dabitur videre. Ad Muſas enim veni cum præclariſſimo, & eruditiſſimo Ioanne Augurello paruâ ingenij mei Vrnâ ad hauriendas ex earum fonte lymphas, quibus pro virili partes imas creſcentis Quercus irrigaui; Quod ſequenti carmine ad multiplicandam benè dicendi occaſionē palam vt facerem. Euripidis monuit hoc dictum *Papæ, quàm quæ ipſis rebus inſita bonitas eſt, ſemper benedicendi occaſionem mortalibus gignit!* Progeniem igitur Iouis in hunc modum hîc vltimò in Quercu compellabo. — *Io. Ant. Flamin. l. 1. Ep.* — *Menede in Monoſtic.* — *In Libello Iambico carmine 9.* — *Eurip. in Hecuba.*

Iouis Puellæ, quæ profanum limpidis
Arcetis omne fontibus:
D *Soloſque Vates hauſtibus tantis pios*
Frequenter huc admittitis.
Sacras adorans, ſi licet, lymphas peto
Arctâ pudenter vrnulâ:
Vt rore ad imas irrigem partes leui
Creſcentis altè Roboris,
Maiore ſummas abluent aſpergine,
Qui flumina ipſa exhauriunt.
Vos forte ad vmbram ſedulus tantæ ſemel
Quercus Camœnæ viſero.
Ac indè paſtum glande me pingui Domum - *Remittet hæc benignitas.*
Quâ me fouetis ſemper, & veſtro ſimul - *Completis almæ ſpiritu.*

VLYSSIS ALDROVANDI PATRITII BONONIENSIS DENDROLOGIÆ,

Libri Primi, Tractatus Secundi

CAPVT II.

DE FAGO.

NOMINA, ETYMON.

Theoph.l.3. H.pl.c.7.9.10. Heresbach.l.2.de re R. Dioſc.l.1.c.121. Bauh.H.Vn.pl.l.7.c.4. Ruell.de Nat.St.l.1.c.78. Iacob.Dalechamp.H.gener.pl.l.1. Ionſton.de Arb. P.Pena,& Mat.de Lob.in Adu.nou. Ruel.de nat.ſt.l.1.c.76. Io: Bod.in not.& cõm.ad Theoph. Bauh.H.Vn.pl.l.7.c.4. Strabo.l.12 Geogr. Symphor.Hor.l.2.c.2. Bellon.in Obſeruat.l.1.c.42. Io: Bod.in Theoph.l.3 c.10.H.pl.

ECVNDVM in Glandaria Sylua locum occupet Arbor Fagi; prædulcis illius, & hilaris fructus, pluresque valde ſimiles, & proximæ Quercui affectiones, notiſſimaque materies, vt de ea fari nunc liceat volunt. Fagus ergò Græcè φηγὸς, ſeù φαγος dicta ἀπὸ τῦ φαγεῖν, quod eſt comedere, quià Glandibus fagineis antiquiſſimæ Gentes non omninò inſuauiter paſcerentur; Hanc Arborem aliqui Grammaticorum filij, vt inquit Bodeus, cum Eſculo confundere ſtuduerũt, nuda nominis ſuperficiali quodammodò ſignificatione moti, quod ambæ Arbores hæ ab *edendo* ſint dictæ, ſed in multis differunt, nam Eſculus, ſecundum Ruellium *Præſtat Fago proceritate, ſed glande inferior eſt*. Fagum ὀξύαν vocauit Theophraſtus, Sciſſimam vertit Gaza, quià facile findatur in laminas, cum ὄξυα Græcè ſit foliatum, ideſt quod folium habet, quæ generica ſatis denominatio alijs fortaſſe lignis tribui quoq; poterit, vnde non immeritò vocauit Fagoſciſſimam eandem Arborem Strabonis interpres, vt hanc proprietatem ſpecificã magis redderet Glandis materiem ſcabram *Phæon* aliqui nominarunt. Phagus à Germanis dicitur *Buchbaum*, ab Arabibus *Chinaos*, aut *Chiachas*, à Gallis *Faux*, *Fouteau*, *Fayant*, *Heſtre* & fructus illius *Fayne*, à Montbelgardis Arbor *Deſate*, & *Desfo* appellatur; ab Hiſpanis eadem dicitur *Haia*, *Faia*, & *Fax*; ab Italis *Faggio*, e *Faggia*, e *Faggiola*; Reſpectu natalis loci dicta fuit hæc Arbor *Myſon*, nimirum à *Myſia*, vbì copioſiſſimè naſcebatur, nì dicere velimus *Myſiam* à *Fago*, quæ Lydis Μυσν vocatur, vt ſentit Symphor. dictam eſſe, Oxyam Græcorum nonnulli dicere maluerunt, teſte Bellonio, quià Glandem triquetram, puſillam, acuminatam vtrinq; (ὀξὺς enim eſt idem, ac acutus, ſubtilis) profert: Fago verò nomen Orni minimè accomodatur, vt perperam tribuit Pandectarius, qui in hoc allucinatus eſt, quemadmodum illi falluntur qui Cerrum Arborem ὀξύαν exponunt, credentes Cerrum idem eſſe quod *Oxyan*, quos Bodeus vir doctiſſimus refellit. Hiſtoria Generalis Plantarum Lugdunenſis *Phagi* non ſolum vocem cum

H

h à *Fa-*

A *h* à *Fago* omninò feiunctam, atq; rem diuersam significare vult, illam dicit Esculum, tam marem, quàm fœminam, hanc esse Arborem leniter echinatam in fructu, qui dulcedine, & succo castaneis assimilatur ὀξύαν Theophrasti, sed non φηγὸν existimat, sed cũ parum intersit assentiri opinioni huic, vel alteri Lectorum iudicio id relinquemus examinandum; solum addam, quod si Esculus admittatur cum folijs sinuosis, & cum glande calículata solum, & neutiquam contexta per totum, & nullibi echinata, ipsa referri debebit, aut ad Quercus, aut ad Roboris speciem, & haberi tanquam Drys Himeris, vel Drysagria; & ità distinguetur non parum à Fago. Sed omissis de nomine Quæstionibus, tanquam vtilitatem nullam inuoluentibus, sed confusionem potiùs inducẽtibus, ad Denominatorum considerationem accedemus, vt rei, de qua nobis sermo est, exactior cognitio præparetur, vtq; rectum, & integrum de illa ferri possit iudicium, ad quod appetitu quodam naturali feruntur ingenia.

DENOMINATA.

B

DEnominationem ritè fieri, dum adest Denominantis aliqua notabilis dignitas docemur ab Aristotele; Vnde Fagus tot Lucos celeberrimos, totq; Numina clarissimè denominans, non erit absq; nobilibus prærogatiuis; Nemora itaq; Fagis referta, quæ Italicè dicuntur *Faggiete*, magnæ sunt considerationis, quemadmodum illa, quæ in meridionali Apennini Iugo quoad nos Bononienses sita sunt, à quibus Australis venti noxæ nobis vtilissimè impediuntur; Romæ olim iuxtà Exquilias Lucus erat Martis, qui *Fagutalis* à Fagis fuit appellatus, teste M. Varrone; In suburbano item Tusculani Agri colle, qui *Corne* propriè dicebatur, Lucus erat Dianæ dicatus *Fagineus* Coma artificiosè tonsili; Ab eadem *Fago* sacellum Ioui *Fagutal* nuncupatum stabat, in quo *Fagus* Ioui sacra ex Varrone intrà decimam Vrbis Regionem visebatur, de quo Plinius in hunc modum scripsit. *Syluarum rectè distinguebatur insignibus Fagutali Ioui, etiam nunc vbi Lucus Fageus fuit, porta Querquetulana.* Fagus insuper Vguccionem *Fagiolanum*, cui Alpestres fuere natales Lucæ, Pisarumquè Tyrannum cognominauit,

C cui agrestem non solum originem obijcere, sed militarem fortitudinem cum imperio præsagire poterat in corporea specie perampla; cui alludens Perottus in Elogijs Iouianis sic de illo canebat.

Quem latis humeris, quem lato pectore spectas;
Quem Martem dicas ore referre truci;
Ille olim emergens obscuro, & paupere tecto
Militiæ primum munera dura tulit.
Fortibus inde ausis, fortunaq; auspice summum
Littoris Etrusci est vectus ad imperium.

Et quam aptè dictus est voracissimus hic miles Tyrannus duas vno in prandio Ciuitates deuorasse, vndè *Poliphagus* vocari poterat; cui *Fagus* conuenientissima nomina tribuent, ἀπὸ τοῦ φάγειν, scilicet comedẽdo, dicta, vnde Federicus Scotus meritò cõcinit.

Prandia Lurco senex abrumpere, nuncius aures,
Crebra licet feriat, dum FAGIOLA negas.
Imperio Lucæ, Pisauriq; excidis: aufert
Omniaq; exemplo mensa tibi vna nouo.

D

FORMA, DESCRIPTIO.

INter Genera Roboris, seù Quercus vniuersaliter sumptæ Latinorum Fagus enumerata, licet à Quercu, & Robore non parum dissideat in specificis; Glandem enim non rotundam, seu teretem, non caliculatam simpliciter, sed triangularem in integro receptaculo, foliũq; non sinuosum habet. Ipsa caudice assurgit crasso, atq; in orbem commoso, recto, magnoq. Patula, proceraq; admodũ, Abietiq; penè æqualis, folio est tenui, & leuissimo, secũdum Plinium, quod populneo assimilatur, & celerrimè flauesciti; plerìq; tamen Vlmo, vel Carpino idem propiùs accedere volunt, quamuis minori sub crispi-

Aristot. Politic. l. 8.

Plin. l. 16. c. 44.

Libro 4. Analog. Lib. 16. c. 10.

Angelus Perottus Camers in elogijs Iouij l. 1. Viror. bell. virt. insi.

Carm. l. 5. 30.

P. pena & matth. de Lob. in Adu nou.

Pl. l. 16. c. 6. & l. 24. c. 5. Matthiol. in Diosc. l. 1. c. 121.

crispitudine aliquando lanuginosæ circunferentiæ, in quâ firmitas cum leuitate, cui nonnihil luciditatis adiunctum sit obtineatur, deinde color ab initio ex luteo viridis, mox satur apparet, acidulusq; sapor erumpentia paulò antè æquinoctium folia comitantur Iuli ex multis pediculis rotundi, & ex apicibus luteis concinnati in Iunium vsq; mensem quandoq; perdurantes floridi, villosi, capræolati, & filamentosi, cum pallidis, & flauicantibus apiculis. Nullis Fagus horret spinis, licet in mediâ persæpè foliorum parte paruulam producat baccam viridem fastigio aculeatam. Fagus natura est syluestris, scabraq;, nemoraq; vestire gestit, montosis crescens, parum tamen humentibus locis, quæ si in plana descendat infeliciter ibi viuit; montana candida prouenit, sed campestris nigra, lignum eius parum vtile fabricis. Trunci huiusce Arboris cortex leuis, interiorq; materia spissa, dura, alba, maculosa, parum durabilis in aquis, quamuis credāt aliqui tempestiuam madefactionem durationi illius non officere. In Fagino ligno transuersi pectines per pulpam excurrentes perbellè apparent, qui videntur in longitudinem fluctuare, & hinc fortè fit, quod squamatim scindatur faciliter materia eiusdem. Radices Fagus nec multas, nec altas agit, verum in summo terræ cęspite percurrentes, quo fit, vt ab Esculo radices in tartara mittence longè distet. Glandes Fagineæ calici basis rotundæ, sed triangularis apicis totaliter includuntur, & huiusmodi calix foris hispidus, & scaber, non tamen echinatus, ijq; fructus læui, molliq;, cute tecti castaneolas oblongiusculas echino exemptas aliqualiter repræsentant, læuore saltem, & colore, saporisq; dulcis pulpa, gustum parumper adstringente, illarumquè castaneolarum extremitates prædura lapidum instar, masculinitatem Arboris produnt. Fagum breuissimè simul, & clarissimè descriptam à Cæsalpino sic inuenio. Crustacearum Arborum de genere fructifica Fagus edules habet fructus vasculis vndiq; tectos, quorū duo, vel tres, & ad summum quatuor Glandis paruæ magnitudine oblongi, triangulares, dulces apparent; folijs vestitur breuioribus, minusq; serratis, quàm castaneæ; excelsa est Arbor, caudice crassissimo, & non nisi iugis in Alpium celsioribus prouenit, in Agro tamen Latino solitam fuisse hanc Arborem excrescere tradit Theophrastus, vt illius longitudo nauibus Hetruscis pro carinâ satisfaceret. Germaniæ familiarem Tragus scriptor Germanus asserit esse Fagum, & in altissimis syluis, loco pingui gigni, vbi quamplurimos durat in annos. Mirum videtur esse, quod Iul. Cæsar scripsit Britanniam carere Fago, licet materiam aliam cuiusq; generis syluestrem alat; Terram equidem sibi peculiariter proportionatam Fagus requirit ad nascēdum, in quâ Vere nouo foras erumpit, binis per exortum latis, & pinguibus folijs succrescentibus, quibus alia subinde plura subsequuntur. Cuius Arboris adultæ fertilitas, plusquam cæteris in Arboribus alternat, habetq; hoc à temperamento proprio pati quasdam rubentes, & concauas adnascentias pilularum vermiculos in ventre gestantium post pluuiam, quas radij feruentissimi Solis statim exceperint; alia obseruauit in eadem Arbore accidentia præclarissimus Ionstonius, nimirum longas, & squamatas gemmas, quibus mediâ in Hyeme, omni nudata fronde scatet; eæ vnciales oblongæ, inquè acutum pungens desinentes, dentiscalpia videntur efformare inuoluta tunicis rufis, & lucidis, quæ fatiscentes postmodum tenellulis emergentibus folijs nouis locum in Arbore cedunt cadentes; Sed hîc duxi supersedendum ab vlteriori descriptione Fagi, cum eius Arboris Historia pluribus difficultatum inuoluta videatur ambagibus apud Botanicos, vt optimè adnotauit Bauhinus sic scribens. *Tanta est porrò, atq; confusa Autorum, & Modernorum potissimùm herbariorum in huius Arboris designatione confusio errabunda, vt ex eorum historijs studiosi inuoluantur potius quàm definitam, & certam cognitionem addiscant.* Cedo libens tamen Penæ, & Lobellio, qui Castaneam equinam Fago propiorem, quàm Castaneæ fecerint, cum hispidum illa, sed non spinosum gerat echinum; Ionstonumquè similiter comprobabo Fagiformes Indicas Arbores indicantem, & primò Arborem in Carthagena nascentem materia molli, spongiosa, & facilè combustibili. Secundò Arborem Sinus S. Augustini fructu, idest nucleo fabæ magnitudine, atq; etiam multò maiore siliquato noxio, & venenato, nimium equidem recedente à nostratis minimè noxia comestibilitate Fagi. Sed difficultates hasce Faginis Epithetis contegamus.

Theophr. l.3.H.pl. c. 9.

Ruell, de nat. St. l. 1. cap. 78.

Andr. Casalp. l.2.c.3 de pl.

Lib.3.c.72.

Lib. 5. de bello Gall.

Pl. l.16.c.6.

P.P. in Adu. n.

Bauh. T. 1. H. vniu. pl. lib. 8. c. 4.

In Aduers. nouis.

E F G H

EPI-

A

EPITHETA.

NOn ex eo, quod magnum ſit aliquid, illud eſt bonum, vt docebat Plato. *Magnam* ideò, & *Excelſam* dicemus Fagum, ſed non æquè Bonam, licet illam ad multa Bona cognoſcamus idoneam. Hinc iſtâ de Arbore loquens Carmeliticus Vates, laudem *excelſitudinis* temperabat interpoſitâ *rugoſi* corticis memoriâ, quum

Plato in Phædro.

---- EXCELSÆ RVGOSO IN CORTICE Fagi.

Bapt. Mant.

Mentionem habebat, imitatus Homerum, qui illam ὑψηλὴν, ideſt *ſublimem* cognominauit, vbi cecinit

Φηγῷ ἐφ' ὑψηλῇ πατρὸς Διὸς αἰγιόχοιο

Hom. Il. ν.

Quem in ſenſum ὑψίκομον, id eſt *alticomam* pronunciarat eandem Orpheus:

Ὑψικόμον, ποτὶ Φηγὸν ἐπεσσύμενον προϊδόντες.

Orph. in Argon.

Vt *ALTAque Fagus* à Virgilio dicta eſt, atq; ab eo qui cecinit

B

Aut qualis ſociâ viduatus compare turtur,
Quam procul incautam Fago ſpeculatus ab altâ
Immiti calamo paſtor deiecit acuto.

Balth. Caſtil. carm. l. 1. in Alcon.

Quod in cauſâ fuit, vt *celſa* à Lazaro Bonamico vocaretur, dum habuit

Has Fagos inter CELSAS aſſurgit in auras,
Et latè gelidam Pinus obumbrat aquam.

Laz. Bonā. Carm. l. 2.

Quibus inſiſtens arbiter Etruſcæ Lyræ Petrarcha, *frondoſam*, & *ingentem ramis*, ac *altiſſimam* hanc Quercus ſpeciem appellabat. Σκιερὰν ideò, nempè *opacam*, vel *vmbroſam* cognouit Fagum Theocritus modulatus---- Σκιερὰν δ' ὑπὸ φαγὸν

Ἀελίω φρύγοντος ἐδοιπόρος ἔδραμον ὥς τις.

εἰδ. 16.

Quæ qualitas cum in æſtate ſit grata, hinc factum eſt, vt *iucundam*, ſiuè *amabilem* hanc Arborem aſſereret Orpheus, ἐρατεινὴν appellans eo carmine

Ἀλλ' ὅτε δὴ σχεδόθεν κατεφαίνετο Φηγὸς ἐρατεινή.

In Argon.

Nec diuerſimodè ſenſit Homerus, cum *elegantem*, ſeù *perpulcram* protulit, περικαλλέα teſtatus Εἶσαν ὑπ' αἰγιόχοιο Διὸς περικαλλέϊ φηγῷ.

C

Il. ε.

Cuiuſmodi eſſe debebant Græcæ illæ Fagi, ferro per multa ſecula intactæ, quas à ſuperſtitioſo natali ſolo *Chaonicas*, & *Dodonides* dixerunt Orpheus, & Apollonius. Iſte ſcriptum relinquens

Στεῖραν Ἀθηναίη Δωδωνίδος ἥρμασε φηγοῦ.

Apoll. Arg. lib. 1.

Ille Χαονικὴν ὑπὸ φαγὸν ἀριγνώτοις ἐξελόχευσε.

Orp. in Arg.

Hæ præſertim vegetabant Ioui, cuius erant in tutelâ, non aliter ac Quercus, & Eſculus, vndè *ſacræ* quoque dici meruerunt. Ἱερὴν ideò Fagum indigitauit idem Orpheus in Argonauticis itidem canens Ἀμφ' ἱερῆς φηγοῖο δέρας χρύσειον ἔλωμεν.

Sic & eiuſdem Arboris *craſſities*, & *robur* celebratur ab Italicis Anguillariæ, & Areoſti Muſis, illâ canente

Dal Sole in vna ſelua ſi naſconde
Di GROSSI Faggi, e d'eleuati Cerri.

Met. 2. ſt 7.

Et iſtâ *Ch'à l'ombra di due monti è tutta piena*
D'antichi Abeti, e di ROBVSTI Faggi.

Furios. 14. 92.

D

Sic & ingens illius moles, & brachiorum latiſſima expanſio Arborem VMBROSAM, & PATVLAM declarat, Muſaſq; protegere videtur, quas ad cantum inuitat, vt in Bucolicis apud Virgilium habetur.

Virg. Bucolic. in fin.

Tityre tu patulæ recubans ſub tegmine Fagi.

Itemq; *Tityre te patulæ cecini ſub tegmine Fagi.*

Ætas inſuper Fagi productiſſima *Veterem* illam haud perperam pronuntiat, ſic *ad Veteres Fagos* canebat Latinus Homerus. Hinc inter Italos Hector Ninus in traductione tragœdiarum Senecæ, & ſcilicet in Hippolyto *Annoſam* iuremerito dixit hanc Arborem

Quiui i queruli augelli in dolci note
Fremono, e i rami da ſoaui venti
Tremon percoſſi, e in vn gl' ANNOSI Faggi.

Seneca in Hippol. 2. 1.

Et magnæ propterea cenſuit hanc Arborem eſſe auctoritatis vterque ex hiſtoriæ firmita.

T it. Liu. 4. Dec. l. 4.

mitatis argumento *Veteribus ſtandum eſt, niſi quæ vſus euidenter arguit.* Et quoniam plures grandioribus rebus indidit natura difficultates, ità Fagus *Ardua* dicta eſt, *Rugoſa, Brachiata, Sacrificialis, Egelida.* E

Theocrit. Eidyl. 19.

Quam properat ſudans calido ſub ſole viator
EGELIDAM ramos Fagi pendentis in vmbram.

In Titanopœia.

Annoſam eruditiſſimè confirmauit Ioannes Paptiſta Laurus
Scrutatur Syluas, Phrygiâque haud ceſſat ab Idâ
Eruere ANNOSAS truncato ſtipite Fagos,
Fraxineaſquè Trabes, &c.

Propterq; ſuam hanc magnitudinem, rigiditatem, &, ſi dicere fas ſit, tetricitatem inſenſilem inſociabilis dici, & haberi promeretur Fagus; nam cæteras Arbores in amplexus nunquam admittens, nec illas permittens in propinquo viuere, totum alijs eripit Solem, & cum ipſo vitam adimit Hoſpitibus plantis, ſi quæ contigerit infelicia natalia repériſſe non longè ab eiuſdem ſedibus; Hinc Fuluius Teſtius elegantiſſimè illam *innubam* protulit

Poes. 3. Lyr.

Sol cari, è Sol graditi
Son gl'ombroſi Cipreſſi, è gl'infecondi
Platani, è i MAI NON MARITATI Faggi. F

Sunt enim Arbores maximè *ſylueſtres*; quod & cognouit qui τὴς ἀγριάδις cognomento Fagum eſt proſec utus

Apoll. l. 1.

Φηγοὶ δ'ἀγριάδες, κεῖνης ἔτι σήματα μολπῆς

Non ideò indebitè λασίην, id eſt *hirſutam* innuebat Nicander in Theriacis;

Ον ποτε Παιήων λασίῃ ἐνὶ θρ ψσατο Φηγῷ.

Huc propterea reuocari poſſunt Epitheta illa, quæ Fagum *nigrantem*, & *horridam*, ac *grandinibus petitam* denotant, quippè Κελαινὴν Lycophroni, & χαλαζαίην Orpheo canentibus. Illi

Io. Gaſſend.

Φηγοῦ κελαινῆς διπτύχων ἑνα φθερεῖ.

In Arg.

Iſto Χρύσεον ἠώρητο χαλαζαίῃ ἐπὶ Φηγῷ

Sed iam Symbolicis Moralitatibus Epitheta maritentur.

SYMBOLA, MORALIA. G

D. Chryſoſt. ſuper Io. Homil. 41.

SOlitudinem non ineptam Philoſophiæ Magiſtram plures agnouerunt, & experti ſunt Cultores eremorum, qui ſanctimoniæ, atque doctrinę inſignis diuites euaſerunt. In ſyluis ligna docebunt te, quod à magiſtris audire non poſſis: mellifluus vnumquemque ſic alloquebatur Bernardus; nam inter ſolitudines, & vmbras cor loquitur, cor audit. Fagus ergò vmbroſiſſima Arbor ſylueſtribus, ſolitarijs, & editis in locis tantum naſcens, ſpeculationum prænobile fit ſymbolum, ex quo benè viuendi, benèq; moriendi deduci poſſunt argumenta, quæ inter denſiſſimas vmbras fiunt clariſſima, quò ſe recipere toto animo valdè præſtabit, prudenſque non modicum ille dici poterit, qui huiuſmodi amabit vmbras, illius adinſtar Bucolici.

Anton. Ricciard. cõm. ſymbol. lit. f

Virg. Egl. 2.

Tantum inter denſas vmbroſa cacumina Fagos,
Aſſiduè veniebat.

Nam, vt cecinit Ioannes Ant. Flaminius

In Inſigni Io. Bapt. Butrigarij Bonõ. pag. 254

His tegitur felix ramis quicunque, nec æſtus;
Nec pluuias, duram nec timet ille famem. H

Coſ. 90.

Cum lemmate autem TVA SVB VMBRA Fagus apud Perciuallum ſymbolum eſt Animi confidentis ſe quidpiam aſſecuturum ab aliquo, ſub cuius protectione viuat, vndè ſi per illam, vt Ethnico quondam Ioui ſacra erat, veri Dei ſymbolum exprimere voluerimus, prædictorum ſchemate habebimus vndè teſtemur noſtram in illo ſpem infallibilem, cum ſub illius protectione nos habitare declaremus. Fructus porrò ipſius Fagi apertiſſimo pro Scripturæ Sacræ ſymbolo ſumi poteſt. Ille eſt Glans triquetra, intus habens medullam mollem, albam, ſuauem, & delicatam, maximè nutritiuam, & à multis animalibus expetitam, extrà verò tecta quadam aſperitate. Haud aliter Scriptura Sacra corticem habet literæ exteriorem, vel ſenſum hiſtoricum ſimpliciter rudem, & aſperum, quo ſolo ſi quis vti vellet, animam de facili occideret; & medullam

Berchor. reductor. moral. l. 12. c. 57.

S. P. 2. cor. 3

A Iam myſtici ſenſus Moralis, & Allegorici viuificantem, nam intimus illarum intellectus ſuauis, mollis, & delectabilis pio cordi efficitur, & ità triangularis dignoſcitur, & ideò viri deuoti, & contemplatiui, & quicunque vitæ inhiant ſpirituali, dum trinis delectantur internis expoſitionibus, ij egiegiè nutriti in Animâ per correctionem, & meritis impinguati, diuiniſq; benedictionibus maiores effecti, earundem ſcripturarum fructum dulciſſimum experiuntur, illudq; Canticorum dictum extollere vbiq; valent *fructus eius dulcis gutturi meo*, quo mediante totus homo ſuis in operationibus facilis, benignus, & ad omnia opera pia exercenda promptiſſimus apparet, quemadmodum Fagi lignum elaboratum optimè ſcinditur, dolaturquè, & in Artificioſa perbellè vertitur inſtrumenta; & cum huiuſmodi lignum materialia non tam vertatur in inſtrumenta, quàm in emblematica literaria tranſeat, Fagæa hìc præſto ſint Emblemata.

Cantic. 2.

EMBLEMATA.

B FInem ſuper omnia penſandum, Deus, & Natura fruſtrà nihil vnquam agentes, nobis in omnibus vitæ operibus, atquè momentis proponunt. Vnus enim hic eſt præcauendorum ſimul, & euadedorum errorum trames. Hinc Legatus noſter, quo caneret, habuit.

Lib. Moral.

Cum duo ſint tantum noſtræ rapidiſſima vitæ
Puncta, dies ortus, extremaque funeris hora,
Nos quoque debemus ſuper omnia diſcere mortem
Oppetere, & mortis ſub imagine ducere vitam,
Dum quæque aſpicimus ſunt nobis ſymbola mortis.
Fluxile quandoquidem eſt quicquid ſub Sole creatum eſt.

At ò quam paucos tenet hæc meditatio! Viuimus ac ſi fuiſſemus æterni, & (proh cæcitatem!) non videmus nos quotidie ſenſim emori. Nec cognoſcimus, quod ſi viuendo morimur, poſſumus quoq; moriendo æternum viuere. Saluberrimam hanc mortis cogitationem nobis inſinuabat aurea Muſa Ioannis Kreihing Emblematicam deſcribentis ſyluam multigenarum Arborum plenam, quarum aliæ ſuccisæ ſunt, aliæ ſuccidendæ virent; Morte interea veteri FAGO, & aridæ ſecuri proſternendæ intentâ, C excisis ad virentes apologicè dicentibus NOS QVOQVE FLORVIMVS, cæterum.

Ad vos mox veniet, iam nos præceſſimus, ordo.

Indè

Emblema 7

Quæ ſteteram in ſyluis longè pulcherrima Fagus
Per loca lata meis conſpicienda comis.
Quæ crebrò æſtiuas fregi paſtoribus auras,
Cum traheret reſonum fiſtula rauca nemus.
Sub cuius denſâ requieſcens fronde viator
Inceptum feſſus ſæpè refecit iter.
Nunc vetulæ impactâ ſuccidimur, ecce, ſecuri,
Et meriti ratio nulla prioris adeſt.
Sed deſlorvimus; flos nanque erat ipſe caducus;
Nunc quoque cedo alijs tota reciſa locum.
Quod mihi contingit, cunctis continget in orbem,
Proxima lignatrix iam mihi ligna ſecat.
D *Ad vos & properat, qui nos modo tranſijt, ordo*
Qui nunc vos ornat, floſque caducus erit.
Viuite me melius quotquot durare poteſtis,
Plus faueat vobis, quam mihi ſylua locum.
Sed moneo, veſtro nimium ne fidite flori;
Mox inopinato tempore ſiccus erit.
Veſtra tegant etenim ſpatioſum brachia fundum:
Frondibus & veſtris temperet vmbra diem.
Sitis amor volucrum; veſtroque à culmine ſiluâ
Aligerum varios reddat amœna ſonos.
Quin auium in denſis ſaliens plebs plurima ramis
Extruat in veſtris plumea tecta comis.

Pro eſte, vel eſtote.

Deniquè ſyluoſis ſitis celeberrima campis E
Gloria; Hamadryadum, deliciæque choris.
Vos tamen haud quicquam præconia tanta iuuabunt:
Non fuerat veſtro noſter honore minor.
Et tamen occidimus; res hinc diſponite veſtras;
Mortis enim cunctæ cædua ſylua ſumus.

Hæc animo voluere vera eſt Philoſophia, propter quam aduerſa quælibet in Mundo euentura deſpicimus melius, quàm per humanam illam Philoſophiam, cui, veluti per Fagum Emblematicè deſignatæ, Benedictus Varchius ſe Fago comparans hæc cecinit.

l.1. Ep.16.

Quod vanas Vulgi voces, quod crimina falſa,
Quod conficta ſuum carmina in opprobrium:
Rideat, & nullo moneatur flamine, nullis
Ictibus, Alpinis FAGVS VT ALTA iugis.
Hoc tibi iam pridem Sophia ò Sanctiſsima debet
VARCHIVS inſignem clarus ob inuidiam.
Præterea Placuiſſe Bonis, vt gloria ſumma eſt; F
Sic aliqua eſt Virtus, diſplicuiſſe Malis.

Hæc eſt animi Integritas, quæ non ſolum odit, ſed & arcet malignos. Hac ideò confiſus Horatius canebat.

Lib.3. od.1.

Odi profanum vulgus, & arceo.
Fauete linguis

Eiuſcè quippe cenſus Homines per vitia repentes, Virtutis integritatem refugiunt. Hos idcircò Serpentibus Fagi propinquitatem ferre impotentibus meritò comparabat erudita Laurentij Legati Muſa, quùm alexipharmacam iſtius Arboris vim perpendens, quâ non tantum partes eiuſdem venenis reſiſtunt; ſed & vnicus ramulus.

Contactu ſolo torpentes efficit Angues,

Emblema inſtituit ex integrâ Fago, à quâ, dum tutè obumbrat homines, quos & glandibus aluerat, fugiunt ſerpentes, cum Græco lemmate ---ἀποςαδὸν ἐςε πονηροί. nimirum ---PROCVL ESTE MALIGNI.
ad imitationem Orphei, qui cecinit. G

Φθέγξομαι οἷς Θέμις ἐςί, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι.

Ideſt *Sancta quibus Themis eſt, loquar his: procul eſte profani.*

Et illud hunc in modum expreſſit.

Lib.2. Embl.9.

Eſte procul Colubri, repentia fulmina Mortis,
Non patitur veſtras Fagea Sylua moras.
Ite procul: veſtrâ nihil eſt, quod inhorreat irâ,
Sub patulo Fagi tegmine quiſque cubat.
Quæ ſapidâ iam Glande Viros celeberrima pauit,
Aurea Saturnus Rex vbi ſecla daret:
Illa eadem veſtris Homines, viroſa propago,
Nunc quoque ab inſidijs, quo tueatur, habet.
Sic Animi Integritas oditque, arcetque malignos,
Et tutâ inſontes dat requiete frui.

Quæ vt ſolidius mentibus noſtris inſigantur, tranſibimus ad Vanitates omnes ſugillandas. H

VANITATES, ET SVPERSTITIONES.

NVllo fine, nullaq; ratione confinxiſſe antiquos eſt dicendum, quod à ſuis illis pſeudonuminibus Simpuuia lignea, ideſt ſacrificalia vaſa Vino plena deguſtarentur; *non vides ipſos Deos, quando volunt guſtare vinum, deripere ad hominum fana, & tamen tum ipſi illi libero ſimpuuio inuitantur*; Hæc iure meritò deridebat Satyricus. *Simpuuium ridere Numæ.*

Varro. Non. Iuuenal. ſa. Al. ab Al. D. G. l.4. c.17.

adeò vt Sacrificales Gutti ex cortice Fagi nihili debuiſſent pendi, nonnullis licet à Nationibus, ita vt vnicum ex hiſce pretioſiſſimis aliqui prætulerint ſpolijs, quemadmodum

ma-

A magnificet Marius Curius, qui iurauit se prædæ nihil attigisse, præter Guttum Faginum. Superstitiosæ vanitatis argui quoq; poterat Numa Pompilius, dum Pani sacrificaturus Fagineum Ramum intonsis crinibus obuolutum inaniter gestaret. Superstione quoq; non carebat Amores in Fagis à Pastoribus incidi, quorum mentionem fecerunt Ouidius, & Propertius. Ille scriptum relinquens.

Plin. l. 16. c. 39.

Incisæ seruant à te mea nomina Fagi,
Et legor Oenone falce notata tuâ.

Ouid. epi. 5.

Iste *Vos eritis testes, si quos habet Arbor amores*
Fagus, & Arcadico Pinus amata Deo.
Ah quoties teneras resonent mea verba sub vmbras
Scribitur, & vestris Cynthia corticibus.

Prop. l. 1. eleg. 17.

Et hanc ad rem Nemesianus.

-------- Iuuat Arbore sacrâ
Læta patefactis incidere carmina Fagis.

Nemesian. Eccl. 1.

B Cui concinens Naugerius, & ipse modulatum reliquit.

Te Rupes, te Saxa, cauæ te maximè Pastor
Conualles, nemorumq; frequens iterabit imago.
At verò nostris quæcunq; in saltibus vsquam
Fagus erit, vt quæq; suos dant tempore flores,
Semper erit varijs ramos innexa coronis,
Inscriptumq; geret felici nomine truncum.

Andr. Nauger. lusu 20

Nec tantum pro chartâ Fagus inseruiebat Pastoribus illis, vt siluestres inciderēt versus, sed etiam pro fistulæ repositorio. Hinc apud Accoltum est legere de quodam Pastore.

Hìc suspensâ altâ pendebis fistulâ Fago
Musarum dulces promere docta sonos.

Bened. Accolt. lib. 1. epig. 4.

Superstitiosum porrò, & ad minus deridendum est illud, quod nonnulli tradunt ex Hastulâ faginâ, quæ secta fuerit ipsa Sanctorum omnium sacrâ die multa prædici posse; nam dicunt isti, si calida deprehendatur, Hyemem fore calidã, & si humida, idem tempus frigidum prænotari. Aequè vanum erit asserere muriū turmas, ex remotissimis vsq;

Tragus.

C Regionibus ad Fagos conuolare; vnâ etenim Fagus ad horum Animalium exterminium vasta in Regione aliqua sufficeret, in qua Aesculapij fortassis Draco, qui in Caua Fago enutritus perhibetur, illos allicere non absimili commento posset. Goropius tandem parum solidè tradit Ionij saltus incolas affirmare Fago in propria tellure nascente cæsa ex illius visceribus Betulam prodire, & ex vna aliam diuersissimam Plantam fieri. Sed Fagi syncera ostendantur alimenta, vsusq; medicinales secundum naturam aperiantur.

VSVS IN ALIMENTIS.

ARcadica non modò, sed vniuersa Glans Fagina suam à me deposcit, & flagitat nobilitatis fidem; ea nanq; Pelasgum habuit, qui à stirpibus olim, Arboreisq; frondibus esitandis Gentes retraxit, commendabilissimumq; præ cæteris fructibus cibum eundem proposuit, pro quâ Reusnerus Poeticâ Echo gratiosè canebat.

Pausan. in Arcad.

Fagina Glans Homini fuit antè, an Vesca Iuglans? Glans.

In Pomar. poet. Reus.

D Hominibus quidē gregarijs Quercus æq; ac Fagus alimēta suppeditabāt, vt Poetæ plures testātur.

Glande Patres aluit Quercus, Fagusque vetustos,
Sed modò non cibus est, proficit vmbra tamen.

Claud. Minos. in epig. ex Stengel.

Verum Heroes Glandibus libentiùs Faginis vescebantur, quod Reusnerus idem pro comperto habuit.

Glande sua quondam magnos Heroas alebat,
Cura Deûm, Fagus sancta, piumque nemus.

In Pomar. poet.

Hinc Troades Fagum in suo Ilio diutissimè religiosam aluere, tanquam panis, licet agrestis, nobile rudimentum. His primis Hominum delicijs Platoni frui perplacuit, dum Fagineæ glandes sub prunis tostæ illi pro Bellarijs inseruiuere; Eidem porrò Fagineæ Glandi non parum debere se faterentur obsessi Homines in oppido Chio, qui cōtrà Hostes haud infeliciter induruere huiusmodi cibo diù victitātes. Iones similiter à Romanis post-

Volaterr. in l. 16. Philol. Seru. Maur. Goropius.

postquam defecissent à Gneo Pompeio in fugam versi, dum ad propria remearēt, Glande Faginâ egregiè nutriti, teste Oppiano, Fagineum laudibus extollerent alimentum. Glandis Faginæ vim vtilissimam nos docent sues semper ex eâ hilares, quorum carnem sapidissimam, coctibilem, ac leuem, & vtilem stomacho humano ipsa semper reddidit. Quem ad sensum in Poetico Reusneri Pomario habemus.

E

Id.Pl. l.16. c.6.

Reusn. in Pomar.Poet

Mole suâ est ingens Arbor nemorosaque Fagus
Pingues carne sues Glans, hilaresque facit.

Quod cum non præstet Glans Cerrea, concludendum est meliorem esse Fageam. Hinc apud eundem Reusnerum.

In Penu.Po.

Saginans porcos, solidam Glans Cerrea carnem,
Sed duram (præstat Fagea nempè) facit.

Et de hac forte intellexit, cum retulit.

Mammarum de Glande ferunt præstare suillas.

Murium item, Gliriumque Turdorum, Merularum, Columborum, Ferarumquè multarum sagina exquisitissima semper existit, vt in Carneolæ, Stiriæ, Carinthiæquè syluis clarè patet, id referente Mathiolo. Sed eius quoque Glandis nucleus, nucleis pineis, vel amygdalis dulcibus non multò inferior, multis adhuc in Regionibus, & delicatioribus in his seculis esca fit expetita pauperculæ plebi, tam in calidis, quàm in frigidis climatibus diuersanti, ex quo nucleo copiosissimum quoque, & optimum exprimitur oleum, pro condiendis non solùm agrestibus cibis, sed ad lumina etiam lucernarum nobiliora, & multò clariora, quàm cum cæteris oleis efficienda aptissimum. Per quam optimo igitur iure Fagus dicta est a verbo Græco φαγεῖν, quod est comedere. Sed in hoc quoque sobrietatis obliuisci minimè oportet, quià copiosius, quàm par sit, assumptus hic cibus, caput petit, & cerebrum turbat, veluti lolium infelix, somnumquè inducit noxium, ebriorum somno similem; sed debitis modò, & temporibus vsurpatus iucunditatem auget, & voluptatem maiorem facit; & eò magis hoc fit, quià naturalis illius facilitas labores panificij frugum valdè anxios, & operosos ostendit, vndè Neotericus ille eruditus etruscorum huius æui Poetarum facile Princeps elegantissimis suis cecinit in Epigrammatis,

F

Dodoneus pempt.
M.de Lobell & Adu. n. p. 433.
Porta mag. nat.l.4.c.25
Democ. ap. Stob.
Ioseph.Bap. centuriâ 2. epigr. 52.

Chaonia postquam Glandi successit arista.
Res est solicito plena labore cibus.

G

VSVS IN MEDICINA.

QVàm benè Platonis in Charmide, vel de Temperantiâ medicâ præceptâ locum hîc habere videntur, nam de medicamento nos verba facimus temperatissimo, & maximè vniuersali, quod est Fagus, omnes non solùm sui partes ad medicinam facientes habens, sed cum nullâ excedenti qualitate, tam actiuâ, quàm passiuâ ex primis elementaribus. Alexipharmacam tamen præ reliquis virtutem Fago tribuere Scriptores ferè cuncti, inter quos Plinius, Constantinus Cæsar, Plutarchus, & Ruellius enumerantur, ita vt experimentum minimè periculosum timeri possit circà decoctum foliorum, fructuum, vel corticis Fagi, vel succum eiusdem Arboris assumendum pro toxici curatione internâ, aut extrinsecus illinendum pro serpentum plagis sanandis. Sigillatim verò consideratâ hac Arbore in ordine ad medicinam, Folia occurrunt in primis, quæ commanducata Gingiuarum, Labiorumquè vitijs succurrunt, hoc est asperitatibus, atque doloribus earundem partium. Tusa eadem folia, tritaquè, atque imposita tumores, præsertim calidos discutiunt, torpentiaquè membra corroborant, nam facultate pollent refrigerandi, cum modicâ adstrictione, & ideò incipientibus omnibus inflammationibus vtilissimè applicantur. Aqua intra cauos Fagorum truncos retenta Hominum, Quadrupedumquè scabiem, & impetiginem, lichenasque simplici lotione sanat. Glans ipsa Fagi solitariè accepta nonnihil obtinet caliditatis, cuius pars interior dulcis, cum leui quadam adstrictione calidiuscula, & aliqualiter humens vim habet, quomodocunque in vsum deducta, renum dolores ex calculo mitigare, arenulasquè protrudere; eadem seruata, in cineremque versa, mixtaq; suillæ axungiæ lumbis apposita calculos minuit, & expellit; sed dum Plinius scribit hoc pacto *Calculis Glandis Fagineæ cinis illinitur*. Clarissimus Mercurialis putat legen-

H

Pl.l.24.c.3.
L.Cæs.l.15. capite 1.
Plut.1.sym.
Ru.l.2.c.58
Ruel.l.1.de nat.c.78.
Tragus l.3. cap. 72.
Plin.l. 24. capite 3.
Mercurial. lib. 2. var. lect.c.8.

A gendum esse *Callis*, non *Calculis*, cui adstipulari videtur Guillandinus, fortè quià subiungit Plinius de cinere eodem *item cum melle Alopecijs, &c.* ita vt de affectibus tantũ extrinsecis fuerit locutus, ad quos respexisse quoque visus est Castor durantes his versibus medicas Fagi vires breuissimè complexus

Cast. Dur. f. 176. lit. f.

Gingiuas, & labra iuuat, vitia indè repellens
Fagus, confirmat torpentia membra, tumores
Exiccat, crines denigrat, & illita confert
Profluuio crinum, &c.

Sed omissis disputationbus, atq; difficultatibus circa vires huiusce Arboris, morborum internorum præcipuè sanatrices, cum hæ nonnisi rarissimis ab obseruationibus eruantur medicas Fagi Vires claudat Virtus illius cõtrauiperea, nam, vt Ruellius grauissimus Botanicus scribit absolutè *Vipera Faginei Ramuli iactu, vel oblatu cohibetur.* Morbos tamen, quibus hæc Arbor obnoxia deprehenditur, nosse, atq; curare cum expediat Dendrosopho, de Morbis Fagi, eorumq; remedijs proximè agetur.

Lib. 2. de nat. stirp. c. 85.
Plutarch. 1 Symph.

B

MORBI, REMEDIA.

AFfectionibus præter naturam, quibus cæteræ tentantur congeneres Arbores, obnoxia cum reperiatur Fagus, ijsdem quoq; releuabitur præsidijs superius expressis in Quercu, & Robore: inter proprios autem Fagi Morbos recensentur virides quædam baccæ, seù verrucæ concauæ in parte superiori, & in medio foliorum prituberantes, paruæ quidem, sed aculeatæ in ipsis cacuminibus, quæ cum proueniant ab humore superfluo bilioso, idest calidiusculo scarificatione aliqua, & euentatione Arbor indigebit. Vermiculi porrò innascuntur pilulis morbosis Fagorum ob æruginosas leues pluuias in æstate media medios inter exurentes soles guttis perniciosis vrentibus inficientes folia, quorum curatio alia esse non posset quam pulueris contra vermes inspersio. Nascitur præterea Fungorum quædam species in Fagis, quæ peculiarem formã, & vsum habet valdè differentem ab alijs, vt videre est in primâ sequentis paginæ figurâ.

C Hicq; Fungus Strigiliformis dici potest ob vsum quem præstat strigilis, seù pectinis, hoc est ad detergendum, & detrahendum sudorem, & sordes in Balneis, cuiusmodi Veteres vtebantur, ad leniter radendas excrementitias omnes corporis accessiones, leuesq; fluxiones deriuandas, seù reuellendas in frictionibus; hinc Persius.

I Puer, & strigiles Crispini ad Balnea defer.

Atq; ad extrahendum de capillis furfures, strijs illis mediantibus mobilibus in summo, sed in imò solidis, quarum interstitia caua, tortuosè tendentia, & quandoq; discontinua abradere sordes, simulq; recipere apta nata cernuntur. Eadem Fagus Musco quodam dicitur infestari, qui vocatur Bryon communiter, & propius Anthelos, & dici potest morbus in mala conformatione exeuntis mutati; nam muscosa hæc efflorescentia villosa, vt in figurarum alterâ ex duabus hîc exhibitis liquet, minutissimarum ad instar radicum è ramis Arboris Fagi erumpens, & ex superflua quadã humiditate, cui subtilis terrestreitas adiuncta sit, dependet, quæ fluens ad cutem, eamq; peruadens, & penetrans foras propulsata siccessit, & formam illam capillaceam acquirit fluxilem, mollem, fragilem, cedentem. Antheloſq; ita fortassis appellatur, quià producatur morbosè

D locis in vmbrosis, & à sole auersis, atq; remotis; nam vox Græca ἀνθήλιος significat quidquid soli oppositum est; adeò vt Muscus hic dici possit priuationis Lucis filius. Cui Morbosæ constitutioni non alio obsisti posset pacto, quam internis correctionibus Alimenti, quod succedere faciliter posset copiosæ aquæ ad radices affusæ, sed in profundiorem locum deriuandæ. Ad eos modò transeamus vsus Fagineos varios insinuandos, qui solemnes montanis rudioribus hominibus minutiores computantur in reditus, de quibus illud Ouidianum proferri potest.

Ouid. l. 2. de Ponto.

At reditus iam quisque suos amat, & sibi quid sit
Vtile sollicitis computat articulis.

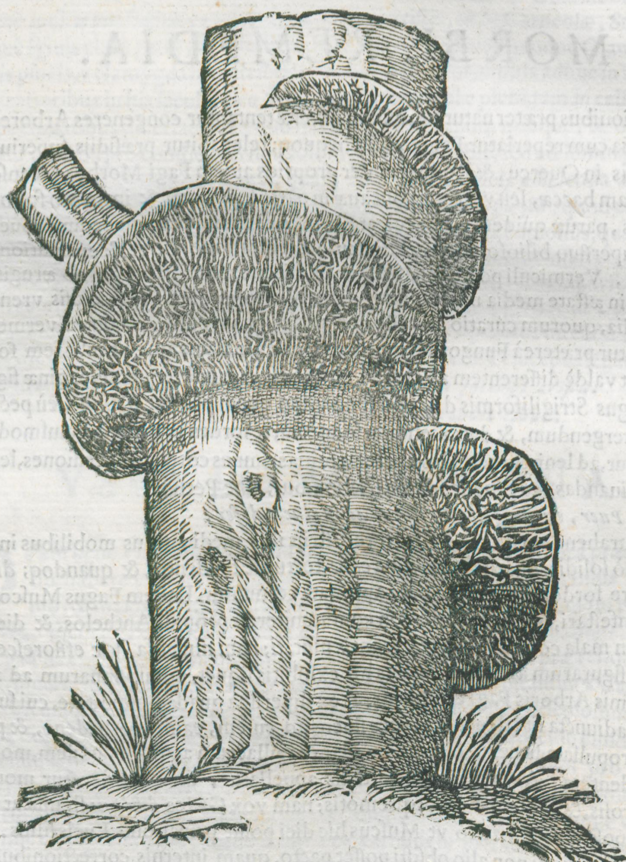
Fagi

E

Fagi Fungus Strigilis vſum præbens.

Artemidor. l.1.de ſomn. interpr.cap 66.
Plin. l. 15. c.4.
Galenus li. 10.de ſimp. med.fac.

Hi Strigiles ad vſum ſeruabantur in loco præciſè Thermarum vocato Xyſtrophylace; & ſeorſim Strigmenta, quæ erant ſordes deraſæ ab vnctis Athletarum corporibus, ſeruata magno pretio venum ire ſolebant; nam virtutem egregiè ſuppuratoriam illis tribuebant Græci, atque Romani.

An-

Anthelos Fagi.

VSVS VARII.

MAteries quæcunq; Fagea, tam viridis, quàm ſicca plures, & valdè proficuos vertitur in vſus. Gemmantes oculi Fagini, quibus, vel hyeme in mediâ huiuſce nuditas Arboris ad ariditatis excubias acuitur, pro dentiſcalpijs commodiſſimè poſſunt vſurpari, vndè nomen *oxyæ* fortaſſe deriuauit, propter acutiem nempè iſtorum germinum. Virgæ Fagineæ ruſticana Caſtanearum conſeruatiua Receptacula commodiſſimè componunt, vt ex Palladio habemus; meliuſq; cortices ad vaſorum, & corbium patentiorum pro meſſibus conuehendis, necnon vindemijs tuendis, Tugurijſq; agreſtibus prætexendis faciunt. Lignum mox Fagi propter lentorem plicabilem ad plurima conſtruenda Fabrorum arcariorum opera valet. Quod in Aſſeres cæſum, non infeſtatur à vermibus, nec læditur à carie, ſecundum Architectorum doctrinam, ſi tamen ſtatim ſectum maceretur in aquâ diebus continuis decem. Illud artificiatorum quorumcunq; formam induet facillimè, quemadmodum Subſellia ſunt, Valuæ, & Arcæ; ac Repagula, vtpotè Artificis doctis obtemperans manibus, Inſtrumentiſq; ritè paratis, atq; tractatis obſecundans; ſicq; vt Plinius ait, ſpectabile non parum euadet, ſiuè Græco, ſiuè Campano, ſiuè Siculo Artis genere ramentorum crinibus pampinatum, ſemper orbe ſe voluens, ad imitandos runcinarum captus. Eſt & abacorum materies, vnde Mantuanus de deformi ſtudioſo loquens, eſt, ait.

Bauh. Hiſt. Vniu. pl. l. 7. c. 4.

In Nouemb. tit. 15.

Plin. l. 16. c. 19.

Symphor. Hort. l. 18. c. 7.

Fagina gemmato dactylotheca ſinu.

Eo ligno ſingulariter vtuntur Lygopæi, alijq; Fabri lignarij, qui tenuiores Fagi laminas corio obducunt pro vaginis cultrorum, & gladiorum perficiendis. Item Librarij pro voluminibus maioribus contegendis ex eodẽ Aſſulas aſſumunt, corioq; induunt, æratiſq; fibulis, & bullis exornant, qui temporibus antiquis paruos etiam libros Fago ſcandulatâ non ſolum conueſtiebant, ſed integrè componebant ex ſubtiliſſimis illius corticibus, hieraticis nempè chartis dictis. Pocula ſubindè veniunt Fagina ſcalpro cælata, tornouè æquiſſimè excisa, quæ admirabilitatis non modicum retinentia, vſibus inſeruient varijs, *Fabricataque Fago pocula* hic apponentur. *---- pocula ponam*

Mant Tom. 1. epigr. ad Falc. 66.

Al. ab Al. D. G. l. 2. c. 30.

Ouid. Metam. l. 16.

Virg. Egl. 3.

Fagina, cælatum diuini opus Alcimedontis.

Vt cecinit Maro, quæ memorabila in æternitatem haberi promerentur. Hic iuxtà Martialem *Phidiaci Toreuma Cæli* cœleſti potius, quam humano Torno elaboratam Fagum inter Aſtra locatam contemplemur. Splendidiſſimus ille decor, quem Faginea nutrit materies, æthereus dici poteſt. Eaq; venuſtas, quam Arculæ ex hoc ligno nobiliores, pyxideſq; myrepſicæ, & muſicæ Teſtudines præſeferunt, à Venere, & à Gratijs ipſis pendere dignoſcitur. Nec ſinè ratione ſuperbit hæc Arbor propter antiquiſſimam ex eâ ciuicarum coronarum compoſitionem Bellatorum capita glorioſiſſimè contegentem, vt Bella extingui per eam intelligãtur, vtpotè aureum reuocare ſeculum valens ſibi cognatum. *---- nec Bella fuerunt*

Lib. 4. epig. 30.

Theocrit. Eydil. 9.

Columella l. 12. c. 45.

Faginus adſtabat cum ſcyphus antè dapes.

Tibullus Eleg. 10.

Eadem enim Arbor Argonauticis pro aureo acquirẽdo vellere feliciſſimè inſeruiuit, cuius rei teſtem Orpheum habemus ſcribentem, nauim è Fago conſtructam Iaſonem, alioſq; Græciæ Heroes in Colchum inſulam vexiſſe, vt inde nobilior appareat hæc Arbor. Quod intelligendum eſt de integrâ, ſolidâ, iuuene, non autem vetuſtâ, putridâ, cauâuè; nam optimè conſtituta, & ſecta ſilente luna poſt meſſem, vel vindemiam, & Arcturum valet ad firmiſſima, & fortiſſima quæq; opera, vt ſunt rotarum Axes, aliaque huiuſmodi, quia ſi recipiatur indiſcriminatim lignum Fagi, vt & Cerri, atq; etiam Suberis, ex Vitruuio, celeriter marceſcit, quia *paruam habet mixtionem humoris, & ignis, & terreni, aeris plurimum, præuiâ raritate humores penitus recipiendo.* Illius etiam cinis vitrariæ conducit arti, vt nihil ei deeſſe videatur, quod ſplendidum non ſit, atq; vndequaq; conſpicuũ, & vtilibus innumeris vſibus addictum. Videtur etiam innuere magneticum iſtius ligni vſum Olaus aſſerens in Inſulis ſub Arctico Polo conſtitutis magnetum montes eſſe, quorum fragmentis Fagina ligna ſtatis applicata temporibus ſaxeam adipiſcuntur duritiem, magneticamq; veſtiunt virtutem. Sed Arboris Cerri ad Hiſtoriam tertio loco propoſitam, vt noſmet conuertamus, operæ pretium eſt.

Orpheus in Argonaut.

Ruell. l. 1. de nat. ſt. c. 78.

Tragus. Lib. 2. c. 9.

Creſcentius

Ol. Mag. l. 12. c. 1.

VLYSSIS ALDROVANDI
PATRITII BONONIENSIS
DENDROLOGIÆ,
Libri Primi, Tractatus Secundi
CAPVT III.
DE CERRO.

ORDO, NOMINA, ETYMON.

C

Denominata.

LATO iam iam discessimus è Tegmine Fagi, præaltam nunc sub Cerrum diuertimus. Hæc tertium Glandariâ nostrâ in Syluâ numerum implet, etiamsi Botanicorum nonnulli pro secundo, alij pro quarto, atq; etiã pro quinto Quercuum genere ipsam assumãt. Nos cum Cæsalpino tertiam Glandiferarum Arborum, seù Quercûs speciem faciemus; *Hæc Arbor sublimia vestire Nemora in lòngum robustissima consueuit, seq; in excelsum, atq; in directum attollere.* Glandem tamen fert amarissimam, tristem, horridam, echinatam in calice. Materiâ constat Tigniaria ad opera fermè inutili, quãuis illa sustinẽdis oneribus suspensis fabricarum propter longitudinem sat sit futura, folioq; viret valdè sinuato. *Cerrus* Plinio, atq; Lobellio *Cerris Ægilops* Ideæorum non sinè ratione fuit appellata, quià celsissima, rectissimaq; recognoscitur, cum nil aliud

D sonet vox Græca ἀιγίλωψ primitiua, quàm sublimitatem; cuius frondibus in excelsum locatis pinguefiunt Capræ, celsiores frondes auidissimè carpentes, ex quo vox eadem Ægilops composita, caprarum pingue nutrimentum cõmonstrat, cum αἴξ sit capra, & λιπαίνω sit impinguo. *Aspris* dicta quoq; est Maurorum, vel Macedonum; *Cerro* Italicè, *Farnia* in Hetruriâ. Illam Galli dicunt *Hestre*, Germani *Taneicbe*, quià tanquam Abies recto, proceroq; constet caudice. Arabes autem dixere *Dausir*, vel *Dauser*, *Dusser*, *Dalifitt*, & *Dosana*. Nec defuere, qui hanc eandem Arborem appellarint *Canis lectum*, cuius muscosum pannum *Sphagnon*, *Phascon*, siue *Splachnon*, & *Bryon* Doctiores, & *Hedrum*, siuè *Herrum* Galli, & *Vuam Dæmonum* Syri nuncupauere. Cerri Calyx, seù Cupula glandem propriè fructum continens, *Vallonia* vocatur, magno infectoriæ Artis vsui inseruiens vtilissimè; integer autem fructus *Galena* fuit appellatus. Quæ nomina licet videantur aliquam æquiuocationem ex communium vocabulorum simili-

Theoph. l. 3. H. pl. c. 9. Ruell. de nat. st. l. 1. c. 11. & 13.

Nigidus Cerream glandem suibus sagināndis proximam Faginæ facit. *Pl. l. 3. c. 10.*

Plin. l. 16. c. 6.

Lobell. in Icon.

Bauh. H. vniu. pl. l. 7 c. 1. T. de Arb.

Leonicenus de Arb. c. de Qu.

Bauh. in Pinace l. 10. sect. 4. Hist. Lugd. l. 1. c. 1.

litu-

litudine importare, vniuoca tamen sunt, & propriam rei significatæ indicant Virtutem Physico-ciuilem validam, infectoriam quàm maximè. Cæterum nil ambigendum est ab hac Arbore cognominatas esse familias *Cerream* Ticinensem, & *Cerroniam* Romanam; ideoq; ab illa pro stemmate erigitur Cerrus argenteo virens in æquore, nescio an alludi ex hoc possit ad *Cerrum* piscem, de quo noster Aldrouandus, & ab ista Arbor eadem prasini coloris argenteo trunco superius aurea inferius coccinea; sic & *Certaniæ* nostra Bononiensis familia tres *Cerri* Arbores virentes in transuersa tænia aurea pro insignibus gerit. Memoratur & Plancus quidam *Cerrutus*, qui declamationes scripsisse dicitur. Circumfertur & Antonij *Cerrij* Montonensis Poema heroicis scriptum, *Aurestrius*, siue de *Naupactea Victoria* nuncupatum, Pisauri excudit Hieronymus Concordia 1572. in 4. Hominum quoq; memoriæ commissi sunt Antonij *Cerruti* Nouariensis Carminum omnigenorum Libri quatuor, qui Venetijs prodierunt 1550. in octauo. Subeunt & Gentium *Cerretani* citerioris Hispaniæ populi, quorum Regio vocatur *il Contado di Cerdana* intrà Montes Pyrenæos; ibi & Iugum erat quod *Cerretanorum* denominatur, & incolis *Puyg Cerdam* vocatur ex testimonio P. Ferrarij. Istorum meminit etiam Iacobus Maynoldus Galleratus eo, quem de titulis Philippi Austrij composuit libro, ipsorumq; Regionem Comitatum *Cerretaniæ* vocat, quam cum Ruscinone coniungit, *quod nullam ferè Scriptores Ruscinonis Comitatus mentionem faciant, quin aliquam quoq;* Cerretaniæ *commemorationem adiungant*. Imò ipsorum insigni in scuto, quod vacuum adducit, Cerrum desiderari crediderim.

Aldr. de piscibus l. 2. c. 40.
P. Petrasãcta in l. inscrip. Tessera Gẽtilitiæ pag. 508. & 510.
In cẽs. Geog.

DIFFERENTIÆ, DESCRIPTIO.

Folijs Cerrus induta vulgaris Quercus, sed longioribus, incisisq; magis, & superius lucidis, ac infernè cineraceis, proximèq; ligno adhærentibus Glandis habet Calices hispidos, & senticosos latitudinis Vncialis, & aliquandò maioris, vtpotè squamis præduris in ambitu sibi mutuò incumbentibus valdè crassos, qui glandes ipsas duplo, aut triplo vulgaribus maiores complectuntur; ipsaq; Arbor altissimè crescit, & nil minus ac

Esculus æthereas se vertice tollit ad auras,
Et radice suâ Tartara cæca premit.

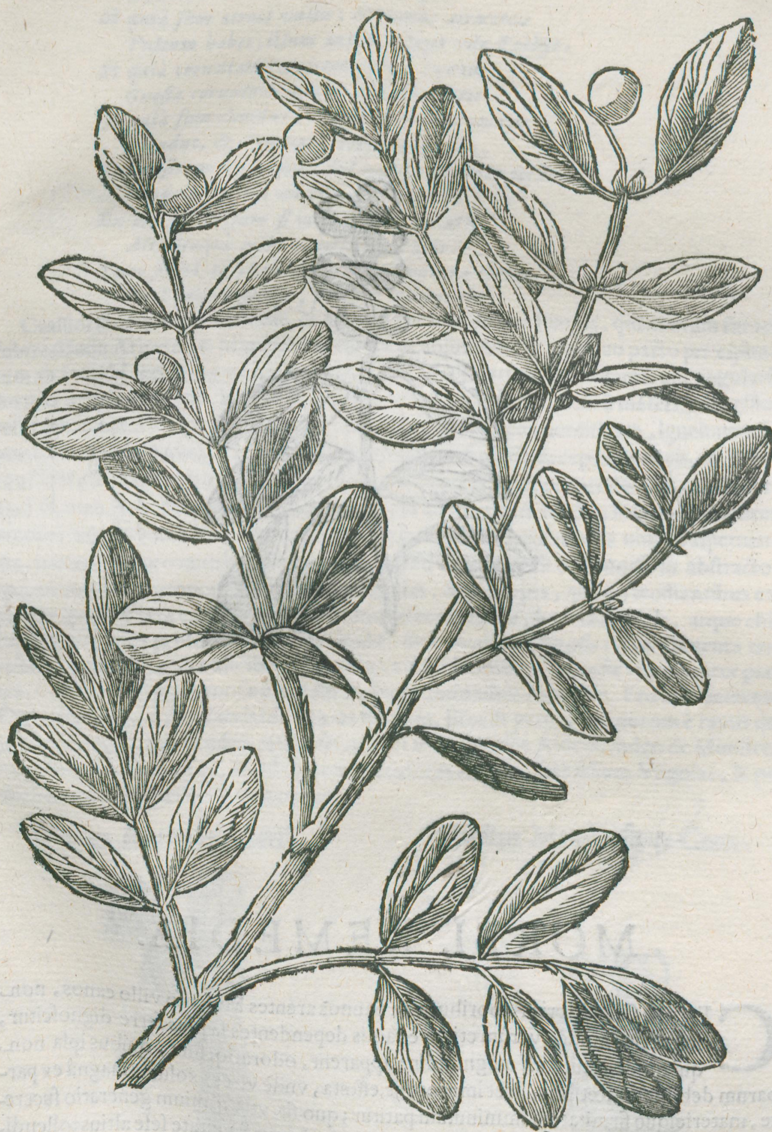
Rensner. in Pomar. Poe.

In locis valdè syluestribus tantum est obseruabilis. Illam tamen Doctissimus egregiè describit Clusius, in duas distinguens species, quarum prima calice est echinato, glandeque maiore, altera calicem habet hispidum solum, glandemq; minorem, quarum quæ vsibus infectorijs aptior est, glandem non ita facilè exerit, sed in calice clausam gerit dum adhuc immatura est, & hæ glandes calicibus suis contectæ, ex Orientalibus partibus, terrarumq; locis Cerrorum feracibus à mercatoribus ad nos conuehuntur sub nomine *Valloniæ*. Duplex item censetur Cerrus, mas scilicet, & fœmina, differuntq; ambo in hoc, quod mas fructum edit maiorem, caudicemq; solidiorem, robustiorem, excelsumq; magis, & foliosum ambitum; Fœmina procera quidem est, & recta, sed cortice subcæruleo, non multum ramosa, & surculosa, rarisq; folijs, ita ut tonsa, & putata videatur, eaq; folia gerit Cerro mari similia, at longiora, angustiora, & nigriora, incisurisq; ad latera minus sinuosis ostentans, & vtrinq; asperiora, durioraq, & hyeme decidua. Glandes illi amaræ sunt, ipsisq; suibus parum acceptæ, quæ cum rotunditate parum compressæ sunt, & è calicibus suis parum exertæ, in ijsq; spinæ flauescentes, graciliores, idest non ità rigidæ, & crassæ vt in mascula, lignoq; tandem pollet non ita durabili, vt mas, & radicibus non ità rectè profundis, & deorsum actis, sed non per imam tellurem sparsim excurrentibus; Errant qui ab Halipleo, & Salsicortice Cerrum non distinguunt, vt & illi qui eandem inter Vlmum, & Fraxinum collocant. Sed illius notetur Viscum, quod in genera bina, ternaq; diuiditur secundum Ruellium, ab aliarum Arborum Visco non parum differens, cuius hîc damus Icones.

Robert. Cõstant. in Theophr. f. 153.
Plin. l. 16. c. 40.
Car. Steph. l. 6. c. 18.
Rouill. l. 1. c. 140.

Viscum ex Cerro.

Viſcum in Ramis naſcens
Aliud.

MORBI, REMEDIA.

CErrus è Glandiferis Arboribus vna pannos arentes Muſcoſo villo canos, non in cortice modò, verùm etiam è ramis dependentes ſæpius ferre dignoſcitur, qui quidem cubitali magnitudine apparent, odoratiq; ſunt, quibus ipſa non parum debilitatur fœtibus, licet improprijs, effœta, vndè vires exolutas magnâ ex parte, materieiquè firmitatem imminutam patitur; quo fit, vt Vermium generatio ſuccreſcat, atque ſub huiuſmodi morboſâ conſtitutione priuetur facultate ſeſe altius tollendi, prerogatiuaſquè alias amittat; quibus in ſtatu naturali non mediocriter gaudet. Quamobrem hiſce monſtroſitatibus deformis hæc Arbor lurorem, horrentemquè Faunorum faciem non malè referret, vt quòd de illis luſerunt Poetæ, de hac quoque tam malè feriatâ, beſtiarumquè formis deformi non immeritò replicandum foret.

Ruell. l. 1. de nat. ſt. c. 66.

Crudeles nimium Nymphæ, quur veſter amabo,
Me nihili toties ducere pergit amor?

Gilbert. Ducher. epigr. lib. 1.

A *Quid demum in nostro vitiosum corpore nostis,*
Vt parui mea sic fiat amicitia? — *Epigr. 87.*
Si quià flammato totus circumtegor igni:
Ignitus Clymenen Phœbus amore trahit.
Si quià sum totus villis scaber: hirtus habetur
Alcides, nec cum Deianira fugit.
Si quià sum atroci vultu: Neptunus atrocem
Vultum habet; illum autem diligit vda Tethys.
Si quià cornutam ceruicem gesto: Lyæum
Gnosia cornutum magni Ariadna facit.
Si quià sum claudus: Veneri Vulcanus amator
Claudus, & immunda consitus ora lue.
Sed vestrum ingenium, sed vestras denique technas
Conijcio: vobis munera sola placent.
B *Ex Iro in Cresum si me fortuna vocarit,*
Attalicaque mihi concilientur opes:
Tunc simul ac pleno apparebunt munera cornu,
Ex Fauno informi, pulcher Adonis ero.

Crassioribus quoque tentatur, & opprimitur hæc Arbor Fungis, qui nimium furaci subtractione Arboreum alimentum erumpens absumunt, & quoquo pacto præcipitatum ab inductà terrenæ grauitatis exuberàtià Caballinarum, seù Asininarum vngularũ formas induere cogunt. Hicq; affectus cõtrarius esse videtur leuiorũ materierum efflorescentiæ morbosæ, quæ sursum petit, in acutiemq; desinens aereitatem, igneitatemq; prædominantem patefacit. Huiusmodi symptomata, si pluribus repetant annis, de Arbore actum erit; eademq; nisi cœlum arriserit, accidentia nullam curationem admittent; quià illarum Arborum cacochymia proximum ad interitum tendit; sed quià syluestres omninò sunt Arbores istæ, immutabiliquè viuunt in tellure, cultores omnes aspernantes, totum naturæ committendum est negotium; & ideò sat sit cognouisse in abstracto, quæ conuenirent geoponicas secundum regulas, & præcepta, quibus mediantibus ex- C purgari possunt tam extrinsecus, quàm intrinsecus plantæ pharmaceuticis, atque chirurgicis præsidijs pristinæ saluti restituendæ, dum medicamentosis rebus alimenta terrestria immutantur ab radicibus ebibenda, vel phlebotomo venosæ scarificantur partes; Cutaneę, atque carnosæ emplastris, atque lotionibus fouentur. Pro morbosarum Cerri affectionum simulacris hìc damus figuram, licet in paruo, Pannorum è ramis dependentium; Necnõ Fructus monstrifici allati in Volumine Aldrouandęo de Monstrorum Historià pagina 715. atq; Fungorum eiusdem Arboris specialium Vngulas, & pedes Iumentorum perbellè imitantium.

Pannus Ramosus Cerri.

Fructus Monstrificus Cerri.

Cerri Fungi
Iumentorum Vngulas imitantes, & inter Morbos Arbori eidem aduenientes recenſiti.

VIRES

A

VIRES IN MEDICINA.

SIccantem, & corroboratiuam reperiri virtutem in Cerro Arbore multæ ostendunt efficacitates. Folia namque, & Cortex, necnon illius Glans humorum siccant collectiones, atque suppurationes exprimendo absoluunt, fluxionibusq; vias impediunt; supradictarumque partium decoctum, si debilia membra fouerit, vel laxa nimium, & humentia in insessibus merserit, illa pristinæ sanitati egregiè restituet, naturalemquè symmetriam temperamenti viuifici reuocabit. Cortex insuper solitariè acceptus, & ebullitus in aquâ, donec flauescat, capillos, cimoliâ terrâ prius confricatos denigrabit non solùm, sed caput iuuenile, & validum reddet. Glans dein Cerri nutrimentum solidissimum suibus parare solita est, quibus ex sententiâ Geoponicorum carnes construit minimè squalentes pinguedine illâ superfluâ, quâ cœteræ scatent. Omnes corrigit putredinosas humorositates quoquo modo administretur, & præcipuè in capite, quod facillimè petit. Radix prætereà Cerri serpentibus peculiariter aduersatur, contraquè eorum ictus alexipharmacas dirigit valenter vires, & maximè serpentis Dryini tusa, & morsui superposita. Succus viridium Cerri partium cum vino, aut resinâ potus vrinam in illius suppressione celerrimè pellit. Hydropicos item cum vino, & iunipero trito mixtus, ac potus iuuabit. Habet Cerrus, secundum virorum doctissimorum sententiam, mistionem elementorum taliter dispositam, vt aereum terrestri parum cedat, atque igneo, quam ob rem siccam quidem obtinet substantiam, sed simul raram; hinc fit vt humores recipiendo celerrimè possit marcescere, atque illos eosdem quandoque superãdo, durescere valeat in lapides. Eâdem quoque de causâ illius superfluitates viribus pollent medicamentosis valde considerabilibus; cum illius muscosus pannus vtilissimus fuerit compertus mulierum morbis; item genibus, & aliarum partium tumoribus nasturtio mixtus, & aquâ salsâ tritus, & emplastratus. Viscum tandem, & illius Cupulæ Glandium Herculeo morbo mirè succurrunt. Quæ omnia sunt in causâ, vt sequentia Cerro conueniant Apposita.

B

Bauh. H. vn. pl. l. 7. c. 1.

Philipp. Beroald. in adnot. in Columellam.

Theophr. H. pl. l. 3. c. 10.

Ruell. de nat. st. l. 1. c. 66.

Symphor. Hort. l. 26. c. 17.

C

EPITHETA.

VIdentur eadem Cerro, quæ & Quercui, ac Robori, & Fago conueniunt, Epitheta asciscenda, cum & ipsa *glandifera* sit, & illis fortitudine ligni, alijsq; pluribus in qualitatibus non cedat. Verùm cum nec inter illa quoque, in mentem vlla modò veniant à Latinis Poetis eidem specificè attributa, operæpretium duximus nonnulla eiusdem cognomina memorare, quæ patria nobis sufficit Poesis, inquè suo Viridario Pater Spada recensuit. Communem igitur naturam huius Arboris cum cœteris antedictis in Montibus libentissimè proueniendi inspicientes Italorum Poetarum eruditi Franciscus Bracciolinus, & Erasmus Valuasonus *Alpestrem*, & *Alpinam* illam cognominarunt; ille in Poemate inscripto *La Roccella espugnata* canens

Cui nodoso è'l baston d'ALPESTRE Cerro,
E'l vestigio del piè fora col ferro.

D Et iste in alio Poemate, cui titulus *La Caccia*, sic habens

Così da dure Quercie, e Cerri ALPINI
Giouane ramoscel non leui in vano.

Et ita *Rhodopæas* dicere possemus; quod & Alij Quercubus applicarunt.

Taliter Orphæo resonabant pollice chordæ,
Dum trahit AVRITAS Rhodopes de vertice Cerros

Hoc eodem pacto *duritiem*, quam idem Valuasonus in primo eorundem carminum inesse Quercui fassus est, eandem alibi recognouit in Cerro, dum scripsit

L'Animal, che ragione vsa, e discorso,
Cauò dal DVRO Cerro il primo Dardo

Vndè Melicus Poeta Ioseph Baptista, quo caneret, habuit.

Vibra di DVRO Cerro asta ferrata.

P. Spada fol. 142.

Bracciol. Rocc. cant. 10. st. 7.

ValuasCac. 5.59.

Hier. Falet. 6. Poem. 5.

Valu. Cacc. 1.34.

Poes. Melic. Part. 3. pag. 88.

Ipsamq; ratam fecerunt sequentibus Epithetis Alamannus, & Marinus, dum primus *Inuicti* Cerro cognomentum applicauit hunc in modum.

Ch'à l'altissimo Pino, à l'Eschio, al Faggio,
Al Cerro INVITTO, & à mill' altre insieme
Quanto leua ciascun la chioma in suso,
Tanto abbassa la giù le sue radici.

Equite postmodum Ioanne Baptista Marino canente, tùm apud Ioannem Petrellum in sua Rhytmorum Italicorum collectione, quæ in Viridario Poetico Patris Spadę commemoratur, vbi sic.

P. Spada in Virid. Poet. fol. 142.

Sbarbò Frassini antichi, ed Elci altere,
Spezzò Cerri ROBVSTI, e Quercie eccelse,

cùm in Panegyri, cui nomen *Il Tempio.*

Marin. in Paneg. Temp. 50.

Regga il fren con la manca, hasteggi, e stringa
Il destro pugno NODEROSO Cerro.

Quibus, & Bracciolinus pariter sic acclamabat in Poemate nuncupato *La Croce racquistata*

Bracc. Croc. 8. 3.

Di quà, di là sul duro lido ei sicca
NODOSI Cerri, ed' Elci antiche, e dure.

Quæ omnia non nisi maximam duritiem sonant. Ad Cerri præterea proceritatem allusit celeberrimus Ioannes Andreas Anguillaria in traductione Metamorphoseon Ouidij, & scilicet super illud.

Ouid. Metam. lib. 2. fab. 5. & 6.

Vlterius spatium medio Sol altus habebat,
Cum subit illa nemus, quod nulla ceciderat ætas.

sic inuertens *Dal Sole in vna Selua si nasconde*
Di grossi Faggi, e d' ELEVATI Cerri,
Che cento volte hauean cangiato fronde,
Ne mai sentiti gl' inimici ferri.

Anguill. Met. 2. 137.

Et vlterius traducens carmen illud. *---- non Chaonis absfuit Arbor.*

La Quercia spatiosa, e'l Cerro ALTERO,
Col ROVERO al bel suon drizza la fronte.

Id. Met. 10. 38.

Quibus si *patulam* hîc Poeta Quercum dixit, idem quoq; affirmatum fuit de Cerro ab Areosto attestante illam præ latâ ramorum *antiquorum* expansione valdè *vmbrosam* esse, dum inquit.

Doue la Selua Calidonia appare,
Che spesso frà gl' ANTICHI, OMBROSI Cerri
S' ode sonar di bellicosi ferri.

Fur. 4. 51.

Vbi pariter innuit, quod nusquam huic Arbori conformarentur hæc adiecta, nisi prius supponeretur *Longæua*, quod & Annibal Carus expressit, Italicis donans Camœnis Virgilianam Æneiden inquiens.

----- ò qual da Monti all' Aura
Si spicca ANNOSO Cerro, è il capo asconde
In frà le nubi, &c.

Ann. Carus in Æn. l. 10. super illud aut sūmis referēs annosam mōtib. ornum.

Cuiusmodi erat quam memorat Io. Fracta in ingenioso suo Meliteidos Poemate, vbi cecinit.

Entrò nel ventre del TARLATO Cerro
Con lungo studio, e col tagliente ferro.

Fracta Meliteidos cant. 8. st. 34.

Non adeò tamen primis huiusce Plantæ proprietatibus nitemur, vt intactas pertransiri patiamur poeticas translationes; quibus mediatè Cerrus & *Bellax* esse reperitur, & *Mauortia*, dum lanceis conficiendis aptissimam materiam suppeditans, in sanguineos Martis vsus cedere non perhorrescit. Sic ad rem Tassius Italicæ Poeseos splendor lucidissimus metaphoricè nobis affulsit.

Così dice, e premendo il LVNGO Cerro
D'vna gran Lancia offre la gamba al ferro.

Quæ varios quoniam innuunt Cerri vtilitates Epitheta, de Varijs eiusdem Arboris Vsibus loquemur.

A

VSVS IN VARIIS.

Radicibus reguntur Arbores, quibus Regias hæ referunt acceptas Dotes; hinc Cerrus radicibus nititur, quæ regulorum superant venenositates; nam ex earundem Cerri radicum sectarum tessellis compactis cyathi componuntur, qui pro instrumentis potûs vsurpati, securitatem contrà venena propinant. Cerrinorum calicum mentionem fecit Plinius, & pro comitiali morbo extirpando scribit, quod *Vulturis quidam pectus humano satiatum cadauere bibendum censent, & in Cerrino calice*. Ex ligno Cerri, quod candicat, & cum soliditate ingenti laxum quoquè est, fiunt arcus eiaculatorij, qui contumaciter debent esse flexibiles, & duri. In Ædificiorum structuris, vbi ligno opus est fortissimo, & in directum onera sustinente, atque ad asseres valuarum componendos Cerrum commodissimè, & vtilissimè accersendam esse docent Architectores; quæ rudis melior est reliquis lignis, etiam in pauimentorum constructione, si duplex ordo ponatur tabularum clauis frequentibus fixus; ea enim exquisitè laborata improbatur à Teophrasto. Nec nisi commodè in partem structuræ genericè proponi poterat Arbor; quæ in totum Ædificij indiuidualiter venisse traditur ab Fractense superius memorato Poetâ. Ex antiquissimâ siquidem, & inusitatæ molis Cerro, quæ cariè præ vetustate ad radices contractâ, capacem hominis cauitatem aperuerat, domicilium sibi, & sacellum excauauit Eremicola ille, qui Ricardi de Sancto Bonifacio Comitis filium ab naufragio seruatum, instituti non minus, quàm vegetantis tugurij hæredem habuit. Quippe sic apud Poetam iste loquitur.

B

L. 30. c. 10

Clusius rar pl. H.

Car. Steph. Agric. l. 6. cap. 16.

Daniel Barbarus in comm. lib. 2 Vitr. cap. 9.

Vitruu. l. 7. Archit. c. 1.

Ne, come fosse quel Tugurio, posso
Già tralasciar, da merauiglia spinto;
Quest' era vn verde Cerro, antico, e grosso,
Che non l'haurian dieci persone cinto.
E sol da zelo, e da pietà commosso
Vn Sacerdote, già molt' anni estinto,
Entrò nel ventre del tarlato Cerro,
Con longo studio, e col tagliente ferro.
E tutto euacuò l'interno legno,
Fin presso la Corteccia, e à l'alto groppo,
Vi cauò molte luci in bel disegno,
Dopo gran tempo, e faticoso intoppo.
Vols' anco trapassar del nodo il segno,
Ch'era l'albergo primo humido troppo,
E tanto sopra quello, e taglia, e spiana,
Che forma vn' altra stanza allegra, e sana.
E tosto imbianca quel capace ventre,
Di pietre cotte, con bagnata polue;
V'erge vn' Altare, e DIO ringrazia, mentre
Conforme al voto suo, quel voto solue.
Non vieta poi, ch'il peregrin non v'entre,
Che tosto i lumi d'ogn'intorno volue,
Per saper bene presentar l'esempio,
Del mostruoso, vegetabil tempio.

Ioannes Fract. in Poemate inscripto la Malteide. *Cant. 8. st. 30. 31. 32.*

C

D

Nec minus quàm Cerri lignum ab Architectis, Cerrini Carbones ærarijs ab fabris laudantur. Sunt enim vtilissimi, quià non ità facilè consumuntur vt alij, licèt transiliant, & scintillent atq; cum desinente flatu protinus extinguantur, parumq; resoluantur. Hyginus ait manubria sarculorum, aliorumquè rusticalium instrumentorum optima ex Cerro fieri. Fullonia tandem Ars Cupulis, seù Calicibus glandium Cerri ad inficiendos atro colore pannos frequentissimè vtitur vice Gallarum, quamuis Cerrina hæc materies Vallonia dicta tincturam dilutiorem, & fugaciorem efficiat. Ipsa verò Glans saginandis suibus commendatur. Duram tamen facit carnem, ideò Faginæ Glandi postponitur. Quamobrem in suum hanc sententiam contulit Pomarium Reusnerus.

Theophor. H. pl. l. 3. c. 10.

Symphor. Hort. l. 18. c. 10.

Plico dell' Arte del tingere *l. 2.*

Sagi-

In Pomar. Poet.

Saginans porcos solidam Glans Cerrea carnem,
Sed duram (præstat Fagea nempe) facit.

Interim autem Mystica, & Moralia, Symbolicæquè aliæ Cerri obseruationes quantumuis pauculæ nos fugere minimè debent.

E

MYSTICA, MORALIA.
Hieroglyphica, & Symbola.

Tract. 17. expos. euāg.

SOlitudinem menti necessariam esse cum docuerit nos Diuus Augustinus, in mentem nobis reuocauit Cerri Arboris solitudinem consideratam moribus non parum posse prodesse; per illam enim à vanitate, mundanisquè à fabulis auertimur, & ad solum Deum contemplandum, illiquè soli inseruiendum inducimur: quam quidem rectissimam nostræ mentis intentionem nobis repræsentat Cerrus Arbor in solitudinibus nascens, rectissimo, & excelso caudice constans. Nec alio fortassis, quàm hocce mystico fine motos fuisse crediderim illos, qui Cerrum pro Emblemate laudabili Virtutum erexere, cum hac adiectâ inscriptione PAVCIS LEGIBVS. Nam ex sententiâ Menandri Bono viro paucis legibus est opus. Sic & pro irrefragabili veritate habemus apertissimum à duobus tantum præceptis totam legem pẽdere, itaut, quemadmodum Cerrus Arbor solitariè viuit in locis penè inaccessis, nullâ indigens culturâ, sic Bonus vir, corde rectus, & alienis minimè se immiscens rebus, omnibus tamen opem fert libentissimè in omnibus. Sicq; immensum legum Oceanum intrà simplicissimam Dilectionis diuinæ, & Proximi sui Legẽ concludens paucis dici potest quod egeat Legibus. Huc accinebat culta Legati nostri Musa, quum è Cerro Emblema instituens, ex naturâ istius Arboris habuit quo probaret ET IN SYLVIS RECTVM, subintellige adinueniri. Habet enim

F

Ap. Stob.

L. 2. Emb. 7

Quercubus assimilis, nigrantesquè hispida Glandes,
Cerrus inaccessis Alpibus alta viret.
Ampla comas, hilaris speciem, rectissima truncum
Calcat radicum Tartara cæca pede.
Nec tamen vt longo surgat nil stipite curua,
Cultricis quicquam nouit egere manûs.
Sponte suâ crescitquè teres, rectamquè figuram
Effert, & , flecti nescia, seruat anus.
Sunt quoque, qui norunt quàm rectè viuere, quamuis
Editi in incultis sint sine lege iugis.

G

Apud Stobæum orat. 54. In Hydria ap. St. or. 56. Seneca in Hippol. act. 2.

Auream propterea solitudinem vocabat Amphides Græcos inter Philosophos non contemnendus. Suauissimam eandem prædicabat, ijs præsertim, qui prauos oderunt mores, Menander. Inculpatam hinc nobis Cerrus cernere mentaliter facit vitam, nam liberum Hominem, minimè auarum, nec ambitiosum, & ab omni prorsus inuidiâ liberum mysticè refert, cui Seneciana illa poterunt applicari carmina.

Non alia magis est libera, & vitio carens,
Ritusquè melius vita, quæ priscos colat.
Quam quæ relictis mœnibus syluas amat,
Non illum auaræ mentis inflammat furor, &c.

Iustin. st. l. 1

H

Gell. l. 6. c. 8 Max. ser. 3.

Hæc Cerri solitudo, idest à periculosâ quauis consuetudine subtractio toruam potest excœcare libidinem, quod clarissimè patet duorum maximorum Regum exemplo Cyri nempè, atque Maximi Alexandri. Ille à conspectu Pantheæ captæ, quæ insignis erat pulcritudinis, voluit abstinere. Hic Darij filias, & vxorem eiusdem formosissimas, nec oculis attingere voluit, & sic ambo Cerri solitudine in hac saltem re gauisi, magnam virtutis laudem sunt promeriti. Et hæc, licet pauca, de Cerro satis sint dicta; Ilicem modò Arborem comprehendamus.

VLYSSIS ALDROVANDI
PATRITII BONONIENSIS
DENDROLOGIÆ,
Libri Primi, Tractatus Secundi
CAPVT IV.
DE ILICE.

NOMINA, ETYMON,
Denominata.

LEX Glandiferarum quarta, ſyluam ſola facere potens, ob vaſtam non ſolùm magnitudinem, ſed ob inſuperabilem ferè vetuſtatem πρῖνος græcè nuncupatur, quià duriſſimum illius lignum non niſi ſerrâ, quæ græcè dicitur πριων, ſecari poteſt. Hanc Arborem Latini dixerunt *Ilicem*, ab *electo*, vt vult Iſidorus, quod eius fructum homines primum ſibi ad victum elegerint; ſiuè ab *Ilithyâ* fortè, quæ parturientium habebatur ab Ethnicis Dea, hoc eſt Iunone, ſeù Lucinâ, & Feroniâ; decebat namquè Regiam, & diuitem purpuræ Arborem hanc Iunoniam dici

Diues vbi ante omnes colitur Feronia luco.

Hocquè Etymon magis placet quàm aliud apparenter ingenioſum, quod Goropius adducit, cum dictam affirmat Ilicem ab *Eel*, vndè fit *Il*, & *Eic*, quod in ſuâ linguâ *Nobile*, & *Robur* ſignificat. In hoc inquam ingenioſum, cum verum ſit maximam inter Robora nobilitatem Ilici competere, *quandoquidem nisì alias haberet prærogatiuas*, ad hoc vt nobilis foret, longè ſufficeret vtiliſſima Cocci productio; ſed huic Etymologiæ ſtare non poſſum, cum mihi non videatur antiquior Germana, quàm ſit Latina lingua. Quod ſi verum foret, poſſent etiam aſſignari Scriptores inter Antiquos, qui aut hoc dicerent, aut alios eiuſdem nationis, & linguæ Scriptores nominarent. Primam igitur magis quadrare dicendum eſt, quâ Iſidorus *Ilicem* vocauit à verbo *eligo*, quod ad victum fuerit electus illius fructus, qui multas refecit nationes, vt teſtatur Plinius. Italicum illius nomen eſt *Elce*, atque etiam *Leccio*; apud Hiſpanos Arabicam Maurorum linguam imitatos *Eleſina* vocatur *Enzina*, & *Enzinella*, *Anziaheira*, & *Coſcoia*. Apud Aragonios *Lezinero* eadem indigitatur. A' Gallis nomine *Geuſe*, & *Eouſe*, & *Cheſne verd*. Germanicè *Steckeyken*, & *Eingattung*, & *Stechpalmen*. Hebræis *Sina* voca-

Hiſt. Lugd. l.1.c.4. *Plin. l.16. c.44.* *Ruel.l.1.de nat.ſt.c.88.* *Th.H.pl.l.3 c.16.* *Dioſ.l.4.c.48.* *Symphor. Hort.l.26. c.17.* *Virg.4.Æn* *Sil.l.13.* *In Hiſpan. l.6.pag.96.* *L.14.Etym 66.Pl.l.16.* *Cluſ.rar.pl l.1.c.15.* *Rob.Conſt. in Theoph. l.3.c.16.* *Bellon.l.16 obſer.c.44.*

D

vocari dixit Goropius, & indè *Sinai* Monti nomen eſſe, indèquè fluxiſſe Arabicum, Hiſpanicum, & Aragonicum Ilicis nomen prædictum; & quoniam Ilicis duæ traduntur in genere differentiæ valdè eſſentiales, nimirum ſpinoſo folio, & ſerrato tantum, & hæ ſubdiuiduntur in alias, quarum aliquæ fortè ſunt minus eſſentiales, hinc multa emergunt nomina. Prima folio viret non multum ab Oleis diſtante, molli, & minimè aculeato σμίλαξ Smilax Arcadum, & *Phellodrys* ab aliquibus dicta, de quâ Plinius, & Theophraſtus verba fecere, cuius Glandes ἄκυλα Acyla nuncuparunt, quas Hiſpani *Bellota*, ſeù *Abellota* maluerunt appellare. Secunda, hoc eſt minor Ilex *Coccigera Aquifolia* Prouincialis Plinij, quam Ruellius in Galliâ vocari ait *Hous, vel Houſſon*, & Cocciglandifera eſt aculeata à quibuſdam *Phellodrys Coccifera, Ilex Aquifolia* Plinio, Dioſcoridis κόκκος βαφικὴ, cuius grana adnata folijs, & ſurculis rotunda, parua, rubentia, ſanguineo colore plena, nobiliſſima ſũt Quiſquilia, ſeù Cuſculia, quod granum κόκκον φοινικῶν Arabes dixere *Chermes*, officinæ autem *Granum tinctorium*, in quo vermiculus naſcitur *Scoleccium dictus*, qui Chermeſino colori materiam præbet, quem *Scarlatum* aliqui vocant, illequè non ſolùm pulchritudinis autor eſt in arte Fulloniâ, ſed in medicâ quoq; ſalubritatis eſt non modicæ fabrefactor in celebri confectione illâ Pharmaceuticâ, quam *Alchermes* dicunt. Hic Iliceorum Granorum fructus tinctorius κόκκος βαφικὴ, nam βαφὴ eſt tinctura, à Galatis, qui ſuper Phrygiam ſunt, patrio Idiomate *Hys* appellatur, vndè *Hyſginum* à Plinio memoratum, & à Vitruuio in hunc modum loquente, *fiunt etiam purpurei colores infectâ cretâ Rubiæ radice, & Hyſgino*. Hæc autem Arbor Coccigera, vt feracior euadat apud Hiſpanos decurtata colitur *Caraſca* dicta, & reſpectu Cocci vermigeni *Coſcoia*, & *Grana de Tinctoreros* nuncupata; quæ grana Galli *Vermillon*, & *Graine d'eſcarlate*, Sclaui *Ceruack*, vel *Cheruak*; Arabes *Karmes, Cramezyn*, *Scaerlakeri*, vndè Italicæ voces enatæ ſunt *Carmeſe*, *Chermiſi*, e *Chermiſino*, e *Scarlatto*, e *Vermiglio*. Tanta ſemper fuit apud omnes gentes, & ſcriptores famigeratiſſimi huiuſce grani conſideratio, vt innumeras inuenerit nomenclaturas, cum Hebrei ipſum *Schani*, & *Thola* vocauerint; Cretenſes *Gazoprinon*, Arabes *Lacca*, *Barrith*, *Karmen*, *Tolaite*. Galatæ *Liyg*. Vitruuius *Hize*; Rhaſis *Kionon*. Pandectarius *Kemes*. Arnaldus de Villâ nouâ *Rubrum Granum*. Bellonius *Dud*. Ab hac Arbore, quæ vt dictum eſt Græcis πρῖνος nuncupatur, multi Præneſtè dictam volunt mediterraneam Latij Vrbem, Leandro Alberto *Pilaſtrina*, nunc *Paleſtrina*, quæ propter Ilicum multitudinem ibì naſcentium, vndè nectebantur Coronæ, quas Ciuicas appellabant, dicta fuit aliquando *Polyſtephanus*, multarum ſcilicet coronarum materiam præbens. Huc alluſit Georgius Fabricius Poeta Germanus, qui ſic in ſuo cecinit Itinerario

-----Tua Cæcule regna,
Nomen ab Ilicibuſquè tenens Præneſte venimus.

Familia *Ilicea*, ſeù ab *Ilice* dicta cum per ſe ſit celebris, & Mons *Ilicinus* non ſit incognitus, cumquè Iliceas circà denominationes, earumquè deductiones ſatis immorati ſimus ad reales deſcriptiones ordinatim procedere nobis eſt animus, quare

--- Alta ſyluas forma vernantes alat.

FORMA, DESCRIPTIO.

QVaternis Fructibus Ilex fœcunda, Glande ſcilicet, Cocco, Viſco, & Hyphear, quibus in longam quoque oneratur hyemem, Mali, aut Pyri magnitudinem ſuperat, & Roboris vaſtitatem æmulatur frequentibus, & elatis ramis, licèt non latiſſimè diffuſis, ex quibus tenuis, & capillaceus muſcus cinericei coloris quandoque dependet; folioquè viret perpetuò aculeatæ plus minuſuè circumferentiæ, ſupernè viridi, inferius candicante, guſtu adſtrictorio, & figurâ oblongiuſculâ, ad orbiculatum tamen tendente, illiuſquè conditionis, vt in adultioribus Arboribus plerumquè appareat ſine aculeis. Ea multis ſub initio germnationis annuæ oblongis in ſuperiori ramorum parte Iulis ornatur, qui in flauos, & muſcoſos floſculos polline quodam, & tenui puluere perfuſos explicantur, à quibus floribus omninò inutilibus tanquam germinationis luxurioſæ ſuperfluitatibus non exoriuntur glandes, quæ quernis quidem ſimiles figurâ, ſed magnitudine longè inferiores, nigreſcentes, quandoquè ante

Matth. de Lobel. in obſ. ſtirp.
Gorop. loc. citato
Tragus l. 3. cap. 54.
Lib. 16. c. 6.
t. 3. H. nat. cap. 16.
L. 4. c. 48.
Plin. l. 24. capit. 4.
Id. l. 9. c. 41
Vitruu. Archit. l. 7. c. 14.
Pl. l. 8. c. 8.
Ex Agric.
Io. ſt. Matth.
Villan. 385
In deſcript. Italiæ.
Seneca in
Conſtant. Cæſ. agr. l. 1 c. 4.
Cluſ. rvr. pl. l. 1. c. 15.
Bauuh. H. vn. pl. l. 7. c. 3. vol. 1.
Plin. l. 16. cap. 15.

E F G H

A tè maturitatem, & Gummi quoddam calidum virtute, atque sapore non ingratum fundentes, quarum Glandium medulla candida, firma, dulcis. Arboreus est plantæ Iligneæ cortex leuior quàm Quercûs. Ligni viscera interiora dura, spissaquè admodum sunt, itaut osseam præseferant naturam; cuius matrix conspicua valdè est, crispaturq; velut Aceris, & id eò magis euenit ex arte, si decurtetur Arbor, seù castretur. Radice maior Ilex est profundâ, altâ, multiplici. Minor Ilex vnico arborescit quidem caudice, sed sæpius fruticans plures ab radice Stolones emittit, circà quos folia oblonga, angulatim aculeata, & spinosa, quemadmodum folia Agrifolij simpliciter bacciferæ; illius ramulis Grana (quæ ipso Vere spirantibus fauonijs incipiunt apparere, & in Iunio maturant) hoc est Cocci sinè pediculis adhærent, colore primum Albido, per maturitatem verò Cinericio, eruiliæ magnitudine, in quibus exigui Vermiculi gignuntur; Glandem, si quando profert, pusillam gignit calici spinoso, & echinato inhærentem, gustu amaram; ipsaquè auctore Theophrasto radices valdè productas in imo iacit.

Plin. l. 16. c. 40.

Dodon. Pē-pt. 6. lib. 4. c. 4.

L. 1. H. pl. c. 15. & l. 3. c. 16.

Phellodrys autem, quæ Ilex fæmina quibusdam habetur, natura est huiusmodi, ipsa est semper virens, mollior, & sublimior Ilice propius dicta; durior, & spissior Quer-B cu; colore ligni decorticati candidior Ilice supradictâ, fuluior sed Quercu, folio similis ambabus, verum maiore quàm eadem Ilex, minore quàm Quercus, & fructum quoad magnitudinem hac minorem, illa maiorem ferens, supradictarum subdiuisarum in specialiores differentias Ilicum formæ particulares, & descriptiones apud Ionstonum habentur in tabulis æneis, ibi est videre Ilicem Cocciglandiferam spinosam; Ilicem non aculeatam folio rotundo, molli, modicè sinuato; Ilicem non aculeatam folio oblongo serrato; Ilicem non aculeatam folio rotundo, ramis floridis; & Ilicem Bauuhini variè ludentem in folijs; Phellodrym item Muricatifoliam; Phellodrym nigricantem Latifoliam, incisuris spinosis; & Phellodrym candicantem Angustifoliam serratam. Agrifolium tandem Ilex scilicèt aculeata Baccifera folio sinuato Ionstoni, atq; ea, quæ echinatam habet folij superficiem, ex Iac. Cornuto. Arbor est Iustæ magnitudinis præ soli genio, & quandoquè inter frutices numeratur etiam paruos; caudice est, & ramis lenta, externè virescens, sed intrà pallida est, odoris dum auellitur non boni; materie potitur solidâ, ponderosâ, quæ aquis mergitur, perpetuâ fronde splen-C didè virente, & admodum aculeata, adeò vt ex Indis nouissimis obseruationibus habeatur reperiri quandam illius speciem, quæ non solùm in ambitu, sed in foliorum area quamplures horridos gerat aculeos, & pro sepimentis fortissima sit, lignumquè ad vectes componendos vtilissimum; Flosculos Luteos emittit quatuor foliolis, & totidem apicibus constantes, quibus succedunt paruæ Baccæ vmbilicatæ, rotundæ, rubræ, ingrati saporis, cum seminibus intus quaternis, oblongis, triquetris, striatis. Nos duas dabimus peculiares species Ilicis non descriptas ab alijs, quarum icones hisce nominibus notatas inter innumerabilem tabellarum vix delineatarum inueni congeriem asseruatas in publico Musæo Illustrissimi nostri Aldrouandi, scilicet Ilicem Coccigeram Glandiferam ex Cephaloniâ; & Ilicem Aquifoliam, producentem grana ex Mysiâ, id distantissimæ magnâ ex parte Patriæ effecere. *Patria feliciter agens fortunatum semper altius prouehit* vt ab Atheniense Tragico scribitur Vate. De Patrijs igitur Ilicis Arboris varijs agatur. Non parum cōferre Patriam pro differentijs Ilicum varijs habendis nos docet Plinius his verbis. *Ilicis duo genera. Ex ijs in Italiâ folio non multum ab oleis distant, smilaces (* milaces in antiquo codice*) à quibusdam Græcis dictæ, in* D *Prouincijs Aquifoliæ. Ilicis Glans vtriusq; breuior, & gracilior, quam Homerus Acylon appellat, eoq; nomine à Glande distinguit. Masculas Ilices negant ferre, &c.* & quia subit varia discrimina Ilex, in quibus dijudicandis non modicæ inter Auctores difficultates, & dubia non pauca exurgunt; cumq; fœcunditatem, vel infœcunditatem à loco acquirat natali Arbor eadē Ilicis, proprietates quoq; locorum attendēdæ; hinc rationabiliter denominari poterunt à Patrijs varijs Ilices; vt Narbonensis Ilex à Lugdunensi chronobotanico, Hispanica à Clusio; Garanotij Luci Monspeliensis Aduersariorum, &c.

In Tabulâ æneâ 63. & 62.

Bauh. Hist. vn. pl. l. 7. c. 3.

Ionston. l. 4. c. 4.

Cornut. H. pl. Canad. c. 68.

Symphor. Hort. l. 29. c. 2.

Euripid. in Philoct. or. or. 38.

Lib. 16. c. 6.

Theophr. 3. H. pl. c. 5. & l. 5. c. 5.

H. Gen. pl. l. 1. c. 4.

Cl. l. 1. c. 15. rar. pl.

Adu. p. 431.

Ilex Coccigera Glandifera ex Cephaloniâ.

Ilex Aquifolia producens Grana ex Mysiâ.

E

LOCA NATALIA.

NON vbique viuit, neque omnibus in locis fructificat, & maximè Coccum, Ilex; nam vt obseruauit præclarissimus Clusius, ijs solum prouenit in Regionibus hæc Arbor, quæ Mari Mediterraneo alluuntur, & magno Solis Ardore torrentur, in quibus locis Montes amat secundùm Ruellium, cui adstipulatus Iustulus Spoletauus cecinit.

De nat. st. l. 1. c. 13.

Iustul. Spol. lib. de Croci culturâ.

Ilicis, hic, densæ nullo non tempore Montes
---- Fronde virent.

Neque Conualles respuit. Coccum autē in Galliâ Narbonensi, & in Hispaniâ Carolus Clusius optimum obseruauit; deque modo eundem colligendi apud Prouinciales egit Quinqueranus. Creticum Petrus Bellonius Cocci, & vermiculorum eius prouentum diligenter est prosecutus: de cuius exactâ cognitione, an Antiqui gloriari potuerint dubitat doctissimus Bodeus, licèt legantur apud Theophrastum hæc verba de Ilice, & illius grano *Fert præter Glandem granum quoddam puniceum*, qui color sumitur pro rubro splendente communius loquendo, potestque dari Coccus alio perfectior, & pulchrior in colore, tum naturâ simpliciter, tum adiumento Artis. Coccum tinctile, seù infectorium laudauit plus, minusuè iuxtà diuersitatem locorum natalium Dioscorides dicens *optimum gignitur in Galatiâ, & Armeniâ, deindè Asiâ, & Ciliciâ, vltimum ex omnibus Hispanicum.* Hinc Nicolaus Reusnerus in Poetico suo Paradiso contulit:

P. rar. pl.

L. 2. de laud Prouinc.

1. obseruat. cap. 17.

L. 3. H. pl. c. 8. & c. 16.

L. 4. c. 3. 9.

In concisis recensionib. Aduersar.

F

Coccina sanguineo pinguntur pallia Cocco:
Muricis hunc Galatæ dant, Cilicesque loco.

Verùm Sardiniense pessimum recentiores deprehenderunt: minoris in Barbariâ valoris. Petrus Pena, & Matthias de Lobel in Italiâ quoque nasci Coccum affirmant, Matthiolumquè nimiæ arguunt oscitantiæ; sic eni n hi scribunt. *Frequentissima hæc humillima Ilex, cum plerisque Italiæ locis, tum præsertim in Hetrusco, Romano, & Senensi finitimo agro, locis Monrosis, Glareosis, Sterilibus, inter varias Ilices, Smilaces asperas, Terebinthos, Lentiscos, vbi etiam, tametsi paucæ, & parum, nec quotannis, tamen nonnullæ Coccum ferunt. Sed quià minus coccinum, & paucum, citòque euanescens partim ignoratur, partim negligitur. At in Galloprouinciæ Arelatensi planitie patentissima, solibus æstiuis rotunda, squalida, glareosa, lapillis, silicibusquè constrata, & Frontignanæ, Narbonæque maritimis hanc legunt mense Maio, annis adeò æstuosis, vt totum semestre nihil penitus pluat. Valet singula libra Cocci interdum vicenis assibus gallicis.*

G

Theophrast l. 3. H. pl. c. 18. Plin. l. 16. c. 8.

Phellodrys autem, hoc est Ilex fœmina, & mollior minimè coccigerâ, sed solùm glandifera multis nascitur in locis, in quibus Ilex alia non prouenit, cuius in operibus lignosis est succedanea apud Lacedæmones, Elios, Dores, de quâ in historiâ Suberis. Agrifolium tandem copiosè crescit frigidis in Regionibus, vt in Angliâ, Germaniâ, & Galliâ, nam ægrè viuit in alsiosis, & calidioribus locis, persimilis est Ilici coccigeræ primæ, in folio tantum, non autem in reliquis, quià non est glandifera, sed baccas fert Kermes quidem, asparago concolores, verum mir in è colorantes, atque minimè gratas gustui. Ilex, quæcunque tamen, ciuilium, & obsidionalium quoque diù materies coronarum, Vrbe ipsâ Româ vetustior in Vaticano fuit titulo literarum etruscarum in ære incisarum nobilissima. Tres item apud Tiburtes tempore Plinij extabant Ilices, quæ Tiburto conditore illius ciuitatis vetustiores erant, apud quas inauguratus fuisse scribitur idem Princeps, eumq; tradunt filiū Amphiarai, qui apud Thebas obijt vnâ ætate ante Iliacum bellum. Præterea Lucum propè, qui erat in suburbano Tusculani agri colle Corne appellato, inquit Plinius, Ilex viuebat, & ipsa nobilis 35. pedum ambitu, caudiceque decem Arbores metiens, singulas visendæ magnitudinis, syluamquè sola faciebat, itaut dici quoque valeat Natalia Ilicis Loca non omninò inhospita esse habenda; in quâ significatione Ilex ipsa Mysticis, & Moralibus locum quoque dabit in seipsâ.

Pier. Valer. Hiero. l. 51. Plin. l. 16. c. 44.

Volater. l. 26. Philol. L. 16. c. 44.

H

A

MYSTICA, MORALIA.

Cocciger æ, Glandiferæque Ilicis omnifariam sumpti fructus Diuitias, atque Delicias Mundi huiusce referre videntur ob pretium cocci, præcipuè, atque illius coloris pulchritudinem, quibus tamen vti debemus, vt hæ ordinentur ad longè maius Bonum, hoc est ad Bona spiritualia, atque cœlestia, pro felicitatis ipsius assecutione, non autem vt nostros immediatè vertantur in vsus; nam quis, nisi Epicuri de grege cœnoso porcus glandes vorabit? quis coccis illis integris vestes exornare, & venustare posse contendet? Ilicis radices profundæ, virum perfectum designant, qui firmissimas fidei radices profundè iecit. Durities corticis Viri probi vestium vanitates, atque curiositates molliores excludit; Rotundi stipites, crebri rami, vmbrosæ frondes, materiei soliditas in Ilice Hominis inculpatè viuentis laudabilem facilitatem, plura opera bona, exempla virtutum omnium; atque patientiam patefaciunt. Nec minimum confert ad Mysticam hanc Doctrinam solers illa Goropij consideratio, cum animaduerteret, ac disertè admodum, & multis fretus rationibus ostenderet Rubum Moysis Ilicem fuisse; quod eò magis probabile videtur, quià per vocem *Sina* Hebræi intelligunt Arborem, eamque maximè desertis in locis prouenientem; quod competere non potest *Rubo*, qui non Arbor est, sed debillimus suffrutex. Nec in desertis, & aridis montibus prouenit, sed tantum in lætissimis, & humectis locis ad fossas, & aggeres agrorum. Benè verò conuenit Ilici, quæ Arbor est, & procera quidem, ac desertorum incola, cum saxosas Alpes admodum amet. Ex hac porrò consideratione habetur quod D. O. M. Populum suum Pharaonicæ seruituti subtracturus ex Ilice ardenti, sed non comburenti, tanquam è suæ Diuinitatis suggesto præcipiebat, ab Ilicis qualitatibus addiscendam esse summam Animi virtutem. Ab eius nempè firmitudine, & durabilitate constantiam, & Animi fortitudinem in omnibus, & in statu præcipuè seruili, in quo erant Hebræi; Sic enim, & longè prius ipsorum Patriarcha Ioseph in sua captiuitate dixerat, cum duro carceri mancipatus esset.

B — *Hispanicor l.6.pag.44.*

C

Nam si me afflictem, quid mihi
Lucri sit? nonnè eadem sunt ferenda nolenti tamen?
Quodcunque Deus ille facit, ferendum est æquo animo, cur
Pugnare, & frustraneum, & impium iuxtà est.

Cornel. Crocus Amsterlodamensis in Ioseph. comedia sacra act. 3. sc. 2.

Et per hoc, quod in aquâ demersum penè lapidescat Ilicis lignum, instituendi erant Hebræi, quod licèt in aquâ, & fluxu tribulationum positi essent, non tamen ibi putrefieri debebant per impatientiam, vel aliud peccatum, sed maiorem constantiæ firmitatem adipisci, & hoc pacto leuissima illis vita fuisset seruitus, dum

Præter culpam, & peccatum nihil homini accidere potest graue.

Id. act. 1. sc. 5.

Quoniam verò materia hęc amplissima est, & Augustissimæ plena Maiestatis, ideò sufficiet illam innuisse, cum satius sit ipsam deuoto silentio transire, suo cuique iudicio, & arbitratu relicto, quam breuibus arctare studentes, tot sacrorum Interpretum versioni non stare; sed ad clarius, pulchriusque de Ilice mysterium accedamus, & cum Clarissimo, Doctissimoque Sacrarum Scripturarum expositore P. Sherlogo, auctoritatem Regum Sapientissimi Salomonis, in Canticis Canticorum Labia Sponsæ coccineæ vittæ comparata Ilicis fructui, cocco nempè optimè comparari, cuius moralizatio præsentis accommodatissimè est loci. Sic igitur infit Sherlogus, post exactam secundum Botanicos Cocci declarationem. *Quare ap. Isaiam æqua est de vtrisque ratio cap. 1. vers. 18. si fuerint peccata vestra, vt coccinum, quasi nix dealbabuntur, & si fuerint rubra, quasi vermiculus, velut lana alba erunt. Quo ex versu, & id manifestatur quod nostro instituto præcipuè accommodum est rubro, atque sanguineo fuisse colore: Rubra inquit, quasi vermiculus: & certè eam ob causam ad pugnam ituri coccinea induebant sagula. Sil. lib. 9.*

D — *Volum. 3. vestigatione 28. sect. 3. cap. 4.*

--- Humeroq; refulget Sanguinei patrium saguli decus.

Et quoniam effuso cruori sanguineus coccini germanus erat color, aut visu amictus accenderentur ad martem, vt insinuat Valesius in sacra Phil. cap. 82. aut nè vulnerati ab hostibus ad stillante in sanguinem deficerent animo, & viribus, celabatur quippè tunicæ similitudine, vt putat Alexander Neapolitanus lib. 1. Genial. cap. 20. quod olim ab Isidoro

sidoro Hispalensi traditum est in originibus l. 19. c. 22. Rufata, quam Græci Phœniceam vocant reperta est à Lacedæmonijs ad celandum coloris similitudine sanguinem quotiens quis in acie vulneraretur, nè contemplanti aduersario animus cresceret. Hac sub Consulibus Romanis vsi sunt milites, vndè etiam Rufati vocabantur: ijsdem ornatas Chaldeorum legiones hanc quidem ob causam ex cap. 2. Nahum vers. 3. viri exercitus in coccineis, arbitrati Cornelius, & Sanchez, Roa singular. part. 1. lib. 1. cap. 2. ad incutiendum contrarijs Turmis metum in coccinis sanguineos processisse opinati Io. Ferdinandus in Thesauro, verbo coccus, num. 7. Augustin. de Quiros in Nahum. qui erudita multa congerit: Equidem pugnæ signum Tunicam Rufam fuisse hasta extensam, ibidem Isidorus monet, quod latius comprobat Iustus Lipsius lib. 4. de militia Romana dial. 12. Sed an rubra Purpura? huius autem ad coccinum tantam esse similitudinem (licet quidem marina sit purpura, & Piscis donum, teste Plinio lib. 9. c. 36. terrestris verò coccus Arborum partus, sicut ostendimus) vt pro alio alterum reciprocetur, contendit Bodæus lib. 1. Miscell. c. 8. ideò promiscuè ab Euangelistis, nunc indutum Saluatorem chlamidem coccineam memoratur, vt apud Matthæum cap. 27. vers. 31. nunc purpuream Marci cap. 15. vers. 17. Ioannis c. 19. v. 2. adstruunt Toletus, & Ribera in Ioannem, Maldonatus in Matthæum, Iansenius concordiæ cap. 142. &c. sed quoad Euangelistarum conciliationem spectat eleganter cogitasse visus Antonius Honcala canonicus Abulens. Opere de sanctâ Cruce, quod Stauricum nominauit, videlicet chlamidem illam duplicis tincturæ fuisse ex purpurâ nimirum, & cocco simul, &c. nota 2. longè diuersum esse vtriusq; colorem, purpuram quippè tristiorem, subnigricantem, deniq; violaceam. Coccum ardentem, & splendidè rubicundum. Flagrat color ipse, atque ignescit. *Silius lib. 17.* At contrà ardenti radiabat Scipio cocco, *rubicundi, & sanguinei coloris multò clariorem, acutioremque esse in coccinis lucem, spiransque omninò, & viuidum iubar statuunt Abulens. in capite 35. exod. quæst. 1. &c. Seranus l. 2. in Iosue, quæst. 21. in cap. 2. qui Hebræâ voce, qua coccus significatur, hoc iudicari augurabatur Schani, id est acuere, quod purpuram incendat, & aeuat superducta illi, quanquam de Cocco bis tincto dictionem eam communis interpretaur sententia. Io. Ferdinandus in Thesauro, in verbo coccus numer. 1. purpura amplius fulgere coccum docet; pulchrè igitur commendaturus Labia sponsæ coccinea expressit. Rubor enim oris maxima laus, & quo flagrantior, eò venustior.* Hactenus Sherlogus, cui nihil addendum duxi, cum ille supremum Mysticæ, & Moralis huiuscè Doctrinæ tetigerit apicem. Locus tamen nobis remaneat eandem Ilicem pro Hieroglyphico, & Symbolo tum sacro, tum Profano assumendi, vt Doctiorum Virorum Senatus hac eâdem ornari possit *Ipse serenata succedens fronte Senatus*
Splendidus in Cocco, serumque in Vellere, & Auro.

Publ. Frãc. Modest. in Geneth. Fr. Franciæ Regis Fil.

HIEROGLYPHICA, SYMBOLA, Emblemata.

ILex non in Auras tantum, sed in Aurum, & Æra sese pretiosè diffundens, varia quoque, & nobilissima significata diuitiarum, tum corporis, tum animi industrijs, & studiosis omnibus viris poterit comparare. In nummo Antonini Pij Imperatoris sus cum porcellis conspecta sub Ilice fertilitatis innuit symbolum;

ANTONINVS AVG. PIVS P.P.
TR. P. COS. III. IMP. II. S. C.

Nam fœtuum feracissima hæc bellua, vt ex Virgilio,
Littoreis ingens inuenta sub Ilicibus sus
Triginta capitum fœtus enixa, &c.

Virg. Æn. lib. 3.

Sub Ilice pasta, quæ fœcundissima syluarum est Arbor, omnigenũ videtur opũ ostendere incrementum; cuius Arboris fertilitatem Reusnerus elegantissimo hoc Tetrasticho celebrauit. *Fortius vmbrosâ nihil, aut fœcundius vnquam*
Ilice, quæ viscum nobile fronde parit,
Et præter Glandem fert Coccum læta rubentem,
Et folijs semper frondet amœna suis.

Io. Bod. in Theophr. Ap. Bauh. in H. vniu. pl. l. 7. T. 1 Reusner. l. 4 Emblem. 1.

Etsi

A Etsi naturalibus fabulosa possunt apposite necti, non aliâ de causâ Ilex sola, nec Arbor alia ramum aureum, quo facilis, & tutus viuenti Dardanio foret ad manes inferos descensus, protulisse ficta est à Virgilio, nisi vt hoc pariter pacto fertilitatis Symbolum decerneretur. Ipsa namque fertilitas sola fuluum parat Metallum, quo posthac omnia facillimæ consecutionis redduntur; vnde quidam eruditus dixit — *Omnia vincit Aurum; Sic pariter ferrum mitescit ab Auro.*

Virgil. l. 6. Æn.
P. Maccius embl. 54.

Sapientię quoque fertilitatem innuit. Hinc Cornelius Crocus Æmsterodamus in sui *Ioseph* præfatione scribebat. *Quid aureus ille ramus, quo tutò etiam inferi adeuntur? nisi efficacissima sapientiæ decreta: quibus obfirmatus animus, omnibus fortunæ telis, cupiditatum incantamentis, vitiorum monstris, euadit superior, Numini iam, quàm Homini similior.* Sic & Virtutem fertilissimam esse significans, in causâ fuit, vt tersa Laurentij Legati Musa emblemate ex Ilice contexto de Virtutis fertilitate, modulatum reliquerit

Lib. 2. Emblem. 5.

Tartara quàm validè firmis radicibus vrgens
Ilex, vt fluidum plus bibat alta Iouem:
B *Semper amœna comas, & gratis vtilis vmbris*
Fertilis est semper, multimodèquè ferax.
Nam dulces glandes, & ab his Epidauria profert
Gummata, vel Cyniræ qualia nata fleat.
Fert & Muriceas supplentem sanguine Conchas
Purpureum Coccum, multiplicesque globos.
Nascitur & Volucrum liquida hîc ad Retia Viscum
Antiquâ Druydum Relligione sacrum.
Ab Styge quin reduces tutè pandentia gressus
Auripara hæc Arbor fulua metalla tulit.
Vndique frugiferæ sic semper in Ilice frondent
Virtutis, semper ditia signa virent.
Hæc siquidem, calcat dum tartara, in æthera surgit
Multiplicis fructus semper amica parens.
Dulcia non nocuæ semper fert pabula vitæ,
C *Moribus & Gummi, quo medearis, habet.*
Nè Vitijs Animum flectas generatur ab istâ,
Qui tibi coccineus purpuret ora Pudor.
Quin & vt errantes sub legem leniter arctes,
Parta in se, Virtus, mollia vincla parat.
Quid plura? haud alibi fulget pretiosius aurum,
Quàm quod Virtutis nobilis Arbor habet.
Quo nisi diues erit Mortalis, non sibi credat
Elysias vnquam posse patere fores.

Nec minus diuiter idem argumentum prius tractauerat fertilissimus Poeta Nicolaus Reusnerus Leorinus in suis itidem Emblematis, vbi, & præcisè loco superius citato, moraliter in hæc exercuit Musam.

Aureus æterno frondescens ramus honore
Symbola Virtutis clara perennis habet.
D *Pulcricomâquè frequens hic crescit in Ilice, magni*
Quâ nemoris spargit sylua refusa comas.
Fortius vmbrosâ, &c. vt superius.
Sic magnum decus est Virtutis, magna potestas
Perpetuus splendor, perpetuusque vigor.
Fortius hac nihil est, nil fortunatius, & quod
Tam sit fœcundum sponte, feraxquè, suâ
Qui sapit, hunc oculis vestigat, mentequè ramum:
Nempe sub hoc Virtus, sorsque beata latet.
Auricomos nisi quis decerpserit Arbore fœtus,
Elysias miser hic nescit adire Domos.

Propter hanc infortunia patienter tolerantur, nec in melius vertenda fore spes interit; quemadmodum Arboribus sublata per hyemem folia Ver reddit.

Arbo-

Arboribus frondes, quas horridus exuit Auſter,
Ver rediens placido reſtituit Zephyro.

Franc. Vintha l. 1. Epigramm. 19. P. Cauſ. l. 10. ſymb. Polyhiſt. n. 10.

Ilex eadem, non in Pedibus, ſed in Corde, inquè Animo reſidere Virtutem nos Hieroglyphicè docet proprio ramo pedibus Leoninis ſuppoſito, qui ramus hac grandi pollere dicitur facultate Leonem ipſum, alioqui fortiſſimum, atque magnanimum in torporem, & in pauidam quodammodò conſtitutionem impellendi; nam *Virtus in Arduis*, & *Laus in Excelſis*. Excelſa ergò, non infima, & multò minus proſtrata pro noſtrarum operationum obiecto ſumi debent; vndè illud Academicum ſymbolum Aquifolij Arboris, ad Iliceum genus relatæ, quod Academia Deſioſorum antè centum annos in Auitis meis Ædibus, fundata ſibi erexerat, cum literariâ hac Animâ ASPERITASQVE FVGIT. Hunc peregregium ſenſum importabat

Pier. Valer. Hierogl. l. 1. Conſt. Cæſ. Agricult. l. 15. c. 1. Pſ. 147. Ouid. l. 1. de Ponto. Proper. l. 4. eleg. O. M.

Magnum iter aſcendo, ſed dat mihi gloria vires:
Non iuuat ex facili lecta corona iugo.

Vitia propè terram, & minimè procul ab ipsâ frondeſcere monſtrat Ilex ſpinoſo folio, interius at propè verticē ſpinis exuta, aſperitatibuſq; carēs in ſublimè, vndè omnis vitioſus horror terræ maledictionem comitatur, ita vt arbor ipſa ſtudioſos ſic alloqui videatur *Qui colis Aonium ſtudijs melioribus Agrum*
Accede ad ſuperos, duraquè cuncta cadent.

Nullumq; faceſſat negotium hîc Arborem intrà Ilicis Hiſtoriā pro Ilice afferri, quæ cum non ſit Glandifera, ſed Baccifera propriiſſimè non ſit Ilex, vt doctiſſimus dubitauit Bodeus, & eruditiſſimi tenuerunt Aduerſariorum Scriptores; nam mihi ſat eſt illam belliſſimè referre Ilicem in ſui facie, atque folijs, & eò maximè, quià illam ad nullum peculiare genus Arborum relatam propriè video. Quidquid ſit; Academicorum finis, hîc clariſſimè apparet ex ipſarum Arborum longitudine adauctâ, quæ dum verſus Cœlum animoſè protenditur perfectiones virtutum acquirit; idque cum ex naturâ rei accidat Ilici, craſſitiem vincere ignauiæ, aſperitatemque omnem ignorantiæ, atque vitiorum fugare, ſenſus ille Ouidianus eruditiſſimè verus apparebit,

Io. Bod. à Stapel. in comm. Theophraſt. l. 4. H. pl. c. 4. Auctor. Aduerſar. P. Pena, & M. Lobel.

Adde quod ingenuas didiciſſe fideliter Artes
Emollit mores, nec ſinit eſſe feros.

Vndè Academicum Ilicis Symbolū, Symbolicas Leges optimè implere perſpicitur. Stante etiam Ariſtotelicâ Doctrinâ à præclariſſimo noſtro Conciue Baldo explicita his verbis. *At certum eſt quod non ſolum Hominis, ſed etiam cæterorum viuentium propenſio eſt, vt promptius ſecundum longitudinem, quàm ſecundum craſſitiem augeantur, quod in Arboribus* &c. *conſpicitur.*

Camillus Baldus in Phyſiogn. Ariſt. c. 7.

Quod

A Quod damna, quod cædes, & aduersa quæcunque Animum minimè frangant Virtute suffultum, atq; animatum Ilex nos Hieroglyphicè docet, in cuius ramis duæ hinc indè infixæ appareant bipennes, in hunc sensum à Ioachimo Camerario ingeniosissimè erectum cum hoc superposito verbali Schemate PER DAMNA, PER CÆDES, & sequenti disticho

Embl.25.

Cladibus augescit Virtus animosa: bipenni,
Sic Ilex vires tonsa subindè capit.

Horat. l.4. Ode 4.

Cuius symboli fundamentum à Lyrico fuit erutum, dum ille Romanæ Fortitudinis exemplum extolleret hisce carminibus.

Duris vt Ilex tonsa bipennibus
Nigræ feraci frondis in Algido,
Per damna, per cædes ab ipso
Ducit opes, animumquè ferro.

Id tamen intelligendum est extrà intestinos cædis excessus ad cor pertingentes; tunc enim præ nimiâ visceris duritie sequitur lethalis diffractio, cum læditur vitale centrum, in quo casu Ilex ità vulnerata seditionis ciuilis symbolum efficitur, quod ab B eruditissimo Alciato sic fuit expressum

Duritie nimiâ quod sese rumperit Ilex
Symbola ciuilis seditionis habet.

Alciat. emblem. 206.

Politicam è contrà concordiam communis flexanimitas inducit; ideòque satius flecti quàm frangi emblematico pro consilio proponebat ingeniosus Ducherius, vbi se flectentes Arbores diutius stare, quàm Ilicem illis resistentem cecinit.

Lib.2.epig. 89.

Cedere nonnunquam Magnatibus vtile multum est.
Cedere difficiles damnauè, morsuè manent.
Ventorum immensis quæ flatibus obstitit Ilex,
Frangitur, & magnis flatibus icta cadit.
Quæ non obstiterat, sed sese inflexerat Arbor,
Magnis ventorum flatibus, illa manet.

Religionis tandem symbolum habita semper fuit Ilex, & ab antiquissimis vsque tem-C poribus venerata; de quâ Plinius in hunc modum scripsit: *Vetustior autem Vrbe in Vaticano est Ilex, in quâ titulus literis æreis Hetruscis Religione Arborem iam tunc dignam fuisse significat*; quam Arborem ad veram symbolizandam Religionem nostram catholicam in Æneis Vaticani Templi Apostolorum Principi dicati Valuis fusis expresŝa voluit Sanctissimus Eugenius IV.P.M. vt orthodoxę Fidei ęternũ ea staret Hieroglyphicum. Cæterum si pretiosum Illicis Coccũ seorsim ab Arbore suâ capiatur, cum talis sit, vt circà illum imposturæ facilè strui possint, ad Mercurium fraudolentum relatus non inconcinni valet Emblematis esse materia; Mercurius enim cum Galero frontem totam obtegente, pennisq; copiosis ad pedes, velocissimi propterea motus, cuius vigilem circà merces curam Gallus in propinquo denotet, ipse Impostoris, atq; Mercatoris mendacissimi Symbolum egregiè componit;

Lib. 16.c. 44.

Impiger extremos currit mercator ad Indos,
Laudat venales qui vult extrudere merces;

Horat.l.1. ep.1.
Id.l.2.ep.2.

Ementes vt fallat speciosis vtitur, & ementitis coloribus verborum, atq; realium infectionum; sicq; pro Iliceo vero Cocco sæpius dabit artificiatas aliquas ignobiles, in-D felicesq; baccas; vndè istiusmodi Mercurium Gilbertus Ducherius poetico pennicillo doctissimè depinxit talia loquentem.

Lib.1.epig. 97.

Quod merces curem (postquam mihi syllaba quondam
Longa breuis facta est) Mercurius vocitor.
Sunt pedibus pennæ: quoniam Mercator ad Indos
Currit, & ignauas abycit vsque moras.
Pro sceptro, virgam teneo: quià maxima Regna
Mercibus, & magnæ sæpè parantur opes.
Est vigilans Gallus: quoniam Mercator ineptit,
Si sperarit opes absque labore graui.
Frons autem obtegitur: quia lati nube Galeri
Fucam impostorem mercibus addo malis.

Plut. de Educ. lib.

Ea sunt Ilicis Hieroglyphica, & Symbola, vt cum Epitheta ab his non dissideant, sed illis nobilissimè concordent, quemadmodum Viri Boni, rectè morigerati non solùm, sed amabiles esse debent, hinc tam hæc, quàm illa vtiliter, & coniunctim poterunt exponi. E

EPITHETA.

Lib. 4. Fast.

Literarium hoc nostrum Ilicetum intrantibus illud fortasse familiare dictu veniet Ouidianum, quòd

Iam color vnus inest rebus, tenebrisquè teguntur ---*Omnia.*

dum in illo *nigræ* tantum, *atraq́;* propter vmbram Ilices, & eisdem loca referta, vtpotè *obscura, senticosa, densa,* & *horrida* commemorantur.

Ecl. 6.

Ilice sub NIGRA *pallentes ruminat herbas;*

cecinit Virgilius, & ------*nigrâ Ilice* ----OBSCVRA *nutat* SYLVA.

Seneca itidem pronunciauit ad cuius imitationem Franciscus Bracciolinus eruditè postmodum cecinit. F

Vrbin. 2. 71

Là sù beato, hor sotto vn' Elce OSCVRA,
Hor dentro vn' hermo, e solitario speco
Solo cò suoi pensier talhora ei viue,
E pensa, e siede à le dolci ombre, e scriue.

Vmbras nanq; latè diffundere tam ardenter auent, vt vbi ramis spoliatæ fuerint, quasi *nuditatis impatientes* illæ *facillimè, densissimeq́; repullulent,* vnde iuremeritò Lyricus Romanos aduersis prælijs magis inualescere demonstraturus, Ilicis huiusmodi comparationem exhibuit.

Lib. 4. Car. Ode 4.

DVRIS *vt Ilex* TONSA BIPENNIBVS
NIGRÆ *feraci* FRONDIS *in Algido, &c.*

Qui mons est in Agro Tusculano XV. passuum millibus ab Vrbe distans; cuius Montis, illiusq; Ilicum *nodosarum* mentionem habuit & Antonius Franciscus Raynerius in suis Rhythmis Italicis tali pacto.

Rayn. Rim. Son. 61.

O' ne l' Algido sacro Elce NODOSA, G
Ch' empia mano cò'l ferro intorno segni.

In 6. Cons. Hon. paneg.

Nil igitur mirum, quòd *opacas* dici videamus in Claudiano syluas ex Ilicibus constantes, *Ilice sub* DENSA, *syluis arctatur* OPACIS.

Id. in Ruff. lib. 1.

Nec non & ab ipso *caligantis* ideò cognomine Pangæum Thraciæ Promontorium indigitari hoc pacto.

Mauors, nubifero seù tu procumbis in Hæmo,
Seù te cana gelu Rhodope, seù remige Medo
Sollicitatus Athos; seù CALIGANTIA *nigris*
Ilicibus PANGÆA *tenent, accingere mecum.*

Iof. Bapt. Poes. Melic. p. 1. pag. 2.

Vnde melicus Poeta Ioseph Baptista nobilem Musam exercens, habuit

Non per trar dal Pangeo l'ELCI CRINITE.

Crottus Floraliorum 8.

Et hunc in sensum Iulius Ælius Crottus lepidissimus Poeta Cremonensis.

Has inter Herbas Graminum virentium
Ilex OPACA *quas procul cingit comâ.* H

Li. 5. Theb.

Quæ opacitas nusquam dari potest absq; vmbrositate. Idcircò Statius.

Quum piger VMBROSA *populatus in Ilice serpens.*

Claud. Epithal. Hon. & Mar. Hor. in Epo. Oui. 8. Met.

Hoc autem eo fieri credam, quia Arbor hæc est *alta, procera,* & *ramosa,* vt Ouidius pariter, ac Claudianus, & Horatius scripserunt.

Tum quum per ALTAS *impiger Ilices.*
Arctius, atquè Hederâ, PROCERA *adstringitur Ilex.*
Garrula RAMOSA *prospexit ab Ilice Perdix.*

Nemes. Ecl. 3.

Et propterea contrà nimis ardentes Hyperionis radios opportunum habita tutamen, *radijs imperuia solis* non malè diceretur, quandoquidem plures ex Nemesiano.

Torrentem PATVLA *vitabant Ilice solem.*

Vnde propter suam hanc vastitatem, & celsitudinem *superbiens* innuerctur ab Equite

A te Io. Bapt. Marino tali metro. *L'Elce SVPERBA, e'l Platano sublime*
Trabocca, e'l Faggio verde, e l'Olmo nero.

Hæc eadem illius densitas, & altitudo fuit in re, quòd aliqui luctuosam illam esse voluerint. *Lethiferam Taxum; TRISTIQVE ex Ilice frondes,*
Alijq; sæpius *obnoxiam fulminibus* propalauerint, vt Persius.
Ocyus Ilex ——*Sulphure discutitur sacro.*

Bartholinus. Sat. 2.

Nec alia satior huiuscè rei suppetit ratio, nisi fortassis id succedat ex nimiâ Arboris istius in natiuis nemoribus crebritate. ——*sicubi nigrum*
Ilicibus CREBRIS sacrâ nemus accubet vmbrâ.

Virg. 3. Georg.

Quæ crebritas vlterius extendi potest ad *horridam* alterius istarum Arborum speciei *senticositatem*, cum testatum reliquerit Maro, quòd
Sylua fuit latè DVMIS, atquè Ilice nigra
HORRIDA.

Æn. 9.

Confirmatum ab Aloysio Tansillo canente.
Mirando quella NERA, & HORRIDA Elce.
B *La qual fù destinata ad esser forca*
Di carne così fiera, e così sporca.

In Poemate inscr. le Lagrime di S. Pietro, *cãt. 8. st. 10.*

Vt confirmetur id, quòd habet Martialis lib. 6. nempè.
HIRSVTA *peperit rubicunda sub Ilice coniux.*

Quod appositum huius Arboris Glandibus applicauit Ioseph Baptista in D. Bapt. lib. 3. de paupere in Regis comparationem loquens.
Da l'Elce più CRINITA hà l'IRTE Ghiande
A satollar la fame.

Et Rufus Festus Auienus vbi sic canebat.
Rursum signa poli cum SPINIS Ilicis ATRÆ.

Sed his non obstantibus quantò *feraciorem* sese monstrat hæc Arbos, quæ glandium pondere curuari traditur ab Ouidio.
Enodisquè Abies, CVRVATAQVE GLANDIBVS Ilex.

l. 10. Met.

Tantò magis *feralem* illam ego cognominare maluerim, nec forsan immeritò, dum & C ad comburenda cadauera defunctorum requirebatur, & ex eâdem Principum sepulcra tegebantur. Ecce Vatis Andini de vtroq; hoc asserto testimonium. Sic ille:
At Regina pyrâ penetrali in sede sub auras
Erectâ ingenti, tedis, atque Ilice SECTA.

Virg. Æn. 4.

Et alibi ——*fuit ingens Monte sub alto*
Regis Dercenni terreno ex aggere bustum
Antiqui Laurentis, OPACAQVE Ilice tectum.

Id. Æn. 11.

Hac de causâ *sanctum* dixit Ilicetum Martialis.
Et SANCTVM Baladonis Ilicetum.

A quibus aliena non videntur esse hæc alia duo apposita, nempè CADENS, & CONTVMAX ex illo Publij Francisci Modesti clarissimi Poetæ Ariminensis carmine.
Quale cadens Ilex, quæ Germina tollit ad auras,
Nec collapsa perit, viridi sed fronde resurgit.

Publ. Frãc Modest. in Geneth. liac. Franc. Frãciæ R. fil.

Quæ singula SVPERSTITIOSAM Ilicem declarant, cum maximè dicatur, quòd
Sæpè sinistra CAVA prædixit ab Ilice Cornix.

Virg. Ecl. 1.

D Ad hæc accedit signum ab Amnis Tyberini Numine præmonstratum Æneæ, vbi cõdenda foret Vrbs Albana, quod fuit Ilex *Littorea*, sub quâ sus alba catulos triginta candicantes peperisset.
Iamquè tibi (nè vana putes hæc fingere somnum)
LITTOREIS *ingens inuenta sub Ilicibus sus*
Triginta capitum fœtus enixa, iacebit
Alba solo recubans, albi circum vbera nati,
Hic locus Vrbis erit, &c.

Id. Æn. 8. Æn. 3. 89.

Quæ carmina inuertens Annibal Carus, Italaq; faciens, *duras* has Arbores dixit.
E che gran porca più che neue bianca,
Con trenta figli sotto vn' Elce DVRA
Giacer in ripa à vn fiume trouerai.

Rarissima duo intereà, & ferè peregrina proponenda veniunt, & examinanda Ilicis E Epitheta, quorum primum hoc Virgiliano carmine continetur.

Fortè sub ARGVTA *considerat Ilice daphnis:*

Quod imitatus Franciscus Bernius scriptum reliquit in lusibus Pastoralibus.

Sederat argutæ Pastor Melibœus ad vmbram ---Ilicis.

Et præter hunc, nobilis Poeta Bononiensis Iulius Cupellinus, Gregorij XIII. & Francisci Vrbinatum Ducis à Secretis mihi cognitus, Patriq; ac Patruo meis amicissimus, quum in Quadripartito Musis Triumpho fides de Fide pulsabat hunc in modum.

In Poemate Manu. apud hh.

Nouit in Astreâ, ceù Radix continet alta
Robur, & ARGVTA *nascentes Ilice frondes,*
Quæ si forte tepet, si casu deficit vllo,
Tum facili flatu ventorum sternitur Arbor,
Ad terramque ruunt concussæ culmina Fagi.
Sicque Fides Hominum, &c.

Curiosum siquidem dubium est, sed non tam facilis solutionis, quomodò scilicet Ilici competat hoc cognomen. Argutam alij fortasse credent Ilicem dici Metaphoricè, sumendo nimirum continens, pro contento, quod fieret propter aues argutè super illâ canentes, non propter eandem Arborem, quæ nullo modo canere potest, incapax, vt sensûs sic & istius prærogatiuæ. F

Æn. 6.

vt cum *--- Ab VMBROSO simul Iliceto*
Daulias latè queritur; querelas
Consonum circà nemus, & iocosa ---Reddit Imago.

Alij quoquè sentire possent hoc epitheto designari Ilicem, sub quâ Pastor ille consederat non ingentem fuisse, sed exilem, breuem, & acutam, in quo sensu adiectiuum hoc sumptum est alibi ab eodem Virgilio canente.

3. Georg.

Argutumquè caput, breuis Aluus, obesaque terga.

Sed hoc mihi ridiculum videretur; nam non foret credibile, quod Ilex huiusmodi tunc electa fuisset, sub quâ Daphnis primò, & Melibœus illuc secundò conuenerant, & sub quâ Corydon, & Thyrsis debebant contendere versibus: erant enim

Ecl. 7.

Et cantare pares, & respondere parati.

Neutram tamen hanc expositionem omnimodè damnabo, licèt mihi non plenè satisfacientem, illudquè subiungam pro supplemento, nempè quòd quadruplici grauiori de causâ dictum id esse possit. Aut enim directa fuit Poetæ mens ad Ilicem eandem, vt ab aurâ leniter concussam, vndè *Sibilantem* appellabat Hieronymus Amaltheus Opiterginus illo iambico G

In Carm. Var. Poet. à Ioan. Paul. Vbald. colle. pag. 58.

Non SIBILANTES *blandientur Ilices,*

Non enim de Ilice vehementi ventorum impetu *concusâ* (quòd facilè est, dum hæc Arbor est in Montibus frequens) loqui poterat; nam tunc nequit esse firma cantorum statio, quippè quadrans instabilitatis hieroglyphicum: vndè luderetur ex Naugerio.

Andr. Nauger. lus. 24.

Non ita CONCVSSÆ *versantur in Ilice frondes,*
Cum grauis aduersum verberat aura nemus.
Quàm facilè instabilem permutat fœmina mentem.
Vt velit, atquè eodem tempore nolit idem.

Georg. 2.

Aut ad Ilicem Virgilius canebat, vt APIBVS GRATAM, stantibus ijs, quæ iam ipse aliàs, & Claudianus postmodum cecinerunt. Ille H

--- Nec non & Apes examina condunt
Corticibusquè cauis, VITIOSÆQVE *Ilicis aluo.*

2. de. Rapt. Pros.

Et iste *Ilex* PLENA FAVIS, *venturi præscia Laurus.*

Vt verum efficiatur assertum illud Nasonis prædicentis quòd

Lib. 1. Met.

Flauaquè de VIRIDI *stillabunt Ilice mella,*

Illius vestigia sequente Tassio, dum cecinit:

Lib. 15. 36.

Quì non fallaci mai fiorir gl' Oliui,
E'l MEL, *dicea,* STILLAR DA L'ELCI CAVE.

Quod foret in causâ, vt propter Apum mellificantium (à quo desistunt opere quando *sonat* ICTA SECVRIBVS ILEX) susurrum *canora* simul, & *resonans* κατυρος, & propterea *arguta* dici promereretur hæc Arbor. Aut sumendum est hoc adiectum

ar-

A *arguti* in ſenſu Metaphorico quidem, ſed ſignificante Paſtores illos ſub eâdem Arbore canorè, ſubtiliter, & ingenioſè, minimèq; contumelioſè, iuxtà Senecæ præceptum, poeticè diſceptaturos. Quid autem plura ſubijcimus, ſi nedum Arbos vnica, ſed nemus integrum aliàs *Argutum* appellatum fuit ab eodem Marone? *Andr. Nau Luſu* 33. *Virg. Ecl.* 8

Mænalus, argutumquè nemus, Pinoſque loquentes
Semper habet.

In quâ pariter ſignificatione Berardinus Rota eques, ac Poeta Neapolitanus inſignis & ipſe ſcriptum reliquit ad Phœbum ſcribens: *Berard. Rot* 13. *epigr.* 2.

Deſere ARGVTÆ iuga læta ſyluæ.

Aliud Ilicis appoſitum non vulgare explicandum eſt *coruſci*; cecinit enim hunc in modum noſter Maro.

Quantus Athos, aut quantus Eryx, aut ipſe CORVSCIS
Cum fremit Ilicibus, quantus gaudetquè niuali
Vertice ſe attollens pater Apenninus ad auras. *Æn.* 12.

Licet in iſtorum carminũ trãslatione *ſtrepentes* interpretetur Hector Vtineus hoc pacto.

B *Quanto Ato la ſua cima eſtolle, e quanto*
Erice ſoura l'Elci STREPITOSE.

Quà dictione *coruſci* pro cognomento Arbori, de quâ fit ſermo, appoſita, nil aliud tantum vatem intellexiſſe (quando non ad folia propoſitæ Arboris infernè albicantia, ideoq; aliquoi pacto ſplendentia reſpexerit) præterquam nitorem coloris coccinei, qui dependet à Cocco Arboris eiuſdem fructu præcipuo, ventorum vî, quæ ſæpè *frangit* TREMENTES *Ilices*, circummoto, ita vt cauſaliter ſaltem allata de cauſâ hic Ilex *coruſca* dici meruerit. Verum enim verò quia permultis hæc Arbor gaudet prærogatiuis, varijs etiam alijs agnominibus non illepidè requiret appellitari. Hinc Iligneæ glandis feraciſſimi agri laudantur à Columella. Hinc Ilicis lignum apud Artifices *duritie viuaci* nobiliſſimum cenſetur, quod & innuit Spinula canens. *Hor. in Epod.* *Spinula Elog. de Portiâ* 1. *l.* 3.

Ecce ſiniſtra canit Cornix tibi ab Ilice DVRA.

Quare ſub illorum manibus. *Lucian. l.* 13.

Procumbunt Orni, NODOSA *impellitur Ilex*
C *-----& Pino longè* VIVACIOR *Ilex.* *Mant. Faſtor.* 1.

Illi non ſemel *terminali* dum.

Hic viridem teneas FRONDENTI *ex Ilice metam* *---Conſtituit.* *Æn.* 5.

Terminalis corona laudis adiudicari poſſet, tanquam agrorum, limitum, atq; viarum ligno coronatori, quo ſpectat illud Apulei: *Negant ſe vidiſſe qui fuerint, vllum ſaltem infinibus eius, aut lapidem vnctum, aut ramum coronatum.* Inter omnia verò quæ Ilici quadrant Epitheta, ſingulare eſt quod illi adiecis Legatus noſter, cum ad aureum *Sibyllinæ* Ilicis ramum alludens, *auriparam* nuncupauit, eo carmine. *Apolog.* 1.

Ab Styge quin reduces tutè pandentia greſſus
AVRIPARA *hæc Arbor fulua metalla tulit.* *l.* 2. *Embl.* 11.

Et cum maximè conueniat Ilici à duritiè epitheton *duratei*, antonomaſticos quoq; *Arbor coronata* dicenda veniet, nam δοῦρον eſt lignum Græcè, è quâ materie Ilicis δέρυ, quæ eſt haſta pulcherrima, fortis, & læuigata componitur, dicta ob id non ingrata, & maximè fida. Sed quomodò rebus haud ingratis ſit fidendum ſermo ſubſequens de Fabulis, & Superſtitionibus circà noſtram Ilicis Arborem docebit. *Plin. l.* 16. *c.* 44.

D

FABVLÆ, ET SVPERSTITIONES.

OMni loco naſci poſſe Virtutem Seneca rationabiliter admodum ſentiebat; nam cum Fabulæ, & fictiones vmbram veritatis adornent, ipſa veritas, etſi perſonata, placebit, immo cum deteſtanda quoq; ſcire, & noſſe ſæpè ſit vtiliſſimum, non erunt propterea Fabulæ contemnendæ, nec inuoluendæ ſilentio, quibus prauas quidem infidelium conſuetudines, atq; falſas reijcimus opiniones; ſic enim vera agendi norma à contrario ſenſu iudicatur, veruſq; Dei cultus firmitatem ſapientiſſime recipit. Andini Vatis carmine fingitur Æneas Sibyllinis obtemperans monitis Ramum ex Ilice aureum excerpſiſſe, quo ad inferos nõ dicam innoxiè, ſed certa, & facillima via deſcen- *Ep.* 67. *Virg. Æn. lib.* 6.

dere poſſet, quià pondus auri ad Ditem, dirumq; Plutonem facillimè fertur. E

Accipe quæ peragenda prius: latet Arbore opacâ
Aureus & folijs, & lento vimine Ramus,
Iunoni infernæ dictus ſacer; hunc tegit omnis
Lucus, & obſcuris claudunt conuallibus vmbræ;
Sed non antè datur Telluris operta ſubire,
Auricomos quàm quis decerpſerit Arbore fœtus, &c.
Diſcolor vnde auri per ramos aura refulſit,
Quale ſolet ſyluis brumali frigore viſcum
Fronde virêre nouâ, quod non ſua ſeminat Arbos:
Et croceo fetu teretes circundare truncos.
Talis erat ſpecies auri frondentis opacâ
ILICE, &c.

Ariſt. de Somno, & Vig.
S. Aug. l. 10. in Geneſ.
In Corinthiacis.
Lib. 5. c. 16.

Norunt ſapientes, quod qui cœci ſunt magis proficiunt in tenebris, quàm ſub ipſa luce, quia Virtus interior ab ijſdem tenebris magis roboratur, & intelligentiæ lux inter illas effulget ad omnes ſpeculationes ſubeundas. Lucum quidem abſq; luce habebat Antiquitas Plutoni ſuperſtitioſè ſacrum ſuprà Megaram, ſecto Lapide incluſum, referēte Pauſania, vbi pulcherrimæ virebant Ilices ſuperſtitione pleniſſimæ, quæ horrorem apud illos religioſum nobis debent memorare omninò deſpiciendum. Refert Ælianus impium quendam, & belluinum Græcorum morem circà ſepulcrales Ilices intactas relinquendas, immo pluſquam beſtialem, & efferam legem, qua vetabatur ſub pœna mortis, ne quis propè ſepulcra, vel minimam Ilicem excideret. Id certè dicendum eſt Plutonicum fuiſſe inuentum, quia Vmbras huiuſmodi lædere nil aliud erat, quàm infidelitatem violare, & Vmbras mortis lethiferas perpetuò vellere; huc q; fortè ſpectare poteſt ille Martialis verſus, F *Et ſanctum Baladonis ILICETVM,* quo locus ſacer, ferroq; ſuperſtitioſè inuiolatus innuitur. Permittebatur tamen, & religioſum quoq; credebatur Ilicum, vt & aliarum Arborū conſimilium corticibus Deorum, ac Nympharum nomina incidere. Hinc Menalcas apud Boiardum cum Litanore colloquens, ſiluas ſuorum amorum teſtes, Iliceſq; ſæpius amaſiæ nomine ſignatas memorat hunc in modum.

Li. 4. epigr. 62.

G

Boiard. Ecl. 6.

Poſtquam nulla meum pietas miſerata dolorem
Subuenit, extremo frondentes carmine ſiluas
Alloquar: hæ nullos ſolitæ contemnere queſtus.
Scitis enim Quercus, celſoque cacumine Fagi,
Fraxineumq; Nemus, VIRIDANTISQ; ILICIS *Arbor:*
Scitis enim quales gemitus, quæ carmina fundam,
Quàmque libens repetam ſignatum in cortice nomen.

Sed Ilices alloquens miſer non poterat niſi ab Echo reſponſa reportare, Ab Echo inquam, quæ pro Ilicibus vocem reddere debuiſſet, dum has illi gratas infert apud Naugerium Acon, qui Lucum Iliceum eidem conſtituere parat, dum in hæc vocalem alloquens Nympham deſcribitur.

Andr. Nauger. luſu 19.

Candida Nympha olim, & Pani dilecta Lycæo,
Crinibus, & culto conſpicienda ſinu.
Nunc vòx, flebilibus quæ ſemper mæſta querelis
Deſertos ſcopulos, deuiaque antra colis:
Salue Echo officioſa: tibi ſub rupe cauatâ H
Ipſe ego lanigeri ductor Acon pecoris
Conſtituam vmbroſum FRONDENTI ex ILICE Lucum,
Molliaq; ex Hederâ ſerta virente feram.

Sic & illas in ſerta quæſitas coronantes ab Nymphis protegi & credebant, & precabantur, Inde culta Benedicti Accolti Muſa, hæc nobis obſeruanda canebat.

l. 1. epigr. 3.

Quod viridi hac olim proſtratus in ILICIS vmbrâ,
Audaci Reges mulſerit ore Lycon.
Spargit humum folijs, & ramis Arboris altæ
Suſpendit purâ florida ſerta manu.
Vos vmbram æterno Nymphæ celebretis honore,
Et veſtro ſemper munere tuta ſiet.

Sed

A Sed Iligneâ quacunq; seriò detestatâ impietate, Iligneos Vsus in Varijs acceptissimos, inculpatosque videamus.

VSVS IN VARIIS.

RVsticos magis, an Ciuiles dignata sit vsus Ilex, quæ validos, æqueac nitidos vult materiarios, ambigeret quoq; Mercurius apud Plautum supparasitans

Sic coudignum qual'est, qoi dono datu'st.

In Amphitruone.

Ilignei ligni pulcherrimos capulos, scipiones, & abaculos expetunt quidem nobiles viri, sed montanorum hominum luxuriosa nimis Rusticitas materiem illam Ciuibus denegat, laboriosam illius ponderis ad Vrbem perhorrescentes fortasse lationem. Hoc certè vacat omni dubio, vt notatum reliquit Plinius, prætenues in laminas Ilicem secari commodissimè posse minutiora ad opera perficienda in cuius Arboris materie ponderosâ, solidâ, læuigabiliq; colorem, atq; securitatem idem probauit in instrumentis illis præcipuè, quæ in volutatione quadam minimè læsiuam patiũtur attritionem, quemadmodum Rotarum sunt Axes, in quibus durities, & lenitas amicissimè iungi debent. Cato propterea Vectes Iligneos Aquifolios fieri, Subscudesq; Iligneas Punicanis coagmentis Torcularijs esse adindendas iubebat; hæc enim retinacula securicularum forma, quibus duo Tigna irremissibiliter vniuntur fortissima sunt. Hinc Architectorum Coryphæus securiclatos huiusmodi figuræ tutissimos cardines vocabat. Auctores alij non contemnendi manubria Rustica ex Ilice fabrefacta ad cœlum vsque laudibus efferebant. Proditum quoq; est Vaginas terebris ex Ilice vtilissimè fieri, necnon malleos maiores Iligneos Bipaliorum, Sarculorumq; supellectiles inter Geoponicas pretiosiores numerari. Vrbanis, æquè ac Ruralibus instrumentis visus est fauere Theophrastus, dum Plaustrorum Axes, & Vertices non minus quàm Lyrarum, & Psalteriorum capita, & costas ex Ilice feliciter construi ostendit. Apud Pollucem scabella leguntur Ilignea, & Lecticæ ex eodem ligno fabrefactæ. Apud Terentium quoque lectuli, quibus inessent Pedes Ilignei faciendi dabantur. Aqualiculos, bibitoriaq; canalia gregibus parabant Rustici antiquiores, vt est apud Virgilium.

Plin. l. 16. c. 43. (B) *Cato c. 18.* *Budæus* *Vitruu. Archit. lib. 10. c. 10.* *Hygin.* *Collumella l. 7.* *Lib. 5. de H. pl. c. 8.* *Symph. H. l. 18. c. 7.* (C) *In Adelph.* *Georg. l. 3*

--- aut alta greges ad stagna iubeto
Currentem Ilignis potare canalibus vndam.

E contrà Nobiliores Gymnasticis suis in ludis, & exercitationibus prophylacticè institutis, vt sunt Troci Thalamorum, vel loci aperti in quibus rotationes, & cursus intercedunt, vt ille, qui vulgo dicitur *il Pallamaglio*, vbi mallei bicipites ferrati etiam hastis infixi bicubitis, vel tricubitis ad ligneas pilas violenter impellendas, trudendasq; exiguntur, iligneam materiam exposcunt. Artifices illi, qui nobilibus inseruiunt maiores extruendo Machinas, atq; Palatia, quemadmodum sunt fabri murarij excellentiores, suis nunquam destituuntur Redemptorijs Quincupedalibus, quibus parietes dimetiantur, vnde illis ad latus, velut ense armati pendentibus incedunt, eosq; descriptos in hunc modum à Martialis Musa inuenimus.

Hodie dicitur *Passo*, pro passus mensura.

Puncta notis Ilex, & acutâ Cuspide clausa
Sæpè redemptoris prodere furta solet.

l. 14. epgr. ep. 82.

Instrumentum huiusmodi ex Ilice factum, varièq; exornatum, in omnibus ferè contractibus, qui emptionis generali nomine indigitabantur, necessarium videbatur in operibus redemptorijs, ad præcauendas, vel corrigendas operariorũ fallacias, ne aliquid de materiâ à mercenarijs surripi posset, & vt illis quoq; debita, & proportionata merces solueretur. Redemptorum autem simpliciter nomine, secundum Festum, intelligi debebant hi, qui quum ad faciendum, aut præbendum quid conduxerant, illudq; effecerant, & tum demum pecunias accipiebant; nam emere antiquitus, & accipere idem significabat, vnde Plautus *Abemito vestem*. Redemptor itaq; erat operum mercedis exactor, vt Redemptor statuæ, cui hæc locata erat facienda, pecunias sibi debitas redimens. Sic Redemptor Ædium, Templorum, Palatiorum, &c. cui locata hæc erant iuxtà conuentas mensuras, modosq; indictos ædificanda, cubitorum nempè, digitorum, palmorum, pedum, &c. Sed si mascula defecerit Ilex ad hæc omnia norunt carpentarij, vel materiarij, quicunq; substituere fœminam, ex quâ fieri possunt vtiliter *Ilignea trabes*, vt apud La-

(D) *L. veteres ff. de Act. Empt. vẽd.* *Ruell. de nat. st. l. f. 23. n. 12.* *Stat. l. 6. Sylu.*

cædemonios mos erat in Elide. Inter Ilices porrò fortuita Ruſtici, & ſpontina pro Apibus Alucaria ob cauitates ingentes ab hiſce Arboribus conceptas ſæpiſſimè inuenere. Cariſſimum prætereà Iligneum Carbonem Hetruſcis fuiſſe docet Matthiolus; non modò quià diù foueat ignem, ſed etiam quià, vt affirmant experti, vapore caput minimè tentare ſoleat. Ex Cocci tandem tinctorij ab Ilice ſuppeditati fęce, ſciendum eſt, parari quoddam (neſcio an extractum dicendum chymicum, vel ſimplex aliquod terrenarum ſubtiliorum partium concretum) compoſitum, quod Lacha pigmentaria pro pictoribus vocatur, idq; compoſitum aliud eſſe à Lacha Arabum, quæ Cancamum à Græcis dicitur, necnon à Lacha factitia ex ligno rubro Braſiliano, vulgò *verzino*, non parum diſcrepare noſcitur. Simplicis tamen Tinctura Cocci fulloniæ Artis Magiſtris nota eſt, atq; perſpecta, quæ ſericeis, ac laneis non æquè inducitur pannis, quod Artificium induſtrios quàm maximè, atq; ingenioſos requirit Artifices, quamuis antiquitus exerceretur magis à fœminis, quàm à Viris, vtpotè accuratioribus & maiori patientia præditis. Hinc apud Poetas Veritatem, licet variè coloratam, legimus.

D. Vincent. Rener. Oliuet. ī poem. expugnat. Hieruſ. l. 2.

--- quos Nympha iubis, zonâque rubenti
Ornarat formoſa parens, & purpura circum
Ibat Hamadryadum manibus vigilata ſororum.

At quoniam vſus Medicus præcipuus inter alios, atq; ſpeciali nota dignus ſemper eſt habendus. Hinc Vires Iligneæ Medicinales exponendæ ſunt.

VIRES IN MEDICINA.

Li. 1. c. 121

LOngè abſit ab Ilice Medicamentarius iners, & prauus; Remediorum ſolers, & bonus Faber pręſtò ſit, ſciatq; ſummas Ilicis partes nō parū in Medicina valere, cum eius Glandes, teſte Dioſcoride, viribus antecellant Quernas. Folia quoq; huiuſce Arboris egregijs pollere viribus credantur; nam tuſa, & bene contrita tumoribus proſunt œdematoſis, imbecilleſq; membrorum quorumcunq; roborant partes; refrigerandi, & reprimendi facultate præditæ, ad idemq; valet Coccus illius (qui eſt quædam, nobiliſſima tamen, Gallula) & valentius, nam vulneribus, ac pręciſis neruis vtiliſſimè illinitur, tanquam adſtrictoriæ virtutis temperatiſſimæ, daturq; mulieribus bibendus in pollinem cum vino, vel ouo ſorbili ad vires collapſas inſtaurandas, fœtuſq; retentionem moliendam; immò idem in confectione Alchermes dicta ad cordis palpitationem, triſtitiam mentis, & alienationem, ſyncopemq; valet, vt in Antidotario noſtro Bonon. nouiſs. liquet, cuius hæc eſt deſcriptio. ℞ folliculorum Serici, è quibus extracti, non enati ſint vermes minutim inciſorum lib. I. macerentur per horas xxiv. in lib. v. aquæ bugloſſæ deſtillatæ in vitro, in qua infuſæ ſint, & parum etiam ferbuerint vnc. iv. granorum chermes opt. lento igne, quibus ebullitis, & ſerico probe tincto, hoc extrahatur, & exprimatur, mox infund. ſacchari albiſſimi lib. I. & ſ. & dr. vi. & ad mellis craſſitiē, coque, amoue ab igne, & miſce Ambrę griſeę crudę ſynceræ minutatim cōciſæ dr. ij. qua liquata inijce pulueres hoſce, videlicet ligni Aloes, cinnamomi ana dr. vj. lapidis lazuli loti, & præparati, margaritarum albarum ana dr. ij. foliorum auri dr. i. moſci boni ſcr. I. miſ. Doſis eius à dr. I. & ſ. ad dr. iij. quæ vſq; ad 4. annos benè cuſtodita ſeruari poteſt. Nec eſt mirum tanti fieri Confectionem hanc, quia Granum tinctorium, quod Ilex producit, adſtringendi vim efficacem quidem, ſed delicatam, &, vt ita dixerim, nobilem obtinet, cui nonnulla, iuxtà Galeni obſeruationem, amaritudo adiungitur moderatiſſima, idemq; citrà morſum, & acrimoniam reſiccat: proinde, inquit Plinius, ad ingentia vulnera conuenit, & ad neruorum læſiones impoſitum, alij cum aceto, àlij cum oxymelite eundem terunt. Aduerſus ſuperfluentes menſes à recentioribus idem commendatur, & exhibetur, ipſumq; mulieribus abortientibus cum Thuris polline, vel maſtiches exhibent in potu, vel etiam in ouo ſorbili, quibus familiariſſimum eſt iam redditum ad prophylacticā ipſum Medicamentum. Aquifolij verò vires in medicina paucis hiſce reſtrinxit verſibus Caſtor Durantes. - *Mollit Aquifolij Radix, itidemq; reſoluit Diſcutit, articulos luxatos adiuuat; oſſa - Glutinat effracta, atq; arcendis muribus eius Suſpendas virides frondes, & ſtamina circum - Queis ſalſæ pendent carnes.*

Pag. 13 de Electuar.

Dodon. hiſt. ſtirp. f. 328

In Herbar. lit. Aqu.

Sed iam præſtat Suber in his chartis extendere, vt modico ſaltem ibi natet excurſu, calamum ergo nunc ſubeat Arbor corticoſa, quæ ſi edulis nequaquam, vt aliæ, vtilis tamen quàmmaximè deprehenditur.

VLYSIS

VLYSSIS ALDROVANDI
PATRITII BONONIENSIS
DENDROLOGIÆ,
Libri Primi, Tractatus Secundi
CAPVT V.
DE SVBERE.

FORMA DESCRIPTIO.

SVBERIS Arbor, quam Glandiferarum quintam facimus, Ilici tam folijs, quàm fructu valde similis haberi poteſt, cui tamen cedit in Comâ, quam non ità feliciter habet perpetuò virentem, ſicuti quo ad magnitudinem illa inter ſupremam, & infimam Ilicis ſtaturam reſidet. Craſſiſſimo veſtitur cortice carnoſo, & ſub ipſo etiam virore leuiſſimo, qui ſimplex non eſt. Corticoſum dicimus Suber, quià cortex pars eius corporis extimior ampla eſt, & carnoſa, minimè autem neruea, nec membranacea, exquo fit, vt in omnes dimenſiones æquè ſit ſectilis, & ad plures faciat vſus; & quià cortex tam craſſus vitalitate quadam propriâ, quæ Arboris non eſt, potitur, dici reſpectu Arboris poteſt non vitalis, & præter ſubiecti Arborei corruptionem ſeparabilis, qui ſtigmata illa non relinquit curatione, vt in alijs accidit Arboribus indigentia, vel linitionis lutulentæ, vel ſtramentitiorum ſubligaculorum appoſitionis. Duplex eſt Suberis Arbor, altera eſt anguſtifolia non ſerrata, altera eſt latifolia, & huius quædam eſt folio decidua, alia vero perpetuifolia. Suberis eandem Arborem magnitudine mediocrem notauit Rembertus Dodoneus, illamq; Ilici ſimilem fecit, caudice tamen craſſiore ὀλιγόκλαδος, ſiuè paucorum ramorum, folioq; plerumq; maiore, latiore, rotundioreq, per margines inciſo, & aculeato quoq; & longiore, acuminatioreq; aliquando. Cortice item craſſo, admodum ſcabro, rimoſo, ſponte dehiſcente, ac in fragmenta ſeſe ſeparante, quæ niſi tempeſtiuè detrahantur alteri ſubnaſcenti cortici cedunt, qui ſublato vetere tunc veluti colore aliquo oblitus inſigniter rubet. Glandem habet calice maiore, hiſpido, aſpero, magis echinato adſtringente, & Ilignâ multò ingratiore, & illâ vno in loco maiori, in alio autem minori. Suber autem in ſpecie anguſtifolium, ſerratum eſt folijs virens longioribus, minuſq; crenatis, glandemq; minorem, cupulâ exterius pungente aſperâ, ſcabrâ, gerens, illudq; copioſè naſcitur ad Apennini radices, & in Agri Anconenſis collibus, Subere non minus abundante, quàm Sparta, & Elis Græcorũ. Suber latifo-

Theoph. l. 1. H. pl. c. 8.

Pempt. 6. l. 3. c. 6.

D

tifolium folio deciduo Ilici quidem valdè simile est, sed paulò maiori, caudice duobus digitis rimoso, crassoq; contestum; Glande maiore sub maturitatem nigricante scatens, cui longior, & obtusior est cuspis, quàm in Ilignâ, cum calice magis hispido, & per oras molliter echinato, & breuissimo plerumq; petiolo; illius rami nonnunquam gerunt lignosa quædam cinerei coloris tubercula strictissimè adhærentia, itaut absq; fractione minimè possint auelli. Suber istud latifolium deciduis folijs pro patriâ recognoscit Aquitaniâ, & montes Pyreneos, ac in Hispaniâ Castellæ nouæ quamplura loca, Bæticæq; præsertim circà *el Puerto de Mirabel*, totamq; Lusitaniam, & in Italiâ Romanum Agrum, lato folio, serrato, & asperiusculo, atq; Pisanum folio longiore, & acuminatiore. Latifolium autem perpetuò virens Suber crescens conspicitur circà Populoniam non longè à Plumbini Ciuitate sitam, quæ Regio Feudo liberè spectat ad Excellentissimum Principem, & Ducem Nicolaum Ludouisium Patritium, & Senatorem Bononiensem longè nobilissimum, non longe à quâ Ciuitate est Suderetum oppidum, quasi Suberetum, vulgò *Souereto* à Subere inter Massam, & idem Plumbinum. Theophrastus Suberis corticem ex humore, & carne constare ait. Sed quià in omnem dimensionem facile frangitur illa caro, dicenda est non quidem venis destitui, cum nutriatur, sed fibris, neruis, tendinibusque carere, propter inconspicuam eterogeneitatem. In huius tamen corticis (qui speculationem præcipuam ad se trahit) constitutione miram naturæ solertiam licet admirari, quæ Arborem ad decorticationem natam de duplici, immo etiam triplici prouiderit veste, nè, vnâ abiectâ, hoc est primâ exteriori, ipsa nuda relinqueretur, quin immo nouam intus substruxit tunicam, dum exterior vetus quodammodo appropinquat detectioni, vndè tres cortices à scrutatoribus magis accuratis obseruantur in eâdem Arbore. Primus extimior est percrassus, qui Vasorum ferè omnium Artificialium, & Oeconomicorum obturamentis destinatur, & ex eo fiunt Aluearia. Secundus crepidas munit, & hyberna calceamenta substruit. Tertius est subtilis, & admodum delicatus, ex quo fiunt Pateræ, in quibus hectici vtilissimè bibunt. Hæc Arbor cortice in orbem detracto iuuatur, cum cæteræ circuncisæ necentur; & tantum abest quod lædatur à tali expoliatione, quòd potius contrarium euenit, nam nimis crassescens ille cortex relictus Arborem perstringere, & strangulare facillimè potest. Ad Suberis naturam proximè accedere videntur nonnullæ Arbores, quæ vel mixtam videntur præseferre constitutionem, atq; figuram, vel in aliquibus essentialibus partibus communicare cernuntur, vt Phellodrys Suberiquercus ex Cephaloniâ, & Suber molle Virgilij, quorum hic damus icones; & quemadmodum esset Suber humile Ruellij, quod ait in Hispaniâ reperiri folio Ilicis aculeato, tristi glande, cortice præcrasso, & multis inanitatibus fistuloso. Crederem quoq; humile aliud Suber fuisse illud, quod Virgilius simul cum lentis genistis numerauit. Eiusdem census sunt Suberis exotici plures species à Ionstono recensitæ. Prima est Arbor *Iucaie* Malopunico similis, sed frondosior, cortice odoris caryophyllei, cinnamomum verò sapore referente cum aliquâ amaritie, & quotannis absq; iacturâ Glandium separabili. Secunda Arbor *Candu* procera, cortice candicante, & caudice Fungoso, & Subere leuiore prædita, cuius leuitas tanta est, vt grauissima quæque, etiam suprà mille librarum pondo vnius caudicis ope è mari extrahantur. Tertia *Memba* Arbor Congana lignum habet leuissimum instar Suberis, quo cymbæ in illis regionibus parantur. Quarta Lignum est Brasilianum fomitis vicem præbens, cuius cortex externè fuscus, internè flauescens fūgum ęmulatur, aut Suber læuigatum. Quinta Lignum Iauanense Fungosum dat, adeò leue vt nonnisi Sambuci medulla videatur candida, cui cortex superinductus est admodum tenuis, & membranaceus cinerei coloris. Formâ, & Descriptione rei præhabitâ digniores instituti poterunt Denominationes, quæ à nobiliore compositi parte ritè sumuntur. Non malè ergò subsequentur Suberina Nomina, & Etymon.

Bauh. in H. Vniu. pl. vol. 1. l. 4. cap. 3.

Clusius

Lib. 1. de H. pl. c. 8.

De Nat. Stirp. lib. 1. cap. 135.

Lib. 4. c. 3.

Aristot. Polit. 8.

E F G H

Suber

Suber Molle Virgilij, relatum ad ſylueſtre magis.

Diſtinctioni huic Mollis, & Durioris Suberis anſam fortè dedere duo Virgilij carmina, alterum lib. 7. Æn. de tegmine capitum Subereo.

Tegmina queis capitum raptus de Subere cortex, --Aurataq; micant peltæ, &c.

Alterum lib. 2. Æn. de Armariâ Thecâ.

---libro, & ſylueſtri Subere clauſam, ----Implicat, &c.

Phe-

Phellodrys Suberiquercus ex Cephaloniâ Aldrou.

NOMINA, ETYMON, Denominata.

SVber Arbor Corticosa δενδρόφλοιον à Græcis dicitur, & secundum Latinos à Suberuendo, quia illius cortex secundum partes extrahi, vel è caudice inferiori subtrahi debeat, & iuxtà hunc sensum non videtur multum discrepare à fonte Græco huiusmodi nomen Suberis. Nam Græcum οὔφαρ, quod, teste Suidâ Τὸ δέρμα significat, idest corium, & pellem, Suberi suppar, seù ferè par in homonymiâ deprehenditur. *Idem Suberis nomen ex doctissimorum aliquot virorum sententiâ latinè deducitur ab incrementis, & ab eo etiam, quod mergi nequeat, & quod rubeat.* Græcè vocatur hæc Arbos ὕψος quod semper altum petat, & φελλὸς à leuitate, vnde φελλίνας apud Hesychium, idest *Leuis in modum Suberis*. Hinc *Phelletes* Astarti Tyriorum Regis filius non pondere leuis, sed ambitione nomen traxit; quia cum patre post XII. Regni annum defuncto, maiorem natu fratrem Astarimum, ad Imperium, quod per vndecim annos tenuit, *euectum regnandi cupiditate occidisset, & ipse ab Ithobalo* Astarte Sacerdote, vt sibi thronum vendicaret, post octauum sui regni mensem occisus est, anno Mundi 3018. *Sic pariter à leuitate Suberis Etymon duxit ille*, qui *Suber* inuersè legens *rebus* omnibus illud supernatare merito cecinit his Iambicis.

Iul. Cæs. Scalig. in Theophr.

Th. V. H. Tom. 5. M. p. 58. h.

Laur. Lega. in epigr.

REBVS *superstat omnibus* SVBER *leue*.
Ex REBVS *ideò* SVBER *inuersè lego*.

Gallis *liege*, Hispanis *Alcornoque*, Germanis *Pantoffelholtz*, & hinc (nisi me retraheret πάντως, & φελλὸς, quod *omninò*, est *Subereum* denotat) denominata credidissem Sandalia Suberina apud nos Bonon. vulgò *Pantoffole*, quasi nomen hoc fortasse foret vna ex antiquissimis Gallorum Boiorum reliquijs, à quibus & ipsa Ciuitas integra nomen accepit. Itali verò vocant hanc Arborem *Souero*, & *Sugaro*, vnde familia *Suberea*, siuè vt vulgò dicitur *Sogara* dicta est, ex quâ celeberrimus Bartholomæus SOVERVS in Castello Corberiæ apud Friburgenses natus, florentissimâ eruditionis varietate memorandus scriptum reliquit *de Recti, & Curui proportione*. Quià sursum vere petat ob magnam leuitatem, hinc prouerbium illud originem traxit *Subere leuior*. φέλλȣ κȣφότερος, & in illos dirigitur, qui sunt inconstantes, leuisq; sententiæ, &, vt vulgariter dicitur, *facilis leuaturæ*. Suberis quoq; nomen participabile fuit *Subarijs* populis Regionem Samelandiam, quæ pars Borussiæ est, incolentibus à copia potius harum Arborum, quàm à proprietate aliqua Suberina, quemadmodum leuitas, & iactantia, &c. Et non aliter vocatus fuit à Suberibus copiosis φελλεῦς Atticæ locus salebrosus, teste Suida, & Oppidum in Hetruria *Suberetum* vulgò *Sugheretum*, seù *Sughiero*, vel *Soureto*, vbi natatoribus, & piscatoribus instrumenta eorum exercitij pararent, quò spectare potest illud Sidonij. *Vt stataria retia Suberinis corticibus extendat*.
Suberinis at nominibus Prouerbia, & Symbola adiungere non aliud est, quàm illis literarium pondus addere, ipsamq; Dendrologicam Suberis Tractationem nobilitare.

Ruell. l. 1. de nat. stirp. c. 135.

Crescent. in Agric.

Leand. Alb. in descript. It.

PROVERBIA, SYMBOLA, & Emblemata.

MVlieribus, atq; Pueris leuioris, vtpotè sententiæ Adagia illa duo aptari perquam bellè possunt φέλλȣ κȣφότερος, nempe SVBERE LEVIOR, & GALLA LEVIOR, nam in eundem prorsus diriguntur finem, vt sint tanquam Scommata inconstantissimi Ingenij, & facillimæ, vt vulgò dicitur, Leuaturæ. Sed hîc posset Quæstiuncula quædam excitari, leuissimi quidem ponderis, verum curiositatis non exiguæ, num scilicet Suberi aptetur magis, vel Gallæ Prouerbium suprascriptum leuitatis, cum ambæ hæ res summum leuitatis gradum videantur attingere. Pro Galla stare videtur verbum illud antiquum latinum *Gallare*, quod est furiosè moueri, & verbum

Terentius in Hecyrâ Act. 3. sc. 1.

Monos. l. 6. num 65.

Ita-

Italicum *Galleggiare*, quod ſignificat aquis ſupernatare. Suberi autem leuitatis primatum concedere nititur illa vis valdè potens, qua nulli ſubeſſe vult rei, ſed omnibus ſuperſtare, vndè grauia, & oneroſa pondera immerſabile aquis ſuſtinere deprehenditur Suber; pro determinatione dicatur Prouerbium SVBERE LEVIOR credulo melius accommodari, & aliud LEVIOR GALLA variabili magis dirigi. Aquarum porrò ſuperficies tacta quidem à Subere, ſed minimè penetrata Prouerbio illi dedit originem, quo aliquem indigitamus, parum de rebus intelligentem, ſeù negotia quæcunq; cum illo pertractata ſuperficietenus tantum noſcentem, dum dicimus NON PESCA AL FONDO, quaſi quod ſit ſimplex Subereus cortex cæterorum leuiſſimus δενδρόφλοιον, de quo Lyricus inter Odas, & Satyras cecinit,

Varro in Eumen. *Dantes in Purgat. cap. 10. & Inf. c. 21.* *Creſcent. Agric.*

Li. 3. ode 9.

Quamquam ſydere pulchrior
Ille eſt, tu leuior cortice, &c.

Li. 1. Sat. 4.

---- Simul ac durauerit ætas
Membra, animumq; tuum, nabis ſine cortice, &c.

Ille namq; cortex, nempè Suberinus, eſt ἀβάπτιστος, ideſt IMMERSABILIS VNDIS. Et hinc habuit quo ad *Baptiſtæ* Nomen eleganter alluderet eruditus noſter Legatus, cum in *Encomiaſticâ* ſua Poetarum *Bibliothecâ* de Ioſepho Baptiſta Poetarum huius æui facile Principe, deq; *Melicis* eiuſdem *Poeſibus* enixè caneret:

Laur. Lega. in Encom. Poet. Bibl.

Queis labra vix alij, totum ſe proluit vndis
BAPTISTA, haud vanum Nominis omen habens.
Præſtitit hinc alijs MELICAS inarando POESES.
BAPTISTÆ Vates Maximi vbique cluent.

Suberinæ porrò immerſabilitatis proprietas prouerbialiter dici poteſt de illo, qui omnia pericula ſuperare ſit ſolitus; nulliſq; aduerſæ fortunæ ſinatur mergi gurgitibus, veluti alter Vlyſſes, de quo idem Horatius.

Lib. 1. epiſt.

Dum ſibi, dum ſocijs reditum parat, aſpera multa
Pertulit, aduerſis rerum immerſabilis vndis.

Ingenioſiſſimus propterea Camillus de Camillis ad ſignificandum huiuſcemodi virum, pro ſymbolo exhibuit tria Suberis fruſta, ſummis in vndis, ventorum vi contraria nihil officiente ſemper connatantia, adiectis verbis NIXV MAIORE RESVRGVNT. cuius ſymboli ſenſus, ſi moralem aſſequeretur interpretationem, poſſet in hunc modum exponi, videlicet terna per illa fruſtula ſuberea fluctibus iratis ſupernatantia, tres Theologales myſticè denotari Virtutes, quas in vero Diuinæ Bonitatis Amatore nunquam deficere, ſubmittique poſſe certiſſimum eſt, quemadmodum Vndæ illæ commotæ paſſiones, & affectus humani animi perbellè poſſent innuere, animo ipſo per mare, ſeù lacum proceloſum ſignificato, vt breuiter hic indigitaretur Homo, cuius in Animo tàm fixæ ſint Spes, Fides, & Charitas, vt nulla affectuum perturbatio illas obruere poſſit; Hoc pereleganter expreſſit Hieronymus Bardi Iatrotheologus, cum de Diuo Xauerio ad ſeminandum Euangelium in Mauricam migrare parante, tametſi Barbari veneno, ferroq; graſſantes illum impedirent, cecinit

Camillus Cam. in Inſ. Federici Cerruti.

Emble. 98.

Vt leue flumineas Suber ſuperinnatat Vndas,
Et Vada ſecuro cortice ſumma legit.
Sic tibi, cum Socij Nauem, Franciſce negarent,
Per tumidos fluctus impetus ire fuit.
Scilicet alma Fides puppis, Spes aura fuiſſet,
Vela Animus; Remus Nauita; Portus Amor.

Ex eadem Suberis leuitate pulcherrimæ ſententiæ grauitatem quò exprimeret habuit egregia Laurentij Legati noſtri Thalía. In cognato ſiquidem Eridano, & præciſè in Patriæ Cremonæ conſpectu Nantes cum Subere ad tergus introducens, eorum exemplo demonſtrauit neminem ſine Virtute in Mundo tutè degere poſſe. Quam enim natatoribus ſecuritatem Suber conciliat, eandem Ratiocinantibus Virtus. Nec enim inficias imus Mundum, Vitamque noſtram appoſitè comparari Mari, & quidem fluctuanti. Continua ſiquidem rerum viciſſitudo, quid, niſi fluxum Oceani, refluxumq; imò & proceloſas eiuſdem commotiones repræſentat? Quo reſpiciens alter Mantuanorum Virgilius Baptiſta Hiſpaniolus Carmeliticæ Familiæ ſemper memorabile decus ad rem & ipſe modulatum reliquit.

Vita

A

------ Vita dolorum
Est pelagus, fons curarum, sentina laborum.

Cum ergò in hoc sit natandum, & hac de re nudos nos exponat Natura, certo aliquo præsidio insistendum est. Quod, præter solam Virtutem præstare, nihil est efficax. Cuius rei Symbolum esse poterat mos ille Atheniensium, quo non minus Literas, quàm Artem Natandi suos edocebant pueros. Hinc, si cuiquam natatûs ignorantia contigisset, de illo ferebatur opprobriosè, μήτε νεῖν, μήτε γράμματα, quod nimirum NEQVE NATARE, NEQVE LITERAS nosset. Opportunè igitur idem Legatus noster canebat sub hac è natantibus deductâ propositione.

Mercurial. libr. de Arte Natandi. Erasm. in Chiliadib.

---- MVNIT PRO CORTICE VIRTVS.

Laur. Lega. l. 2. Embl. 11.

Quâ Padus Ausonidum latè Regnator Aquarum
Insubres multo flumine ditat Agros:
Et tibi, magnanimo quòd ab Hercule regia surgis,
Lambit in obsequium, clara Cremona, pedes:
En vt cœliuagis sub Piscibus orta Iuuentus
Feruida spumosis corpora iactat aquis;

B

Et, ne Mopsopiæ pubis sit victa natatu,
Certatim vasti gurgitis alta meat.
Sed quia non prorsus, quantumuis nare perita,
Ire potest cæcis absque timore vadis:
Arte tulit quod auara sibi Natura negauit,
Quò tumidos fluctûs imperiosa secat.
Exerit à tergo Lignum immersabile SVBER,
Eius & auxilio tuta fluenta legit.
Aere nempe leui grauidum absorbêre Procellæ,
Nullaque commotæ Doridos ira potest.
Istud Abydeno si armasset terga natanti,
Nunquam Sestiacâ Thetide victus erat.
Cortice securus nam quisquis ludere gaudet,
Frustrà conantes mergere fallit aquas.

C

Nec secus est nostrûm. Virtus quemcunque tuetur,
Fortunæ inuictum fluctibus vsque facit.
Semper enim vicibus submergi nescia Virtus
Eminet, & certis nixibus alta petit.
Sustinet, & tutos insidis seruat in vndis,
Quos munit, Virtus, trux vbi Pontus eunt.
Quippe quiêtis inops, semperq́; referta procellis
Quid, nisi nauifragum Vita sit ista Mare?
Ergò Vita Mare est, & in hoc quiacuiq́; natandum est,
Natura inuestem prouida quenq́; facit.
At velut in pelago nemo sine SVBERE nando
Securus liquidas itque, reditq́; vias.
Sic nisi Subereo cuiquam PRO CORTICE VIRTVS
Hæreat, his vndis naufragus ille perit.

D Eandem Suberis immersabilitatem sumunt etiam Itali nostri, quando significare volunt aliquem esse ità prodigum, vt ipsorum vel Crœsi, vel Crassi penè immensas profunderet Diuitias, illum hoc parœmiaco Dicterio ferientes, EGLI DAREBBE FONDO AD VNA NAVE DI SVGHERO. Quod sic exprimerem ijs, qui nostram linguam non callent,

ET VEL SVBEREAM SVBMERGERET ILLE CARINAM;

Monosin. l. 7 pag. 343.

Cùm penè incredibile videatur, quod Nauis tota ex Subere immersabili constans absorberi possit ab vndis. Illud quoque de Subere Calceis insuto Prouerbium valdè notabile est, SVBTVS SVBER, quod superbiam fœminarum, quas ideò Græci non infacetè Cortices appellabant; vel vanam Homuncionis alicuius gloriam, qui magnus quidam videri velit, detegit, quò spectat illud Clementis Alexandrini. *Parua videtur quædam esse, in calceis insuatur Suber.* Ingeniosè non minùs erexit Arborem Suberis

3. Pędag. ex Alex. comic.

beris alius pro Emblemate, quàm ſecuris, vel ſciſſoriũ ferrũ penetraret caudicis mediũ, E cum hac ſuperſcripta ſententia EX VVLNERE VIGOR, quia non ſolum viret magis eadem Arbor detracto cortice, ſed quia ferrum parum valet in eam, cum illud retundatur pluſquam poſſit ſcindere, & penetrare. Hoc itaq; ſymbolo inuictum voluit illius inuentor animum patefacere, quem ſenſum Italicis hiſce carminibus exprimere cogitauit.

Camill. Cam. ſymb. diu. Theoph. l. 4. H. pl. c. 18.

Nemica mano indarno
Entro al Sughero fiede,
Che'l ferro indietro ſenza colpo riede.
Animo inuitto è tale,
Ch'al maligno colpire
De l' ingiuſtiſſime ire
Stà ſaldo, e nulla à lui far danno vale.

Scip. Bargalia p. 3. pag. 492. in ſymb. Hipp. Aug. Balioni Senen.

Integra tandem Suberis Arbor eadem ſupradictum alio Emblemate confirmat ſenſum; circum igitur ipſam Suberis Arborem ignis ad calcem moderatus effulgens, illam non modo necat, vt cæteras, ſed vegetat potius, cui verba hæc adaptantur, VIGOREM ACQVIRIT, ſeù potiùs, ADDITVR VIGOR; eſt enim eius naturæ Suber F Arbor, vt ex igne moderato ſibi ad calcem ardente non modicè iuuetur ad lætiùs, & latiùs vireſcendum; quò inferebat Symboli Auctor Animum ſuum ab aduerſis non tantùm non offendi, ſed magis roborari; ea .n. eſt Arboris huiuſce natura, & proprietas, vt ferrum, & ignem quodammodò temnat imperterrita; verùm enim verò ſi valido, diutinoque reſiſtere non valet igni hæc Arbor, vt etiam multiplicatis contuſionum, cæſionumque ictibus de illa ſemper aliquid dementibus, demùm cedere cogitur, & perfracta, inutilis reddi, aliud Symbolum priori contrarium eidem poterit cum verbis Ouidianis ſequentibus adaptari, NOCVIT TEMERARIA VIRTVS. Parùm refert, vt illa ferro diù, multùmque reſiſtat, quia minaces, quos emittere videtur gemitus inter luctandum cum chalybe, & cuneis in extremam illius omnium bonorum iacturam deſinet, vndè perperàm eadem, eiuſque congener quælibet

Ouid. 8. Metam. Seneca in Herc. Oet.

Gemit illa multo vulnere impreſſo minax,
Frangitque cuneos, reſiſtit excuſſus Chalybs,
Vulnuſque ferrum patitur, & truncum fugit.

G

Fructuoſum tamen, & vtilem multipliciter eſſe Corticem Suberis pacificè ſumpti clariſſimè conſtat, ideòque fieri poſſe ſymbolum viri frugi, atq; miſericordis, qui proprijs quoq; veſtibus in egenorum beneficium ſe ſpoliet. Et ſicuti Caudicis Arborei cortex genericè acceptus œconomicos in varios vſus valdè proficuos à natura fuit deſtinatus, ità fructuum immodici cortices infructuoſi notam promerentur, quos inter inutiles, atq; ſuperfluas res deputandos putamina nuncupari ſagax experiẽtia voluit. Corticem igitur Suberis Arboreorum Corticum principaliſſimum, & grande vtilitatis ſpecimen familiariſſimis vſibus deſtinatum dicere poterimus, & ità plurium infeliciũ Arborum fructuũ, & præcipuè cuiuſdam Indici ſpiralis Antitypum, qui totus cortex ex toto inutilis eſt, & ſymbolum ignaui, & auari, & immiſericordis hominis præſeferre digno. ſcetur. Hunc deſcripſit Vuormius à Gulielmo Piſone excerptum ſub nomine Vaſtchimæ Abremi, & Temi. Suberino igitur cortici conueniret huiuſmodi lemma, ET CORTEX, ET FRVCTVS. Fructui verò Corticiformi contrarium omninò adap tatur, NEC CORTEX, NEC FRVCTVS, cui perbellè concordat prædicti fructus deſcriptio, quàm affert Piſo dicens, eum eſſe inutiles ſiliquas miris, varijſq; modis incuruas H hac ſola facultate, cum integra illius Arbore pollentẽ, vt meretricibus mentiendi virginitatem artibus adſtrictoriè conducat. Suber adhuc onerare liceat Epithetis, Hieroglyphicis, atq; Moralibus, vt Dendrologica Doctrina locupletetur, & Quercuum geminentur Honores.

Muſæum VVormianũ pag. 216. Gulielmus Piſo l. 4. de Facul. Simpl. c. 29.

Vt geminæ Quercus cœlo ſe vertice tollunt
Crinibus inſignes, æuo, & honore pari.

Ex Iano Anyſio in Variorũ Poem. lib. 2.

EPI-

A

EPITHETA,
Cum notis Hieroglyphicis, ac Moralibus.

PErſpecta Suberis natura, cum & ſub ictibus inimicæ ſecuris magis firmetur, & rabidis æquoris impacati furijs lignum illius commiſſum nec ſe, nec cætera, quibus inhæret, ſubmergi patiatur, illud primum, & præcipuum omnigenæ Virtutis eſſe hieroglyphicum, hac eiuſdem epithetorum ſerie patefaciundum ſubeamus. Vt enim hoc pacto ſe Suber ἀβάπτιστον, hoc eſt IMMERSABILE comprobat, Virtus ex alia nullis infortuniorum obruta procellis, nec ipſa ſubmittitur, nec ſubmiti ſinit illorum animos, quibus inſeparabiliter ineſt; ideò Seneca

Pind. ode 2. Pith.

ἀβάπτιστός εἰμι φελλὸς ὥς, ideſt mergi nequeo vt Suber.

----ſola perpetuò manent
Subiecta nulli mentis, atquè animi bona.

B Nec ſuperinde quid ambigendum remanet, quandoquidem vbi Subereo ſub cortice mellis dulciſſimi conſtipatur Subſtantia.

MVLTIFORVMQVE replent operoſa examina Suber.

Politian.

Sic & ſapidiora bona perficiuntur ſub Virture, quæ bonorum omnium vnica vices gerit.

Tota licet veteres exornent vndiquè ceræ
Atria, nobilitas ſola eſt, atquè vnica Virtus.

Iuuen. Sat. 8.

Virtus vlterius aſpectu primo non modicas præſefert difficultates, itaut propterea quid ſyluestre videatur eſſe, ſola verò poſtmodum hominibus in mundo quietam parit, & veram felicitatem, quod breuiter ſic expreſſit Virgilius.

--via Virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilemque aditum primò ſpectantibus offert,
Sed requiem præbet feſſis in vertice ſummo.

In epigr.

Quod vt exprimeret Natura in Suberis Arbore, & ad hoc vt aptius Virtutem referret, nonnè illam primò *Syluestrem* conſtituit? Id Agricolæ, cæterique nouerunt, vndè Latinorum Poetarum idem Coryphæus iam cecinit.

C

Huic natam libro, & SYLVESTRI Subere clauſam
Implicat.

11. Æneid.

Ab Etruſcis pariter eiuſdem Interpretibus eodem ſenſu relatum. En Vtinæum.

Di Souero SILVESTRE quiui prende
Vna ſcorza leggiera, mà capace.

Hercules Vtin. ſuper Æn. 11. od. ſt. 124.

Ità vt dici non ineptè poſſet hæc eadem Arbor DRYADVM THALAMVS. En & Carum.

Con vn ſubito auiſo entro vna ſcorza
Di SELVATICO Souero rinchiuſe
La pargoletta figlia.

Vinc. Rener. in Expugn. Hier. Poem. l. 1.

Et præter hos ecce admirabilem Petrarcham id alio appoſito replicantem.

-----& AGRESTI vrgere labellum
Subere.

Annib. Car. ſup Æn. ibi.

D Sed nihilominus cæſa tandem, & licet Arbor *paruula*.

Vt ramale vetus, VEGRANDI Subere coctum.

Perſ. Sat. 1.

Quot in vſus ceſſerit, quippè quæ *ſpongioſa*.

E frà mill' altre piante
Il Souero SPVGNOSO.

Io. Bap. Mar. in op. cui tit. la Samp. 1.

Tum nauticos, tum piſcarios, tum oeconomicos, prout plebeculæ quoque notiſſimum eſt, nonnè ſuperfluum foret in trutinam reuocare? Sed aliàs Suber pro coronarum ſubiecto, propter non decidua folia ſumatur, vt innuit Pontanus hoc carmine.

Cingebat crines FRONDOSO è Subere ramus.

Atque hoc pariter modo viuum ſimul, & myſticum Virtutis ſimulacrum illud eſſe comperietur, dum *Virtus eſt corona ſapientum*, quæ (vt apud Plutarchum legitur) *fidam, & conſtantem habet gloriam*, vnde Claudianus.

Theognis ap. Stob.

Ipſa quidem Virtus pretium ſibi, ſolaque latè
Fortunæ ſecura nitet, &c.

De Manlij Conſulat.

Sed reflectamus tantiſper rationis iubar ad Martyres, & videbimus illos pariter hoc Suberis hieroglyphico denotatos. Vel enim ſanctas eorum actiones myſtico mellis nomine accipiamus, vt ſuperius tactum eſt, ad eas in eiſdem ſeruatas innuendum, vti non malè poterimus hoc alio Pontani carmine, diuerſo licet ſenſu prolato.

Et ſeruata CAVO iampridem Subere mella.

Vel illorum paſſionem perpendamus, & apertius hæc veritas patebit. Siquidem vbi Suber, quo ad lignum SVBSTRATVM calceis conculcatur, efficiturque Superbiæ trophæum; Martyres quoquè ſub Tyrannorum poteſtate conculcati ſimul, & attriti, miſerabile impietatis fuere ludibrium. Sed ſicut illud, quo ad Arborem, mirabiliter iuuatur detracto cortice, quod cæteris Arboribus eſt exitiale; Martyres ita ſub tormentis corticem corporis occumbendo relinquentes, ſuis etiam lictoribus inuitis, maximoperè adiuti fuerunt ad citius capeſſendam Victoriæ ſuæ palmam incorruptibilem in cœlis, & immortalem. *Leuitatis* tandem in Subere non immemores, cum Legato noſtro in emblemate allato, & præſertim illis carminibus.

Laur. Lega. l. 2. Embl. 11.

Exerit à tergo LIGNVM IMMERSABILE Suber,
Eius & auxilio tuta fluenta legit.
AERE nempe LEVI GRAVIDVM abſorbêre Procellæ,
Nullaque commotæ Dorydos ira poteſt.

Cic. ep. fam. 16.

Suberinarum leuitatibus Fabularum grauiores poſt conſiderationes adhærebimus περίπατον σύμμετρον, moderatam ſcilicet in ambulationem nobis præſcribendo.

F A B V L Æ.

Egregiè admodum, ſeù potius ridiculè ad Suberis propoſitum fabulatur Lucianus in ſuis veris, vt ipſe dicit, Hiſtorijs, ſatius ſi fabulas, & has quidem Hyperbolicas cognominaſſet. Scribit ille ſe ex Lactis Inſula Galateæ ſacrâ egreſſum vidiſſe Homines plurimos ſuprà mare, abſque quod mergerentur, decurrentes, omninò ſimiles nobis & corporibus, & magnitudine, præter ſolos pedes, quos Suberinos habebant, vnde & *Phellopodes* appellatos tradit. Græcè loquebantur, & ipſorum Patria *Phellos* erat Inſula, in quâ Ciuitas ſuper magno, ac rotundo Subere habitabatur. Quod cum ne tantillum quidem veriſimilitudinis habeat, ſatius erit referre quod veriſimilius fabulatur hic Rhetor non procul ab his, quæ ſuprà memorata ſunt. Habet itaque quod *& alij ſuberibus inſidentes, iunctis duobus delphinis remigabant, equitabantque, alij præcedentes Subera trahebant.* Ad cuius autem imitationem *Phelli* nomen in ſuo figmento commentus ſit hic Philoſophus, ſeù mauis nebulo, præſcindendo à Suberis etymologia, non admodum difficile eſt perueſtigare ijs, quibus apud Strabonem PHELLVS, & ANTIPHELLVS loca ad Chimæram in Lycia memorata leguntur. Habet enim Geographus. ἐν δὲ τῇ μεσογαίᾳ Φελλὸς, καὶ Ἀντίφελλος, καὶ ἡ χίμαιρα, ἧς ἐμνήσθημεν ἐπάνω, ſcilicet *in mediterranea verò* (nempè Lyciæ) ſunt loca Phellus, & Antiphellus, & Chimæra, *de qua ſuprà mentionem fecimus.* Cum autem pro triſtitiæ, atque melancholiæ medicina fabulæ ſtare poſſint, nos Subereas poſt fabulas curatiuos eiuſdem Arboris vſus, vnà cum alijs ſanitatem, licet remotè facientibus vſibus varijs, depromemus.

Verar. Hiſt. l. 2. nō proc. à princ. & prope finem.

Phellus, & Antiphell. in Licia. *Strab. l. 14. Geogr.*

A

VSVS VARII, Et Medicinales.

PRæcipuus in maritimis est vsus Suberis iuxtà Plinium, quià Illius in Ancoralibus maximè nauium, piscantiumq; tragulis leuissimus cortex maximè conducit. Ille etenim sustinendis verriculorum alis contrà deprimentes plumbeos globulos egregiè renitendo destinatur in piscatione, in quâ retia demergi quidem debent, sed suspensa manere. Oeconomici dein Suberis multi sunt vsus, nam communissimè inseruit pro cadorum, vasorumq; omnis generis obturamentis; Hicq; leuissimus cortex, qui aqua minime complanari potest, vt alij, sed tantum igne, hybernorum calceamentorum contra frigus cõmuniendorum gratia, peramplam coriaceis sutoribus præbet materiam. Vti etiam Tignarijs fabris ad multa struenda opera pro vestiendis intus, & imbricandis quoq; ædibus non modicum auxiliatur. Sandalijs prætereà muliebribus conficiendis, ob summam sui leuitatem, hoc lignum destinatum fuisse non nostro duntaxat æuo patet, cum & Græcæ quoquè mulieres in calcibus illud gestarint, vt grandiores viderentur. Quod cupiẽtes præ cæteris in nõnullis Italiæ Ciuitatibus mulieres circà sextum, & septimum præsentis seculi lustrum bicubitalibus succedanei ligni Subereis calopodijs vsæ sunt, illam sibi, credam, super homines artificiosam eminentiam vsurpaturæ, quam eisdem prouida negauerat natura. Moderatiores in *crepidis* Græcorum Sapientes, licet ex Crysippo scriptum reliquerit Horatius

------Sapiens crepidas sibi nunquam,
Aut Soleas fecit.

Plin. l. 16. c. 8.
Ruell. l. 1. de nat. st. c. 4.
Bauh. H. vn. pl. T. 1. l. 7. p. 2. pag. 1032.
Ionston. l. 4. c. 3.
Pet. Victor. Var. lect. l. 15. c. 23.

B

Erant illę commodum calceamenti genus substrato Subere compactum, quod corrigijs ad pedes ligabatur, & à Græcis ad Etruscos, teste Seruio, transiuit, apud quos nomen, habuerunt *à crepitando*, propter sonitum, quem edebant, dum super illas incederetur non aliter ac de neotericis euenit Sandalijs. Ciceronis temporibus apud Romanos vsitatas fuisse satis euincit, quod de Scipione scripsit in oratione pro Rabirio Posthumo, *Scipionis non solùm cum chlamyde, sed etiam crepidis in Capitolio Statuam videtis.* Græci quoque Κρηπῖδα vocant: & licet apud illos prima producatur ex vi longæ vocalis η, nihilominus apud Latinos corripitur, vt apud Persium de eodem calceamenti genere Græcis familiare loquentem, vbi quos suarum Satyrarum Lectores optet, describens, excipit qui Græcorum crepidas irrident: Habet enim

C

Inde vaporatâ, Lector, mihi ferueat aure,
Non hic, qui in crepidas Graiorum ludere gestit:

Sat. 1.

De hoc Suberis vsu apud Reusnerum in Rosario Poetico legimus.

Si facies crepidas: soleas dat Suber agreste:
Mergitur haud vllis corticis Arbor aquis.

Sed quare, ligno quouis excluso à calceamentis, nunc Viri, atque mulieres incedant non facile foret explicare. Quod si laudabilissima causarum, ligni scilicet de Humano Genere benemerita dignitas ne proculcetur, superbiæ nouum id effecit inuentum; vndè Velmatius egregius sacerq; Poeta Calopodiatos in hunc modum alloquebatur.

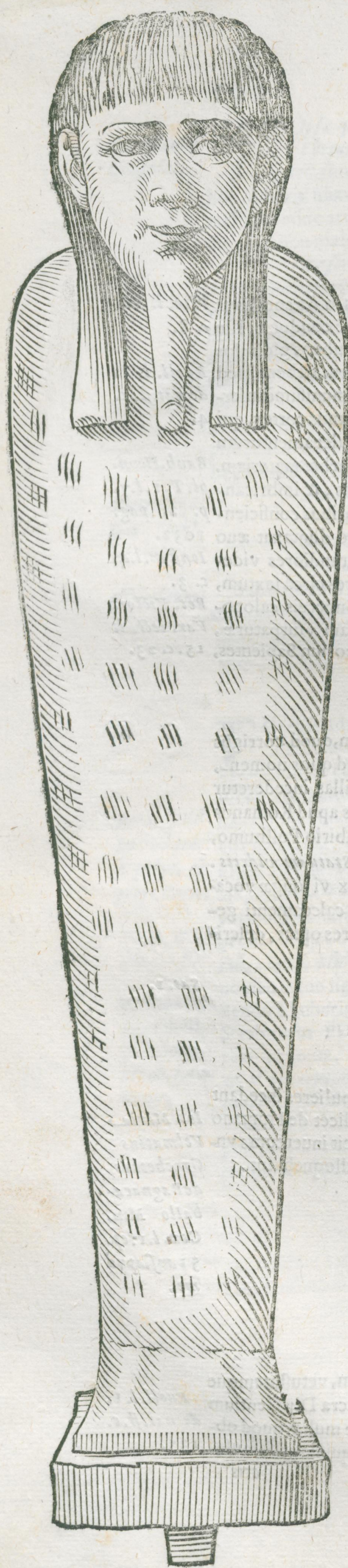
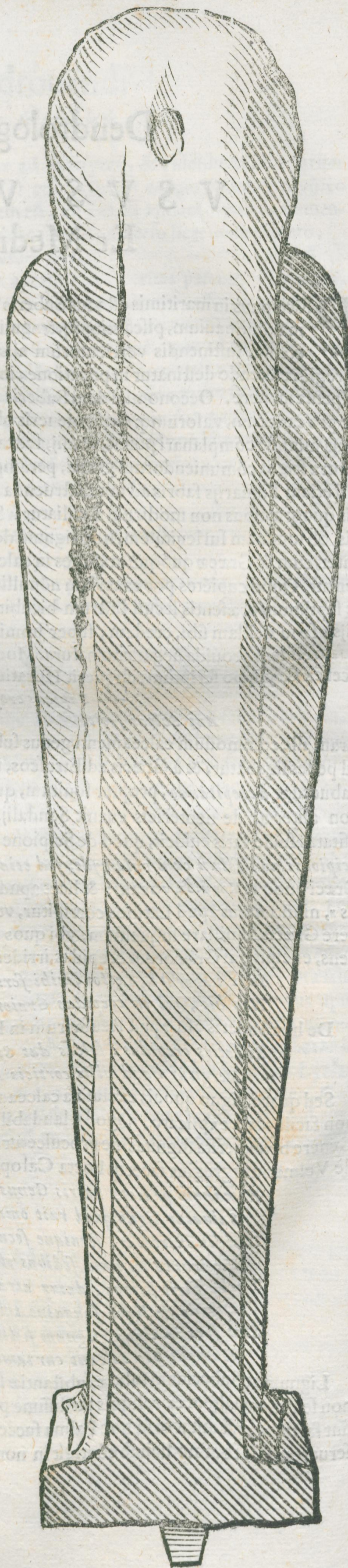
Io. Maria Velmatius Grechettus de Bagnacaballo Min. Con. l. 1. ep. 51. ms. apud me.

D

Humanum præceps Patris Genus excidit Esu:
Saluatur ligno quod ruit omne sacro.
Decidit extremas, seruique securis ad vndas:
Ex trunco ex imis sedibus illa natat.
Turba furit sitiens: datur atra petentibus Vnda:
Digesto & ligno sanguine turba bibit.
Stat spes in ligno, lignum si liberat omnes,
Humani hoc calcant cur tamen ergò Pedes?

Lignum at Suberinum solidæ substantiæ spissæ, robustæ, quæ cariem, vetustatemque non sentit, aut saltem ex reliquis tardissimè primum fuit ex quo Simulacra Dijs Gentium sint factitata, cui munere in hoc Palma successit, moxque Arbores aliæ multæ, quod obseruare nobis commodissimè contigit in nonnullis Ægyptiorum antiquissimis Simulacris

Ruell. l. 1. de nat. st. c. 135.

A cris cubitalibus ex lignis varijs fabrefactis, quæ in Musæo nobilissimo Cospiano Bononiæ conspiciuntur, quorum vnius saltem Iconem cum Antijs ad frontem & cum barbata visus Appendice ad mentum hic collocandam curauimus, tanquam illius, quod ex Subereo ligno viri materiarij peritissimi mecum constare iudicarunt. E Vetustissimis ergò Ægyptiacorum Cœmeteriorum funeribus ligneum hocce datur Suberinum pronè, atque supinè delineatum Simulacrum, quod cadaueris intus occlusi ad referendam imaginem, iuxtà Gentium illarum ritum super aliquam mortualem Arcam olim locatum fuit, illud notabilis tanquam Antiquitas prænobilis supradicto in Musæo vnà cum nonnullis alijs similibus Simulacris ex varijs lignis ità ruditer fabrefactis, nimirum Palmæ, Cedri, &c. seruatur, quod quidem digitorum 17. funereo scilicet, feraliq; numero, qualis erat decimus septimus longum est apud Ægyptios (propter memoriam necis Osiridis famosissimæ Isidis viri, & postea eorum Pseudonuminis, fatuèque venerati Diui, brutali sub Apis cornutæ Bestiæ nomine, die decima septima mensis Athir, mensi nostrati Nouembri respondentis) hîc in Historia Suberis Arboris præterire noluimus.

Io. Nardius ad l. 6. Lucr. de nat. r. tab. 5.

B Alij scutellas profundas etiam ex eodem ligno excidebant, subtilissimumque corticem eiusdem Suberis alij ità componebant, vt pateræ Suberinæ ad bibendum destinatæ sanandis hecticis proponerentur. Illius cortex euidentissimè resiccans cum adstrictione consimili sanguinem vndequaq; fluentem reprimit ex aqua calida potus, eiusdemq; cinis cum Vino calido sumptus sanguineæ excretioni, tum hæmoptoicæ, tum dysentericæ curandæ maximoperè conducit. Quod si cinerem eundem axungiæ capi, vel oleo myrtino mixtum, & incoctum ano applicaueris, hæmorrhoidales citissimè leuabis dolores. Gonorrheam addit Castor Durantes curari laudabilissimè per ipsam Suberis substantiam, quomodocunque vsurpatam. Sic igitur de Subere verba facit, medicas illius vires breuissimè perstringens.

Theoph. l. 3. c. 16. H. pl.

Hartman Chymiatr. pag. 123. Cast. Dur. pag. 442.

Sanguinis & sistit fluxus, & sputa cruenta
Suber, & est multum super istis laudis adeptum,
Tum Gonorrheam firmat, &c.

Et ante ipsum Quintus Serenus decoctionem Suberis ad reprimendum sanguinem vndèqaque fluentem laudauerat.

De Medicam. præcep. cap. de prof. sang.

C *Sed quacunque fluit vis immoderata cruoris*
Subereus cortex calidis potatur in vndis,
Antè minutatim studio vincente terendus.

Mirabilis est super reliquas partes Glandium Suberearum Farinæ Virtus Alexipharmaca, nã prệter facultatem cõmunem immoderatas omnes excretiones corrigendi, atq; fluxûs Alui, necnon matricis sistendi cum succo plantaginis potatæ qua Glandes in farinæ pollinem redactæ pollent. Habent peculiari illarum dote venena magis necifera super artem vincere, & in specie Napelli toxicum ferè præsentaneum illicò extinguere: Valentque etiam, dum virent, simpliciter tusæ, & emplastratæ Suberinæ Glandes ad mitigandas inflammationes, & addita Axungiæ suillæ portione, quæ vnguen componat ad vlcera maligna sananda perfectè faciunt, Itaut leues non solum reddentur ope Suberis morbi peiores, sed edomabuntur, subigenturq; prorsus, atq; Vitalis Virtus eneruata nimis sufficientissimè leuabitur, & alimentis nutriri melioribus sanitas

D addiscet: vndè ad Castanearum tractationem haud incongruè fieri poterit transitus.

***

VLYSSIS ALDROVANDI
PATRITII BONONIENSIS
DENDROLOGIÆ,
Libri Primi, Tractatus Secundi
CAPVT VI.
DE CASTANEA.

NOMINA, ETYMOLOGIÆ.

GLANDARIAM postrema Syluam Castanea compleat, quæ
Cæruleam crebris vmbret propè frondibus Æthram,
atq; haud modicum simpliciori Vitæ ferat præsidium. Arboris eiusdem notissimi Fructus, Græcè Διὸς Βάλανοι, Σαρδιναὶ Βαλανοι, λόπιμα, & Κάστανα, hoc est *Iouis Glandes*, *Sardianæ Glandes*, *Lopima*, & *Castana* dicuntur, vt patet apud Dioscoridem. Quos fructus *nuces* appellauit Theophrastus, non tantum quia nonnihil durum obtinuerunt operimentum, verum etiam quia exiccati strepitant vt Nuces. Quod & Virgilius expressit.

Ipse ego cana legam tenerâ lanugine Mala,
Castaneasque Nuces, mea quas Amaryllis amabat.

Quarè autem hi fructus appellationem *Iouis Glandis* promeruerint, non est difficile peruestigare, cum ij Glandium sint optimi, nimirum eos inter fructus, qui cartilagineo tecti cortice maximè sunt alimentosi. Quarè proprijssimè *Lopima* dicuntur à Græco λόπος, quod est folium cartilagineum. Hæc tamen Iouis Glandis nomenclatura indita quoque remansit à nostris (id attestante Clarissimo Hermolao Barbaro) Nucibus Regijs, quod harum Arbori, folijsque præsertim, absimilis haud quaquam reperiatur Arbor Castaneæ. Quam forsan ob rem ipsæ Castaneæ minus proprio nomine *Nucis* notatæ fuerunt, & inde vel *Euboicæ*, vel *Heracleoticæ* cognominatæ, quod nomenclatrices ipsarum Patriæ percelebres essent earundem prouentu. Sic & Sardianæ Glandis nomen eisdem primo fuit attributum à primæuis pariter ipsarum locis natalibus, vnde prius ad Græcos, ac Italos prouenerunt, ab Insulâ nempe Sardiniâ, vbi optimæ tunc nascebantur, vel (& fortè melius) à Sardâ Vrbe Magnesiæ; quemadmodum etiam Castaneæ nomen desumptum videtur ab Oppido *Castano* eiusdem Magnesiæ in Macedoniâ. Nonnulli tamen volunt *Castanum*, seu *Castaniam* Apuliæ oppidum non procul à Taranto fuisse Castanearum denominatiuum. Nec desunt alia Castaneæ nomina, quæ ab eru-

Rener. Exp. Hier. l. 1.
Diosc. l. 1. c. 122.
Theophr. l. 3. H. pl. c. 3. & 4.
Virg. Ecl. 2.
And. Cæsalp. de Arb. l. 2. c. 4.
Macrob. Saturnal. l. 3. c. 18.
Gualther. H. Ryff. in Diosc.
Phocyon ap. Ruell.
Pl. l. 4. c. 9.
Stephanus.
Strabo Geogr. l. 14.
P. Ferr. in Cens. Geogr.

A ditis adinuenta ſunt, vt Græcum πογωνίας, hoc eſt barbati menti, quaſi quod hi fructus mentum referant barbula quadam hirſutum. Μότον ſimiliter dicta eſt, à viribus vulnera citò agglutinandi: nam verbum μοτέω ſignificat curo vulnus, vt citò claudatur. Sic & Galenus *Leucanas* vocauit Caſtaneas à loco Idæ Montis, quem Λευκας ille plurali nomine appellat, vbi celeberrimam aſſecutæ ſunt famam. Cæterum quo ad nomina, quæ apud Nationes exteras Caſtanea ſortita eſt, habemus illam Germanicè, ſi pro fructu tantum ſumitur, vocari *Caſtanien* nomine latinis affini, vel *Reſten*; aut exinde, & ſimplici *Baum*, quod Arborem denotat, *Caſtanienbaum*, *Reſtenbaum*, Arborem duntaxat intelligendo; Anglicè *Cheſnut tree*, Hebraicè *Armon*, Arabicè *Sadianalach*, & *Stebulot*; Gallicè *Caſtaigne*; Hiſpanicè *Marones*, *Caſtanas*; nobis deniq; *Maroni*, e *Caſtagne*. Caſtaneam porrò equinam Turcæ vocant *ad Caſtaneti*, Galli *Caſtaigne de cheual*, vt pariter Hiſpani *Caſtana de Cauallo*, & Itali ſimiliter *Caſtagna di Cauallo*. Nec inficias imus Caſtaneæ nomen (quando recenſita locorum propria non admitterentur) deduci potuiſſe à caſtitate, quæ Ieiunijs optimè iungitur, cum & ipſis Plinius eam dicatam fuiſſe commemoret. Hinc minus caſta videtur illorum ſententia, qui contenderunt Caſta- B neam dici debere ſyncopatè, ac per antiphraſim caſtam, cum ipſe fructus ab echino, qui dicitur apud nos *Sgargio*, quaſi carduus, exemptus, teſticuli figuram æmuletur, nec non venereum ignem flatibus in corpore excitatis incendat. Nomen tandem Caſtaneæ maioris, quod eſt *Marone*, deductum fuiſſe crediderim à pellucida læuitate corticis, ſeù corij tegentis edulem fructûs carnem, cum videatur globulus marmoreus; nam μάρμαρον ſonat *pellucidum marmor*; niſi malles etymō illius venire à verbo Græco μαραίνω, quod ſignificat *tabefacio*, idq; per antiphraſim, eò quia fructus hic, tantum abeſt vt tabefiat, quemadmodum oporæ, quin potius ſiccefcit ad modum oſſis.

Bod. à Stap. in Theoph. l. 3. c. 10. H. pl.
Lib. de Euchimiâ.
Serapio cap. 98.
l. 15. c. 23.
Pap. Vocab.

Cumq; hic fructus Maronis variè conſideratus, vt vario concinnatur artificio, diuerſa ſubeat nomina; hîc operæ pretium erit exponere noſtras quaſdam eorundem fructuū coctorum appellationes; nam ſi elixentur ſimpliciter in aquâ, vulgò dicuntur *Baloſi*, quaſi *Balani elixæ*, & calidi manduntur. Elixantur & in vino cum aromatibus, & ſiccantur extrinſecus, atq; criſpantur, tenera manente adhuc, & molli medulla intrinſecus, & tunc inter bellaria quoq; non vltimæ conditionis recenſentur, & dicuntur *Anſari*, pe- C nultima correpta, quià minimè ſunt anxiferi, ſed ad ſeueriores tū animi, tū corporis curas deliniendas deſtinati, & propterea frequenter diebus carniſpriuij perſonatis inſeruiunt pro hilaritatis incitamento, præcipuè dum ſparguntur in plebem ad illorum collectionem certatim, & cum acclamatione accurentem. A nominali cognitione ſimpliciori, & propria Caſtaneæ, ad communiores complexas, extraneaſq; nomenclaturas eiuſdem in Æquiuocis, & Denominatis tranſeamus.

ÆQVIVOCA, DENOMINATA.

Non Terras, non Montes tantum, ſed Maria, profundoſquè Gurgites inhabitat Caſtanea. Verum ibi vel eſt Arbor fructifera, vel eiuſdem Arboris fructus; hîc ſquamigerum Animal effecta Littus incolit Aremoricum. Alibi triquetram iactans formam, Tribulus eſt corticis, & medullæ *Caſtaneiformis*, & dulcibus gaudet aquis circumferri. Sed à Caſtanea, prout ad rem noſtram ſpectat, *Caſtanitis* appellatur D fungiformis quædam adnaſcentia lignea, intrà Caſtaneæ Arboris corticem concreta, quæ Caſtaneæ fructum quadātenus æmulatur, cum ſua membrana illam extimè circundante, *Caſtanei*, ſeu *Caſtanini* coloris, cumquè ſubſtantia intus albeſcente, cuius apex Boleti refert nondum expanſi caput; eius aliquando conſtitutionis, vt rictuū Animalium configurationem aliquam præſeferat. Sic formatrix facultas Arborea luxuriantis Naturæ luſu per Arboreas omnes vagatur partes, in illiſq; tam naturaliter, quàm præter ordinem conſuetum fabricat res diuerſas, & elaborat. Sed ecce Fungi prædicti Iconem erectam, & inuerſam.

Caſtanea Arbor, Fructus, Piſcis, Tribulus.
Caſtanitis *Fungus*.
Caſtaneus *color*, ſeù Caſtaninus

Caſtanites, ſeu Boletus Caſtanius, vel Glandula Caſtanina.

Caſtaneiforme Lignum in Arbore Caſtanea repertum.

Ad Caſtaneas refert Doctiſſimus Corteſius radiculam quandam exiguam Caſtaneolam dictam Siculis, quæ in littore marino Meſſanenſi in fine Auguſti, & principio Septembris vendi ſolet,& appellatur ibi *Baſyſi*, naſcitur autem potiſſimùm in agro Drepanenſi de genere bulborum,ſaporis dulcis Caſtanearum;ex cuius plantæ deſcriptione, ab eo facta, parum licet Botanicè, conijcio ego ſpeciem eam eſſe Ornithogali, quæ, ſi Ruellio fides adhibendã eſt Botanico præexcellentiſſimo, Piſtrinis commendatur ad panes cereali ſapore condiendos radice bulboſa, cuius crudæ, & coctæ in cibis ſuauitate Caſtaneas ſuperantis eſt vſus.

Miſcellan. Medic. Decade 5. c. 4.

Ruell. l. 2. de nat. ſt c. 77.

Loca

A Loca præterea Castaneis Arboribus consita, *Castaneta* vocantur. Huiusmodi nostris in Montibus propè Alpes quàm frequentia sunt, ex quibus nostra Ciuitas non parum percipit emolumenti. Merces enim inter haud prorsus ignobiles numerantur *Marones* (clara est conuenientia æquiuoca huius nominis cū Virgilij cognomine) quos Venetias, aliaq; ad loca à Montibus longè dissita mittit. Hæc Castanearum plantaria menti suggerunt Bertrandum *de Castaneto* Episcopum Cardinalem Portuensem sub Ioanne XXI. Pontifice Maximo; imò & Maximi Pontificis Vrbani VII memoria renouatur ex vtilissimis Arboris huiusce fructibus. Ex nobili siquidem *Castanearum* Familia apud Genuenses Vaticano datus est. Locorum quoque hinc denominatorum subit *Castanea* villula agri Florentini, patriâ Andreæ *Castaneæ* non incelebris Pictoris, vt tradit Georgius Vasarius Pictor, & Architectus Aretinus in Vitis Pictorum. Sublata quacunque rei perplexitate, dubijsque omnibus eliminatis in primâ rei propositæ facie, illius substantialis formæ descriptio venit consideranda.

Colum. l. 4. c. 33.
Virg. Maro.
Vasar. in Vit. Pictor. par. 2.

B FORMA, DESCRIPTIO.

CAstanea, maximè verò satiua, phœniceis primò virgis è terra pullulans, in vastæ molis Arborem grandescit. Ligno stat robusto, putrediniq; non facilè peruio. Læuem in iuuentute corticem induit, & subnigris, cinereisq; maculis vndequaq; refertum. Folia pandit ampla, serrata, nec nihil rugosa, transuersisq; pluribus venis eminentioribus signata. Iuglandis folijs non parum assimilantur, nisi quòd illa venosiora, magisq; fimbriata. Fructus autem, qui nucamentis oblongis luteolos in apices desinentibus succedunt, echinatos intrà calices, quantò spinosiores exteriùs, tantò molliores interiùs, sunt vel singuli, vel bini, vel terni, aut etiam quini, cordisq; vt plurimum donantur effigie. Medij sunt vtrinq; complanati, cæteri verò exterius tantum gibbosi. Coriaceâ, læuiq; teguntur cute spadicei coloris, & canâ lanugine intus consita, cui subest cuticula quædam rufa, & crispa. Hæc verò medullam, seu nucleū album, callosum, & solidum ambit, dulcemq; licet ipsa eadem amaricet. Sed ab hisce nostrati-C bus in eo distat Sinensis Castanea, quòd ore detenta sacchari ad instar tota liquescit, nec isti vlla nostrarum affinior est, quàm syluestris Castaneæ fructus minor, minusq; gratus, cum duriore materia, ac durabiliore, vulgariter *di Seluagno* nuncupata. Proximè ad hanc accedit minimus fructus humilis & racemosæ Castaneæ, cui *Pilatinæ* Ioannes du Choul nomen indidit. Dissentit ab his omnibus exotica illa Orientalis Castanea, quam *Equinam* cognominamus, folio spectabilis palmari, fageoq; fructûs inuolucro, quemadmodum ex sequentibus Iconibus conspiciendum venit intuentibus.

Ruell. de nat. stirp. l. 1. c. 11.
Pl. l. 15. c. 28.
Ionston. l. 2. c. 3.
Bauh. Hist. Vniu. Pl. l. 7. c. 6.

Equinam dicimus hanc Castaneam, quia præcipua eius virtus est anhelosis Equis prodesse. Hæc Arbor primùm Constantinopoli Viennam delata est, & indè in Italiam transmigrans, Bononiæ cæpit publico in Horto coli. Ibi magnam surrexit in Arborem iniurijs hyemis minimè cedentem. Eius fructus terræ commissi, & nascentes, totam suam substantiam in radicum naturam immutant, & quasi bulbi lignosi fiunt, radicantes, & germinantes simul.

Generaliter autem Castanea quæuis ineunte germinat verè, semenquè reddit circà Vergiliarum occasum. Solet pariter hæc Arbor, & eò magis peregrina, sub Autumno D folijs abiectis, amentaceum quoddam extremis in ramulis progenerare, necnon turgidulum illud humore lento conspersum, in quo culices, & huiusmodi insecta hærent tota hyeme conseruare. Germinandi verò se impatientem prodit, cum ineunte Vere præmaturè admodum è gemmis explicet folia, statimq; floreat. Eius fructus elegantissimè simul, & breuissimè descripsit Nicander, seu potiùs illius Interpres.

Hirsutamque Nucem, quæ læto prouenit agris
Vbere, Castaneis exempto cortice nudà,
Et cape qui carnem siccus liber implicat imam.

Clus. rar. Pl. c. 1.
Trag. l. 3. c. 69.
In Alexiph.

Maiores porrò Castaneæ succedant essentialitates, vniuersalis substantiæ, Genera nempè, atque Differentias declarando.

Caſtanea Equina, cum fructu.

Castaneæ Equinæ folium naturalis magnitudinis.

E

GENERA, DIFFERENTIÆ.

Dioſc. l.... c. 145. P. Ferr. in Cenſ. Geogr. ex Steph. Ionſt. l. 2. c. V. Bauh. H. Vn. Pl. l. 7. c. 5. Mathiol. Bod. à Stap. in Teoph. de Pl. l. 15. c. 23. Ruell. H. pl. p. 31. Lib. 2. c. 3. H. pl. Vn. T. 1. l. 7. c. 16.

PLeraque Caſtanearum Genera, necnon Differentiæ à locis natalibus ſecundum aliquos petuntur, vt à Sardibus, ſeu Sardinia Sardianæ; Tarentinæ à Tarento; cui Ciuitati contermina eſt *Caſtania*, ex qua generaliſſimum Caſtanearũ nomen emerſiſſe fertur. Verum erit fortaſſe melius Genera iſtarum, & Differentias à bonitate, alijſq; conditionibus eſſentialibus haurire. Quam ad rem prius occurrit Caſtanea domeſtica maior, & minor, & ſylueſtris. Maior domeſtica, quæ propriè dicitur *Marone*, rotunditatem affectat, ac ſingularitatem in vno, & eodem echino. Minor eſt, quæ communiter, & ſpecificè Caſtanea dicitur, & eiuſmodi fuiſſe crediderim Salarianas, Populares, & Coctiuas antiquorum. Caſtanea verò ſylueſtris eſt exiguæ molis in fructu, qui pollicis vnguem nunquam excedit. Et hæc de noſtratibus; Sunt enim & quamplures exoticarum Caſtanearum ſpecies. Iſtarum prima, iuxta Ionſtonũ, eſt Arbor Mexicana coccifera, quam Bauhinus exoticarum vltimam ponit, & finium regundorum Arborem appellat. Eſt autem fruticans, & prunifolia: fructum gerit in erinaceo, in cuius cauda coccus ruber reperitur: eo Mexicani vtuntur ad picturas, & tincturas, quibus agrorum facies, fineſquè prædiorum ſeruant. Secunda peregrinarum eſt *Ahouay* Braſilianorum. Hæc in altitudinem Pyri Arboris excreſcit. Folia perpetui ſunt viroris, ac vt malina configurata ſunt, niſi quod in tres pollices longiùs producuntur, & in duos latius extenduntur. Fructus illi triangulares, & quatuor in locis ſulcati, quadrifidam Caſtaneam, vel duriſſimi putaminis nucem referunt. Nucleus eſt venenatus, & lignum peſſimè olet ſi comburatur. Huiuſmodi fructus ſimul colligati, & ab apicibus proprijs dependẽtes pro tintinnabulis apud Barbaros illos inſeruiunt. Sed ecce illorum Iconem.

F

Ahouay Braſilianorum Caſtaneæ ſpecies.

Achiotl

A *Achiotl* tertia dicitur, & Hispaniæ nouæ peculiaris est. Illam *Chacongariqua*, vel *Pamacua* Mechuacenses appellant. Similis autem est Malo Medicæ. Folijs vlmea refert, nisi quod illa perpetui sunt viroris. Flores edit stellatos, ex albo rubescentes: Eius lignum aculeatũ est; cortice tamen funibus attexendis aptissimo. Fructus erinaceiformes, Amygdalam, cuius magnitudinem non excedunt, repræsentant. Ipsos extrinsecus quatuor anguli per longitudinem excurrunt. Eorundem interna substantia rubeas est, & granulosa, frigidissimæq; facultatis. Quartum numerũ implet Arbor fructu *Cholagodo*, *Nicarague* dicto, purgatrix nimirum Castanea, quam quinto loco Bauhinus descripsit. Calix autem fructus notabilem iactantis magnitudinem, læuis est. Ipse verò fructus, calidus in primo gradu, quadratus est, & ab interna liberatus pellicula, quæ symptomatum est excitatrix, editur adhuc viridis, aut contusus cum vino, vel iusculo aliquo bibitur. Quinta *Pinahuitzxihuitl*, seu *Cocochiatl*, spinosus Hispaniæ nouæ frutex, Castaneasq; virides, dein rubeas racematim pendulas promens. Eius folia minimum ad contactum contrahuntur, atq; marcescunt. Sexta *Ibacurupari* Brasiliensium tenet. Eius fructus Aurantij magnitudinem haud superans, paruo peponi similis est configuratione.
B Tot edules includit Castaneas, quot extrinsecus exhibet strias, quatuor nimirum ad minus, & sex nonnunquam, aut septem. Eius lignum lac croceum fundit. Septima Brasiliensium *Ibaribaba* alba, & nigra. Lusitanis hæc *Prata* dicitur, verum non hucusq; descripta comperitur. Illa, scilicet alba, pyriformis est, corticemq; fuscum, ac ramos inconditos habet. Flos illi pentaphyllos, subflauus, rosaceum spirans odorem; Fructus in semilunarem restringitur figuram. Eius verò calix sexangulus est exterius. Equinæ Castaneæ nonnihil assimilatur octaua, quam *Xiloxochitl* Quauhcolanenses, quorum est peculiaris, appellant. *Tzitzin* est nona Castaninis similia profert folia saturi coloris, ac lata duos transuersos digitos, & longa quatuor, in quocunq; ramulo sena sunt, cum apice tamen vnius folij, sicq; septenarium numerum implet. Decima Monardes *Leucoma*, quam Ioannes Bauhinus septimo loco recensuit. Ar[illegible] vasta, materie solidâ, folijs Arbuti, fructu Castaneæ nostrati persimili, grati saporis, & virtutis adstringentis. Vndecima succedit Arbor *Gorifera* celsissima, sed amaro fructu, castaneiformi. Duodecimũ obtinet locũ Fructus castaninus ex Insula Baly, pyri magnitudine, cortice tenui,
C minus aculeato; Albicat, & est iucundi saporis. Decimus tertius habetur fructus Peruanus, idem ac Castanea Peruuiana, Bauhini num. 4. Hanc ad clarissimum Abrahamum Ortelium anno 1591. ex Peruuia delatam, ab ipsoq; sibi dono missam Clusius perexactè descripsit; præfert autem Echino spoliata leporini renis effigiem; sed color est, & magnitudo, qualis Amygdalæ putamine suo liberæ, cuius etiam (nisi potius vulgaris Castaneæ) dulcem saporem æmulatur; at natiuo nondum disclusa erinaceo hæc Castanea rotunditatem affectat, nisi quod latera paulò magis depressa sunt; cortex illi satis crassus, fragilis tamen, & velut fungosus, ex fuscoq; nonnihil flauescens; sub hoc innumeri quidem, & exiles, sed firmi sunt aculei, qui nucleum includenti putamini firmiter inhærent; hoc verò, quemadmodum nostratium Castanearum, interius læue est, & splendidum, contumaciter frangitur. Decimaquarta Castanella peregrina *Angor* fructu amaro, Bauhini secunda species exotica. Decimaquinta Castanea mediocris peregrina Indica, Bauhini sexta, colore flauo diluto, cortice tenui fragili, intus substantia fungosa. Succedit vltimo Castanea humilis racemosa, Pilatina prima à Bauhino memorata, sic dicta, quia in Pilatino monte proueniat. Hæc autem Genera Castanearum,
D & Differentias claudit, omnes autem in locis proprijs natalibus exultabunt.

Bauhin. H. Vn. Pl. l. 7. c. 6. & 10.

Ionston. in Tab. 41. li. 3. c. 35.

Lib. 1. Rarior. Plant. c. 5.

Io. Bauh. in H. Plan Vn. T. 1. l. 7. c. 6.

LOCA NATALIA.

VMbræ magis, quam Solis amantem esse Castaneam, Cliuosisq; gaudere, non Planis locis; & mollis, ac solutæ, puræq; telluris, & sabulosæ alimenta perquirere; nec pati durioris, aut asperi pauperiem soli, communis est Geoponicorum doctrina. Carbunculus illi præterea, tophiq; farina sunt pro vitæ solamine. Quare Montium in conuallibus læta fructificat. Sicuti verò nimios reformidat æstus, sic in algidioribus regionibus ægrè admodum viuit. Ipso in Tmolo, Olympo, Misioq; Montibus celebris semper fuit, quippè quæ Plani nescia, secundum Theophrastum. Ibi enim ste-

Ioseph Falcon. in sua Vill. f. 234.
Theod. Celid. in Agri. ms. ap. me c. 16.
Ionston. l. 2. c. 3.

rileſcit. Sic pro veneno Gallicam habet terram, rubricam, cretamquè. Laudatiſſima ſemper extitit Tarenti, & Neapoli in Campania. Quapropter hanc celebrat Martialis. E

Li.5.ep.79.

Menſæ munera ſi voles ſecundæ
Marcentes tibi porrigentur vuæ,
Et quas docta Neapolis creauit
Lento Caſtaneæ vapore toſtæ,
Vinum tu facies bonum bibendo, &c.

Apuliam verò dedignata eſt, vt & Boſphorum Cimmerium. Cur autem Plinius aſſerueri t, quod *iuxtà Romam ipſam Caſtaneæ, Ceraſiq́; ægrè proueniunt*, cauſam aliam adæquatam reperire (præter peculiarem aerem illius forſan temperiei nocuum) difficile admodum crediderim. Quandoquidem indiuiduales quædam locorum facultates particularium fortunatas, vel infelices in eodem imprimunt ſtabiliter vegetante mixto conditiones. Sic Tarentina Caſtanea cibum admodum digeſtibilem ſuppeditat; Salariana puriorem; Corelliana in Magna Græcia laudatiſſimum; Meterana mediocris bonitatis. Eundem dat cibum & Sardiana Magneſiæ, vbi Sarda olim Ciuitas erat clariſſima ex Strabone, *nam & Magneſiam*, ſcribit ille, *quæ ſub eo nuper terræ motus deiecerunt. & Sardas, & alias clariſſimas Vrbes labefactarunt*. Sic Leucena ex Vrbe antiqua Salentinorum Leuca, optima erat. Tragus Germanarum Herbarum Scriptor teſtatur hanc Arborem luxuriare circa Vueiſſemburgum oppidum Imperiale, atq; in Alſatiâ ſuperiori feliciter adoleſcere, & fructificare, magnaquè ibidem iſtarum Arborum ali nemora, & exinde fructus magno quæſtu in Thuringiam, & inferiorem Germaniam mitti venales. In Aquitaniâ Populi Petragorici tantâ huiuſce fructus copiâ dicuntur abundare, vt ex eo porcos ſaginent. Caſtanearum item ſyluæ reperiuntur apud Allobroges, & in Aluernis, vt Aduerſariorum concordes atteſtantur auctores. Ob Caſtanearum quoq; vbertatem commendatur Encaſſium ad Euganeos colles. Et hinc Georgius Iodocus Berganus habuit, quo fingeret in ſuo Benaco ex Encaſſio, Bardolino, & Rhetia tres nymphas, de quibus canens Caſtaneas memoraret.

Li.16.c.32

Li.13.Geogr. F

In Benaco l.1.

——— *Tuſco ſanguine cretæ*
Tergeminæ ante alias comitatæ caſtra Lyci
Pardalis, & Caphis fuerant, Rheteq́; ſorores.
Pardalis vndiſonâ figit tentoria ripâ: G
Caphis in aprico (ſed non procul) atria monte
Collocat, ambæ vuis dites genialibus, ambæ
Turdorum doctæ aucupium; ſed ditior hæc eſt
HIRTA CASTANEA, & Quercu Dodonide.

Nec vlli ex hiſce Caſtanearum Patrijs cedit Ager noſter Bononienſis, quâ inſidet Apennino. Immò nec totus ipſe Apenninus hoc, vel vbiq; fertilis fructu, & præſertim in Alpibus Lucenſibus, & in Apuanorum, ac Carfinianorum Montibus, quorum incolæ Caſtaneæ ſimilâ, ſeu farinâ plerunq; victitant.

Fol.43. Pl. l. 17. c. 20. Col. l. 4. c. 33. & l. 5. c. 10. Pallad. in Nou. Tit. 7. & l. 14. de Inſit. Conſtant. Cæſ. lib. 2. c. 7. & l. 3. c. 15. & l. 10. c. 63. & 76. Creſcen. l. 2 Agric. c. 21. Conſtant. Cæſ. lib. 10. c. 63.

CVLTVRA.

PRimam Caſtaneæ ſationem, iuxta Naturæ leges exquiſitè docent Geoponici ferè omnes, tempus optimum hunc ſerendi fructum ſtatuentes, cum is ex Arbore cadit maturus, & ad germinationem pronus. Hoc autem probè dignoſcitur ex turgeſcentia centralis illius, vt ita dicam, apiculi, genitalia quodammodo referentis: Hi verò fructus terræ committuntur dodrantalibus in ſulcis, pedalibus intercedentibus interuallis. Nati poſt biennium alio transferuntur. In multò enim maiori diſtantia ad ſtabilitatem locari deſiderant. In eiuſmodi tenera Plantarum ætate viuaciſſimæ propagines inſtituuntur; ſed hæ tranſlatæ nolunt alibi hoſpitari: pauent enim nouitatem. Hinc ſatiùs eſt plantaria ſeminibus implere, quàm plantis. Horum verò ſeminum aculeata pars ſurſum ſpectare debet, non autem vt Nuces, & Amygdalæ deorſum. Cum porrò maxima ſit Caſtanearum vtilitas in Vinearum pedamentis, ideò maximè curare Villici debent, vt ex hac materia ſyluæ cæduæ inſtituantur. Singulo nanquè ſeptennio Iugeri vnius Caſtaneti ceſura, pro vicenis ſufficit Vinearum iugeribus ſuſtentandis. Quin huiuſmodi H

A iuſmodi pedamenta tantæ ſunt contumaciæ ad putreſcendum, vt vltrà ſequentem durent alterius cæſionis periodum, nitidos daturam palos, à quibus eadem Palorum ſylua *Peloneta* vulgariter, quaſi *Palonitida* nomen traxit. Caſtaneæ verò ſerendæ ſunt eligendæ recentes, grandes, & perfectè maturæ; Nouembri ſatæ nullam exigunt artificioſam tractationem. Si porrò quis eaſdem vere ſerere vellet, illas diligenter in vmbrà ſiccabit raras, & dein congregatas fluuiatili ſicca cooperiet arena, ſeruabitq; intactas ad ipſum ſationis tempus. Sub hoc probatas tantum, & ternas, quinaſuè ſimul in terram altè paſtinatam, pinguiſſimoq; ſatiatam fimo, per vnicum pedis dodrantem, quatuorq; pedum intercapedine condet. Natæ mox Plantę circumfodiendæ ſunt aſſiduè, debitaquè cum circunſpectione tractandæ, ne teneriores leuius ſummotam ſentiant circumſitam tellurem. Nec vnquam excidet memoria, quod menſibus Martio, Septembriquè maiora ſemper ex cultu promouebuntur incrementa. Quod ad Caſtaneæ verò ſpectat Inſitionem, hæc difficilis eſt in vniuerſum. Eius enim materies haud libenter adhæret. Proptereà ſerius incumbendum eſt, vt inculpatè fiat operatio. Poterit ergo menſe Martio, vel Aprili ſub cortice illa compleri, atq; etiam inoculatione, vel in Arbore propria, vel B in aliena quoque, Salice nempè, ſi Portæ credimus, & Palladio canenti.

Flumineam Salicem fœcundant ardua membra
Caſtaneæ, & multo paſta liquore vigent.

Vel etiam in Nuce, Quercu, & Fago, iuxtà Conſtantinum ex Diophane ſcribentem, *Caſtanea inſeritur in Nucem Arborem, Quercumquè, & Fagum.* Sed tutior, & melior Caſtanearum inſitio videtur eſſe, qua quondam vſus perhibetur Corellius Eques Romanus Ateſte genitus, qui Caſtaneam Caſtaneæ ſæpiùs ſuperinſeruit in proprio fundo Neapolitano. Famam exindè cœperunt, & Corellianæ nuncupatæ ſunt cæteræ Caſtaneæ eadem inſitæ methodo. Fruſtraneos tandem nullos reddet labores debita collectio fructuum, & cõſeruatio. Colliguntur itaq; perticis excuſſi fructus iſti, dum adhuc echinos incolunt. Tempus connotatur ab eodem fatiſcentiæ principio, veteri tamen exiſtente Luna. Simul poſthac aceruantur, vt ſpontè ſua diſcludantur, digeſtione quadam mediante. Seruari mox debent Caſtaneæ, ſecundum Palladij præcepta, vel in cratibus diſpoſitæ, vel intrà ſabulonem, ne inuicem tangantur ſepultæ. Laudantur & in fictilibus C nouis conditæ, locoq; ſicciori defoſſæ. Nec improbantur virgeis ex Fago receptaculis incluſæ, lutatis tamen, ne tranſpirent; vel etiam Hordei paleis minutiſſimis obrutæ; vel tandem denſioribus ex vluà paluſtri ſportis recluſæ. Mizaldus edocet integras, & illibatas diù ſeruari Caſtaneas, ſi nuces Iuglandes illis immiſceantur: dum enim humorem excrementitium, & vliginem omnem cariei matrem abſorbent iſtæ, poſſunt pariter à Caſtaneis omnem arcere ſitum, & ſic illarum prohibere corruptionem.

P. Mag. nat. l. 3. c. 7.
Pall. l. 14. de Inſit.
Conſtant. l. 10. c. 7.
Ruell. lib. 1. c. 19.
Pl. l. 17. c. 17.
Corelliana Caſtanea vnde dicta?
Celid. Agri. mſ. c. 16.
Afric. Agr. f. 115.
Pallad. in Nou. tit. 7.
Memor. centur. nu. 11.

VSVS CIBARII, ET MEDICINALES.

Opſonijs non egere Homines, dum ſuauiter viuunt, cibo ſcilicet ſimpliciſſimo, & dulci, Montanorum Caſtaneæ docent. Hi nanque florida carne, vegetiſq; artubus æuum traducunt compoſitis abſq; dapibus. Hinc maximo cum iure Galenus aſſeruit Caſtaneas eſſe fructus inter Arboreos maximi nutrimenti. Teſtatum enim reliquit: *Sunt autem Arborum fructus omnes ferè mali ſucci, exceptis Glandibus* D *Caſtaneis, quæ ſi in ventre benè coctæ ſint, alunt multo illæ quidem ſucco, & craſſo, ſed non malo.* Illum ſecutus Paulus Ægineta de alimentis ſcribens, præſtantiſſimas inter Glandes Caſtaneis tribuit in alendo vires, dicens, quod Glandes, vt ſic non inefficaciores frumentaceis ſunt in alendo, licet ad coquendũ ſint contumaces, & craſſiori ſucco præditæ, qui lentè tranſeat; ſed Caſtaneas per omnia Glandibus præſtantiores exiſtere. Ideoq; Caſtaneas eſſe meſſem illis hominibus, qui nil aliud præter illas habent ad comedendum ſcriptum reliquit Bodæus. Hæc tantum inter hos fructus intercedit differentia, in alendo, vt nimirum ex Platonica doctrina maiores maiorem quoq; in ſua ſpecie virtutem poſſideant, quin & ex illis minus anguloſi, ſimpliciores, craſſiores, & ſolidiores, ſint ſapidiores, & alijs omnibus præferendi. Caſtanearum porrò complexio, earum ſcilicet, quæ maturitatem adeptæ fuerint, minuſquè ſylueſtris naturæ ſint, temperatiſſima eſt, & in primo calida gradu, parumq; ſiccior. Nam magis agreſtes, & immaturæ,

Socr. apud Diog. l. 2.
De Euchi. & Cacochi.

feræque, frigidæ sunt in primo gradu, siccæq; in tertio. Quare crassæ, stypticæq; facultatis, & difficilis sunt digestionis, licet multæ nutritionis. Hæ tamen optimè corrigi saccharo possunt, ne caput lædant, & ventrem, dum incalescunt per accidens, vt egregiè adnotauit Baptista Fiera hoc metro. E

Elluchase. Elimithar. Tach. Sā 4. Bodæus. In Theophr. l.3.c.10. Bap. Fiera in Cœnis epigr. 21.

Occlusa hirsuto si forsitan humet echino,
Mox tamen exaucto Castanea igne viget.
Sed ventremque, caputque tumens offendere norit,
Ni madeat succo mellis arundinei.

In quem sensum & Georgius Pictorius in suo Pantopolio scriptum reliquit.

Georg. Pictorius in Pantopol. de fructib. 14.

In caput, & ventres Castanea fertur Echino
Tecta superbire hæc; nam calet ipsa nimis.

Omnia cæterum incommoda, quæ mansis à Castaneis timeri possunt, pendent vel à vitiosis fructibus, vel à nimia earundem assumptione, quæ capiti dolorem infert, & plures excitat flatus, quam dissoluat. Hinc non melior Medicus, quàm Poeta Ioannes Vrsinus habuit.

Io. Vrs. de Vict. rat. eleg. 14.

His caueas (moneo) ventris farcire saburram, F
Ni te vultureum pectus habere putes.

Hoc tamen haud verificatur de temperata, deque miti, & correcta Castanea, de quâ idem Vrsinus paulò ante cecinerat.

Ipsa, licet rigeam, molles sub cortice fructus
Occulo, vel gratos cui bona vina placent.

Sic & de temporis sumptione monuit in subsequentibus.

Non hos dira fames, imò fastidia mensæ
Commendant: nunquam est sic satiata gula.

Correctam porrò Castaneam ventosam non esse, sed potius contrà flatus, patebit si audiatur eruditissimus Antonius Campanus Episcopus Interamnensis de Castanea loquens his numeris. *Ventosam qui me censent, ventrique timendam*
Falluntur; ventos pello ego, non facio.

Sed medici magis attendendi sunt. *Castanea agrestis fructus est quidem* (scripsit inter neotericos clarissimus Io. Baptista Cortesius Philosophus, & Medicus Collegiatus Bonon. & Lector Eminens Messanensis) *si recens, & viridis comedatur crassum succum præbet, difficile coquitur, tardè penetrat, validè adstringit, tussim generat, & flatus. Antiquæ verò, vel aridæ asseruatæ hac ratione, sicut Bononienses faciunt, qui primum decoquunt in vino, deindè exiccant ad fumum, & Anseres appellant, gratissimæ sunt gustui, & in sumptione mollissimæ; consueuerunt etiam eas coquere in aquâ, & appellant Balosios, assant etiam, tam ad ignem in sartagine pluribus foraminibus prædita, quàm sub cineribus, & prunis, comeduntque à prandio, & à cœnâ cum modico salis, & piperis, &c.* sic & in tertiâ mensâ cum caseo in esum laudantur ab erudito Cremonensium Platinâ. Vt autem & flatus emittant, & sine adstantium periculo coquantur Castaneæ, priusquam cineribus credantur, ferro vulnerari debent. Sic plagæ hiatu spiritus igne citatus euadet. Secus flagrantes magno cum impetu flammâ prodirent, siquem offenderent, læsuræ. Flatus verò per eas expressus angustias à noxâ præseruat, cum furor in crepitum desinat. Hoc autem in omnibus Castanearum speciebus habendum est pro comperto, quod agrestes tantum, & robustissimos homines, puroque, ac subtilissimo sub aere degentes decent, non autem debiles, & delicatè viuentes; Istis enim semper concoctu sunt contumaces. Magis quippè debellandos valent ad morbos, quàm ad lassas reparandas vires, reficiendasque partes nutribiles. Sic omnes clarè testantur Authores, & præcipuè doctissimus ille Germanus, qui modis imparibus Castanearū vires sic est prosecutus. *Castaneæ stomacho concoctu difficiles sunt,*

G

In Decade 5. Miscellaneorum Medicinalium cap. 4.

Platinâ De Hon. Vol. & Valet. l.3

H

Ruell. l.1. c.61. Iodochus Harchius in Enchir.

Sed rabidi infirmant sæpe venena canis.
Iupiter hæc pleno prætendit dona canistro.
Astringunt; sias parcius esse memor.

Sic & Durantis Heroico-Medica cecinit Euterpe.

Herb. f. 98.

Castaneæ stringunt, instant, ægrèque coquuntur,
Et caput offendunt, siccant, Venerisque vigorem
Præstant, discutiunt, dysentericisque medentur.

Ex

A *Ex his fit panis, tritici si copia desit*
Qui multum nutrit, rabidis & morsibus ipsæ
Impositæ prosunt, duras mollireque mammas
Hæ possunt &c.

Pungentibus armatas echinis ob id à naturâ fuisse Castaneas existimauit Lacuna, quia nullatenus immaturæ (imo nec crudæ) mandi possunt impunè. Tunc enim ventri, totique corpori nocent, torminum illic, hic mali succi prauas introducentes operationes. Quarè maturæ tantum, & hæ quidem exiccatæ, seù tostæ, vel alijs coctæ modis in cibum cedere debent, vt vel ipsius æmulæ Panis fieri possint. Panis enim ipsius vsum aliquando Castaneæ præstant, vt & superius innuit Durantes, & præter illum testatus est Quercetanus scribens in Regione Lemoxensi, & quibusdam alijs locis circumuicinis, vbi multum abundant, ac alibi, vbi multus non est tritici prouentus, ex hisce fructibus fieri panem, seù plebeia, rusticaque mustacea, quibus vulgus, & rustici iucundè pascuntur. Exiccatæ tantum ità dulces sunt, vt de illis cum Georgio Iodoco Bergano non immeritò canere possimus.

Diætetic. Polyhist. Sect. 2. c. 5.

B *Glans rugosa quidem hæc, sed quâ non dulcior vlla.*

l. 1. Benac.

Addo quod vino amicæ castaneæ, tam crudæ, quàm simpliciter coctæ, atq; etiam in liba conuersæ bibones rusticas ad pompas, hilaresque ad comestiones inuitant, quemadmodum festiuissimus Ælius Iulius Crottus Poeta Cremonensis libro 3. Farraginum innuit canens de Ramalibus.

Crottus l. 3. Farrag. 11.

Has strues nemorum, has comantûm odoras
Stricturas radiorum, & huic, & illi
Oschophoria munus in futura,
Pascullus Panicocta, Surriponi,
Flamen flamini, amicè amico amicus,
In vsum annuum, in annuumque morem
Mittit, datque, sacratque, dedicatque.
Hinc ego te Alibida, te hinc ego Olphe
Ad Libum voco, posterosque ramos:
C *Vos spectacula ad ipsa, pompam ad ipsam*
Gregem ducite Vallium, & Choreas,
Dumosi sola Montis accolentes.
Adeste vndique quotquot estis omnes
Virique, Puerique, Virginesquè,
Et senes Merulenti, Anus bibaces.
Huc concedite, quicquid indè circum est
Syluarum, & nemorum, & specûm accolarum:
Cras ramalibus inuicem ominatur,
Cum caro Panicocta Surripone.

Et proptereà mures hinc ablegandos censuit Gilbertus Ducherius non incelebris Poeta Gallus eo pro Castaneis carmine,

Li. 2. Epigr 97.

Ite aliò mures, si vos capit vncta popina:
Nostra quidem certè est macra culina nimis.
Magnatum, ac procerum palatia quærite vobis,
D *Splendet vbi lautis mensa cupedinibus.*

Ex prædictis item patet, quod Castaneæ quoque multum debet Hygeia; nam multas, hasque præclaras in Medicinâ possidet prærogatiuas. Illius caro, Dioscoride id attestante, contrà Ephemeron, cuius vnicam intrà diem strangulat venenum, valet. Huic tam insigni efficaciæ non parum addit tenuis illa tunicula fructus immediatè cooperiens carnem. Illius quippè requiritur actio, non in corrigendo tantum prædicti veneni ardore, sed & fluorem pariter ab eo inductum, intestinaque perforantem necessariò compescendo. Cortex quoque, tametsi tenuissimus, vulnera quæuis citissimè solidat, & carne replet. Media Castaneæ pulpa purior, atque candidior in emulsionem redacta, cum decocto Glycyrrhizæ, superaddito pauxillo seminum papaueris, illis, ex Camerario, non modicum confert, qui ardore vrinæ laborant. Aqua præterea, in qua cum suo cortice decoctæ fuerint Castaneæ Iliacis, Dysentericis, Sanguinemque excreantibus

Lib. 1. de Med. Mat. c. 122.

Greuin. de Venenis l. 2. c. 8.

haud inutiliter bibenda proponitur. Ex farina Castanearum, cum melle fit Electuarium aduersus sanguinis sputum, & tussim vehementem. Eadem farina, cum melle pariter, & sale subacta rabidorum canum morsibus imponitur. Cum hordeacea item polenta, & aceto illita mammarum incipientem impedit duritiem.

Castanearum demum exoticarum prætermittere vires, cum nefas existimari posset, dicemus in primis Castaneam equinam anhelosis equis prodesse. Quod & attestatur Durantes alias eiusdem facultates recensens flatulentas, & adstringentes.

Herbar. lit. C.

Castanea & stringit, flatus & gignit equina
Esa, & anhelosis, necnon tussiq; grauatis
Præstat equis, atq; in reiecto sanguine prodest.

Adstrictiua est *Leucoma* Monardes Castanea. Xiloxochitl Quaucholanensium renes, & vesicam purgat. Sunt & purgatiuæ facultatis Fructus illi Castanini, quos *Cholagodos*, *Nicarague* in Hispania noua diximus appellari; Indè antonomasticos *Purgatiuæ castaneæ* dicuntur. De his hæc pauca, sed non contemnenda subiunxit Durantes.

Quas purgatiuas appellant ordine primo
Castaneæ calidæ sunt, purgant leniter aluum,
Ac facile, & minimâ nullaq; grauedine laxant.

Ad aliquod certè, immò & ad plurima, cum sit Castanea valdè vtilis, ad vsus varios eadem modò dirigetur.

VSVS VARII.

PErcussorias non semper virgas, sed aliquando consolatorias fuisse nobis ostendunt eruditiores paginæ. Quippè Virgis Arboris Castaneæ phœnicei coloris volunt aliqui Patriarcham olim Iacob vsum fuisse ad Soceri sui spem, quam de multiplici, & vnicolore ouium fœtu conceperat, ingenioso dolo eludendam, vt mirum in modum, & innocentes sibi diuitias augeret. Simplex Castanearum cortex eius est qualitatis, vt in lotiuo capitis ebullitus lixiuio flauum capillis cõciliet colorem. Achiotl in India Tintinnabulorum vsum præstat suspensus. Quin & communis Castaneæ fructus apud eosdem Indos oleum ad varios vsus copiosum secundum Plinium liberrimè dedit, licet hoc Portæ difficillimum videatur. Solida mox Arboris istius, atque durabilis materies vasa vinaria, doliaq; maiora composuit: licet enim hæc antiquissimis temporibus fictilia fuissent, lignea postmodum maiori ex parte fieri cæperunt, & dolati Castanearum asseres ad id, vt nunc, deligebantur: huius quippè ligni proprijssimũ est prauos difficulter concipere mucoris, alteriusuè malæ vini qualitatis odores, eosdemquè facili negotio relinquere: quod de nullo alio ligno tam exactè verificatur. Tectorum Subgrundia, ligno præcipuè Castaneæ syluestris efficta siccitates, atq; madores patientissimè tolerant. Quin & metallicorum æmula fiunt, si calenti oleo imbuantur, aut pice, vtraq; liquefacta obducantur. Nam cum suaptè natura tardissimè sentiant vetustatem, aut cariem, si armetur ipsa superficies, totum persistit imperterritum. Idem Castaneæ lignum quocunq; tempore subterraneis operibus expetitur. In Vitium pedamentis, vt experiuntur agricultores, cætera omnia superat ligna, Quercumq; præsertim, ac Robur. In causa est durationis pernicacia, propter quam Salice lætior hæc Arbor cædua regerminat. In ædificijs tamen ligno Castaneæ prouitio pondus est, & incuruatio. Verum habet etiam, quod inter vitia laude non careat, non frangi scilicet, nisi prius id tempestiuè prænunciet, sonitu mediante, quo moneantur habitatores, vt se se periculis subtrahant, aut ædes suffulciant. Vtilitates tandem vsta nõ amittit Castanea, durioribus etiam inseruitura ministerijs. Carbones enim ex illius ligno Ferrarijs fabris haud parum accommodati sunt, quia citò accenduntur, & identidem restinguuntur. Illius tamen cinis domesticis vsibus haud æquè deprehenditur vtilis; nam tantum abest, vt pannos dealbet, immò potius illos maculat, experimento nimis comprobato mulierum. Quod ideò euenire crediderim, quoniam implantatam à natura vim quandam infectoriam Castaneæ materies obtinuit, quâ colores quosuis fixare cõsueuit apud fullones, qui diuitibus nunquam saturis, visibiles in vestibus qualitates puniceas, violaceas, spadiceas, aliasq; innumeras vix saturare valent. Nobilitatis pro signis mox stabunt Castaneæ in Insignibus, & in Symbolis.

Pl. 2. Gen. 30.
Pl. l. 15. c. 7. Port. Mag. Nat. lib. 4. c. 25.
Pl. l. 6. c. 40.
Id lib. 17. c. 17.
Bod. à Stap. in Theoph.
August. Gall. Gior. Agric. 5. f. 177.

A

VSVS IN INSIGNIBVS.

ANtiquæ, immò Heroicæ Nobilitatis Insigne ab Arbore Castaneæ, illiusq; fructu decerptum aliquoties fuisse, tum ob vetustissimum illius esum, cum ob fortissimum eiusdem, & perquam durabilem vsum crederem, vnde veterem illum Comicum facillimè traheret in admirationem. *Quid est tam potens cum tanto munere hoc?* Ingenuus quidem in toto aliquo Genere Vir veris Virtutibus præditus nobilissimum iuremeritò erigere stemma dicetur, quod in posteros celebrem existimationis famam demandet. Non aliter fecisse dicendus est primus *Castaneæ* Familiæ Genuenses inter prænobilis fundator, dum ipse Castaneam integro cum echino, & ternis aurei coloris frondibus pro suæ Descendentiæ insigni assumpsit. Huic Stemmati Sanctissimus Vrbanus VII. Regios tripliciter, immò diuinos conciliauit honores. Hinc Io. Baptista Pinellus Porta Genuensis habuit vt caneret.

Terētius in Eunucho.

P. Syluester Petrasācta. Tess. Gentil. p. 511.

l. 2. Carminum 40.

B

A Lygurum translata solo ad fastigia Romæ
CASTANEA in ripâ consita, Thybri, tuâ.
Visa iacere diù est humilis: post aucta repente
Obtexit totam fronde suâ Ausoniam.
Quin viden', vt iam nunc tollit contermina cælo
Brachia, & Eoos velat, & Hesperios!
Gaude Roma; tuâ hæc est Arbor; Ianua gaude
Est tua progenies: vtraq; digna parens.
Sed nec, Roma, tua hæc est, nec tua, Ianua proles;
Æthere descendit: non satis orbis erat.

Hæc itidem Arbor multiplici cum semine, Bertrando de *Castaneto* Episcopo Cardinali Portuensi sub Ioanne XXI. P. M. per quam nobile Stemma vndequaq; suspiciendum construxit.

C

SYMBOLA.

INsignibus ità affinia sunt Symbola, vt nonnunquam confusè hæc duo nomina legantur. Subiungam ideò ad hanc rem allatum à Perciuallo Symbolum, Arborem scilicet integram Castaneæ, cum Lemmate.

In symb. Io. Bapt. Bodelly p. 259.

A QVEL, CH'APPAR DI FVOR, QVEL CHE S'ASCONDE,

Aut vt ego dicerem VTINAM EXTERIORA, VT INTERIORA. Apud ipsum significat hominem cupientem miti dilectæ mulieris aspectui respondere lapideam cordis superbiam. Cum vero non admodum videatur quadrare exterior symbolicæ Arboris durities, internaq; eiusdem fructus lenitas, cum interna cordis rigiditate, & faciei comitate extrinseca in muliere pudica: ideò aptius conuenire crederem idem symbolum, vbi quis cuperet, vt in aliquo opera cogitationibus responderent, ita vt si mites istæ sint, illa non forent aspera.

D

Aliud antecedentis quodammodo in opposito positum ab Anonymo Symbolum hic apponendum suppetit, illius scilicet qui sub Arbore Castanea spinosis suis fructibus onusta quærit, & colligit Castaneas ab echinis præ siccitate, vel aliqua alia defectuosa causa dehiscentibus decidentes, quæ dubio procul, vel siderationem passæ sunt, vel aliquam verminationem imperfectissimæ redditæ; echinorumq; asperitatem exhorrescens in illis stultè cogitat claudi quidpiam dolorificum, illisque propterea admouere manus omnimodè refugit; cui configurationi talis congruit sumptio MALA TIMIDITAS ex Euripide;

In Erechtrico ap. Stob. serm. 29.

Mala timiditas, nec domui, nec victui quicquam prodest.

Obscuriora, & abstrusiora Castaneæ hinc ad aperiendum præstruitur aditus.

ADA-

ADAGIA, ET ÆNIGMATA.

Difficillimum est internoscere interna Castanearum vitia, cum pulcro sæpè sæpius tegant cortice vitia turpiora, medullamq; prorsus putredinosã in abscondito foueant. Hinc dolosam Mulierum Vafritiem hi Fructus prouerbialiter detegunt. Non enim accidit Castaneis corruptis, quod putredinoso conspicitur in Pomo, cicatricosum nempè foramen, aut sideratio quædam, siue gibbositas. Et propterea de Muliere facietenus formosa, sed improbis moribus, animoquè deformi tusco dicitur Homœoteleuto, E' COME LA CASTAGNA, BELLA DI FVORI, E DENTRO HA' LA MAGAGNA. Simillimum illi, quod fucatas aduersus Mulieres Nazianzenus efferebat, FORIS HELENA, INTVS HECVBA; & sic ad verbum expressum est ab Legato nostro in Emblematis.

l. 1. Emb. 9.

Sæpè oculos speciosa foras delectat, & intrà
Mucida Castanea est; sic Mulierq; facit.

Imò ad innuendum quàm paucæ sint Mulieres, extrinsecus etiam modestæ, quæ verè castæ sint, & inexpugnabiles, argutum Ænigma Ludouici Areosti nomine circumlatum in hæc proponitur.

Monos. l. 9. fl. Ital. linguæ p. 402. & 408.

Arbor inest syluis, quæ scribitur octo figuris: CASTANEA
Fine tribus demptis, vix vnam è mille videbis. CASTA

Quod nescio quis Florentinus, vt Mulieribus apertiùs conuiciaretur, hunc inuertit in modum.

Ditemi Donne, come ella è chiamata
Cosa ne' boschi nata
Frà le spine pungenti,
Che tien due volte in se quattro elementi,
Di cui gl'vltimi tre leuati via,
Di mille à pena vna trà voi ne sia.

Quod vulnus muliebri inflictum sexui sanat Scaliger, vbi ænigmaticè *Castâ* vicq *castâ* nempe *iuuenculâ*, seu *virgine* Castaneam innuit significari. Canit enim ad cætera Castaneæ alludens æquiuoca.

Logogriph. 68.

Scythica fera, idest Machlia.

Si sequeris nomen, quod dat Prouincia ciui
Aequoreo: mirum tegitur sub nomine monstrum,
Arma pedes: totum caput est. Cœli æmula gyris,
Non pedibus digiti, non dissita crus cula nodis.
Grallator sic ingreditur, scythica & fera, vt aiunt.
Si nomen verum est: sum casta iuuencula virgo,
Nec cœlum is velut: at fulmen crepitu æmulor atro.

Iocatur quippe super *Castaneæ marinæ* nomen, quæ Gallis pariter *Castaigne* dicitur; & ad *echinum* alludit sub nomine monstri, nec non & *cœli æmu lam* Castaneam appellat, quia rotatim ambulat, & fulmini comparat, quià sæpius haud incisa in igne crepitat. Quoties autem impares simul comparamus CASTANEIS CORYLOS ÆQVARE dicimur. Castanea siquidem maximis non cedit Arboribus; at Corylus densos tantum inter frutices adnumeratur. Si verò fructuum attendatur in alendo bonitas, & hæc extrinseco Castanearũ echino comparetur, illud apprimè quadrabit *Meliora semper*, seu MELIORA LATENT. Non tamen est quod, erinaceo dempto, non mereatur inter ornamenta mensæ cõnumerari Castanea. Quod vel ex sequẽtibus ænigmaticis Iunij versibus patet.

Ænig. 13.

Est mihi dura caro, rugosâ veste voluta
Includor corij tegmine Phœnicei.
Exterius natura hirto muniuit echino,
Mensam orno, Panis dum vice soluo famem.

Qui tandem minores pro maioribus accipit Castaneis, prædictæ veritati contrarius dicitur prouerbialiter FAR VN MARONE, magnum scilicet erratum patrare. Sed vt clarissimæ Historiarum Castaninarum scatebræ ab ænigmatum specubus prosiliant curandum est. Prius tamen, quæ Fabulosa de Castanea suggeruntur, in mediũ afferemus,

FA-

A

FABVLOSA.

PRæter Ouidium attexendis, & egregiè canendis Metamorphosibus non solus inter illustris Neotericos Poeta Balthassar Bonifacius Archidiaconus Taruisinus nobis & ante, & post obitum enixè dilectus præstitit, vt latè per huius operis cursum est obseruare, sed & Bonifacio nil minus nobis acceptus Laurentius Legatus Cremonensis, præclara cuius Musæ specimina Literarium hunc in Agrum conferre, eruditum operæ pretium existimamus. Ex elementis itaq; huius vocis *Castaneæ*, quæ quid *castum*, & *nouum* sonant, ad Pelium Thessaliæ Montē, & Casthanæam Oram ad ipsius radices sitam, referente Strabone, ac Meliboeam Magnesiæ Ciuitatem Castaneis perquàm celebres alludens, nostram ad rem ingeniosè commentus est Neam Pelij, & Meliboeæ filiam Dianæ Nympham fuisse, quæ cùm coætaneas omnes pulcritudine, & castitate antecelleret, multos in sui amorem traxit, quos cum seruandæ Virginitatis voto dimisisset, vel in ipso Ioue specie incomparabili flammas excitauit. Cum igitur hic, vt Virgine potiretur nihil intentatum relinquere de more contenderet, cuenit, vt Nympha cum Diana frequentatis in montibus venatum exiret. Cùmque Puella ceruum telo vulnerasset, illeque in fugam conuersus esset, fugientem Nea tanto itinere persecuta est, vt longè à Triuiæ phalange aberrans, in Amatoris casses incideret. Occasionem enim amplexus Iupiter, illi sub vnius ex comitibus forma apparuit, & frustrà reluctantem compressit. Sed audiamus quomodo hucusque rem describat Poeta.

Strabo l. 9. Geogr. in fine.

B

Laur. Lega. l. 1. Eleg. 8.

SEctatrix castæ Nea formosissima Diuæ
Nympha verecundo clara pudore fuit.
Pelion huic Genitor, Mater Meliboea vicissim
Gaudebant tantum progenuisse decus.
Non hac Mænalijs agitans in Montibus apros
Fixerat errantes certior vlla feras.
Ante alias ideò Dictynnæ charior omnes
Hærebat lateri dulcior vna comes.

C

At quia, cum rara est, nequit intentata relinqui
Forma, sed est auidis solicitata procis.
Multi illam petiere; faces tamen illa maritas
Negligit æternæ Virginitatis amans.
Sed malè vota cadunt, vbi Nymphæ summa venustas
Non homines tantum, sed mouet vsque Deos.
Abstinet humanos Triuiæ reuerentia nixûs,
Sed cohibere nequit, quæ Pater ipse parat.
Viderat hanc etenim, specieque allectus, in illam
Hæserat impuro Iupiter igne calens.
Virgo placet, Statorque potest, nec iurgia curat
Coniugis iratæ, si noua furta sciat.
Ergò cum Dolopum venantem in saltibus illam
Nouit, vbi vrgebat Delia prima Leas.

D

Inspexit cum Nympha petens in vulnera Ceruum
Infixit miseræ spicula certa feræ.
Saucius ille fugit, sequitur Nea, multaque currens
It procul à casto nescia Virgo choro.
Astitit huic subitò comitem mentitus amator,
Amplexu & reditum, quem parat illa, vetat.
Crimine se tandem prodit, frustràque gementem
Stuprat, & inde migrans victor ad astra redit.

Hæc sunt Sanctimoniæ signa eius, quem in Numen sibi cœca delegerat Antiquitas. Hinc quoq; patent pericula, quibus exponuntur Virgines, quæ procul à suis incautè feruntur. Ad illarum igitur exemplum quantum amissæ Virginitatis indoluerit Nea priusquam sibi manus consciuerit, audiamus ab eodem Legato narrationem suam in hæc subsequente.

Illa

E

Illa autem & siluam, seque ipsam exosa, diemque,
Quo raptâ, dixit, Virginitate ferar?
Ah pia tu saltem me conde voragine tellus,
Ne me lux videat, puraque signa poli.
Mitia quid tantum mihi fulmina parcitis? at vos,
Quime compressit, comprimit vsque Tonans.
Fors vt cum libeat renouet mea probra, coactam
Semper & incestâ conditione premat.
Quàm satius fuerat non tam formosa videri,
Quàm sic lasciuo complacuisse Ioui.
Immò quàm satius si prorsus lucis in oras
Deformem edideras tu, Melibœa, parens.
Non tibi, non patri fierem modo maxima luctus
Causa, Thoanteæ longè odiosa Deæ.
Intemerata forem, nec quem plus sanguine feci,
Nunc pudor inuito pectore victus erat.
Sed si vim passum est corpus, mens candida mansit,
Corporis vt maculam prompta cruore luam.
Dixerat, & viridi iaculum de cespite sumens,
Concita per medium pectoris egit ebur.
Concidit, & fundens animam de vulnere casto,
Summa pudicitiæ sanguine signa dedit.

F

En quo impellebant, quos magis dilexerant commentitij illi Ethnicorum Dij. Nil postea mirum, si in Ligna, vt plurimum, conuertebant, quos transformare contigerat. His nimirum Poetæ indicabant ligneos esse, qui superstitiosis illis numinibus fidem adhibebant, quod & patebit ex Neæ in Castaneam Metachrosi, si canentem attendemus.

Vidit, & è cœlo generosum Iupiter actum
Miratus, voluit pœnituisse stupri.
Sed quia non damnat, quæ quondam gesserit, inquit:
Verè non istâ castior vlla fuit,
Non ausu simili claret mea Parrhasis, & quot
Præter eam inuita concubuêre mihi.
Sed mortis, si causa tuæ sum, Nympha, pudorem
Restituam, quantum vis mea tota potest.
Forsque satis reparabo tua dispendia famæ,
Castam vbi posteritas publicet esse Neam.
Dixit, & in vegetem transformans frigida Plantam
Membra, peregrinâ fronde virêre dedit.
Deque Animo, & Nymphæ deducens nomine nomen,
CASTA-NEA esto, inquit, nam Nea casta fuit.
Hinc tibi tutor ero, tuque vt Dodonidis Arbor
Iam poteris titulis ire superba meis.
Sicque Διὸς Βαλανὸν sapiens te dixerit Hellas,
GLANS etenim deinceps, seu IOVIS ARBOR eris.
Vtque erat illa suo rubefacta cruore, ruborem
Contraxit virgis Planta nouella suis.
Quin vt conciderat cor saucia mille doloris
Vulneribus, Fructus spicula mille gerit.
Et quia venando montes dilexerat, altis
Innasci pariter montibus Arbor amat.
Et veluti specie superans pulcherrima Nymphas
Vssit amatores, omniprocumque Iouem.
Vis eadem in fructu pariter manifesta triumphat;
Esus enim flammas Cypridos ille parit.
Vtque, licet corpus per vim temerando, pudicæ
Candorem mentis non violauit Amans.

G

H

Sic

A *Sic quoque Castaneis externo cortice tantum*
Nigror inest, intus candida pulpa manet.

Quomodo autẽ Diana factum resciuerit, & quis Nymphæ genitoribus indicauerit, & quonam isti dolore perciti fuerint innotescet ex artificio, quo Pelium in montem sui nominis, & Melibœam in Ciuitatem illi conterminam cõmutatos Poeta describit, vt metachrosin absoluat. *Id Dryades Triuiæ, & gemino retulere parenti.*

Illa Neam laudans improbat vsque Patrem.
Pelion, vt nouit, riguit, factusque dolore
Saxeus, in Montem versus ad astra petit.
Mœsta nec absimili fato Melibœa perempta est.
Mutatam in Vicum nempe fuisse ferunt.
Vrbs modo Magnetum est, nomen Melibœa remansit,
Vtque Neam genuit, fert modo Castaneas.
Imò quod hæc Arbor penes hanc quàm plurima creuit,
CASTANEÆ est alij nomen ab inde loco.
B *Apenninigenis hæc dum Pastoribus Alcon*
Ederet, arrisit turba miserta Neæ.

Quantò autem magis præ curiositate fabulam sapit historiola sequens, tantò aptius fabulosæ huic subiungetur narrationi.

HISTORICA.

FAbulam in vnum verificare, verumq; fingere liberiores inter, minusq; seueras consuetudines Hominũ modò liceat. Refert doctiss. Raderus in Aulâ quondã Iulij II. Pon. Max. simiam fuisse, quæ miro quodam astu Castaneas tostas, calentibusque sub cineribus conditas abstulit. Ijs enim ad ignem remollitis vesci solebat egregiè, liberalem dominorũ suorum gratiam sæpius experta. Accidit aliquando in Herorum suorum absentiâ, vt ferream perforatam patellam Castaneis vstulatis, & in digestionem sub prunulis plenam communi in foco relictam obseruaret. Edacis acta gulæ incitamento experiri cæpit num cõturbando focum Castaneas extrahere posset. Irritum porrò videns C conatum, sibiq; dolorificum propter caloris excessum, exuri manus ex horrens muscipulam ibi suo malo fato fortè obdormiscẽtem arripuit, cõprehensamq; retinens amplexu complicato suprà Castanearum focũ detulit. Anterioribus exinde illius pedibus bacillorum vice vtens, vehementissimos reluctantis vlulatus haud curans, quas voluit Castaneas semotis prunis eripuit, & animatâ forcipe miseri felis eduxit. A strepitu acciti proceres, callidumq; factũ maximâ cum voluptate conspicati, rem socijs detulerunt, simiamq; prędictis frutibus copiosius donandam censuerunt.

In Comm. l. 14. ep. Martial. 178.

EPITHETA.

VArijs, ijsq; nonnunquam contrarijs vallatam Epithetis Castaneam, ob partium summè contradistinctarum affectiones obseruamus. Virgilius *mollem* cognominaiut, ob interiorem fructus corticem valdè lenem, & læuigatum, mollemque ad tactum, atq; attẽta substantia eduli, quæ per elixationem fit mollissima, licet anteà D nucis duritiem, sonitumq; præseferens NVCIS quoq; nomine, seu potius cognomine donari promeruisset. Quia verò sic elixatæ non multum à presso lacte videntur abhorrere, de vtrisq; eodem carmine cecinit Poeta. *Castaneæ MOLLES, & pressi copia lactis.* Quo respexit Italus ille Vates in simili canens materia.

Virg. Ecl. 1.

Di MORBIDE Castagne, e latte, e cacio *---Trarrem la fame, &c.*

And. Lorus Ecl. 1.

E contrà verò, echinorum respectu *hirsutæ* dicuntur à memorato Latinorum Homero, qui propterea spinosis illas associauit Iuniperis hoc spondaico.

Virg. Ecl. 8.

Stant & Iuniperi, & Castaneæ HIRSVTÆ.

Sic & patrio idiomate Alamannus. *Sorgon più liete la Castagna HIRSVTA, &c.* *Hirtas* similiter appellauit M. Tullius Berous cõciuis noster Bononiensis ex Iurisconsultissima domo eruditissimus, ex cuius descẽdentibus nunc floret Martis, & Mineruę alumnus præclariss. Co. Hercules Augustinus multo mihi nomine colendus. Dicebat itaque vates ille.

Alam. Colt. 1.

Rusticor. l. 9

Castaneas HIRTAS, duro putamine clausas.

Marinus. Alij *pungentem* dixere scribentes. *Di PVNGENTI Castagni hispidi Ricci.*

Rudem insuper, & *Alpestrem* prædictus Alamannus Hetruscè vocabat, canens.

De la ROZA Castagna il tempo arriua, &c.

Colt. 3. Et alibi *I più son quei, che da le hirsute braccia- De l'ALPESTRE Castagno il nido fanno.*

Sed & BALANITIDIS Epitheton à Plinio recipiamus. Glandis enim ad instar proprio è receptaculo Castanea prosilit. Nec ad similitudinem Quercus eius Arborem dedecet esse Robustam, atq; *Nodosam*, vnde Parthenopæa Syren Marinus cecinit.

Qual ROBVSTO Castagno, o Pino alpestre, &c.

Samp. 1. & 5. Alias *Il NODOSO Castagno -- Disserrò de' suoi Ricci aspri, e pungenti, &c.*

Hanc item Arborem Claudius Achillinus *Vmbrosam* nuncupauit.

Quì gl'OMBROSI Castagni -- Sparsi sù le freschissime pendici.

Rim. Idil. 3. Et hæc fuisse causa videtur, propter quā à Boccatio *Placida*, nec nō *amabilis* ab Imperiali dicta sit hæc Arbor. *A dispogliar del ben vestito frutto -- L'AMABILE Castagno, &c.*

Cas. 4. Non præteribo tandem PHOENICEI, seu PVNICEI cognomen, quo donatus est huius Arboris fructus ab Italo Poeta Bracciolino sub Italica voce *Tanè*.

La Castagna TANE' sù l'erme rupi. Ad Mystica nunc, & ad Moralia.

Rocc. 10. 11

MYSTICA, MORALIA.

CAstaneæ Fructus, qui corticea obducti sunt veste, tum Corporis, tum Animæ mysticè repræsentant operationes. Vt enim vestes ab externis elementorū iniurijs corpora tuentur, ita echinatus Castaneæ cortex ad inclusum fructū se habet; vnde videtur anagogicè innuere quandam velut armaturam cōtrà detractionū machinas, iuxtà illud *sepi aures tuas spinis, & noli audire verba detrahentiū*. Et sic Honestas illa in animo conseruatur, quam corpori vestes conciliant. Vestem item Pœnitentiæ spinosus idem Castaneæ calix significat. Sic & ingenuum exprimit habitum Verecundiæ, *qui non in auro, & margaritis, neq; in mollibus*, qualis mulierū esse debet. Quin & Virtutis latius sumptæ rudimentū aliquod præsefert. Ipsa enim extrinsecus aspera videtur, quæ tamen interius dulcissima est, & maximè alens. Læuis è contrà Castaneæ pellis intrinseca, bonæ Conscientiæ testimonium designat, quod multiplicē confert delectationem spiritualem. Homines enim probi si exterius per spinosū penitētiæ habitū affliguntur, interius quoq; per spirituales reficiuntur consolationes. Hinc de ipsis Apostolus: *Testimonio fidei probati participes facti sunt repromissionum*. Quin & si spinosam Thecam eandem Castaneæ iterū intueamur, pellemq; illius, quæ obscurū tendit ad colorem; Temperamentū calidū, & siccū, dulcedinemq; medullæ cādidę, præsertim coctæ; quid in illa Theca echinata, nisi Religionē recognoscemus, quæ sub paupertatis, & obedientiæ spinis, subq; stimulis carnis refractis iustissima dulcedine pollet? Sic & in cortice illo atri coloris Humilitatem exaltabimus, cui candor mentis castæ, feruensq; Charitas in temperie calida; in siccitate abstinentia, inq; dulcedine Benignitas non deest. Accidit & huic fructui, vt dum in igne positus rarefit, & dilatatur, corticem inopinato disrumpat cum violentia quadam strepitum edēte, nisi parum incidatur. Sic in tribulationis igne positus Homo, nisi Amore erga Deum cor saucium habeat, & ipse per spem, & desiderium æternorum mente parumper dilatetur, impatiens euadit, perq; murmurationem frangitur, & desperationem. Eodem prorsus pacto qui sine Dei timore, Carnalitatis igni expositus est, fræna pudoris disrumpit, & indigniora semper patrat facinora. Rationi propterea, non sensui morem gerere quisquis addiscat, sibiq; ducem, & magistrum præfigat hunc Castanearū Fructum Sapientiæ, Pietatis, Iustitiæ, & Continentiæ typum. Et hic Libri primi Dendrologiæ castus non modo finis esto, sed omninò felix, Auspice Pace, quæ illo ferè temporis momēto secundi mensis Anni CIↃ.IↃ.C.LXIV. quo calamū paulisper quiescere iussi, vt ad secundum liberius euolaret librum, exoptatissimam sui famam extendit, nosq; motibus bellicis, metuq; omni felicissimè liberauit. In hunc igitur exultationis, & lætitiæ sensum effuso mihi liceat meos sic alloqui, & animare labores.

λοπος, &, cortex, λά-πος, &c. tenue vestimentum.
Eccl. 28.
D. Matth. c. 11.
D. Paul. 1. Tim. 2.
2. Cor. 1.
Ad Heb. 11.

Macte Liber felix, i nunc per compita Pacis,
Et tua iam poterit tollere fama famem;
Nam si cui dulcis sitietur Gloria posthac,
Sacram Cura sequens explet abundè sitim.

LIBRI PRIMI DENDROLOGIÆ FINIS.

LIBER

VLYSSIS
ALDROVANDI
DENDROLOGIÆ
SECVNDVS
LIBER,
SEV
POMARIVM.

VLYSSIS ALDROVANDI
PATRITII BONONIENSIS
DENDROLOGIÆ
LIBER SECVNDVS
POMARIVM.

DE POMIS IN GENERE
Introductio.

OBSCVRIS, asperisque Syluis modò egressi amœniores captamus Vmbras, suauiores libamus Fructus Rorantia Pomorum Pocula siticulosis Glandibus opportunè succurrunt; Optimorum Malorum Pulpas Lacteolas, nitidas ceù Papillas Ingeniorum exugant Ora, quibus durioribus Literariè datum est fatigari à cibis. Illæ profectò tenellę tenuibus humiliter tumentes pelliculis coloratæ suos Auro sollicitos superbis relinquunt metus.

—-- Sollicito bibant Auro superbi.

Pomosam apud Frugalitatem Regio secus Riuum Exemplo cœnaturi immortalia ab ipsâ, innocentissima, & æquè pretiosa Virtutum referemus Dona. Lectissimæ huic Matronæ lætanter litantes dulces, honoratos cum Cratete Philosopho, & alijs concinamus in hunc sensum hymnos *Saluè Domina innocentibus Viris charissima Frugalitas, inclytæ filia Temperantiæ, Sapientium, & Optimorum Consiliorum Magistra*. Hic triumphat ΑΦΟΒΙΑ, vbì *Nec leues somnos Timor, aut Cupido Sordidus aufert.*

Admirabiles inter Pomorum formas viuificus resudabit Humor, qui sensus omnes recreare valens curioso politiorum Doctrinarum Sectatori copiosas propinare studebit Eruditiones.

Quicquid odoriferâ dependet ab Arbore Fructus,
Natiuo hybleas vincit odore Rosas.
Quicquid Cecropiæ clarum genuere sorores,
Hæc habet, & quicquid docta Minerua tulit.
Arboris est suauis Fructus, sunt dulcia POMA,
Dulcior est inquam Nectare, & Ambrosiâ.
Ambrosium Germen cunctorum Gloria florum
Pæstanis floret luxuriosa Rosis.
Quamuis sudifico Boreâ pellatur, & Austro,
Non oneri cedit, cum sit onusta, graui.

Seneca in Hippolyto. Id. in Troade. Ammianus l.21. de Cyro Rege. D. August. de Vit. Beat. Euripides ap. Stob. Horat. 2. od. 16. Epigr. ad Scholia Io. Arborei in Porphyr.

Fortior in Ventos ſurgit, grauibuſque reſiſtit
Ponderibus, nullo victa labore manet.

Ocellus Lucanus de Nat. Vniu. verſione paraphraſi, & cõment. illuſtratus à præclariſſimo viro Carolo Emmanuele Vizzanio Bonon.

Circulares eædem Pomorum ſpecies Perpetuitatis Imaginem quandam nobis referunt, vt egregius ille Pythagoricus Ocellus innuit his verbis: *Figuræ enim ſpecies circulus, hic verò vndequaq; æqualis, & ſimilis, ideòq; principio, ac fine deſtitutus.* Inter Pocula, Cœleſtia potius, quam Lesbia nobis eſt philoſophandum in boc Libro, vbi Arborea, ideſt excelſa Sobrietas nos clariſſimè docet, quod *Gurgite puro Vita redit.* Hîc opſonia naturæ amiciſſima parantur, quæ moderationis iuſtiſſimas intrà Leges Paradiſum inamiſſibilium voluptatum verè conſtituunt. Ad ſplendidiſſima hæc, & minimè diſpendioſa Conuiuia candida nos inuitat, & ſaluberrima Hilaritas, quæ nobili hac vti videtur Proſopopœiâ.

Huc, huc Carpophagi celeres diuertite greſſus,
Huc auido ad menſas ore venite meas.
Eccè venit plenis Calathis iam candida Nais,
Fert Pyra, fert Vuas, Perſica, Poma, Nuces.

Plutarch. inter Pocula philoſ.

Humaniſſimi vos rogo, & obteſtor Lectores, Syluicolas non tanquam Faunos, ſed vti Φαυνς Viros ſcilicet Claros, Illuſtres, atq; Glorioſos, vt Domeſtico huic aſſidere libenter velitis Ruri, ſicq; ſingulariter à me patiamini compellari.

Lucan. l. 4. Io. Vrſin. Eleg. 14. Edi. Vien. 1541. cui titulus Fructus. *& Eleg. 13. Edit. Alexãdr. 1549*

Faunus amat ſyluas, Hortos Pomona virentes,
Sunt comites Dryades, Flora, Diana, Pales.
Quæ tot Dij, Diuæque colunt, cole iugera mecum
Conſita felici, Lector amice, manu.
Poma, Nuceſque legens, & Baccas Arbore multâ:
Forte feres pleno plena caniſtra ſinu.

Ex Nicol. *Reuſner. in Pom. Poet. pag. 10. Iv. Cod. Tit. 52. de Prof.* Gabr. Symeon *in Apol. contrà Calumniator. Saluſt. in Iug. Queſt. Plautin. l. 2 Marcellin. l. 16.*

Pomiferarum Arborum Inſcriptio Secundum hunc ſecundis Doctiorum Virorum Zephyris afflantibus Librum coronare flagitabat. Philoſophum illa, etiamſi Poeſim ſapiat, non dedecet, quum ad Poetas, ipſo nec reclamante Lyceo quoq; ſeueriore, ſæpè diuertat ipſe Philoſophus, quemadmodum Phyſicus Lucretius, Aratus Matheſeos cultor eximius, Pythagoras Ethicus, Theognis, Heſiodus, Phocylides; necnon Hiſtorici Homerus, Virgilius, Lucanus, & alij quamplurimi demonſtrant. Cuius cenſus Vates atq; Poetas immunitatibus, & priuilegijs non vulgaribus digniſſimos iudicarunt Auguſtiſſimi Imperatores. Sed antequam particulariter deguſtentur Poma, quæ huiuſmodi Legitima, immo Elogialis Satyra, hoc eſt Lanx pluribus Fructuum generibus referta oſtendit Pomarij Antepagmenta, ſeù mauis vniuerſalium Eruditionum Apparatus mentis oculis luſtrentur, vbi ſequens Rubricarum genericarum Tractatus pro Ambulacris atq; Quincuncialibus Plantarijs noſtrum Pomarium integrantibus ſubſeruiet.

Gloſſa in Proem. ff. vide num. Dom. Imp.

SATYRA LANX

Fructuoſa Saturitas

Vtile ſi mixtum eſt dulci, tibi copia prodeſt:
Optima ſic, frugi nî ſaturere, nocent.

GENERALIS POMORVM Significatio Nominis, Eiusque Causa.

Poma Græcè ὀπώρα, succosi scilicet Fructus molli putamine, cuticulari veluti operimento tecti, humidam intus continentes carnem cum sementiferis granis, vel acinosis, vel etiam osseis secundi huiusce Libri Dendrologiæ subiectum sunto: quorum succulentiores, *Potomia* dici promerentur, vberem propter potum, quem præbent, nutritioni quoq; conducentem; nullus tamen huiusce modi Fructuum ratione sui contenti humiditates Vuarum perfectissimas, spirituosasq; potest æquare, cum hæ super omnes alias in Venis Hominum augeant sanguinem, vitæq; conferant, dummodò tamen in Ligno Vitis sint probè digestæ, eædemquè proprijssimè Vinum dicuntur, nam cæterorum fructuum interni liquores non *Vinum*, sed *Sidra* dici propriè possunt ex causa B Punici Pomigranorum, quæ σίδια vocantur. Pomi vocabulo Spigelius Vir alioquin eruditissimus omnes fructus rotundiores, tam magnæ, quàm paruæ molis laxiori quidem, & communiori significatione accepit, in quâ Nuces quoque contineri possunt, & propter hoc Nuces Pineæ dictæ fuere Poma Cybeles à Martiali.

Poma sumus Cybeles, procul hinc absiste viator,
Nè cadat in miserum nostra ruina caput.

Poma itidem secundum nonnullos dicta fuere quasi *Opima*, quià opum multarum sunt materies, vel causa, iuxtà Lucretianum illud carmen.

Quod, si quis verâ vitam ratione gubernat,
Diuitiæ grandes homini sunt viuere parcè, &c.

Quem sensum clarius expressit Lyricus.

Fructibus Agrippæ Siculis, quos colligis, Icci,
Si rectè frueris, non est vt copia maior
Ab Ioue donari possit tibi, &c.

C Ob hanc eandem rationem cum Ouibus in nomine *Mali* cõmunicant Poma; tam enim Poma, quàm Oues Græcè μῆλα *Mila* secundum Seruium, atq; Varronem, & fortasse à μηλῶ, seù μέλομαι dicuntur, quod inter cætera significat *Curo*, eò quià μῆλα, & præcipuè si lato modo sumantur, quemlibet Fructum denotant, quia maximæ semper curæ credi potest hominibus fuisse, quandoquidem ex facilibus eiusdem prouentibus innocenter ditescere datum sit, absq; eo quod tragici timeantur fines, ad quos aureo, & argenteo durissimo tramite plerunq; peruenitur. Hinc Aurea solum causaliter *Mala* Hesperidum, tam religiosè custodiebantur, quorum raptor Hercules ab ijsdem Μῆλων fuit appellatus, vt Hesychio placet; Ex quo antiqui Melitenses Atticæ Populi sacra *Pomis* eidem Herculi factitabant. *Malum* itaque Fructus latinè etiam *Melum*, & *Melo* Italicè, μῆλον, & μῆλα Græcè, vt illorum Arbor *Malus* nobis, Μηλὶς μηλίδος, sed vsitatius Μηλέα dicitur Græcis, quarè Volaterranus Raphael easdem Pomorum Arbores *Maliferas* appellabat, quarum Plantatio proprijssimè dicta *Plantaria* efficit, *Pomaria*, locaq; deliciosa Paradisi nomine nuncupata, & propterea *Malis* ipsis, seù *Pomis* conuenit vox Chaldea *Pardes*, quà exprimunt isti Hortum Domesticum, vt & *Pomorum* pediculi πέλ-D ματα dicti sunt, quasi pedum plantæ suis pulcherrimè insistentes natalibus locis. *Poma* prætereà primum fuisse conuiuium hominum, voces primæuæ linguæ, quam Adamicam aliqui vocant, *Mal*, siuè *Mael* ostendunt, quæ vox quando est Verbum notat *in minutissimas partes comminuo*; vt fit dum quid molitur, vndè vox latina *Mola*, & verbum *Molo Molis*; quarum vocum *Mal*, & *Mael* contrariæ *Lam*, & *Leam* significant *diligenter caueo, nè res quæpiam lædatur*; Et sic ostenditur ex indè Conuiuium primorum nostrorum Parentum, qui non solum non cauerunt nè Deus læderetur in illo, sed semetipsos, & totam cum seipsis posteritatem læserunt, vndè meritò Conuiuium in prima lingua dictum est *Mal*, idest *incautum*, & *negligens*. O quantum in rebus omnibus præstat, præcipiti posthabito consilio, à quò malum maximum, & irreparabile solet procedere, multo antè rectè cogitare quid sit agendum! Generibus ergò, & differentijs Pomorum noscendis sese accommodare opportunum videtur, atq; perutile, ad hoc vt optima sub-

Ruell. l. 1. de Nat. St. c. 11.
Dorsten. in Botanico.
Varro l. 1. de Re Rust. c. 34.
Isid. Etym. l. 20.
In L. 9. ff. de trit. vin. & Ol. leg.
Callimac. in Pall.
Lib. 13. Epigr. 25.
Papias Vocabulista.
Lucret. l. 5. de nat. r.
Li. 1. ep. 13.
Volaterr. Vrbanar. l. 26. pag. 312.
Ant. Ricc. cõm. Symb. l. 2.
Ex Goropio in Vertum.
Homerus Iliade.

stantialiter eligere sciamus, nè ab apparentibus speciositatibus mala pessima tegentibus decipiamur. Sed iam Genera eadem, Differentiasq; Autumnalium Deliciarum ordinatè degustemus, nam, vt cum Eminentissimo, quinimò Sanctissimo Vate loquar.

Vrbanus VIII. P.O.M.

---- Oritur series, & temporis ordo
Pomifer Autumnus, &c.

E

GENVS, DIFFERENTIÆ.

QVI dicit Poma in magis propria significatione generica, ipse Fructus Arborum Hortenses pulcherrimos, suauissimos, & esui facillimo paratissimos accipit; Nam Pomus Arbor propriè dicta, etiamsi diuidatur in Sylustrem, & Hortensem in prima significatione, non ideò, quæ hortensis non est, per illam sylustreitatem dicetur simpliciter syluestris, sed tantùm respectiuè. Illud enim esse syluestre Pomorum, nil aliud est, quàm esse minùs hortense: tùm quia nulla sunt poma ita aspera, ita fera, quæ cicurari quodammodò non aueant, atque ad hortensem, hoc est Paradisiacam naturam prorsus recipiendam apta nata semper non cognoscantur: tùm etiam quia syluestria poma, quæ Theocritus vocauit ἐρειμαλίδα, licet saporem quandoque asperum, & strangulatorium, tanquam peculiare aliquod improbitatis, & acerbitatis conuitium (vt aiebat Plinius) præseferant, semperque spinosæ sint illorum Arbores, media tamen insitione, culturaque spinas lubentissimè demittunt, suauitatemque, & lenitatem, aliasque paruo negotio probas qualitates acquirunt, nobilitatemque generis antiquissimam reassumunt, milleque modis admirationem aucupari possunt in multiplicatione differentiarum innumera, iuxta Cloatium. Vtcunque tamen, Poma vel domestica, vel syluestria subdiuisionem subalternorum plurium generum patiuntur, nam, vel sunt acinifera, vt mala, pyra, ficus, limonia, aurantia, cotonea, granata, vua, morus, arbutus, sorbus; vel ossifica, idest sementem osseo tegmine vallatam habentia, vt mespila, persica poma, armeniaca, pruna, cerasa, &c. istæque specificæ differentiæ in tres classes distributæ, in species specialiores essentialiter discriminatæ suas sub se habebunt species differentes vlterius accidentaliter, dum in vna ratione magis essentiali conueniunt, variantq; respectu vnius accidentis coloris, figuræ, saporis, magnitudinis inter se, non autem à suo genere acinifero, verbi gratia, ossificoque.

Carol. Stephan. lib. 3. Agricult. cap. 34.
Plin. lib. 5. cap. 14.
Cloat. ap. Ruell. lib. 1 de nat. stir. cap. 96.

F

G

Pomorum itaquè genus à glandibus differt, à baccis, & à nucibus per ea, quæ iam dicta sunt minimè competentia cæteris fructuum generibus, quorum pomorum essentialior differentia est ipsa humorositas vinosa, ex qua coalita est eorum caro, & in quam resolui potest, habentq; insuper poma peculiarem quandam speciositatem, & amœnitatem, qua non gaudent alijs fructus. Pomorum etenim Arbores plures in vno, eodemq; consitæ loco Hortum constituunt, hoc est Paradisum, cum Pomarium, & Hortus, vnum, & idem esse censeantur, secundùm Latinos non solùm, sed apud Græcos quoquè, dum κῆπυς à fructiferis Arboribus nominauerunt Hortos, qui custodiri, & claudi religiosissimè semper promeruere, quemadmodum Atlas studuit.

Palladius Rutilius

---- Solidis Pomaria clauserat Atlas
---- Montibus.

Ou. in met.

Et Hortum Eden Omnipotens rerum omnium Creator Deus nonne Cherubico custodiendum tradidit ignito gladio? In hortis licet sudore vultus excolendis, vires reficere melius, quam alibi datur, & procul ab auaritia aurum innocentissimè acquirere, vbi

Genesis.

H

Et dulces cerasos, atq; autumnalia poma
Cernis, & æstiuo mora rubere die.

Ouid.

Eiusdem prolectibilis hortorum speciositatis ergò factum fuit antiquitus, vt illos excolere, & frequentare non dedignarentur primores omnium Gymnosophistæ. Ea quoque de re Academus ille Græcorum celeberrimus suburbanum suum Hortum Athenis studiosis consecrauit, à quo omnis studiosæ professionis locus Academia fuit dictus. In eodem Horto Plato Aristonis filius, & Aristotelis præceptor docuit, ibiquè idem Plato Socratem magistrum de pulchro discurrentem in suis philosophicis speculationibus introduxit. Eadem causa mouit Democritum ad habitandum, & philosophandum propè Hortos Abderites, quod & Philo Iudæus Philosophus Pythagoricus præstitit. Sic

Al. ab Al. D.G.l.4.c.1

& S-

A & Seneca sumptuosissimos sibi fabrefecit Hortos, de quibus Iuuenalis

--- Et magnos Senecæ prædiuitis hortos --- Clausit.

Sed vt illuc regrediamur, vndè præcipua hortorum gloria, poma scilicet nos digredi requisierunt, dicimus quod ignotas Pomorum apud Indos differentias, quas plurimas, & admirabilissimas esse coniectamur, innuere solùm liceat, & cum Plinio, vel nominis vmbram sectari, vel innominatarum aliquam earum partem à longè prospicere, vt est Arbor Pala tricubitalium foliorum, Pomo præcellentis suauitatis *Ariene* dicto, quo Sapientes Indorum viuunt. Arbor itidem dulcissimo Pomo, interaneis infesto, atquè ab Alexandro Magno suis militibus interdicto. Ligni tamen cuiusdam portionem, sub nomine *Pale della Tada* in Cimeliarchio Aldrouandæo, quę coloris est carnei ad quandam Pyri, vel Mali nostratis similitudinem est videre, vndè Pomorum innominatorum innumera congeries vnico sub ignotæ differentiæ claudi posse discrimine dici posset. Non parum tamen conferent ad exactam Pomorum in suis substantijs differentialibus cognitionem nomina eorundem cum suis deductionibus omnibus, & applicationibus considerata in Æquiuocis, Denominatis, Epithetis, &c. Notamina hæc, B seù Nomenclationes hæ magnam partem ipsius quod quid est importabunt, sicq; nomina ipsa bonitatem redolentia diuitias superare quodammodò valebunt.

l. 12. c. 16.

Prou. 22.

ÆQVIVOCA, DENOMINATA.

Oves, & Mala, seù Poma in græco nomine æquiuocant, cum vtraque communi voce Μῆλα nuncupentur, quo vocabulo & Seruius, & Varro vsi sunt, & ità quoq; sensit (vt trademus infrà in historiâ malorum in suo proprio genere) Palęphatus græcus scriptor in idioma latinum accuratissimè redactus à Philippo Phasianino Bononiensi. Μῆλον etiam à Græcis præter pomum exponi solet ἔρως, id est Amor, eò quià malum sit Veneri sacrum, vndè μῆλον significat etiam tropologicè Venereas illecebras, seù ad rem Veneream incitamentum. Hinc secus ac Latini fabulam de Polyphæmo, & Galatea memorans Theocritus inquit de Nympha

In opusc. de non creděd. fab. narrat.

C *En tua coniectis attingit ouilia Pomis*
Difficilem Galatea vocans Polyphæme in amore.

Idylio 6.

Præter hæc etiam oculi procidentiam inueteratam, atque adeò auctam, vt palpebras excedat μῆλον indicat, sic dictam, quod tunc oculus protuberet, vt malum exertum. Ipsa quoque *Poma* non carent æquiuocatione, si *Potio*, quæ græcis τὸ πόμα dicitur latinè scriberetur à πινω *poto, bibo*, quemadmodum & à *poto*, quasi *potoma* eademmet Poma dicuntur. Nec aliter etiam fieret, si Attica lingua latio communicaret, (vt tot alias) vocem τὸ πωμα, scilicet operimentum, dubietatem includere potest. Nam vox ista substantiuè accepta, si mascula enunciatione proferatur Arborem quidem, sed nauticam inferet Virgilio canente

Ingentiq; manu Malum de Naue Seresti --- Erigit

Æn. l. 5.

Si verò fœmineo trutinanda sit in sensu, nota fit Arboris Pomorum productione superbientis, vt in carmine Palladij

Et sociam mutat Malus amica Pyrum.

de insit.

At vbi neutralitatem hoc verbum profitebitur, Arboris eiusdem Pomiferæ delecta- D mentum indigitabit.

Malo me Galatea petit lasciua Puella.

Virg. 3. Egl.

Sin autem *Malam*, quæ Metaphoricè pariter græcis est μῆλα dicemus, partem illam humanæ faciei oculum inter & nasum, ac os eminentem, Genam quoquè voce synonima nuncupatam comperiemus, sic appellari propter rotundam mali speciem, quam præsefert --- *Duro crepitant sub vulnere Malæ.*

Virg. Æn. l. 5.

Quin & μῆλα, seù *Mala* de mammis etiam puellarum translatè dicuntur, vtpotè teretibus adinstar Mali, quo nomine vsus est Pollux significans carnes quasdam rubras, & teretes sub tonsillis. Nec me præterit μῆλα quoq; dicta fuisse labra, vndè verbum Διαμηλαίνειν, hoc est labra mouere processit. Nec rarò malumus à *Malo*, quod bono semper contrariatur mala nusquam felicia indigitari quià

L. 2.

Nemo malus felix.

Iuuen. sat. 4

Vndè

Vndè & *Pomarij* lexis haud quaquam inambiguâ ratione censetur. interdum enim cognomentum efficitur ipsius Herculis, eò quià famigeratissima Hesperidum mala surripuerit, & nonnunquam locum pomiferis consitum Arboribus, quod *Pometum* ex Palladio dictum est significat, vt hic

Prop. l. 3. elog. el. 2.

Nec mea Phæacas æquant Pomariæ syluas.

In quo sensu Sicilia Insula, & quandoque etiam Italia tota à M. Varrone ab Arborum fructiferarum copiâ *Pomarium* appellatæ fuere. Interdum etiam innuuntur loca, in quibus asseruantur fructus, vulgò *Dispense di frutti*, ex Plinio scribente: *In vniuersum verò de Pomis seruandis præcipietur Pomaria in loco frigido, & sicco contabulari, septentrionalibus fenestris sereno die patere.* Identidem quoquè per allatum *Pomarij* nomen fructuum venditor græcè ὀπωροπώλης, & italicè *fruttarolo* innotescit; sic Horatius

L. 15. c. 16.

Lib. 2. serm sat. 3.

Edicit Piscator, vti Pomarius auceps.

Pomarium item ex Abrahamo Ortelio Vicus non ignobilis est apud Cremonenses, qui vulgò *Pomera* dicitur à quantitate, & qualitate mirabili fructuum eiuscemodi prouenientium in illius territorio. *Pomorum* insuper Insula ex Solino vna est Orcadum præcipua cum vrbe eiusdem nominis vulgò Kerckhvval, in quâ Episcopus Orcadum residet, ad Scotiam pertinens. Apud nos quoque Bononienses floruit Alexander, qui à Pomis *Pomelli* cognomen deduxit. Rempublicam librorum auxit, *addita Methodo syllogistica vnà cum tractatu de ratione probandi consequentias.* Venetijs 1572. in 4. ap. Christoph. Zanettum. Sic & *Pomiferi* nomen quibuscumq; Pomaferentibus competere potest. De Arboribus tamen primò propriè, & principaliter hoc dici solet. Demùm de Seruo, verbi causa, de Anni tēpore, de Locis, & alijs huiusce census, vt Hortus *Pomifer*; Arbor *Pomifera*; Autumnus; aut Famulus *Pomifer*, & alia permulta, &c. Quemadmodum Phaliscos Volscorum Populos à Pomorum abundantiâ *Pomiferos* vocat Ouidius, vbi habet; *Quum mihi pomiferis coniux foret orta Phaliscis.*

In Theatro &c.

Sicut & Anio Amnis Tyburi vicinus Pomis vberrimus *Pomifer* itidem à Propertio fuit appellatus *Ramosis Anio, quâ Pomifer incubat Aruis.*

3. Eleg.

Eâdem *Pomiferi*, sed Græco, scilicet *Melaphori*, voce in nomē antonomasticè commigrante apud Persas, indigitabantur speculatores, & satellites Thoraces ferentes, in quibus Malorū essent expressæ effigies. Addimus ex Æliano *Melinis* vestibús, idest quæ colore Malorum flores referrent etiam vsos, & illorum mille selecti Regis custodiæ præfici solitos. Hoc & quampluribus alijs posset coaptari pomosissimis Regionibus *Pomiferi* cognomentum, quales sunt Insulæ Fortunatæ, & Phæacia similiter Insula, hodie *Corcyra*, seù *Corfu* nobilis Homerico carmine, & Rege Alcinoo, nunc Venetæ ditionis. De ijsdem Pomarijs ideò iure perquam optimo canebat Statius

Lib. 1. var. Hist. c. 13.

1. Syln. 3.

Quid bifera Alcinoi laudem Pomaria? vosquè,
Qui nunquam vacui prodistis in Æthera Rami?

Eandem pariter habet originem *Pomicolor*, vt cum Theocritus canebat.

In princ. Eidyl. 33.

Inoquè, Autonoequè, sororq; duabus Agaue
Pomicolor, tres in montem de more ferebant
Pampineos viridi Thyrsos velante Corymbo,
Tum folia è densâ carpentes aspera Quercu.

Et est proculdubio color ille, quem eodem seruato nomine nos Itali vocamus *color di Mela*. *Pomosus* amplius est qui Pomis ornatus, auctus, aut ditatus incedit, vndè *Pomosa* cognominatur corona à Propertio propter Poma, quæ ex illâ pendebant.

3. Eleg.

Insitor hic soluit Pomosâ vota coronâ;

Quo cognomine insignitum fuit ab Antiquis sertum Vertumni. Præter hæc *Pomosum* quoque vocatum à Columellâ Tyburinum oppidum quoddam propè Romam à multitudine Pomorum ibi nascentium, dum dixit

Et Turris lacus, & Pomosi Tyburis Arua.

Inter illa verò, quæ denominantur à Pomis superstitiosa Numina Veterum primò *Pomonam* habemus Pomiferarum Arborum creditam Præsidem, à Vertumno adamatam, quemadmodum Poetæ fabulati sunt

Ouid. l. 14. metam. fab. 16.

Rege sub hoc Pomona fuit, quâ nulla Latinas
Inter Hamadryadas coluit solertius hortos.
Nec fuit Arborei studiosior altera fœtus.

A ma-

A A malis quoquè denominationem ſumpſiſſe viſus eſt Apollo, dum *Miliates* cognominatus fuit, antequam Laurum ſibi aſciſceret, tunc enim malis coronabatur, quemadmodum, & eodem pacto *Malina* inſigniri Corona Victores in certaminibus idem voluit, idcircò penes Pauſaniã legimus Apollini Μηλίατη ſtatuam erectã fuiſſe, & hanc magis à malo, qua gauderet, quam ob Paſtoralem vitam à ſeipſo per aliquot annos apud Admetum ductam; quicquid dixerint qui laurum Delphicam tantæ magnitudinis baccas habuiſſe aſſeuerarunt, vt eius fructus *Pomi* nomina promererentur. Ab eiſdem malis vlterius *Melanyon* cum *y* dictus eſt Hippomenes à μῆλον, & ἀνύω perficio, eò quià Pomis certamen vulgatiſſimum cum Atalanta confecerit, ſeù etiam *Melanion* cum Iota à μῆλον pariter, & verbo ἀνίημι nempè Iacio, quaſi mala è manu emittens. A colore Malini floris, & Gemma quædam μελίτης nuncupatur, vndè Plinius ſic ait *Melites mali coloris, &c.* Ad Philomeli quoq; nomen componendum concurrit *Mali* verbalitas quo nomine merentur innui qui vel auidè mala comedunt, vel alia quapiam de cauſa feruentius diligunt. Vnde factum eſſe crederem quod Luſcinijs *Philomelarum* nomen inditum ſit, nedum quod *Melos ament* vndè ſuauiſſimè concinunt, nec tantùm quod ſic vocaretur

L.37.c.11.

B altera filiarum Pandionis Athenarum Regis in Luſciniam poſteà, Ouidio fabulante, commutata, cum nulla vera nominis etymologia proueniat, ſed propterea quæ dicturi ſumus, niſi imaginari vellemus non quod, vt lugens canat, vel quod canat ante lucem, ſed quià miros luſus init in cantu. Luſcinijs connaturalis eſt ipſa diſſenſio maxima cum viperis, ideoq; ad effugiendas illarum inſidias, quas ſummoperè pertimeſcunt inhabitanda ſenticoſa requirunt, ad quæ ſerpentibus propter ſpinarum aculeos non facilis eſt acceſſus. Sed cum inter hæc ſylueſtris Malus vna veris tempore, tum propter floris pulchritudinem, tum propter ſuauiſſimam eiuſdem fragrantiam nihil ſenſibus inuium relinquentis, & venuſtate placet, & propter ſpinarum licèt non omnimodè horrentium, tamen pungentium cuſtodiam conſpicua ſit, & propterea philomelis dilecta, quis negabit exindè nomen non accepiſſe genus auium huiuſmodi? ſed quid extrà nomen perquiro, quod vel in ipſo nomine manifeſtum patet? dum non aliundè, quàm ex φιλεῖν, & μῆλα, ex amando ſcilicet, & malis Philomelæ dictio integratur, quandoquidem penultima longa ſemper enunciatur, ſecus ſi *melos*, ideſt concentus hoc dictum componeret, quod ſæpius, imò natura ſua primam breuem habet, ob ἐφίλον rarius, nec quadam ſine licentia longam; vt cum Perſius illo Scazonte dixit

Aldr. Ornithol. Tom. 2 lib. 18. cap. 2. ſub. tit. de ſymp. & antipath. Luſciniæ.

C *Cantare credas Pegaſeium melos.*

Alia pleraquè Locorum, & Virorum propria à Malis & Græcè, & Latinè denominationem habuiſſe videntur. *Melos* enim vocem, ſi conſideremus non vt cantus ſuauitatem ſignificat, nam in hoc ſenſu, cum ε μέλος ſcribitur, vndè non à malis deriuat, ſed vt Inſulam quandam Cretæ adiacentem, vnamq; Sporadum, ſeù mauis Cycladum in illaquè nominis eiuſdem Vrbem, cum Strabo ſcripſerit *Melos* μῆλος *Inſula inter Cretam Peloponneſumq́; interuallo æquali ſita eſt*, &c. Eandem à Malis proprij nominis originem traxiſſe, comperiemus. Ex illâ, & conſequenter ex malis Diagoras *Melius*, ſeù *Melienſis*, quem proſcriptum fuiſſe tradit Meurſius, & ſimiliter *Melia*, vel *Melias*, aut *Melis*, ſeù *Melina* terra coloris cineritij, vt Eretria, quam, vt teſtatum reliquit Ælianus, conterebant ad pingendum Zeuxidis pueruli. Sunt & in Theſſalia Populi quidam, qui μηλιεῖς dicuntur. Vicus Acarnaniæ quoque eodem nomine nuncupatur, vndè *Melicus*, vel *Malicus* doricè dictus eſt. Hinc etiam *Melicus*, *Meliacus*, & regio *Melis* à Ste-

D phano poſita formantur. *Melos* item μῆλος fuit oppidum in finibus Hiſpaniæ, contiguum *Melariæ* μηλαρίᾳ alteri ſimiliter oppido à Malis, quoquè appellato. Illuc enim ex Lybiâ fertur Alcides aurea contuliſſe mala. Μῆλος item *Melus* Mantûs filius, à quo *Melois* Lesbi locus appellitatus videtur. Addatur & nomen Nymphæ *Malidos* apud Theocritum memoratæ, dum Græcè ſcripſit latina hæc carmina.

L. 2. c. 2. & 23. Var. hiſ. Dioſc. l. 5. c. 180. Theophraſt. l. de lapid. Plut. de diſt. Am. ab Adul. Ant. lib. Metam. 22.

At Nymphæ mediâ quæſiti fontis in vndâ
Saltantes duxere choros, Nimphæ irrequietæ,
Agricoliſquè graues diuæ, ſemperquè moleſtæ
Eunice, MALISquè, & veris amica Nychia.

Eidyll. 13.

Ità & *Melanthius*, quem de Feſtis Eleuſinijs ſcripſiſſe tradit Athenæus, hinc dictus fuiſſe dicendus eſt, quaſi flos Mali, ex *Milo* Malo, & *Antho* ſcilicet Flore. Sed pergamus ad ea, quæ magis rei congruunt adſcriptitia nomina Pomorum, hoc eſt Epitheta.

Athen. l. 3.

EPI-

E

EPITHETA.

Mala in genere *rotunda* dicuntur, quoniam Sphæricitatem omnia affectare videntur, quamuis aliqua in oblongiorem formam, alia in compreſſiorem tendant, quod non impedit, quin *turgida* ſemper appellari queant, vt Palladius *Et ſucco paſcit turgida poma ſuo.*

De inſit.

Lenia verò duplici de causâ dici poſſunt, tum ſcilicet quia vbì maturitatem aſſecuta ſunt, ſaporem lenem habent, ideòquè mitia, quatenus

Virg.Ecl.1. *Fronde ſuper viridi ſunt nobis mitia poma.*

Tum quià ſuperficiem lenem, ſeù maiori ſaltem ex parte poſſident, quandoquidem ſcripſit Palladius

De Inſit. *Mirari fructus lenia poma ſui.*

Quod aliqualiter renuunt nonnulla, quæ ſunt lanuginoſa

Ipſe ego cana legam tenera lanugine mala

F

Virg.Ecl.2.

Sic & *roſcida*, ac *vda* ſæpè, ac ſæpius dicta ſunt à poetis, & nec ſine ratione, cum rore gaudeant, ipſoquè impinguentur, humorequè impleantur.

Id. Ecl.8. *Sepibus in noſtris paruam te roſcida mala,*
(Dux ego veſter eram) vidi cum matre legentem.

Horat.lib.1 carm.Od.7.

Et Lyricus *Et præceps, Anio, & Tiburni lucus, & vnda*
Mollibus pomaria riuis.

Quod in cauſa eſt, vt mala quæ abundantiori roris copiâ perfuſa fuerint, ea ſapidiora ſint, & ideò iuremeritò *dulcedine* pollere ſcribantur ab eâdem Muſâ tali pacto accinente *---Dulcia poma,*
Et quoſcunquè feret cultus.

Eademquè *ſuauia*, & *muſtea* Plinio nuncuparentur. Quapropter nil mirum quod *grata* dixerit Pontanus,

Grataquè poma legit.

Idquè magis, cum gratiſſimum fundant odorem, vndè & *bene*, & *ſuauiter*, ac *maximoperè olentia*, & *fragrantia* cognominata ſunt.

G

Seligit è plenis (ſic Pontanus) *bene olentia poma caniſtris.*
Indè cucurbitulas (habet Catullus) *& ſuaueolentia mala.*

Lib.8.Met. fab.7. 8. & 9.

Prunaquè, & in patulis (cecinit Naſo) *redolentia mala caniſtris.*
Dum ſimulat legere (iterum Pontanus) *è multis fragrantia mala.*

Lib.7.N.N. Sen.1.Ben.

Quibus epithetis ab odoroſitate deſumptis *Sylueſtria* quoquè mala non dedecet inſignire, cum Plinius varios ſylueſtrium malorum *odores* cognouerit quę vt habēt potius extrà Arborem, quam in eadem matureſcere, ita *matureſcentia*, ſicut & *gregalia*, ſcilicet *vulgaria* vocari deſiderant. Hæc & *agreſtia* nuncupari minimè recuſant, ſed raro, quippè quæ ſylueſtreitatem ſuam non naturalem, ſed accidentalem habent, quod quibuſcunq; domeſticarum pomorum generibus euenire ſolet vbi remoueatur cultura, ſic canente Poetarum Ariſtotele.

Virg. 2, Georg. *Pomaquè degenerant ſuccos oblita priores.*

Quæ tunc *vilia* quoquè dici merentur ex allegata Calliopes Andinæ poeſi.

Id.Georg.1. *Vilibus aut onerat pomis.*

H

Quo ſpectare poteſt illud eiuſdem vatis hæc habentis in Æneide.

Id.Æn.7. *Et cereale ſolum pomis agreſtibus augent.*

Et tunc conuenientiſſimum illis erit *Lapidoſi* cognomen, cum poma huiuſmodi inventre gerant (vt notum eſt) lapidoſas durities, quare Columella lib. 10. ſcribebat.

----Et primi lapidoſis obruta pomis.

Qui alibi *rugoſos* hos fructus pronunciauit, nimirum quādo iandiù ab Arbore decerpti, totamq; hyemem in abſcondito degentes, extimius in tenera illorum cuticula aliquantiſper criſpantur. Ab hoc pomorum cognomine toto cælo diſtat illud, quod eiſdem adiungitur dum *imperfecta* ſunt, & nondum matura, *immitis* nimirum, *crudi*, & *immaturi* his adſtipulante Plinio in lib. 15. ſuæ Hiſt. Natur. parumque hinc diſſentiente Ouidio canente.

Po-

Pomaquè crudeli vellis acerba manu.

Cuius appositi vice, poteſt hoc aliud enunciari, nempe *pubeſcens*, cum poma quæuis immatura ſint lanuginoſa. Huc reſpexit Theocritus canens.

Prima hæc vere ſuo ceù PVBESCENTIA Mala.
Hic animus miro cognoſcere geſtit amore.

In Eidyllio 36.

Illud tamen ad vniuerſam pomorum rempublicam ſpectare crederem, quod *annuum* illorum reditum deſignat, vndè tellus conſueſcit.

Annua cultori poma referre ſuo.

Quorum prima, quæ *præcocia* ſunt, & ſubſequentia præcurrunt, lepidiſſimo epitheto Græco dici *prodroma* poſſent, vt præſtitit Io. Maria Lazarius de Caſſetanâ recentiſſimus Epigrammaton concinnator in lib. 1. epigr. 1. ſuorum carminum

Prodroma poma damus cultis Heliconis in hortis,
Quæ iuueni carpſit noſtra Thalia manu.

Inter quæ, varios præſeferentia colores, vel *viridia* vocata ſunt à Columella, vel *vireſcentia*, ſiuè etiam *verſicoloria*, quorum alia ceræ nouellæ colorem extrinſecus, ob perfectam maturitatem magis æmulantia, *cerea* dicta ſunt ab Ariſtæneto Græco, aliaq; ſimiliter auro quodammodo non diſſimilia *aurea*, & *fulua* Virgilius, & Ouidius dixerunt, ille

Lib. 9.
Lib. 1. ep. 3.

---- Aurea duræ
Mala ferant Quercus, Narciſſo floreat Alnus

Virg. Ecl. 8.

Iſte *---- Et fuluis ſemper ditabere pomis.*

Cuius eſt cenſus *radiantis* appoſitum illis à Pontano attributum.

---- Et pomis radiantibus hortos, &c.

Ad rem & *lutea* vocantur à Bettino in epiſtolâ D. Dorotheæ ad Theophilum, hoc diſticho

Accipe brumali promiſſos tempore flores
Iunctaquè Puniceis LVTEA Poma roſis.

Bettinus ſacrar. heroid. epiſt. 4.

Nec multum hinc elongarentur, qui *rubra*, vel *rubentia*, aut *rubeſcentia* diceret poma iuxtà illud.

Et iam poma rubent, calathos iamquè, atquè caniſtros
Et ciſtas, corbeſquè vocant ruitura capaces.

Io. Milius de horticultura lib. 3.

Quibus adde *nitorem* ex illo Naſonis 10. Metamorphoſeon.

Obſtupuit virgo, nitidiquè cupidine pomi
Declinat curſus, &c.

Itaut *Auroræ referentia ruborem* fuerint quoq; dicta, vndè G. Iodocus in egli Benaci cecinit.

Atque Auroræ referentia mala ruborem.

G. Iod. in egl. Ben.

Quæ omnia dum in Arbore degunt, *penduli*, ſeu *pendentis* adiectiuum (tametſi nonnunquam extrà Arborem etiam id dari poſſit) acquiſiere, quare incuruos *grauantia*, ſiuè *prementia* ramos, vt & *cadiua*, cum propterea nullo negotio ex ſe cadant, vndè Plinius *Cadiua* (ſupple mala) *ſeparari ſtramentis, &c.* motiſquè *cadentia* ramis, vt eadem *conditiua* fiant, alij cognominauere. Cum verò pulchriores in hoc genere fructus, magis quam alibi prouenire ſoleant in hortis, qui Græcis (vt iam tetigimus) παράδεισοι propriè dicuntur à delicijs, quibus abundant, ſic & mala *paradiſea* non immeritò poterunt appellitari; quamadrem *nobilia* pariter erunt dicenda quod ipſe quoquè Ouidius innuere videtur, vbi pulcherrimam Galatheam pomis figuratè nobiliorem aſſerit.

Li. 15. H. N.
Cato lib. 9. rei ruſt.

Nobilior pomis, platano conſpectior alta.

Synonimorum, quæ poeticè de pomis euulgantur, illa præ cæteris nobiliora ſunt, quę magis explicant illorum naturam. Sic reſpiciens ad vſum, in quo erant antequam Ceceris ſemina telluri mandarentur, dixit illa eſſe *victum ferum* Tibullus 2. Eleg.

Virg. in Cul.

Tunc victus abiere feri, tunc conſita pomus.

Cuius *Arboris* ſunt *opes*, quanquam per metaphoram dicantur *dulces*, eiuſdem *Arboris alumni*. Sed & quæ *Alcinoi munera* antonomaſticos enunciauit Propertius

Regna nec Alcinoi munera deſpicere.

Horat. 2. 23.
1. Eleg. 14.

Eadem & nomine aliquantò duriuſculo *ſylueſtria dona* fecit Catullus in Argonauticis

Aduenit Chiron portans ſylueſtria dona.

Quibus verbis intellexit poma, non vt ab Arbore ſylueſtri decerpta, ſed vt ruri prouenientia, in quo & ſyluæ, vt hoc confirmat Tibullus 2. eleg. 5. *ruris* eiuſdem *fœcundi munera* hæc eſſe declarans

Cum

Cum quâ fœcundi redierunt munera ruris. E

Quia verò fabulantur poetæ pomiferis Arboribus præfectum esse Pomonæ Numen, quippè quæ dudum studiosissima foret Dendrophila, vt patet ex hoc Ouidij carmine de eâdem Pomonâ in 14. Metam.

Nec fuit Arborei studiosior altera fœtus,

Hinc non illepidè asseuerari poterit poma esse *opes*, & *cura*, seù *iura Pomonæ*.

POMI PARADISI TERRESTRIS EPITHETA.

Si quid loquendum est poeticè de hoc pomo, quisquis fuerit fructus ille, vel de genere malorum, pyrorum, vel ficuum, aut aliorum huiusmodi, vt aliqui voluerunt, illud pluribus indigitari simul, & exornari potest epithetis; nam ab effectibus habetur, quòd *mortis portitor, scientiæquè boni, & mali magister* extiterit, ideòq; *acerbum, amarum, infaustum, vetitum, malègustatum, interdictum*, &c. à quâ sententiâ parum discrepasse videtur Ouidius dum, licèt in alio sensu cecinerit in libello de Niue.

Poma cadunt mensis non interdicta secundis.

Quorum appositorum omnium exempla in epithetorum Viridiario P. Spadæ legi possunt ex poetis Italis excerpta. Ex Latinis vnus omnes sufficiet, omnium paradigmata velut in compendium adducens, Melicus ille Poeta Parthenopæus, qui neotericos inter vndique mirabilis, æquiuocum hunc, sed certum, & summè serium lusum de primæuâ mortis parente modulatus est. F

Ioseph. Baptista Cent. 3. epig. 35.

Illecebris fallax, vultu formosa, marito

MALVM quando dedit, tunc dedit Eua MALVM.

Sed ne Pomorum *Gemmis auroquè tegantur.* --- *Omnia*, &c.

Ouid. de rem. Am.

Epithetis mediantibus ornatui solùm literario dicatis ad Historica citius est deueniendum simplicissima dictata.

HISTORICA.

Amplam historijs præbuere materiem, qui proprio studio Geoponiam diuersis temporibus illustrarunt. Et quidem in genere fructuum, si consideremus mala subindeq; illa perpendamus in specie sumpta, videbimus centena illorũ nomina, ab eorundem sedulis plusquam inuentoribus conseruatoribus deriuare. Quantam ij contulerint vtilitatem mundo, id vel ijdem dicant, qui ex tanta malorum varietate firmitatem suarum fortunarum cognoscunt. Quare vtrum æterna digni erint memoria, vtrum famæ perennitatem apud posteros promeruerint, illud nullo tempore dubitationis notam subire permittitur. Nil igitur præter propter erit hìc, & tanti beneficij causa, & vt de tam nobili fructu quædam exarentur scitu digniora, personam historici tantisper sustinere Appiana, nescia pacto aliquo nocere, & gloriosum sibi nomen consecuta sunt, & nobile (quemadmodum Plinius adnotauit) fuerunt inuentum illius Appij ex Claudia Gente, qui cum Caio Fabio Censor creatus totam ex lapide quadrato sterni fecit viam, Appiam, eius nomine dictam, à Porta Capena Brundusium vsquè ducentem; qui aquam pariter, quæ ab eo Appia dicta est; in Vrbem duxit; & qui miserrimè tandem cęcus effectus, auditis Quiritibus de Pyrrhi pace consultantibus, cum se in Curiam deferri iussisset, tam ardenter orauit, vt Pyrrhum eundem Vrbis intrà męnia non esse recipiendum, nec cum illo, nisi prius Italia decessisset, pacem ineundam obtinuerit, quarè non vltimos inter Oratores à Cicerone nominari promeruit; Et certè mala tam salutaria, tamq; de humana salute benemerentia, non poterant nisi Viri summoperè in patriam benemeriti repertum esse. Cæterum Matiana, Gestiana, Maniliana, Claudiana, & Quiriana eorundem patet eximiorum Geoponicorum studiosam fuisse inuentionem, à quibus proprij nominis celebritatem traxerunt. Ipsa Sceptiana mala libertinum quendam Sceptium repertorem aliter ignobilem sortita, dignum reddidere, tum vt quoties manderentur hæc poma, repertoris illorum primi non infelix recordatio foret habenda, cum vt frequens à Geoponicis, ac non vulgaris de eodem mentio fiat. Sic non domi nobilitas, magnumq; peculium, vt magis de supra memoratis pomorum repertoribus euenisse dicendum est, sed fructus tantum suauitas ad nostra vsquè tempora nomen inuentoris alias proletarium perduxit laudandum. Nec minores referre debemus

G

Lib. 15. cap. 14. H. N.

H

Cic. in Brut.

Pl. ibid.

Ruell. de nat. stirp. l. 1. c. 96.

A mus grates Historicis illis, qui posteritati nostræ mandarunt à varijs pariter, atquè diuersis patrijs studiosiorum dendrophilorum productione illustrioribus, Poma nonnulla quammaximè celebrata, magnoq; dudũ in pretio habita, originẽ sumpsisse, vt melius innotesceret nobis, quæ regiones laudatioribus Malis feraciores olim extiterint, earundemque magis inaugesceret fama. Hæ quæ fuerint facile nosci poterit ex illorum Malorum nominibus, quæ Laconica, Delphica, Corinthiaca, Daca, Pelusiana, Mordia, Camerina, Græcula, Amerina, nec non & Aquileiensia, &c. sunt appellata. His adijcienda sunt Tiburtia mala, quæ nostris temporibus Gallica dicuntur, & quæ in comparatione Picenorum malorum posita, eadem sapiditate superare perhibentur à Lyrico: *Picenis cedunt pomis Tyburtia succo.*

Nulla tamen ex memoratis regionibus, & si probitate Malorum conspicuis, eâ peculiari nituit prærogatiuâ, quâ nobilis Insula Corcyra, Neotericis Italorum *Corfu*, primoribus Phæacia nuncupata, Mœonidis summopere Thaliâ, Regisquè Alcinoi sede nobilitata, modò Veneti Leonis sub potestate constituta, bis scilicet in anno Poma ferendi, sic vt præmaturis noua statim succederent, si quid tamen fidei præstandum est B Poetarum carminibus, quandoquidem Statius *bifera* eiusdem Insulæ Pomaria nuncupauit, & Iuuenalis

—— Illa iubebit (1. Sylu. 3.)
Poma dari, quorum solo pascaris odore,
Qualia perpetuus Phæacum Autumnus habebat. (Satyra. 6.)

Vtcunquè tamen se habeant poetica Vatum istorum asserta, non poterimus non laudare, minusquè suspectam veritatis habere fertilitatem Agri Consentini, in quo Malos biferas suis temporibus extitisse M. Varro scriptis mandauit. (De re rust. l. 1. c. 7.) Nec illis vbere Malorum prouentu cedere credam Fortunatas Insulas, cum propterea sibi non incongruè nomen à fortunæ prosperitate videantur obtinuisse. Non ignobiles istiusmodi fructus, super quos veluti super tot orbes non vltima quamplurium fortuna versatur, Mundi sphæricitatem rotunditate, vt plurimum congenitâ æmulantes, Mundum eundem famigeratissimo nomine suorum tum inuentorum, tum patriarum complere non contenti, complementum pariter antiquarum cœnarum, quæ ab ouo incipiebantur, esse voluerunt, (Hor. Serm. 1. sat. 4.) C quamuis Martialis contrarium videatur asseruisse, cum munus hoc lactucarum fuisse proprium tradit.

Claudere quæ cœnas lactuca solebat Auorum,
Dic mihi cur nostras inchoat illa dapes? (L. 13. ep. 14)

Prudentissimè quidem hoc præstando veteres illi fecisse mihi videntur, nam malis, quæ symbola sunt amoris, cœnam, quæ vltima diei mensa est, terminando, singula cum dilectione perficienda fore, significare voluisse, non extrà rem credi potuerant. Hunc quoquè morem æui nostri sequendo quamplures, illud idem designaturos censuerim. Varia tamen, & longè diuersa sentire comperiuntur, qui naturæ simplicitatem vitiantes magis, quàm corrigentes, mellitum malorum saporem cum mellis dulcore confundere conantur, suauiorem (vt inquiunt) gustuiquè gratiorem illum redditurì, quando scilicet poma cum melle cocta, saccaroquè, & alijs aromaticis pulueribus fauces prolectantibus respersa, pro bellarijs apponunt, quod & antiquitus vsu venerat Romæ, cum in secundis mensis ibidem Mala vnà cum Melle pro dulciarijs itidem dari consueuerant. (Al. ab Al. lib. 3. c. 11.) Ij nanque prudentissimas naturæ operationes arte importunâ præuertendo, D indicant se quæcunque proprij gutturis ingluuiei posthabere. Non omnes autem id tantâ ventris luxuria sunt prosecuti. Quarè fuerunt etiam qui summæ quoquè voluptati indulgentes, interdũ pariter victu frugali contenti, inter cætera de Pomis inconditis sæpissimè comederunt. Epicurus, vir ille, qui summum bonum in voluptate ponebat, summam corporis voluptatem ex Malorum simplicium comestione se plerunquè percipere asseruit; vir, inquam, ille, qui & si tradatur continentissimæ alioqui fuisse vitæ, modicam tamen in pomis esitandis continentiam nonnunquam prætulisse visus est; vir iterum ille, qui licèt in cæteris humanis rebus Deorum prouidentiam tolleret, in hoc nihilominus à sententiâ suâ non parum discessit, cum scilicet in Malis, quibus frequentissimè vescebatur, summum bonum cælitus prouenicns extare degustatione fateretur. (Al. ab. Al. ibidem.) Hinc Gymnosophistæ celebriores Epicurum ipsum in his exactius imitantes adeò victum ex Pomis approbarunt, vt illis duntaxat, oryzâquè simul, & farinâ vitam transi- (Al. ab. Al. D. G. l. 4. c. 17.)

gerent. Quid Philomelas vocamus luscinias melos tantum amantes? Nulli iudicio meo nominis istius sunt promerentiores, nisi qui non aliud melos dilexerunt, quam quod ex suauitate malorum ad illorum palatum alliciendum prouenire nouerunt, nisi quod ex auidâ pomorum comestione gustui communicari senserunt. Ijdem Gymnosophistæ veri non Philomelæ, sed Philomeli censendi sunt, cum tantam ex pomis esitatis caperent consolationem, vt illis cætera quæcunq; postponere delicatiora non dubitarint edulia: Diligentissimum ideò scholæ istius discipulum dicere possemus Principem Gordianum Iuniorem fuisse, quippe qui licet in omni ciborum genere parcissimus esset, pomis tamen absumendis adeò delectabatur, vt illi propterea dies nusquam præterierit, qua malorum semper aliquid non degustasset. Sed quantò Princeps iste Gymnosophisticam hæc obseruando sapuerat disciplinam, tantò ab ea dissentisse dicendus est Constantius Imperator, qui semper, quoad vixit tantum aspernatus est mala quæcunquè licet sapidiora, vt nil vltrà, si generis illius omnia fuissent, quæ à Solino recensentur in reliquijs Pentapoleos adhuc extare pulcherrima forinsecus, intrinsecus autem nil aliud, nisi fuliginosa ignis materies, cum talem de illis mentionem habet. *Duo ibi oppida Sodomum nominatum alterum, alterum Gomorrhum, apud quæ Pomum gignitur, quod habeat speciem licet maturitatis, mandi tamen non potest, nam fuliginem intrinsecus fauillaceam ambitio tantum extimæ cutis cohibet, quæ vel leui tactu pressa fumum exhalat, & fatiscit in vagum puluerem.* Quod illi regioni nefanda ob scelera euenisse clarissimum est ex ijs, quæ leguntur in sacris. Tantâ inquam animi discrepantiâ Magnus hic Imperator huiusmodi fructus prosequebatur, vt nunquam de illis comedisse feratur. *Quod autem* (de illo sic scripsit Ammianus Marcellinus) *extersisse eum nunquam nares in publico, nec spuisse, nec transtulisse in partem alterutram vultum aliquando visus est. Nec pomorum, quoad vixerat gustauerit.* Verè mirabilis in hoc, quod ab illo fructu nemine secus cogente abhorrere nouerit, à quo primi nostri parentes, Deo ipso prohibente abstinere non potuerunt! Sed si gratissimus vnquam, summoque in pretio habitus est hic fructus ab aliquibus, hoc effectum est apud Persas, quibus nec nisi adeso malo ad nouam nuptam ingredi, nec alio vesci cibo, præter hunc die illâ nuptiali fas erat, nec ex selectioribus militibus vllus vnquam regiæ destinabatur custodiæ, nisi Thoracem, in quo malorum effigies essent impressæ deferret, vndè posteà Melophori nomine indigitabatur. Illum quoquè supremum honoris gradum mala attigerunt, vt ijsdem atque vuæ pampinis Gratia tertia coronari voluerit, & insuper ad sacrificia complẽda nonnunquam requisita fuerint. Etenim Bœotij, referentibus Suidâ, & Polluce, ex historiâ Symphoriani, rem diuinam malis Clauigero celebrare solebant. Cur autem id factum sit, rationem huiusmodi adducunt. Cum Herculis, cui sacra facienda erant, solemne festum adesset, mactandiquè ad aras, vt moris erat, bouis hora laberetur, hostiaquè à rusticis adhuc adducta non esset, quippè quæ dum serius traheretur abrupto fune aufugerat, & ex Asopi fluuij repentinâ exundatione conducentibus aquarum transitus interdictus foret sacrificuli circumstantes aræ, munere suo fungi volentes, ritum sacrificij sic adimplerunt, Fictum sibi holocaustum maturo, pulcherrimoquè pomo, stipulis pedum; cornuum que vice subactis confecerunt, Animal itâ mactare putantes, & sic, licet per lusum egissent, numini tamen maximoperè placuisse crediderunt, vt & mos eidem sacrificandi pomis inualesceret, & ipse Deus postmodũ cognominaretur ἡρακλῆς μήλων. Habemus etiam, quòd Tiberius Cæsar articulis itâ firmis fuisse fertur, vt recens malum digito terebraret. Non erit igitur importunum digito veritatis terebratam fabulam de hortorum Hesperidum ad Historiam sic cum Palæphato Scriptore Græco per Philippum Phasianinum Bononiensem latinitate donato, in suo opusculo de non credendis fabulosis narrationibus, reducere. Et si Hesperides Mulieres quasdam (testatur ille) fuisse tradant, quibus Malus Arbor esset, aurea proferens mala, per vigilem Draconem custodita; Et si ad hæc rapienda feratur expeditionem Hercules habuisse, hæc omnia tamen fabulosissima sunt, ideòque fide non digna. Veritatem verò facti, se sic haberi prosequitur. Hesperum virum quendam in humanis egisse asseuerat, qui in Cariâ commorans, duas filias Hesperides sui nomine appellatas: matrimonio susceperit, & præter has multa quoque fortunæ bona possidebat. Inter hæc erant ouium, quæ Græcis μῆλα dicuntur, armenta pulcherrima, cuiusmodi nunc pariter in Mileto (sic vt credam propterea nuncupato) quamplurima, & fœcundissima proueniunt, quæ propter

Lud. Viu. in l. 21. Ciu. Dei D. Aug.
Solin. Polyhist. c. 48.
Strabo. l. 16
Gen. cap. 19
Lib. 21. rer. gestarum.
Al. ab Al. lib. 2. cap. 5.
Iul. Poll. de vocab. rerũ lib. 1.
Hortorum lib. 3. cap. 8.

E F G H

A propter illarum pulchritudinem, & fœcunditatem aurea dicta fuere. Cum autem ad pastum ab Hesperidibus hæc pecora ducerentur, hinc nata est fabula de eisdem decantatissima, tam ab historiæ veriuerbio discrepans, propter amphibologiam duntaxat, quam verbum μῆλα Græcorum, quo non poma tantum, sed & oues innuuntur, præsefert. Huic adstipulatur asserto, quin & aliam addit rationem M. Varro, propter quam pecudes sub mali nomine aureas Græci cognominarint; quod scilicet cum pastorum antiquissimorum quisque ditissimus esset, & illustrissimus, vt Græcæ simul, atquè Latinæ Linguæ celebriores, & vetustiores ostendêre Poetæ, vocantes illorum alios πολύαρνας, alios πολυβούτας, alios πολυμήλους, *qui* (vt Varronis verba recenseamus) *pecudes propter caritatem aureas habuisse pelles tradiderunt*, quemadmodum Argis Atreus, quæ sibi Thyestem subduxisse conqueritur, & sicut apud Colchos Aeta, cuius ad Arietis Vellus assequendum regia de stirpe non erubuerunt Argonautæ proficisci, & nè à præcisis Varronis ipsius verbis, quæ sunt ad rem nostram discedamus, *vt in Lybia ad Hesperidas, vndè aurea mala, idest, secundum antiquam consuetudinem, capras, & oues, quas Hercules ex Africâ in Græciam exportauit. Etenim suâ voce Græci appellarunt μῆλα.* Nec prætermittendum est eousque Pomiferarum Arborum speciem antiquis Græcorum placuisse, vt Lychnucos (hoc nomine vocabatur apud illos quicquid Lucernam sustinet) eo structos artificio vellent, vt Lychnis (id est Lucernis) pensilibus, Arborem mala ferentem æmularentur. Eiuscemodi fuit quem Thebis direptis Alexander Magnus cepit, & Apollini Cymæo dicauit. Verum maiores inter vtilitates Pomorum sint Documenta varia ab ijs elicita, quemadmodum sunt Prouerbia, variæquè moralitates varijs eruditionum conditæ modis, hinc ad Parœmialia, abditarumq; rerum tam apertas, quàm mysticas perquisitiones, necnon sanctiones naturæ, Artisquè vtilissimas generalis progressio instituetur.

L. 2. cap. 7.

De re rust. lib. 2. cap. 1.

B

Pl. l. 37. c. 6.

PROVERBIA.

C

AD arguendos facetè quodammodò humanos errores dicteria non semel vsuenisse videntur, vndè quoties aliquem TANTALI POMA COLLIGERE dicimus, eundem toties ea consectari significare volumus, quibus frui non licet, de quo pulchrè admodum Ioannes Tzetzes in suis carminibus politicis sermocinatur.

Chil. 5. hist. 10. circà finem.

Finxerunt quod Tantalus despiciens leges,
Hic consequutus sit talem vltionem;
Medio enim Paludis stat labra alluentis,
Et pomis, atque punicis, pyris, alijsquè Arboribus,
Oneratis omnibus fructu: si igitur bibere voluerit,
Statim totum siccatur pauimentum illud.
Si autem esuriens ex pomis, vel punicis quid voluerit,
Hæc ventus proijcit ad nebulas vmbrosas.

Sed elegantius ex Iosepho Baptistâ.

D

Rex Phrygiæ, Pelopis genitor, conuiua Deorum
Insolita pœnas conditione subit.
Mersus æquis, suspirat aquas è faucibus vnda.
Vt properare potest, sic remeare nequit
PENDVLA curua contrectat palmite POMA,
Eludunt auidas PENDVLA POMA manus.
Sic habet infelix inamœnis ora sub vmbris
Solicitata siti, solicitata fame.
Crimina sic illum stygijs fecere sub antris
Delicijs miserum, diuitijs inopem.

Ab hoc parum discrepat sensu Μῆλον Ἡρακλῆς, in eos enim profertur, qui nil in se præter nomen præclarum habent, vt & Tantali poma nil pro eo speciosum habebant, nisi nomen

Io. Bapt. Cēt 1. epigr. 58.

nomen, illi tamen ſemper inutile, Miſeri! qui à propoſito, & inſtituto iuſtitiæ digredientes aliena conſectaturi POMVM ATALANTÆ SEQVI viſi ſunt, quantò pretioſius, quippe quod aureum, tantò pernicioſius, quippe quod inſequentes in bruta conuertens. Hæc ex ſui ſpecioſitate damnoſa in mentem reuocãt quod ARBORVM POMA SVOS HABENT VERMES; nam ſi pro pomis huiuſmodi diuitias ſumamus, & hæ quoque ſuas habent curas mortales, vt exempli gratiâ ſuperbia, quæ vermis eſt diuitum, vt innoteſcat quod quaſcunq; felicitates in terris, calamitates ſtatim ſubſequũtur, iuxtà illud.

Nouar. Tom. 2. Adag. 2905. num. 2095.

Atalanta, & Hippom. in Leones conuerſi.

----Extremaquè gaudia ſemper *---- Luctus habet.*

Aut vt ad rem Melicus Poeta Ioſeph Baptiſta modulatum reliquit.

Nouar. Adag. 753. n. 635. ex c. 99.

Sotto liquida ſpuma è ſcoglio duro,
Et HA POMO GENTIL VERME NOIOSO.

Et alibi *Gioia ſincera mai non dà Natura.*
Ella è nouerca, e vuol di madre il vanto;
S'io del Sol venni à vagheggiar l'vſura,
Pagai tributo miſero di pianto.
Mi finge vn vago POMO, e quello infranto
Porge di ſozzo verme egra paſtura, &c.

Ioſ. Bapt. Poeſ. Melic. part. 1. Son. 209. & 48.

Ariſtoph. in Ranis.

Monoſ. l. 6. num. 146.

Quantumuis enim fortuna ſit proſpera, illa φαυλότερος φαυλίων μήλων ideſt ABIECTIOR, & inſtabilior eſt VILIBVS POMIS, illiquè propterea nil fidendum, quia non ſemper Μῆλα ἑσπερίδων δωρῆσαι, ſcilicet ESPERIDVM MALA, vt magna, & ſplendida ſolet elargiri, & MALORVM NIMBVS FACILIS eſt, vt comperitur autopſia magiſtra, nam dum quemquam impetere ceperunt infortunia, tunc irrequietè pluere mala dicuntur, ſimilitudine prouerbiali deſumpta ab Arboribus pomiferis, quorum facilè nimis diſcutiuntur poma dum plura ſunt, dumq; maiora, in terramq; ac ſi pluerent, auctore Columellâ decidentia.

Lib. 10. de cultu Hort.

Non aliter quam decuſsâ pluit Arbore nimbus.
Vel teretis mali, vel tectæ cortice Glandis,
Voluitur ad terram diſtorto corpore Campe.

T. 2. Adag. 2353. nu. 1886.

Nullæ ſunt voluptates in terris, quæ non exitiales, quæ POMVM AVREVM FENELLÆ non ſapiant, quæ propriæ ſpeciei blanditiebus amatores ſuos decipere, & occidere non comperiantur, vt opportunè, & eleganter ex Cardano ait Cauſinus hoc Adagium hiſtoricè ſequentibus explicans. Cum Remethius (is refert) Rex Scotorum Eruthlinthum Fenellæ filium, eiuſdemq; affinem Malconum Druſſum Regem peremiſſet illa ſtatuam mira arte fabricari iuſſit, in cuius manu Pomum aureum gemmis refertum erat, quod quicunquè tetigiſſet ſtatim mortis iaculis confodiebatur, eoque Regem nil tale ſuſpicantem in Feſticarij oppido interemit. Malum ſanè infauſtum, & verè malum, in cuius aurea ſubſtantia mors luxuriabatur, ac DVRVM QVIDEM, ET ACERBVM POMVM, QVOD TEMPORE NON MATVRESCERET, vt intempeſtiua ſemper funera pareret ſimul, atque præpararet! pomum exitiale non à vite, ſed à mortis Arbore decerptum, quandoquidem vix tactum matris lethalitatem communicabat. Et ſi hoc Adagio ſignificamus vix quempiam eſſe tam fero animo, qui temporis diuturnitate non molliatur ſecundum illud *nil eſt tam durum, quod non emolliat aſsiduitas.*

Monoſ. l. 7. flor. It. linguæ pag. 323.

Propert. lib. 2. Eleg.

Ac veluti primò taurus detrectat aratra,
Poſt venit aſſueto mollis ad arua iugo.

Eodem Fenellæ pomo nil niſi proditorium ſemper, atquè ferale, nil niſi ſæuiorem vindictam continuò ſpirans, nil niſi ſtragis amans aſſiduè, nil niſi bella ciens immutabiliter deſignari compertum eſt. Ab hoc malo malorum ſemper fœcundo toto cœlo diſſentit malum illud quod Appium appellitatur ſemper bonorum ferax, vtpote cuius ad rem prouerbialiter de omnibus ſeù pomorum fructibus in genere dicitur OMNE MALVM MALVM, PRÆTER APPIVM MALVM, quia ſingula malorum genera parum ſanitati conferunt eſitata, dempto duntaxat Appio malo, quod valdè proficuum bonæ valetudini perhibetur; & ideo ſola Appia mala medicamenta habentur naturæ omninò amica, tanquam nulla excedente facultate prædita, aut nimium laxandi, ſtringendiuè, humectandi, frigefaciendi, calefaciendiuè, &c. vnde ſyrupus de pomis Sabor Regis in Antidotario noſtro Bonon. deſcriptus pag. 270. ex Appijs malis maiori ſui

parte

A parte conficitur, & ad maniam, ac melancholiam tollendam summoperè confert. Interdum etiam prouerbialis sermo suadentis, de hortantisq; munere fungi videtur, dum vel bona sequenda, vel mala fugienda indicare comperitur. Non semper tamen id Malum minimè malorum causa fuit effectum. A Narsete siquidem vnà cum aliarum Arborum lectissimis Pomis ad Longobardos missum, in causa fuit vt ijdem Barbari sapidissimorum ex qualitate fructuum opimam terræ fœcunditatē conijcientes, in Italiam horribili confluxerint exercitu; locumque prouerbio fecerunt NARSETIS POMA, quo denotamus insignis alicuius vindictæ magno cum astu cōquisitas occasiones. Cum enim hic Narses, ad hoc vt ægrè crederetur eunuchus, se verum Italiæ patrem præstitisset, dum neminem illo fortiorem virum expertus est Totila Gothorum rex martio vigore, & spiritu planè magnus, ab eodem debellatus, Italiæque præfectura laboris in præmium frueretur, eàdem ob ostilem, & inuidum in se animum Sophiæ Iustini iunioris vxoris spoliatus, lanis penso trahendis (proh quæ volubilis inconstantia fortunæ!) damnatus est. Quod probrum perquam indignatus, se talem Imperatoribus orsurum telam iurauit, quam nequaquam dissoluere valerent; & hæc fuit quæ Longobardos specie B fructuum prædictorum illectos ad inuadendam, membratimq; lacerandam traxit Italiam. Eodem tamen prouerbio symbolicè sumpto, *Beatitudinis pignora* significari tradidit Caussinus, in eos illud accommodans, qui ad futuræ Beatitatis bona æstimanda per rerum creatarum species alliciuntur à Deo, lemma supponens *Quæque latent, meliora puta*. POMA ACERBA IMPORTVNO TEMPORE DECERPERE, si adagiorum more proferatur, pro documento inseruire potest ad cauendum ne aliquid nimis præproperè præstemus. Hinc AB OVO VSQVE AD MALA celebre prouerbium ab Horatio promotum intelligimus, quo tempus in conuiuijs consumptum integrè innuitur; ab Ouo nanquè cœnam incipiebant antiqui, sicut & cum pomis eandem finiebant: quod & in eos quadrare potest, qui à principio ad finem rem diligenter gesserint, & ad alia quoquè negotia transferri valet, vbi principium, & finis cum medio transacto exprimi desideratur. Sic Horatius:

Marian. Ruin. Rom. lib. 1. prosa antè epigr. 107.

Baron. ad annum Iustini Iunioris II.

Symb. polyhist. lib. 10. num. 64.

Nouar. Adag. 2247. nu. 1753.

> *---- Si collibuisset AB OVO*
> *VSQVE AD MALA, citaret iò Bacche, modò summâ*
> *Voce, modo hac resonat chordis, quæ quattuor imæ.*

Serm. lib. 1. Satyra 4.

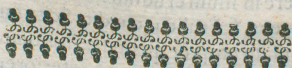
C Hinc POMOSÆ DELICIÆ significant rem gratam, & valdè placentem alicui facere, quæ valdè arrideat, & coincidit cum prouerbio illo vulgari *papillas contrectare*; sed nonnulli parum castè hoc prouerbio vsi sunt, vbi venereus aliquis actus, & luxuriosus indigitandus foret, lasciuæ scilicet vel malarum, vel mammarum muliebrium contrectationis, hac nixi ratione, quod nempè malum sit Veneri sacrum, & malarum colorem, tumescentiamquè, & figuram sororiantium mamillarum æmuletur. Cæterum fructus omnes suas Arbores decoras reddunt; vndè prouerbium apud Theocritum traductum

> *Ilicibus glandes*, POMO SVNT POMA DECORI.

Eidyll. 8.

Quæ tunc inuicem distincta cognosci dicuntur prouerbialiter, quando multarum rerum experientiam habemus; solet enim de tali homine circumferri, quod MALVM A' PERSICO COGNOSCAT, cum illoquè nostri popelli coincidit *Distingue il bianco dal nero*; vel aptius ad hanc rem, vt nostro vulgo familiare est CONOSCE IL POMO DAL TORSO, nempè distinguit hominem vitæ integræ à vitioso, qui respectiuè D significari videtur per pomum integrum, & per pomum exesum, quod TORSO vocamus. Et ideò transitum à morali ad physicum hominis statum facientes, de homine, aut brachijs, aut pedibus manco, dicimus, EGLI E' VN TORSO, & valet etiam de simulacris pari passu mutilis, & eò magis si capite pariter manca sint. Hoc in sensu *truncos* latinè statuas eiusce modi, quemadmodum & humana corpora decollata nuncupamus. Tritis in medium prolatis Prouerbiorum sententijs, ad abstrusiora quæsita enucleanda conuertamur.

Monos. l. 3. ft. It. l. pag. 110.

PROBLEMATA.

SCientificas vltrà curiositates quærere qui studet res, is alienas adulterat voluptates, fitquè maleuolus; ignotæ ideò rerum præcipuè dubiarum causæ, vt sic curiosè inuestigentur, *nam* (vt Lucretius cecinit!)

Plutarch. in op. Plaut. in Sticho. Lib. 4. de nat. rer.

--nihil egregius, quàm res est cernere apertas
Ab dubijs, animus quas ab se protinus abdit.

Quod æquè pertinet ad omnes, non est extrà æquitatem, nec à Iustitiâ est alienum. Quæri igitur curiosè potest cur Poma incipiant maturescere ab intimâ, & mediâ eorum parte, & minimè ab ambitu, extimoquè cortice, & tamen Solis actio superficiem pulsat immediatè, quam rubeo solet colore ignis affine pingere. Ratio istius effectus est hæc, quià intus vbi sunt semina, seù mauis Arboris oua, quæ maiorem requirunt seminalis virtutis caliditatem insitam, iuxtà primam naturæ intentionem pars illa fructus seminibus illis proxima magis, tanquam primum vitalitatis alimentum debet ante alias maturari, vt oua seminalia fouere possit; maturescunt etiam prius interiores partes, quia exteriora sunt magis dura, & plus renituntur concoctioni. Vlterius posset rerum naturalium curiosus sectator quærere causam, cur Poma vermem habentia sint odorata magis, mollioraquè, & suauiora gustatu reliquis intactis; Id fortassis erit, quià vermis pomo calidior tanquam sentiens Animal calore natiuo dotatum quandam excitet in pomo eodem caliditatem, quæ concoquat, & maturet pomum, quam concoctionem sequitur odor, & sapor, necnon teneritudo, ac leuitas, & tunc pomum, veluti febriens effectum facit, vt ille conceptus calor nimiam absumat humiditatem, & frigidos, acidosquè reprimat succos; potest etiam esse quòd in verminosum pomum rarefactum aer plus possit, quàm in aliâ poma, & sic cum ad patiendum sint magis disposita huiusmodi poma, citò etiam maturescunt, tanquam in præludio quodam putrefactionis, quę facilè posteà succedit. An etiam quià pomum vlcerosum est, & expurgatur quodammodò per illud vlcus humiditas superflua, & excrementosa, vndè quod remanet pro tunc odoratius est, atquè sapidius. Qui fiat peti insuper potest, cur poma in genere sumptà dum in penuarijs seruantur cellis si sæpius fricentur citrà omnem contusionis noxam corruptioni minus obnoxia redduntur, respondetur quod id efficit motus, qui est causa caloris, & vitæ conseruator in omnibus naturalibus rebus; & quià quiescentes fructus situm, & rubiginem contrahunt, à quâ liberari debent; secus autem fieri debet in fructibus statim ab Arbore lectis qui debent comedi, nam melius est, quod tunc intacti sint, ne flos ille, seu puluis floridus, quo aspersi sunt à naturâ, qui veluti gratiosum eiusdem donum, vel virginitatis candor illibatus cadat, & dispei datur; motio verò fructuum iam veterum diu conseruandorum est veluti exercitium senum, in quibus ob deperditum vigorem, & iuuentæ florem opus est excrementa depellere, tueriquè natiui reliquias caloris. Sed cum accidat, vt persæpè in multis experimur fructibus, quod eorundem immaturorum Acor dentes ita afficiat, vt in terendis cibis, hi perdoleant, ac si pungerentur, quem stuporem Amygdala, & Portulaca mansæ tollunt. Ratio est in promptu, cùm aciditas illa vehementer deficcet, atque refrigeret dentes affatim, vndè Natura non sufferens repentinas mutationes dolet in illâ parte maximè sensitiuâ, quę ideò plus iusto asperior facta, ob inæqualem morsum, punctiones in eodem morsu sentit; cui medetur Amygdala, vel Portulaca fortè ob inimicitiam naturalem, & antipathiam, vel quià mollitie, & humiditate inæqualitatem morsus adæquant, vndè morsus redditur æquabilis, & inoffensus. Prædictam fructuum aciditatem intensiorem cum sit compertum experientiâ mediante, si atramenti loco quis sumat, scribatquè quidquid vult super chartam literas incompertas, & minimè apparentes relinquere, quæ tamen igni admotæ, & calefactæ colorem acquirunt, & visibiles fiunt. Hoc tamen euenire sciendum est ignem agere in illum crudum humorem acidum, qui dum coquitur, & vritur quodammodò croceus, seù rubeus euadit. Scitu tandem minimè iniucundum, & haud inutile foret scire causam ptopter quàm fructus omnis, dulcis licet, & optimus terræ commissus ad nascendum degenerat, atquè deteriorem induit naturam iuxtà id quod notauit Theophrastus; sicuti etiam neglectâ plantâ domesticâ, quæ culturam requi-

Ambr. Leo Nolanus. probl. 11.

Ambros. Leo Nol. probl. 9.

Ambr. Leo Nol. pro. 33.

Id. Ambr. Leo probl. 175.

Id. Ambr. Leo probl. 260.

Lib. 2. de Causis. Plã.

A quirat exactam circumfossionis, ablaqueationis, putationisuè mutatur in syluestrem, & feram, & sterilescit, immò quantum adimit derelictio plantæ alicui, tantum addere videatur cultura, quæ fructus feros mollire valet, & Oleastrum in Oleam transire facit; amygdalamquè amaram in dulcem, & alia similia. Cui perquisitioni satisfieri posse tali pacto non dubitarem, quoad hanc vltimam partem, primò, quòd scilicet id proueniat ex eo quià præparatur planta ad recipiendum, & intrà se admittendum terreum magis elaboratum, & excoctum alimentum, quo mediante succi interni perfectiores generantur, & similiter admittunt magis aerem, radiosquè solis per poros magis apertos, vndè excoquitur melius alimentum ipsum, & materies proxima fructuum defœcatior redditur. Sterilescit verò planta neglecta, atquè nascitur ex semine agrestis, & fera, quià omnia ex seipsis, id est solius naturæ operâ, & ductu, redeunt ad primæua originis propriæ: Aqua propterea nisi arte calefiat, vel sic conseruetur aduentitij caloris ope ipsa redit ad suam naturalem frigiditatem; vndè semen omne agreste est, & terra minimè adiuta culturæ ope cicurantis feritatem plantarum spinas, & tribulos germinare solùm ex seipsâ nouit; sic nostra Natura Humana propter adnexam B materiam prona ad malum, nisi cultura mediante morum corrigatur infructuosa erit spinis peccatorum horrens, nam *pro frumento oritur tribulus, & pro hordeo spina*; doctrinam ergò amplexandam esse patet, quàm huc cognouerimus directam, suauioribus præcipuè literarum argumentis exornatam iuxtà placita quoquè Poetarum

Quapropter edulcare conuenit vitam.

Minuentur atræ carmine curæ.

Moralibus hinc sine morâ documentis est incumbendum.

Maranta l. 2. de cognit. simpl. c. 11.

Iob. c. 32.

Crinit. l. 1. poet.

Horat. l. 4. ode 10.

MORALIA, MYSTICA.

Mores instituendi subeunt, & qui de Pomis Arcani sensus passim delitescunt, pangendi. Et iustè quidem, quià Poma, quæ Mundi totius sunt hieroglyphicum, non possunt non aliquid ad quoscunque viuentes moraliter oppor- C tunum in se continere docendum. Debitum propterea Maiestati primò Diuinæ, quæ Mundum condidit sic per hos fructus sacra nota repræsentatum, postremò Principum qui à Deo dantur, eiusquè vices in terris gerunt, obsequium, suadere videntur. Vndè Vertumnus Hetruriæ Deus ex Varrone, Pomonam adamare fingebatur, vt hanc Deoq; Principiquè reuerentiam seruandam, & Legum obseruantiam à vitio quouis abhorrentem, & ad Virtutes se conuertentem indigitarent illorum temporum Veteres, cum Pomaria sint Ciuitatum illarum symbola, quæ legibus varijs, ijsquè valdè vtilibus, & pulchris ornatæ essent, armatæquè simul & decoratæ, quæ vera sunt Pomaria Atlantæa, Virtute Principum Virorum condita, & Draconi Iudici iustissimo custodienda tradita. Hinc fortè sumpsisse potuit originem Mos decimas fructuum exhibendi Principibus, cùm primò Herculi quoquè fuerint exhibitæ. Hinc Lucullum existimarunt, aliqui ex Antiquis tot opum accessione fuisse auctum, quià decimas fructuum Herculi persoluisset, cui sic alludere visus est Poeta Propertius.

Insitor huic soluit Pomosâ vota coronâ,

Cum Pyrus inuito stipite Mala tulit.

D Sed si apud Ethnicos pijssimum simul, & vtilissimum censebatur hoc munus, nec ab ipsis ideò prætermittebatur, quantò magis à nobis veræ Legis sequacibus fructuum, & Pomorum Decimæ debentur Deo Optimo Maximo, Seruatoriquè Nostro Iesu Christo, Deo Deorum, Regiquè Regum, per quem Reges regnant, & Iudices iusta decernunt, gratiarum prius actionibus ex corde persolutis? Præterea nobiliores Animi Virtutes, velut aurea, & pretiosissima Poma, quæ quoscunque suos possidentes, tot quasi Deos efficiunt, veniunt insinuandæ.

Cedere diuitijs Animi, Fortuna fatetur.

Propterea non aliâ de causâ Magnus Alcides, quem toties memorauimus, diuorum Gentilium numero adscriptus censetur, nisi propter has Animi dotes. Iræ moderatio quæ in eo summoperè elucescebat, Auaritiæ Temperantia, quæ illum clarissimè illustrabat, generosusquè voluptatum, & deliciarum omnium contemptus, eundem sui maio-

Lib. 4. de leg. lat.

Al. ab Al. D. G. L. 3. c. 22.

4. Eleg. 2.

Claudian. in Epist. ad Olibrium.

Erizz. ap. Ricciard. in Com. Symb.

maiorem, & non nisi sibi similem constituebant. Tot Hercules, quin & ipso nobiliores Christicolæ, si Ethnico non cedant in hisce Virtutibus. Hæ solæ fuerunt in causa, vt illi sculpto tria Mala aurea collocarentur in manu, per quæ nil aliud indigitaretur præter has Heroicas Prærogatiuas; Vnde Hominem hisce Thesauris insignitum non posse non benè operari designaretur. Ipse Vir huiusmodi Virtutibus exornatus verè *lignum* est illud *Pomiferum*, quod sacris in paginis dicitur *faciens fructum iuxtà genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram.* Hic *quasi naues Poma portantes* celeriter currens in itinere probitatis, peroptimè cognoscit, negligentiam in bonis operibus esse omninò ablegandam, ne isthæc, vt Poma in nauibus tardum iter habentibus, computrescant, iuxtà illud: *Maledictus homo, qui facit opus Dei negligenter.* Noscit item, quod sicuti Poma ex succo perfectiori sursum à radicibus attracto, benèque in ligno digesto, procreantur, calorisquè viuifici, & humoris primigenij, nec non influentis beneficio aluntur, ita in se ipso opera bona, quæ nota debent esse Hominibus, vt glorificent Patrem Cœlestem, à calore Charitatis prodire debere, & ab cordis radicibus sursum trahi, crescere, maturari, atque ab honestis moribus, tanquam folijs contegi, & reseruari ad æternæ refectionis vsum, quemadmodum scriptum est in Prouerb. 12. *Vnusquisq; fructu oris sui replebitur bonis*; Vnde est, quod illius opera huiusmodi, tanquam mystici fructus, videntium oculos alliciunt pulchritudine, recreant odore, beneficijs alunt, & opportunis alios corrigunt medelis. Ille propterea verum sese Pomarium Sanctitatis esse demonstrat; Nam si Pomum, & fructus metaphoricè accipiuntur pro vtilitate, quæ percipitur ex aliqua re, ex illo proborum exemplorum Proximi non modicam frugem demetere possunt; eoque magis, & perfectius mysticum est Pomarium, quo (vt inquit Berchorius) diuitiarum Mundi generosè magis abijcit fructus omnimodè noxios, acerbos, & acres, vtpote qui luxuriantium nimis, & superbientium Arborum, in Christi pauperes minimè liberalium, sunt peculiares, & quaquauersus inutiles, deque seipsis illud aptissimè replicari merentes: *Fructus illorum inutiles, & acerbi ad manducandum, & ad nihilum apti.* Sed bonis tantum spiritualibus scatens, quæ sunt vt fructus in parte Arborum sublimiori perfectiores, & sapidiores: *Et erit fructus eius sublimis*, illud sibi coaptari meretur, & ipse de seipso iuremerito potest in hæc verba prorumpere: *Fructus mei, fructus honoris, & honestatis*, Quarè dilectionem veram præseferens *Veniat dilectus meus in Hortum suum, & comedat fructum Pomorum suorum*, ad Deum conuersus poterit exclamare. Sic de Pomis sentitur, quando Moralis tantum est sermo. Sin autem totam ad sublimiora mentem dirigamus, erit adinuenire, quod per Poma Solis, & Lunæ, ac Poma Collium æternorum in Diuinis Paginis nominata denotantur Mysteria sanctissimæ nostræ Fidei, vnà cum mysterijs veteris legis seruatæ, iuxtà illud Canticorum: *In Portis nostris omnia Poma noua, & vetera, dilecte mi, seruaui tibi.* Sol etenim, & Luna simul iuncta significant inter alia Christum Dominum nostrum, & Ecclesiam sanctam, vera Cœli, rorisquè Poma, quæ Dei gratiam, eiusquè benedictionem semper præseferunt quandoquidem *de benedictione Domini terra eius, de Pomis cœli, & rore, atque abysso subiacente.* Sic & Arborum tenellarum Poma non esse comedenda citrà quartum annum designant (id Francisco Georgio Veneto tradente) opera humani generis sub quatuor millenarijs annorum primis non fuisse apta vitæ, nam in primis duobus Homines fuerunt absque lege, sub duobus secundis sub lege quidem, sed non iustificante, in quinto, & sexto millenario, post Domini Nostri Iesu Christi aduentum facta est omnium rationabilium Arborum expurgatio, & fructus facti sunt in vitam æternam. Varia facilitas, nil difficultas morum, cum sint in causâ, vt varij formari possint de ijsdem conceptus artificiosi; non erit igitur abs re Hieroglyphica, Symbola, & Emblemata subinferre circa Pomorum, tum theoricam, tum practicam cognitionem, vt doctrinalis ordo laudabilis continuetur.

Genes. cap. 1
Laur. in v. afferre.
Iob. cap. 9.
Ex Berch. in Reductor Moral. lib. 12. cap. 69.
Sap. 4.
Esai. 4.
Cantic. 5.
Lauret. in v. antiquus
Cantic. 7.
Ioach. in Apoc. f. 118
Deut. c. 33.

E F G H

HIEROGLYPHICA.

NOn perperam habita fuere Poma pro Hieroglyphicâ Victoriæ notâ in Italiam allata à Rogerio secundo in bello contrà Saracenos feliciter gesto, cum alias legamus Apollinem ipsum antè inuentam Laurum deuicto Pythone, Malo corona-

A ronari ſolitum, eundemquè morem in Pythijs ab ipſo inſtitutis ad victores quoq; tranſijſſe, quando ij tempora laureati, ſuis interſerere tenebantur coronis Mala in Apollinis templo decerpta, teſte Luciano. Quare Apuleius de Paride ait: *Tunc animo volenti Phrygius Iuuenis, Malum quod tenebat aureum veluti victoriæ calculum, puellæ tradit.* Adijciatur alias pro Marathoniæ pugnæ, & Victoriæ celeberrimæ Monumento, ſeù hieroglyphico fuiſſe Mali Arboris Ramum in manu læuâ Nemeſeos, quam Phidias ex lapide Pario dicitur Athenis excidiſſe, cuius corona Victorijs paruis effigiatis inſignita cernebatur. Et eâ de causâ Mali Ramus Nemeſi geſtandus dedicabatur, quod Veneris habitu cæperat eadem figurari. Hinc Mala, quod à Venere concupita cupiditatis, & Laſciuiæ hieroblyphicum præſeferunt, vndè illud Menalcæ apud Virgilium

Apul. l. 10. de Aſino aureo.

Victoriæ hieroglyp. *Pier. Val. Hierog. l. 54*

Malo me Galatea petit laſciua puella,
Et fugit ad Salices, & ſe cupit antè videri.

Cupidit. & Laſciuiæ.

Sic Malo Cydippen Acontius venari contendit; & Malo Hippomenes Atalantam vicit, qu o Zonam diù ligatam abſtulit, de quo Theocritus

Μῆλα μὲν ἐν κόλποισι Διωνύσοιο φυλάσσων

B Ideſt *Mala ſinu condens Bacchi de tempore ſumpta.*

Mala enim illa Philetas ait de coronatis Bacchi temporibus decerpta fuiſſe; qui Bacchus cum lætitiæ, amoriſquè titillatione concitet Homines, Poetæ eum paſſim lætitiæ datorem prædicant. Eiuſdem ſignificatus fuerunt etiam Mala ambeſa, morſuq; tacta, in amoris ſignum à Chariclea Matronâ nobili Diniæ cuidam dono miſſa. Nec abſuit indè quod Catullus innuit inquiens

Et miſſum ſponſi furtiuo munere Malum.

Quod aduentu matris excuſſum è virginis poſthac gremio proſilierit. Verum vt legitimam tantum Venerem indicarent Mala, ſiue Malorum ramuſculus in læuâ mulieris coniugi ſuo dexteram porrigentis, collocata, Catulum Fidum comitem, & Domini pariter amatorem, Amoris propterea, Fideiuè, quæ debent intereſſe coniugio præcipuum hieroglyphicum, antè pedes illius expreſſit Alciatus, & vtroſquè, ſponſum ſcilicet, atq; nuptam frugiferâ ſub hac Arbore conſtituit, quia fidelis ille coniugum amor, vt plurimum vbi corpora coeunt fouetur, atque redintegratur. Sic ſenſit cum ex ſupe-

C rioribus exemplis ſcripſit

Eccè puella, viro quæ dextra iungitur; eccè
Vt ſedet: vt Catulus luſitat antè pedes.
Hæc Fidei eſt ſpecies: Veneris quam ſi educat ardor,
Malorum in læuâ non malè ramus erit.
Poma etenim Veneris ſunt; ſic Schæneida vicit
Hippomenes, petijt ſic Galathea virum.

Embl. 190.

Ex Malis prætereà ſummè præcocibus, antequè debitum tempus ortis, atquè ſtatim matureſcentibus Proſperitatis deſumitur hieroglyphicum. Nam fructus illi ficuum, oliuarum, & vuæ, qui in medio vere præter ſuum tempus orti ſunt Regnante Philippo Macedone, ſummam illi proſperitatem denunciare viſi ſunt. Nec impropriè tunc Regni Macedonici felicitatem deſignare poterant, cum noſtris quoq; temporibus eadem Mundi totius hieroglyphicum eſſe declarent Imperatores, Pomum & ipſi, ſuper quod Crux erecta eſt, manu geſtantes.

Felicitatis. *Athenæus lib. 3. c. 3.*

Mundi hieroglyph.

D

SYMBOLA.

AD humanam eruditionem Symbola inuenta fuiſſe crediderim, nam niſi traducantur ad Sapientiam captandam, inutilia ſunt, & veluti res emortuæ, quandoquidem

Qui fingit ſacros auro, vel marmore vultus,
Non facit ille Deos, qui rogat ille facit.

Mart. l. 8. Epigr. 24.

Eâ de re quoties aliquid aut bonum, aut malum ſymbolicè perpendendum nobis obijcitur, vbi reconditam ad arcanorum intelligentiam peruenerimus, illud extemplò cognoſcimus, quod exindè fugiendum, ſequendumuè deſignatur. Sic quando Malum pro ſymbolo ſumimus, perſpectis illius qualitatibus, quid præſeferat facilè ſcimus.

Nam

Nam cum Arbore Pomi nulla voluptuosior, elegantior, aut delicatior reperiri queat, E tanquam visu pulchra, & ad vescendum suauia mala producens in Paradiso voluptatis, per illam non ineptè designatur Amor, cui Arborem hanc propterea dicatam voluerunt Antiquiorum eruditiores, quia fructus illius pallorem, & ruborem præseferunt, quibus Amantes præditi sunt.

Gen.c.2. Pier. Valer. Hieroglyph. lib. 54. Ouid. de Arte Amandi.

Palleat omnis Amans, color hic est aptus Amanti.

Cecinit Ouidius, qui alias subitum genarum ruborem Amantibus familiarē obseruauit.

---- subitus rubor ora notauit.

Sed quia iuxtà suum finem Amor est vel bonus, vel malus, illius ideò quæ sint qualitates per symbolum denotari poterunt iuxtà dispositionem circumstātiarum ad has Arbores directarum. Vnde bonum tantum, & rationalem Amorem ergà Deum, & homines indicabit Pomum, quando perpendatur vt fructus, vel cordis ad Deum dirigendi figuram habens, vel vt nullis nocendi, singulisque comedentibus iuuandi facultate præditus. Quod & causaliter de illius Arbore iuremeritò dicendum venit. Contrà verò quando accipiatur vt Veneri, quæ lasciuiarum est Archetypus, sacrum; nam tunc significat Amorem magis impudicitiæ addictum, quam honestati, quam significationem sibi F præsertim arrogat Malum illud, quod ipsa Venus apud Sicyonios altera manu depicta gestabat, dum Papauer in altera numinis eiusdem effICti manu collocatum, vim prolificam, & seminis copiam innuebat. In eodem quoque sensu desumitur actus sub Arbore Malo Pomis certantium, & ludentium, quippè qui vesanorum incontinentis Amoris effectuum fieri compotem, vel omnimodè potius ineptire designat. Ad eundem perditum Amorem, symbolicè referendum concurrit pariter hæc Arbor, quando sub illa quamplurimi figurantur Amores, vel se se mutuò sagittis impetentes, quorum vnus alterum captiuum faciat, & ligatus nihil contrà reluctetur, sed spontè in vincula cedat, vel Athletarum more certantes, illorum vnus Athleticis legibus contemptis alium lædat, alijque omnes lædentem percutiant, malisque feriant, atque Pomario depellant. Tam facilè Malum Arborem, quæ tam bona est, pro malis Amoris effectibus designandis posuerunt Antiqui, vt nedum Veneris operationes, sed & earundem quoquè memoria per hanc Arborem nonnunquam fuerint indigitatæ, quemadmodum quando Ramum eiusdem in Nemesis manu collocarunt; indicabant enim Deam huiusmodi primum fuisse solitam in habitu Veneris depingi. Sed in hoc laudari potest hoc symbolum, quod ad G bonum quoquè sensum deduci valeat. Illa nanquè, tanquam benefactorum Remuneratrix, vt Statius asseruit lib. 13. hæc habens:

Id. Valer. loc. cit.

Est Dea, quam Nemesim dicunt, Dea magna, potensque,
Quæ bona cœlestum concessu cuncta Deorum
Possidet, &c.

Summum apud omnes conciliabat amorem. Superstitionum item fuit symbolum Pomum, quando quatuor bacillis, quasi quatuor pedibus fultum Herculis sacrum designabat; nam cum apud Bœotios (vel vt aliqui volunt apud Athenienses) Bos Herculi mactandus aufugisset, illi pro victima Pomum, cui quatuor surculi erant infixi, sacrum fecere. Hic autem vbi Clauigeri Numinis mentionem fecimus, illud pariter in mentem venit dicendum, quod scilicet pro ipso Hercule acceptus est Sol ab Hesiodo, quando malis aureis aurea Sydera ab Hesperidibus noctis filiabus custodita, significari sētiebat; quoniam illa præseferunt aureum præclaro nitore colorem, & noctu tantum conspiciuntur, eo quia Sole decidente, pro ipso (vt diximus) Alcide intellecto, statim appa- H reant Stellæ; Inter quas Venus aureum aureorum radiorum pomum in se tanquam manu gerens, reuocat in memoriam Iudicium Paridis tanquam aureum Iouis Pomum pulcherrimæ datum.

Lucian. in Dial. Deor. Iud.

EMBLEMATA.

AD eundem finem ac Symbola, Emblemata quoquè nacta censendum est quippè, quod instructionem humanarum actionum vtraq; respiciant, & hæc præcipuè disertissima subscriptionum suarum lingua Prudentiam semper suadeant. Parum absunt exempla, sperandum enim in Deo, qui humiles exaltat clarissimè de-

A denotare videtur Arbor Pomifera, cui surculi paruuli sint inserti: Nam vt hi, non nisi fauente Cœlo, caloreuè mediante, & imbribus saluberrimis Arboream succrescunt in molem, ita & Vir tenuissimæ fortunæ, nisi prospiciente Deo potest ad altiora sustolli. Clarius autem hic sensus exponitur disticho sequenti eidem Emblemati subscripto.

Si faueat cœlum, benè surculus Arbore crescet,
Si faueat Numen, tu quoque magnus eris.

Ioach. Cam. Embl. n. 3.

Verum vt hoc maximè confert ad benè spem dirigendam in futuris, sic & sequens multoperè eruditum est ad docendum, quod in prosperitate præsenti nemo se nimis efferri permittat, ne forsan ineptè superbiens abiectiorem postea statum subire cogatur. Arbor hoc Emblema componit pomis onusta, sub qua folia, & fructus, pluresque rami terram adoperiant, cum inscriptis verbis COPIA ME PERDIT, & hoc disticho addito *Rumpitur innumeris Arbos vberrima pomis*
Et subitò nimiæ præcipitantur opes.

Id. Cam. Emb. 13.

Mali nanq; fructibus nimium onustæ quammaximè laborant, & quodammodò languent, non solum quia effœtæ, sed quia præ pondere dilacerantur, & ramis priuantur B ad perfectam illarum constitutionem pernecessarijs. Duas item elegantissimas similitudines legimus apud Senecam, quæ hoc idem Emblema rectius explicant. Prima est in Epistolâ quintâ ad Lucilium, in quâ inquit: *Magni animi est magna contemnere, ac mediocria malle, quàm nimia. Vt hæc, eò quòd superfluunt, nocent, sic segetem nimia sternit vbertas, sic rami onere franguntur, sic ad maturitatem non peruenit nimia fœcunditas.* Alter locus est lib. 1. de vitæ tranquillitate. *Vt fertilibus agris* (illic habet) *non est imperandum, citò enim exhauriet illos nunquam intermissa fœcunditas, ita animorum impetus assiduus labor quoque frangit, ita quoque præclaris ingenijs, ac alioquin benè natis nihil est nocentius, neque perniciosius, quàm immodica commoditatum, ac voluptatum affluentia.* Aliàs Arbor Pomifera dignitatis statum designat; summa namq; Reipublicæ munera sunt veluti tot Arbores Pomis onustæ, quæ fructus suos nemini conscendentium negant. Iusti sint, vel iniusti, prouentum indè percipiunt; at hac intercedente discrepantia, quod primis dignitas est decori, nouissimis vituperio. Quo magis illi conscendunt, eò felicius patent illorum Virtutes; & ex aduerso, notiora fiunt istorum vitia, C non aliter quam pudenda simię sublimioribus in Plantæ ramis Poma legentis. Sic innuit Paulus Maccius cum cecinit.

Simia quæ grauidos conscendit in Arbore ramos,
Grataque de summo vertice Poma legit
Præsidis iniusti est species: cur! quò magis illa,
Quo magis hic, scandunt, plura pudenda patent.

Embl. 22.

Est deniquè mundana dignitas vt Arbor illa, Poma simul, & Glandes ferens, quam doctissimus noster Bonomius emblematicè exhibet. Hinc homines alit, indè bruta sordidiora. Poma gloriæ dabit, si humaniter ages; Glandes dedecoris, si inhumaniter. Sicut enim illa te hominem testantur opera, ita ista te feram declarabunt. Imo sanctius agere in sublimi eiuscemodi statu, solidamquè simul ad cœli gloriam terrestri neglecta, quæ futilis est, aspirare discet quicunq; duræ quantumuis ceruicis homo, dum animaduertet, quod *--- Sic transit Gloria Mundi*
Arboris vt vento decutiuntur opes.

Io. Fr. Bonō. Bonon. Chir Achil. Emblem. 36.

Pro cuius veritatis emblematico testimonio P. Kreiking Soc. Iesu scitè admodum attu- D lit Pomiferas Arbores; quarum

Indè quatit Boreæ, funesta potentia ramos,
Humidus hinc amplas decutit Auster opes
Parte aliâ insanis vertex agitatus ab Euris
Amittit mistis mollia Poma Pyris.

Embl. 158.

Et æquè eruditè concludit, quod

Sic ostensa fugit fucati gloria Mundi,
Quin spes cum magnas fecerit, illa perit.
Tu tua, ne (verum est) caue vt experientia dicat,
Nam mille exemplis hoc didicisse sat est.

Quoniam delectabilitas admirationi affinis est, Emblematibus iungentur Mirabilia de Pomis generatim sumptis.

MI-

MIRABILIA.

PAuca de Pomis hucusquè licet arcano sensu locuti, dixissemus, nisi quæ mirabiliora de illis euenere Palladicis traderentur monumentis. Eo nanq; Seculo scribimus, quo nisi sparsas identidem curiositatibus papyros inspiciat Mundus, nihil factum ducatur. Sed quid dixi papyros? Parum fuerat apud hodierni temporis Scriptores chartas curiosis inscripsisse characteribus, nisi diligens peruestigãdi cura, eosdem Poma mirabilibus notis insculpere docuisset. Exhibet enim Abenenis Arabs quidam ex Gabr. Alph. Herrera Hispano Geoponico relatus, modum, quo quis possit Malum literis pulcherrimis in extima cute, quæ tandem videbuntur naturales, inscribere. Sic faciendum, inquit ille. Poma super rubra in Arbore pendentia, absque eo quod inde moueantur, dum viridia sunt, idest ante maturitatem, & rubedinem adeptam ad placitum inscribenda, cum penna, & atramento, sicquè relinquenda; dum enim pomum maturum excerpetur, atramento deterso, stigmata illius alba remanent, cute scilicet, quæ suberat atramento candida facta, & minimè rubificata. Quod tamen non admodum mirabor, cum sciam, quòd *Omnia conando docilis solertia vincit*. Hoc pacto suppositis artis scriptoriæ malis Arabs idem, sic quoquè præsumebat Naturam ipsam cogere posse ad exercendam super eisdem fructibus picturam. Inter Malogranata Poma quælibet plantabat, quæ ob complicantiam, & communicationem radicum vtriusquè Arboris ad inuicem, necessariò rubra euasura iactabat, ita vt Punicorum rubor intensus proculdubio participandus esset alijs Pomis. Quæ vtrum vera sint, nec ne, lectorem ad experimentum relegamus. Nec minus mirabile videtur medicamen illud Geoponicum, quod Pomiferis Arboribus, quæ germinant, nec ferunt fructum exhibetur, dum fissæ illarum radici indito lapide fertiles mirè fiunt, & fructuosæ, cuius etiam virtutis est aqua lupini decocti circumfusa Pomis, quippè quæ illis valdè prodest ad fœcunditatem, & bonitatem fructuum. Sed si curiositates indagamus, quid ad rem curiosius, quam Arbores videre fructus absque seminibus, & ossibus edituras? Siquidem hóc in illis Pomis, quæ in salicibus inseruntur, euenire legimus in lib. 3. cap. 31. Agriculturæ diuersorũ à Mambrino Fabrianense ex Hispano in Italicum traducto. Sic à Pomis naturaliter auferuntur semina; sic quodammodo spadones redduntur fructus, & hoc pacto se se non parum abnegare natura compellitur, quæ longè minori sanè vi afficitur quando seminum sedi suæ destinatorum ipso die solstitiali, quo folia in Oleis, Populis, atquè Salicibus, & alijs nonnullis Arboribus circumaguntur, permulta inuerti persentit. Habet autem, si quando in aliquibus vim patitur hæc rerum omnium mater, vbi in alijs sua damna reficiat. Non potest ad contraria diutius detorqueri.

Naturam expellas furcâ, tamen vsquè recurret.

Illa quamuis non modicè læsa, dum ablatis seminibus, in quibus Thronum suum habebat, omnia quodammodo subuerti videbantur, nouit quoq; talia nonnunquam, in quâ specie vim passa est, producere, quæ vastissimam ipsius potentiam mirè testentur. Sit in exemplo Pomum Arienæ Arboris Palæ, ad fructuum istorum speciem relatus à Plinio. Sic habet ille: *Maior alia Pomo, & suauitate præcellentior, quo sapientiores Indorum viuunt. Folium alas auium imitatur, longitudine trium cubitorum, latitudine duum, fructum è cortice mittit admirabilem succi dulcedine, vt vno quaternos satiet. Arbori nomen Pala, Pomo Arienæ. Plurima est in Sydracis expeditionum Alexandri termino. Est & alia similis huic, dulcior pomo, sed intraneorum valetudini infesta. Edixerat Alexander, nè quis agminis sui id pomum attingeret.* Ad naturam igitur suam omnia reuertuntur admirabiliter, tametsi per accidens interdiu magnoperè distracta. Poma congelata, si in frigidam aquam demergantur, id assequi sæpissimè visa sunt, eodem referente Mizaldo, tota illa glaciata concretione mirum in modum concrescente, ac resoluta; Sic partes frigore affectas, modo ne prorsus rigescant, subsitq; sanguis aliquis, aqua gelida immersas, & subindè rigatas sensim calescere tradidit Leuinus Lemnius. Philosophicam Veritatis inuentionem mirabilem Legalis hic confirmet Auctoritas, quæ rem Pomariam rectè dirigat, atq; continuet.

Lib. 3. c. 31.

Poma characteribus quomodo notentur.

Poma vt rubra fiant.

Plin. l. 17. cap. 27.

Mali steriles quomodo mirè fructiferæ reddantur.

Poma sine semine.

Plin. & Frãc. Picus, atq; Mizaldus memor. centur. 7. num. 36.

Hor. lib. 1. Epist. 10.

H. N. lib. 12. cap. 6.

Mizald. memorab. cent. 7. num. 51.

LEGA-

LEGALIA.

NAturali significatione Fructus nomen Arboribus magis competit, quàm Herbis ipsis, quæ nimis propinquæ telluri culturam exigunt longè diligentiorem, quàm Arbores ipsæ, vnde Poma plus naturæ debent, quàm Arti propria incrementa *L. fructus ff. de vsur.* cuius nominis etymologia deducta à frumine, idest ab eminentiori gutturis parte, quâ vescimur, vel à fruendo, adhuc fauet Arborum causæ, quæ fructus dant facillimos, copiosos, & nullo negotio edules, & quocunque etiam tempore infelici conspicuos, vt sunt Baccæ Hyemales, à quibus tot Animalia sustentantur, quæ alioqui perirent; Hicq; notandum est fructum nos accipere non in generali significatione illa, secundum quam loquuntur leges, nempè *L. 14. ff. de vsur. L. 62. ff. de rei vendic. L. 83. ff. de Leg. 3. L. vsura 121. ff. de verb. signif. L. 88. §. vlt. ff. ad leg. Falcid. L. vlt. ff. de vsur. L. 8. §. 1. ff. de reb. auct. iud. L. vnica §. cum autem C. de rei vxor. act.* Sed pressius pro fructu scilicet illo, qui est edendi causa paratus, & promptus, cuius conditionis est pomum. *Alc. in L. qui fundum de Verb. sign.* Pater autem familias, hoc est Dominus Domus, & fundi fructiferi *L. 195. ff. de verb. signif. L. 4. ff. de his qui sunt sui, vel alien. L. 5. ff. quando dies leg.* ergà fructus ità gerere se debet, vt nunquam desit tempori, aut occasioni colligendorum, & vendendorum eorundem, obseruando leges Patrias vetantes impeditam, atq; peruersam maturitatem, atq; Catonianum præceptum prę oculis habendo, esse scilicet vendacem potius quàm emacem. Tanti legitimè fiunt, & æstimãtur fructus præcipuè Pomosi, vt hi specialissimæ cõsiderationis in fundi venditione habeantur; adest *L. 205. ex Paulo I.C. de verb. signif.* quæ habet quod *qui fundum vendidit, Pomum excepit*. Qui verò cupit Rem hortensem, atq; Pomariam inculpatè prorsus exercere, is leges infrascriptas, tanquam fructuosissimas, moderatissimasq; colere, atq; in praxim deducere à IunioModerato Columella emanatas conetur: Prima est Senilem in Prę fecto villæ pigritiam, iuuenilemq; imprudentiã esse fugiendas. Secunda Villicum operariorum esse debere magistrum, non discipulum. Tertia internoscenda, distinguendaq; fore opera rustica, quæ plus corporei laboris, quàm ingenij inuoluunt, vel è contrà, aut quæ æqualiter requirunt manus, & mentem. Quarta festinationem cunctationi præferendam, iuxtà Ischomaci sententiam, qui ait: *Malo vnius agilem, atq; industriam, quàm decem hominum negligentem, & tardam operam*. Quinta frugalitatis vbiq; & syncerae familiaritatis exempla esse proferenda; *nam magna pars libertatis est benè moratus venter*. Sexta feriæ instrumentorum rusticorum lustrationi non desint. Septima sacris, non autem superstitiosis incumbendum cogitationibus, atq; actionibus esse. Octaua nulla de causa procul abeundum à Villa. Nona semitas in agris introductas omnimodè remouendas, limitesq; nullo pacto eliminandos. Decima rarò hospitandum. Vndecima Pecuniam in promercalibus non temerè occupandam. Duodecima otium odio habeatur lethaliter, cum ipsum nihil agere heù nimis doceat male agere. Decimatertia in satione semper sperandum. Decimaquarta syderum influxus obseruandos esse; Decimaquinta imbecillas Arbores à valentioribus opprimi non esse sinendum. Seueriores [at M. Cato Leges Rurales promulgauit, atq; sanctiores Dominum soli magis tangentes, quæ sunt 1. Furem in duplo damni condemnandum, in quadruplo fœneratorem. 2. Maledicum auarum, ignauumq; eijciendum. 3. Quæstum pium quammaximè, & stabilissimum, minimèq, inuidiosum esse debere. 4. Circumspicienda continuò esse omnia. 5. Alienam haud temerè contemnendã disciplinam. 6. Vbi Vinea, Hortus irriguus, salictum, oletum, pratum, campus frumentarius, sylua cædua, Arbustum, & Glandaria sylua in iugeribus centum reperiri poterunt, illum Agrum optimum esse. 7. In omni visitatione Villæ, & Agri numina prius colantor, & salutantor. 8. Et toties quoties ad Villam ventum fuerit, opera, resq; omnes secundum præsentem statum examinantor. 9. Operationum fiendarum series seruis indicitor, & iubetor. 10. Quæ comparanda, reficiendauè cognoscentur, in promptu de facto sunto. 11. Patrem familias vendacem, non emacem esse oportere, & ità auctionem facito. 12. Cito plantato, tardè ædificato. Quæ verò leges Catonianæ Villici officium concernentes, tanquam eius, cui absente Domino omnia agri negotia concredita sunt, & qui cauere maximè debet, nè improuidus ab ope-

De re rust. nu. 2. §. auctionem.

Colum. l. 2. de re rust. c. 22.

Alciat. in L. qui fundũ de Verb. signif.

Colum. l. 11 c. 1. de re ru.

Seneca ep. 114.

Colum. de Arb. c. 18.

Cato de re rust. in pri. Et c. 1. seq.

Id. Cat. n. 5.

Colum l. 11

re vincatur, huc sunt de verbo ad verbum translatæ. Primo igitur *Villicus Disciplina bona vtatur. 2. Feriæ seruentur. 3. Alieno manum abstineat. 4. Sua seruet diligenter. 5. Litibus familia supersedeat. 6. Si quis quid deliquerit pro noxa bono modo vindicet. 7. Familiæ malè nè sit, nè algeat, nè esuriat, opera benè exerceat, facilius malo, & alieno prohibebit. 8. Villicus si nollet malefacere non faciet. 8. Si passus erit Dominus, impunè ne sinat esse. 10. Pro beneficio gratiam referat, vt alijs rectè facere libeat. 11. Villicus nè sit ambulator, sobrius siet semper. 12. Ad cœnam nè quò eat. 13. Familiam exerceat: cōsideret quæ Dominus imperauerit, fiant. 14. Nè plus censeat sapere se, quam Dominum. 15. Amicos Domini eos habeat sibi amicos. 16. Cui iussus siet, auscultet. 17. Rem diuinam nisi compitalibus in compito, aut in foco ne faciat. 18. Iniussu Domini credat nemini. 19. Quod Dominus crediderit, exigat. 20. Satui semen, cibaria, far, vinum, oleum mutuum dederit nemini. 21. Duas, aut tres familias habeat, vndè vtenda roget, & quibus det, præterea nemini. 22. Rationem cum Domino crebrò putet. 23. Operarium Mercenarium, politorem diutius eundem ne habeat die. 24. Nè quid emisse velit insciente Domino, neù quid Dominum celauisse velit. 25. Parasitum nè quem habeat. 26. Haruspicem, augurem, hariolum, Chaldæum nè quem consuluisse velit. 27. Segetem nè defrudet, nam id infelix est. 28. Opus rusticum omne curet, vtì sciat facere, & id faciat sæpè, dum nè lassus fiat. 29. Si fecerit, scribit in mente familiæ quid fiet, & illi animo æquiore facient. 30. Si hoc faciet minus libebit ambulare, & valebit rectius, & dormibit libentius. 31. Primus cubitu surgat, postremus cubitum eat, prius villam videat clausam vti fiet, & vti suo quisque loco cubet, & vti iumenta pabulum habeant. 32. Boues maxima diligentia curatos habeto. 33. Bubulcis obsequitor partim, quo libentius boues curent. 34. Aratra, vomeresque facito vti bonos habeat. 35. Terram cariosam caueto ne ares, nè vè plostrum, nè vè pecus impellas; si ità non caueris quò impuleris, triennij fructum amittes. 36. Pecori, & bubus diligenter substernatur, vngulæ curentur. 37. Scabiem pecori, & iumentis caueto, id ex fame, et si impluit, fieri solet. 38. Opera omnia maturè conficias face, nam res rustica sic est, si vnam rem serò feceris, omnia opera serò facies. 39. Stramenta si deerint, frondem iligneam legito, eam substernito ouibus, bubusque. 40. Sterquilinium magnum stude vt habeas; stercus sedulò conserua, cum exportabis purgato, & comminuito; per autumnum euehito. 41. Circum oleas autumnitate ablaqueato, & stercus addito, frondem populneam, vlmeam, querneam cædito, per tempus eam condito, non per aridam, pabulum ouibus. 42. Item fœnum, cordum, sicilimenta de prato, ea arida condito. 43. Post imbrem autumni rapinam, pabulum, lupinumque serito. 44. Per tres menses post vindemiam familia lorum bibat, singulique familiæ integro anno non plusquam quadrantalia decem vini prætendant bibere. 45. Eâ vxore contentus esto, quam ei dederit Dominus. 46. Dijs pro copia supplicet. 47. Pullos, & Gallinas alat multas. 48. Poma, malaque omnis generis, tam humida, quam sicca varijs seruet in hyemem modis. 49. Propagatio Pomorum aliarumque arborum; ab arbore abs terra pulli, qui nascentur eos in terram de primito, extollitoque primorem partem, vtì radicem capiat, indè biennio post effodito, seritoque. 50. Quæ diligentius propagari voles, in aulas, aut in qualos pertusos propagari oportet, & cum ijs in scrobem deferri.* Villicus in summa, quemadmodum Constantinus ex Florentino Græco Geoponico adnotauit, exemplum esse debet omnium in agro degentium, & ad illum, & illius vitam, & mores respicientes, reuereantur magis, quam pertimescant, illumque habere conuenit ephemeridem, communem agendorum in agro sententiam iuxtà peritos continentem exactè compositam, & seriatim exponentem quidquid in singulis mensibus, atque diebus fieri ab agricolis expediat, & omnibus exactè prouidebit, & Pomarijs licet propè domum constituendis & ad exorsus æquinoctiales, vbi optimè habebunt. Studeatq; præ omnibus Herus, vt telluris ornamenta respondeant moribus comptis ad normam infrascriptarum constitutionum.

Cordum, idest Serotinum: sicilimēta vulgò *guaiumi*. Rapina est locus rapis consitus.

Id. Catonum. 57.

Quadrantal est mensura vnius vasis pedis quadrati cōtinentiæ.

Id. Cato nu. 143.

Id. Cato nu. 51. 52. & 133. 142. 143.

Aula .i. olla, vas figulinum.

Constant. Cæs. de Agric. l. 2. c. 42. & 43.

Varro l. 1. cap. 28. & sequ.

Palladius l. 1. tit. 34.

Varro de re rust. lib. 1. c. 12.

LEGES

A

LEGES HORTENSES,
Siuè Pomariorum Statuta pro Armonia Delitiarum Animi, & Corporis.

QVantum referat ad beatè (quantum fieri poteſt in hac lacrymarum valle) viuendum, mentem ſolicitudinibus eripere, quantum Animi pathemata moderari, nos vel ipſa noſtra docet natura, quæ deploranda perturbationum illius ſigna deſcribit exterius in corpore, quod eidem quaſi compati videtur; vt illius ex aduerſo compoſitionem oſtendit, per quam compoſitè (niſi quid extrinſecum obſtet) ſe ſe habens & ipſa. Quapropter apud Stobæum doctiſſimè: *Non vita per ſe iucunda eſt, ſed expectorare curas ex animo, caniciem inducentes.* Animo nanquè pacato libentius Religio colitur, & conſequenter hilarius Deo ſeruitur, iuxtà ſacrum præceptum *ſeruite Domino in lætitia, introite in conſpectu eius in exultatione.* Sapientium idcircò Virorum plerique tranquillitatem hanc mentis promouendam ſuſceperunt, ac conſeruandam, tot honeſtæ voluptatis genera non tantum oſtendentes, proprio ſed exemplo ſequenda proponentes. Alijs ad fugiendas anxietates innocenter alia placuerunt; at quamplurimi finem collimantes ad eundem, rurè beato delectati ſunt. Nam nonnè beatos, nonnè viuit aureos verè dies, qui rure viuit? Viuendi ſanè pater eſt ager hominibus, & ſolus nouit abſcondere paupertatem. Vrbs autem è contrà plane theatrum infelicitate palam ſcatens. Hac de re Lyricus in epodo quo nil niſi præclara vitæ ruſticæ præconia tractat, exclamabat.

Stob. ſer. 3. B *Pſal. 99.* *Horat. l. 1. epiſt. 10.* *Stob. ſerm. 54.* *Li. 4. epo. 2.*

Beatus ille, qui procul negotijs
(Vt priſca gens mortalium,)
Paterna rura bobus exercet ſuis,
Solutus omni fænore:
C
Nec excitatur claſſico miles truci,
Nec horret iratum mare:
Forumquè vitat, & ſuperba ciuium
Potentiorum limina.

Prætereà, pauper es? Rure degas, & illuc te quantumuis anguſta ſors alet. Impios odiſti mores? Rura petas, & inibi cum Arboribus quoquè Pietatem florere comperies. Illi, qui nihil mali cogitat, ſatis ampla poſſeſſio campus eſt, quia benè cultus, optimè nutriens. Vrbana voluptas, & æmulatio vulgi deſiderabilis quidem videtur, at fallax eſt. Fructibus, quos rure colligis, te Flaccus erudit, quod

Stob. ſerm. 56. *Li. 1. epiſt. 12.*

Si rectè frueris, non eſt vt copia maior
Ab Ioue donari poſſit.

Sed ruris laudes è re nata ſat innuiſſe ſufficiat; illas enim ex profeſſo proſequi non propoſui, nec quæ maximæ ſunt, paucis poſſunt verbis includi. Quoniam interim ex Lucretio

— nil dulcius eſt, benè quam munita tenere
Singula doctrina ſapientum.

D Percurrere non pigeat paucas has benè rure degendi leges, quas verè ſapienti dictatas genio, politicæ ſimul, & innocentis vitæ munimenta, ac monimenta, legere eſt poſtibus horti licet vrbani D. Aſtorgij Paſelli Patritij Bononienſis inſcriptas.

Lib. 2.

Quiſquis vel Hoſpes, vel Amicus Amicum viſeris,
Atquè in exiles hoſcè incideris hortulos,
Pauculas haſcè lubens, ſeruato leges.
Curas amariores, & quicquid voluptatem corrumpere valeat
extrà limitem deponito.
Paucos Amicos, lepidoſquè paruos in hortos adducito.
Seruorum, atquè aſſeclarum greges emanento.
Canes abiguntor.

Vltrà primum, citrà supremum solem ne adito. E
Si adiueris, nè maneto.
Nisi oculis, nec hilum libato.
Ore imperato.
Cuncta sic pro rerum copia, vel inopia liberaliter tribuuntor tibi,
Sed res nexui attributas, vel etiam pensiles,
Quæ horti consituram disponunt, nè poscito.
Custos asportari ne permittito.
Acerbos fructus, fœtis exceptis mulieribus, ne optare quidem fas esto.
Si aquis forte erumpentibus, aut alia ratione madueris,
neque qui, neque quare quærens, amicus abito.

Sic interdum in Vrbe quoque, sed rarò felicia ruris otia si quærantur, inueniuntur, possidentur. Has alias sanctiones rustico-politicas Villæ, & Hortorum in Communi Granaroli spectantium olim ad Illustrissimum Equitem Commendatarium Dominum Constantium de Vizanis eiusdem Patriæ Senatorem, superioribus elegantia nihil dissimiles, & ne quid minus Animi quietem spectantes, eodem iure, quo primò latæ sunt, eodem penitus hic referre liceat. F

Quisquis es huius ruris incola, & accola, siuè aduena fueris,
siuè indigena, siuè hospes, siuè colonus, mandata hæc perlege;
vbi perlegeris, perfice.
In primis Deum propitiato; honestum colito; Virtute lætator,
aduersa nè timeto; secundis nè tumeto.
In cæteris lætus, ludibundusquè Genio indulgeto.
Ciuiles, & mordaces curas procul hinc pellito.
Tranquillè, & sinè molestia vitam transigito.
Iram, dolorem, iurgia, rixas, mærores, tristitiamque fugito.
Amicos quoscunquè aduenientes placidè recipito.
Neminem lædito.
Iocis, nugis, lusibus, deambulatione, choreis, modulatione, cantilenis,
plausu, festiuitate, garrulitate, hilaritate, voluptate, G
geniali libertate, dulciquè sodalium alloquio;
sed antè omnia librorum placida lectione
Animum permulceto.
Ioci casti sunto.
Omnis turpitudo, omnis obscœnitas abesto.
Aleas abigito.
Pila, trochus, nuces, abaculi, alueolus, latrunculi, ad otium temporis
oblectandum permittuntor.
Cursu, saltu, vecte, disco, lucta, venatu, aucupio, & mechanicis
interdum fabricationibus, torporem, segnitiemque
corporis euitato.
Comis, verax, liberalis, gratus, affabilis, lepidus,
elegans, iustus, & pius esto.
Nebulones, blaterones, susurrones, cachinnones, ardeliones, popinones,
heluones, lurcones, cantillones, bibones, comedones, ganeones, H
lenones, scurræ, scorta, parasiti, præstigiatores,
& impostores, furcillis, flagris, & contis detruduntor.
Hirundines Pythagoricas familiares nè habeto.
Serui videntes, audientes, taciti, obedientes, seduli, impigri, fidi
mandata exequantor.
Opportunè cuncta, & eleganter; sine luxu tamen,
& pompa paranto.
Ingenuorum ludicris, aut serijs rebus ne
se commiscento.
Dapes, & epulas, frugi, & ciuili sumptu, ad vitam tuendam,
non ad mortem ciendam apponunto.

Pocu-

A

Pocula, quæ sitim pellant, non quæ conuiuas
obruant, propinanto.
Qualiscunquè sis, nihil imprudens, vel impudens agito:
In omnibus finem cogitato.

SANCTIO.

Si quis aduersus hæc præcepta, & iura ierit, fecerituè ignauiæ,
inertiæ, molliciei, impudicitiæ, immodestiæ, morositatis,
importunitatis, rusticitatis, nequitiæ, insociabilitatis,
reus esto;
& omnes omnium muscarum, culicum,
vesparum, asilorum, crabronumquè
aculeos infensos, & vltores
habeto.
Hæ leges promulgatæ, latæquè fuerunt sexto Idus Quintilis
Anno Domini CIↃ. IↃ. XCII.
Quod felix, faustumq́. sit omnibus Granarolicolis.

B

Has eodem subsequi pacto non credam nefas, quandoquidem tam illarum, quàm istarum lator, ob elegantem præceptorum moralitatem, Cato seculi fuisse non inappositè dicendus esset. Et hæ ferè statim extrà portam, cuius viam Diuo Stephano Bononienses nostri nuncuparunt, & est ea, quâ Florentiam itur, ad Hortos, atquè Palatium DD. de Roscijs. Ciuitatis huiuscè Patritiorum inscriptæ leguntur, & scilicet supra Portam exteriorem vulgò dictam *il Portone* his existentibus

RVRIS, ET VRBIS GENIO.

Intus autem

Hanc Villulam, qui animi, aut valetudinis causa inuiserint, ne locus,
qui à cultus est, deseratur,
hasce obseruanto leges.
Deum Opt. Max. ac Deiparam Virginem primum venerantor.
Hæc verna, æstiuaquè Porticus bono genio, gratijs, hilaritatiquè
dicata esto.

C

Scorta, Scurræ, Parasiti, Præstigiatores, & eiuscemodi impurum, ac profanum
hominum genus procul arcentor.
Seruorum greges non modò à Pomarijs, sed procul ab vtroque pomærio
excluduntor.
Cæteri quælibet, qualibet lustranto.
Quos ruris Dominus hilaritatis sodalitium erga conuiuas inuitarit.
Curæ, mœrores, tristitiæ in Vrbe remanento,
voluptas, iocus, & genialis libertas,
comitantor.
Mensæ eleganter, ac splendidè sinè luxu, ac pompâ, aprico, opacouè loco,
pro anni tempore parantor.
In discubitu ætatis honos esto.
Dapes, & epulæ frugi, & ciuili sumptu, ad vitam viuendam,
non ad mortem maturandam apponantor.

D

Pocula, quæ sitim pellant, non quæ conuiuas obruant,
potantor.
Interim auium concentu, & aquarum murmure
oblectantor.
Remotis mensis, suo cuique genio paulò liberius vti
fas esto.
Si qua benè poti licentius dixerint, fecerintuè, ea indicta, infectauè sunto
Scrupulis, latrunculis, aleâ, vt lubet animum oblectantor,
Ira, Dolor, Iurgia, Rixæ procul absunto.
Vnusquisq; liberè canito, saltato, psallito, hilaritatis signum
ne quod prætermittito.
Abeuntibus pro anni tempore, pro rerum copiâ, & inopiâ, flores, frondes,

 ramu-

ramusculos, poma, olera viritim villicus distribuito.
Hisce peractis Deo item Opt. Max. ac Deiparæ Virgini gratias agunto,
In Vrbem læti, ludibundique redeunto,
Si quis contrà has leges, ierit, fecerit, dixerit, senseritue,
huic & Genius, genialesque Dij auersi perpetuò sunto.

Reliquæ apud Sanctum Victorem de Barbiano in Collibus Suburbanis Bononiæ, in Ædibus Reuerendiss. Canonicorum Regulæ S. Ioannis in Monte Bononiæ visuntur, in cubiculo scilicet, vbi Bartolus ille Iurisconsultorum Summus sedulam legibus interpretandis operam nauabat. Ijs, siuè Leges Morales sint, siuè simplices admonitiones, absque dubio docemur ad maiorem mentis tranquillitatem possidendam, curis sepositis Rus concedere, quod tanquam portus tutissimus ab impacato ciuilis contentionis Ægæo nos excipiet.

Hospes, Viator, Domesticus, Amicus, quisquis es, si placet tibi locus,
qui placuit multis, magnisque Viris, immò tibi maximè
placeat, quia summis placuit.
Vnum pro cunctis intelligito, si Bartolum nosti Iuris lucernam.
Hic, iudice in interpretem commutato, numina loci colebat,
scripta compilabat.
Læto sedili molestum tribunal vitabat Bartolus ipse
Iurisconsultorum Doctor.
Hic tu disce vti rure, foro posthabito, magisque, & pluribus
in otio prodesse, quàm in negotio.
Sapiens vbique agit quod plurimos iuuet.
Si mansurus, loci amœnitate fruitor.
Sin abiturus, ædem iucundus venerator, atque inter præclara,
quæ videris hoc reponito.

At longè breuioribus hortensia præcepta his includuntur notis, supra portam Horti Reuerend. PP. Carmelitarum Bonon. exaratis, nimirum

Lassaris studio? recreare in horto.
Vagari, colloqui statis horis licet.
Libare, auferre nunquam lex est Hortorum.
Ingredere.

Verùm si extrà Ciuitatis nostræ iura, hortensia velimus scrutari præcepta, vna pro cunctis ea sufficiat epigraphe ad suburbanum Antuerpiæ hortum, qui dudum possidebatur à Laurentio Beyerlinck Archipresbytero Antuerpiano, & ab eodem relata in Magno Theatro Vitæ humanæ Tomo 4. vbi de Hortis agit; & sic se habet.

Introeunti hortus edico,
Hospes, qui suburbanum hoc inspecturus venis,
Ne ex grato ingratus fias, hæc iussa audito.
Quocunquè, & passim ambulato,
Vbicunquè & passim quiescito.
Floresq., fruticesq. audax lustrato,
Oculisq., naribusq. libato,
Manus ne inferto,
Rixosus, harpax, serius, gerro, heluo
Curas, vel Vrbis proximæ fastum tenens
Limine abstineto.
Voluptatis hic locus est,
Quietis hic locus est,
Hanc, & illam sectarier herus iubet,
Dein saluum te abire.
Secus si vis, aut facis,
Tu Flora, tuq. hortorum præses Deus
Vindicato.

Et quoniam in eodem Viridario legi nonnulla contigit, quæ vtilitatem ab hortorum vsu perceptam concernunt, hic ea recensere non displicet. Hæc itaque sunt ante fores;

Mode-

A *Modestæ Voluptati, non Vanitati: Quieti non Torpori,*

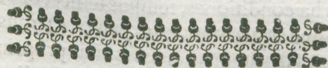
Et in ipso horto tres istæ strophæ pereruditæ:

Quem iuuat curis Animum molestis
Soluere, & diri rabiosa vulgi
Iurgia euitans releuare mœstis
Pectora curis.
Hic salutares subeat recessus
Ver vbi æternum, rutiliquè flores,
Et maris ros est, & Apollinaris
Germina Lauri.
Hic datur gratâ residere in vmbrâ,
Otium fessis datur hic Camœnis,
Et nouum curis simul expeditis
Promere carmen.

Aliæ quamplurimæ remanerent istiusmodi Legales Ruris, & Hortorum inscriptiones. B Quemadmodum eruditissimæ illæ Laurentij Scholtzij Medici Vratislauiensis editæ Anno Domini 1594. quæ cum numerum impleant 72. totidem interpretes exquirerent. Vnam tantum de nostro Vlysse Aldrouando mentionem gloriosam in Poematio de eiusdem Scholtzij Horto ad Æternitatem inscriptam hîc transcribemus.

--- Quià enim attrahit ad se
Ille æui nostri miraclum, & totius orbis
Naturæ orbiculus, & paruus Mundus VLYSSES.
Sic illos adeò titulos, & Gloriam Vlyssis
Iste omnem noster, cum nomine transtulit in se,
Certauit quin, Mundi istum totius orbem,
Præpete curriculo ingenij, & peragrare, sciendo,
Atquè ô si iam idem cesset pati, & istud Vlyssis:
Atquè has, nescio quas, iusto sat tempore functas
Tandem aliquando moras, & longa silentia rumpat.
C *Otia amet: totiesquè hoc naturæ orbe peracto:*
Iam nobis deinceps sua damna, obitosquè labores
Et mare transmissum, & superatum Pelium, & Ossan;
Collectasquè nouas merces: & magna reperta:
Atq; nouum prorsus Mundum suum: & improba lucra:
Iste redux seclis dignetur prodere Vlysses:
Et nostras implere suis rumoribus aures:
Sequè suis optet, nosque oblectare tabellis.
Certè illi nec longum aberit suus alter Homerus,
Et quorum vota ipse, & spes expleuerit amplas:
Illi etiam, neque Virtuti sua præmia deerunt.
Idquè magis propera mea FELSINA, &c.

Omittuntur ergò reliquæ omnes eiusmodi Leges, nec inconsultò, quià si verbis ab allatis aliqualiter discrepant, sensu planè cum eisdem conueniunt; & si què vigeret aliquas illarum obseruandi, percurrendiq; cupido, prudentem non pigeat Lectorem inuisere, D & Theatrum Vitæ Humanæ prædicti Beyerlinck, tam loco citato de Hortis, quàm etiam titulo de Inscriptionibus §. *Hortorum*, & secum Abbatem Anhusanum libro 1. sui Hortensij, capite 16. Neotericos vtrumquè, & disertissimos Authores. Sedulus, & indefessus sartor, & sator, occator, insitor rusticarum, immò amœnissimarum legum obseruantissimus omnium erit, cui quoq; paucula, quæ subiungimus culturæ præcepta cordi perpetuò insidebunt.

CVL-

CVLTVRA.

[*Sodiad. Columella de Arb. l. c. 18.*] QVi propria cuſtodit accuratius alienis alios abſtinere docet apertiſſimè. Pomaria foſſas aggereſque inter, atq; macerias Atlantico exemplo conſtituenda

Solidis Pomaria clauſerat Atlas
Montibus, &c.

[*Ouid. metam. l. 4.*] Intacta volunt proſpici; Fructuum quidem furtum ſemel eſt damnoſum, ſed Arboreorum membrorum vulnera iacturam lethalem important, *nam cacumina manu perfracta,* [*Id. Colum. c. 19.*] *aut à pecore prærosa in perpetuum corrumpuntur*. Pro diſponendis igitur, colendiſque Pomarijs diligẽs Pomicola ſcrobes in fundo ſemper latiores antè annum fodere debet, ad hoc vt terra ſole, pluuiaque maceretur, radiceſque citius, & tutius comprehendat plantarum præcipuè ſeniorum, quæ tricenum pedum diſtanter collocari debent proxi- [*Id. Colum. c. 20.*] miores, nè ramoſæ ſemidiametri interſecentur inuicem, alteraque alteram lædat, & vt id ſuccedat ex voto non eſt ſpernendus antiquus plantæ plantatæ poſitus ergà cœli pla- [*Virg. Georg. lib. 2.*] gas, vt perbellè inſinuauit Virgilius, *quin etiam cœli regionem in cortice ſignant.* Satius tamen erit Plantas pomoſi ſeminarij primo ſatas in loco apertiſſimo terræ lætiſſimæ per [*Cato de re ruſt. nu. 46.*] duos ſolũ ante menſes effoſſæ, & ſtramentis incenſis excoctæ ad ſufficientẽ craſſitiem excretas inſerere, nam poſt inſitionem tranſplantata planta ſemper erit fructuoſior, iuxtà [*Id. Colum. c. 20.*] doctrinam Geoponicam; *Arbor inſita fructuoſior eſt, quam quæ inſita non eſt .i. quam quæ cum ramis, aut plantis ponitur.* Omnis quidem inſitio bona cenſebitur, ſed optima illa [*Id. Colum. de Arb. cap. 26. & 27.*] erit, quæ in ſymbolis exercetur Arboribus, vtpotè facilior, atq; felicior cæteris quibuſcunquè: veriſſimum namq; reperitur, quod *non omne genus ſurculorum in omnem inſeri poteſt arborem*. Pomorum inſitionem Cato tempore veris, & per ſolſtitiales dies 50. [*Num. 41. & 51.*] circaq; vindemiam fieri poſſe docebat; ſi tamen Inſitoris manus valdè doctæ, atq; exercitatæ in hoc opere, immò fortunatæ comperiantur, vt huic facilis, & tuta emergat ipſa [*Lib. 1. eleg.*] viuax binæ naturæ vnio, iuxtà illud elegantiſſimum Poetæ in hoc veridici dictum,

Ipſe ſeram teneras maturo tempore vites
Ruſticus, & facili grandia poma manu.

[*Lib. 5. c. 10.*] Laudatiſſima porrò poma inſerenda ex Columella ſunt Scandiana, Matiana, Orbiculata, Sextiana, Peluſiana, Amerina, &c. quæ omnia voluptatem, cum ſalubritate non modicam Domino afferre ſemper valuerunt. [*Plin. l. 15. c. 16.*] Ipſa verò completa poma non niſi poſt Aequinoctium autumnale, & non ante Lunam decimamquintam, nec ſub primam diei horam patiuntur colligi, quæ ſuam nigrore ſeminis maturitatem fateri debent; [*Conrh. Heresb. de re ruſt. l. 2.*] & quæ caduca erunt ſeparanda omninò ſunt ab ijs, quæ leniter ſint decerpta, eaq; in tabulatis, & cellarijs ſiccis ſuper ſtramina immunia ab aere, alterationis cuiuſuis expertia ſeruãda venient. [*De re ruſt. l. 1. c. 59.*] M. Varro à putredine vindicandorum pomorum regulam huiuſmodi promulgauit, dicens. *Hæc omnia in loco arido, & frigido ſuprà paleas poſita ſeruari rectè putant; & ideò Oporothecas qui faciunt, ad Aquilonem vt feneſtras habeant, atq; vt eæ perflentur curant.* Aliqua tamen poma ſunt, quæ in Arena arida melius conſeruabuntur, alia felicius intrà liquores, vel dulces, vel acres, quæ faciem non immutabunt, ſed benè ſaporem varium concipient; itaut quæ in aere ſuſpenſa manebunt rugoſa fient, & decolora, licet [*Lib. 12. de re ruſt. c. 45.*] guſtum minus immutatura ſint. Columella inſuper ipſe Poma ſeruanda, operoſius dicas, an felicius, folijs illigabat ficulneis, ea deindè figulari creta cũ amurca ſubacta illinebat, & cooperiebat, atque ſiccata reponebat in tabulato, vel etiam Gypſo concludebat, quæ tamen in amplis capſis ſimpliciſſimè, nè ſe tamen comprimant, ſed ſcobè multà abiegnà [*Palladius in Februar. tit. 25.*] interpoſità, fagineum, vel tiliaceum ſuper tabulatum frigidum collocabuntur, pulcherrima diù permanebunt, & velut in Arbore nata videbuntur, itaut picata Palladij vaſa Pomorum conſeruatiua libenter cedere debeant ligneis magnis conceptaculis prædictis [*Conſtant. Cæſ. l. 10. c. 21. ex Apuleio.*] naturæ pomorum magis proximis, atque ſimilibus. Super omnia tandem conferunt ad conſeruationem fructuum hæ conditiones, tempus ſcilicet opportunum collectionis illorum, nulla contuſio, nullaque ab aere humente paſſio. Quibus optimæ conſtitutioni pomorum accedentibus integra fructuum illorum ſanitas proprium ſtatum odoris, coloris, atque ſaporis mirificè conſeruabit, atque perficiet. Itaut alimonia, & ſanitas per hæc quoque Poma in Homines feliciter inuehi poſſint.

A

ALIMENTA.

SPermophagi non procul à Meroe Nili maximi fluminis Insulâ habitantes, è Pomis solis victum dum sibi quærunt à primæuo more mortalium desciscere minimè videntur, nec ab hisce multum diuersos ostendunt se Medi Septentrionales, sic & Argiui antiqui, vt Ælianus testatur, qui solis pomis victitabant. Quem fructuosum victum Sapientiæ amicissimum ita carum habebant, & in delicijs Gymnosophistæ, vt ab eo sapientiam nutriri plusquam corpora crederent. Credibile tamen est, non paucos ex fructibus coquere ad meliorem gustum, vel ad sanitatis conseruationem consueuisse populos supradictos, nam, vt sapienter cecinit eruditus ille

Strabo Geogr. lib. 12.
Al. ab. Al. D. G. lib. 4. cap. 17.

Cruda nocent stomacho, prosunt matura tenello
Et calido indulge tutius ista tuo.

Harchius.

Hinc tutissimum illud Arnaldi præceptum duxit originem, quòd scilicet dulce, & B odoratum Pomum assatum, vel in vino coctum, & vbi refrixerit saccaro albissimo conditum, corpus refocillat, suauitate replet, ipsumquè ab excrementis liberat; idemquè ferè operari videntur Poma de genere odoriferorum hyeme maturescentia, quæ stomachum confortant, appetentiam excitant, calores internos nimios, & feruores morbosos remittunt, vomitum arcent; secus verò est de Pomis præcocibus, quæ in vere maturant, nam pomorum natura propriè est autumnalis; & absque delectu neruis inimica & ventribus, facilèquè corruptibilis. Poma in vniuersum, vel sunt austera, vel acida, vel dulcia, vel mixta, vt acidodulcia, acidoacerba, & styptica, vel parum, vel euidenter, idest subdulcia, &c. Acidis, inest frigiditas cum tenuitate partium; Dulcibus temperies, cum aliquali tamen caliditate; Adstringentibus autem frigiditas cum siccitate terrestri. Acida requirit ventriculus, dum succo præter naturam crasso, non magnoperè tamen frigido, scatet. Austera sunt adhibenda in calidâ ventriculi eiusdem intẽperie, atque humidiori cum imbecillitate; Acerbis tunc opus est, dum in summo versatur æstu ventriculus, magnâquè imbecillitate, cui adiungatur humor. Dulcia verò C Mala comesta celeriter descendunt, atquè distribuuntur; Insipida, & aquea simpliciter refrigerant, & minimè sunt roboratiua, nec laxantia. Supradicta tamen omnia in casibus etiam antenotatis nisi matura sint, naturæ semper erunt infensa, quià succi prauitatem continent, vtpotè quæ alterationis proficuæ operationem exercere minimè valent ob natiuam suam imperfectionem; ideòquè contrario à sensu prosperè agentia cognoscentur matura Poma, quæ bonitatem suæ speciei reduplicabunt alimentosam eo magis proficuam futuram, si cum pane comedantur, itaut duplici dulcedine, odorata cum crassitie, & consistentia proportionatis, & corpori conferent, animoquè, de quibus dici potest *Exhilarant animos prædulcia, odoraquè mala.*

Arn. villa nou. de salubri esu fructuum.
Gabr. Alph. Herr. l. 3. c. 31. Agric.
Galenus l. 2 de Aliment facult.
Pisanellus de nat. cib.
Cast. durantes.

Quorum quæ dulcedine præualent quemadmodum orbiculata, præcocia, melimela in primis expeti debent mensis, quià non sinunt torpescere Piloron; verum his hyeme potius vtendum est, quàm æstiuos inter calores, propter bilis generationem, quo tempore acidiora magis, grata non solum, sed accommoda temperiei stomachi in vsum ducenda sunt, immò, & aquea, idest humidiora, non sine tamen aliquâ fragrantiâ, quæ tollunt inflammationes, stomacho nauseanti succurrunt, & appetentiam inducunt. Vi- D num quin immò è Pomis domesticis, maturis, & dulcibus factitium tam prælo, & trusatilibus molis primum, quàm ex fracibus, ac recrementis in aquâ maceratis secundarium, tanquam Pomea Lora pro restinguendâ egregiè siti in rusticis non solùm, sed in delicatioribus viris adhiberi commodissimè potest, vtpotè quod Alimoniam solidiorum quoquè ciborum augere aptum natum deprehendatur, cum è radice ipsâ naturaliter fuerit sortitum referri ad carnem, nec nimis fugacem, vt est vuarum caro, nec ità densam, vt acrodryorum fructuum castanearum verbi gratia. Sed si quis vellet artificiosis ferculis, & compositioribus gratiam sapidissimi gustus conferre concinnari posset Acetum, & Agresta syluestribus quoquè ex Pomis, ex quibus etiam Pomis Gallorum populi Picardiæ potionem quandam vicariam vini dictam *Picheta* vtilissimè componere nouerunt. Idem Normandi faciunt, & vinum è pomis gratissimum gustui parant ab eis vocatum *Cidre*, hoc est pomaceum, quo etiam inebriantur.

Platina de Hon. volup. & val. l. 2.
Plin. l. 14. c. 16.
Conrh. Her. Agric. l. 2.
Alph. herr. agricult. l. 3 cap. 31.
Carol. Steph. ag. l. 3. c. 29.
Strobelberg in Gall. politicom. f. 51.

VSVS

VSVS IN MEDICINA.

Pulchra, colorata, matura, fragrantiaquè Poma iam iam casura in manus Medicas venientia docent, rogant blandè carpi, nostrasquè verti non modicas, neque paruas in vtilitates.

Discite quam paruo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat.

Exclamant musæ. Atalantæi cursus illa non appetunt pericula

Dulcia iam ramis passim melimela paternis
Ecce cadunt, matura rogant quæ pollice carpi.

Fugacia haud timenda sunt hæc bona Mala, nam & suauitate fragrant hyeme custodita, inflammationes internas tollere apta; mirèquè gratificantur stomacho, diù quoque seruata, remquè valdè suauem faciunt, acuendi scilicet appetentiam. Mellea sunt Mala, mille malorum Phalanges expugnantia, omnia Pomorum dulcium genera, & non ea tantum quæ Athenis olim stricto modo Melimela dicebantur, in syluestrem scilicet insita pyrum, vel cotoneum ex Diophane; sed ea, quæ liquorem fundere possunt melle, vel saccharo condiendum, & coquendum, vt in penu diutius asseruetur Medico, ad leuandum suauissimè è penis ægrorum corpora: Plurimi in vsu Medico facienda sunt Poma, quià omnis cita, tuta, & iucunda Medicamentorum quorumuis operatio opem à Pomis implorasse videtur, vt ad eadem recurrere Poma calamitosissimis in morbis cogatur quodammodò Medica Facultas. Pomum Calimanum exempli gratia tempore pestis, solo sui corticis odoro suffimento prauos, lethiferosquè pestis halitus corrigit; idem Pomum exenteratum, thure puriori infarctum, coctum, & mansum periculosissima Pleuriticorum Apostemata, à desperationis profundo in Hygeiæ portum sanationis scilicet tutæ produxit. Ophthalmici cæcitatis dolorificæ in tenebris iamiam versantes Pomorum roseorum, in aquâ rosaceâ, vel etiam lacte coctorum cataplasmate, luminis actualem dulcedinem, & solaris visionis suauitatem oculis miserrimis conciliatam sæpè sæpius experti sunt. Appia item Poma celeberrima substantifici humoris proprij profusione in formam Pharmaceutici Syrupi redacti ex Arte quoq; Saboris Medorum Regis diuturnis, & periculosis succurrunt capitis, & viscerum præcipuorum infirmitatibus, vt Cephalalgiæ, seù dolori capitis, Quartanæ, Oppilationi splenis, Maniæ Melancholiæq; ex adustione, &c. Succus Pomorum redolentium, quomodocunq; haustus non sinit elanguescere, atq; concidere tunicas ventriculi, atq; intestinorum, nec easdem lædi permittit ab acribus humoribus eo per affluxum concurrentibus, à quibus vlcera induci possent, nec earundem partium actiones lædi, imminui, atque deprauari patitur. Cuius rei concludentissimo pro argumento illud esse potest, quod Poma contusa simpliciter vlcera sanant, tanquam efficacissimum partis læsæ correctiuum, & defensiuum, nè eò fluant humores, & tanquam cruditatum superfluarum digestiuum, & velut alexipharmacum venenosarum quarumuis qualitatum tam ab extrinseco, quàm ab interno prouenientium. Ad elegantissimæ vtilitatis trutinam hic reuocatur Pomorum Conditum, quod cor confirmat, syncopen, cordis palpitalionem sedat, aliaquè præstat medica maximi momenti iuuamina; quòd sic fit ℞ Poma odora nulla putredinis suspicione vitiata, depellata, intusquè purgata, quæ in frusta idonea secta in Iulepo longiusculo coques, & postridiè in Iulepo alio propemodum perfectè cocto per coques, & conditum habebis mosco, & ambrâ optimè aromatizandum, & in vase vitreo recondendum cum suo superindito illi Iulepo; sicq; hic Poma ex Frangulis Rubris essent ea, præterquam quòd sanis, & ægris vires in vtroque statu integras conseruarent floridum sanguini ruborem defendendum mirificè assumerent per os assumpta prophylacticè.

Marginal notes: Lucan. l. 4. bell. ciu. — Ios. Milius de Hort. cultura l. 3. — Arist. de Animal. H. l. 1. cap. 15. — Columella. l. 12. c. 45. — Ex Carolo Steph. lib. 3 Agric. c. 9. — Vide Vech. in Antidot. spec. l. 2. c. 28. — P. l. 15 c. 14 — Ex Mesue In Antid. Bon. nouiss. pag. 265. & 270. — Cresc. l. 5. Agric. c. 12. — Gabr. Alph. Herr. lib. 3. cap. 3. — VVech. Antid. spec. l. 2 cap. 25.

A

MORBI, REMEDIA.

VT vegetæ, ſanæquè conſeruentur Arbores Pomiferæ, vtquè curari valeant, dum infirmantur, & ægrotant, non parum aliquando eſt inſudandum, & niſi affluenter ſuccedat lympha ſimul cum bono euentu, ideſt fortunatis cum diebus, iacta eſt alea; hinc Geoponici accuratiores precari ſolebant è cœlo Lympham, vt propria impleret ſaluberrima vota, poſt remedium aliquod Arboreum manu tentatum, cuius implorati auxilij elegans habemus in Varrone exemplum. *Necnon etiam precor Lympham, & bonum euentum, quoniam ſine aquâ omnis arida, & miſera Agricultura ſinè ſucceſſu, ac bono euentu fruſtratio eſt, non cultura.* Poma nimis frequenter ægrotant, teſte Plinio, dum neceſſarijs temporibus imbres, aut tepores, vel afflatus defuerint, idemquè euenit ab infauſtis, & ſuperfluis imbribus, & ventis poma tabeſcere, vel cadere cogentibus. Sed nè proprio deſit officio diligens Dendriater ſequentia hæc aduertere, atquè curare debet; Primò, vt vmbræ, & compluuia maiorum Arborum, quæ ſuper ipſa poma cadunt remoueantur. Radices item, quæ alimenta pomis ſuffurantur per 15. ad minus pedes proximè ſuccidantur. A fimo cauendum eſt indigeſto, atq; verminoſo; nam Pomoſæ Arbores nimis de facili tentantur Elmintho, ideſt tinea inteſtinali cuius loco puluis illis applicetur, & ſubtiliſſimus viarum collectus, qui terræ ſarritæ ſeſe inſinuans putrilagines corrigere valebit, & verminationes auertet. Quòd ſi peſſima hæc animalcula inſecta inter corticem, & lignum Arboris irrepſerint, & veluti terrenæ talpæ, ibi vias anfractuoſas, & cuniculos excauauerint, ea ſunt modis omnibus perſequenda, atque mactanda, hiſquè ſignis illa eadem manifeſtabuntur, hoc eſt rubore quodam, qualis eſt ille, qui in arido ligno conſpicitur in parte parumper in tumorem eleuata, ideòque Chirurgicè procedendo pars illa tumens ſecari, ſeù findi parumper debebit, & per illius foramen intromiſſo longo ſpecillo vermis occidi, cicatrixq; demum emplaſtrari debet bubulo fimo, & cerâ viridi impleri. Formicas dein Poma infeſtantes omni ſtudio oportet enecare. Furcillatos item in Arboribus Pomoſis eſt inuenire ramos, qui in eorum concauo pluuiam aquam dipſaci adinſtar retinentes ſunt in cauſâ, vt hæc nimia humiditas per poroſitates Arboreas penetrans introducat in poma putredinem; quod malũ tolletur terebrâ ſubtili, quâ meatus eſt aperiendus aliquis, vt percoletur humiditas illa putredinalis iamiam effecta, cuius diſpoſitiones prauæ introductæ, vt extinguantur fouenda eſt cicatrix ſtercore bouillo, terræ ſimplici probè admiſto. Lachrymantibus porrò, & gummoſis Fructetis, in quibus indigeſtus nimium ſuperfluit humor terreſtris, qui acrior etiam, quàm par ſit effectus ab aliquâ peculiari latente cauſâ nutritioni parum aptus redditur, diligens, & exquiſita expurgatio neceſſaria eſt in totâ, & integrâ Arbore, ab radicibus vſque ad ſummum; quibus terra circumcircà radices ipſas eſt mutanda, vetere indè exportata, & noua diuerſæ conditionis ibì intromiſſa, caudexquè poſtmodum, ramiquè Gummate adhuc infecti ſunt probè eluendi, & refocillandi mediante affuſo aliquo benigno humore, cui analoga virtus aliqua ſit adiuncta, quæ per longam inſolationem eidem humori communicari poteſt. Arbores tandem illæ fructiferæ, quæ ob nimiam fructificationem videntur ad ſenium properare varijs cohibendæ ſunt modis, ſubtrahendo ſcilicet illis ex parte copioſius alimentum terra minus pingui radicibus ſubſtituta, quas fortè radices, præſertim vltimas, parum reſecare præſtabit. Quòd ſi ſenium verè ingruat, Arborquè decrepitatem præſeferat imminentem, inutilem prorſus futuram, tunc ipſa præcipitari debebit, quemadmodum ſenibus hominibus olim infirmis, Reipublicæ tanquam inutilibus, immò grauoſis apud ſtultam ethnicitatem accidebat, qui è pontibus præcipitabantur

Pontibus infirmos præcipitaſſe ſenes.

Quibus Arboribus ità præciſis, & exterminatis, niſi germina teneriorum radicum in ſpem ſucceſſionis domeſticæ, ac fructiferæ futuræ alantur; nouæ aliundæ petitæ plantæ illius Pomarij ciuilitate donabuntur. Sed quià morborum tanquam cicatrices ſuperſtitionum mala poſſunt haberi, has quoque narrare, atquè depellere ſit animus.

Varro lib. 1. de re ru. c. 1.

L. 17. c. 24.

B

Theod. Celidon. Agric. part. 1. c. 9. Galenus l. vlt. meth. med. c. vlt. ideſt li. 14. c. 19.

Celidõ. agr. p. par. c. 9.

C

D

Polid. Virg. Adag. 111. Ou. l. 5. faſt.

SVPER-

E

SVPERSTITIONES.

EX quibuscunque,tametsi vilioribus rebus,aliquid semper posse hominem perdiscere sentiebat celeberrimus ille Philosophus, qui mulierculam quoque aliquid docentem audire, non indignum Philosopho ducebat. Fatuas propterea Veterum superstitiones circa Pomiferas Arbores obiter percurrere non erit infructuosum, cum exinde tanto maior Orthodoxæ nostræ Fidei lux eniteat, quanto vetustatis illius tenebricosiores apparent, & prorsus inanes erant anilitates. Multiplicatis illi numinibus, veram diuinitatis omnipotentiam inesse credentes, ea mentis cœcitate miseri laborabant, vt discernere nequirent quam absurda, quamue desipiens hæc illorum foret opinio, & quantum abessent a Veritate, quæ non nisi Deitatis in Vnitate consistere potest. Quod autem peius, & longe detestabilius est, Numinibus illis Hortorum tutelam assignabant, quæ alioquin sordida, & impudica non semel confessi fuerant. Pomonam prætermittamus Pomarijs prælatam, quippe quod de illa non tot commemorantur libidines, ad aliosque rigorosius damnandos conuertamus sermonem. Veneris in clientelam posuerunt Hortos Antiqui, Malorum dulcedini neminem diuum, præter ipsam prolectibilitatum Deam magis apte, magisque proprie præesse posse credentes, vnde in eiusdem Lasciuiarum typi Fano sane profano penes Sicyonios Venerium simulacrum a Canarcho Sicyone ex auro, & ebore fabrefactum erat conspicere,palum gerens in capite, manuumque altera Papauer, altera vero Malum tenens. Ridiculum quidem, & vel ipsis nugacioribus vetulis improbatum consilium, huiusmodi numen præposuisse Pomarijs. Quæ cum Venere (si Venerem pro libidine sumebant) Arboribus Pomiferis intercedere poterat amicitia? Quid eisdem iuuaminis impertiri posse Venus erat dicenda, si Arbores istæ ad germinandum puro dilectissimæ matris telluris alimento, quod multiplici radicum ore pede pressim exugunt, sique summi syderum Principis incorrupto duntaxat iubare contentæ sunt? Nihil prorsus; quin & omne detrimentum potius ab hoc numine Pomarijs obuenturum censendum erat, cum ad ardores vt plurimum noxios, noxietates tantum suscitari videantur. Sed errorem errores subsequi,& absurdis absurdiora succedere iam video. Præter Venerem,Priapum quoque prætulere Pomarijs, superabundantem Pomiferarum Arborum fructificacionem per ipsum tantummodo seminalis, prolificæque virtutis Deum habitum dari, seruarique posse autumantes

F

Pomosisque ruber custos ponatur in hortis,
Terreat vt sæua falce Priapus aues.

Tibullus Eleg. 1.

Quem vt sordidiori teneri tentigine designarent Ægyptij, præter humanam illi faciem attributam, sceptrumq; in dextera collocatum, αἰδοῖα sibi turpiter sinistra contrectantem figurarunt. Dicent, vt exinde patrandi virtus indigitaretur,quod superfluum fuisse duxerim, cum id satis aperte denotare potuissent Phurnuti pennicilli, qui fructibus illum omnigenis, pro sobole procreanda symbolis manifestis, onustum, falcigerumque, ad vlterius indicandum ex putatione fructuosiores Arbores reddi, depinxerunt. Eidem præterea turpissimi Phalagogiæ sacrificij morem soluebant, illiq; Corinthij magna cum veneratione in sacello admodum occulto latriæ contulerunt,heu quam iniustos honores! Turpe sane, ac vndequaque detestandum spectaculum, ad destruendam continentiæ curam summe potentissimum! An ignorabant Sapientes alioquin, & in dignoscendis naturæ secretioribus arcanis non parum oculati Veteres illi, quod in propatulis hortorum impudicas adoratorum huiusmodi numinum exponere statuas, nil aliud erat, quam continentioribus quoque illic spatiantibus Lasciuiem suadere? Methodus quidem ad imperrandos cælitus igneos imbres combusturos cum cultoribus Arbores magis opportuna, quam ad largas saluberrimi roris effusiones obtinendum. Pro Arborum insuper, atque Plantarum fructibus concipiendis,promouendis, & maturandis adeo soliciti, fuere Veteres ijdem, vt secundum eorum ethnicum morem, dijs suis litarent, Auguria sciscitarentur, Vrbemque lustrarent,& Agros Amburbalibus,& Ambarualibus, Floralibusque, & Robigalibus, ac cæteris huiusmodi ferijs institutis, Floram, & Robiginem, aliaq; falsa numina inuocantes.

G

Strabo lib. 8. & lib. 12

H

Fla-

A *Flamen in Antiquis Lucum Robiginis ibat*, &c. *Ouid.4 fast.*
Exit & in Maias festum Florale calendas, &c.

Nec apud ignauum vulgus solummodò stultissima inoleuerunt hæc deliramenta, sed quod deplorabile magis est, eisdem pariter vanissimis nugis eruditiores tenebantur. Ipse M. Terentius Varro, vir ille de re Agraria tam benemeritus, suorum temporum moribus acquiescens, sæculiquè corruptelam dissimulaturus magis, quàm redarguiturus, in principio sui operis de re rustica duodecim aduocat Deos, sex Mares, & sex Fœminas tanquam Agricolarum duces, inter quos Iouem, & Tellurem magnos vocat parentes, quod omnes fructus cœlo, terraquè contineantur, nomineque Veneris addit Vinalia instituta fuisse festa, vti Robigalia, & Floralia suprà memorata pro Robigo auertendarum à segetibus rubiginum Deo, Deaquè Flora placandis, felicem ad Plantarum, & Arborum Floridam germinationem, atquè perfectam fructificationem. Festorum quoque solemniorum apud ipsos Antiquos nonnulla fuere, quæ nisì cum malis perfici poterant, cuiusmodi Græcorum Patrensium erant Laphria Festa, in quibus dum sacra peragerent, cum Animalibus ipsis Arborum Pomiferarum fructus Deos suffumigijs prosecuturi exurebant. Sed quid stultius, quiduè dementius? Non vnà cum Animalibus tantum poma sacrificarunt, sed ipsa quatuor fragilibus paleis crurum vice suffulta, deficientibus holocaustis, pro primo sacrificij subiecto nonnunquam habuerunt. Bœotiæ Populi ad Atticam habitantes moris huius sacrificandi fuere inuentores, cum Herculi litandum esset, qui propterea & μήλων cognominatur, & sæpissimè tribus malis in læuâ collocatis effigiabatur; Mala enim omnia in genere Dijs suis gratissima Ethnici existimabant, ea ducti superstitione, quod malis etiam apud ipsos certaretur: quod tamen tolerabile fuisset, si mala optimas Virtutes, & minimè pessima Vitia designassent, & nisì Mala, seù Poma pro cordibus Hominum, quorum figuram quodammodò præseferunt, acciperentur, quo sensu corda, votaquè Hominum ad superos esse dirigenda, demonstrant, pro quo indicando, natura ipsa voluit Poma in genere virtute cordis restauratiua, & corroboratiua insignire. Sed nè supersint abolendæ superstitiones fabulis dabimus modò locum, quæ lepidis suis festiuitatibus, ad moralitatem quoque traductis, haud mediocria bona literarum studiosis dispertiri valebunt.

Lib.1.c.1. — *Pausan.in Achaicis.* — B — *Poll.l.1.c.1 sect. 27.* — *Pier.Valer. Hierog.l.54* — *Meurs.Gr. Fr.pag.139* — C

FABVLÆ CVM SVIS Moralitatibus.

Post ferè exactam Pomorum in genere tractationem, ad fabulas eadem respicientes descendimus; nec inutiliter forsan. Nam tametsi mendaces fabulæ, quià fictę
At ficta in miseras descendit fabula gentes. *Prop. l. 2.*

Sua nihilominus mendacitate, humanæ vitæ miserias veridicè detegunt, & speciosæ iocis, atquè moratæ nos promouent ad cognoscendum, quod nos quoque
Fabula vana sumus, vita hæc est ventus, & vmbra. *Hor.in Arte Paph. Sax.*

Vtrum verum sit, nil dubitandum, & ecce sub Apologi fictione latens hæc veritas in propatulum exit. Vir decrepitæ senectutis (fabulosè narrat Abstemius) irridebatur à Iuuene quodam, vt delirus, quod Arbores insereret, quarum non esset Poma visurus. Cui senex: nec tu, inquit, ex ijs, quas inserere paras, fructus fortasse decerpes. Nec mora; nam, vt mortem omni ætati esse communem pateret, & animo voluentem diuitias, vt plurimum, falli, iuuenis ex Arbore, quam surculos decerpturus ascenderat, ruens, fractoquè sibi collo vita miserrimè functus est. Mors ideò singulis æquè imminere censenda, nec senum alioquin prudentium actiones tam facilè culpandę, quià & illa nemini parcet, & isti longo rerum experimento ducti simul, & docti, non nisi perrarò delirare videntur, Nec ad nimias anhelandum est opes, nam
---*Turpi fregerunt sæcula luxu.*
Diuitiæ molles.

Laur. Abst. in Hecatomythio 2. — D — Apologus. Mors omni ætati communis. Senũ.actiones raro culpandæ. Nimięopes nõ cõcupis. *Iuuen.sat.6*

Quam ad rem opportunum alium ex eodem Abstemio recitabimus Apologum. Malus Arbor Oleam, illo tradente, illudebat, quod exiguas procreasset Baccas, quum *Id.vbi sup.*

DeMalo & Olea Apol. ipsa ingentia, & quæ vix sui rami ferrent, mala produxisset; sed extemplo vehementi exorto vento, cum pomorum onere, tum vi turbinis, ea poma ferè cuncta ciderunt, & rami confracti sunt, Olea autem illæsa permansit. Tunc secum Malus, quantò, inquit, melius mihi fuisset minores fœtus edidisse! Sic Arborem illam locutam, & conquestam fuisse fingebat Vir ille insignis, vt humanis mentibus Lucretianum illud insinuaret.

E

Lucr. lib.5. *Diuitiæ grandes Homini sunt viuere parcè.*

Longè enim pulcherrimum est modicis rebus esse contentum, quum amplæ opes, & nimiæ sine ingenti periculo nequeant possideri. Nec possessæ perpetuis scriniorum carceribus damnandæ sunt, nam aliter & illarum possessores semper miserrimi viuunt, atq; omnium egentes, & ipsæ diuitiæ prorsus efficiuntur inutiles.

Loc. cit. *Nullus argento color est auaris*

Ho.1.c.o.2. *-- Abdito terris.*

Alia eiusdem Abstemij fabella est in huiuscè rei testimonium. Vir quidam auarus (habet ille) quamplurima, pulcherrimaq; Poma collegerat, cuiusmodi in Hortis Alcinoi, & Hesperidum fuisse Poetæ fabulantur, quibus ità parcebat, vt nisì corrumpi inciperent, ea comedere non auderet. Huius filius oppidò munificus, non ignorans iustitiæ coniunctam esse beneficentiam, quam eandem vel benignitatem, vel liberalitatem appellari licet, sodales suos ad Pomaria sæpè ducebat, illos suadens ad accipiendum ex Pomis quæcunq; vellent, præter marcescentia, quæ Pater illius in secunda mensa sibi semper afferri iubebat. Cui præcepto perlibenter obtemperantes Iuuenes illi, clarissimè demonstrabant nil Auaritie turpius, nil esse miserius. *Cicero 1.off.*

F

Auarities sordida.

Inter opes enim mendicus opum,

Semper eget Auarus, & semper sordet Auarus

Architr. *Immodicæ fœdo crimine Auaritię.*

Mart. l.2. epist.56. Et quisnam alia de causa confictam credet fabulam de Tantalo inter aquas, & sub Arbore maturis onusta Pomis, siti, fameq; continuè cruciato, nisì vt eiusdem fabulæ verbis describeretur Auarus inter opes egenus, & congesto mendicus in auro? Quid enim

Ouid. in Ib. aliud est, dum *Poma pater Pelopis præsentia quærit, & idem*

Semper eget, liquidis semper abundat aquis.

quàm auarus, qui *Quærit, & inuentis miser abstinet, & timet vti?*

G

Quis inquam diuitijs Auarorum non comparet Tantaleum fontem, cuius

Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ?

Sic ex Berchorio scribit Balthassar Bonifacius in prima sui Selemni parte

Musar. l.3. num. 149.

Tantalis vnda sitim proritat, & indè fabella

Orta, quod in medio Tantalus amne sitit.

Sed ecce quàm egregiè se morali huic sententiæ subscripsit Alciatus; inquit enim

Embl. 84.

Heù miser in medijs sitiens stat Tantalus vndis,

Et Poma esuriens proxima habere nequit.

Nomine mutato de te id dicetur Auare,

Qui, quasi non habeas, non frueris quod habes.

Hic autem, vbi fugiendum hoc vitium, Poma, quæ liberalissimè ab Arboribus proueniendo, manifestissimum sunt diuitiarum splendidè in egenos effundendarum Symbolum, suadere quodammodò videntur; non erit abs re fatuam meretricis Floræ (quam Accam Laurentiam alio nomine dictam fuisse testatur Gell.) dum vixit, auri sitim, suiq; prosternendi corporis, heù nimis turpem liberalitatem commemorare. Hæc abiectissimo nata loco, quantum paupertatis, tantum speciositatis traxit ab incunabulis. Vt autem tantam pulchritudinem paribus auctam opibus inspiceret, & quia, vt ait Ouidius,

Florę Meretricis historia.

Gell.l.6.c.7 & Macr. l. 1.Sat.c.10.

H

Heroid. *Lis est cum formâ magna Pudicitiæ.*

Statuit honore posthabito diuitias quoquo pacto sectari; Et ecce quam appositè cecinerit Propertius Auaritiam alloquens hunc in modum!

Tu vitijs Hominum crudelia pabula præbes.

Prop. lib.3. *Plut. in Pöp.* Quare Cn. Pompei primum, & exindè Populi Romani commodo diu prostituta, tot bona, proh quàm malè! congessit, vt æternum sui post mortem nomen redditura, Populum eundem hæredem sibi plenarium scripserit. In hoc quidem laudanda, quòd opes suas illis testamento legasset, quibus easdem abligurierat. Hanc tamen adiecit conditionem, vt illi nempè quotannis natalem celebrarent ludis institutis in campo,

A qui ab eâdem eis fuerat donatus, & nunc quoque Campus Floræ dicitur, siuè etiam forum olitorium, cùm flores in olera abierint; delicatæquè matri Floræ, rusticus Pater Olitor fuerit substitutus. Quòd cum non satis decorum prudentissimo Senatui videretur, argumento cœlesti conficto, rem pudendam aliàs gloriosam reddere excogitarunt, Dearum illam in albo recensendo, Chloridemq; nominando, quæ tum Arborum, tum Herbarum floribus indifferenter præesset, pro quorum annua indemnitate, & felici efflorescentia placari deberet. Vndè postea fabulandi ansam desumpsere Poetæ, quod scilicet eadem Nympha non ignobilis fuerit, quæ à Zephyro compressa, ideoq; coniugio ducta dotis loco flores quoscunquè in potestatem ab eo sit adepta. Quod peroptimè expressit Ouidius ipsam Deam sic colloquentem inducens.

Volaterr. l. 6. Anthrop.

Polyd. l. 4. de Rer. Inuent.

Chloris eram, quæ Flora vocor: corrupta latino
Nominis est nostri litera Græca sono.
Chloris eram Nymphe campi felicis, vbi audis
Rem fortunatis antè fuisse viris.
B *Quæ fuerit mihi forma, graue est narrare modestæ,*
Sed generum matri repperit illa Deum.
Ver erat: errabam: Zephyrus conspexit: abibam:
Insequitur: fugio: fortior ille fuit.
Et dederat fratri Boreas ius omne rapinæ,
Ausus Erichthæâ præmia ferre domo.
Vim tamen emendat dando mihi nomina nuptæ;
Inquè meo non est vlla querela toro.
Vere fruor semper, semper nitidissimus annus,
Arbor habet frondes, pabula semper humus.
Est mihi fœcundus dotalibus hortus in agris,
Aura fouet: liquidæ fonte rigatur aquæ.
Hunc meus impleuit generoso flore maritus:
Atquè ait: arbitrium tu Dea floris habe, &c.
Forsitan in teneris tantum mea regna coronis
C *Esse putes: tangit numen & arua meum.*
Si benè floruerint segetes: erit area diues;
Si bene floruerit vinea: Bacchus erit;
Si benè floruerint Oleæ: nitidissimus annus:
Poma quoquè euentum temporis huius habent.

Ouid. Fa-lib. 5.

Illique memoratos ludos, quos Florales vocabant, & sacra Floralia, quibus præpositus erat Sacerdos Flamen Floralis pariter appellatus, ineunte celebrabāt Maio, quemadmodum ipse Ouidius asseruit dicens.

Exit & in Maias festum Florale Calendas.

Fastor. l. 4

In his omnis exulabat modestia, quippè qui omni cum lasciuia, verborumque, motuumque obscœnitate ad satietatem vsquè intuentium, à meretricibus nudatis, dignam in hoc tantum meretricis memoriam habentibus, peragebantur. Opportunè de illarum procacitate Marianus protulit.

Ludi Florales.

Hinc pudor excessit; redeant Floralia campo,
Fac redeat rursus Flora, pudica redit.

Ruin. Rom. l. 2, ep. 63.

D Quæ Flora pudica si rediret, ea proculdubio foret, quam vt antitypon Pompeiani Scorti, ac tanquam ad purgandos characteres de illo exaratos hic memorare placet. Est autem Flora illa Virgo, quæ vna cum sorore Lucilla perpetuam Deo castitatem vouit. Cumq; Eugenius Barbarus Africæ Rex, latium incursans illas captiuas fecisset in suam abducturus patriam, vbi intellixisset Deo Virginitatem sacrasse, liberas dimisit. Quin ad bella egrediens earum precationibus se commendans, victor redibat, & propterea frequenti lætatus successu, Christo tandem ab illis prædicato credidit, & illas Romam ad martyrium tendentes voluit comitari. Ludos vero prædictos cum semel spectaturus Cato Theatrum intrasset, Populoque vt mimæ nudarentur præ tanti Viri reuerentia flagitare erubescente, euenit vt Fauonius Catonis latus, & ora spirando contegeret, vndè ille commonefactus ea contemplari rem pro pudico non esse decentem, nil vltrà spectacula curans è Theatro discessit. Nec sine mysterio crediderim Ethnicos illos Senatores

Fulg. l. 6. cap. 1.

Th. V Hum. C. pag. 133. b.

Val. Max. l. 2. c. 10.

Seneca Epist. 97.

talem superinde fabulam confixisse, deamque more suo mulierem eiusmodi fecisse: siquidem mitius cum fama defunctorum agendum, Proximique defectus non publicandos, sed pro viribus tegendos esse, illos indicare voluisse censuerim, optimum,& emendatissimum existimantes ita cæteris ignoscere, tanquam ipsi quotidie peccarent: ita sceleribus abstinere, tanquam nemini parcerent. Quibus non obstat ludorum indecentia, cum illos seculi tunc temporis corruptela, veræq; fidei ignorantia non parum excuset. Damnandus tamen est semper amor illegitimus (si tamen amoris nomen aliquo pacto mereri potest *impudentissima tanti scorti libido*) quo lasciuiens hæc fœmina nimis impudicè in quosuis æui sui diuites ferebatur. Amor non virorum, sed opum, non Virtutis, sed vitij. Amor, qui tantò sanctum Amoris nomen demeretur, quantò magis à legitimo discrepat, & diuino obuersatur Amori. Amor omnis Viros inter, atquè Mulieres inuicem cadens, quando non consanguineitatis fœdus includit, si Charitatis fines transcēdat, ad nullam aliam metam tendere debet, nisi ad sacrum Matrimonij vinculum. Huc omnes leges respiciunt, ad hunc finem Iustitia nos dirigit. *Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Præter sacras, historiæ quoq; Gentilium pleræq; id confirmant. Et si ab illis suademur, ab istis non dehortamur: Fabulosum propterea sit, vel historicum id, quod habet Ouidius in Epistolis Heroicis de Acontio,& Cydippe non est ad rem importunum. Recensetur illic, quod Acontius Delum ad sacra Dianæ profectus, in amorem Cydippes incidit, illam in frequenti virginum conuentu cæteras alias longè formositate præcellere dignoscens. Quarè desiderio flagrans eandem in vxorem ducendi, propterq; generis imparitatem id assequi desperans (nobilissima enim, & valdè diues erat) decreuit ad amatoria se conuertere stratagemata. Duos itaq; Leoninos hos versus pulcherrimo scripsit in Pomo:

Plin. Iun. lib. 8.

Matthæi cap. 19.

Amorum Acontij, atque Cydippes enarratio.

F

Iuro tibi sanè per mystica sacra Dianæ
Me tibi venturam comitem, sponsamquè futuram.

Pomumquè sic inscriptum ad Puellæ pedes fraudis insciæ clam proijciens, illud cœlitus demissum cepit asseuerare simul, & admirari; quod cum illa curiosius inspiceret, carmina prænotauit, eaquè palam legens, visa est vxoriam fidem Acontio iurasse; Lex enim erat, vt quæquè ad Deûm aras in illo templo dicerentur, ea forent inuiolabiliter obseruanda. Pater autem Virginis hæc ignorans, eam alij despondit, quæ repentinâ febre correpta firmius credidit Pomum cœlo verè delapsum, inibiquè se proculdubio Iuuenis thalamo destinatam. Ad illam idcircò sic ægrotantem, & exculti numinis iram fortasse metuentem fingitur Acontius à Poetâ literam facti declaratoriam cum hac antescriptione misisse.

G

Accipe Cydippe despecti nomen Aconti,
Illius, in Pomo, qui tibi verba dedit.

Et cum hoc eiusdem epistolæ fine.

Ouid. Heroid. Epist. 19.

Aurea ponetur Mali felicis imago,
Causaquè versiculis scripta duobus erit.
Effigie Pomi testatur Acontius huius,
Quæ fuerint in eo scripta, fuisse rata.
Longior infirmum nè lasset epistola corpus,
Clausaquè consueto sit tibi fine, vale.

Ad finem igitur se sacro matrimonij iugo submittendi suum direxerat amorem hic Adolescens; quapropter astus, quos ad hæc conducentes commentus erat, non poterant illaudari. Verus est hic amor: hîc conceditur; & quando quis hoc amore corripitur, non statim ab aspectu visæ pulchritudinis in tactum præcipitari desiderat, sed ab illâ, tanquam diuinæ pulchritudinis imagine, ad ipsum Deum contemplandum effertur. Qui sic amat, vt in rem amatam, quo melius poterit conuertatur, intra mediocritatis terminos contineri non poterit.

H

Marsil. Ficin. in conuiuio Orat. 7. c. 15.

Prop. l. 2. Epist. 16.

Verus amor nullum nouit habere modum.

Non ambiget quascunquè, tanquam formas, iuremeritò subire personas, iuxtà Prouerbium illud Italicum, quod passim de Viro impensius amante profertur: *Egli si farebbe di mille forme per seruirla*, vel *Vorrebbe poter si transformare in qual si sia cosa, per render sele grato*. Nec ad aliud, quàm hoc indicandum traditam fuisse fabulam de Vertumno Pomonam adamante, millequè pro illa subeunte figuras intelligam. Hîc vel à ver-

A à vertendis rebus sic appellatus, vel quòd anni reuertentis Poma perciperet, vt declarat Propertius his carminibus,

At postquam ille suis tantum concessit alumnis
Vertumnus verso dicor ab amne Deus.
Seù quia vertentis fructum percepimus anni,
Vertumni rursus credidit esse sacrum.

L.4.eleg.2.

Ille inter rusticorum deos recensitus, Pomonam Nympharum Hamadryadum celeberrimam, hortorumq; solertissimam cultricem, feliciumq; Arborum propterea tutelæ præpositam, & ab illarum Pomis nominatam, Auentiniquè Albanorum Regis temporibus florentem enixè dilexit. Quot figuras susceperit, vt eam ad se amandum, sibiquè nubendum induceret, id testabuntur coætanei Poetæ Propertius, & Ouidius, ille totam commemoratam elegiam superinde struens, & iste iucundissimam narrationis huiusce fabulosæ mentionem habens in suis Transformationibus. Quæ cum nihil sua negotia promouerent, in anum vltimò conuersus, hortos ingressus Nymphæ, quamplurima illi narrauit in eum directa finem, vt flecteretur, sibiquè stabili connubio iun-B geretur. Verum cum nec hoc pacto quicquam proficeret, anili persona deposita, iuuenilem assumpsit, cuius venustate allectam Nympham in sua vota postmodum facillimè traxit. Vndè satis clarum dignoscatur, quòd amor ad bonum finem directus, finem sibi propositum sortitur. Nec ad bonum finem dirigi potest amor, nisì in bonis moribus collocatus foueatur, vndè nascitur Thalami concordia, quâ nihil dulcius. Is, quibus sic benè constituuntur nuptiæ, beata contigit vita, nec inter illos est inuenire fabulosum illud contentionis Pomum, de quo Mæonides idem verba fecit hoc pacto, Ioanne tamen Tzetze interprete in suis carminibus Politicis.

Vertumni Pomonam adamantis fabula.
Ouid.l.14. Met.fab.16

Plutar.de præc. cõnu.
Hom.Odyss. 3.
Eurip. in Orest.

In Pomum scribens aureum; accipe pulchra hoc Pomum,
Equè culmine proijciens in medium conuiuij,
Nuptialem confudit mensam, atquè locum,
Et pugnam excitauit Græcorum internecionem,
Iuxtà fabulas & ipse Contentionis Pomum dixi.

Pomum contentionis Homericum.

Sic si steriles essent huiusmodi nuptiæ, ideòquè iurgia parerent, cum sterilitas non C nisi cœlitus veniat, culpam à se facillimè remouere poterit mulier, vel se lepidè fingens Arborem illam Mali sterilem alloquentem colonum, sequè de sterilitate sic excusantem, vt his versibus apud Symphorianum legitur.

Io.Tzetzes Chil.5.nu. 24.
D.Basil.
D.Chr.super Gen.Hõ. 33.
Hortorum li.13.c.11.

Quid frustrà quereris Colone mecum,
Quod quondam benè fructuosa Malus,
Autumnis sterilis duobus adstem?
Non me prægrauat (vt putas) senectus;
Nec sum grandine verberata dura:
Nec Gemmas modò germine exeuntes
Seri frigoris vstulauit aura:
Nec Venti, pluuiæuè, siccitasuè,
Quod de se quererer, malum dederunt.
Non Sturnus mihi, Graculusuè raptor,
Aut Cornix anus, aut aquosus Anser,
D *Aut Coruus nocuit siticulosus;*
Sed quod carmina pessimi Poetæ
Ramis sustineo laboriosis.

Quæ *pessimi Poetæ carmina* nil aliud esse allegoricè interpretarer, nisì studium illorum, qui gaudent discordias inter coniugatos disseminare, illorumq; torum efficere, vt ille, de quo Iuuenalis *Semper habet lites, alternaquè iurgia lectus.*

Sat. 6.

Nec nisi fabulam prætereà sapit quod narrat Pausanias in Bœoticis, hoc est Cereris Mycalessiæ in templo, quod noctibus singulis ab Hercule occludi, & aperiri tradebatur, Poma ad eiusdem numinis simulacrum cuiusuis generis essent, exposita, non putrescere, sed totum in annum, tanquam semper recentissima mirabiliter asseruari. Sed breues has faciat, fallacesquè tenebras somnus à fabulis iisdem excitatus, sitq; Somnus mox accedens *--- Somnus agrestium lenis virorum*, &c.
Sitq; *Volucer matris genus Astreæ.*

Mart.l.10.
Ho.l.3.od.1
Senec. in Herc.fur.

INSOMNIA.

POmorum in vniuerſali iam exegimus tractationem; propterea quod requies aliqua calamum manet: & nè in hac ille diutius torpeat, & ſomniare videatur, curabimus nè ab alijs ad rem ſomniata ſub ſilentio prætereantur. Mala itaq; iuxtà diſpoſitionem, in quâ per ſomnum conſpiciuntur, vel bonum, vel malum portendere ſolent. Vndè ſi quis in ſomnis viderit, aut comederit Poma pulcherrima, & dulciſſima, non niſi bonum ſibi præſagiri cognoſcat (ſi tamen vera ſunt, quæ Symphorianus ſcriptis mandauit) quandoquidem iucunditatem deſignant. Ijs præterea, quibus ſe Pomiferas Arbores plantare viſum fuerit dormiendo, fertilitas tori, ſi de vxore ſoliciti ſunt, præſagitur, quippè quod Arbores iſtæ mulieris, & colonus Viri patrantium, ſymbola credantur; Addatur inſuper quod eiuſmodi Mala in Veneris tutela propter dulcedinem tradita ferantur, vnde ſomniata multam Venerem ſignificare conſueuerunt. Sic & Arbores iſtiuſmodi feliciſſimè virentes, atq; florentes in amœniſſimis Viridarijs collocatæ, cum auiculis lepidiſſimè ſuperaccinentibus, ſerena tempeſtate, alijſq; cenſus eiuſdem optimè conſtitutis circumſtantijs, ſomniatæ, præterquamquod optimam temperamenti conſtitutionem in ſomniante prænotarunt, docent etiam in proſperum euaſuros eidem ſucceſſus, fortunamuè quantumuis dudum aduerſam, ad fauendum eidem qui ſomnium hoc fecerit, ſe tandem conuerſuram. Contrà verò Poma acida, ſeſeq; aliter male habentia, illorumq; Arbores aut deſtitutæ folijs, aut procellis, aut fulmine petitæ, vel quouis alio pacto malè diſpoſitæ, ſi per ſomnium videantur, contentiones, ac ſeditiones, & percuſſiones, atq; identidem mortem præmonſtrant; liti nanq; & aduerſæ fortunæ dicata ſunt, vel ſaltem præparatam quodammodo materiam vtriuſquè ſtatus diſpoſitiuam per humores bonos abundantes, vel ſuperfluos omninò malos in corpore exiſtentes denunciant. Mirabilem hiſtoriam, vel fortaſſis ſomnium aliquod recenſet Ioannes Fernelius Henrici Galliarum Regis Protomedicus, Mizaldiquè Præceptor, ex eodem Mizaldo relatus, de quodam comedente Pomum, eius ſcilicet, quod illi ſomnum inter, atque vigiliam acciderit. Habet ille quendam fuiſſe, qui cum aliquando noctu propter maximam faucium ſiccitatem, obdormiendo quoque ardentiſſima ſiti correptus è ſomno ſurrexiſſet, quæſitumquè potum non inueniſſet, obuium fortuna Pomum dentibus appoſuit; quod cum abſumeret, faucibus ſibi quendam quaſi manibus inſidiantem, eaſq; vnguibus obſidentem, itaut penè ſuffocaretur, vnaquè ſubeuntibus immundis ſpiritibus in poteſtatem tradi, perquè tenebras à teterrimo cane prægrandi ſe vorandum impeti ſenſiſſe viſus eſt. Hæc omnia poſtmodum ad priſtinam mentis claritatem redactus eidem Fernelio ſeriatim expoſuit. Illum plerique ex infimo pulſus motu, calidoq; parum fortunatè adaucto, ex arentis palati continuâ ſiccitate, magnaquè linguæ ſcabritie, propterquè vigilias, & inquietam mentis perturbationem, febricitâtem crediderunt: Authorem iam retulimus, cui tantum fidei adhibendum quantum quiſque voluerit, cenſemus; Magnum tamen, & admirandum portentum, ſi verum foret, vndè quiſque dignoſcat ſuis criminibus ſemper parata cælitus imminere flagella, quæ cum corpus ſolummodo percutiunt, maximum diuinæ Pietatis ſignum præſeferunt; cum autem Animam quoquè plectendo ad æternas Tartarûm flammas, quas minus malum eſt pati, quàm peccaſſe, damnant, quantò alijs ſperandum in diuinæ Maieſtatis Miſericordiam, tantò eiuſdem timendum eſſe rectiſſimum Iudicium, incorruptamquè Iuſtitiam demonſtrant. Vnuſquiſque ergo ſtudere debet, vt corporeos errores, animiquè mendas à ſe amandet, auertatque, & prorſus corrigat in ſemet, ſicq; illi ſomnia placida, atquè benigna occurrent, proſperaq; ſuccedent omnia, & opem ferent opes haud inuidæ meliorum doctrinarum percupido.

Hortor. lib. 2. pag. 55.

Mizald. memorab. cent. 8. num. 8.

D. Aug.

NVMISMATA.

Facilis non modò, ſed diuturna quoque vt eſſet Pomorum lectio, eorumq; perpetuus Honos Poma in Ære perennarunt Romani, ſenſum fortaſſis virtuoſæ longæuitatis præſeferentes (cum nil perperam ab ijs factum fuiſſe obſeruemus, & quod multiplicem non reſpiciat vtilitatis finem) Pomum ideò Metallo committi impreſſum voluere, vt indicarent ex eo ſoli non eſſe committendā fertilitatis cauſam Naturæ, ſed manum, cum Minerua quoque ab ipſo Colono mouendam; laborandumq; inſuper eſſe, & artificioſè operandum circa naturales effectus, vt hi pulchriores, prætioſioreſquè, necnon cariores reddantur; partarum etenim honeſtis conatibus diuitiarum maior eſt Amor, quàm earum, quæ ſimpliciter poſſidentur, & nullo conquiſitæ ſunt negotio. Monitum quoque aliud præſignarunt Politici Sapientes maximæ in B Republicâ Vtilitatis per hæc Poma, quo nimia opum frænaretur concupiſcentia, nè illæ ſeditionem, & inuidiam irregulariter adauctæ parerent, vndè ſecuritas publica perire poſſet. Hiſce de cauſis permoti Imperatores Auguſti, Auguſtæquè eorum Vxores, Poma Numiſmatibus impreſſa Politicis pro delicijs habuerunt; vt

Plin. ſen. lib. 16.

Plat. de Rep

Ariſtot. politic. l. 2.

Demoſt. 1. Olinth.

ANTONINVS PIVS AVG.
PONTIF. TR. P: III.

Cum figurâ nudâ ſtante, & dexterâ Pomum, ſiniſtrâ verò Haſtam retinente, quaſi diceret pluris eſſe Agriculturam æſtimandam quàm Bellum, ſeù etiam quòd fortes Agricolæ debeant eſſe, quorum manus minimè delicatæ ſint; ſic idem

ANTONINVS AVG. PIVS P. P. IMP. II.

COS. IIII. Figura ſtolata, cui Pomum in dextra manu manet Agriculturam innuens Artium omnium eſſe parentem, & veluti rem ſacram, Homini libero, ingenuo, forti, conuenientiſſimam, Vetuſtatem non Ære comparandam, ſed in Ære conſeruandam, tanquam cœleſte munus Auguſtæ Matronæ in ſuis Numiſmatibus crediderunt, quemadmodum

Eurip. in Rhe.

Ap. Stob.

FAVSTINÆ AVG. PII AVG. FIL.

C VENVS ſtans dextrâ Pomum, ſiniſtrâ temonem tenens, aliudquè eiuſdem Fauſtinæ in hunc modum ſignatum

FAVSTINA AVG. PII. AVG. F.
VENVS S. C.

Vbi Venus dextrâ temonem regit, ſiniſtrâ Pomum geſtat, oſtendens munus eſſe laboris pulchritudinem, induſtriâ excolendam per omne tempus. Item

GAL. VALERIA AVG.
VENERI VICTRICI ALE.

Poſuit, vt ſtantem illam, dextrâquè Pomum conſeruantem perperuo, & benigno reſpiceret aſpectu. Ex Iuliâ Corneliâ Paulâ huiuſmndi prodijt Moneta.

IVLIA PAVLA AVG.
VENVS GENITRIX.

In illâ Venus erat ſedens, dextrâ Pomum porrigens, ſiniſtrâquè haſtam præhendens, ſimilis ex Iuliâ Soæmiate cum hac inſcriptione, figurata

D IVLIA SOÆMIAS AVG.
VENVS COELESTIS.

Vbi Venus ſedens apparet dextrâ Pomum exhibens, ſiniſtrâquè haſtam puram, cum aſſiſtente puerulo retinens; vndè liberalis, ſed innocens voluptas innuitur cum animi robore inuicto ſecura, ſedenſquè; à quarum Auguſtarum ſenſu non diſcordant duæ Iuliæ, altera ſeueri, Auguſti altera; illa Venerem ſeminudam ſtantem cum Palmâ in ſiniſtrâ manu, dextrâquè Pomum, atque hac inſcriptione aſſumens

IVLIA DOMNA AVG.
VENERI VICTR.

Hæc verò Muliebrem figuram ſtantem ſtolatam dextræ Pomum concreditum, ſiniſtræ Haſtam locatam delectâ ſibi dilectam, vt ſpeciem ipſam vultus cœterorumq; membrorum apparentium magnam habere vim captandæ venerationis, atque timoris incutiendi declararunt; in eundem modum, finemquè Auguſtæ aliæ, nempè Lucilla Luci

ci Veri; Seuerina, Sabinaquè Hadriani Augusti propria venustatis Poma possidere decreuerunt; nam quoad primam, ea sic procedere visa est.

LVCILLÆ AVG. ANTONINI AVG. F.

VENVS figura stans, dextrâ Pomum, sinistrâ hastam

Secunda est SEVERINA AVG.

VENVS FELIX.

Dea Venus dextrâ Pomum, sinistrâ tenens hastam 3. Sabiana Hadriani

SABIANA AVGVSTA HADRIANI AVG P.P.

VENERI GENITRICI S. C.

Venus cum Pomo cœteris omnibus pulchrior Numinibus, impari licèt Paridis Iudicio, prælata cunctis, Hastatæ Palladi concors in Castitate saltem fuerit omne punctum tulisse miscendo Vtile immò, & Honestum Dulci, dicetur. In Marco Aurelio Carino Imperatore Æternitatis Augustæ Figuram recognoscamus, qui Figuram stolatam dextrâ Pomum gerentem cum Pauone proximo cudifaciens, cum litteris è directo Numismatis positis

IMP. C. M. AVR. CARINVS AVG.

ÆTERNIT. AVGG. G.

Innuere voluit potentes velle videri omninò formosos in omnibus, & per omnia, nullamquè in illis turpitudinis notam esse adscribendam. Maiorem apud aliquos Principes opulentiæ curam, quam aliarum quarumcunquè rerum habendam docere videtur Seuerus Pius Augustus in suo Numismate cum figurâ stante, cuius dextera Pomo onusta, sinistra verò duplici cornucopiæ locupletata foret, ab alterâ parte inscripto

SEVERVS PIVS AVG.

P. M. TR. P. XVI. COS. III. P. P.

Aureus porrò Theodosij Nummus statuam galeatam sedentem, quæ in dextrâ manu Pomum cum cruce sustinet, sinistrâ Rhabdum, hoc est virgam, seù sceptrum exhibet literis hisce animatus.

D. N. THEODOSIVS P. F. AVG.

CONCORDIA AVGG. G. B. CONOB.

Concordiam pietati, & auctoritati iunctam formosissimam esse, omnibusquè laudibus dignam ostendit. Alas Honori, & Famæ superaddidit, Honorius Aug. in suo Numismate Aureo, in quo Victoria alata gradiens, dextrâ sertum, sinistrâ Pomum cum cruce gestabat; Honestissimaquè in fronte nomina hæc visebantur.

D. N. HONORIVS P. F. AVG.

VICTORIA AVGG. COMM.

Mox Focas Imperator Argento signato Victoriam alatam, dextrâ baculum cum cruce, sinistrâ Pomum cum cruce itidem gerentem consignauit, literis hiscè in oppositâ parte scriptis. D. N. FOCAS PERP. AVG.

CONOB.

Vt patefaceret potestatem omnem, & prærogatiuas quascunque meliores à Deo proficisci; & ad cœlum animis gratissimis eleuari nos oportere. Maximianus tandem Augustus in Auro suo Cuso duas figuras in subsellio sedentes, quarum in dextris Pomum esset, & in medio Victoriola assumpsit, & in earundem opposito proprium nomen apposuit. MAXIMIANVS AVGVSTVS

CONCORDIA AVGG. N. N.

Pomorum itaque fragrantia, ac eorundem Suauitas, Pulchritudo, Salubritas, Vbertas, Æs intrà, Argentum, & Aurum fulgentes pro irrefragabili testimonio præstantissimæ significatuum Felicitatis Apollineæ, Gratiarumquè omnium in Historijs particularibus iamiam explicandarum perpetuò stabunt, queis doctè ditabere Lector amica depromptis manu.

PO-

A

POMORVM LITHOSCHEMATA.

FOEcundissima rerum Mater, & Altrix Natura Plantas, Arboresquè non contenta simplici delineatione lapidum intrà membra finxisse, voluit quoque integris in saxis humidiores cælasse fructus, Poma nempè, quibus viscera interna interdum addidit, vt Pulchritudo, Suauitasquè imaginaria saltem, huiusmodi gustabilium simulatis in speciebus perennarent. Lapidificam siccabilis humoris exhalationem, dum viscosis Telluris portionibus admistam sensit ipsa, digerentis caloris solidantisquè frigoris instrumento mediante, accidentarias formas vnà cum essentialibus fundamentis ludendo seuerè produxit, omniaquè secundum variam subiectorum materialium dispositionem diuersificauit; vndè composita hæc mole parua, vel magna, tactilitate lenia, vel aspera, colore splendida, vel obscura, figura persæpè regulari Globosa, vel Angulari sublimiora mouerunt ad speculandum Ingenia. Lapidea hæc Poma cum vegetabilitatis omnimoda non careant prærogatiua, in quibus formatricis, assimilatricisquè facultatis non exiguum elucescit artificium radicali minimè destituta incremento Idealia concreta Poma dici promerentur, quorum mentio docta non dedecet Pomaria. Perpetuum fructuositatis exemplum, & fortassis etiam incitamentum in Amygdalite lapide, Persicite, Dactylite, Castanite, &c. habebimus. Sed nobis nunc tria hic inferius posita Pomorum Lithoschemata à nemine hucusque perpensa Pomarij nostri Maceriarum, hoc est primi Vniuersalis Tractatus Pomorum in genere pretiosum, & prænobile fiant Ornamentum. Primum à sinistris lapidem, quem à D. Blanco de Nigris Pictore Bonon. accepimus reticulatum, terrei coloris, Pondo Vnciarum XIX. apparentem magnitudinem non excedens, duritiei non admodum intensæ, atq; duobus veluti semiglobis parum compressis conflatum, & Pomum exiccatum cum rugosâ superficie referentem pro Pomorum omnium bissectorum specimine considerandum proponimus. Secundum perfectè Sphæricum, Focariæ duritiei, Ferruginei coloris, durioribus lapillis intimè conspersum, semilibralis ponderis tanquam rotunda Poma repræsentantem in medium adducimus; illius natalia Mons Garganus habet, illiusq; copiam nobis Excellentiss. Medicus D. Albertus Carrodorius fecit. Tertium Pyriformem integrum, & exectum Fusci coloris in extimis, cutem, & fructuosam carnem ostendentem cum candicantibus, & pellucidis interraneis oblongis, partim continuis, partimquè intercisis, inter quæ prominentes pustulas rotundiores, & ceù semina quædam est videre, longitudinis in totum sesquipedalis, dodrantalisq; crassitiei libras 75. ponderantem, pro fructuosâ Pomorum Anatome admittemus, & illorum præcipuè, quæ Acinifera sunt, de quibus in tractatu secundo primæ partis huiuscè libri secundi expeditur historia. Hunc mea prope Casaleana Prædia in Bonon. suburbanis Rheno imminentibus Collibus elapso anno 1666. à Studiosissimo, & perquam Docto Iuuene D. Laurentio de Legatis comitati inuenimus; quem Lapidem saxoso infixum aggeri viæ cuiusdam (quà præcipuum fuisse antiquissimis in temporibus iter in Hetruriam coniectari ex pluribus licet) insolentis formæ, superficieiquè qualis est eruginosorum Pomorum cortex dignum existimauimus vt iudicio, & examini Physico subijceretur; de huiusmodi Præda læti ad inquirendas in ijsdem locis Cybelei Ethnicorum vetustissimi Templi Rudera, quæ ruinosa è crepidine montis consepulta prius, emersere nuper; cuius quidem aliquot fragmenta Domi meæ asseruo, pereximus. Hunc qui viderunt Doctissimi, dum meum inuiserunt Musæolum Viri, Naturam ipsam in eodem sedulam, & egregiam suimet imitatricem admirati sunt; interquos plurimi facio Præclarissimi Phil. & Med. colleg. Bonon. Ioannis de Laurentijs Iudicium, summo in honore apud Sapientissimos æui nostri Principes, & in Vrbium Principe Roma constanter receptum.

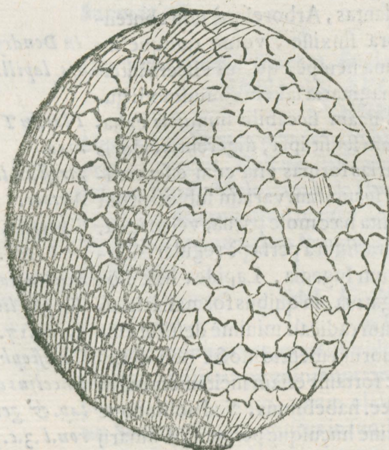
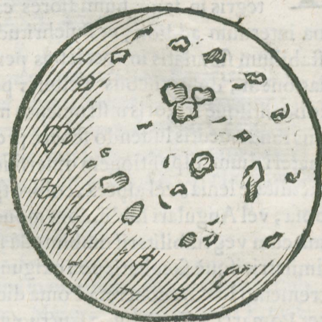
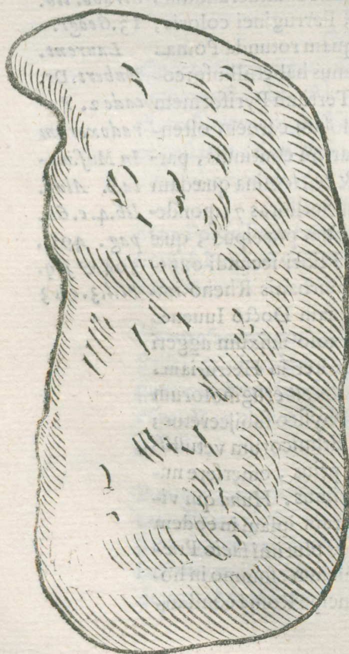
In Dendrytis lapill. Plat. in Timæo. Arist. in lib Meteor. Theophr. l. de Lapid. Seneca nat. Quæst. lib. 3. cap. 17. Christoph. Encelius de lap. & ger. ron. l. 3. c. 3. Sebast. Foxius morzillus de Plat. & Ar. consl. l. 3. c. 6 Strabo. lib. 13. Geogr. Laurent. Ioubert. Decade 2. Paradoxorum In Mus. metall. Aldr. lib. 4. c. 62. pag. 495. 504. & seq. Pl. l. 3. c. 13

B C D

POMO-

Pomorum Lithoſchemata.

VLYSSIS ALDROVANDI
PATRITII BONONIENSIS
DENDROLOGIÆ,
Libri Secundi, Tractatus Secundi
CAPVT I.
DE POMIS, SEV MALIS In Specie.

ORDO, DESCRIPTIO, NOMINA.

A Syluarum Tetricitate, ad Auream Hortorum Lucem translati duros, & agrestes Glandium cibos cum mollibus, & vrbanis Pomorum delicijs commutauimus; dum autem pulcherrima lustramus intus Pomaria, prima Pomiferarum Arborum specifica occurrit Pomus, seù Malus Arbor, Italicè *Pomo*, *e Melo*, Arabicè *Tufa*; tum quià, post Hominum agrestem feritatem depulsam, primum sibi culturæ Hortensis vindicauit locum.

Tunc victus abiere feri, tunc consita Pomus,
Tunc bibit irriguas fertilis Hortus aquas.

Tibull. l. 2. eleg.

Sic Albij Tibulli poetica cecinit egregiè tuba; tum etiam quià felicitatem Physicam propius attingit ex Sulmonense

D

Proxima Phæacum felicius obsita Pomis Rura.

Ouid. met.

Pomorum porrò omnium literario in ordine isto ea præcedent, quæ Acinos, siuè Gigarta, hoc est Sementica Grana minutula cum putaminibus minimè osseis in ventre gerunt; quæ ideò Pomacinifera vocauimus, vt illa distingueremus à Pomossificis intra suam mollem carnem durissima condentibus ossa medullosa, de quibus deinceps agetur. Non negamus quidem nomen Acini propriè, strictè què magis Vuarum exiguę pomositati conuenire, vtpote quæ sunt fructus Arborei densè, & aceruatim, seù racematim cohærentes, & admodum minuti, vt tradit Valla, quos propterea non ineptè quis vocaret Acinosos fructus, & Acinigenos; per hoc tamen non tollitur, quin possimus Poma reliqua maioris molis, minusquè humida, cuiusmodi sunt Mala, de quibus in præsentiarum agimus, Acinifera, ob sementicorum granorum exiguitatem nuncupare. Ipsa ergò Malus Arbor est magnitudinis plerumquè iustæ, quæ aliquan-

Elegantiar lib. 4. c. 28.
Ruell. de nat. st. l. 1. c. 4.

aliquando ad amplam aſcendit, aſt nunquam excelſam ad proceritatem peruenit; ipſa cortice eſt leui, & ſubatro; ramis quidem oblongis, ſed in latitudinem hinc inde fuſis; *folia fert laurinis breuiora, latiora tamen, mollia, & aliquantulum hirſuta*, & inordinata; nodos habet faciebus belluarum ſimiles, adeout ex illis concinnari Perſonæ de facili poſſent, quemadmodum ea, quæ delineata proponitur Simiæ ſimilis, &c.

NODOSA MALINI CORTICIS PARS QVÆ LARVAM HVMANAM APPRIMÈ IMITATVR.

Plin.l. 16. cap. 24. Ceſalp. de bl.l.3.c.51. De Malis Matthiol.in Dioſc.l.1.c. 131.p.mihi 200. in ed. cum Bauh. Dodõ.pemp. 6.l.3.cap.1. pag. 789. P.Pena &c. in Adu.nou. pag. 424. Dorſten. in

Radices illi ſunt paruæ ſummę telluri hærentes; Flos ab ramis erumpit candidus, aut parum purpuraſcens; Fructus illi ſuccedit maiori ex parte orbiculatus in ſummo floris, inq; imo pediculi aliquantũ depreſſus; illiq; caro ineſt fungoſa, ſuccoſaq, ex quo de facili rugoſus fit; ſapor in maturitate ad dulcem, acidulumq; tendit, in acerbitate verò ad aſperum, & ſtipticũ; ex ijs *Melapia* parua, rotunda, pallidiuſcula, valdè odorata, & dulcia quæ *Melimela* fortè ſunt, quaſi melleamala, recognoſcuntur; *Roſea* colore, veluti roſarum ſubrubenti mediocris magnitudinis, odore roſaceo, ſapore dulci, ſubacido, & diutius conſeruabilia quam cœtera omnia, valdè excellunt. *Sanguinea* aliquantò roſeis ſimilia, minus tamen odorata, & ſubſtantiæ laxioris, & magis raræ, oblongioris aliquandò figuræ adinſtar mammæ, & tunc acidiuſcula, aliquandò ſtolidè tumentia, *Pulmonaria* dicta à ſimilitudine ſubſtantiæ pulmonum multum manifeſta ſunt; *Ferruginea* colore, figuræ contractioris, duriorisque ſubſtantiæ Pyrorum veluti, reperiuntur; *Verna*, præcocia fortè nimis, quæ & *Daca* dicuntur, decolore ſuperficie ferè virenti, ſapida, exiguaquè videntur eſſe ſylueſtrium malorum non guſtabilium ſorores vrbanæ. Patet apud omnes Auctores Mala ſemper fuiſſe plurima numero, & tam in genere ſubalterno, quàm in magis ſpecialibus ſpeciebus; Plinius 29. genera innuit, partim ab inuentoribus, partim à Patrijs, partim à figura, item à colore, vt & à ſeminibus, adeòut à condi-

A conditione castrati seminis aliqua *Spadonia* dicantur, à folijs similiter, & à saporibus, & odoribus. Atheneus commemorauit *Syduntia* ex Corintho, *Vactiana* ex Alpibus Aquileiæ, *Delphicaq.* Dionisij, &c. addens multa peregrina esse, & alia quæ conditoribus suis æternam propagationis memoriam conseruare, tanquam egregij alicuius inuenta facti valuerunt, ex quo indubitata fit assertio: nihil tam leue, atque vulgare reperiri iuuans, atque oblectans, quod non parere possit gloriam, cuiusmodi sunt pomosa inuenta, quæ originem suam cognouere à *Matio*, *Gestioq.*, & *Manilio*, item *Claudio*, & *Sceptio* Poma *Scepta*, vt & *Libertino*; Mala *Quiriana*, & *Scantiana* valdè serotina, quæ in dolijs condiuntur ab Auctoribus suis; *Pertisia* similiter, parua quidem, sed saporis gratissimi nuperrimè secundum suum nomenclatorem adoptata; *Amerina* Serotina Patriam nobilitarunt, & *Epirotica Epirum*, & *Græcula*; *Gemella* nunquam singula nascentia, sed bina laudes ingeminant Geoponicas. *Serica* splendida, & versicoloria superbiunt. *Melappia* mellis Apum saporem, & odorem iactant; *Mustea* celerrimè mitescentia, musti mellei dulcedinem referentia, Melimela ob id etiam dicta, palati delic iæ volunt haberi. *Orbiculata* ob rotundam maximè figuram extolli cupiunt. B *Orthomastica* à mammarum effigie nurritionem ostentant. *Spadonia* à conditione castrati seminis, sunt veluti casta. *Melofolia* è quorum medio latere folij rudimentum quoddam erumpit, pulchra. *Pannucea* celerrimè in rugas pannosas veluti senescentia. *Pulmonea* leuitate tumente conspicua. *Sanguinea* à colore purpuræ suspicienda. *Parua* deinde adsunt, & *Syluestria* acerbissima, acuto licet odore, parsimoniam commendant. Illaquè demum præpropero aduentu natiuam vilitatem redimere cupientia, quæ *Dacia* dicuntur maximè pallido, & decolore aspectu, ob id fortassis dictæ apud nos Bononienses *Melle-Colare* quia sint mala absque colore, hæcquè eadem videntur esse mala, quæ Bened. Curtius Symphorianus eques Lugdunensis à tempore maturitatis *Ioannina* vocauit, quià circa D. Ioannis Baptistæ festiuitatem esui sint apta, parua, albentia, fugacia, nulla alia prærogatiua dotata, nisi quod edantur prima; à quo Symphoriano plura malorum apud Gallos, vel vernacula, vel indigena nomina referuntur, quæ conferri, vel seiungi cum alijs, vel ab alijs, tam suprascriptis, quàm infrascriptis iudicio legentium poterunt; eaquè sunt huiusmodi, & primò *Rosea*, nobis quidem notissima; dein C *Pyromela* proximè ad Pyri naturam accedentia; *Ramburea* prægrandia, rotunda, callo fragili, tenero, minimè fugacia; *Rubelliana*; *Cornea*; *Capedina* curto pediculo, serotina valdè; *Cestiniana* austera, oblonga, castaneæ cartilagine; *Francerina* rotunda, ampla, dura, subacerba, seù subdulcia; *Didia*; *Follana*; *Blandurella*; *Præpoma Augustana* suauitate præcellenti in odore, atque sapore simul, oblonga figura, à pediculo in acumen tendentia, fugacia tamen. *Susina* à Susa oppido in Italiæ finibus dicta, parua, orbiculata, per lineas rubentia, gustusquè gratissimi; *Rosea susinis maiora*, à Rubellianis parum diuersa. *Girodeta* Allobrogum, parua, rotunda, subrubra, seù subruffa, multumquè serotina; inter autem hæc omnia recensita nomina, aliaquè Gallica Mala; si Ruellium Gallicum Scriptorem, & Doctorem Parisiensem excellentissimum interrogaremus, quænam illa essent, quæ promerentur laudem maiorem, responderet *Capendua*, *Rambura*, *Passipoma*, *Paradisiana*, *malacria*, *Castinia*, *Francetura*, *Rubelliana*. Ex Valerio Cordo, cordato sanè viro has Malorum specialissimas habemus species, videlicet *Pulmentaria lata*, *Coretitthia* mamillis Puellarum similia, *Pulmentaria rotunda*, *Pulmentaria minora*, *Pulmentaria flaua*, *Dulcia minora*, *Paterniana*, D *Orbiculata*, *Oblonga*, *Episcopia*, *Duracina alba*, *Porstorfiana*, *Presiliana*, *Crocina*, *Crocina rubentia*, *Pulmonea maiora*, *Pulmonea minora*, *Vitrea*, *Duracina ruffa*, *Oenoxymela*, *Angulosa longa*, *Angulosa rotunda*, *Prasomela*, *quæ nobis Bonon. dicuntur Francisca*, *Gothardina alba*, *Augustina*, *Rosacea*, *Sanguinea*, *Dulcia magna*, *Oximela maiora*, *Parelia*, *Oxymela minora*. A Trago Germano, Herbarum Germanicarum Scriptore hæc Mala tradita scriptis sunt, videlicet *Præcocia* S. Ioannis, *Augustana* græcè *Glycymela*, idest dulcia mala; *Autumnalia*, quorum alia sunt *Incana*, alia *Lutea*, alia *Variegata*, illaquè dulcia, & aromatica *Capendriua* dicta ab aliquibus. *Poma magna* alba, & dulcia, in quorum ventre semina, dum sunt matura, sonant, à Ruellio *Passipomia* appellata; *Poma magna dulcia*, *rubro colore maculata*, quæ Poma *Domini Dei* Germanicè dicuntur; *Poma dulcia candida* turbinata, & oblonga orthomastica; *Poma Anserina*; *Poma paradisiana*; *Poma acida*, quæ in plurimas subdiuiduntur species, inter quę nume-

Botā. p. 231
Trag. l. 3. c. 14. p. 1042
H. gener. pl. l. 3. capit. 1. pag. 285.
Heresbach. pag. 344.
Symphor. l. 23. Hort. c. 1. 2. 3. p. 520.
Plin. l. 15. cap. 14.
Hort. l. 23 cap. 2.
Denat. stirp lib. 1. c. 96.
Lib. 3. de Pl. c. 10.
Lib. 3. de st Hist. c. 44.

numerantur Poma *Carbonaria, Vinaria, Caſalia, Armelina, Liuida, Sorbea, Heimeltinga, Fæminea, Syluestria, Gryſca, Lutea, Candida.* Auctor ſtirpium Sileſiacarum has Malorum recognouit in Sileſiâ ſpecies, primò, *Malum domeſticum, Humile, Acidum, Dulce, Muſteum, Vinoſum, Acidodulce, Auguſteum, Epiſcopium, Anabergicum, Appianum, Roſeum, Parelium, Acidogratum, Carbonarium, Anguloſum, Duracinum, Rubens*; Adeò ſunt multa malorum genera, variâquè Specie, Figura, Saporibuſquè, vt vix enumerari queant, inquiebat Heresbachius Geoponicus Germanus clariſſimus, quæ verò ſecundum ipſum in Gallia Principes partes tenent ſunt *Carpendua* ſuauiſſima, minimè fugacia, & ad aureum colorem tendentia; deinde *Paſſipoma*. In Belgio præcipuæ nobilitatis ſunt *Rabandica*; & apud Germanos in vniuerſum præter exotica celebrantur *Diſtelina*, & *Paradiſiaca*, & apud Vbios *Poſtellana* aureo rubente colore exornata. Sed ad Italos, Noſtrateſquè redeundo, vltimam Pomorum magis ſpecialium exarationem cum illis abſoluemus; videlicet cum Petro Creſcentio Conciue noſtro Bononienſe, & Geoponicorum Italorum coryphæo, dicemuſquè ſpecies malorum omnes petendas eſſe à varietate Saporum, Colorum, Odorum, Magnitudinum, Figurarumquè, & aliarum etiam conditionum, & ita dicentur aliqua Dulcia, Acida, Acetoſa, Pontica, Acria. Alia Alba, Rubra, Viridia, Crocea, Æruginea; Alia Roſeo odore, alia Moſchato, alia Caryophylleo; alia Parua, Magna, Medriocria; aliaquè Longa, Lata, Rotunda, Anguloſa; alia ratione temporis Præcocia, Serotina alia quoad durationem, vel Fugacia, vel Seruabilia; Aliaquè vel Dura, vel Mollia, Solida, Frangibilia, Denſa, Rara, &c. Et ſtante hac Fundamentali Regula horum fructuum nomina, varijs inſpectis cauſis, componere perfectè poterimus, & cum Auguſtino Gallo odorem, colorem, ſaporemq; varijs conſtitutionibus magnitudinis, figurarum, ſubſtantiæ, temporiſquè maturationis accommodabimus; Dulcianis vndè Malis iungetur vel pumila ſtatura, vel mediocris; Moſchatis tempus æſtiuum, vel ſerius; Rubeis, craſſitudo, raritaſuè; Æruginoſis ſoliditas ſubſtantiæ cum ſaporibus varijs, atquè magnitudinibus, necnon duratione. Calimanijs quoq; Malis pulchritudo inerit abſolutiſſima (nam καλὸς eſt pulcher, formoſus) cum illorum figurâ valdè concinna ſit, quæ non eſt omninò orbiculata, ſed nec compreſſa, non tumida, nec exilis, non parua, nec magna, non decolor, nec intensè colorata, ſed de omnibus gratioſè participans, ſicuti etiam cum ſapore medio inter omnes guſtui gratos, & acceptabiles, vti & ſoliditate mediocri, durationequè tandem diuturna potius, quàm breuis depræhenditur; à quibus Calimanijs malis parum diſtant *Pupinia* valdè amabilia; *Roſt aliolaq;* ſanitati conferentia vndequaque grata, atq; *Appiola* celebratiſſima. Theodori poſtmodum Celidonij Bononienſis Agriculturæ ſcriptoris non poſſum non probare methodum nominandi gradatim ſpecies malorum iuxtà eorundem maiorem, vel minorem bonitatem, & exiſtimationem, apud vulgus ſaltem, ipſe *Roſea* mala cunctis prætulit, dein poſuit *Calimana*, 3. *Paradiſea*, 4. *Appia*, & *Appiola*, 5. *Franciſca*, 6. *Cappardia*, 7. *Muſabò*, 8. *Pupina*, 9. *Presbitera*, 10. *Æruginoſa*, 11. *Glaciola*, 12. *Dulciana Iunia*, vulgò *Colare*. His omnibus Vincentius Tanarius noſter item Conciuis Nobilis Bononienſis Nobiliora voluit addere Mala Principibus Viris digniſſima, & ſunt Mala *Corognina*, à ſimilitudine Cotoneorum in odore, colore, & durabilitate. Deinde *Caryophyllea* ab odore Caryophyllorum, etiam durabiliſſima non ſolùm præcocis, ſed ſerotinæ quoq; naturæ, quæ à Maio exactum vſque ad Autumnum perdurant. Nos autem ſequentes dabimus Malorum ſpecies depictas, quæ cum ſint præcipuæ communes inter huiuſmodi fructus, cætera non erit difficile dijudicare, atque internoſcere, ſi offenderentur, & ſunt *Mala Nana albicantia* Mala Cylindri figura *Muſabò* vulgò dicta, quæ rictum Leonis, vel potius Bouis videntur æmulari, quorum aliqua Cylindricam figuram referunt; Mala *Gemella*; Mala Anguloſa; Mala *Roſea*, ſeù Orbiculata, & Epirotica. Mala *Paradiſea*, & *Mala Paradiſeis* ſimilia; Mala *Æruginoſa*, vel *Ferruginea* maiora, vel minora; *Mala Paradiſea*, quæ Pyrum inuerſũ referunt. *Mala Paradiſea* maiora, alba rubra, &c. Et hæc dicta, vel exhibita Pomorum ad deſcriptionem, ſimplicemq; nomenclaturam exarandã ſufficiant, earum ſcilicet ſpecierum, quæ noſtras nõ abhorrent regiones, in quibus libenter germinant, fructificantq; haud infeliciter. Ad Exotica modò percurrenda accedentes, ea quæ ſolius auditus veniunt à narrationibus non pigeat audire; ſed noſtratum prius Malorum Icones aliquot inſpiciendi concedatur aditus.

Lib. 2. — *Lib. 2. de re ruſt.* — *Agric. l. 5. cap. 12.* — Giornata 5 — *Prim. part. Agric. c. 22.* — *Æconõ. l. 5.*

E F G H

1. Mala

Mala Nana Albicantia.

Mala Muſabò V. dicta, quia Rictus Bouini figuram æmulantur, Malum Gemellum, id eſt ſimul iunctum.

Mala Anguloſa ſubrotunda, *Mele Prete* V. quæ æmulantur quadrangulos Sacerdotum pileos.

Mala { Orbiculata.
Epirotica.
Rosea.

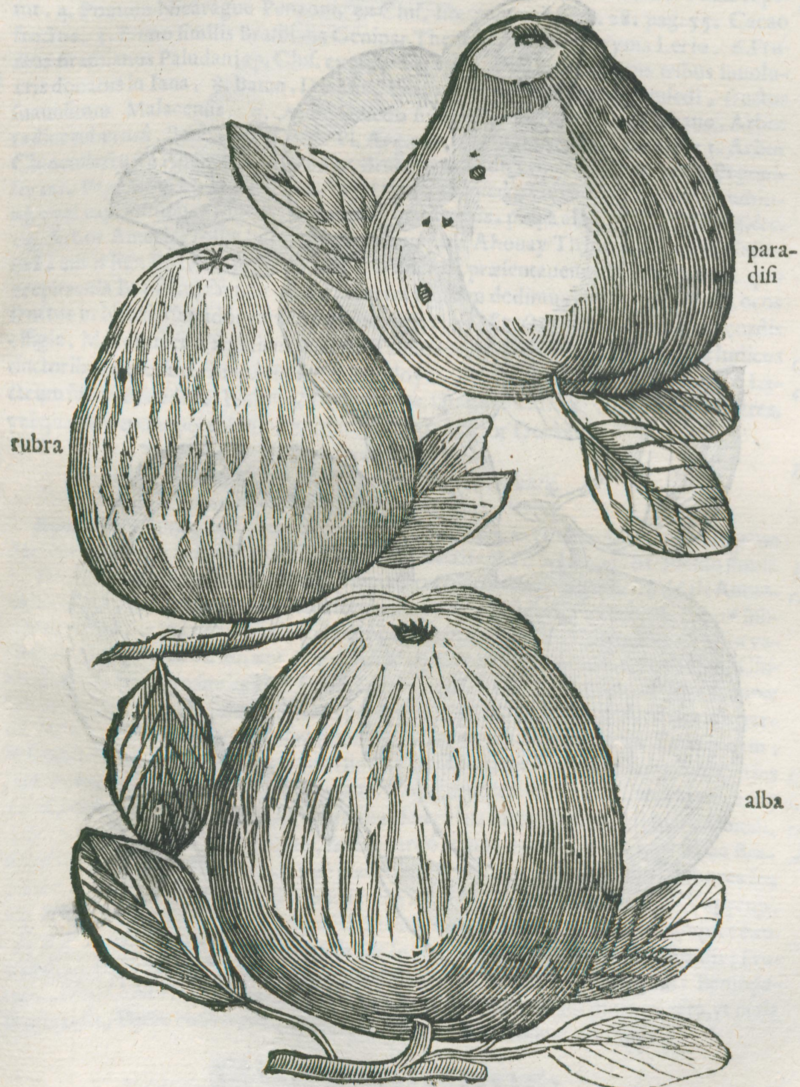
Mele Rose Bonon.

Paradisi Pomum inuersum Pyrum referens.

Poma Paradiſea dicuntur ea, quæ in omnibus ferè Hortis reperiuntur, Olitoreſquè omnes ſuis inſerunt in Pomarijs, quià odore, & ſapore ſuauiſſimis inſignia ſunt, nec aliqua excedenti qualitate pollent, quà noxia, vel minimum dici poſſint, immò vitæ Hominum conſeruandæ valdè conferentia vbique probantur, ex quibus cordialia medicamenta viſceribus amœna conficiuntur, vt Syrupi de Pomis, &c. Calore namq; temperatiſs. ſunt, ſubſtantià mediocri conſtant, quà nec cruditates potuere, nec conſtrictiones, relaxationeſuè; ſed blandè habent ſtomachum, & cor refocillare ſucco &c.

Mala Paradiſcis ſimilia maïora, pulpa alba, guſtu dulci, aut ſubacidula In tab. n. 1.

Malum Ferrugineum, *Mele Ruginenti* vulgò in tab. n. 2.

Malum Æruginoſum aliud n. 3.

A

EXOTICA.

INnumerabiles penè fructus sub classe Pomorum specificatur, seù Malorum extrà determinatam ad Pyra v.g. Persica, Pruna, &c. stricto modo considerata relationem sese offerunt considerandi; suntq; terrarum longinquissimarum soboles, & ideò tanquam Peregrini, & Exotici per transennam solummodo sunt pertractandi. Caspar Bauhinus incomparabilis Botanicus in sua Pinace Theatri Botanici decem, & octo Malorum Exoticorum Arbores enumerat. 1. est Malus Maluccensis nonnihil spinosa, in cuius ramis formicæ alatæ laccam conficiunt. 2. Goensis fructu octangulari, Carambolas, & Bolunbah. dicta. 3. Guianensis, Pinas, quæ totius Mundi Poma superat. 4. Pomum Nicarague Penzoni, ex Clus. lib. 2. exotic. cap. 28. pag. 55. Cacao fructus. 5. Pomo similis Brasiliana Genipar Theueti, Iuni Pappaeyma Lerio. 6. Fructus Brasilianus Paludani ap. Clus. exot. l. 2. c. 7. 7. Duriacon fructus tribus inuolucris donatus in Iaua. 8. Batan, Darion, Iaca maior, Guanabanus Ouiedi, fructus suauissimus Malacensis. 9. Anon Ouiedo similis Guanabano. 10. Abauo, Arbor radice tuberosâ, Baobab Alpino de Pl. Aeg. cap. 17. & Clus. exot. l. 2. c. 1. 11. Arbor Chinensis fructu Angurię magnitudine Brusathaes Scaligeri. 12. Arbor fructu Peponiformi, Pepaios in India hispanica. 13. Higuero Ouiedi; Cuiete; fructus oui struthionis, vel capitis humani figura, seminibus cucurbitinis, pulpa alba, odoris nasturtij, &c. 14. Arbor America folijs Pomi, fructu triangulo. Ahouay Theueti, de quo in Castaneâ, cuius lignum teterrimi est odoris, & nucleus præsentaneum venenum, ex quo crepitacula Brasiliani faciunt, cuius superius figuram dedimus pagin. 300. 15. Locos fructus in Insulâ Magador capitis magnitudine. 16. Fructus orbicularis granis cordis effigie. Macoquuer Virginiensium, seù Tamaraca Brasiliensium. 17. Fructus Indicus cinctoribus expetitus; Brindones, vel Brindoyn. 18. Arbuscula Mali similitudine Lacteum succum fundens, Pinipinichi Monardes. Humor ex ramis incisis effluens ad tres, vel quatuor guttas potentissimè purgat: De quo Castor Durantes

Bauh. in Pinac. l. 11. sect. 6.
Ionston. l. 1. cap. 1. art. 1
Baobab.
Clus. lib. 2. exot. c. 2.

C

—Pepinichi lac Arboris ordine terno
Est calidum, & siccum; citrinas purgat aquasq;
Bilis & humores validè.

Herb. lit. p.

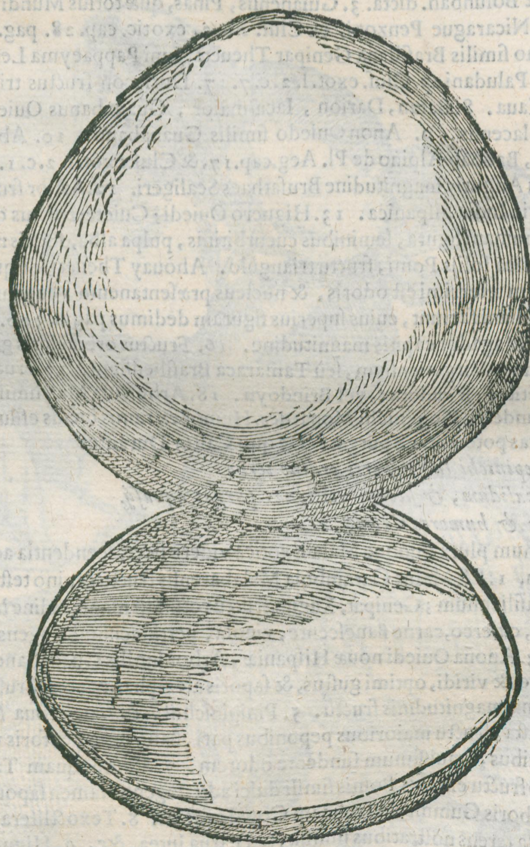
Apud Ionstonum plura quoque Mala Exotica videre licet ascendentia ad numerum decinum sextum. 1. Est Malus Carambola Malabarensis fructu canino testiculo simili. 2. Ianipaba Brasiliensium; Genipat, Xagua, fructu rotundo magnitudine Mali Aurantij cortice lento, cinereo, carne flauescente, vinosa, pertinacissimè tingens colore subceruleo atro. 3. Anona Ouiedi nouæ Hispaniæ, Arbor similis Guanabano, fructu variegato, ex rubro, & viridi, optimi gustus, & saporis alexipharmaco. 4. Brusathaer Chinensium, maximæ magnitudinis fructu. 5. Pinipinichist. 6. Ouaieroua Maragnanæ Insulæ Arbor vasta, fructu maioribus peponibus pari, flauo intus, & foris nucleis paruis, & nigricantibus, suauissimum fundente odorem. 7. Pompoquam Tarascorum, & Copalxocotl, fructu exiguis Pomis simili dulci adstringentis tamen saporis materies ligni huiusce Arboris Gummi, seù resinam Copal redolet. 8. Texoctlitera Mexicanorum spinosa mala ferens nostratibus similia, sed parua lutea, &c. 9. Higuero Ouiedi. 10. Acaba fuluomaculata colore, fructu paruo, tenui, odoro. 11. Iarapandiba Brasiliensium, fructu maliformi, supernè plano, extra gryseo, intus flauo. 12. Arbores sex Insulæ Moragnanæ Bannana, Pacourij: VVameabec Acaia, Vuacauæ, VVapyrup. 13. Frutex Brasiliensis innominatus similis Arbori Ianepabæ. 14. Fructus aliquot exotici mala æmulantes, vt fructus Brasilianus Inipappey vuæ non multum dissimilis; Fructus alius Brasilianus oualis; Locos Insulæ Magador; Brandoyn, Breguill; Beninganion. Poma Sodona, & Gumoræ. 15. Malorum Americanorum plura genera, vt mala Guianensia, Poma Nicarague, Poma Diuretica, Mala Guianensia Pinas.

Lib. 1. tit. 1 c. 1.
Clus. exot l. 10. c. 1. de copal, & Anime, &c.

D

Macoc-

Macocquuer Virginienſium fortè, ſeù Tamaraca Braſilienſium; hunc fructum Indi, exemtis pulpa, ſeminibuſq; implent lapillis, aut craſſioribus quibuſdam granis ſiccis, & in lætitiæ ſignum dum ipſum bacillo aptatum commouent, & agitant magnum edunt ſtrepitum, *ex Cluſ. lib. 2. exoticorum cap. 2.*

16. Macoquer Virginienſium cuius Iconem attulimus exenterati, & exiccati Pomi. Tandem numerus Pomorum in ſpecie innumerabilis ferè varietatem morum innumerabilem in hominibus indicare quodammodò poteſt.

Pectoribus mores inſunt quot in orbe figuræ,
Qui ſapit innumeris moribus aptus erit.

Hinc Myſtica, & Moralia ſpecificorum Pomorum aptiſſimè ſubiungentur.

MYSTI-

A

MYSTICA. MORALIA.

OPtimo Malorum odore allecti, nos in Viridaria Mysticorum tantisper conferamus. Hic sub mysticis hiscè Virtutis Arboribus, quæ se veræ Scientiæ veras magistras ostendunt, & vt tot nusquam fabulosi, sed veridici semper Batti Cælum respicientes, Vitæ beatioris semitam rectius indigitant, addiscere licebit, quòd bona fama, bonus odor, benèq; moribus olere, alios est pijs operum proborum exemplis instruere, atque ad bene operandum allicere; vt è contrà scandalum est pessimus odor, & teterrimus, corrumpens omnia. Hic nos Mortales, qui Christi bonus odor sumus, in odorem mysteriorum, quæ ex istis Arboribus eliciuntur, currentes, erudiri poterimus ad benè semper olendum Virtutibus, nè benè semper oleamus sensualibus tantum odoribus, qui mera sunt irritamenta malorum, quandoquidem

S. Ber. sup. Cant. serm. 71.

B

Non benè semper olet, quod benè semper olet.

S. Hieron. ad Demetr.

Propterea sacris in Canticis de Anima summoperè Deo dilecta, moralis hæc exhibetur Metaphora: *Odor oris tui, sicut odor Malorum.* Et quidē iure perquam optimo; cum enim Os hieroglyphicè denotet Verecundiam, dum viceversa de impudenti dicitur ipsum os non habere; & ori præsto esse, vt est illud Ieremiæ 12. *propè es tu ori eorum*, significet præstare quicquid postulatur: videtur odor Malorum in ore Virtutes perbellè præseferre meliores, Humilitatem scilicet, & Charitatem, quibus nihil à Deo negatur; Vndè ad exemplum quammaximè proficuum omnibus, de Ore fructuum Mali Arboris optimum odorem olente dici potest, & replicari Canticorum suauis illa Sententia. *Osculetur me osculo oris sui.* Sacris in hisce Pomarijs, eccè quàm viuè Mala meliora Virtutes Sanctorum innuunt; eccè quàm clarè Ciuium quoque bonorum in Patria probitatem extollunt, *Vrbs probis exculta legibus bonos Viros profert*, Sic referente Diuo Basilio Magno in laudem Gordiani Martyris, dicendo; *Sicut Arbores, quæ bona ferunt Poma, propriæ bonitatis laudem nutrienti tribuunt humo, sic iste ex nostræ*

Cant. 7.

Pier. Valer. Hier. f. 240

Gouschel. l. 3. Elocut. sacr. scrip. Cap. 2.

C *Vrbis prodiens vtero*, &c. Cum igitur hinc habeamus has Arbores Ciuitatis benè constitutæ, sanctisquè munitæ legibus esse symbolum, non malè crediderim Mali Arborem illam fuisse, quam Pythagoras edixit, nec violandam, nec cædendam, dum præsertim præcipuò magis epitheto *Mitis* hæc Arbor appelletur, quòd tantò magis veritatem redolet, quantò satius Mala propter cutis lenitatem, quæ rubro infecta est colore, Mysticè repræsentare videntur Clementiam Principis, atque Misericordiam, quæ peccandi verecundiam teste Seneca, facit, ex qua Amorem ad Virtutes, & per consequens odium ad vitia nasci cuique compertum esse coniectamur. Omnis item Doctrina moralis, quam ex Berchorio de hac Arbore habemus, tota ad hunc finem conducit. Virum enim perfectum, quem per hanc Arborem denotari asseuerat, soliditatem ligni Malini, firmitate constantiæ æmulari notissimum est, vndè Horatius appositissimè canebat.

Ex Diog. Laert.

Seneca. de Clementia.

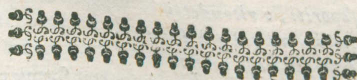
Lib. 12. cap 94. Reduct. Moral.

Iustum, & tenacem propositi Virum.

Sic & rugositatem corticis, atque frondium istius Arboris vmbrositatem, humilitate vestium, & optimorum exemplorum abundantia Vir huiusmodi præsefert. Sic D & decoram eiusdem florum amœnitatem, atque iucundam fructuum suauitatem, videntibus, & gustantibus summè acceptas, & propter hæc in Medicinis multipliciter efficaces, amœnitate morum, & sanctarum operationum fœcunditate compensat; quare suauis, & amabilis apud Deum, & Homines maximoperè redditur.

Et fructus eius dulcis gutturi meo.

Cant. 2.

MIRA-

MIRACVLA.

SEuerioris Hyemis rigores Autumni, Veriſquè ſtipendijs ſupernaturaliter inſignitos habemus per meritaSanctiſſimæ Virginis Dorotheæ. Hæc Virginitatis amantior, quam coniugalium quantumuis caſtiſſimorum amplexuum, Theophilum, quem Thalami conſortem penè coacta duxerat, neſciuit niſi cœleſtibus petere Pomis, dum illi delicias æterni regni ſectandas inſinuans, vt propoſitiones ſuas magis firmaret, eidem (brumâ licèt ſummè deſæuiente) Roſas, & Poma verè Paradiſiaca cælitus impetrauit. Sic Virginis imperio Natura paruit, tametſi legibus non conſtringatur humanis. Capite enim pro fide in Chriſto plexâ Dorotheâ, Theophilo aſtitit Angelus ab ipsâ miſſus cum floribus, ac pomis in calatiſco, iunctum verè Veri Autumnum exhibens. Cui Theophilus:

Marius Bettinus lib. 2. Eutrapel. 5 poſt Epiſtol. Doroth. ad Theophilũ. ſacrar. heroid. 4.

Formoſe mi puellule --- *Vnde rigente brumâ,*
Eburno geris calatho --- *Hæc Poma: Floſculoſquè?*
Angelus verò *Autumnus vbi frugifer,* --- *Brumâ rigente procul*
Æterno Vere floridus --- *Fert Poma, Floſculoſquè.*
tum Theoph. *En Ver in Flore video,* --- *In Pomulis Autumnum.*
Hic vna Ver pomificat, --- *Floreſcit hic Autumnus.*

Sic ex ficto, quin potius ex hoste verus Theophilus, id eſt verus *Dei amator* effectus eſt ab vxore, quam verè Dorotheam, hoc eſt *Dei donum*, ſeù *Deam donis* ſortitus fuerat. Et quidem non poterat non in vtroque ſumma poſthac Sanctitas fulgere, dum vel in ipſorum nominibus tam præclarus diuinitatis character effulſit; Sed ecce quid de illa cecinerit lepidiſſimus Marianus;

Ruin. Rom. lib. 1. epigr. 184.

Dorothea iaces; tumulo date munera florum,
Spargite purpureis lilia mixta roſis,
Reddere collectos Paradiſi ex Arbore fructus
Pro ſibi collatis floribus illa poteſt.
Floribus, & Pomis Superos inuitat ad Hortos
Noſtrum, quod Pomo perdidit Eua, genus.

Nec eſt minus auditu mirabile quod de Sancto Caengino Hiberno ſcribit Laurentius Beyerlinkius in ſuo magno Theatro, nimirum ab ipſo (cum Reguli cuiuſdam filium ægrotantem in ſtudio pietatis informaret, & iſte præ morbi ardore, poma ſummoperè deſideraret) Arborem Salicis mirâ Fide benedictam fuiſſe, quæ tunc, & per multa poſthac tempora poma ferre conſueuit. De hac Arbore, per benedictionem Pomiferа mentionem facit etiam auctor vitæ S. Laurentij Epiſcopi Dublinenſis, hæc habens; *Nec ſine fontis dulcedine locus eſt; nam ex eâdem rupe riuulus ſonorus erumpit, apud quem riuulum etiam Salix mirifica reperitur, poma ferens vſque ad hyemale Sancti Martini feſtum, crudiſſima, vt vix à quoquam tum poſſent deguſtari: appropinquante autem Natiuitate Dominica, celeriter matureſcunt, ſolis infirmis pro medicinali remedio reſeruanda.*

T. Vit. Hu. Tom. 1. B. pag. 181. a.

Cap. 16.

EPITHETA, ET ÆNIGMA.

FIguræ Malorum ſuperantium cœtera Poma Sphæricitas facit, vt ipſa Mala poſſint appellari *Globoſa*, atq; *ferè rotunda*; & hæc tanquam præcipua fructuum iſtorum Epitheta Italicis hiſce verſibus elegantiſſimè complecti viſus eſt Generoſiſſimus Heros Genuenſis Io: Vincentius Imperialis mihi beneuolentiſſimus Patronus, eo præcipuè tempore, quo Bononiæ moratus ille fuit

In lib. inſc. lo ſtat. ruſt.

Raccor quei ſaporiti, e ritondetti
Globi pendenti, in cui già già ſe miri,
Ricama il verde ſen roſſo colore.

Ex lexic. Io. ſcapulæ.

Et ob hanc cauſam vox μῆλον apud Græcos importat formæ rotunditatem; aſt quoniam μηλὶς ἴσλος nil aliud eſt, quam *Pomus*, ideſt coloris genus, quod ad luteum, ſeù

flauum

A flauum tendit, indè insurgit epitheton *Pulchri* Malo conuenientissimum, quod quidem ab Homero fuit propositum, dum legitur in ipso *Pyri punica, & Pulchri Mali forma*. Alia tamen Poma de pulchritudine multum participantia *Venusta* dici promerentur, & alia *Elegantissima*, quià concinnitatem humani capitis quadantenus repræsentant, hoc est Sphæram, seù globum vtrinque parum compressum, in quo Malæ protuberantes aliquam Malorum speciem ostendentes, teste Polluce, colorem rubrum candori egregiè iunctum, seù flauo, aut luteo, qui color dicitur μήλινος, habent, vbi solet ingenui pudoris sedes locari, cum ipsæmet Genæ, nisì fucati naturam præternaturaliter induant, ab innocenti minimè desciscunt puritate. Egregia, vt ita dicam, & nobilis Mali Nobilitas cum prędictis alijs conditionibus Epitheton ei parit in Italico Idiomate, *Leggiadro*, quod coincidit cum alijs hisce vocibus *Galante*, *Ornato*, *Pulito*, *Vago*, quæ latinè redditæ resonarent elegantiam, & venustatem; sic Baptistæ Guarini celeberrima Musa Dramatica cecinit *Così Pomo Leggiadro*.

Odyss. n.

Galenus in l. Mycrot.

Pergamin. memor. l. l.

Putrido verme in Vaga scorza asconde.

Itidemq; famosissimus Tassius *Quand' io ti porgo i vaghi Pomi.*

Guar. in Comed. d. Pastor fido.

B Sed eò pertingunt Poma, vt *Lasciua* habeantur, sunt inter donaria, sunt inter iocos, lususquè lepidiores amantum sæpè sæpius iactata.

Aminta Cō.

Malo me Galatea petit lasciua puella,
Et fugit ad Salices, & se cupit ante videri.

Virg. egl. 3.

Hac de re fuit *contentionem dearum pariens*, quo epitheto illud in proprio Mali Ænigmate decorauit, & est quod sequitur

Virg. Georg l. 2.

Nomen habens Græcum CONTENTIO MAGNA DEARVM,
FRAVS Iuuenis pulchri, multarum cura sororum,
Excidium Troiæ dum bella cruenta peregi.

Symposius Ænigm. 82 apud symb. polyhist. P. Caussini.

Ideò quàuis de causâ *graue*, tum quod propterea quamplurium infortuniorum fuerit causa grauis; cum quià propter sui molem, & pondus, quando multiplex est, Arborem propriam fatiscere cogit, in quo sensu Theochriti interpres Eidyll. 12. habet.

Vt GRAVIBVS Malis superantur Pruna Damasci.

Multum autem cum vigeant, & ad multa valeant Arbores Mali cum suis Pomis, ob id C Virgilius ipse Malos pronunciauit *valentes* in illo carmine

Et steriles Platani Malos gessere valentes.

Valent equidem allicere Mala secretâ quadam vi aspicientes quoscunque expectantes forsan odores experiri quamplures suaues, itemquè sapores non paucos degustare pergratos, quod non est commune omnibus fructibus, immò rarissimum, & insoletum, vndè Sulmonensis vates Mala vocauit *Redolentia*.

Pli. l. 15. c. 27. & Ou. l. 8. metam.

Et in patulis redolentia Mala canistris.

Alteriusquè vatis splendida Musa eadem Mala *fragrantia* dixit.

Pontanus

Dum simulat legere è multis fragrantia Mala.

Bacchica demum posse appellari Mala non dubitarem, cum Bacchus Malorum inuentor perhibeatur, Malaq; ipsa post vuas plus succi vinosi, & potui gratissimi contineant in sese, quàm faciant quæcunq; alia Poma; sed istorum quamplurima *Purpurea* magis ob colorem appetunt indigitari. Idem Theocritus

Theocrit. eidyl. 5.

At vos ô pueri, qui suaue rubetis Amores --- PVRPVREIS similes Malis.

Eidyll. 7.

Verùm hic Malorum vires exponere non erit extrà ordinem, siuè prꝫter methodum D eorundem fructuum cognoscendorum, atq; virtutes. De Viribus ergò, & Alimentis Malorum vtilis fiat excursus.

VIRES, ET ALIMENTA.

QVemadmodum in Moralibus exurgit Bonum ex integrâ causá, & Malum ex singulis defectibus, ità euenire in naturalibus, respectu Mali Arboris arbitramur; illius etenim fructus si sit maturus, & ex laudabilioribus speciebus, atq; coctus, vel saltem hyeme custoditus, parcissimèq; comestus innocentissimis gaudet facultatibus; è contrà verò eueniet si aliquantulum ex prædictis conditionibus probis deficiat, quià tunc Malum ipsum erit propriè Malum, idest improbandum & vt ille ait

Georg. Pict. in Pantop. n. 1.

Corda iuuant flammis agitata, at noxia ventri,
Mala quidem neruis, vel nocuisse patet.

In Herbar. lit. M.

Sed quæ concisè nimis Pictorius scripsit, Castor Durantes Fusius explicauit monometris versibus *Exhilarant animos prædulcia, odoraq; mala,*
Frigus; & humorem inducunt, & vota ciborum
Proritant, & cordi prosunt; concoctio ab illis
Conficitur; stomachum firmant post addita cænas,
In morbisq; iuuant multum; sed & acria firmant
Ventriculum, succiq; mali est pomum omne, parumq;
Enutrit, flatumque creat; melioraq; cocta Omnia sunt.

Balt. Pisan de cib. nat. *Diosc. l. 1. cap. 131.*

In particulari verò loquendo ab acetosis Malis frigidum, & subtile alimentum memoriæ valdè officiens expectetur. Insipida nullius vtilitatis existimentur; Acerba omninò fugienda sunt; Subdulcibus mediocribus in qualitate quacunq; moderatè vtendum est, in genere tamen omnia mala, nisì cum omni circumspectione assumãtur vitiosa sũt, nam immatura adstringunt, matura laxant, æstiua bilem gignunt, neruos lædunt, inflationesq; pariunt; & in summa Mala omnia frigiditatem, & terrestreitatẽ sapiunt plus, minusuè corrigibilem, & in meliorem temperaturam reducibilem, dum coquuntur, saccharoq; insperguntur. In Hyemem igitur custodiantur Mala, & ea maximè quę suauiter fragrantia erunt, nam tunc cerebrum, & cor confortant; Phthisicis, & Melancholicis sunt adiumento, humectant enim blandè, & roborant, quorum caro ad calidum, & humidum temperatè vergit; putamina verò calidæ, & siccæ temperiei accedunt; ast nuclei refrigerant, & exiccant; & quamuis Mala per se sumpta, idest solitariè comesta parum nutriãt, parumq; laudabilem sanguinẽ gignant, nutrimentosis tamẽ cibis de facili iunguntur sociasq; vires non imminuũt, sed gratiosè potius roborãt; vndè tempore caritatis Annonæ Malorum ipsa caro, quę prius ad solem, vel in clibano exiccata fuerit artificiosè remollita per elixationem aliquam, & pinsa, cumq; portione suffectæ farinæ triticeæ remista, & in panes coacta, & cocta copiosum, salubre, atq; gustabile suppeditabit alimentum.

Ex lib. ins. il Pane souentiuo *O. M.*

Ex primo equidem Malorum florido apparatu concinnari non solùm pro sanis conseruandis, sed pro ægris subleuandis varia medicamenta possent, nam saccharo condita florum foliola cordialis, & capitalis optimæ virtutis dignoscuntur, & quæ ex ijsdem floribus integris Aqua in B.M. destillauit ruborem faciei tollit, omnemq; deformitatem abigit lotione mediante per aliquot dies reiterata; quæ verò aqua ex mitibus, edulibus, antequam acesserint Malis destillata fuerit ea valdè confert ad confortandum, & refrigerandum ipsum cor, si manè, & vespere in potu sumatur, & si lauentur ea ter in die, serpiginosæ inflammationes; quinimmò Anthraces, herpetes depascẽtes, abscessusq; pestilentes curat; succulentam porrò pomorun substantiam in syrupum, vocatum de Pomis, redactam non possumus laudare satis, quià plura semper promeretur encomia pro dolore capitis contumacissimo superando, proq; febre quartanâ, quę est ludibrium Medicorum, extinguenda, oppilatione splenis reseranda, & omni melancholicâ ægritudine tollendâ: ab ijsdem certò credendum est Malis Pharmaceuticæ medicinæ elegantissima præsidia parari, sed cosmeticæ quoq; medicinæ suaues pulchritudinis conciliandæ formas effingi, quemadmodum est electuarium ad modum cydoniati palato perquam gratissimum, & in ardentibus febribus accomodatissimum, & ventriculo mirificè succurrens languenti; & quemadmodum est vnguentum mirè refrigerans, & humectans ex carne odoratâ pomorum cum pinguedine candidissima suilla, &c. Non parum itaq; refert Mali plantas ità proficuas colere.

Dorstenius in Botam. *Antid. Bon nou. p. 266.* *Trag. l. 3. st. hist. c. 44*

CVLTVRA.

Constant. cæs. l. 10. c. 18. ex Anat *Pallad. in mense Feb. tit. 25.*

NOn vnico tempore anni, sed tam Primi Veris, quàm seri sub Autumni initio seri, atq; plantari possunt Mala, quę locis delectãtur frigidiusculis, humidaq; & pingui riguâq; tellure, naturâ, vel arte lętãtur, multò melius tamen Plantę Malorũ viuiradices terræ sunt committendæ, quam ipsa semina, quarum Plantarum generosiorum maior pars in scrobe est sepelienda, summitate tantum supra terram relicta, radicibus felle taurino prius illitis; Satio hæc, vel Plantatio in locis montanis versus meridianum

A num instituetur cœlum; macrum autem, & aridum recusat solum in quo vermiculosa citissimo euadit, & poma fiunt decidua; ouillo lætatur stercore Malus admisto tamen immundo cineri; Eadem Malus Arbor in omnem non solùm Pyrum syluestrem inseritur, & in Cotoneam, ex quo connubio prodeunt Melimela Mala pulcherrima, Atheniensibus olim celebratissima, sed plurimis iungi potest Arboribus æque felici amplexu, vt in Platanum, à quâ rubicunda fiunt Mala. Didymus verò in Georgicis suis mandat insitionem Malorum ritè fieri in Damascena, asserens quoque ex Citrio Malo, Malum insertum semper fructus prolaturum. Si verum est quod Malorum fructus rubedinem acquirant ex rigatione vrinæ ad illorum Arboris radices facta, necesse erit intercedere cum Malis, & cum Hominis temperatura naturalem quandam relationem, quâ mediante istius excrementis humidioribus corruptis, sequatur generatio talis ruboris; idemquè ferè dici posset de rosis, quæ, per tradita ab eodem Constantino in suis selectarum præceptionum de Agriculturâ libris, satæ sub Malis eâdem Mala rubicunda efficiunt. Sed cum solius verè Solis, aut saltem non sinè Sole rubeant Mala inquiente Plinio. *Cunctis verò quæ fuerunt à Sole, partes rubent*, nisì Sol operetur B directis, vel reflexis radijs in fructuum ipsorũ superficies, hæ nequaquã colorabuntur. Non erubescet certè Villicus, nec timore pallescet, si pomaria sua non procul à domo constituat, benè clausa, atque munita non solùm spinosis sepimentis, sed oculorum sub tutamine, vt fures externi, atque domestici quoque arceantur, stareque loco coacti sint; ibi poterit commodissimè alumnas suas Arbores in officio continere meliores efficere, atque earundem infirmitates curare, & omnibus necessitatibus occurrere opportunè. Doctrinam Palladij circà Malorum insitiones non negligat, sed memori sub pectore condat, illamquè ad vsum depromat, & syluestria pruna, spinosasq; alias fortissimas plantas, & vegetes in promptu habeat.

Ex lonicer.

Constant. cæs. l. 10. c. 19. ex Berytio

L. 15. c. 14.

Pallad. l. 1. tit. 34.

Palladius de Insi. l. 14

Insita proceris pergit concrescere ramis,
Et sociam mutat Malus amica Pyrum:
Seque feros syluis hortatur linquere mores,
Et partu gaudet nobiliore frui.
Spiniferas prunos, armataquè robora sentes
C *Læuigat, & pulchris vestit adulta comis.*
Exiguam sorbum dulci distendere succo
Nouit, & ad cupidas flectere poma manus.
Stipitibus gaudet nomen mutare salignis,
Et gratum Nymphis spargere flore nemus.
Robora Thyrsigero Platani concordia Baccho
Fœtibus instituit plena rubore nouis.
Illius insolitas miratur Persicus vmbras,
Populeæquè ferunt candida dona comæ.
Mespilus huic paret, lapidosaq; viscera mutans
Tenditur & niueo plena liquore rubet.
Pro sudibus fœtis, & pro pregnantibus armis
Castaneæ fuluum dant noua mala decus.

Ibi poterit indefessus pomarij cultor, & custos Scillas frequentes plantare inter Arbores ipsas insitas, vt à vermibus hæ præseruentur, cum huiusmodi animalium pesti D Mala ipsa pessimè subijciantur; stercorationibus item varijs, & affusionibus medicatarum humiditatum, immò & plumbeorum annulorum amuletis trunco Arboris alligatis fertilitati magnum addere pondus, & robur procurabit. Superfluaque omnia, & noxia recidet, luxuriemq; compenscet, deficientiamq; omnem supplere omni arte, & industria tentabit; Fætuumquè retentioni intendet, si radicum matrici fissæ lapillos inijciat, qui squallentia cogent viscera prauorum alimentorum fructificationem lædentium obliuisci; vndè prosperè omnia successura sperari possint; ita vt etiam biferæ quoque factæ syluestreitatis absq; feritate, si possibile sit, eædem Arbore sobliuiscantur. Sicque roboratæ in mostrositates minimè incurrent, de quibus aliquid subinferendum nobis occurrit.

Const. cæs. agr. l. 10. c. 18.

Plin. l. 16. cap. 27.

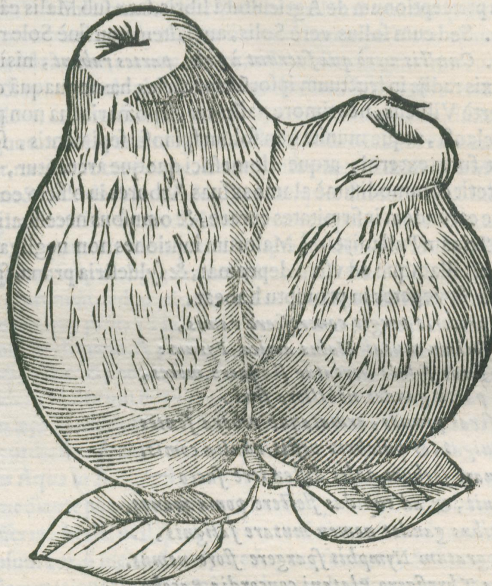
E

MONSTROSA.

Theop. l. 4. Hi.pl.c.16.

INfauſto ſydere, infeſto Aere, infectaquè Tellure Mala Monſtroſa quædam Malis videmus quandoquè accidere, vitiato namque iſtorum alimento in quali, & in quanto, præternaturales formæ, atque figuræ ſuccedunt, ex quibus argui poſſunt morboſæ ſaltem conſtitutiones; non negarim tamen ex vnica materiei alimentalis abundantia inſolentem aliquam Malorum cõformationem, vt in Gemello hoc Pomo, Malum minimè portendere; & quoniam circà huiuſmodi Gemellum Malum à me ſequenti diſticho exquirebat quid ſentirem Illuſtriſſimus Co. Carolus Ant. Manzinus extemporaneum aliud diſtichon reſponſiuum eidem remiſi.

Malum Gemellum in reliquis inculpatum.

Præclariſſimo D. Ouidio Montalbano Co. Carolus Ant. Manzinus

Vnus Apex geminum demittit ab Arbore Pomum.
Montalbane, parit quid ſua monſtra Ceres?

Illuſtriſſimo D. Co. Carolo Ant. Manzino Ouidius Montalbanus.

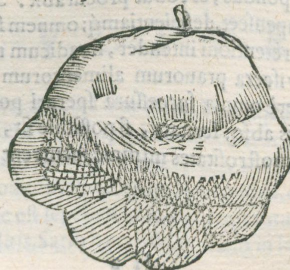
Gloria Naturæ, quæ ſic diteſcere nouit,
Manzine, hoc Pomum eſt, Coniugijq́, Typus.

Conſ. caſ. agr. l. 10. c. 18.

Verùm à ſyderato Malo, cuius hic ſubiungimus figuram, non niſi peſſimæ poſſunt erui ſignificationes, quando illius Atrophia paruitatem non modò turpem, ſed boni cuiuſcunque ſucci priuationem inducit, cuius vice rubiginoſa malignitas, guſtui quoque ingratiſſima pomoſam ſubſtantiam occupat; vndè facultates omnes naturales fruſtraneæ ferè ſunt redditæ; triſtiſquè ingruit ſenectus;

H

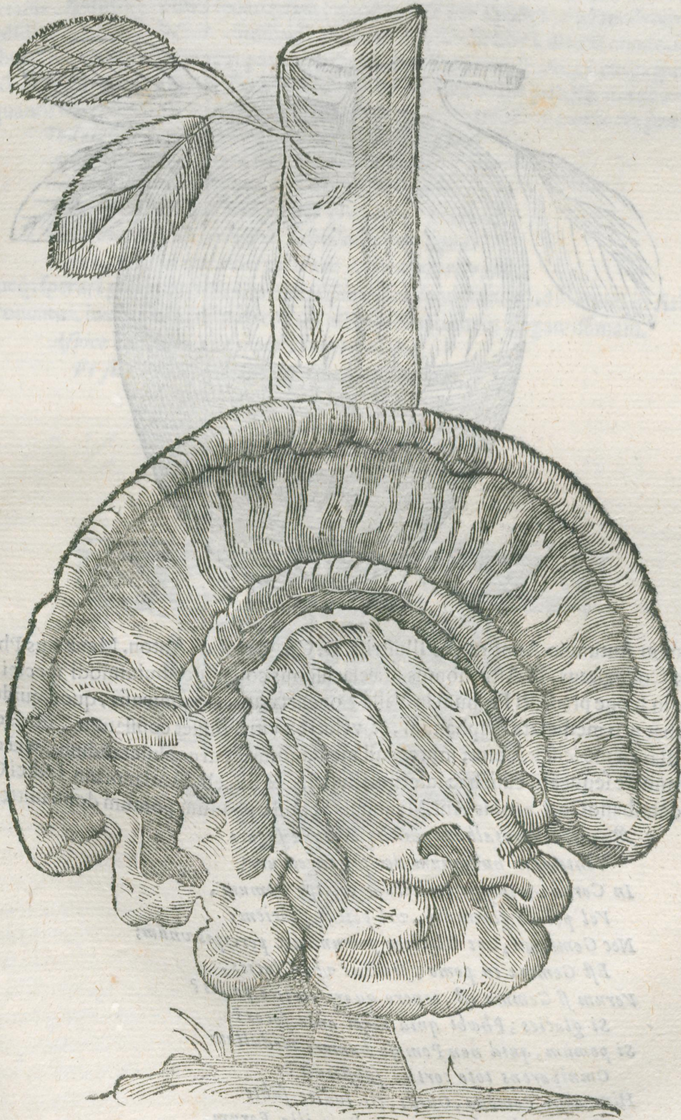
Malum Syderatum, & veluti Maraſmo de peſſimũ.

Mon-

A Monſtrabit itaq; ingentia Mala hæc Mali Mala paruitas, inter quæ natiui caloris, hoc indice nimium frequenti, poterit in viuentibus facilis ſuccedere depauperatio. Celerrimam hanc ſenectam in Fructu non ſolùm, ſed in Arbore Mali Plinius Naturalibus in Hiſtorijs haud perperam adnotauit ſcribens *celerrimè verò ſeneſcit, & in ſenecta deteriorem fructum gerit malus*. Verum qui ſyderatas in fructibus malinis monſtroſas figuras à dirâ grandine præcipuè excitatas contemplabitur, is quoque perſonatos cortices Malinos Attellanis Hiſtrionibus olim chariſſimos perſonare audiet, quemadmodum eſt, ille quem ſuprà poſuimus pag. 360. admirabilis certè, atq; terribilis, quem in meo locatum habeo muſæo mihi liberaliter elargitum à ſtudioſo Iuuene Bonon. Carolo Antonio Toſio, quem gratitudinis ergò nominamus, nec minus terroris in omen accipiendi ſunt Malini peruerſæ figuræ fungi, vt ille quem præſens figura oſtendit.

Plin. l. 16. c. 27.

H

Monſtroſus quoque non parum ſuprà poſitus dici poteſt Mali Arboris Fungus Eſcarius Meſenterij referens Viſcus alimentum minimè deferens Arboreo Iecori, ſed detrahens, à cuius copiâ, atque frequentiâ Eſuriales timeri poſſunt Feriæ, ob fructuum ſubſecuturam Annonæ caritatem, famiſquè triumphalem victoriam, cuiuſmodi Comicus in captiuis enunciauit; *Neque ieiunoſiorem, neque magis effertum fame vidi, nec qui minus procedat quid quod facere occeperit, itaque guttur, venterque reſident Eſuriales Feriæ.*

Plautus in captiuis.

E

Monſtroſum Malum *Muſabò* præcox, & æſtiuum, quandoque autem vſq; ad Autumni medium perdurans, cuiuſmodi eſt preſens, quod inuentum fuit ſemidiaphanum ex accid.

Cum in Autumno Anni 1659. Illuſtriſs. D. Co. Carolus Anton. Manzinus Philoſophus Collegiatus, & Aſtronomus præclariſſimus collegiſſet huiuſmodi ſpeciei delineatæ in Icone præſenti Pomum in Villâ Longariæ agri Bononienſis, quod quidem apparebat pro medietate diaphanum, & veluti ex vitro fuiſſet conflatum, iſtius effectus cauſam à me ſciſcitabatur, mittens ad me Pomum idem conſiderandum, vnà cum epigrammate ſequenti, cum hac inſcript. Illuſtriſs. & Excell. Antianorum Iudici Ouidio Montalbano Co. Carolus Ant. Manzinus Semidiaphanum pomum dono mittebat.

H

Quantis, Montalbane, modis Natura ſagaci
Contemptu humanum decipit ingenium!
In Corde Autumni collectum ſuſcipe Pomum,
Vel potius gemmam, vel potius glaciem.
Nec Gemmam, aut Glaciem pomum, nec percipis vnum;
Eſt Gemma in pomo, fructus vbi Glacies.
Verum ſi Gemma eſt, tenero quare cortice pollet?
Si glacies; Phœbi quid riget ante focos?
Si pomum, quid non Pomoſo humore medullam
Omniparens toto cortice ſubſtituit?
Hinc abſit Pomona, Ouidi, lis Iudice ſubte
Vertitur; haud veſtrum dedècet illa Forum.

At Illu-

A At Illustris. Viro, & doctissimo D. Comiti Carolo Antonio Manzino Semidiaphani Pomi ab eo sibi missi Iudicium remittebat Ouidius Montalbanus Ogdoastico sequenti.

Gemmea dicatur Virtus clarissima, qua tu
Manzine, es famam tergeminare valens.
Gemmea: non fructus, quamuis pellucidus hic sit,
Cedit enim Tellus partibus Aerÿs.
Decolor est, Physicoq; nimis malè peruius igni,
Nec benè Marcoris diffugit ille minas.
Iudicet hæc Sapiens Rationis Lege perenni:
Non ego, cui modico Marte Minerua præest.

Iamq; Malorum à Monstris non omni immunibus malitie ad Pyrorum demonstrandam naturam, & affectiones munificas pernici calamo transfretemus; ibi nobiliores fortassis, & ditiores dotes inueniemus, nobisq; dabitur Doctrinam Dendrographicam solidius dilatandi vberior commoditas; cuius Capitis, in hoc Libro Secundo, secundi Rubrica prima Descriptionem particularis huiusce Pyrorum fructus à malis specificè B distincti, & nomina continebit, sicq; ordinibus indulgebimus, & pulcherrimos æqualibus, quantũ fieri poterit, spatijs Hortos dirimemus Virgiliani illius memores præcepti.

Indulge ordinibus, nec secius omnis in vnguem — *Georg. l. 2.*
Arboribus positis secto via limite quadret,
Omnia sint paribus numeris dimensa viarum,
Non animum modò vti pascat prospectus inanem,
Sed quia non aliter vires dabit omnibus æquas
Terra, neq; in vacuum poterunt se extendere rami.

Hincq; sperari poterunt vberrimi non solùm, sed suauissimi eruditionum in Arboribus prouentus, iuxtà illam Sulmonensis Vatis obseruationem elegantissimam. *Ouid.*

Aspice curuatos pomorum pondere ramos,
Vt sua quod peperit vix ferat Arbor onus.

VLYS-

VLYSSIS ALDROVANDI PATRITII BONONIENSIS DENDROLOGIÆ, Libri Secundi, Tractatus Secundi

CAPVT II.

DE PYRO.

DESCRIPTIO, NOMINA.

YRVS Arbor Malo parum absimilis est, à quo propter corticem magis rigidum, atque ramos erectiores, foliaquè in superficie lenia, fructumquè turbinatum, cuius pars strictior longiusculo adhæret pediculo, aliquantisper differt. Flores edit Mali floribus simillimos, ratione coloris, tenuitatis, foliorumquè numeri; Amboquè hi flores sunt pleni Veris inditium, & Anni renascētis imago; Eadem ambabus in Arboribus hisce, in Malo scilicet, & Pyro cernitur Catulitio, gestiente naturâ primis in efflorescentijs Animam proferre; Carnem habet in fructu Pyrus Malina densiorem, vndè fit quod maior, datâ paritate molis, reperiatur in Malo succositas, minor tamen versus centrum acetositas; in extremis æquè benè olent Pyra, & Mala, id est vnumquodque horum in sua proportionali specie eodem modo se habet, itaut parallelizent fructibus in ambobus sapores, in suaueolentia, atque gustabilitate æquali. Maturè quidem germinat Pyrus in vniuersum, quamujs aliqua illius species sit præcox; eadem auctu facillima est, tam ex cacumine, quàm ex latere feliciter germinans; Austrino ab aere, & nebuloso, dum floret, sicuti etiam Malus, maximopere læditur, itaut fœtus amittat; ipsâ eadem Arbor Pyri grandiori in ætate fructifera magis redditur, atque fœcunda, si Plinio credimus, quod intelligi tamen deberet, nisi in primâ ætate nimium fuerit effœta. Grana Sementica ipsius fructus tunicam habent tenuissimam, atque putamen coriaceum. Pyrus syluestris à domesticâ probè dignoscitur ob paruitatem fructus, & illius ingustabilitatem, & spinas propter erectas, & crassas. Omnis prætereà Pyrus, hyberna præcoce exceptâ, messis tempore semina reddit; interquè Pyros domesticas aliæ sunt, quæ æstiuos habent fructus fugaces, aliæ autumnales, aliæ hybernos, qui rigidiores prouocant elementorum iniurias impertertiti, & nisi ab Arbore separentur nunquam mitescunt. Pyrorum prima velocitate non

Cesalp. de Pl. l. 3. c. 62. Theoph. H. pl. l. 1. c. 16. Plin. l. 16. c. 25.

Theop. l. 7. c. 6. & l. 4. c. 12. & l. 2. c. 11. & l. 3. c. 7. H. pl.

Plin. l. 16. c. 27. Theoph. H. pl. l. 1. c. 18.

Id. Plin. lib. 16. c. 26.

H

A non ſolùm, ſed odore moſci ſuperbiunt *Moſcatula* dicta, parua quidem mole, ſed virtute magna; colore inſuper ex viridi flaueſcente, cum rubro interpoſito bellula, ſub quo genere poſſet reponi Pyrus Poluuilleriana Bauhuini folijs malinis ferè, ex inſitione fortè ſorbi alpinæ orta. Quibus in ordine ſecunda ſuccedunt *Iuniola* paulò maiora, benè ſuccoſa, quæ fortè ſunt Plinij *Falerna*, ſucci propter abundantiam Iunio menſe maturantia; Tertiò ſunt Pyra *Lactea* albidioris ſucci, rudiorisquè figuræ, atque coloris minimè pulchri, ſed ſapore multum expetibilia; quartò ſunt *Glaciola* tranſlucida; quintò *Sementina* tempore ſeminum matureſcentia, rubello flore à Sole deriuante prædita; mox *Regia*, *Papalia*, *Cucurbitina* magnitudinis ingentis, & ſerotinæ maturationis; ſed de his inferius tractabitur cum de Generibus, & Differentijs agetur, nunc Nomina tantum, & illorum originem proſequi, atque venari debemus. Dicamus itaq; Pyrum Arborem, quæ Græcè ἄπιος, & ὄχνη dicitur, quæque ſecundum ſibi vindicat in Pomarijs locum, Malo excelſior, ſi non communior, propter fructus à terra diſtantiores ἄπιος appellata, voce ſcilicet ſignificante longinquitatem, quam carmine tetigit elegantiſſimè Ioſephus Milius.

Hiſt. vniu. pl. l. c. 4. T. 1
Plin. l. 15. cap. 15.
Cor. Herej l. 2. Agric De Hortor. cult. lib. 3.

B *—Pyra iamquè in frondibus ardent*
Excelſis: altumquè timent hinc mitia caſum.

Altius itaque aſſurgens, & montes felicius ſcandens quàm Arbor Mali; ſolum intrà lætum, & humidum in longam creſcit ætatem, cuius diuturnitati nulla tarditas poteſt afferre faſtidium. Pyramidalem propter figuram fructus, nomen Pyri acquiſiuit hæc Arbor. Sed propter acerbitatem magnam, qua verba tolluntur, nè proferri poſſint Pyrus ſylueſtris dicebatur ἀχρὰς, cuius meminit Ariſtophanes. Hinc Traſibulus (quod valdè notatu dignum eſt) occaſionẽ arripuit propriam taciturnitatem excuſandi doloſam, & muneribus venditam Lacedemonijs Legatis, quibus contradicere debuiſſet, nam ſimulauit ſe comediſſe Achradas, hoc eſt pyra ſylueſtria, & ob id loqui non potuiſſe; In particulari aſt deſcendendo magis adſunt Pyra quædam, quæ *Volema* dicuntur, eò quià volam manus præ magnitudine implent Auctore Seruio. Pyra *Carabella*, vulgò *garauelle*, quià *Cara inter Bellaria* reponuntur. Pyra *Cyſtella* ſunt ventricoſa, nam κύσις græcè eſt venter. Pyra *Glacialia*, vulgò *ghiazzole* imitantur tranſlucida C in ſubſtantia glaciem; Pyra *Lardaria* ex eo quod laridum ſuillum referant, & imitentur in apparentia quadam ſectionis. Pyra *Regina* parum quidem regij præter nomen habent, regiaquè melius dicenda forent à rigore, & aſperitate, non quidem ſaporis ſolùm, ſed ſubſtantiæ ſimpliciter, quà nil excogitari poſſit peius, dum intus intractabiliter obdureſcit, adeò vt in prouerbium abierit apud nos Bononienſes de quocunque obſtinatiſſimo, cui obijcitur, quod ſit Pyri regij calloſum inteſtinum *Magone di Pera Regina*. Pyrum *Papale* eſt quaſi Pomum admirabile, à voce *Papæ*, quæ eſt interiectio admiratiua, deductum. Pyrum *Ciambruſinum*, vel *Ambroſinum*, ex eo quod videatur ambroſium ſuccum continere ſub veſte tenuiſſima, atque pretioſa, quæ olim dicebatur *Cia*. Pyra *Regia* in ſenſu directo, quià multis alijs comparata quandam in ſuo genere maieſtatem oſtentent alijs præferendam. Pyra *Caſtanea* à ſapore fortè caſtanino, potius quàm à colore ſic indigitata. Pyra *Steatapia* dicta à voce græca στέαρ ατος hoc eſt adeps, quià videantur adipoſa, vtpotè ſubſtantiæ ſolubilis. Pyra quæ à *Ficu* denominantur, & ſapor Ficuum dulcis, & figura ficuum crumenam tumidam repræſentans talia dici voluere. Pyra *Sementina* ſationi frumenti propria maturatione adſiſte-D re videntur. Pyra *Gallica* Nobiliſſima, & vetuſtiſſima nomina conſeruant. Pyra *Muſtea* vindemiarum tempore matureſcentia. Pyra *Lupa*, quia heluonibus aliquando expetita nimis procaciter fuere, huiuſmodi ſortita ſunt nomen. Pyra *Angela* bonitatis haud minimum præſeferunt, nomine tenus ſaltem, argumentum. Pyra *Granella* granis pluribus, veluti miliarijs præduris circa ſementem in corpore gerendo, ſibi nomen hoc fecere. Pyra *Bergomatica* Bergomenſi ciuilitate ſpoliari, neque apud exteros, & longiſſimo neque temporis tractu, nunquam paſſæ ſunt. Pyra *Citria*, *Limonia*, *Cepola*, *Saccharomana*, *Moſcatula*, & alia huiuſcemodi à forma, vel odore, colore, ſaporeuè ſupradictarum rerum ab ijſdem nomina mutuarunt. Sicut & Pyra *Cotonea* magna, inæqualia, colore ſubflaua, ſubauſteroquè ſapore. Pyra demum *Ampullacea* Pliniana & *Cucurbitana* à forma ampullæ, & cucumbitæ quam referunt. Et ea, quæ à proprijs nominibus Virorum Principũ nuncupata fuere *Dolobeliana*, *Pomponiana*, *Tiberiana*. At inter

Philipp. Beroald. in comm. l. 7. c. 9. Columellæ de re ruſt.
Terent. in Eunn.
Lucret. l. 4. de n. r.
Li. 15. c. 15

inter Genera, & differentias, quæ à nobis exarabuntur hic successiuè recognosci fortassis poterunt iam suprascripta nomina conuenientissima rebus apud aliquem scriptorem Geoponicum ex ijs quos seorsim ad vberiorem Dendrologicam notitiam afferemus. In genere generalissimo Pyrus Arbor latinè dicitur, græcè ἄπιος, de domestica loquendo, quià syluestris ἀχρὰς dicitur, & ὄχνη. Hebraicè *Eggas*. Arabicè *Humechte*. Gallicè *Poirier*. Italicè *Pero*. Hyspanicè *Pyras*. Germanicè *Birrebaum*. E

GENERA, DIFFERENTIÆ.

IN subalternorum generum, atque inspecialium magis specierum multiplicitate Pyra non solùm cedunt Malis, sed superant Mala, cum quibus tamen multa communicant nomina, quorum alteritas multoties variat, ob linguarum solam varietatem, vt Plinius accuratè discurrebat: apud quem suprà tricenas Pyrorum species est inuenire, inter quæ nobilissima sunt *Moschatula*; gratissima gustui *Crustumina*, vinosiora *Falerna*; pediculo productissimo *Dolobelliana*; Mammosa *Pomponiana* Rubra *Fauoniana* superbis paulò maiora; Iucundo sapore acidulo *Autumnalia*; Grandia, & Colorata *Tiberiana*; Serotina *Amerina*, Græcaquè, & *Tarentina*; coloris testacei *Signina*; Purpurea *Onychina*; Odorata *Myrapia*; Hordeo contemporanea in maturando *Hordearia*; sationis frumenti socia *Sementina* minimo sestilia pediculo *Regia*; Longa, & Viridia *Viridia oblonga*; Grauia *Volema*; Vindemiatricia *Mustea*. Benedictus Curtius Symphorianus in suis Hortorum libris plurima Antiquorum scribit fuisse specifica Pyra. 1. *Hordeacea* Columellæ, vel *Hocdearia* à comitatu eius frugis. *Sementina* quorum meminit Cato, Varro, & Macrobius cum reliquis *Macrobianis*, seù *Cloatianis*, sic inquiente Macrobio *Pyra hæc, quæ videmus varietas nominum numerosa discernit; nam idem Cloatius sic eorum vocabula describit. Antianum, Cucurbitinum, Ciritum, Ceruisca, Calculosum, Crustuminum, Decimanum, Græculum, Lollianum, Lanuinum, Laureum, Laterusianum, Marapium, Milesium, Myrteum, Næuianum, Orbiculatum, Præcianum, Rubile, Signinum, Tullianum, Titianum, Turrinianum, Timesum, Præcox, Volemium, Mespilium, Serum, Valerianum Serum*; Quæ *Crustumia*, siuè *Crustumina* olim à Crustumio Thusciæ oppido ex parte rubent, & *Glaciola nunc* in Italia vocari existimantur; *Amerina* serissima omnium; Syria, quæ nonnulli *Testacea* putant esse à colore, alij credunt esse *Tarentina*, alij *Coroela*. *Picentina* olim Romæ celebratissima, quæ bonitate cum *Signinis*, & *Syrijs* contendunt, vndè Iuuenalis

Signinum, Syriumquè Pyrum de corbibus ijsdem
Æmula Picenis.

[Margin: Li.15.c.15 Platina de Hon. volup. & valetud. — Li.23.c.13 — Cato. nu.7. Varr. l.1. de re rust. cap. 59. Macrob Saturn. l.3. cap.19. ex Choatio ordinatorum Græcor. l.4. — Satyra 11.] F G

Libralia dicebantur ea, quæ libris non vncijs ponderabant. *Venereorum* sub vexillo erant Pyra pulcherrima, & speciositate colorum à Venere specificata; Hæ Antiquorum differentiæ iam prætactæ differre non modicum à Neotericis videntur, quæ à Patrijs, & à qualitatibus, effectibusquè diuersis desumptæ sunt; adsunt etenim Pyra, quæ à tempore festiuitatis D. Ioannis, quo maturitatem assequuntur, *Ioannina* dicuntur, alia *Laurentiana*, alia *Martiniana*; *Bergomatica* alia; *Damæiana*: *Mariana* tenerrima, & fugacia, *Vbertina* crocei coloris; *Rubelliana*; *Rosata*; *Calliana* odorata; *Bicipitia*; *Strangulonea*, à sapore strangulatorio; *Papalia* Italica ampla succi suauissimi; *Christiana* herbacei coloris subnigri, & succo dulcissimo referta Galliæ familiaria, vbi Christianissimus imperat; *Turonensia* valdè pretiosa; *Sertana* oblonga; *Edua*, & *Pseudoedua* ampla, colore nigro, quæ sub cineribus cocta solummodò eduntur; *Amabilia* si coquantur iucunda futura, cruda verò acerbissima; *Regia* Hispanorum, & *Comesca*; Ruellius modernorum Pyra hæc tantum agnoscit *Bonchrestiana*; *Mariana*; *Chia muscata* magnitudinis variæ; *Rosea*; *Bicipitia*; *Turbinata*; *Martiniana*; *Aurea*; *Bergamota*; *Strangulanea*; Ex Trago autem hæc licet intueri genera. *Grandium, Exiguorum, Oblongorum, Rotundorum, Orbiculatorum, Dulcium, Acerborum, Siccorum, Succosorum, Satiuorum; Syluestrium, Præcocium, Serotinorum, Mecherlingorum, Enulatorum, Coquinariorum, Adiposorum, Carneorum, Hircinorum, Bencianorum*, ad quæ *Crustumina*, & *Falerna* fortassis reducentur; *Dominicorum*, seù *Sacerdotalium, Regalium, Fœmineorum, Ecclesiasticorum, Hyemalium, Leonardeorum, Nauticorum, Fosseorum, Milinghio-* H

[Margin: De nat. st. l.1. c.114. — Herb. l.3. cap.45.]

A *ghiorum*; *Lamlosiorum*, *Moschatellorum*, *Caprinorum*. A scriptore Stirpium Silesiacarum sequentia Pyrorum Genera notantur primò, Pyri satiuæ Vrbanæ Arboris, quæ Apios est Dioscoridis; *Precoces*, *Auenariæ*, *Farinaceæ*, *Marianæ*, *Moschatellinæ*, *Melleæ*, seù *Melapiæ*, *Saccharapiæ*, *Lardinæ*, *Nobiles*, *Hyemales*, *Serotinæ*, *Pyrosseæ*, *Strangulatoriæ*, *Adiposæ*, *Hydrapiæ*, *Coccineæ*. Valerius autem Cordus isthæc enumerat, nempè Pyra *Præpositana* latæ basis, inquè obtusum mucronem desinentia; *Lardina*, *Globosa*, *Cannabina viridis coloris cum maculis*, *Campana* à figura campanæ flauo colore punctata, *Regalia* grandia, & ventricosa; *Turgida* regalibus minora, colore cæsio, & ad rubentem tendente; *Bonnana* à Bonna oppido Rheni; *Steatapia*, seù *Adipea*, *Virginea maiora*; *Virginea minora*; *Chriugasta* veruecini ventriculi æmula, colore cæsio, & qua solem aspexerint rubente; *Leonina*, *Pendula* steatapijs similia, nisi quod longo dependent pediculo; *Margaretana*, *Hyemalia*, *Ossea*, *Augustana*, *Mellea maiora*, *Moscatellina*, *Schaffiira* melleis maioribus similia, sed paulo oblongiora, suauissima; *Cerea*, *Rostia*, *Cinerea*, *Potima*, *Ouata*, *Palatina*, *Rombacea*, *Zucharina*, *Paclemiana*. Ad pediculum *Ventrosa*, *Humida*, & *Mellea Flaua*, *Cænobiana*, *Vitrea*, *Templaria*, *Cotonearia*, *Parisiana*, *Thelyphona*, *Brassicana*, *Vasta*, *Succulenta*, *Grauuchen* à colore; *Punicea*, *Prasina*, *Hydrapia*, *Conaria*.

Lib. 2. l. p.

L. 2. de Pl. cap. 9.

B Petrus Crescentius noster conciuis famigeratissimus in Arte agraria sua Pyrorum genera voluit ab anni mensibus discriminare, vndè Pyra Præcocia vocauit *Iunia*, alia deinde *Iulia*, mox *Augustea*, & successiuè *Septembria*, proximè *Octobria*, & denique *Regina Hyemalia* propriè, quæ nunquam maturantur in Arbore, & tunc solùm dulcescunt, cum mitia fiunt iam collecta, & seruata diù, quâ ratione syluestrium Pyrorum generi illud idem Pomum adiudicauit, vti è contrario dulcia omnia Pyra sub genere generaliori domesticarum Arborum reposuit; Celidonius dein, Bononiensis & ipse Geoponicus illa Pyrorum genera tantum prosequitur, & enarrat quæ Bononiæ sunt cognita, & hæc sunt *Moscatula maiora*, *& minora*; *Glaciola Præcocia*, *Glaciola Augustana*, *Saccharomanna*, *Sozzobona*, *Bugadana*, *Bergamotta*, *Cepola*, *Papalia*, *Garzignola*, *Caruellia*, seù *Carabilia*, *Citria*, *Limonia*, *Francesia*, seù *Gallica*, *Fichia*, *Cistia*, *Granella*, *Sementina*, *Zambrosina*, *Lardaria*. Vincentius demum Tanarius Nobilis Conciuis noster Bononiensis hæc vsitatiora apud nostros Pyra

Lib. 5. c. 10

Part. 1. agr. ca. 29. m. s. ap. me.

In l. 5. insc. econom. del cittad. in villa.

C recenset; Tres *Muscatellorũ* Pyrorum species, paruam scilicet, paulò grossiorem, & magnam; Pyra deindè *Iunia*, deindè *Augustana*; item *Glaciola*, *Fabarola*, *Limonia*, *Sozzobona*, *Saccharomanna*, *Battochia*, *Rabbiola*, *Dominica*, vulgò *signore*, *Imperialia pulcherrima*, *gustosissimaquè*, *Bonchristiana* hyemalia, & æstiua. *Lupa*, *Spinosa*, *Florentina*, *Gallica*, vulgò *Francese*, gratiora, & minoris durationis in æstate; *Sementina* crassiora, & minutiora; *Granella*, *Æruginosa*, *Chambrosina* alba, & nigra, & minuta, quæ Glarona dicuntur; *Bergamotta*, quæ vocantur ea sic dici existimat, quasi dominantia, *Cepolla odorata*, *Corabelia* durabilia, *Cotonea*, *Fichia*, *Gnochia*, &c. Nos inter immensas manuscriptorum Aldrouandi nostri farragines indigestæ molis, has inuenimus Pyri species Bononiæ ab eodem obseruatas, quarum tamen paucissimas delineatas simplicissimè reliquit, & hæ fuere *Pyrum Glaciale*, vulgò *Ghiacciolo*, Pyrum *Castaneum* saporis castanini perpetuò; Pyrum *Regium*, vulgò *della Regina* colore flauescente; Pyrum *Garauellium* colore ferrugineo, Pyrum *Regium ventricosum*; Pyrum appellatum vulgò *Perosigo*; Pyrum *Gallicum*; Pyrum *Papale*, colore partim roseo, partim flauescente; Pyrum *Ciambrusinum*, maculis nigricantibus signatum; Pyrum *Vastum*

Tom. 14. obseru. m. s. pap. 188.

D superficie sulcata, & inæquali; Pyrum *Lardarium* vulgò, superficie inæquali; Pyrum exiguum *Fauarolum* vulgò appellatum; Pyrum *Glaciale* aliud; Pyrum *Regina* vulgò dictum; Pyrum *Cistellium*; Pyrum *Viride* vibicibus ferrugineis respersum pugno maius, librale, saporis optimi; Pyrum *Gentile* tam crudum, quàm coctum admodum suaue, figurâ ouali, longitudine magnâ, & latitudine similiter notabilissima, colore subuiridi diluto, & rubro, in parte ea qua soli obuertitur est punctis subfuscis obliquè respersum, quod Pyrum vocatur quoque *Erytrophorum* à colore rubro, & viridi dum maturum est. *Pyrastrum* deniq; hoc est Pyrum maxime agreste nodosius est vrbana, vt habemus ex Theophrasto, quod antequam fructum coquat folia deperdit, vitam longissimè licèt producens; nec vnquam fit verè Pyrus, intra suos aculeos fructu pusillo nimis; Hoc eduli caudice rimoso, & hiulco cortice horrenti relinquamus; In longinquissima Indorum Loca Pyrifera inuestigãda calamum traducamus. Ionstonius sexde-

In Ald. obseru. T. 18. pag. 81.

L1. Hist. pl. c. 13. & 15

Et l. 2. st. pl. c. 3. & l. 4. H. pl. c. 14. & l. 6. c. 1.

Ion. l. 1. Hi. nat. Ar. a. 7

sexdecim exotica Pyra describit, quorum primum est *Murucuge* Brasiliensium, è cuius Arboris inciso trunco lacteus effluit humor, qui densatus officium præstat ceræ in obsignandis tabulis. 2. *Araca* dictum Pyrum exiguum, & gratissimi saporis acidi, flaui, rubri, & viridis coloris, singulis anni mensibus prouenieus. 3. *Iracaba* in Maragnana, idest in continenti Indiæ Occidentalis, vbi maximus ille fluuius excurrit Maragnon dictus per tradita à Consaluo Ferrãdo Ouiedo, cuius Arboris folia sunt ferè ficulnea, fructus pyriformes subflaui corticis, cum carne intus sapida, & nutrimentosa. 4. Eiusdem regionis supradictæ *Copouichouassou*, necnon *Oumery* optima pyra, illud longioris, hoc crassioris figuræ. 5. *Palta* Peruanorum Pyrum magnitudine insigne; in Insula D. Dominici substantia illius maturi æmulatur teneritudine butyrum. 6. *Lata* Pyrum Iuineæ orbicularis folijs, fructuquè pyraceo rotundiore, aurei, atque etiam rubentis coloris intus, & foris. 7. *Guanauanum*, seù *Annona* Pyrum, in noua Hispania appellatum *Maniar blanco*, cuius medulla dulcis est, & alba, 8. *Acayaiba*, seù *Acaiaiba*, & *Acayou*. Pyrus est Arbor ligni durissimi, gummi fragrans æstate fundens folijs iuglandis pertinacissimi, odoris aromatici, floribus vmbellatis odoratissimis, fructus oualis, aut etiam rotundi, carne spongiosa, fibrosa, & lenta, cum succo dulci acido adstringente, ex eo Brasilienses vinum exprimunt multum durabile, & multarum virium, 9. *Macuitaiba*, seù *Mocitaiba* Brasiliensium Pyro syluestri, sed magnæ adinstar Quercus similis fructibus tamen paruis præditus in summo, ceù globulis striatis myrobalanorum. 10. *Arasa* Brasiliensis Arbor paruis referta Pyris optimi gustus. 11. *Innominata* Pyrus Brasiliensis syluestri Pyro similis aspectu, & folijs, sed ligno fragili, flore singulari, fructibus paruis admodum, & cylindraceis. 12. *Arbor Sinensis* pinguedinem sebi instar ferens Pyro nostrati simillima in omnibus præterquam in fructu, qui cerasum magnitudine non excedit, cuius caro alba est, quæ decocto fructu liquescit, dein & frigida, mox vt sebum cogitur. 13. Pyrum *Bermudense* eleganti colorum varietate sparsim maculatum. 14. Pyrum Virginianum *Metague Sunaux* impensè rubens omniquaque, 15. *Insulæ Sanctæ Mariæ* Fructus, seù Pyrum quoddam magnum muculentum intus gerens succum, sanum tamen, & virtutis refrigerantis. 16. *Agnacath* in ea Indiæ parte proueniens, quæ sub Terra Laboratoris est versus isthmum Dariem, Pyrus est perpetuifolia, coloris viridissimi, & nitidissimæ superficiei, cuius fructus perpetuò viridis est, etiam maturus, dulci, pinguiquè succo, butyri sapore refertus, qui mansus fortissimos bellatores in castris veneris instruit. Sed si quis Differentiarum omnium, & Generum causas, seù rationes ingeniosè prosequi, & explicare posset is Architrenij Poetæ Metricum Archetypum oculis sibi subijciat, & meditetur ea omnia quæ deficiunt adhuc inexplicita.

In 3. vol. nauigat. Rhamn.

Et Pyrus huic sacrum, tituli dat regula nomen,
Et Pyrus hancquè volæ, plenus denominat orbis,
Et Pyrus hincquè dedit materna angustia nomen,
Et Pyrus Augusto, quæ patrinante vocantur,
Et Pyrus hæc nota est, & filia læta Roberto,
Et Pyrus est huius alius Raptista Ioannes,
Et Pyrus à quouis pretio signata vel oris.

Symphor. Hort. l. 23. cap. 14.

Brumalis sitibunda cibi. durantia ventrem
Sunt Pyra, ventosum non edat illa latus.
Cortamen hæc colat, & fungi cui cura maligni,
Nec pipere, & mulso, melleuè cocta nocent.

Hugo fridæ-nall. de sanit. tuen. l. 2. c. 7.

Pyrorum qualitates, & prærogatiuas Tetrasticho hoc eruditus Germanus ἰατρὸποιητὴς breuissimè compendiauit, sed illorum formas, atque figuras ξύλιτσμος ad viuum expressas, quæ in subsequentibus paginis locantur, dedit.

Pyra

Pyra Angela.

Pyra Lupa, vulgò Bononiæ, ſubflaua, Appiana fortè Cordi.

Pyra Bergomatica, *Bergamotte* vulgò.

Pyra { Carauella, vulgò Rubeſcentia.
Carauella Ferrugineo colore.
Carauella alia Ferrugineo ſubnigro colore.

Pyrum Caſtaneum Immaturum.
Pyrum Caſtaneum Maturum.

Qua ratione Pyrum hoc denominetur Caſtaneum, non eſt tam facile determinare; poſſunt tamen nonnullæ rationabiles adduci coniecturæ denominationis huiuſmodi; prima eſt ſimilitudo Pyralis huiuſce carnis in colore, atque ſoliditate cum carne caſtaneæ maturæ adhuc humentis, & mollis ſtatim ab echino extractæ, in quo ſtatu Virgilius *caſtaneas molles vocauit.* Secunda coniectura poteſt eſſe caſtaninus Pyri huiuſce ſapor, & fortè etiam facilis exiccatio; non auderem dicere ſpeciem hanc Pyri potuiſſe prodire ex inſitione Pyri ſuper caſtaneam Arborem, quià præterquam quod non conſtat fieri poſſe Plantæ Pyri, & Caſtaneæ compræhenſionem, conſtat ex ordinaria regula inſitam plantam Veteris obliuiſci ferè totaliter.

Ecl. 1.

Pyra { Fauarola Albicantia.
Fauarola Albicantia alia.
Fauarola alia.

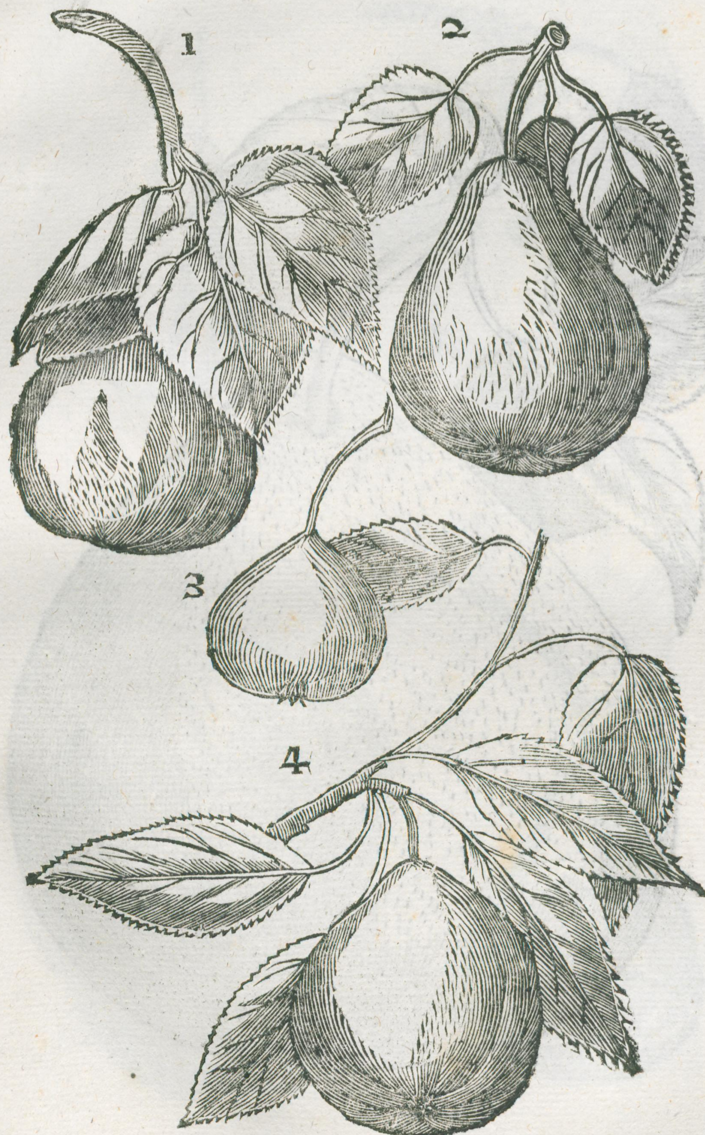
Pyri ſpecies dicta *Pero Figo.*

Pyra Garzignola, ſeù Patauina.

Pyra { 1. Gallica minora, *Francese vulgò*
2. Sementina.
3. Glacialia.
4. Et alia Sementina.

Pyra

Pyrum Gentile Bononiæ dictum Erytrophorum, propter Colorem, &c.

Pyrum Glaciale Hyemale,
Et Pyrum Glaciale *Ghiazzolo* vulgò
Pyra Glaciola,
Et Pyra Cyambruſina.

Plinius lib. 15. cap. 15. Pyrorum meminit, vbi ait Cruſtumina Pyra Guſtu eſſe gratiſſima, dicta à Cruſtumino oppido iuxtà Veios, quæ ex parte rubentia putantur Proxima ijs Falerna à potu ſeù abundãtia ſucci;ſed nomina variant apud varias gentes.

Pyra

Pyra Granella V. Maiora.

Pyra inæqualia, 2. Pyra Hyemalia Spinosa Verdiera.

Pyra Limonia duplicis generis.

Pyra Limonia Maiora.

Implent maximè manum ob ſui craſſitiem; vt vix media parte claudi, & comprimi poſſint. Similia etiam ſunt quibuſdam Pyris Lardarijs maioribus vocatis, quià cum matura ſunt, inſtar adipis, aut Lardi liqueſcunt; A pediculo ad vmbilicum vſque longitudine ſunt 7. digitorum; pediculo verò magno, & craſſo Arbori adhærent. Suauiſſimum habent ſaporem cum maturuerint; & ad Bergomatia in ſapore accedunt. Nonnulli verò Bononienſes hæc pyra vocant *Bugadare*; licèt etiam aliud pyri genus apud Bononienſes eò nomine vocetur.

De

De Pyris Limonijs Minoribus.

Limonia enim hæc à Bononienſibus appellantur. Ea ego voco Limonia minora ad differentiam ſupradictorum, quibus minora ſunt: referunt figuram cuiuſdam Limonis ſpeciei, ſed in ſaporis ſuauitate ſuperantur à maioribus: & hæc cocta meliora ſunt, quàm cruda. Habent neſcio quid ſaporis acidi.

De Pyris Citrijs ad hoc ſuperius genus adhuc ſpecies Pyri maior referri poteſt, quam Pyri Citrij nomine inſignirem, nam Citri apparentem ſpeciem perbellè repræſentat. In reliquis conuenit Pyris Limonijs ſupradictis.

Pyra Iacobeta. Pyra Sucheramanna V. ſimilia Sozobonis, ſeù Socijs bonis. Pyra Auguſtana n. 3.

Pyrum Papale.

Pyra Regalia Ventricoſa, longitudine 4. vnciarum; totidemque latitudine, maculiſq; ſubcaſtaneis viridia.

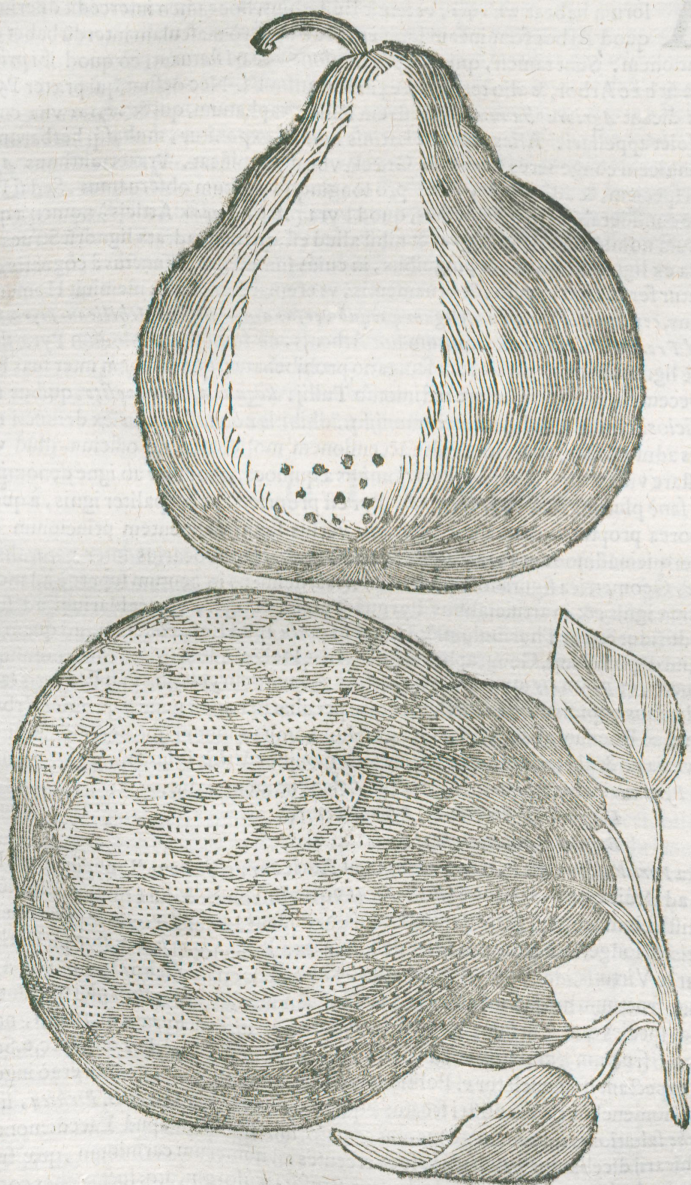
Pyra Gallica rotundiora, ſeù *Pere Franceſe* mediæ magnitudinis.

Pyri Reginæ ſpecies colore flauo.
Pyra Reginæ vulgò dicta.

Pyra Gallica Maiora.
Pyra Gallica alia vibicibus insignita.

ÆQVIVOCA, DENOMINATA, Etymon, & Inſignia.

Ἄπιος ſatiua Pyrus, & eiuſdem Fructus Græcis vniuocè dicitur, quaſi neuter illorum habeat πιότητα, vt ſentit Euſtathius, hoc tamen intercedit diſcrimen, quod Arbor fœmineam ſemper, Fructus verò maſculam interdũ habet denominationem. Sunt tamen, qui ab *Apia* Regione vocari ſtatuant, eo quod ibi prius inuenta ſit hæc Arbor, & alio terrarum exinde tranſmiſſa. Nec deſunt, qui præter Pyrum, ἄπιος dicant *Agrioraphanum*, ſylueſtrem ſcilicet raphanum, qui & ἰσχίας vna cum carica ſolet appellari. Alias autem à Latinis apium exponitur, multaſq; herbarum ſpecies inuicem congeneres (σχίλινον Græcia vocat) ſignificat. Prætermittimus *Apion* fungi ſpeciem, & adiectiuum ἄπιος pro longinquo poſitum obſeruamus. Sed ſi Pyrum latinè conſiderabimus, inueniemus, quod Pyra (Πυρὰ νεκρῶν Atticis) nomen æquiuocat cum nomine Romano *Rogus*, & nihil aliud eſt, quam quadrata lignorũ Strues compoſita ex lignis odoratis, & pinguibus, in cuius ſummitate defunctus à cognatis collocabatur ferali cum lectulo, & ornamentis, vt cremaretur, cuius meminit Homerus inquiens, *centum verò pedibus longam quoquò verſus dimenſi ſunt Achilleam myrmidones apud Troiam*. Lege tamen cautum fuit Athenis, ne ſumptuoſæ nimium Pyræ fierent, vndè lignorum ad id paratorum leuigatio prohibebatur, quam legem inter ſuas Romani Decemuiri receptam tulere teſtimonio Tullij. *Rogum Aſcia ne polito*, quibus ſic inartificioſè constructis lignis, ceremoniſq; adhibitis nonnullis vnus ex defuncti neceſſarijs admota face, auuerſoq; vultu accenſionem moliebatur, ne officium illud volens præſtare videretur. Tot ſunt Pyri nominis æquiuoca, quot ſunt ab igne denominata, quæ ſanè plurima ſunt Πῦρ, υρὸς, τὸ. Pyr eſt propriè, & principaliter ignis, à quo *Pyra* Arborea propter acuminatam figuram verſus ſuum deſinentem principium dicta fuere; quemadmodum *Pyrois* ſtella Martis; *Pyritis* lapis focarius inter naturalia. *Pyramis* Geometrica figura ſolida è latâ inferius, deſinens in acutum ſupernè ad modum flammæ ignis; & in artificialibus Pyrgus Turris, & *Pyria* Vas caldarium ad ſudores ciendos, aut etiam Thuribulum; & Diana *Pyronia* apud Lernæos culta, ad quam ignem Argiui deportabant. Geographi plurimis terræ locis eandem originem denominationis tribuere, vt *Pyrenæis* montibus (ita dictis à *Pyrene* Bebrycis filia in ipſis à feris laniata) & pluribus oppidis *Pyrrhà* dicti, inter quæ peculiariter adeſt nunc *Pyri* mons Vrbs Germaniæ ad Rhenum alias *Spira*. Geographos comitati ſunt in hoc denominandi more res varias, & alij; nam Romæ vnam ex Regionibus Vrbis illius Dominæ gentium partem *Pyrum* vocabant, quam Martialis incolens ſic memorauit.

Longum eſt ſi velit ad Pyrum venire,
Et ſcalis habito tribus.

Ita *Pyri Vallem*, ſeù *Pyretum* denominat Adricomius Vallem Raphaim iuxtà Ieruſalem ad Occidentem, & hanc *Syluam fletus* vocat Ioſephus; & iure quidem meritò; nam Philiſthæis maximam fletus exhibuit cauſam, ibidem à Dauid cœlitus adiuto bis proſtratis, & longe, latèq; fugatis. Inter denominata à Pyro, reperitur & Pyrola Herba vulnerariæ Virtutis, ideſt agglutinantis, quæ ab aliquibus etiam dicitur Limonium à ſimilitudine fructuum horum in folijs; de qua Cluſius, Fuchſius, alijq; Botanici tractant. Adeſt quoq; ſpecies quædam Fungi marini Zoophyti, quæ dicitur Pyrum marinum, nam huiuſmodi fructum æmulatur, vt eſt videre in Aldrou. noſtro l.4. de Zoophy. c.6. Sed aliæ nos expectant nomenclaturæ. Politicos hicq; Legumlatores, exercendi ergò ingenium, circa nomenclaturarum noſtri fructus æquiuoca patienter audiamus; *Pirhica*, ſiue *Pyrhiche* ſaltationis quoddam genus erat armatorum Iuuenum apud Lacedemones, qui pyrhicarij dicebantur gymnaſticè ſe exercentes ad numerum carminum, quæ frequentibus *pyrhichijs* conſtantia præcinebantur, ictuſq; iaculorum, atq; luctationes corporum componebant, de quibus Plato intelligebat ſic ſcribens in ſuis legibus, *ſed Gymnaſtica rurſus eſt duplex ſaltatio, & luctatio, ſaltatio quoq; alia Muſæ verba imitatur magnificentiam ipſius, libertatemq; obſeruans*. Non multum hinc abeſt referre cauſam denomina-

tio-

Lib. 18. Il.

Nardus in li.6. Lucretij de natu. rer. p.618.

Homer. Iliad. n.

Athen. l. 5. Meurſ. l. 5. pag. 194.
Plato in Tim. ap. Herodotum.
Plin. l. 3. c. 3. & l.4. c. 5.
Ptolom. G. l. 2. tab. 1. Europæ, & l. 2. t. 9. Eur. & l. 5. t. 1. Aſiæ
Lib. 1. epig. 95.

Adric. num. 238. & in deſc. Vrbis Hieruſ.
Lib. 7. de legibus.

A tionis ludi cuiusdam, qui à pueris apud Argiuos practicabatur dum per iocum in quodam festo salientes, atq; psallentes *Pyra* syluatica iactu decutiebant, vndè ij dicebantur βαλλαχράδες, idest *Pyrorum* syluestrium, quæ ἀχράδος nomine insigniuntur, proiectores. Denominationes, aut symbolicæ, aut æquiuocæ quæque sint indiuiduæ virorum, mulierumuè cōsultò omittuntur, ne nimis diuagemur extrà rem minimè necessariam, & in sola hominum voluntate chimericè fundatam, aut *Pyrami* Thisbes Amasij, quod & fuit Cognomen Christophori *Pyrami* Geographi peritissimi, & etiam ex Boethio significat terminum rotundum acutum sic appellatum à forma *Pyri*, flammeam æmulantis effigiem. *Pyrasi* militis Troiani ab Aiace interempti, &c. nomina fuere; nec est immorandum in peruestigatione cognominum à *Pyris* varias in familias deductorum, quemadmodum fuit Prosapia Sanctissimi Sixti Quinti P. O. M. de *Perettis* dicti, cum *Pyro* in insigni inter leonis anteriores vngues montibus ex altis marchiæ, atq; sub Religionis sydere felici: à qua denominatione non distat Gens *Piratia* Bononiensis Castri. Gaudet quoq; Florentia per quam nobili *Perutiorum* familia, cuius gentilis tessera tria Pyra aurea in glauco parmulæ læuore continet, in signum humanitatis qua semper excelluit B hæc gens; quod phrenoschema gentilitium pariter esse Stukeleyorum in Regno magnę Britanniæ testatur P. Petrasancta; Pyrorum quoq; familiam in Gallia floruisse testatur Vulteius ad Iacobum Pyrum Burdigalensem habens.

In l.tess.gētil.pag.513

Si Galli vires, mihi si data vena Poetæ
Ausonij, patriæ, gemmaque, luxque tuæ.
Æterno canerem victurum carmine nomen,
Deque PYRO per me mentio clara foret.
Posse placere diù despero, aut viuere, sed tu
Vines tunc nostrum cum Pyra perdet opus.

Io. Vulteius lib.4. epigr. n. 82.

CVLTVRA.

C LApidosæ Telluris duritiem, & ariditatem à Pyrorum genere sustineri non posse, optimè scimus, nam illud aquosis, & vberibus gaudet locis, terramq; cribratam, & lætamine imbutam desiderat, ipsam verò vidimus Plantam solummodò ritè satam, excultam, insitam felicissimè crescere, non tam ex viuiradicibus pullis, vel stolonibus auulsis, quàm ex insitione super syluestrem Pyrum, Malum, Fraxinum, Amygdalum, Spinam, Ornum, Cydonium, Castaneam, Mespilum, Malumpunicum, &c. Pyra certissimum est, quod nō omnia eodem tempore seruntur, sed aliqua mense Martio in frigidis locis, in calidis autem nouembri, iuxta Palladium, quoniam non eodem tempore florent; Quæ specie oblongiora, aut magis rotunda sunt à Virgiliarum occasu ad Brumam vsque commodè seri possunt, ex Plinio, reliqua verò genera Hyeme melius media ab occasu Sagittæ, & Subsolanum, aut Septentrionem spectantia. Pyri tamen plantas probè radicatas scrobes optimè subactæ recipiant, Nouembri mense fortè melius, quàm alio tempore, debentq; nouenorum pedum in distantia collocari, nè ramorum amplitudo propriæ, atque propinquæ officiat Arbori grandiori facto, tabemq; & vermiculationes ibidem inducat; quem morbum latentem dignoscere, & palam haberi docuere aues, quæ rostro corticis pulsantes superficiem cauam lignositatem in-D tus resonantem ostendunt: Plantata pyrus, cum adoleuerit, altè ablaqueandam Geoponici docent, cui truncus radicum fissus, & cuneum tædæ pineæ in radice recipiens, salubritatem à terra cinere parumper mista hauriens perpetuò impartitur generosam germinationem, atque fructuositatem. Sociabilissimam esse Arborem Pyri, non vna, sed plures euidentiæ demonstrant, & ni obstaret vmbra nimis vasta ramorum, & artuum illius ingentium, qui amplissima frondea veste vitalem Solis lucem proximis adimunt minoribus plantis plurimas ipsa felicitaret plantas, vicissimq; felicitaretur à socijs ijsdem; terra namq; vbi Pyrus syluestris sponte nascitur, vineis aptissima, & frugifera ostenditur. Si tempestiua item Pyrus domestica Salici inseratur, fructum serotinum, vt adoptiuæ tunc matri morem gerat, quantum possibile est, profert, quemadmodum testatur Io. Baptista Porta; quinimmò ex traditis à Ionstono Scriptore nuperrimo habetur Pyrum insitam, varias sese effingere, & immutare in species solere; nam fructus Mo-

Constantin. Cæs. de agri. l. 10. c. 22. & 23.
Ex Diophane.
Palladius in martio.
Li. 17. c. 18.
Conrhad. Heresb. l. 2.
Const. l. 10. c. 3.
Plin. l. 17. c. 12. & cap. 24.
Collumella de re rust. l. 5. c. 10. & lit. de Arb. cap. 24.
Palladius.
Porta mag. nat. l. 3. c. 9. & 10. & 15.

Ionstonius l. 1. artic. 7. *Morapora* dictus prouenit ex Pyro super morum insita, vndè Pyrum prodit in pulpa coccinea, & per totum egregiè rubens; eodem pacto *Pomapora* fructus nil aliud est, quàm Pyri, & mali in vnum veluti conflatum Pomum naturæ Malinæ, atque Pyralis apud Batauos pluries obseruatum; itaut si quis Pyrum Proteum Arboreum appellaret, poeticè quidem loqueretur, sed non omninò fabulosè; & quid ni poterimus nos vnum admirabilissimũ certè proponere perpendendum curiosioribus doctis inuentum in Arbore Pyri, quo illud idem attributũ reale esse hanc scilicet Arborẽ Arborũ Proteũ dici posse fit manifestum? & quomodò clarius haberi potest Pyrum Animalium quoq; formas subire, dum Hædinam formalem induit intrinsecus pellem, & ceù subuculam sibi texit, & condit ex eâdem pelle in eo statu, in quo proxima Chirothecarum materies ab Alutario remissa videtur esse, & vt sunt pelles vulgò dictæ *Camozzate*, voce ex græco deducta χάμαι ὄζω *parum oleo*, mollissimæ, subtiles, pallidi coloris ad subluteum tendentis? En exemplum huiusmodi pellis inuentæ in Arbore Pyri à præclarissimo nostro Aldrouando, quam ipse in suo Cimeliarchio recõditam, cum innumeris alijs speciosissimis rebus sub numero 627. reliquit, cuius nullam aliam potui mentionem, aut historiam reperire inter illius scripta, quæ maiori qua potui diligentia nõ semel volui, atq; reuolui.

Ex lib. inscripto plico dell'Arte del tingere. lib. 3. cap. 1.

En, inquam, exemplum effectus purè naturalis quàm maximè admirandi, cui simile quodpiam in Arbore quadam Pyri, quæ in Horto rurali ob senectam perierat ego iam à 35. circiter annis casualiter obseruaui in parte crassioris brachij eiusdem Arboris super terram ibi relicta, & semiputrida, hoc est dissolubili effecta, itaut citrà omnem dubietatem credam effectum huiusmodi potuisse à causa quadam proxima, & symbolica prodire, quæ relationem conseruarit arctam inter substantiam nutrientem, atq; nutritam, cum huius faciliori conuertibilitate, & validiori assimilatrice facultate vegetantis Arboris Animæ, nempè si Arbor Pyri lætamine caprinarum pellium impinguata fuerit, quemadmodum acciderat in loco meæ obseruationis prætactæ, quia solitum ibidem antea fuerat; oues ex morbo mortuas ab opilione simul cum pellibus clam sepeliri. Possumus ergò id repetere, quod in huius voluminis exordio asseruimus, Arbores scilicet Animantum in genere sensibilitatis vltimo in confinio, exclusiuè tamen, locari posse, quandoquidem

Io. Bap. Porta mag. nat. l. 2 de nouarum plãtarum productione.

PYRI CORTEX INTERIOR MEMBRANACEVS. EX CIMELIARCHIO ALDR. 627

de secr. Hor. l. 3. c. 5.

Infima supremi tangunt suprema secundi.
His virtus similis semper inesse solet.

Pallad. lib. 14. de insit. & in Augusto lib. 9. tit. 6.

Quod si lapidosa terra ex Mizaldi obseruationibus lapidosos parit in Pyro fructus, è contrà erit in mollissima, & pinguissima terra, vt Arbor eadem partes mollissimas aliquas possit concipere: Sed præceptorum Palladij Rutilij illustris de re rustica scriptoris haud immemores esse debemus, qui de Pyrorum insitione etiam Augustana metricis monimentis infracripta consignauit.

Germine cana Pyrus niueos haud inuida flores
Commodat, & varium nectit amore nemus
Nunc capit hirsutis horrenda sororibus arma,
Et docet indomitas ponere tela Pyros.
Nunc teretem pingui producit acumine Malum,
Fraxineasque nouo flectit honore manus.
Phyllida quin etiam grandi mitescere fructu
Instituens duræ dat sua membra cuti.
Et steriles Pinos, & inertem fœtibus Ornum
Dotat, & ignotum cogit amore decus.

Hu-

A

Huius & immissi vertère cydonia rami,
Pomaquè confusus blanda creauit odor.
Castaneæ septos aspro velamine fœtus
Exuit, & placido pondere mutat onus,
Mespilaq; exarmat pugnacibus horrida membris,
Malaq; tranquillo cortice vota premit
Creditur in Lybicis sua germina nectere ramis,
Lætaq; puniceo posse decòre frui.

Verùm non sat est coluisse ferro subdiali Pyrum Arborem pro illius fructus acquisitione, atque auctione cæterum auxilijs, sed oportet fructum ipsum possessum inter ædes priuatas pacificè colere pro illius conseruatione, alioquin frustraneus redditur finis deliciosæ degustationis intentus à principio productionis eiusdem fructus, nam vt aptissimè cecinit Musa Nasonis.

Io. Baptista Porta mag. nat. lib. 3. cap. 11.

Non minor est virtus, quam quærere, parta tueri.
Casus inest illic, hîc erit artis opus.

Ouid. 2. de Arte am.

B Non modicum erit ergò Artis opus Pyra primò colligere suaptè natura conseruabiliora, quæ matura sint satis, non autem nimis, die placida, atq; serena, decrescente luna, & in postrema illius quadratura, vigente quã maximè solis calore circa meridiẽ, immo secundũ aliquos intẽpesta nocte, absente luna, omniq; cruditate semota, radicalisq; marcoris, absq; suspicione, eaq; vel singula folijs ficulneis, sed non cadiuis obuoluta cistis vitilibus recondantur, vel creta figuli circumlita; vel in vasis fictilibus picatis inuersis inter Scobes obruta; singulis Pyris secundùm aliquorum sententiam intra totidem fictilia vasa operculata, & picata benè clausis, & in vase magno iterum simul repositis; aliqui non defuere, nec desunt etiamnum qui facilius, & fortasse felicius seruare Pyra modò sequẽti contendũt, magnis scilicet in capsis, seù abacis abiegnis in loco calido, & sicco collocatis, pyra reponentes, quorum plura strata inter lignearum scobium siccissimarum puluinaria alternatim componentes, ea sic ab omni tuta aere, corruptiuaq; quacunque humiditate, per integrum, & amplius annum pulcherrima, sapidissima, & innocua perennant. Veritati huic non parum profuturas Historias esse cum mihi persuadeam C nonnullis Pyrorum ad tempora relatis accidentibus rubricam proximè instruemus, cognitis tamen primum, & depulsis, seù mitigatis breuissimè eiusdem Arboris morbis. Itaut Maronis elegantissimi Iambici omninò verificentur.

Porta mag. nat. l. 4. c. 4.
Plin. lib. 15 cap. 17.
I. Ba. Porta in Oecon. l. 4. m. n. c. 4.
Id. Porta mag. nat. l. 4. c. 13.
Anton. Mizal. de secr. Hor. l. 3. c. 5.

Hortus salubreis prebet corpori cibos:
Variosquè cultus sæpè cultori præfert, &c.

Et post non nulla

Oblectat Hortus, auocat, pascit, tenet:
Animoquè mœsto demit languores graueis,
Membris vigorem reddit, visus capit:
Refert labori pleniorem gratiam;
Tribuit colenti multiforme gaudium.

Virg. in Hort.

MORBI, REMEDIA.

D EST Morbus quidam nimia fœcunditas, quæ fructus minores, minusquè sapidos, immò deformes efficit, Arboremquè ipsam perdit, quæ vrgente, ac iniquo pondere pressa cadit, atque disrumpitur. Quare succurrendum Arbori est quantocyus, illiusquè rami plus iusto grauiores subleuari debent validis sudibus, atque fulciri; doctissima Iani Pannonij Musa, quod Geoponici omnes præcepere suauissimè nobis insinuat, Arborem ipsam loquentem dum introducit.

Ianus Pannon Quinquecclesiensis Episc. l. 1. eleg. 2.

Illa ego, quæ recto cœlum modò vertice adibam
Arbor: humum paruis verro cacuminibus.
Nec me externa grauant alienæ pondera molis:
Sed premor infelix fœtibus ipsa meis,
Euertère alias cum sæuis fulmina flabris
Fertilitas nobis exitiosa fuit, &c.

Et post multos versus concludit.

Ergò aliquod miseris fulcimen subijce ramis,
Forte quod hinc carpas cum remeabis: erit.
Sic leue quod portas sit onus: sic ipse tuorum
Nil vnquam possis de pietate queri.

E

Et sicuti quandam redolet impietatem Arbores ægras, & præsertim Pyros non curare, ità crudelitatis, & amentiæ quoque effectus est Pyra decerpere acerba, aut flores eiusdem Arboris diuellere, nam nihil denuò renascitur eodem scilicet anno, nec deperditum instauratur, quòd prægnationis idem habere non potest, vt enim mulieres habent ad partum dies certos, sic Arbores, & fruges, quemadmodum discurrebat M. Varro; Quod Pyri Arbores ab austrinis flatibus noxijs, atq; ferè pestilentibus valdè lædantur, ijsque flantibus flores non solùm irreparabiliter amittant, & fructus tenellos, sed vermes putredinis auctores concipiant non parum dolendum est, sed his occurrere malis impossibilitatem quandam inuoluit; quare particularibus saltem morbosis causis incumbendum est seriò, vt citò exterminentur. Pyri ergò dum florescunt si ægrotare cernantur curandæ sunt fœce vini veteris radicibus affusa, & per 15. dies reiterata, vt inde Planta vigorem veluti assumat, atque retentricem facultatem adauctam sentiat; quę medicatio floridam non solùm in Arbore inducit temperiem, sed fructuosam simul & dulcem prolificationem felicitat. Iunio specialiter, & Iulio mensibus docet Palladius Pyrorum fructus qui Arborẽ plus iusto onerabunt esse interlegendos, & ex ijs vitiosiores quicunque, vt succus qui malè feriatè impenditur ad meliores vertatur; dulcia porrò vt efficerentur Pyra, fęcundæq; redderentur illorũ Arbores Constantinus Cæsar hoc pacto procedebat, videlicet vt truncus Arboris ad terram perforaretur cuneusquè querneus, vel fageus foramini immit teretur; Et ad præseruationem ab ipsa verminatione tandem Pyrorum radices Plin. docebat felle bubulo illiniri, & Pharmaceuticum videbatur proficuum proferre instrumentum Geoponicis familiare, & expertum; Hunc morbum verminationis, cui non parum subijcitur Pyrus, si quis contorsionem diceret, & metaphoricum dolorem existimaret in errore minimè versaretur, quia effectus ille distorsionis in Arboreis truncis verminosis apparet, qui in parturientibus mulieribus obseruatur, dũ membra omnia præ dolore contorquentur ad, exclusionem fœtus, quam totis viribus moliri debẽt patientes; Sed memorabiles circa Pyra successus recenseantur.

F

G

M. Varro li. 1. de re ru. cap. 14.

Id. Caton. 131.

Constant. l. 10. c. 23

Pallad. in Iulio.

Ruell. l. 1. de nat. stir. c. 114.

Theophr. l. 4. H. p. c. 16.

Nonius.

HISTORICA.

Poetarum lectionem, quæ plurimum affert oblectamenti, necessariam in Republica, vt illius custodes animo vegetiores fiant ad labores regiminis perferendos Plato edixit, quià obscœnos tantum à Republica alienos voluit, vtpotè noxios, cuius causam censuit Seneca non aliam afferri posse, quam quià vniuersæ vitæ rectè formandæ rationem optimi tantum Poetæ monstrant; vndè ij accipiendi sunt, vel tanquam Historici, vel tanquam Ethici iucundissimi, suauissimi; neq; de pudicis & sapientibus Poetis intellexisse credendus est Imperator in lib. 10. Codicis, dum Poetas ipsos priuilegijs priuatos pronunciauit: *Poetæ nulla immunitatis prærogatiua iuuantur*, nã in Institutionibus se declarauerat egregios tantum, & sublimes in vnaquaq; natione verorum Poetarum nomine dignos esse; magnam propterea fatebimur inter veram Poesim, atq; Historiam verissimam cadere affinitatem, cum nonnisi veris à Poetis Historicarum eruditionum prodeant monumenta. Laertem Vlyssis Patrem Hortorum culturâ maximè delectatum fuisse, eumq; singula Pyrorum genera eidem Vlyssi haud perperam indicasse Historica veritate mediante, atq; Poetica, testatus est Homerus; tantam non fuisset Vlysses idem fortassis assecutus prudentiam, atq; fortitudinem ni primam Arborum disciplinam, & Philosophiam à Patre apprehendisset; vndè Vlyssis ab Hoste tantam formidante Virtutem Patria eadem Terra diris addicta fuit.

H

Et terram altricem sæui execramur Vlyssis.

Pyrus Arbor, quæ montosa libenter subit ex Plinio, & ex Theophrasto feruidas, nimis despicit Regiones, vti est Ægyptus, neq; omnibus in locis æquè benè resecari se permittit ad fructificationem, vt de Pyro Phocide Chij referunt, quæ diminuta melior euadebat; nam hæc Arborum æquè durescit vbiq; atque spinas omnibus quidem locis, secundum tradita

L. 2. de Rep. lib. 3. & 10

De vitæ trã quil. lib. 1. epist. 5.

Lege 3. tit. 52. de prof. & med.

Instit. tit. 2. de iure nat. g. &c. sed ius.

Virgil. Æn. lib. 3.

L. 16. c. 26.

Theop. l. 2. H. pl. c. 4. & l. 3. c. 10. & l. 2. c. 20.

A tradita ab Auctoribus geoponicæ disciplinæ plantari potest, & præsertim à Lonicero, sed tamen Patrias aliquas à se peculiariter adamatas habet, vbì felicissimè nō solum crescit, sed habitantibus omnia quodammodò fieri, velutì Arboreus quidam Proteus, atq; Vertumnus, desiderat, vt apud Tirynthios ex Æliano intelligimus, & circà Bosphorum Cimmerium in Panticapeo Vrbe vbi omnium laudatissimæ istæ fuere semper Arbores mirè crescentes, atq; multipliciter fructificantes. Apud Calabros quoq; antiquitus æstimabantur non parum Pyra vbi Hortorum studiosissimi, & fructicolæ illi conuiuis suis, & hospitibus nō vno præparatos modo, diuersarumq; specierum pro varijs gustus blandimentis fructus apponebant, & si qui superfuissent mensis illis volebant hospites eosdem, & conuiuas onerari, quibus si recusassent munera, succensebant, fructusque despectos porcis, recusantium ad ignominiam, objiciebant; vndè Horatius huiusmodi morem clarissimè scriptum reliquit.

Lib. 3.

Plin. l. 16. c. 32.

Non quo more pyris vesci Calaber iubet Hospes,
Tu me fecisti locupletem, vescere sodes.
B *Iam satis est; at tu quantum vis tolle benigne:*
Non inuisa feres pueris munuscula paruis.
Tam teneor dono, quàm si dimittar onustus.

Li. 1. Epist. ad Mæcen.

Humanos fructus Ferinos facere nil aliud est quàm humanitatem inhumanè ferire; clarissimè quidem demonstrat pyri symbolicam Humanitatē Historicus quidam euentus relatus à clarissimo, & doctissimo Scaligero; is testatur in Vasconia Pyrum se vidisse, quod Humanam tam adamussim referebat faciem, & caput, vt pro capite verè humano in Pyrum mutato fuerit à Pastoribus ad loci illius Regulum allatum; Pyrum in summa belluinum non esse fructum satis apertè declarat astuta Vulpes, quæ Pyrum renuit, nec illud admittit inter cibaria, non quia non edere possit fructus, sed quia carnes auidissimè auet.

In exercit.

Astuta ingenuum Vulpes imitata Leonem.

Horat. l. 2. Sermonum.

Hæcque magna difficultas comestionis Pyri in ipsa vulpe abijt in Prouerbium Poetico insignitum Plauti modulo.

Tam facile vinces, quam Pyrum vulpes comest.

In Mustellaria.

C Cum autem ad Historiam non minus quàm ad cibariam pertineat rem formicarum prælium relatum à Pio secundo Pontifice Maximo, quod ob possessionem arida Pyri pastus causa in Agro Bononiensi admirabiliter successit ad continuationem historicæ narrationis Pyrorum, Vsus earundem fructuum in cibis rationabiliter venit exarandus.

De Europa cap. 53.

VSVS IN CIBIS.

ADeò gratificari stomacho iam experimur Pyra meliora sapido, suaueolenti, solidiusculoq; succo, quem præbent, siticulosis præcipuè, atque famelicis, vt à voluptate nunquam dissociata videantur, iuxta Silij descriptionem

Altera Achemenium spirabat vertice odorem
Ambrosias diffusa comas, & veste refulgens,
D *Ostrum qua fuluo tyrium suffuderat auro.*

Lib. 5. belli pun.

Pyra condimentorum capacia quamplurium, quibus plurimos nobilissimos quoq; fructus superat, arctam cum ventriculo relationem conseruant; ex eruditissimi Germani sententia, sic canentis

Sed ratione tibi vis est noscenda Pyrorum,
Quæ pomis stomacho sunt magis apta tuo.

T. Harchius

Eadem Pyra secundum Galeni sententiam quintuplici prędita sapore noscuntur, alia enim sunt austera tantum, vel acerba; alia acida; alia dulcia, alia mixta, & composita; alia tandem aquea, & insipida. Balthassar Pisanellus med. Bonon. haud inglorius de re cibaria tractans, Pyra docet esse frigida in primo, & sicca in secundo gradu, & quæ dulciora sunt, temperatiore quoque temperamento fruuntur, habentquè semper vt stomacho benignè conferant, illius appetentiam excitando, excrementa deorsum propulsando, & præcipuè cocta cum saccharo, quibus vinum superbibatur; syluestria è cno-

Lib. 2. de Alim. facult.

De nat. cib.

Pag. 347. & 281. *Ælian.l.*3. *Alex.ab Al. D.G.lib.*3. *cap.* 11. *Lib.* 3. *in Febr.t.*24. *Porta mag. na.l.*4.*c.*10

è contrà Pyra fugienda sunt tanquam incicurabili sapore, austeritate semper nocua, & præsertim ieiuno ventriculo, vndè illud Castoris Durantis monitum; *si ieiunus edat pyra lædunt*, nam recrudescere faciunt omnem in corpore chymum, cui occurrunt, & in quem agant; longissimaq; assuefactione vix tolerabilia credi possunt, quamuis Argæi, atque Tirynthij ijs solis victitasse perhibeantur, quià Venerem, & genituram valde debilitant; qua ratione ductus Palladius liquamen de Pyris Castimoniale composuit, quod fit maturissimis pyris cum sale calcatis integris, quorum carnibus resolutis, & conditis intra vasa fictilia illa post tres menses suspensa iucundi saporis, & albidi coloris substantiam fundunt. Illa tamen Pyra vndequaque probanda videntur in cibis, quæ Sapa ipsa condit, & præcipuè Tarentina, Mustea, & Cucurbitina, secundùm Catonem, atque Antiana, & Semenzina Varronis, quià Pyrorum hoc modò delentur vestigia quæcunque difficultatis, concoctionis, distributionisquè alimentariæ, quem blandum, & benignum effectum præstat quoque vinum dulce in quo pyra coquantur, cuius nos certiores fecit Palladius. Edulium fortè melius, atque suauius, non pro bellarijs secundæ, sed pro gratissimo intinctu ciborum omnium primæ mensæ, ex pyris præcipuè sementinis depilatis, & exenteratis, & vsque ad illarum dissolutionem decoctis in sapa nos Bononienses paramus, quod Saporem, quasi Sapyreum dicimus. Ex ijsdem pyris siccis rusticum fit opsonium hoc pacto, secundum Columellam, accipiuntur in æstate media dulcissima Pyra, & in duas, vel tres partes arundine, vel osseo cultello (nam ferrum oportet vitare, vtpote relinquere valens stipticitatem aliquam attactu mediante) diuisa ad solem ponuntur, donec arescant, nullo negotio seruanda, quæ pro pulmentario cedunt, eaquè apud nos Bononienses *Caponum* nomine indigitantur, ex eo forsan quià facillimè capiuntur in cibis, vel manibus præhenduntur, vel quià possint capere omnem artificiosiorem etiam condituram. Pyra tandem nobis suppeditare possunt vinum, & acetum, ne quid illis desit ad integram nutribilitatem, extracta secundum Artem à Palladio edoctam, sic enim infit ille *Vinum de Pyris fit, si contusa, & sacco rarissimo condita ponderibus comprimantur, aut prælo; hyeme durat, sed prima acescit æstate. Acetum sic fit de Pyris, pyra syluestria, vel asperi generis matura in cumulo reseruantur per triduum, deindè mittuntur in vasculo, cui fontana, aut pluuialis aqua miscetur, & opertum vas per* 30. *dies relinquitur, & subinde quantum sublatum fuerit aceti ad vsum, tantum redditur aquæ ad præparationem*. Nouisse tamen velim Pyrorum comestores parcè illis esse vescendum, & dulcibus tantum, coctisquè, atque mediocribus in duritie, & soliditate substantiæ, qualia sunt secundum celsum Crustumina, vel Meuiana, & Tarentina, & Signina, quæ facile solubilia sunt

*Columella l.*12.*c.*14.

*Pallad.in Febr.hoc est in l.*3. *de re rust.tit.*24.

VIRES IN MEDICINA.

Franc.Mar. Grapal. de parti.ædiū. L 3.*ff.ad leg. Cornel. de sic.& venef. Ruell.l.*1. *de nat stirp c.*115. *Platina l.*2. *de Hon.volupt.& val. Ex Albert. Const.l.*6.*c.*17.& *l.*7.*c.*8.

Pyrorum ope magna effici posse in Medicina neminem latere posse arbitrarer, qui vnam tantùm illorum virtutem alexipharmacam nosset; fructu namq; & folijs, & ligno, præsertim radicum, vis inest mira, qua hæc fungis, & boletis incocta virorem omnem ab ijsdem adimunt, illosq; securos reddunt. Et qui Buprestim hauserint, pyro comesto cuiuscunque generis, conualescere possunt, & à veneno, à quo tantopere abhorrent Leges liberari; Pyrorum exiccans qualitas prima vnà cum moderata frigiditate in substantia, quæ secundas propter qualitates alexiteria est, vulnerarios declarat eosdem fructus, ex obseruatione quoque Galenica; eorundem præterea non simplex naturalitas facit, vt ex illis Fotio duritias molliat, Cataplasma discutiat, Dilutum fluxiones sistat; Pyri folia, & rami adstringunt; Ligni cinis, qui contra fungorum strangulationes validissimus est calorē in se retinet. Semen fructuum, quià cum melle tritum, ac ieiunis traditum dolorem iecoris submouet, temperatissimum est anodynum; Tota tamē Arbor in vniuersum stipticam cōseruat naturam, vt ex doctrina Dioscoridis habemus, & quidquid ex ipsa medicè cōponitur illud adstringentē possidet facultatē, ita vt illius sola radix à muliere pregnante delata abortus prohibeat, immò, vt aliqui volunt, in lecto parturientis abscondita, partum remoratur. Ideòq; Vinum ex Pyris medicatum, ex illisq; in specie, quæ Apia dicuntur, *Apites* dictum, secundum tradita à Constantino Cæsare, aluum adstringit leniter, & quo plus distabit ab acerbo, atque austero

eò

A eo minus semper adstringet, verum sub maiore quoq; dulcedine constrictionem aliqualem congenitam habebit; fructuum quinimmò maturiorum, imo & dulciorum Liquamentum castimoniale dici promeretur contrà venerem haud ingratè efficax; & quod omnium pyrorum acerbissimum est, nimirum syluestre, ijs est præditum folijs, quæ in acetum coniecta ipsum acerbissimum reddunt; non temerè tamen vsurpandum propter colicæ passionis inductionem cuilibet scire interest. De qua re Georgius Pictorius sic scribebat.

Ruell. l. 1. cap. 114.
Constant. Lib. 8. c. 35.

Et vacuum ventum astringunt modò pyra, repletum
Soluunt, Iliacam sed peperisse valent.

In Pantopolio.

Adsunt quædam alia in pyris pro medicina, quæ valde digna notatu esse existimamus, vt grana in illis existentia, quæ habent à natura, propter ingenitam, & occultam quandam, vim pneumonica esse, & vitijs pulmonis mederi, quod viscus à tabe, & fracciditate præseruant; renibus tamen non ita sunt amica, nec illis exhibenda vnquam erunt, qui lithiasi sint obnoxij; Illa quoque proprietas Pyri syluestris subsidendi, & fundum vasis petendi in musto, cui aqua fuerit admista, analogiam quandam cum Pomo vuæ, & B Vino videtur habere; At vires adhuc inexploratæ ad nobilia vocant experimenta, nec non artificiosas expectant exercitationes.

Symphor. Hort. l. 23. c. 17.

VSVS VARII.

Pyrus, & maximè syluestris, hoc est Pyraster lignum dat ad plura vtilissimum, vtpotè durissimum, æqualiterque læuigabile, vndè ad instrumenta œconomica, ciuilisque vitæ leniter traducendæ fabrefacienda facit; ex illo Disci, Tabellæq; lusoriæ non solum fiunt, sed Sutoriæ quoque, quæ ferrum non retundentes, sed potius acuentes ipsæ minimè scinduntur; Pyro non modicum debent Aldrouandi Opera Omnia innumeris rerum naturalium figuris æternitati consecrata, nam ligno Pyri syluestris excisa sunt, & impressa papyro quæque in illis delineata repræsentantur. C Nullum est Lignum quod Abacarijs melius inseruire possit pro ligni pretiosissimi Ebeni substituto, quam lignum Pyrastri, quod colorem atratum, atque læuigationem admittens, & retinens insigniter Indorum lignis nobilitatem suffurari perbellè videtur; Ex hoc Ligno Coronamenta plana, seù Coronices Dolari, seù Scalptili Artificio egregiè cōponi possunt; ex eodem tornantur affabrè Columnæ in Architectonicis Musæolis Dædaleo Arculariorum opificum magisterio concinnatæ; Lignosam suam habet carnem hæc Arbor homogeneam, quæ venas, & neruos sibi adeò identificatos gerit, vt illis carere omninò videatur, æquè fortis vbique viuaci colore prædita, & subrubro, vulnerisque patiens, cuius est immemor, vt nusquam appareat. Subtilissimæ namquè rimæ, striæquè à cultro scalpente inductæ, & effectæ non interciduntur, hebetanturuè de facili, dum fortiter comprimuntur, asperiusuè tractantur: in his Mystica, & Moralia non obscurè vt legantur Rubrica sequens admonebit.

Ruell. lib. 1. de nat. st. c. 115.

D MYSTICA, MORALIA.

Pyramidem aptius, quàm alias figuras Pyrum repræsentare, si oculis credendum, non est quod ambigatur. Quam effigiem cum exprimant flammæ, quæ in ima sui parte latiores, in acuminatum posteà desinunt fastigium, hinc factum fuit, vt Pyrum à Pyr, quod tum Græcè, tum (vt aiunt) primæua lingua ignem designabat, denominaretur. Illud itaque Pyramidis nomine in præsentiarum, tametsi figuratè, appellare non erit absre. Quicquid arcanæ propterea, moralisque cognitionis circa propositum subiectum in votis est exponendum, allegoricæ huic Pyramidi pro voto appendere licebit. Vtilissimum quidem, nam per istius nouæ Pyramidis Basim rerum humanarum deiectionem, & obscuritatem intelligere possumus, vt & sur-

ſum ad illius cacumen, quod eſt acutum ſcandendo, inſtruamur, quod per mentis acumen ad Diuinarum rerum cognitionem deuenire debemus, & vt exinde vera vitæ felicitas deſignetur; nam clariſſimè patet non omnem vitam eſſe felicem, ſed illam tantummodò, quàm à multis huius Mundi negotijs ſe paulatim ad vnum colligentem, atque ad Deum, tanquam ad Apicem ſummum ſuas quaſcunq; dirigentem actiones, Morum Probitas inculpata fatetur, non ſecus ac in Pyro ab ima parte diffuſa ad ſuperiorem acuminatam deuenitur, & vt in Pyramidali numero, qui Pyrum ſignificare, propter figuram non malè poteſt, à multis tenditur ad vnitatem, in ipſaque Pyramidis figura latitudo in vnum apicem terminatur. Sed ecce quod quantò Pyramidalem ignis effigiem referunt Pyra, & ipſa Pyramidata, tanto ab illius leuitate, ſua diſcrepant ponderoſitate. Pari quoque pacto natura nos arguit obijciendo, quod quantò ſimiles ſumus Deo, cum illius imagines vocemur *Fecit hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam*, tantò ab illo diſſentimus operibus; nam nedum maximum amorem, quo nos ille proſequitur, amore mutuo non rependimus, ſed quod deplorabilius eſt, nimia terreſtrium appetentia, quæ nos in tartara præcipitat illum ingratiſſimi, vt plurimum lædimus, illum mortalibus irritamus peccatis longè ponderoſioribus omnibus ponderibus, cùm Beata Cœlorum conuexitas non poſſit vnum, quamuis de minimis ſuſtinere peccatum. *Nihil coinquinatum intrabit in regnum cœlorum*. Aſt in tanta noſtra calamitate nos non omnimodè infelices, ſi tam grauem peccati ponderoſitatem ab illa oppreſſi perpenderemus! alicuius enim in nobis non improbi effectus, per accidens ſaltem origo fieret, vt euenit in Pyris, in quibus poſt cibum eſitatis oneroſa qualitas quicquid in ventriculo reperit comprimendo, quammaximè proficua ſit ad integram decoctionem promouendam. Sed heù nimis infauſtè in nobis illud indies verificatur, quod malum ſemper malum, & minus malum eſt malum pati, quam malum facere. Siquidem ſiquis inter Homines malus eſt, alios inficit, & malitia vnius ſemper ſuum ſeruans venenum, animabus aliorum hoſtiliter aduerſatur. Et ſi ab Iſidoro fuit obſeruatum, teſte Berchorio, paucas ex tenerrimis hiſcè Pyramidibus plus ponderis in ſe habere, quam multa Poma, in humano quoque genere quotidiano pariter experimento patet, quod acrior eſt in nocendo malignitas, quam in iuuando beneficentia; plus aggrauant Rempublicam mali, quam adiuuent boni, & plerumquè plus valet malorum improbitas, quam bonorum fauor, eòque grauior eſt alijs improbus homo, vt damnoſa grauitate, ſolidiſſimis alioquin corporibus non cedat, quandoquidem *Arenam, & ſalem, & maſſam ferri facilius eſt ferre, quam hominem imprudentem, & fatuum, & impium*. Hoc autem accidentale iuuamen, quod ab abſumptorum Pyrorum grauitate percipitur, in mentem reuocat methodum illam, qua reprobi cæteris hominibus graues fiunt ipſos permultis opprimentes vexationibus; vnde notum fit, quod dum per illos iſti exercentur, Iuſtorum virtus inter aduerſitates nitidior efficitur, nam ideo Deus potentiores eſſe iniuſtos permiſit vt operari malum poſſent, & vt virtus eſſet pretioſa, quod rara eſt, & malis etiam ad laudem bonorum Deus vtitur. Quid autem plura requirimus ad comprobandam hanc veritatem? ſcire ſufficiat quod *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*. Frigida item, & ſicca comeſtibilis hæc Pyramis perhibetur, vnde è conuerſo qualitatibus illius ad homines per applicationem translatis pateat malos vbiquè malos, & ob amiſſam Charitatem in proximum adiuuandum frigidos, atque ob repulſam Pietatem ſiccis eſſe præcordijs, nihil perpendentes quod non alia de cauſa ipſi abundant, niſi vt Pauperibus ſubueniant, quibus indigentibus non ſuccurrere idem eſt ac eos perſequi, quod eſt impijſſimum, quippe quia *Pauperem, & mendicum perſequi ſola ſæuitia eſt, & crudelitas: cuius nec honor quæritur, nec abundantia facultatis ambitur*. Malas hucuſquè ſymbolicarum iſtarum Pyramidum paſſiones, & actiuitates myſticè expoſuimus, reliquum eſt vt eodem ſenſu palinodiam recinentes, agamus quoq; de proficuis earundem viribus, quandoquidem hi fructus ob ſaporem dulcem, quo in ſuo ſtatu perfectiori præditi ſunt, dum & guſtantibus gratiſſimi fiunt, & ventrem laxant, ſpei dulcedinem, & ſpiritualis conſolationis effectus ſuauiſſimos, tanquam ſacra nota deſignare nouerunt, eo maximè cum ex illis ſoluantur nexus conſcientiæ, quæ ſic expurgata Deum propitiatorem accerſat, *qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra*, vt ex Gentium Doctore Paulo. Hi fœtus Arborei, ſi iterum accipiantur, vt Pyramides quidem, ſed paruulæ, tenerrimæquè cla-

Cartar. fol. 164. — *Gorop. Hierogl. lib. 7. fol. 100.* — *Gen. cap. 1.* — *D. Aug. in Enchir.* — *Chryſ. ſup. Io. hom. 40.* — *Id. ſup. epiſ. ad Philip. ſerm. 15.* — *Berchor. reduct. moral. l. 12. c. 120.* — *Plutarc. de amic. & adul.* — *Eraſm. in epiſt.* — *Eccl. c. 22.* — *Lact. de Ira Dei.* — *D. Aug. de grat. & lib. arb.* — *D. Paul. ad Rom. 8.* — *D. Aug. cōtra Donat. 2* — *Baſil. hom. 5.* — *Caſſiod. ſup. Pſal.* — *S. Paul. 2. Cor. 1.*

E F G H

A clarè denotabunt Opera Misericordiæ, quæ cum diuini Timoris verè sancti, vastissimæquè, & altissimæ spei fundamenta concedentis sint pignora, tenerrimum quoque sibi conciliant apud omnes amorem, magnum præterea, atque honorabilem hominem illa sæpè replicantem efficientia; Adijciatur quod & Animam eiusmodi hominis ad nouissimorum considerationem impellendo, sunt in causa, vt & peccatorum effugatio, & pœnitentia, atque perseuerantia procreentur. Quare Cassianus Misericordiæ laudes his verbis elegantissimè cóplectebatur. *Sola Misericordia est, cui omnes Virtutes cedere honorabiliter non recusant.* Vt malas vlterius, atque facilius exuant, si quas habent qualitates, & vtilissima sint, requirunt Pyra, vt vel dum comeduntur, vel immediatè post, vinum bibatur, iuxtà prouerbium illud.

Cassian. sup. Psal. 14.

Cassian. in Epist.

Fert Pyra nostra Pyrus, sine vino sunt Pyra virus.

Quo nos docere videntur vtilissimum esse cum mundanis calamitatibus, nè erga animam lethales fiant, haurire vinum tam sacræ Doctrinæ, quæ Bonis est Vbertas, quam næ Contemplationis, quæ suauis est Fidei Merces. Cognito igitur tam Glorioso termino discere debemus vitam nostram ignis figuræ conformandam esse, si ad felicitatis B finem, qui sursum est, pertingere velimus. Accuratam Morum culturam maximi semper fuisse momenti, & propterea nunquam esse omittendam nos manifestissimè docet in Pyrastrum insita Pyrus, quæ optimos ferre fructus didicit egregiè, ostenditquè naturam etiam obstinatiorem euinci posse, superiore mediante validissimæ, liberèquè potentis voluntatis imperio; reluctentur quantumlibet sensus ipsi, qui semper seruilis conditionis sunt, & appareant sensuales aliquæ primæ motiones, hoc inculpatè accidet, & absque rectarum actionum præiudicio, cùm in merè naturalibus, neque mereantur homines, vel demereantur; adsit aliquis v.g. temperamenti prædominanter biliosi facillimè accensibilis, & in excandescentias valdè pronus, ille, si Viris sanctis adhæserit, Christiquè Passionem, & Crucem propriæ memoriæ solidissimè infixerit, cum sancto sanctus erit, & iure consuetudinis, quæ secundum iurisconsultum quoque est *Ius quoddam, moribus bonis institutum* vtetur tutissimè, & fructuosè simul; *mitisq; fiet, & humilis corde.* Vndè Beatitudinis quoque terrenæ particeps erit *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram*, quam Oraculum illi promisit Diuinum. Pyrastrum intueare in Py- C rum, insitionis ope, conuersam, illa quidem in inferiori parte signa propriæ syluestreitatis dabit, sed in superiori parte optimos edet fructus, & sapidissimos. Idque peregregiè descriptum in epigrammate græco sic inuenitur.

D. Aug. sup. Psalm. 20.
Id. in Man. c. 13.
Id. lib. 1. de Trinit.
Gorop. fol. 101.
Euripid. in Iphig. Aulid.
Antholog. Rostoch. ca. 20. ep. 16.
Psal. 17.
Psal. 33.

Ὄχνη, χειρὸς ἐμῆς γλυκερὸς πόνος: ἣ μὲν ἐφ' ὑγρῷ
Φλοιῷ φλοιὸν ἔδησα θέρει: πτόρθον δ' ἐπὶ δένδρῳ
Ῥιζώθη, δένδρῳ δὲ τομὴ, καὶ καρπὸν ἄμειψεν.
Νέρθε μὲν ἀχράς ἔτ' ἐστιν, ὕπερθε δ' ἄρ' εὔπνοος ὄγχνη,

Incerti Auctoris Græci antiqui.

Quod amica Laurentij Legati sic inuertit musa.

Mi dulcis labor est Pyrus hæc; ego quippe tenello
Cortice conseui, & ramus nouâ in Arbore iecit
Radices, Plantæq; tulit bona sectio fructûs,
Namq; infrà siluestris adhuc, Pyrus optima suprà est.

Laur. Leg. in Libello Epigr. e Gr. traduct.

Idemquè confirmatur ab alio Epigrammate Callinij græci Poetæ peruetusti elegantissimo.

In Anthol. Rostoch. ca. 20. ep. 2.

D

Ἡ πάρος ἐν δρυμοῖσι νόθης ζείδωρος ὀπώρης
Ἀχράς, θηροβότου θρέμμα ἐρημοσύνης
Ὀθνείοις ὄζοισι μετέμφυτος, ἥμερα θάλλω
Οὐκ ἐμὸν ἡμετέροις κλωσὶ φέρουσα βάρος.
Πολλή σοι φυτοεργὲ πόνου χάρις: εἵνεκα σεῖο
Ἀχράς ἐν εὐκάρποις δένδρεσιν ἐγγράφομαι.

Quod sic metricè ab eodem Legato inuersum libenter afferimus

Quæ prius in syluis spurios generando, Pyraster,
Fructûs, deserti futilis Arbor eram:
Floreo mansuescens externis insita ramis,
Non mea deque meâ pondera fronde fero.
Insitor idcircò tibi debeo multa, Pyraster
Inter laudatas connumerata Pyros.

Laur. Leg. ibid.

Adeo vt concludi possit laudabilissimum illud Lyrici dictum

Nemo adeò ferus est, vt non mitescere possit,
Si modò culturæ patientem accommodet aurem.

Horat. l. 1. ep. 1.

Sic & inspecta huiusce Rubricæ meta his Pyramidibus illam notabimus, indicantes in illo quoque legendo Beatæ Vitæ finem ob oculos versari debere, vt satius has Pyramides,& vota illis appensa in Immortalitatis Templo sistamus;in quem finem eruditiones illæ, quæ impietatem de medio tollere possunt, cùm egregiè colliment sequentem Prouerbijs de Pyro rectissimis Rubricam committemus: sed ante omnia memores esse debemus vbique adesse pericula, quæ nos circumstant, Physicomoraliter loquendo vt ex moralissimo Seneca habemus dicente: *Miraris apud te aliquando pericula accessisse, quæ circa te semper errauerunt*. Siquidem *Sors omnia versat*, atque vt Silij quoque musa confirmat *Per varios præceps casus rota voluitur æui:*

De Tranquill. anim.

Virgi. egl. 9. Sil. l. 6.

Adeo vt pro vitæ nostræ recta ad vltimum scopum,& finium optimum gloriosæ adipiscendæ immortalitatis directione nobis purissima semper seruanda conscientia est; casus Drusi Pompei,qui cùm iactum in sublime pyrum ore excepisset, idquè altè in guttur descendisset, respiratione præclusa, suffocatus interijt, nos efficacissimè monet, vt vbique, & semper morituri viuamus; En Drusi casum mirè id exprimentem melico Baptistæ carmine decantatum.

Sæpè Pyrum dextrâ iaculatur in aera Drusus,
Cùm puer innocuos vult agitare iocos.
At cadit hoc celeri tandem per guttura lapsu,
Fataque vitalem præripuere viam.
Sic puer ipse perit vitæ spiramine cluso,
Et Pyra lethali dant alimenta Pyræ.

Ioseph. Bapt. centur. 1. epig. 56.

Sic & Antiphanes Demophanis F. Comicus obijt in Christ. annos natus LXXIV. casu Pyri ictus, vt refert Suidas. Hinc Prouerbia veritatem omnem probabunt.

PROVERBIA.

PRoba Verba, immò probatissima Vera si vnquam fuére Prouerbia hîc aderunt, impietatem duntaxat ferientia. *Pro Pyris Furfur non accipiemus*, & vt Italico Prouerbio commutationem aliquam rerum quarumcunque valdè inæqualem innuente profertur, *non barrattaremo le Pere in Semola*. Si contra impios sæuiendo, sæpè, ac sæpius eos in scopum nostrorum sermonum constituamus. Si contrà illos omnes Leges clamant, omnis quoque Doctrina, quam Leges omnes amplectuntur, illis parcere non debet. Res ipsa ex sui natura id exposcit; Quid enim aliud est Prouerbium,nisi commune omnium verbum? nisi vulgi concordis Sententia? Et quid magis sentiunt Vniuersitates, quàm impios insequendos, opprimendos? Quoniam verò impiorum duo sunt genera, alterum includens eos, qui nocent innocentibus, alterum illos, qui nocentibus parcunt, inculcandi prius sunt primi, quorum maior est numerus. VRSVM quidem tradunt prouerbialiter loquentes nonnulli SEMPER PYRA SOMNIARE; & hoc colligentes ex illo carmine

D. Io. Chrysost. & Lactât. de Ira Dei.

Semper auarus auet; semper Pyra somniat Vrsus.

Monos. l. 7. num. 72.

Innuere intendunt,quòd sicut Vrsus,qui fructibus maximè delectatur in cibo,quemadmodum exposuit eruditus quidam de istis animalibus appositè canendo.

Pomaquè decutiunt summis pendentia ramis.

Bargæus li. 3. Cyneg.

Semper auet huiusmodi fructuum capturam, crediturquè posse tam vigilans,quàm dormiens sensibilem hanc speciem in sensib us retinere, sic homo quæcunque sibi grata sunt, per somnum videt, quandoquidem ea in somnis occurrunt, ex Aristotelis mente, quæ summopere desiderantur: sed huiusce census homines, feris ipsis detestabiliores, nedum vt Vrsus Pyra, crimina omnia sibi placentia somniant; verùm malè cogitatis, & peius desideratis acquiescentes, illa, quod est deterius, opere complent, & sic perseuerantes in sua sibi complacent impietate, peccatis hoc pacto peccata superimponentes. Vndè nascitur quòd tam proni sunt in delicta, vt otiari credant quoties vel tantisper ab illis abstinent, & tanquam CALABRI HOSPITIS XENIA æstimantes;

D. Hier. 1. sup. Amos.

sicut

ſicut enim apud Calabros mos inoleuerat, vt quando quis comi hoſpitio acciperetur, ille Pyris, quorum maximus eſt in illa regione prouentus, tanquam communibus apophoretis donaretur, adeò vt hoc in prouerbium tranſiret; ſic & homines iſtiuſmodi alios lædere, & ſemper iniquè agere, tanquam commune aliquod, ideoquè decens apud ſeipſos æſtimare videntur, dum nullo nec ad Deum, nec ad Proximum habito reſpectu, quæcunque aggredi facinora non dubitant. Miſeri! qui etſi magno ſint in numero, aut neſciunt, aut ſcire non curant, quod peccantium multitudo, criminis non facit impunitatem. Sed pluſquam miſeri, dementes! nam cùm certè ſciant ſuis criminibus neceſſariò deberi pœnam, non præmium, non tamen ab illis deſiſtunt, ac ſi plus tormenta diligerent, quæ culpam conſequuntur, quàm gaudia, quæ pœnitentia gignit; hoc autem nihil mirum, cùm omne peccatum ex ſtultitia ortum habeat, & illius proprium ſit impudentiores reddere peccantes. Non ſemper tamen hi rident; dum enim ſic peccãdo Dei ſimilitudinem perdunt, coguntur quoque, vt bruta, infeliciſſimos tranſigere dies. Peccati natura grauiſſimum pondus eſt, & plumbi talentum. Tanto igitur oppreſſi pondere, iumentis ipſis viliores efficiuntur. PYRA QVOQVE VVLPES

B COMEDIT. Illa enim, etſi animal ſit ex ſui natura ſagaciſſimum, raptu viuens, carnibuſquè ordinariè veſcens, fame tamen vehementi compulſa in defectu carnium pyrum eſitat, ſed admodum difficulter. Vndè natum huiuſmodi prouerbium, teſte Plauto, dum ait.

Tam facile vincens, quàm Pyrum vulpes comeſt.

Peſſimi pariter huiuſcè generis homines, vulpium in Orthodoxa Eccleſia nomine non indigni, dum illam malis operibus deuaſtant, adeo vt dicatur in ſacris: *Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas: nam vinea noſtra floruit*, in profundum miſeriarum collabentes, tametſi perinuiti, perinde ac vulpes pyrum comeſt, ea ſubire coguntur à quibus ſummoperè abhorrent. Qui verò nequiſſimi fiunt, nocentibus parcendo, ij ſunt Iudices iniqui. Pauciores quidem numero, ſed grauius peccantes, quippè qui Iuſtitiam negligentes, qua tantum Reſpublica ſuſtinetur, Iniuſtitiam decernunt, qua Reſpublica ipſa maiorem inimicum non habet.

Omne animi vitium tantò conſpectius in ſe
Crimen habet, quantò maior, qui peccat, habetur,

C Illos itaquè dum & amor, & odium, & proprium commodum adeò rationis expertes reddunt, vt neſciant veritatis ſplendorem dignoſcere, dicendum eſt inter impios impiſſimos eſſe. Rationis inquam expertes ita redduntur, vt contemplando Iuſtitiam ab illis tam improbè adminiſtratam dici veriſſimè poſſit *Margaritas ante porcos proiecta*; aut vt communi circumferunt Itali parœmia LE PERE COTTE SONO CADVTE IN BOCCA A' PORCI, ſiue vt melius fortaſſis dicerem.

In patulum cecidere ſuum Pyra cocta palatum.

Sic enim ſignificamus magnum bonum homini valde indigno contigiſſe. Dum enim vt plurimum muneribus corrumpuntur, aut nolunt, aut nequeunt iuſtas proferre ſententias, æquè ac ſi ACHRADAS COMEDENDO conſonantiam vocis ad æqua decernenda perdidiſſent. Quod dictum aliqui in prouerbio traxerunt ex facto Thraſybuli Athenienſis, qui infamium iſtiuſmodi Iudicum, niſi typus adæquatus, Reipublicæ tamen, & Patriæ ſuæ proditor effectus (vt dicemus) exemplar aliquod eſſe poterat. Hic circà Olympiadem V.C. annumquè antè Chriſtum natum CCCIIIC. cum deberet La-

D cedęmonijs Legatis in Senatu contradicere, obſtructumquè ſibi muneribus os perſentiret, hoc ſcommate ſe liberauit à reſponſionis præſtandæ munere, dicendo quod *Achrades comediſſet*, ideſt Pyra acerba, quæ vocem nimis raucam, & obſtrictas fauces reddunt, & fuit idem, ac ſi dixiſſet *Argentanginam patior*. Quarè prudentiſſimè iudicaſſe cenſendus eſt Cambyſes Rex Perſicus, quando per optimè cognoſcens maxima damna, quæ in Rempublicam huiuſmodi Iudices malè iudicando moliuntur, Siſamenem Iudicem, eo quod pecunia corruptus iniuſtè iudicaſſet, occidi mandauit, occiſoque corium detrahi, detractumq; in lora concidi, eoq; tribunal, in quo perperam iudicarat adoperiri, atque eius filium Otanem ibidem ſedere iuſſit, vt & ipſe periculo patris ab iniquo iudicio caueret. Curauit.n. vt qui alios malè iudicando perdiderat, & ipſe male perderetur moriendo; quod & alijs accidere ſolet, quandoquidẽ *malos malè perdit Dominus:* nam ſicuti quando PYRVM IAM MATVRVIT, illud propter grauitatem cadere oportet, vnde

Al. ab Al. D. G. lib. 3. c. 10.
D. Amb. de Virg. lapſ.
D. Greg. 16. mor.
D. Io. Chryſoſt. ſup. Io. cap. 6. hom. 41.
Id. ſup. Act. Apoſt. c. 4. hom. 10.
D. Greg. 19. moral.
D. Io. Chryſoſt. de Iacob, & Eſau ſerm.
Id. ſup. Mat th. 1 hom 1
Polyd. Virg. Adag. 165.
Plaut. in Moſtel. Cant. 2.
D. Aug. lib. 2. de Ciuit. Dei c. 21.
Iuuen. ſat. 8
Ariſt. Rhet. 1.
Monoſ. l. 6. num. 33.
Philipp. Beroal. in Cõ. lib. 7. c. 9.
Columel. de re ruſt.
Herodot. ex Text. in officina pag. 603.

de etiam dicimus CAGGIONO COME PERE, Plautum imitantes, vbi dicit. E

Tam crebri ad terram decidebant, quam Pyra.

Plaut. in Rud. Ita quilibet impius multis facinoribus patratis, pœnas tandem suorum peccatorum necessariò luere debet, illum nimis excessuum aggrauãte grauitate, & ideò cecinit Flaccus.

Angel. Monos. in lib. florũ Itali cæ linguæ. L.5.nu.80. & pag 237 & l.6 num. 172.

Rarò antecedentem scelestum

Deseruit pede pœna claudo.

Solent enim huiusmodi homines, vel facinorosi sint, vel Iustitiam administrando illam corruperint, identidem stultescere, neque vt anteà callidos in euitanda sui captura se exibere. Nam se aliter res habere non potest, quandocunque verum sit, quod *impiorum oculos culpa claudit, sed pœna aperit*. Et hoc pacto in laqueos incidunt incorruptæ Iustitiæ, quæ retia non immeritò tendit istiusmodi hominibus, & in illos operatur id, quod innuit aliud Italicum, immò Bononiense Prouerbium plebi tantum accommodum dictu, scilicet FAR LA PERA, dum eos detegit, insequitur, & est in causa, vt eiusmodi pereant improbi viri; quod adagium fundatum est super simplici homonymia, quasi diceretur FA, CHE QVEGLI PERA. Et vtinam hoc omnibus improbis, dum adhuc viuunt eueniret, nam de illorum salute non omnimodè foret desperandum! Quod horribilius est, *in hoc mundo non omnia impiorum scelera punit Deus*, vt ipsi *maiorum malorum debitores, æternis damnati supplicijs, adusquè nouissimum quadrantem persoluant*. Et hæc sufficiant, abiectioribus alijs omissis Adagijs, quæ Monosinus recenset, cum parum, vel nihil ad rem nostram faciant.

Horat. l.3. Od.2.

D.Greg.15. mor.

In li. inscr. Vocabolista Bol.

D.Greg.25. mor.

F

APOPHTHEGMATA.

D.Greg.12. mor. Monos. flor. It. ling. l.6. nu. 153. & lib 8. pag. 356.

Aelian. l.3.

ARguta, sapidaq; Sententia, digna verè docto, & politico viro fuit illa cuiusdam Atheniensis responsio cuidam extero, quo tempore Aristoteles iudicij timore Athenas deseruit, interroganti, quænam esset Atheniensium Ciuitas? dum respondit: *pulcherrima; sed in ipsa agrestis Pyrus in Pyro consenescebat, & Ficus in Ficu:* calumniatores intelligens. Nec minori polluit acumine Scomma illud paulò superius allatum, quo Thrasybulus alter Atheniensis se subtraxit à munere respondendi Lacedæmonijs Legatis; dixit enim se *Achradas comedisse*, & propterea vocem amisisse. Sed nemo Poetis melius reduces voces Pyri Arboris in Epithetorum decora prolatione aduocabit. G

EPITHETA.

Plin. l. 16. in proœm.

LAtini Scriptores, & præcipuè Poetæ Pyri Arborem, & fructum varijs Epithetis decorarunt. Illam enim propter culturam, vel exercitam, vel remotam, *domesticam*, vel *syluestrem*, quasi *vrbanam*, vel *syluis gaudentem* identidem appellarunt. Nobilioris autem generis Pyrum, quod *fructuosa* maximè sit, *prægnantis* dum vix flores deposuit, *grauidæq;* cognominarunt Epitheto.

Nec quatiet GRAVIDAS lancea sæua Pyros.

Cuius fructus iam maturati mollissimi sunt, adeò vt de Pyro in Pinum inserenda Theocritus latine conuersus cecinerit. H

Eidyl. 1.

— Ferat hæc Pyra MOLLIA Pinus.

Postremæ verò speciei Arbores, quia licèt sint syluestri durissimo de genere, cicurari tamen ardentius expetunt, ideòque aptæ sunt ad in se recipiendos Arboris aduentitiæ ramos, ad imposterum mollius, atque felicius fructificandum, ea propter lepidum *Insitiui* cognomentum promeritæ fuerunt ex Horatio.

In Exod.

Vt gaudet insitiua decerpens Pyra.

Omnis autem Pyrus cum satius, & libentius in montibus proueniat, quàm in plano minimè iniustè solita est appellari *Montana*. Non ignobiliter quoque à patrijs, in quibus mirabiliter creuerunt, & fructificarunt Pyri, illarum fructus *Syrius*, atque *Signinus* appellitatus est, Virgilio canente.

Georg.2.

CRVSTVMIIS, SYRIISQVE Pyris, GRAVIBVSQ; Volemis.

A Et ex Iuuenale *SIGNINVM, SYRIVMQuè Pyrum de corbibus iisdem.* — *Sat. 11.*

Ab Hadriano Cardinali in sua venatione, quâ Virgilio concinebat, ita pariter admodulante

Ad hæc CRVSTVMINIS Pyris abundant.

Et à Mantuano Baptista de ijs Pyris, quæ *Glaciola* vocari tradidimus, sermonem habente, *Glacialia* nuncupata eo carmine.

Iam Pyra quæ dicunt GLACIALIA, carpere tempus.

Ad hæc si quamplurima ex Pyrorum generibus sibi quisquam Epitheta conficere vellet, hic ad ea quæ superius scripsimus de istarum Arborum differentijs confugere poterit, vndè fortasse nec incontentus prorsus, nec inconsultus abibit; sin autem figuram istius fructus contemplabimur, illa cùm è lato in acutum desinat, erit in causa, vt non immeritò *Pyramidale*, ac *turbinatum* vocare possimus Pyrum. Prætereà non tantum *cultoris* Pyri fructum, cum in perfectiori suo statu sit, *maturum* dicere debemus; verùm & *optimum*. *optima nec desunt Pyra*

B Egregius Poeta Camœnus canebat. Cæterum Pyri quantumuis asperæ, tardèq; germinantis fœtus comestibiles sunt, quum & ij nihilominus maturescere soleant ferè cuncti, Rutilio Palladio auctore; *Lapidosa* insuper dicta est Pyrus, non tantū quod respectu vel ligni, vel malorum *Dura* valdè sit, sed etiam quia eiusdem Plantæ quædam species inuenitur, cuius fructus in ventre circa semina videtur habere lapillos. Hoc autem non officit, quin & illi, & illius fructui, sicut & cæteris Pyris non inconueniat *superbi* epitheton, tum propter odorem fructuum moschatum, saporesq; perexcellentes plurimos, formæque figuras, & varietates, tum quòd lignum habent, quod superbis inseruit, nobilioribus, s. lignosis structuris capsariorum fabrorum affabrè exindè fabricantium lignosa machinamenta pulcherrima, & pretiosissima. Ea quoq; de re *coloratum*, atque *venereum* dicetur huiusmodi lignum, & eò maximè si respiciamus ad venustatem tot colorum, quos & recipit, & retinet, quibusuè pretiosiora exotica ligna æmulatur, immò quadantenus eadem superare contendit; videantur Neotericorum admirabilia opera, & habebimus quo non inuideamus Indicis remotioribus Terris lignorum pulchritudinem, aliasquè præstantiores prærogatiuas. Sed cum Epitheta hæc

Io. Franc. Camœn. in Dial. Bucolicis.

C de Pyro minimè somniata, aut fabulosa existant, vtpote quæ ab intimis eruta sint proprietatibus eiusdem de insomnijs, & fabulis Pyri ea subiungemus, à quibus per contrarium firmabuntur antedicta. At verò nolim haberi pro insomnijs, vel fabulis Epitheta quædam MALORVM, & PYRORVM Parallela; nam SVPERBA sunt Mala præcocia parua, quæ primos in mensis accubitus, seu positus, propera quoque, & parum edaci procacitate quærunt; nec minus SVPERBA sunt Pyra præcocia, parua, moschatula, scribente Plinio. *Eadem causa in Pyris taxatur superbiæ cognomine; parua hæc, sed ocyssima*; quorum odorata exiguitas Apris apertissimè perhibetur inuisa; & in alijs paruæ molis Pyris, & maximè ijs, quæ à Rabie *Rabiola* nuncupantur, necnon ijs, quæ à succi paupertate *Succhella* vocantur, excitat odium: quæ omnia prima tabella inferius posita repræsentat. Nec absimili ratione Mala quædam speciosa facillimè venalia *Prasimela* dicta à venditione, quæ græcè πράσις dicitur, vulgò verò apud nos *Francisca* nuncupata, quia libera, & robusta cognoscuntur; aliaq; item Mala *Callimana* vulgariter dicta, quasi καλλισσομένα μῆλα, hoc est Mala pulchrius, vel venustius reddita (quia καλὸς est formosus) ex vna parte amari amant, suaq; concinnitate, atq; sapiditate, in

Lib. 15. cap. 15.

Prouerbiū pro Apris non sunt Pyra moschatula.

Ραβδός Baculus.

D mole quoq; mediocri vigente, cum Pyris PYROCHLORIS virentibus (nam χλωρὸς est virens) acidulis (quorum aliqua species *Iunia* dicitur) atque cum Pyris *Sementinis* congeneribus pulchris, castis (cum σεμνὸς sit castus) præueniant, itemq; cum Pyris Citreis, rusticorum nostrorum voce *Sacchettis* dictis, vtpotè, quæ elegantissimos referant sacculos sapidissimo humore refertos expeti volunt; ex his Substantiæ modesta Puritas, Formæquè Maiestas imperio digna, imbecillas quamuis inter mulieres castitatem causaliter solet exercere, secundum id quod discurrebat Græcus ille Poeta Moralis antiquissimus Naumachius. Sed nimia felicitas, qualis est Pyrorum odoris suauissimi, viuidissimiquè ruboris moschatellorum *solet excitare superbiam*, cum nimietate namq; Sortis non videtur stare Bonitas vera, vt bene sentiebat Horatius

---- Benè est, cui Deus obtulit

---- Parca, quod satis est, manu.

Val. Cordus.

Ref. supra pag. 381.

Ap. Stob. in laud. nupt. & vit. diuit.

Menander. apud Stob. serm. 22.

H. lib. 3. ode 16.

Mala

Mala Æſtiua, ſeu præcocia, quæ pro meris menſarum ornamentis, atq; pro eduliorum ſimpliciſſimis condimentis vſurpantur, citrà tamen aromaticitatem, & ita videntur habere, vndè ſuperbiant, hoſquè proferre ſenſus idem fructus ſic fingi poteſt.

Nolo minor me timeat, deſpiciatq́ maior.

Chilo ap. Auſonium.

Vide pag. 361. lit. B. & D.

Pyra

Pyra
- Muſchatella, ſeù Superba Plinij.
- Muſchatella Maiora.
- Rabiola, vel Rabula, *quæ fauces radere poſſunt, qualitate quadam propria.*
- Suchella, ſeù *Zuchella* vulgò, hoc eſt Cucurbitina parua.
- Suchella maiora.

Vide ſuperius pagin. 381. lit. A. &D.& pag 382. lit. F. & p.383. I. A. & lit. B. & C.

Pag. 383. lit. C.

Mala Franceſca Praſimela Cordo: πρᾶσις *venditio*, πράσιμες *venales; vndè Mala Venalia ſonant Praſimela.*

Mala Callımana καλλιοομενα μῆλα *Mala pulcrius, ſeù venuſtius reddita.*

Pyra

Pyra Cedrina, seù Citrea.
Pere Sacchette vulgò.

Vt supra memorata pag. 381. lit. D. 397. & p. 383. lit. B.

V. pa. 383. lit. B.

Vide pag. 381. lit. A. & p. 382. lit. F.

Pyra { Iunia Viridia.
Viridia acidula, quæ Pyrochlora seù Aprochlora dici possunt.

χλωρὶς idem est ac *Virens*, *herbidus*, *viridis* ad modum Germinum recens è planta nascentium.

Pyro Sementino congener.

Cuius nominis ethimon ſi ad Græcum reducetur dicendum foret, quod

πυρὸς eſſet triticum σεμνὸς, caſtus, nam caro pyrorum huiuſce ſpeciei ſuccedanea Frumenti eſſe poteſt exiccata, deinde pinſa poſt remollitionem in aqua calente, inquè placentas, vel panes coacta, qui Caſtimoniam cuſtodire valebunt, ita vt, cum Seneca dixerit in Hippolyto *Sancta paruis habitat in tectis Venus*, frugalitatem ſectantes caſtæ Mulieres dici poterunt *Cereris Vittas contigere dignæ*, immò pulcherrimæ, clariſſimæ, iuxtà ſapientiſſimi ſententiam Regis. *O quàm Pulchra eſt caſta Generatio cum Claritate.*

V. ſup. pag. 381. lit. C. & p. 382. l. F. & pag. 383. l. C.

Iuuen. Sat. 6.

Sapientiæ 4.

A

INSOMNIA. FABVLÆ.

TAntam coniunctionem, & similitudinem habent inuicem Insomnia, & Fabulæ, vt somniare videatur qui tractat fabulas, & fabulari qui narrat insomnia. Vtraque ideò hîc copulare non malum. Si de Insomnijs fit sermo, Symphorianus habet quod Pyra Satiua qui somniat, prosperum illi eueniturum creditur negotium proximum, ex eo, quià Pyrorum fructus solerter adseruatus, atque conditus, diu permanet imputrescens. Si de Fabulis, est Apologus de Pyro Vrbana, atque Syluestri colloquentibus, atque diligentiam villici, & operum illius præstantiam extollentibus, & laudantibus, tanquam absolutè necessariam in percipiendis generosis fructibus, ad quos ferendos Natura sola, artis ope minimè adiuta, non potest adspirare; quæ quidem fabula in hoc carmine egregiè depicta est à viro eruditissimo.

Lib. 2. Hor. pag. 55.
Laurentius Abstem. in Hecatom. 2.

B

Roscida Poma gerens fœcundo creuerat Horto
Agricolæ duri varijs Pyrus insita ramis,
Vmbrabatquè suos alieno tegmine truncos.
Hanc iuxtà agrestis tales non edere fœtus
Sueta, nec externis opibus fœcunda virebat,
Poma per incultos spargent syluestria ramos.
Quam vicina soror dictis carpebat amaris,
Quod non grata homini ferret, nec commoda brutis
Poma, sed austeros cunctis præbentia succos.
Cui Pyrus agrestis turbato hæc edidit ore:
Si mihi adoptasset generosa ex Arbore ramos
Agricolæ quoquè cura mei, quibus insita quondam
Tu paris Ambrosiæ succo certantia Poma
Syluestrem posuissem Animum, nec dona tulissem
Inferiora tuis, nec mensæ ingrata secundæ.

C Ex quibus infertur quod

Artibus ingenuis teneros ni inseueris annos
Non erit vnde rudi maneant de pectore fructus.

Hæc quoniam vanitatis, immediatè saltem, argui posse videntur, si monstrositates adiunctas habuerint, extrà ordinem haberi non promerebuntur.

MONSTROSA.

HVnc Pyri Syluestris monstrifici ramum, quem sic ab Aldrouando nostro Illustrissimo inscriptum inuenimus inter innumeras tabellarum botanicas imagines, delineatas tantum, relictas in suo Musæo non ausim dicere Pirastri germen fuisse, neq; Ornopyrum Virgilij.

Ornusque incanuit albo *----flore pyri.*

Et multo minus Pyrum Lanugine salsa obductum, cuius inuentionem Theophrasto
D Bauhinus adscripsit, quod prius præstiterat Ruellius. Et quamuis Pyrus Mali odoræ Arbori, Punicæq; Malo Cotoneo, Moro, Amygdalo, Teribintho, Quercui possit inseri, ex harum Arborum singulis primum Pyro alimentum conformatiuum radicale suppeditantibus non video quomodò hæc Pyri species prodire possit, nihil de illarum formalitatibus apparentibus seù configurationibus retinens; & nisi dicatur (quod facilius euenire potuisse credendum est) hunc ramum esse degeneris ex genere Pyrastri ex Pyro, non autem Pyrastri absolutè, cum secundum Theophrasti doctrinam Pyraster non valeat fieri simpliciter Pyrus, Pyrus tamen in Pyrastrum vitiosè verti possit, rem hanc si non dirimendam, exornandam saltem à Leonida Græco relinquimus, itaut hæc Arbor de se ipsa loqui sic videatur.

Virgil. l. 2. Georg.
Bauh. H. vniu. pl. T. 1. l. 1. c. 4.
Ruell. l. 1. de nat. stir. cap. 22. & cap. 19. & cap. 115.
Theop. l. 2. de Hist. c. 3.
Anthol. cap 20. ep. 3.

Μὴ μέμψῃ ἀπέπειρον ἀεὶ θάλλουσαν ὀπώρην
Ἀχράδα, τὴν καρποῖς πάντοτε βριθομένην

Οππόσα γὰρ κλάδοισι πεπαίνομεν, ἄλλος ὑφέλκει
Οππόσα δ᾽ ὠμὰ μένει, μητρὶ περικρέμαται.

Vt ab Legato noſtro verſum eſt.

Ne me, immaturos quià ſemper ſpondeo fœtus
Carpe Pyrum ſyluæ, fructibus vſque grauem.
Quotquot enim in ramis maturo ſubripit alter,
Immatura ideò ſunt Pyra quotque vides.

Laur. Leg. libello traductor. è Graco.

Pyrus Syluestris Monſtrifica.

INSIGNIA

A

INSIGNIA, SYMBOLA.

PRo publico Nobilitatis valdè conspicuæ Syntagmate excelsos Arborum fructus Humano Generi non parum vtiles stare posse nemo ambigit. His enim, aut Camporum latè patentium gloriosum Dominium, vel ditissima fertilium Hortorum possessio indigitantur. Nec Pyrus eo caruit Honore, quo cæteræ Arbores in clarissimorum Virorum Insignibus adhibitæ. Quanta siquidem sit Perettæ Familiæ Celsitudo, cum in Sixto Quinto Pontifice Maximo fuerit adorata, notius est, quam pluribus referatur. Hæc verò Leonem Magnanimitatis tesseram cum tribus Pyrorum fructibus in dextra, tanquam vbertatis notâ in Stemmate erigens magnanimè semper, & vbertim agendum indicare visa est, & id exemplo clarissimo comprobauit magnus ille Alexander Perettus Cardinalis V. Cancellarius eiusd. Sixti Nepos, nostriq; Illustriss. & sapientiss. Aldrouandi liberalissimus Mœcenas. Cuius nomine insignita Villa Perettorum Romana in hæc à nostro Mariano celebrata est.

Arald. Bobac. c. 10.

B

Campus hic, antè Pyris ardens fumantibus, est nunc
Villa Perettinis nobilitata Pyris.

Ruinarum Romæ lib. 3 epigr. 119.

Non paucæ quoq; reperiuntur Regijs, & Amplissimis in Ciuitatibus familiæ nobilitate insignes à Pyris denominatæ, quæ Pyra in Insignibus plura ferunt, vt est in florentissima Florentiæ Imperij modo Etrusci Principe Vrbe, & alibi. Præterea non defuere nonnulli, quibus libertas mirum in modum arridebat, qui, vt hanc propriæ mentis, siuè libidinem, siuè constantiam exprimerent Pyra pro symbolis erexere, cum Agesilao lacedæm. Rege dicentes *metimur libertatem, quæ sinè frugalitate esse nequaquam potest.* In Hortis nanquè ità excellit magnitudine Pyrus Arbor, vt cæteras Arbores sibi velit esse subiectas in quo sensu Tragicus ita canebat.

Plutarc. in Symp.

Arborque celso vertice euincit nemus,
Quam non maligna cædit, aut resecat manus,
Ingenia melius rectà se in laudes ferunt,
Si nobilem animum vegeta libertas alit.

Seneca in Hippol. act. 2.

C

Sed Problematicas de Pyro Quæstiones videamus.

PROBLEMATA.

PEndet à curiosa quidem, nec non erudita solutione duplex de fructu Pyri Propositio, prima erit quare Pyra non inueniantur sanguinea, colore scilicet purpureo per totam substantiam internam infecta, quemadmodum Mala nonnulla prorsus sanguinea, rubro scilicet humore coalita, & tamen color ille rubeus Pyro conuenire magis dici posset, vtpotè floridus color, & suauis fructui nobiliori, ac perfectiori iunctus: Huic autem occurri posse difficultati tali pacto autumarem dicendo Pyrum non rubescere in internis vti Malum, quia fructus Mali Pyro rarior est in substantia, frigidior, humentiorque; vndè illius temperies, in qua prædominatur aereitas sanguini animalium symbola, Hepatis Visceri sanguificanti analoga est, cuius intemperiem, calorisquè excessum corrigere valet, & affectum præter naturam tollere, quem ab epigrammatario, atque Satyrico versibus expressum habemus

V. sup. pag. 260. lit. H. & p. 361. l. B. & p. 362 lit. E. F.

Io. Thomas Freigius quæst. phys. l. 4. p. 83.

D

Tum te igitur morbus agitat Hepatarius, &c.
---Feruescit sanguis, & ira ---- *Scintillant oculi*, &c.

Ambr. Leo. Nol. probl. 383.

Plaut. in Curculione

Pro qua re variæ medicamentorum ex Pomis formæ in Antidotarijs, & alibi apud eruditos proponuntur, inter quæ Poppæana vnguenta Poppææ Neronianæ inuenta, de quibus Iuuenalis.

Pers. in sat.

Pane tumet facies, aut pinguia Poppæana ---- *Spirat.*

Pyrum itaque terrestrioris, igneæq; prædominantis constitutionis ad flauescentiam potius in internis inclinabit, quàm ad ruborem, quem in extima cute, quæ natura est spermatica magnâ ex parte concepit. Et hîc Mala sanguinea proponuntur consideranda sequenti in schemate, in quo coloris intensio validissima cernitur.

V. suprà p. 361. lit. D.

Iuuenalis sat. 6.

Mala Sanguinea vibicibus ſanguineis obſcurioribus.

Vide ſuperius pag. 360. lit. H. & 361. lit. B.

Altera, ſeù ſecunda Propoſitio Problematica eſt hæc, Pyra inueniuntur *Steatapia*, ſubſtantiæ ſcilicet, quæ Adipis adinſtar, atque Liquaminis inter mandendum diſſoluitur in ore, quod non verificatur de Malis, quibus non competit huiuſmodi proprietas; cuius rei cauſam perquirenti neceſsè eſt recurrere ad ſubſtantiam Pyri non ſimplicem, ſed compoſitam, cuius partes non ſint arctè ligatæ, diſſolutuquè propterea faciles: eatamen non debebit dici Pinguitudo, ſed quid proportionale Pinguitudini, quæ intrà fauces cogitur, vt butyrum ſub primo mandendi tepore, quod calore, & motu augeſcente diſſoluitur; nec abſimili ratione Lotorium vnguentum, id eſt Sapo ex Oleo, vel Sebo eſt quidem pingue quoddam, ſed emundans, non maculans, vt omnes aliæ pinguedines, & oleoginoſitates deturpantes pannos, quia eſt corpus eterogeneum ex aereitate olei, atque ſubtili terreſtreitate, igneitateque cineris, & calcis conſtans, quod corpus diſſolubile de facili quoque deprehenditur. Lardariorum propterea Pyrorum inſpiciantur figuræ,

Ambr. Leo Nol. probl. 21. & 331.

Pag. 381. l. C. & B. 383 lit. C. & p. 390. in Fig.

H

Pyra

Pyra Lardaria Maiora, Steatapia, Flaua, Purpurea. Et hæc sunt illa.

Pyra Batioca, apud nos Bononienses *Pere Battochie, ò Bachioche*, sic dicta à figura quadam antiqui Vasis Vinarij, quod Batiocus latinè, græcè verò τὸ βάτιον vocabatur; horum fructuum color ad aureum tendit, cum eleganti rubedine secundùm partem; sapor maturorum delicatus est inter melleum, & vinosum dulcis; odor consimilis; substantia mollis, & solubilis. Senibus valdè arrident, crudaquè manduntur hæc Pyra, sed non diu durant parum seruabilia.

Vide sup. pag. 381. l. A. & B. C. & pa 383. l. B. & C. D. στεατόω est impinguo, & στέαρ adeps.

Pyra Lardarola minora, vulgò Steatapia, quià ad inſtar Adipis, vel Liquaminis in ore manducantium liqueſcunt.

Pyrum Gentile, *Franco* vulgò.

Vide ſup. pag. 381. I. A. & B. C. & pa 383. I.B.&C.D. [illegible] eſt impinguo, & [illegible] adeps.

Sed hæc Pyra Gentilia hîc ad producendam optimorum fructuum γενέθλιαν in Capite ſequenti de *Ficu* non abs re locata intelligantur.

VLYSSIS ALDROVANDI
PATRITII BONONIENSIS
DENDROLOGIÆ,
Libri Secundi, Tractatus Secundi.
CAPVT III.
DE FICV.

ORDO, DESCRIPTIO.

TENVICORTICIS Pomi suauissimi Ficus, quem aliqui doctissimi Viri Gloriam Plantarum dixerunt, Historiam aggressuri, si τρώξιμον ipsum antonomasticè appellabimus, id est maximè comestibile Pomum, atque maturum, non errabimus profectò. Illius humiditas magna quidem ex parte mellea est, sed vinositate nõ caret, vndè multis debet præferri Pomis. At quia non potest ipsemet Ficus proprijssima in significatione, strictèq; & rigorosè loquẽdo, Pomum dici, quod Malis primò, & per se competere videtur, ex eruditissimo Alciato; idcircò præmissa in primis, & ante omnia Malorum, & Pyrorum, illis saltem affinium tractatione, de Ficubus tercio loco sermonem instituimus, vtpotè qui magni nutriminis, suprà cæteros fructus, ne ipsis quidem exceptis vuis dulcioribus, si quid Hermolao Barbaro credimus, obseruentur, & non omninò impropria sint Poma, cum figuram, & magnitudinem pomis decentissimam possideant. Decet id, quod auro melius apud Græcos antiquitus iudicabatur, locum illum tenere, qui numero perfectissimo notetur, primo scilicet imparium numerorum, & initio solidorum corporum ex pluribus alijs constantium, & trinitatem quoq; naturæ substantiarum repręsentante, Intellectualis scilicet per inuisibilem florem; mathematicalis per innumerabilia granula, quæ in ipsius fructus ventre clauduntur; & sensibilis, per obiecta sensuum egregia, & præcipuè gustabilitatis. Quantum porrò ad istius Arboris descriptionem attinet, mediocris illa cernitur esse magnitudinis, licet aliquando grandescat, & obliquitatem effugere contendat; nam quo breuior est, eò contortior euadit. Cortice circundatur læui, quandoq; autem asperiusculo, cinerei coloris, quem si saucies albus promanat liquor lacti simillimus, sapore acris, odoreq; rutam redolens. Ligni materies illi est alba, carnosa, mollis,

Io. Vrsinus. Poeta Laureatus eleg. 14.
Plin. li. 15. c. 18.
Const. Cæs. li. 7. Agric. c. 35.
In l. Qui fundũ ff. de verb. signif.
Ananius apud Symph. Hortor. l. 34. c. 1.
Macrob. l. 3 Saturnal. c. 20.

D

[*Theophr. Hiſt. Pl. l. 1. cap. 17. Nicand. ex Bod. in Th. lib. 2. c. 4.*]

lis, ſed tenax aliqualiter, & fungoſa, quæ fracta non reſtituitur. Rami geniculati medulla ſambucacea imbuti ſunt; folia ex neruo, cortice, & carne conſtant, vitiginea, ſunt, aſpera, nigricantia, ampla, palmata, & aliquot ſinibus excauata: quæ cùm tria ſint principaliter, indè ficulneum folium Græcè dictum fuis Θριον, Latinè verò Tripete. Florem nullum gerit, ſed illum intus tantùm concipere creditur. Fructus edit in ſingulis foliorum alis ſingulares in ſummitate ſeſſiles, & pediculum verſus Pyramidales: ij granis veluti ſinapis numeroſiſſimis, exiguis inter fructus carnem colore flaueſcentibus ſunt grauidi, vacuo tamen relicto centro, cuius vacuitatis veſtigium apparet in ſummo fructu, vbi baſis pyramidis conſtituta eſt; Cætera fructus idem plenus eſt humore melleo, dum tamen exquiſitam attigit maturitatem: eiuſdem exuberantia lacrymam quandoque in oſtiolo centri baſis prædictæ exudat, quæ concreſcit: pellicula tandem tenui, & molli totus ambitur. Arbor hæc citò ſeneſcit, vel quia paucas habet radices, licèt longas, & obliquas. Seneſcens tamen fertilior euadit. Illi tantus eſt amor fœtuum, vt folia ſæpè deſerat priuſquam fructus, quos etiam ſerotinos, hyeme nondum exacta, intempeſtiuè præcoquit. Hoc tamen de domeſticis, & naturæ mitioris ficubus tantum eſt intelligendum. Silueſtris enim nũquam ad maturitatem perducit fructus, ſi quos tamen, & hos admodum paruulos edit: eſt ſiquidem velut infœcunda; ſed quantum felicitati fructuoſitatis in ipſa demitur, tantum radicibus illius additur virium; vndè marmoreas durities, ex ſemine plerunque indetermiuato naſcendo, diſrumpit. Hinc Martialis.

[*Conſt. Cæſ. l. 10. c. 45.*] [*Theophr. l. 2. de Hiſt. Pl. c. 3. & l. 2. de cauſis Pl. c. 12.*] [*Martial. l. 10. ep. 12.*]

Marmora Meſſalæ findit Caprificus, &c.

Nunquam integrè poterit deſcribi Ficus, nec illius demonſtrari præſtantia, niſi maxima eiuſdem vtilitas perpendatur, quæ vnà cum Vuæ commodo, cæteris fructuum quorumcunque generibus præponderare videtur. Nam Ficus, & Vua inter omnia Poma principatum obtinent, Aegineta Iudice, propter ſupremam ſucci bonitatem. En Imperatoris Iuliani ſententiam in hæc verba expreſſam. *Homerus ille ſapiens, cæteros fructus partim ob magnitudinem, partim ob colorem laudat, ſoli Fico dulcedinis nomen attribuit*, &c. Et poſt non multa. *Quin & regales menſas ornant, atque ad omnium conuiuiorum ornatum adhibentur; neque intritum, neq; ſcriblita, aut panis dulciarius, aut denique condimenti genus pari ſuauitate vnquam reperietur, adeo mirabilis eſt iſte cibus præ alijs omnibus*. Hinc elicitur maximam eſſe infelicitatem carere Ficubus, & Vuis, quod ſacræ paginæ nobis irrefragabiliter confirmant, vt ex Regio licet arguere Pſalte, maledictionem diuinam contra rebellem Populum enarrante: *Percuſſit Vineas eorum, & Ficulneas eorum*. Et ſimilem ex Oſea præcinente *Et corrumpam Vineam eius, & Ficum eius*. Sed modò curabimus inuenire fructuum horum Nomina cum Originibus eorundem: *Exiguus labor eſt, ingens verò vtilitas*.

[*Epiſt. 24. ad Serapionẽ.*] [*Pſ. 104. verſu 33.*] [*Oſeæ c. 2.*] [*Aratus in Phæn.*]

NOMINA ETYMOLOGIÆ.

TAM fructuoſarum, quàm herbacearum ſimpliciter Ficus partium nomenclatura curioſa eſt. Nam Ficus nomen, vt ſic, & Arbori toti competit, & integro fructui, cum libertate tamen, cum ſecundæ, vel quartæ declinationis grammaticæ, tum generis tam maſculini, quàm fœminini, reſpectu fructus tantùm; nam Arbor, & præcipuè fructifera, vt Ficus, nunquam poteſt à fœminineitate recedere. Huic & declinationis, & generis ambiguitati Ficus, ſeù pro Arbore, ſeù pro fructu ſumatur, adamuſſim reſpondet illud Hebraicum *Theeriah* Græcè Σύκῆ per contractionem ex Ionico Σύκιν pro σύκέα, ratione Arboris tantum fœminino genere dicitur. Et hæc duplex eſt, συκῆ μέλαινα, vel etiam ἥμερος, hoc eſt Ficus ſatiua, nec non συκῆ ἄγρια Ficus ſylueſtris, id eſt Caprificus, quæ, & ἐρημαὶν ſolitaria, vel ἐρινεα ab Erino Ciuitate, vel à mænibus aſperis illius appellari ſolet, Σῦκον verò dicitur ratione fructus neutro genere, quod *Sycophantæ* nomen componit. Eoſdem Ficorum fructus Naxij inter Græcos ſpeciali nomine vocabant Μειλίχα melleam propter dulcedinem. Arabes autem *Sin, Fin, & Tin* nuncuparunt. Idem Ficus nomen indiſcriminatim ſumptum apud Gallos dicitur *Figue*, Germanos *ein Feige*, Hiſpanos *Higo fruta*. Determinatum autem ad Arborem Gallicè *Figuier*, Hiſpanicè *la Higuiera Arbol*, Germanicè *Feigen Baum*.

[*Hierem c. 8.*]

Itali

A Itali eodem vtentes vocabulo erga fructum, & Arborem, tam hanc, quam illum nominant *Fico*, in genere tantum masculino. Fœmininè siquidem sumptum turpe quid denotat. Fici verò fructus siccati ceperunt apud Seplasiarios barbara voce dici *Caricæ* à Caria regione, vnde incomparabili quantitate proueniebant. Quod bene notat Otho Brunfelsius in Onomastico Medicinæ simplicis. Eædem & *Syriacæ Ficus* antonomasticè dictæ sunt ob ingentem pariter earum multitudinem ab orbis illa parte quondam mitti solitam, vt patet ex Plinio, qui de Arboribus Syriæ loquens aiebat. *Syria peculiares habet Arbores, In Ficorum autem* (supple genere) *caricas, & minores eius generis, quas* cottana *vocant*. Aridus iste Ficus Græcè vocatur ἰσχάς, ἀδος, ἡ, deducta voce ab ἰσχνός, quod est macer, gracilis, tenuis, & apud Hebræos dicitur *Defelak*. Nec iniuria *sacram Ficum* vocantes Athenienses, ἱεραν συκῆν dixere, tum quia Deorum Ambrosia fructum hunc scatentem cognoscerent, tum quia solebant in quadam solemnitate, quam ipsi vocabant Πλυντήρια Ficuum massam gestare, & hanc ijdem Παλάθην appellabant, quasi compressos Ficus ad modum laterum. Recens autem, & maturus idem fructus domesticus ἡγητήρ, idest Princeps alimentorum magis mitium, in cuius fundo

B foramen vmbilicale quodammodo dictum fuit, auctore Polluce ὀμφαλόν, & ab alijs *flos* vocatur. Hi fructus, cum melleum sæpè sæpius liquorem effundant, ipsorumq; pediculi oppositi in parte, qua hærent Arbori lac pro sanguine gestent, erunt propterea digni Ficus vt dicantur *terra fluens lacte, & melle*, quod certè congruit prænobili sui nominis etymologiæ, fœcunditati scilicet, cum Ficus dicatur quasi *fœcundus*. Hanc nominis originem confirmant innumerabilia ferè illa semina, seù grana, quæ includunt hi Fructus, & quæ κεγχραμίδες Galenus, idest *miliaria*, Plinius *frumenta*, Belgæ *pediculos* appellarunt. Ficus verò immaturus, vel non maturabilis, qualis est Caprifici, dicitur latinè *Grossus*, Græcè verò ὄλυνθος. Idem paruus Caprifici fructus, si tamen hæc Arbor aliquo pacto sit ferax, appellatur κράδη, sed tantum propter illam affectionem, qua huiusmodi fructus, æquè ac folium (quod θρῖον Græcis, & *Tripete* latinis nuncupatur) vento vibratur, & concutitur, vt placet Nicandri Scholiasti, quia vox ista κράδη ramum, seu surculum ficulneum, qui facile vento quatitur, & decussatur, significat; κραδάω namq; idem est quod *vibro*, seu *quatio*. Dicitur autem *Caprificus* hæc Arbor, eo quia veluti

C Capra, editiora tantum, præruptaq; carpit loca. Nomen verò simplex Ficus cæteris dignius, compositorum nominum, in diuersis, & compositis generibus, & differentijs dignam præbuit materiam, vt *Sycomoro*, *Schirmah* Hebraicè; *Morosyco* Dioscoridis, & *Celso*, illi scilicet Arbori, quæ alijs dicitur *Ficus Ægyptia*, seù *Ficus fatua*, vel Ficus Pharaonis: A nominalibus causis ad reales digrediamur, vt Ars rectè sequatur ingenua, certa & minimè fortuna fallax, iniqua.

Lib. 15. c. 19. & l. 13. c. 5.
Plutarch. in Symp. 7. qu. 4.
Hesychius, & Suidas.
Io. Meurs. in Gr. feriata.
Benedict. Curt. Symphor. Hort. l. 24. c. 2.
Isidorus.
Macrob. Saturnal. l. 3. c. vlt.
Demosth. ὀλυνθ' orat.
Nicand. ex Bod. in Theophr. l. 2. c. 4
Id. Theoph. lib. 2. Hist. Pl. c. 7.

GENERA, DIFFERENTIÆ.

TOT Ficuum, vt aliorum quoque omnium fructuum Genera distinctè haberi possunt quot Differentię petuntur à natali loco illis felicissimo, à Magnitudine, tam Arboris, quàm Pomi Figura, Colore, Sapore, Moribus, hoc est germinandi, crescendi, maturandiuè modis, alijsque conditionibus diuersis conspicuis. Ficorum quidem ingens est numerus, ex Naturæ non solùm liberalitate, sed ipsius Ar-

D tis sedulitate proueniens. Genera tamen generalissima sunt Præcocia, atque Serotina, nam reliqua specialiora Genera sub his duobus militabunt; sub Præcocibus erant Tiburtina Romanorum popularis, Chelidona; sub Serotinis Hyemales, Duricorij, & Serotini. Magnitudo aliam vult esse Arborem Macroficum, aliam Chamæficum, & Laconicam, cuius meminit Aristophanes in Agricolis, quam nos dicimus *Fico Nano*; Figura mox fructuum discrimina parit essentialia, nam alius est Ficus cucurbitinus, mamilleus, longus, breuis, pyriformis, sessilis, & ille, qui græcè dicitur βουσυκος, idest magnus, nam præpositio græca βου' est augmentatiua, idemquè fortasse marisca dicitur ijsdem græcis, quià ob magnitudinem disrumpatur, vt mariscæ solent, qui opponitur cottanis ficubus paruis syriacis, de quibus Hesychius κόττανα εἶδος συκῶν. Color multas Ficuum distinctiones notabilissimas facit, vt albi, nigri, pallidi, viridis, lutei, purpurei, subrufi, cærulei, rubei, variegati; Palmarum color

Casaubonus ad lib. 3. Athenæi cap. 32.

Phæni-

Phœnicios Ficos ab alijs disterminat eosdem Ægelides dixere quidam ab Ægila Tribu, de quibus Epigenes; Albedo, Albulas Ficos declarauit ex Macrobio; Leucomphalium Ficum vmbilici saltem candor nominauit; & similem ob rationem Ficus λευκεριγιός, seu Leucophius lucerinus, & Sycobasileus Athenæi, & Leucophalius Ariticus Theophrasti. Arasius albus Plinij latissimi, & minimi pediculi. Rhodius item, & Hæmonius apud Carios. Coruorum nigredo Coruinum Ficorum Genus constituit; ita est Coronius Strabonis; Megaricus, Ater Asinastrus Macrobij; Alexandrinus, Atertellanus longo pediculo olim in honore habitus Romæ; Barbachiter item; & Aritius ater; Porphyrites Ficus inter nigrum, & rufum apparens. Chelidoniusq; è nigro rubescens ad purpureum tendens, vnde Columella de illis ita scribebat.

Saturnal. l. 3. c. 20.

Purpureæ Chelidoniæ, pinguesque mariscæ:

Lib. 15.

Arundineus variè maculatus, & ex duobus oppositis coloribus Erythrocomela non lydius purpureus emicans. Alios Patria diuersa suos ciues ab alijs vult esse discriminatos Ficus, vt Chalcidica, Lydia, Chia, Caunea, Laconica, Tiburtina, Libyca, Africana, Cottanea, Caria, Phibalea, Alexandrina, Lydia, Phrygia, Rhodia, Tarentina, Saguntina, Tellana, Herculana, Hircana, Mariana, Ægilia, Marsia, Numidica, Pelusia, Tusculana, &c. Auctores insuper varij, vel amatores insignes Ficus specificare diuersimodè valuerunt propria in ijsdem fructibus nomina perpetuo figentes; vndè Ficus Labiani, Liuiani, Calphurniani, Pompeiani, Nauij comitiales, Augustei, &c. prodiere: Sapor varius fructus eosdem distinguere sciuit, quamuis idem sapor in genere dulcis sit in omnibus, & nunquam exulet ab ijsdem, sed delitescat tantum in aliquibus; alij itaq; Ficus apparent acidi, alij insipidi, quià hic parum, ibi minimum est dulcedinis. Alij sapore pingui alij sacchari, alij mellis, plus, minusuè prædití sunt alij Thymū redolent, alij salsi apparent, vt de Chijs tradidit Martialis.

Plin. l. 16. c. 27. de f. c. mariscis.
Cic. 2. de diuinat.
Cauniæ ficus medionem faur.
Platina de Hon. volupt. & valet. l. 1. Coctanos dici ait à ciuitate quadam Syriæ, vel Numidiæ.

Chia seni similis Baccho, quam Setia misit:
Ipsa merum secum portat, & ipsa salem.

Sed quis specialiora prosequi posset Ficuum nomina, quæ sanè innumera sunt? Laconicos suos Ficus, cæteris post positis, Aristophanes nobis extolleret. Athenæus plures haberet, quos laudaret Leucophæos, Ægilides, Leucobasilicos, Codineos, Dracontios, Omas, Aratios, seu Cerinos. Hermippus, Coturnicinos, Corniceos, Phibaleos. Philemon regios, Myrrhinos Antiphanes, & alios Nicander. Plinius caricam maioris, cottanamq; minoris speciem Ficus, Mariscam, Biferam, Albiceratam, Cypriam similem Vlmo, Ægyptiam, Amplissimam, Pyriæmulam, Idæam magnitudine oliuæ, & sapore mespilaceo; Alexandrinam Tiliæ folio sinè lacte; Chalcidiam; Chiam multiplicem, Lydiam, Mamillanam, Callistruthiam, Africanam, Rhodiam, Tiburtinam, Liuiam, Pompeianam, Herculaneam, Aratiam, Porphyritem, Popularem, Serotinam, Chelidoniam, Duricorticem, Tarentinam prædulcem Omam dictam nobis proponet considerandas. A Macrobio recensitas videbimus sequentes Ficuum differentias Africam, Albulam, Arundineam, Asinastram, Atram, Paluscam, Augustam, Biferam, Caricam, Caldicam, Albam, Nigram, Calphurnianam, Chiam, Cucurbitinam, Duricoriam, Herculaneam, Liuianam, Ludiam, Leptoludiam, Marsicam, Numidicam, Pullam, Pompeianam; Præcociam, Tellanam, Astram; Domesticas, & Hortenses Arbores Ficorum non alias cognouit Columella, quàm quæ his clauduntur versibus.

Tusculanos ficus olim magnificatos memorat Al. ab Al. D. G. l. 5. c. 21.
Martialis l. 13. ep. 23.
Palladius in martio.
Lib. 12. c. 5.
Lib. 13. c. 5. & 27.
Lib. 15. c. 18.
Lib. 3. Saturn. c. 20.
De cultu Hort. l. 10.

At grauis Arcturi sub sydere parturit Arbos
Liuia, Chalcidicis, & Caunis æmula Chijs,
Purpureæque Chelidoniæ, pinguesque Mariscæ,
Et Callistruthis, roseo quæ semine ridet,
Albaquè, quæ seruat flauæ cognomina ceræ,
Scissa Libysca simul, picto quoque Lydia tergo.

Sed ab Antiquis ad modernos scriptores transitum faciendo nostrates interrogabimus de Ficorum speciebus, quarum fructus viuentes videmus, & esitamus, antequam ad longinquissimas Regiones lustrandas pro exoticis dignoscendis transeamus. Celidonius noster Bononiensis Geoponicus has delectas, & à se cultas Ficorum species molles præbet legendas, Brogiottorum scilicet, quos ità dictos crederem præ summa sui dulcedine ab Ambrosia Deorum cibo, quasi *Ambrosiottos*, & conueniunt, cum Æmonijs Athenæi: Imperialium, eorumquè vulgò dictorum *Inganna Villani*, Leucaserico-

Agric. ms. p. p. cap. 19.

A ſoricorum; Cauallerorum, Gentilium, Lazareorum, Coruorum, Sampieriorum, Faraonorum, & Caricarum. A Tanario verò conciue quoque noſtro Bononienſi tanquam abſolutiſſimo ab Oeconomo, & Ciuico, & Villenſe infraſcriptas habemus Ficorum ſpecies, primò sũt Fici Faraonij albi, & nigri omnium ad maturandum primi, deinde Fici vulgò dicti *Inganna Villano* (hi falſam maturitatis faciem oſtendunt; quam græci φηλήκαν vocant, nam φηλῶ apud illos ſignificat decipio) mox Lazarij albi, & nigri, vt & Caſtaneoli, Toſcanelli, Madamæ punicei, Coruellini nigri, Gentiles ſublutei, Porcini, Paſquini, Sampierij, VVerdechij, Bruſchiotti albi, & nigri, Candellini, Melonij, *Carici albi*, *Auguſtani nigri*, *Tortorini*, Granelli, Lardarij, Caualleri punicei. Ex miſcellaneis obſeruationibus manuſcriptis præexcellentiſſimi noſtri Aldrouandi hæcquoque didicimus Genera Ficorum raritate commendabilium, & ſunt. Primò Ficus Ferruginea, 2. Ficus *Amethyſtino*, Luteoque colore, 3. Ficus viridis oblonga. 4. Ficus Vrbana trifida magna. 5. Ficus monſtrifica vrbana, magna, gemella. 6. Ficus figurâ peponis, colore luteo, & viridi; Suam impatienter nos reuocant ad Pinacem, & ad vniuerſam plantarum Hiſtoriam Dendrographi Bauhinus, atq; Ionſtonus, &

B exoticas præcipuè ad plantas celeri greſſu luſtrandas compellunt; Ficumque marinam Theophraſti folio craſſo, nec magnitudine præſtanti, coloreque corticis puniceo, ſicco pede pertranſire nos cogunt. Ex Pinace itaq; tres, & decem habentur Ficorũ exoticorum ſpecies, ſeù differentiæ, poſt Ficum communem genericè contradiſtinctam; Chamæſycum, ideſt Ficum humilem, & pumilam, atque Caprificum, hoc eſt agreſtem, & aſperam Ficum, primò Ficũ *Papaie* Peruuianorum exponit. 2. Ficum *Cucurbitiformem* Nigritarum. 3. *Peponiformem Chiuefzipangu*. 4. *Malacenſem* ſemialexiteriam, & ſemiuenenatam, ideſt à parte Orientis ſaluberrimam, & Occidentem verſus lethalem. 5. *Goanam Cotoneifoliam*, ex cuius cortice veſtes Indi conficiunt. 6. *Indicam ſpinoſam*, *Tunal*, & *Tuneopuntiã*. 7. *Cochinilliam*, *Tunal Greyn* ad colorem. 8. *Cardis*, ſeù *Tuuadem*, Spinoſam, Syluestrem, Infructiferam. 9. *Opuntiam Oſteocolleticã ferruminatricem*. 10. *Mippicatahaba*, Ferruminatricem. 11. *Cereum Peruuanum Spinoſum*, ſeù euphorbium, fructu rubro nucis magnitudine. 12. Indicam *Læuem*, *Spinoſam*. 13. Indicam *Humilem Minimam*; Ex vniuerſali deinde plantarum Io. Bauhini, & Clabræi

C Hiſtoria hæ Ficorum exoticæ habentur Arbores. 1. Fructus exoticus Cluſj à *Paludano*. 2. Alter Cluſj fructus exoticus à *Plateau*. 3. *Pimpinichi* Arbor lacteſcens. 4. Arbor *Radicum*. 5. *Enſenda* Congi. 6. *Pala Arienæ*. 7. *Tala*. 8. *Pala Pliny*. 9. *Muſa Ouuiedi*, Ficus Indica Acoſtæ, Palma fortè Theophraſti. 10. Ficus Indica *Linſcotani*. 11. *Pacouera Americana* Muſæ ſpecies. 12. & 13. *Palmites* duplex. 14. *Opuntia* vulgò herbariorum. 15. *Opuntiæ aggata* ferruminatrix. Ex Ionſtono tandem, hæ Ficorum Arbores numero 25. decerpuntur 1. Ficus *Peruuana*. 2. Ficus *Nigritarum*. 3. *Chiuefzi pangica*. 4. *Amacortic* nouæ Hiſpaniæ. 5. *Amatzquitl*. 6. *Itzamatl*. 7. *Iaruma* Iucaienſium. 8. Ficus *Indica Orientalis*. 9. *Tunificifera*, ſeù *Tuna* Indorum. 10. *Nopalnochetzli* nouæ Hiſpaniæ. 11. Ficus *Sinenſis Heurnij*. 12. *Cereus Peruuianus*. 13. *Ferruminatrix* Indorum. 14. *Caiahaba*. 15. *Ambayba* Braſilianorum. 16. *Amauue* Maragnanæ Inſulæ. 17. Ficus *Indica læuis piloſa*. 18. Ficus *Indica humilis*. 19. *Muiua Braſilienſium*. 20. *Iito* eorundem. 21. *Iaracatia*. 22. *Papatoſera* Tabacenſium. 23. *Mamæira*. 24. *Iamacaru*. 25. Fructus exotici *Ficus ſpecie*. Quarum Arborum ſingulares Hiſtorias conſultò omiſimus, hiſque generum, & differentiarum nominibus

D contentos fore lectores credidimus, quià de rebus nominetenus tantum cognitis, & nõ re ipſa notis, atq; perſpectis agebatur, ne nauſeam, & faſtidium pareremus, nam etiam quod dulce eſt, ſi modum excedat, graue fit, vt prudentiores cenſuerunt, & vt ille inter Græcos melliſluus Poeta aiebat, epulis ſatiatus aliquis, libens iterum viliore victu fruens delectatus eſt. Literarios itaq; Iconum cibos intellectui legentium hic exponemus.

Lib.5.Econ del Citt. in Villa.

Lib.12.ſec. 1.

Lib.4.H.pl cap.7.

Bauh. H. vniu.Plant l.1.c.45.

Cluſ.in Acoſtam.c.41.

Admirab. Arbor Straboni.

Cluſ. exot. l.4. c.14.

Lib.1.c.66 & ſequ.

Lib.1.ca.2. artic.2.

Io. Bod. à Stapel in Theop. l.4. H. pl. c. 5. Ficum Sinẽſem depingit folijs laurinis, & fructu rotũdo racemat

Ariſtoph. ap Suidam.

Eurip. in Antiope ap. Stob.ſer.61

Capri-

Caprificus.

Plin. l. 15. cap. 19.

Caprificus ſyluestris Arbor fructus edens nunquam matureſcentes, ſed mirabili quadam vi cæteris Ficubus domeſticis maturitatem facilem, & citam tribuentes; nam Caprifici fructus hoc habent, vt propria ex putredine quædam animalcula de culicum genere progignant, quæ Pſenes, & Cnipes ab Ariſtophane dicta ſunt, & illa, deficiente in ventre matris alimento, ad cognatam Ficum domeſticam tranſuolantia illius fructus auidiſſimè dum perforant crebro morſu ſibi familiarem incoctilem maturationi obſiſtentem ſuccum exugentes, ad morem Hirudinum Hæmorrhoidibus applicitarum, quæ ſanguinem tantùm atrum, & fœculentum attrahunt, ita depurant, vt quod reliquum eſt, per accidens totum perficiant, & *ſanum, vegetumq́ reddant Ficum.*

Plin. l. 17. cap. 27.

Caprificorum nigriores, & in petroſis naſcentes maximè laudantur, quoniam Frumenta plurima habeant; Caprificatio ipſa poſt imbrē.

Ficus

Ficus Virgato Fructu.

Ficus figuram Melopeponum habens, id eſt virgatus, & diſtinctus pigmentis alternis colore luteo, & viridi, quæ tæniarum ad inſtar iuxtà ſe inuicem poſita ſunt, non autem rimis, aut diuiſionibus inciſis diſtincta, magnitudinem tantam habet, quantam Ficus vulgariter dictus di *Madama*, quæ eſt inſignis, atq; notabilis; colores in aliquibus variant iuxta diuerſitatem forſan alimenti, vel aeris, & tempeſtatum: matureſcunt menſe Septembri; rarus eſt hic fructus, & an ab inſitione artificioſa prouenerit, vel ex peculiari ſpecie, adhuc latet. Quod ſi vera eſſent quæ Palladius in Martio, titulo 10. docuit, Ficum ſcilcet bicolorem enaſci ex duobus ramis, v. g. albæ, & nigræ Ficus inter ſe vinculo arctè ligatis, & contortis, vt germina miſcere cogantur humores, & tali pacto, amborum temperaturam ſeruantes coniunctim diſtinctam, id eſt minimè confusã, neq; in tertiam quandam coaleſcant naturam. Sat ſit quod hæc obſeruatio fuerit, teſtimonio noſtri longè clariſſimi Aldrouandi obfirmata, prout ſic nos eam iuuenimus ab ipſo ſimpliciter memoratam inter eius manuſcriptorum miſcellanea.

Ficus Indica cum Flore, & Fructu.

Ficus hæc Indica non videtur eſſe ea Arbor, quam deſcripſit Theophraſtus lib.4.de Hiſt. plant. c. 5. & de cuius fructu tetigit lib. 1. cap. p. deque illius radicibus egit lib. 1. c. 12. nam è ramis radices minimè dimittit; quamuis folium eiuſdem Arboris Ficus Indicæ peltatum dixerit eſſe lib.4.c.5. quia fructum admodum paruum magnitudine ciceris, Ficui tamen ſimilem ei tribuit. Folium habet hæc noſtra Arbor Ficus Indicæ ſimile folio Opuntiæ Herbæ, quæ Ficus Indica ab omnibus indigitatur, & quam Theophraſtus idē pro exemplo radicationis Ficus Indicæ Arboris aſſumpſit lib. 1. c. 12. dicens; *Circum Arborem frequens radicum concurſus, qui caudicem nequaquam attingit; ſed ab eo paulò diſtat; huic ſimile, vel potius quodammodo mirabilius, ſi quid ex folijs radicē dimittat; qualem circa Opuntem Herbulam eſſe quandam enarrant.* Sed quia in eodem cap. 5. libri 4. de Fi-

A de Ficu Indica loquens Theophrastus vnam,& alteram Arborem innominatam describit fructu fortassis æmulam Ficubus dicens *est & alia Arbor,& magnitudine insignis, & suauitate fructus, amplitudineq́, mirum in modum præcellens; hoc Sapientes Indorum, qui nudi degunt cibo vtuntur; alia cui folium specie prælongum simile pennis Struthiorum quæ super galeas imponuntur longitudine duorum Cubitorum.* Possumus propterea asserere hanc nostram Ficum Indicam à veteribus non fuisse descriptam, sed simpliciter indicatam. De Ficu Indica Theophrasti Plin.l.12.c.5.col.7.c.2. Strabo Geogr.l.15.à qua vmbraculũ fieri dicit tabernaculo multicolumnio simile, de qua Neoterici multi scripserunt. Clusius in exoticor. l.1.c.1. qui eam ab alijs etiam modernis scriptoribus descriptã fuisse notat, vt à Linscosio, tãquã de Arbore Goana ibi dicta *Arbor radicũ*,& à Ferdinãd Lopez l.7.c.3.H.Or.Ind. tãquã de Arbore Malacensi dicta *Mãgiu*,& ab Ouiedo in 1.p.h. Occid.Ind.l.9.c.6.sub nomine *Mãgle*,& à Pigafeta l.1.c.4.desc. Cõgo sub noĩe. *Enzãda.*

Sycomorus Giumez vocata.

Theophr. l. 4. H.pl.c.2. *Ficus Cypria, quæ sic in Creta nuncupatur natura proxima est Moro Ægyptiæ, nam illa quoque fructum caudice, ramisq; crassissimis fert; nisi quod germen quoddam sine vllo folio, tanquam radiculam mittit, cui fructus præpilatur. Caudex magnus, & populo albæ similis folium vlmo in fructus quaternos perficit, totiesq; germinat, sed nullum ad maturitatem perducit, nisi pomo ipso immaturo inciso, emissoq; lacte, dulce Ficubus non absimile, & interna grossis sanè conueniunt, magnitudine autem pruni est.* Hæc Theophrastus, quæ omnia adamussim quadrant Arbori propositæ. De Sycomoro Giumez Prosperus Alpinus de Pl. Æg. cap. 6. agit plenè dicens eam nasci in arenosis, & sterilibus Ægypti locis; folia habet mori folijs crassiora, candidiora, asperiora; non nascitur semine, quia eo caret in fructu, sed propaginibus, & nisi verberetur Arbor, non fœcũdatur; longissimæ est vitæ, adeout credatur adesse quandã Sycomorum in Mathera Ægypti adeò antiquã, vt eadem in sui cauitate receperit latitantem B. V. cum Puero Iesu illuc Hierosolyma fugientem. Ap. Diosc. hæc habetur. *Sycomorum aliqui etiã Sycaminum, id est morum vocant, cuius fructus sycomorus etiam propter inefficacẽ gustum appellatur. Arbor est magna, Fico similis frondosa, multo lacte abũdans: folijs mori, pomum ter, aut quater anno fert non ramis vt Ficus, sed caudice ipsi caprifico non dissimile, dulcibus grossis, sine granis interioribus, sed non maturescit, nisi vngue, aut ferro scalpatur. Nascitur plurimum in Caria, Rhodo, locisq; non multi tritici feracibus, &c.* Et paulo post addit *gignitur, & in Cypro Arbor genere distans, quæ cum sit vlmus, prædita tamen est folijs sycomori, fructu pruni magnitudine, multò dulciore supradictis, cætera similis.* Sycomorus Ægyptia, Morofico, Ficus Pharaoni Giumez, Tothel Theueti, Sycamine Theophrasti Ficus folio mori, Ficum in caudice ferens. Sycomorus quasi inter Ficum, & Morum Arbor fructu Fici, at folio similis Moro; fructus ipsos fert caudice, non ramis, & est prædulcis, absque granis interioribus, qui, vt maturescat debet scalpi, serratis vnguibus, & oleo inungi; quarto dein die detrahitur, etsi Fauonius adspiret, tertia tãmẽ die ibi alius subnascitur; septeno partu per totam æstatem fæcunda, & in maturo fructu gratus odor apparet; Syriç in syluis frequẽs, in Ionia in Cnido, Rhodoquè, &c. Sycomoris à Bauhino in Pinace lib. 12. sect. 1. aliquot adiunguntur differentiæ, quarum postrema Ambulon Scaligeri dicitur ex Aruchit insula, & fructibus ea scatet minimis coriandri magnitudine, in cortice illos producens cãdidos, sed hæc innuisse sufficiat. Nullam cum Sycomoro similitudinem, vel cognationem habet Arbor Pseudosycomorus Mathioli, quæ neque credenda est vna ex Tuberibus Plinij, licèt Cæsalpino id placeat, sed ad bacciferas Arbores ableganda, melius Azedarach Arabum nominanda. Vocum at sequantur Conceptus, atque Concentus in Æquiuocis, atque Denominatis explicandis.

Bodeus à Stap. innot. ad Theop.

Discorid. l. 1. de. med. mat. c. 144. de Sycomor.

Ex Homer. odiss. 8. Strabo lib. 16. Geog. sycamine est Sycomorus.

E F G

ÆQVIVOCA, DENOMINATA.

Publ. Difficilis eorum, quæ placent est custodia. *Sycori* propterea, nempè Ficorum custodes, quibus συκα, non *Sicoris* Cingæ fluuius in iberum defluens nomen dedit; ministerium satis quidem pulcrum exercere dicendi sunt, sed difficile, cum præsertim pulcra sint difficilia seruatu. Sed quo maior est labor, eò potior est vtilitas. Quare conandum est ijs ad quos spectat, vt συκωδες istæ deliciæ inaccessæ prædonibus seruentur, etiam si non sine vi agendum foret. Quod vel in ipsa literaria τῶν συκῶν anatome suasum potest obseruari. Fici enim *Syca* Græcè æquiuocant, cum *Sica* gladio Latinis à secando dicta, à qua sicarius nuncupatus est latro, gladiator, & homicida. Sed melior Fici æquiuocatio fruges respicit; quia Fici Pomum Athenienses vocabant ἡγητηρίαν, quasi ante omnes fruges inuentum, ex eo forsan, quia Ficaria Grana frumentorum æquiuoca nomenclatura veniebant, quorum granorum minutiei respectu κεγχραμίδες dici voluere Ficus, nempè *miliares*. Idem requirunt, & Ἀμασυκάδες *Amasycades* ex Hesychio, quæ Mala sunt, seu Pyra simul cum Ficis prouenientia. Non tantam sibi poscunt diligentiam, vt seruentur *Sycomori*, quæ Συκάμινος, & Συκόμορεα dicitur, fructus, *Sycamina*, mora nempè maiora nuncupati, quandoquidem syluestris admodum naturæ, vt pariter immaturabiles illi fructus, quos breuissimo numero profert *Caprificus*, à nonnullis *Chamæsyce*, nempè Ficus pumila vocata, satius quàm *Chamæsyce* herba illa paruula repens, in terra vineali proueniens, sic dicta, eò quia lactuginosa sit, quem-

Ruellius. Diosc. l. 4. c. 110.

H

A quemadmodum & Peplus herba *Chamæsice* prædicta aliquantò maior, quæ propterea vt cum Fico æquiuocet, Συκη dicitur, cum alias vtræque nullam habeant nostra cum Arbore forma tenus conuenientiam. Cùm verò subeat τὸ Συκιον ex Galeno decoctum Ficuum arefactorum, ex hoc etiam in mentem reuocatur ipsius tanquam æquiuocum *Sicyon*, transposito duntaxat iota, quod eandem habet vim ac Υ ψιλον. Est autem vrbs vetustissima Peloponnesi XII. M. pass. à Corintho distans, à qua vicina regio, Achaia scilicet, & Arcadia, *Sicyonia* appellata est, Incolæ *Sicyonij*. Nec minimum forsan haberetur argumentum asserendi huic Oppido, Regioni, & Populis τὴν συκην, hoc est Ficum, (nullum Syciona regem memorando, sed attenta duntaxat prædicta *v.* in *i.* transpositione) denominationes attulisse, si diceretur istos in græcia extitisse, in qua primò Συκη adinuenta est. Quod certò certius verificatur de *Sycino* Insula ex Plinio, quam vulgò nunc *Sichino* dicunt, Stephano, & Ptolemæo *Sicinus*, alijs *Sicenus*, non paucis *Sicynus*, & mediat inter Melon, & Polycandrum. Item de *Syco*, quod Plinius, & Ptolemæus *Sicum* dicunt, & est Vrbs Dalmatiæ Maritima apud Liburniæ limites, nunc vulgò dicta *Sebenico Philosycorum*, illorum scilicet qui Ficubus auidè vescunrur, vt Plato solebat. Ast *Ficeta*, seù *Ficaria*, vel *Ficulnea* τὰ συκιδα, vel συκωνα Græcis dicta frequentare (quæ sunt loca Ficubus consita) *Ficitores Ficitatis*, hoc est Ficorum vindemiæ semper amantes expectant, vt illis dulcia tractanda, gustandaq; simul exhibeant. Hanc propter dulcedinem *Melichium* Naxij Bacchum, & Lacedæmonij *Sycitem* cognominarunt. Inde in Ficu Virtus, & Panis, & Vini consistere connotabatur. Hinc etiam Ficum Vitis sororem faciebant Græcorum nonnulli, Συκον pariter ab eadem vocantes viam illam Athenis, per quam templum Cereris Eleusinæ petebatur. Et propterea tanta Ficui dignitas, atque nobilitas conciliata est, vt insigniores admiserit denominationes. Romanæ siquidem Vrbis conditori nomen vel impertita sit, vel ab ipso proprium nomen acceperit, hoc certum est, quod *Romula* quoque nuncupata fuit Ficus, sub qua pueri ambo Romulus, & Remus Lupæ sugebant Rumina, propter quæ lactuginosa eadem Ficus *Ruminalis* dicta est, *Rumia* exindè lactentium Dea conficta, & proprij nominis originem trahente. Sic Ouidius

Arbor erat, remanent vestigia, quæque vocatur
Romula nunc Ficus, Rumina Ficus erat.

C Is autem locus in quo sub Ficu prædicta Romulum Lupa, Remumq; pauit, lupercal exinde appellatus est, & situs erat in regione octaua, quam *Ficelias* (licèt alij septimam regionem faciant) Veteres illi Romanorum Proceres, totam suam Vrbem, ne dicam Orbem ab hac Arbore libentissimè denominaturi, constanter appellari voluerunt, ad Ficuum vbertatem fortassis auspicandam. De hoc loco mentionem habet Martialis ad Nepotem ita scribens

Bis vicine Nepos (nam tu quoque proxima floræ
Incolis, & veteres tu quoque Ficelias)

Præter hanc regionem erat & Vicus vetus, *Ficeliæ* pariter & ipse nuncupatus in via Nomentana, *ita à Ficis, & copia Arborum Ficorum*, vt inquit eruditissimus Raderus *dictus*, à quo non eadem tantum via, sed & Porta insuper ipsa Nomentana *Ficulnensis* quoque fuit appellata, vt ex Liuio sic scribente patet. *Via Nomentana, cui tunc Ficulnensis nomen fuit*. Idem Romanorum Seniores non Imperij tantum, sed & liberorum inhiantes propagationi, felix, fortunatumquè ducebant fæcunditatis exemplum sibi, &

D posteris ob oculos ponere, vndè aliqui suarum familiarum agnomina simul, atque cognomina à Ficorum fructu mutuati sunt, quemadmodum *Caricia* familia, & *Carica* à Caricis. Sic enim Romana testantur Monumenta

HIRNIVS OCTAVIVS, CARICIA, ET FESTA CAROLINA C. VALERIO SVRO, ET SIBI PARTEM P. XXX.	IOVI DOLICHENO M. AVERONIVS KARICVS D. D.

Eodem pacto nomen habuit, & cognomen *Ficinus* ille de *Ficinis* medicus duobus abhinc sæculis, qui librum edidit de Pestilentia Italicè, quem posthac Hieronymus Ritius latinitate donauit. Eius filius fuit magnus ille Marsilius Florentinus nemini doctorum non cognitus ob Philosophicam præcipuè doctrinam. Florebat anno 1490. Medica multa eiusdem extant monumenta. Edidit inter cætera Antidotum Epidemiorum, & Præseruationem secundæ valetudiuis, Basileæ per Cratandrum excusas 1532.

Gal. in lex Hipp.

Athen. l. 7. capit. 1.

Plutar. 4. Sympos.

Athen. l. 3. cap. 5.

Iulian. Lessignan. de Cogn. Deor. Gentil. l. 3. cap. 5.

Onuphr. Panuin. de Vrbe Romana.

Pl. lib. 15. c. 19.

Varro l. 2. de re rust. cap. 11.

L. 2. Fast.

Lib. 6. epig. 20. ap. Rader. & 27. ap. Farnab.

Apian. de Insc. sacros. Vetustatis.

Pasch. Gal. in Bibliot. Medica.

Eiusdem oratio de laudibus Medicinæ, & nonnulla alia Medica habentur in operibus illius simul editis Basileæ per Henricpetrum in folio. Ab hoc pariter fonte cognomen emanasse videtur Ioannis *Ficardi* Francofurtensis I. C. qui Galeni librum de libris proprijs, de ordine librorum suorum, de præsagijs ex insomnijs, quomodo morbum simulantes sint deprehendendi, & de exercitatione paruæ pilæ Latinis adiunxit, & Cratander primum excudit Basileæ 1531. Huius rationis est & cognomen Familiæ *Ficueroe* in Hispania, quæ folia itidem quinque *Ficulnea* viridia, & decussatim posita in insignibus habet. Subit etiam memoriæ villa quædam in agro Ferrariensi ad Eridanum, quam incolæ *Figarolo* nũcupant, nos *Ficarolum*, & hæc etiã memoratur ab Ortelio in tabula eiusdem status. Non defuere tamen qui temporum successu virtutem in loquendo dissimulantes, Ficorum nomen in malum sensum deduxerunt. Sic *Ficos* Nymphyon vocarunt. Sic integram Familiam Martialis insimulauit.

Ficosa est vxor, Ficosus & ipse maritus,
Filia Ficosa est, & gener, atque socer.
Nec dispensator, nec villicus vlcere turpi,
Nec rigidus fossor, sed nec arator eget.
Cum sint ficosi pariter iuuenesquè, senesquè,
Res mira est; Ficos non habet vnus ager.

Cuius irrisionis origo ex nominis *Ficus* corruptela, & æquiuocatione manauit, cum cæperint Medici morbosum quendam affectum, & vlcerosum, figuram Ficus grandioris, sed insipidæ, quæ græcis βωσύκη dicitur, æmulantem, τὸ σύκωμα, nempè Ficum nominare, ex quo in ludibrium idem Fici nomen transijt. De fædo huiusmodi morbo sic eleganter locutus est Celsus. *Est etiam vlcus, quod à Fici similitudine συκώσις à Græcis nominatur, caro excrescit, & id quidem generale est. Sub eo verò duæ species sunt; alterum vlcus durum, & rotundum est, alterum humidum, & inæquale.* Et tunc non est generis ambigui, & incertæ declinationis, vt Ficus fructus, sed restringi debet ad secundam tantum declinationem, & ad genus masculinum, vt lepido cum sale inquit, & innuit Martialis in Cæciliannm scribens

Cum dixi Ficus, rides, quasi Barbara verba,
Et dici Ficos, Cæciliane, iubes.
Dicemus Ficus, quas scimus in Arbore nasci,
Dicemus Ficos, Cæciliane, tuos.

Et quamuis non omninò sint concordes Charisius Grammaticus, atque Priscianus, meliorum tamen Scriptorum lectio supradictæ fauet regulæ, vt omnis exulet scientiarum hostis æquiuocatio. Quo pacto, & genere *Ficus* Romanis vocatur piscis quidam mollis, Asellus minor alter Aldrouando nostro nuncupatus, in eius Piscium Historia à doctissimo Io. Cornelio Vteruerio, altero ex antecessoribus meis in lucem edita, vbi & Tinca Marina Ficus itidem appellatur. Alio nomine morbus prædictus *Marisca* Latinis vocatur, vndè Satyricus Iuuenalis aliquot ex ijs vlceribus patientes ita sugillauit.

Cæduntur tumidæ, medico ridente, mariscæ.

Hinc callidam ex *Ficeto* captans ambiguitatem idem Martialis *Ficetum* appellauit impudicas partes, quia illic *Ficosa* nascantur vlcera prædicta, sic amarè locutus in Labienum *Vt pueros emeret Labienus vendidit hortos.*
Nil, nisi ficetum nunc Labienus habet.

Eadem ratione moti Veterinarij quoque, callum quendam in cruribus equorum nascentem *Ficum* vocitare consueuerunt, quem Paracelsus pro medicamento matricali proposuit. Hinc quoque fœmininum istius vocis in patrio nostrates idiomate distraxerunt ad turpia, & obscæna significanda, & ad minus actum quendam iniuriosum, quo pollicem inter indicem, & medium digitum exporrectum dirigentes in aliquem, hunc tacitè taxabant fœdæ libidinis, aut alicuius alterius vitij. Contumeliosa hæc irrisio locum habuit, vt infra dicetur, inter scommata Prouerbialia Danthis, Villanij, & aliorum scriptorum Florentinorum, necnon apud fabulatores antiquos tum Etruscos, tum Bononienses, vt apud Ioannem Sabbatinum de Arientis, & alios, penes quos legitur *Far le Fiche*, pro conuiciari, & calumniari, &c. Hoc ideò conuicium cum per Italicum vulgus admodum inualuisset, expressè prohibuerunt, indictaquè pœna damnarunt Romana Statuta, sub rubrica speciali *de facientibus Ficum*, his verbis: *Item si quis alicui*

P. Petras. de Tess. Gentil p. 514.
In Theatr. Orbis.
Parad. de antiq. statu Burgundiæ cap. 8.
Lib. 7. epig. 59. ap. Rad & 70. ap. Farn.
Scholiast. Aristophan.
Lib. 6. c. 3.
Lib. 1. epig. ap. Rad. 56. ap. Farnab. 66.
Aldrou. de Pisc. l. 3. c. 3. & 9.
Sat. 2.
L. 12. epig.
Dictionar. Paracelsi.
In lib. delle nouelle.
Aug. Monos. l. 3. st. It. lin. p. 319.

A *cui lignum, seù Ficum fecerit iniuriosè, in* xx. *solidis prouisinorum puniatur Cameræ Vrbis*. Non tam malè detortum legitur adiectiuum *Ficatus* σύκωτος. Defertur enim ad significandum tantum quod Ficubus infarcinatum est, vt apud Ætium σύκωτον ἧπαρ, id est *iecur Ficatum*, v.g. porcinum Ficuum esu præparatum. Cæterum minus certè peccaret qui verbis tantum, & non factis, id est digito loqueretur contra quemlibet, ipsum, vel à similitudine τῆς συκώσεως, hoc est *Ficationis* in mento, propter tumiditatem *Ficulosè* exulceratiuam, inæqualem, & graueolentem, vel in oculis ex interioris palpebræ dura, & asperiore scissura *Sycomium*, vel *Ficonem* appellando, nempè turpem, ineptum, maleferiatum, & abiectum, nam quantò superatur in dimensione superficies à corpore, tantò vincuntur à rebus, ceù ab oculatis obiectis verba.

L. 2. c. 88.
L. 2. c. 27.
Plaut. in Stic. habet. Nucibus Fabulis, Ficulis.
Galen. l. 2. meth. 2. cō. 2. in 6. de morb. vulg. 4. in lib. de ocul. c. 9.

Segnius irritant animos demissa per aures, &c.

Multa propterea per iocum à Poetis dici permittuntur. Hinc lepida illa æquiuoca præclarissimi cuiusdam Neoterici in Idæalem fœminam nomine *Ficariam* non impune tantum, sed etiam cum eruditionis præmio legere licet.

B
Vitemus quas producit Ficaria Ficus,
Ceù quæ tergeminus fert aconita canis.
Si tales Ficus comedat Ficedula pinguis,
Protinus in maciem totus abibit adeps.
Si tuus has Asinus gustasset, docte Philemon,
Pone suum subitò mortuus esset herum.

Balthass. Bonifacius Musar. lib. 4. num. 53. & 34.

Item ad eandem rem,

Ficitor huc venias, nam Ficosissima raucis
Te mulier precibus terque, quaterq́; vocat.
Si fœcunda tibi colitur Ficaria, nullam
Ficitor inuenies vberiore solo.
Ficos, & Ficus eadem Ficulnea profert,
Insita ceù profert non sua poma Pyrus.

In nullum magis quadrarent hæc improperia, quàm in vnum Clodium Albinum plus iusto Philosycon. Fuit enim summus Ficorum heluo, peior bellua, nempè Aue C *Ficedula* (συκαλὶς est Græcis) quæ, quamuis rationis expers, ad mensuram tamen alitur, iustèquè pinguescit huiusmodi cibo. Hanc Martialis ita loquentem introduxit.

Iul. Capitol

Cùm me Ficus alat; cum pascar dulcibus Vuis,
Cur potius nomen non dedit Vua mihi?

L. 13. ep. 48

Ita nec eundem Clodium, & vnà quempiam turpe agentem *Caricinus* Ficuum color minimè tegere valeret. Non ipsum, licèt impium, impiorum amici, quippè quia impij, tuerētur *Sycophantæ*, collectores nempè vectigalium pro Ficubus, qui non nisi calumniari sciunt, & deferre, *Sycophantiamquè*, infame scilicet, & *Sycophantiosum* quadruplatoris officium exercere. Nisi enim vomitu non recidiuo semel purgari vellet, inanis foret omnis excusatio, quæ in homine quantumuis leui in promptu solet esse, iuxta illud Comici Poetæ comiter canentis

Athen. l. 3. cap. 5.

Qui homo culpam admisit in se, nullus est tam parui pretij,
Quin pudeat, quin purget sese, &c.

Plaut. in Aulul.

At nos tandem obseruato Zoophyto quodam inter Alcyonij species, pro *Ficu maris* ob magnam eius cum Ficuum fructibus similitudinem existimato, declinabimus ab horD rendo illo specu iuxtà Eleusinen Atticæ Ciuitatem, propè Cephisum fluuium, in loco, quem *Caprificum* appellarunt, quo Plutonem, rapta Proserpina ad inferos descendisse fama est. Literariam denique in hoc dulci æquiuocorum, & denominatorum Ficus salo nauigationem terminantes, portum in Sicilia tenebimus. In hac enim Insula (seu *Sicaniam*, seù *Siciliam* vocemus) vt ipsam ex Arborea *Syci* denominatam facere non sit absurdum nulla *Sicani* Regis habita mentione multa subibunt monumenta obseruanda. Nam omnibus temporibus Ficus feracissima fuit, illas non ad nos tantum, sed & per totam passim Europam elegantissimè desiccatas mittens. Quæ cum caricæ modo vbiq; appellentur in officinis, nomē *Caricus* reliquerunt oppido cuidā in hac Insula, vulgò nunc *Chura*, ex Gerardo Mercatore. Præthereà *Sycæam* Vrbem hîc erit inuestigare, in qua detestabimur memoriam *Sycæi* Titanis in *Sycæam* Arborem nostram conuersi vrbiq; prædictæ nomen dantis, licet ab alijs hoc attribuatur *Syci* Nymphæ, de qua in fabulis

Symp. Hort. l. 24. c. 10.

Bauhin. ad Math. in Dioſc. lib. 1. c. 145. Clus. rar. pl. l. 5. cap. 7. Bauhin. in Phytopin. n. 15. in Prodromo lib. 5 cap. 3. Plin. l. 22. cap. 23. Nicander in Alexiph. Fridæuall. de tuen. ſan. cap. 9. Nicand. in Alexiphar.

fabulis agemus. Sed rem hanc Æquiuocorum vnà cum Denominatis à Ficu cum Botanicis abſoluentes dicemus maritimam quandam Plantam folijs ſubrotundis ſeriatim diſpoſitis vnà ſuper aliam ad modum Opuntiæ *Ficum* appellari; Papauer item ſpinoſum herbam alios dixiſſe *Ficum infernalem* terribile denominatum. Fungorum tandem ſobolem breuis pediculi non peltatam, ſed figuræ pomoſæ turbinatæ Ficum, & terræ ζύμην, hoc eſt fermentum alios appellaſſe, fermentum quidem pituitoſi humoris in Arboribus ipſis, & in tellure humiditatis cuiuſdam inter generationem, & corruptionem glutinoſæ; hinc fungorum alij ſunt purè terreſtres, ideſt in terræ viſceribus procreati, vt Tubera, de quibus Fridæuallis egregius ſcriptor metricè loquebatur

Terrea ferte, aqueoque madentia Tubera rore
Alba, fameſcentes ſint nigra veſtra coqui.
Vltima ſint noſtræ poſt pulmentaria cænæ
Mixta ſint in noſtris vt Venus ipſa iocis.
Si turgent, æquum eſt: ventoſa tonitrua, & imbres --Hæc genuere, &c.

Alij ſunt terreni ſecundum quid, hoc eſt in ſuperficie terræ naſcentes, alij ſunt Arborei, quorum figuræ vel ſunt ouales, vel ſpongioſæ, vel digitatæ; terreſtrium autem admirabiliſſimi ſunt Lyncurij fungi, qui è lapide Lyncurio, ſiue Lynceo fæcundiſſimo toto ſubnaſcuntur, & præciduntur anno, quemadmodum Arboreorum laudabiliſſimi ſunt Ficarij, Nicandro Colophonio Medico, atque Poeta Iudice in hunc modum ſcribente

Συκέης ὁπότε στέλεχος βαθὺ κόπρῳ
Κ᾽ ἀκκρύψας ὑλάτεσσιν ἀεινάεσσι νοτίζεις,
Φύωνται πυθμέεσσιν ἀκίριοι, ὧν σὺ μύκητα
Θρεπτικὰ μήτι χαμαιζήλης ἀπὸ ρίζης προταμοιο.

Quos græcos in latinum hunc ſenſum vertimus verſus

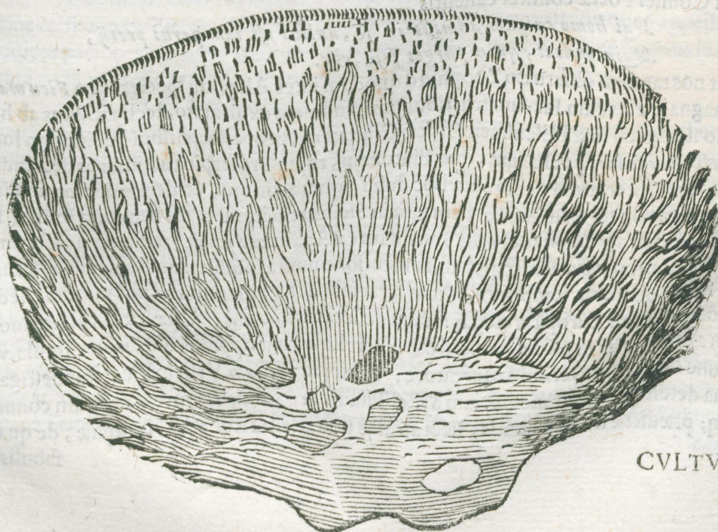
Altius egeſtâ terrâ cum à ſtercore cortex
Fici detectus fuerit, purgatus & vnda
Inſperſus multa, tuti naſcentur ab imo
Fungi, ſed quorum caput ab radice ſecandum.

Vide ſuperius p. 221.

Non præteribimus tamen Ficiformem Fungum amplum etiamſi non inuentus in cortice Fici, ſed Quercus fuerit, quem ad nos humaniſſimè miſit vir clariſſimus delineatum à ſe primò, & ante omnes quoſcunque obſeruatum Excellentiſſimus Petrus Natus Florentinus ſub nomine Fungi Querni vermiculati; in quo conditiones ſequentes Fici pluſquam Fungi naturam oſtendentes apparent; nam Μύκης iſte Δρυὸς erat Autumnalis, Caudeus in Arbore, Hemiſphæricus, Seſquilibris, Quincunx, Candicans intus, ſplendidè Rufeſcens exterius, Dulcis, Mollis, haud Inſuauis, non ingrati Odoris, Temperatus, Veſcus, vermiculatim Apophyadicus; Rubiginoſi capillitij quandoque cirrati; parum Foraminoſus, multipliciter Loculatus; Viuax, diuq; Seruabilis. *Remotâ* (cum Satyrico)

Iuuen. Sat. 10.

Erroris nebula (hoc eſt quauis Ficuum æquiuocatione) *quid enim ratione timemus --- Aut cupimus?* Fructuum prædulcium Culturæ nos accingere non dubitabimus.

CVLTV-

A

CVLTVRA.

FOEmineam propter mollitiem Ficus ad crescendum prona surculis de Ficeto propagatur, non quidem magnis, nec ex ligno trunci facillimè putrescente, neque ex fructus granis ob degenerem succrescentiam, & quia illorum ariditas tarda est nimis, & ab ea vix emergere possunt cauliculi. Animaduertendumq; est Varronis iuxtà Præcepta nè frigidis in locis Ficeta constituantur; in temperatis verò locis cōmodum magis tempus est secundus anni mensis; sed in æstuosis Nouembri de mense radicatæ plantæ telluri feliciter cōmittantur; in parum frigidis terris melius erit sub æquinoctium vernum ante, vel post per dies aliquos eas deponere, quæ plantæ præcoquæ sint, vt ante imbres ad maturitatem germina fructus perducere valeant. Si Talea, vel cacumen plantetur absque radicibus, id nonnisi Aprili mense fiat, illaquè findenda est, in cuius scissura paruus est ponendus lapillus, fimoquè oblinenda est bouillo; in eo verum oculatus esse debet Agricultor, vt Taleæ sint bene oculatæ, præsertim in cacumine, atque frequenter nodosæ, & ceù articulis benè roboratæ, à quibus sperari poterunt copiosi non solum Ficus, sed sapidissimi, qui solem orientem amant, cœlumq; potius calidum, quàm frigidum, terramquè solutam potius, quàm densam, nec intensè arentem, vti nec multum irriguam concupiscunt; nec latere debet quod dum ligatur germine magis viget prælata, sed fructum deteriorem parit, excepta Ficu Laconica, quæ riguis gaudet, & delectatur maximopere locis, & aliquantum saxosis, quemadmodum creditur esse terra Olgiani comitatus Bonon. septimo, vel octauo ab vrbe lapide distans Orientem versus super modicè accliuis Collibus; ibi enim pinguiores sunt, & sapidiores Ficorum fructus; è contrà euenit in locis humentibus, & vmbrosis, in quibus obtusi saporis, & aquei nascuntur Ficus; vbicunq; autem sint plantandæ taleæ iam radicatæ, & quæ iam germen emiserint, per totum Aprilem sine timore telluri committentur, & in particulari situ, locoq; conuenientiore naturæ specificæ plantæ, vt v.g. Fici Mariscæ in cretosiori tellure, & apertiore sub aere volunt disponi, & vt Africanæ, Herculaneæ, Saguntinæ, Hibernæ, Tellanæ; atque pediculo longo pinguem, stercoratumq; agrum expetunt. Ficus insuper insitionem Geoponici varias super Arbores vltrà suam congenerem, & non solum vere, sed alijs quoque temporibus, etiam per æstatem, vsque ad hyemale solstitium, si Florentino Geoponico Græco fides est adhibenda, fieri docent, Aprili tamen mense vlteriori sine mora, secundùm Palladium, & intrà corticem, grandiori existente plantâ, vel fisso in ligno, ergà iuniorē, secto arbusto secus terrā breui manu est operandum; nam nimia cunctatio vires adimit, dum introducto aere per poros secti surculi anniculi, gemmeique, atque Arboris ipsius insertioni subiectæ, substantifica humiditas euanescit. Aprilis quidem mensis erga loca sicca insitorem sedulum exposcit, sed in humentibus Iunio tutius mense coniugium vegetale est prorogādum, cum mensem hunc antecedenti æquipollere docuerit experientia. At Morus, & Platanus ab antiquioribus Geoponicis prælatæ reliquis Arboribus fuere ad Ficus insertionem, vnâ exceptâ Caprifico, quæ symboleitate naturali ex agresti fit facillimè ciuica, & licèt Amygdalus Arbor ad insitionem sustinendam non vocetur, ipsa tamen gaudet perennitate plantæ Ficus: Palladium suis id carminibus confirmantem audiamus:

M.Varro de re rust. l. 1. c. 41.
L. 1. c. 41. Pallad. in Feb. tit. 25.
Const. Cæs. lib. 3. c. 4. Cato de re rust. c. 8.
Pallad. in Ap. tit. 5. Idem in Martio. Corh. Her. Agr. l. 2. Constant. Cæs. lib. 10. cap. 76. Pallad. lib. 14. de insit.

B

C

D

Persuadet Moris tetrum mutare colorem
Ficus, & inuasis dat sua iura comis.
Se quoque miratur pingui grandescere succo,
Et solitum gaudet vincere poma modum.
Insignes folijs Platanos, felicia mensis
Brachia gaudentes Vitis honore comas.
Ingrediens pingui se cortice maxima Ficus
Seruat, & optatos implet adepta sinus.

Intrinsecam, & essentialem Mori, & Ficus Arborum relationem, quia clarè manifestat Columella, Palladij doctrinæ iam expositæ credendum est, & licèt in vsu non reperiatur nostro hæc æuo talis insertio, attamen ea non est reprobanda.

Lib. 10. de cultu Hort.

Dum canis Erigones flagrans Hyperionis æstu

Arboreos aperit fœtus, cumulataque moris
Candida sanguineo manat fiscella cruore,
Tunc præcox bifera descendit ab Arbore Ficus.

E

Fossionis intereà, necnon Caprificationis obliuisci non debet Ficorum diligens cultor, quæ Caprificatio fit, aut suspendendo Grossos, & Caprificos Ficuum Arboribus ipsis excultis, aut easdem Caprificos satas, vel plantatas circà Ficeta in illorum Maceriebus, vel rudia intrà Rudera alendo; maturescent namque hoc pacto Fici, & citò, & tutò, absque eoquod inungantur subrubentes ijdem, auaritiem quandam maturitatis præseferentes, quasi quod ipsam denegare velint Syciphagis. Caprificorum quoq; adiumento facilè poterit succedere, vt post artefactam paruulorum Grossorum magnitudinem fabæ vix assecutorum decussionem ad serotinos habendos magnitudine præstantes Ficus, voti fiat integri compos Agricola; idemqnè euenire feliciter deprehendetur, si quis pumilam vellet in vasi habere Ficum, quæ inuersis plantatis exurgit de surculis, nam hæ quoque plantæ mirè fructificabunt, quod fieri præstat in locis vbi pluris æstimantur, tanquam rariores hi fructus, qui Regionibus solùm in feruidioribus copiosissimi sunt, vt in Palestinâ, Africâ, Hyrcaniâ, Lydiâ, Cypro, Locisquè Maritimis pluribus circà Bisaltiam, Amphipolim, & Grestoniam; in Macedonia item, Thessalia, Græcia, Hispania, Galliaquè de quâ Prouincia sic scripsit Strobelbergerus: *Est quoque magna subsidio in Gallo Prouincia fructus biferæ Ficus, vbi Vere, & Autumno perelegantes syluulas quasi videas*. Et in Italia demùm præcipuè Orientaliori, & Meridiem versus apricis in collibus, in quibus locis Ficus aridæ parantur, non solùm pro rusticis cibarijs, sed pro condimentis etiam nobilium eduliorum, & mensarum quadragesimalium ornandis, augendis, quorum Ficuum siccandorum modum fusè docet Columella, qui consistit in actione solitaria solis in ipsis omni studio procuranda Ficubus supra crates mobiles, & asportabiles dispositis, procul ab omni terrena humiditate, atq; nocturni roris suspitione; qui tandem fructus siccati caricæ tunc dicti, vel in cadis seruantur bene compressi, cum interpositione odoratarum herbarum, vtpotè Rosmarini, & aliarum similium, vel in series oblongas quadruplicatas in latitudinem, & cannarum ligni subtilissimis virgulis transfixas. Quoniam autem Ficus Arboris ætas in loco, vbi non patiatur, aut ictus septemtrionalis flatulentiæ, aut neglectam prorsus culturam, octuaginta perhibetur ab aliquibus annorum, quæ extensibilis etiam ad centum vsque deprehensa est annos, in quâ periodi humanis ætatum partitionibus, non absimiles cognoscuntur. Ita vt quatuordecim annis adolescat in pueritia, dein vigeat Iuuenis ad vigesimumquintum, mox consistat ad quinquagesimum, vlteriusque decrescat seniliter quò vsquè repuerascat in radicum nouellis germinibus; de quibus Platonica illa sententia Virgilianis versibus explicata verificari potest ad vnguem, vt scilicet mortua velut Arbor, ad vitam reuertatur, nouamq; iuuentam illius vegetans induat spiritus.

Pallad. in mēse Iunio Tit. 5.

Constant. Cæs. l. 3. c. 4

In Galliæ politicomedicæ descript. p. 257.

F

Li. 12. c. 15

Camerar. in Hor. med.

G

Virgil. l. 6. Æneidos.

Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem, purumque reliquit
Æthereum sensum, atque aurai simplicis ignem, &c.
Rursus & incipiant in corpora velle reuerti.

Et vt benè cultus labor elabi non sinat fructuosam prosperitatem Arboris, Morborum læsiones, atque Actionum naturalium iuuamenta nouisse, vt illæ amoueantur, hæ verò promoueantur oportet.

H

MORBI, REMEDIA.

NVllus insensilis, at corruptiui doloris sensificus magis index notari potest quam vermiculatio, quæ Ficui maximè infesta conspicitur; conceptus heù nimis frequenter vermis in ligno Ficus, aliquamdiù quidem celatur, sed cum maxima vigoris Arborei iactura prosilit è cortice de repentè facto rimoso, itaut cum Seneca Ficum possimus alloqui vermiculosam à principio.

Plin. l. 17. cap. 24.

Seneca in Troade.

------cruciatu eloqui,
Quodcumque celas adiget inuitam, dolor
E pectore imo condita arcana eruet.

Ver-

A Vermes generat Coſſos, Ipeſquè interna Ficus ſubtilioris humoralis materiei putrilago, ea dum gradum inſigniorem acquirit Ceraſtes edit Scarabeos valde exedentes lignum, ſonumque alcuius ſtridoris edentes, quos deteſtatus eſt non parum Theocritus.

Ipſe malos odi Sçarabeos, namque Philondæ
Arrodunt Ficus, ventoque ferente recedunt.

Eidyl. 5.

Sunt & quorundam culicum genera infeſta Ficui, quæ creduntur ex humore corrupto dulci ſubdito corticibus naſci. Hoſquè culices Græci vocant ψῆνες Pſenes, quos Caprificulneis peiores, quià difficillimæ matureſcentiæ, ſeù potius immaturabilitatis indiuidui ſunt comites, agnoſcimus. Accedit Syderationis morbus in Ficu, à quo morboſo affectu immunis videtur eſſe Caprificus: Impetigine inſuper laborat Ficus, & Cochlearum cutem deturpantium adnaſcentiâ. Podagra item, atq; Chiragra etiam tophacea, ad Articulos tum maiores, cum minores fluxione morboſa humorali intercurrente, atque craſſeſcente tentatur Arbor eadem, cui ſuccedit macies, fragilitas, tabes, inareſcentiaque. Ficus ſæpè ſæpius abortire contingit ex cruditate, vel etiam defectu fructiferi alimenti, vnde Ficarius cultor ergà Ficum eandem dicere poteſt Ἀπογηλακίζω decerpo B ſcilicet, ſeù deligo Ficus immaturos, nam cogitur tunc tẽporis colligere Ficus eoſdem, *vel iam caſuros ab Arbore, vel in terram ſub Arbore ſparſos*, vt aliò proijciat. Radicatio poſtmodum, atque Cradicatio, duo videlicet morbi Ficuum familiares ſecundum Theophraſtum, fiunt dum inareſcunt, marcentque radices, & dum Rami, qui Cradi appellãtur germinatiuis deſtituuntur viribus, & contabeſcunt; Alius adhuc morbus Ficuum iuxtà doctrinam Theophraſti, qui Aula dicitur venit exarandus; hic fit, dum nimijs prę pluuijs Arborec glabrantur radices; Et demum Frigiditas aderit, & Contractio contracta vel ex vulnere, vel ex defectu natiui caloris. His præmiſſis ægritudinum theorijs curatiua inſtant remedia. Præſtatque multis præternaturam Affectibus Præſidijs ſecundum naturam multis occurrere, morientique variè ſuccurrere Plantæ. Contrà Verminationem itaquè Arboris Sal, & Cinis plurimum valent ſi verminoſo inſpergantur vlceri, cui Ruta dein apponitur, quæ Arborem à putredine vindicare poteſt, vermeſque necare. Scillâ Bulbi de genere mederi poſſumus eidem verminationi pomorum Ficus, illius laminas in Arboris ramos transfigendo, ex Plinij teſtimonio ſic ſcribentis: *Fi-* C *cus, ſi Scillæ (bulborum hoc genus eſt) inſeratur ocyſſimè ferre traditur pomum, neq; verminculationi obnoxium.* Ficui verò deciduo propter nimium plantæ ſuperfluum humorem vt matri adhæreſcat hæc inciſuris per obliquum leuibus phlebotomanda eſt. Ad Tineas Ficuum curandas Italica lentiſcus pro remedio valido celebratur, ſi eiuſdem inuerſus ramus radicibus Ficus interfodiatur. At pro debilitate germinationis, fœtationiſque ſubleuanda non parum conducit rubrica amurcæ permiſta fimo addito, radicibusq; in primo frondeſcentiæ tempore applicita. Contrà verò nimiam foliorum luxuriem, vt ſuperfluitas inanis reprimatur valet cinis radicibus circunciſis impoſitus. Solent virides adhuc ficulnei fructus cum tempore vulcanalium tonuerit colorem, atque calorem natiuum amittere, & ne hoc malum contingat ſolers debebit Agricultor prophilacticis hiſce vti præſidijs, ſtipula videlicet hordeacea, qua vinciri debent internodia ramorum, hoc eſt ſpatia inania inter gemmas; inſuperque illinitione trunci cum ſucco mororum; Et tandem Algæ ſalitæ radicibus fici intertextu Scabies tetra mundatur in ficulneo trunco, eiuſque ramis lotione diſſolutionis rubricæ in aqua ſimplici. Formicas abigit eadem rubrica butyro, & pice liquidâ mixta trunco obducta; item coracini D piſcis in Arbore ſuſpenſio; quamplures porrò, & magnos præcauet morbos in Ficu Caprificationis generoſum remedium, quod conſiſtit in ſuſpendio groſſorum caprifici, eiuſque ligni ramis Domeſtici Ficus circa ſolſtitij tempus exequendo, cuius remedij ſuccedanea ſunt Abrotoni Virgæ; Calliq; foliorum Vlmi, ſi eidem ſuſpendio addicantur; Meliuſq; fortaſſis erit Arietina cornua circa radices fici Arboris obruere, nam hæc maturabiliores, amabilioreſq; reddent ficulneos fructus. Pro verminatione iterum, atq; iterum ficulnei vegetantis ligni curandâ nouiſſe oportet medicamenta θεῶν χεῖρες Deorum eſſe veluti manus, quæ à leuioribus quidem incipiunt, ſed ad valentiſſima quoque aſcendunt, vt cecinit Ouidius.

Corpora vix ferro quædam ſanantur acuto,
Auxilium multis ſuccus, & herba fuit.

Quare ſi amuleta non ſufficiant, ſi cineris vis inefficaciter diſpergatur, ferro res eſt de-

cer-

Ariſt. l. 5. de Hiſt. Anim. c. 32.
Theoph. l. 2 c. vlt. de H. pl. & l. 2. c. 12. de cauſis pl.
Plin. l. 15. c. 19.
Plin. l. 16. c. 25.
Lib. 5. de cauſ. c. 11.
Lib. 4. c. 16. de H. pl.
Theophr. l. 1. de cau. pl. c. 19.
Lib. 17. c. 11.
Conſt. Cæſ. l. 10. c. 46.
Cato de re r. n. 94.
Plin. l. 17. c. 27.
Collum. lib. de Arb. c. 20
Conſt. Cæſ. l. 10. c. 40.
Conſt. Cæſ. l. 3. c. 4.
Pallad. in M. tit. 14.
Lib. 2. de rem. am.

cernenda; inſequendi, perſequendiquè ſunt hoſtes verminoſi, & omnino mactandi; E oculos illuc, mentemquè aduortat indefeſſus ficitor Colonus, manumquè ferro armatam vermium cauernis admoueat, illorumquè nidulamenta, & quiſquilias omninò remoueat. Ita enim Arbores probè cultæ, atque curatæ non macreſcent. Ciborum igitur vſum ritè explicemus; *iucunda eſt poſt venationem menſa plena* Hippolytus apud Euripidem, in Hippolyto ſic ſentiebat: Nam ſolet Natura

Horat. l. 1. ep. 2.

Lucretius l. 5. de nat. rer.

---- Nitidas fruges, vinetaquè læta
Sponte ſua primum mortalibus ipſa creare.
Ipſa dedit dulces fœtus, & pabula læta,
Quæ nunc vix noſtro grandeſcunt aucta labore.

VSVS IN CIBIS.

Al. ab Al. D. G. l. 3. c. 11.

Li. 7. dipn.

Lib. 5. de tuenda valetudine.

Lib. 2. de Alim facul. c. prop.

Ap. Athen.

Pſellus de Victus rat. ad Conſtan. Imper. l. 1. c. 1. & vlt. & l. 2. cap. propr.

De Ficubus

VItæ melioris exordium Ficus eſſe Syciphagi Athenienſes irrefragabilibus argumentis comprobarunt, teſte Athenæo, *Ficus, ò amici viri, mortalibus elegantioris vitæ magiſtra fuit, vel hoc argumento, quod locū vbi primùm Arbor hæc inuenta eſt, ſacram Ficum Athenienſes vocarunt, ipſiuſq́; fructus* ἡγητηρίαν, *id eſt cultioris vitæ ducem, quòd ante mitiores omnes cibos inuentus.* Meritoquè Ficubus inter poma, quæ F nunquam nocuerunt recenſeri datum eſſe à medicorum Principe, atque Magiſtro Cl. Galeno videmus. Innocuos verùm eſſe verè Fici fructus, tam recentes tempeſtiuos, quàm aridos Nucibus Auellanis, Piſtaceis, Amygdaliſuè commanducatos docebat Pſellius, addens eos nutrire plus cæteris omnibus Pomis corpus; ſoloſquè plenè manſos aluum citare, abſtergere, immò non parum lædere. Nam ij ſenibus maturi, ac pauciferi congruunt, atque puellulis ſaluberrimum ſunt alimentum; vndè Pherecrates ità de Ficu ſentiebat

Aſpexit noſtrum ſi quiſpiam aliquando Ficum ferentem
Cum tempeſtiua eſt,
Puellulis vt niteant obtritam in cibum dat, tanquam
Medicamentum non vulgare Ficus ſit. G

Vberrimas inſuper, pretioſiſſimaſquè fructuum anni opes eſſe Ficus exiſtimarunt, prædicaruntq́; eruditiſſimi Viri, inter quos Eob. Heſſus.

Ergo tot inter opes regnantis fructibus anni,
Prima locum meritò Ficus, & Vua tenent.
Vtraque nam ſuccis implet melioribus, & nil
Quæ noceant vitij damna ferentis habent.

Cùm itaque Ficuum Fructus vitæ ſenum, & puerorum æquè conferant pretioſiores auro, nuſquam ſupprimendo quòd vitæ poſthabendum eſt, pronunciari debent, iuxtà Hipponactem Poetam Epheſium antiquiſſimum, Pierio tamen Interprete.

Cit. à Stob. et ab Athen. & Pier. Val. in epig. Gr.

Si quis domi recondat auri plurimum,
Ficuſquè paucas, comparetquè ſeruulos
Duoſuè, triſuè, iudicabit illicò
Auro domi præſtare Ficum plurimo.

Ficuum grana ſementica frumenta dicuntur.

Ficus prætereà ex eo ſaltem dici poſſunt ciborum exoptatiſſimi, dum Inuentum Cereris Frumento maius ipſi manifeſtiſſime cogniti fuere; ſtetitquè eiuſdem Cereris pro munere pane longè pretioſiores haberi; exemplum Phytali nullam ſuper hoc dubitandi H relinquit anſam. Is etenim exigui poſſeſſor agelli iuxtà Marathonem ab Athenis in ortum diſt. 10. mille paſſus, quod Cererem propè Cephiſum fluuium hoſpitio excepiſſet, à Cerere ipſa ob præſtiti beneficij memoriam, & gratitudinis ergò donatus ſurculo ficulneo fuit, qui primum in Attica coaluit, id referente Pauſania, ex eiuſdem Phytali ſepulcrali elogio

Ενθάδ᾽ ἄναξ ἥρως φύταλος ποτὲ δέξατο σέμνην
Δήμητραν ὅτε πρῶτον ὀπώρας καρπὸν ἔφηνεν
Ἣν ἱεραν σύκην θνητῶν γένος ἐξονομάζει
Ἐξ ἧς δὴ τιμὰς φύταλος γένος ἔσχεν ἀγήνωρ.

Quod ſic inuertit Calderinus.

Hic

A *Hic situs est Heros, Cererem qui in tecta recepit*
Phytalus, hic quondam Populis ea dulcia Poma
Monstrauit, Ficos nomen dixere priores
Phytalus æternos ex hinc sortitus honores.

Pierius autem sic interpraetatus est.

Hic quondam Hospitij Phytalus suscepit honore
Legiferam Cererem, quæ molli cortice Poma
Prima dedit, dixere sacram mortalia Ficum
Ora; genus Phytali decus hinc insigne secutum est.

P. Valer. in epigr. Gr. à se lat. fact.

Ficuum Poma, ceù fructuum decus ob naturalem, & minimè fucatam eorum dulcedinem, & suauitatem dici possunt Mel vitæ, sanitatisq; Thesaurus, Virtutumq; omnium fomes ità vt nullus sit fructus, qui Ficubus in nutriẽdo præeat. Elluchasem Elimithar medicus Arabs de Ficubus hæc habet. *Eliguntur albæ magis, quam nigræ propter earum subtilitatem, & temperantiam caliditatis earum, & difficultatem corruptionis ipsarum; & Ficus vniuersaliter expellunt sorditiem sub cute generantem pediculos; cõferunt etiam* B *pectori, dorso, macici, renibus & coitui, & malo odoratui, delentq; grossitiẽ splenis.* Eminentissimus Vitalis de Furno Cardinalis, qui iam à 500. annis opus conscripsit egregium de seruanda sanitate hanc suam de Ficubus profert sententiam, *Ficus bonæ, & maturæ si à senibus comedantur rugas faciei eorum, & corporis restringunt. Taurus item indomitus, si ad Ficus Arborem ligetur, repentè mansuescit. Lac Ficus habet vim coagulandi lac ad faciendos caseos, si in lacte, de quo fieri debent casei, misceatur: sicut flos cardui casealis.* Et de carica hæc præposuerat. *Carica Ficus est sicca, qua communiter vtimur in Quadragesima. De caricis fertur, quod si frequenter à senibus in cibum sumantur, prohibent nè rugæ in eorum pelle fiant. Est autem fructus dulcis ad cibum, & medicinam vtilis, multum nutrit, & impinguat; Sanguinem multum, & grossum generat, debilesque confortat: In via medicinæ pectus mundificat, tussim sedat, vocem clarificat, faucium tumorem mitigat, renes, vesicam, & matricem purgat. Cocta in vino cum absinthio Hydropicos curat, trita cum sinapi aurium pruriginem purgat, &c.* Crescentius dein noster conciuis nob. Bonon. Eminentiss. Furno ætate paulo inferior, in suo de Re agraria decantatissimo opere, quod duplici Idiomate, & italico scilicet, atque latino, secundum illius C Sæculi rudioris stylum simplicissimum, exarauit, sic loquitur de Ficuum alimonia. *Ficus cæteris fructibus laudabilior est, & nutribilior, sed grossos creat humores; virides verò sunt crudæ non perfectè maturæ; parum est calida, magis grossa, propter dominium terrestris partis in ea; vndè Hippocrates sicut quanto longinquior à maturitate tantò minus calida, & grossa; perfecta matura est calida in primo gradu, & temperata inter humiditatem, & siccitatem. Ficus extrium rerum compositione consistit scilicet semine, pulpa, & cortice, seminis nutrimentum nullum, vt arenæ, vel lapidis; cortex siccus est vt cutis, propterea durissimus ad digerendũ; caro nutribilior salubriorq; existit, &c.* Sed & Baptista Platina Cremonensis Romanus Aulicus, tempore subsequenti ducentorum annorum, ducentis ab hinc annis de Ficubus scribens inquit, albam Ficum ex felicibus esse Arboribus, Ficusq; recentes calidos, & humidos esse, qui omnium fructuum innocentissimi sunt; siccos præseruare dietim sumptos incolumen aduersus veneficia omnia. Balthassar multo post Pisanellus Bononiensis Medicus supradicta omnia confirmauit, optimã Ficubus nutribilitatem tribuens, atq; vim præseruatoriam contra venena. Hoc tandem vnum circa D Ficuum integram notitiam nosce oportet, vt nimia, & solitaria vitetur dulcedo, quia hæc irrationabiliter vsurpata bilescere naturaliter etiam solet, & verti omninò in amaritiem; itaut dulcedo excedens fructibus Arborem spoliet, sed veriori dulcedine magè priuet edentem; apte quidem cecinit ille de Ficuum dulcedine.

Plin. l. 15. c. 19.

In Tacuino sanitatis 1.

Cap. 171. & cap. 85.

Cap. 85.

Agricult. l. 5. c. 10. pag. mihi 225. edit. Basil. Henr. pet. 1538.

Bapt. Platina de Hon. volupt. & valetud. cap. vltimo libri primi.

In lib. tract. della nat. de' cibi. 1480

Te fures spoliant, spoliant te rostra volucrum:
Dulcedo, ò Ficus, te tua persequitur.

Ex V. Tanario lib. 5. Oecon.

Sed longe vtiliori pronunciasset Calamo, quod morali Iustitiæ Prudentia Physicè quoq; est æquilibranda; vndè qui dulcedinem renuit omnem amaro gustu, animoq; censendus est, & è contra nimiæ suauitatis amans amaritudinem persentit succedentem. Nimia namq; suauitas suspecta esse debet, iuxta illud Ouidianum.

---fac timeas, & quæ tibi læta videntur,
Dum loqueris fieri tristia posse puta.

4. de Ponto 3.

Georgius Pictorius in Pantopol.

Summam hanc dulcedinem nocentem affabrè depinxit eruditiſſimus Pictorius, quæ in ſumma Ficus maturitate deprehenditur.

Si noua ſit Ficus nocua eſt, nam fluxibus apta
Narratur, ſiccæ ni ſociata nuci eſt.

Ioſ. Querc. In Diætet. Polyhiſt. ſect. 3. c. 1. Sec. Priſcianum.

Cui doctiſſimus Quercetanus libenter adſtipulatus eſt, dum Ficus inter æſtiuos, & oporinos fructus optimum præſtare dixit alimentum, dummodo ij comedantur horis matutinis cum pane, & pauco ſale, quibus merum ſuperbibatur. Nemo exquiſitiora, melioraq; Bellaria Ficubus adinueniet, vtpotè legitima, & veriora menſarum ornamenta, in hunc finem à natura rerum parente, atq; magiſtra inſtituta, cum antiquiſſimis illis temporibus, in quibus dominabatur aurea mediocritas.

Horatius lib. 2. ſerm. ſat. 2.

Et nux ornabat menſas cum duplice Ficu.

Hunc naturæ morem religiosè amplexati Lacedæmones ſuis in conuiuijs, quæ Phedia nominabant, præter certam farinæ, vini, caſeiq; quantitatem Ficuum quinque ſemiminas ſingulis conuiuarum menſis deſtinabant; ſubiſdem peruetuſtis temporibus alij ſolebant Greciæ populi ipſo politici Ianitoris Anni Ianuario menſe, in prima ſcilicet calendarũ omnium dulces anni dies auſpicari, cũ eo die Ficus inter alia tum Dijs, tum Amicis, ac propinquis elargiebantur. Quam caros habuere Ficus Cares in minori Aſia inter Lyciam, & Ioniam magnam Tauri montis partem incolentes! ij fructibus hiſce, quibus quammaximè abundabant omnia pretioſiora fieri volebant, & perfectiora. Athletæ & Pugiles antiquiores corporeos tunc corporis habitus ad ſũmum bonitatis gradum minimè periculoſum euehebant cum antè carnium eſum Ficubus ferè ex toto victitarent. Zeno Stoicæ Philoſophorum ſectæ Princeps caricis animosè veſcebatur, vt aſſueſceret æquo animo ferre cuncta. Anchimolus, & Moſcus in Helide philoſophantes, vt inquit Athenœus, Ficubus vtebantur in victu modico, vt vires animi, corporiſq; non modicum adaugerent. Multum quoq; Ficubus delectabatur Democritus, ideòq; Græcus ille Poeta Philippus Macedo nonnunquam cognominatus, cuius plurima paſſim leguntur Epigrammata in Florilegio Græco, hoc inter cœtera modulatum reliquit, quo Ficum introducit ita loquentem.

Strabo Geogr. l. 2. Oribaſ. collect. l. 4 40. Laertius Pſellius de rat. vict. l 2 de caricis. Al. ab Al. D. G. l. 3. c. 11.

Τὸν φιλοπωρισὴν Δημόκριτον εἴπου ἐφεύρῃς
Ω᾽νθρωπ᾽, ἄγγειλον τοῦτο τὸ κοῦφον ἔπος.
Ὡς ἡ λευκοσπωρος ἐγὼ καὶ ἐφώριος ἤδη,
Κείνῳ συκοφορῶ τὰς ἀπύρους ἀκόλους.
Σπευσάτω, οὐκ ἐχυρὴν γὰρ ἔχω στάσιν, εἴπερ ὀπώρην
Ἀκρήτου χρήζει δρέψαι ἀπ᾽ ἀκρέμονος.

Laur. Leg. in Libel. traductor. è Gr. In Artaxer. Ben. Curt. ſymph. Hor. l. 3. c. 8.

Quod interprete Legato noſtro ſic latinè ſonat.

Sicubi Democritum gaudentem fructibus, ò Vir,
Inuenias, illi paucula, quæſo, refer.
Albos quòd Ficos iam tempeſtiua paraui,
Coctio nec tales præmanet vlla cibos.
Feſtinet; nec enim tutus mihi ſtatus; & ille
Fructûs intactâ carpere fronde cupit.

Pier. Valer. Hierogl. lib. 53. Virgil. l. 1. Æn.

Perſarum Reges ex Plutarcho, cum apud Paraſgadas ſacris regio more initiarentur caricas in cibum ſumebant, tanquam libamen Dijs cariſſimum ambroſium ſimul, atque nectareum. Ægyptij die 19. primi menſis Mercurio ſacra facientes nonniſi Ficubus, & melle veſcebantur, vt illam forte acquirerent dicendi dulcedinem quæ

---regit dictis animos, & pectora mulcet.

Cæl. Rhodig. l. 9. c. 3. Conſt. Cæſ. l. 7. agric. c. 35. & l. 8. c. 33. Columell. l. 12. c. 17. In Pomar. poetico.

At non ſolum Siriſci, vaſa ſcilicet viminea Ficus ſiccos aſſeruabant, ſed teſtacea quoque, atq; doliaria ex iiſdem Ficubus humidis vinum, acetumuè continebant, arte extractum, vtrumq; illa quam docent Geoponici, hoſq; inter Conſtantinus Cæſar, & Columella. Sed quià ficulneus vſus cibarius, medicinales prouocat vires, & ille præſertim vſus qui picenis in Ficubus quadrageſimalia ieiunia dulcorantibus, vnà cum Pyris eadem arte paratis exercetur, de quo Reuſnerus.

Picenas Ficus, & Iberis inſita Pruna,
Pomaque nectareis accipe mixta pyris.

Iam Medicinas explicabimus.

VIRES

A

VIRES IN MEDICINA.

INnumeræ prodeunt, atque ingentes è Ficubus medicæ vires; cum enim hi fructus calido, & humido polleant temperamento principijs vitalibus nostris respondente vitam vegetam diutissimè conseruant, quemadmodum euenit feliciter in ipso Medicorum Coryphæo Galeno, qui longæuitatem centum, & octo annorum à Ficubus acceptam retulit, vndè illorum vsum senibus idem commendatum reliquit, quod si valent Ficus venenis aduersari, iuxtà Simeonis sethi doctum experimẽtum, poterunt quoque grauissimis alijs morbis mederi. Aluum in primis laxant Ficus maturi recentes, quamuis sicci potius illum irritent, ex eo quia calidiores sunt, plus alentes, & sitim inducentes; suntque Analogici gutturi, arteriæ asperæ, Thoraci toti renibus; Vesicæ. Illorum enim decoctum pro gargarismate inflammationibus tonsillarum, & gutturis succurrit; triti cum fermento, & sale, & emplastrati pestilentia vlcera molliunt, & disrumpunt quo medicamento sanatum fuisse volunt Ezechiam Regem, & quo etiam medicamine addito pauxillo atramenti sutorij, deploratæ ferè tibiarum fluxiones, & Cachoetica vlcera sanationem acquirunt vt medici tradunt, immò sola pinguissimi fici substantia carcinoma, non vlceratum mirifice subleuat. Præterea renes ab arenulis liberant fici. Attenuante quoque vi potiuntur, maturatiua, discutiente, & cum papaueris syluestris folijs ossa extrahunt si coctæ illinantur partibus propinquioribus, omnibusq; Rheumatismis contrariantur. Dentium dolores fici pinguis cortex elixus auferre valet, si decocto eiusdem lauentur dentes. Cum Malicorio Pterygia molestissima fici optimè curant. Crudorum liquor, cum synape concisa ad gutta vnam, vel alteram auri tinnitu pruriginoso detentæ instillatus auditum non sinit amplius molestari; iidem Ficus cremati in conuenienti cerato compositi, & pernionibus appliciti frigidam omnem perniciem extinguunt. Folijs Arboris Ficus strumæ, lichenes, & Alopeciæ curantur, Hœmorhoidesque excitantur. Lac Ficuum menstrua ciet cum oui luteo, aut cera lutea exceptum, & pectini appositum. Idem lac cum Axungia mixtum verrucas tollit; dentibus excauatis, & dolentibus impositum causæ dolorificæ medetur, sed & morsibus animalium venenatorum obsistens ipsa venena fugat; illudque nobis ansam philosophandi præbet circa Ficus alexipharmacam virtutem ipsam recognoscentes ab alto pendere, & à tota plantæ, fructusque substantia prouenire, dum internus ille succus ficulneus alimentalis, & magis excoctus, & elaboratus circa eundem fructum huiusmodi efficacia donatur, sicque mithridaticam illam compositionem venenis admirabilissimè aduersantem, cuius magnus Pompeus deuicto eodem Ponti Rege compos factus fuit, alijsq; communicauit admirabimur, quæ fit ex vnica iuglande, duobus Ficubus siccis, folijs 20. Rutæ, & Salis vnico grano, de qua Iuuenalis.

Lib. 5. de tuenda valetud.

Gal. l. 2. de Alim. facul.

Hipp. l. 2. de Diæta.

B

4. Regum cap. 2.

Plin. l. 23. cap. 7.

C

Ionstonius.

Mizald. memorab. cent. 2. nu. 80.

----atque eme quod mithridates
Composuit, si vis aliam decerpere Ficum.

Satyra 14.

Sed Medico-poetarum de viribus medicis Ficuum relationes audiamus. Primo sese offert Iodochus Harchius Medicus Germanus, qui germanas Ficus proprietates, & virtutes sequenti imparis modi carmine prosecutus est.

In Enchiridio Med. de simpl.

D

Est matura tuo Ficus satis apta palato,
Soluitur hoc ventris dura saburra cibo,
Siccarum natura calens humore remoto,
Præuiridis maius munere munus habet.
Incidit tum phlegma tuo de pectore fundit,
Pulmonumque malis auxilio esse solet.
Cum Ruta, & Nucibus obsistit sumpta veneno,
Abscessus mollit, Phlegmona cuncta coquit.
Vlcera costarum, quæ vel cacoethica dicas,
Sanat pruritum, qui tua membra quatit.
Attamen è crasso generat quem sanguine lendes
In calido reparat (monstra molesta) thoro.

Plura Castor Durantes hexametro tantum versu de viribus Ficus exaggerauit, illorum

Pag. 184. lit. F.

rum aſſumendorum metam ſalubritati ſeuerè indicens, dum eiuſdem fructus immodico vſui flatulentias, pruritus, ſcabies, putredineſque minatur ſubſecuturas; quod tamen valde timendum eſt, nam compertum habemus ex varijs, & doctiſsimis Scriptoribus Græcis quod ſolus Ficuum eſus meridianus febres parit, & primo ex Ariſtophane.

In Proagone.

Ægrotantem verò aliquando ipſum æſtate cum vidiſſet,
Vt ægrotaret etiam ipſe, meridie Ficus comedebat.

Eubulus item idem obſeruaſſe ſe iure iurando affirmabat.

In Sphinogocarione.

Per Iouem ita eſt; etenim rectè non valebam ò vir optime,
Vtque nuper Ficus ediſſem meridie.

In Sirenib.

Nicophon aſſeueranter non ſolum quod ſupradicti duo dixere replicauit, quoad acceſſum febris meridianæ Ficuum eſitationi, ſed certitudinem, & citiſſimum effectum addidit addita ſomni meridiani conditione. *Veſtrum ſi quis Ficus meridie recentes poſteaquam eſitarit, obdormiſcat, febris protinus curſu aduenit.*

Hæc eſt Durantis Romani Medici metrica Ficuum hiſtoria.

Calfacit, humectat, abſtergit, diſcutit, aluum
Cit, lotiumque ſimul Ficus, tum menſtrua ducit
Maturat ſtrumas, emollit, concoquit, atque
Expurgat renes, tuſſi veterique medetur;
At matura recens aluum, ſoluitque, cietque
Sudorem, papulaſque, ſitimque & tormina ſedat;
Sicca auget vires; aluo vtilis, arteriæque
Renibus, & veſicæ, nec non gutturi & ipſi,
Hydropiciſque & anhelis valdè eſt apta, caducis
Et morbis; tuſſi & veteri; vitijſque medela eſt
Pulmonum, iecorique obſtructis, atque lieni;
Pernio cedit ei; tum ventrem hæc flatibus implet,
Excitat & ſcabiem, & pruritum tum ſubinanem,
Sublaxam & carnem generat; nimio illius vſu.
Hectica ſit ſcabies, & lendum copia; tandem
Antè cibum Ficus benè ſit matura, bibatur
Lympha deinc frigens, poterit nihil inde nocere;
Dum ne ſint nimiæ; immodicoque fruaris in vſu.

Aetius Tetrabibl. 1. ſerm. 1.

Illud tamen Mali (quodcumque eſt cum AEtio loquentes) *ex nimio ipſarum eſu accedit*; Etſi verum eſt quod idem ſubiungit AEtius; *At verò mellitum ex ipſarum in aqua coctura paratur, vim melli ſimilem habet.* Ficus ritè, & rectè aſſumptus, & vſurpatus vim Balſamicam obtinebit, nam præter iucundiſſimam dulcedinem vim habet corporum conſeruatiuam adinſtar ſalis cuiuſdam, vel cæli ſudoris, ſiderumuè ſaliuæ cuncta ſeruantis, nec tutius intentum huiuſmodi poſſidebitur quàm Thymi, aut piperis cum pauco ſale aromatizatione, & conditura. Prædicta omnia ad Caprificum transferendo ſecundum illam proportionem, quàm natura ſylueſtris erga familiarem, & domeſticam admittit dicere poſſumus Caprifico vires in vniuerſum valentiores eſſe quàm Ficui domeſticæ, detracta fructus bonitate, nam Caprificus calidior eſt, partiumq; magis tenuium, vndè efficacius in omnibus operabitur, & propterea Valentius abſtergit, ità vt venarum etiam ora aperiendo exulceret; eius groſſi triti verrucas, & thymos illiti emolliunt, atquè diſcutiunt, & illorum decoctum parotides ſanabit. Quod autem ſpectat ad Sycomorum fructum habentem nulla præditum acrimonia, exiguæquè dulcedinis, ea tanquam Arbor mediam occupans naturam inter morum, & Ficum, ambabusq; congener remiſſius operabitur, viresquè debiliores, atquè refractas exhibens. Cum Fridæuallo concludamus vires medicas Ficuum in vniuerſum eſſe illàs, quæ in decaſticho ſequenti continentur.

Plin. l. 11. c. 12.

Lud. Nonn. de re cibar. l. 1. c. 40.

Galen. l. 2. de Alim. facult.

Hugo. Fridæuallis de tuen. ſanit. l. 2. ſect. 5. cap. 1.

Igne tepet modico, primoq; eſt tempore Ficus
Mollior, vrenti mox ſitit igne magis.
Candida purpureis, nigriſquè eſt gratior, omni
Pinguior hæc fructu eſt, vberiuſquè fouet.
Si noua ſit nocua eſt ſtomacho, & deſcenſibus apta
Effluet, ardenti, ni ſociata nuci eſt.

At

A *At ſiccata aperit, ſordeſquè potentius effert,*
Nec minus iſta mali ſanguinis eſſe ſolet.
Frigida membra calent Ficu, præcordia lenit,
Et caput, hanc primam menſa, liberquè ferant.

Actionibus non amplius læſis per morbum, Vſus varij Arborum modò ſunt expetendi.

VSVS IN VARIIS.

ET Pacis, & Belli materiem nobis ſuppeditat amplam Arbor Ficulnea, quia Ficulneis ramis latè frondentibus coronabatur olim Bacchus Sycites, atq; Melichius Ficuum nempè repertor, Pacemquè rogare videbatur ſolaribus redimitam frondibus vt ſibi vellet terrarum vbique aſſociari

Ouid. l. 1. faſt.

Frondibus Attiacis comptos redimita capillos
Pax ades, & toto mitis in orbe mane.

B Saturnus Agriculturæ parens pendentibus coronatus Ficis idem exoptabat, ad hoc, vt Veneris Aphrodites natalia ſub pacis ipſius auſpicijs renouarentur, quibus ex ligno Ficus veretrum confectum græcè φάλλον in pompa liberi Bacchi geſtandum, & quod dein ex aluta rubra πολιών dicta, vndè polimenta, id eſt teſticuli porcorum appellationem ſumpſere, poterat applicari; Alludit huc Ariſtophanes in Acharnenſibus

Plautus in menæchmis

Σφῶιν δ' ἐςὶν ὀρθὸς ἑκτέως
Ο φαλλὸς ἐξόπισθεν τῆς κανηφόρȣ.
Ἐγὼ δ' ἀκελȣθῶν, ᾄσομαι τὸ φαλλικὸν,

Beyerl. Th. V. H. in S. pag. 434. f. g.

Hoc eſt *Vobis quidem rectus tenendus Phallus eſt,*
Eum ſequendo qui caniſtrum baiulat,
Poſt vos canam ipſe cantionem phallicam.

Virgilius *Oſcilla* Phallos vocabat, Pinibuſquè ſuſpendi ſolita ſcripſit, vt & nos inter Pini ſuperſtitioſa trademus. Quarè id fieret docent abundè Diodorus, Herodotus, & Plutarchus. Hic etiam in medium adduci conuenientiſſimum fuerat ex Ficulneis folijs C Smegma Morinum dictum ad repurgandam, venuſtandamquè cutem, denteſq; coſmeticè dealbandos, Veneriquè adultæ offerri. Mars ex oppoſito non paucam iure belli ſibi depoſcit partem in Ficubus ijſdem. Lignum namquè Scutis aptum, in quem ferratæ cuſpides ictus retuſos, & inanes experiebantur ſibi voluit adiudicari; quod lignum alio etiam nomine ſibi debitum prætendit, quia fontibus necandis denſiſſima fumigatione ignitum illud adhibebatur, & quia victoriarum inter præmia efferebantur Ficus, iiſq; ſtatuæ coronabantur triumphales. Vitæ inſuper œconomicæ, atq; ciuili, illiuſquè exitus non parum adiumenti, atq; decoris addere ſemper potuit Arbor Ficus; Ficus namq; Indica longè, latèquè multiplex, ramoſis columnis naturales excitans porticus æſtiua indigenis illis præparat maximum contra æſtum habitacula. Ligni Ficulnei proprium eſt coctiles adeò reddere carnes recenter mactatas, aut vetulas Myſtillis, & Taratallis coquorum inſignioribus, vt nil omninò deſideretur pro citatis prandij cuiuſuis, aut cænæ lautioris apparatibus; quod creditur prouenire à vapore quodam acuto è ligno Ficus prodeunte, & penetrante carnem, illamquè macerante; nec iiſdem egregijs deerunt piſces coquis, dum aquatilibus hiſce animalibus terreſtres Ficus, iuxta Columellæ D præceptum ſicci ſemper obijcientur, & quoniam inter humanæ generationis primordia prima parens mortalium Eua Ficubus coronata, atque amicta fuit, hinc Ficus habuit à natura, vt veſtimentorum fabricæ nobiliori quoque, atque artificioſæ magis conferre nonnihil poſſent, idquè nobis demonſtrat hiſtorica Bellonij auctoritas, teſtatur enim ille Fici folijs, vt & mori Antiochiæ Bombices ali, ibiquè ad hoc plantari, & coli Ficus pumiliones, & Moros; & hæc eſt cauſa coniugij Ficuum, & Mori in Sycomoro Arbore compoſita ex Ficu, & Moro. Nullum tandem lignum apud Ægyptios pro thecis, ſeù loculis humanæ effigiei ſuorum medicatorum funerum aptius videbatur ligno Sycomori, quod eludit temporis edacitatem, blattaſquè, & cariem contemnit; de quibus Ægyptiorum funeribus doctiſſimè diſſerit Io. Nardius Florentinus in ſuis eruditiſſimis ad Lucretium commentarijs, figuras exhibens varias ligneorũ pręſertim ſimulacrorum, inter quæ aliquot magna oſtendunt funus Ægyptium cum ſuis ornamentis aſſeruata in

Diod. l. 1. c. 7. Plut. l. de Cupiditate opum.

Columella lib. 8. de re ruſt. c. 17.

in obſeruat

Ap. Herodotum in Euterpe l. 2.

Ergasterio Serenissimi Magni Ducis; & plura parua cubitalia, & semicubitalia funus tantum referentia solita locari ab Ægyptijs super arcas funerum stantia; ex quibus minoribus quatuor in publico Musæo Bononiæ habemus; & cum ijdem Ægyptij soliti essent noctuarum parua simulacra ex lignis ijsdem fabrefacta, aliaquè etiam animalia tutelarium numinum adinstar super arcas sepulcrorum ponere, nonnulla quoque horum animalium inter nobilissimam Cospiani Musæi supellectilem videre licèt, quæ Ficulneo ex ligno, vt conijcere possumus constare creduntur; quæ cum redoleant execrabilia illa Ethnicorum sacra, de Ficarijs Vsibus eorundem Antiquorum in suis sacris sermonem aliquem instituemus.

E

VSVS IN SACRIS ETHNIC.

Saturnal. lib.1.c.11.

Plurimæ lectionis auctor Macrobius nonis Iulij scribit diem fuisse Festum Ancillarum; Iunoni etenim Caprotinæ die illo Liberæ, pariter & Ancillæ sacrificabant sub Arbore Caprifico in memoriam egregiæ, & laudabilissimæ virtutis, quæ in Ancillarum animis pro conseruatione Reipublicæ, eiusq; præcipuè decoris olim apparuit: nam post Vrbem captam, cum sedatus esset Gallicus motus, Respublica verò esset ad tenue deducta, finitimi opportunitatem illam inuadendi arrepti, Posthumium Liuium Fidenatium Dictatorem sibi præficientes literas ad Senatum miserunt, quibus arroganter postulabāt ad se velle ab Senatu mitti Virgines, Matresq; familias, alioquin de Romanæ Ciuitatis reliquijs actum esse crederent, nihil eo casu saluum fore minitantes; cumq; Patres in ancipiti deliberatione suspensi viderentur, Ancilla quædam nomine Tutela, seu Philotis optimè consulta ex improuisò, pollicita est se cum cæteris Ancillis sub Dominarum nomine ad hostes ituram, & matrum familias, virginumq; amictibus indutæ, quod cum præstitissent, & ab hostium duce in castris distributæ fuissent, viros illos plurimo vino cœperunt hilariter prouocare, diem festum apud se esse callidè simulantes, quem vbiq; debuissent celebrare, quibus sopore occupatis signum illæ Romanis dederunt ex Arbore Caprifico, quæ propè castra reperiebatur, & hi repentinâ irruptione hostes adorsi omnes illicò superarunt; Memor itaq; beneficij tam singularis, & tam magni, ipse Senatus omnes ancillas manumittendas esse duxit, & iussit. Doteq; eis ex publico ære constituta, ornatum, quo tunc erant vsæ ferre concessit ijsdem, diemquè ipsum nonas Caprotinas nuncupauit, ab illa scilicet Caprifico, ex qua signum victoriæ cœperant, & in ipso sacrificio solemnitatis celebrandæ, lac quod ex Caprifico manat propter memoriam felicissimi facti adhiberi debere statutū est, de quibus Caprificialibus festis, atque diebus Stephanus Aqueus Bituricensis hæc adnotata scripsit; Caprificiales dies caniculares dicti, quod eo tempore liberi simul, & Ancillæ sub Arbore Caprifico sacra faciebant, erat autem initium Caprificorum post exortum canis, qui dies vulcano sacer erat, vt ex Ouidij carmine sic canentis licet deprehendere

F

G

Stephanus Aqueus Bituricēsis in com. ad Pl. lib.11.c.15

Ouid.fast.l.

Nocte sequente diem canis Erigonius exit,
Est alio signi reddita causa loco,
Proxima Vulcani lux est, &c.

Tantæ existimationis erat in sacris ipsis antiquorum Ficus, vt Dijs illis suis Ethnici carissimos, & acceptissimos crederent hos esse fructus, quare in expiatione, atque purgamine vrbium præter offam, & caseum ijsdem indignatis Dijs offerebant Ficus syluestres, ita vt sacrificia pro peste abigenda, quæ ab iratis Dijs procedere credebatur, non sine Ficubus fierent; de qua re Tzetzes

H

Io.Tzetzes chil.Hist.5. tit.23.p.92

Id.Tzet.ch.5.tit.25.

Pharmacus, purgamen tale erat olim,
Si calamitas apprehenderet Vrbem Deorum indignatione,
Siue fames, siue pestis, siuè & nocumentum aliud
Omnium deformissimum ducebant ad victimam
In purgamen, atque Pharmacum Vrbis laborantis.
In locum autem offerendam statuentes hostiam,
Caseumquè dantes manu, & offam, atque FICVS
Septies enim cædentes illum in veretrum
Scillis, Ficubus agrestibus, atque alijs ex agrestibus,
Et cinerem ad mare spargebant ad ventos.

Eun-

A Eundem penè ritum obseruabant in festis Thargelijs Græci, quæ Apollini, & Dianæ celebrabantur mense ϑαργηλιῶν immolantes humanam Hostiam, illam verberantes Ficubus agrestibus, deinde conburentes igne infælicibus lignis excitato, & ante omnia ciuitatem lustrabant caricis è collo dependentibus nigris, qui pro viris, altis, qui foro fœminis fuisset immolandus; imò & à circumstantibus ferri solitos ramos oleagineos lana obuolutos, ex quibus cæteros inter fructus Ficus præcipuè pendebant, testis est Io. Meursius in Græciâ Feriatâ. Vbi agebatur de dulcedine, & suauitate quauis tum corporis, tum animi auspicanda Ficus intercedebant antiquitus; nam vindemiæ mellis attici famigeratissimi, hoc est æstiuæ mellationi signum initiale dabant Ficus ipso Capricificiali die Saturno sacro. Siculi suis in vindemijs hilaritate plenis Bacchi statuæ faciem musto, & Ficis oblinebant; & apud Naxios Bacchi facies Ficulnea fuit, quod tanquam Fici repertorem eum venerarentur; idemquè à Lacedæmonijs obseruabatur, qui liberum Patrem Sycitem à Ficubus denominabant; dumquè Ficu, & melle sacra Mercurio facere solebant antiqui dulcedinem eloquij, & veritatis huiusmodi hieroglyphico ostendebant, nam super omnia decet eloquentem vera dicere, nam *fraude perit virtus*.

Lib. 4. cap. 144.

Plin. l. 11. c. 15.

B Nec perperam colebatur olim Romæ Ficus in Comitijs nata vnà cum Iustitia, & Veritate practica, & fulguribus ibi conditis sacra nullus erat locus Dijs sacer, nulla functio ad Superos relata, nullusquè mos virtutem aliquam à cœlistibus dependentem inuoluens, quo non accederet, cui non adhæreret Ficus; Ficubus recentibus cirenenses coronari ex eo voluere cum Saturno sacra facerent Agriculturæ parenti, quià gratitudo efficit vt *Dÿ tibi sint faciles, & opis nullius egentem fortunam præstent*. Mos verò ille Atheniensium, quo sponsi caput Caricis onerabatur, quod seruis nouitijs quoque dum primò intrarent Domini domum iubebatur pacem, atque concordiam tacitè prædicabat quasi diceret. Ficus ipsa fulminum hostis intrà Domorum septa plantata

Tota domus duo sunt, ijdemquè parensq́ue, iubensq́ue.

Ergò Leges proferendæ sunt.

Ouid. lib. 1. fast.

Plin. l. 15. c. 18.

Ouid. lib. 1. de tristibus

Plutarcus.

Ouid. lib. 4. metam.

LEGALIA.

C Sinè Moribus Leges vanas esse, minimèque proficuas ex multis fieri potest perspicuum *L. more 5. ff. de Iurisdict.* Rectè quidem Lyricus canebat.

Quid leges sinè moribus. Vanæ proficiunt?

Mos erat apud Atticos Aratricum colere Heroa quià non sat est Terram proscindere ad fœcunditatem, sed Hostes quoque interimere pro Ciuium salute, atque diuitijs tutandis necessarijssimum fuit; Attici ergo suis iustissimè vetauere ciuibus Ficus, siuè caricas apud eos nascentes aliò asportare, nè caritas annonæ induceretur, & nè rerum victualium pretium nimis augeretur in magnum pauperculorum damnum. Iniquissimum existimabant morem, atque iniustissimum filios pane priuare, illumque exteris, & ignotis prodiga nimis auaritia tribuere. Et qui furtim Ficos auehebant Sycophantæ pessimi dicebantur, & publici occisores, quouis atrociore supplicio dignissimi, propiore vocabulo Danistæ, & Dardanarij appellandi. *Nullum ædepol hominum est genus tetrius, nec minus bono cum iure, quam danisticum*, vt habemus ex Plauto. At Sycophantæ in bonam partem sumpti dicentur potius vtiles non mediocriter ipsi Reipublicæ, vtpotè qui

Horat. oda 24. l. 1.

Io. Laurēb. Græcia antiqua p. 22.

Plaut. in Mostellaria

D præerant tributis ex mercatura Ficuum vini, & olei, & fraudatores mulctabant, vndè mirabatur eruditus ille Poeta nominis huiusce Sycophantæ malam significationem, quamuis apud Aristophanem illud significet accusatorem, detractoremque sceleratum, ex eo quià imaginariè, & falsò manifestet Ficos, tunc enim Dardanarij vox quæ Annonæ vexationem importat significatum semper habebit amplius, quam Sycophantæ.

Sycophantæ nomen immeritò
Viris improbis est tributum:
Nam qui foret bonus, & vrbanus, is debuit
Indicatis Ficubus mores approbare suos.
Nunc autem flagitiosos, cum sic nominent,
Dubitare id cogit, cur id factum sit.

Et quoniam Ficus dulcis, tam potentia quam actu, & tam in primo, quam in secundo termi-

Collumella de cultu H. l. 10.

Alexides Poeta.

In Pluto.

Leg. in Dardanarios ff. de pœnis.

termino actualitatis semper debet iuuare, nunquã autẽ nocere; Hinc est, quod Ficus Arbor ex Lege duodecim Tabularũ nouẽ pedibus ab agro vicini debet abesse; nec in cibos familiares debet venire absque moderamine inculpatæ assumptionis. Hinc Cato cibaria ruris operarijs iusta lege sanciens Ficos iam ab Arbore lectos, & ibi non amplius pendentes, diuersis temporibus diuersas ad mensuras, variaque ad pondera distribuendos esse, his verbis edixit *Familiæ cibaria, qui opus facient per hyemem, tritici Modios* IV. *per æstatem modios* IV. V. *Villico, Villicæ, Epistatæ, Opilioni modios* iij. *compeditis per hyemem panis p.* iiij. *vbì vineam fodere cœperint panis p.* V. *vsque adeò dum Ficus esse cœperint, deinde ad p.* iiij. *reddito*. Hincque patet licere seruis, & operarijs vesci fructibus Hortorum, & Vinearum, seù Agrorum Domini, in quibus propria Domino conferunt opera, sed parcè, & per modum simplicis opsonij, aut partis etiam ipsius panis, succedaneè quodãmodo, & propterea tempore, quo Ficus incipiunt maturescere panis ratio minuitur operarijs ipsis, quod iure quidem fit, minimè autem iniuria; sicque operarius villicus vti potest fructibus ad necessitatem tantum, non autem frui fructibus, quod importat dominium, & facultatem aliò illos asportandi, & de illis ad libitum disponendi, & eosdem quomodolibet distrahendi pro commoditate propria, & pro quæstu; Nam qui verè fruitur, vt Dominus, non ad vsum tantum quotidianum, sed & ad abusum, & ad compendium, & quæstum fructibus fruitur, & fructuum tam collectorum, quam pendentium possessionem integram habet, emolumentaque omnia inde prouenientia percipit, vbì laborator, & collector rusticus comedere tantum potest de illis, quantum illi sat esse possit non ad implendum ventrem voraciter insatiabiliter, sed ad famem, sitimque tollendam. De fructibus pendentibus habetur in legibus mentio, vt in *L.* 44. *ff. de rei vendicat. L.* 12. §. *Iulianus. L.* 27. *ff. de vsufructu, &c.* quibus fructibus diuino veluti munere vti innoxiè licet, quo spectat Prouerbium Italicum, etsi rusticum, legalissimum tamen, si rectè intelligatur; *Fructus* (scilicet) *agrorum esse Dei, atque Sanctorum. I frutti ne i campi sono di Dio, e de' Santi.* Quod Fœcũdissimis euenire Ficubus comperimus. *-- neq. enim cereremq., famemq. ----fata coire sinunt.*

De re rust. cap. 56.

Epistata, procurator, præses operum.

Compediti nihil operantes.

Ouid. 8. *metam.*

FOECVNDITAS.

A Rboribus, quæ competit fœcunditas alternis ea tantum vicibus annorum, vna excepta Ficu perenniter feraci, solet apparere; hæc enim Arbor tanti fructifici vigoris est, vt nunquam nimietate sibi detrimentosa laboret, quamuis integræ ætati detrahatur aliquantum toto suæ vitæ curriculo nimium effœtæ. Bifera Ficus, & trifera quoq; non contenta fructificatione, tempora nec timet sæpè sæpius hyberna, neque foliorum casus, dum fructus ipsos tenaciter amplexata illos imperterritè durare contendit, aeriquè conseruari secundo per Boreæ tela, contraq; penetrabile Frigus adurens, vt grauiora passis finis in Veris initio maturatæ comestibilitatis concedatur; quibus interim filijs valdè dilectis lac internè sugendum præbet; vndè Ficulneum lac in Arbore propria essentialiter fœcundum fœlicissimi illius Diuinæ Bonitatis Lactis ergà fœtus tam nouos, quàm veteres, quasi modò geniti essent omnes infantes rationabiles, sinè dolo, quædam videtur imago. Iustissima propterea, immò Sanctissima fuit Sententia illa maledictionis à D. N. Iesu Christo Seruatore, Æternoquè Iudice in sterilem illam Ficum Euangelicam fructibus etiam hibernis orbam, vtpotè in alienam nimis à fructuositate sibi naturaliter competente prolata; qua nos docemur semper esse operandum pro salute Animæ nostræ, etenim Sapiens vnumquemque nostrum alloquebatur, *Quodcunq; facere potest manus tua instanter operare*, & sic ab otio, tanquam ab hoste lethalissimo est fugiendum modis omnibus

Quæritur, Ægistus quare sit factus Adulter:
In promptu causa est: desidiosus erat.

Neruea Fici Arboris lignositas, absq; duritie impenetrabilis ipsa multiplicem, atq; durabilem pandit fructificationem, quæ Athletis olim corporeos addebat neruos, Philosophisq; mentis acutiem impartiebatur, dum omnes hi Ficubus comestis ætates transigere solebant. At sementicorum granorum minimeitas fœcunda telluri concredita citò Arborescens ex tenuissimis, & humillimis principijs ad excelsa perueniri virtute medi-

Aristot. l. 1. *de Pl. c.* 3.
Pl. l. 16. *& l.* 17. *c.* 27.
Theoph. l. 2 *Hist. pl. c.* 7.

2. *Act.* 2. *D. P.* 1. *Cor.* 3.

Eccles. c. 9.

Ouid. l. 1 *de remed. Am.*

A mediante facile poſſe oſtendebat; Eademquè Ficuum ſine flore fructificatio ambitionis omnis abſentiam, auaritiæq; exterminationem indicat abundè; Florem ideò Ficus non habet fructui præcedentem, nè validæ ſuæ fœcunditati derogetur, ſi ad flores fructuum excubet ambitio florida inutilibus fucata faciem coloribus; ita vt fœcunditati Ficus id, quod ad Stiliconem ab ſe laudatum Claudianus direxit, meritò applicari poſſit.

Trudis auaritiam, cuius fœdiſſima nutrix
Ambitio, quæ veſtibulis, foribuſquè potentum
Excubat, & pretijs commercia poſcit honorum
Pulſa ſimul.

Pier. Valer. l. 57. Hier.

L. 2. in Stilic. laudem.

Hinc Ficuum fœtus viſceribus matris immediatè, atque inconcuſsè adhærentes caducitatis neſcij, propriam regalibus titulis, & præeminentijs digniſſimam dulcedinem non poſſunt deſerere. Planta ergò Ficulnea probè conſtituta, nullaq; præter naturam affectione laborans, ſub cælo degens temperato, terræquè ſibi congruenti hærens erit iugiter fœcunda, & fœtus ſemper fouens, quos ſi vitales, atque matureſcentes præter conſuetum dabit edendos ordinariæ natiuitatis tempore, illa optimum ſibi omen,
B Dominiſquè ſuis felicitatem denunciabit, quemadmodum euenit aliquando Philippi Macedonum Regis temporibus, cum ex duplicata Ficuum fœcunditate, quæ tunc accidit, Regni illius amplitudinem ſubſecuturam ominati ſunt; huiuſmodi naturę miracula maximæ ſcilicet fructuoſæ fœcunditatis vident perpetuò Prouincia Bonæ ſpei dicta, apud Indos, & multæ aliæ regiones Indicæ nouiter obſeruatæ, quæ Ficus habent vno ſemeſtre ferentes & fructus, & folia ab vna parte, & alio ſemeſtre in parte oppoſita frondoſæ, fructiferæq; ſimul; extremæ ſimilis fœcunditatis nuperrimum conſpeximus in ciuitate noſtra Bononienſi exemplum anno Domini 1659. menſe Martio intra Clauſtra nobiliſſimi Cœnobij Patrum Heremitarum Auguſtinianorum, & in Viridario Habitationis adm. Reu. P. Magiſtri Aloyſij de Torellis Bononienſis Prioris tunc Prouincialis, doctiſſimi Hiſtorici, & Concionatoris eruditiſſimi; ibi Arborem Ficus de genere Brogiottorum erat videre mediæ ætatis, rectam, proceram, ſemipedalis craſſitudinis in caudice ſupremo ſeſe in Brachia expandente ſuprà Meridionalem Murum, vltrà quem in diſtantia duodecim, vel tredecim pedum altior alius erigebatur paries; Hæc
C Arbor plurimis Thallis inſtructa viuidam viriditatem præſeferebat, in quibus ramis ferè enodibus, cum plurimos præcedentis Autumni ſerotinos conſeruaſſet per totam hyemem ſatis placidam fructus, ipſos maturare cœpit æquinoctialibus ſolis radijs expoſitos, ità vt ipſe loci Dominus per plures dies vnam, vel alteram lancem maturis Ficubus numeroſè onerans ſingulo mane diuerſis viris nobilibus eos dono mitteret, quorū præcipuus fuit Illuſtriſs. & Excell. Princeps D. Alphonſus Gonzaga Nouellariæ, &c. Comes, & Dominus, tunc temporis Bononiæ moram trahens, à quo ob eius ſingularem, & incomparabilem benignitatem notitiam hanc recepi; ſed quia vnica tantum hæc fœcundiſſima Ficus obſeruata fuit anno illo, nulli fuit locus vniuerſali præſagitioni, ſat ſit de illa eadem cum Plinio dicere. *Admirabilis eſt pomi huiuſce feſtinatio vnius in cunctis ad maturitatem properantis arte naturæ*. Primæ quidem naturæ partes in hoc effectu ſunt adſcribendæ, ſed in locis multò frigidioribus noſtro hoc ſitu Ars ipſa præualentior eſt, vt accidiſſe in Cracouiæ Regia Vrbe Polona teſtatus eſt Reuerendiſſimus P. M. Guilielmus Focus Dominicanus, & Inquiſitor Bononiæ, qui dum, ibi tanquam Prouincialis ſuæ Religionis ageret, viderat in cuiuſdam Mercatoris viridario
D Plantas nonnullas Ficuum verè feraces, & fructiferas in Vere medio, quoniam teporem hyemis artificioſum per totam tempeſtatem glacialem deguſtarunt; de hac eadem fœcunditate Plantarum Ficus artificioſè promota locutus eſt Plinius *ſunt & hybernæ, quibuſdam Prouincijs ſicut Moeſiæ, ſed Artis, non Naturæ. Paruarum genus Arborum poſt Autumnum fimo contegunt, deprehenſaq; in his hyeme groſſos, quæ mitiore cælore foſſæ cum Arbore, atque in lucem remiſſæ, nouos ſoles, alioſquè quam quibus vixere aui de, tam quæ iterum nata accipiunt, & cum venientium flore matureſcunt alieno præcoces anno, in tractu gelidiſſimo.* Omnis denique Ficus fœcunditatem innatam poſſidet, iuxtà genus ſuum aut præcox, aut ſerotinum, album, nigrum, &c. & tam mite, quàm agreſte, veluti eſt Caprificus, quæ licèt immaturabiles proferat Ficus, vult tamen biferа, triferaq; recognoſci, vt atteſtatur Plinius dicens *in Cea Inſula Caprifici triferæ ſunt, primo fœtu ſequens euocatur, ſequenti tertius*. Concludentiſſimè propterea dici poteſt plan-

Iudic. 9.

Athenæus lib. 3. c. 3.

Part. 8. Ind. Occid. Ioſ. Acoſta l.

Columella l. 11. c. 3. θαλλειν eſt vireſcere.

L. 15. c. 18. in Fi.

Plin. li. 15. c. 11.

Plin. l. 16. cap. 27.

Loco supra citato. *Nic. Reusn. in Pom. Poet*

plantam Ficus etiam senescentem amantissimæ fœcunditatis nunquam obliuisci, quæ opprobrium sterilitatis pati minimè vult, vndè vt proferat fructus non eget incitamento, sed medicamina solùm maturitatis consequendæ in egestate desiderat *Ficus sola ex omnium Arborum fœtu maturitatis causa medicatur* sic infit Plinius; quod quidem mirabile est, atq; sympathicũ. Vndè Mirabilia, & Sympathica Ficuũ hîc haud immeritò veniunt ostendenda, iam notæ, & decantatæ sunt fecundæ, atq; valdè suspiciendæ Ficuum prærogatiuæ.

Fœcunda Ficus fructibus
Sua Arbori pulcrum decus:
Aluo bona, & pulmonibus
Est nota de dulcissimis:
Suoq; cultori cibus:
Lactente ruma carpitur.

quò spectat illud Angeli Claudij Ptolomei Senensis in laudem Nobilium Matronarum Bononiensiũ in octonis Italicis versibus cõposito volumine trium librorum. *Impr. Bon.* 1514. *in* 4.

Quiui il Fico d'egitto ancor si vede,
Che come è colto l'vn l'altro succede.

MIRABILIA, ET SYMPATHETICA.

Iumenta quæuis Ficos recẽtes baiulando, rabida fame corripiuntur. Chamæleõ circa Caprificos ferus, alioquin innoxius ex Plinio.

Ficus perpetuò virẽtes vbi enascantur. *Strab. l.* 17. *Plin. l.* 5. *c* 9 *Varr. l* 1. *c.* 7 *de re rust.*

Sycomoros odere Lupini. *P. Campan. l.* 1. *de Anima. tit.* 93.

Sycomorus nisi ferro, aut vngue scalpatur non maturescit. *Lib.* 2. *de H. Plant. c. vlt*

Culices Ficarij Ficos immaturos arrodendo ad maturitatem promouent.

Psenes inimici Centrinibus. Ijdẽ à Cnipibus deuorantur. *Aldr. noster l.* 3. *de insec c.* 5. *de Culic sub tit. Vsus in Varijs.*

IAndiù Ficum literariè conscendimus; iandiù dulcem illius doctrinam orbi tradendam suscepimus; iandiù primarios illius fructus exhibuimus: nunc restat Autumnus Mirabilium, quæ pro suauioribus sui fructibus Minerualis hæc Arbor spondet, colligendus. Hinc absint profana quæuis, quæ Palladios huiusmodi fructus obtrectando, maiori semper illos amarè carpendi fameq; rabieq; afficiuntur. Equorum dumtaxat, Asinorumuè, & Iumentorum quorumcunque sit hoc peculiare, non Hominum, vt quoties Ficus recentes baiularint insatiabili statim bulimia corripiantur, & Chamæleontis vt circà Caprificos ferus sit, cum alioquin innoxius prædicetur solertioribus aliquot hæc tradentibus naturalium rerum perscrutatoribus. Pro curuis huiusce generis Animabus pascendis, non hæc proferuntur. Macrescant sua semetipsos inuidia rodente Zoili quicunque seueriores, qui non vt Lupini sycomoris infesti suas terminant antipathias, vbi longiusculum inter illos cadit interuallum, sed tanquam Lupi voracissimi, toto licèt Oceano diuidente proximis infensissimi sunt, illorum famam dilacerantes; rabidoq; propterea liuore conficiantur; nam illorum detractionibus non obstantibus, perpetuò virebunt, minimèquè deciduas comas præseferent salutares huiuscemodi Scholasticæ Plantæ, vt adamussim accidere tradiderunt plerique Ficubus, & Vitibus ad Elephantinem Insulam spatio semistadij distensam infrà vltimam Nili fluuij cataractam, vbi finis est Ægyptiæ nauigationis, enascentibus. Sed quid arcere adhuc vsque contendimus Sycophantas à Mirabilibus Ficuum perlegendis, attrectandis, deferendis? Malè quidem diximus, idquè fatemur. Necessarium est omnimodè illorum opus, ad hoc vt doctrina, quam obtrectarint clarior elucescat. Sycomorus nisi ferro scalpatur, aut vngue, non maturescit, vt tradunt diligentiores Physicarum rerum peruestigatores; Literaria quoque monumenta nisi obtrectatorum sæuitijs impetantur, ad gloriam emergere nequeunt. Ij credunt multum officere, & tamen summopere proficiunt haud secus, ac Culices Ficarij sese habent ad fructus Caprifici. Illorum productio, licet minimum quidem sit opus naturæ, non minimè tamen mirabilis est, quippè quæ in non minimam vtilitatem euidentissimè directa sit; & est quod hæc Insecta creberrimè Ficos arrodendo, maturationem illorum promouent, & perficiunt ad miraculum vsque. Culices istos gigni, tradit Theophrastus, in Caprificis, & ex putrescentibus egredi fructuum eiusdem granis, quandoquidem posteaquam euolarunt, grana Ficubus nulla apparent amplius, sed in ijsdem portiunculæ aliquæ eorundem animalculorum, ceù vestigia illorum, cernuntur. Huiusmodi Culices Psenes vocantur, valdè què discrepãt ab alijs Culicibus, qui Centrines dicuntur, & otiosi sunt, ac veluti Fuci inter Apes, atquè vtræque hæ culicum species ad internecionem sese oderunt, dum illos isti sua poma ingressos inuenientes occidunt. Genuini culices rubri sunt, & versicolores, alijq; albescunt, & imbecilles sunt, ac in planis nasci nequeunt, & à Culicibus, qui vesicis vlmorum innascuntur, & Cnipes appellati sunt, deuorantur. Quomodo autem perficiant Culices ipsam Ficuum maturationem, ac consolidationem, & veluti fixionem in Arbore, ne decidant, creditur esse, quia continuis, & crebris morsibus crudum

A crudum Ficuum ſuccum abſumunt, & ſolaribus radijs viam aperiunt, vt fructus percoquere valeant; Quem ſenſum expreſſit perbellè Plinius dicens: *Caprificus vocatur è ſylueſtrium genere Ficus, nunquam matureſcens, ſed quod ipſa non habet, alijs tribuens, quoniam eſt naturalis cauſarum tranſitus, atque è putreſcentibus, identidem generatur aliquid. Ergò Culices parit: Hi fraudati alimento in matre, putre eius tabe ad cognatam volant: morſuq; Ficorum crebro, hoc eſt accidiore paſtu aperientes ora earum, atque ita penetrantes, intus ſolem primò ſecum inducunt, cerealeſq; auras immittunt foribus apertis; mox lacteum humorem, hoc eſt infantiam pomi abſumunt, quod fit & ſponte. Ideoq; Ficetis Caprificus permittitur ad rationem venti, vt flatus euolantes in Ficus ferat, &c.* Hucuſque clarè ſatis, & diſertè locutus eſt Plinius. Num autem hic ſolus ſit finis naturæ in horum animalculorum generatione, nec nè, quemadmodum dubitat Scaliger, parum refert id prolixa diſputatione venari; ſat ſit effectum naturæ propitium noſſe, ſcilicet maturationem illorum fructuum vel primario, & per ſe, vel per accidens, & ſecundariò; ſat ſit cognoſcere, quod & Bibliomaſtices hoc idem ad vnguem præſtare videntur dum (vt diximus) aliorum ſcripta crebris maledicentiarum morſibus impetentes, B lacerantes, ſunt in cauſa, vt eadem ab Eruditis mage perquirantur, magis exoptentur. Sed fruſtrà metuuntur iſtorum dentes; Fulmina ſint: non hæc exindè patientur detrimentum. Ficus fulmina non metuit, dum ab illis intacta ſemper mirabiliter præſeruatur. Illorum probra mare ſint, in quo licèt ſycologia demergatur, non tamen abſumetur, ſed glorioſior iterum reſurget, vt eadem mirabilis eſt proprietas ligni Ficus Ægyptiæ à Plinio recenſitæ, quod in aqua poſitum ſubmergitur quidem, ſed poſtea madefactum facilius exurgit. Sæuiant ij quantum velint; Tauri feritatem æmulentur, immò tranſiliant; non tamen his quicquam officient. Accedant, & ſe ſua ſæuitie exarmari ſentient, & his attrectatis abſque dubio manſuefient. Hæc mira Ficuum natura, ſummèq; commendanda virtus, vt quantumuis feros ad ſe alligatos Tauros mitiſſimos omnimodè reddant; vt illos feritatem deponere quodammodo videantur, & docendo cogere, & cogendo docere, adeò vt hi tangi poſtmodum à quibuſuis pueris, atque fœmellis impunè palpari non indignentur. Hoc & Caprifici ramus eorundem Taurorum collo appenſus, vel tantum folia cornibus circumpoſita pariter efficere valent, & illos C vlterius ita compeſcunt, vt penè immobiles maneant, quod ferè incredibile videtur, & tamen Plutarchus, & Conſtantinus Cæſar id aſſeuerarunt, idemquè à multis experientia fuiſſe comprobatum ſe audijſſe teſtatur Iul. Cæſ. Baric. De qua re ſic cecinit doctiſſimus quidam Neotericus Balduinus Cabellaus è Societate Ieſu in Epigrammatibus ſelectis.

> *Cornea cui fruticat lunatæ gloria frontis*
> *Aſperaq; irarum germina, & arma tument.*
> *Taure ferox animi, dulci miteſce ſub Vmbra*
> *In mores Ficus blanda dat ire ſuos.*

Inſunt & aliæ quamplurimæ virtutes huic Arbori, quæ non minorem, ac allatæ ſibi captant admirationem. Id Lignarij fabri, id Coqui, & id Inſitores claro teſtimonio fatentur. Primi enim, ſi pro ſuis operibus Sycomori lignum citiſſimè areſcere exoptant, quoties illud ſecus fluuiorum ripas, aut aquarum aliarum decurſus expoſuerint, deſiderio ſuo rem maximoperè fauentem experiuntur. Sin è contrà ad eadem illorum opera magis conducat idem lignum adhuc viride, nec potuerint illud ſtatim à matre reciſum elaborare, ſufficit vt illud in aere ſuſpendant, & illorum voluntas mirabiliter ad- D implebitur; illic enim nunquam exiccatur. Huiuſce rei veritatem filiam eſſe experientiæ nos edocent Memorabilia Mizaldi. Ad illam confugiat qui hæc non credit, & ſibi ſatisfieri illo tradente obſeruabit. Coqui ſubſequuntur, quorum ars non minori adiumento ab his Arboribus afficitur; nam ex traditionibus eiuſdem Auctoris conſtat cochlearia ex Ficulno ligno conflata hac peculiari pollere virtute, quod carnes ad celerem coctionem promoueant, aut earum elixationi ſæpè admota, vel vnà cum illis elixata. Hoc & ex eodem doctore Caprifici cauliculi conſueuerunt operari, ſed euidentius cum bubulis carnibus excocti, quod & vitri fragmento ex fœni, aut filicis cinere ſtructo permulti quoque adſcripſerunt. Aliam quoque alio pacto euidentiſſimam vtilitatem Coquinaria ex his Plantis effectu nil minus admirabili conſequitur; & eſt, quod ſi illa, vt confeſtim cibaria gallinaceis ex carnibus expediat, requirit vt eiuſmodi domeſtica volatilia non admodum conſenuerint, cum ſic non facilè coquantur, ſed po-

tius

L. 15. c. 19.

A fulmine non tangitur Ficus.

Lignum Ficus Ægyptiæ in aqua poſitũ ſubmergitur, ſed iterum reſurgit.

Plin. lib. 13 cap. 17.

Tauri miteſcũt Fici folia, vel Caprifici geſtantes.

Ruell. l. 2. c. 85. Mizald Memor. cẽt. 9. n. 72. Plutarch. Conſtant. Cæſ. l. 15. ca. 1. & Iul. Cæſ. Baric. in Hortulo Geniali

Sycõ. lignũ in aere ſuſpẽſũ nõ exiccatur; at ſecus aquas citiſſimè.

Miz. Mem. cẽt. 3. n. 91. Id. cent. 1. num. 76.

Cochlear ex Ficulno ligno, & Caprifici cauliculi vnà cũ carnib. cocti illas ad celerrimã adigũt coctionem.

Mizald. centur. 9. n. 72.

Gallinaceę carnes in Ficu ſuſpẽſæ cõfeſtim tenereſcũt; *ex Plutar.*

tius ſint adhuc annicula, vel parum hanc ætatem excedant; cumquè hoc niſi rarò dari poſſit in Gallis, qui ad vberem aliorum pullorum procreationem diutius aluntur, ideoq; carnes, vt plurimum valdè duras habent; ijdem citiſſimè tenereſcere coguntur, ſi iugulati ſuſpendantur in Ficu; reiq; iſtius rationem addit Plutarchus, auram nimirum acrem, & validam ab Arbore prodeuntem, & propterea concoquentem. Nouiſſimi ſuccedunt diligentiores iſtarum Arborum cultores, quos & alia pleraque manent adeò admirabilia in huiuſmodi Plantis obſeruanda, vt penè miracula videantur, licèt ſimplicia ſint naturæ opera ab eorundem ſedulis artificijs ſummo cum ſtudio adiutæ. Aut enim Ficos deſiderarint, in quibus albedo nigredini coniungatur; aut illos Alexipharmaca, & purganti præſtare virtute maluerint, aut mirabiliter inſcriptos, antequè tempus eoſdem fructus maturos concupierint, iuxta variam culturæ methodum admotam, ſibi mirum in modum effectus perfici conſpiciunt. Vbi namquè diuerſa Ficuum ſarmenta eiuſdem temporis, ac ætatis colligata fuerint, depoſita, ſtercorata, & rigata, dummodò non germinarint vtriq; rurſus illorum oculi ſimul adalligentur, vt in vnum coaleſcant truncum, poſtquè biennium ad libitum transplantentur, ſemialbos, & ſemirubros exindè Ficus procul dubio naſci Conſtantinus Cæſar aſſeuerat. Sic & ijdem fructus, eodem docente, theriacali facultate imbuentur, ſi Theriaces illinantur Antidoto; purgantemquè adipiſcentur præſtantiam, ſi quando mater illorum plantatur, ad ſummas illius radices, veratri nigri, tithymaliquè portiones vnà contuſæ mittantur, ex maxima quarum efficacia Ficus pariter in aluo mollienda cum attractione valenter valebunt. Pari quoque pacto hæ Arbores fructus variè inſcriptos, admodumq; præcoces edunt, ſi quis oculum Fici, quem infoliaturus eſt, quomodocunque voluerit, inſcribat, & eius olynthos ſtercore columbino, pipere, & oleo inungat. Nec hanc duntaxat nobilia Georgiæ experimenia metam nouerunt. Nouerunt etiam Ficus iuxta Scillam ſerere, vt illæ mirabiliter creſcendo, multiplicando, citoquè & hilaritèr virendo, ocyuſquè, & diffuſius germinando parum queant altitudinem, & vaſtitatem Arboribus illis huiuſce generis inuidere, quæ tantæ proceritatis in India traduntur, vt ſagittis ſuperari nequeant, & ſub vna illarum Ficuum integræ condantur equitum turmæ. Nouerunt pariter ignobiliſſimis ſyluarum Ficubus vrbanam nobilitatem communicare, quando putatos illarum ramos, vino, & oleo madefieri, per ſeptemquè dies iuſſerint irrigari, quarum ſub vmbra cum libentiſſimè acquieſcat, dicendum venit ambas haſce Plantas aliqua naturaliter inſigni virtute ſimul conuenire, quæ maximè creditur eſſe illa alexiterica venenis obſiſtendi, viruſque euincendi; quod præcipuè cauſari crediderim, quia Ficus Rutam ſuauiori ſucco inficit, & illi propriam quodammodo facit delibare dulcedinem, teſte Plutarcho, Plinioquè id confirmante. Tam efficaces ſunt ſedulæ culturæ vires, vt penè incredibilia videantur. Summè celebretur Inſula Chios, eo quod Ficus proferat quæ diuerſæ, & contrariæ naturæ ſunt, & mirabilibus modis vtiles, & inutiles fiunt; Sint quantum velint admirabiles Ficuum ſpecies illæ, quæ commemorantur in Hiſtorijs Nauigationum Noui Orbis, & in illis præcipuè quas conſcripſit Nicolaus Nicil; neutræquè tamen audebunt in comparationem admirabilitate venire, cum illa Ficu, de qua ſcribens Ioannes Tzetzes habet (ſi quid illi credendum eſt) quod Ficus Doctoris appellaretur, ex eo quod à Doctore quodam ſui domino plantata, diligentiſſimèquè culta, ſummoperè quoque ab eodem adamaretur, & ſolus ex illius fructibus comederet; quem & illa mutuo deperibat amore, quaſi exactiſſimam docti ſui cultoris diligentiam, parem quo pacto poterat amorem illi reſpondendo rependere voluiſſet. Tantum amorem teſtimonio tandem irrefragabili teſtari viſa eſt, nam cum naturæ debitum doctor ille perſoluiſſet, Planta quoque, quaſi vlterioris impatiens vitæ (vel id caſus tulerit, vel aliud quidpiam) & ipſa ſtatim exaruit, ac ſi necem ſibi voluntariè intuliſſet, & quæ præcox antea fuit in fructificando, præcocem ſic etiam mortem oppetendo, ſibi ante tempus fata quodammodo maturauit. Politicis his carminibus mirabilem hanc Hiſtoriam (niſi potius Fabulam dicere maluerimus, quod vtrum melius ſit, alij dijudicent) Græcus idem Author, ex verſione Pauli Lacisij Veronenſis, proſequitur.

Erat antè Ficus quædam apud nos ex præcocibus
Ipſa nomen accepit FICVS DOCTORIS,
Solus enim ipſe comedebat ex illa;
Et ego, paucas verò quaſdam, furto clandeſtino.

Repentè

Verſicolores Ficus quomodo quis ſibi cõparare valeat. *Cõſtãt. Cæſ. l. 10. cap. 55.*

Quomodo ijdẽ alexiterici, & purgantes reddantur. *Id. Auct. ib. cap. 51.*

Vt Fici variè inſcripti, admodũq; præcoces naſcantur, quid agendũ. *Id. ib. & ãte ad c. 47.*

Ficus iuxtà ſcillam ſata mirabiliter creſcit.

Ficus inſolẽtis altitudinis in India.

Quomodo Ficus ſylu. cicuretur.

Ficus, & Ruta cõueniũt *Pall. in mẽſe Martio titul. 9.*

Magnæ vires culturæ

Ficus in Chio vtiles & inutiles.

Admirabiles Ficuum ſpecies. *Nic. Nic. l. 2 c. 8. Nauig.*

Fic. quædã mort. dom. & ipſa areſcens.

A *Repentè autem mortuo illo olim doctore,*
Statim interijt Planta illo ipso die,
Cum suspendisset tremebunda, atquè rugosa folia:
Et omnes admirati sumus quid accidisset ita subitò.
Amplius autem mirati sumus, omnem euentum edocti.
Fracta autem est in crastinum, à vertice in radicem,
Et omnino exiccata est: mira res, noua, atquè peregrina.

Hæc omnia valent admiranda Ficus attributa ditare, quapropter hic tradentur Epitheta iisdem apprimè conuenientia.

EPITHETA.

B AMarissima hæc suauissimorum fœtuum parens Arbor, diligentius se ipsam perpendentibus videtur cognomina propria, tanquam de se manifestè pendentia, sua sponte obiectare. Etenim non alia de re Ficus inter Arbores folia pandit latissima, itaut Adam, & Eua cum post præuaricationem se nudos esse cognouissent, ex illis vestimenta sibi construxerint: *consuerunt folia Ficus, & fecerunt perizomata:* nisi quia singulari epitheto *laticoma* dici requirit. Sic & lignum illius spongiosum, & in se quidem recipiens hostilis cuiusq; ferri mucronem, sed receptum non ita facile relaxans, ideòq; clypeis compingendis aptissimum, est in causa vt *martiam* hanc Arborem non præter rem cognominare debeamus; vndè Mantuanus Baptista canebat.

Gen. cap. 3.

Transeo laticomas CLYPEIS NEMVS VTILE Ficus.

Quod & *fortem* eandem esse manifestat; nam & ipsa fructificationem obtinet durabilem, & non ita facile rerum externarum læsiones sentit, ex testimonio quoq; sacrarum scripturarum, ex quo habetur in his Arboribus comedi posse quod residuum est grandini comedenti omnia ligna, quæ germinant in agris; Ipsa enim Ficus, cum *præcox* sit vt ex Columella canente.

Exod. c. 10.

Tunc PRÆCOX biferâ descendit ab Arbore Ficus;

C Et pariter serotina, fructusq; ferat tam *primos*, & *prodromos* id innuente Horatio, vbi habet

---- dum Ficus PRIMA, calorque.

Quàm *seros*, paucis fœtibus orbari solet, si grandine percutiatur: vbi enim illis iam *maturis* destituta sit, habet in *immaturis*, qui *durissimi* sunt, vnde possit iterum maturitatem operari, nouamq; iactare fructificationem. Ideoq; cum fructuum edendorum multiplicitati diligentissimè studeant hæ Arbores, adeò vt ex relatis sæpenumero *biferæ* sint, quas tam feruidè commendauit Calentius, vt vel cecinerit, quod

Hor. epist. 2
Colum. loc. sup. cit. & Elis. Calet. epigr. 119.

Si qua apud Elisios animis felicibus esca est,
Sola pias animas BIFERA Ficus alit.

Imò & *triferæ* interdum fiant, iure perquam optimo *semper fœcundæ* sunt appellandæ, quod & memoratus Baptista obseruauit hunc canens in modum.

Mantuan.

Sunt & odoratæ Cedri, FOECVNDAque SEMPER ---- Ficus

Vndè fit, quod *benè ominatæ* non rarò cognominentur, quandoquidem in earum tam magno prouentu, bonos semper denunciarunt euentus; Athenæo nanquè teste, fœcundissima istarum Arborum fructificatio omnes apud gentes, atquè nationes, omnibusq; temporibus, & præcipuè Macedone Philippo regnante, prospera cuncta denunciauit. Tanta quoq; fœcunditas, *munificentissimam* hanc Arborem constituit; Quæ felicia attributa *felicem* tantum, & *domesticam* Ficum manent, nam quæ *sylueſtris* est, *infelix*, & vt plurimum *sterilis*, ac *malis freta roboribus* enunciari debet, atque *domibus perniciosa*, dum parietibus innascens, ædificia tandem ad ruinam compellit,

D

Athen. lib. 3. cap. 3.

Ad quæ. --- discutienda valent STERILIS MALA ROBORA Fici.

4. Thom. Radinus.

De Caprifico muros tempore scindente intelligebat Iuuenalis; His itaque in sua feritate relictis *ad vrbanas* Ficus cognominandas transeamus. Istas (omissis epithetis, quæ ex Regionum, nominibus eliciuntur, huiusmodi Arboribus, & illarum fructibus, competentibus, cum de illis satis amplam mentionem habuerimus in titulo antecedenti Generum, & Differantiarum, ac nominum istiusmodi fructuum) primò intuitu *Regias*, & *Imperiales* dicemus, nedum quia & ipsæ Regibus placent, ac Imperatoribus, cum hac

5. *Seren.* Syluestris Ficus lacrymam prodesse loquuntur.

de re nimis commune cæteris futurum esset istiusmodi appositum, quandocunque & alij plerique fructus ijsdem supremis Principibus expetuntur; alijquè propter excedentem sui magnitudinem, Regij pariter appellentur, vt nuces maiores, quæ Regiæ dicuntur, & huiusmodi nonnulla; sed quia Ficus inter alios fructus sceptrum dulcedinis, & sapiditatis gerere videntur, cæteros vincentes suauitate; Vndè fit, quod præ reliquis exactius *Delicatæ*, & *Mellitæ*, & ideò *Suaues*, ac *Dulces*, atque *Augusti fercula* promereantur appellari. In hanc dudum sententiam venit Theocritus hæc habens

Io. Fr. Camœnus in Bucolicis.

---SVAVES rodere Ficus
--- Qui solet.

Theocr. Et *Cecropio DVLCES nascentes æquore Ficus.*

Quapropter *nectareos succos primis suppeditans mensis, terrenum nectar, & Ambrosium telluris munus* potest hic fructus indigitari.

Nunc Ficus lacero cortice nectareas. Pamphilus habet.

Sicut & *Ruminalis* non in solius Romuli gratiam, sed quià cælico velut ab vbere videtur homines pascere dici voluit, Illas idcircò *pingues* vocabat Lyricus

Petr. Crinit. Ac Ficus Ruminalis apud Auctores nobilis.

PINGVIBVS, & Ficis pastum iecur anseris albi.

Huc quoque respiciebat Ouidius *Lactentes* proprijssimè dicens

At tibi dum LACTENS hærebit in Arbore Ficus.

Eo maximè cum Veteres Rumam pro Mamma sumerent, & videatur hic fructus ex eo, quo perit ramo lac sugere, illiq; blandiri. Quare accinebat Cabellaus.

In mores Ficus BLANDA dat ire suos.

Lib. 1. ser. Hor. Ouid. 2. fast. Cabell. epigr. select.

Nec ab his sensibus quicquam discreparunt antiqui, dum *gratissimum*, & *elegantem* hunc fructum lepidissimo *Mitis* ornandum esse cognomine proprijs actionibus approbarunt, quando ab esu glandium desciuerunt, cæperuntquè Ficu esitata vitam ducere elegantiorem, & mitioribus moribus studere; hinc Athenienses ἱερὰν συκῆν vocarunt locum vbi primùm Ficus reperta fuit, in memoriam gratissimi fructus, quem ideò ἡγητηρίαν ex Athenæo dixere, quasi vitæ elegantioris ducem, & magistrum: Indè quoque notat Hesychius, quod in festis Plynthesijs Græcorum Ficuum massa gestabatur in commemorationem fructus mitis Ficuum primò comesti. Exteriora quoque accidentia alijs eiusdem fructus cognominibus materiam suppeditant, vndè *cereas*, seù *cerinas* à cereo colore nonnullas dixit Franciscus Serra in suo Synonimorum apparatu, vt & *pictas* cognomine non improprio Columella Ficus alias indigitabat; cui si quis se opponeret dicens poma quoque complura pulcherrimis esse coloribus distincta, ideòquè huiusmodi appositum inelegans esse, & nimis commune, respondebo consequens esse falsum, quia nulli alij fructus tam varijs pinguntur coloribus, vt Ficus, nam ex illis aliæ sunt *Albæ* totæ, aliæ *Luteæ*, aliæ *Purpureæ*, aliæ *Nigræ*, aliæ *Variegatæ*. Ad quam colorum varietatem mentem direxisse Antiphanes Comicus Græcus credendus est, quando Ficus *Speciosas* extulit, licet aliàs *Coronarias* dixisset, in Cretensibus, eo quia ex illis victores in ludis identidem coronarentur. Sed inter omnes, vt plurimum, color pullus, atque cœruleus eisdem accidit, vndè Venusinus

Serra in voce Ficus. Colum. in Hortulo.

Suamquè PVLLA Ficus ornat Arborem.

Hor. in Epod. Ouid. 10. met.

Et Sulmonensis

Et bicolor Myrtus, & Bacchis COERVLA Ficus.

Qua verò de causa *Viridis* pronunciari possit Satius Ficus, an scilicet propter colorẽ, an propter statum illius, hoc clarè patebit, si prius perpendatur ad quantum tempus seruari valeat hic fructus, qui sic *Conditus*, *Siccus*, *Anus*, *Rugosus*, Ouidio canente

Plaut. Rud. Pl. lib. 3. Ouid. 1. fast.

Qui vult Palma sibi, RVGOSAquè Carica dixi?

Ac exiccantem *passus* calorem, ideòquè *Aridus* cognominari potest, teste Sereno.

ARIDA Ficus item feruente domatur aceto.

In quo statu si Senilem repræsentat ætatem, è contrà quoque, dum adhuc mollis est modulante Calentio.

Vbi MOLLES veniunt in prandia Ficus.

Imò & cum propter maturitatem languet, ac à Ficitoribus, & Ficedulis petitur, vt scripsit idem Poeta Serenus

LANGVIDA Ficus adest, & VVLNERA AB ALITE PASSA.

Tunc Iuuentutem, quasi virentem, minimèquè rugosam refert, & hac melius de causa, quia

A quià figuratè, quàm propter speciei separatæ, quæ viridis, & suauissima datur, colorem, quod nimis vulgare foret, *viridis* Ficus proferri potest, licèt alij *virescentis* epitheton Ficui tribuerint ante quoque maturitatem, vt Columella, qui scriptum reliquit *Virescentem Ficum à rore, & interdum à pluuia defendendum*. Ex his Symbola, & Hieroglyphica, atque laudum pro meritis Coronæ poterunt prodire.

SYMBOLA, HIEROGLYPHICA, Et Coronæ.

PRO nobili dulcedinis haberi Hierogliphyco Ficum facilè persuaderi potest; nam sicuti fructus hic sacculos melle plenos in sui conformatione, gustuquè imitatur, ita pro hominum grata consuetudine, morumquè suauitate Symbolicè sumi po-B test, dum res innuitur iucunda, amabilis, & voluptatis plena: Vndè Artaxerses Iunioris Cyri frater, cum aliquando in bello, arreptâ fugâ, commeatuquè direpto, Ficus, & panem Hordeaceum comedere coactus esset, fertur non modicum indoluisse, quod propter Regales affluentias, apparatioresquè lautitias, quibus olim gaudebat, tantæ voluptatis expers tandiu vixerit, sentiens compositissimas, & superbas illas mensas plus in se fellis habuisse, quàm mellis, vtpotè non nisi copiosissimis grauiorum curarum xenijs refertas; ideòque pœnales esse potius labores, quàm delicias, respectu Ficus innocentissimi, & suauissimi, simplicissimiquè ciborum, tanquam terræ iustissimi fœtus, ad hunc finem effusi, iuxtà illud

Fundit humo facilem victum iustissima Tellus.

Hinc maxima cum ratione dulcissimam Legis Iustitiam, & iustissimam Doctrinæ Propheticæ dulcedinem per hunc dulcissimum fructum designari sensit Theophilatus. Hinc non illepidè iusti, & sancti Homines sub Ficu requiescentes in sacris literis intelligũtur qui dulcem, id est tranquillam, & suauem vitam agunt, quiquè sub quiete perfectiua ab operibus sanctis, & proximo proficuis nunquam cessant, vndè promerentur C ab Optimo Deo, Maximoquè respici peculiariter, & à quacunque labe mundari; quod & colligitur ex eis, quæ Dominus dixerat Nathanaeli *Cum esses sub Ficu vidi te, &c. Quia vidi te sub Ficu, credis*. Hoc autem clariore sensu significat Deum præsto esse, & ijs efficaciter auxiliari, qui ad bona opera, scilicet fructuosa præstanda parati sunt; quod & summoperè Deus ipse desiderat, eiusquè se famelicum semper esse fatetur, infructuositatem è contrariò non intermissè detestans, immò seuerissimè puniens, vt clarè patet in infructuosa Ficu Idumæa Populum Iudaicum repræsentante, quæ fuit à Christo Bethania redeunte maledicta sub Synagogæ specie, ad quam famelicus venerat, vbi cum nihil boni veri essentialis reperisset, eundem Populum in æternam perfidiam execratus est, à quo fructum frustrà quæsierat, quia Populus idem, vt D. Gregorius inquit, folia quidem legis habuit, sed operis fructu caruit, quò spectare videtur illud Abacuc propheticum effatum, scilicet Ficum huiusmodi fructum non allaturam. *Ficus enim non florebit*, &c. sub quo Symbolo Ficus infructuosæ, quæ maledicta est à Domino, omnes Infideles haberi possunt ex D. Hilarij testimonio. Et quoniam Arbor Ficulna pro Genere humano metaphoricè capitur, dum & illius cacumen Ecclesiæ principium desi-D gnat, multorum ideò ferax est significatuum. Vniuersalissima ergò videtur esse, & loca, in quibus reperitur felicia reddere, terramquè à quâ exulet, multis bonis priuare; Quapropter Regiones Ficubus carentes in Sacra Scriptura damnatæ censentur, vt deserta Cades; *Quare adduxistis in locum istum pessimum, qui nec Ficum gignit*. Et hac de re Grossi, nempè Ficus immaturi malum innuere possunt, si non maturentur, & bonum quoque, si maturitatem suo tempore sortiantur, quamuis non vndequaque perfectum. Grossi ergò in illo statu significant Iudæos viuentes tempore Aduentus Christi Domini, qui nolentes in illum credere, fructum inutilem dederunt. Grossi quoque potiore sensu donati coniugatorum vulgus præseferunt, & sublimitatem insuper, ac excellentiam dignitatum, quæ præcedunt fructus in æterna Gloria futuros, & decidunt cum huius sæculi gloria. Sic & alias dona repræsentant gratuita Sancti Spiritus, & sunt Scientia, Prophetia, Linguæ, & id genus, quæ debent cedere melioribus, sicuti Grossi cedunt Ficubus

Theophil. in Nahũ. 4. P. Val. l. 53. D. Io. c. 1. P. Val. l. 53.

Abacuc. c. 3 D. Hilar. in Euang. D. Matthæi c. 21. D. Aug. & D. Hier. in Oseæ 9. Numer. c. 20 Laur. in v. Ficus. D. Bernard. super illud Ecce. *n.* reliquimus omnia.

Autumnalibus. Ficuum maſſa pariter, & puls ex iiſdem in memoriam reuocat Ficuum aliam maſſam, quam Iſaias impoſuit ſuper vulnus Ezechiæ, quæ ſignificabat promiſſionem reſurrectionis factam Fidelibus inter eorum afflictiones; nam maxima eſt medela ægrotantibus, & quaſi ſalutis primordium ſpes ipſa ſalutis. Ficus præterea ſiccos plures alicui donare ſignificat iram demulcere, & gratiam promereri, dulciaquè omnia reddere tuta, quod indicatur à Ficuum, ſeù Caricarum maſſis ducentis, quas Abigail Dauidi obtulit, quo munere eius iram in maritum Nabal extinxit, & eiuſdem Dauidis amorem ſibi conciliauit. Hæc vlterius Arbor, vt eſt D. Matthæi 24. denotat Tempus, id inſinuante Laureto. Quapropter Ægyptij Hominem frugi poſt relegationis annos ſignificare volentes, Taurum ad Caprificum ligatum exprimebant; nam Caprificus, cui adalligetur Taurus ferociſſimus, dum in eo manſuetudinem inducit, videtur quoque temporis indigitare mutationes, quæ tandem ad temperiem rediguntur, vndè Temperantiæ quoque ſymbolum hæc Arbor à Valeriano conſtituitur. Ficulnea rurſus folia colligere eſt in aliquem vſum inſtrumenta parare, quia folia Ficus ad multas res domeſticas valent, & multa pariter habent ſignificata, quandoquidem deſignant Regem, nec non & Plagam Auſtralem, & ſeù orbiculum illum, quem facit ſtella Polaris circa Polum, quæ parua licet circumductio, regere tamen videtur omnem Cœlorum magnam vertiginem, & ſignificant quoque productionem, & propagationem copioſi genitalis humoris. Ad deſignandam vlterius Fidem fallacis elabentem vi comprimendam eſſe, poſſet adduci Anguilla in Fici folio à viro adſtricta. Per hæc quoque folia appenſa felicis itineris, & progreſſionis omen antiquitus deſignabatur; nam quando quis profecturus erat folia Ficus ſuſpendebat, quibus iter ſibi proſperum ominabatur. Vbi autem in coronas hæc folia contexta ſunt, adhuc ea plura deſignant. Etenim cum pro Bacchi diademate proponuntur (Ficulneis namquè, & latè frondentibus ramis ipſe coronabatur) ſymbolicè referunt memoriam Sycæ Nymphæ ab eodem Baccho adamatæ, & in Arborem poſtea ſui nominis, hoc eſt in Ficum conuerſæ. Statuæ ſimiliter, & præcipuè Saturnia, Ficubus coronatæ Agriculturæ ſymbolũ eſſe perhibentur, nam Cyrenenſes Saturnum Agriculturæ inuentorem ſuis in ſacrificijs coronabant, ipſiquè recentium Ficuum ſertis inter ſacra redimebantur. Ad hæc corona ex fronde Ficus, cum floribus roſarum Cyliſta, ſiue Encyliſta dicta, cuius frequens eſt apud Græcos Comicos mentio, vt ex Athenæo, denotabat labores ad Virtutem directos, in amabilem tandem, & dulcem terminare ſuauitatem. Quibuſcunque præterea præmium deberi laboribus ſignificare pariter videbatur coronamentum illud ex folijs Ficulneis ſuperponi ſolitum capiti pro puluinari ad geſtandas Hydrias, & Calathos in Serapidis, & Iſidis ſacris, quod Græcis χρῶβυλος dicebatur, & hinc voce detorta noſtris temporibus apud vulgares *Crollo* vocatur. Secus ex Ficu aliquod opus factum oſtendit rem nullius eſſe momenti, & inutilem iuxtà illud Horatianum

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum.

Cui quidem ſymbolo Prouerbium Italicum adaptari poteſt de homine, vel de re nullius valoris *non vale vn Fico*. Sed à ligno, folijs, & fructibus ad Arborem redeuntibus in mentem ſubire faciunt ſcripta Valeriani, quod Ficus inter duos Tumulos in quodam nummo ſculpta, cum literis hinc inde ΑΜΒΡΟΣΙΑ ΝΕΚΤΑΡ omnem complecti videtur, & ſeruare guſtus felicitatem; ſicut è contra Ficus extirpata ſuauitatem lamentari videtur ſublatam. Aliter verò præruptis in rupibus plantata, coruiſq; tantum, & miluijs, non autem hominibus peruia, nec ab illis in eſcam petita, diuitis Hominis adulationibus dediti, luxurioſèq; paraſitos inter, & ſcorta viuentis hieroglyphicum eſt ex ſententia Cratis Thebani, quia Diuitis huiuſmodi Sapientum conſortia non admittentis, ſed ſolum mimis, & balatronibus familiaris, ac amici, quin potius in eos liberalis, ideam apprimè repræſentat, Alciato docente. Sic & ex huiuſmodi Arboribus Ficetum denotare poteſt Hæreticorum libros multas habentes Ficus amaritudine plenas. Præterea cum ſerpente iuxtà depicta Ficus deceptionem ſignificat, atq; delectationem, ipſa enim creditur ab aliquibus protuliſſe pomum, quod Adam, & Eua (quam nonnulli Ficubus coronatam pinxerunt) comederunt contra præſcriptum Domini. Quapropter & vbi bonum quoq; ad ſignificatum reducatur, in pœnitentiæ pariter ſymbolum cedit, non ſolum propter aſperitatem foliorum, quæ humanæ carni admota, velut cilicium ſe habet, ſed & quia ijdem primi noſtri Parentes poſt tranſgreſſionem ex eiuſdem Arboris folijs pudenda

Abb. Ioach. lib. 3. concur. c. 29.
1. Reg. 35.
Laur. loc. cit.
P. Val. l. 52. p. 383.
id. P. Valer. l. 53.
Cæl. Calcagnin. in lib. de reb. Ægypt.
Alc. Embl. 21.
id. Val. loc. cit.
Cartar. fol. 456.
id. Pier. Valer. loc. cit.
Macrob. l. 1. Saturnal. c. 7.
Athen. l. 14
Ricciard. in Com. ſymb. 1. ſerm. ſat. 8.
id. Val. loc. cit.
Andr. Alc. Embl. 73.
D. Hier. in Amos 4.
Nouar. ſac. Adag. 508. nu. 382.

Adenda sibi texerunt, qui sicut homines vellicantes Sycomoros nescierunt à deterioribus meliora distinguere; ergò hic patet necessitas fabularum ope fallacias extirpandi.

FABVLÆ, LVDICRA, Et Superstitiones.

DVlces quidem sunt ori Ficus, optimique alimenti toti corpori; sed fabulæ, quæ de his traduntur, eisdem comparatæ, quia mentem pascunt, suauiores esse videntur. Non tam certè allexerunt Apollinei Corui fauces illi Ficus, quibus tandem potitus est, cum dudum expectasset eos maturescendo dulcescere, quam fabulosa superinde confecta narratio potest aures delectare. Fertur enim Phœbus quondam Ioui sacra facturus, Coruum, quem in tutela retinebat, limpidam vt sibi aquam afferret, ad fontem misisse; qui cum inter volandum aliquot Ficuum Arbores, quarum fructus nondum ad maturitatem peruenerant, conspexisset, auidi nimium pectoris explendi tactus cupiditate, mandatorum tandiù distulit executionem, donec fructus ijdem dulces, atq; lenes euasissent, quorum quamplurimis ad satietatem absumptis, ad Apollinem tardè admodum redijt, qui morositati Corui succensus (nam illius opera in sacrificio indiguerat) eidem in tantæ pœnam inobedientiæ iniunxit, vt tempore, quo Fici sunt adhuc immaturi, nunquam bibere posset, statuens nè interim illius guttur pertusum aquam retinere valeret. Hanc fabulam Ouidius paulo diuersam, de Asterismis sermonem habens, ita carminibus expressit.

Fabula de Coruo Apollinis ad fontem misso.

Continuata loco tria sydera Coruus, & Anguis,
Et medius Crater inter vtrumquè latet:
Idibus illa latent: oriuntur nocte sequenti,
Quæ tibi, cur tria sint iam sociata canam.
Forte Ioui Phœbus festum solemne parabat,
(Non faciet longas fabula nostra moras.)
I, mea, dixit, auis! ne quid pia sacra moretur;
Et tenuem è viuis fontibus affer aquam.
Coruus inauratum pedibus cratera recuruis
Tollit, & aerium peruolat altus iter.
Stabat adhuc duris FICVS densissima pomis:
Tentat eam rostro: non erat apta legi.
Immemor imperij sedisse sub Arbore fertur,
Dum fierent tardà dulcia poma morà.
Iamquè satur nigris longum capit vnguibus hydrum,
Ad dominumquè redit, fictaquè verba refert.
Hic mihi causa moræ viuarum obsessor aquarum,
Hic tenuit fontes, officiumquè meum.
Addis, ait, culpæ mendacia, Phœbus, & audes
Fatidicum verbis fallere velle Deum?
At tibi dum lactens hærebit in Arbore FICVS,
De nullo gelidæ fonte bibentur aquæ, &c.

Ouid. lib. 2. fastor.

Magnus Ouidij æmulus, & in describendis elegantissimè fabulis ipsi non inferior, Balthassar Bonifacius, fabulosam Ficuum originem in suis hortorum Adonidis libris affert, tradens Phytalum à Cerere, quia ipsam comi hospitio susceperat, hanc Arborem ex Elysijs translatam dono habuisse. Inquit enim,

Phytalus is est, qui primus Ficum reperit, vide sup. in Vsu in cib.

Musar. l. 4. nu 72.

Ceres.

Hospitio Cererem Phytalus dum suscipit Heros.
Pauit vt illa Viros, sic cibat ille Deam.
Dat frugum omne genus, fruges quæ repperit omnes,
Frugiferamquè Deam frugifer ipse colit.
Impensos gauisa Ceres compensat honores,
Muneribusquè datis munus & ipsa refert.
Dulcemquè Elysijs FICVM, quam transtulit Hortis,
Heroi præbens; hanc dabis, inquit, humo.

Et fructus qui vel noſtram dulcedine vincant
Nectar, & Ambroſiam mox dabit illa tibi.
Hæc ego donatis opſonia panibus addo:
Pane etenim ſolo non benè viuit homo.

Cumq; Græci Ficus nomen apud illos Συκῆ à Syeâ Nympha deduxerint, non eſt ſilendum hoc ab illis factum eo quòd Baccho Sycam prædictam depereunte, ipsa in Arborem noſtram conuerſa fertur. In funeſtam cuius rei memoriam ficulneis folijs poſthac ipſe Lyæus redimiri ſolitus fuit, vt paulò ſuperius quoque tactum eſt. Ficulnea pariter fuit Arbor illa, ſub qua Æacus Iouis, & Æginæ filius formicas vidit, quas in fociorum peſtifera lue amiſſorum Iunonis ob ſæuam indignationem, quæ ſerpentes veneficos in aquam bibendam immiſerat, ab Genitore petijt, vt in Homines mutarentur ſibi præſidio, & iuuamini futuros; Quibus annuens Iupiter formicas in tot viros transfigurauit, qui Myrmidones poſthac appellati fuerunt. Quæ fabula ducere fortaſſis originem poteſt ex hoc, quia in Arboribus Ficuum frequenter obſeruantur formicæ, & hæ quidem copioſæ propter alimentum, quod nec iniucundum, nec paucum ab illius Arboris materia ſuppeditatur, atq; etiam ingenioſæ, forteſq; colore plerumq; rubro, & illius conditionis, quæ maiores corpore, & nigriores ſuperare valent; Memini me legiſſe in Hartmano Schedel Hiſtorico Germano pulchram, & notabiliſſimam hiſtoriam belli formicarum rubearum, & nigrarum in agro Bononienſe obſeruatum tempore Eugenij Quarti Pontificis tunc Optimi Maximi. Finxerunt quoq; Poetæ Sycæum aliquem fuiſſe ex Titanibus, quem cum Iupiter inſequeretur, Terra mater ſobolis ſuæ miseratione ducta, intrà ſe eum occultauit, qui poſtmodum in Syceam ſui nominis Arborem, hoc eſt Ficum commutatus fuit, in cuius rei memoriam ferunt in Sicilia Vrbem quandam denominatam fuiſſe Sycæam. Ab iſtius gigantis, priuſquam ſic transformaretur, nomine, & inſolentibus præ magnitudine labijs, lingua, & naſo anſam deſumpſit Balthaſſar Bonifacius prædictus mordacem quendam obtrectatorem denominandi, illumq; hunc in modum alloquendi, alludens ad cognomen Franciſci Marij Molzæ, ſeù Mulcij Poetæ Itali doctiſſimi, atquè ad illius ludicrum quoddam Poematium inſcriptum *la Ficheide*. Sic igitur habet.

Cartar. de Im. D. fol. 430.

Myrmidones Populi ex Formic. Ficarijs prodeũtes.

Bellũ formicarum ap. nos obſeruatum.

Sycæus Gygas.

Vrbs Sycæa in Sicilia.

Aera qui MVLCET cantu, volucriſq; caballi
Nectareo MVLSAS carmine reddit aquas.
Feſtiuam, Sichæe tibi FICHEIDA donat,
Naſutus, linguax, & labioſus enim es.
Primi at Sicæi quamuis videâris imago,
Non eadem priſco mens tibi, nec cor idem.

Muſarum l. 5. nu. 12.

Imò, & quia præclara multa, & curioſa, hancque ad rem valde opportuna, de Ficu Ægyptiâ, & Sycomoro, ac incidenter de Plantâ fatuâ botanicè canendo fabulatus eſt, non ingratum fore duxi totam hic narrationem adducere. Subſequitur ergo.

Sed longo diſtat veſter diſcrimine guſtus
Nam placet huic FICVS, diſplicet ille tibi.
Quin fatuam dici Plantis ex omnibus vnam
Contendis FICVM, quod tamen ipſe nego.
Bilbilicus dixit fatuas aliquando mariſcas,
Sed fatuas betas dixerat ille prius.
Addo Dioſcoridem Manici meminiſſe ſolani,
Quod furijs homines exagitare ſolet.
Mandragoræ ſpecies, ſtolidos quæ reddit edentes,
MΩRION inſano nomine, gaudet adhuc.
MALA INSANA vocant Itali, quæ Gallus AMORIS
POMA vocat, ſiquidem deſipit omnis amans.
Sed tibi quæ FATVA eſt, doctis ÆGYPTIA FICVS,
SICOMORVS potius, quam SYCOMΩRVS erat.
Nam MOREÆ, quam fronde refert, ſibi nomen adoptans
MΩRIAM toto tradidit aſſe tibi.
Inuertens igitur voces Cornelius, illam
Eſſe haud SYCOMORON, ſed MOROSYCON ait.

At

A *At nullâ, quam SYCOMORVM ratione vocamus*
Aut cacopistacium, aut staphylodendros erat.
Quod si dementat vecors Insania FICVM,
Haud equidem nobis esse magistra potest.
Hos tamen ASSERTOR præcepit AB ARBORE FICI
DISCERE, cui mores se dedit omne sophos, &c.

At de solâ casum vnicum commentus Sycomoro, fabulosam narrationem longè præcedenti breuiorem, & clariorem idem Bonifacius benè fecit, & contexuit, quam studiosorum in gratiam hîc ad verbum inserere libuit, & eruditum operæ pretium fuit; & ita se habet.

Musar. l. 5. pag. 193.

De Sycomoro Fabula.

Effictim fuscam Sycin MORVS ater amauit
Dilexit pariter Sycis & ipsa Morum.
Acriter his quanuis obluctauêre parentes,
Quos benè iunxit Eros, hos benè iunxit Hymen.
Nempè in amore, velut docuit Præceptor Amoris,
B *Non caret effectu quod voluêre duo.*
Iunguntur iuuenes, adeoquè tenaciter hærent,
Salmacis vt vinctos nexibus esse putes.
Salmacis exemplum renouant, Plantæquè biformis
Hermaphroditon amor, Androginonquè facit.
Fructiferæ primum vitam dedit Arboris illis,
Moxquè duos vno cortice cinxit Amor.
Nomine sub duplici Plantâ coalescit in vnâ,
Quæ pariter FICVS, MORAquè iuncta parit,
SYCOMORVS; Pomiquè refert vtriusquè saporem,
Dulcius & quiddam, quod sit vtroque sapit.
Dicta prius planta hæc priscis ÆGYPTIA FICVS,
Postea SYCOMOROS, & MOROSYCOS item.
At SYCON MΩRON, FATVAMquè hanc nomine FICVM
C *Qui dixit, fatuus, vel furiosus erat.*
Ni fatuam dixit forsan, quòd larga profundat,
Prodiga vel potius dissipet Arbor opes.
Scilicet octonis ditat prouentibus annum,
Quodquè semel reliquæ, bis quater ipsa facit.

Hactenus ille. Aliàs item de Syci, simulquè & diuersimodè de Ficu fabulatur Pherenicus Poeta. Eam inquit Nympham fuisse Oxyli sororem, quandoquidem tradit Orium Oxyli, Sycisquè patrem ex Hamadryade genuisse liberos permultos, inter quos Cornus erat, Nux, Glans, Alnus, Vlmus, Vitisquè, & Ficus, à quibus variæ posthac Arbores nomen sumpserunt, & hæc fortasse fuit causa, propter quam Hipponax apud Athenæum Ficum nigram Vitis sororem dicebat. Quoniam verò non minus quàm fabulæ mentem recreat fatuas aliorum operationes intellexisse, vt ab illis sibi quisque cauere valeat, non perperam Fabulis, & Ludicris subnectetur quod superstitiosum de his Arboribus colligere potuimus. Tradit Erasmus *in Adag.* Antiquos si quando Ficum integrum ex Arbore cecidisse comperissent, illum Mercurio sacrum suspendere D solitos, iure cuicunquè libuisset intacto permanente tollendi posthac Mercurialem eiuscemodi fructum, non alia forsan de causa, nisi quod talis Deus propitius furibus esse crederetur, vnde Parœmiographus dicebat: κοινὸς Ἑρμῆς, communis Mercurius; quibus allusisse videtur Persius habens:

Triph. l. 2. Hist. Pl. rer. Ath. l. 3. c. 3

Varr. lib. 2 cap. 11.

Inq. luto fixum poscis transcendere nummum,
Nec gluto sorbêre saliuam Mercurialem.

Sat. 5.

Quod mammæ Rumæ quoque dicerentur antiquitus non prætermittitur alibi: Ab illis hic ex Varrone notatur dici subrumos agnos, sicut lactentes à lacte. Cum enim Romani Pastores obseruassent lacte Ficulneo lac animantium coagulari, Rumiam hinc Deam sibi finxerunt, & ad illius sacellum Ficum, quæ postea Ruminalis cognominata est, seuerunt, sub illaquè sacrificia lacte pro vino, & lactentibus peregerunt. Mizaldus insuper in suis Memorabilium centurijs inquit Verrucas folijs Ficulneæ contactas euanescere

Verrucæ folijs ficulneis contactæ euanescunt.

Mizald. mem. cent. 8. nu. 83. ſcere, ſi folia ipſa ſepeliantur. Tradunt inſuper aliqui, quod ſi quis puber ante ſolis exortum inclinata Arbore ore ſupino aliquem nodum eius nullo conſpiciente mordicus abſtulerit, licioquè illum adalligauerit, & collo ſuſpenderit, ſtrumas, & parotidas ex eo diſcuti, quæ non niſi ſuperſtitioſa eſſe cenſeo. Et ſi de ludicris eſt ſermo, non eſt omittendum quod de Rhechſabar Athleta robuſtiſſimo fertur, illi ſcilicet ob certas, quas in palæſtris ex quibuſcunq; validioribus referebat victorias, Statuā, at Ficulneam erectam fuiſſe. Eiuſmodi Simulacrum Ficulneum conſecutus etiam eſt Auius ille Nauius, qui ex Subulco augur effectus, cotem nouacula diuiſit, & nomen proprium Ficui reliquerat in Comitijs, qui Tarquinio primo Regi Romulearum Tribuum mutationes vetando, ſtabilitates ciuiles perpetuò docuit. Eius itaque Statua ante Curiam collocata viſebatur, vt teſtatur Plinius. Multis quidem erudimur modis ad inſtè, beatèquè viuendum; id Apophtegmata eleganter operantur.

Ad diſcutiēdas ſtrumas, & parōdas quomodo ficus conducat.

Pl. l. 34. c. 5. & Val. Max. l. 1. c. 4.

E

APOPHTHEGMATA.

F

SApientum duntaxat proprium eſt acutiſſimas, eaſq; admodum breues proferre Sententias, quæ cum auro, pretioſiſſimiſq; lapidibus pretioſiores ſint, diligentius quoq; ſunt colligendæ, & ex illis Monimenta, Tituliq; Æternitati erigendi. Aurum tandem, & Gemmæ temporibus abſumuntur, & vtraq; rapacibus latronum manibus ſæpè, ac ſæpius obnoxia ſunt; & hæ ſæcula quæcunq; tranſmeantes, annorum nec ſubiacent voracitati, nec in ſacrilega latronum furta cedere conſueuerunt. Nam fures illas non rapiunt, niſi fortaſſe literarij forent, in quorum tamen manibus non multum deliteſcere poſſunt, quin glorioſus illarum Autor non cognoſcatur, & non pateat impium huiuſmodi alienæ gloriæ vſurpatorem (ſic impudentem illum, qui non ſtudet aliorum doctrinam imitari, ſed ex illa quidpiam verbaliter rapit, ſuumq; facit, liceat appellare) dignum eſſe, vt in Dedecoris Ara nomen illius perpetuò ſuſpendatur. Quin & Diogenem ipſum, qui Sententias ſuas nunquam retractare ſolebat, quando è Ficu quadam lecturus audijt cuſtodem acclamantem, in illa paucos ante dies Hominem ſuſpenſum fuiſſe: *Et ego,* (Cynicus ipſe inquit) *illam purgabo,* ſi intellexiſſet virum illum, ex literarijs huiuſmodi furibus aliquem fuiſſe, crederem indubiè eundem poſteà Palinodiam recinuiſſe, vt doceret deteſtabilius eſſe furtum literarium, quàm ſubſtantiæ alterius domeſticæ rapinam; illud enim famam, qua nil pretioſius eſt, comminuit, cum è contrà hæc vltrà bona fortunæ, quæ inſtabilia ſunt, & vilia non extendantur. Hæc ad acutiem iſtarum ſententiarum officit quod ſuſpicionem habeant ridiculi abſconditam, nam nihilominus ſalſæ ſunt, ex mente Ciceronis, cuiuſmodi eſt dictum illud Siculi, cui cum familiaris quidam quereretur dicens vxorem ſuam ſuſpendiſſe ſe ex Ficu: *Amabo te,* inquit, *da mihi ex iſta Arbore quos ſeram ſurculos;* ac ſi virtus & illis quoque ineſſe debuiſſet, quæ conduceret alias fœminas ad ſuſpendium. Parum hinc diſcrepat dicterium illud ſapidum quidem, ſed aliquantò malignius, quod protulit Timon Athenienſis. Hic à Græcis Μισάνθρωπος, id eſt humani generis oſor, cognominatus, quia multos ad laqueum amarulentis, & mordaciſſimis ſuis verbis perduxerat, domi Ficum alebat, ex qua multi iam pependerant; Et quoniam illi in animum venit ædificium construendi in loco, vbi Ficus illa virebat, vndè neceſsè illi erat Ficum ſuccidere, populum palam alloquendi petijt ſibi fieri poteſtatem, quæ res inſolita ab eo fieri (nunquam enim antea concionem aſcenderat) admirationem magnam impreſſit in Ciuibus; publico autem in illo ſermone ſic exclamauit: *Eſt mihi,* inquit, *ò Viri Athenienſes, domi paruulus hortus, in quo eſt Ficus plurium veſtrorum conciuium ſuſpendio memorabilis, eam volo ſuccidere propter ædificium; vobis igitur ſignifico, ſi quis velit ſe ſuſpendere, citò id exequatur, donec commoditas manet.* Vndè notum fit illum fuiſſe animo valdè inhumanum, & ab hominum congreſſibus abhorrentem, quod magis patet, quia in toto vitæ ſuæ curriculo, id teſtantibus Ariſtophane, & Platone in ſuis Poematibus, nullum alium amicè dilexit, præter vnum Alcibiadem adoleſcentem, cuius nec verus amicus fuiſſe dicendus eſt, quia non illum, ſed illius futura facinora amaſſe viſus eſt; interrogatus enim vndè nata eſſet illius amicitia, *quod,* ſcilicet reſpondit, *illum Athenienſibus multorum malorum cauſam futurum.* Non omittam, licet parum id ad rem videatur, Epitaphium

Diogen. Apophtegm.

G

2. de Orat. Siculi cuiuſdā aliud apophth.

Timonis Athenien. dicta.

H

Symphor. Hortor. lib. 7. cap. 15.

A phium, quod hic Philoſophus ſibi conſtruxerat, inq; ſuo ſepulcro incidi fecerat: parum quidem hanc ad rem facit, ſed magis ferum, & inſociabilem ſui Autoris animum prodit. In hanc igitur ſententiam expreſſum erat:

Hic ſum poſt vitam miſeramquè, inopemquè ſepultus.
Nomen non quæras: Dij, lector, te malè perdant.

Curi oſum certè, ſed impijs tantum lectu dignum. Illud meritò legere potuiſſet Ædilus ille, quem morbo Fici detentum, & à cicuratis capris ſe geſtari curantem, Martialis hunc in modum iocosè alloquitur.

Geſtari iunctis niſi deſinis Ædile capris,
Qui modo Ficus eras, iam Caprificus eris.

Apophthegma *Martial. l.4. ep. 52.*

Cum maximè capras illas opinentur Martialis interpretes fuiſſe, niſi quales Crathis turpiter adamauit, eiuſmodi ſaltem, quas impudiciſſimus Heliogabalus iunxit, & ab ijs ſe duci quoquo vellent paſſus eſt. Ego autem ad non tam mala dirigens iudicium, ſatius putarem illud dictum eſſe, eo quia in ſella geſtatili, quæ caprarum effigies inſculptas haberet, Ædilus idem portaretur. In Apophthegmatibus capitis antecedentis iam di- B ximus quendam Athenienſem tunc temporis, quo iudicij metu ab Athenis Ariſtoteles diſceſſerat, interrogatum quænam eſſet Athenienſium Ciuitas, reſpondiſſe: *Pulcherrimam, ſed in ipſa Pyrum agreſtem in Pyro conſenuiſſe, Ficumque in Ficu*, adulatores intelligendo; quare his prætermiſſis ad alia tranſibimus abſoluenda, ſeu proferenda, hoc eſt Prouerbia.

PROVERBIA.

Nobilem, & vtiliſſimum iſtius Arboris eſſe fructum, id vel illius ſapor ſuauiſſimè teſtatur. Vnde migrauit in prouerbium apud Eraſmum CARICA MVSA, quo intelligebat optimorum Poetarum carmina, doctiſſimorumq; Fidicinum ſymphonias adeò ſuaues auribus, & intellectibus eſſe, vt nil vltrà Caricæ præ ſui dulcedine gratificentur palato; ex hiſce Platonis Iambicis ab Athenæo recenſitis, fortaſſe de- C ſumptum

Αὐλοῦς δ' ἔχουσα τῶν κορίσκη καρικὸν
Τυχὸν μέλος μελίζεται.

Quæ ſic inuerſa ſunt.

Innupta quædam dulce pulſans tibias
Modos modulatur caricos.

Quo in ſenſu apud Theocritum latinitate donatum in Eidyllio primo legimus.

Ipſe fauos loqueris, ceù FICV PASTVS opima,
Quam vel ab Attidibus tranſmiſerit Ægilus oris.

Alio ſimiliter in loco de ſuauiter canente cecinit idem Poeta.

E' medijſque cibus venit tibi Carica Graijs.

Sed æquè ignobile eiuſdem lignum, ac prorſus inutile cenſetur, ita vt meritò faber ille ambigeret ſcamnum nè, an deſpicatiſſimum aliquod ſimulacrum conſtrueret ex illo ligno, de quo Horatius.

Olim truncus eram Ficulnus inutile lignum.

In Poeticâ.

Ideò ab eius vilitate, ac inutilitate, adagia nonnulla emerſerunt. Hinc *opus Ficul-* D *num* profertur quando quid minimi pretij, vel prorſus inutile ſignificare volumus. Sic & *ficulneam opem præbere* dicitur, quandocunquè aliquis opem infirmam alicui præſtat; quo ſpectant *ficulnus gladius, ficulnum auxilium, ficulnaque mens*, hoc eſt mens leuis, auxilium inſufficiens, & gladius obtuſus, ac ad feriendum ineptus. Ita de homine futili, & nullius prorſus vſus dicimus EGLI NON VALE VN FICO, ſeu Plautina phraſi *nauci non eſt*, & ex hoc natum eſt quod de re vili, nullo pretio digna effertur, .ſ. NON GLIENE DAREI VN FICO MARCIO. Hinc συκίνους ἄνδρας, hoc eſt *ficulneos homines* vocat Theocritus, qui nec adeunt, nec tolerant ſtrenuè labores, ſed ijs veluti ſuccumbunt, vt lignum ficulnum ponderi alicui grauiori. Ita Lucianus in libro ad indoctum, χωλὸν ἔχων, καὶ συκίνην γνώμην hominem dicebat claudâ, ac ficulnâ mente præditum, nempe nullius pretij, inutiliq; ad aliquid excogitandum. *Ficulna* item *Mandronis Nauis* per contemptum ſic dicta, in Prouerbio fuit habita, & eum ſignificat, qui ex tenuiſ-

Nouar. T. 2. Adag. 617. nu. 825.
Monoſ. fl. l. Ital. l. 6. n. 146. & l. 7. n. 41.
Plaut. in Moſtel.
Lil. Gregor.

Gyrald. de Nauigijs c.4.
Ios. Albert. adag. 488.
P.Valer.lib. 53.fol.392
Monosl.l. 7. nu.42.

nuiſſimo, & anguſtiſſimo patrimonio ad ampliſſimos emerſerit honores, ſed in minima permanſerit exiſtimatione, nempè ſinè profectu honoris acquiſiti, ob inſolentiam morum, & ſuperbiam, vt Mandroni accidit cuidam, qui ex nauiculario factus eſt Imperator, ſed nullam ex eo munere auctoritatem aſſecutus, nihilominus contemptus ac prius fuerat. Similiter *folio ficulno anguillam tenere* τῷ θρίῳ τὴν ἔγχελυν de eo pronunciatur, qui furax alioquin, & callidus, ſuis tamen tricis, & arctiore nodo detinetur. Siuè fallacis hominis elabentem fidem vì fore aſtringendam infert, ſicuti ficulni folij aſperitate lubricitas eluditur Anguillæ, quemadmodum innuit Alciatus in Emblematibus habens.

Iamdudum quocunquè fugis te perſequor: at nunc
Caſſibus in noſtris deniquè captus ades.
Amplius haud poteris vires eludere noſtras:
Ficulno anguillam ſtrinximus in folio.

Idem ſl. It. ling.l.6.nu. 41.

Ex eiſdem folijs Parœmiæ iſtius materiam eli cuit Ariſtophanes πολλῶν ἐγὼ θρίων ψόφους ἀκήκοα, videlicet COMPLVRIVM THRIORVM EGO STREPITVM AVDIVI, & hoc vti poſſet vbi minas, & inanem alicuius clamorem ſe quis omninò contemnere, nihiluè pendere oſtenderet; eò quia *Thria* Græci vocant folia Ficus, à quibus, ſi incendantur, ſtrepitus quidem formidabilis editur, & ædificij alicuius tanquam comburentis ruinam minax ijs, qui quod comburitur neſcirent; cæteris verò inanis, ac contemnendus. E contrà verò in honorem ligni Ficus proferri poſſet illud Prouerbium ex Apologo eiuſdem Arboris cum planta Lilij florifera ſolum, & minimè fructifera, quo floris Lilij vanitas arguitur, atq; extollitur fructuoſitas Ficus, licet minimè florentis, & eſt huiuſmodi VANVM EST FLORERE SINE FRVCTV, & hoc medio non perperam inueheremur in illorum ſuperbiam, qui cum prima Scientiarum limina ſalutarint, sè illarum integram habere poſſeſſionem credunt, & veros earundem profeſſores vocari præſumunt, idque magis agendum foret, cum ex eiuſcemodi cenſus hominibus non deſiderentur permulti, quibus cum paulò ſecundior arrideat fortuna, quæ quia cœca ignauos erigit, & optimos ſæpiſſimè premit, eodem dicto nō vti dicam, ſed abuti gaudent impudenter aduerſus alios longè digniores, licet infeliciores. Quorum egregia, beneq; nata ingenia celeri maturatione in ſe ipſis verificant, id quod in generoſæ Ficus ſurculos in integram, & fructuoſam quàm breui tēpore Plātam excreſcentes ex Fabio quadrat, nimirū GENEROSIORIS ARBORIS STATIM PLANTA CVM FRVCTV.

Albertat. adag. 497.

Ficus autem fructus ob toties memoratam ſui bonitatem aliarum, & forſan elegantiorum Parœmiarum ſcaturigines efficiuntur. Etenim ſi conſideremus vberem illorum prouentum, cum ſæpè, ac ſæpiùs bis, terq; hæc Arbor fructificet, ſtatim percipimus ad quem ſcopum tendat. *Præcoquas Ficus deſiderare*, vt habetur in ſacris, *Præcoquas Ficus deſiderauit anima mea*; eſt enim præproperè nimis, & ferè antè præſtitum opus præmium expetere, videturq; primam originem habuiſſe huiuſmodi Adagiū apud Athenienſes, qui ſuis agricolis blandiebantur, beneq; ominabantur, vt perquam feliciter anno ſequenti Ficus prouenirent, quare agricolæ præcoquas Ficus ad dominos ſuos deferebant, ijdemq; obſeruantes, quo tenderet ciuiū blandiloquentia, id in prouerbium verterunt, vt cum quemquam ſibi circà Ficuum prouentum adulantem audirent, dicerent, HIC FICVS CVPIT, quò ſpectat illud Ariſtophanis in Veſpis Σὶ δὲ τὴν σῦκα μὲν αἰτεῖς, ab Eraſmo in Adagijs translatum FICVM CVPIT. Exinde ſi perpendamus modum, quo interdiù maturi decidunt iſtius Arboris fœtus, lentè quodammodo, vt quiſquis illos iam caſuros obſeruans, & opportunè accurrens valeat os ſupponere, cadenteſq; hiantibus labris excipere, & comedere, abſquè eo, quod laboret illos, vel ab Arbore legere, vel è terra colligere, facilè concipimus quid ſibi velit *Ficus cadere in os comedentis*, hinc enim notum fit prouerbialem hanc dicendi methodum de eo concinnè promulgari, cui res relicta, non parta labore eſt, veluti ſunt illi, quibus magnæ veniunt hæreditates. Vel in eum perbellè contorquebitur, quem notamus ob copiam rerum ignauiſſimam ducere vitam, vt cui perindè cibus ſua quaſi ſponte in os labatur. Cæterum Propheta figuram hanc tranſtulit ad oſtendendum futurum Nabuchodonoſorem Regem Babylonium Niniuitæ Ciuitatis excidium, quod eius res tanquam fructus concuſſæ Arboris deniquè caderent in os comedentis hoſtis, ideſt Diaboli, à quo perdiù poſſeſſa fuit. Sed *de tribulis Ficus non expectandos* iudicio meo deſignat ex malis operibus nihil vnquam boni prouenire poſſe, & vitæ malè actæ nunquam ſubſequi

Michea 7.
Auct. Th. Vit. Hum. Tom. 1. A. pag. 114.
Polyd. Virg. Adag. 360.

finem

A finem fortunatum, iuxtà Prouerbium aliud Hetruscum, *Chi mal viue, mal muore*, quia *Iuuē. Sat. 4.*
----- *Nemo malus felix.*

Vt autem apud Matthæum cap. 7. Prouerbialis hæc metaphora à vindemiatoribus, Arborum, & fructuum collectoribus desumpta, pronunciatur à Christo dicente; *Nunquid de tribulis Ficus colligunt?* demonstrat hæreticos, & hypocritas, qui quadam pietatis veste se obtegunt, tam difficile boni aliquid posse facere, quàm de tribulis, hoc est de se ipsis Ficus colligere: atqui rectè eiusmodi homines tribulis comparantur, quià more illorum venenatum habentes animum, feriant eos qui propius accesserint. Licebit insuper hoc vti adagio cum voluerimus non sine stomacho eos innuere, in quibus nihil est probitatis, quam ob rem debeant præ cæteris coli, aut magni fieri. Contra hypocritas pariter est, quod de Ficu parœmiacè dicitur nimirum SINE FLORE FRVCTVS; Hoc enim innuitur quod, vt Arbor Fici fructus perabundanter producit absq; vlla florum pompa, ita absque promissionum floribus, optimorum operum, & officiorum fructus edendi sunt, non vt hypocritæ, qui apparentem iactando sanctitatem, nullos veræ bonitatis fructus emittunt. De quo Adagio multa paulò superius, & in Hieroglyphicis habentur. Dicimus & QVOT FICO GROSSI, vbi numerum ingentem prouerbialiter denotare volumus. Quod & præstitit C. Erasmus Michaelius Lætus, vbi Ficum cum Olea loquentem inducit, Rhamni exemplo probaturus.

Polyd. Virg. Adag. 14.

B

Nescire quemque quo malos tractet modo.

Apud ipsum enim Ficus malorum seminum longè multa esse germina in hæc probat.

Non Fico plures cumularint viscera grossos,
Nec plures calido Vitis dat sole corymbos,
Quàm vitijs soboles obnoxia grandibus ex se
Germina protrudit, latèquè per oppida mittit.

C. Erasm. Mich. Læt. coll. Mor. 3.

Ficum prætereà *post piscem*, quamuis alij dicant *Nuces post piscem* inuenitur prouerbialiter scriptū in Bauhino, cuius rei causam nullam aliam assignarem, nisi quia Ficubus nouissimè comestis os dulce relinquitur. Quamplurimis etiam dicitur POST FICVS AQVAM, i. bibas; cuius rei causa affertur inferius in Problematibus. Est & Græca Parœmia σῦκα μέριζε ab vrbanissimo Poeta Martiale vsurpata, dum sic scribit in Calliodorum *Quadringenta secat qui dicit Σῦκα Μέριζε,*
Id est *Diuide Ficus.*

Monos. l. 8. p. 393.
Hist. Pl. vni. l. 1. vol. de Arb. c. 87.

C

Et de duobus primò dici solet, qui alicuius rei domini sint pro indiuiso; nunquam enim res integra sic possessa potest dici totaliter vnius, vndè qui sibi velit arrogare quid totum in illâ re indiuisa, debet inprimis diuidere totam: nam cum in qualibet parte glebæ adsit gleba alterutrius, non poterit dici integra gleba ad vnum tantum spectare. Secundariò autem applicari potest hoc dictum prouerbiale in amici obsequium, quo melior pars alteri conceditur, cui quid non admodum diuersum esset illud

& Erasm. in Ad. Martial l. 5. epig. 39.
Polyd. Virg. Adag. 201.

All' Amico monda il Fico;

Quod infert Ironicè tamen hoc aliud,

Chi vuol far' onore all' Amico; faccia foco col legno del Fico.

Videlicet *--- Amico indulturus Fico focum extruet.*

Monos. lib. 8. pag. 362.

Quæ Ironia indè sumpta est, quia, vt inquit Erasmus in Chiliadibus, & ipse Parœmiacè FICO FVMVS ACERRIMVS. Hinc est quod antiquitus fumo Fici sontes torquebant. Idem Prouerbium *diuide Ficus* vsurpare possumus aptissimè, quoties auarum, aut vendentem, ementemuè aliquid, vel diuidentem quid minimum, quodque magni æstimet, notare volumus, & coincidit cum illo vulgari apud nos, *Tortire il miglio*, vel *Diuidere vn capello per il longo*, aut *Volere sino vn puntal di stringa*. Aliud quoque in sacris paginis adagium sacrum profertur, & est *Sedere sub sua Vite, & sub sua Ficulnea*, quo denotatur tempus pacis, atque tranquillitatis procul ab omni bellica suspicione, quando Agriculturæ integrè quicunque vacare potest ad plenum sui beneplacitum. Cui toto cælo discrepare videtur illud FICVS AVIBVS GRATÆ; Quamobrem parœmiacè scripsit Erasmus in Chiliadibus GALLINACEOS AMANTIBVS FICVM NE SERITO, indeq; ferimus, hominem laboris in aliqua re consequenda necessarij inimicum, summè tamen emolumenti exindè prouenientis cupidum, eo pacto, quo Ficus ab auibus expetuntur, sed labor Arboris plantandæ ab illis recusatur. Hoc innuebat Homerus vbi sic

D

3. Reg. c. 4.
1. Machab. cap. 14.

Σῦκα

Odyſſ.Ω. Σῦκα φύλ' ὄρνίθεσσι, φυτεύειν οὐκ ἐθέλουσιν,
Monoſ.l.6. nimirum *Quæ volucres optant Ficus, plantare recuſant*
num. 64. Quod in mentem reuocat Adagium illud de Ficuum plantatione videlicet
Ponatur Olea craſſa, Ficus paruula.
Idemquè per os popelli paſſim circumfertur ſub his verbis
Monoſ.l.8. *L'Oliuo groſſo, e l'Fico piccolino*
pag.377. *Ponga, ch'ingannar brama il ſuo vicino.*

Et ratio eſt, quia melius vigent taleæ Ficus tenellæ ſi plantentur, quàm rami aliquantò craſſiores, vt è conuerſo euenit de Olea. Nec minus ac prædictum agricolas reſpicit, & hoc ſequens

id.l.8.pag. 386. *Quando l'Fico ſerba il Fico,*
Mal Villan ſerba il Panico
Ideſt *Seruante Ficum Ficu, panicum ſeruato ruſtice;*

Illudquè pro cauſa aſſignarem, quod videlicet cum Ficus aſſeruantur in Arbore, nec præ temporis rigore matureſcere poſſunt, illud indicare non raro videtur ſequentis anni ſterilitatem, & propterea frugum aſſeruatio præcipitur. Nec illud prætercam RICEVER DATTERI PER FIGO, Bononiæ forſan originatum, & à Dante Aligherio in ſuo Poemate relatum, de quodam Fratre Ordinis Equitum (vt vocabant) Gaudentium, Bononienſe Alberico de Mamfredis nuncupato, qui Ficubus ab ſe medicatis hoſpites, quos conuiuio exceperat, venenauit, ideòquè illum Poeta fingit in Inferno dicentem (id.l.9.pag. 412. In Inf. cantu 33.)
---- Io ſon Frate Alberigo,
Io ſon quel dalle frutte del mal'orto,
Che qui reprendo datteri per Figo.

Vndè videtur hoc Prouerbium innuere, quod mali, & proditores non poſſunt, & ipſi non malè perdi, iuxtà illud *Nocenti nocebitur*, aut vulgò fertur *Chi la fà l'aſpetti*, & ſic æquales ſceleri pœnæ luuntur, quin potius identidem, & ampliores. Immaturus quoque, & adhuc imperfectus pro ſubiecto adagiorum ſæpenumerò adhibetur Ficus, vndè GROSSVS ESSE, & ET ALIOS INCREPARE promanauit, quod temerarijs ijs adoleſcentibus conuenit, qui Senes peritiores docere volunt; quaſi dicatur; ignauiſſimus operoſos accuſat ignauiæ, eundemquè ferè ſenſum habet, ac aliud noſtrum vulgatiſſimum dictum *I pàueri vogliono menare à bere le Oche*. Nec ab his valdè diuerſum eſt *Morycho ſtultior dici*, quod in adagio ferebatur de eo, cuius lurida foret, & ſtultè conſpurcata facies, vt apud ſiculos facies Bacchi Morychis, per quod hiſtoricè moneri poſſumus quod nedum Muſto, ſed & Ficubus eidem Baccho facies illinebatur. Hinc ortum eſſe crederem opportunè hoc aliud FAR LE FICHE, pro quo Antiquiores, vt ex Brunetto habemus, dicebant FAR CASTRAFICA, ideſt irridere aliquem contumelioſè, & in contemptum illius medium oſtendere pollicem inter indicem, & digitum longum, ſiuè ipſum duntaxat digitum medium porrigere, vtroque contiguorum attracto, contractaquè manu brachium illud extendere, vt actus ille ridiculus diſtinctè magis conſpiciatur; Græcis eſt καταδακτυλίζειν, ſiuè ἐφυβρίζειν; & hoc dicendi modo vſus eſt Danthes (vt ſuperius innuimus) in ſuo Poematio ſcribens (Ex Athen. Eraſm. in Adag. Monoſ. l.7. num.90.)

Inf. cãt.25. *Al fine de le ſue parole il Ladro*
Le mani alzò con ambedue le Fiche,
Dicendo: Togli Dio, ch'a te le ſquadro.

Aliter etiam dicitur CAPRIFICARE ALIOS, quod eſt ſubſannare, a lijſquè detrahere, & extenditur etiam ad eos, qui proximum fallunt, vt eſt vendentis Caprificos pro Ficubus, quemadmodum lepidè Alexis in Lebete.
Is iurans Ficos diuendere, dat Caprificos.

Sic olim qui Mediolanenſem aliquem aliàs præclaræ Patriæ Ciuem, caprificare voluiſſet, illi Ficos exprobrabat, dicens: EDE FICOS, alludendo ad Ficos, quibus ex ano Mulæ dentibus extrahendis, Mediolanenſes alias capite plecti iuſſos damnauerat Fridericus Oenobarbus, poſtquam bello cœpit illorum Vrbem, contrà quam arma ſumpſerat ob hanc cauſam, quod ſcilicet ijdem Mediolanenſes irati Friderico, à quo multa damna perceperant, Beatricem Auguſtam eiuſdem Vxorem, Mediolanum ſummopere inuiſere expoſcentem, Aſinæ præpoſterè impoſuiſſent. Non raro tamen aliquid modeſtius ſonat eadem parœmiaca phraſis; ſolemus quippè de ijs, qui mollius & deli-

Parad. de antiq.ſtatu Burgund. c.8.
Th. Vit. Hum. Tom. 6.P. pag. 402.f.

A & delicatius viuunt, dicere: FICVS EDIT, cuius dicti vice Zenodotus dixisset Ἄβρωνος βίος, idest *Abronis vita*, Virum commodissimè viuentem indigitaturus, cui necessaria pretiosa putanti repetendum esset illud ex Suida prouerbium LEPORI ESVRIENTI ETIAM PLACENTÆ LOCO FICVVM. De huiusmodi homine, si peramplis suis fortunis non acquiesceret, immò non absq; periculo maioribus inhiaret, interdum pronunciari obseruatur VVOL CERARE DE' FICHI IN VETTA, *Ficus in summis ramis quærit*, quasi dicatur, & si tutius sit Ficos illos carpere, quos ex robustioribus ramis manus attingunt, is sui non memor periculi, illos in extremis plantæ cymis decerpere contendit. At si, quod μεταφορικῶς hic dicitur, in sensu simplici accipiatur, & rusticis applicetur, tunc non frustrà enunciabitur homoeteleuticon illud apud omnes Italos vulgatum *Quando il Villano è in sul Fico*

Non conosce parente, ne amico.

Monos. l. 6. num. 10. Ios. Albert. ad. 696. Monos. l. 1. pag. 43.

Quod sic reddere placuit

Dum patula carpis dulces ex Arbore Ficus,
Nec consanguineos, nec amicos, Rustice, noscis.

B Rursusq; ad alios translatum significare potest inhumanitatem illius, qui statim ex Iro Crœsus effectus, ne quid minimum subsidij consanguineis, aut amicis ferre dignatur, quin potius cum cæteris insolentius se gerit, quam si summè fortunata sortitus esset incunabula. Veruntamen eiusmodi dicteria, quatenus proximum læsura fuissent, tollere prætendebat is, qui sequens prouerbium primus protulit; *Ficum Ficum, ligonem ligonem voca, mazam mazam*, siuè vt inquit Monosinus, *scapham scapham*, idest ne sis assentator, sed proprijs quoscunq; nominibus voca; siuè etiam apertè loqueris, nec vlla velis vti verborum circuitione. Quam ad rem Erasmus FICO NON ASSENTANDVM edidit, dum ob manifestissimas eius fructus prærogatiuas in Chiliadibus scripsit *Assentari nescio Ficum*. Et ideò nomenclatorem sub Ficu volebat Lancinus Curtius illis ad Aloysium Marianum scazontibus lib. 6. Epigr. 69.

Monos. l. 6. pag. 268.

Solus quo eat duro vocabulo Thymon
Interrogas it Curtius, sit vt Thymon
Nomenclatorem vocare sub Ficu.

C Sic qui per ætatem sapit DACTYLVM A FICV COGNOSCIT, non ignorans cuinam FRVSTO PANIS, NON FICV, LABRA SVNT OBTVRANDA, vt ex Gellio habetur in eos, qui res strenuè administrant, in quos, vt & in sollicitos; & quibus aliqua negotia magni fiunt, dicere solebat Suidas VT FICI OCVLIS INCVMBVNT. Ita CARICVM à CARICO SERMONE erit distinguere, nempe suauem, & velut Caricas redolentem, ab aspero Caribus domestico, vt prouerbialiter innuisse visus est Claudius Rufus Triuoltinus ad Gilbertum Ducherium celebrem Vultonum Poetam in hæc scribens.

Id. l. 3. pag. 110. n. 75. Gell. in Noct. Attic. Albertat. adag. 485. & 1500.

Vulto candide, Vulto, quem Poetam
Omnes dicimus optimum Poetam:
Pinguem vt rapula condiunt ferinam,
Et mordax acor adiuuat palatum:
Sic, vt conijcio, tuum iuuabit
Dicendi genus Atticum, & sonorum,
Incultus meus, atque ineruditus
D *Cicernus quoque, CARICVSque SERMO;*
Si nunc hasce apinas, rudesque versus
Miscebis grauibus tuis Camœnis.

In lib. Epig. Duchens ep. vlt.

Quod porro cares asperè loquerentur, testis locupletissimus est Homerus eo carmine

Νέστης αὖ Καρῶν ἡγήσατο βαρβαροφώνων.

Idest *Nestes dux Carum, qui barbara verba loquuntur.*

Et quoniam Prouerbia eximi debent, prorsusq; liberari ab ostentis, prodigijs, ominosis prædictionibus, & insomnijs, de his sermo sequens est habendus.

OSTENTA, PRODIGIA, OMINA, Et Insomnia.

Lib.17.cap. 25. *Id. l. 16.c. 27.* *Lib. 3. Saturn. c. vlt.* Ruminalis Ficus Ætas eiusdē varia prodig. *Lib.5.c.18.* *Cornel. Tacit. Annal. l. 13. in fine* *Pl. lib. 15.c. 19.* *Cic. 2. de Diuinat.* *L.17.c.25.* *Epist. 87.* *Cels. l. 7.* *Fastor. l. 1.* *Athen. l. 3. cap. 3.* *Eleg. 5. l. 5.*

PLinius inter Prodigia recenset Ficus illas in Bœotia, quæ a locustis derosæ iterum germinauere; quemadmodum & Ficum, quæ in Caprificum degenerauit; Ficumque aliam quæ Cyzici (Propontidis est insula) antè obsidionem in Lauro enata est. Graue quoquè portentum censetur ab illo, dum ex candida Ficu nigra producitur, nam ex felice Arbor in infelicem degenerare creditur, quandocunq; Ficus alba felix, & nigra infelix ab omnibus habetur, quod & arguit nobilitas, idest existimatio, atq; etiam gustus delicatior; Propterea Macrobius de ijs Arboribus, quæ Tartareis Dijs sacræ habebantur, eas illis mage conuenire dicebat, vtpotè infeliciores, quæ baccam nigram, nigrosq; fructus ferrent. De Ficu Ruminali (quæ eadem fuisse traditur, quæ dudum Romulum, & Remum adhuc infantes fructibus pauerat, & vmbra protegerat, & exinde per DCCCLXX. annos Vrbis conditæ, & vltra seruata est) mirabilia non solum, sed prodigiosa narrat idem Plinius, dicens eam miraculo ex ære iuxtà dicato, tanquam in comitium spontè transisse, adactoq; nauigio eandem illicò aruisse; rursusq; cura sacerdotum reuixisse, & mortuis iterum ramalibus, arescenteq; trunco languentem, ac dimidiatam, Romanis eo tempore prouenturam calamitatem designasse; fuisse quoquè ante Saturni ædem Anno Vrbis CCLX. sublatam, sacro Vestalibus facto, cum Syluani, & Isidis simulacra subuerterentur. Eodem insuper Plinio teste, quin & antè illum autore Cicerone Caunia Ficus quædam Ficuum minutissimorum species omen triste præsetulit; nam cum quidam in portu Brundusino caricas Cauno aduectas vendens, Cauneas clamitaret, euentus infelicissimos ominatus est Marco Crasso nauem tunc conscendenti, vt aduersus Parthos contenderet, quippe qui in illa expeditione simul cum filio fuit à Barbaris trucidatus; Vox enim tunc tanto viro iter ascensuro casu prolata, non nisi prodigiosa poterat esse, nam sycopola ille toto pectore exclamans *Cauneas, Cauneas*, videbatur dicere *caue nè eas, caue nè eas*; Quam Ficuum speciem simul cum alijs, in Albense rus è Syria intulit L. Vitellius, qui posteà Censor fuit, cum legatus in ea Prouincia esset nouissimis Tiberij Principis temporibus. Exindè, & post non multum temporis alio pacto mortem denunciauit Ficus; cum nimirum tres huiuscemodi Arbores de repente procubuerunt, breui procubiturum Imperatorem Alexandrum Seuerum, vt in sequenti demonstramus Rubrica, portendentes. Pudicitiæ quoq; apud Romanos subuertendæ signum à Plinio fuisse perhibetur Ficus, quæ M. Messala, & C. Cassio censoribus in Capitolio nata est. Sed quantò infelicioris ominis hæc Arbor tunc fuit, tantò caricæ fortunatius ominabantur: erant enim noui anni felix auspicium, nam à populo solebant Magistratibus offerri in ipsis noui anni Calendis, & hoc ad frugalitatem fortè euocandam, seù implorandam, vna cum dulcedine, & suauitate morum; & ideò prandium apud sapientiores, vt benè notat Seneca, erant solæ cariæ, & panis; faustum propterea, felicemq; reddere ijs oblatis cogitabant annum, bonisq; semper augurijs, & integra valetudine onustum, si seruaretur illud Celsi preceptum dicentis vtilissimum esse prandere exiguum aliquod, & ipsum siccū, sine carne. Hucq; spectare videtur Ouidianū illud

> *Quid vult Palma sibi, rugosaque Carica? dixi,*
> *Et data sub niueo condita mella cado?*
> *Omen, ait, causa est, vt res sapor ille sequatur,*
> *Et peragat cœptum dulcis vt annus iter.*

Ita fortunas Philippi Macedonis portenderunt Ficus, quæ in Bisaltia medio vere maturuerunt, secus autem Caprificus Arbor infausti ominis erat, qua mortuis male precabantur; vnde Propertius *Vrgeat hanc suprà vis Caprifice tua.*

Eapropter infaustum ducebatur pro sepultis tumulos dumis adopertos relinquere, ideoque ab illorum bustis, qui impensius amabantur, hæc omnia procul esse iubebantur. Ruinam pariter, & exitium locis, quibus superimminet Arbor eadem portendit; cum enim è muris, & saxis erumpat, & lapides alioqui durissimos deijciat enitendo, videtur semper interitum comminari, quarè Martialis.

A *Marmora Messale findit Caprificus*

Et Iuuenalis --- *Ad quæ* | --- *Discutienda valent sterilis mala robora Fici.* — L.10.ep.21 / Sat. 4.

Quam ad rem Persius metaphoricè sic pariter alludebat.

Quid didicisse ? nisi hoc fermentum, & quæ semel intus
Innata est rupto, iecore exierit Caprificus. — Sat. 1.

Quapropter somniata quoque hæc Arbor non nisi Mala portendere posse ducenda est; Ficum autem vniuersaliter acceptam Plinius tristes inter Arbores collocat, ex eo maximè, quià non floreat, cum flos sit Plantæ gaudium, Anni iuuenta, Veris nuncius, Ven erisquè delitiæ; quibus ille nimis asperè cum Planta tam mite egisse mihi visus est; nam licèt hæc verè non floreat aliarum Arborum more, peculiare tamen habet hunc florum defectum vberiore, biferaq; sæpissimè, ac identidem trifera compensare fructificatione, quod ab alijs Arboribus, vel nusquam, vel perrarò præstitum est; Quare in hac vice floris stat fructus, qui flos, & fructus vno, & eodem tempore haberi potest, & fructus ipse, si benè perpendatur, rudimentum quoddam floris in centro extrinseco suæ basis præseferre videtur, è quo, dum fructus est maturus liquor emanat dulcissimus, & suauissimus, Saccharo, Melli, Mannæq; dulcedine, & suauitate minimè cedens; sed hæc omnia bonitatis potius ostenta, quæ singularissimam huiusmodi fructus sapiditatem ostentent, dicenda veniunt. Illud quoque singulari consideratione, & prodigiosa quadam inspectione dignum videtur, quod reliquis pomis fructus sub folio locatur, in Fico autem è contrario, nam Ficus est supra folium, quod tamen est vmbrosissimum, atque latissimum, & licèt aliquæ species Ficuum reperianrur, quæ Ficus habeant sub folio, vt Ciliciæ, Cypriæ, Helladisquè. Grossi tamen post folium nascuntur; Pomum enim sub folio habet pro protectore folium, quod autem est suprà folium, hoc superba quadam naturæ constitutione perfectius, ideòquè nobilius, & admirabilius dici promeretur. Sed quid pro miris hæc habentur ? non potest non esse prodigiosa suis operationibus Arbor, quæ contrarijs, quodammodò legibus regi videtur, nam si aliquot Arbores sunt, quæ breuitate radicum facilius senescere traduntur; Ficus viceuersa licèt longissimas habeat radices ocyssimè senio conficitur. Eadem de causa portenti loco habet Plinius, quod Ficus sola cæteras inter Arbores maturitatis causa medicetur, nam præter ordinem procedere in maturationis prohibitione, est prætia adaugere, & quid portentosum efficere. *Conducunt alia alijs*, vt ex Euripide habemus; Historiæ igitur cum multos tangant non erunt absque notabili iuuamento hîc enarrandæ.

L.16.c.25.

B

Plin. l. 16. cap. 26.

Plin. l. 16. cap. 31.

Idem l. 16. cap. 27.

C

Chorus ap. Eurip. in Heraclide.

HISTORICA.

INcredibile prorsus videtur fructum tam dulcem, tamq; mitem, vt est Ficus, inspectum duntaxat, nè dicam gustatum, & ferè olfactum tam acres identidem, tamquè asperos effectus, vt sunt bellici, suscitare potuisse. Veruntamen quia celebrioribus ab historiographis hæc traduntur, indubia fide dignissima censeri debent. Censorinus etenim Cato reuersus ex Africa (quemadmodum in eius vita Plutarchus refert) vnico Regionis illius in Senatu Ficu monstrato, plusquã M. prolatis oratoriè verbis effecit vt anno sequenti bellum tertium Punicum expeditum fuerit, quo penitus Carthago deleta est; nam cum ante tertiam diem huiusmodi fructus maturi, Carthagine decerpti, Romam afferri possent, maximum quoque denunciari videbatur periculum, ob hostem tam infensum, & irreconciliabilem ita propinquum; Nec quicquam profecerunt contraria Scipionis Nasicæ consilia, seruandam esse Ciuitatem illam, defendentis nè Vrbis æmulæ metu deleto: luxuriari, & imminui Romana fortitudo inciperet. Hinc apud Reusnerum in Paradiso Poetico est legere.

Cato Cens. ostẽso Ficu bellum suscitat aduers. Pœnos

D

Euertit magnas Ficus Carthaginis arces,
Vicinosquè hostes: hoc Cato teste probat.

Quo ferit & illud apud eundem Reusnerum de Ficu Africana, quæ in Poetico pariter eiusdem Paradiso de se ipsa ita loquens inducitur.

Sum Ficus Lybiæ: per me Carthago superba
Corruit, & per me tanta ruina fuit.

Haud aliter operati sunt hi fructus à Xerxe pariter quondam inspecti, quippè qui il-

lum ad ſubigendam Atticam permouerunt. Nam cum in Perſide venales ille Ficus Atticas depræhendiſſet, iurauit ſe non comeſurum, priuſquam Regionem illam huiuſmodi fructibus feracem debellaſſet, maximam illius telluris fœcunditatem ex ſapidiſſimis hiſce fructibus, quos Perſis neſcit, arguens. Quarè conrrariò fretus argumento Sandanis Lydus, paulò prius eiuſdem Xerxis tempora perſuadere conabatur Crœſo, quamuis incaſſum, nè Perſis bellum inferret, cum nimis aſpera foret illorum Regio, Ficus minimè proferens, nec aliud quicquam bonum, quod comederetur; quibus cum nihil eſſet, quod (vt dicebat) eripi poſſet, ſi victoria obtineretur, multum tamen amitti poterat re votis aduerſa ſuccedente; nam vbi victores guſtaſſent bona, quæ anteà non habuerant, nunquam deinceps abigi potuiſſent. Illum (vt verbis vtar Athenæi lib.3.c.5. ex Herodoto, ſermonem habentis de viris nequaquam molliter educatis, cum quibus odia iam iam forent exerçenda, iam, iamquè pugnandum) ſic tunc loquentem imaginor. *Aduerſus illos Homines, ò Rex exercitum comparas, qui anaxoride, & reliquo veſtitu coriaceo vtuntur, cibantur verò non ijs, quæ cupiunt, ſed ijs, quæ ſuppetunt: regionem aſperã incolunt: vinum per Iouem non bibunt, nec Ficis, nec alijs lautis cibis veſcuntur.* Eadẽ dulcedo Ficuũ, vt & vini, oleiq; fuit olim in cauſa, vt Gallorum antiquiorũ Populi Italiã inuaſerint, miſerabiliterq; tandiù occuparint: *Gallias hanc primam habuiſſe cauſam* (ſcripſit Plinius) *ſuperfundendi ſe ſe Italiæ, quod Elico ex Heluetijs, ciuis earum, fabrilem ob artem Romæ commoratus, Ficum ſiccam, & vuam, oleiq; ac vini præmiſſa remeans, ſecum tuliſſet*: Qui cum ſuis conciuibus retuliſſet ore quæ viderat, quæq; diù guſtarat, eo permouit animos eorum, & inuitauit, vt integræ nationi communicato conſilio, in vnumq; corpus adunato, in Italiam impetuosè irruperint. *Hi ſpecie* (ſic Polybius habet) *ac fœcunditate regionis pellecti, exiguam quandam nacti occaſionem, exercitum comparant, factoquè in Tyrrhenos impetu, finibus expellunt, campos deinceps ipſi tenent.* Italicis nimis inuidebant bonis, quibus auidiſſimè inhiarunt poſtquam illorum aliquam cognitionem cæperunt obtinere, nam (vt Tacitus ait) *Villas habitabant nullis ſeptas mœnibus, apparatuum omnium prorſus expertes, in terra ſuper ſtrato gramine dormiebant.* Qui Boij anno CXC. ante Chriſtum natum Bononia, & tota ab Italia pulſi ſunt virtute præmemorati P. Corn. Scipionis Naſicæ tunc Conſulis; *Ipſe in agrum Botorum legiones induxit*, ideſt in Agrum Bononienſem, vbi caſtris firmatis ad fluuium Idicem quinto ab hac Vrbe lapide diſtantem in loco etiam nunc vocato *Caſtra Naſicæ*, corrupto tamen, & abbreuiato vocabulo *Caſt. Naſ.* cuius loci è directo immediatè extra Vrbem locus adeſt his quoq; temporibus cum nomenclatura *Campi Botorum*, poſt duorum menſium moram ſtrenuè cum Gallis dimicauit, eoſq; debellauit. *Duobus ferè poſt menſibus P. Cornelius cum Boiorum exercitu collatis ſignis egregiè pugnauit: duo de triginta millia hoſtium cæſa Antias Valerius ſcribit, capta tria millia, & quadringenta, ſigna militaria centum viginti ſeptem, &c. Boij poſt illam pugnam extemplò dediderunt ſe, &c. P. Cornelius Conſul. triumphauit de Boijs. In eodem triumpho Gallicis carpentis arma, ſignaq; & ſpolia omnis generis tranſuexit, &c.* Et vt huiuſmodi Victoriæ commoda in æternum firmarentur, Bononia iam Boiorum ſedes, primariumque gentis illius fundamentum, coloniam ampliſſimam Romanam deſtinarunt. *Itaquè poſtero anno ante diem tertium Kal. Ian. Bononiam latinam Coloniam ex S.C.L. Valerius Flaccus, M. Attilius Serranus, & L. Valerius Tappus Triumuiri deduxerunt: tria millia hominum ſunt deducta: equitibus ſeptuagena iugera, cæteris colonis quinquagena ſunt diſtributa; ager captus de Gallis Boijs fuerat, Galli Tuſcos expulerant.* Et hinc patet Bononiam ſuis Principibus ſemper fideliſſimam fuiſſe, nam poſt Hetruſcos, deindè poſt Boios Gallos, Romanis ſemper etiam ſub forma libertatis paruit. Semper fuit ab omnibus agnita tanquam *flos Italiæ, ornamentum populi Romani, ornamentum dignitatis*, vt meritò de ea Beatiſſimi Pontifices ſic ſint locuti. *Ciuitas, quæ inter alias Italiæ ſpeciali prærogatiua fœcunda, viros eminentis ſcientiæ, viros alti conſilij, viros præpollentes dignitatibus, & virtutibus præcellentes ſolet ab antiquo, propagatione quaſi naturali producere, ac veluti fons irriguus ſcientiarum dulcedinem ſcaturit, ac ſuaui liquore reficit ſitientes.* Eandem Maximus alius Pontifex ſic extulit, *ſtudiorum matrem, morum inſtitutricem, & liberalium artium parentem.* Et quæ à Gallis Belgis nomen Bononiæ accepit, ijſdem Gallobelgis nomen Bononiæ, atque arcem ipſam ad Geſſoriacum Morinorum Portum fundatam reſtituere voluit, & eſt ea, quam Bononiam Piccardiæ nunc dicunt, quæ primordia, ſuamq; duxit origi-

Xerxes viſis Atticæ Ficub. iurat ſe non eſurum ante Regionem illam deuictam.

Perſidẽ Ficis carentẽ non inuadẽ dam eſſe ab Crœſo Sandanis perſuadet.

Nauc. Chronogr. Vol. 1. generat. 53.

Sherlog in Cantic. Cantic. Vol. 2. pag. 656.

Lib. 12. c. 1.

Ficuum, viniq; dulcedo Barbar. in Italiam trahit.

Hiſtor. l. 2.

De Morib. Germ. c. 4.

Ijdem anno 190. ante N. D. cæſi ap. Bon. noſtram, & penitus ab Italia pulſi.

T. liu. l. 6. dec. 4.

Tit. Liu. Ib.

Id. Tit. Liu. l. 5. dec. 3. in fin.

Cic. in Phil. 3.

Nicol. III. P. M 1278.

Clemens VIII. 1592.

Robert. Cenal. de Re Gallica l. 2. Perioche 3.

E F G H

A originem à Q. Pædio, in illius rudimentis magnum Vallum ad impedienda Anglorum auxilia, iussu Cæsaris erigente, illudq; suis militibus, qui Bononienses erant, incolendum permittente. Si tot igitur populorum commotiones Ficuum suauitas valuit excitare, si tot Nationes in arma compulit ad sibi deuincendas terras vberibus istorum fructuum prouentibus insignes, si tot asperas gentes allexit, quinimmò virtute quadam quasi magnetica mitiores in regiones attraxit, dicendum venit illos verè pompam esse naturæ nobiliorem, munera telluris pretiosiora, dulciores Pomonæ delicias, sapidiores Arborum fœtus, totq; ditissima suauioris Ambrosiæ, Nectarisq; purioris Æraria, ad quorum sibi conquirendam possessionem, necessitas durissima legum inimica tot animos indociles pauperiem pati toties induxerit, vndè maximæ sint habendæ grates illi Phytalo, qui primò Ficum Athenis inuênit, & excoluit, vt tradit Ælianus. Hinc de Ficuum bonitate, quæ tot in Populis motus excitauit, Balthassar Bonifacius exclamabat.

Cæsar. Comment. Belli Gall. lib. 3.

Ficuum encomium

Var. hist. l. 3 cap. 38.

Musarum l. 4. hist. 72.

Ibid.

> *Heù dulces Ficus! per vos quas Pallas Athenas*
> *Struxit, Achæmeniâ sub feritate ruunt.*
> *Heù Ficus nimium dulces! Carthago Latino*
> *Per vos, barbarico Roma sub ense cadit.*

B Imò illorum sententiæ adstipulatus, qui Ficum asserunt fructum illum fuisse, quo gustato, Protoplastis æterni mandatum primi fregere parentes, exinde subsequitur.

> *Parua loquor; per vos Euæ sub dente voracis*
> *Excisum est hominum funditus omne genus.*

Verum licet Ficuum vsus multa hominibus commoda parturiat: nam & ij citissimè nutriunt, & impinguant corpora, aluum emolliunt, perq; vrinas, ambitumq; corporis non pauca excernunt excrementa: continuus tamen, & immoderatus illorum esus sudorem generat abominabilem, & corporis fœditatem. Indicium huius rei est quod illorum esu, capitis infestissimorum, totius humanæ cutis vermiculorum copia innascitur; Hinc apud Rhodiginum legitur Anchimolum, & Moscum Sophistas tota vita fuisse hydropotas, ac Ficis multum solitos vesci, & tamen robustos extitisse, sed adeo fœtentes vt propter intolerabilem sui sudoris odorem certatim in balneis ab alijs excluderentur. Sed si teterrimè propter immodicum istiusmodi fructuum esum quis olere debuisset, is C procul dubio fuisset Clodius Albinus Imp. XXIV. qui referentibus Spartiano, & Cordo quingentos vnico prandio Ficus, vnà cum decem melopeponibus, & centum malis Persicis, ac quadringentis ostreis, vuæquè viginti libris, & centum Ficedulis deuorauit. Verè πολυσυκόφαγος hic dici poterat, qui si tot fructus singulis prandijs absumpsisset, breui caritatem in illis induxisset, & breui quasuis Autumnales opes abligurisset, nisi paulò post in Gallia cum Seuero decertans occubuisset. Parum abstinentior in Ficubus comedẽdis traditur extitisse Brutus, qui nec contentus naturali istorum fructuum dulcedine, illos ex melle comedendo, sese stultum, & Brutum faciebat, vt habet historicè Posthumius Albinus Annali primo de Bruto, ex relatione Macrobij: Secus autem legitur de Augusto, à quo ipse Brutus in Filium adoptatus erat, qui Ficus biferas valdè quidem expetiuit, sed ijs parcius vsus est. Sic & Philippus Persei pater, vt ex Polybio Megalopolite lib. 12. scribit Athenæus, cum Asiam percurreret, à Magnesijs, in summa necessitate Ficus non ad crapulam, sed ad sustentationem accepit, quorum quidem beneficium liberaliter compensauit donata ijsdem Ciuitate Myunte, cum Regione propinqua. Sic istum Ficus ab inedia subtractum, in viuis confirmarunt, quæ mortem alijs D iam saturis aliàs acciuerunt. Chrysippum enim Solensem Philosophum, & Philemonem Poetam Syracusium, diuersis temporibus, & locis, immoderato risu causa Ficuum excitato suffocatos fuisse, & sic eodem fati genere vtrosque procubuisse tradunt historiæ. Cùm enim sibi paratas ambo Ficus, & in sui conspectu iam positas obseruassent ab Asello deuorari, seruos, vt hunc abigerent vtrique inclamarunt, qui cum iam consumptis omnibus superuenissent: *quoniam* (dixerunt) *tardi adfuistis, date illi merum*: cuius dicti vrbanitate tantopere sibi placuerunt, vt statim vi cachinnorum euanuerint. Ridicula hæc sanè videntur legentibus, licèt peramara experientibus; attamen nil minus ridiculum, sed sine vllo vitæ discrimine in proprio subiecto est quod traditur ab Æliano de quodam Pædagogo Sybaritâ. Is (cum Sybaritarum esset molliter viuere) puerum, quem custodiebat grauissimè quondam obiurgauit, eò quià caricam in via repertam sustulisset comesturus; at ipse de manu pueri sumptam (proh quæ homunculi grauitas!)

Frequens Ficuũ esus sudorẽ parit abominabilem.

Ex Hort. G. Iul C. Baric Rhodig. l. 6. Antiq. Lec.

Clodij Albini cæna in qua 500 Ficos, cum alijs quamplurimis esitauit.

Brutus Ficus cũ melle comededebat.

Macrob. Saturnal. l. 3. cap. vlt.

August. biferas Ficus expetiuit.

Ionston. l. 1. de Arb. a. 2.

Philippus Persei pat. Ficuum vectigal à Magnesijs accipit, ijs donata Myunte.

Chrysippus, & Philem. nimio risu Ficuũ causa excitato expirant.

Va. Max. de mor. nõ vul. Lib. 14. Var hist. c. 20.

deglutiuit. At hoc parum ſanè foret, & nulla penè dignum obſeruatione, ſi eiuſmodi ineptiæ de pædagogis duntaxat antiquorum legerentur; deteriora fortaſſe hoc æuo noſtro obſeruantur, quo deplorabilius videtur, quod ingenuis pueris identidem præficiuntur eiuſce generis homines, qui ligones ſatius quàm libros tractare nouerunt, & hinc non mirum eſt, quod tot nobiles conſpiciantur ruſticis magis inquinati moribus, quàm liberalibus imbuti diſciplinis; quippè quià ſordida parentum auarities nè paulò vberiore ſtipendio confugeret ad viros ſummè aptos, eiuſcemodi homullos educandis pueris præponunt, qui nihil identidem præter baptiſmum, & habitum Eccleſiaſticum, in ſe venerabilis habent, & ideò ſordidè viuentes non abhorrent ſordidioribus ſe ſe officijs in herorum domibus, vt ipſorum gratiam lucrentur, accommodare; decentius quidem, niſi Sacerdotes forent. Et hæc ſufficiant, nè quid dicam de ijs, qui maiorem impendunt curam educandis brutis, quàm filijs; vndè ſi reuiueret Diogenes Synopenſis poſſet iterum de illis id efferre, quod de Megarenſibus dicebat; ſe nimirum malle Megarenſis viri arietem eſſe, quàm filium, cum pecudum curam, non filiorum haberent. Sed ad noſtra conuertamur. *Alia* quoque ratione alijs mortis cauſa Ficus extiterunt. Terpandro Citharædo perinſigni, dum os hiaturus aperiret, temerarius quidam Ficum inopinato tantâ vi faucibus impegit, vt illum ſtrangularit. Narrat & Iouius ob eſum biferarum Ficuum, quas multa niue refrigerarat, è viuis anno ætatis ſuæ LIII. deceſſiſſe Pompeium Cardinalem Columnam à Carolo V. Neapolitani regni adminiſtratione donatum. Quantò igitur ſuperius vitam hominibus abbreuiaſſe viſi ſunt Ficus fructus, tantò Arbor alio pacto eandem alibi prolungauit. Nam Ficus, quæ ex Hiſpania in Regnum Peru delatæ ibi mirabiliter creuerunt, ac perpetua ſuſceperunt folia, velut ſunt quæ in agro Elephantino ad Syenem in Inſulis Nili proueniunt, quibus ſimiliter nuſquam folia decidunt, illæ, Monarde referente, lac proferunt, quo contrà aranearum inſecta, eorumquè venena Peruani vtuntur, illud bis, teruè illatum in vulnus ſaluberrimè inſtillantes. Sic dum cum hominum vita, quadam veluti ſympathia coniunctæ Ficus eſſe compertæ ſunt, nil quoque mirum, quod illorum vicinum funus identidem quaſi deploraſſe cadendo conſpectæ fuerint. Accidit enim Alexandri Seueri Principis Optimi temporibus, Ficorum Arbores tres, quibus eiuſdem Imperatoris erant annexa tentoria, ſuo de nomine Alexandrina nuncupata, caſu repentino procubuiſſe, ac ſi Principis æquiſſimi paulò abindè morituri renuiſſent viuendo funeribus intereſſe; & quæ dulcedine fructuum Reges benignitatem docere videbantur, benigniſſimo nuper adimendo Imperatori voluiſſent ipſæ prius occumbendo, triſtem fatorum illi impendentium ſortem adaperire; Nam poſtquam cunctis amabilis, pius, modeſtus Romanas res compoſuiſſet, doctoribus quarumcunque artium, atque opificibus ſalaria inſtituiſſet, ac erectis Scholis rectores, & præceptores conſtituiſſet, calumniatoribus adeò infeſtus, vt ipſis capitis pœnam indixerit; poſtquam Artaxerſem potentiſſimum Perſarum Regem deuiciſſet, Parthici, Perſiciq; triumphali agnomine decoratus, Maguntiæ tandem miſerabiliter, paulò poſt memoratarum Arborum euentum, vnà cum genitrice Mammæâ, truculentis ab Maximini ſicarijs, occiſus eſt. Tantum oderunt bonos impij, vt qui Iuſtitiam vindicarat in manibus deteſtabilis Heliogabali torpentem, Imperiumq; ſub illius mollitiebus inquinatum, illo perempto purgarat, & ipſe coactus ſit idem peſſimo alteri ſucceſſori relinquere. Mors quippè deplorabilis illius Reipublicæ ſtatum ſic immutauit, vt Alexandri Iuſtitiæ, Maximini ſucceſſoris nequitiæ ſucceſſerint, religioſoq; Seueri dominio, conſpicuæquè pietati, ſæculi corruptio fœdiſſima, cum contagioſis Helcheſaitarum hæreſibus, ac ſexta in Catholicam Eccleſiam perſecutione, ſubſecuta ſit. Tanti demùm factæ ſunt Ficus, & præcipuè Caricæ, vt ab Amitrochate Indorum Rege ad Antiochum Legati quondam, literæquè miſſæ fuerint, Caricas, Paſſum, & Sapientem impetratum obſonatorem. Quibus reſcriptum fuit ab Antiocho, ſe caricas quidem, ac paſſum miſſurum, cæterum ſapientem vendere non eſſe Antiochi, nec ſapientes Græcorum leges ab Antiochi mente diſcrepare. Non tantâ reſpondit humanitate (vt à profanis ad ſacra tranſitum faciamus) Nabal Maonites ditiſſimus in Carmelo deuotè rogatus à Dauide, cui in deſertis Pharan eſculenta defecerant, vt ſibi, ſuiſquè aliquid ad victum ſuppeditaret, cum maximè innumera illius armenta ſemper intacta ſeruaſſent. Sed retulit ſe nihil daturum, ipſumquè Dauid, à quo beneficijs olim petitus fuerat, ignorare. Quare Dauid ipſum deleuiſſet, niſi prudentiſſima Nabalis vxor Abigail

Ael. var. hi. l. 12. c. 57.

Th. V. H. M. fol. 702. d.

In eius vita

Ficubus in agro elephãtino folia nunquã decidunt.

Theop. l. 1. H. P. c. 16. & 44.

Strabo l. 17

Elephãtine Inſula Nili circà Syenen.

In Peru Ficus perpetuis folijs.

Monard.

Anno Sal. CCXXV.

Ficus repẽtinè procũbentes Alexandri Seueri XXX. Imper. mortem denunciant.

Athen. l. 14 capite 23.

A gail amarorem irę Dauidicæ temperasset dulcedine caricarum, quas inter cætera quamplurima ad illum attulit. Hæc superinde sacer Textus habet. *Festinauit igitur Abigail, & tulit ducentos panes, & duos vtres vini, & quinque arietes coctos; & quinque sata polentæ, & centum ligaturas vuæ passæ, & ducentas massas caricarum, & posuit super asinos*, &c. Quæ cùm propterea defuncto Nabal ducta fuisset in vxorem à Dauide, & rapta in Siceleg ab Amaleutis, in præmium pietatis in Dauid olim ostensæ caricarum dono, meruit etiam caricis mediantibus liberari. Nam cùm Amaleutæ incensa Siceleg abijssent, ægrotantem quendam ex suis in via reliquerunt, qui iam iam triduana expiraturus inedia, superueniente Dauide, à quo caricis refocillari iussus est, superuixit, ipsumquè beneficij ergo, ad Amaleutarum latebras adducens, in causa fuit, vt cæsis ad vnum hostibus, vxorem, & cætera quæcunque rapta, Rex Hebræus recuperaret. Nec defuit hæc Ficubus prærogatiua, vt nimirum ad miraculosas operationes concurrerent. Sacræ etenim historiæ certiores nos faciunt, quod cū Ezechias Israelitarum Rex lethale quoddam ob vlcus ad mortem ægrotaret, ipse ab Isaia Propheta, caricarum massa super vulnus imposita miraculosè sanatus est. *Dixitq; Isaias* (in asserti confirmationem hæc habet Textus irrefragabilis) *Afferte massam Ficuum. Quam cum attulissent, & posuissent* B *super vlcus eius, curatus est*. Historijs quàm benè interserentur Virtutum ornamenta elaborata Emblematum!

1. Reg. 25.

1. Reg. 30.

4. Reg. 20.

EMBLEMATA.

VErno tempore Ficus Arbor speciosis floribus minimè se ostentat, nullamquè inanem de se spem Hominibus promittit; in Autumno verò fructus suauissimos, ac in illis quosdam quasi flores reconditos (vndè nonnullis adhuc in Italiæ locis, & præcipuè in Lombardia materno sermone *Fioroni appellantur*) proferre solet. Salix autem euentu contrario perelegantes, ac admodum præcoces flores exhibet vllo sine fructu paulò post enascentes. Quod pulcherrimi Emblematis ansam præstitit Camerario, exhibenti Ficum fructibus onustam, è cuius regione stent Salices, flo- C rentes quidem; sed absque fructu, cum verbis MITTE, NON PROMITTE, cumquè dististicho

Gratior est fructu Ficus, quàm flore Salicta,
Missa ego promissis anteferenda reor.

Ioach. Cam. Embl. 9.

Cui consonat illud de Ficu apud Reusnerum in Paradiso Poetico.

Scit præstare suos, nec scit promittere census
Atque ferax adeò floris honore caret.

Quibus innuitur magnæ leuitatis indicium esse multis, & inanibus promissis aliorum beneuolentiam captare, minimè laudabile præceptum illud Ouidianum sequendo, nullo modo imitandum, videlicet.

Promittas facito: quid enim promittere lædit?
Pollicitis diues quilibet esse potest.

1. Arte Amandi.

Dum destruendam huiusmodi Nasonis sententiam grauiter, breuiterq; Horatius inquit *Multa fidem promissa leuant*, &c.

Et è contrariò semper commendabilem esse perfectam in vniuersa vita promissorum D obseruationem, & promptam omni sine Fuco, & simulatione in omnes beneficentiam. Vndè Cicero quoque præclarè scribit, fundamentum Iustitiæ esse fidem, idest dictorum, conuentorumq; constantiam, ac veritatem. Nec aliâ de causâ Mercurio Ficum offerebant Ægyptij, nisi vt ex illo veritatis incorrupta dulcedo designaretur. Hoc eodem pariter emblemate repræsentari crederem illos, qui plura præstant, quàm promittunt; Ficus enim non florens videtur fructus non promittere, quos tamen liberaliter impertitur, & opportuno tempore plures, quam spes conciperat, edit. Ita hoc idem expressit Petrus Costalius in pegmatibus, cum narrationibus Philosophicis.

Hor. in Ep.

Offic. 1.

Pier. Val. l. 53. Hierog.

Si lubet insignem quam mittimus accipe Ficum,
Forsan & hæc vitæ corriget acta tuæ.
Vere nouo, nullo florum vestitur honore,
Et tamen Autumno dulcia poma gerit.

Costal. peg. 13.

Quid

Quid tua me dubium toties promissa morantur?
Quod spondes primum, si sapis, illud age.
Talia vel miseros possent promissa beare,
Ni structos tandem proderet arca dolos.

Perciuall. in symb. Antonij Guidiccioni.

Non ita posset obiurgari qui dulcis moribus nemini de se conquerendi causam exhibet. Huius naturam symbolicè referre posset vas Ficubus plenum, cum lemmate DVLCIA AMICA NATVRÆ; Morum quippè dulcedine nihil suauius, nihil acceptius est in rerum natura. Nec hinc multum aberat cogitatu Perciuallus, cùm pari pacto Vas obtulit, in quo faui mellis essent, & Ambrosia nusquam à Ficubus dissocianda, cum eadem inscriptione. Nec inelegantius est Tægianum aliud Emblema continens Caprificum, quæ progressu temporis magnum fecerit scindi saxum, cum verbis inscriptis DVRISSIMA SCINDIT; nam significat Hominem, qui speret excursu temporum vindictam sumere de iniuria sibi à potentiore illata. Ioachimus Camerarius addit hoc distichon.

Barth. Tæg. l. 2. de Ar. fabr. Ins.

Quamuis dura, tamen Caprificus marmora findit;
Contemnas hostem, si sapis, ipse caue.

Cuius rei exemplum Paulus Iouius in Dialogo suo Italico de symbolis affert, quo Viri Principes erudiri possunt cauendum esse ab iniurijs indignè inferendis cuiquam etiam valdè inæquali, multoquè minori, quod est huiusmodi. Quidam fuit Comes, Nicolaus nomine Campobassius, sub Carolo Duce Burgundiæ militans; is cum inter grauissimas de bello consultationes cum Principe, cui consilium paulò liberius, vel non ita placens exposuerat, alapam ignominiosè recepit, qua læsus toto corde, vindictæquè conceptum celans ardorem, occasioni semper inhiauit vltionis, quæ sanè diù desiderata sese tandem obtulit in prælio ad Nouesium commisso, quo desiderium suum adimpleuit: nam Renatum Ducem Lotharingiæ clam admonuit, vt sine mora cum Heluetijs Carolum Ducem tunc omni aggrederetur conatu, sequè illi promisit in suas partes transiturum, & prælij tantum exitum seorsim spectaturum; quod ex voto cum successisset, & Carolus ab hoste sic superatus, iniuriæ in suum subditum aliàs egregium, temerè nimis, & imprudenter illatæ, pœnas luit. Quâ re sic indignè patrata Nicolaus ad Ludouicum XI. Regem Galliæ se contulit; verùm in suo vexillo postmodum gestauit *Caprificum* Marmoreum quoddam antiquum monumentum innata sua vi per medium scindentem; nec veritus fuit hac tam insigni perfidia à nimio potius, & belluino vindictæ appetitu cum vmbratili sua laude famam nominis immortalem, sed vituperium sibi comparare, quia proditor quocunque modo sit proditor, condemnandus est in æternum. Exemplum tamen huiusmodi Principes haud contemnendum sibi proponere velint ad euitandas saltem præcipites, & iracundas, tanquam irrationales actiones, quæ veluti quædam abyssus mali, malorum pessimorum nouas abyssus inuocant. Illorum quoque diuitum, qui doctioribus, & probis Viris ablegatis, in consortium duntaxat admittunt Improbos, Lenones, Meretrices, & Adulatores, Luxuriosam stultitiam innuiturus Alciatus leges æquè callens, & Musas, elegantissimum hoc exhibuit Emblema, quod hic in ςέφανωμα recensemus, propositam scilicet Arborem in prærupta rupe vigentem, fructusquè suos rapacibus solummodò volatilibus peruios ferentem, hoc hexasticho expressum

Contrà malè vtentes diuitijs Emblema.

Rupibus ærijs, summiquè crepidine saxi
Immites fructus Ficus acerba parit.
Quos corui comedunt, quos deuorat improba cornix,
Qui nihil humanæ commoditatis habent.
Sic fatuorum opibus parasiti, & scorta fruuntur,
Et nulla iustos vtilitate iuuant.

Andr. Alc. Embl. 73.

Hinc ab Emblematibus ad moralia transfretemus; nam
Quod est seuerum, graue semper conducibile,
Expers metus, doloris, & molestiæ,
Iuuans, placens, pulcrè sibi consentiens.

Vt sentiebat laudabiliter Cleanthes.

Ap. Clem. l. 5. stromat.

MYSTI-

A

MYSTICA, MORALIA.

LActe vbique abundat Ficus Arbor, in se ipsa, in cortice, folijs, & fructu, non quidem lacte illo fallaci, & nimis temporaneo, atq; fugaci huiusce Mundi, mediante peccati iucunditate noxissima, quæ omne bonum tollit, & omne malum inducit, quemadmodum fuit lac, quod Iahel præbuit Sisarę, quo obdormientis ex sopore voluptatum, cerebrum clauo transfixit, & terebrauit, vndè Salomon de huiusmodi lacte prauo conquerebatur: *Fili, si lactauerint te peccatores, nè acquiescas eis*; Sed lacte Ficuum suorum vitam, atque dulcem fructificationem nutriente scatens; Sacrum lac illud obedientiæ, & diuinorum præceptorum obseruantiæ, denotare videtur quod fructuositatem bonorum operum, & Gloriam operatur. Boni namquè Viri virtute præditi, lac fluunt melleum intus, sacram doctrinam, dominicæquè legis obseruantiam præseferens; ex quo illud Apostoli fideles alloquentis hoc pacto: *quasi modo geniti infantes rationabiles sine dolo lac concupiscite*, candorem videlicet conscientiæ, saporemquè Charitatis suauissimum; sic *Montes stillabunt dulcedinem*, idest Fideles, & innocentes adinstar Ficuum Montes amantium, ibiq; sapidius, & vberius quàm alibi fructificantium, sublimiorem Virtutis statum perquirentes, lacte diuinæ gratiæ abundabunt. Et propterea Ficus lac, quod secundum Ethnicos Ruminæ illorum Deæ, quæ lactis præerat abundantiæ sacrum, eiusdem numen indigitare censebatur, illud præseferre potest, ac nos docere, à Deo tantum proficisci iustitiæ abundantiam, illamquè ab eo expetendam esse; ideòquè per illud lac, sicuti per abundantiam quoque butyri, & casei, quæ vtraque per lac Ficulnum coagulantur, vota hominum præsignabantur. Idcircò Ficum cadere in os, tanquam concupiscentiam oculorum, & carnis, cum superbia vitæ non est permittendum; nam cadere semper est malè ominosum, & huiusmodi casus indicat homines in peccando fragiles, & faciles in Diaboli potestatem incidere ad ominandam orbis ruinam, vndè fructus hoc pacto desiderare, vt est Michææ 7. est illis carere, est bonorum operum fructibus, & concomitanter gratia Dei priuum, & mancum esse, & se constituisse in statu illo deplorabili sterilitatis, in quo erat Ficus illa secus viam Bethaniæ, quæ domus afflictionis interpretatur, plantata, quam non facientem fructus, Christus Dominus æterna persecutus est maledictione. Quæ omnia, vt illa, ex quibus immortalis Animæ dependet interitus, sibi ob oculos quisque versare debet, & vbi iustitiæ fructibus caret, se totum ad nouam fructificationem præparare. *Recedant vetera, noua sint omnia, corda, voces, & opera*. Quod præstabitur, si priusquam alij fructus edantur, ad folia pœnitentiæ emittenda intendantur actiones. Hoc idipsum nobis lignum Ficus Ægyptiæ antequam madefiat in aqua descendens, madefactum autem resurgens, & aquæ supernatans, suo exemplo suadere videtur, vt quoties per humanam fragilitatem ceciderimus in peccatum, salutari statim lachrymarum madore concepto resurgamus. Sic faciunt iusti, qui postquam (quod humanum est) peccarint, nolentes diabolicè perseuerare, Angelicum quid operantur se statim emendantes, nam *septies in die cadit iustus, & resurgit*. Sic quoque postquam deliquerunt Adam, & Eua egerunt, ex Ficus folijs sese tegentes, id est post errorem se corrigentes, & pœnitentiæ opera producentes, quæ sola pœnam nedum præoccupant, sed amissæ gratiæ damna reficiunt; & sic Deus verè agnoscitur, atque timetur, quod & ipsi Ethnici cognouisse visi sunt, vndè Poeta canebat.

Sæpè leuant pœnas, ereptaquè lumina reddunt,
Cum benè peccati pœnituisse vident.

Asperitas etiam eorundem foliorum præcincta significat continentiæ frænum. In hunc ideò sensum Ficus, iuxtà Oraculum Aggæi, & Zachariæ, designat Dona Spiritus Sancti, & consequenter subter Ficum sedere repræsentat quietem in operibus bonis. Sic Natanael, vt est D. Io. 1. sub Ficus vmbrâ sedens legum custoditam, & illius denotat obseruatores. Ficus insuper à vento agitari, est pati persecutionem, quià Ficus agitata à vento, vt in Apocalypsi cap. 6. iuxtà expositionem D. Augustini, est typus Ecclesiæ sub persecutionibus ipsis tortæ, quæ tamen radicibus in cœlum defixis semper protulit grossos suos, hoc est Sanctos Viros, & Martyres, ex quibus licèt laceratis inter per-

Marginalia: *Iudicum* 4. — *Prou.* 12. — *Exod.* 3. — *D. Petri* 1. *& D. Paul.* 1. *Cor.* 3. — *Ioel.* 3. — *Gorop. in Vertumno f.* 54. *&* 56. — *Nahum* 3. — *Lauretus in v. cadere.* — *D. Matthæi cap.* 21. — *Adricom. num.* 184. — *Pl. l.* 13. *c.* 7. — *Prou.* 24. — *D. Chrysos. de Pœnitet. Homil.* 5. — *Ouid.* 1 *de Ponto.* — *Val. f.* 392. — *Agg.* 2. *Zac.* 3. — *Prouerb.* 27 — *Zachariæ* 3 — *Beda in Pr. & Rupert, in Zach.* — *D. Hieron. in Agg.*

Section letters: B, C, D

Cantic. 2. Ex. D. Freg & Lyra ſuper D. Marc. 24. D. Hier. in Micheæ. 4. Laur. in v. Ficus. Reduc. Mor. Pet. Berch. l. 12. c. 36. Exod. 23. Ezech. 47.

ter perſecutiones, fructus vitæ prodierunt ſempiternæ; in quem finem Ficus ſignificat Sacram Scripturam ſuauiſſimos proferentem fructus, ſimulq; veram felicitatem. Quià nunquam dubitandum eſt Eccleſiam fructibus ſuis deſtitui poſſe, quæ illos tam incipientes, quàm perficientes, atque etiam perfectos in quocunque ordine, & gradu maturationis ſemper profert, cum quibus enitent omnes virtutes pulcherrimæ, vberrimæ, & ſuauiſſimæ; nam Chriſtianus verus bonorum operum eſt fœcundiſſimus, quippè qui lac intus habet caſtitatis, dulcedinem pietatis, & vnitatem Charitatis, cuius ſemper eſt vnire, atque coniungere, tanquam benignæ, patientis, & quæ ſua ſunt non quærentis, & propterea myſticus Ficus Spiritualibus Athletis, qui pugnant contra vitia, conuenientiſſimus eſt cibus, qui fortitudinem, & vigorem contra Diabolum, & Mundi poteſtates auget. Semper igitur debent abundare bona opera ipſius Chriſticolæ, cui dictum eſt à Deo *non apparebis in conſpectu meo vacuus*, ſed *afferens fructus duodecim per menſes ſingulos*, ideſt ſemper fructifer, tam cogitatione, quàm verbo, & factis extrinſecis ſemper ergà proximum beneficis, de virtute in virtutem progrediendo; Hac de cauſa Ficus folia ſunt ampla, lata, & aſpera, quia poſſunt Homines & ipſa ad Charitatem erudire, quandoquidem *Charitas latum mandatum eſt*. Quod vbi præſtiterint ijdem, in latitudinem Dei Mandatorum adamuſſim ambulabunt, & illorum quiſquis illud Pſalmographi poterit iuremeritò replicare; *Et ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquiſiui*, & ſic nedum melle, & lacte ſub lingua ſua abundabunt, verùm etiam per correctionem ſe proximis aſperos exhibebunt, illorum errores non permittendo; etenim *verba Sapientum ſunt quaſi ſtimuli*. Porrò Sycomorus, licèt aliàs, quaſi falſa Ficus peccatum ſignificet, vndè calcatio Sycomori deſignat peccatoris ſtatum, quem aut corrigere, aut omnimodè tollere, eſt Sycomoros ſuccidere; ſæpè tamen in bonam partem accipi ſolet. Nam Sycomorus, quàm Zacchæus Chriſtum ad Hiericonta tranſeuntem conſpecturus conſcenderat, & quæ adhuc tempore Diui Hieronymi viſebatur, vt idem diuiniſſimus Scriptor teſtatur in Paulæ Epitaphio, poteſt illos denotare, qui Mundi Sapientiam humiliter ſectati, eligunt mox Dei ſapientiam ſubtiliter aſpicere; prudenter enim (ait Eucherius) Sycomorum aſcendimus, ſi prouidè eam, quæ diuinitus percipitur, laudabilem, & ſapientem fatuitatem tenuerimus. Quid enim inter mortales inſipientius, quàm amiſſa non quærere, poſſeſſa largiri, rapientibus relaxare, nullam pro acceptis iniurijs iniuriam reddere; ſed iuxtà præceptum diuinum in omnibus præſtare patientiam? Tandem ex Caprifico cum ſibi ſit inutilis Arbor, & vtilis alijs, dum fructus edit nunquam matureſcentes, ſed culicum feraces, qui ad domeſticas Ficus euolantes, illarumquè foſſo cortice in maturitatem educunt, vndè tales eſſe, dicebat Plutarchus illos, qui cum facere nihil ipſi queant egregium, aliquo tamen pacto virtutem aliorum ſtimulant, ſtimulari deberemus ad continentiam, quam collo taurorum quantumuis laſciuienſium, circumpoſita, iſtius Arboris folia ſtatim reuiuiſcere faciunt; hinc ad Temperantiam, quæ Incontinentiæ frænum eſt, amplectendam impelli deberemus; nam *Temperantia* (vt Seneca ſcripſit) *Voluptatibus imperat, alias odit, atque abigit, alias diſpenſat, & ad ſanum modum redigit, nec vnquam ad illas propter ipſas venit. Scit optimum eſſe modum cupitorum, non quantum velis, ſed quantum debeas ſumere*. Ità Vir morigeratus, & doctus, Veritatis aſſecla indefeſſus in Problematibus ſoluendis pulcherrimum efficiet opus, illorum ſcilicet declarationem inculpatam, mirèquè extollendam, ita vt Philemonis illud præclarum dictum in praxim deducat.

D. Aug. ſup. Pſ. 118. Pſalm. 118. Eccleſ. 12. Laur. in v. Ficus. Id. in v. abſcindere. Plut. ſymp. lib. 1. Cauſſin. ſym polyhiſt. l. 1. n. 22. & 23. Sen. ep. 88. n Pyrphor. ap. Stobæũ ſerm. 63.

> *Haud Arte tantam Pictor vllus aſſequi,*
> *Statuariuſuè pulchritudinem queat,*
> *Tantum & decorem, Veritatis quantus eſt.*

E F G H

PROBLEMATA.

Cur Ficus nouiſſimè vitatæ vltimo loco

PEripateticorum Princeps de Ficubus nonnulla ſcitu digna quærit, & diſcutit; quæ præ ſui curioſitate præcedere hic debent; & primò: cur Ficus nouiſſimè eſitatæ vltimò euomantur, quum cætera iuxtà ordinem, quo deglutita ſunt, emittat ſtomachus, ideſt prima vltimò, & vltima primò, non autem è contrà? Quod accidere putat, quia genus huiuſmodi pomorum, cæteris eſculêtis longè grauius eſt;

A est; nam poma ingesta suo pondere in imum delabuntur, spatiumquè peramplum superius relinquunt, vt cibus sequens eo facile admittatur. Paulò verò post exquirit idem Philosophus, quare ocyus dulcibus, quàm acribus satiemur, vt videre est in Ficubus dulcibus, & in pomis acidulis; cuius effectus hæc est ratio, quia dulcia plus alunt, quàm acida; naturæ propterea desiderium, & indigentiam citius explent; vndè corpus ex pauco dulci plus capit alimenti, quàm ex multò acido. Exponit pariter, cur post fructuum esitationem, vt Ficuum, cæterorumquè generis eiusdem, vel vinum merum, vel aquam superbibere debeamus, licèt hæc adinuicem sibi aduersentur? habens quod huiusmodi pomorum genus calidum est, & humidum, per quem calorem habet efferuescere, vti mustum; & viceuersa per humorem nimium habet cruditatem causare. Vt igitur vtrunque vitium corrigatur, aqua expetitur ad feruoris extinctionem, illamq; maximoperè laudat Heraclides ex Athenæo, vinum requiritur ad concoctionem. Sed ex Villanouani Arnaldi mente procedendū est cum hac distinctione, & circumspectione, vt biliosi, & hepar calidum habentes tutius aquam bibant, reliqui verò vinum dilutum. Inquireret alius causam, ob quam caricæ bifidæ dulcissimæ sint, non autem sic multifidæ, aut inscissæ, vel integræ; quod ad sententiam Aristotelis euenire possecrederem, quia in multifidis cum humore deperdito euaporauit pars dulcedinis plurima, & in integris, non in incisis humor dilutus copiosior reperitur, qui dulcori obest. Quod in mentem reuocat antiquitus fuisse duplicem Ficum, vt & Columella nos docet; etenim Ficus olim dum siccabantur, in duas findebantur partes, quarum altera alteri superposita in forma Crucis, seù Stellæ pinguissima, & iucundissima, & ob id in mensis, ac medicina expetita; ideoque si quæreretur cur id fieret, effectus eiusmodi rationem redderet toties memoratus Philosophus Stagiræus, quià scilicet humor superfluus, & præcipuè pars aquea difflatur, & consumitur. Sciscitantibus autem cur Ficus, qui in furno siccantur, dulciores euadant, quàm qui sub dio suspensi manserunt. Non Aristoteles tantum, sed Natura ipsa effectibus suis, rudiori cuique in hac re non ignotis, responsionem afferre videtur, quià in furno totus euaporatus est humor ex nimio calore, in extractis verò, & expositis aeri, externus aeris humor emollescens aducatur, & trahitur à calore. Sunt & alia de hoc subiecto problemata, quæ non impa- C rem fortasse Aristotelicis, si benè perpendantur, præseferunt curiositatem; nam non nisi valdè lepidum est scire, cur Ficus noctu melius maturescat, quàm interdiu: & ratio esse potest huiusmodi, quia nimirum cortex Ficulneus, cum sit raræ texturæ, vti & Arbor tota, facilè solis radios admittit, qui spiritum, caloremq; insitū lacteo liquori dissipāt interdiu; nocte verò hic non difflatur, ideoq; maturitati totus impēditur, quam celerius, & perfectius absoluit, nisi propter laxitatem Arboris, & nimiam lactei succi vbertatem obruatur. Sic & non parum nouisse prodest, qua de re Ficus virides sitim extinguant, sicci verò concitent; qui fiunt, quia viridibus à Ficubus non abest vinosa quædam humiditas, melleæ admista, quæ sicceseentibus his fructibus resoluitur, mellea tantum substantia percocta, quæ sitim potest excitare, permanente. Sic & ex Ficubus præstantissimi habentur, quibus rubicunda est pulpa, & sapor subacris, censenturquè perutiles esse iuuenibus, & calido temperamento præditis, quià sic nullam excedentem habent qualitatem tam in actiuis, quàm in passiuis, vndè iuuenibus, & probè constitutis conducunt quammaximè, cùm simile simili conseruetur, & gaudeat. Sed in istorum fructuum, & vuarum similiter copia, cur non sit salutare vtrisque vti, quam- D uis vtrique seorsim esitati valdè prosint excretioni alui; ratio est in labijs, quià scilicet nimia fieret turbatio, & confusio, quæ non sine doloribus, & torminibus esset, ob pugnam qualitatum subcontrariarum, quæ quamuis vnum effectum vltimum respicere videantur, effectus tamen intermedij varij sunt, vndè actiuitatum diuersarum pugna suscitatur. Plutarchus de naturalibus causis tradit Mnesitheum Medicum à Galeno in proœmio libri ad Glauconem commendatum, narrasse eos, qui in principio pulmonariæ morbi cæpas appetunt, seruari, secus autem qui Ficus, interire, & ideò nobis dat ansam inquirendi causam effectus huiusmodi; dicent aliqui appetituum horum alterum esse à natura, alterum autem esse morbosum, nimirum appetitum cæpæ prouenire à natura, quæ cupit subleuari, alterum à prædominante morbo, qui vapores mittens ad caput imaginationem mouet ad appetendum id, quod partem in sua discrasia conseruaret: sed quærent iterum quomodo id fieri possit? ad quæ respondendum est, quod

euomantur *Arist. sect. 22. Probl.*

Quare magis satient dulcia, quā acria. *Id. ib. n. 3.*

Qua de causa fructibus esitatis, vel vinum, vel aquam superbibere debeamus. *Id. i. sub n. 8 Arnald. de salubri fructuum esu.*

Qua de re caricæ bifidæ dulciores sint alijs *Id. Aristot. sub num. 9.*

Ficus in clibano siccæ duriores cæteris qua re sint. *Arist. ibid. sub n. 10.*

Cur Ficus nocte melius maturescat, quàm die. *ex Aduersar. nouis P. Penæ c. de œleomeli p. 26.*

Quare Fic virid. sitim sedent, & siccæ cieāt. *Hipp. l. 2. de diæta. Plin. l. 23. cap. 7. Mercurial. l. 1. variar. lect. c. 14.*

Quare meliores cæteris sunt Ficus, quæ rubicundam

quod verè vi morbi *ſomniat ſitiens, & bibit, ſed cum euigilauerit, laſſus adhuc ſitiet,* febricitans auet vinum, quod ſibi ſolum per accidens eſt malum, & ægrotus idem non morboſè, ſed rationabiliter appetens appetit frigida, & humida potentia, per quæ ſubleuatur. Inter hæc proponi quoq; poteſt illud, quod tradit de Ficubus Demetrius Sceptius, quare ſcilicet comeſtæ Ficus, & dentes offendant, & voci contrarientur, quamuis dulces, & molles ſint, ac omnium conſenſu Medicorum virtute polleant pectorali, atq; ſtomachica conſeruandi videlicet facultate ſua naturali omnes pectoris partes, & conſequenter organa vocis? quod non alia de re fieri creditur, niſi quia Ficus dum manduntur granorum ſuorum duritie dentes fatigant, ſeſeque ſua lentitate inter illos inſinuant, putredinemquè, ſuum propter calorem, efficiunt; & vocem alterant, vel diminuunt, quià grana illorum cum paruula ſint, & indigeſtibilia, facillimè inhæreſcunt œſophago, & poſſunt ideò non parum lædere vocem, dum aſpera arteria ad ſonum edendum dilatatur, & aliquo pacto ſuis in actionibus impeditur, nam aliquam moleſtiam per partem poſt partem patitur. Quin & exemplum ab auctore prædicto affertur cuiuſdam Hegeſinactis Alexandrini Hiſtoriarum ſcriptoris, qui cum à principio pauper eſſet, Tragœdiarum optimus actor euaſit, quòd Ficis per octodecim annos abſtinuerit, alioquin Ficos eſitando ἔυφωνος extitiſſet, ſed ad Arborem tranſeamus; Putant aliqui iſtam à fulmine non tangi, ſicuti & Laurum: verum hoc non multum credibile videtur, vt obſeruarunt ex Neotericis nonnulli doctiſſimi Viri, qui non iurarunt in verba magiſtri; illam enim obſeruauit percuſſam à fulmine Brodinus lib. 3. ſed hoc eſt de rarò contingentibus, quia Ficus, vt Laurus non peruenit ad altitudinem, & craſſitudinem magnam, nec in editis naſcitur locis, vt Arbores, quæ ſæpè fulmine petuntur, nam fulmina ſæpius altiora concutiunt; Etenim res alta plures incidenter lineas recipit ab alto, ſed non altiſſimo loco veniẽtes; Ratio autem poſſet addi naturalis, quæ valeat, quantum valere poteſt, propter quam Ficus non quidem intacta manet fulmini, ſed ſi tangitur ab illo, non læditur: quod fit, quia cum lignum illius ſpongioſum ſit, & fungoſum, ac minimè ſolidæ ſubſtantiæ, fulmen, quod intacta vagina, cõminuit enſem dũ materiam duritiei ſuæ cedentem inueniens refugit, nec impetus ſui veſtigium quodpiam relinquit. Qua tandem de cauſa Ficus, quæ ſucco acri, & amaro referta eſt, fructum tam dulcem edere poſſit; id facilè edoceri poſſumus ex Plutarcho, qui eiuſmodi effectus rationem affert hanc, videlicet, quod Arboris tota dulcedo in fructum ſecernatur, & abeat, & quod reliquum eſt in ligno remaneat; & quamuis groſſus etiam ſit amarus, non videtur ſecreta dulcedo in fructum; ego reſpondeo, quod ſufficit, quod ſit decreta illa humoris ſpecies, & intenta (cæteris concurrentibus) à Natura. Nec aliter Mala Aurea, de quibus mox agere in hac Hiſtoria Dendrologica eſt Animus, naturaliter Acridulcia ſemper talia dicentur, etiam ſi aliquam illorum ſpeciem ſylueſtrem nimis, exuccam, decoloremuè inuenieremus.

habẽt pulpam, & ſaporem ſub acrem? Cur Ficus, & vuas in ſimul non debeamus comedere. Cur laborantes pulmonaria, vel cæpas appetant, vel Ficos *Plutarch.* Ficus eſitanti, cur dentes lædant, & vocem? *Ariſt. Probl. ſect. 22. nu. 14.* *Ex Symphor. Hort. l. 24. c. 6.* Cur Ficus arbor amariſſima, dulciſſimos edat fructus. *Plutarch. Lib. 5. Sympoſ. quæſt. 9.*

Bacchus Sycites, Melichius.

VLYSSIS

VLYSSIS ALDROVANDI PATRITII BONONIENSIS DENDROLOGIÆ,

Libri Secundi, Tractatus Secundi.

CAPVT IV.

DE MALIS AVREIS, Siuè Medicis.

ORDO, NOMINA.

C POMORVM communissimis, hoc est Malis, vt sic, atq; Pyris primò exactis, æquum erat Historiam fęcundissimi substruere tertio loco fructus, nempè FICVS; Huicq; iuremerito annectendum censuimus saluberrimum inter fœtus Arboreos felix Malum, Pomum scilicet Aureum, siuè Medicum, ceù perfectionum omnium Tetragonismum firmissimũ, cui nomen Medici peregregium, non Patria magis quàm Virtus sanationis effectrix nobilissima fecit. Pomum hocce aureo fulgens colore, atq; nitore suaueolentissimum, & gratissimo acore à cunctis expetitum cœleste veluti coruscum Acrumen, vulgò *Agrume* sensuum omnium ceù Delicium, & Vitalitatis quoq; Corculum debet celebrari, de quo dicamus quod in quaternarij laudẽ cecinit doctiss. Petrus Bongus.

P. Ferrar. in Hesper. lib. 2. c. 21. Renodæus de Med. mat l. 1. sec. 6 c 3 Guido Petinus med. Gallus in l. de tuenda valet. c. 2. De myst. numer. signif.

Briseis, Pandora, Venus cum Pallade Iuno.
Oenone, Daphne, Laodamia, Themis.
Iliades, Nireus, necnon formosus Apollo
Hic fixere suos, turba decora, pedes.

videmus nanq; Medicos doctissimos in huiusmodi sensum effusos, vt scribant pluris D fieri debere Malum vnum Citrium, quam vniuersa officinarum cardiaca medicamenta ad vitalitatem. Cumq; Malum aureum, & medicum vniuersalissimè sumptum trimembre sit, seù trium generum, nempè Aurantium, Limonium, & Citrium vnico hoc capite illud voluimus totaliter contineri; Polyonimum autem cum sit hoc nomen Aureum, siuè Medicum, simulq; vnitati consonũ, illos solum audiendos esse existimamus, qui sub vno Aureorum Malorum generalissimo genere prædicta Aurantia, Limonia, & Citria cum suis speciebus omnibus comprehendunt, quemadmodum est P. Io. Baptista Ferrarius Societatis Iesu, qui in aureo suo volumine inscripto HESPERIDES sub vno Aureorum malorum nomine Aurantia, Limonia, & Citria ingeniosissimè fuit complexus; cui P. Matthæus Raderus sacer consocius in suis ad Martialem doctissimis, & absolutissimis commentarijs concors obseruatur, vbi hæc habet de Aureis malis. *Hæc Poma sunt, vel ex Alcinoi, vel ex Hesperidum Horto lecta. Polyonimum est hoc aureum Pomum Græcè*

P. Mathæus Rad. in com. Mart. epigr. l. 13. ep. 36.

χρύσεον, μηδικὸν, ἑσπέρικον μῆλον, ἑσπερίδων μῆλον, κεδρόμηλον, περσικὸν, κίτρον, κοκκόμηλον, περσικὸν, latinè *Malum Aureum, Aurantium, Malum Heſperidum, medicum, Aſſyrium, Citreum. Alij diſtinguunt malum aureum, ſiuè Aurantium à Citreo, medico, Aſſyrio, &c.* Origo porrò, ſeù cauſa inductiua nominis Aurei in hiſce pomis non vertitur à quopiam in dubium, quin ſit magna expetibilitas, & æſtimatio eorundem, quæ tãquam amoris pignus, iuxtà illud Maronis.

Virgil. in Bucol. egl. 3

Aurea mala decem miſi, cras altera mittam.

Boccat. Geneal. D. l. 5. cap. 22.
Eurip. ap. Stob. ſer. 85

Atq; pulchritudinis veluti præmium incomparabili Idæi Iudicis Iudicio Veneri formoſiſſimæ adiudicatum haberi promeretur: At quoniam Generis natura, & Patria coincidunt dicamus Malum Medicam Arborem à Mediæ regione cum Hiſtoricis ipſis, & Geoponicis propriè nuncupari, communius autem cum Aſclepiadeis à medendi virtute; en Virgilium in primis pro vtraq; denominatione ſtantem.

Virg. l. 2. Georg.

Media fert triſtes ſuccos, tardumque ſaporem
Felicis mali, quo non præſentius vllum
(Pocula ſi quando ſæuæ infecere nouercæ)
Miſcueruntque herbas, & non innoxia verba
Auxilium venit, &c.

Libycam Varro maluit dicere ad ſui fortè libitum; Aſſyriam Columella; Bellonius inter neotericos Medicam à Medis populis dicendam aſſeruit. Theophraſtus illam ex Perſide Perſicam appellauit. Dioſcorides Medicam, & Perſicam à Media, & Perſide nuncupatam eſſe contendit. Plinius idem repetit. Caius Iul. Solinus Polyhiſtor de Media loquens hæc habet *hos terrarum ductus excipit Media, cuius Arbor inclaruit etiam carminibus Mantuani.* Verum Minderderus ſimplex medicus Medicam Malum ſubſtantiuè, atq; antonomaſticè quodammodo appellandam fore, & non adiectiuè dici ex ſolo natali Medo Medicam, ſic enim ipſe ait *in ſucci citrij viribus deprædicandis vniuerſa hucuſq; medicorum ætas verſata eſt, adeò vt nomen malorum medicorum hic fructus non adiectiuè, ſed ſubſtantiuè loquendo adeptus fuerit.* Tertium Genericum horum pomorum nomen habemus ex Dioſcoride, nam præter nomen Aurei mali, ob colorẽ aureum, nomenquè tractum à Patria quauis, ſiuè Media ea ſit, ſiuè Aſſyria, ſiuè Perſia, nobis proponitur nomen Cedromeli, latinè citrij, & id ab odore fortaſſis cedri Arboris odoratiſſimæ, & cariem non ſentientis; hæc ſunt Anazarbei verba *Medica mala, Perſicauè, aut Cedromela, quæ latini Citria vocant, nemini non cognita. Arbor ipſa omnibus anni temporibus pomifera, alijs deciduis, alijs ſubnaſcentibus, malum oblongum eſt, rugoſum, colore aurum imitans, cum grauitate odoratum, ſemem habet pyri: id in vino potum venenis reſiſtit, &c.* Vnicum tantum apud Antiquos Malorũ Aureorum, Medicorũ, Citriorumq; genus fuit cognitum nondum enim Limoniorum, & Arantiorum nomina, & diſtinctiones ſpecificæ ſuos cultores, & diligentes ſpeculatores inuenerant; & quia conſtitutio quædam Pomorum Aureorum oblongior, atq; magis perpolita obſeruata fortè cæpit diuerſificare ſaporem internum, ſucciquè quantitatem, atque mediante candore lenis, & exuccæ ſubſtantiæ, ſic Limonis nomen emerſit, quod tranſuerſum ſignificat, atq; lene, nec abſimili ratione inuectum credi poteſt nomen Aranciorum, ſeù Neranciorum à rancido colore, & ſapore corticis inſuaui, odoreq; deficiente ab aliorum iucunditate, vudè diſparata Aureorum Malorum ſpecies prodierit, licèt aliqui *Arancia* hæc voluerunt dici ab *Arancia* Achaiæ oppido; alij *Narancia* à *Narangara* Ciuitate Libyæ, alij à *Neratio* illorum primo inuentore; idquè omne citrà præiudicium antiquiſſimorum, & omnibus competentium nominum videlicet Malorum Heſperidum, Aureorum, Medicorum, Aſſyriorum, Perſicorum, Citrorum, vel Citriorum, aut Citreorum, quæ *Atrogi* Arabicè ſecundum Hermolaum Barbarum, quia incomeſtibilia haberentur huiuſmodi poma, dicebantur; *Hadar* Hebraicè; *Etrug* Chaldaicè, à decore nimirum, & pulchritudine. Quibus ſic ſtantibus, ad exactam Malorum Aureorum, ſiuè Medicorum quoad ſpecifica nomina diſtinctionem deueniemus; treſquè genericas claſſes ſubdiuiſibiles quamuis in alias magis particulares ſpecies recognoſcemus, incipiendo ab Aurantijs Malis minus nobilibus, aſcendendo ad Limonia, & tandem ad Citra perueniendo; primò igitur ſeſe offerunt Mala Aurantia nominanda, quæ propterea Gallicè dicuntur *Pomme d'Orange, Orangé*; Germanicè *Pomerantzen*, Hiſpanicè *Naranzas*, & Italicè *Melaranze*, Romæ *Melangole, e Citrangole*, de quibus Fridęuallis.

De neglecta ſtirp. cult. probl. 9.
Pl. l. 12. c. 3.
Dioſc. lib. 1. cap. 131.
Mind. c. 59.
Minderd. in Aleodario Marcoſtino cap. 11.
Dioſc. lib. 1 cap. 131.
Ptolom. geogr. l. 4. tab. 2
Symp. Hort. l. 21. c. 10.
Lib. 1. corollar. 176.

E F G H

Aſſy-

A *Proxima sunt, Itali dixere Nerantia, primis*
Vincunt pelle, parum frigidus humor inest, &c.

Quod Nerantij nomen potuit fortasse deriuare ab odore Nardino, & illius speciei Nardi præcipuè, quæ Neria ad vnguenta est vtilis eiusdem naturæ cum Nardo Gallico, de quo Nardo Theophrastus libro nono Histor. Plantarum capite septimo sermonem habuit.

Hugo Fri. dæual. Sam paulinus de tuend. san. lib. 2. c. 31.

Duplex apud Chinenses Aurantium malum dari notat P. Ferrarius; Maius alterum, cui nomen Indigenæ fecere *Cansù*, alterum minus, quod *Kinkiù* dicunt; & cumplurimæ differentiæ ab insitionibus prodierint varijs, quibus cortex plus, minusuè amarus, crassus, tenuior, dulcis; medullaque item sapore acida, dulcis, vinosa, vel medij saporis, semina vel nulla, vel singularia. Substantia vel homogenea, vel eterogenea; colore item vel subuirente, vel aperto, vel luteo saturo; vndè plura emersere nomina, quorum magnam partem prosecutus est idem P. Ferrarius; primò enim sunt *Aurantia vulgatissima*. 2. Aurantia *Aspermata* sinè seminibus. 3. Aurantia *crispo folio*. 4. *Stellata rosea*. 5. *Virgata*, seù *striata*. 6. *Fœminea*, seù *fœtifera*. 7. *Hermaphrodita*, seù *corniculata*. 8. *Callosa multiformia*. 9. *Distorta*. 10. *Citrata*. 11. *Vlyssiponensia*. 12. *Indica Insularum Philippinarum*. 13. *Sinensia*. 14. *Dulcicorticia*. 15. *Maxima*. Limonium verò Malum, quod vel à virore, cum λειμὼν sit pratum, vel à fame, quam excitat comestum, nam λιμὸς est fames, vt rectè existimauit Pontanus.

B

Quod verò aut viridem trahit à radice colorem
Frondibus, ac fructu, aut acuit sensumque, palatumq;
Hinc nomen dubiâ certum sub origine mansit.

De Hortis Hesperidū.

Germanicè *Lemon*, Belgicè *Limoen*, Hispanicè *y limonzas*, Gallicè *Limon*, Italicè *Limone*. Quod apud Chinenses maius est vocari Pater Ferrarius asserit *Talimum*; Pusillum verò *Sialimum*, & quod eiusdem generis sponginum est à Lusitanis ibidem *Zamboam Yeuzu* indigitatur.

Li. 2. Hesp. cap. 2. &c. Hugo Frid. de tuen. sanit. l. 2. c. 32

Assyrij pariunt etiam Limonia campi,
Crediderim succo hæc vincere prima malo.
Cætera subducunt, nec prima vigoribus æquant.
Sic nullo varijs ordine dantur opes.

C

Sed qui apud nos passim habentur Limoniorum fructus hi sunt 1. *Limon vulgaris* 2. Ligusticus. 3. Caietanus, & Amalphitanus 4. pusillus Calaber. 5. *à Riuo*. 6. *Lauræ*. 7. *Incomparabilis*. 8. *Imperialis*. 9. *Dulci medulla*. 10. *Pyriformis*, siuè *Spatafora*. 11. *Spatafora Rheginus*. 12. *Racematus*. 13. *Striatus*. 14. *Sbardonius*. 15. *Rosolinus*. 16. *Barbadorus*. 17. *Scabiosus*. 18. *Citratus primæ notæ*. 19. *Citratus secundæ notæ*. 20. *Ponzinus*. 21. *Sponginus*. 22. *Pomum Paradisi*. 23. *Pomum Adami*. 24. *Lumia*. 25. *Lima*. Citri tandem nomen, quatenus contradistinguitur plusquam accidentaliter a prædictis duabus speciebus aliqui deducunt ab vrbe quadam in Græcia quæ dicitur Κιτρος; Goenses Indi vocant eundem *Maulinga*, & si fuerit naturæ mixtæ vocant *Ambò*. Gallicè *Citron*, Germanice *Citron*, Hispanice *Cidras*. Italicè *Cedro*. Particularia cuius nomina hæc leguntur. 1. Citrum vulgare Belluatum, cucurbitinum. 2. dulcis medullæ. 3. digitatum multiforme. Sed de nominibus pro nunc satis: de cæteris inter genera fiet mentio; nostras tamen obseruationes, & aliorum quoq; non scriptas in sequentibus figuris exhibebimus.

Isid. orig. l. 17. c. 6. P. Ferr. Hesper. l. 1. c. 1 2. 3. 4.

D

DESCRIPTIO, GENERA.

Ad quamcunque tollendam Homonymiam circa mala medica, siuè Aurea describenda, ea tum in genere, tum in specie seiunctim sunt inspicienda, nam vniuersaliter sumpta æquè prædicatur de omnibus Acruminum speciebus, vt Aurantijs Malis, & Limonijs, ac Citrijs, eorumquè specialioribus speciebus; in particulari verò comperiemus Aurantijs Auream denominationem, reliquisque omnibus, tam Limonijs, quàm Citrijs ipsius Medici prædicatum magis accommodari, quamuis sub Citro quoque subalternè generico aliqui velint Limonium malum comprehendi, inter quos Renodæus est præcipuus, qui duo facit suprema capita, sub Aureis, & Medicis

De med. mat. l. 1. sec. 6. c. 3. & 4.

militantia nempè Aurantia, & Citria, & ſub his ponit Limonia, & Citria ſpecificè magis ſumpta, dein Ponceria, ſeù Citroniata, & Adamica Poma, necnon Limas prout contradiſtinguuntur ab inuicem;idemq; Auctor Aurantia ſubdiuiſibilia facit in maiora, & minora, inquè vulgaria, & peregrina. Verùm Antiqui omnes vnicam, & ad plus duas tantum Arbores ſimillimas pro Aureis Malis,Medicis,vel Aſſyrijs,vel etiam Perſis deſcripſere, quoniam rudem, & vmbratilem tantum cognitionem illorum habebant. Theophraſtus de Malo Medica, & Perſica ſermonem habens in fine cap.4. libri 4. H. Pl. ſic ipſas Arbores vnica ferè deſcriptione confundit, vt ambigi poſſit, an ſint duæ Arbores in vnam, vel vna in duas diuaricata, nam ſic loquitur Theophraſtus. *Malum Perſicum in Perſia Prouincia naſcitur,& hæc Arbor folium ſimile, & penè æquale, atque Portulaca, aculeos quales Pyrus, aut ſpina acuta, ſed læues, acutoſquè vehementer, & validos. Pomum eius non manditur, ſed odore præcellit, necnon & folium Arboris odoratiſſimum eſt. Et ſi inter veſtes pomum ponatur, inoffenſas conſeruat. Vtile & cum medicinā mortiferam quis biberit,vel odoris ſuaueolentiam*, &c. Deinde nonnullis interiectis. *Malus Medica peculiaris in Prouincia Media naſcitur, vt Mala Perſica in Perſia*, &c. Dioſcorides, & ipſe *Medica Mala, Perſicauè, aut Cedromela, quæ Latini Citria vocant nemini non cognita. Arbor ipſa omnibus anni temporibus pomifera, alijs deciduis, alijs ſubnaſcentibus. Malum oblongum eſt, rugoſum, colore aurum imitans cum grauitate odoratum, ſemen habet pyri*, &c. Virgilius itidem hæc pauca de Medica meditatus eſt Arbore, quam confusè admodum exponit.

Lib.4.H.pl. c.4.

Lib. 1. de Med. Mat. c. 131.

Georg. l. 2.

Ipſa ingens Arbor, faciemquè ſimillima Lauro,
Et ſi non alium latè iactauit odorem,
Laurus erat, folia haud vllis labentia ventis,
Flos apprimè tenax, animas, & olentia Medi
Ora fouent illo, & ſenibus medicantur anhelis.

Lib.16.c.3

Plinium ſubindè videre eſt ab alijs ſuam hiſtoriam tranſcribentem, & in eadem confuſione verſari ſic loquendo. *Malus Aſſyria, quam alij vocant Medicam, venenis medetur; folium eius eſt Vnedonis intercurrentibus ſpinis. Pomum ipſum aliàs non manditur, odore præcellit, foliorum quoque qui tranſit in veſtes vnà conditus, arcetquè animalium noxia. Arbor ipſa omnibus horis pomifera, alijs cadentibus, alijs matureſcentibus, & alijs ſubnaſcentibus, &c. nec alia Arbor laudatur in Medis*. Sed præmiſſis, ſeù miſſis factis Antiquorum deſcriptionibus, nos Neotericis oculatiſſimis adhærebimus Aurantia Mala primum deſcribentes, dicendo ipſa ab aureo colore ſaturo dicta figuræ rotundioris eſſe, cortice odorato quidem, ſed valdè amaro tegi, qui ad extra læuis, & planus impensè flaueſcens verſus rubrum; flores illius Planta promit toto anno albos, elegantes, ſuaueolentes, & fragrantiſſimos in æſtate, quorum nonnulli nodoſo pediculo adhærentes fœcundi ſunt, vbi enodes caſui obnoxij infœcunditate laborant;eadem Arbor Citriorum Arbori ſimillima eſt in omnibus ferè, prçterquam in duabus foliorū cōditionibus,nam illa non habet in ambitu ſerrata, ſed benè gerit pinnata in imo,cum duorum foliolorum appendiculis. Arbor non eſt admodum procera, multum tamen ramoſa eſt, & perpetua coma viret; ſementica fructus grana ſimilia Pyrorum ſeminibus, & amara gerit. Meditullium eiuſdem fructus acidum natura refrigerat, vt acetum, caro verò quæ inter medullam prædictam, & corticem ſituatur alba, læuis, fungoſa, inſipida ad caliditatem tantum accedit, quantum de humiditate ſibi detrahi ſentit. Cortex exterior aromaticus ad caliditatem, & ſiccitatem non modicum vergens, ita vt Aetius docuerit ipſum ad tertium vſque ordinem prædictarum qualitatum aſcendere, ipſequè Aromatariorum arte dulcoratus, melleque conditus, Sinapi, alijſquè aromatibus probè tritus, & mollitus illud componit edulium liquidum, quod vulgariter dicitur *Moſtarda*, cuius origo nominis à muſto cocto ad formam mellis venit, ex quo *Muſtacei* quoque conficiebantur, qui modo fiunt ex farina triticea, melle, vel ſaccharo, & aromatibus, & ſunt veluti panes elliptici compreſſi, & ſubtiles Aromatariorum. Limonium ſubſequitur malum colore minimè rubeſcente, ſed flauo, etiam diluto, effigie oblonga turbinatum, & ouale, quandoque acidiore intus ſucco famis valdè excitatiuo; corticetenui admodum, nec vt Arantiorum amaro; Folium illi eſt breuius, quàm Citri, ipſaquè crebris aculeis ſingulis in pedibus armatur; Succoſas, peracerbas fructus ſpicas ferè octonas habet, in quibus ſemina longiuſcula reperiuntur; illas ambit caro exilis, duriuſcu-

Tetrabili 1 ſerm. 1.

A riuſcula, & inſipida; materia ligni lenta eſt, ſequax, cortex leuis. Citreum mox Celebre clareſcit magis, & excreſcit Pomum, cui color Luteus viuidior, pulchriorquè ineſt, corticem habet craſſiorem, rugoſiorem, & caperatum magis, ideſt rugoſis cauitatibus contractiorem, & eſt odoratius, & medicis virtutibus maioribus ditatum; ſeminibus ſcatet intus quamplurimis corio indutis, ſeù veſiculis duriuſculis carnem albam, & amaram cōtinentibus, quæ in vnico tantum aſcenderunt aliquando ad nu. 150. Citrum porrò recens natum, & puſillum adhuc cutem rubentem præſefert, vireſcit mox in Iuuenta, deinde in conſiſtentia aureum pellis colorem aſſumit, & pellis fit maximè rugoſa, & verrucis tota infecta; quæ verò Citria Ponzeria, & Citroniata, & Adami Poma morſu aliquo veluti ſtigmatizata prægrandia ſunt, melonum adinſtar, orbiculata, cortice calloſo, carnoſo, craſſiſſimo, & concolore. Lima Citriorum nobiliſſimus fructus eſt, ſed mole paruus, qui ouo, aut malo armeniaco ſuppar cernitur, quamuis etiam aliquando ſit oblongior, & aliquando orbiculatior cum magna ſuaueolentia, eius fructus in medulla multa abundat humiditas; guſtu eſt dulciacido gratiſſimo, Folia habet Laurinis ſimillima, ſed maiora, quæ paululum, & crebro ſunt denticulata, nullo ad-
B ditamento, vel diuaricatione hinc indè diſpoſita, ſed neruis tantum intertexta. Quod attinet ad Aureorum, ſeù Medicorum Malorum Generationem diſtinctam, quis eam enarrare, atque enumerare queat? Tot ſunt illius Differentiæ à Neotericis obſeruatæ, vt ad innumerabilitatem cum tendant nunquam explendam, ſufficiet vltimas tantum indicatas nominetenus tantum exponere ſub genere vnico generaliſſimo Acruminum cōcluſas ſpecialitates; & ſic ad vnigeneitatē vetuſtam huiuſmodi Arboreum exercitum compellemus. Vincentius Tanarius Nobilis Bononienſis contemporaneus noſter, & amiciſſimus, qui in rebus omnibus Naturalibus, & Ciuilibus, practicis præcipuè, verſatiſſimus erat, communiquè bono natus, in ſuo libro acceptatiſſimo inſcripto *Economia del Cittadino*, &c. octuaginta tres Acruminum differentias ſpecificas exhibet, quæ quaſì genericæ dici poſſent, quia ſubdiuiſibilitatem patiuntur, dum vel ex cultu vario, vel ex Aere, aliauè de cauſa diſcrimina diuerſa ſubire poſſunt. Primo igitur adeſt 1. Citrus vulgaris. 2. Citrus duplici flore. 3. Citrus Faſciculatus. 4. Citrus Acidodulcis. 5. Citrus oblongus Diui Benedicti dictus. 6. Citrus Rubicortex. 7.
C Citrus, Paradiſi Pomum, exuccus. 8. Citrus Paricus Principis Burgheſij. 9. Citratum ſimplex. 10. Citratum duplex. 11. Citratum coſtatum. 12. Citratum Florentinum. 13. Pſeudocitratum. 14. Limia Valentina cortice leui. 15. Limia rotunda cortice leui. 16. Limia longa. 17. Limia dulcis. 18. Limia fortis. 19. Limia Pyri Bergamoti ad inſtar, pediculo longo Caſertana. 20. Ponzerium craſſum. 21. Ponzerium mediocre. 22. Ponzerium dulce. 23. Ponzerium rubrum. 24. Ponzerium punctatum Pij. 25. Sponginum. 26. Limia Hiſpanica dulcis. 27. Limia Hiſpanica acris. 28. Limia nodoſa. 29. Limia tranſparens. 30. Spatafora falſa. 31. Spatafora magna. 32. Spatafora mediocris. 33. Spatafora vera pyriformis. 34. Spatafora rotundior flore duplici, ſed non vera. 35. Limon vulgaris. 36. Limon Dominæ Lauræ acuminato apice. 37. Limon Calaber. 38. Limon Aſpermos, ſine ſemine. 39. Limon Diuæ Marthæ. 40. Limon mediocris, 41. Limon Caietanus longus. 42. Limon paruus longus. 43. Limon paruus rotundus. 44. Limon Aquauiuius ſapore piperis. 45. Limon ad modum paruus, ſpinoſus. 46. Limon aurantij cortice. 47. Limon compreſſus ſpongioſus. 48. Limon acridulcis. 49. Limon canaliculatus, vel ſtriatus tranſparens.
D 50. Limon S. Remi. 51. Limon Paradiſi. 52. Limon Vlyſſiponenſis. 53. Limon Diui Dominici. 54. Limon citrangulus. 55. Limon Bandinius. 56. Limon ſinè pari. 57. Limon Barbadorus. 58. Limon de Riuo. 59. Limon citratus. 60. Limon citratus cum cortice criſpo. 61. Limon rubeus citratus. 62. Pomum Paradiſi. 63. Pomum Adami. 64. Limon appetitum acuens. 65. Aurantium dulce. 66. Aurantium acre vulgare. 67. Aurantium medij ſaporis. 68. Aurantium dulce folio criſpo optimum. 69. Aurantium dulce Caſertanum mordens guſtum. 70. Aurantium dulce ſtellatum Caietanum. 71. Aurantium Genuenſe, craſſum, dulce, cuius cortex manditur. 72. Aurantium duplicis ſeriei nucleorum acidorum, & cortice duriuſculo, & teneriori. 73. Aurantium prægnans, & pariens Caietanum. 74. Aurantium Roberti inſolens. 75. Aurantium dictum Gigas quadrilibre cucurbitinum compreſſum. 76. Aurantium cornutum Caietanum. 77. Aurantium fœmina in medio vacuitatem habens. 78. Aurantium

Econō. l. 5.

Paradiſi Pomum ob iucundiſſimū ſaporē.
Limia participat de Limone, & aurantia.
Pincerium, quaſi pomū Cereum.
Spatafora peretta vulgò, & pyriformis fructus.
De Limone Laur. P. Ferrar. l. 3. c. 9. & eſt totus edulis.
Adami Pomum videtur demorſum.

tium duplici flore. 79. Aurantium quadrangulum in morem Sacerdotalis Bireti. 80. Aurantium dulce ſine ſemine. 81. Aurantium cortice ponzini. 82. Aurantium Chinenſe. 83. Aurantium citratum. Hac enumeratione contenti, inqua excogitabilia, ne dicam practica hucuſq; Genera Aureorum,& Medicorum Pomorum contineri poſſunt, Monſtroſorum,& Exoticorum prorſus, ideſt Indicorum prætermiſſa pro nunc proſecutione,de qua inferius, Patrias Oras eorundem fructuum breuiter attingemus;ſed Icones nonnullas volucribus oculis luſtrandas præmittimus.

Malum Aurantium Alatum in noſtris partibus frequens Anno 1660.

Aligerum ſpeciem referunt en aurea Mala,

Vt reliquos fructus viribus anteuolent.

Hæc Aurantia Mala, vt & ſequentia propè accedunt ad Aurantia Hermaphrodita, ſiuè Corniculata P. Ferrarij lib.4. Heſperidum cap.9. pag. 409.illis tamen noſtro Marti placuit Segmentatorum Malorum nomen indere, quia ex varijs Segmentis illa eadem videantur conſtructa.

Aurantia

Aurantia Mala Segmentata.

Vel etiam Aurantia caudata, ſeù cum appendiculis in ſuperficie ſulcata, quas appendices vulgus vocat Nymphas muliebres; ab Eruditis autem modeſtius vocandas eſſe Alas cenſerem, vt in noſtra hac quam addidimus obſeruatione anni 1660. quo plurima huiuſcemodi conſtitutionis ad nos ex Ligurum oris delata fuere. Quam conſtitutionem crederem eſſe Naturæ luxuriantis opus cum æquiuocarum cauſarum, Cœli nempè, Aquarum, & Telluris concurſu.

Mala Aurantia ex Octo, Nouem, & Decem nucleis conſtantia.

Mala Aurantia ſine ſemine.

Naturam rerum magni vice ſeminis eſſe,
Dum caret hic Limon ſemine, abunde patet.

P. Ferrar. lib. 4. Heſper. c. 4. pag. 343.

Proxima ſunt, Itali dixere Nerantia primis,
Vincunt pelle, parum frigidus humor ineſt.

Verticibus miro ſunt hæc gratiſſima odore,
Dulce ſapit melius, pectoribuſque fauet.

Sint folia Arboribus ſeruata virentibus ipſis,
Cætera ſunt menſæ commodiora tuæ.

Lib. 2. de San. tuen. cap. 31.

Sic latina eruditiſſimi Germani Chelys Hugonis Fridæualli pulſata modulabatur.

H

Mala

Mala Aurantia Chinensia.

Hæc Planta, peregrina licèt, originem, atq; in remotissimis Regionibus natalitij antiquioris seruat denominationem Soli; ipsa nihilominus nobiliorum Viridariorum per totam Italiam, temperatasque Regiones Europæ effecta est ciuis, vbi familiariter viuens testaceorum Vasorum mirè delectatur Domicilijs.

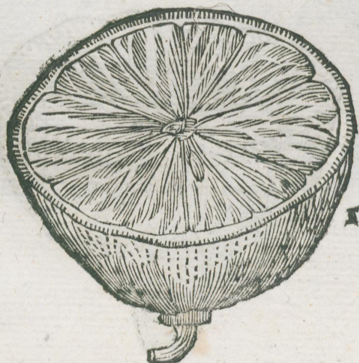
Limoncellum Neapolitanum:
Sub nomine Limonis Puſilli Calabri P. Io. Baptiſtæ Ferrarij in l. 3. Heſperidum c. 5. pag. 210.

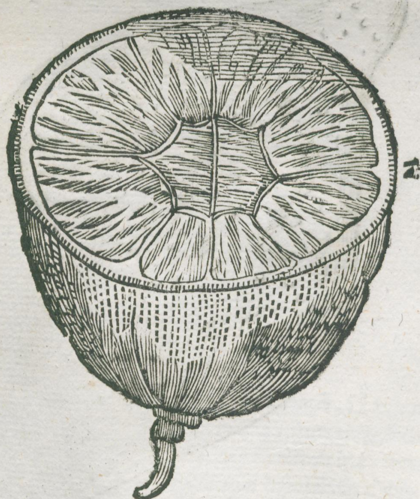
Hanc Plantam Limoniades Nymphæ noſtrorum temporum, mulieres nempè, quæ Viridaria maximè curant, & incolunt adamarent, tum propter eius magnitudinem valdè tractabilem, tum etiam quia non abſimilis Arboris fructus aliquando aſpermi commodiſſimi, vt ſuper edulia premantur, ſuccum ſynceriorem fundunt.

Limon rotundus Figura Mali Aurantij.

Aliud Limonis genus Figurâ Sphærica adinstar Mali Aurantij, cortice, vt alijs est subtili, primo, & secundo crasso, & lato, pulpâ, sine vllo semine, sapore Mali Aurantij, cuius pulpa diuiditur in decem trigonos, in centrum terminantes. Semen vnicum tantum adest in medio extra pulpam.

1. Limon cōmunior.

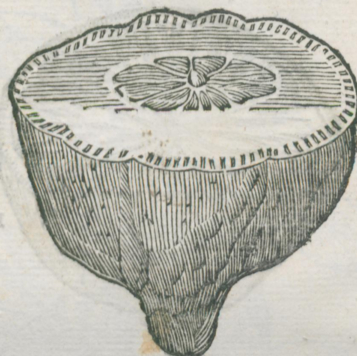

2. Limon Melopeponius.

Nil nisi qui pulchrum sapiat, sapidumquè venustet
Citreus hic Limon Melopepona refert.

Limo-

Limonis ſpecies acumine cuſpidato adinſtar caſei Marzolini, cortice ſcabro, quemadmodum habent Citri, colore Aureo, cute Tenui, medio cortice Pulpoſo, Albo, & latiore, quàm in Limonibus Glabris, octo habet trigonos, in quorum medio vnicum tantùm ſemen extat.

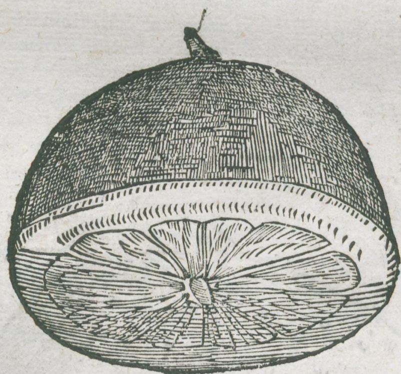

Ecquis auderet ab acuti ſaporis poſſeſſione fructus Limoniorum deturbare? omnia in hunc ſenſum conſentire videntur, vt in Acruminum fructuoſorum Genere Limonibus Principatus concedatur.

Limo-

Limonis genus Figura Sphærica adinſtar Mali Aurantij ſine vllo ſemine.

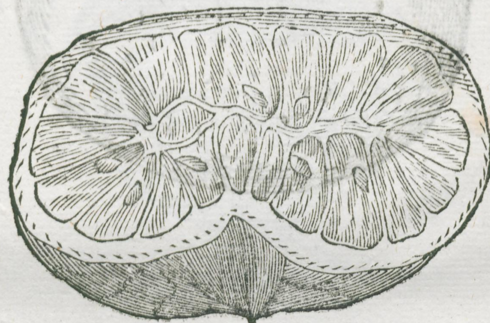

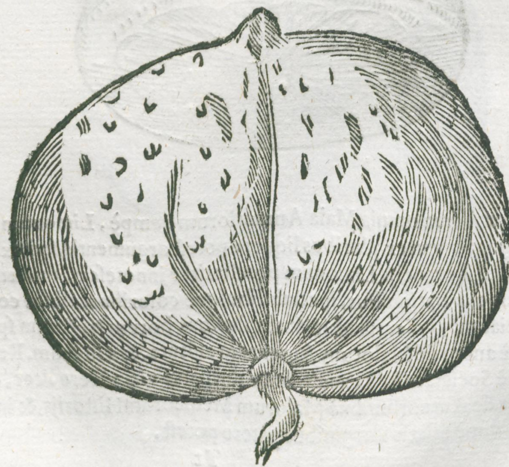
Pulpa eiuſdem diuiſa in decem trigonos integri, & aperti, depicti.

Arctam inter Aurea omnia Mala Aurantiorum nempè, Limonum, & Citriorum conſeruari cognationem ex pluribus liquere poteſt argumentis, ſed ex hoc ſimillimæ figuræ horum cum Aurancijs Limonum peculiariter innoteſcit, tum etiam ex ſaporibus mixtis, odoratis exhalationibus, ſpectabilibuſquè coloribus, alijſq; conditionibus, quæ mirificè diſſociantur, vniunturuè in quampluribus horum fructuum ſpeciebus, vt in volumine verè aureo de Malorum Aureorum cultura, & vſu Adm. Reu. Patris Ioannis Bapt. Ferrarij è Societate Ieſu excultiſſimæ doctrinæ viri videre licet, & in hiſce noſtris Dendrologicis de Aureorum, ſiuè Malorum Medicorum Hiſtorijs, & in aliquibus etiam P. Ferrario minimè allatis imaginibus patere poteſt.

De Limone Dulci Cortice, Melopeponite diuiso in 18. Triangula seminibus plena.

Mense Maij anni 1591. dono datum fuit clarissimo nostro Aldrouando Limonis Pomum ab Illustriss. D. Camillo Paleotto, quod more Melopeponis sectum in quinque fragmenta erat, apertum, spicâ pulpæ varium, situ, ac ordine, & figura à spicis, quæ in vulgaribus conspiciuntur, multipliciter, & maximè numero differebat, vt in pictura apparet; non tamen decem spicas superabat. Figuræ spicarum huius penè in Orbes formatæ erant, vulgaris verò figuræ Triangulæ, Isoscelæ, in centrum vnum se conferebant. Execti tota structura videtur æmulari rete, nec omnes in centrum recurrunt, cum octo in peripheria sint, requæ duæ in horum medio consistant. Cortex verò carnosus, candidus, amplectens, ambiensquè spiculas, longè angustior videtur, quàm in vulgaribus, è contrà verò cuticula exterior aurea, crassior est vulgari nostra. Exotici cortex sapidior erat, in amarum vergens, vulgaris dulcior, magisque insipidus, cuius succus longè acetosior erat, quàm peregrini, quod videtur dulce quodammodo sapere.

Eiusdem Limonis suprapositi figura integra.

PA-

PATRIA.

Diuisæ Arboribus Patriæ; non omne Solum Aureis Pomis est Patria; non vbique fluit Iber, Tagus, Arimaspus Diues Arenis; & vt pomum istud Aureum esse noscatur, Aurumquè illud ignitum, hoc vnum suadet quod in locis tantum calidioribus, & ceù igneis Patriam amatam, humiditatum tamen amantem querit iuxta ea, quæ Palladius illustris Geoponicus obseruauit. *Calidis locis, sed irriguis, & maritimis maximè gaudet, quibus humor exundat. Sed si quis hoc Genus, vt in Regione frigida nutriatur extorquet, loco, vel parietibus munit, vel in meridianam partem verso disponat hanc Arborem, sed hybernis mensibus tectum stramine*, &c. Herculi cum fuerit adscripta vetustos apud Scriptores Pomorum Aureorum in Europam introductio, ea non alia fuit, quàm Astrorum Solis, & Martis calorifica admistio, atque valida protectio, nam quisquis fuerit ille primus, qui Europam huiusmodi Pomo Aureo ditauerit, B illud certè non potuit nisi Solis, & Martis feruidioribus committi radijs, quemadmodum Palladius in Sardinia, inquè territorio Neapolitano fecit. Tres Italiæ præcipuè Regiones Pomi Aurei Patriæ benignæ, & salutares euasere tepore suo non modico mediante, atque subterraneo madore, vt est Ager Salodianus secus Benacum Lacum, qui maritima gaudet prærogatiua

Virg. Georg. 2.
Lucan. l. 5.
Apoc. 3.
Paltad. in M. Martio.
Macrob. Saturnal. l. 1. c. 20. & lib. 3. cap. 12.

Fluctibus, & fremitu assurgens Benace marino.

Virg. Georg. lib. 2.

2. Ora Ligustica perpetuò veluti Vere, Autumnoquè Malorum Aureorum floribus, & fructibus eodem tempore abundant. 3. Campania fœlix, & Brutia tellus aeris temperatissimi, & omnium maximè fructiferi, & delitiosissimi; in Gallia, Hispaniaquè aliquas inuenire est particulares Regiones Austrum spectantes, calore, humoreque copioso præditas, in quibus patria erga Pomum Aureum potestas elucescere potest. Sed vbique gentium in Insulis præcipuè Orientalioribus, versusquè meridiem per Ægeum mare, vt in Corcyra, Creta, &c. huiusce Generis Aurei Pomi Patriæ frequentes recognosci possunt; verùm illa veriori ratione censeri debebit Patria, quæ conseruationi C eiusdem Arboris diuturniori fauebit, illiusq; calidum innatum, humidumq; radicale tueri felicius, atque facilius poterit; nisi enim viuat, & fructificet in sæcula ipsa vegeta, & sana Aurei, & Medici Mali Planta non potest dici loci illius ciuis, sed potius relegata, & deportata melioribus exuta bonis, & præcipuè longæuitate, quæ illius propria generis semper fuit à clarissimo Pontano hisce carminibus celebrata.

Leander Albertus in descript H. in 5. Regione.

Arist. l. de lög. & breu. vitæ c. 2.
De Hortis Hesper. l. 1.

Nec verò spatium vitæ breue, seù breue tempus
Est Citrio: æternum genus, immortalis origo,
Et species æterna quidem, stirps Citria longum
Ipsa manet, sæcla exuperans, & iungere sæclis
Sæcla parans. Trunco extincto mox surgit, & alter,
Indè alter: victrixquè diu sua robora seruat.

Certum quidem est Citrium non tam libenter nouas admittere Patrias, ac facit Aurantium, quia in nostris Regionibus non multum viuax est, nec iniuriarum patiens aeris inclementis, & propterea tanquam peregrina Planta habetur, quam Hesychius Indicam appellauit non immeritò. Sed experiri nunquam cessatum est nostras asciscere in D oras Patrias pulcherrima Medicorum Malorum nouiter repertorum genera à tempore vsque Plinij scribentis *tentauere gentes transferre ad sese propter remedij præstantiam fictilibus in vasis*, nam ex cælo Sinense conati sunt nostrates acquirere poma *Canzu, Kinkiù, Talim, Sialimi Teizù*. Item *Maulinga* maiora, minoraquè fastigiata; *Ambo* quoque, seù *Manga* Goana citreiformia extrinsecus; necnon Limonia *Nimbuo*, & Aurantia *Naringa*, atque *Salsetana, Trauancorensia, Ceilana*, &c. mixtaquè mirabilia seruantia colorem, saporemquè extrinsecus Limonij, intus verò Aurantij, & è contrà, partimquè tam exrrà, quàm intrà Aurantij, atque Limonij, vt in Figura præsenti.

Lib. 12. c. 3.

P. Ferrar. Hesper. l. 1. cap. 8.

Simile Aurantio Virgato Patris Ferrarij Lib. 4. Heſperidum cap. 7. pagina 399.

Malum Aurantium Citratum.

Iuxtà obseruationem à me habitam anno 1665. in qua figurâ, colore, odore, saporequè tam succi interni, quàm corticis Aurantium Malum omninò dicendum erat; ob inæqualitatem verò superficiei, atque candidæ subcutaneæ, substantiæ crassioris constitutionē Citrum prorsus æmulando, Fructus compositus ex Aurantio, atq; Citro videbatur pronunciandus, vel fortè melius Malum Aurantium Citratum.

Congruit hæc obseruatio cum allata à P. Ferrario in lib. 4. Hesperidum cap. 12. pag. 423. seù parum discrepat ab eadem.

Duo hi fructus Aurantiolimonij ſcilicet, vel Citroaurantij admirabiliter mixti, quorum ille mihi fuit communicatus, & elargitus ab Illuſtriſſimo Co. Carolo Antonio Manzino Philoſopho Collegiato; hic verò ab Excellentiſs. D. Doctore Collegiato Berlingerio Gypſio quondam excellentiſs. Medici D. Ioannis Aloyſij filio, vt ex his appareat naturalis, & ſymbolica horum fructuum copulatio pro identitate eorundem ſpecifica demonſtranda. Partes protuberantes ſunt Citriæ omnino colore, odore, ſapore, & partes planæ ſunt aurantiæ ſimiliter, quæ omnes Aurantiorum qualitates, & conditiones retinent.

At quoniam hic fructus Medicorum, & Aureorum omniũ Malorum Medicas in vnum congerere, & oſtendere videtur facultates ſequens luſimus Diſtichon.

Aurea quæ fuerat Crœſo ditiſsima Gaza
Non potuit morbos tollere: & iſta poteſt.

Hæ quidem incertæ quodammodo miſtiones Æquiuoca, & Denominata, vt explicentur accerſunt.

Æqui-

ÆQVIVOCA, DENOMINATA.

Pomum illud palliatè solum, & omninò extrinsecus Aureum quod Pomum amoris Herbarij dixere Malum verè insanum est, & indignè vsurpans sibi nomen Aurei Pomi Arboris proprium Aurantiorum, Limoniorum, & Citriorum, in quo medica consistit omnium ferè Malorum salus, vbi Malum Aureum insanum plurimas excitat, fouetquè ægritudines, de quo & suis congeneribus ille Botanicus hæc differebat. *Gesn. in Horto.*

Cast. Dur.

Sunt ventosa, lepras gignunt, capitisque dolores
Humoresquè atros, cancrosquè obstructaquè splenis
Et iecoris, longasquè febres, faciemq; colore
Priuant iucundo.

B Perfida furentis est amoris illius flamma, quam valdè accensus color tetri odoris comes in hoc amoris insano pomo prodit, eiusdem Herbarijstæ præclaro testimonio

Proritant Venerem, quæ mala insana vocantur.

Ita vt ab illius commercio, tanquam Solano furioso, secundum aliquos Scriptores, sit fugiendum, cui Ouidianum illud obijcere meritò poterimus *Barch. Pinat. lib. 5. sect. 1.*

Perfide sensisti, quis enim bene celat amorem?
Eminet inditio prodita flamma suo. *Epist. 12.*

Et quoniam Arbor Aurei Mali Historico-poeticum Æquiuocum nobis suppeditat eruditis auribus haud indignum, quod nobilis Poeta Mediolanensis Lancinus Curtius ingeniosè scripsit, illud hic ponere non dubitaui; Phyllidem quandam refert Poeta, cui ex Arbore Mali Aurei cadenti proprij capitis *vita* vitam ademit; seù Mali Aureifructus, qui *vita*, non quidem propriè, sed æquiuocè dicitur. *Lib. 9. epig. Epist, 28. pag. 133.*

Mala puellari studio Mala Aurea Phyllis
Dum legit, aeriæ, ac Arboris alta premit,
Incautam fallente gradu est delapsa ruina
C *In caput, hinc capiti est vitta soluta decor:*
Restrinxitq; gulam nitidos quæ vitta capillos
Stringebat, ramo, & triste ligauit onus.
Iura heu sæua Poli, crudelia fata: salutis
Quæ spes, si cogit iam quoque vita mori.

Sed hinc tutius Prata Læta, irriguaquè loca petamus (nam λειμών *Limon* est Pratum, Locusquè irriguus) in quibus tot innocentes, imò vtilissimas Herbas inueniemus *Medicam* in primis Herbam multiplicem, *Limonium* Herbam, quæ Beta syluestris à Plinio, & ab Aetio Cynoglossa dicta fuit; *Limoniumq;* Peregrinum, atq; *Limonium* Anemonis speciem; floresquè pliurimos *Citrini* coloris conspiciemus, simulquè odorem Citrinum in Herba *Citragine*, Melissophyllo scilicet degustabimus; *Limoniam* fortè Nympham inuenientes, de qua Aristænetus in hunc modum est locutus *Limona interea caput floribus redimitum in prati speciem redidit*, ab ea sciscitabimur num *Citratis*, seù *Citrosis* vestibus delectetur; Vndè ad Ciuitatem redeundo æquum est, vt ab Æquiuocis Denominata vocentur, vbi non caret consideratione familiarum quarundam deno-
D minatio, à Malis Aurantijs in nostra præcipuè Ciuitate Bononiæ, vt Familia Monterentia Nobilis, & Antiqua, ex qua præclarifs. Iurisconsulti, inter quos Annibal Statutorum Bononiensium commentator famigeratissimus, atq; Illustrissimus, & Reuerendiss. D. Iulius Episcopus Fauentiæ, & in Romana Curia Præsul, non vni, sed pluribus Summis Pontificibus acceptissimus prodiere. Familia item de Arantijs, quæ celeberrimum, & doctissimum tulit Medicum Iulium Cæsarem Arantium à centum circiter annis florentem, qui plura, eaquè doctissima in chirurgia composuit, atque edidit opera, scilicet de Vulneribus, de Humano Fœtu, & consilia varia medicinalia, Basileæ, Lugduni, & Francofurti impressa: At quonia non sat est ab Aureis Malis fluere nomina res varias denominantia, id est quod ipsa actiuè denominent, nam debent quoque passiuè denominari, & in se varia nominum attributa recipere, ideò locus erit Epithetorum in Aureis Malis expositioni.

Sat. Hesich. Diosc. lib. 4. c. 16. Plin. l. 20. c. 8. serm. 10. c. 8. Clusius H. Pl. l. 4. cap. 55. Cauch. Pinac. l. 5. sec. 2. & l. 8. sect. 6. Gesn. in Horto. Diosc. l. 3. c. 118. In epist. lib. 1. epist. 3. Varro de re rust. lib. 3. 2.

EPI-

EPITHETA.

MAlus Aurea, siuè Medica, cum omnes sub se contineat Aurantiorum, Limoniorum, & Citriorum species, Epitheta sibi non nisi vnita, & indistincta vindicablt. Dicemus itaque illas generaliter *Aureas*, & *Aureolas* vocari, quia illarum fructus omnes *Aureum*, vel saltem Auro similem colorem referunt. Hinc celebris Iosephi Baptistæ Thalia Pindarico volatu ad eruditissimum nostrum Angelicum Aprosium se conferens, inter cætera obseruandum reliquit.

Poes. Melic. part. 1.

Di penduli giardini
Curuò ponti superbi, oue dispose
Inuolate à gl'Arabici confini
Palme vittoriose.
Quì mandò dalla fertile pendice
I Cedri eterni il Libano Fenice.
Quì venne IL POMO D'ORO,
Che custodiua vn tempo il Drago Moro.

Inde cum Arbor semper vireat, & varijs alijs qualitatibus potiatur à nobis appellabitur *Virens, Viridis, Spinosa, Virescens, Viridans, Breuicaudex, Pumila, Ramis longa, Crassa, Firma, Lenta, Obsequiosa, Aculeata, Folijs oblonga, Lata, Leuis, Splendens, Pallens, Odora, Pallida, Odorata, Serrata*, Floribus *Candida, Candens, Calathiformis, Solida, Purpurascens, Odorifera, Perpetua*, idest *semper florens.* Fructus *Magnus, Oblongus, Rugosus, Fragrans, Aureolus*, idest *Aureo colore refertus, Flauescens, Tuberosus, Flauus, Flauens, Suaueolens, Olidus*, & *Topiarius*, quia scilicet hic fructus flexilis, & facilis ad varias omnes formas acquirendas, quas illi hominum illustris adaptarit industria. Caro huius fructus dicetur *Densa, Dura, Firma, Candida, Candens, Dulciacida, Crassa, Edulis, Odora, Albida, Perexigua.* Cortex *Luteus, Amaricans, gustuquè insuauis*, sed *Suaueolidus*, & *Tenuis* Cum verò Macrobius in libro de syluestribus Arboribus dicat: *Generantur autem in Perside omni tempore Mala Citrea*, & Theophrastus Interprete Bodæo asserat Medicam, & Persicam hanc Malum vocari, quia in Media, Persideque frequens reperitur, atque ex istis Regionibus in Græciam, Italiamquè transuecta sit, ideò ex Media, & Perside poterunt Malorum istarum non inuenusta Epitheta comparari. Erunt igitur Arbor huiusmodi, illiusquè poma ad mentem nostram nuncupanda, sicuti *Medica.* ita *Meda, Cadusia, Media, Marda, Charduca, Gordiena, Caspia, Margasia, Goronia, Iasonia, Zagria, Choatria, Orontæa, Niphatica, & Niphatæa, Amarda, Cambysia, Strabonia, Corindæa*, atq; *Cyriaca*. Hæc ex Media, & præcipuis ipsius Regionibus, & Vrbibus huiusmodi fructuum feracitate magis insignibus. A Perside sicut & *Persica*, ita & *Persa, Achæmenia, Arsacia*, & *Arsacida, Danacia, Cephea, Cephæia, Tauria, Taurica, Coronea, Mesabata, Rapsia, Suzea, Mægorea, Stabæa, Bagradica, Bagradæa, Agradata, Coria, Euphratæa, Euphratisia, Oxia, Margia, Ochia, & Aria*, atque alijs ducentum Synonymis, quæ ab Vrbibus, Montibus, & Fluuijs, tam vastarum Regionum deduci, possent. Insuper, quia Citrus perpetuò viret, & habet folia Laurinis similia, & ex ipsâ nascuntur Citria ad pharmaceuticen aptissima, par erit illius alia, & diuersa Epitheta describere; dicetur ergò Arbor omnibus anni temporibus *ferax*, & *fructifera*, quippè quæ eodem momento, & flores, & fructus maturos, ac immaturos proferat. Cognominatur *Alexipharmaca*, seù *Alexiterica*, quià, vt sentit Oppianus, eius fructus è vino exhibitus ventriculum penetrat, ac per poros educit venenum. Hoc etiam innotuit Virgilio, quando cecinit hunc in modum asserendo pariter ex Media hæc Poma deferri.

Media fert tristes succos, tardumquè saporem
Felicis Mali, quo non præstantius vllum,
Pocula si quando sauæ infecère nouercæ,
Miscueruntquè herbas, & non innoxia verba,
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.

Nec erit nefas hanc Arborem *Irriguam* vocitare, cum illud sit irriguum, quod, vt hæc

A hæc Arbor, multa gaudet aqua. *Austrorum* quoque *Pupilla* poterit appellari, iuxta illud Legati nostri

Vna inter Plantas Citrus à spirantibus Austris — L. L. C.
Sentit opem, & Boreæ læditur vna minis.

Non pariter ineptè ac inconcinnè Malum huiusmodi, illiusquè fructus vocabimus *felices syluas, aurea dona, & Atlantica munera*, cum satis constet frequentem nasci in syluis Atlanticum Iugum in Africa circumsepientibus, vndè Martialis

Accipe felices, Atlantica munera, syluas,
Aurea qui dederit, dona minora dabit. — Lib. 14. ep. 89.

Indè quoq; nobis ansa porrigitur illam dicendi *filiam syluæ Mauræ*, vt est ibidem 90.

--- Nec filia syluæ Mauræ.

Cum sola Citrus, & non Ebenus, vt sentit Franciscus Serra, per hæc verba intelligi debeat, dum scribit Virgilius

--- Sola India nigrum.
Fert Ebenum, &c.

B Ex hac fiebant mensæ quondam apud Romanos pretiosissimæ, quare Mart. 9.

Et testudineum mensas quater hexaclinon
Ingemuit Citro non satis esse suo.

Et Petronius Arbiter

--- Ecce Afris eruta terris
Citrea mensa, &c.

Vndè habemus posse Citrum appellari *pretiosam*, atque *raram mensarum materiem*. Sunt & Citria, quæ dicuntur *Maxima*, cum quandoque ad pondus librarum decem perueniant. Hæc quia adferuntur ex Ligusticis oris, & Insulis Adriatico freto adiacentibus, atque ab lacu Benaco, modò *Prælunga*, modò *Rotunda*, & alia à Campania felici, nobis cognominabuntur à *Torbia*, siuè *Turbia* Diui Remi in Liguria oppido, cuius ager Citris, Palmis, Medicis, Limonibus, alijsquè Arboribus feracibus mirabiliter exornatur, teste eodem Serra, in suo Synonymorum volumine, *Ligustica, Ligurienſia, Torbia*, seù *Turbiana, Apuana, Ingaunia, Monsana, Intemelia, Dia-* C *nia, Monæchia, Naulica, Mauritia, Sabatia, Saulia, Segestia, Tegolia, Spedia, Virgia, Finaria, Ericia, Macria, Varia, seù Varæa, Merulana, Porcifetensia, Summaria, Cenemelia, & Vesulana*. Ab Insulis Adriatici maris *Absoro*, vulgò *Osero*, atque Absyrtidibus, & Issa ad Illyricam stationem sitis, & Diomedæis propè Apuliam hodie *S. Maria di Tremiti*, siue à nonnullis Theueria, necnon & ex Lysna, Italis *Lesina, Absoria, Absyrtis, Issia, Issæa, Diomedæa, Theueria, Theuerica, Lysnia, Lysnica*, & *Lysnæa, Adriaca, Illyrica*, & *Adriatica, Dalmata*, siuè *Dalmatica*, & *Veneta*. A Benaco lacu *Benacia, Benacensia*, & *Lydia*, siuè *Tyrrhena*, aut *Tyrrhenia*, quia Lydi, nempè Tyrrheni, sic nuncupati à Tyrrhene Atyos filio, qui è Lydia Colonos in Etruriam deduxit, Agros huic lacui conterminos coluisse putari sunt, vndè etiam lacus dicitut Catullo Lydius; Ex Campania felici *Campana, Calatia, Calatæa, Calatiana*, & *Calatensia*: Calatia enim vulgò *Caiazzo*, illius insigne oppidum est. Præterea appellabimus hanc Arborem *Autololæam* ab Autololibus Populis Africæ ad Atlantem Montem positis. A Mauritania *Mauram, Maurusiam, Mauritanam, Libycam*, atque ab ipso Atlante *Atlantæam*, seù *Atlanticam*, ac *Maurusiacam*, & *Raram*, vt inquit Martialis lib. 12.

D *Et Maurusiaci pondera rara Citri.*

Mauros etiam postes propter hanc causam dicemus, qui constant ex hac Arbore Mauritaniæ. Ecce Statium 1. silu. 3.

--- Mauros vndique postes.

Massylum Robur, siuè *Massyla Robora* Citrum indicabunt, vt idem 3. silu. Citria quoq; dicuntur Poma, vel Massyli Draconis, vel de frondibus Horti Corcyræi, quemadmodum scripsit Martialis lib. 13. epigr. 36.

Aut Corcyræi sunt hæc de frondibus Horti,
Aut hæc Massyli poma Draconis erunt.

Ipsa etenim Corcyra fuit olim clarissima Hortorum Alcinoi Phæacum Regis fama, in quibus insignes Citri alebantur, sed magis propter copiosa Citrorum, Medicorum, & huiusmodi generis Arborum nemora, quæ per totam Insulam ex mira aeris indul-

gentia

gentia proueniunt, miranda sanè. Mala etiam *Massyla*, *Massylæa*, *Massylia*, *Massyliensia*, & *Massyliotica*, *Occidua*, atque *Hesperia*; non quod Hesperiam nostram, sed quod partem ad hesperiam, siuè solis occasum ex Mauritania respiciant, seù quod ex Hesperidum Viridarijs nomen assumpserint. Quò respiciebat eruditus noster Legatus, cum ad doctissimum virum Io. Franciscum Bonomium communem amicum Lyricè scribens, Etruscam in hæc pulsabat chelyn.

Che non osi, m'insegna
Quel custode Dirceo, del sacro colle
Tentare il varco, e di salir non creda
Chi, come Te, non regna
Primo ne' dolci metri, e non s'estolle
Soura tutta la turba Citareda;
Se non, sia che s'auueda,
Ch' à la difesa è non men forte, e vago,
Che in custodire i Pomi ESPERII il Drago.

Ex Plinio Malus Aurea nascitur in Assyria, ideo Malus *Assyra*, siue *Assyria*, atque *Aractæa* pariter vocitatur. *Olbia*, *Olbiaca*, seù *Olbiana* à pulcherrimis Olbijs Insulis, non procul, atq; ex aduerso Stæchadarum cis Massyliam, in quibus tradidit doctissimus Io. Stephanus Strobelbergerus in descriptione Galliæ Politico-medicæ Arantia Poma, Limonia, Citria, & Granata tam familiari fœtura perennare, vt ob semper virentium lucorum hilaritatem præ stupore quis ferè attonitus fiat. Addamus quæ retulit P. Christophorus Borrus in Regno scilicet *Cocincinæ*, aliàs *Anam*, seù *Coci*, Occidentalium Indiarum Cinam versus posito, peculiariter Mala Medica, & Aurea reperiri, longè Europæis maiora, & pleniora, quorum cortex exterior adeò tenuis, tener, & sapidus est, vt cum ipso succo, qui inter dulcem, & acidum medio sapore potitur, non secus ac Limonia Italiæ, in cibis vsurpetur. Vndè comperimus Mala, de quibus in præsentia agimus, posse *Cocincinæa*, *Cocincinensia*, *Inda*, *&* *Indica*, seù *Occidentalia* nuncupari. His omissis, in Europam nostram redibimus, & Arborem huiusmodi *Damascenæ*, seù *Damasceniæ*, *Cypriæ*, *Veneriq; sacræ* Epithetis insigniemus. Dos quoque templorum Cypridis, nitens, atque fulua comas, & ramis crepitantibus auro fuluo dicetur, iuxtà Sulmonensis Poetæ dictata, quibus Venus ipsa sic loquens inducitur.

Ou. 10. Met.

Est ager, indigenæ Damascenum nomine dicunt,
Telluris Cypriæ pars optima, quàm mihi prisci
Sacrauere senes, templisquè accedere dotem
Hanc iussere meis; medio nitet Arbor in aruo
Fulua comas, fuluo ramis crepitantibus auro.
Hæc tria fortè mea veniens decerpta ferebam
Aurea poma manu, &c.

Rationem autem cur Malus Aurea, siuè Medica, illiusquè poma Veneri sacra censeantur, Poetarum insigniores vnanimi patefecere consensu, quia scilicet Amoris symbolum repræsentant. Ecce Philosophorum Homeri, diuini scilicet Platonis carmina hoc confirmantia, quæ cùm græca sint, latinè sonant.

Malo te ferio, tu si me diligis, illud
Suscipe; & imperti virginitate tua.
Hoc fieri si posse negas, hoc suscipe Malum, &
Quam pereat paruo tempore forma vide.

Quo collimant & quæ Philodemus ad Xantippem canens ita latinè dantur.

Malum ego, me iaculatur, amat qui se, annue quæso
Xantippe: tibi mox nam, & mihi forma perit.

Ex quo parodiam ad Flauiam habuit Pierius Valerianus.

Pomum ego, quiquè tibi dat me, te deperit, audin'
Flauia? marcescam nempè ego, tuquè etiam.

Amoris symbolum hoc Pomum innuit, & Virgilius.

Malo me Galatea petit lasciua puella.

Ex his omnibus nobis innotuit hoc Malum dici *Nuptiale*. Nec immeritò quia aliundè habemus tellurem illud in honorem nuptiarum Iouis, & Iunonis profudisse. Adijciatur, quod

A quod Plutarchus refert in præceptis coniugalibus Solonem legem tulisse, nè sponsa ad maritum ingrederetur priusquam Malum Aureum comedisset, innuentem ea re primam, quæ ore, & voce initur gratiam, concinnam debere esse, & suauem. Nuptialis igitur, *grati Veneri* fructus Amoris, & *Amoris tesseræ*, seù notæ ex Embl. Alc. non erit his Malis cognomentum indecorum. Nostræ enim sententiæ lepido epigrammate adstipulari videtur Arabius latinitate donatus.

Aurea dona iacis, quo sint sponsalia, an vt sint
Pernicis remoræ virginis Hippomenes?
Malum ambo expedijt prohibens hinc impetum, & inde
Se monstrans Veneris tesserulam esse iugæ.

Hæc Arbor vlterius vocatur *Mirabilis*, *Auro similis*, *anteferenda omnibus bonis Autumni*, & *Malum ornans mensas*, & *salutiferum*, atq; *tussifugum*, vt illud.

Auro stat similis Citri mirabilis Arbor,
Autumni cunctis anteferenda bonis
Hæc ornant mensas, hæc præstant poma medelam,
B *Quum quatit incuruos tussis anhela senes.*

Vndè alius poeta cecinit ---- *Et senibus medicantur anhelis*.

Arbor *decora*, & Arbor *pulcherrima* ab Hebræis, atque Chaldæis Citrus appellitatur. Et Orpheos poesis latinè redacta Aurea Mala nuncupat *pulchra*.

Conus, galeæ, & turbo, lususque puerilis, quæ membra curuant,
Aureaquè Mala pulchra ab Hesperidibus canoris.

A Rabbinis quibusdam Citrus Arbor credita est esse Arbor Adami, & Pomum, quod nos pariter vocamus Adami. Vndè Arboris *Adamicæ*, & *Adami pomi* Epitheta eliciuntur. Nec perperam hoc sunt arbitrati, cum Arbor, seù Pomum Adami habita sit eadem cum Arbore scientiæ boni, & mali. Citrus enim, hoc assequi videtur, quia eius fructus cum in se omnes contineat sapores creditur per saporem *Dulcem*, *Suauem*, & *Pinguem* boni cognitionem significare: per *Amarum*, *Austerum*, *Acrem*, *Acutum*, *Acerbum*, *Acidum*, & *Salsum*, cùm palatum ex illis iuxtà quantitatem lædatur, Mali scientiam præseferre. Hinc etiam dicetur *Pomum Paradisi*, *Paradisium*, seù *Paradisiacum*
C Citri Malum. Vtraque pariter de causa, mititatis, & asperitatis diuersos quoque, prorsusquè contrarios horum fructuum sapores innuente, *Mites*, & *Acres* simul indicandi sunt. Quo & respexisse visus est Pierius Valerianus

Non aliter quàm si Alcinoi læti hospitis hortos,
Hortos perpetui Autumni, Verisquè perennis,
Siue velis flores, seù MITIA, & ACRIA POMA;
Rustica Barbarico prædetur turba furore.

De Studior. conditione ad Nardin. Cælinæum.

Hi fructus, cum toto anno alij maturi, alij immaturi, alijq; in floribus adhuc esse conspiciantur, nomine vnitè sumpto poterunt dici *suæ Arboris Habitatores perpetui*. Et sub silentio transeundum non erit hæc Mala nedum à Virgilio 2. Georg. nuncupari *Felicia*.

Media fert tristes succos, tardumq; saporem
Felicis Mali, &c.

Sed id quoque ab Incerto, Mala Hesperidum fuisse Citria probante his versibus repetitur. *Septa micant spinis felicis munera Mali,*

Quæ tulit in circis Aureus ora tumor
D *Hippomenes vicit tali certamina Malo,*
Talia Poma nemus protulit Hesperidum.

Arboris suæ pretium, & *nemoris laborem*, & *fulgentia* hæc Mala nuncupauit Lucanus de Hercule.

Abstulit Arboribus pretium, nemoriquè laborem
Alcides, passusquè inopes sine pondere ramos,
Rettulit Argolico fulgentia Mala Tyranno.

Hic autem, illud nè pariter non referam, quod de Malis Hesperidum protulit Petrus Scriuerius? illa scilicet posse *Putria* vocari hoc suo carmine

Et Mala Hesperidum despectans putria Nixus
Desideraret altera.

Id libenter executus sum quia Citria putrescunt quidem, sed hæc illorum putrefa-

ctio

ctio eorum delicatissimæ naturæ, non autem vlli damnatæ (cùm nullam habeant) E qualitati adscribenda censetur. Delicandum superest hanc Arborem posse & *Ingentem* cognominari, non autem à magnitudine, sed à formæ venustate, sicuti dicitur etiam *Præcellens*, cum nempè fructus eius odore præstet acerrimo, & *Lauro simillima*, ac *habens æterna folia* quum Andinus scriptis mandarit.

Ipsa ingens Arbor, faciemquè simillima Lauro,
Et si non alium latè iactaret odorem,
Laurus erat, folia haud vllis labentia ventis.

Qua foliorum stabili perennitate permotus perexcellens Poeta Medicus & Astrologus Bonon. Io. Capponius Io. Baptistæ Phil. Mediciq; Lectoris supraordinarij eius Virtutum hæredis, ingenioq; simillimi Pater Auranciorum Arborem *Elegans*, & *Amabile Arbustum*, *Deliciosum*, *Blanditijs plenum*, *Speciosum* innuebat, immortalitatem ex illo sibi pollicitus canens,

In Volum. Rhythmorũ inscr. Oziose occupationi *impr. Parmæ 1606. pag. 104. et 145*

Io sol de le tue frondi adorno, e cinto
Vezzoso Arancio, Amorosetto Arbusto
Guerreggierò con morte in tomba estinto, &c. F

Et alibi *Vezzoso Arancio, amorosetto, e vago, &c.*

Cæterùm coronemus hoc caput, asserendo Limonem dici *Maculas tollentem*, & candorem in facies puellarum inducentem, & ideò illis gratum, cum fuerit, qui sic cecinit

Admotus foculo Limon, sensimquè recoctus
Instillante anima, ac tenuem conuersus in amnem
Ora puellarum maculis lauat, & candorem
Inducit nitidis per colla argentea vittis.

Excultis literaliter per Epitheta Malis Aureis, modò Physicè debent eadem coli, dum illorum Γεωπονία hîc ostendetur.

CVLTVRA.

P. Ferrar. Aur. Mal. Cult. l. 1. c. 8

IN multis Americæ locis, vt in Insula Martiniana nullum, vel inserendi, vel alio G pacto Plantam Medici, seù Aurei Mali colendi vsum inolescere tradunt, nam semine terræ commisso, vel ramo telluri simpliciter implantato, citrà vllam curam, vel artem Arbores ipsæ felicissimè prosiliunt, crescunt, fructificantquè, ac multas in Regionibus illis passim vigere syluas, lucosquè frondescere norunt Brasilienses; Vbicunq; sint hæc Poma vetustæ haud obliuisci possunt Patriæ, sic canente Pontano.

Pontan. l. 2. Hort. Hesp.

--- Sole suo, gaudetq; calentibus aruis
Et Patriam Æthiopem meminit, Maurusiaq; Arua.

Agrum nunquam possunt eædem Aquilonium pati, Austrinos ast flatus affectant

Cõstãt. Cæs. lib. 10. c. 7.

--- Apricum ad solem, ventosq; tepentes
Vergat ager.

Pont. l. 1. H. Hesper.

Terram lætam, pinguem, leuem, raram, Sole percoctam, fimoquè confirmatam pro benigniori experiuntur altrice

Nec verò non illa tibi (admonebat Pontanus) *sit maxima cura,*
Et pubi teneræ, & postquam sese extulit Arbos,
Sordentes soleas, simul & præsegmena terræ H
Illuuiem immundam, crassisquè liquoribus haustam --- Ingerere, &c.

Magna facit apud nos culturæ solertia, & indefessus labor; ex his enim copia, magnitudo, suauitasquè fructuum emergit

Pont. l. 2. de Hort. Hesp.

Si curæ tibi sit grandes educere fœtûs,
Et patulas implere manus: age decute ramis
Crescentem prolem, &c.

Sic & artificiosè depromi admirabilesquè in Pomis ipsis Aureis, & Medicis varietates, si Constantino Cæsari cum suis Græcis Geoponicis Fides adhibeatur, poterunt acquiri. En Pontanum docentem.

Constant. Cæs. lib. 10. cap. 9. L. 2. H. Hesp.

Sunt qui diuersos ramos, sed cortice raso,
Corrugant, stringuntq; simul, quo glutine misto

In-

Increscant æquè, ac fixo mox stipite iunctos.
Insigant pariter, tum vulnus ritè coronent
Et fallax opus admota tueantur ab Arte.
Quo ramo ex vno, atque vno de palmite fructus
Non vni veniant, &c.

Lacte ouillo, vel aqua mulsa fouere semina deorsum verso plantando acumine; in imo, mediæquè hyemis tempore terebrare truncum, dulcedinem accersit pomis indè venturis, Plantamquè quotidianis animare liquoribus est felicitatis tum in nascendo, tum in efferendo votum æquare. Ramos, & taleas inuerso cacumine, qui terræ depangunt, oculos deorsum spectantes disponendo, ij paruas sibi suo marte fingunt arbusculas placidè obsequentes, quæ fructificam virtutem vnire magis contendunt; idq; commodius molientur κηπουροὶ, hortulani scilicet, vbi frigiditas hyemalis plantas hasce non permittit toto anno ad parietes, orientales licet, atq; meridianos stare, sicuti Bononiæ euenit, vbi cogimur Rhenanis magnis fictilibus Aurantias Malos, Limones, & Citros B valdè arbustatas diligentissimè colere, & tondere ad venustatem; quæ nulla alia ratione facilius propagabuntur, citrà syluestreitatis seminalis periculum, quàm deflexis in terram ramis, vel traiectis per vas terra oppletum radicantibus, qui à matre postmodum recisi, & transplantati in Arborem radicitus vsq; domesticam euadunt. Nec egent insitione tum fissa, tum oculari, sed ista felicius, quæ tamen fiat non extrahendo quadratum corticis frustum, vt ad eandem mensurā nouus liber in locum vacuum immittatur, sed secando solum corticem ad modum literæ T, & duos rectos angulos eleuando, sub secto cortice portio iam separata ab Arbore meliori, quæ inseri debet ibi intromissa delitescat, gemmamq; solam per scissuram rectam exporrigat; huiusmodi patiuntur libenter pignora citrij rami, iuxtà illud commune Palladij Tetrastichon.

Ballad. in Martio tit. 10.
Id. in Iulio tit. 3.

P. Ferrar. H. Hesp. lib. 2. c. 11.

Ex terra Rheni adhuc inter colles sub vrbanos excurrētis, vasa, antiquissimè quoq; fiebāt fictilia opt. & max. vt etiam nunc. Rudera ego inueni an. 1663. in meis Casaleæ suburbanis cū An sis inscript. RHENVS

Nec non & Citrij patiuntur mutua rami
Pignora, quæ grauido cortice Morus alit.
Pomaque pasturi blando redolentia succo
Armatis mutant spicula nota Pyris.

Inter Aureorum Malorum Plantas nulla alia insitionibus aptior est adinuenta, quàm C Pomum Adamicum, vtpotè crassioris corticis, & ligni non admodum duri. Hanc serere suadentur hortorum cultores, cuius semina nata, & vsq; ad bimatum enutrita in locum aptum pro perpetua manutentione transferri debent, iuxtà Geoponicorum præcepta vniuersalia sationum.

——Vellens fosso de Gurgite plantam,
Rursus & infodiens dextra fautrice videto
Cum tenera radice simul haurire, simulque
Natiuæ infodere, & multum telluris, vt hærens.
In Patria possit melius consuescere terra.

Lib. 14. de Insitionibus

Tanarius Oecon. l. 5.

Dum igitur in promptu erit Planta aurei, & medici mali Pomus Adamica dicta, ipsa pulchriores, & delicatiores quascunq; species congeneres excipiet felicissimè, contrarium autem euenire posse credendum est, si diuersæ naturæ Arbores ad id assumantur, vt Morus, & Punica, ex documento Constantini, quod visus est approbasse Monardes, sed repulit doctissimus Ferrarius; quam quidem difficultatem, nisi velimus dicere im-D possibilitatem, experiri poterimus in imposturis fictionis animalium à natura coacta imprimendis in carne fructuum, quorum semina inter nascendum fuerint à figulinis formis artificialibus comprimentibus effigiata. Optimè exculta Poma hæc epulas inter deliciosè manduntur, quarè vsus illorum in cibis est ostendendus.

Pōtanus H. Hesp. l. 1.
Constant. Cæs. de Agr. l. 10. c. 7.
Ap. Clusiū in exoticis.
In Hesp. l. 1

VSVS IN CIBIS.

Astomas inter gentes per quàm opportunè potuissent olim feri Medica Mala, quia non mandebantur, sed solo sensus ipsos restaurabant odore, quemadmodum testatus est Theophrastus *Pomum eius non manditur, sed odore præcellit.* Ad cibos autem cum deuorata fuerunt hæc Poma non paucis vti præcautionibus eorundem comestores tunc quoq; ceperunt; Arnaldus ob id Villanouanus monebat nè ven-

Lib. 4. c. 4. de Hist. pl.

De ſalubri vſu fructuū. triculo ieiuno Citrea Mala, Limoniaq; & quæcunq; alia acida manderentur, niſi præ- E ſtantiſſimum præſto eſſet ſaccharum, quod nimirum corrigeret guſtationis morſum, atq; compeſceret ſuccisionem. Habent quidem, vt ſint Alexipharmaca, antifebrilia, atq; peſtifuga ipſa Medica, & Aurea Mala principaliter, ſed non primò, & per ſe ſunt comeſtibilia, cuius rei fidem facit Iodochus Harchius doctiſſimus Medicus Germanus.

In Enchiridio medico ſimplicium.

Citria cum Tyrio contendunt Poma veneno,
Ardua concoctu ſed tamen eſſe puta.
Febribus obſiſtunt, peſtis quoque tempore proſunt,
Ex ſucco cordis mitior ignis erit.

Si verò cibus prout ſic, & conditura ſimpliciter cibaria diſtinguantur ab inuicem ſub dubium minimè cadet Poma minus acida plus de cibo participare, & è contrà de acidioribus dicetur hæc condimentariæ rationis inire gratiam primario, cibareque ſolum per accidens. Aurantijs propterea dulcibus cœtera omnia cedunt tanquam conuenientiores cibi, & ceù Medicinæ leniores. In quem ſenſum Georgius Pictorius hoc diſtichon protulit. F

Georg. Pictorius in Pantopolio.

Omnibus ecce Nerantia ſunt gratiſſima odore
Dulcia confortant, pectoribuſquè fauent.

Condimentarius ciborum apparatus Mala ſemper expetiuit Medica acidiora, vtpotè quæ guſtabilibus penetrationem communicent, ſenſumquè magis moueant ad ſuauitates percipiendas; illa in pretio fuiſſe ab antiquiſſimis vſque temporibus apud Hebræos Leuinus teſtatur Lemnius ſic ſcribens. *Non defuit etiam Genti Hebrææ, quum ne oblectamentum, tum condimenti vſum Malum Medicum, ſeù Pomum Citreum, cuius Generis ſunt vocati Limones, & Aurangia aureo, croceoq; colore, quorum pleraque orbiculata ſunt, nonnulla oblonga, atque ouali forma, præſertim Citrea, & quæ Limonis nomine paſſim innoteſcunt eximij odoris, & quæ cor mirè recreant; ex horum corticibus in laminas, aut taleolas diſſectis, aut melle conditis, aut etiam ſaccharo incruſtatis conficiuntur tragemata, ac bellaria, quæ non ſolum palato grata ſunt, ſed cor etiam reficiunt, ac vires inſtaurant; inquem vſum etiam huius Arboris flores melle condiuntur antequam prorſus dehiſcant, aut ſe in folliculos expandant, ſpiritus enim extenuatos erigunt, ac tabidis, aridiſq; corporibus fomenta miniſtrant.* Pergameus ille Medicorum Coryphæus alimentariam Malorum Medicorum Virtutem in hunc expoſuit, declarauitq; doctiſſimè modum, *Citrium, ſeù Malum Medicum* (inquit) *tres habet partes, acidam in medio, ſecundò carnem, quæ ambit medium, tertiò corticem ſuaueolentem, & aromaticum, hoc autem eſt concoctu difficile, quià durum, & calloſum, coctioni tamen, vt medicamentum aſſumptum conducit, vt omnia acria, verum parcè eſt aſſumendum; ſecunda pars, quæ neq; acida, neque acris eſt, ſed concoctu difficilis. Pars vltima non veſca propriè eſt, ſed alios habet vſus.* Carnoſam horum Pomorum partem illius eſſe conditionis docebat Auerroes, quæ craſſos humores procreet, quam tamen æſtuantem refrigerare ſtomachum ex Serapione habemus; B. Platina de Honeſta voluptate, & valetudine ſcribens alibilitatem ſuorum malorum conſiderando ſequentem doctrinam exarabat. *Aſſis, & calidis obſonijs adhibentur omni tempore, æſtate tamen præcipuè, quià bilem reprimunt, ſitim extinguunt, & deſiderium edendi inducunt. Multis ægritudinibus citrea vis medetur, nam & prægnantes mulieres à nauſea vindicant, & trita in potione vini data lieni, & querelis corporis medentur. Sunt qui Citrum teſſellatim conciſum ex ſale, oleo, & aceto comedant. De Malis Citreis, vel medicis quæ vulgo Narantia vocamus eadem ferè dici poſſunt, verum quià quædam dulcia, quædam acida ſunt veſcendi ratio ex ſuperioribus præceptis repetatur. Dulcia antè cibum quouis tempore ſumpta ſtomacho conueniunt, necnon acida, ſi ſaccharo fuerint remollita, quod fit ſublato corio, detractiſq; membranulis.* Balthaſſar Piſanellus noſter Bononoienſis Medicus agens ex profeſſo de natura ciborum, & potus Aurantia, Limonia, Citriaque Mala docet parcè admodum eſſe comedenda, & nonniſi correcta cum ſacchari conditura, ideſt ſi acido aſſumpto cortices eorundem ſaccharo conditi ſubſumantur, reſpectu maximè Arantiorum; nam Limonia & Citria adhuc minus comeſtibilia cum ſint, magiſq; medicamentoſa nunquam probari poſſunt in cibis cruda, ſed ſolũmodo condita, & in minori quantitate, quorum quidem deguſtationem valdè modicam ſequi debet ſacchari violacei aſſumptio, ne recrudeſcat ventriculis, difficiliorque aliorum ciborum reddatur concoctio. Condiri volunt itaq; Poma quæcunq; medica,

Leuinus Lemnius in Herb. Bibl. explicatio.

Galenus l. 2 de Aliment. facult. G

5. Colliget. c. 42.

Lib. 1. med. ſimpl par. 2. H

Prop. capite Aranc. Lim. & Citr.

ſi ea

A si ea velint in classe alimentosorum esse reposita noui Apicij, vel Mensarum nobiliorum præfecti, Architriclini. Acetositatem solam conditam Aromatarijs medicinalibus relinquant ferè ex toto, curentq; vt vel integra poma Genuensium Myriopolarum more exenterata, vel in partes secta fluuialis, fontanæuè aquæ maceratione octidua præparata, & cocta saccharum eliquatum secundum artem iteratò ebibant, & toti suæ socium sibi faciant substantiæ. Io. Renodæus Pharmacopæorum, necnon etiam Medicorum institutor egregius docet ad embammata, nobilioresq; intinctus pro complementis regiarum Dapum præparare hos fructus dicens. *Cortices Arantiorum, Limonum, Citriorum partim ob duritiem, partim ob insuauitatem antè conditurum, semel, atq; iterum macerantur in aqua tepida, in quam nonnulli prima vice nodulum cinerum iniyciunt; secunda in aqua simplici in qua tandem cum æquali ad cortices pondere sacchari coquuntur, vt artis est, sicq; probè conseruantur, &c.* ex his *Mustardæ* fiunt sinapizatæ, aromatizatæque, additis multis, & melle ad embammatis consistentiam, quæ ob id Mustardæ dicuntur, quia colorē musti cocti retinent semper, dulcemq; referunt eiusdem saporem, ob quam causam nomen quoq; saporis generale apud nos Italos remansit embammatibus omnibus, quæ an dulcia potius esse debeant, quam acida, vel è contrà potest dubitari, quià cum hæc edulia debeant appetentiam excitare, suauitatemq; efficere videtur quod hic effectus suauitatis saporis dulcis proprius esse debeat, ille autem, acuendi scilicet appetitum acidis tantum debeatur; & ideò Embamma sit dicendum acetosum ex sententia maximè Iurisconsulti, Vlpiani *in L. si quis vinum* §. *si acetum ff. de Tritico, vino, & oleo legat.* Vbi Embamma sub numero acetosorum recenset, & nisi dicamus Embammatibus etiam dulcibus acidulum saporem pro Anima esse, atq; Forma specifica difficultati propositæ nunquam satisfiet. Accedente nanque dulcedine ipsi aciditati resultat cibus gratissimus, & citrà vllam stomachi offensionem vsurpandus; & hinc fit quod Aurantia mala citrata, & Limones limeæ dicti tanti fiant apud nostri temporis homines rerum omnium curiosos perscrutatores, qui folia quoq; malorum medicorum inaudito prius more vertere nouerunt in cibos, dum ex illis conditis saccharo, & tusis moretum viride nobilius composuere; nouaq; insuper arte neoterici ijdem, aliam horum pomorum exiccationem pro potionibus acidulandis *Sorbetti* vocatis adepti sunt, vt habetur ex P. Ferrario in suis Hesperidibus in hunc modum, Limones minutuli in frustula circulatim secantur, filoq; tenui transuuntur, ità ne inter se contingant, dein compositi in cistella in æstuario per dies decem, & amplius collocata, & donec leni perarerint calore, tum illa succi ariditas cultro subtilissimè secatur, & ceù in puluerem soluitur, & in pila mox conteritur, ad vsumq; seruatur ad reddendum iucundè mordacem quemuis liquorem, & dulcacidam potionem reddendam, quæ concinnari variè potest, idest qualitatibus odorosis communicatis, atq; frigiditate actuali, rigidissima quoq; glaciei super inducta, quam in delitijs non vltimis habent, qui genio, & ganeæ indulgent plus nimio; Vtinam, non ad accersenda, sed ad arcenda medicorum opera, quæ nonnisi male habentibus applicantur; nam si rectè vsurpentur hæc poma ipsa Vitalia tantum alimenta, atq; medicamenta dabunt gratissima vbicunq; quorum postremum, & primum simul habeatur Acetum à toto fructu extractum, & per insolationem perfectum, calidum in primo gradu, siccum in tertio, condimentorum exquisitissimum, Alexipharmacorum præsentissimum.

Antidotar. l. 1. sect. 7. c. 5.

B

Diætet. Polyhist. sect. 3. c. 3.

Vinc. Tanar. Oecon. l. 5.

C

Hesperidū l. 3. c. 34.

Embitar Arabs in tract. de Limonib.

D

VIRES IN MEDICINA.

SVum medicum Τρίφυλλον habeant Pecudes pro Medicina sibi valde proficua, suam Medicam habebunt Homines Arborem longè potentioris virtutis, eius namque Poma.

Et rubeæ bilis reprimunt vim, menstrua dicat
Illorum semen, quod contrà est dira venena,
Contrà illos primum, dederit quos scorpius, ictus;
Mala veneficium depellunt Citria, tecum
Si portentur, item commendant oris odorem,
Et flatum accersunt suauem, consertaquè eundem
Vestibus infundunt, tineas ijdemq; repellunt.

Diosc. l. 2. c. 140.

Columella l. 7. c. 4.

Cast. Dur. in Horb.

E

Et peſtem in melius mutant, corruptumq́; aera eorum
Reddit odor, bilemq́; atram ſunt Citria contra,
Et mœſtos morbos; ſtomachis dant deinde iuuamen
In primis;
Citria queis pollent ijſdem Limonia Mala
Viribus; extinguit feruorem bilis eorum,
Atque ſitim ſuccus, facto demum inde ſyrupo
Peſtiferas contrà febres conducit ad idem,
Ex acri illorum pulpa, ſtillataq́; lympha
Contra infecta cutis pollet, vultuſq́; nitorem
Conciliat; contrà febres tum præſtat acutas,
Atque illas pariter, quæ alijs contagia miſcent,
Lumbricoſq́; necat, renum pellitq́; lapillos
Immaturorum cum vino potus eorum
Succus.

F

Totum Pomum temperie potitur reſultante ex temperaturis partium diuerſis, in vnam tamen tertiam coaleſcentibus, quæ differt à temperamentis partium ſigillatim ſumptarum, eſt itaque primum frigoris, ſiccitatiſquè gradum occupans præualente tamen parumper frigiditate. Cutis pomi calida eſt in fine primi gradus, attingens etiam ſecundum ordinem, & humida proportionatè. Medulla frigida eſt in gradu ſecundo, & ſicca in primo. Semen calidum, & ſiccum in ordine ſecundo. Idem ſemen ob amaritiem, quam habet diſcuſſoriam, & ſiccatoriam vim obtinet; Prædicta cutis, ſeù cortex, oleaginoſus eſt, & ſulphureus ſecundum chymicorum principia, diuerſæ prorſus qualitatis, ac facultatis ab interioribus ſuccis, qui mercuriales ſunt, acidi, & vitriolati; Ex cortice ſ. a. macerato in ſuff. qu. aquæ, oleum cardiacum, & ſudorificum ad peſtem, alioſquè venenatos affectus extrahitur; ex quo cortice cum ſaccharo fiunt ſiccæ confectiones pro corde, atque ſtomacho roborandis; Succus verò interior incidentem, & attenuantem habet virtutem erga craſſos, viſcidoſq; humores, valetq; inſuper diſſoluere, & cõminuere arenas, & calculos; Ex toto Citro, ſeù Aurantio, vel ſec. aliquos ex floribus ſolùm aqua deſtillatur coſmetica odoroſa vulgò officinarum dicta *Napha*, vel *Lanfa*, ſed apud Idiotas aqua *Nanpha*. Antidotum ex toto Citro omnium efficaciſſimum, paratuquè facillimum, quod docet Ruellius ex Theopompo Chio non eſt omittendum, fitquè ex Citrio Pomo integro in melle cocto ad omnimodam diſſolutionem; quo ſi quis tempore peſtis, vel ſuſpicionis veneni vtatur aſſumendo de iure illo Citromelleo duos, vel tres digitos ſecurus prorſus illo integro die manebit. Omnes Medicorum Malorum partes cum maximè ſint Medicatæ, valeantquè mirabilia efficere in medicina conſequens eſt, vt totum viribus aggregatis, atque maioribus potiatur; vndè ex varijs partium integri fructus temperaturis humano corpori analogis, vnica coaleſcet efficaciſſima tutatrix humanæ naturæ, in illaq; plures concordes conſeruabuntur actiones benigniſſimæ exitu feliciſſimo millies, & millies comprobatæ, etſi Decoctum ſimplex Pomorum Aureorum, & Citriorum quo colluatur os, graueolentiam arcet, quantò magis intus aſſumptum, imò quantò magis ſubſtantia deuorata ſpiritus ſanguineos purificare, & imputridos conſeruare poterit? Accipiamus folia, illa dabunt ſuccum, qui cum terebintina coctus vulnera egregiè ſanabit; Ex ijſdem Oleum per diſtillationem elicietur odoris acutiſſimi, quod tibijs contuſis, fractis, & ſcarificatis bis in die applicitum illas egregiè ſanabit; folijs qui ſuccedunt Flores ſuaueolentiſſimi mirificis quoque dotibus ſunt præditi, ijq; fragrantiſſimis ſpiritibus refertum liquorem ſub quintæ eſſentiæ chymicæ forma (cum è quinquagenis florum libris vix vncia vna olei educatur) dabunt, cuius paucæ guttulæ aromatizare poterunt quæcunq; edulia, atque medicamenta, eiuſquè vſus hilaritatis auctor cognoſcetur, morborum omnium atrabilarium diſſipator, & veluti paruus Hercules Alexicacus, à quo parum aberit liquor ſimiliter extractus ex fructibus tenellulis, ſed hic quantò copioſior altero prodibit, tantò viribus inferior eidem inuenietur; quorum fructuum ſimplex decoctio ad tertias nimium menſtruoſis mulieribus, monſtrum huiuſmodi morboſum oſtendit. Idem de corticibus grandioris fructus venit dicendum, ex quibus, vt ex toto Citro ſales, ſpiritus tincturæ ſpargiricæ extrahi poſſunt; qui cortices ſiccati ſimpliciter, & in puluerem

G

H

Chriſtoph. de Honeſtis Bonon. Medic. in Meſuem lib. 1. diſt. 4.
Quercetan. in Diætet. polyhiſt. ſect 3 c. 4.
Ceſalpin. de pl. l. 3. c. 59.
Lib. 1. de nat. ſtirp. c. 69.
Io. Langius epiſt. medicin. lib. 1. ep. 67.
P. Ferrar. Heſper. l. 4. c. 24.
Septal. animad. lib. 7 144.
Beguin. Adri. à Minſicht. Arm. Chym.

A uerem redacti iecori valdè conferunt,& stomacho, vermibusq; necandis efficacissimi in vino sumpti; sed si macerentur tãtum per mensem integrum, & varijs misceantur rebus Vnguentum è citrijs component, pro delendis faciei maculis,& liuoribus, necnon cicatricibus; Ex cortice fit Syrupus de corticibus Citri; item de succo Limonum vt in Antid. nouo; idem corticis puluis est sternutatorius naribus impositus; at scriptuli vnius pondere bibitus laterum dolori, diureticisquè affectionibus succurrit, vermesquè intestinorum enecat; non sat explicari possunt tam ingentes, tamquè numerosæ virtutes Medicorum Malorum Limonis, Citrijquè, illas auro quouis pretiosiores fateri vt valeamus proprias cum istis libentissimè confundit aurum; refert Mizaldus si Limonij in succum mittatur numisma puri, & obrizi auri, vel eius loco bractea, foliumuè auri noui, & exacto naturali die illinc educatur succus ille cum tantillo vini albi, pulucreq; radicis Angelicæ, vel decocto eiusdem, in desperatis, & conclamatis morbis exhibitus admirabile (mirum dictu) præsidium adfert: inter minores eius vires idem succus Limonis ad Dr. i, vel ij cum raphani decocto sumptus calculum imminuit, tam in renibus, quàm in vesica; & si cum oleo amygdalarum dulcium offeratur calculoso, & qui doloribus renum affli&etur salutem mirificè operatur; quinimmo Scorbutum luem stomachosam in septentrionalium oras nuper grassantem emendat; distillatus tandem succus idem pestilentiam edomat, febresquè abigit animosè sumptus per os, qui extrinsecus adhibitus cum sulphure impetigines diluit, choleram edomat, fluores sistit, & exhilarat. Semen Medicorum Pomorum medicas non solùm serit opitulationes, sed salutem pulcherrimam optimam florere, atque fructificare facit; venenatorum animalium ictus, & morsus lethales bezahardica virtute inanes reddit; Prægnantium mulierum fastidia, absurdumquè in cibo appetitum, quo carbones, gypsum, aliaq; ab humano victu aliena hæ cupiunt, seù malaciam, quod vitium à Græcis dictũ fuit κίττα à Picis auibus discoloribus, tollit. Nullum est compositum medicamentum morbo cuicunque curando directum, quod Mala Medica secundum aliquam sui partem ingredi non valeant, ipsumquè aut essentialiter componere, aut integrare, vel tanquam basis, vel loco adiuuantis, corrigentisuè iuxtà veriorem medendi methodum, atque componendorum medicamentorum rationalem Artem, seù etiam secundum Methodicorum, spargyricos, empyricos, pro qua re curiosioribus campus relinquitur Antidotaria lustrãdi, atq; Pharmacopeas, in quibus appetitum quilibet practica quæq; sciẽdi satiare abundè poterit; neminè propterea pigebit ad vsus Medicorum Malorum varios hic subinferẽdos mentem parumper aduertere. Interim autem, quæ de Malis Medicis breui carmine complexus est Auctor quidam modernus, Mala ipsa Medica lepida prosopopœia loquentia introducens, audiantur.

Antidot. nouiss. Bonõ. pag. 365.

Memorabil. cent. 1. n. 98

P. Ferr. Hes lib. 3. c. 35

Plin. l. 23. cap. 6.

Gal. l. 1. de sympt. cau. cap. 3. & 7.

Medica mala sumus, pelli vis ignea nostræ est
Humentis brumæ nec benè cocta caro.
Terreus est humor, sectantur semina pellem,
Flos calet, & folium, sic voluere Dij.
Tarda caro est, succus choleram, fluxusque moratur
Cor tepet hinc ardens, hinc tua membra nitent.
Semina, flos, folium, & cortex frigentia mulcent
Corpora, & epurant aera pestiferum.
Sola tamen volumus mandi, sic gratus olescens
Nos bona dic Veneri, non mala, sed medica.

Est in Hugonis Fridevalli 5. l. 2. de sanit. tuend. ep. 30.

D Non Famelici solum, non Aegri tantum Malis egent Aureis, sed Vnguentarij, Cosmeticiq; omnes, ijq; insuper queis sordent suauissima quoq; vina, vt Aureorum Malorum sorbitiones ingurgitent. Vsus igitur Varij Aureorum Malorum post Vsus Cibarios Medicasq; vires hic consequenter sunt dilucidandi.

VSVS IN VARIIS.

ARborem verè Auream, Medicam, Aureorum scilicet, Medicorumq; Malorum fœcundam quis non dixerit, cœlestibus potius, quam terrenis honoribus dignam? ob id Spartani primum ex Arbore medica Deos suos coronare sole-

 bant,

Lib. 13. c. 1.

bant, teſte Grammatico Ariſtophane. Iliacis temporibus (tradit Plinius) ante Thuris inuentionem Citri frutice concremato Dijs ſupplicabatur. Bœotij Aurea mala ſacrificantes Herculi, qui monſtra prius ſuperauit, quam vix nouerit, hos fructus non niſi Ioue ſatos ſignificare voluerunt.

Boccat. de Geneal. Deorum lib. 13.
Sen. in H. V.C.F.

Citro vtuntur etiam nunc Hebræi in ſuis Tabernaculorum ſeptembrijs ferijs obſtinatiſſimè ſuperſtitioſi, & increduli, inanes figurarum vmbras ſectantes à Veritate figuratæ ſubſtantiæ, & veræ fidei ſplendoris auerſi, & ideò Gens illa peruicax, & duræ ceruicis, ſinè oculis, ſinè corde, vbicunque illa ſit, ſibi magno ære comparat ramos citreos in Auguſto menſe, vt illos in proprias comportet domos, quas temporanei carceris loco modò habet, æternas ſubitura poſt mortem tormentoſas tenebras. Efficeret vtinam citrea Virtus odorati aurei pomi quod infelicium iſtorum Hebræorum conſcientiæ à peſſimo, & lethifero eorum verme liberarentur, ſicuti Pomum Citreum interiectum veſtibus tineas necat; hinc fortè citratæ veſtis denominatio deducta eſt, quã citratam veſtẽ memorat Macrobius ex Næuio Poeta in Bello Punico, quamuis alij citratam veſtem aliter interpretentur, & eam accipiant in ſenſu ſimilitudinis formæ vndatim criſpæ, auctore Feſto.

Lib. 3. Saturnal. cap. 19.

Iulius Cæſar Faſtoſus Faſtorum Iulianorum Auctor, quibus ſolem ſibi obſequentem volebat, dum in Triumpho Gallico coronam è citro induit, teſte Paterculo, Diui nomẽ ſuperbè nimis, & arroganter vſurpare cœpit. Ille, qui veræ Diuinitatis, & non fictæ Maieſtatem inuocare, ſeque cœlitibus protegendum innocenter ſimul, & vtiliſſimè tradere cupit, is humillimè, & confidenter Diuinam imploret precibus bonitatem, & non ſolis vtatur ſphærulis precatorijs ex Aurantiorum fructibus minimis exiccatis, filoq; ſeriatim traiectis, quæ tamen bonorum operum odorem deſignãt, ſed fide, ſpe, & charitate ſimul perpetuò iunctis Deo placere ſtudeat, & ità in quoſcunq; traducens vſus, tam ciuiles quam œconomicos Arbores prædictas, earumq; partes rectiſſimè operabitur. Benignum vnguentorum in odorem current pro ſanitate tuenda, & minimè ad excitandam venerẽ, qui Balanino, Amygdalino, Oliuariuè oleis cõmunicata florũ Aurei Pomi fragrantia; vtentur hac arte fabr. Balani myrepſicæ v. g. grana floribus permiſta, ſeù plures plagulæ, vel turundæ Goſſipij aliquo ex prædictis oleis imbutæ floribus multiplicatè interpoſitæ, ideſt ſtrato florum ſuper ſtrato prædictarum plagularum compoſito intrà pyxides latiores benè concluſas in loco tepenti, floribuſq; ſæpius renouatis tandẽ è Goſipij plagulis exprimetur oleum odoratiſſimum pro chirothecis Romano more odoratis, vt vulgariter dicitur *alla frangipana* reddendis; quod ſi oleo aurantiato prædicto (quod etiam poteſt fieri iaſminatum cum floribus iaſmini Hiſpanici grãde flori) addatur cera alba eliquata cõcreſcibilis nobiliſſimumq; efficietur vnguentum, quod Hiſpanorum recenti vocabulo *Manteca* dicitur, pro manibus concilianda candida mollitie, & ſuaueolentia. Quam benè conueniunt carni decorandæ, quæ ob id ſordida temnere debet, florum candor illæſus aureorum malorum cum aliquali ſub rubore in Citreis malis! atq; ſuccus Limonum, qui fulloniæ nobiliori pulcherrimæ inſeruit arti ad Chermeſinum, & Incarnatum ſerici colorem fabricandum! id noſtri peroptime ſciunt infectores Sericeorum operum in ciuitate Bonon. iuxtà Sapinæ canalis aquam habitantes, quæ aqua maximopere conducit ad colores ſpecioſiſſimos inducendos. Non ſat eſt alere has plantas in viridarijs ad virorem ſolum proſpectandum, ſed vti quoque illis laudabile, atq; proficuum videtur eſſe. Folia Limonum, tradunt grauiſſimi ſcriptores inſeruire Matribus familias regionum frigidarum pro condimentis cibariorum, necnon pro auxiliaria medicamẽti vice iuniperi baccarum; itaut oleo, in quo eadem decocta fuerint vtantur ad inungendos lectorum poſtes, & eorum commiſſuras pro cimicum, & aliorum animalculorum infeſtorum extinctione.

Simon Paulus Germ. Med. claſſ. 3. quadrip. de Lim.

Corruptiones, & turpitudines dum naturaliter oderint hæc folia, aptè quidem, & iuremeritò poterunt ornare menſas nitidiores, lanceſq; & patinas eduliorum vacuis in marginibus replere, immò promerebuntur, vt minimè procacibus procis inſeruiant teneros flores faſciculatos, qui pro Amoris pudici ſymbolo, & teſſera puellis mittuntur, in defendendo: Odores probè conſtituti, & præcipuè medicorum Malorum, ad vitam producendam valde idonei cognoſcuntur, quia vitales alunt omnimodè ſpiritus tam Phyſicè, quam moraliter; nam conſimili ratione ſuffumigia odorata corticum citri, & Aurantiorum peſtifuga, ſunt & ligni Citri recrementa ex ſerra cadentia ſerpentes fugant, non enim poſſunt venenoſitatem vllam pati, ſed nec vllam ambitionis, aut ſuperbiæ materiem admittunt, vndè non eſt mirum quod ſuccus Limonum vniones diſſoluat, quæ ſunt veluti corona ſuperbiæ,

Marſil. Ficin. de vita longa c. 18.
Tanar. Econom. l. 5.
Iſaias c. 28.

de quo

A de quo Propheta fortassis exclamauit dicens *væ corona superbiæ*; Sed superbiat quantum libet celebris illa Potio, quam *Sorbettum* vocant à voce persica, & turcica *scerbet*,& verbo *sciareba* quod est bibere, cuius descriptionem primi Bizantio in Italiam comportarunt duo nobilissimi Bononienses Franciscus Bologninus Eques, & Comes Iulius Cæsar Insulanus; illa,prout consistit in pura basi succi Pomorum Aureorũ limites modestiæ nec hilum transcendit; eiusq; compositio talis est. Accipiuntur primò Limonia recentia multi, & optimi succi q. s. detracto cortice fortiter comprimuntur, succus indè elicitus linteo prius traiectus coquitur rudicula agitatus lignea, vsq; ad consumptionem nouem partium ex decem, ita vt hæc crassescat mellis adinstar, cuius succi sic concreti è Creta in longinquas mittitur regiones portio magna quotannis,& cum ad vsum deducitur pro singula vncia illius aciditatis vnciæ tres sacchari albi clarificati sumuntur,& ad inuicem miscentur, totumq; aromatizatur mosco, & ambra in aqua rosarum maceratis; cuius liquoris cochlear in cyatho dissolutum sorbitionem superbam,ratione saltem sacchari, & mosci, ambræq; nõ ratione sui, componit,prçterquam quod ipse puram aquam B pro modestissimo potu acidulam redderet; immò, Acidum hocce solidum simplex in alios verti posset vsus, & scilicet smegmaticos ad eluendas non solũ corporis sordes, sed Animi quoq; si plenè intelligatur illius natura, vt Ænigmata dilucidentur,atq; Præsagia.

P. Ferrar. in Hesper. l.3.c.35.

ÆNIGMATA, PRÆSAGIA.

Felicis mali Medicum, & Aureum Pomum constitutionem, atq; naturam retinens felicitatem nonnisi portendet, ænigmaticè quoq; iuxta illos ex Gyraldo versus.

Me vigil Hesperiæ serpens custodijt ore,
De fuluo color insignis, nomenq; metallo
Fluxit, natura est dispar, cui viscera frigent,
Exteriora calent, quantoq; embammate mensis
Expetitur succus, conditur pyxide corpus.

Serpentem non aliud esse in hoc proposito existimamus credendum, quam radices C ipsas Hesperidum Arborum tortuosas, perquè tellurem serpentes, quæ extremo capientes ore cibum ipsas nutriunt Arbores, illarumq; vitam custodiunt, fuluumq; colorem influunt fructibus disparis naturæ erga partes diuisas. Ætas Pomi Aurei prodigiosè prolixa proprij satoris manus felicissimas ostendit,quemadmodum Medica Malus Romæ in Auentino per tria,& amplius sæcula viuens à Volaterrano obseruata Illustrissimæ Domicicanæ Religionis perpetuitatem præsagire valet, quia manu Magni illius Patriarchæ Diui Dominici sata quidquid ab illa prodijt inniti radicibus cęlestium gratiarum alimonia refectas facillimum erat; cùm itaque ex Philosopho relatiua debeant esse simul, Dominicana illa Arbor nõ poterat non esse cælesti fauore vitali ditata, cum illius correlatiuum esset in cælis; contrarium potest facile euenire, dum terrena sint ambo correlatiua, id est in sensu eodem mortalitatis considerata, quemadmodum fuit Medica quædam Arbor Mediceis in ædibus Romæ propè Thermas Alexandrinas dirutas obseruata à Pierio Valeriano,nam illa Mortem Leonis Medicei Pontificis Maximi proprio improuiso casu præostendit, vt & eadem propria reuiuiscentia Clementis septimi Medicei ad Pontificatum assumptionem post Adrianum sextum parum viuacem, læta D præmonstrauit. Sed hæc si vera sint, & talia qualia narrantur à scriptoribus, ea non nisi secreto, & admirabili Dei iudicio eueniunt imperscrutabiliter; quemadmodum & monstrosa, quæ ab occultis, seù parum notis exeunt causis.

Comment. Vrb. lib. 26.

Valer. hierogl. lib. 52.

MONSTROSA, Seù Mirabilia.

Nil esse in rerum natura quantumuis abiectum, & vile quodammodo, cuius non sit vtilis, atq; iucunda consideratio habemus ex Aristotele; neque superfluũ videtur esse de rebus imperfectis habere sermonem, quoniam in maximis,æquè ac

Lib. 1. de part. Animal. c. 5.

ac in minimis immenſa Dei Bonitas, atque Omnipotentia perſpicuè apparent, imò cum difficilius ſit imperfectiora, exilioraquè ſenſum quoquo pacto effugientia ſcrutari, ingenij quoque maius opus erit eadem aſſequi cognitione acutiori; & pulchrius, vt ita loquar, erit tali pacto philoſophari: ſed cum ad eundem pertineat Phyſicum, & ſanitatis, & ægritudinis cauſas nouiſſe non poterit negari, quod idem ſcientificus ordinarios Naturæ Partus, & Monſtra præter naturalia ſub propria nō retineat ſpeculatione. Quid quid igitur monſtroſum, rarumquè viſu, aut præter ſolitum frequentius, aut à conſueta forma nimis remotum apparuerit illud futurum aliquid inſolentius euenturum in ordine quoque ſibi ſuperiori monſtrare poteſt; vndè ſi præter, vel contra Naturæ leges, aliqua ſint facta, reductionis illa oſtendunt neceſſitatem ad naturæ leges, vbi ex contumacia, & inobedientia non parum eſſe timendum edocetur; Vult Naturæ Parens, & Auctor infinitè miſericors, atq; benignus, ſed æquè etiam iuſtus Deus peccantes quandoque vocibus hiſce, aut characteribus naturalibus præmonere, vt à flagitijs patrandis abſtineant, alioquin ſeueram in promptu eſſe punitionem; plurimos videre turpiſſimos Therſites v.g. naſcentes ſuſpicionem ingruentium Malorum gignere poteſt, & è contrà plurimos Nireos conſpicere pulcherrimos apparentes læta concipere animo, atque ſperare facit, ob malam, vel bonam materiei diſpoſitionem ad formas ſuſcipiendas, quarum vna cum corpore actiones omnes ſunt. Theophraſtus doctiſſimus vir de vitijs, & morbis plantarum diſſerens nobis ob oculos ponebat valdè conſiderandas eſſe in iiſdem plantis diſpoſitiones elementorum, quæ nos quoque, & noſtra tangere poſſunt, cum ex illis, tanquam ex alimentis mediatis, vel immediatis conſtemus; non mihi timorem incutit Phaſellus turcicæ plantæ cuiuſdam faciem humanam referens à Cardano obſeruatus, quià ſpecie quadam determinata hanc naturaliter effigiem habet; ſed ea nobis negotium conſiderabile faceſſere debent, quæ inſueta ſunt, & inordinata, neque ſuſpicandum eſt Mirabilia ſolùm, vt talia, aliquid mali denotare poſſe, cum ſint de ordinario iure Naturæ alicubi ſaltem, licèt in omnibus non conſpiciantur locis, vti ſunt Citrea quædam Mala Fortunatarum Inſularum propria, quorum alterum alteri includitur, illudquè dulce eſt, iſtud acri medulla, neque etiam aliquid minari velle, quod incommodum, aut damnum inferat vlli admirabiles nonnullas Citriorum proprietates dubitandum eſt; vt eſt paſſio quædam Citriorum à pane calente, qua mediante ipſum Pomum Citrium ſtatim incurrit putrilaginem; atque oculorum contorſio per noctem vnam ex lotione oculari cum ſucco eiuſdem Citri. Hæ, quas damus delineatas obſeruationes monſtrificæ, quià minimè ſpecificæ, ſed ſolùm caſuales, à nobis habitæ anno Domini 1660. in quo magnus horum fructuum fuit prouentus, hic nō plures ponuntur, nam in monſtroſorum cenſu non eſſe collocandū cenſuimus Limon-aurantium, de quo ſuprà, quia determinatæ illud agnouimus ſpeciei vniformes fructus ſemper ferens; quibus ſic ſtantibus, ideſt monſtruoſitatibus illius anni frequentibus variæ ſicuti remediorum materies, atque morborum ſignatæ ſpecies apparebant, ſic plures in corporibus humanis alterationes, & præternaturales conſtitutiones arte ſanabiles indigitabantur. Admirabilibus tandem, & Monſtroſis hiſce Naturæ luſibus, Domeſticæ non ſolum, ſed extraneæ longinquæ arriſere Muſæ.

Ariſtot. de ſenſu, & ſēſil. lib. 1. *Cicero l. 2. de nat. Deor* *Varro l. 6. de L. Lat.* *Lucret. l. 2. de nat. rer.* *Lib. 5. de cauſis plantar. cap. 9.* *Lib. 6. de varietate* *Ferrar. lib. 2. Heſper. cap. 20.* *Ionſtonus l. 1. art. 8.*

Eſt prorſus mirabilis Heſperidum Arbor in Hortis,
Cuius ab hoc Ramo floret gemmata Corona,
Ex illo ſceptrum, eſt ſparſimque videre Ligones:
Hinc Tela, indè Libros; at (quod fert riſus abundè)
Dum velata oculos diuerberat vndiquè fructus
Fœmina, quandoque Plectrum contingit Aſello,
Gemma ſui, Sceptrum Simiæ, Machæra Lepuſclo.

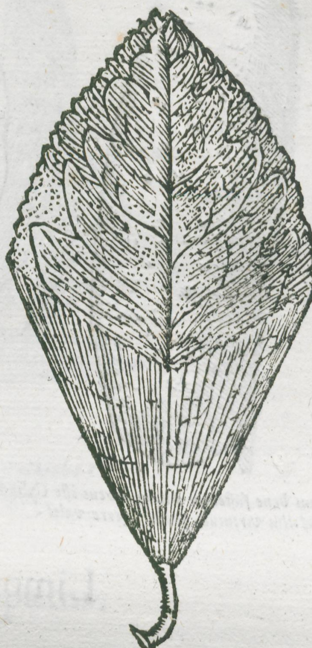
Franc. Cameranus in Heptacalamo, & in Auletico.

Limo-

Limonis Folium Dicephalon. | Folium Citri Scyphoide.

Forma biceps folij replicat Limonis honores Scilicet vt cerebrum, corq; iuuare queat. | *Pocula de folijs ludens Natura parauit Vndè salutiferam perbibat æger opem.*

Monſtroſa hæc duo folia Anno Domini 1660. à me obſeruata Domi meæ, in meo ſcilicet Viridariolo vrbano fuere in duobus Citrolimoniorum bina plantis; Orchitem verò, Cylindritem, Proſopætum, atq; Periſterocephalum Limones à Limoniorum nonnullis Propolis noſtratibus, qui in raris hiſce fructibus inueniendis meo rogatu vigilabant, recepi anno 1660. 1661. 1662. &c. vnà cum multis alijs, quorum particularem mentionem omiſi; ne moroſitati nimium ſtudere, & ne leuitates affectare viderer. Limonem at Chirodem, humanam ſcilicet manum perbellè referentem ab amicorum amiciſſimo, eruditiſſimoquè, atque ſublimiorum omnium Virtutum doctiſſimo, mineralium q; opum ditiſſimo viro Admodum Reuerendo P. Mag. Angelico Aproſio de Vigintimilijs, Auguſtinianæ dum Genuẽſis ſuæ Congregationis Generalis Prior eſſet, acceptum refero.

Limon Cylindrites. | Limon Chirodes.

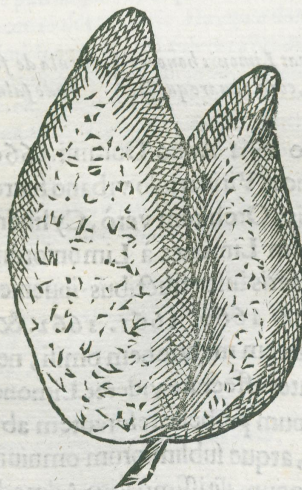

Quam bene ſuſtentat vitam aureus iſte Cylindrus!
Millia virtutum pondera ferre valet.

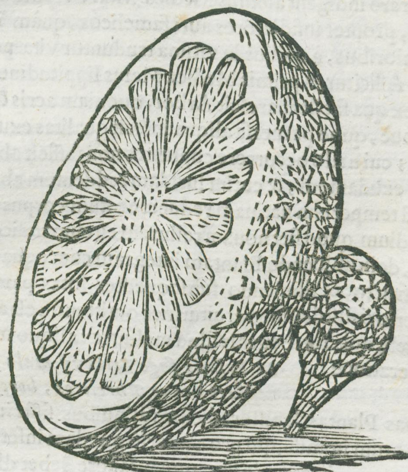
Noſſe dat hac morbos manus, atq; auertere lethum,
Namque Artem Phœbi maxima facta manent.

Limon Orchites.

Munera Cordis erunt, geminat quæ Medica Malus.
Optima; nam gemino ſanguine vita calet.

Limon Peristero-cephalos.

Cur tenet adnatum Limon caput iste Columbæ?
Nempè vt sit duplici nomine pestifugus.

Limon Prosopætos.

Nunc Aquila, hic Limon, renouatrix mira iuuentæ
Fit tibi, Quo sumpto secla Aquilina trahas.

Limones huiusmodi figuræ, magnitudinisquè duos in diuersis temporibus obseruatos adhuc extantes iam siccatos asseruo, quod non parum mirabile est.

Verùm hæ raræ, atq; deformes quodammodo conformationes, præternaturalem Plantarum suarum statum ostendunt, opportunum propterea sequitur agere de Morbis Aurei Mali, eorumquè remedijs.

MORBI,

E

MORBI, REMEDIA.

P. Ferrar. Heſper. l. 2. c. 18.
Diog. l. 2.

MEdicis non rarò indigent auxilijs Medicæ Mali, vtpote quæ varijs non tam extrinſecis, propter inſidiatores auri famelicos, quàm internis Malis obnoxiæ grauioribus, à quibus in vltima truduntur vitæ pericula, ideò deſeri nunquam eæ debent. Afficitur in primis Medica Malus lippitudine quadam, & gummoſa lachrymatione, ex qua facile inareſcit Arbor, quoniam acris ea humiditas ex corrupto alimento, crudouè, quod peruerſa aliqua infecit qualitas exulcerat, vtrìquè partes, per quas excurrit; cui malo occurrere cupientes non ſufficit abſtergere leniter materiem illam morboſè exudantem, & cutim luridam reddentem abradere, ſed vlterius alterare oportet, & ad temperiem natiuam reducere totum corpus eiuſdem plantæ, & præcipuè ventrem medium, quod fiet nouam tellurem circum radices veteri extractæ, & excluſæ ſubſtituendo, dein abluendo Plantam integram cum aqua diſtillata ex toto Citro, folijs ſcilicet, & fructu, & illiniendo ſubſequenter lotas partes oleo, quod poſt aquam prędictam vlteriori diſtillatione eruitur; nec omittendũ eſt aliud remediũ, quod eſt mutatio aeris, & cæli, quia fortè euenit illud malum ex aliquo malo aeris, aut radiorum ſolarium reuerberatione

F

Pontanus de Hort. Heſp. lib. 1. c. 6.

In Primis fuge Sithonij mala frigora cæli,
Afflatus caue Threicios, boreamque niualem.

Iuuabunt & ægras has Plantas lapilli radicibus aliquibus fiſſis iuxtà generalia præcepta medicationis Arborum immiſſi, qui pro cauterio quodam inſeruient ad expurganda humoribus à prauis interna viſcera; in hoc autem cauere debet diligens, & accuratus Dendrophilus, vt Arbore integrè curatâ, ideſt cum ex toto conualuerit lapillos illos remoueat, ne Arbor, ex effluxu bonæ, & laudabilis ſubſtantiæ alimentoſæ macreſcat, & in marcorem impellatur. Ad Plantæ verò morboſam inertiam, tardioremq; germinationem, illam oportet pinguiſſima terra ſollicitare, quæ ex cadaueribus reſolutis, vel ab auium fimo vim, & robur acquiſiuerit ſeſe in Arboreos artus inſinuandi facillimè, & ſeſe ab radicibus imis in altum eleuandi, inq; folia, fructuſq; demum dilatandi, & expandendi viuaciter; Idem quoq; remedium frigori occurret immodico, quod intus & exterius offecerit articulis ramorũ extremis, atq; etiam mediocribus digitorum ſcilicet, atq; brachiorum atrophia detentorum, & inareſcentium; ſed ferri actio intercedere valenter hic debebit ſeparans à viuo, quod iam fuerit emortuum, & vulnus medicandum ei it cera terebentinæ mixta, quæ muniat ligni neruoſas, & carnoſas partes præciſas, quibus cute obtegi venia, tempuſq; concedetur. Ad formicarum peſtem in Medicas quandoq; Plantas nimis graſſantem non vno opus eſt remedio, verum multiplici, cum malum huiuſmodi ſemper ſit multiplex, & ex contumacioribus; vnde aggeratio cineris, vel arenæ marinæ ad imum plantæ ſtipitem ad excludenda illa noxia inſecta conducit, Goſſipium item petroleo imbutum plantæ circumligatum efficax eſt intercipiens, fuganſque beſtiolas hoſtiles, & ſalubritati medicæ Arboris infenſas; ſed eo facilius reformidabunt olei odorem formicæ, retròq; abibunt in oppoſitas partes, ſi dulcia, vel ab illis expetita ſternentur non longe ab Arbore iam obſeſsâ, & per lineam etiam longiuſculè diſpoſita, hoc enim dolo capientur, & ſalubri deceptione direptiones alias amouebunt. Mures peſſimum quidem ſunt Malum, aduerſus quos venationem ingenioſam, & ſedulam inſtituere oportet; nam ſagaces hi fures aurea non contenti arrodere Poma, quod ferrugineos quoq; ligni ſtipites, cuti duriori quoq; inſultando peſſundant, vndè feles in illos incitandi ſunt, & deceptoriæ machinulæ parandæ, laquei, necnon & compedes inſtruendi; præthereà offerre cibos peremptorios muribus erit vitam ſeruare Arboribus arrodendis, inter quas deceptorias eſcas fruſta ſuberei corticis in adipe frixa mirifice congruent proiecta locis in ſuſpectis, quæ frequentare ſoleant beſtiæ illæ, quarum ſtomachus bucellis illis prægustatis indigeſtibilibus mortem deguſtabit. Cætera verò Animalcula, vt Erucæ in folijs, Limaces pomis, corticibuſq; ſparſim innaſcentes; Cruſtulæ item paruæ, crebræ obſcuræ in Dorſo Oriſcorum, ſiuè Aſelorum multipedum ſub aquarijs vaſis ſtabulantium adinſtar, hærentes cuti ramorum præcipuè, continentes virmiculos quoſdam minimos, materiem inter ſubalbidam aranearum telæ perſimilem, ſigna ſunt putridarum exhalationum, ad cutim per quãdam tranſpirationem inperceptibilem tranſmiſſarum

P. Ferrar. in Heſp. lib. 2. c. 18.

G

H

rum

A rum, vndè generationes istiusmodi ab excrementis subtilissimis corruptis emergũt; quorum affectuum curatio perdifficilis est, attamen omni conatu persistendum est in mundificatione, detersioneq; plantæ, purgationeq; & scarificatione, alimenti purioris exhibitione, atq; aeris tandem mutatione procul à puluere, situ, & virulento quouis nidore; Separatorum demum fructuum prophylactice, idest medica operatio à morbo præseruatiua, cuius causam adimit, iuxtà veriorem medendi methodũ, ea debet esse, vt lecta Poma à contusionibus immunia seruentur, & ab alterationibus frigoris, humiditatis, siccitatis, calorisuè nimij; nè naturales internæ qualitates ab externis patiãtur corrumpentibus; Maturi ergò Fructus Arboris Medicæ non antè mensem octauũ, in quo perficiuntur, collecti nocturno tempore, nubiloq; cęlo tantũ, lunaq; silẽte, blandeq; à matre seiuncti in opaco disponẽdi sũt rariusculè, & obscuro in loco super minuta stramina, paleasue aridiores; nisi quis gypso incrustare vellet eosdem, quam operationem ego nunquam probarem; De qua re Pontanus sermonem habuit doctum, eruditum.

Gal. lib. 11. method. c. 2

Pall. l. 4. tit. 10.

Calcagnin. cõm. de Cit. Constãtin. Cæs. lib. 10. cap. 7.

Pontan. de Hor. Hes. l. 2

Si curæ tibi sit lecta è frondentibus hortis
Seruare, vt viridem teneant annosa vigorem:
B *Hoc age: carpe manu in tenebris, in nocte maligna*
Frondentem ramum, frondenti & palmite Mala,
Palmite cum valido frondem retinentia, ramumque,
Et tibi nulla suas ostendat luna tenebras.

Ad Plantæ Medicorum Malorum præseruationem, cum præseruabilitate quoq; fructuũ permanentẽ quod attinet, habeatur singulis annis fimo conuenienti maximè digesto vt foueatur planta, lupinisuè refocilletur, atq; collucetur collucanda, adumbretur item quæ nimia luce Solis torrebitur; Medicinam Medicinæ parens Hippocrates nil aliud esse docebat quàm adiectionẽ, & ablationem, adiectionem .s. deficientium, & redundantium ablationem. Quare si acciderit Plantæ Pomorũ Medicorum vlceribus serpiginosis, & dicepuloticis, Phagædenisuè tentari, cauitates studiosè implendæ sunt calce, atque arena minutissimè tritis, quæ exesionem, & corrosionem huiusmodi compescent. Sed à Medicis ad Historicos transeamus, quorum materies vitæ producendæ non modicum quoque conducit, ita vt eorum lectio summè existat vtilitatis; Et cùm quædam sit temporum medela Veritas Historiæ, de Historicis Malorum Aureorum post Morbositates C eorundem tractabitur.

P. Ferr. He. l. 3. c. 31. & 32.

Id. l. 4. Hes. cap. 22.

HISTORICA.

HEsperidum Hortos Antiquitas diù admirata est, illasq; credidit Hesperi cuiusdã filias fuisse, & Aurifero nemore diuites, vbi adesse perhibebatur Draco Aurea Mala vigilanter obseruans, quem interfectum ab Hercule prodidere Scriptores. Plinius quidem, atq; Solinus attestati sunt Hortos Hesperidum Malis Aureis refertos fuisse in Mauritania, & in Lixi oppidi (in quod C. I. Cęsar Coloniã deduxit) Aestuario Insulam Mõtuosam circumplectente, tortuosisq; suis lacustribus Męandris, flexuosisquè lateribus, ceù serpentinis vertiginibus eandem Insulam, in qua prædicti erant Horti, reddente inaccessibilem, ex quo orta est fabula de Dracone peruigili custode ex terra nato, centum capitibus perhorrido, qui latrones Pomorum, & Abigeos ouium longè ab Hortis, & Gregibus arceret; de quo hæc Philosophicis versibus Lucretius

Stephan. Aquæus Bituricensis Plinij commentator ad c. 4. l. 19

Iul. Sol. Polyhist. c. 37.

Lib. 5. de nat. rer. carmin. 33.

Aureaquè Hesperidum seruans fulgentia mala
D *Asper, acerba tuens, immani corpore serpens-- Arboris amplexus stirpem, &c*

Audiatur & C. Iulius Solinus Polyhistor de loco Hesperidum Hortorum, sub titulo de Libya, Hortis Hesperidum, ac Monte Atlante hanc texens Historiam; *De Hispania excursus in Libyam, nam Bellonæ progressus, quod Bœotiæ oppidum est, vltrà interiacens fretum trium, & triginta millium passuum, Tingi excipit, Mauritaniæ nunc Colonia, & cuius primus auctor Antæus fuit; porrò quia in illo ambitu Ægyptium finitur Pelagus, & Libycum incipit, placuit, vt Africam Libyam diceremus. Quidam tamen Libyam à Libya Epaphi filia, Africam autem ab Afro Libys Herculis filio potius dictam receperunt. Lix quoq; Colonia in eodem tractu constituta est, vbi Antæi Regia, qui implicandis, explicandisq; nexibus humi melius sciẽs, veluti genitus Matre Terra, ibidem ab Hercule victus, & extinctus est; Nam de Hortis Hesperidum, & peruigili Dracone, nè famæ licentia vulneretur, fides, & ratio hæc est. Flexuoso meatu Æstuarium è mari fertur, adeò sinuosis lateribus*

ribus tortuosũ, vt visentibus procul lapsus angueos fracta vertigine mentiatur. Itaq; quod Hortos appellauere circumdat; vndè Pomorum custodem interpretantes struxerunt iter ad mendacium fabulandi: sed hæc Insula sinuata sinibus Aluei recurrentis, & in quibusdam æquoris spinis sita, præter Arbores Oleastri similes, & Aram sacrã Herculi aliud nihil præfert quod propaget vetustatis memoriam. Verùm vltra frutices Aureos, & Metalla frondẽtia, &c. Geographorum ast Principi Ptolomæo Insulæ Hesperides, in quibus Aureorũ Malorum Horti fuerũt, nunc dicendæ sunt Insulæ Capitis Viridis, propè Insulas Fortunatas, nunc quoq; Canarias. Idem confirmat Pomponius Mela, qui de Atlantici maris Oris, & Insulis hæc habet. *Exustis* (hoc est oris, seù faciebus extremi Africæ cornu) *Insulæ appositæ sunt, quas Hesperidas tenuisse memoratur, &c. contrà Fortunatæ Insulæ abundant sua sponte genitis, &c.* ambobus concordat Abrahamus Ortelius in suo Theatro Terrarum orbis, nam Insulas Capitis Viridis ex opposito Promontorij Capitis Viridis ponit in medio ferè Tropici cãcri, & Æquinoctialis circuli in Regione Nigritarum, & inter ostia Nigri fluuij, Insulas olim Gorgades, siuè Hesperides. Locum eundẽ Hesperidum Insularum habemus nouissimã ex Atlanteis absolutissimis, & prætiosissimis libris in Belgio cusis. Sed elegantissimus audiatur Pontanus historico-poeticè loca hæc eadẽ demõstrãs

Lib. 4. Tab. 3. de Libya

Lib. 3. c. 11. de situ orbis

Abraham Ortel. Th. O. Terr. in Africæ tab. noua.

De Hortis Hesper. l. 1.

Orbe etenim Hesperio, Niasiq; ad littora quondam
Oceani Auriferis primum sese extulit Hortis
Citrius, Arboreæ referens præconia palmæ,
Illi perpetuus frondis decor inter opacum
Albescunt nitidi flores nemus. Atque ità latè
Spirat odoratus Zephiris felicibus Aer, &c.

Qui tum nullis interpositis Asportationem Citri in Italiam ita describit.

At postquam Herculeis humeris stetit axis, & Atlas
Prospexit Cœlo, & fessus requieuit in antro,
Et iam fata Deum, Latij, & scelera impia monstri
Vltricem expectant clauam procul orbe subacto,
Geryone extincto, spolijs insignis, abactamq;
Aduexit prædam, & nostris stetit vltor in Aruis
Idem humeris, idem ipse arcu, clauaquè superbus
Deuexit simul Hesperio de littore syluas
Hesperidum syluas, nemora affulgentia, & auro.
Queis post Phormiadum saltus fragrantia Myrto
Littora Caietæ, fonteisq; ornauit & Hortos Virginis Hormialæ, &c.

Lib. 1. Hes. cap. 4.

Calcagninus vir doctissim. valdè verisimiliter discurrẽdo asseruit Arbores Citri ex Atlante Monte, alijsq; Mauritaniæ Montibus in Mediã primò fuisse asportatas, & ex Media in Italiam, quæ illas vocauit Medicas. Eruditus adm. P. Ferrarius existimat locum Horti Hesperidum fuisse in Citeriore Africa, quos custos coleret Serpens vocabulo Ladon; & vult eos in Tingitana Mauritania præcisè fuisse, siue in Æthiopia ad occasum spectante, vbi recentia Fessæ, & Marocchi Regna sunt iuxtà Lixũ, & Amnẽ, & vetus Oppidũ; nomẽ huic Laracra, seù Laracha, illi Lussus, aut Luccus. Hæc incoluere loca Malorũ Aur. cultrices illæ celeberrimæ sorores Hesperides nuncupatæ, sed quæ præcisè fuerint, quibusq; agitatæ fortunis hîc manet perquisitio. Hesperũ ferũt Iapeti filiũ tres habuisse filias, quæ à Patris nomine Hesperides dictæ fuere nomina hæc sortitæ *Ægle, Erethusa, & Hespertusa* à quibus Horti nobiles exculti fuere Pomis Aureis, hoc est Citreis pulcherrimè referti ad inuidiã vsq; Gentiũ omniũ, ad quarũ notitiã Diuitiæ huiusmodi peruenerint, adeò vt poetis ansã hoc dederit fabulas de Dracone custode pomorũ, & de Hercule eorundẽ raptore cõminiscẽdi, quẽ tamẽ Herculẽ aliqui dixere ab Argiuorũ Rege Euristeo illuc missum ad rapinã; alij autẽ, quod ipse fuerit fortuitus, & felix Hesperidũ liberator, quæ à Piratis expilatæ abducebantur, vt mancipia; Sed hoc saltẽ dubitatione caret, Mala hæc Aurea Hesperia dicta, vel ab Hesperidibus, vel ab vltima Hesperia fuisse in Græciã ab Hercule translata, vt Historiceè adnotauit Athenæus quæ Theophrasti ætate, & Plutarchi Aurea Mala à nemine eousque comesta fuere, sed ob pulchritudinem solam auidissimè expetita. Quid quid sit, Herculem difficillimum erit ab insimulatione latrocinij liberare; nã audio Lucanum sic canentem *Atq; insopiti quondam tutela Draconis*

Comment. de Citro.

Lib. 9.

Hesperidum pauper spoliatis frondibus Hortus
Inuidus, annoso qui famam derogat æuo,

Qui

A *Qui vates ad vera vocat, fuit aurea sylua,*
Diuitijsque grauis, & fuluo germine rami,
Virgineusque chorus nitidi custodia Luci,
Et nunquam somno damnatus lumina serpens,
Robora complexus rutilo curuata metallo.
Abstulit Arboribus pretium, nemorique laborem
Alcides: passusque inopes sinè pondere ramos
Retulit Argolico fulgentia Poma Tyranno.

Palæphatus, qui fabulas tam benè explosit, & ad historicam veritatem direxit, Herculem & ipse furti accusauit, quod ex sequentibus patet illius verbis *Hesperus vir quidam Milesius erat, qui in Caria habitabat, duasq; filias habebat, quæ Hesperides nominabantur, illiq; ipsi oues pulchræ, atq; fœcundæ erant, quales & nunc in Mileto quoq; sunt, quæ quidem ob id aureæ iam oues nuncupabantur, quoniam pulcherrimum omnium rerum aurum est, & illæ quoq; pulcherrimæ erant; μῆλα etenim, vt Poma, sic oues quoq; apud Græcos vocantur, quæ quidem μῆλα, hoc est oues, cum circa maris littus pascentia Hercules vi-* B *disset, & abigendo comprehendens naui suæ imposuit, simulq; earum pastorem nomine Draconem secum domum perduxit; & hoc non amplius Hespero ipso viuente, sed eius duntaxat superstitibus filiabus. Dicebant itaq; homines aurea equidem Mala vidimus, quæ ab Hesperidibus Hercules, Draconem quoq; custodem interficiens abduxit; sicq; exinde fabulosus sermo confectus, formatusq; fuit.* Tantæ fuere semper existimationis, tantæq; Virtutis Aurea Poma, Citria propriè, vt varius illorum vsus maximorum effectuum causa extiterit, modò vitæ, modo funerum. Refert Athenæus se à ciue quodam Ægyptio didicisse damnatos quondam fuisse apud Gentem illam duos latrones ad expositionem virulentarum bestiarum; verum dum ducerentur ad supplicium, & antè cauponam transirent viribus penè omnibus destituti præ maximo mærore, & extremè sitibundi languerent, & eiularent, Caupona quædam eorum miserta tenens in manibus duo Citria, quæ gustabat, ea miseris illis dedit, quæ recepta statim manducarunt: paulò post immanibus bestijs oblati, atq; demorsi ab aspidibus nihil molestiæ senserunt, cuius rei vehementer miratus Præfectus causam huiusce effectus percontari cœpit, & cum nil aliud, C quàm esum illorum Malorum percipere potuerit accidisse inter carcerem, & supplicij locum sontibus ipsis, voluit postridie rem experiri, ipsos eosdem sontes exponendo bestijs, alterum Citro præmanso præmunitum, alterum absq; antidoto, & qui Citrum assumpserat illæsus est conseruatus, alter interijt. Refert similiter Historiographus quidã Venetus Historiam belli inter Rheginos, & Taruisinos occasione fructuum Citri suborti; nam Taruisini in quodam scenico spectaculo in quo ludicra instituta erant puellarum, & puerorum bella amatoria, in quibus Arma erant flores, & fructus, ideò pomis aureis pro missilibus, atq; tormentorum pilis vtebantur, in medio quorum ludorum superuenit improuisa Venetorum iuuenum Turma Castellum de repente occupans, ab ipsis aureis malis occasionem arripuit libertatem plusquam auream diripiendi. Simile quid Flauius Iosephus Historicus narrat, Bellicum scilicet motum excitatum contrà Alexandrum Ianneum Regem Hebræorum occasione ramorum Citri in festis tabernaculorum; in quibus sacrificaturum Regem refert à Populo Citrijs impetitum per ignominiam, indignum iactante, qui cum impius, & sæuissimus esset, sacris operaretur. Citrio posterius Aurantium Malum Romæ fuit cognitum Galeni tempore, sed sub nomine D Gestiani Mali, vel Matiani, Maniliani, Claudianiuè Plinij; alij negant hanc cognitionem, dicuntq; Aurantium nullo pacto posse esse Gestianum Malum, cum Galenus Gestiano Malo vtatur in re, ad quam inutile est Aurantium. Quidquid sit, si non vera erit Historia hæc, erit saltem seria narratio Fabulis contraria, vndè cum contrariorum eadem sit disciplina, de Fabulis deinceps venit agendum.

Lib. 1. de non credendis fabulosis narr.

Iustinian. Rerum venet. l. 2.

Antiquitatum Iudaicarum l. 13. c. 21.

Li. 15. c. 14

FABVLOSA, ET LVDICRA.

VEneris manu satum fuisse Aurantium Malum in Cypro illi dilecta fabulati sunt Poetæ, sed quid dicam fabulati? vera nimis dixere, nam huiusce Pomi pulchritudo, & color simplex ab Arbore sua decerpti nimis fallax est, nimiumq; fuga-

Seruius in 4. Æneidi.

cem prodit substantiam nonnè citissimè marcescens illud totum inter nostras experimur manus? vbi nec ossa relinquuntur lubricitatis putridæ vestigia quædam, multò infelicius ac in nobis accidat hominibus, qui fragilitatis nostræ, & miseriarum in sepulchris quoq; habemus monumenta, vt proculà superbia syncerum, & incorruptum nostrum Animum conseruemus castè, & piè viuentes in hoc sæculo. Aptè quidem cecinit Lyricus

Horatius lib. Epodon.

Fugit Iuuentus, & verecundus color
Reliquit ossa pellem amicta lurida.

Aliam non minus vtilem fabulam ad veri effictam imaginem eruditiores Ethico-mythologi adinuenere, vt bonorum operum Thymiamata in æternitatem adolerent; In Iouis, & Iunonis nuptijs fabula est ex Athenæo, Tellurem, tanquam ex Deabus vnam eidem Reginæ Numinum vt gratularetur in eius honorem fudisse Aurea Mala, quæ postea nuptialia Poma dicta, & habita fuere, quæ commorsa nubentium Animas bono, & odoro omine ditarent, quæq; vt ad maiorem speciei conseruationem studiosè colerentur missa fuisse dicũtur ab eadem Iunone ad Hesperidas, quibus celeberrimos illos Hortos hæ intrà virginitatis custodita specula instruxere. Sed quot ex vna prodiere multiplicatæ fabellæ! non alio crediderim id factum esse consilio, quam vt Animus noster multiplici iucunditate allectus seriò conuertatur ad fabulas, vt citius ad veritatem reuertatur, ibiq; perpetuò sistat. Herculem fingunt Aurea Mala vt furaretur perquisiuisse diligenter à multis vbi nam essent præcisè hæc Aurea Mala, quorum fama celeberrima ferebatur per orbem, & quommodò illuc penetrare posset; ideòq; Nymphas ille primum Iouis, ac Themidis filias consuluit ad Eridanum, harum idem consilio Nereum Somno irretitum, ac si vinculis, & loris impediretur coegit ad id aperiendum, licet varijs formis responsionem certam eludentem ne locum indicaret, nam ad Caucasum remissus fuit, vbi cum Prometheum pessimo viscerum Lancinatorum morbo laborantem sanasset retulit pro gratitudine hoc salubre consilium ne aurea ipse mala decerperet, sed Atlantem rogaret vt pro se id muneris obire vellet, & interim pro ipso Atlante mundi sarcinam reciperet, & senem labore hoc aliquantum leuaret; & ità dum Hercules mundi machinam tantisper baiulauit, Atlas Hesperidum tria Mala legens Herculi attulit; Quæ verò Prometheus in exponendis Herculi vijs, quæ ad Hesperides, seù ad Atlantem ducerent, & quæ illi præstanda forent habentur ex Æschylo apud Strabonem.

Athenæus lib. 3. c. 5. Plutarc. de cõiug. præc. Natal. Com. Mythol. lib. 17. c. 1. Diod. Siculus. Hist. prisc. l. 5.

Strabo l. 4. Geogr. pag. mihi 174. Cod. Græco lat. Basileano.

Ad fortem ligurum, & timoris inscium aduentabis exercitum,
Vbi apertè scio nullo de prælio, aut clypeo lamenta emittere in transeundo,
Nam vt te latè destituant, in fatorum lege datum est.
Ibi ne lapidem quidem vllum è terra captandum habebis,
Cum totus mollis locus existat.
Spectans verò te opis egentem Iupiter, miserebitur,
Et nebulam intendens, & rotundarũ imbrem petrarum infundens, solum inundabit,
Quarum ope congressus, facile ligusticum vastabis exercitum.

Decantatissimum sed mille modis variatum de Hortis Hesperidum, deq; Aureis Malis commentum, cum nil prius mirata fuerit Antiquitas quam Hortos Hesperidum; Atlantem alij dicebant pulcherrimas Pomorum Aureorum Arbores possedisse, cum Dea Themis prædixisset, futurum Iouis filium, qui ab eo poma diriperet suum montibus cinxit Hortum, quod Ouidius in hunc modum poeticè expressit.

Plin. l. 19. c. 4. Metam. l. 4.

Tempus Atla veniet tua quo spoliabitur auro
Arbor, & hunc prædę titulum Ioue natus habebit
Id metuens solidis Pomaria clauserat Atlas
Montibus & vasto dederat seruanda Draconi
Arcebatquè suis externos finibus omnes, &c.

Aliter eandem Fabulam Hyginus è Pherecyde refert, de Serpente Asterismo sic loquens. *Hic vasto corpore ostenditur inter duas Arctos collocatus, qui dicitur Aurea Mala Hesperidum custodisse, & ab Hercule interfectus, à Iunone inter sidera collocatus, quod illius opera Hercules ad eum est profectus, qui Hortum Iunonis tueri solitus existimatur. Ait enim Pherecydes Iunonem cum duceret Iupiter vxorem, terrã inuenisse ferentem Aurea Mala, cum ramis, inde Iunonem admiratam petysse à terra, vt & in suis Hortis sereret, qui erant vsq; ad Atlantis Montem, cuius filiæ cum sæpius de Arboribus Mala decerperent, Iuno dicitur hunc ibi custodem posuisse.* Filiæ vero ipsius Atlantis à Diodoro Siculo ferun-

Lib. 2. p. 59. in Poetico Astronomico, & in fabulis n. 30. Lib. 5. rer. antiq. c. 5.

A runtur fuisse Maia, Electra, Taygete, Asterope, Merope, Alcynte, Leleno, à patre Atlantides, & à Matre Hesperides appellatæ. Hunc Malorum Aureorum raptum, & occisionem hanc serpentis eorundem Malorum custodis vltimum fuisse Herculeorum laborum tradunt scriptores Historici, vt vltimam fortasse metam inhumanitatis innuerēt, dum pretiosiora quæq; rerum, & vitæ lumina violenter auferuntur, delendam, & quamuis Aratus eundem laborem Herculeum inter primos recensuerit, ille tanquam audentius, & inuisum magis facinus posset intelligi; Sic ipse Aratus loquitur.

Diod. Sicul. rerum Antiquarum l. 4. c. 2. de Herc. & eius laboribus.

In Engonasi

Nam dura immodici memorant sub lege Tyranni
Amphitryoniadem primæuo in flore iuuentæ,
Qua cedunt medij longè secreta diei,
Hesperidum venisse locos, atque Aurea Mala,
Inscia quæ lenti semper custodia somni
Seruabat, carpsisse manu: postquam ille Nouercæ
Insaturatæ odijs semper victoris ab ictu,
Spirarumque sinus, & fortia vincula laxans
B *Occubuit, &c.*

Iam ad satietatem vsq; de Malorum Aureorum fabulosis, & Hesperidum commentis. Scitissimæ nunc proferuntur fabulæ, quarum prima à nouissimo depromitur scriptorum P. .S. Ferrario, de Leonilla quadam Harmonilli sorore in Aurantiū versa; ea autem hæc est. Cum ludi quidam Apollinis ederentur in Vrbe Arcadum Regia, cui nomen Palantiū, adolescens quidam suauissimè canorus, Harmonillus nomine, verè Armonicus, ipse Cleomedis discipulus, & filius Leogenis ex Tirsenia, fraterq; Nymphæ Leonillæ, ab ipso Cleomede, cui plurimum fuerat à parentibus commendatus ad Armonica certamina fuit associatus, in quibus, vt formæ præstantiâ, sic vocis dulcedine, & modulis cæteros omnes æmulos superauit, cuius indolis nobilissimam speciem admiratus Apollo, ipsum laurea, lyraquè inaurata donauit, eundemquè in sua quadriga admissum vnà cum Cleomede eius custode transtulit in Parnassum, & illum in suo secreto Ephebęo Musis custodiendum tradidit, & commēdauit; Cleomedemq; remisit ad Harmonilli matrem illi nunciatum pueri gloriosas fortunas, & quali domicilio frueretur. Sed dum Amor, C & deliciæ Musarum aleretur ibidem Harmonillus, accidit vt inuida quædam Anus, & pessima, Vafronia Rabiria aptè nimis dicta, quæ tūc ephebei Parnassij Præfecta erat, quæ Thaliæ Musæ ludicræ, quam Harmonillus auersabatur, Vraniam vnicè diligens, impensius fauebat, cœpit Harmonillum odisse, atq; vt iuuenem pessundaret omnem operam impendebat; primò itaq; ei imponit, & imperat, vt ad frænum adolescentiæ, feruidiorisq; linguæ motus, ab oculorum, & sermonis vsu ad illius libitum se abstineat, deinde Tricutiam Triquetiā eius adiutricem, & asseclam in ministerio aduocare, ipsam iubet obseruare, & explorare omnia ipsius Harmonilli facta, eiq; visa omnia renunciare, & ad excruciandum magis Harmonillum datus est ei socius Musculus Naserna. Inter has curas, & molestias Harmonillus tabescere cœpit, & copiosissima tandem lachrymarum irrigatione nouam adoleuit in Arborem, quæ ramos aculeis armatos contrà Vafroniæ, & Tricuciæ iniurias haberet; sed maiore miraculo manus in poma digitata aureo colore pulcherrima euasere; rem resciens Apollo plorauit cum Musis infelicem iuuenis exitum, sed ad solamen iacturæ illius propriam hanc Lauro deinceps chariorem Arborem declarat. Leonilla verò soror Harmonilli, venatorio è bello pugnacissima, ceū Amazon D reuertebatur aliquando, Aprum à se interemptum vnà cum socijs, triumphaliter reportans Domum, cum ad peramœnam Vertumni syluulam peruenisset, vbi ad quietem cōsidens æmulationis certamen inter socias instituere cogitauit de ea, quæ animosius in Aprum se gessisset, & cum finis altercādi non inueniretur, alio certamine rem dirimendam esse Leonilla iussit ab ea, quæ scopum melius collimasset sagitta ab Arcu emissa in Arborem scilicet ad id electam, quæ fructibus aureis onusta erat; Arcus quidem exonerarunt sociæ omnes, sed extra scopum euolauit sagitta, postrema Leonilla adacta in medio Pomo sagitta omnes superauit, sed ecce rem prodigiosam! è vulnere Pomi cruor emersit, dein vox querula exaudiri cæpit, Hei mihi! & cum horrore Tirseniæ vultus apparuit lachrymabundus, squalens, qui lachrymosam Harmonilli fabulam narrauit; ad has voces, adq; aspectum huiusmodi consternata Leonilla immobilis remansit, & stupore materno stipiti simillimo, vltimas in voces hasce profusa, nullo vnquam tempore,

P. Ferrar. l. 4. Hesperidum c. 11. & l. 2. c. 5. & l. 3. c. 19.

nullaq; viâ, matre à me diuelleris, & in amplexus currens cœpit radicescere plantis, & in Aurantiam statim transmigrauit; & tunc cæterarum Nympharum demirantiũ, & commiserantium turba eiulatibus, & gemitibus intenta totam impleuit syluam, cuius fabulæ linearem Ichnographiam artificiosissimè, & ad miraculum affabrè expressit Dominicus Zamperius Pictor Bononiensis famosissimus, Magni Guidonis Rhenij, Franciscíq; Albani contemporaneus, & virtutum Aemulus gloriosus. Mœstam, & Tragicam hanc Harmonilli, & Leonillæ, necnon eorum matris Tirseniæ in Arbores Pomorum Medicorũ versas ludicra excipiat sequens fabella. Medicus quidã fingitur fuisse ignarus, insulsus, & ingenio simplici, ac leui, immò inertis, qui in officina Pharmaceutica celebri legẽs quandam Medici præclarissimi ordinationem, in qua inter alia scriptum cernebatur, *Recipe Carnis Mali Medici*; illeq; conscientia propria perculsus sciẽs se esse malum Medicum, idest Medicum indoctum, timens ne illius carnes expeterentur, vel pila tundendæ, vel prælo stringendæ, siccandæ, cribrandæuè, &c. statim discessit conceptum in animo periculum fugiens, de quo extant versiculi sequentes.

Manilius.

Curant anhelum Plenus, & Chiron senem,
Agyrta Plenus, arte Chiron maximus.
Chiron iubet de carne Mali Medici
Seplasiarium parare Pharmacon:
Lectâ schedâ illicò in pedes se conijcit
Agyrta, se peti ratus Medicum Malum.
Sic arguit sua quemque conscientia:
Sic ipsa sese prodit ignorantia.

Lib. 10. Metam.

Adonideã sed Metamorphosim non Ouidianũ in Florem, sed in Fructum venustum, pulchrum, odoratum, aureumquè Veneri magis congruentem ingeniosissimè excogitatam à preclarissimo Pontano inuenio; is enim ad miraculum vsque suspiciendam contexuit fabellam de Adonidis in Citrium conuersione, in qua excogitabiles omnes affectus, qui verisimiliter accidere in historia potuissent viuacissimo, & nobilissimo exprimere nouit metro:

Nimia leuitate caducũ Florẽ Adonidis Anemonẽ aliqui putant esse, alij autẽ Chamæmeli quandã speciem speciosam, quæ à Dodonęo dicitur Eranthemum.

De Hortis Hesper. l. 1.

Mœrebat puero extincto, lugebat amantem
Scissa comam, & lacrymis humebat terra profusis,
Humebant Lauri, quarum frondente sub vmbra,
Et positum ante pedes lamentabatur Adonim,
Et se oblita Deam, tundebat pectora palmis.
Vt verò sese dolor, & grauis ira repressit,
Ac veterum admonuit Daphne Peneia amorum,
Et nostros, inquit, testabitur Arbor Amores,
Nostrorum & maneant monimenta æterna dolorum;
Ambrosio mox rore comam diffundit, & vnda
Idaliâ corpus lauit, incompertaquè, verbâ
Murmurat ore super, supremaquè, & oscula iungit.
Ambrosium sensit rorem coma, sensit & vndam
Idaliam corpus, diuinaquè verba loquentis.
Hæserunt terræ crines, riguitq; capillus
Protensâ in radice, & recto in stipite corpus,
Lanugo in teneras abijt mollissima frondeis,
In florem candor, in ramos brachia, & ille,
Ille decor totâ diffusus in Arbore risit.
Vulnificos spinæ referunt in cortice dentes,
Crescit & in patulas Aphrodisia Citrius vmbras.
Colligit hinc sparsos crineis Dea, mandat & altæ
Telluri infodiens, tunc sic effata. Meis heu
Consita de lacrymis nunquam viduabere fronde,
Semper flore nouo, semperquè ornabere pomis,
Hortorum decus, & nemorum, illecebræq; domorum,
Osculaq; illacrymans ligno dedit, è què capillis
Summâ sub tellure agitans fibramina ducit,

Hauriat

A

Hauriat vt sitiens vndam, atque alimenta ministret.
Illa, velut Dominæ luctum solata, recenteis
Excussit frondeis, resupinaquè vertice, canos
Diffudit florum nimbos, queis pectora diuæ,
Impleuitq; sinum, & lacrymas sedauit eunteis.
Exindè Hesperijs Arbor nitet aurea syluis.

Sed de huiusmodi figmentis citrà satietatem dicta sint satis. Flexamina sint, mentemq; præparantia quæ in fabulis, & ludicris Malorum Aureorum exarauimus; Ad abstrusiora Mysticorum Moralium, & Emblematum comprehendenda iam æquum est vt deueniamus.

MYSTICA, MORALIA, Emblemata.

B

PEriculosissimam esse Auri cupiditatem innumeris patet vbique gentium exemplis

--- *Aurum, & purpura curis*
Exercent hominum vitam, belloq; fatigant.

Lucret. l. 5. de nat. rer.

Egregiè philosophabatur Lucretius; nam vt cecinit Tibullus

Sæpe solent Auro multa subesse mala.

Eleg. 9. li. 1

Sic Auri simplex nomen in Malis Aureis concupitum Malum illud Aureum plurimorum fecit causam malorum, quod discordia iecit inter Mineruam, Iunonem, & Venerē simul, quorum concursus in nuptijs Pelei, & Thetidos colore, splendore, atque incomestibilitate quadam cupiditatem, & auri sacram famem fugiendam ostendit, quorum malorum minimum est, nosse quidem *habere*, & *possidere*, sed ignorare *frui*. Aurum itaque, quatenus aurum, in malam partem semper trahetur, nisi enim reguletur à virtutum aliqua specie, nil illi est magis proprium, quàm ponderositas nimia, quæ Hominem illius cupidum in tartara præcipitet; Vndè Mala Aurea in sublimi posita tanquam

Boccat. l. 12. Geneal. D. c. 50.
Fulgentius lib. 3.
Eccles. c. 8.
Exod. 25.
lib. 41.
Valerian. Hier. l. 54.

C propitiatorium de Auro purissimo, & non stratum, quasi lutum, Astra ipsa secundum Hesiodum perbellè significant; quæq; trina numero in manu Herculis tres heroicas virtutes præcipuè, quas Herculi tribuebant, nempè Moderationem auaritiæ, Temperantiam, & generosum deliciarum, & voluptatum Contemptum. Sic quoque sentiebat doctissimus Achilles Bocchius conciuis meus Bononiensis, cum sæculo transacto Symbolum edidisset, quo per exhibitam Alcidis statuam stantem, atque nudam, dexterâquè clauam, atq; leonis spolium, sinistrâ verò tres prædictos fructus gestantem, Vir FORTIS, MODESTVS, ET POTENS ingeniosè significatur, Poetico sub titulo

HESPERIDVM ALCIDES VICTOR FERT AVREA MALA.

Quod eruditum hoc Decastichon peregregiè declarat simul, & confirmat.

Quæ statua insignis clauâ, Nemeiq; Leonis
Exuuijs, læuâ quæ tria Mala tenet?
Magnanimi Alcidæ vera, & sapientis imago est,
Aurea qui victo Poma Dracone tulit.
Nempè Draco in nobis nihil est, nisi dira cupido;
Extinctâ hac triplex ilicet extat honos.
Comprimitur furor iræ, & habendi sacra libido
Interit, & ventris desidiosus amor.
Fortem animum exuuiæ signant, claua illa potentem,
Qui domitis victor sensibus imperitat.

Lib. 2. symbol. 55.

D

Propterea Draconem huiuscemodi Mala prius custodientem Auaro cuique comparabat Paulus Maccius; Cùm enim nostrum minimè sit id, quo non vtimur, sic gazas, quibus cumulandis per fas, & nefas auarus intentus est, ipse minimè possidet, sed alijs seruat, non aliter ac Draco prædictus ditibus Hesperidum hortis custodiendis ieiunus inuigilabat. Sed cur erudita præclari huius poetæ carmina non legimus? sunt igitur hæc:

Peruigil intactos qui seruat in Arbore ramos,
Et sibi non custos Aurea Mala Draco;

Macc. Embl. 52.

Par

Par tibi diues opum; vigili torqueris amore,
Sed miser extructas non tibi claudis opes.
O' aurum curæ fili, genitorque doloris,
Si te habeam, metuo, ni te habeam, doleo.

E

Eadem Aurea Mala collocata in Lectis Argenteis, vt habetur in ſacris Prouerbijs, ſignificant ſpirituales ſenſus in litera Legis ex venerabili Doctore Beda; & ſi tota Aureorum Malorum Arbor accipiatur, ea ſemper virens, & pomifera ſemper, cuius fructus in vino bibitus valet contra venena, Hominem illum deſignat, qui fructum bonorum operum profert tempore opportuno. Arbor Citri, cum ſola inter omnes plantas ab Auſtro iuuetur contra rigores Aquilonis, à quo grauiter læditur, deſignat ſolam orthodoxam Eccleſiam inter omnes Religiones ab Auſtro, id eſt à Spiritu Sancto internè ali, & acerrimè defendi contra Aquilonem, qui ſemper in ſacris paginis Infernum, ſeù Sathanam refert, à quo panditur omne malum, & mors in Mundum eſt introducta, cum mendaciſſimam in Dracone ſoluens linguam, vt vetitum deguſtaret Pomum Euæ ſuaſit. Eundem ideò ſerpentem Adamicorum pulcherrimorum Pomorum ramum rictu deferentem effigiatum adduxit P. Ioannes Kreihing in Ethicopoliticum Emblema damnorum, quæ ſerpentina maledicentium, & improborum præcipuè ſeruorum parit lingua, de qua parœmiacè

Cap. 25. in Prouer.

Georg. Venet. Armar.

Iob. c. 9.

Iuſtin. c. 1.

F

---*Lingua mali pars peſſima ſerui.*

Ita nobilis ille poeta

P. Kreihing Embl. 54.

Plurima ſeruus habet vitia execranda malignus;
In cunctis primas improba lingua tenet.
Illa per innumeras ſarcit mendacia fraudes.
Illa ſuo Domino maxima damna parat;
Illa ſerens iras, & ſæua odia inter amicos,
Sæpius in Domini ſuſcitat arma caput.
Illa loquax turbat famulos, & iurgia miſcet,
Et totam rixis implicat illa domum.
Illa ſacrum Domini, ſecretaquè liminis effert,
Garrulaq; in medio collocat illa foro.
Illa ſuum crimen, iuſtè reprehenſa, tuetur,
Atque canum dentes, ſi moueatur, habet.
Nunc illi obſequium, nunc dat mala iurgia potus;
Mox fit rixandi ſordida cauſa cibus.
Perditus, & nequam, nunquam neq; murmuris expers.
Serpentis linguam denique ſeruus habet.
Improbus Edeno talis fuit Anguis in Horto.
O' Domino, & ſeruis quæ mala, quotque dedit!

G

In fictilibus eleganter ſtructis deliciarum ergò Arbores Citrias plantari, atque exinde ſub porticibus, aut iuxtà muros apricos poni, & aqua largè rigatas æſtate ad ſolem ſini, hyeme verò accedente in ſubterraneis ſiſti, vt præcipuus Italiæ noſtræ mos eſt, ſignificat Fidelium Animas in corporibus mortalibus, quæ verè fictilia ſunt, plantatas in porticu Eccleſiæ Catholicæ, ac iuxtà Chriſtianæ diſciplinæ munimenta, Iuſtitiæ ſolem conſpicantia, deliciarum ipſius Dei gratia poſitas fuiſſe, multoq; S. Spiritus imbre rigatas æſtate, ſcilicet in ſtatu gratiæ, qui æſtas eſt, in qua bonorum operum fructus cumulantur, ad Solis conſpectum, nempè ad Beatificam Dei Viſionem per contemplationem admitti. Hyeme verò, hoc eſt illo tempore, quo humana vita in peccatorum immunditijs occupata eſt, vt illud *Orate, ne fuga veſtra fiat in hyeme*, in ſubterraneis, videlicet in Inferno, quo nihil magè ſubterraneum exiſtit, ablata ſpe repedandi, trudi. Citrus tandē, Limon, & Aurantium, quia ſunt tres diſtinctæ Arbores, attamen omnes ſub Aureæ Mali nomine conueniunt Symbolum erunt Sanctiſſimæ Trinitatis, quæ quidem Perſonis diſtincta eſt, at ſub vnici Dei nomine continetur in Eſſentia. Figuratæ ſequuntur adhuc Doctrinæ Malorum Aureorum in Hieroglyphicis, Symbolicis, & Inſignijs. Sed Phyſico-moralia nonnulla maximè rationabilia Exempla Medicorum Pomorum literariam fundent & ipſa ſuaueolentiam.

H

Malum

Malum Citrium Hendecaſpermon.

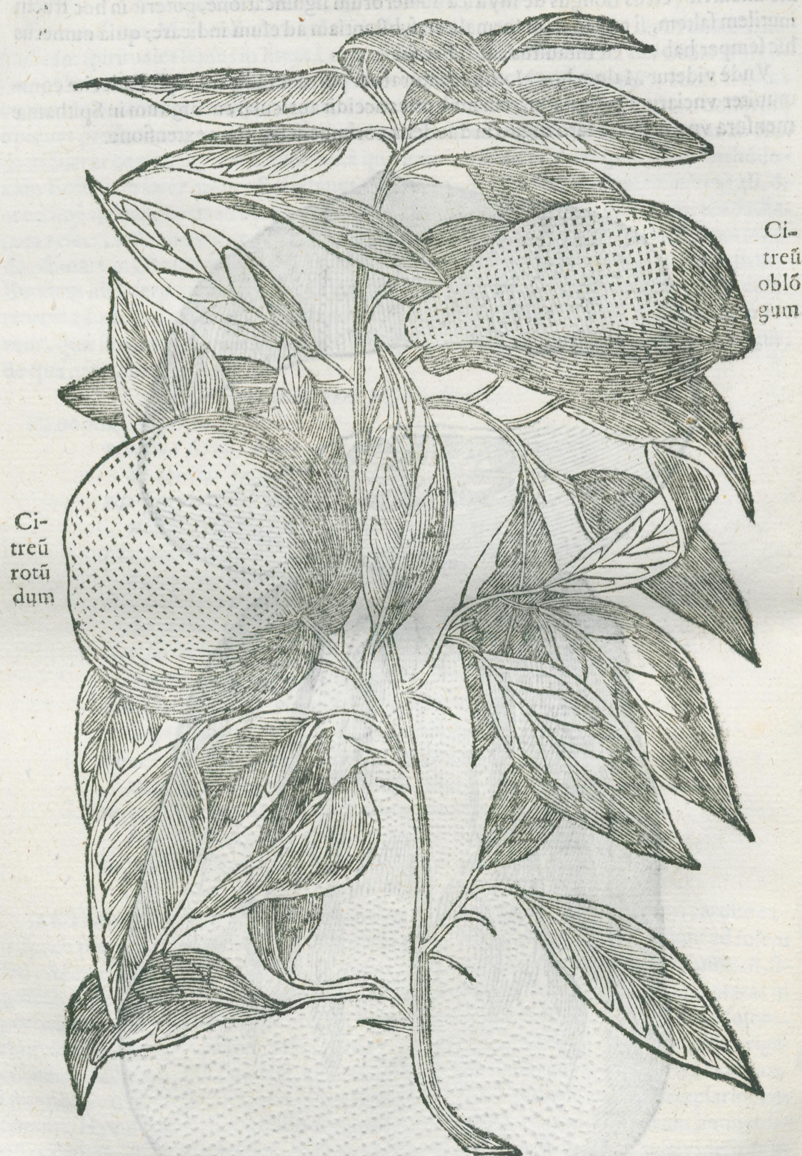
Loculamenta ſementicorum granorum habens, qui numerus vndenarius cum ex ſententia, non ſolùm Arithmeticorum, ſed Theologorum quoque ſit vitioſus, vt optimè diſcurrit Petrus Bongus de myſtica numerorum ſignificatione, poterit in hoc fructu inutilem ſaltem, ſi non malam formaliter, ſubſtantiam ad eſum indicare; quià numerus hic ſemper habitus eſt Infauſtus, atq; Feralis.

Vndè videtur Malum hoc Nothum naturaliter partum indicare, qui vndecim communiter vnciarum indigitatur, cui multoties accidit auricularem digitum in Spithamæ menſura vno deficere lato digito in duodena eorundem legitima extenſione.

Citri-

Citreum Polyſchematicum.

Vt placeat omnibus hæc Planta figuras induit omnes;

----Nulli non ſua forma placet. (*Ouid. 1. de Arte.*)

Et in Actiua vita Citreum oblongum videtur moram in rebus exequendis oſtendere, quæ *Sæpè malorum dat cauſas*. (*Manil. l. 4.*) Et Citreum rotundum citas operationes bonas refert.

Inopi beneficium bis dat, qui dat celeriter. (*Publius.*)

Limon

Limon Digitatus,

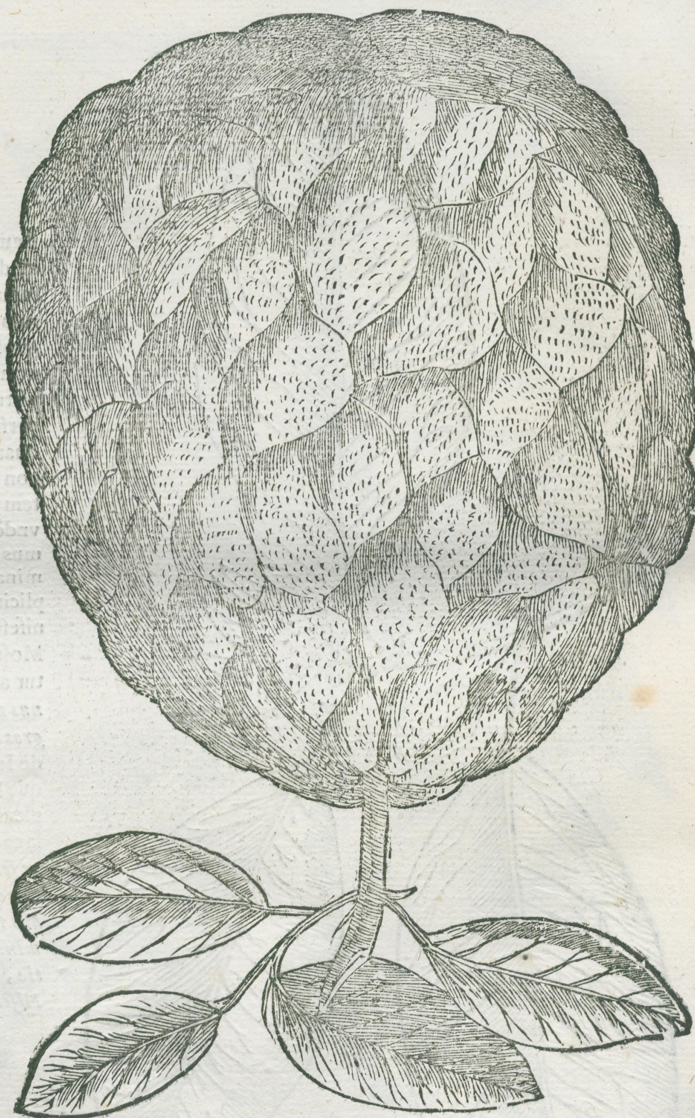
Qui dicitur propter eius originem *à Rio*, seù *à Riuo*; vndè illius germinatiua fructificans Virtus multiplicauit extrema Genimina

P. Ferr. l. 3. de Malorũ Aur. cult. c. 6. Ps. 64

Ramosæ sunt manus, in digitosq; dum terminant, Instrumentorum Instrumenta cognoscuntur, & ad opificia secundũ Animæ virtutes imperantes perficienda aptissimæ quarum similitudines non nisi fructuositatem indigitabunt; vndè Limonius Ramus in digitatum terminans fructum dupliciter Ramosas manifestat Manus, quæ Mosetícis illis videntur assimilari *ecce manus mea erit super agros tuos*. Exod. 9. Vndè Iustitiæ opera, atque Misericordiæ cõpleantur iuxta Oracula eadem Diuina; *mane semina semẽ tuum, & vespere nè cesset manus tua*. Eccles. 11. *Seminate vobis in Iustitia, & metite in ore Misericordiæ*. Osee 10.

Citrium Pyriforme.

Nè ſint oneroſa pondera, ſed magnâ ex parte leuia, & lenia, Fructum hunc voluit Natura ſic efformare figuris virtualiter omnibus compoſitum, Vatum qui vota ſoluere quodammndo valeret.

Vatibus hic mos eſt, centum ſibi poſcere voces,
Centum ora, & linguas optare in carmina centum.

Perſ, ſat. 5.

Malum Carcapuli Congener.

Fructus Arboris Carcapuli Malabaribus; Garcapuli Canarinis, iuxtà descriptionem D Christophori A' Costa, ex Arbore vastæ magnitudinis excerptus Malo Aureo, cui cortex exemptus sit magnitudine, & forma similis, & ex grumis coagmentatis constans, Aurei coloris, gustusq; adstringentis, grati, maxima laude dignus in morborum curationibus, vngui maioris digiti pedum admotus sympathicâ quadam mirificâ vi visum clarificans pulcherrima nobis suppeditat Moralia documenta vtilissima, & admirabilia, cuius Aldrouandęam descriptionem Lectori primùm exhibemus. *Malum Carcapuli Congener, species Aurantij missum ab Illustrissimo D. Camillo Palæotto anno Dom. 1591. quem fructum ex Calabria sibi allatum asserebat; ille tamen exoticus erat, & in Italiam, vt Mala antiquissimè Assyria è nouo Orbe transportatus. Eius Peripheria duarum Spithamarum mensura concludebatur, parte infera, quâ petiolus inseritur, quo ex Arbore dependet sessilibus strijs ex pediculi crassi, qua committitur cauo satis amplo circumferentia in diuersa abeuntibus, Asterisquè figuram repræsentantibus, sectus in longum. Cortex*

In lib. Aromatũ. c. 46.

Ald. T o. 20 in suis obseruationibus m. s.

idem planè, qui Mali Aurantij, ſed tenuior, cum ſubſtantiâ, tum colore, quin & ſapore, qui poſt aliquantam adſtrictionem acrimoniæ aliquid gratæ ori relinquit. Malum iſtud ſi inuerſum ſpectes, Cydonij, ſeù Aurei figuræ eſt, apice apertum, quo alios quoſdam fructus oblongos Limonis colore, forma, ſed inſtar ſegmentorum coagmentatos, corticis extimi capacitate, veluti vtero fœtûs continere eſt videre planè ſimile ei, quod Carcapuli Indis vocatur, qui pariter alios fructus continet, ſeù grumos. Hanc Aurei Mali Exotici ſpeciem, ſi quis ad Limones alios includentes, Adamiuè Poma fœta, Aurantiaquè mirum in modum fœtifera, de quibus diſertiſſimè tractat P. Ferrarius, referret, minimè erraret, imò non parum ſaperet. Cuius prægnationis cauſam ex eodẽ Ferrario referre ipſuſſimis illius verbis non piget. *Iam verò quærenti cauſam prægnationis in Pomo admirandæ, Philoſophicam habeo, & poeticam afferre. Igitur cum ſeminis partes inter ſe diuerſæ, quas eterogeneas vocant, loci fertilitate exuberant: cumq́; fœtum informans arboreum viuida vis, quam vulgò ſpiritum appellant, multiplicata diuiditur: vni facilè pomo alia ingenerantur, prout partes eaſdem vario luſu laſciuiens Natura digeſſerit, &c.* Verùm ex hoc fructu moraliter inſpecto docemur nil difficilius eſſe, quàm doloſum virum cognoſcere, vt rectè ſentiebat Theognis, ita vt ſapiens quoque in hac aſſequenda cognitione laboraret incaſſum; nam alij vitium tegunt opibus, alij verò virtutem perniciosa paupertate abſconſam habent, nec coniecturam, quæ ſæpiſſimè fallit, illic poſſe datur: prædicti etiam Philoſophi ſenſa in latium ſermonem ità tranſtulimus.

In vol. Heſper. id. l. 3. c. 19. p. 271 & pag. 315 & l. 4. c. 8. pag. 405. item p. 264

Th. Zui. in Tomo, 2. morum Phil. Poeticæ l. 5. c. 2. ſub tit. Prud. Κριτικῆ *pag. 818*

Ingenium ſiquidem, licet inſpiciendo probetur,
Noſci difficile eſt à Sapiente Viro.
Diuitijs etenim quamplures crimina velant.
Virtutemq́; alijs ſors miſeranda tegit.

Quo naturæ ingenio facti fuerint grumi illi huiuſce fructus interni, qui vel fructibus imperfectis aſſimilantur, vel partes tumultuariæ eiuſdem fructus ſolummodo videntur eſſe, quis determinare poterit?

HIEROGLYPHICA, SYMBOLA, Et Inſignia.

Plaut. in Ciſtellaria. Embl. 207.

MElle, & Felle fœcundiſſimus Amor cum Malo Medico, & maximè Aurantio, cui medulla dulcis ineſt, exuuium verò amarum, parallelizat; vndè doctiſſimus Alciatus huiuſmodi emblema ingenioſiſſimè compoſuit Veneri Malum Aurantium ab Arbore carpenti ex vna parte, & ex alia Cupidini propè Apum Aluearè ſtanti ſubſcribendo diſtichon hocce

Aurea ſunt Veneris Poma hæc: iucundus amaror
Indicat, eſt græcis ſic γλυκύπικρος *amor.*

Io. Rinald. de ſignification. Herb. Georg. l. 3.

Aurantium tamen Malum conſideratum, quoad colorem ſolum inter glaucum, & giluum, ſiue Melinum, qui deterrimus habetur in viuis, iuxta Virgilij auctoritatem de equo ſic loquentis

--- Glaucique è color deterrimus albis, --- Et giluo, &c.

Paucã ſpem apud amatores ſignificare videtur; & quamuis color hic luteo rubidior ὄρφνιον Theophraſti, ὀρφνῖνος Platonis apud Perſas fuerit in pretio, vt ſcribit Xenophon, habet nihilominus importare nigredinem, atque obſcuritatem infauſtam, dum ex quadam veluti aduſtione fuſcedinem contraxit, ob quã claritatis deperditio facta fuit, & propterea vox ὄρφνη græcè eſt obſcuritas, nigredo, & nox, ſecundum Muſæum. Longè meliora ominatur, & efficit odor ipſe, ſeorſim quoque conſideratus in Malis Medicis, Aureiſquè, tam Citrijs, quàm Aurantijs, nam illorum vnumquodque florum, fructuumquè fragrantiam, & ſuauitatem à ſolo acceptam refert Sole, qui vitali radiorum luce optima quæque influit, vndè Camerarius ſuper eandem Arborem fructibus onuſtam Emblema efformauit cum hac inſcriptione SOLVM A' SOLE, cui ſubſcripſit hoc diſtichon

Ioachim. Camer. Embl. num. 29.

Quodquè ſuo locuples eſt munere pluribus orbum,
(Tam varium Solis vis facit alma) ſolum.

Idem fructus odor non ſinit veſtes à tineis corrodi, nocuiſquè blattis conſumi, dum

inter

A inter illas locetur, tuncque pro symbolo sumi potest bonæ conscientiæ, quæ synderesеos vermem arcet. Bonorum insuper operum simulacrum repræsentat, quod detractionibus falsorum hominum medetur, cui Poetica hæc inscriptio viuacem præbet intelligentiam A' TINEIS TVTATVR, ODORE MEDETVR, ET IPSO. Aurea sed ipsa Malus Arbor, quià, vt sæpius diximus, per totum annum fert flores, & fructus, quorum alij sunt immaturi, alij verò maturitatem consecuti sunt, erit Symbolum sanctitatis;flores enim præuenientes fructus significant spem;nam nullibi maioris fructuum quantitatis spes concipitur, quàm vbi florum maxima copia apparuit; Fructus adhuc acerbi,sed maturescentes denotant fidem, opinionem scilicet illos debere ad perfectionem suæ maturitatis deuenire; Et in tali statu depicta traditur hæc Arbor Aurea in subatro læuore clypei gentilitij Verseorum in Belgio. Hic quoque suum sibi locum asciscit Arbor doctissimi Pittonij Emblematica, floribus pulchris exornata, cum verbis AVREA MALA DABIT, vtpote quæ indicat Hominem, qui tempore tandem opportuno præclara perficit opera, quorum aliquod specimen iam ediderit; nam fructus solent suos subsequi flores, quandoquidem

Platina de Hon. volup. & valet. l. 2
Macrob. l. 3. Satur. c. 19
P. Petra S. de Tess. Gētil. pa. 510.
Ludou. dulcis In. Ins. Camil. Arrigonij n. 4.

B *Si bene floruerit vinea, Bacchus erit.*

Secus Hominis, cui multiplicis spei conceptum malus euentus euerterit, symbolum est ex Bernardino Perciuallo Arbor Citri niue onusta, frondibus, & fructibus ad terram proiectis, & lemmate *Quante speranze se ne porta l'Austro*, aut, vt melius alter simpliciter diceret, *il vento*, cum Auster peculiari qualitate non sit Citris noxius, sed tantum Boreas, vt rerum naturalium obseruatores tradunt, quo & superius allusit Legatus noster, canens

Perciu. in symb. Iacobi Altouiti.

Sola inter Plantas Citrus à spirantibus Austris
Sentit opem, & Boreæ læditur vna minis.

Fructus denique iam in maturitate perfecti, quià sunt viciniores ad finem, propter quem Deus illos creauit, nempè vt Homini, in illorum gradu perfectiori inseruiant, significant Charitatem, propter quam Animæ insontes ad finem suum, id est ad Deum O. M. propiores accedunt. Quæ omnia in sanctitate manifestè conspiciuntur. Malus item Medica, Patriam Mediam significat, cui olim peculiaris fuit Arbor, à qua denomi-
C nationem in Europam nostram traduxit, eo prorsus pacto, quo noctua Athenarum est Hieroglyphicum, vbi vberrimè fœcunda est. Ex integro Aureorum Malorum fructu vitrea per organa chymica igni admota destillatus liquor lacrymarum pœnitentis Hominis pijssimum est Hieroglyphicum; sicut enim Limonis succus destillatus facies humanas emaculat, & candorem, vbi nigredo irrepserat inducit, sic peccatorum iam pœnitentiam agentium lacrymæ ab illorum Animabus scelerum mendas tollunt, & illas ad pristinum, atque potiorem gratiæ candorem restituunt; Vlterius adaugent Adagia Malorum Aureorum tractatum, si rectè cum Moralitatibus suis intelligantur.

ADAGIA CVM SVIS Moralitatibus.

D IVstè quis egeat re quauis, patiens confidat; tunc, non vt Tantalus perueniet prouerbiales AD FRVCTVS, nam commodissimè satiabitur illis

Esto bono animo, maximum quid iustitia valet

admonebat quemque Euripedes. Rem tuam non vitiosè distraxisti, non consumpsisti luxuriosè, sed eam abstulit infortunium; domus incendio absumpta est; interiere pecudes; campum aquarum illuuies submersit; pecuniam fures rapuere; iniuria immeritò hæc passus es; sat tibi erit Animi bona non amisisse, Prudens Prouidentiæ Diuinæ te ipsum commenda. Sic illi confisus patientissimus Hussites, duplò ditior & animi, & fortunæ bonis post tot euasit infortunia. Tu quoque ad illius imitationem Animi fortitudinem in aduersitatibus serua; sic enim facies, vt mentiatur prouerbium illud à Monosino relatum *Non si può far d'vn Pruno vn Melarancio*;

In Dictye apud Stob. serm. 12.
Plutarc. de audiendis poetis.

Quod sic ego cum Latinis proferrem

EX PRVNIS FIERI NEQVEVNT AVRANTIA MALA.

L. 6. Fl. It. lin. n. 116. & 126.

Facies inquam vt hoc mentiatur; quia circumfertur, vt innuamus generoſum ex vili non prodire, cum vt innuit Horatius *--Nec imbellem feroces*

Carm. lib. 4 Ode 4.

----Progenerant Aquilæ columbam,

E contrà de te fiet, dum quaſi Prunus, ruſtica, vulgaris, & infelix in aduerſa fortuna floccifactus, Aurea tandem Malus efficieris, feliciorum pomorum ferax, & nobiliores in dies edes actiones. Memineris te fieri, ſi voles, Vas Miſericordiæ præparatum in Gloriam, recogita, quod in tua patientia poſſidebis animam tuam; nam tuum eſt Regnum Cælorum, quod intra te eſt, ergò perueniſti AD FRVCTVS, ſed verè Aureos Virtutum à te exercitarum, & præcipuè Patientiæ. *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis* (dicebat Apoſtolus) *vt inhabitet in me Virtus Chriſti.* Ità HOMO AVREVS, vt dicitur prouerbialiter, quaſi Pomum Aureum efficieris, euadens *propitiatorium de Auro puriſſimo.* Et caput tuum figuram fructus rotundam repræſentans erit aurum optimum cor lætificans, vlcera quæcunque ſanans, & omnem temperiem inducens, æternitatis inhians iuſtiſſimè diuitijs. Nollem te eſſe, vt fertur in Adagio MALVM, HERCVLIS Μῆλον ἡ'ρακλῆς, dictum in eos, qui nil in ſe habent præclari, niſi nomen.

S. P. ad Rõ. 9. D. Lucæ c. 21. S. P. ad Cor. 11. Exod. 25. Cant ic.

--Quis enim generoſum dixerit hunc, qui
Indignus genere, & præclaro nomine tantum
Inſignis?

Iuuenal. Satyra 8.

Illud Malum eſt tanquam pulcherrimum, & magnum Aurantium abſq; ſucco, quod quo magis in apparenti excreſcit mole, & pulchritudine, eo minus in ſe continet boni, vndè prouerbio, licet vulgari, erudito tamen, locum dedit apud noſtros Bononienſes populares MELARANZA SENZA SVGO, dictum quoties quis magna proponit, ſed nihil reſoluit, aut nihil efficere poteſt proijciens ampullas, & ſeſquipedalia verba, ſolis propterea gaudens apparentijs. Vnguentis, & odoribus fucatis Minerua non gaudet, vt celebre ferebat Græcum Adagium *Lotrices ne vnguẽta, Minerua ne Alabaſtrum,* illa namquè extrinſecã ſolùm reſpiciunt pulchritudinem corporis, & non animi; Homo locum ornat, non ornat Hominem locus, vt eruditus ille apud Chariſium Grammaticum ſentiebat; corpus eſt velut temporaneus locus Animæ, ipſum non habet exornare animam, & maximè materialiter, ſed potius ab Anima idem habet exornari, & perfici incorruptibiliter, hoc eſt glorioſè.

Ex Callim. Cyrenaico in Hymnis à Iacob. Crucio Bonon. latinitate donatis

Omnia ſi perdas famam ſeruare memento,
Quã ſemel amiſſa poſtea nullus erit.

Sapientiſſimè monebat Cato; veriſſimum hercle illud eſt à Comico prolatum

Pulchrum ornatum turpes mores peius cœno collinunt.

Plautus in Moſtellaria

Vndè veſtes illæ ſambacatæ, floribus ſcilicet ſericeis iaſminos referentibus, qui flores Arabicè dicuntur *Sambac*, ſiuè Aurei, ſiuè colorati Damaſceno more intertexti, ſunt parui pendendæ, explodendæ; præcepto Antiphanis obtemperantes in obſequium Virtutis *nè coloribus ornare corpus velis: ſed potius animum factis, & moribus ſynceris:* Virtus Aureorum Malorum Aurea verè Numiſmata, & Statuas promeretur, de quibus mox agetur.

Io. Sabbat. de Arientis Bonon in fab. 49. Ap. Stob. ſerm. 72.

NVMISMATA, STATVÆ.

PIndarus inimitabilis ille Græcorum Vates ſententiam hanc protulit æquiſſimè, *non interibit lux Virtutum latè potentium*; Numiſmata, Statuæquè Heroum latè potentium conuenientiſſimè propterea eriguntur; nam vt Euripides alter ille Græcorum admirabilis ſapiens quemlibet Gloriæ non tranſitoriæ, ſed durabilis percupidum admonebat, nemo laborioſæ generoſitatis obliuiſci debet, quæ facit Numiſmata, Statuaſquè in memorijs Hominum, magis quàm in marmore imprimi, impreſſaſquè conſeruari, *vides* (ſic aiebat ille) *ne quàm ſuauis ſit vita, quæ menſâ fruitur bene inſtructâ? & quanta ſit felicitas externæ fortunæ? at nihil ineſt gloriæ, neque generoſitatis, niſi quid audeant cum periculo aggredi. Labores enim pariunt generoſitatem, metus autem, & cunctatio ignobiles ſunt per Græciam, nihil aliud quærentes, quàm vt vitam producant.* Plures quidem Imperatores varia in proprij nominis Gloriam cudi curarunt cum Malis Aureis, & cum Hercule fortiſſimo Heroe Numiſmata, vt immortali-

Pindar. ode 4. Olymp. Ap. Stob. ſerm. 49.

tatem

A tatem aucuparentur; verum enimuerò qui factis egregijs, & admirandis famam non extenderunt, ſuos fruſtrà commiſerunt vultus perennibus metallis, quià ille ſolum
--- Memorem famam, qui benè geſſit, habet. *Oui. 2. faſt.*

Auri pomilegus, vel Auri pomiger Hercules, cum Heſperidum imagine Chryſomelergatidum ſæpè viſitur in Numiſmatibus Imperatorijs ad fortitudinem, atque magnanimitatem, ſi non realiter memorandam, fingendam ſaltem intentionaliter. Extat pulchrum Numiſma cum Imperatorio capite ab vnâ parte tecto caluariam cum exuuio capitis Leonis, hiſquè circumſcriptis literis ÆLIVS AVRELIVS COMMODVS AVG. PIVS. FELIX. Ab oppoſitâ verò adeſt Hercules ſtans nudus, axillamquè ſiniſtri brachij terram verſus extenſi cum arcu minimè tenſo tenens ſuper manubrium clauæ, cui ſpolium Leonis in medio ſui impoſitum eſt vtrinque pendens: clauæ autem protuberantia, ſeù nodus magnus percuſſorius ingentia quatuor ſaxa inuicem ſuperpoſita premit: dextrum verò brachium, obuerſamq; manũ ſuper clunes dexteras tenet, his circumnotatis literis HERCVLI ROMANO AVG. P. M. TR. P. X. VIII. COS. VII. P. P. In alio Numiſmate facies obſeruatur Imperatoris Laureati cum græcis literis ΑΥ. Κ. Τ. ΑΙΛ. ΑΟΥΡ. ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ ϹΕΒΕΥϹ, & in oppoſito Hercules clauam ſuper humerum dextrum ſpolio leonino onuſtam gerens, fructuſquè ab Arbore, cui ſerpens circumflexum adhæret carpens, cum his adiectis literis ΛΕΚΑΤΟΥ, quæ violentum pronunciant raptum; in centro autem huiuſce faciei Numi adeſt litera ſimplex L. cuius ſignificatio varia eſſe poteſt, & innuere, vel laborem, vel Lymphas, aut Nymphas Heſperides; vel leonem, &c. Aliud Numiſma obſeruatur non parum myſterioſum, in quo altera pars Imperatorium caput Laureatum habet cum circumpoſitis literis hiſce M. COMMODVS ANTONINVS PIVS FELIX AVG. BRIT. aſt in obuerſa ſuperficie apparet Hercules ſpolio Leonis verenda amictus, & in ſiniſtra manu cornu copiæ in modum facis accenſum in ea parte, qua fructus eminere deberent (fortè quià liquor corticibus pyrius ineſt) dextra circulum ſuper faculam accenſam ſuſtinens, & ad Arborem fructibus onuſtam, circa quam ſpolium aliud Leonis eſt locatum reſpiciens; in cuius circumferentia hæ literæ leguntur HERCVLI COMMODIANO P. M. TR. P. XII. IMP. VIII. Imperatoris alio in Numo Calieni, cui pro pileo Leoninum ſtat exuuium à parte qua illius ſculptum eſt nomen IMP. CALIENVS PIVS FELIX AVG. in cuius aduerſa parte tres adſunt Heſperides ſingulæ cum cornucopia, & cum lancibus; nam fructuum horum pretioſitas cum auro compenſanda videtur, & ponderanda quoad virtutem, & valorem generoſitatis in ſuo genere, & ſingulæ harum mulierum ante pedes habent cumulos quoſdam materiei, cerealis fortè, vt diuitias innuant, & illas hæ literæ aſſociantur MONETA AVG. à quo Numo alius non multum abſimilis cum tribus ſcilicet Heſperidibus, & effigie Probi Imperatoris obſeruatur ſic inſcriptus IMP. PROBVS AVG. Numum obſeruauimus alium Imperatoris Antonini Getæ Septimij cum literis græcis huiuſmodi ΓΕΤΑΣ ΑΥΤΟΚΡΑ. ΚΑΙΣ ΠΟΠΛΙΟΣ ΣΕΠΤΙΜΙΟΣ, in altera facierum adeſt Hercules nudus, ſiniſtrâ exuuium Leonis tenens, & in dextrâ clauam eleuatam geſtans in actu Dracone occidendi, qui Arbori Mali Aurei adhæret, ſub cuius pedibus hæ literæ leguntur Β. ΝΕΩΚΟΡΩΝ quaſi Rex Æditimorũ imperans cuſtodibus ædium, & ad caput eiuſdem hæ litteræ notatæ ſunt ΟΥΤΑ, ideſt vulnerans; ad dextram autem ſub exuuio Leonis ΜΗΝΙΑΙ legitur, quaſi iracundiam indicans, & circa marginẽ collocantur hæ ΕΠΙΣΤΑΤΗΣ ΑΝΤΟΝΙΝΟΥ ΣΕΒ. ΝΕΟΥΠΟΡΤΑ ΜΗΝΙΑΙ, quaſi dicere vellet Imperator Herculem patronum, & præceptorem volo in occiſione inimicorum, & improborum: Impius ille Maximianus Imperator, cuius *vrit miſerum Gloria pectus* improbè viuens anno Dom. 289. ex infimo genere ſatus, ſuperbus, ruſticus, immanis Herculei nomen indignè ſibi vſurpauit. Is in Romano Triumpho, quod rebelles milites veteranos in Africa debellaſſet, Numos tunc cum Herculis Hieroglyphico inſculpſit, & quia nequiſſimus fuit Chriſtianorum perſecutor Diabolici potius Herculis, quàm Ægyptij, vel Thebani cognomentum, & epitheton promeritus; illius ergò caput exuuio Leonis tectum in eodem inſculptum eſt videre, cum his adiectis literis IMP. C. MAXIMIANVS P. F. AVG. in cuius Numi oppoſita parte eſt Herculis figura Draconem tricipitem occidentis claua, quam dextra eleuat manus, atque ſiniſtrâ eundem ſerpentem comprehendentis, in cuius areæ medio hæ literæ apparent SIS. in circumferentia verò hæ aliæ HERCVLI *Seneca in Herc. Oetæo*

In Heſper. DEBELLATORI. De duabus marmoreis tabulis mentionem facit P. Ferrarius, in quarum altera ſculptus eſt Hercules, mulierem alloquens propè Arborem pomiferam, in quâ ſerpens circumplicatus ramis illius excubat; mulier autem videtur adlecta Poma Herculi exhibere, cum inſcriptione hac græca Herculeo capiti imminente. E

ΗΡΑΚΛΗ ΒΑΣΙΛ.
Λ. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΠΕΛΕΥ.
ΣΕΒ. ΚΟΣΜΟΠΛΟΚΟΣ
ΑΝΕΘΗΚΕΝ

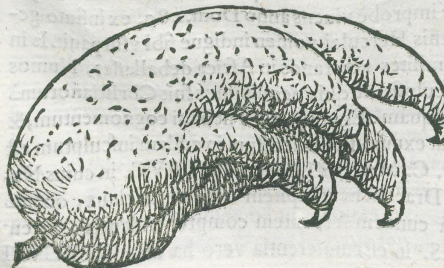
Ideſt *Herculi Regi L. Antonius Libertus Auguſti ornamentorum concinnator poſuit*. In altera tabularum eſt videre ipſum Herculem Poma carpentem ab Arbore Auripomifera, in cuius caudice ſerpens magnus reuolutus apparet, & mulier nuda vmbilico tenus ad imum Arboris caudicem capite reclinato, cui ſiniſtram manum ſuppoſitam habet, in cuius tabulæ Area ad latus ſiniſtrum hæ literæ ſunt inſculptæ

ΗΡΑΚΛΗ F
ϹΩΤΗΡΙ
Π. ΙΟΥΛΕΙΟϹ — Ideſt *Herculi Seruatori Publius*
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟϹ — *Iunius Ianuarius Augur poſuit.*
ΑΥΓΟΥΡ
ΑΝΕΘΗΚΕΝ

Statua porrò Marmorea Farneſiani Herculis Romæ famoſiſſima eſt; hîc Marmoreus Heros læua axilla, clauæ obliquè erectæ ſuper ſaxum propè læuum pedem ſitum, Leonino exuuio veluti indutæ innititur, dextro autem brachio ad dorſum leniter contorto, externam manus partem ſuper clunes collocat, & in illius vola Pomũ retinet Aureũ; ſed frons ſaxi græcas retinet has literas ΓΛΥΚΩΝ / ΑΘΗΝΑΙΟϹ / ΕΠΟΙΕΙ } Dulces eſſe labores indicans.

Prædictæ Statuæ quoniam cæteræ omnes cedunt libenter, ità breuitatis causâ ab harum deſcriptione ſuperſedere eſt æquum, & præcipuè quià parum iucunditatis, minuſque vtilitatis indè percipi poteſt, quemadmodum eſſet Hercules ſedens cum Heſperidibus in Hortis Sereniſſimorum Mediceorum Romæ, Hercules Capitolinus, Hercules Auentinus, &c. At Aſſyria, Cydoniaq; inter Chryſomela Crocodilinus monſtroſus hic Li non ad manus noſtras nuperrimè peruentus, excusâ ſcilicet Medicâ Malo, Quartũ, & Quintum Pomarij noſtri Caput iungat, atq; continuet, amborum cuſtos peruigil, vbi capite ſæuus, atroxq; pede audaces, maledicas terreat, infreneſq; arceat linguas. G

Vnguibus, Ore ferox Crocodile
Cydonia ſerua,
Citriaq. Heſperius ſic quoque
Tutor eris.

VLYSSIS ALDROVANDI
PATRITII BONONIENSIS
DENDROLOGIÆ
Libri Secundi, Tractatus Secundi
CAPVT V.
DE CYDONIIS,
Vel Cotoneis Malis.

ORDO, NOMINA.

EXOPTATA veniant *Cydonia* Fructuũ Pomacinosorum κῦδος *Gloria, Gaudium*; Deliciasquè minimè fucatas, at lucidas, immortales, *non interit etenim lux virtutum latè potentium*, adducant. Ab Aureis simpliciter Malis ad *Cydonia* Græciæ, atq; Cretęæ Cydonis antiquissimam sobolem, quæ egregiè rufescunt, suauè olent, necnon arctè vitalia munera tenent, opportunè factus est transitus; Diuitias, Animi saltem, Fuluo hoc, vigenteq;& minimè lapideo sibi congerat Auro Lector beneuolus

Pindar. ode 4. Olymp.

Gemmas, & lapides, aurum, & inutile
Summi materiam mali
Mittamus sic monebat Lyricus.

Cydoniorum magnitudo, ingens potius quàm mediocris in genere Pomifero citam ad Gloriæ immensitatem eadem poma poscebat: Hinc *proxima amplitudine mala, quæ vocamus Cotonea, & Græci Cydonia ex Creta Insula aduecta* grandissimis comparabat Pomis Plinius; & eadem *Cotonea* vocabat iuxtà Catonem primum huiusce nominis inuentorem, ex eo quod lanâ quadam teguntur, quæ *Coton* dicitur. Fortè etiam κότου quadam ab ira *Iam quoque sub cano ipsa en flauescentia villo*
Grandia curuata de fronde cotonea pendent.

D

Horat. l. 3. ode 24.
L. 15. c. 11.
Ioseph. Minutius de Hor. cuit. lib. 3.

Sacrificalibus Coturnijs, aliqui Cotonea retulerũt; aliquibus *Coctoniorum* nomen magis arrisit, quia, non nisi cocta eduntur *Cydonia*, aut condita, artificiosèquè coacta. Nec defuere qui pro *Cydonij* voce substituerint *Cynodium*, vt Aristenetus; melius autem cogitarunt ij, qui *Codymalum*, seù *Cydomalum* idem vocauerunt, quasi *Cydony malum* voce composita ex duabus, & contracta

Quæ poma Cydon cretæis misit ab oris.

Lib. 1. epist. ep. 10.
Lud. Nonn. de re cib. l. 1 c. 36.
8. Serenus cap. 24.

Color

Color Aureus, ſiuè Luteus, Croceus, proximèquè Fuluus, & Rufus, qui colores auro tribuuntur, ita congruit Cydonijs, vt inter Mala Medica, & Cydonia confuſio quædam olim exorta inter ſcriptores viguerit. Nam Luteus color melinus, quem Græci μήλινον χρόαν, ἀπὸ τοῦ κυδωνίου μήλου, ideſt à Malo Cydonio maximè Luteo; cur autem per melinon intelligatur potius color Cydonij, quàm alterius Mali ratio eſt, quià τὸ μῆλον apud Græcos Malum Cydonium ſignificat, ideò διὰ τοῦ μηλίνου non cuiuſuis Mali, ſed Mali Cydonij, vel Cotonei deſignatur; vndè Aurei cognomen Malo Cydonio peroptimè quadrare apud omnes clarè conſtat, & præcipuè Virgilianos Bucolici illius carminis int erpretes *Eleg. 3.*

--- Syluestri ex Arbore lecta
Aurea Mala decem

Qui vnanimiter autumarunt Poetam de Cydonijs Malis, quæ apud nos ſyluestria quoque ſunt, & non de Medicis Malis peregrinis, & exoticis ſemper, & eò maximè tempore fortaſſis incognitis id intellexiſſe, adeout Cydonia vilia, ſeù agreſtia, & lucentia ab Athenæo *Omonilis* Arbor *Agrimelea* Bellonio, Allobrogum *Amalancier*, Geſneri *Cotonaſter*, quaſi cotoneo ſimilis Arbor ſylueſtris reduplicatiuè. Cotonea igitur latinè Mala Μῆλα κυδώνια, & Χρυσομῆλα Græcè; Italicè *Melo Cotogno* Germanicè *Kritten, oder Quitten Apffel*, Gallicè *Pomme de Coing, ou Coignier*, Hiſpanicè *Codoyons, Membrillos, & Marmelos, Codoniero*, Arabicè *Saffargel*, Anglicè *Quince*, Bohemicè *Kdaule*; Cotoneorum at, ſpecies illa, quæ pyriformis aliquantum cum ſit, & *Cotoneopyrum* meruit dici Galeno *Struthia*, Belgis *Quepceren* appellatur. Sed quis vetat *Cotonea mala*, quæ à *Cydone* Cretenſi oppido primæuum nomen *Cydoniorum* acceperunt, à *Matio* Cretenſi Ciuitate inſigni, nunc *Candia* dicta, *Matiana Mala* dici debere? De his Petronius Arbiter in tetraſticho inſcripto DE MALIS MATIANIS

Clus rar. pl. H. l. 1. c. 40. Io. Gorop. in Vertumno. Pl. l. 4. c. 12. Ios. Lang. elem. Geogr. c. 52. n. 8.

Hæc poterant celeres pretio tardare puellas,
Hæc fuerant Veneri Iudice danaa Phryge.
Nam ſic ingenuo flaueſcunt Mala colore:
Vt ſuperent auro vera metalla ſuo.

Non negarim tamen hæc Matia Mala communibus Cydonijs haberi poſſe comeſtibiliora, atque Malis ſimplicibus proximiora in guſtu, minuſquè dura in ſubſtantia ſimiliora, & quod à Cn. Matio quoque equite Romano D. Auguſti Imperatoris amico denominari ſecundario valuerint; ille namque Nemorum tonſilium inuentor, ſpeciem quoque fructuum horum eouſque incognitorum è Græcia fortaſſis acceptorum Romana in Viridaria facilè potuit introducere, & à ſeipſo appellatos propagare; quorum omnium Fructuum, vel ſaltem principaliorum differentias mox dilucidabimus.

Petr. Arb. l. 2. Catalectorum. veterum Poetarũ à Ioſ. Scalig. coll. Vid. ſup. pa. 361. lit. A Pl. l. 11. c. 2.

DESCRIPTIO, DIFFERENTIÆ.

INfrà vulgaris Mali Arboris magnitudinem Cotonea conſiſtens Malus, quæ libenter fruticeſcit, folijs Malinis, ideſt Malo ſimilibus eſt prædita, licet fortioribus, & minimè ſerratis, & à terra candicantibus, Floreſquè emittit vt Malus; fœcunda eſt Fructu, ſubſtantiâ non ſolùm Malo, ſed Pyro ſolidiore; forinſecus lanuginoſo, qui dum maturuit, aureo ſplendeſcit fulgore, lanuginemquè deponit, quinque vt plura cellulata ſementica grana fuſca, lenta, gummoſa concipit; Arbor ab radice multos emittit ſtolones, & cortice veſtitur, quem particulatim renouat, & veluti ſquamatim deponit, & ceù ſerpens exuit ſenectam, incuruatoſquè trahens ramos prohibet excreſcere parentem, quæ ponderi fructuum cedens proceritatem aſſequi non poteſt; lignoſa illius ſubſtantia palleſcit, ſolida tamen eſt. Radix illi eſt copioſa fuſci coloris quaquauerſum diuaricata, rectâ, obliquâ tendens, vndè multi emergunt ſtolones plantationibus apti. Duas apud Dioſcoridem differentias horum Malorum inuenimus, nam ipſe inquit *eligi oportet vera, quæ ſanè ſunt rotunda, parua, & odorata: quæ verò ſtruthia dicuntur, magna quidem ſunt, ſed minus vtilia*. Tres Cydoniorum conſtituit ſpecies Columella Struthiam ſcilicet, Chryſomelianam, Muſteamquè voluptatis, atque ſalubritatis ſimul effectrices cauſas. Plures confundit M. Varro, dum ſcriptum reliquit hæc *de pomis: conditiua Mala Struthea, Cotonea, Scantiana, Quiriana orbiculata, & quæ antè Muſtea*

Lib. 1. de med. mat. c. 131. Lib. 5. c. 10. Lib. 1. c. 59.

voca-

A *vocabant, nunc Melimela appellant*. Plures quoque Plinius agnouit Cydoniorum differentias, quarum prima est *Chrysomela incisuris distincta colore ad aurum inclinata. Secunda candidior nostris, odoris præstantissimi. Tertia, Neapolitana, cui est suus honos, minora ex eodem genere struthea odoratius vibrant serotino prouentu, præcocia verò mustea. Quarta, Strutheis insita Cotonea suum genus fecere Mulueanum, quæ sola ex his cruda manduntur. Quinta, parua syluestris odoratissima, Strutheis simillima, in sepibus nascens*. Apud Crescentium nostrum duæ inueniuntur differentiæ magis essentiales, primò Pyra Cydonia, quibus in maioribus Arboribus folia minora sunt; & è contrà super Arbores minores latiores habent frondes, & in his fructus propriè dicuntur Cotonea. Theodorus Celidonius, noster & ipse conciuis Bononiensis apud me m.s. Crescentio concors in duabus tantum differentijs cognoscendis omninò persistit Pyrocotonea, & Malocotonea considerans, illa maioris Arboreæ molis cum folijs minoribus, hæc verò è contrà in magnitudine foliorum excedentia, in caudice deficientia, cum hoc tamen, vt cultus ipse valeat poma notabiliter adaugere, domesticaquè reddere, quæ carnem fructuosam elaborent aptissimam ad parandum medicamina, atque B edulia quæuis delicatiora, & nobiliora, iuxtà Geoponicorum recentium obseruationes accuratiores. Vnum tantum Cydoniorum genus in Germania extare testatur Tragus Germanicarum Herbarum Scriptor, quamuis Heresbachius, Germanus & ipse Cydonia Malum, & Pyrum sequi in eorum distinctione scripserit; Ast tria genera eorundem suos apud Gallos Ruellius inueniri asserens, temperatiorum locorum amantem hanc esse Arborem facilè ostendit; primum horum Cydoniorum minus est, circinnatèq; rotundum, odoratius reliquis, quod ibi appellatur *Cognea*. Aliud grãdius pineas æquans nuces, pauciori canescens lanugine, colore vbique aureo, idest tam intus in carne, quàm exterius in cute, odore magis remisso, dictum *Cognacea*, quasi magnum Cotoneum; tertium medio sese habens modo, tam in magnitudine, quàm in colore, odoreque, *Cotoneum* positiuè, idest, nec magnum, nec paruum nominatur; potest itaque concludi præclarissimis cum Dioscoridis expositoribus tres esse verè distinctas Cydoniorum differentias; Valerius Cordus quædam inquit Cydonia maiora sunt, & Malis similia Στρουθία græcis dicta, quædam minora, & pyri modò turbinata, tertium genus spontinum, C quale illud est, quod sponte suâ Danubij petrosarum riparum in collibus prouenit, plurimũ supra Ratisbonam, atq; ad penæas fauces, per quas Danubius labitur, & pomum hoc cæteris minus, magis adstringit. Gualtherus tandem Ryff vera Cotonea asserit illa esse, quæ sunt rotunda, parua, odorata; & quæ Struthia dicuntur, magna quidem sunt, sed minus vtilia; & tandem mustea cito nascentia, & celeriter maturantia ab Arborum paruitate pumila, quorum vnumquodque coloratius, idest aureo colore intensiori apparens Chrysomeleum dicetur, & quod sapore dulcescet dicetur Melimelum. Sed his Exoticæ subiungendæ sunt differentiæ à Ionstono omnium Scriptorum postremo excerptæ.

Li.15.c.11

Lib.5.c.7

pag.1.c.23.

Falconius in lib. insc. la villa. Lib.3.c.43. lib.2. dere rust. libr.1. cap. 72.

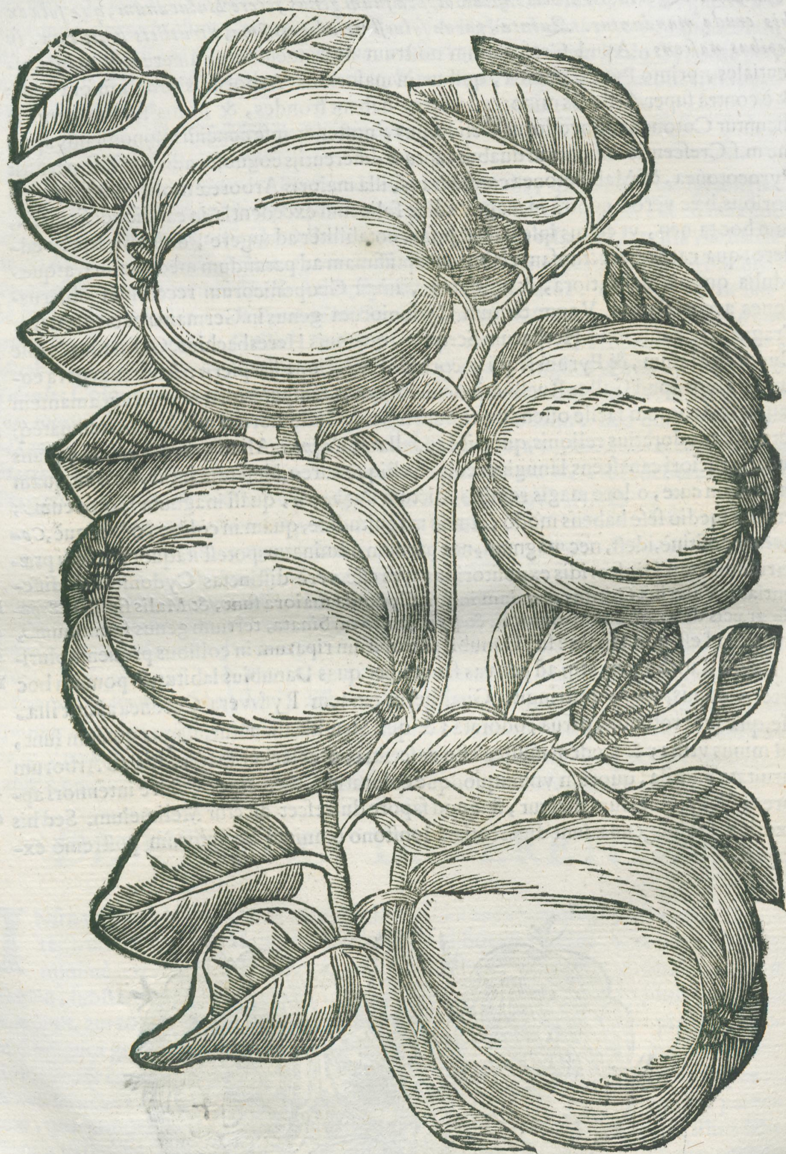
Val. Cordus annot. in Diosc. l.1.c. 160.& 161

Gualt. H. Ryff in Diosc.

Mala

Mala Cydonia.

--Riguis quæ Cretica miſit ab Oris --Poma Cydon.
--Inclyta cum dulci Fertilitate.

Ap. Homer. l. 3. Odyſſ. κύδωνες populi Cretæ.

Malum

Malum Cydonium ex Lusitania

Codoyas, Membrillos, Marmellos.

EXO-

EXOTICA.

Exoticorum fructuum tractatio Dendrologicam Ἐξοχὴν sapere non est qui dubitet. sed nemo Virtute dicetur excellere, dum vel omnibus, vel nemini credit, licèt oculis multò maior, quàm auribus præstanda sit fides. Multi sunt fructus exotici, quos scriptos tantum inuenimus; auribus nec omnimodam concedere, nec denegare fidem conuenit; plus quidem valet oculatus vnus testis, quàm auriti decem, sed probari, & acceptari conuenit, quod probabilitatem, & verisimilitudinem non excedit. Huiusce censis sunt ea, quæ Ionstonus partim vidit ipse, partim ab alijs desumpsit circà Malorum Cydoniorum peregrinitatem; vndè sex Cydoniorum Exoticorum differentes species nobis apud Indos nascentes insinuat. 1. Quarum dicta *Icbucamici* Brasilianorum exiguos habet fructus Cydonia referentes cum minutis intus granis virtute prędita contrà dysenterias valdè efficaci, ex India Occident. l. 15. c. 8. 1. Est *Melocorcopali* à Corcopal Indiæ Prouincia sic dicta, Cydonij nostratis magnitudine, & folijs, verùm figuræ Melopeponis, ternis, quaternisuè granis vuæ simillimis prægnans, sapore cerasi acido, & non modicum suaui, medicisquè virtutibus prauos expurgandi per aluum humores dotata. 3. *Sirifolifera* Bengalensium habetur folio Persici, & oleæ magnitudine, flores emittens paucos, atque deciduos, fructuquè per initia tenero, & ex viridi in atrum tendente ornatur, cui cortex inest tenuis, sed sub siccitate durissimus, quem maturum Lusitani *Marmelos de Bengala* vocant; Garzias hunc *Cydonium Bengalense*; apud Indorum vulgum appellari aiunt *Sirifole*; Medicis verò ibidem *Beli*; alijs *Chicocapotes*, & in Noua Hispania *Capotes*, idemquè vel conditur saccharo, acetouè ad delicias, vel assatur excussa pulpa, & in puluerem bellici pulueris ad tormenta redigitur. 4. *Cochiztzapotl* Tabescentium, seù Arbor somnifera, quæ incondita est, terno stipite, albis neruis infecto, cortice subdulci, floribus pallidis, fructuq; Cotoneiformi somnifero, eduli quidem quoad carnem, sed nucleo lethali; cuius folia tusa nutricum papillas situ ita disponunt, vt infantes illarum suctu à multis infirmitatibus liberentur, & præcipuè à Diarrhæis; eiusdemquè ossa fructus vsta, & puluerizata vlceribus putridis sanationem integram præstant. Fructum eundem Hispani vocant *Tzapotl*, & *Zapotblanco*. 5. *Detlitlzapotl* Arbor de genere Cydoniorum Pomum habens Cydonio simile breuis pediculis sulcatum, castaniniquè coloris, de quo Reccus, &c. 6. *Apeiba* Arbor perampla, spissè frondescens, & infrà pullulans, stellatos decaphyllos gerens flores, in quibus foliola quinque flauescunt, quinque verò virescunt odoratissima; fructus gignit orbiculares, compressos, hispidos, lanuginosos, villosos adinstar musci, & sub maturatione trificè dehiscentes, in quorum centro globus caricæ magnitudine granis minimis compressis, fuscis refertus inuenitur, cuius Plantæ lignum piscatorijs Limbis fabrefaciendis dicitur aptus. Hæc omnia quidem pulchra sunt relatu, sed nos nostratium Arboribus Cydoniorum frui, illasquè nostris in fruteti s vtiliter alere datum est.

Seneca ep. 3. Id. ep. 6. Plaut. in Trucul. H. Ind. Occ. p. 6. l. 4. c. 23. Ex Rotto in Thes. rer. med. nouæ Hisp. lib. 3. cap. 59. Id. Recc. pagin. 430. Marcgrau. Hist. Brasil. 3. cap. 14.

F

G

CVLTVRA, VEL SATIO, Insitio.

H

Non paucas inter Geoponos circà Cydonij Arboris colendæ rationem contradictiones inuenio; aliquos audio dicentes nec serendam, nec inserendam esse hanc Arborem, nec impensè colendam; alij contendunt hanc debere sedulò coli, inseri, sublucari, sarriri, impinguari, temporaquè illam terræ committendi varia, secundum Regiones diuersas religiosè obseruari; vndè Palladius Februarium mensem cæteris præferebat, pastinatumquè solum pro felici radicatarum talearum transplantatione sub Romano cælo impensè laudabat. Ast Octobrem alij, atque Nouembrem eligi maluerunt pro Plantarum Cydonearum depositione caliditatem, & siccitatem nimis proximam pertimescentes; alij summam, alij demissam, alij planam, alij decliuem pro suis Cydonijs elegere tellurem, & qui sæpissimè circumfodi curant has Plantas, in hunc

Pallad. in feb. l. 3. t. 24. Hort. §. de malis. Const. Cæs. lib. 10. c. 26. Plin. l. 17. cap. 18.

A hunc finem id facere aiunt, nè illæ sterilescant, pulchritudinisuè obliuiscantur prioris. Ab idibus Februarijs per totam hyemem eas plantari, & non alias Plinius asseruit, & tam barbatis, quàm imberbibus stolonibus, & minimè fissis id conuenire nonnulli recentiores affirmant, qui iuueni plantæ pro lacte pinguissimum, digestumquè lætamen, in senectute verò cinerem, cretamuè puluerizatam obijciunt. Frequentissima porrò pullorum examina nimium fruticantis Cydonij fac llimam, & citam multiplicationem promouentia faciunt, vt insitionis, atque sationis omittatur cogitatio, & quod necessarij alioquin cultus diuersi negligantur. Palladium obseruo ex vna parte docentem, quod Cydonia Malus in se ipsam solam inseri patiatur, ex alia verò ipsam omnes æquè recipere, atque amanter respicere Arbores, vnà cum Constantino sic scribente *Cydonia, & Caprificus omnem Arborem suscipiunt, quamcunque ergò voles in hæc inserito, aut etiam infoliato*. Et ob id credidit ille Melimela Atheniensia nil aliud esse, quàm Mala insita, vel in Pyrastrum, vel in Cotoneam Malum, à quo minimè discors apparet Palladius scribens *Mense Februario Cydonia inseruntur melius in trunco, quàm in cortice. Recipiunt in se surculos propè omnis generis punici, sorbi, omnium malorum, quæ meliora* B *producunt. Inseruntur autem nouellæ Arbores, quibus succus est in cortice: si maior est, circa radicem melius inseretur, vbi cortex, & lignum beneficio soli adhærentis humescit.* Sed quomodò potest intelligi, mihi audire redarguentem aliquem videor, quod Cydonij Arboris lignum plurimis virentibus alijs lignis, & nulli per insitionem iungatur? nam manifesta exurgit hîc contradictio; hanc obiectionem tali pacto posse tolli mihi persuadeo, si dixerimus Cydoniam Plantam alias perficere aptam natamesse, non autem perfici nisi à seipsa, & quidem proprijssimo, & singularissimo, contrà aliarum omnium morem modo, longè ab accidentis conditione vult abesse, & solius substantiæ, quæ substat, & sustinet, & nulli alteri inest rei, & verè non suscipit magis, neque minus, & ideò benè intelligendus est Palladius id elegantissimè pronuncians hisce carminibus

Carol. Step. lib. 3. c. 26. Agric.

Pallad. lib. 14 de Insit.

Constant. l. 1. c. 26.

In Febr.

L. 14. de Insi

Cùm præstet cunctis se fulua Cydonia pomis,
Alterius nullo creditur hospitio.
Roboris externi librum aspernata superbit,
Scit tantum nullo crescere posse decus.
C *Sed proprijs pandens cognata cubilia ramis,*
Stat, contenta suum nobilitare bonum.

Concludendum itaque Geoponicum posse, mediante Cotonei Mali radicali vigore, fructus alios eidem Cotoneo insertos maiores, coloratiores, suauioresquè reddere, nimirum Sorborum, Mespilorumuè, & Granatorum; sed Cotoneum non posse, nisi Cotoneo maiori, maius reddere decus, & ibi sistendum; ibi profectò de modo tantum erit curandum, vt habeatur intentum, hoc est, aut propè terram magis, & versus radices, secundum Africi Clementis sententiam, vel supra terram per quatuor pedes iuxtà Celidonium operando, attentâ tamen teneriori, aut adultâ magis eiusdem Arboris inserendæ ætate, atque alijs etiam inspectis conditionibus temporis, locique, necnon communium aliorum, & particularium accidentium; sed hæc omnia nonnisi expertissimo clarescent Geoponico, qui sanitatem quoq; Arboream conseruare sciat, tam in Plantâ, quàm in illius fructu præsentem, vel absentem recuperare floridam, felicem, vernantem, splendentem, qualem Athenæus egregiè descriptam nobis insinuauit.

Io. Bap. Porta in Pom.

Africus Clemens Alex. l. 2. c. 37.

Celid. Agr. m. s. c. 23. 1. partitionis.

Lib. 15.

Tecum omnia florent felix sanitas, atque Ver charitum, tecum splendet,
D *Nullus sine te felix.*

Sic enim Pomona cunctis libera, & exempta ab infirmitatibus, suoquè à Vertumno syncerè adamata dulcem, placidumquè in hisce fructibus spirabit amorem, quam in hunc finem liceat compellare

Franc. Danalius Regiensis lib. 3. carmin.

Tu Dea fac spirent hæc Mala Cydonia amorem.

MORBI, REMEDIA.

Pvſilla ſæpè ſæpius magnis etiam corporibus nocet cauſa, canebat Ouidius.

--- Infirmis cauſa puſilla nocet,

Et quod -- *Antiqua momento cadunt exiguo corpora*, demonſtrabat Sophocles.

Hinc patet plurimas, caſquè læuiſſimas cauſas Arboreæ ingenti moli plurimum quoque officere, dum illæ inſenſibiliter operantes ab effectibus innumeris innumerabiles, & validiſſimæ deprehenduntur; quibus accuratiſſima, ingenioſaquè occurrere debet Ars.

Mille Mali ſpecies, mille ſalutis erunt.

Multiplicibus quidem, varijſquè obnoxia eſt Cydonia Malus ægritudinibus, tam in ligno imo, ſummo, cortice, folijſquè, quàm in fructibus, etiam poſt ipſorum maturationem maternis Arboris ab vlnis auulſis, quod ſignorum συνδρομη clarè oſtendere poteſt. Nimia in primis fructificatio, ſtolidorumquè Stolonum prodiga luxuries hanc plantam ad ſummum debilitatis adigere ſolita eſt; cui malo prudens arborarius duplici medebitur modo collucatione ſcilicet, ac putatione, necnon ad illius radices cretacei pulueris appoſitione. E'contrà verò, ſi ægrè frondeſcat Arbor, ignauia quadam, ſeù ſpirituum paupertate notata, vt amiſſos recuperare valeat honores proportionatum, & analogum alimentum, atque fomentum eſt illi iatricè adijciendum, auferendum autem nequaquam, & ità irrorationes frequentes amurca aquæ æqualiter mixta præſto debent eſſe, vt & nitroſum pinguiſſimum, atque digeſtum lætamen, quod vim terræ circumcirca radices capillares viuificet germinatiuam: quod ſi cortex male habeat, ideſt vel plus iuſto deciduus, vel calloſus effectus fuerit felle bubulo debebit inungi in trunco non ſolùm medio, ſed & in craſſioribus, primiſquè radicibus. Natiuo totius Plantæ calori fouendo, non minimum conducent recrementa fabacea, & frumentacea minutiora, vulgò apud nos dicta *Locco*, quià ſint tanquam Loculi frugum, ſiuè Locelli, hi etenim radicibus detectis in ſufficienti quantitate debent admoueri, quibus fimus ſuillus optimè digeſtus, optimus tanquam natiuæ temperaturæ reſtitutor adiungi debebit. Cydonij demum fructus, licet maturè, ideſt tempeſtiuè, & cum omni diligentia, atq; circumſpectione collecti, inquè loco etiam tutiſſimo à quacunque alteratrice ſenſibili qualitate putredinis inductiua collocati facillimè, atque miſerrimè putreſcunt, & cum exhalabili ſua fragrãtia expirate, animamq; totaliter effundere videntur; huius præcipitis caſus difficillima eſt præſeruatio, impoſſibilis ſubleuatio, & integra reſtitutio; prophilactica iuuant tamen hæc remedia, ſi poma hæc odora folijs Ficuum inuoluta intra Gypſi cinerem, vel milium obruantur, aut ſeruatricibus humiditatibus mellis vini, defrutiuè mergantur; & fortaſſis habet vinum fortè, ideſt puriſſimum, & ſpirituoſiſſimum, tanquam Cydonijs valdè analogum illa eadem conſeruare, & ab illis etiam viciſſim conſeruari, vt hinc Apicianis Artificibus condimentorum materies abundè poſſit ſubminiſtrari.

Ouid.l.2.de rem.am. In Oedino Tyranno. Ou.l.20.cit. Heresb.l.2. de re ruſt. Cato n.133 de re ruſt. Afric. Clē. ag.l.2.c.36 Creſ. agr. l.5.c.7. Pallad. in. Febr.t.24. Conſtant. l.10.Agric. cap. 28.

E F G

VSVS IN CIBIS.

Poſt epulas vegetus, præſcripta vt ad munia ſurgat quilibet coctis vtatur in fine conuiuij cotoneis coctoneis ob id aptiſſimè dictis. Hi namque fructus cocti, & modicè aſſumpti, poterunt curarum medici perbelle haberi, *& tanquam lautæ Gloria menſæ* iuridicè extolli, dum tamen Cibarius eorundem vſus poſt epulas tantum expetatur, quod abſque ratione minimè euenire demonſtrabile eſt, tum quià ſuperius os ventriculi ab illorum virtute corroborante adſtrictum coctionem adiuuat mirificè, facilemquè concoctis ſuo tempore cibis faciliorem per Piloron magis adapertum parat deſcenſum, tum etiam quià odorem ori conciliat gratiſſimum, ob quem blandam colloquentium gratiam videtur aucupari; vndè illud prodijt maximè ciuile Diſtichon

Poſt epulas, Vxor, cur Mala Cydonia ſumis?
Num tuus vt te Vir tractus odore petat.

Tutius cum Baptiſta Fiera cœnaturi ipſum de Cydonijs canentem fas eſt audire, atq; probare.

Lucan.l.4.

H

Fulua

A *Fulua leuem referunt vix ficca Cydonia Brumam,*
Hæc si melle coquas, mensa secunda probet.
Vina premunt: at ventri obsunt, neruoquè tumenti:
Sed parca hausta cibo, nè fluat, aluus amat.

B. Fiera in cœna epig. 12.

Decocta igitur Cydonia cum sacchara, & cinnamomo nobile fiunt mensarum complementum, quæ melle Antiqui ante sacchari frequentem vsum condiebant, à quo tamen saccharo maiorem acceptam refert conseruationem, & medicus, & cibarius succus quiuis, qui gratior, simulq; efficacior ad viscerum internorum, & præcipuè pectoralium in propria temperie retinendorum redditur. Si verò vino incoquantur cotonea, illa vim instauratiuam naturalium, & spiritalium membrorum omninm suauiorem corpori adferent humano, à quibus vitæ nostræ principia plurimum haurient præsidij; bonum propterea sanguinem creant, cerebrum confortant, stomacho gratificantur, excrementa crassiora, ac tenuia, nempè lotium trudunt. Hisce commodius, vtiliusque modis vti Cydonijs in cibo licet, quamuis antiquiores diuersa ratione condita cydonia in cibos suos admiserint, in carnium iusculis cocta, vel in pastillos redacta, aut in B clibano simpliciter tosta, quæ omnia laudabilia sunt, & ad placitum assumentium admittuntur, dummodò cruda omnimodò fugiantur. Cydonitem, seu conditum cydonium tali pacto componere Palladius docet. Abiecto corio Cydonia Mala matura in taleolas subtiles, atque paruas recidantur, & duro interaneo proiecto, carnes fructus decoquentur in melle ad medietatis consumptionem, & intercoquendum puluerem piperis in illas conijcies; pro qua perficienda operatione Platina Cydonia sic vult præparari depilata, ac concisa frusta, nucleis è medio sublatis, in aquâ celesti sunt maceranda, donec stipticitatem amiserint, & eluceant tanquam cornea, tunc elixentur, quæ semicocta ab aheno ablata in linteum album, & mundum super mensam sunt extendenda, donec tota decantetur aqua in cacabum; deindè cum melle posita tamdiu ebulliant, quousque omninò coquantur, cocta rursum linteo extensa sunt exiccanda, non ad Solem, sed in vmbra, & in ollam reposita, illis mel probè defœcatum, & tepidum superinfundendum, & Aromata in puluerem inspergenda; sed Neotericis magis scriptoribus in hisce rebus delicatioribus extruendis adhærendum, illisquè integra fides astruenda est. C Cydonitem pro cibo sic confici docet Tanarius ℞ Pulpæ Cotoneorum mundatorum q. s. pro cuius singula libra vncias 8 sacchari clarificati, & simul coqui igni lento ambæ hæres debent, itaut vnum corpus efficiatur optimè, dum opus est, miscendo, quo composito impleri pyxides, non ex buxo, vt olim, à quo denominationem sumpsere; nam Πύξος Pyxus græcè est Buxus latinè, sed ex Abiete rotundæ, vulgò *Scatole*, quià dulcibus scatent, & abundant, nam implentur semper absolutè; huic Cydoniti aliqui addunt odores, & Aromata, vt Dorstenius; sed cibariam simplicitatem non debent excedere, alioquin medicamentosa euadere possunt, & non ità gustui arridere. Idem Tanarius docet Cydonitem delicatiorem construere in forma Gelu, & sic proceditur ℞ Succum Cydoniorum maturitatem summam adeptorum, illeq; in melle, vel saccharo purgatis, & optimè clarificatis proijcitur, & miscetur quousque aliquantum solidescat, cui additur parum Gummi tragachantæ dissolutũ in aqua florum rosarum, vel Aurantiorum; sed ad complementum facillimum condimentorum omnium in hac materia sat erit Cydonia præparata, idest absque tunica, atque sine intestinis coquere in vino, vel sapa, & ijs saccharo albissimo puluerato inspersis ornare mensas nobiles, vel ditare D edulia magis composita, atque artificiosa, & plusquam Apiciana, secundum Artem coquinariam exquisitiorem nostrorum temporum; quod si tempore Galeni ex Iberia Romam ferebantur Cydoniata, nunc ex Italia, & præcipuè Genua, & Bononia in longinquas oras pro nobilium summè nobilitandis mensis, seù etiam pro medicis iuuandis intentionibus frequenter mittuntur.

Gal. lib. 2. de Alim. facult.

Arnald. de Villa noua de salubri esu fructuũ.

In Octobri tit. 20.

De Honesta volupt. & valetud. l. 2.

Oecon. l. 5.

Athen. l. 11

In Botanic.

lib. 2. de alim. facul.

Cecropio saturata Cydonia melle. — *Martialis.*

VIRES, ET VSVS In Medicina.

Valer. enarrat. med.

LÆtitiam humanis in corporibus facere quemadmodum valuere Cydonia, est mederi, & quidem iucundissimè; Quod si solus Cydoniorum odor omnium deleteriorum vires obtundit (nam & Pharicum venenum præsentissimum à sola Cydonij præsentia disperditur) quantò magis substantia Cydoniorũ assumpta tutabitur vitæ principia, truciquè obsistet deleteriæ cuicunq; violentiæ. Cœliacis & dysentericis non parum conducunt Cydonia, vt & vomitionibus prauis, & quià perquam gratum cordi, & cerebro iuuandis fundunt odorem valdè sympathicum innato calori, humidoquè radicali simul iunctis, illorum fragrantia lethalem quamcunque pestem refringere potis est, cuius efficaciæ nos certiores ab experto fecit Philarchus apud Athenæum scribens euenisse, quod canistro cuidam redolenti Cydonia Pharicũ per insidias impositum venenum, mentis alienatiuum, neruorumquè conuulsiuum, iuxtà doctrinam Diosc. & Pauli, euanidum omninò fuerit redditum. Hellebori similiter albi deleterio succo, quo venatores in Hispania sagittas inficiunt, vt saucios Ceruos occidant, adeò opponuntur, vt hæc animalia tunc solum haud lethaliter inficiantur cum pomi Cydonij fragrantiam perceperint; & propterea currunt perquàm libentissimè in horum pomorum odorem à naturâ edocti propriam salutem ab eorum olfactu pendere; Natura tamen, cum nullum Animal inuitet ad esum eiusdem crudi, gustus asperitatem nimiam facturi pomi clarissimè voluit indicare placiditatem vitalis ignis, nonnisi ab igne concoquente, ac digerente solidiorem materiam expectari; Mala igitur Cydonia, quæ carne constant lignositatis alicuius participe dũ cruda sũt, & stomacho ferè incoctilia persentiũtur coctionẽ elementari ab igne primò debent pati, vt Æthereo vitali assimilentur igni, iam edocta sociabilitatem benignam cum omnibus Animæ facultatibus Stellarum elemento respondere; Vim habent suapte natura Cydonia adstringendi, & orificium ventriculi corroborandi, ciborumquè vapores coercendi, nè sursum præproperè ascendant, cerebrumq; petant; gratificantur stomacho, ipsumq; veneno læsum restituunt, corrigendo prauitatem quamlibet, tam ab extrinseco, quam ab internis partibus prouenientem; in mensarum initijs proprias exercent liberè virtutes aduersus diarrhæam, lienteriam, & dysenteriam, ventriculi nauseam, subuersionem, cholericis item, cœliacis, & sanguinem excreantibus succurrendi; Post epulas verò corroborant os superius ventriculi, & inferiores partes per accidẽs aperiunt, & dilatant, adeout excretiones facilitentur, & per quandam expressionem exonerationi excrementorum crassiorum fauent; Temperamentum Cydoniorum, quod frigidum est in primo gradu, & siccum in principio secundi, quamuis non excedat in gradibus, tam crudum, quàm coctum, modificatur tamen sub ipsa coctione, vt iam dictum est necessaria, vt temperies illorum euadat temperatissima, & valdè moderata, & non absq; efficientia notabili. Ex pulpa Cydoniorum assa, vel elixa saccharo condita per ebullitionem conuenientem, & ad integram carnium teneritudinem fit compositio illa, quę inter nobilissima quoq; bellaria reponitur, quę Cydoniatum dicitur, vel cotoneatum, & melius secundum Medicos Diacydonite tam simplex, quàm compositum, tam ex Galeno, quàm ex Nicolao Myrepsio, & Præposito, illudq; solutiuum, immò catharticum efficitur à quibusdam, cum impositione diagridij; Ex succo quoq; Cydoniorum depuratò, & cum vino decocto, & saccharo tam simpliciter, quam cum aromatibus ex Mesue, & Nic. Præp. fit medicamen illud appellatum Miua, quod valet ad ventriculum, iecur, & cætera viscera frigefacta roborandum appetentiam excitandum, coctionem cibariorum iuuandum, bilem frænandam, vomitum compescendum, &c. Eruditioris Neotericorum scriptorũ Pharmaceutriæ præcepta nos docent syrupum Cidoniorum conficere ad omnes immodicas excretiones cohibendas opportunissimum, & elegantissimum, & tali pacto paratur, ℞ succi Cydoniorum probè depurati, & in balneo mar. cocti ad syrupi consistentiam sine saccharo, vel etiam cum saccharo addito ad vnc. ij. pro singula syrupi libra; qui alia quoq; operatur vtilissima nempè gutturis, & oris exulcerati, linguæq; asperioris curationem, & ideò scammonij potentis-

lib. 6. c. 19.
lib. 5. c. 53.

Plin. li. 23. c. 6.

In Antid. Bonon. nouiss. pag. 35. & pag. 256.
Quercetã. diæt. polyhist. lib. 3. c. 1.

A tentiſſimi deiectorij medicamenti comeſtioni ſuccus idem deſtinatus eſt in Aromatariorum officinis, ex quo Diagridium, ſeu Diacrydium officinarum, quaſi lachrymula electa, vitaliſq; & ceù aura prodit. Ij, quibus dilutius ex Cydonijs medicamentum magis placeret aquam habebũt elicitam ex iiſdem benè maturis inciſis per deſtillationem mixtim cum æquali vini portione, qua bibita ſingulis diebus ad vnc. iij. vel iiij. ſupradictis omnibus medebuntur morbis; Elegans non minus quam efficax ex Cotoneis oleum, tam extrinſecus ſolum vſurpandum quale habetur ex Meſue pro adſtrictione, vel intrinſecus per os aſſumendum ad dolores nephriticos mitigandos, calculos eijciendos, horumq; generationem prohibendam admirabiliſſimè. Singulæ quoq; partes Cydoniorum ſeorſim ſumptæ aliqua gaudent prærogatiua medicinali non contemnenda, itaut in totum cumulatæ virtutes ad infinitatem quodammodò tendant, nam ſemina Cydoniorum in aqua ita exoleſcunt, vt mucilago lenta, quæ ab illis extrahitur pro collyrio præſtantiſſimo in oculorum inflammationibus inſeruire poſſit; & vbi leni corroboratione eſt opus tutiſſimè operatur; ea in ore detenta linguæ aſperitatem in febribus tollit, & ſitim abigit; ambuſtis item illinita empyreuma exſtinguit. Dyſentericorum enemati-
B bus addita, dolores inteſtinorum lenit, & mordacitatem humorum obtundit, excoriationem reſtituit, torminaq; feliciter terminat, & bilis mordacitatem moderantur. Flores primò omnium partium mulieribus venuſtandis vſui eſſe poſſunt, inflammationibus oculorum ſuccurrentes iuxtà Dioſcoridis doctrinam, pro Cataplaſmate; ex illis aqua deſtillata quotidie ad vnc. ij. bibita menſtrua nimium fluentia compeſcit, & cor egregiè corroborat. Lanugo tandem carbunculos ſanat ex Plinio cocta in vino, & illita cum cera Hollerius ipſam maximè commendat ad hæmorrhagiam, quà vtiliſſimè audio vti chirurgos aliquot in recentibus vulneribus ſanguinem eructantibus, vt hic primis non ſolum, ſed ſecundis mediantibus qualitatibus efficaciter ſiſtatur. De Pomi huiuſmodi lanati viribus Iodocus Harchius ſic breuiter cecinit.

Antid. Bonon de præparat. med. pag. 440.
Dorſten. in Botan.
Antid. Bonon. nouiſs. pag. 317.
lib. 1. c. 131
lib. 23. c. 6.

Firmat Matricis, iecoris, ſtomachique calentem,
Vimque erumpentis ſanguinis indè premit,
Cœliacis prodeſt, choleræ, tuſſique cruentæ,
Cuique vrina moras ſemper amara facit.

In Enchiridio ſimpl. Pharm.

C Breuiuſq; Georgius Pictorius.

Ad finem menſæ confecta Cydonia proſunt:
Nam ſtomachi claudunt clauſtra benigna tui.

In Pantopolio.

At Caſtor Durantes vires eaſdem Cydoniorum exprimit ſatis abſolutè.

Aurea præcellunt, ſtomachumq; Cydonia firmant;
Aſtringunt, ſiccant, aluum ſiſtuntq; ſolutam,
Inducunt frigus, non ægris commoda tantum.
Sed ſanis etiam: læthalis & ipſa veneni
Vires contundunt; eadem quoque vulnera iungunt,
Aſt odor illorum ceruicem percutit, ægrè
Conquoquere hæc, crudis ſiquidem veſcare, valebit.

In Herbar.

Egregiè Fridæuallius, & breuiter cydoniorum vires medicas accinebat & ipſe.

Sicca leuis brumæ quod Poma Cydonia melle
Cocta iuuent ſtomachum, menſa ſecunda rogat.
Frenant vina, tument, fluxus remorata lacertis
Sunt nocua, & nimio curſibus apta cibo.

Aug. Fridæuall. de ſanit. tuen. lib. 2. c. 8.

D Quod, ſi quid vitam nimis labilem, atq; indebitæ præciſioni obnoxiam retinere, ceù retinaculum vitale, valeret, ritè tamen, & aptè applicitum corpori noſtro illud eſſet Cotoneum malum. Quod quidem mortem naturalem, cuiq; indiuiduo deſtinctam, ſecundum ſuam primam complexionem vſq; ad terminum, quem in ſua potentia habet ad natiuam humiditatem conſeruandam; vt optimè diſcurrit Arabum, & Medicorum Princeps Auicennas, Philoſophuſq; præſtantiſſimus, non ſineret obitum anteuerti, & accelerari. Cum autem experimentis minimè periculoſis ſancitum ab antiquiſſimis vſq; temporibus fuerit tutiores illas eſſe Medicinas, quæ minus ſaperẽt nouitatis, & quæ innumerorum virorum Virtute præſtantium iudicia non effugerint, atq; ſuffragia lectiſſima, & fauorabilia non ſenſerint; politicæ illius propoſitionis veritas apertiſſimè demonſtratur, *Antiquas ſcilicet Leges nouis eſſe meliores*, vt Caij Caſſij apud Tacitum

Fen. 1. primi Doctr. 3 cap. 3. ad finem.
Tacit. l. 14.

egregia tulit ſub his verbis ſententia. *Sæpe numero in hoc ordine interfui, cum contrà inſtituta, & mores maiorũ noua Senatus decreta poſtularentur, neq; ſum aduerſatus, non quia dubitarem ſuper omnibus negotijs melius, atq; rectius olim prouiſum, & quæ conuerterentur in deterius mutari, &c.* multò igitur ſatius eſt de iure naturali ſanguinem in venis medicis retinere, atq; humores extrauenatos veluti barbaras, & hoſtiles gentes catharticis in exilium extra corpus pellere, quam Theſaurum vitæ ſanguinem exhaurire, ne facilius æger iuguletur, quam vincatur, & edometur morbus, nec aliud videntur nos docere, quam hoc Cydonia Græca vetuſtiſſima, & virtuoſiſſima Poma, quibus ſequentia nobiliſſima congruunt Epitheta.

Pet. And. Canonhier. in lib. 1. Aphor. Hip. med. & polit. in to. 1. pag. 519.

EPITHETA.

QVia liquidò conſtat Cydoniam malum, de qua nunc eſt ſermo, ab Antiquis vocatam fuiſſe auream, quod nomen Nuperi, non vt reijcerent doctæ vetuſtatis eruditiones, ſed vt res expetiſſe videbatur, ad mala medica, nempè Citria, Limonia, & Aurantia omnimodè tranſtulerunt, cum hæc magis colorem aureum referant, & verè aureis (ſit fas id dicere) qualitatibus in Medicina præpolleant. Hac de cauſa ab epithetis auream malum concernentibus, in capite de malo medica expediti ſumus. Nonnulla tamen eiuſmodi appoſita rectâ, & præcipuè ad cotoneum ſpectantia hic aſſignabimus, vt Χρύσομηλον, nempè cotoneum inclinato ad aurum colore refertum, vnde aurei, & aureoli, ſeu fului epitheta procreantur; fuluus enim color idem eſt, ac aureus, ideoq; aurum perſæpè dicitur fuluum; Quapropter Palladius fulua dixit Cydonia his verſibus.

Pl. lib. 15. cap. 11.

Cum præſtet cunctis ſe fulua Cydonia pomis
Alterius nullo creditur hoſpitio.

Et Mantuanus Cydonijs fuluum vultum, ſcilicet colorem extrinſecus aureolum tribuit dicens. *Appia quid memorem, fuluoq; Cydonia vultu?*

Huc quoq; reſpexiſſe credendus eſt Inſignis Scriptor Italicus Gabriel Chiabrera, vocans aureum hoc pomum, vbi cecinit.

Iui l'aureo Cotogno, & iui il Gelſo
Di Tisbe amara rimembranza &c.

Modò ſupereſt delicandum, cur Græcis huius arboris malum dicatur κυδώνιον; quod omnes Auctores conueniunt ſic appellatum fuiſſe à Cydone Vrbe Cretæ, cuius dudum erat peculiare, cum maximè Quintus Serenus ſic cecinerit.

Aut quæ poma Cydon Cretæis miſit ab oris.

Et ideò *Cretæum*, ac *Cretenſe munus*, pomum, ſeu malum *Creticum*, *Creſſium*, & fœtus *Cydonis*, *Cydonius*, ac *Cydonitis*, aliiſquè tot ſynonymis ab Inſula Creta deductis, quæ breuitatis ſtudio omittuntur, cum facillimum ſit Auctores de illa verba facientes conſulere, ad quos ſtudioſum lectorem relegamus. Sed non tantum κυδώνιον hoc malum, verùm etiam & κοδύμαλον Græci vocitarunt, ex traditionibus Hermonis, qui apud Athenæum fertur obſcorarum vocum interpretationes ſcripſiſſe. Sic Athenęus. Ερμων δὲ ἐν κρητικαῖς γλωσσαῖς κοδύμαλα καλεισθαί φησί τα κυδώνια μῆλα. *Hermon in Gloſſis Creticis Codymala vocari tradit Cydonia Mala.* Apud Heſichium indigitatur λασιόμαλον ὡσανεί μῆλον τὸ ἐχον χνοῦν, ideſt *Laſimalum*, tanquam Malum *Lanuginoſum*, cum omnibus notum ſit hoc malum molli quadam lanugine obduci, vndè antiphilus dixit ἄσπιλον, ἀρρυτίδωτον πῆλον ἰσόχνοον ἀρτιγενοισιν, & Ωρης χειμερινῆς σπανιον γέρας, nempè malum *parem*, & *recentem habens lanuginem*, atque *rarum hyemis donum* amatorio illo epigrammate.

Μῆλον ἔχω στρούθειον ἀφ' ὁπλοτέρης ἔτι ποίης
  Ωριον ἐν νεαρῷ χρωτὶ φιλασσόμενον.
Ασπιλον, ἀρρυτίδωτον, ἰσόχνοον ἀρτιγένοισιν,
  Ακμῶν εὐπετάλοις συμφυὲς ἀκρέμοσιν.
Ωρης χειμερίης σπάνιον γέρας. εἰς σὲ δ' ἄνασσαν
  Τοῖον χὡ νιφόεις κρυμὸς ἐπωροφορεῖ.

Nimirum *Malum habeo ſtrutheum ex recentiore adhuc folio*
Maturum, in iuuenili quaſi corpore conſeruatum

Im-

A *Immaculatum, sine rugis, simili cumq; infantibus lanugine;*
Adhuc bene foliatis adnatum ramis.
Tempore hyemali rarum munus, in te verò, domina,
Talem etiam niualis algor autumnum confert.

Ideò & Virgilius canum dicebat propter teneram lanuginem, quàm mane roscidam, quasi canam habent hæc mala, canens hunc in modum.

Ipse ego cana legam tenera lanugine mala. *Egl. 2.*

Propterea Plinius lanatum appellauit; Nos verò hac de causâ pubescens vocare non dubitabimus, cum sit peculiare pubescentium leui lanugine obduci, odoriferum quoque, & tenui lanugine tectum replicauit Cydonium Philippus sic scribens *Lib. 15. c. 14.*

Malum & odoriferum, & tenui lanugine tectum;

Aut satius Græcè

Μῆλον δὲ ἡδύπνοον λεπτῇ πεποκω ιθυνεν αχνη

Cato verò omnium primus Cydonia nuncupauit Cotonea, quasi coctonea, cum non nisi cocta propter austeritatem deglutiri queant; Vndè apud recentes ortum est B adagium. Mandit cotonea, siuè cotonea digerit, quod passim in illos profertur, qui opus subeuntes difficillimum ad finem trahunt, vel melius in illos, qui data opera ad imitationem Christi, maximas remittunt iniurias, quæ alioquin sæuis essent persequendæ vltionibus; Στρουθεῖον pariter Malum, maius, & odoratius Cydonium, Ætio teste, nuncupatur. Hinc & Struthiomela hæc Poma appellantur, fortasse quod Struthiorum oua, colore, & magnitudine, referant. Propter formam communem, non defuerunt qui Cydonium cognominarint rotundum, circinatum, atque incisuris notatum. Ab odore iam tradidimus Philippum illud vocasse odoriferum. Adijcimus modò quod hac de causâ poterit dici suaueolens, suaueodorum, odoratum, fragrans, ac nares etiam à longè permulcens. Insuper à sapore iuremerito innuetur illud esse austerũ, & vt protulit Aloysius Alamanus Hetruscæ linguæ poeta celeberrimus, asperum, & graue. Sic ille

E'l purpureo, granato, il dolce fico
Laspro, e graue Cotogno, il freddo melo. *Colt.*

Arbor præterea huiusmodi mala proferens non ineleganter poterit appellari sacra, C cum apud plerosque credita fuerit Veneri Iugæ dicata. Concludamus igitur, & id sufficiat exponentes à Goropio eandem Malum dici Malorum infimam, & Malorum maximam. Nec iniuria. Addit enim mole quidem corporis infimam esse, at exinde virtute medicinali simul, atque cibaria maximam esse asseuerat, &c. Qui sensus Hieroglyphicis valdè affinis Hieroglyphicorum tractationi aptissimè adnectitur; sed denominata prius nominari, & hic interseri volunt. *In Vert. f. 75 76. & 77.*

DENOMINATA.

DEnominantium cunctis correlatiuis prærogatiuas seruare decorum est, ac non mediocri laude dignum, dum ea, quæ recepit nullo contaminata vitio, ipse denominatus ostendat.

Nullus degener extat,
Ni vitijs peiora fouens
D *Proprium deserat ortum.* *Bœth. l. 3. metro 6.*

Cotoneum Laudensis Agri celebre Gastellum est, ob hoc præcipuè insigne, quod ex Mantuanorum tumultibus, cum, vt scripsit eloquens literatorum encomiastes Laurentius Crassus, de eius Vrbis primatu priuati contenderit, susceptis passerinis, natale factum est Viro Doctissimo, & multis celebri scriptis Petro Francisco Passerino, Serenissimi Parmæ Ducis Consultori, Theologo, & Consiliario, de quo Petrus Franciscus Minotius multi nominis I. C. & Poeta. *Laur. Cras. elo. p. 2. vbi de Petro Fr. Passer.*

Passerine, Duci, qui consulis alta potenti,
Hoc Duce, Corde pates, & Probitate potes.
Tu sophiâ polles, Paulumquè Ducemquè coronas
Virtutum sertis, Pieridumquè Choris;
Consilio es Phœbus. qui tecta serena serenas;
At Domino reddis, quod capis ipse, iubar.

Nunc

Nunc nitet, ac toti placet alma Placentia Mundo,
Nam tu illi, atque Orbi hac vrbe placente places.

E

Cotoneum Æmiliæ Oppidum est L. Alb. in Vir. Illust. PP. Prædicatorum lib. 4. vbi de Vincentio Cotoneo loquitur Viro doctissimo memorat, idem fortè, quod hodie *Cotoneola* appellatur; quod Oppidum familiæ Attendolæ Sfortiæ Insubriæ totius Dominatu ab anno 1448. Serenissimæ, potentissimæ dedit Originem. A' Cotoneorum Malorum Lanugine *Cotonum* originatum est, quod secundum communem intelligentiam est illud Tomentum, quod à laneis pannis non solùm exciditur, sed ibi inciduum, & ex industria relictum, & artificiosè compositum est; vndè apud nos Bononienses nigri illi Panni, qui pro funebribus indumentis inseruiunt, & à nostris opificibus egregiè fabricantur dicuntur *Cotoni*, & *Panni, e rascie Acotonate*; quorum qui ex lana, & serico texti sunt *Ferrandine* nuncupantur. Propter eandem similitudinem lanuginosæ Cotoneorum superficiei Herba quædam à Botanicis *Cotonaria* dicta fuit, quæ Gnaphalium propriè dicitur, Filago Dodonei, & Pilosella quibusdam, à Plinio Impia fuit appellata, quamuis impium mammillarum cancrum destillata destruat. Cotonaster item Frutex, vel Arbuscula Cydanago etiam quibusdam fructu paruo, cum carne pallida, fungosa, acerba, & tribus intus ossiculis mespilacea planta à Cotoneo nomen mutuata est. Cydonitem, vel Cotoneatum cibum ex carne Cydoniorum cocta, & melle, vel saccharo condita, de quo cibo Palladius in Octobri mentionem fecit: habemus inter Denominata ab eodem Cydoniorum fructu Cydonea secundũ nonnullos. Preterea Ficus Hyemalis; Cydonia quoq; vocatur antipharmacum veneni cuiusdam *Pison* dicti; quod clam inest Nardo, & quoniam indica dicitur esse vox Cydonia in nomine substantiuo, secundum hunc sensum aliam obtinebit essentialem ethimologiam à verbali non parum discrepantem, non absimili fortè ratione, quà vir quidam nomine Cydon à patria magis, quàm à fructu nuncupabatur de quo Virgilius

F

Dum sequeris Clytium infelix noua gaudia Cydon.

Histor. omnes Iac. Phil. Bergom. Suppl. Chis. lib. 14.
Paul. Iouius in elogijs Vir. bellic. l. 3. & l. 6.
Ruell. l. 2. de nat. st. c. 150.
Dodõ Pẽpt. 1. l. 3. c. 14.
Diosc. lib. 3 cap. 112.
Plin. l. 24. cap. 19.
Pallad. in Oct. tit. 20.
Otho Brũf. in Onõ med. simpl. lit. C.
Vir. 10 Æn

HIEROGLYPHICA. SYMBOLA.

G

Goropius, referente Ricciardo, asseuerantius testatur Cydonium Malum antiquitus dari solitum fuisse Sponsis, ad hoc vt exindè Sponsus hieroglyphicè cognosceret, se sponsionem cum iuramento fecisse firmiter, ac legitimè connubendi cum Sponsæ folliculo; Et quidem iure optimo. Addit enim hac de causâ in prima lingua, & Cydonium, & mulieris Verenda nomen commune, scilicet *Cutte* sortita fuisse. Nec tam eruditi Viri auctoritatem comminuet in vltima syllaba *Cutte*, iuxtà sensum, quantitatis diuersitas; in pomo namquè producitur, at in membro corripitur, cum discrimen quantitatis syllabicæ apud Oratores nominis identitatem non tollat. Ab hoc vocabulo *Cutte* Germani quoque Cotoneum *Kutthen* indigitarunt. Adijciatur, quod primæ Linguæ professores asserunt Cydonium nomen ab vsu traxisse, quo Malum huiusmodi puellæ dabatur, vt nempè referret tesseram firmi nexus cum ipsius zona soluenda sanciendi, & inde Cuttee legitimum cum cuno connubium interpretari. Quibus etiam suffragari videtur hoc malum apud Latinos dici Cotoneum, voce procul dubiò ab ipsa prima lingua deducta, cum scilicet *Cot doen ee* per interpretationem inuertatur, legitimum cum Locis facio iuramentum, vt nempè sponsus iuramento munitam professionem emittat se nusquam vllo alio, quàm suæ Coniugis vsurum vtero; Quapropter Græci vocant illud Codimalum, quod Latinè sonat Cunnimalum. Porrò fuit Asclepiadis sensus per Cydonium malum, matrimonium iuxtà leges contractum denotari, his nixi rationibus, videlicet quod esset Veneri Iugæ dicatum, & quod Tellus Cydonia protulerit, vt Iouis Iunonem sibi in matrimonium copulantis, hoc munere nusquam antea viso Nuptias decoraret. Cùm autem quotiescumque nudè, ac simpliciter Mali nomen proferebatur, antequam in Europam Aurea vera Mala, idest Citria, Limonia, & Aurantia adducta essent, Cydonium per propriam excellentiam intelligeretur; quando enim illud Virgilianum legimus

H

In Vert. fol. 71. 72. 73. & 75.

In Ægyptiacis.

---- Malo me Galatea petit, &c.

Tunc de Cydonio sermonem fuisse, nemo non confirmat, quin & malum nomen ipsum

A ipsum Cydonium significat; Et Malum deducitur à Mal voce primæ linguæ, & inuertitur conuiuium, quod apud omnes constat primum esse gradum inter maritum, atque vxorem; Vndè colligendum est ex Cydonio rectà denotari coniugium. Quam pariter rem, vt confirmare viderentur Germani ab hac voce Mal, siuè Mael, Nuptam vocant Gemael. Cui sententiæ adstipulantur ijdem Goropius, & Ricciardus. Sed nobis magis arridet sententia asserentium Cydonia dari solita sponsis in signum, quod ab illis imposterum euitanda foret omnis superbia, & arrogantia; atque omittendus superuacaneus omnis ornatus; Quantò enim Cydonia Malis omnibus infima est, & magis exigua, tantò fructum omnium Malorum maximum producit, quod symbolicè refert non pomposa, sed vtilia esse attendenda, ad differentiam Indicæ Ficus, cuius fructus ad propriæ, & vniuersæ posteritatis internecionem innocentiæ primos nostros Parentes traxerunt, & quæ cum magnitudine, & crassitudine ramorum, nec non & foliorum latitudine omnes Arbores antecellat, fructus tamen perexiguos, vera hieroglyphica minimæ vtilitatis, & maximæ pompæ enititur. Hic enim Cydoniæ Arboris, non autem Indicæ Ficus qualitates nuper coniugatæ imitari studere debent, ad hoc vt illis, & Coniugi secentur vtilia, & inutilia post terga proijciant. Ex eò posteà, quod huiusmodi Mala B cor reficiunt, suauemquè ori halitum inspirant, ideòquè antiquitus (vt toties diximus) dabantur, colligit Alciatus sponsam debere cum sponso quidem versari, sed mundo corde, intaminatis affectibus, atque ore non nisi odorato, pudica scilicet verba, atque honestati tantummodò congruos spirante sermones, vt quidquid demum ab eo procederet, non nisi gratiæ, & suauitatis plenum esse deberet. Subscribit autem hoc tetrastichon

In Ver. f. 76
In Comm. symb. in v. Cydonium, fol. 183.
In Em. 203.
Et Alex. ab Alex. ingenial.

Poma nouis tribui debere Cydonia nuptis
Dicitur antiquus constituisse Solon,
Grata ori, & stomacho cum sint, & vt halitus illis
Sit suauis, blandus manet & ore lepos.

Emblema Mali Cydonij Suffitus, tam Simplicis, quàm Igniti.

Fertilitatis Honorem, Officijquè refers. *Ou. l. 3. met.*

Sed

Sed vniuersaliter loquendo Fertilitatis Honorem, officijquè referet quisquis Deo sacrificium laudis, & desideriorum suorum in omnibus suis actibus offeret, iuxtà illud oraculum Regij Psaltis, *Immola Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua.* Et quoniam *Deo dat, qui pauperi dat*; Diuinum tunc seres fructuosissimum Agrum, cum Pauperibus eleemosynam tribues, ille enim satori suo centuplum reddet citissimè fructum *Fœcundus est ager pauperum citò reddit donantibus fructum*, vt sapientissimè literarum Parens D. Augustinus docebat: quod optimè confirmatur naturali Cydoniorum ab exemplo quorum in quocunque statu proprium est suauissimo Thimiamate spiritus, & vires corporis, recreare, atq; reficere; & quod magis est id, moralibus rationibus, & experimentis amplissimè demonstratur; Tenentur certè qui bonis abundant, tanquam firmiores imbecillitatē infirmorū non sustinere, vt sanctissimè D. Paulus admonebat, vt è contrà sibi non parum timere debet, qui non libenter succurrit egenis. Veritatem hanc palpabilem reddit id quod accidisse referunt Historiæ D. Brigidæ Hibernæ Virgini, cui cum ab Olitoria muliere pulcherrimi nonnulli dono darentur fructus, eò præcisè tempore, quo miserrimi quidam pauperes stipem ab eadem Virgine emendicabāt, quæ illorum miserta fructus eosdem dono receptos pauperibus diuidere, & erogare intendens indignabundam experta mulierem donantem ipsa diuino afflata Numine seueram contrà immisericordem protulit sententiam, sterilitatis scilicet perpetuæ fructuosarum Arborum immitis fœminæ successuræ, vt euenit adamussim. Symbolicis hisce, & Hieroglyphicis narrationibus quàm benè Mystica, & Moralia iungentur; cùm optimum sit nouisse, & scire honesta quæque facienda.

Ps. 49. D. August. sup. Ps. 56. D. Aug. de Verbo Dom. Ad Rom. 15 Ap. Surium Tom. 1. Menander ap. Stob. sermon. 3.

MYSTICA. MORALIA.

Omnibus exploratissimum esse Cydonia quàm maximè inter cætera Mala lanuginosa existere, nullibi in dubium reuocandum experientia suadet. Quam rem perpendens Goropius optimè testabatur per illam denotari Dei Omnipotentis ergà Posteros Adæ mirificam Clementiam, & nullis limitibus metiendam Bonitatem. Quid enim est huiusmodi lanugo, nisi, vt ipsum nomen refert, quasi lanæ cuiusdam mollities? Quæ maior, aut magis conspicua mollities, & mansuetudo, quàm mitis cum omnibus conuersatio, quâ Christus, Sanctissimi Præcursoris sui testimonio verus Dei Agnus, cum nobis, nedum quando mortalibus spolijs indutus, in humanis degebat, sed & modo, vbique, & quotidie in Venerabilissimo Eucharistiæ Sacramento versatur? Hoc equidem manifestissimum est, quod nisi mollis tantæ clementiæ lana ab ipso Agno, qui Christus est, accepta singula opera nostra circumamiciret, frustrà laboraremus. Hanc ab Ethnicis quoq; repræsentatam olim conspeximus, quippè cum apex ille, quem in pileis Diales Flamines gestabant, summi Numinis mansuetudinem denotabat. Accedunt & Mala tria Cydonia, quæ in Herculis læua cernebantur Moralibus examinanda obseruationibus. Hæc igitur cum Pierio statuimus præseferre tres nunquam satis laudatas virtutes, quas vnusquisque probitatis, & sapientiæ Amator profiteri omni conatu deberet. Sunt autem ea animæ parte, quæ irritabilis est; primò citrà moderationem non excandescere, secundò auri sacra fame non laborare, & tertiò animum voluptatibus implicitum non habere. Collocabantur verò hæc cotonea in Alcidis læua, vt indè quicumque discerneret has Virtutes omnium quidem, sed præsertim Heroum peculiares esse debere. Insuper Malus Cotonea, quia non amat valdè crescere, sed vt plurimum est humilis, ac cortice tegitur asperiusculo, Mysticè designat Virum perfectum, qui non appetit in altitudinem dignitatum eleuari, sed vt plurimum paruus est, & breuis per humilitatem, & cortice, nempè vestibus induitur austeris, & ille totus per pænitentiæ austeritatem rigere videtur. Illa ex Bodæo ramos explicat aliarum Arborum modo, sed à fructu, ex obseruationibus Plinij, incuruatos: Et iste ramos habet, idest animæ potentias aliorum hominum adinstar, sed à fructibus bonorum operum, radicem versus, quæ Christus est, conuersas. Etsi in illa nec ipse caudex rectus esse solet, sed nonnihil incuruus; sic & Vir perfectus non recta ad celsitudinem contemplationis tendit, sed prius ad actionem inflectitur. Substantiam porrò Cydoniorum ad multa Hominibus valdè vtilia præstantem odor bonus, imò suauis, qui totam replet Domum suffitu

Vert. fol. 77 Ricc. in Commen. symb. fol. 183. Fol. 393. In Theoph. l. 4. cap. 4. Li. 15. c. 11

suffitu naturali gratissimo testatur; quem in bonis operibus odorem fundere videtur vir probus, qui proximum suum amat, sicuti seipsum, atque omnes non solùm beneuolentiâ prosequitur, sed omnibus pro toto sui posse benefacit; constat quidem apud omnes odorem suauem, Deoquè gratum significare bonorum operum fragrantiam Deo acceptam ex mentis deuotione prodeuntem; similiterquè indicare bonam existimationem, & famam ex operibus bonis promanantem, videlicet cum quis in Republica Legibus est obediens, omniaquè adamussim seruat, quæ illius statum decent, tunc enim experitur quod Æschylus inter Græcos suis edicebat, videlicet obedientiam esse felicitatis matrē, & Seruatoris Vxorem, atque illum quantò in maiori dignitatis gradu existentem, tantò etiam maiori Honore dignum omnes constantissimè habebunt.

ὅσε μέγιςος τ' ἐςί, μεγίςης τ' ἔμμορε τιμῆς.

D. Bernard super cant. serm. 71. In septem ad Thebas. Homer. in Venerem.

Sed Mysticum practicæ Moralitatis Mysticorum, & Moralium Cydonij Mali pro Coronide valdè conspicuum, & memorabile mihi modò liceat exponere cunctis legendum, atque probandum exemplum; præclaro admodum Bononiensium Notariorum Collegio Emblematicam, & Mysticam Arborem Cydonij Mali pro suorum officiorum Symbolo video erectam, & æneis Typis expressam, & D. Thomæ Aquinati Protectori commendatam, cum hac inferius posita declaratione. *Tria in hac Arbore cernas, Radices, Folia, Poma. Præstant Radices, Fundamentum indicant, Folia Decorem, Poma auro onusta, Officia elargiuntur, non nisi matura Scribis Ciuibus tradenda. Nilq; Pythonis pauet insidias, dum è sinu Sanctissimi Protectoris Cœlestis coruscat Apollo.* Et cum hoc Tetrasticho superiori in parte locato.

Vos, qui Iustitiam colitis, defendite Leges,
Vnusquisque suo tempore poma legat.
Maturos quicunque potest decerpere fructus,
In sudore licet quærere, turpè queri.

Homer. l. 5. Iliad. Homer. 11 Iliad.

Itaut Fundatoris sui primi, atq; Cultoris Rolandini Passagerij Aureas Virtutes, pretiosissimaquè quingentorum annorum munera ciuilis, ornatissimus, & gloriosus hic Scribarum Cœtus conseruasse hinc patet, dum suis gloriatur iuremerito sanctissimis obseruatis legibus, quæ per Cydonium Malum optimè repræsentatæ visuntur, cum κυδαίνω significet *Honoro, Glorifico, Orno.* Et κῦδος, sit Gloriæ Gaudium ex Homero. Vt autem laudabilis inserit quoque delectatio Cydoniorum indigitanda accedant Mirabilia.

D. Greg. 15 Moral. Sen. de Anī. tranquill. D. Chrysost. sup. Ac. Ap. cap. 19. Homil. 41. Chrys. serm 12. sup. Ep. ad Rō. c. 7. Eras. in Ep. Sallust. in coniur. Cat.

MIRABILIA.

AMuleticæ Cydoniorum facultates, quæ vel in sola sui Mali præsentia, necnon in illius duntaxat odore mirabiliter obseruantur, moralibus aptius, quàm cæteris sensibus exponi requirunt; cum enim bonus odor ex virtute sit, odor quoque malorum istiusmodi nonnisi virtutis documenta spirare videtur. Serpunt vitia, & contactu nocent, ac in proximum quenque transiliunt, itaut Animorum venena iuremeritò dici possint, illaquè Virtus sola, quæ quasi manu ducit in vitam, odore proprio, cuius est in multorum profectum diffundi, valet expugnare. Sic & naturaliter humanis in corporibus operatur serpentium virus; verum sicuti vitium in conspectu Virtutis, etsi Virtutis nomen fortitum sit, sic venena in conspectu Cydoniorum persistere nequeunt, & euanescere coguntur. Tradit enim Mizaldus hæc Mala tam valenter aduersari venenis, vt si in eodem disco imponatur toxicum quodpiam nocentissimum, simulquè Cotonea Mala, vires illicò veneficæ disperdantur, quod manifestissimis cognoscitur experimentis; Nam Pharicon lethalissimum venenum ex Athenæo, & Plutarcho non patitur Cotoneorum præsentiam, statim nanquè emarcescit indubitata quadam antipathia. Pari quoque pacto Veratri succus, quo sagittæ dudum inficiebantur, iuxtà Mala Cydonia repositus elanguescit, actiuitatemquè deperdit. Et tantò magis Virtutem repræsentat, illamquè suadet hominibus hoc Pomum, quantò feruentius aliorum alexipharmacorum adamat societatem. Virtutes omnes sic inuicem coniunguntur, vt ad vitia profliganda vicissim fortiores efficiantur, & si quis vna caruerit, omnibus careat; Hi quoque fructus vt Medicis vsibus efficaciores reddantur, adeò cum melle conueniunt, vt illius liquore delibuti, non amplius computrescant, sed incorrupti miran-

Venena perdunt actiuitatem in conspectu Coton. posita.

Mizal. mē. cēt. 4. n. 73. Cæl. Rhod. variar. lect. l. 8. c. 42. D. Hieron. in Epist.

Mala Cydonia in melle seruantur à putri. Colum. l. 12 c. 45.

mirandum præseruetur in modum. Si enim ipsorum simplicissimus odor fugat venena, quid dicendum postea, quando melli sint admista, cum mellis quoque natura sit, vt coerceat vitia, nec ea serpere patiatur; quâ pariter de causa per annos plurimos exanime corpus hominis à tabe conseruat. Habent & Mala Cydonia quascunque præseferre figuras, si in formas typorum indita in ipsis augescere permittantur; quod & suo quoque pacto præstare solet Virtus, nam & ipsa quascunque benè operandi formas in animum inducit illius, qui bene operantium exempla non æmulatur tantum, sed imitatur, & sequitur. Hæc præterea poma parturientis in ædes perlata partum illius difficilem reddunt, ex assertis Simeonis Sethi, fœtumquè cogunt diutius in vtero commorari. Quod non absque mysterio rerum omnium mater Physis permisit. Prætendisse nanque censenda est nos erudire, vt ad impediendum vitiorum nostrorum exortum, virtutes aliorum in nostræ mentis ædes introduceremus, vt scilicet iustorum opera imitantes, benè nostris vtamur affectibus; quià *nihil vitiosum nascitur, sed vitium fit, si malè vtamur affectibus: Virtus si benè*. Et consequenter in Virtutes quæcunque vitia commutabuntur, quandoquidem *omne vitium virtute mutandum est, non contrario vitio*. Sed si prægnans gestationis tempore sæpè fuerit vsa Cydonijs, contrarius effectus, & admirabilis ijsdem adscribitur; parit nanque non admodum difficulter illa Mulier, & partus ingeniosus producitur, eodem Simeone referente. Quod ad mysticos sensus relatum præseferre potest, quod vbi qui peccaturus est frequenter perpenderit, & tota mente hauserit quota quæque sint virtutum præmia, & quotusquisque delinquentibus præparatur dolor; peccandi cogitatione exclusâ, bene operandi propositum emittit, qui postea operosior est, dum ad omnia disciplinarum genera viam aperit; Nec id raro contingit, nam omnibus est commune, quià *ad neminem venit ante bona mens, quam mala* scripsit Seneca, quod & confirmauit D. Augustinus habens, quod *nemo bonus, nisi prius malus*. Admiratio demum exposita plures modò pariat cognitiones Historiarum, nempè notitiam, Vsus varios, & Stemmata in hac nostra Cydoniorum materie.

Quasuis formas quomodò recipiunt Cydonia. Quomodo partum impediant. *D. Hier. ad Demet. Plutarc. de Amic. & Adul.* Quomodo promoueāt facilemq; reddant eū. dem partū. *Sim. Sethi. D. Greg. l. 9. Moral.* vbi cùm culpa animā tentat, vitę breuitatem inspiciat. *D. Aug. Ep. 20. Sen. Ep. 51. D. Aug. in quæst. ex vtroq; Test.*

HISTORICA, ET VSVS VARII, Ac Stemmata.

Plut. de Præcept. Conn. Solō iubet vtendū esse Cydonijs in conuiu. nuptialib. *Al. ab Al. D. G. l. 2. c. 5. Andr. Alc. in Embl. Home Od. Y. L. 1. serm. Sat. 5. L. 1. ep. 71. L. 6. ep. 93. In offic. Tit. 4. pag. 94.* de male ol. *De Alim. fac. l. 2.*

PRincipio controuersias, offensionesquè magnâ cum curâ coniugalibus esse cauendas, cum alias, & frequentes, & quotidianæ magis eos disiungant, & vitæ consortium labefactent, optimè se nosse ostendit Solon, quando lege cauit, vt non nisi malo Cydonio epulis adhibito Viri Thalamū spōsa ingrederetur, vndè nuptialia inter præcipua dona Malum huiusmodi aureum numerabatur; de quo Alciatus in Emblemate superius allato. Et ratio huiusmodi moris sic in lege positi, fuit vtriusque Coniugum concordiam, qua nihil est in thalamo dulcius, præmonere, grauis nanque, & contagiosus oris halitus inter coniugatos, cum sit valdè molestus, potest quoque discordiarum semina quamplura fouere, quandoquidem ore putidos quilibet auersatur, quorum guttur est veluti sepulcrum patens, vel saltem aperta cloaca; Ruffillum propterea, & Gorgonium Lyricus, ac Fescenniam Martialis, & Thaidem his deridebant carminibus. Ille

Pastillos Ruffillus, olet Gorgonius hircum.

Iste de Fescennia

Quid quod olet grauius mistum diapasmate virus?
Atque duplex animæ longius exit odor?

Et de Thaide loquens

Cùm benè se tutam per fraudes mille putauit,
Omnia cùm fecit: Thaida Thais olet.

Consimili (Textor habet) oris graueolentiâ laborabat Euripides Poeta, quæ cum illi obijceretur à à Dechannico Archelai Aulico, ipse adeò excanduit, vt nil grauius antea sibi euenisse assereret. Sed instituta Solonis ampliantes posteri, nedum in nuptialibus, sed in cæteris quibusque conuiuijs apposuerunt ex Cydonijs constructa oris incitamenta, quæ pro Xenijs, & Apophoretis delicatioribus habuerunt. Docet enim Galenus Hispanos olim consueuisse Romam quotannis mittere compositionem quandam, ex

A ex melle, & Cydoniorum carne læuigata pro edulio nobilissimo, quod μηλοπλακοῦντα vocabant, idest Malinas placentulas durabiles, in patinis aptè impositas, dum recentes erant. Hæ verò nostris temporibus delicatissimæ fiunt ex saccharo, & in rotundis ligneis, & præcipuè abiegnis subtilissimis pyxidibus latum digitum profundis, & latitudinis diametralis quanta est transuersa manus, cuiusmodi sunt, quæ nunc Bononiæ copiosissimæ concinnantur, Romamquè, vt & primæ illæ Hispanicæ, frequentissimè missitantur. Aliud consimile compositum, aut vt melius dicatur, medicamentum ex succo Cydoniorum Struthiomelorum, pipere albo, zinzibere, & aceto à se confectum refert idem Galenus pro deiecta pariter appetentia subleuanda accommodatissimum, & per annos septem in loco inconspicuo reconditum seruasse, nec post longam hanc ætatem quicquã in qualitate mutatum inuenisse, præterquamquod in crusta nonnihil tunc densiore; De Cydoniatis huiusce melimelitis edulijs mentionem quoque fecit annis abhinc circiter MDLX. Vates Bilbilicus canens

Si tibi Cecropio saturata Cydonia melle
Ponentur, dicas: hæc Melimela mihi.

B Nec in esculentis tantum versatur historica Cydoniorum cognitio; simulacris quoque nonnullis efficta Cydonia præ manibus gestata fuisse tradunt eruditæ Scriptorum relationes; In historia quippè Saxonum legitur, Veneris in ipsorũ regione Simulacrum extitisse, quod aurea tria poma tenebat. Volaterranus etiam narrat Romæ sua ætate Statuam Herculis effossam fuisse (quæ posteà in Curia Conseruatorum collocata fuit) in cuius manu tria similiter Mala Cotonea visebantur, quæ pro Malis Aureis Hesperidum, ni tamen Aureis Malis Medicis aliquibus, de quibus dictum est superius, figura competeret, quæ in sola delineatione cum Cotoneis æquiuocationem inducere potest, nam inter Mala Medica reperiuntur nonnulla, quæ intersecta sunt, atque crispantia. Simulacris item noctium conscijs imponebantur Mala Cotonea, quæ salutatorijs pariter in Virorum cubilibus inclusa seruabantur ad odores, vt suffimenta vice Thymiamatum ex pretiosis aromatibus confectorum; quod & nostris quoque temporibus apud quamplurimos non infimi subsellij Viros vsuuenit. Tanti præterea facta sunt hæc Poma, vt nobilitatis perantiquę memoriam longũ seruatura eligerentur ad componendũ Stemmata C vetustissima Regni Granatensis in Hispania, ac Sfortiæ Familiæ Mediolanensis; hæc enim, vt tradit P. Petra Sancta, Cydoniorum Pomum, cum ramali, & frondibus aureis in Sapphirina planicie extollebantur. Sed Artificiosæ magis fictiones Cydoniorum attendantur.

Ex moribus, nõ pulchritudine iudica: Menander in Monost.

FABVLÆ.

MVlti multa de Malis Aureis generaliter sumptis fabulati sunt. De Cotoneo verò peculiariter acceptã, qui mythologicè quicquam scripserit, præter vnũ Legatum, hucusquè nemo innotuit. Mythologicam quippè Malorum Aureorum Historiam, vel Insanis, quæ & Aurea dicuntur, comprehensis, impari pede, non tamen claudicando prosecutus, egregia pleraque de Cotoneo commentus est. Quapropter Historiæ nostræ nobile pretium erit, quæ scripsit non alibi fortasse videnda, D adducere. Quid enim, nisi pretium faciet Poeticus Aureorum Malorum tesaurus? Constat id vel ex ipsius Legati sententia, quã suæ tractationis R. P. Iosepho Crispo ex Minorum, quos Conuentuales vocant, Familia, Conciui, & Amicorum optimo nuncupatæ procedit exordium his expressum

Laurẽtius Legatus in Chrysomeleide.

CRISPE, decus Patriæ, quam Mysta sacerrimus ornas,
Inter Seraphicos dignus honore Patres.
Tu quoque, qui nostris fauisti cantibus olim,
Cum primum cepi fila mouere Lyræ:
Accipe quæ lusi maturior, omnibus vllum
Morphea quã nequij carpere nocte fibris.
Fors erit vt multo quondam te carmine dicam,
Et pateat nostrum quàm tibi debet Ebur.

AVREA nunc repeto quo Numine MALA vigebant
Orbe sub Hesperio, quiduè fuere prius.
Sic pretiosa canam, quisnam pretiosa negabit
Metra, quibus pretium CHRYSEA MALA parant?

Vndè patet quod & Fabulæ subiecta ibi destinat, vbi Hesperidum Hortos credidit Antiquitas. Mirabilius igitur erit quomodo Historiæ conueniat Cotonea à Cydone venisse perhibenti. Sed cuius temporis euentum fingat obseruemus ex subsequentibus, quibus Atlantis Filium ex Hesperthusa *Chryseomelon* faciens, elegantem, & æquè generosum Iuuenem describit.

Cato. Plin. l. 15. c. 11.

Nondum conspicuum pietate, animoquè ferebat
Amphitryoniaden Cæi oculata soror.
Roboris Alcides sed tantum prima futuri
Ediderat tenerâ paruula signa manu:
Dum puer immissis elidens anguibus ora,
Artes elusit, dira Nouerca, tuas.
Cùm Libyæ Regnator Atla tibi NATVS adultus
Ex Hesperthusâ CHRYSEOMELOS erat.
Insignis specie Iuuenis: nitet aurea collo
Cæsaries, quâ non pulcrior vlla fuit.
Nec minus ac formâ præstat iuuenilibus ausis,
Dimicet ille Feris, dimicet ille Viris.
Non erat in toto pariter tam strenuus orbe,
Ni Gnato venias æquiparande Pater.
Tigribus, & sæuis congressus sæpè Leænis,
Deuictis retulit certa trophæa feris.
Quin & seù ficto, seù vero Marte cruentus
Pugnaret, semper victor abibat ouans.

Nihil propterea mirum, si omnium rapiebat affectus, quemadmodum & quia simile simili gaudet *Scilicet ingenijs aliqua est concordia iunctis;*
Conseruat studij fœdera quisque sui.

Ouid. l. 2. de Ponto. Arist. 8. Ethic. c. 2.

Æquum erat vt vnam *Citriam Limonis* sororem ad Occidentalis Æquoris littora Neptuni, Mauræquè filiam sibi genio conformem, amoris sui scopum, vt à nostro Poeta fingitur, constitueret. Subsequitur enim

Hinc illum teneræ certatim arsêre puellæ,
Tam claro Iuueni nubere quæquè flagrans.
Nulla tamen placuit, nisi Nympha Niasias, aliâ
Quæ formâ, & meritis omnibus vna præit.
CITRIA nomen erat, cui LIMON frater, & vno
Ediderat geminos Maura puerperio.
Maura Niasiaco celeberrima littore Nympha,
A te facta parens, Ennosigæe Pater.
Hanc amat, hanc cunctis præponit Amantibus, hancq;
Consortem thalami CHRYSEOMELOS auet.
Sic adamatus amans in amantem compare flamma
Fertur, & igne calent vstus vterque pari.
Iamquè tuas, Hymenæe, faces accendere, & aureos
Iungere Amatores dulce paratus eras.
Sed LIMON, cui serpit atrox per viscera cura,
Dum non felici tortus amore perit:
Obstitit, & geminis communia gaudia differt,
Quatenus & Nympham flexerit ipse suam.

Quâ in re quantum difficultatis offenderit innuere potest vel ipsa Mali Cotoneæ per Nympham nomine *Chrysocomen* designatæ natura nullas Arbores, *Roboris externi librum aspernata*, vt tradunt Geoponici, & præsertim Palladius, admittere patiens, quemadmodum & Chrysocome nullis amatoribus adhærere voluit. Sed elegantem eius descriptionem attendamus.

Pallad. in l. de insit.

Quip-

A *Quippè Cydoniacis illuc aduenerat oris*
Virgo, quæ CITRIAM sola decôre refert.
CHRYSOCOME nomen fuerat, nomenquè venustæ
Virginis æquabant aurea *fila* comæ
Et, nisi quod malæ tenerâ lanugine flauent,
Atque ibi perpetuum ver Helichrysus agit:
Blandior in toto non vixerat altera Mundo,
Vicerat & speciem, CITRIA pulcra, tuam.
Sed quantum pallore placet spectabilis ipso,
Pectore tantus inest Virginitatis amor.

Pallor non ex consumptione innati caloris, vt in vehementer amantibus. Vndè illud Ouidij *Palleat omnis amans, color hic est aptus amanti.*

Sed ex temperie optima eiusdem cum claritate spirituum. Hinc sibi tantum viuere & castis Dianæ studijs incumbere perpetuam mentis, & corporis integritatem seruando, quin & nè otio concederet, & sic animi constantia remitti posset, venando ætatem B traducere delectabatur, adeò iaculandi perita, vt primam ab ipsa famam Cydonibus iaculatoribus factam multâ dexteritate confinxerit Poeta, qui nihil æquè ac nuptias à Chrysocome odio haberi consueuisse tradidit, postquam cecinit

Eurip. in Iphig. Pind. Od. 7. Nemæorum.

Scilicet intactos tibi, Delia, vouerat annos
Perpetuò studijs dedita Virgo tuis.
Hinc & gaudebat siluis habitasse remotis
Venatu exercens lustra per alta feras.
Nec minus Ortygiam iaculando imitata Dianam
Torquebat doctâ spicula certa manu.
Spicula certa volant ex arcu missa puellæ,
Inde, Cydon, iaculis gloria prima tuis.
Tale per ingentes auum traducere Lucos
Sueta, vel aspectûs oderat illa virûm,
Si fugit hinc hominum amplexus, tedasquè maritas,
Nil mirum est; nimium libera vita placet.

C Sed quiescant in Africa spes suas fouendo Chryseomelos, Limon, & Citria, dum quæ in Europa Chrysocomi accidunt, nobis modulatur Legatus, pulcherrimis identidem insertis narrationi fabellis, quarum primam de puero *Eromelo*, qui Chrysocomen amando desipuit, iam in limine habemus. Eromelus verò dictus fingitur nomine composito ἐκ τȣ̃ ἔρωτος, aut Æolice ἔρου (vndè nihil aures offendet, quod Æolicâ dialecto secunda nonnunquam in *Eromelo* contrahatur, longa naturâ, & communi Græcorum linguâ, cuius non leuis est in Legato cognitio) & μήλου, *Amore* scilicet, & *Pomo*, vt alludatur ad *Amoris Poma*, in quæ conuersus est, quæ cum, vt dictum est, *Mala insana* quoque vocentur, canente Taruisino illo Poeta, cuius ingeniosus est imitator Legatus

Ad Virtutes quoque ingẽtestrãsire Vimenratis loco esse potest Deo fauente, vt *Menãder in Monost. discurrebat.*

MALA INSANIA vocant Itali, quæ Gallus AMORIS
POMA vocat, siquidem desipit omnis Amans.

Balt. Bonif. l. 5. musar. 12.

Sunt autem quæ communi nomenclaturâ vulgus Italicum *Melenzane* vocat: Ob amorem ideò dementatus describitur Eromelus. Sed ad Legati metrum.

D *Spreuerat idcircò quoscunque CYDONE iugalem*
Virginis egregiæ concupiere torum.
Inter quos adeò puer hanc EROMELVS amarat,
Pulcher EROMELVS, diuitÿsq; potens:
Vixisse vt nusquam credatur amantior alter,
Quiuè magis Nymphæ dignus amore foret.
Firmus Anaxareten haud sic dilexerat Iphis,
Vt iam CHRYSOCOMEN deperit iste suam,
Sic Amor ætatem superauerat: illa pusilla,
Quippè trilustris, at hic grandior esse nequit.

Ouid. l. 14. Met. fab. 17

Palluerat ideò, & aureum colorem, qui Pomo, in quod conuersus est, competit, malus in malis ipsi disposuerat Amor, à quo edoctus, & si quindecim duntaxat annorum puer quæ proci solertiores consueuerunt, vt Chrysocomes expugnaret rigorem,

in vsum deducere nouit, obsequium nimirum preces, & munera, quorum liberalem puerum describendum, vel ipsa Aurei Pomi, cuius ipse subiectum gerit in hoc fabularum nexu, denominatio suadebat. Quæ cum nihil proficerent, & præcipuè munera, quæ, nè ipsis caperetur, Virgo remittebat, habent quod discant Virgines, nè faciles sint ad amantium capienda dona, sub quibus ferè semper latent insidiæ, vt in fine sequentium carminum demonstrat Poeta noster. E

Da Virtutē & opes, ad Iouem orabat Callimachus.

Ergò dum vultûs arêre Rosaria cogit
Tantus, qui teneris ossibus ardor inest:
Cogitat ingentes vt tandem temperet æstus,
Instruit & solers cognita bella procis.
Obsequijs ideò, precibusquè, & munere multo
CHRYSOCOME longo tempore pugnat Amans.
Omnia sed frustrà; stabilem nec vincere mentem
Obsequijs, precibus, muneribusuè potest.
Respuit obsequium, precibusquè aduersa profatur
Vota, quibus Triuiæ casta placêre studet.
Sic & EROMELO transmissa remittit amanti
Munera, nè captent munera capta fidem.
Nempè pudicitiam nil æquè ac munera vincit,
Et Virgo capiens munera, victa prope est.

F

Nihilominus obstinatus in amore iuuenis perstitit quoad vsque penitus insaniuit. Tunc enim sibi manûs inijciens, pectus vnguibus aperire conatus perhibetur, veluti si furenti flammæ aditu reserato, tota debuisset exhalare. Quo inuento doceri possumus amantes omnes amentes fieri, imò & dum puerum Cupidinem sequuntur, quantumuis ætate plenos, puerascere. Et hac de re credam amatorem Eromelum in ætate puerili à Poeta describi. Sapientem ergò desipientis ex amore pueri descriptionem attendamus.

Ex nimio obsequio morositas resaltat.

Infelix omni sic spe fraudatur Amator,
Nec te, CHRYSOCOME, cessat amare tamen.
Nam nequit edomitâ te excludere mente, iugumquè
Excutere, & formæ dememinisse tuæ.
Ergò, ait, & quanquam sine spe viuamus, amemus,
CHRYSOCOME, quamuis dura puella, placet.
Sæuiat illa licet, mitissimus vsque vigebit
Nulla relaturus præmia noster amor.
Non hic sæuitiæ cedet: certabimus, illa
Asperitate sua, nosque perenne fide.
Nos ea contemnat: Constantia nostra manebit:
Omnia scit constans exuperare labor.
Sic obfirmato dum pugnat amore misellus
Languet, & arcano tostus ab igne perit.
Dumquè nimis feruent vesana incendia, crescit,
Et nequit angusto pectore flamma capi.
Æstuat, atque fero peruersâ mente vapore,
Nec, quid agat, nouit, nec valet apta loqui.
Iam fremit, & toruè circumspicit omnia, iamquè
Perfurit, & toto desipit asse puer.
Ac veluti nimius, vel si præcordia pandat,
Debeat à toto corpore abire calor.
Ipse parat violare suum, & discerpere pectus,
Et, quibus exhalet flamma, aperire vias.

G

H

Hæc porrò ficta. Sed proh quot sunt, qui quod hîc fabulosum est, erotico furore correpti, tragicas sibi consciuerunt manus! Quot, qui Iphes multiplicarunt! Quot, qui Sappho in præcipitio secuti sunt! Frequentia exempla, & nimis longum recensere. Pro omnibus vnum hoc Poetico Legati nostri pennicillo delineatum datur inspicere, cuius terminus si Planta est Cupidini sacra, cùm Cupido sit κακοδαίμων, Cacodæmonibus deuotos significat, qui pessimâ hac phrenitide correpti sibi mortem inferunt. Ecce, quam innuimus, metachrosin.

Insania flos iracundiæ Apoll.

Iam

A

Iamquè sibi conscire manus accinctus, in aureum
Vngue fero lateris sæuit acerbus ebur.
Cùm pueri miserata Venus cælo astitit alto,
Et tenerum vetuit dilacerate sinum.
Mæstaquè furtiuo perfundens lumina somno,
Lentuit rigidâ vulnera facta manu.
Quin & , ne furijs iterum succumbat eisdem
Euigilans, mirâ consulit arte Cypris.
Nam, dum fata negant iuueni producere vitam,
Ne mage CHRYSOCOMEN solicitare queat:
Vt fuerat longo tunc sparsus membra sopore,
In Plantam vertit Diua soporiferam.

Nec hoc quoque sine mysterio est. Cùm enim saluti suæ dormientes eiuscemodi Amantes, ipsius obliti non aliter ac si lethæa pocula degustassent, obliuiosis non tantum, & somnolentis comparantur, sed ipsis quoque rebus, quæ obliuionem, & somnum inducunt, æquantur, cum ijdem exemplo suo nonnunquam eosdem in alijs edant effectus. Hinc patet metachrostica Eromeli ad somnificam *Aurei Pomi* Plantam proportio, qualis hominum ferorum in feras passionibus ipsorum correlatiuas conuersorum frequentissima obseruatur apud Principem Transformationum Poetam. Sed cuius Plantarum generis sit hoc Soporiferum, videamus, elegantem ipsius Pomorum descriptionem, & varias eorundem nomenclaturas obseruantes.

B

MANDRAGORÆ est species, animal vel odore soporans;
Sunt & HYOSCYAMI qui genus esse volunt.
Profert POMA, quibus pueri de nomine nomen
Restat adhuc, Latium, Francaue Lingua sonet.
Nomen EROMELO texebant ΜΗΛΟΝ, ΕΡΩΣ *τε,*
Astiterat qui cum Cypride, paruus ΕΡΩΣ.
Sic pariter FRVCTVS, & AMORIS POMA vocamus,
In sua quæ sumpsit Cyprius inde puer.
Quòd foret is demum furibundo insanus amore,
Fructibus INSANI vel modo nomen inest.
MALA INSANA vocant Itali, *quod & ille canebat,*
Qui Musis decimo perlitat vsque libro.
Poma vocant alij LYCO-PERSICA, quippe feruntur
Hæc aluisse frequens Persis, & ora Lyci.
Et quia diues eras, & multo splendidus auro,
Auratusquè tibi fulsit in ore decor.
Insignes quoque nunc Fructûs color aureus ornat,
AVREAquè hinc multis dicere POMA placet.
Atque vt pallueras vbi terminus instituit æui,
Quod face torruerit cor tibi sæuus Amor.
Pallor abinde nouis aduenit Fructibus, & , quem
Pectore fundebas, cortice sanguis inest.
Puniceo siquidem vestitur cortice POMVM,
Sanguineæ maculant quod quoque sæpe notæ.

C

Balthassar Bonifac. l. 5 musarũ 12.

D

Et ecce quæ de varijs Pomis longè fabulati sunt Veteres, hîc compendiosè collecta, vt Chrysocomes historiam consequendo, Cydoniorum quoque tractationi conueniant. Ea sunt Aurea Mala, quæ dedit Hippomeni Venus, vt rapidissimum Atalantæ cursum retardaret, quæ Ouidius in Agro Cypri Damasæo consita fuisse tradidit, & sunt Symbolum Auri, quo ad vincendum nihil efficacius. Hinc eruditus quidam in eandem Ouidij fabulam hæc adnotabat. *Atalantæ pernicitas Aureis Malis elusa, facetè referri poterit ad mobilitatem, seu inconstantiam animi: ad hanc enim vincendam, nihil est auro efficacius. Magnus est autem istorum Pomorum vsus hodie in negotijs non solùm amatorijs, sed etiam Bellicis. Omnis enim spes victoriæ in illis præcipuè consistit: neque vlla est belli celeritas tanta, quæ non possit illis proiectis vinci. Proinde Reges, ac Principes inter se bello certantes, illis potius, quàm ferreis globis nunc contendunt.* Accedit & Acontij Po-

Lib. 11. Metam. fab. 11
G. Sab. in Met.
Ouid. Epist. Heroid. 19. & 20.

Pomum, quo Cydippes fidem ſibi callidè deſpondit in Delo, quemadmodum fusè Poeta Pelignus in Heroidum Epiſtolis, ſi tamen ipſius ſunt, quæ huiuſmodi continent hiſtoriam, ſeù mauis fabellam. Poſtremum eſt diſcordiæ Pomum à Ioue Paridi miſſum, vt litem de forma inter Venerem, Iunonem, & Palladem de pulchritudine exortam dirimeret, illud pulcriori tradendo, ſicuti præcipiebat inſcriptio: DETVR PVLCRIORI, quodque Veneri adiudicauit, vt pateret Veneris tyrannidi Regna integra per Iunonem denotata cedere, & vel ipſam poſtponi Sapientiam, cuius Numen habitam Palladem nemo dubitat. Sed hæc ex Legato.

Ouid. Ep. 5.

Aurea mox aliquot carpens Cytherea VOLEMOS
In Damaſæa ſuæ contulit arua Cypri.
Hic ſata in auri comas creuerunt ſemina Plantas,
E quibus Hippomeni MALA petita dedit.
AVREA MALA, quibus Iuuenis Schæneida vicit,
Præteritaquè ſimul comparat ille thorum.
Carpſit & hinc POMVM, quod ſculpſit Acontius illis,
Quæ tibi, Cydippe, callida verba dedit.
Fertur & hinc Paridi miſiſſe Dieſpiter AVREVM
Iliaci MALVM fons, & origo Mali.
MALVM, quod retulit celebri in certamine formæ
Credita Diuarum pulcrior, alma Venus,
Præmia, quod Plantam te transformaſſet in AVREAM,
Belle Puer, Nymphæ ſic vbi fata canit.

Nec inconſultò Venus hîc diuinare fingitur. Hoc enim inuento ſubſcribitur Pauſaniæ referenti Venerem Vraniæ nomine cultam fuiſſe primò apud Aſſyrios, indè à Paphijs in Cypro prodigioſi Fani ſtructurâ, deindè ad Aſcalonem in Phœnicibus, & à Græcis Athenis, vbi pulcherrimum conſecuta fuerat Templum. Inſuper in Cælo diem prænunciat, imò & noctem, & cognita prædictionibus Aſtrologicis conducit. Aptè igitur de Chryſocome transformationis prodigium ex ſignis collecturâ dicere perhibetur:

Cælius lib. 12. cap. 35.

Sed tu, quæ nunquam voluiſti cedere Amori,
CHRYSOCOME, & noſtrum dulce ſubire iugum:
Fors cum ſæuitiæ nil pænituiſſe iuuabit,
Sæuitiæ cupies pænituiſſe tuæ.
Fors erit, vt, veluti tuus hic miſerandus Amator,
AVREA ſic pariter tu mihi POMA feras.
Dixit, & haud fallunt diuam præſagia mentem,
Præquè videt, quod iam venerit, ipſa Venus.
Nanquè vbi EROMELVM, cum deſperaret Amatâ
Poſſe frui, notum deſpuiſſe fuit:
Atque manûs ideò ſibi conſciuiſſe cruento
Impete, nec quoquam membra reperta loco:
Sed non viſa prius pueri pro corpore Planta
Enituit, formæ ſymbola tota ſuæ:
Maxima ſuſpicio Metachroſeos vrget, & indè
Neſcio quis pectus Virginis horror habet.
Mente ſubit Clytie, Smilax, Hyacinthus, & Aegle,
Totquè alij, quos eſt ſtirpe latêre memor.

Notæ iſtorum Hiſtoriæ, quas vbi referre contigerit, ſi tantum vitæ ſupererit, fuſius proſequemur in alijs Voluminibus, in quibus Botanicæ conſiderationis

In ſcriptis Pratum venerit, Hortus, Ager.

Nunc audienda Chryſocome ex euentu Eromeli ſibi conſulens, & pauculæ, molliſſimæquè confiſa lanugini, quæ (vt Argumento ſunt læues Cotoneorum corticis villi) ipſi præter communem morem in ore vernaſſe dicitur, eius tamen ſpeciem haud quaquam deformanti, vt in icone conſimilis iſtius æui puellæ ad viuum expreſſæ, in Aldrouandæo Muſæo aſſeruatâ conſpicitur, ſexum fingere, cælumquè ſic tuta mutare conſtituit, ne non diuerſo poſſit alter furore corripi, & ipſa mali aliorum cauſa, licet innocens, fieri. Quapropter in Legati Poematio legitur.

Filia ſylu. Hominis quiex Africa olim dono datus fuit Sereniſs. Farneſijs, cũ quo ſene ego locutus ſũ Parmæ ann. 1623.

Sic-

A

Sicquè, ait, vt vegetet, si pro me haud sentit Amator,
Et sibi stirps viuit, ne sibi viuat homo:
Quod mihi nomen erit? quæ fama? quis imo silebit
Me quoque naturam dememorasse meam?
Non hominis spirasse animam in præcordia dicar.
Atque hominis, faciem præter, habere nihil.
Vna recensebor, quæ ad funera cogat Amantes,
Ac adscribetur non mea culpa mihi.
Quæ mea culpa fuit, si quem redamare nequibam,
Inuitam voluit diligere, hincquè mori?
Mens fuerat, pariterquè manet mens viuere castè,
Claudereque, intactâ virginitate, diem:
Quid non sperandos igitur sperare Hymenæos?
Nolentem vano quid ve furore sequi?
Debuit hoc saltem spes auertisse furentis;

B

Sed furor, ac ætas non habet illa modum.
Ergò ne simili quisquam correptus abinde
Si face, simquè aliјs inscia causa mali:
Hinc melius mouisse gradum: ne quippe deinceps
Patria me videat, quælibet ora placet.
Sunt alibi siluæ, sunt, quas venando fatigem,
Belluæ, vbi nemorum te quoque, Diua, colam.
Non me torquet iter: montes assueta per altos
Ire, vagum potero ferre vbicunque pedem.
Ne nostros alibi thalamos desideret alter
Consultum est: spoliјs vtar abinde nouis.
Me vestis probet esse virum: fauet aurea toto
Quæ mihi lanugo mollis in ore nitet.
Non hæc in facie nobis sine numine vernat,
Istâ noster honos amodo tutus erit.

C

At iam accingitur itineri Cydonia puella. Iam è patriâ, quæ nunc *Cania* dicitur,& ad Septentrionalem plagam respicit, eo cornu, quo Creta vergit ad Occidentem, in Italiam soluens, Peloponnesum Moreæ nomine nunc cognitam, quæ Apia olim dicta est ab Api IV. Sicyoniorum Rege, & formam folij Platanini exhibet, vt communiter à Geographis delineatur, & ab eruditioribus describitur, à longè videt, indeq; Syllam, atque Charybdim exuperans, Siculum transfretat mare, ac Italiæ radens littora suprà eum locum surgit, vbi Neapolis condita, & Sirenum pignora Iosephum Baptistam Poetarum huius æui, vel inuidis acclamantibus, Principem, ac Antonium Muscet tolam, & Laurentium Crassum optimorum vatum nemini postponendos placet cum Legato venerari. Sic enim suam, & nostram prosequitur historiam:

Virum bonum fama detegit, vel in terræ cauis! *Eurip. ap. Æschin. contra Timarchum.*

Dixerat, atque habitu demum succincta virili,
Arcum, & cum pharetrâ spicula nota capit.
Qualis vbi capreas parat exagitare fugaces
Arcitenens, Virgo tunc quoque talis erat.

D

Egreditur, Dictæ non erratura, nec Idâ;
Nam plantis nimium sunt iuga trita suis.
Vtque paterna CYDON, gelidam, quâ vergit ad Arcton
Creta frequens populis, imminet alta mari.
Pulcra CYDON, quã nunc CANIAM gens Cretica dicit,
Atque ideò portu claret, habetquè rates:
CHRYSOCOME in littus descendit, & excipit illam
Nauis ad Oenotriam pandere vela parans.
Sic vehitur quo fata trahunt, Apiamq; figuræ,
Quam folium Platanûs exhibet, esse videt.
Scyllæos superat scopulos, auidamquè Charybdim,
Quâuè Typhœa super Sicelis ora sedet.

Inde vbi Parthenope iacuit prospectat, & olim
Plena futura sacris Vatibus, arua probat.
Arua vbi nunc BAPTISTA meus, MVSCETTOLA, CRASSVS
Diuinis animant saxa vel ipsa metris.

Sed vltrà Chrysocome. Totam quippe Italiam lustrasse dicitur, vt in exitu narrationis colligatur in totâ Italiâ frequentes esse Cotoneorum Arbores. Et quia Poeta Geographicè innuit fertilem hanc Regionem Quercino folio configuratione similem, ad rem ex nostro Mariano venit Distichon illud.

Andr. Mar. l. 2. statuar. Rom. Epig. 137.

Italiam Quernæ similem procedere frondi,
Atque hominis cruri composuêre parem.

Quia porrò dum Tyberim peregrina transmigrat, opportuna venit Vrbis Romanæ mentio, ibi datâ operâ salutatum à Legato nostro Athanasium Kircherum è Societate Iesu, Virum suprà fidem eruditissimum, & multâ quoque nobis veneratione cultum, cuius diligentiæ cuncta parent, lætamur. Canit quippè Legatus.

Ex Antip. apud Stob. serm. 29.

Non hæc meta viæ: latè placet Itala Regna
Lustrare, atque oculos dulce beare situ.
Roburnæquè plagam similem procedere frondi
Spectat, & obseruat quæ loca grata magis.
Iamquè quadrageno patet Albula flumine Diues,
Albula, cui famam postera Roma dedit.
Roma, vbi Memphiticas adeò, KIRCHERE, Figuras
Calles, vt studijs cedat Apollo tuis.

At ecce nouas, elegantesquè fabellas, perquàm Historiæ nostræ quadrantes. In Æmiliâ viâ prope Bononiam nostram à parte Orientali prænobile Castellum est, quod à Cotoneorum credo feracitate *Cotoneolam* vocant, citrà ripam Senij fluminis consitum fortibus mœnibus, ac profundis munitum fossis. Infrà est oppidum insigne, rebus omnibus ad victum facientibus abundans, quod *Lucum* dicunt. Historias fundationis, & denominationis eorum mythicè prosequitur Legatus ijs adstipulatus, qui *Cotoneolam* tradunt vetustissimum Æmiliæ oppidum fuisse, cuius opinionis erat alter ex ijs Scriptoribus, qui Francisci Sfortiæ Mediolanensium Ducis res gestas monumentis mandarunt, coætaneus Leandri Alberti, quamuis ipse Leander ex Foroliuiensium Annalibus tradat Castellum illud ædificatum fuisse anno Salutis MCCLXXVI, à Foroliuiensibus, & Fauentinis oppidũ Balneocaballi obsidentibus. Mœnibus verò cinctũ anno MCCCLXXI. Quidquid sit, ibi ab antiquissimis vsque temporibus poterant esse Magalia, in quibus hospitio susceptam Chrysocomen comminiscitur Legatus, vndè cum migrare vellet, fertur ab hospite commonita, ne proximum pertransiret Lucum, cum sæuissimus ibi latitaret lupus. Vbi enim *Luci* oppidum est, siluæ antiquitus, & magna nemora fuisse perhibentur. Quod non tantũ *Luci* nomen superstes infert, sed etiã situs ipse, quippe qui sit vallis olim aquis abundans ad siluarum incrementa maximè facientibus. Fauet etiam loci proximi nomenclatura; nempè *Silua Luci*, vt nemoribus abundasse tractus ille probetur. Sed Poetæ aures adhibeamus, de Chrysocome verba facienti.

L. Albert. in descript. Italiæ pag. 310. 311. &c.

Mox Apennini superatis cautibus, illic
Astat, vbi SENII clara fluenta sonant.
Non longè fuerant læti magalia ruris,
Hospes vbi facta est credita virgo puer.
Dumquè migrare parat, qui comi exceperat illam
Hospitio, ad Lucum, ne velit ire, monet.
Nam prope Lucus adest, vbi quouis maximus, inquit,
Est, & qui rabido trux hiat ore lupus.
Ille peregrinos, & quemuis præterit illac
Deuorat, & nemo saluus abire potest.
Nec iaculis confide tuis puer (addidit). Eius
Tergora dura nimis spicula nulla pauent.
Nos quoque conserto tentauimus agmine sæpe
Vincere, nec pugnax sic quoque victa Fera est.
Imo canum lacerata phalanx, lethaliter icta
Nostra cohors, acri dente petita feræ.

Chry-

A Chrysocome verò nihil ad nuncium perterrefacta, feræ occidendæ occasionem omittere noluit. In siluam igitur se conferens, lupum ingenti sequentium admiratione, certissimo, & verè Cydonio telo prostrauit.

Audendo bella expediant, pigra extulit astris
Haud vnquam sese Virtus.

Silius l. 3.

Sed audiatur Legatus

Sic ait: at virgo, quæ non pauet vlla ferarum
Vulnera, cum secum fert sua tela, refert.
Hospitio, monitisquè tuis quàm debeo, quàmq́;
Quòd tantum curæ sit tibi nostra salus.
Non vsquam potero fari satis: attamen isthac
Ire placet, sæuus quà fremit ore lupus.
Me terret fera nulla: Feras timuisse CYDONIS
Non est, & nobis Patria Cressa CYDON.
Est animus pugnare feræ: mihi concidet illa.
B *Quò properant, mortem spicula nostra ferunt.*
Dixit: & in siluam gressus mouet, illius ausum
Armatâ indigenûm pone sequente manu.
Cum subitò latebras, infrendens dentibus, exit
Longè aduentantum citus odore Lupus.
Quamquè videt celerem turmæ præcedere, primam
CHRYSOCOMEN sæuo dente ferire parat.
Illa sed è pharetrâ selectum missile neruo
Componens, nemorum supplicat hisce Deam:
Dirige Diua manum precor, & ,quod torqueo telum,
Sit mors immani non reparanda feræ.
Inde Arcum exonerat: calamus volat ocyor Euris,
Et, quô deuotum destinat illa, ferit
Sauciat in pectus Monstrum cor adusque cruento
C *Vulnere, dum præceps in sua fata ruit.*
Concidit in vulnus, Lucumq́; vlulatibus implet
Extremis, & cum sanguine vita fugit.

Eâ peste liberati pagani pleraque grati animi signa demonstrant, & in accepti beneficij memoriam ab hospitis patriâ locum nuncupare incipiunt. Permansit nomen vsque ad hæc tempora, quibus Poeta noster more suo Castellum illud describit, vbi præmodulatus est.

Optimi iudicij notanomen est bene impositum.
Aris. Eth. I

Ictum admiratur. proque auxiliaribus armis,
Plausibus est Iuueni grata caterua sequax.
Ac veluti Phœbum fama est, Pythone perempto
Deucalionæos percoluisse viros:
Aut quali Alcides Euristheo cultus honore
Dicitur, Arcadicum cum domuisset aprum:
Qualis &, aut Lernæ, aut Nemeæ terrore subacto
Susceptus populis Clauiger ipse fuit:
D *Talibus obsequijs pariter gens illa CYDONEM*
Est Iuuenem cæso deuenerata Lupo.
In pagum fera tracta: caput tibi pendet ab arâ,
Delia, quam templo paupere turba colit.
Quin &, ne facti veniens foret immemor ætas,
De Iuuenis patriâ dictus abinde locus.
Sed quia maiori nequit is certare CYDONI,
PARVA CYDON tantum est, siue CYDONIOLVM.
COTONEOLA hodie corrupto nomine Graio
Dicitur, vt vulgi fert idioma scabrum.
Atque adeò creuit, floretquè, vt & vrbibus ipsis
Conferri populo , diuitijsue queat.

Sunt,

Sunt, quibus hoſtilis reprimi queat impetus, alta
Mœnia, ſunt valli: circum aqua multa meat.

Nec minus ingenioſè de loco fabulatur Legatus, vbi ſilua erat. Dictum nempè ſiue à *Luco*, qui inibi extiterat, ſiue à *Lyco*, qui Lupus eſt, ibidem occiſo, tradit, veterum morem ſecutus, qui *y* pro *u*, & è contrà promiſcuè vtebantur, quemadmodum obſeruatur in *Sylla*, qui & *Sulla* dictus eſt. Dicit ergò.

Non abſimili fortè ratione Lyceus mons Arcadię nemoroſus potuit nominari.

Sic & vbi Lucus fuerat, quia poſtea paruas
Seruandis gregibus diſpoſuère caſas:
Succeſſitque caſis ſucciſo Robore Vicus,
Hunc placuit LVCVM dicere, ſiue LYCVM:
Sicq́, LVPI ſeruet, ſeu LVCI nomina, ſeruat
Nomina, quæ tantæ ſunt monimenta rei.
Eſt quem nunc LVCVM dicunt, proq́, Arbore multâ
Se tollunt alto plurima tecta polo.

At iam ad Rhenum noſtrum deuentum eſt. Hic mole paruus, at virtute magnus Ciuitatem perluit, *Mediterranearum opulentiſſimam*, vt ſcribebat antiquus ille Geographus, ac *Studiorum Matrem, Morum Inſtitutricem, & Liberalium Artium Parentem*, vt Sanctiſſimus Pontifex Clemens VIII. enunciauit, de quâ cecinit eruditus, & nobis dum viueret amiciſſimus Iuſtus Ricquius Belga primarius in hoc Archigymnaſio literarum humaniorum Profeſſor.

Pompon. Mel l.1.c.2. Clem. VIII. in Bullâ datâ 1592. 7. Iun.

Quâ colit Auſonium generoſa Bononia Rhenum,
Compoſuit vires docta Minerua ſuas.

Cùm innumeros propterea genuerit ſemper, & aluerit viros literis, Armiſquè clariſſimos hæc *Vrbs antiqua, ingens, Etruſcis Regia quondam.*

Adrianus Card. in Itiner. Iul. 11.

Nil mirum ſi Legatus literatos aliquot inſignes memoret ex viuentibus amiciores, inter quos ſi nos quoque recenſuit, ſoli humaniſſimi viri beneuolentiæ acceptum referimus. Eius iſti ſunt modi.

At iam progreditur mentitâ in veſte puella,
Eſt & vbi placidè, paruule Rhene, fluis.
Paruule Rhene Tybri non conceſſure ſuperbo,
Æmula Romuleæ Felſina vt Vrbis erit.
Felſina cuius honor per vos nunc æquat Olympum,
Cum Montalbano *BONOME docte meo.*
Felſina BOMBASI Hiſtorijs, metriſq́, decora,
Et BONVICINI carmine vbique eluens.
Felſina VVLPARIO, BONCOMPAGNOq́, docente
Stoa recens, ſcitè mella Pelaſga loquens.

Io. Franc. Bonomius
Gaſpar Bōbaſius
Michael Bōuicinus.
Andreas Vulparius
Ludouic. Boncomp.

Nec Patriæ oblitus bonus Ciuis eam debito fraudauit honore. Nam aliquid in tabulas collaturus de *Cotoneo* non ignobili Laudenſis agri caſtello, Chryſocomen Cremonæ ſitum pertranſeuntem inducit, vbi datâ occaſione fabellam inſerit de Caſtro *Caſalis Butani* ditionis nobilium Cremonenſium de Schinchinellis, & ex illis ad Petrum Ioannem Marchionem tum ſibi, tum nobis amicitiâ cultum, carmen dirigit.

Inde Peregrinæ Phaethontis funere clarus,
Centenoque Padus flumine diues adeſt.
Laudat agros, biferâ commendat meſſe beata
Rura, vbi Marte potens noſtra CREMONA modo eſt.
Succeditquè CASIS BOTANI Paſtoris eiſdem
Temporibus, multo qui grege diues erat.
Illius hîc ſeri Vicum ſtruxère Nepotes.
Indigenûm BOTANI quiſque CASALE vocat.
Tuq́, potens Atauis hæc SCHINCHINELLE patenti,
Ditia PETRE tenes ſub ditione loca.

Bapt. Mant. non iniuria de Cremona cecinit. *Frumentiferæ cultiſſima rura Cremonæ*

De *Cotoneo* verò Caſtro fabulatus eſt ipſum vetuſtiſſimo ſucceſſiſſe Populeto, in quod ſe contuliſſe fingitur Chryſocome, vt laſſitudinem poneret. Cum recordata in eas Arbores transformatas fuiſſe Phaethontis ſorores, vt Princeps Transformationum commentus eſt, Eromeli caſum itidem cogitat, & ſæpè memorans illum, ſæpè *Cydonem*, auditur

Ou. l. 2. met. fab. 2. & 3.

A ditur à *Botani* pastore non procul inde greges pascente, qui, viragine commigrante, illi, sub quâ consederat, Arbori Cydonis nomen sæpius incîdit. Quod in causâ fuit, vt Arbor illa, rusticâ Antonomasiâ postea dicta fuerit ARBOR CYDONIS; imò temporum successu nomine toti siluæ participato, POPVLETVM CYDONIS nuncupatum sit quoadusq; à Pompeio Laudæ fundatore succisum, ad castellum ibidem extructum, nomen translatum est. Sed ad Poetam:

Non procul hinc læuum fluuiorum Regis opacat
Arbore Populeâ consita silua latus.
Huc properat, fessos gratis vt recreet vmbris
Artus ad murmur prætereuntis aquæ.
Hîc sedet, hîc captat spïrantes leniter auras,
Lassa viâ molli flamine membra leuans.
Prospicit, &, siluam quia latè Populus implet,
Arborei populi Populus alta caput:
B *In mentem venit his Plantis Phaethontidas olim*
Humanum miserè deposuisse decus.
Compatitur, funusq; simul deplorat earum,
Et memor est casus hîc, EROMELE, tui.
Sicq; CYDONA refert puerum, patriamq; CYDONEM,
Et Græco resonat plurima in ore CYDON.
Audierat BOTANI non longè armenta virentis
Pinguia per nemoris pascua pastor agens.
Atq; abeunte illâ, sub quâ stetit, Arbore ab ipso
Incisa est iaculi cuspide multa CYDON.
Cum Plantâ viguêre notæ; quin fertur ab illis
Ipsa, & ab hac nomen participasse Nemus.
Sæpius vt siquidem dicta est ea PLANTA CYDONIS,
SILVA CYDONIS item dicta subinde fuit.
Lucus adhuc stabat, cum LAVS POMPEIA lætis
C *Surgeret in ripis, Addua pure, tuis.*
Sed cum multa nouæ Dux maximus Vrbis in agris
Oppida fundaret, concidit inde Nemus.
Non ideò cecidit Nomen; nam consita siluæ
Villa loco, siluæ nomen ad vsq; tenet.
Nomenclaturam nisi quod corrupit Achiuam
Itala, COTONEVM proq; CYDONE vocant.

Loco famam fecerunt Cœli benignitas, & agri fertilitas; at suprà omnia semper memorandum facit Vir doctissimus Petrus Franciscus Passerinus, cuius Aui nobilitatis Mantuanæ illuc se contulerunt, Vrbis Patriæ tumultibus cedentes, vt tradidit eruditè Laurentius Crassus, & nos superius in Denominatis adnotauimus. Nobilem propterea de Passerino mentionem habet Legatus, & meritis ipsum extollit honoribus, Serenissimis Farnesijs ob summam doctrinæ laudem, & vitæ innocêtiam acceptissimum, & simul communes inuisit amicos Petrum Franciscum Minotium I. C. & Poetam Monsauinensem, ac Io. Aloysium Picinardum ex Legati Patriâ oriundum, quantò iuniorem, tantò D carminum suauitate veteribus Poetis anteferendum, & Io. Carolum Co. Morandum Bernardi toti literatorum Reipublicæ celebrati Patris gloriosis firmiter insistentem vestigijs, Chrysocomenq; suam ad vsq; Mediolanum comitatus, Carolum Turrium multi nominis Poetam, ac Angelicum Aprosium Virum vndequaq; doctissimum, ac nobis non vno titulo colendum, nostrumq; Manfredum Septalium Museo suo nostri æmulum Aldrouandi, Callicratumquè, Myrmecidumquè, & Archimedum glorias obscurâtem, si per otium negotiosus luserit, salutat, dum Pedemontanam versus regionem peregrina iter instituit. Sic ergò de Cotoneo, & cæteris Legatus.

Crass. Elog. part. 2. vbi de Petr. Fr. Passerino. De Minotio Ghilinus in Theatro. De eodem, & Picinardo Legatus fusè in Encom. Poet. Biblioth. Amici notiss. etiam ex lib. Academic. incognit. Venet.

Atq; ita creuit ab hinc, vt non ignobile castrum
Sit modo, quodq; opibus, delicijsq; fluit.
Quodq; loco maius decus est; hoc editus ille
PASSER, Olorinum qui modulatur epos.

PAS-

PASSER habens inter FARNESIA LILIA nidum.
Cultus vbiq; mihi, MINOTIOquè meo.
MINOTIO CLANIM Dirce, MONTEMquè SABINVM
Mutanti Aonijs, dulce canendo, iugis.
Ante sed it Virgo, ne illa inter LILIA visam
Pindaricâ *insignem te, PICINARDE, Cheli.*
Nec sinit hinc abiens, Patriâque, Lyrâq; PLACENTEM,
Te memorem Vatem Vate, MORANDE, satum.
VIRGINIS offertur REGIO fœcunda Dianæ,
Regia quæ Insubrum postmodo clara fuit.
Nec minus Ægisonæ nunc est Vrbs inclyta Diuæ,
Seù Doctrina magis, seù magis Arma placent.
Arma tamen Toga vincit vbi Facundia TVRRI
Regnat, & in sacrâ concinit alta Togâ.
TVRRIS vt hæc nobis Arx sit, dat APROSIVS, Apros
Figens, PALLADIVM quot NEMVS ore petunt.
Hîc & SEPTENIS *ingens SEPTALIVS* ALIS
Sublimis, Nomen fert super astra suum.
Seù MVSÆA paret, seù Fabrâ luserit Arte
Est ALDROVANDVS, Callicratesq; nouus.

Progrediente porrò Chrysocome, ad altissima surgit tangenda merita noster Poeta, sicq; sublimi quodammodo ferire sidera vertice videtur, dum Eminentissimum duplici, imò triplici nomine, & dignitate auitâ, nouâque purpurâ, & imperatoriâ gestorum omnium maiestate splendidissimum Apollinem, sub cuius splendoribus nostrum hoc Arboretum prodit, Guidubaldum Cardinalem de Thun Archiepiscopum, & Principem Salisburgensem adorabilem reueretur. Quin & Regiam deinde, Serenissimam, & Amplissimam Celsitudinem Sabaudiæ, & Pedemontanorum Ducis, Cypriq; Regis Caroli Emanuelis Diuis etiam carissimi veneratur. Et quia verè aureum est Sceptrum illud, quod, vt Cyrus Rex Persarum sentiebat, copia eorum, qui Principem ex corde diligunt, tutissimum facit: Sapientissimum, & integerrimum ideò Præsulem Petrum Bargelinum vetustissimæ nobilitatis Bononiensis, Archiepiscopum Thebarum, quo nemo magis Principem illum dilectus diligit, apud ipsum auspicatissimâ Sedis Apostolicæ Legatione fungentem, commemorans, vestes eidem exosculatur. Quâ datâ occasione amico optimo Vido fratri nostro Montalbano, eiusdem Præsulis intimè familiari gratulatur, modulatus.

Arist. lib. 5. Polstic. c. 9.

Xenophon in παιδία, Κυρυ l. 8.

Hinc Alpes peregrina subit: iacet ampla sub illis
Planicies, cœlo propitiore fruens.
Tota placet: Regio non æquè est fertilis vlla,
Nî quam, THVNE potens, sub ditione tenes.
THVNE potens, per quem SALCZBVRGA Bauarica Roma est,
Magnanimas Ostro THVNE reuinctè comas.
THVNE Poetarum Mecœnas maximè, quo non
Munera fert alter liberiore manu.
THVNE, cui par nemo fuit, nisi CAROLVS ille,
Hac qui in planicie sceptra SABAVDA regit.
CAROLVS ille Ioui compar, Phœboq; nitenti,
Dum sedet in TAVRO, Duria clara, tuo.
Atque ò si quondam, qui in TAVRO est Iupiter isto,
EVROPAM veheret trans Mare, Creta, tuum!
Cederet Odrysias Phœbe, Cyprisq; parenti
Pareret, ductâ sub iuga prisca Cypro.
Tunc & Mæonio tenuis foret ære Cicuta
Mutanda, vt merito non minus esset Epos.
Teque simul canerem, tanti qui Principis Hermes
Es modo pro Thybrico; PETRE diserte, Ioue.

Te,

A

Te, quo Principibus non gratior omnibus alter,
Te, BARGELINÆ gloria prima Domus.
Tunc Latiâ resonanda Tubâ, quæ iam mihi de TE
Dictauit Tuscis prima Thalia modis.
Et nouus Amphion veteres tibi surgere THEBAS
Forte darem, tactâ tunc Cheli, Apollo, tuâ.
Nec te delicium PETRI, Charitumque silerem,
O' VIDE OVIDII Frater amate mei.

Verum ex Italiâ in Africam fata vocant peregrinam. Totam ergo Hesperiam peruagata, breuem illum maris tractum Europam ab Africâ seiungentem transfretauit, vbi finem Orbis habitabilis frustrà præfigentes columnas postmodo erexit Alcides. Ita in Fessanum deuenit Regnum, quod eo tempore à Vitium copia *Ampelusia* dicebatur; Ἄμπελος enim Græcis est Vitis: & eiusmodi nomen reliquit loco illi, quem hodie *Cabo Espartello* vocari ferunt apud fretum Herculeum, vt tradunt Geographi. Cumque Regio, quià venationibus aptissima, Chrysocome suprà cæteras placeret, ibi degere con-B suluit. Ideò Poeta.

P. Philipp. Ferrar. in Censur. Geogr.

Sed secum nunc Cressa rapit, dum circuit oras
Hesperiæ, migrans quò sua fata vocant.
Iamque terit Calpen, atque hinc vastissima spectans
Æquora, ibi fines Orbis adesse putat.
Ast è conspectu cernens latissima paruo
Regna Hellesponto dissita, eò ire parat.
Descendit, mediumque cauâ Mare transfretat Orno,
Incertoque Abylen transmigrat inde gradu.
Et iam Fessa prope est, Bromio non fessa ferendis
Vitibus; hinc nomen ΑΜΠΕΛΕ *Græca dabas.*
Lustratur Regio, quâ cum venatibus haud sit
Aptior, instituit ducere Virgo diem.
Longarum siquidem confecta labore viarum,
Est opus, vt tandem desinat esse vaga.

C

Quod dum decernit, ecce qui Nymphæ in iaculando excellentiam detegit euentus, & in peropportunum vocat ipsam hospitium. Erat in conspectu silua, ex quâ prope erat vt egrederetur Vrsus, qui fugiens à Limone, & Citria non longe habitantibus, ac venantibus ipsorum socijs, in sententiam suæ salutis, propriè, vt dici solet, pedibus currebat. Hunc Chrysocome videns, more suo iaculata, confodit. Superuenit Venatorum turba, ictum admirabunda commendans: & qui duces ipsorum erant gemelli, aduenam, quam veste, specieq; decepti virum crediderunt, suam traduxerunt ad domum, vt velit sibi conuiuere suadentes, canente Legato.

Thesaurus est pulcer locata Gratia.

Menander in Monost.

Dumq; hæc CHRYSOCOME secum pensando volutat,
Obijcitur multo silua fragore sonans.
Vrsus erat fugiens venantum dira sequentum
Spicula, qui cursu iam prope sospes erat.
Virgo videt, promptumque suo trasmittit ab arcu
Missile, transadigit quo caput illa Feræ.

D

Concidit, extremumq; nequit fremere icta, repente
Motibus ablatis; sicque coacta mori.
Astitit emissum relegenti è vulnere telum
Per frutices animal turba secuta frequens.
Dux erat his acer LIMON, quem CITRIA iuxtà est,
CITRIA pulcra comes, CITRIA pulcra soror.
Obstupuère omnes ictu, specieq; CYDONIS,
Quamq; Virum credunt, se bene habere iubent.
Ante alios autem LIMON, Germanaq; poscunt
Quis sit, & huc illum quæ bona fata vehant.
Queis Iuuenis: mihi Cressa CYDON est Patria, dixit,
Terra potens opibus, CHRYSOCOMESq; vocor.

Χρυσοκόμης vt δημοσθένης.

Apu ero

A puero placuit Venatio: ſaltibus ergò
Viuere, moſquè Feras exagitare fuit.
Fama erat hunc multis ditem venatibus orbem.
Multiuagum huc ideò fleximus inde gradum.
Hæc mihi cauſa viæ; quare hîc quoque degere mens eſt,
Hîc, vbi longa meum tædia ponet iter.
Dixerat: & noſtris igitur ſuccedere tectis,
Orſa refert LIMON, hoſpes amice potes.
Tu nobis genio ſimilis, venabimur vnà,
Hæcquè comes fuerit, quæ ſoror vna mihi eſt.

Quorum humanitati cum indulſiſſet, ecce inopinus euentus, qui virum non eſſe Chryſocomen patefacit. Siquidem laſſa quondam venatu, ac æſtu, ad vmbroſam conceſſit Palmam (huiuſmodi quippe Arborum feraciſſima eſt illa Regio) leniter ſpirantes auras captatura dum quieſceret. Sopitur: & ecce lenis ventus aduenæ ſinum veſte diductâ pandit. Illac fortè prætereunt nil tale cogitantes germani, qui ex mammarum tumeſcentia ſexus mendacium colligunt. Quod ita deſcripſit Legatus noſter ſubſecutus

Abraham Ortel. in Th. tab. 90.

Sic ait: & precibus, quia vincitur, aduena cedens,
Vti non renuit comis honore domûs.
Nam ſi fors olim pateant mendacia ſexûs,
Cum CITRIA ſperat viuere tuta diu.
Nec fruſtrà dubitat: nam quondam languida multo
Venatu, ac æſtu feruidiore calens:
Quæſijt vmbroſæ ſpirantia frigora Palmæ,
Sub quâ dat placidâ membra quiete frui.
Cùm leni tunicam diducens flamine, nudat
Sopitæ pectus Virginis aura procax.
Illac prætereunt gemini, nil tale putantes,
Et, quæ conſultò delituêre, vident.
Recludunt etenim tumidæ mendacia mammæ,
Quodque ea non ſit vir, ſigna ſat iſta probant.

Diuerſimodè aſpectu illo affecti ſunt hoſpites; Limon quippe gauiſus eſt euentu. E contrà ſoror, quæ primum in hoſpita ſexum magis probare videbatur. Artificium iudicent ij, quibus patet πάθος in Ouidianis illis carminibus de Caliſto à Ioue ad Dianam redeunte.

Ou. l. 2. Met. fab. 6.

Et, niſi quod Virgo eſt, poterat ſenſiſſe Diana
Mille notis culpam: Nymphæ ſenſiſſe feruntur.

Attentiores effecerunt aliquot verba, quæ dormiens ſubmurmurauit. Eromelum quippè, cuius caſum ſomniabat, memorauit. Nomen eiuſmodi gemellis adhuc inauditum, intelligendæ rei curioſitatem indidit. Interim expergefactâ Chryſocome, & ex iocoſo geminorum improuiſè adſtantium riſu rem ſuſpicante, Citria ipſam facetè interpellat; Vt illa nempè minus erubeſceret, Citria loquens induci debebat, vt opportunè fecit poeta præcantatis ſubnectens.

Arſit ad aſpectum Iuuenis Niaſcius, & quam,
Ceù ſit amicus, amat, ceù ſit amica, flagrat.
Sed doluit formoſa ſoror, quæ neſcio quid plus
Quod ſit amatus auet, quàm ſit amata CYDON.
Dumque ſinum inſpiciunt diuerſâ mente gemelli,
Et variè afficiunt vbera bella duos:
Somnia conturbant mentem non muta iacentis,
Atque inter trunca, hæc integra pauca ſonant.
Si modò Planta vires, EROMELE, atq; AVREA POMA
Fers, creſce, & toto profer in orbe comas.
Hæc tibi perpetui ſit amoris candida merces;
Nuſquam alij nubam, quæ tibi non volui:
Mox abit ex oculis ſomnus, mammaſquè loquaces
Increpat, aſpectis fratribus, atque regit.

Ful-

A

Fulsit in ore duûm risus tener, atque facetus,
Vrbani factus causa venusta ioci.
Somni quanta tui vis, inquit CITRIA, per quam
Qui prius hospes eras, hospita nostra modo es!
Sed quantus fueras nostri iam fratris amicus,
Sic & amica dehinc tanta sororis eris.
At quis EROMELVS fuerit, duntaxat auemus
Noscere, cuius eras semisopita memor.

Sic interdum quæ quis magis celare contendit casus inopinato reuelat. Deprehensa propterea Chrysocome indoluit, &, vt hospitum humanitas requirebat, illis quæ in Patriâ euenerant Eromelo pandit. Quibus auditis, quæ admirarentur, tum ex pueri obstinatione, tum ex virginis constantiâ latè patuerunt. Quià porrò, quemadmodum vetus ille Poeta canebat:

Nitimur in vetitum semper, cupimusquè negata.

B

Cùm Virginis mentem ex narratione collegisset Limon, sibiq; propterea vetari cognosceret ipsius affectibus impensius ac amicorum est inhiare, nihilominus ardentiorem, quàm amicitiæ sit, medullis contraxit ardorem. Sic spes humanæ falluntur. Tuta per longum iter seruata est Peregrina; cum ad sospitatis portum appulisse credit, pericula offendit. Opportuna ideò sequens Legati de spei vanitate parodia ad illud Persij.

O' curas hominum! ò quantum est in rebus inane! Sat. 1.

Sed canat & Legatus.

Dixerat: vtquè sui secretum pectoris illis
Aduena per somnum iam patuisse videt:
Indolet, & postquam nullas superesse latebras
Inspexit, geminis acta CYDONE refert.
Casum infelicis fratres mirantur amantis,
Nec minus hos animo firma puella mouet.
At quoniam in vetitum niti placet, atque negatis
Est ferè communis mos inhiare Virûm:

C

Qui magis intentus narrantis ab ore pependit
LIMON, CHRYSOCOMES altius igne calet.
Sic ò sic hominum quantum est in spebus inane!
Quàm modicum rebus prosperitatis inest!
Virgo virum simulat, nè cui succumbat amanti:
Res patet: inquè procum it, cum fore tuta putat.

Graui ergò curâ saucius adolescens, nihil omisit, quod ad hospitem flectendam faceret. At incassum. Miser, qui Pomosas inter Amoris delicias sibi domi florentes, Amoris fame, Tantalus Amoris periclitabatur. In hoc laudandus, i n hoc sequendus, quod ad indignos conatus deuenire noluerit. Sorori propterea, cuius Nuptias cum Chryseomelo nil, nisi hospitis obstinatio retardabat, vt in superioribus patet, precariæ maturationem pugnæ sæpius commisit, vt festinando, & vincendo communi studeret vtilitati: Quæ igitur fecisse, & quæ dixisse describitur ex domesticâ Legati Musâ inspiciamus, & audiamus *In Iuuenem pueri flammas abijsse CYDONIS*

Rere, hæc transferri si quoque flamma potest.

D

Quæ non fecit Amans? quæ non tentauit vt illam
Alliceret? vanus sed labor omnis erat.
O' quoties caræ fertur fleuisse sorori
Tantaleam, quam fert illo in amore, famem!
CHRYSOCONEN, quoties dixit, ni CITRIA flectas,
Alter EROMELVS cogar amore mori!
Tu ne perire sinas, torquente Cupidine, fratrem?
Tu, cui tam mitis, qui mihi sæuus Amor?
Qui fauit tibi mitis Amor, dum filius Atlæ
Te pariter, quantum diligis ipsa flagrat:
Ille tibi poterit quicquam concedere: forsan
CHRYSOCOMEN precibus flexerit ille tuis.

Tunc, mora nulla, simul geminis nubemus Amatis,
Et quatuor duplex adsociabit Hymen.
Si quicquam celerare tuos, Germana, Hymenæos
Gliscis, sit iuuenem vincere cura celer.

E

Nec sanè causa potentior excogitari poterat, vt ad id muneris exequendum soror induceretur. Quid igitur faciat? Hinc fratris, & promissi coniugis amor, hinc hospitæ vota trahebant. Sæpius eidem fauorem suum spoponderat; sæpius vt in eâ mente firma persisteret adhortata fuerat. Durum nunc est contrà dicta venire, & aliter ac antea suadere. Duriùs quod sibi propterea nuptiæ differantur. Rebus igitur suis adiudicandum censet. Vt ergo præfixa executioni demandaret, loci opportunitatem attendit. Erat illis hortus amœnissimus, quippe qui Hesperidum futurus, quem plantasse fingitur ipsorum genitrix Maura, quæ toti Regioni *Mauritaniæ* nomen reliquisse docto commento perhibetur. In hunc quondam cum Chrysocome, quæ nouiter solicitari perosa discessum moliebatur, se contulit, vt mos illis erat, antequam Cydon fœmina deprehenderetur, vt ex Legato, qui tum Citriæ affectus, tum Hortum illum hisce mirè describit.

F

Sic crebro miser: at geminis affectibus illa
Torta diù, nescit quem resoluta probet.
Hinc Amor, inde Fides pugnant: fauisse CYDONI
Hinc auet, hinc thalamos accelerare suos.
Sed cedit, tandemquè Fides superatur Amore,
Et sibi, tum fratri complacuisse parat.
Hortus apricus erat Montes hinc, inde lauantem
Spectans occidui Dorida Solis equos.
Deliciæ fratrum, quorum prope tecta virebat.
Plantarat geminis MAVRA Libyssa parens.
MAVRA, MAROCCÆIS quæ postera nomina Regnis
Indidit, ac MAVRIS, Africa tota, tuis.
Huc fratres, hospesquè simul concedere sæpe
Assuerant, speciem cum tulit illa viri.

Præter loci, temporis pariter opportunitatem hîc nacta, soli sola dicere perrexit quęcunque ad finem sibi propositum conducerent. Sed & hæc frustrà. Scopulum percutientibus æquoris fluctibus immotum referebat, haudquaquam tot precibus commota. In vnum *malle mori, quàm nubere* responsiones omnes desinebant. Nec sanè minus à nuptijs auersa describenda erat, quæ Arborem illam repræsentare debebat, quâ fortè nulla magis odit alias sibi inseri. Sed & Metricam istorum expressionem videamus.

G

Cydonia Arbor Hospitē peregrinā in propria non patitur domo, illa tamen hospitio ab alijs excipi nō abnuit.

Huc questûs exosa nouos, & abire parata
Est olim CITRIÆ ducta Virago manu.
Tum fratris pœnas Neptunia Nympha CYDONI
Dicere, tum soli fundere sola preces.
Tum thalamos Germani, aliter quæ suaserat ante,
Hortari vt demum nupta subire velit.
Inde suum memorare genus, Diuumquè parentem
Narrare, & cuius sponsa futura siet.
Nil magis attendi, quàm quòd decernat & ipsa
Nubere, LIMONIS prole beetquè torum
Sed nil CHRISOCOME verbis commota precantis
Perstat, & inuicto pectore dura manet.
Non vllum admissura toro respondet, & addit
Se mage quàm zonam ponere, velle mori.

H

Dij moderatos amāt. *Sop hocles in Aiace.*

Sed ecce narrationis scopum. Nimiam Chrysocomes duritiem indignatur Nemesis, & in Arborem Cotoneorum conuertit. Scilicet sunt qui ęgrè ferunt castas aliorum determinationes, & marmorea nuncupant, nedum lignea ea pectora, in quibus molles amoris affectiones non cadunt. Sed quid aliter faceret quæ fer mè naturæ siluestris erat? Attamen quamuis inter siluas educata, ciuilem castitatem eru dire potest Chrysocome, facta sub huiusmodi fabulæ cortice castitatis exemplar. Et si demum in Arborem transforma-

A formatur ab indignationis conficto numine, solicitantium potius indignationes incurrendas, & exitus quoscunque attendendos magis, quàm blandimentis, & importunis precibus castimonialium votorum transgressionem suadentibus condescendere doceat, & surdam illis, ac duram, sed in æternas spes virentem naturam, qualis est Arborea, induendam insinuet. Hæc est, quam delineauimus, Metamorphosis.

Sed nequijt tantam vindex Rhamnusia ferre
Duritiem, quamuis Taurica Diua probet.
Nam meruère aliquid casti Limonis *Amores,*
Cui vis cogendi, si libuisset, erat.
Ergò dum CITRIÆ *loquitur, graditurque per hortum,*
Ac, vt se excuset, dicere multa parat:
Illius subità gressûs radice moratur,
Et Plantâ plantas impediente ligat.
Ter comitem conata sequi, ter substitit hærens,
Et frustrà doluit diriguisse pedes.

B Sensim introducitur, & Citriæ metachrosis. Illa siquidem comitis euentu non dolens dum *commiseratione digna sunt infelicia*, imò gaudens, quippe quod ipso puniri crederet obstinati pectoris duritiem, idque fieri arbitraretur in vindictam inexauditarum precum, pœnâ talionis mulctata est. Quandoquidem & ipsa in Arborem sui nominis commutata perhibetur. Hinc nunquam alterius malo gaudendum moraliter accipimus. Eiuscemodi siquidem animi impietatem non à longè sequitur pœna. Hinc Lyricus.

Eurip. in Androm. Nec fas est vnâ consistere parte. *Orph. apud Clem. l.* 15. *Stromatum* *Horatius.*

Nunquam antecedentem scelestum
Deseruit pede pœna claudo.

Dementis est dolorem infelicium ridere. Hinc Pittacus apud Ausonium inquit.

Demens dolorem ridet infelicium.

Pittacus apud Auson.

Ex nostro quoquè Poeta res ita se habet

Citria *mirata est, &, quod vix credidit ante,*
Dixit Eromeli *cum noua fata* Cydon:
Ipsa videt fieri, quin & gauisa quod instet
C *Non exauditas vltio tanta preces:*
Ipsa repentinâ pariter radice retenta est.
Proh quàm peccato congrua pœna fuit!
Serpit vtrisque celer ligni natura per artûs,
Atque vterum, atque humeros induit, atque manûs.
In frondes abière comæ, &, quæ vellere tentant
Illas, in ramos brachia tensa migrant.

Non hîc desinunt Transformationes. Limonem, & Chryseomelum casu superuentum in Pomarium interim introducit eroticum, seù mauis erraticum desiderium. Vtrunque ducebat Amor, quià cæcus, in foueas, quippe mutandos in Arbores. Ambo venerant nuptias suas solicitaturi, sed eâ spe frustrati sunt. Dum enim oculis dilectam quisque perquirit, nulla apparet. Antecedunt, & nonnisi ex querulis vocibus cortice non adhuc interceptis, vbi Nymphæ sint, percipiunt. In nouarum Arborum corticibus, vel eminus funestam legunt historiam. Accurrunt, vt opem ferant, sed frustraneam. Quisque suam nouo è libro liberare contendens, liberiores facit querelas, seque pietate nocenti innocentem dilectæ vulneratorem præstat. Quippe, vt de Clymene, cum filias in Populos conuersas vidisset, Ouidius cecinit,

D

Ita ludit dies *Publius.*

Homines falus frustratur, & fortuna. *Plautus in Asinaria Act.* 3. *Sc.* 3.

--- Truncis auellere corpora tentat,
Et teneros manibus ramos abrumpit: at inde
Sanguineæ manant, tanquam de vulnere, guttæ.

Simile quoq; contigisse fingit in hisce transformationibus Legatus energeticè canês.

Ou l. 2. *Met. fab.* 2. & 3.

Extabant tantum dictura nouissima verba
Ora, virens reliquo corpore questa nemus.
Cum venit LIMON, & CHRYSEOMELOS, *vterque*
Optatos cupiens solicitare toros.
Fatorum ignari flectunt huc lumina, & illuc,
Vt geminas videant; visa nec vlla tamen.

At non viſa licet, videt vtraque, & Arbore condi
Teſtatur murmur flebile, voxquè gemens.
Accurrunt, caſum, & dicentibus vltima Nymphis
Non profecturam quiſque daturus opem.
Linquit Atlantigenæ CITRIAM, queq́ hoſpita culta eſt,
Vt ſit ſalua ſtudet non redamatus Amans.
Circum obdurato ſolers de cortice tentat
Extrahere; at ceù de vulnere ſanguis abit.
Sic dum Libs CITRIÆ diuellere caudice corpus
Conatur, ſequitur vim cruor inde fluens.
Vtraque, parce precor pietate nocere: id Amantis
Haud opus: in trunco dilaceramur, ait.
Iamque frutex tegit ora, & vix ſinit iſta profari:
Hoſpes amice vale: ſponſe negate vale.

Tam repentinâ dilectarum amiſſione perculſi qui ſuperuenerant, impatientia excanduerunt. Sed vltrà. Iurgia fulminant in cælum, cauſamquè tantas agentem mutationes iniuſtam nuncupant. Meritò propterea in Plantas conuerſi finguntur. Sic enim peccato æquata pœna deſcribitur. Sic & per quæ quis peccat, per eadem puniri manifeſtatur. Inde nullo, quantumuis infelici euentu profanum os in ſuperos tollendum arguit adfabulatio. Secus in promptu pœnas habet Cælum. Non deſiderantur exempla, ſiue ſacra legantur, ſiue profana monumenta. Sed ad noſtrum.

Quàm aptè Plautus! Illum ego periſſe duco, cui Pudor perijt *In Bacchidibus.*

Quid faciant miſeri, queis ſic perduntur Amatæ?
Suſpirant, lugent, ſæuaq́ fata vocant.
Numinaquè inclamant iniuſta, nimiſquè ſeuera,
Quæ geminis cari ſpes rapuere tori.
Non tulit hæc Nemeſis, quæ non iniuſta vocari
Vult, & quod Nymphis fecerat, hiſce facit.
Implicuit radice pedes, & cinxit vtroſque
Cortice, & in lignum membra migrare dedit.

Quod fuit antè, relictum eſt. *Ou. 15. met.*

Succedunt nouellarum Arborum proprietates, quas ingenioſè deſcribit Legatus, hiſtorias omnes, quæ de Malis Aureis extant, ad ſuam traducens Hiſtoriam. Et primò quæ de Cydonijs circumferuntur, in compendium colligit, & mira applicatione narrationi ſuæ adaptat. Silendum quippe non erat Cydoniam Malum haud aliarum ferre inſitiones, nec diſſimulandum cur aurea pariter eius poma vocentur, vt pateret cur tantum in hac narratione locum habuerint. Opportunum ergo hæc adducere, & carmina rem delicatè tractantia, delicare.

Affectus remanent Plantis, quos viua fouebant
Pectora; amant aliæ; neſcit amare CYDON,
Neſcit amare CYDON: Plantas ea quippe Maritas
Neſcia; nec iunctas inſitione ferens.
Dura CYDON: & adhuc ea Planta CYDONIA dicta eſt,
De patrio Nymphæ littore nomen habens.
Arbor Creteâ dudum translata CYDONE
Credita: CHRYSOCOME quòd foret ipſa CYDON.
Illius ora tegens, at non deformia reddens
Lanugo, Fructus veſtijt inde nouos.
Quin & flauities dedit AVREA POMA vocari,
Aurea flauities ore, comiſq́ nitens.
Gratus odor POMIS, vt iam tibi, Cynthia, gratam
Fecerat intactæ Virginitatis odor.
Aſperitas tantum illa manet, quò dura ſolebat
CHRYSOCOME inuiſis diſplicuiſſe procis.
Aſperitas igitur crudis innata VOLEMIS,
Quos ideò crudos edere nemo poteſt.
Hinc & ſi Græci dixere CYDONIA, nobis
COCTANA ſunt, quando nonniſi COCTA placent.

Nec

A Nec minus curiosum est, quomodo ad Catonis manus, à quo Cotoneorum, siue Catoneorum nomen traxerunt, peruenisse comminiscatur, & per totam Italiam exinde sata feliciter creuisse tradat. Ex hortis etenim Hesperidum primùm alibi translata, Cydonéquoq; appulisse fingit, & inde à Catone accepta. Ita & lepida est fabella de *Cotoneato*, quod pro sui dulcedine fabulosis Deorum mensis adhibitum commentus est, vbi scripsit.

Nunc recordemur cœnæ sic Achilles ad Priamum supplicem pro cadauere Hectoris.
Homerus Iliade 24.

COTONEA Oenotrij, seu Poma CATONEA dicunt,
Nam coluisse prior dicitur illa Cato.
Scilicet ex Afris alibi traducta, CYDONE
Traxit, & Italicos inde beauit agros.
Italiæ sit facta frequens est aduena Planta
Ciu.s, tam crescens vallibus, atque iugis.
Sed mage COTONEO gaudet, PARVAq; CYDONE,
Quod gauisa locis sit Peregrina migrans.
B *Deliciæ gustûs hinc COTONEATA parantur,*
Est quibus ambrosius, nectareusq; sapor.
Hinc fertur placuisse cibus Superisque, Iouique,
Qui suetas illi postposuere dapes.

At nulli magis grata fuisse feruntur eiuscemodi Poma, quàm Veneri. Gauisa hæc verificatam fuisse prædictionem suam, sibi plausisse dicitur, quod exinde cognosceret sibi cognomento Iugæ, iugiter olim à grauis, & seueræ Curiæ Auctore Solone dedicanda Cydonia, cum nimirum legem illam sanciret, quam innuit Alciatus in Emblematis.

Aristot. l. 2. Politic.

Poma nouis tribui debere Cydonia nuptis
Dicitur antiquus constituisse Solon.

Quamobrem & à veteribus Saxonibus Venus ipsa dudum pingi consueuit, cum aliquot Cotoneis præ manibus, Secum Cupido exultauit, quod castigatâ videret eam, cuius pectori nulla figere tela potuerat. Quin & vt cum cæteris aureis malis vigeret aureum Amoris Pomum illuc ab ipsis consultò collatum. Ita quos affectuum discordia separauit, euentuum concordia coniunxit. Sed hæc Poeticè.

Crantz. l. 2 c. 12. Saxon & in Metr. l. 1. c. 3.

C *Nec minus ac Cretæ Diuo Cretæa probantur*
Munera, sunt Cypriæ POMA probata Deæ.
Gaudet in arboreos, vt iam prædixerat, armos
Versam CHRYSOCOMEN fronde virere nouâ.
Lætaturque sibi quondam AVREA POMA daturam,
Sanctio cum iusti facta Solonis erit.
Exultatquè puer secum, qui virginis vlla
Non potuit casto figere tela sinu.
Sic & Eromeli *congaudent funus abundè*
Vltum, quodque pari plexa sit illa manu.
Quin & vbi norunt ad cælum tendere ramos,
Plantam comportant huc, Eromele, *tuam*
Pulcrum est Auratis *sint* Aurea Poma Volemis
Iuncta, & quos iunxit patria, iungat ager.
Quosque voluntatum discors disperserat ordo,
D *Pulcer naturæ congreget ordo, placet.*

Ibi quippe tres Afri pariter in Auriferas Arbores commutati, Aurea quoque Poma ferre ceperunt, quorum ---- *Plurimus auro*
Venit honos.

Prop. l. 3. el.

Qui si non aliundè plurimus appareret, quia *Formosi debebant esse nobilissimi*, satis magnus fieret artificiosis fabularum istarum in vnum colligatarum inuentis, cum chymicum, quia totum artificiale, nostri Poetæ Aurum in ijs condendis, pretiositate longè præstet obrizo, quod sub Plutone natum est, & istud sub Apolline dictante.

Menand. ap. Stob. ser. 87

Nanque ibi, qui fratres Deus egerat vltor, & Atlæ
Natum, vt item ferrent AVREA POMA, dedit.
Nomina non mutant gemini nouâ in Arbore: LIMON
Dicitur Arbor adhuc: CITRIA Planta quoque est.

Soli

Soli Atlantigenæ, postquam sub stirpe nouellâ
Hæsit, stat pondus nominis, itque sonus.
Ex Μήλου, χρύσε τ', *ex MALO dictus, & AVRO,*
Ex MALO, ac AVRO nunc quoque nomen habet.
Hellas at in Latium migrat: hinc AVRANTIA MALVS
Est, qui iamdudum Χρυσεομῆλος *erat.*

Sic & pulcherrimam veræ amicitiæ, liberalis, atque beneficæ præseferunt similitudinem Arbores huiusmodi, dum inter se facillimè commutant flores, folia, fructusquè per insitionem. Quod ostendit & Legatus habens

Et quæ tres inter cognatio nata fuisset,
Est inter Plantas quomodocunque potest.
CITRIA Atlantiadi, CITRIÆquè hæc iungitur, immo
LIMONEM socium fœdus vtrique ligat.
Altera ab alterutrâ compleri gaudet, & vna
Alternâ affines insitione beat.

Mirum quidem hoc est, sed non rarò in aliorum quoque generum Arboribus visum. Longè mirabilius est, & haud alibi obseruatum, quàm in hisce tribus aurearum Malorum speciebus, tres nimirum specificas fructuum earundem differentias in vno, eademque numericè volemo coire, partim Aurantio, partim Limone, partim Citrio, pretiositates omnium feliciter adunando, vt & nos in superioribus retulimus, & hîc itidem Legatus expressit.

Vide sup. pa. 396. & 498.

Quin etiam haud vnâ duntaxat in Arbore cultæ
Tres simul, & mater Planta fit vna tribus;
Sæpe etenim, quod non alijs in fructibus vsquam est,
Tres species vnus ferre Volemus habet.
Eminet, & subsidit enim per segmina cortex.
Distinguit species, quæ coière, color.
Haud aliter Tartessiacos Concordia fratres
In Geryoneum corpus abire dedit.

Conuenientissimus est & tribus, cum in humano corpore degere fingerentur, semper in amore vincere sperantibus, in Aureas demum, & Eroticas conuersis Arbores, æternus frondium viror, per quem aliquam æternitatis speciem ostendunt. Nec frondes tantum, sed & Poma quoque semper habent. Imò cum Vere Autumnum, cumq; Autumno Ver mirè connectunt, dum Vere flores cum fructibus, Autumno fructus cum floribus vnâ ostentant. Hinc meritò suprà celebratus à Legato Melicus Poeta Ioseph Baptista de Tyburtinis Viridarijs, quibus magnam amœnitatis partem huiusmodi conciliant Arbores, ad Michaelem Abb. Iustinianum amœnissimè cecinit.

Ios. Bapt. Poes. Melic. part. 4 pag. 462.

Han quì curua fortuna
Dalla fertilità Piante reine,
Che nate ad emular quanto in Corcira
Esploratore ammira,
Mostrano in mezzo a i fiori il frutto alunno,
Et hanno in mezzo a Primauera Autunno.

Et Legatus

Vtque tribus spes vna fuit durando in amore
Vincere, perpetuis spes viret illa comis.
Æternoquè tenent Autumnos fœdere Veri
Iunctos, dum florent, Pomaquè semper habent.

Sed & Atlas ad se nos reuocat. Certior enim rerum factus, & infausto mœstus nuncio, ne in Arbore sibi nati reliquiæ eriperentur, sociæquè fatorum Plantæ aureis fructibus spoliarentur, muris hortum circundari mandasse fingitur, vt aliqua sit conuenientia cum illo Ouidij

Lib. 4. Met. fab. 16.

---Solidis Pomaria clauserat Atlas
Mœnibus.

Quod licet factum tradat Ouidius, quià metuebat Atlas, ne verificarentur quæ Themis olim sibi præsagierat, huiusmodi sensibus.

Tem-

A

Tempus, Atla, veniet, tua quo spoliabitur auro
Arbor, & hunc prædæ titulum Ioue natus habebit.

Cum prima causa magis quadraret ceteris à Legato mythicè colligatis, ea sequenda erat. Potuit & ab Ouidio aliqua ex parte discrepare imitatione præclarissimi Viri Balthassaris Bonifacij, qui in suis Musarum libris multa de Plantis fabulatus, quæ cum veterum commentis aliquam habent connexionem, voluit nihilominus vt plurimum ab antiquis differre. Nimirum iuxtà propria, non iuxtà veterum inuenta canebat, inter quæ breuem hanc de Malo Cydonio mentionem fecit.

Sic formam capitis referunt, capitiquè medentur
Somniferum Mecon, Cydoniumquè Pyrum. — *L.4.Musar. 64.*

Haud aliter ingenio suo noster voluit indulgere Poeta, cum Atlantem finxit Chryseomeli patrem, quippe multas Aurantiorum Arbores ad Atlantem esse indicaturus; nisi per Aurantia significet copiam Auri, quo Mauritania abundat circà Atlantem Montem, vbi effoditur. Quod veteres intellexerunt per Atlantis Pomarium, in quo erant *Arboreæ frondes auro radiante nitentes,*

B

Quæ *Ex Lauro ramos, ex auro poma ferebant.* — *Ouid. ibid.*

Horto denique mœnibus cincto, septem filias, de quibus pleraque veteres fabulati sunt, illi præposuit Atlas, tum vt custodirent, cum vt Aureas Malos colerent. A patronymicâ earum nomenclaturâ, quâ Hesperides ab Hesperthusâ matre dictas, Legatus fingit, alij ab Hespero auo, Pomarium illud *Hesperidum Hortus* communiter nuncupari cepit, & celebrari. Iuno quoque Pomorum Auro allecta viridarium in tutelam suscepisse, & in eius vestibulo draconem insomnem posuisse fingitur, vt Herculem, quem illuc venturum præuidebat, arceret. Quod mirè congruit odio, quo ipsa priuignum prosequebatur. Conuenit & fastosæ falsi eiusdem numinis ambitioni, ob quam fastosissimam, & superbissimam auium Pauonem ipsi dedicauit antiquitas. Quippe similes auro suprà ceteros delectantur. Consonat & antiquæ fabulæ de Malis huiusmodi cum primum à Tellure in nuptijs Iouis, & Iunonis producta fuissent, à Iunone statim exoptatis, Modulatur ergo Legatus. — *Vndè Aurũ Regale dicitur.*

Nouit Atlas miseri vegetantia funera Nati,
Et doluit, factus pene dolore rigens.

C

Mœnibus incingi solidis Pomaria mandat,
Improba ne possit diripuisse manus.
Et septem Natas seruando præficit horto.
De matre Hesperidas *postera secla vocant.*
Iuno fauet pariter, quam Pomorum *allicit* aurum;
Hinc & de curâ cogitat ipsa quoque.
Præuidet inuisum hæc venturum ad littora quondam
Priuignum, vt forsan ditia Mala ferat.
Obstet vt ergo notho, si qua intentauerit audax
Furta, venenato sæua dracone parat.
Custodem hunc solers læta ad viridaria sistit,
Quæ iubet, vt seruet nocte, diequè vigil.

Nec aliter describendus erat qui vigilantissimi Pastoris symbolum esse debebat. Tali enim insigni vsus est felicis recordationis Sanctissimus D. N. D. Gregorius XIII. P. M.

D

Bononiæ *peruetustâ, ac nobili familiâ Boncompagnâ ortus.* Ex Hesperidum ideò Dracone non prætermisit Emblema Principius Fabricius Theramensis, qui de Gestis eiusdem Summi Pontificis Emblematicos sex libros conscripsit, omnibus agalmatum corporibus ex Dracone petitis. Hesperidum ergo inducto Horto, cum Dracone ad custodiam, quomodo Gregorius fuerit OPTIMVS RERVM SERVATOR probat hisce subscriptis — *Petramell. in Continuat. ad libr. Panuini de Gest. summ. PP. vbi de Greg. XIII.*

Questo Giardin, che Paradiso è detto,
Anzi Regno de Cieli, ou' è riposto
Quanto di bello, e buono il Ciel nascosto
Tien nel sommo, dorato, e chiaro Tetto.
Fù dal Celeste Rè tanto diletto,
Ch' hà quel gran DRAGO in sua custodia esposto, — *Princip. Fabrit. li. 5. tit. 1. allus. 1. Em. 172.*

E foco,

E foco, e fiamme à la ſua bocca hà poſto,
Perche non ſia da alcun guaſto, ò negletto.
Beato è dunque trà bei fiori, e frutti
Quel, che l'amene Vie ſacrate oſſerua
Di queſt' alm' Horto ben rigato, e verde,
Oue non fur mai d'aridezza aſciutti
Gl' Alberi ſuoi, ne per ſtagion proterua
D'eterna gloria le ſue foglie perde.

E

Sed ad Mythica. Quippe Iunonis artificia non impedierunt quin illuc appellens Hercules, Pomarium ſpoliaret, ac Aurea Mala diriperet, & ad Euryſtheum Stheneli Micenarum Regis Filium, à quo ſic iuſſus fuerat, deferret. De modo quo id aſſecutus tradatur, multi multa dixere, quæ nos in antecedentibus non prætermiſimus. Sufficit poetæ breuiter aſſignare finem, ne medium adducendo longius fortaſſe digrederetur. Vtcunque enim, omnia de illo credibilia erant, quem nihil non ſuperaſſe Poetæ contendunt. Nam & nil aliud erat Draco Pomarij cuſtos, quàm (vt Plinius refert) meatus maris flexuoſus, qui procul ſpectantibus præbebat effigiem longi, ac tortuoſi Draconis. Eo meatu erant cincti Heſperidum Horti, quos Hercules depopulatus eſt. Conſimilis eſt Europæorum in Indiam nauigatio, vndè magnam auri copiam aſportant. Hac vt illi Europam opulentiorem faciũt, ſic Hercules Aſiam, illuc rapinam ſuam conuehendo. Sic Media, ſic Aſſyria felici Malo ditata eſt; ſic & ad nos tranſiuit. Quod & Legatus noſter his expreſſit. *Sed duræ nil proficiunt inuenta Nouercæ.*

Sophoc. in Trachinijs. Ouid. lib. 9. Met. fab. 3.

F

Alcides veniens AVREA MALA tulit.
Euryſtheoquè ferens, Medum, Aſſyriæque feraces
Munere felici nobilitauit agros.
ASSYRIA hinc MALVS, ſeù MEDICA dicitur ARBOS
E tribus aurifero pignore quæque nitet.
Hinc & delicias Phæacum rura tulerunt,
Imo & diuitias hinc habuere ſuas.
Æneadum hinc terras, & Parthenopæa bearunt
Littora, & hinc illas diues Amalphis habet.
Sic Ligurum data Planta ſolo; ſic Nympha Salois,
Benacuſq; parens AVREA POMA dedit.
LIMONEM hinc natum Benaco, & Phyllide credit
Is, cui BENACVS molle Poema fluit.

G

Ex Africa porrò in Mediam, & Aſſyriam huiuſmodi Poma primùm allata, & indè cum Antonomaſticâ Malorum Aſſyriorum, ſiue Medicorum nomenclaturâ in alias tranſlata Regiones, & in noſtram præſertim Italiam, ſi commentum eſt, non eſt ſine connexione cum ijs, quæ Pontanus in ſuis de Hortis Heſperidum libris ad rem fabulatus eſt de Citriorum reparatione, & apportatione in Italiam è Mediâ Regione. Habet enim *Nanque ferunt ob primitias quandòque negatas*
Iunonem indignantem animo, grauiterq; dolentem
Immiſſe & ſtragem Arboribus, Citrijſquè ruinam
Heſperij generis Malorum ſtirpe perempta.
Donec eam Venus è Medorum diuite ſilua
Relliquias relegens, per Afrorum pinguia culta
Rurſus in Italiam genti tranſmiſit habendam
Æneadum, quo priſcus honos, & cura nepotum
In ſiluis veteres renouaret Adonidis ignes,
Æternum & maneant monumenta inſignia amorum.

Pontan. de H. Heſp. l. 2.

H

Vbi per *Adonidis ignes*, Citriam Arborem intelligit, in quam commentus fuerat conuerſum Adonem poſtquam ab apro lethaliter ictus eſt; quod & nos in antecedenti capite non ſiluimus, & innuit quoque Georgius Iodocus Berganus, qui nobile de Benaco Lacu Poema conſtruxit, heroicis quinque libris abſolutum, & *Benacum* itidem inſcripſit, cuius ſuprà meminit & Legatus, fabulam ab Iodoco de Limone confectam memorans, quam pariter gratum cenſemus hîc adducere cum in ſuperioribus materiæ ſuperabundantia non illam admiſerit. Sic ergò ſe habet. Ex Benaco Phyllis Nympha compreſſa

A pressa gemellos suscepit, quorum alter fuit *Limon*, alter *Gryneus*, à quibus Limoni, & Grygnano magnis ad eum Lacum oppidis nomen estinditum, vt à Phyllide loco, qui *Villæ* nuncupatur. Vtrosq; mater propriam edocuit artem, cui fataliter destinabantur,

Geor. Iodoc. l. 3. Benac. Est Grynia vrbs Asiæ, vndè Gryneũ Nemus ità & Grineus Apollo

—Vt facili sese applicet arti.
Hortorum, & cultum LIMON, curamquè serendæ
LIMONIS capiat, proprij præsagia iuxta
Nominis, & studio genitalia fata sequatur.

Gryneus verò piscium capturæ nauaret operam. Verùm vt inobedientium mos est filiorum, & vile suum quisque ministerium censuit, & mandatum neglexit. Quamobrem periculoso venationis exercitio dediti, sæuissimum quondam offenderunt aprum, à quo Limon incassum pugnans, in crus lethaliter est sauciatus. Iamquè prope erat vt moreretur, cum Phyllidi filij casum inconsolabiliter lugenti Benacus ex famigeratissimis proximi Baldi montis herbis medicamine instituto, vt natum seruare posset, ostendit. Quo præstito, & dolor abscessit, & vires Limoni restitutæ.

B

Mox LIMONI aperit rediuiuo iussa parentis
Phyllis, & herbosum pratum demonstrat, & artem
Edocet, vt paribus spatijs, vtque ordine recto
Limones serat: atque serendi tempora pandit.
Scilicet æquali spatio noctesquè, diesquè
Quum currunt, docet: vt duplex in cortice scisso
Accipiat Limon Citrij genus: acre dolores
Hoc querulos Paphiæ, & luctus: dulce illud Amores
Mellitos referens, gratos & ADONIDIS IGNES.
Ostendit nocte, atque die quid conferat vrnâ
Vndifluâ rorem sitienti infundere plantæ:
Et nocuum assiduâ gramen diuellere dextrâ;
Et teneros fructus defendere ab imbre niuali
Præcipit, aut Oleæ, aut viridantis tegmine Lauri.
Luxuriam iubet & ferro contundere inanem,

C

Quô lecta è ramis, & ramis parte retenta
Crassius exurgat cumulato fœnore pomum,
Impleat & patulos calathos, dextrasquè capaces,
Et terno fœtu semper noua planta grauescat.
Quæ doctus LIMON, LIMONVM ad munia pergit
In pratum, quod adhuc LIMONIS nomine gaudet, &c.

Hic est locus ad Limonem oppidum, qui *Pratum Limonis* adhuc dicitur. Et proh quàm pulcra est allusio

Ad Pratum, quod adhuc dicunt Λειμῶνα Pelasgi.

Pratum Græcis Λειμων

Direptarum Arborum Atlanti nuncius defertur. Torquebat illum primus dolor, filij nimirum iam in Aurantiam Malum conuersi. Superadditus alter potuit robustissimum sternere virum. Mœrore quippe confectus in Montem illum altissimum Africæ, vbi regnabat, conuersus fingitur. Quod licet factum tradat Ouidius quia cum in Mauritaniam venisset Perseus, Atlanti, à quo nullis precibus obtinuit hospicio suscipi, Medusæ caput ostendit. Ille etenim arcendo

D

Ou. l. 4. Met. fab. 7.

— —suis externos finibus omnes
Huic quoque: vade procul; ne longè gloria rerum,
Quas mentiris, ait, longè tibi Iupiter absit.
Vimquè minis addit, manibusquè expellere tentat
Cunctantem, & placidis miscentem fortia dictis.
Viribus inferior (quis enim par esset Atlantis
Viribus?) at quoniam parui tibi gloria nostra est,
Accipe munus, ait, læuâquè à parte Medusæ
Ipse retrò versus squalentia protulit ora.
Quantus erat, Mons factus Atlas; nam barba, comæq;
In siluas abeunt: iuga sunt humeriquè, manusquè:
Quod caput ante fuit, summo est in monte cacumen:

Ossa

E

Ossa lapis fiunt, tum partes altus in omnes
Creuit in immensum (sic Dij statuistis) & omne
Cum tot sideribus cœlum requieuit in illo.

Sic Ouidius. Cum nihilominus ex afflictione vehementissima mentis stupor, & raptus non rarò sequatur, & idcircò vel Ouidius ipse Nioben sex filijs maribus, totidemq; filiabus fœminis ab Apolline, & Diana, quorum Matrem Latonam præ se contempserat, interfectis, immodico dolore diriguisse, & in marmor conuersam tradat: Hinc ex nimio pariter Atlantis mœrore transformationem ipsius in montem subsecutam innuit Legatus, hanc narrationi suæ coronidem imponens.

At cum relliquias nati scit in Arbore raptas,
Alcide auriferum depopulante nemus,
Iapetionides, nouus hunc dolor angit, & vnus
Quod nequijt mœror, non nequière duo.
Scilicet his iunctis horrens obmutuit. &, ceù
Sæuam inspexisset Gorgona, diriguit.
Quæ caro iam fuerat, modo saxum euadit, & Atlas
Fit mons de prisco nomine nomen habens.
Notior historia est, quàm pluribus exequar, & iam
Μύθικα dictando fessa Thalia silet.
De POMIS ideò sat quæ prælusimus AVREIS.
Vt tibi deinde canam seria, CRISPE, Vale.

F

Abr. Ortel. in prosa ad tab. 90. Th. orb. Terr.

Sed vt ad Atlantem sumus, & Aurea inter Poma Cydonium illic celebratum inuenimus, placeat & Punica pariter obseruare Mala, quorum tractus ille feracissimus est. Sic à Cydoniorum ad Granatorum historiam transitus non erit importunus.

VLYS-

VLYSSIS ALDROVANDI
PATRITII BONONIENSIS
DENDROLOGIÆ
Libri Secundi, Tractatus Secundi
CAPVT VI.
DE MALI PVNICI ARBORE, Siue Pomo Granato.

ORDO, DESCRIPTIO, NOMINA.

INNVMERIS in vnum coagmentatis Granis Granatum Pomum, seu Punicum, verè Potomium, principaliter constare conspicitur. Illud, cum speciosissimæ Liberalitatis sub specie seipsum, discisso pectore, sæpe cupiat euiscerare, nostris plerunque inhiat commoditatibus; hinc aptè Milius

Malaq. iam rutilas sitienti hiantia ab æstu
En deuenere suas ostentant Punica gemmas.

Iof. Milius l.3. de Hort. cultura.

Gemmeus illorum liquor Gemituum magnus extinctor, & mitis veluti, placidusquè Bacchus salacitatem extimulare, incendiaquè febrilia promouere minimè nouit, sed dolores sedatè ferre, patiquè toleranter angores quoscunque nos instruit. De quo illud Ouidianum verificatur

D

Bacchus & afflictis requiem mortalibus adfert,
Crura licet dura compede pulsa sonent.

Ouid. l.2. de Rem. am. & l.2. de Arte am.

Hocquè Pomum cum ab Aureis Malis odore tantũ se vinci patiatur, quod in reliquis dotibus, atque prærogatiuis ijsdem haud cederet, ordini huic noluit refragari, vt scilicet illius post Mala Cotonea poneretur Historia. En coronatũ Punicum Malum egregiè depictum, roseoquè rubore suffusum; Illi Tegmen Naturâ dedit Coriaceum, Coria quæcunque, Artis accedente ministerio, perficiens, vndè nomen Antonomasticum Malicorij deriuauit; Illius exterior, crassiorquè Cutis ab Anazarbeo σιδίον *Sidion* simpliciter enunciata fuit, sicuti exilior mollis, sed virtuosior tunica interior, intenso tamen amarore prædita κίκις *Cicis*, seù *Cicus* (vndè cicures animantes) appellata remansit. Huius Arboris Flos, & præcipuè satiuæ. *Cytinus* dictus, ob citam scilicet floris, cum Fructus rudimento eruptionem, vt placuit Plinio, vel à voce κῦτος, scilicet capax, sed

Diosc. l.1. c. 127. & 154
Varr. l.6. de L. L.
Plaut. in Rud. & in Trinum.

Plin. l. 23. cap. 6. Id. l. 13. cap 19. Thyl. de coloribus. Theoph. l. 1 H. Pl. c. 5. & 8. & 9. 14. & 16. Id. ib. l. 3. c. 7. & l. 1. de cauſis pl. cap. 9. 10 & 15. Mizald. de ſecr. Hort. lib. 3.

ſyluestris Plantæ, iuxtà veterum omnium conſenſum Flos ſingulariter, ac propriſſimè βαλαύστιον fuit appellatus, à quo Balauſtinus color deriuauit, licet hoc Balauſtij nomen hodie Punicæ Orientalis flori pleno fuerit adiudicatum. Deſcriptionem porrò huiuſmodi Arbor Punica expoſcit; Hæc fruticoſæ naturæ, non magna, hoc eſt craſſa, ſeſe tamen ſublimis attollens deprehenditur, multoſquè diramari videtur in caudices brachiatos, tenues, anguloſos, ſpinoſos, contortos, quibus, caudicibus etiam fiſſis, planta non emoritur; corticem habet albeſcentem, & aſperum, materiem lignoſam flauam, medullam carnoſam; Folia gerit folijs oleæ breuiora, tenuiora, læuiora, virentioraquè; Radicibus innititur breuibus, ſummæ telluri adhærentibus, & non admodum numeroſis; fertiliſſima, & innocens triplici æſtiuo Flore venuſtatur, roſaceo, nempè rutilo, & candido ad puniceum tendente, vndè *Punici* Fructus ipſe nomen non iniuriâ ſibi acquiſiuit. Figura Flori oblonga, & calathiformis obtigit; Fructui orbicularis, coronataquè remanſit, in quo plurimæ aliorum fructuum differentiales recognoſcuntur conditiones, ita vt illæ cum Citro, Cotoneo, aliſquè inferius explicandis in varijs accidentibus communicare dijudicentur; Arcturi ad ortum germinat Arbor hæc, vndique stolones emittens, & in cacuminibus, & ad latera, facilè augeſcens, atque molliora germina multiplicans, viribus valens, alimentoſæquè diues ſubſtantiæ, itaút quandoque etiam bifera euadat, nunquam tamen odorata, ſed variè tantum ſapida in fructu, in quo triplex in genere ſapor perſentitur *Dulcis*, *Acidus*, & *Mixtus*, quem Arabes dixere *Muzum*, quaſi μέσον *medij ſaporis* in quibus, quo magis abundauit in ſapore grato, & dulci, & in molis amplitudine Natura, plus etiam in colore defecit; & è contrà quibus belliſſimum, & rubicundiſſimũ conceſſit colorem, ijs eadẽ ſaporis ſuauitatem, & magnitudinis tantundem denegauit. Genericas haſce differentias ſpecificare magis volens Plinius ad nouenarium numerum dilatauit; quarum primam, & nobiliſſimam *Apyrinam* cenſuit, à quâ lignoſus abeſt nucleus colore igneus, græcè *Pyrinos* πύρην πυρῆνος, de quibus Martialis

L. 13. c. 19.

L. 13. epig. 41.

> *Non tibi de Libycis Tuberes, & Apyrina ramis,*
> *De Nomentanis ſed damus Arboribus.*

Secundam in ordine *Dulcem* ſimpliciter numerauit; 3. *Acrem*; 4. *Mixtam*; 5. *Acidam*; 6. *Vinoſam*; 7. *Samiam Ægyptiam*; 8. *Erythrocomam*, ideſt *Purpuream*; 9. *Leucocomam* hoc eſt *Albam*; quæ omnia intelligenda eſſe reſpectiuè tantum, & non ſimpliciter crederem, ideſt ſecundum alicuius qualitatis præpollentiam, à qua dependeat integra denominatio. Sed quidquid ſit de harum denominationum ſubſiſtentia, illud extra omnem denominationis aleam debet haberi, vt nullum Ruboris in quacunque differentia Granati Pomi ſequatur præiudicium, vndè Malum Punicum græcè ῥοιᾶς, vel ſecundum Suidam ῥοιάς ὕδλος. Puniceo colori, ſanguineoquè rutilo dedit originem, cui alludere viſus eſt illo carmine Columella

De cultu Hort. l. 10.

> *Mox vbi ſanguineis ſe floribus induit Arbor*
> *Punica, quæ rutilo miteſcit tegmine grani.*

Et ità rubeus color παρὰ τὴν ῥοιὰν à cortice Mali Punici fuit appellatus; vndè hanc ob cauſam Corymbi illi aurei, qui gratia ornatus ſtolis ſacrorum Veteris Teſtamenti annectebantur, dicti fuere ῥοίσκοι, ſed à iure nomenclaturarum excludi non debent Pomi noſtri vetuſtiores, & originariæ Patriæ, vt Granatæ Regnum, Creta, Carthago, Mons Thmolus, Olympus, Myſia, Pontus, Sida, vbi vel Pleniflorae ſunt; vel Pumilæ, aut Elatæ, aliarumq; Peculiarium, & Indigenarum conditionum; Aliqua videmus, etiã & obſeruamus Poma Granata, quæ detracto cortice valdè tenui liberè comeduntur vt Pyra, Malaquè, nam nucleo ferè carent, quem candidiſſimum habent, minimum, atq; tenerrimum, quos fructus *Cepharitias* Hiſpania vocat; Aliquæ etiam occurrent Nuclei magni, atq; lignoſi, quem Σκληροκοκκόν dicerent Græci. Sed hiſce, tanquam inuentu opeſiſſimis omiſſis, ad maiorem Arboris Punicæ, eiuſquè differentiarum dignotionem peculiaria nonnulla ſunt earum partium afferenda nomina; & 1. primum Arboris Germen ab aliquibus vocitatum fuiſſe *Richinum* inuenio, quaſi primum Plantæ Naturalem motum, nam κινέω eſt moueo: Folium autem Plantæ ab Apuleio dictum fuit *Ampullaceum*; Flos autem *Ampullagium* ab Aureliano ab Ampullæ ſimilitudine quadam nuncupatus, qui dum ſterilis eſt abſque ampullacea latioris fundi figura *Balauſtion*, etiamſi roſeum myriophyllon geſtet Florem à caducitate appellatur.

Dodoneus Pempt. 6. l. 3. cap. 5. Valer. Cord. H. Pl. lib. 3. cap. 15. Amat. Luſitan. in Dio. H. Pl. Vniu. l. 1. c. 17. Humelberg. in comm. Apulei c. 4. de H. ſymphõ.

Bala-

Balaustium.

Propriè est Flos sylvestris Punicæ, qui decidit sponte, quoniam inter pediculum, & Floris folia non habet caput, ex quo fructus fiat, & sunt abortiui flores à Græco βάλλομαι *deijcior, prosternor humi*. Iuxtà Hom. l. 8. Iliad.

Vbi fructifer idem *Cytinus* dici promeretur propter Ciſtæ capacitatem quaſi κύτος Vas profundum, in quo grana efformantur. Mox Pomum *Rhoidia* ῥοιὰ, ῥοίδια ſec. Suidam, & cum minimè ſit coſtatum, aut aliquo modo cum collo, *Apienum* ab alijs vocatum fuit, iuxtà Thaletis ſententiam in libro, qui περὶ ἀπαθείας inſcribitur, ità Homines vocabat ἀτραχήλους, & ἀπλεύρους abſque collo, & abſque coſtis; Bœotij *Side* σίδιον Athenæi teſtimonio illud idem Pomum vocarunt: quamuis apud alios per huiuſmodi nomen ſolus cortex indigitetur, quem officinæ *Pſidiam*, & *Malicorium* dixere; Prætereà Poma tardè matureſcentia *Opſigona* vocata fuiſſe ab Empedocle non eſt prætereundum οὕνεκεν ὀψίγονοί τε σίδαι καὶ ὑπέρ ἔλοια μῆλα; Pomum Punicum Hebræi vocarunt *Rimmon*; Arabes *Kuman*, ſeu *Roman* dixere; Germani *Granatoapffel*; Boemi grana illius *Iouueyablka*; Hiſpani *Granadas*, & *Romanas*; Galli *Pommes de Crenade*, & *Mygraine*, *Granadier*; Itali verò *Melo Granato*, & *Melagrano*; Sed ad maiorem nominum declarationem de Mali huiuſce Æquiuocis cum denominatis, & Phrenoſchematibus eſt agendum.

Ex Stobæo Hipp. l. 1. de nat. mul.

ÆQVIVOCA, DENOMINATA, Et Phrenoſchemata.

CONſpicuum adeò fabrefecit Natura Pomum Punicum, vt illius Mirabilis ſtructura in pluribus translatiuè rebus clara, & euidens euadat. Mercurio proptereà Magni Atlantis, & Pleiones nepoti habito illud ſacrum fecere Antiqui, teſte Clemente Alexandrino; nam ſicuti latebræ multæ in eodem reperiuntur affabrè ſculptæ Pomo, ſic in Oratione, quæ Mercurio vocalis Repertori citharæ, Eloquentiæq; Præſidi tribuitur diuerticula dantur plurima, tot ſcilicet Repetitionum, Contentionum, Contrarietatum, Caſtigationum, Conglobationum, Diſſolutionum, Licentiarum, Diminutionum, Deſcriptionum, Poſitionum, Similitudinum, Translatorum, Exemplorum cum innumeris alijs Rethoricis Artificijs, vt Ingeniorum Pictura mirabilis in hac Arte eluceſcat. Ad cuius Pomi ſupremam quodammodo manifeſtandam Maieſtatem eiuſdem Plantam in honorem Iunonis Sceptriferæ terræ mandabant vetuſtiorum temporum apud Ethnicos Eruditi; Pulchritudine inenarrabili eiuſdem alliciebàtur fictę illorum temporum Deitates, & maximè Venus ipſa, quæ Cyprias inter delicias Pomum huiuſmodi cuſtodiebat, in quem finem Theocritus formoſiores iuuenum, tanquã cupidines Pomis hiſce rubentibus admirabundè aſſimilabat, *ò Cupidines Pomis rubentibus ſimiles!* quoniam, vt canebat Martialis

In ſtromat.

In l. inſcri. Rettorica del Cau. Guidotti Bol, *compoſita antequam naſceretur Dãtes. A. D. 1257.*

Imitata breues Punica Mala rotas.

Quæ & cauſa mihi videtur quare nos Itali *Granatã* dicimus Gemmam quandam grana Mali Granati colore æmulantem, quæ eſt Rubinus quidam imperfectus, & minus à naturâ elaboratus, & magis fuſcus proueniens in Calecut, & in aliquibus Hiſpaniæ locis (cuius, miror quare in Muſæo Metallico noſtri Aldrouandi nulla ſit facta mentio, cum paſſim venalis proſtet) & quia hęc in vini intensè rubri colorem deſinit Veneri gratiſſima dici poteſt, & quaſi Cupa illius, ſiue Cupidinea Cupedia, de qua Gemma, ſeu de quo lapide pretioſo Marbodeus Poeta Gallus vetuſtiſſimus ſic cecinit.

Stat. l. 10. Apoll. Thiã ap. Philoſtr. Idylio 7. Martialis l. 1. ep. Renod. de med. mat. l. 2. ſec. 2. c. 4. Marb. in dactyloteca c. 37.

Iacinthi ſpecies docti tres eſſe loquuntur
Nam ſunt Granati, ſunt Citrini, Venetiquè,
Confortatiuæ cuncti Virtutis habentur.
Triſtitiamquè fugant, & vanas ſuſpiciones,
Granatos præfert Gemmarum quiſque peritus
His rufus color eſt, &c.

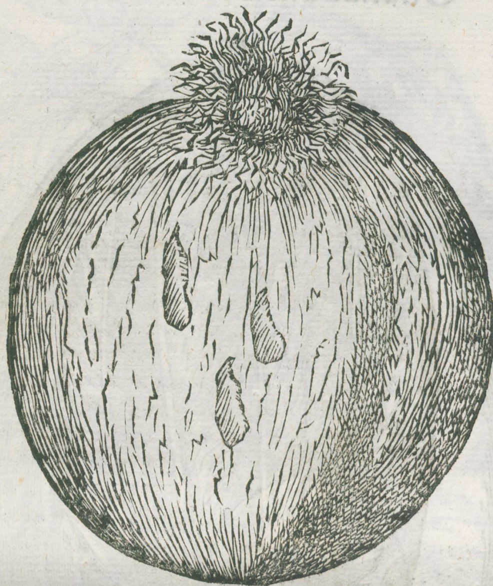
Nullum in re Botanicâ ſimplex vegetatiuum poterit reperiri Granoſum, quod à Malis Punicis acceptam non referat nomenclaturam. Inter hæc Herba quædam paluſtris, vt annotat Valerius Cordus, datur *Sida* nuncupata, quià fructum Punico Malo ferat ſimilem, de quâ Nicander. Quin, & in ipſo Mari quædam Zoophyti ſpecies fungoſæ naturæ adeſt dicta propter figuràm Ῥοία Θαλασσία, nempè *Malum Granatum Marinum*, cuius figuram hîc damus.

In Dioſc. In Theriac. Aldr. T. de pictorum.

MA-

Malum Punicum Marinum Zoophiton.

Ῥοιά Θαλασσία Ζωόφυτον. Aldr.
Quod quidem cum Fructu Arboreo æquiuocat.

Præter iam dicta æquiuoca nomina naturalium rerum, alia considerantur ciuilia locis varijs imposita; cunctis quidem patet *Granatam* vocari prænobile Regnum Bæticum, cuius Metropolis est *Granatum* Vrbs præstantissima Catholico Regi parens; quin & eiusdem Regni Gloriosum stemma componit Punicum Malum Coccineum, cum ramo, & frondibus in Argenteâ scuti planitie virentibus. In eodem Regno, & ipsius de nomine cognominatam non nescimus Familiam *Granatam*, cuius germina in Italiam nostram, puresq; Ciuitates transmissa fructus honoris vberrimos protulerunt per Gentilitia illius Gentis Punica quinque Mala coloris Aurei, decussatim distributa cœruleũ intrà Vmbonis æquor denotatos, & hæc in mentem reuocant alia coloris eiusdem Punica Mala tria, quæ Grana rubella in Parma cœrulea ostentando, multiplices Bonneauiorum in Gallia, quorum sunt Insignia, Virtutes Hierogliphycè ostendunt; sunt etiam Vici, Villæquè Ciuitatum variarum, quibus ab his fructibus nomen iamdudum fluxit, & signanter in Comitatu Bononiensi locis in montanis quædam Agri pars appellata est *Granaglione*;& alia in planis vocata *Granarolo*. In sextâ tandem vetustæ Romæ Regione, quæ Regio Alta Semita nuncupabatur Vicus aderat quidam dictus *Malum Punicum*, insignis effectus ob Domitiani Cæsaris Imperatoris natiuitatem ibidem secutam, ex qua fuit nobilitatus; essent instrumenta quædam bellica, necnon alia viliora œconomica, quæ Granatæ donata nomine nostrum Granatum Pomum pro suo Denominante recognoscere vellent, sed illis, nisi in Phrenoschemate Menzaniorum Bononiensium veniant, his verò nisi in Emblemate cuiusdam Principis magni, qui dum se Arbitrum Magnæ Prouinciæ ostentare vellet, puerum honorarium pingi iussit, qui Matronæ Regali vestes verreret, & perpurgaret, concedatur locus in hoc tractatu pacifico, atque haud ignobili; Ad Exoticas Granatorum Plantas inspiciendas Peregrinatio modò instituenda est.

Bauh. in Pinac. l. 10. sect. 5.
Ex 7. vol. Rerũ Publ. in 32. impr. Lugd. Bat. 1629.
P. Petra sã. in l. de Tess. Gentil. pag. 513 & 514
Onuphr. Panuin comm. R.P. Rom. P. Matth. Rader in Mar. Epigr. l. 1. ep. 95.

D

Apud Clusium in Exoticis lib. 7. in Historia Garziæ ab Horto lib. 2. cap. 11. ab eo latinitate donata, de DORIONE, habetur inter celeberrimos Indiæ fructus recenseri hunc melopeponis magnitudine virescentem extrinsecus, at viscera concamerata referta seminibus exigui oui gallinacei figurâ, & mole habentem, continentibus albam substantiam, quam Hispani *Nata*, Galli *Créme*, Itali *Capo di latte* dicerent.

* Guanabani Fructus Aldr.

Guanabani Fructum aliter depingit Historia Generalis Plantarum Lugd. in parte altera, scilicet Tomo 2. lib. 18. cap. 64. nam fructus Pineæ Nuci similis affertur cum pediculo satis crasso, corticeq; coloris viridis, splendore Cydonij, & digitali Crassitudine, carneque intus candida, dulcedine lactis coacti, seminibusquè faseolatis.

Gua-

** Guanabanus Aldrouandi
à Magno Duce Florentiæ eidem missus.

Guanabanum dicit Hist. Gener. Plantarum. Arborem proceram esse, folio ferè Mali Citriæ virente, fructu pulcherrimo, mediocris melonis magnitudinis, qui tamen interdum in capitis pueri crassitudinem excrescat. Cortex fructui viridis, & qui quibusdam squammis distinctus videatur, vt Strobilus, leuioribus tamen, &c.

Histor. omn. stirp. parte altera l. 18. cap. 64.

Frigidus est hic fructus, & per æstus vtilis.

Guana-

Guanabani Planta Minor.

Diuersa à Scaligeri Guanabano, & ab Alpini Baobab, itemquè à Guanabano Ouiedi differens, quam sub genere Pomi Granati secundum Ionstonum reponendam esse censemns vnà cum alijs recensitis ab eodem Ionstono, nimirum *Durioniferam*, seu *Batan* Malayensium; *Guaiabo* Americanorum; *Araticu*, & *Aracaiba*, ac *Tapia* tres Arborum Brasiliensium species; *Pythatabam* Nierembergij; duas Arbores *Maragnanæ* Insulæ; fructum Quitensem *Guabam*, Pomum *Susu* Sinensium: Clariss. Casp. Bauhinus in sua Pinace lib. 11. sect. 6. pag. 439. Pyro similem facit 19. loco, Pulpa Butyri modo, cui grana plu-

plurima nigricantia includuntur; alio nomine *Mangier blanco*, siue *Annona* p. 9. Ind. Occid. l. 4. c. 25. Idem C. Bauhin. Guaiacanum sub Palmis squamoso fructu reponit, cordis scilicet effigie, viridi, & orbiculari croceo.

*** Baobab Prosperi Alpini.

Huius Plantæ Fructum exiccatum magnitudine, seu crassitudine pugni amplioris hinc inde turbinati habemus in Publico Musæo.

Lib. de Plāt. Ægyp. c. 17.

EXO-

EXOTICA.

ELyſios veluti ad Cãpos luſtrandos ab Exotica Pomorũ Punicorum,& Granatorum conſiderati one inuitamur;Hæc quidem Poma vllo abſq; periculo deguſtabimus. *Durioriferã 1.Plantam,ſeù Batan Mayalenſiũ,quæ alijsGuanabanus,Danarius, & Iaca maior, Fructum quadraginta poſt annos ferentem, & illum Humani capitis magnitudine quadripartitum intus, & in trifidas, ſeu etiam quadrifidas ſubdiuiſibilem partes,Aurantij figuram referentes,candidam ſubſtantiam oui gallinacei magnitudine continentem. ** 2. Guanabum, ſeu Guanabanum Ouiedi, infirmo Ligno, Folijs Mali Medicæ,Fructu Melonis magnitudine, Cortice tenui,viridi, ſquammoſo, Carne ſaporis delicatiſſimi, ad acidum vergente, quæ Cremoris lactis inſtar in ore diſſoluitur, vndè Goſſipium in aceto dicitur, per quam ſubſtantiam Semina magna cucurbitarum ſeminibus aliquanto maiora, & nigricantia ſparſa ſunt; cuius Arboris multæ ſunt ſpecies. 3. Guaiabum Americanorum, ſeu Guaiauam, & Guyabo, Guaiauos, Guaiaba Arborem magnam Aurantię folio,Flore candido,Fructu Malis noſtris ſimili,primò viridi, dein aureo, Pulpa intus alba, & aliquando roſea,& in quatuor partes diuiſa,Seminibus meſpilaceis referta, nouæ Hiſpaniæ ſobolem valdè multiplicabilem, & variam, vbi illius generum, vel ſpecierum Fructus alij ſunt rotundi, alij oblongi,alij lutei, alij virides, alij pulpa rubra, alij candida, triplici Guſtum ſapore blandiente, ad acidum, & mollem tendente. 4. Araticu Braſilienſium quatuor ſpecierum, Fructu turbinato, primò viridi, deinde flaueſcente, pulpa aurea nucleis referta, ſaporis ſubdulcis, ſubacidi, & ſubacris, caſei fermentati, vel caſei putridi odorem fundente,quorum Fructuũ aliqua ſpecies ob ſummam frigiditatem inter venena reponitur. *** 5. Baobab Alpini fructum,magnitudine Mali Citri, cucurbitæ tamen ſimilem, cum ſeminibus intus nigris, duris, extremis in vnum quaſi ſemiarcum inclinantibus, & ſubſtantia cucurbitina, humida, rubra, acida non ingratè, quem Cluſius in exoticorum libro 2. cap. 1. de Abaui Honorij Belli, & de Baobab, &c. exactè deſcribit. 6. Araca-iba Braſilienſium maiorem, & minorem illum Fructum,mediocrẽ rotundũ, vmbilicatũ, in maturitate viridẽ, carne alba, ſimilem Guaiabæ ſupraſcriptæ obſeruare licet, hunc magnitudine pruni, vmbilico cinctum, qui per maturitatem flaueſcit, & in albeſcente carne multa parua grana gerit ſubdulcia, parum adſtringentia, Fragorum æmulum recognoſcemus. 7. Tapiam Braſilienſium in Quercus altitudinem aſſurgentem, medullam tamen in lignoſa bucea gerentem, folijs ab exiguis, & longis pediculis pendentibus figuram venabuli ferri ferentẽ, cuius Fructũ Mali mediocris magnitudinis,rotũdũ,flaueſcentẽ,pulpę albę, mollis, dulcis,cum nucleis duris oblongis, flauis conſpicabimur. 8. Pytahaia,quæ pingue ſolũ odit,Fructũ magnitudinis Mali Aurei ſapore dulci mixto, ſapido, adinſtar Mali Punici rubri vndequaque coloris, intuebimur. 9. Arbores Maragnanæ Inſulæ Pehey, & Agoutitreua, illam craſſiſſimi trunci, fronde Pruni, Fructu duorum pugnorum magnitudinis,Corticẽ intrà craſſum, & durum, tres, aut quatuor fructus luteos forma renis optimi odoris,& non ingrati ſaporis cum oſſe aculeato continente; hanc cortice viridiore cum acinis, granatorum adinſtar exilibus, dulcibus, & ori gratis rimabimur. 10. Guaban Fructum duos palmos longum, corticis cinerei, pulpæ candidæ, duriſſimis quibuſdam nucleis permiſtę,ſuauẽ ad refrigerationẽ in calidioribus Quitenſis præfecturæ Regionibus prouenientem, deguſtabimus. 11. Pomum *Sucu* Sinenſium mediocri ſuper Arbore,maius noſtratibus, rotundum, rubicundum,pulpa intus acinoſa, plerunq; rubeſcente, molli, & ſuauiſſimi ſaporis ad delicias tandem literarias indicabimus; Sed hæc Naturæ incommoda, quoad nos ſaltem, induſtriâ mediante,corrigemus; illas ideo Plantas, quas poterimus omni meliori modo colemus, eaſquè vel alibi natas, vel hîc naſcituras dulciſſimo vitæ genere gaudentes temperatiſſimis,& proportionatis elementaribus alimentis proſequemur.

Ionſton. de Arb.l.1.artic. 6.

Pag. 27. de pl.Reg.

Ariſt.Polit. lib.3.

CVL-

A

CVLTVRA.

Sapientia gubernat Agros. Ciuitates, & Naues. Ἀγροὺς, καὶ πόλιας σοφία, καὶ νῆα κυβερνᾷ. Primam ideò Punicorum Malorum Sationem, quæ Pelasgis Populis tribuitur Sapientiæ nobile opus fuisse dicendum est.

--Icario Cynaræa in littore Cypri
Punica Mala ferunt primum seuisse Pelasgos.

Discurrat hinc Sapiens, auulsione Punicam Malum propagari melius, quàm per Seminis Sationem. Quod præceptum cum omnibus Geoponicis Botanicorum Princeps confirmauit Theophrastus, nam

---Redit ad Autores genus,
Stirpemquè primam degener sanguis refert.

B Et tanquam verissimum axioma est habendum. Id quod euellitur, dum radicis aliquid, aut stipitis habet terræ mandatum, illud facilem non solùm radicationem inueniet, sed feliciter degenerabit in melius; & eò magis apparet hæc degeneratio, quia Plantæ huiusce natura à cultu solo magnas subit alterationes, & mutationes, & præcipuè in Ægypto, Ciliciâquè; nam in Ægypto ex semine acidæ erumpit dulcis, aut vinolenta saltem, & Ciliciæ circà Salos, iuxtà Amnem Pinarum, vbi contra Darium dimicatum est, omnes Punicæ Plantæ, quamuis nucleo satæ, sine nucleo surgunt, & quamuis mutationes huiusmodi pro ostento ab Aruspicibus fuerint existimatæ, attamen intrà ordinem naturæ contineri censendæ sunt; nam quemadmodum stirpes hæ, quæ rigatum, & purgationem quammaximè desiderant, si negligantur, in syluestrem omnium facillimè transeunt naturam, sic è contrà excultæ optimè cicurantur; frigidam non sustinēt regionem, calidam appetūt, & in eâ cretosum solum, quamuis in minus calidâ patiatur rarius, vbi pinguis est terra, in calidis locis hæc Arbor plātari exquirit Autumno; in tēperatis verò Veris tempore mauult transponi; circumfodi peroptat & Autumnali tempore, & Verno, & ita debet adaptari, vt quælibet Planta fructuositatem nimiam deponat,

C cui propterea relinquendi sunt tres tantum caudices lętamine fouendi, vt poma euadant maiora, dulciora, & gigartos minores progignant. Inseritur porrò Punicæ Planta ex Florentino Græco Geoponico ap. Constantinum diuerso modo, ac reliquæ Arbores; eligitur enim fructuosus truncus, qui in terram quoad possibile sit depangitur, & in ipsum in summo scilicet obtrūcationis, per infoliationem sub cortice inseritur surculus annicu-lus ex stolonibus ad radices nascentibus, vel alijs tenerioribus super truncum natis post ipsam germinationem; muniturquè dein vinculis, & in terram curuatus ramus insertus sepelitur modo quo fiunt propagines, non attingendo tamen partem insitam, sed inferiorem; quæ insita propago amurcâ perfundenda est; aliâ quoque insitione Punicâ potest excoli, quæ est ramorum connexio, vt medulla vtriusque rami diuisa iungatur, & in vnam veluti cogatur. Punicam scribit Ruellius varijs Arborum adulterijs gaudere, vt Salicis, Lauri, Fraxini, damascenæ Pruni, & Amygdalæ, quibus omnibus misceri lætatur; Citriam quoque Malum in Punicæ trunco fixam ali Didymus in Georgicis scriptum reliquit, item in Myrto, imò etiam in Moro, vt vult Falconius; Tempus insitionis Punicæ proprium Herrera adnotauit circa Idus Martij, ad Kalendas vsque Apri-

D lis, præcipuè si fiat ad scutulum, quo tempore sudare debet Arbor; Palladius tamen maximæ authoritatis scriptor Punicam Arborem asseueranter testatur non esse nisi in seipsam inserendam hoc eleganti tetrasticho

Punica non alios vnquam dignata sapores
Mala, nec externis associata comis.
Ipsa suas augent mutato semine gemmas,
Et sibi cognato picta rubore placent.

Et certè fides non mediocris Palladio est astruenda, quoniam carnosa Punicæ medulla aliarum Arborum duriori non potestaptari, & iungi perfectè materiei; & si Myrti coniugio lætatur, id fortè poterit euenire, ob temperamentum qualitatum elementarium symbolicè se habens. Meridianâ tandem luce clarius apparet Punicam Arborem solo Meridiani Solis aspectu gaudere, & perfici, vndè Orientis formidando rores, quos odit, æquè ac pruinas.

Dum

Phocylides. Khuen l. 1. Zod. Med. L. 2. Hist. Pl. cap. 1. Seneca in Hippolyto Falcon. in Villa. L. 2. H. Pl. c. 3. & 4. & l. de cau. Pl. l. 1. c. 9. Ruell. de n. st. l. 1. c. 122 Theoph. l. 2. H. pl. c. 7. Crescēt. l. 5 agric. c. 13. Mizald. de secr. Hort. l. 3. c. 14. Pallad. in mart. t. 10. Afric. clem. Pad. Agr. l. 2. c. 42. L. 10. c. 37. Celidonius m. s. Agric. p. 1. c. 10. L. 1. de nat. st. c. 19. nū. 26. Const. l. 10. Agr. c. 76. L. 14. de insit. Ruell. l. 1. de nat. stir. c. 122. Claudian. 2 de raptu Proserp.

Dum matutinis præſudat ſolibus aer.

Sic quoque poteſt alias Arbores, quæ illi proximitate quadam ſuos iunxerint halitus, propriæ diuturnitati, atque copioſiori fructificationi parum proficuas experiri. E

MORBI, REMEDIA.

ABortire ſæpè ſolet Arbor Punica, dum fructus antè maturitatem ab illa de facili decidunt; id cum à duplici poſſit prouenire cauſa, primò vel ex motibus vehementibus propter ventos validiſſimos Arborem excutientes, & veluti quaſſantes, vel ex defectu alimenti ob debilitatem concoctricis, & diſtributricis facultatis. Vtriq; Malo occurrere ſatagat villicus, & primò Plantam bene adminiculatã reddat, atq; Stercus Suillum bene digeſtum cum vrina mixtum Aſinina radicibus pro medicamine valdè corroboratiuo, & inſtauratiuo admoueat. Studebit inſuper morbum Formicarum tollere, Inſecta hæc occidendo, & veluti reſecando ab Arbore ipſa, cui putredinosè innaſcuntur, vel quam petunt hoſtiliter aliundè profectæ, vbi horum perniciem in fructuum infauſtè fuere ſubortæ: cauendum eſt præterea, vt Punicæ Arboris rami ſuperflui præcidantur, & illi præcipuè, qui pluuiarum, aut roris guttas ſuper flores, & fructus compluere ſinant, quos nimiâ humectatione labefactare conſueuerunt, & ideò permittenda non eſt ramis omnibus libera nimis excurſio, & ſurſum eleuatio, quorũ aliqui ad latera deflectere parum cogendi ſunt; Algam item radicibus iungere in finem eundem Geoponici, aliaquè præſeruationis iatricæ remedia parare, quæ amuletica quadam vi vitia multa auertunt, iubentur, quemadmodum eſt circumdare radices aliquas annulo plumbeo, aliaſquè ſerpentis corio ambire, & bis in menſe plantam medicato liquore irrigare; ſed pro tutiori florum naſcendorum, & fructuum diſpoſitione horum non ſit erectus verſus cælum ſitus, ſed potius ad terram inclinatio, quæ ponderoſarum rerum naturæ magis congruit, Talearum igitur terræ infigendarum rami inuerſo modo ſunt plantandi, vt cacumina radices agant, & fructuoſus humor vbicunque reperiatur in Arbore adulta propendeat, & ad terram inclinetur: Contrà nimiam fructuum acredinem, atq; ruſticitatem incommoda mille, immò & damna ſecum ferentem, vndè quoad fructus ante maturitatem inuidioſè diſcinduntur, Lapidibus, clauis, contorſionibus, violentiſquè remedijs procedendum eſt; Idquè clariſſimè edocuit Columella, qui rei ruſticæ columen dici potuit. Sub his verbis *Mala Punica nè rumpantur in Arbore, remedio ſunt lapides tres, ſi cum ſeres Arborem ad radicem ipſam collocaueris. At ſi iam Arborem ſatam habueris, ſcyllam ſecundum radices Arboris ſerito: alio modo cum iam matura mala fuerint antequam rumpantur peciolos, quibus pendent intorqueto: eo modo ſeruabũtur etiam anno toto.* Prætereà cũ ſeneſcat Arbor hæc citò, dum citò quoque creſcit, vt retardetur ætas decreſcens, atque vermiculatio, cui obnoxia eſt maximè, quæ fructu prædita eſt dulci, præſto debent eſſe tempeſtiuæ, atque proportionatæ radicum ablaqueationes, & immiſſiones in iiſdem clauorũ ex teda, necnon infuſiones vrinæ iumentorum digeſtæ, atque fœcis pellium ad eaſdem accumulationes, & tandem illinitiones ſummitatum Arboris cum Laſere cyrenaico in vino diſſoluto. Amplius verò, vt Punicæ Arbores multiplicibus ornentur, & onerentur fructibus, & ita earundem prouiſum ſit pauperiei, debet accuratus Hortorum cultor, & cuſtos Tithymali, & Portulacæ ſucco æqualiter mixtis truncum Arboris, antequam germinet, illinire, & ità eadem Arbor mirè fœcundabitur; à qua ſterilitas omnis auferetur, ſi cinis, & lixiuium circà truncum illius craſſius infundatur; quod ſi candidæ fœturæ deſiderentur acini, Argilla, & creta cum quarta parte Gypſi toto triennio miſceri terræ circa radices debere præcipiunt aliqui Geoponici; ſed quarè id fiat non eſt facile determinare, licet aliqui cauſam hanc imaginentur, quià intercipiatur quodammodo ab hac maximè decolore terrâ qualitas illa, vel virtus colorans in alimentis radices plantæ peruadens, antequam eo introducatur, quo ſtante, cum rubra, vel obſcura terra creabuntur Mala Punica intenſi coloris, vt dum glandium cinere radices bene cooperiuntur, nam infectoriã quandam virtutem, hoc eſt coloratricem telluri alimentoſæ communicare valebit supradictus cinis; non abſimili fortè ratione emedullatus ſurculus plantatus ſi coaleſcet in Arborem, fructus cum Acinis enucleatis feret, quià virtus oſſifica, quæ ab ipſa medulla prodit videtur cum ſubiecto propriæ inhæſionis ablata; Hinc autem ad ficta Symbolica fiat acceſſio.

SYM-

Theoph. l. 2 H. Pl. c. 9. Gal. comm. l. 7. Aphor. 27. idem Comm. l. 5. n. 56 & cõ. lib. 2. in 3. epid. cap. 8. Colum. de Arb. c. 23. Falcon. in Villa. Mizald. de ſecr. Hort. l. 3. c. 14.

Colum. de Arb. c. 23.

Theoph. l. 4 H. Pl. c. 14. & 17. & l. 5. de cau. pl. c. 11 Conſt. l. 10. c. 35. Pallad. in Mart. t. 10. Ruel. de na. ſt. l. 1. c. 22 Ruell. l. eod. ex Diophã. Mizal. ſecr. Hortor. l. 3. c. 14. Conſtant. l. 10. c. 31. ex Africano

F G H

A

SYMPATHIA, ANTIPATHIA.

SApienter equidem agit ille, qui vitæ tutamina quærit, seq; ijs prouidè munit, quo cunq; modo. *Sed nil dulcius est, benè quàm munita tenere*
Edita doctrinâ sapientum templa serena.

De nat. rer. lib. 2.

Egregiè admodum canebat Lucretius; hinc non modicè commendandos eos esse reor, qui propriam Domum Punicæ Arboris Plantis doctè, ac fortunatè muniunt, illiusq; muros circumuallant; nam Virtus in istis emicat ingens serpentes fugandi, extirpandiq; venena. Vnico in manibus gestato Punicæ Arboris Termite tradunt Scriptores venenatas quascunq; bestias posse exterminari. Oculatissimi propterea Geoponici maxima cum ratione docent quod *Stibadia*, idest Rusticani lecti viminei, *Attegiæq;* hoc est mapalia ramis Mali Punici ab omnibus venenosis suspicionibus reddantur immunes. Quod si vmbra viuens mollis earundem Punicarum tanta pollet Alexipharmaca facultate, quid erit de solidiore substantia? Hinc fumus ardens corticum huiusce Arboris, atq; ligni viribus noxias fugandi bestias non erit destitutus. Iam experientia constat corticis Punicæ fumum culices abigere, cum quorum genere magnam inimicitiam exercet. Comprobarunt itidem practicantes Medici lippitudinem longè amandari in his, qui Punica Mala comedunt libenter; nec immeritò memoriæ tradiderunt grauissimi Auctores nulla oculorum lippitudine tentatum in eo anno illum, qui tres fructus, vel cytinos Punicæ Arboris, etiam minimos, antè deuorauerit. Odisse insuper, & auersari multa alia mala nouit Punica, & præcipuè venena serpentum, & leporis marini; vti totidem prosequi eadem, & amplecti consueuit bona. Imò ad meliorum Virtutum incrementum perficere solet stirpes nonnullas nobiles, & odoras, quemadmodum est Myrtus, cuius proximitate valdè lætatur. Radices etenim illius radicum propriarum reptatu venatur, & in illas oscula figere videtur. Addatur inter notabiliores prærogatiuas Arboris Punicæ recenseri posse sympathicam plurium vegetãtum amicitiam, vt Tithymali, & Portulacæ, quarum herbarum succo lita hæc Arbor fœcundissima euadit, & sicuti est Cucurbita, & Rapa, Nerijq; flores amuleti loco eidem suspensi illam ab auibus impetentibus defendunt; imò & Olea ipsa Punicam inuitat, & allicit in sui consortium, quo se inuicem ambæ fœcundantur. Scilla item bulbus propè Punicam, vt ei conferat bonitatem auet, procul autem abesse desiderant ab eadem, ne possint nocere Citriolum, Saluia, Morus. Numerorum tandem Philosophia nobilissimum posset in Pomo Granato speculandi reperire Theatrum, in quo multa dilucidarentur Arcana pulcherrima, & cognitu valdè vtilia, nam cum vnaquæq; Arbor Punica se ad aliquem determinet granorum, licet numerosissimum numerum, ab eo nunquam discedit, eumquè adamussim obseruat in omnibus singularibus Pomis, tam magnis, quam paruis, & minimis, ex quo treceta verbi gratia grana aliquid in illis subesse diuinæ causalitatis, mysterijq; non parum in eo celari significant, *Tercentum tonat ore Deos*, hoc est Ioues; & numerus v. g. LX. Tricenarius sexagenarius plenus, & totus numerus ex senarij in denarium ductu, & multiplicatione, vel alius numerus varias importat significationes, & ciuilia accidentia detegere posset. Quam benè parallelizant, quam bellè numeri cum malis ipsis Granatis, vt Doctissimus Quinqueccleſiensis Episcopus Ianus Pannonius suis id attestatus est Carminibus!

B C D

Symphor. Hort. l. 21. c. 16.
Sid. lib. 1. epist. 11.
Plin. lib. 23. c. 6.
Gualter. Ryff. in Dioscl. l. 1. c. 127
Constantin. de re rust. li. 10. c. 36.
Nicãder in Alexiphar.
Carol. Steph. Agric. li. 2. p. 448.
Bellonius in Obser.
Ruel. de nat. st. l. 1. c. 122
Herrera l. 3. Agric. c. 26.
Carol. Steph. Agric. lib. 2. c. 148.
Bongus de myst. numer. signif.
Virgil. Aen. l. 4.

Quam numeri oblectant mentem, tam Poma palatum,
Ista sapore placent, illa lepore iuuant.
Mala aurum superant, & vincunt carmina Gemmas:
Aurum da, & gemmas: deteriora dabis.

In Epigrã. eius Carm. p. 2.

Hinc apparere potest, quam Misarhithmos fuerit Vladislaus Iagello Polonorũ Rex, qui à malis quibuscunque, tanquam à maximo malo semper abhorruit, itaut, scribente Cromero, ne odorem quidem eorũ ferret; haud tam seuerè oderat hosce fructus à numerorum specie non tam auersus Constantius Imperator, qui Pomum quidem nunquam gustauit, sed illorũ odore saltem delectabatur; At horum Historici casus cum Historicas nos vocent ad considerationes, ideò rubrica de Historicis Mali Punici locum hic conuenientissimum nacta est.

Lib. 20. Ammianus Marcel. l. 21 Hist.
Castig. à Petro Castello Bonon.

HISTORICA.

Populorum, & Regum concordiam, supremamuè auctoritatem, atque fortunas Historicè quoque commonstrarunt varijs temporibus Punica Mala, quæ per sesqui sæculum Afros Europææ Gloriæ nimium inuidos, hoc est Carthaginenses Romani nominis hostes viderunt florentissimè, sed solam denominationis punicæ memoriam ab Anno Vrbis conditæ 602. retinere, quo Italiæ Hortos amœniores reddere cœperunt illis deinceps est permissum. Iuxtà Solos Ciciliæ Vrbem ad Amnem Pinarum, vbi Alexander cum Dario pugnauit, Mala Punica sine ossibus tunc temporis nasci suis tradidit mirabilibus Apollonius in historijs, quorum Punicorum grana cum in omne æuum vinum referre, idem est testatus solutum necessario calorificum, quale Homerus ἀθέσπατον οἶνον vocabat, sic quoque feruentissima Bellicæ virtutis semina ibi iacta fuisse manifestissimum est; vndè illud practicam veritatem nanciscitur

num. 142.

----- dicimus autem
Hos quoque felices, qui ferre incommoda vitæ,
Nec iactare iugum, vita didicere magistra. Vt aliud quoq;
Qui vultus Acherontis atri, - Qui Styga tristem non tristis videt,
Audetque vitæ ponere finem. - Par ille Regi, par superis erit.

Lib. 1. Var. Hist. c. 32. Iuuenal. 13

Seneca in Agamem.

Alia quoq; id confirmant Historica exempla Darius Xerxis Pater cum ingens Malum Punicum gestaret interrogatus à quodam, cuiusnam rei numerum granis illis in fructu contentis ęqualem magis desideraret respondisse ferunt tot Zopyros mallem, idest viros amicissimos, qui amici solum commoda, & vtilitatem, inestimabili quoque vitæ propriæ prætio coemptam quærunt; quem sensum repetens apud Lucianum Iupiter tragædus sic Mercurium alloquebatur; *atq; ò Mercuri, Darij illud, quod de Zopyro dixisse memoriæ proditum est, nimium pulchrè se habet; quare ego quoque vnam talem peroptarem à me stare auxiliarem socium potius quàm infinitos Babylonas mihi superesse.* De Dario quoque aliud scriptum reperitur, quod esurus Mala Punica statim ac primum aperuit Malum à fratre Artabano sciscitatus nunquid totidem desideraret sibi subditos homines quotacinos illa continerent Poma, cui respondit se malle tot sibi Megabyzos, idest Duces strenuissimos, quam Græciam subditam totam. Ferunt quoque Milonem Crotoniatem inter ea, quæ fortitudinis edidit facinora gloriosa Malum Punicum ità continuisse manu, vt nec conantibus eripere permiserit, nec Pomum sic violenter retentum interpræmendum collideret. Athenæus refert ex Agatharcide, cum inter Bœotios, & Athenienses orta esset lis Epaminondas in ea controuersia Patriæ causâ defendens Thebarum scilicet, hoc est Bœotiorum prolato Pomo Punico Athenienses rogauit, quo nomine id Pomum vocarent illi ῥοιὰν dixere, nos verò, inquit, σίδην, atque ità causam obtinuit. Pro Politica igitur rectè constituta Malus semper stetit punica, quâ significabatur; quod Ciuitas continet ciues, & regit secundum diuersitatem graduum, vt Malum Punicum sua grana: cum dicto, aut Reges sapiant, aut regnant Sapientes; sed quod magis est per ipsius Punici Mali Virgam inflexam Superum venerationem à populis habēdis præcipitur, edocetur; Inarculum, Festo auctore, erat virgula ex Malo Punicâ incuruata, quam Regina sacrificans in capite gestabat: de quo sic Plutarchus: Iunio Bruto, & M. Valerio consulibus post exactos Reges, Rex sacrificulus institutus fuit, vt per eum solum quædam sacra fierent. Huius autem Vxor Regina sacrorum appellabatur, quæ quoties sacra faceret, ex Malo Punica Virgam, quam Inarculum vocabant, loco Infulæ deferebat; Hæcquè Virgula in flaminibus vocabatur stroppus (vndè vulgò virga flexilis vocatur *Stroppa*, ex quâ inarcula ipsa, idest coronæ strophia dici cæperunt) inarculum autem idem Gellius surculum appellauit de Flaminica loquens. *Et quod Virica surculum de Arbore felici habet.* At quanquam pretiosa hæc Mala bona vitæ sustentacula non rarò fuerint, tum cibarios, cum medicinales in vsus expetita; mortis nihilominus instrumenta nonnunquam, & curæ ferales effecta sunt. Aliquot enim ex hisce malis Alex. Magno dono missa, Cliti eiusdem amici cædis occasionem præstiterunt. Eorum siquidem speciem, & elegantiam Rex admiratus, Clitum acciuit, eadem ipsi ostensurus, & in donum quoque nonnulla daturus, Astitit Clitus, & cum cœnanti Principi, Pra-

Herodot. l. 3

In Dial. Iup. trag. Vinc. Obs. Interprete.

Scalig. in Varronem. Stroppa *vox linguæ Bononien. & Galliæ Cisalp. erudita in l. inscr.* Vocabolista Bol. *pag. 236.*

Symphor. Hort. l. 3. c. 6. Pier. Val. l. 54. Hierogl. Gellius l. 10. c. 15.

Plutarch. in Alexād.

A Pranychi cuiusdam versus in Macedonum ignominiam decantari audisset, Regem, qui iam vino grauabatur, liberius eam ob rem reprehendit. Alexander itaque irâ, mœrorequè commotus, ex appositis Malis vnum conijciens, Clitum percussit, ipsumquè hastâ, satelliti ablatâ transfixit. Et ideò licet interfectus itâ loquens introducitur à Petro Francisco Modesto Saludeciense magni Venetiados Poematis Auctore.

In Volum. var. Poem. ad finem.

Te mea, Alexander, seruauit dextera in Armis,
Sed tua me in Vino perdit: habe hinc titulos.
At videt ista Deus: seruaui, vt perderer ipse,
Vince Orbem, atque Orbes: per me agis ista tamen.
Magnus apud superos, me enecto, sis: apud orcum
Te mea seruato Gloria maior erit.

Ita & Paulino Viro cuidam Doctissimo, qui ob singularem eruditionem familiaris erat Eudoxiæ Augustæ Poetriæ Theodosij Iunioris Vxori, mortem huiusmodi Mala maturarunt. Cum enim vnum ex istis inusitatæ magnitudinis Theodosio dono datum foret, ipse illo, vt perraro munere, vxorem donauit, quod ipsa Paulino tradidit. Ille B rei ignarus, pomum, vt singulare, obtulit Imperatori; quo is agnito, & occultato, ab Vxore petijt, vbi malum ipsi missum esset. Quæ, verita ne Maritus id suspicaretur, quod iam suspicabatur, pomum comedisse respondit. Theodosio verò iterum instante quidnam ipsa de pomo fecisset, manducatum iureiurando affirmauit. Iratus Imperator pomum afferri iussit. Illâ itaque in manifesto mendacio deprehensâ, Paulinus insons occisus est; Ita verè malum optimi mali munus expertus. Hæc refert Zonaras Græcè apud me probè manuscriptus. Quæ licet Legatus noster in suo Poetriarum Musæo, vbi de Eudoxiâ verba facit, sub silentio pertransierit, non abinde inferre est, aut Legati defectum, qui historiam, quæ ad rem non fecerat, prætermisit, aut doctissimæ, castissimæquè fœminæ dedecus, quæ ob impensum, quo in literas ferebatur amorem, impensè quoque literatos diligebat, &, vt refert idem Legatus, castissimè viuens, non sine magnâ sanctitatis opinione decessit. A quo pariter in hæc de suis scriptis loquens introducitur.

Laur. Leg. in Musæo Poetriarum

Hebræi Græcè per me cecinere Prophetæ,
C *Ac Euangelicum panxit Homerus Opus.*
Hoc superest, non illa; sacrum de Vate profano
Plus facere est, Vates quàm cecinisse sacros.

Nimirum præter metricam Octateuchi paraphrasim, ea, quæ nunc extant ὁμηρόκεντρα in aliquot Veteris, & Noui Testamenti historias summâ elegantiâ contexuit; vndè apud eundem Legatum de se ipsâ denuò inquit:

Enthee tu Daniel per me canis ore Pelasgo,
Historias per me texis, Homere, sacras.
Cui modo non Vates, cui non Eudoxia dicar,
Quæ consors vestræ sic quoque laudis ero?

Longè mitius ob Malum Punicum inusitatæ magnitudinis dono datum Artaxersi Regi actum est cum Omise donatore. Nam præter quàm quòd illud Rex summè gratum habuit, & regiâ liberalitate donum compensauit, illud pariter in laudem Omisis addidit; Nam, vt est apud Plutarchum in vitâ istius Regis *Per solem*, ait, *& Vrbem quoque Vir iste, si ei concredita sit, ex pusilla citò reddet amplam*. Gratissimum certè, quoniam vti- D lissimum sensibus omnibus, cum sit Pomum Granatum, itâ illius Epitheta non pauca gratiosè exurgent.

EPITHETA.

PVnicam Latini hanc Malum vocari tradiderunt, quasi *Pœnicam*, à Pœno, qui à Phœnicia detracta aspiratione deducitur, in quâ ora olim Carthago totius Africæ vrbs celeberrima sita erat, cuius ager maximâ, & insigni harum Arborum copia, vt docemur ex Plinio, decorabatur. Hinc antonomasticum *Punicæ Plantæ* nomen traxit apud Ioannem Baptistam Marinum ipsius Fructus elegantissimè describentem his metris.

Li. 13. c. 29

Scopre IL PVNICO STELO il bel teſoro
De gl' AVREI POMI di roſſor dipinti;
Apre vn dolce ſorriſo i grani loro
Ne' caui alberghi in ordine diſtinti;
Onde fà ſcintillar dal guſcio d'oro
Molli Rubini, e teneri Giacinti
E quaſi in picciol Iride comiſti
Sardonici, Balaſſi, & Ameſiſti

In Hiſt. Pl. Theophraſ. lib. 2. c. 6.

Maluerunt tamen alij, referente Bodæo, Punicam non à Pœnis, ſed à colore Puniceo, quo Fructus, & Flos prædıti ſunt, ſubdentes interdiù Pomum, non Punicum, quod eſt à Pœno, ſed *Puniceum*, quod eſt à colore nuncupari, vt penes Ouidium

Metamor. lib. 5.

Puniceum curua decerpſerat Arbore Pomum,

Et illud ex Græco Nicandri.

Puniceiquè nouos, Granati collige Fructus.

Quorum, quàm debilis fuerit doctrina, hinc poterunt Lectores colligere, quod non obſeruarunt puniceum colorem à Græcis φοινίκεον appellari, voce proculdubio, vt hoc verbo cognoſci poteſt, à Phœniciâ deducta; vndè patet illius Malum, non à colore Punicum dici, ſed & Malum, & colorem Puniceum à Phœniciâ deriuari. Ex nonnullis verò, & peculiaribus ſui ipſius proprietatibus, varia ſortita eſt cognomina hæc Arbor; dicitur enim à Græcis μυρσινόφιλος, & Latinis *Myrtiphila*, nempè *Myrtum amans*, cum iam à nobis enucleatum fuerit tantam inter Malum Granatam, & Myrtum cadere ſympathiam, vt ſimul complantatæ radices inuicem iungant, & fæcundiores euadant. *Vmbrarum* poſteà *amatricis*, ſeù φιλοσκιώδεος, hanc Arborem Epitheton non dedecebit, quippè quæ longè numeroſiorem Malorum copiam ad vſque maturitatem producat in Vmbroſo ſata, quàm in Aprico. Hæc quoque, cum vim habeat in fugam conuertendi ſerpentes *Serpentifuga* non immeritò cognominabitur. *Grata* pariter *Veneri*, & *Palladi*, necnon *Cypria*, & *Palladia* optimè appellabitur, quià fertur apud Græcos primum in Cypro Punicam Malum à Venere ſatam fuiſſe, & exinde illam in honorem Palladis plantari Apollonius Tyanæus monumentis mandauit. Apud Empedoclem verò ὀψίγονος hæc Planta nuncupatur, quod ſerius cæteris Arboribus, ſuos Fructus progignat. Quià verò Fructus ſemper præceduntur à floribus, tanquam ab exordijs, non ideò erit inordinatum Floribus prius, quàm Fructibus ſua Epitheta aſſignare. A partibus igitur incipientes inuolucrum illud, quo dehiſcente, flos in ſua folia ſe pandit, quod Botanici calycem appellant, dicitur à Græcis ὀλίσχος ab ὅλος, & ἔχω, eo, quia totum, vel omnia, id eſt præcipuum tenet florem ſcilicet, & fructum. Hos calyces Nicander à ceruicali formâ ὀλόσχους αὐχενίῳ nominat. Idem in Theriacis vocauit Calyces huiuſmodi clauſos, & dilapſis germina hyacinthina adhuc conniuentia. Ecce illius carmina latinè redacta

In Ther.

Punicæ item ſumas hyacinthina germina Mali,
Conniuentia adhuc, clauſaſquè fouentia gemmas,
Donec quondam albo, nunc vndique flore rubeſcant

Ipſe verò flos Punicæ ſatiuæ Græcè κύτινος Latinis, *Cytinus*, ex Aurel. *Ampullagium* dicitur ab ampullæ quadam ſimilitudine; ſylueſtris verò punicæ flores *Balauſtia* nominantur, quæ poterunt appellari *medica pharmaceutica*, & tingendis veſtibus apta, cum multum vtilitatis in compoſitione medicamentorum ex illis pharmacopæi deducere aſſeuerent; Eadem aliquando vocantur *Candida*, modò *Rutila*, & nonnunquam *Roſea*, iuxtà varias illorum ſpecies prædictis coloribus, vt inquit Dioſcorides, præditas, qui coloratam diutius oſtentantes Pompam picturati merentur appellari; vndè Geruaſius Sepinus canebat

Geru. Sep. Salmureus egl. 2.

Tum picturati ſeruantur in Arbore Flores

Lib. 5. c. 24.

Cum autem Flores præcipuè, qui Balauſtia, ſunt abſque fructu decidant *Decidui* cognomine poterunt inſigniri. Vlterius *Coccinei*, ac *Purpurei*, & *roſam æmulantes* hi Flores dicentur, cum id pateat ex illorum colore. His adijciamus & appoſitum *Sanguinei*, quandoquidem Columella cecinerit

In Hortulo

Mox vbi ſanguineis ſe floribus induit Arbor Punica.

Idem appellauit Balauſtium *ſterile*, nec ineleganter, cum iſte flos in Malo Punicâ ſylueſtri nullo ſuccedente Fructu pereat. Sic ille.

Carpite, narciſſquè comas, ſteriliſquè balauſti.

His

A His patefactis, facilis erit descensus ad explicanda adiecta, quæ peculiariter competunt Fructui. Græcis dicitur σίδη, & ῥοία, siue ῥοά, quemadmodum etiam Arbor vocatur, credam firmiter a ῥέω, idest fluo sic vocitari, eo quia omnes sistat fluxiones, aut quia & Flos, & Fructus facillimè ex Arbore defluant. A Plinio verò, vt à cæteris Latinis hoc Malum vocatur Granatum; Quod nomen illi impositum alij ab Hispaniæ Regione Granata crediderunt, sed perperam. Granatum enim à multitudine granorum, quæ continet, appellatur. Quin & ipsam Regionem Granatæ, ab vberrima horum Malorum Granatorum, quibus scatuit, copia, nomen accepisse latum est. A varijs autem sui qualitatibus, varietatem aliorum Epithetorum hoc Malum sibi vendicauit. Siquidem ab exteriori eius formâ cognominatur *Rotundum*, & *Globosum*, ac *Turgens*; vndè *Turgidum*, & *Turgescens*, & vlterius *Formosum*, iuxta illud.

Puniceæ crebro, cui Creta, est patria, Mali
Formosum poterit potu æger sumere Fructum.

Denalius in epithalã. D. Caroli Ludouisij & D. Penthesileæ Albergatæ lib. 2. ep.

Roscidumq́; apud alios.

Vt Rosa cum niueo Pallantias exit amictu;
B *Tempore vt Autumni ROSCIDA Mala rubent.*

A coloribus, quos cortice refert, *Rubens*, *Rubicundus*, & *Roseus*, siue *Rosarum æmulator* est hic Fructus: vndè Martialis

Aut imitata breues Punica Mala rosas.

In quem sensum & Italus Poeta Hieronymus Fontanellus, cum antonomasticè *Camporum Pyropum* appellaret Granatum, canebat.

O' PIROPO DE CAMPI,
Ch' emulando la Rosa
Nel tesor di natura ardi, & auampi.

Fontanell. od. 18.

Spadiceum pariter, ac *Rubeum* non ineptè dicetur, atque *Purpureum*; *Punicanum* enim Pomum Græci φοινίκεον appellant. Quibus adhæsit Alamannus in Georgicis

E l' PVRPVREO Granato, il dolce Fico, &c.

Lib. Colt.

Quapropter *pictum* etiam & *coloratum* venit indigitandum. Hinc Pallad. de Punicis sermonem habens, ait *Et sibi cognato picta rubore placent*

C Et quoniam corticis crassities, & quod illi continuatur intra Pomum, maximè dum senescit, flauescit, *Flaui* propterea promeruit appositum, Græco Poetâ canente

Ῥοίῳ ξανθοχίτωνα, γεραιόφλοιά τε Σῦκα,

Idest *Punica FLAVA, seni vestitas cortice Ficus.*

Ex lib. 6. Anthol.

A sapore *Suaue*, & *Sapidum*, ac iuxtà suas species *Dulce*, vt *Apyrenum*, & *Shlerococcon*; *Acre* cuius mentionem habet Plinius de his Pomis scribens *Nucleos habentium quinque species, Dulcia, acria, &c. Mistum*, quod vtriusque saporem dulcis, & acris participat. *Acidum* quoque dicitur, & *Vinosum*; Quod & innuit Legatus noster, vbi exemplo Francisci Denalij Regiensis in Epithalamio Caroli Ludouisij, & Penthesileæ Albergatæ, nobilissimæ, præstantissimæquè fœminæ Patritiorum Bononiensium canentis

Vectaq́; tu Libycis Pomona RVBENTIA ab oris
Affer, quæ possunt pellere Mala sitim.

Denal. Car. lib. 2.

Libyca pariter, quia *Punica* vocat hæc Poma Legatus ipse, cum scilicet de gentilitijs Camilli Bazani Mutinensis Punicis Græcè modulatus est ἐν Μετρικῇ Ἑλλάδι.

Λείρια τοῖς ἄλγεσσι νοσηματίκοισιν ἄκεσμα
D Λεῦκα φέρει: Ζώνη κωλύει αἷμα ῥέον
Οἶνος τῶν ΛΙΒΥΩΝ ΜΗΛΩΝ διψῶσι νοσοῦσιν
Εὐσυγχωρέεται, καὶ σόος ἐστὶ πότος.
Σήματα πάντα σὲ μάρτυρετ' Ἰητῆρα μέγιστον.
Ἰητὴρ ἔσεαι μὴ διατοῦτο σόφος!

Laur. Leg. ἐν Μετρικῇ Ἑλλάδι ἐπιγρ. ια.

Id est si Latinè placeret.

Candida si varios expellunt Lilia morbos,
Sanguinis & fluxûs fascia stricta vetat:
Et LIBYCIS vinum è Malis sitientibus Ægris
Potio quàm suauis, tàm quoque tuta datur;
Virtuti cognata tuæ dum symbola sunt hæc,
Pæona te quisnam, docte Camille, neget?

Sunt & quæ à Galeno vocantur *Austera*, quæ nimirum Dioscorides στύπτικα nuncupauit

pauit. Sic & interiora grana coccos purpureos æmulantia, *cocco rubenti diues* bonum hoc Malum conſtituunt, à quorũ multiplicitate *numeroſum* appellari meretur: Quapropter idem Legatus *Pyropis plenum* hoc Pomum dicebat, *Regium* quoq; nuncupando, vbi cecinit

Quì co' bei gigli vnito i ſguardi alletta
PIEN di RVBINI il REAL Pomo, e regna.

Idē in Rhythm. Ital.

Quo pacto & Arbor ipſa *Regia* quoque poſſet appellari, tanti nominis dignitatem ipſi comparantibus tum fructu *Coronato*, cuius eſt Arbor; Vndè Io. Vincentius Imperialis, *Pomum Afrum* antonomaſticè vocans hunc fructum, canebat.

Quì tu rimiri sù la verde ſoglia
L' AFRICAN Pomo, CORONATO il capo,
Che ſotto l' AVREO Manto i bei rubini
Fra bianchi veli, e ripartiti, e inuolti,
In belle, in grazioſe, in care offerte
Prodigo t' offre con le mani aperte.

Imperial. in lib. inſcr. Stato Ruſt.

Tum nobili flexilitate, ob quam arte ducta Topiariâ regios regijs in viridarijs oblectat oculos, & in amœniſſimas porticus fabrefacta, vel Regibus ipſis gratiſſima eſt contrà ſæuiorem Solem defenſio. Quô ſpectare videntur pretioſa hæc noſtri Baptiſtæ carmina ad doctiſſimum Angelicum Aproſium directa

Con le frondoſe ſarcine de' rami
Fè teſtudini opache, ermi velami,
A diſcacciarne il Sole,
Allor che ſul meriggio arder più ſuole.

Ioſ. Bapt. Poeſ. Melic. part. 1.

Coronati itaque *purpuriſſatus* Punicæ fructus Adiecto digniſſimus compertus, *Regis* quoque Arboreos inter fœtus titulo ditari promeretur. Vmbilicus enim ille, qui in ſummo Granati vertice exiſtit, latus, amplus, & calicis (vndè caliculi quoque nomen traxit) plerunque adinſtar concauus, atque profundus, extrinſecè regiam (& ò quàm bellè!) imitatur coronam; & color, vt diximus exterioris corticis purpuram refert. Mala propterea *caput redimita* nuncupauit hæc memoratus Legatus, vbi ſic Imperiali concinuit

Hic albent etenim regales Lilia Flores,
Et REDIMITA CAPVT Punica Mala rubent.

Legatus in Epigr. Lat.

Ita & *Regia* dixerat in Etruſcis hæc Poma ſcribens

Vinſe in Guerre erudite i più Diſerti,
E alla ſaggia Stagira accrebbe honori;
E, calcando le vie de' ſuoi Maggiori,
A' ſuoi POMI REALI hà i Lauri inſerti.

Ideò & *nobilis*, & *inſignis*, necnon & *generoſi* ſibi cognomen adſciſcat; quod & Eriphus inſinuat in Melibœa ſcribens. ---- Αὖται δὲ ῥοιαὶ
Ὡς εὐγενεῖς

Scilicet *Hæc verò Mala Punica*
Quam GENEROSA!

Internas illius tunicas, quæ grana continent, quiſquis perpenderit, nonne tot cartilagines, ſiue membranas eſſe fatebitur? Hinc igitur huic Malo non malè quadrabunt, *cartilaginei*, ſiue *cartilaginoſi*, necnon *membranacei*, ſeù *membranoſi* cognomenta. Cùm verò Pomum hoc vbi maturitatem attigerit, non proletariâ craſſitudine ſit præditum, & rami paterni ad illud ſuſtentandum valdè exiles ſint, indè nec impropriè *premens*, & *grauans*, ac *incuruans pondere ramos* agnoſcitur. *Cypria* ſimiliter, & *Venerea* poſſunt hæc Mala vocari, tum ex ſpecie, cùm quià non defuerunt qui cenſuere Granatum fuiſſe Pomum illud, quod ex Hortis Heſperidum carptum, & à Ioue Paridi miſſum, vt contentionem Dearum de forma ſolueret, ab hoc Veneri adiudicatum eſt, neglectis Iunone, & Pallade. Vndè habuit Troia quod de Paride conquerererur, & ſic Palladi ſupplicaret apud Agathium Scholaſticum.

Ιλήκοις πολιοῦχε, σὲ μὲν χρυσαυγέϊ νηῷ,
Ὡς θέμις, ἡ τλήμων Ἴλιος ἠγασάμην.
Ἀλλὰ σύ με προλέλοιπας ἑλώριον; ἀντὶ δὲ μήλου
Πᾶσαν ἀπεδρέψω τείχεος ἀγλαΐην.

Lib. 1. Antholog.

Αρκιον

A *Αρχιον ἰῶ θνήσκειν τὸν βουκόλον; εἶ γὰρ ἄθεσμος*
Επλετο, τῆς πάτρης ἐκ ἀλίτημα τόδε.

Quod inuertente Legato ſic latinè ſonat

Troiæ Diua faue, cui fuluo templa metallo
Vrbs miſera inſtruxi, te venerata diu.
Sed me liquiſti ſpoliandam, irata decorem
Arcis, pro POMO, depopulata meæ.
Quàm ſatius fuerat Paridis lethum! impius ille
Si fuit, haudquaquam Patria talis erat.

Legat. in Poet. Metaphyteumat. lib. 2. ep. 40

Sed ad Marinum, cui multum propterea debet Granatum, quòd ipſum viuaci ſuæ Muſæ pennicillo depingens, ad eam euexerit gloriam, quam infert à tribus apud Epopœos Deabus de ipſo decertatum fuiſſe, vt ſupra, & in Fabulis quoque patet. Debet & ipſi contentionis Pomum, quia *dives* idem appellauit, cum, poſtquam à Diſcordia in concilium Deorum proiectum cecinit:

B *Con la ſiniſtra man ſul deſtro getta*
De l'eſca d'or la perfida ſcrittura;
Queſto MAGICO DON tra tante feſte
Gettò nel mezzo a l'aſſemblea celeſte.

Non multum abinde ſubſecutus eſt.

Marte vuol ſoſtener con l'armi ſteſſe,
Che'l RICCO POMO a Citerea ſi dee.

Io. Bapt. Marin. Epithal. 2.

Vndè & cur *ambitioſum* alibi vocaret habuit.

O' quando in Ida venne
Con l'altre emule Diue
A litigar l'AMBITIOSO Pomo.

Palladia inſuper hæc Mala bene dicentur nedum ex Tyanæo, verum etiam quia in Hereo templo Eubœæ memorabile exiſtens Palladis ſimulacrum ex Ebore, & Auro, operâ Polycleti concinnatum, alterâ manu ſceptrum, alterâ Punicum geſtabat Malum. Et de hoc fortaſſe Nicarchus intellexit, cum Venerẽ Palladi in hæc loquentem inducit.

L. 1. Florileg. εἰς Θεοὺς

C *Παρθένε τριτογένεια τί τὴν Κύπριν ἄρτι με λυπεῖς,*
Αρπάξασα δ' ἐμὸν δῶρον ἔχεις παλάμῃ;
Μέμνησαι, τοπάροιθεν ἐν ἰδαίοις σκοπέλοισιν
Ως Πάρις οὔ σε καλὴν, ἀλλ' ἔμ' ἐδογμάτισε.
Σὸν δόρυ, καὶ σάκος ἐστίν; ἐμὸν δὲ τὸ μῆλον ὑπάρχει.
Αρκεῖ τῷ μήλῳ κεῖνος ὁ πρὶν πόλεμος.

Quod pariter in Poeticis Legati noſtri Metaphyteumatis ſic inuerſum legitur.

Quid me Virgo premis Pallas Cyprin, & rapis illud
Pomum? quid geſtas munera noſtra manu?
Sis memor Idæis quòd non te in collibus olim,
Sed tantum pulcram me Paris eſſe tulit.
Haſta tibi, & clypeus, Pomum mihi conueuit iſtud.
Ne certes iterum; ſat tibi pugna prior.

Lib. 2. ep. 39.

Vlterius *Agdeſtium*, ſeu *Agdeſtite Malum* Fructum hunc bene appellabimus, ſicut & *Arbor Agdeſtia*, ſeu *Agdeſtites dicetur*, quòd hæc Malus cum ſuis pomis germinaſſe D credita ſit ab aliquibus ex ſanguine Agdeſtis nati ex ſpermate Iouis, ſuper ſaxum Agdo delapſo, dum ille inceſtuosè requireret Deorum matrem, vt latius in Fabulis. Nec malè pronunciabit iudicio meo, quiſquis malum hoc *triſte*, *ferale*, *fatale*, *infernum*, *lugubre*, & alijs huiuſmodi ſynonymis appellabit, cum illud ſolum cauſa fuerit, vt Proſerpina à Plutone rapta, diùquè à matre omne aliud credenti quæſita, cum tandem patuit euentus, obtento ex Ioue indulto, vt ad Superos euocaretur, ſub hac tamen conditione; ſi nihil apud Inferos deguſtaſſet, propter trium, vel ſeptem eius granorum eſum, quæ illa inuenta eſt comediſſe, coacta fuerit non in diei lucem redire, ſed penes Inferos pulcherrimo Solis aſpectu in æternum viduata remanere. Quod innuit Ouidius, dum canit.

L. 4. Faſt.

Rapta tribus, dixit, ſoluit ieiunia granis,
Punica quæ lento cortice poma tegunt.

Quam-

Quamuis alibi referat fuisse septem, dicens *--- Et cultis dum simplex errat in Hortis,* E

Puniceum curuâ decerpserat Arbore pomum,

Lib. 5. Metamorph.

Sumptaquè pallenti septem de cortice grana

Presserat ore suo.

Sed cortex huius Mali, Græcis σίδιον, aut κάλυμμα κάρπου, scilicet fructus tegumentum ex eo quod videtur esse coriaceus, sibi proprium latinè nanciscitur nomen, nempè *Malicorium*, & potest à qualitatibus appellari *Durum*, *Subscabrum*, ac *Subrufum*; *Rutilum* verò indigitauit Columella dum sic scripsit.

Nic. in Alexiph.

In hortulo.

Lib 4. Fast.

Punica, quæ rutilo mitescit tegmine grani.

Lib. 5. Metamorph.

Lentum Ouid. indigitauit *Punica quæ lento cortice grana tegunt.*

Et *pallens*, vt illic. *Sumptaquè pallenti septem de cortice grana.*

Cicus autem, aut cicum, *tenue*, ac *flauum* dicetur, & est verbum Varronis familiare; significat enim apud illum membranulam illam tenuissimam, quæ acinos discriminat in Malo Punico. Quod absolutè *pulcrum fructum* nuncupauit Homerus vbi cecinit:

Ἔνθα δὲ δένδρεα μακρὰ πεφύκει τηλεθόωντα,

Hom. Odis. n

Ὄγχναι, καὶ Ῥοιαὶ, καὶ Μηλέαι ἀγλαόκαρποι.

Idest. *Ibi verò Arbores PROCERÆ crescebant FLORENTES*

PYRVS, & MALVS PVNICA, & Mali alij FRVCTVM PVLCRVM producētes.

Sed hæ iam expositæ in Epithetis eruditiones, si dilatentur Hieroglyphica, & Symbola parient, de quibus deinceps agetur.

HIEROGLYPHICA, SYMBOLA.

CVm Malus Punica, & Myrtus, se sic inuicem diligant, vt iuxta positæ, & feraciores euadant, ac radices simul complicent, ideò ipsas pro maximæ amicitiæ symbolo, merito quidem Pierius Valerianus declarauit; Hinc myrteam coronam, Malis tamen Puniceis exornatam, tesseram esse frugiferæ amicitiæ colligendum est. Ipsa verò Mala in tunica Sacerdotis, coruscationes significant, ad mentem Ioseph. Eadem ad numerum 72. in tunica, seù pallio Pontificis, Archangelus Burgonouensis G posuit pro Hieroglyphico septuaginta duorum totius mundi populorum. Cartarij autem mens fuit ex hoc malo symbolicè denotari concordiam; Nec quòd malorum istorum grana folliculis quibusdam inuicem aliquo numero segregata sint, inobseruatum prætermisit Pierius; asseruit enim eis populos, ac gentes varias, vno collegio congregatas indicari. Nec perperam. Prædicta enim grana inter se tam miro Naturæ opere distincta, prouinciarum veluti limites quosdam præseferre videntur; immò Religiosorum virorũ concordiam ad amussim significat secundũ Gillebertum, quoniam similia inter se sunt grana solo numero differentia, & quemadmodum (dicebat Crates) in omni Malo Punico semper granum aliquod putre est; ita nemo inter quaslibet Hominum Prouincias reperitur, vndequaq; purus à vitio, & propterea Theognis scribebat

Fol. 398.

De Antiqu. l. 3. c. 11.

In Cabalist. dogm. 1.

Fol. 321.

Fol. 397.

Serm. 35. in cantica.

Monos. l. 6. num. 58.

Ἀνθρώπων ἄψεκτος ἐπὶ χθονὶ γίγνεται οὐδείς.

Idest illuc vsq; *Nemo supra terram sine culpâ viuere natus.*

Quandoquidem, vt ex Clearchoapud Athenæum habemus.

Nil vnquam est hominum, carpere quod nequeas.

Prædicta fortasse de causa malum punicum in manu Iunonis significabat illam regnorum, ac gentium præsidem esse. Sed cum Mala punica, Pœnorum, à quibus nomen acceperunt hieroglyphicas esse notas neminem lateat; hinc nihil mirum, quod idem Pierius asseuerātius scripserit malis huiusmodi fercula illustrata dudum apud Romanos significasse ferculorum celebritatem fieri ob belli Punici victoriā insignitum euentum. Vlterius Malum Granatum, cum extrà pulcherrimum sit aspectui, intus vero sæpissimè marcidum, non immeritò ex eodem Valeriano referre poterit probitatis simulatorem. Quod autem ab esu mali punici Granorum mulieres Thesmophoria celebrantes prohibitæ fuerint, hoc indicat, vt tradidit Clemens Alexandrinus, secundum earum opinionem Mala punica ex sanguineis Dionysij Guttis germinasse. Virga insuper de Malo Punicâ facta, quam incuruatam reginæ in capite gestare consueuerant dum sacra facerent, & quam veteres marculum appellarunt, vbi sub consideratione venerint asserta

H

Fol. 398.

Loc. cit.

In adhort. ad gent.

Ibidem.

Pie-

A Pierij Valeriani, omni dubitatione remota denotabit id in Iunonis gratiam factum fuisse; cum maximè Malus Punica sit Iunoni sacra, cuius fructus designat populos, & gentes, & Iuno sit Dea Regnorum, præcipuè Punicis fauere credita sit; vnde Virgilius:

Hic illius arma hic, &c.

Africa depicta non nunquam videtur læua Malum Punicum tenens significare Regionem huiusmodi Arboribus fertilem esse; At Symbolica hæc Moralibus, & Mysticis valde affinia cum sint, hisq; libenter sociari velint, hinc Mystica, & Moralia proferentur.

MYSTICA, MORALIA.

PRobatam in hac vita conscientiam ex Malis Punicis in tunicâ Sacerdotis, quæ tamen erant Aurea, denotari tradidit Ricciardus. Sicuti enim Malum Granatum extrà est incomestibile, & intus pulchrum, ac suaue; ità optima viuendi ratio exterius aspera est ad sensum, intus verò cælestibus exornatur diuitijs. Illa prætereà, ex B doctrinâ Gregorij Niseni, Hieroglyphica sunt disciplinarum, quæ in præsenti vita lætitiam non videntur afferre, sed tristitiam, prout eiusdem fructus exterior tunica, cum dura sit, minimèquè humano esui conformis id præsefert: æternum autem, huius vitæ consumato curriculo, conferunt solamen. Vbi verò vnitatem Ecclesiæ ex multis gentibus in eundem sonum, scilicet in eadem præcepta conuenientibus, per Mala Punica, tintinnabulis lxxII. aureis alternatim adiecta, vt erat in veste Hebræi Pontificis, repræsentari monumentis mandauit Valerianus, rationi dissonum nil protulit: eo etenim modo, quo Mali Punici exterius vnus est cortex, & multa interius grana continet, sic & innumeros Sanctæ Ecclesiæ populos vnitas Fidei complectitur, quos intus meritorum diuersitas tenet. Hoc pariter confirmatur, quin & exinde Mysticus alius sensus elicitur; quod scilicet Mala Punica nil differant in quantitate granorum, sed in omnibus, & singulis idem sit granorum numerus; hoc namque sibi vult homines in numero Theologalium virtutum conuenire. Idem Malum cum inter innumerabilia quæ continet grana, aliquod semper, aut putridum habeat, aut imperfectum repræsentat corpus huma- C num quod vndequaque perfectum esse non potest; nemo enim in hac mortali vita hominum repertus est (demamus Christum Incarnatum) aut reperietur, qui aliquem non habeat, aut habuerit imperfectionis næuum; idest aliquod crimen; cum in omnibus locum sibi nanciscatur illud: *Nemo sine crimine viuit*, & in sacris Bibliorum paginis legatur: *Septies in die cadit Iustus*. Quod axioma verificatum in seipso cognoscens Regius Propheta, cæpit toties quotidie afflictari, & pænitentiam agere, ac laudes dicere Deo, quoties in statu gratiæ licet existens, per propriæ tamen carnis fragilitatem, errare potuisset. Canebat enim; *Septies in die laudem dixi tibi*. Hac fortasse de causâ, vt scilicet septies ad minus in die cadentem spiritu Religiosum erigeret, S.M.Ecclesia sanciuit septẽ fore debere Officij Diuini Canonicas Horas, à Viro Religioso quotidie reecitãdas. Cũ autẽ tanta cadat in Malũ Punicã, ac Pinum sympathia, vt illa si fructus acidos ferat, clauo pineo adusque medullã adacta, acciditatem, & austeritatẽ fructuum; in dulcedinẽ, & suauitatẽ conuertat; Hinc idẽ Pierius ansam extraxit dicendi per Malũ Punicam sic transfixam denotari hominem, qui vel morum austeritatem, vel vitium aliquod in melius verterit, ac in virtutem commutarit. Sed & Clemens Alexandrinus D altius penetrans Orationis multas latebras, multiplicesq; & occultos sensus, ex Mali Punici multis tunicis, in quibus grana continentur, significari tradidit: iure quidem optimo, nam apud eruditissimos Græcos hoc malum sacrum erat Mercurio, qui interpretatur Oratio. Illud verò in sacris literis. *Vt fragmen mali punici, ita & genæ tuæ*, oh quam bellè gratiosum, & amabilem modestiæ ruborem, Sanctumq; Virginitatis pudorem designat! fragmen enim mali punici tumorem genæ pulcherrimum, illiusq; roseum colorem, ad rubicundum non intensum æmulatur, vndè ingenua verecundia emergit; Subdit ideò Sacer Textus: *Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum, cum pomorum fructibus, &c.* Accedit & morator sub pomo Granato considerandus, vt est primo regum 14. qui à Laureto, iuxta Animaduersiones Diui Gregorij exponitur ille, qui requiescit sub vmbra Christi. Prætereà Malus Granata, cum sit Arbor dura, & nodosa, plus in latum, quam in altum se protendens, & flores habeat alios albos, alios purpu-

reos

In Comm. symb. tom. 2 fol. 2.

In vita Mosis.

Hier. tom. 3 epist. 26. ad Fabiolã de vest. sacer. fol. 398.

Loc. cit.

Lib. 6. stromat. f. 314.

Cant. c. 4.

Ibid.

In verb. habitus.

In 1. Re. 14.

reos; & alios roseos, ac fructus posteà emittat quibus durus est cortex, & interior substantia carnosa, multa continens grana, atque cortex, flores, & fructus maximam ad sensum Isidori vim habeant in medicina, repræsentat, teste Berchorio, virum iustum, & perfectum, durum per constantiæ firmitatem, latum per charitatem, non altum per superbiam, & vanitatem, breuem per humilitatem; cuius flores, nempè interiores affectiones aliquando sunt albi per continentiæ puritatem, interdum rubei, per iustitiam, vel charitatem, & sæpè, ac sæpius rosei per patientiam, & longanimitatem; nam rosa, quæ fricata redolet patientiæ symbolum est. *Fulcite me floribus, stipate me malis.* Illius fructus, scilicet opera, inclusa sunt in quodam duro, & rudi cortice, in virtute videlicet humilitatis, quæ ipsa velat, & occultat, ne exindè per inanem gloriam euanescant; legimus enim apud Senecam: *Esto occultator virtutum, sicut alij, vitiorum*, & hisce in fructibus carnositas est pietatis, & granorum, meritorum scilicet, ac virtutum multiplicitas. Et huiusmodi vir quoad corticem conuersationis, quoad affectionis Flores, & quoad locutionis folia, atque ad fructus operationis, virtuosus vndequaque, ac medicinalis est; cum scripserit D. Paulus: *Omnis Creatura Dei bona est, quià nihil reijciendum in ea*, Insuper hæc Arbor, cum maximopere frigoris, & brumarum sit impatiens, & eius flores facillimè depereant à pruinis, ita & quamplurimos significat, qui tam debiles in bono sunt, vt frigus aduersitatis, brumam tentationis, & pruinam pœnitentiæ tolerare nullo modo possint; quinimò ad tale etiam modicum frigus flores suarum bonarum affectionum, propositorum, & voluntatum ocyus deficiunt, & exiccantur; Hoc ideò respiciens Patientiæ Archetypus Iob, in hæc verba prorupit: *Lædetur quasi vinea in primo flore botrus eius* & paulò post: *Cum adhuc sit in flores, nec carpatur manibus, ante omnes herbas arescit.* Vel asseramus, quod per florem Mali Punicæ nullo negotio à pruinis exiccatum intelligi possit Iuuentus, quæ aduersus tribulationum frigora, vel tétationum brumas maximè debilis est, & inepta. Quod verò Mali Granatæ fructus duro putamine operti sint, & interius carnositatem, ac granorum multitudinem habeant, quæ quamuis parum nutriant, valde tamen sunt medicinalia, cum secundum Dioscoridem facultate potiantur confortandi, consolandi, fluxum sistendi, desiccandi, & sitim in febribus, ac aliàs compescendi, & contra multiplices alias passiones peculiaris medela sit hic fructus; hoc nobis Prædicatorem designat, qui in exterioris apparentiæ cortice clausus esse debet, & multa intus grana, plerasquè scilicet virtutes, & merita continere, carnositatem quoque pietatis, & humiditatem orationis habens; qui & si parum nutriat alios, nempe quoad temporalem subuentionem, cum id propter propriam paupertatem præstare nequeat, nihilominus illis vtilis est spiritualiter, atque medicinalis, ipsos scilicet suis dictis, & informationibus confortans, & consolans, illos in fide roborans, & consolidans, fluxumquè in eis vitiorum reprimens, & compescens, voluptates quoque illarum carnales, suæ exemplo continentiæ desiccans, & tollens, ac in febricitantibus, in cupidis scilicet, ardentibns, & auaris sacram auri famen, & auaritiæ sitim sedans, atque refrænans; sicut enim ex istis pomis succus gustui delectabilis, & multas comprimens infirmitates eliquatur, sic, & satius istorum succus, nempe doctrina, quæ ab eis dimanat, contra vitia, & peccata salutaris est. Seneca in epistolis habet quod sic sapiens imperturbatus dicitur, quomodo Apyrina dicuntur: non quibus nulla inest duritia granorum, sed quià minor, & ferè imperceptibilis cum summa dulcedine, id est morum suauitate cunctis exoptabili, & gratissimæ in fructu venusto, vrbano, suaui, quæ quidem qualitas Domesticorum Pomorum Arboris Granati Mali, & Punici exemplaribus actibus suasu, auxilio, & munificentia morbosos insul tus Moralium Iebrium, & cordis igneitatem lenire, atque restinguere, vti consueuêre Granati Pomi dulcioris succi à febrientibus bibiti, vndè dici poterunt sine igne à dictione ἀ negatiua, & πῦρ, quod est ignis. Quibus alludere visus est Martialis, dum ea dignissima munera existimauit.

Lecta suburbanis mittuntur Apyrina ramis.

Addamus vltimò quod hoc Malum propter toties allatas eius proprietates, significat Sacram Scripturam; hæc namque licet exterius sit rudis quoad literam, interius tamen granosa est quoad intellectum: De istius verò Fructus Arbore dicendum superest, quod cum non nostris duntaxat temporibus, verum etiam Plinij ætate obseruata sit fructum è stirpe tulisse, perinde ac si propriam celare contenderet fructuositatem, hinc ideò

Lib. 17. In reduct. mor. lib. 12. c. 95.

Cant. 2.

1. ad Tim. 4

Colum. de Arb. c. 23. Martial. l. 13.

P. l. 17. c. 25

Genus

A Genus Humanum ad vanam fugiendam gloriam, humilitatemquè sectandam instruatur. Humiles siquidem solent fructus suos, hoc est opera Iustitiæ occultare, maximèq; cauere ne emanent in publicum, tum vt tutior sit propria virtus, & minus insidijs Dæmonum obnoxia, qui ad explicatas merces vno agmine prosiliunt, cum etiam quia morale præceptum est,

P. Caussin. l. 10. polyhist. symb. num. 50.

Tu quicunque studes intactam ducere vitam
Viue tibi, & longè nomina magna fuge.
Viue tibi, quantumque potes prælustria vita,
Sæuum prælustri fulmen ab arce venit.

Te modis omnibus lector beneuole ad bene, Beateq; viuendum inuitant Punica Mala, quæ sequentibus Virtutum speciosioribus Simulacris rem totam contemplatiuæ, atq; actiuæ Vitæ expediunt.

EMBLEMATA.

B

AD Topiariam artem pro rectis præcipuè Pergulis aptissima Punica Malus in egregia quoq; potest aptari Emblemata. Nam si eiusmodi Planta, cum sit naturæ sequacis, & flexibilis, ab ijs, qui topiariam exercent aliquo modo curuata consenuerit, & sic Emblematis corpus constituatur, cum ab inde rectitudinem repetere nequeat, eleganter significabit id, quod innuebat antiquus ille Poeta, quod nimirum ---- *à teneris assuescere multum est.*

Carol. Steph. de re Hortensi l. 1. c. de Perg.

Hinc materiam sumpsit elegans Poeta Publius Franciscus Spinula Mediolanensis Historiam confingendi, ipsamq; idem probaturus, describendi Adamo Conarchio Polono Posnagniensi Episcopo, his hexametris.

Quid varios hominum mores, generosa propago,
Adame Antistes, toto miraris in orbe?
Villicus in patulos Pomum incuruauerat arcus
Constringens laqueo, multis quæ obduruit annis.
C *Erigere hanc hæres superas modò tendit ad auras,*
Quò sterilis fructûs aliquos sibi iam dare possit.
Cui sæpè annosus iam dixit rusticus: heus tu,
Quid facis insipiens? iam desine: confringetur.
Sic etiam ramos quæ vertit ad æthera onustos
Fructibus, incuruet nemo. Est assuescere multum
A teneris; id enim natura fit altera cunctis.

Lib. 1. Epigr. 1.

Quia porrò exiles sunt rami Punicarum, &, si multo fœtu fertiles fuerint, facile disrumpuntur; hinc facilis Emblematis contextus in eos, quos NON RARO BONA PROPRIA PERDVNT. Inde habuit quo matrem in puerperio mortuam significari innueret cultissimus noster Baptista, cum de Deliâ cecinit.

Lacteolam reddit fœcundo è viscere prolem
Delia, multiuolo digna placere Ioui.
Halitat ast animam, fundit cum paruulus infans
Vagitus. Surgit filius, ipsa cadit.
D *Plaudite vos steriles. Hanc fœtus perdidit, & sic*
SÆPE SOLENT RAMOS PERDERE POMA SVOS.

Ios. Bapt. centur. 1. epigr. 8.

Hinc apud Ianum Pannonium Episc. Quinqueccles. Arbor eiusmodi in hęc conqueritur.

Mansissem incolumis, si non fœcunda fuissem,
Nunc iaceo proprijs obruta pignoribus.
Nec iam aliud superest, nisi vt atrâ cæsa bipenni
Ingerar igniferis officiosa focis.
Quò Nucis est peior mea sors! ego lædor ab ipsis
Fructibus; ob fructûs læditur ipsa suos.
Hac mercede fuit genitrix Agamemnonis vxor,
Vel quæ cælatum misit in arma virum.
Talia de natis referent si præmia matres,
Sacra vbi naturæ iura potentis erunt?

Ian. Pann. l. 1. eleg. 2.

Sci-

Scilicet hæc ratio est, voluit dum gignere nupta,
Vt medio crescens ventre necetur onus.
Dira vtinam nostros cussissent frigora flores
Tum, cum prima nouo germina vere dedit.
Aut vbi mox teneris stabam densissima pomis,
Ventus abortiuas diripuisset opes.
Præberem vacuas æstum vitantibus vmbras;
Maximus hinc Platanis conciliatur honos.

Et hæc quo ad Arborem. Quò enim ad fructum, cum, vt in Hieroglyphicis ostensum est, Concordiam significet, ad denotandum Emblematicè quod ipsa Concordia est Ciuitatis pulcritudo, à fertilissimo Poeta Nicolao Reusnero Punica Mala adducuntur ex Deæ Concordiæ vestibus dependentia, cum hac Agalmatis declaratione.

Quam spectas, est mater opum Concordia: templum
Camillus olim cui sacrauit splendidum.
Craterem fert dextra manus, cornúque sinistra,
Pomis, & odoro flore plenum, Copiæ.
PVNICA MALA Deæ dependent vestibus: astat
Vtrinque Cornix sacra auis Concordiæ.
Nimirum regni vis est Concordia sancta,
Et pulcritudo Ciuitatis maxima.
Cui comes est pleno diues bona Copia cornu,
Et Pax, & alma Quies, Iustitiæ filia.
Bacchus adest, & flaua Ceres, & opima Voluptas;
Adsunt Opes, & Firmitas, & Sanitas.

Vnicum at Pomum magnæ molis adapertum Emblematicam nobis ob oculos ponit Charitatem, quæ difflari nimium propter ardorem, alijsq; beneficè communicari desiderat; Symbolum hocce ab Excellentiss. Iatrotheologo Hieronymo Bardi in suo Peregrino Xauerio Epigr. 124. erectum legimus tali pacto.

Mala tibi munus deducto Punica libro,
Certa animi fuerint hæc monumenta tui.
Illa rudi viuas condunt sub cortice gemmas,
Tu tacito æthereas pectore claudis opes:
Illa rubro dum dulce micant, velamine fracto
Diuitias iactant ambitiosa suas.
An tibi dum sacro nudatur pectus amictu,
E medio diuus pectore flagrat amor?

Dum autem Scriptorium expectat calamum Atramentaria nostri Pomi Virtus in sequenti rubrica Variorum Vsuum exaranda, si Punicum interim sumatur Pomum, cui subtilioris Arundinis portio infixa sit pulcherrimum, ingeniosumq; satis Scriptorium Emblema, Epigrammate animatum duplici, & Græco, & Latino erectum perpetuò stabit.

Incerti ex l.1. Anthol.

Ημην ἀχρεῖον κάλαμος φυτόν; ἐκ γὰρ ἐμεῖο
Οὐ σῦκ', οὐ Μῆλον φύεται, οὐ σαφυλή.
Αλλά μ' ἀνὴρ ἐμύησ' Ελικωνίδα, λεπτὰ τορήσας
Χείλεα, καὶ στεινὸν ῥοῦν ὀχετευσάμενος.
Εκ δὲ τοῦ, εὖτε πίοιμι μέλαν ποτόν, ἔνθεος εἶα,
Πᾶν ἔπος ἀφθέγκτῳ τῷ δε λέγω στόματι.

Laur. Leg. in Poet. methaphyt. l. 2. epig. 22.

Quod ita vertit Legatus noster.

Agrestis iam Planta fui, quæ Canna, nec ex me
Ficus, non Pomum, nec minus Vua fuit.
Sed me aptauit Homo, fecitque Heliconis alumnam,
Mi labium poliens, osque breue expediens.
Inde simul nigrum potum bibo, numine plena
Ceù fuerim, hoc muto quælibet ore loquor.

Nec Dapsilem hîc præteribimus ad Eruditionem Mali Punici Emblema, quod in Vetustissimo Æneo Schematismo nostra potuit adinuenire Mineruula, illudque eruditissimis

Ectypon ἀθηνογενέσεος.

Manubriati Antiquiſsimi Hetruſci Diſci,

Hoc eſt Emblematicæ Æneæ Laminæ vetuſtiſſimæ Sacrificalis INTERPRETATIO.

ditiſſimis nonnullis, quibus communicaui viris prorſus non diſplicuerit, licet non vulgares intulerit auſus, ſperarem quoq; Gratiam aliquam apud omnes initurum, nam difficile factum comitari ſolet Gloria, vt Græcus ſentiebat Theognis; iamq; patet omnibus quod *Armat Spina Roſas, mella tegunt Apes.*

Claudian. l. 2. in Eutrop.

Nec parum certè addidit in hoc Animi grauiſſimorum Philoſophiæ profeſſorum, & collegarum meorum colendiſſimorum D. Franciſci Natalij D. Fuluij Magnani, & D. Cæſaris Zopij Iudicium. Coronata Pomi Granati Dignitas, atq; Præſtantia Rationis Regiam quodammodò repræſentare in hoc Emblematico Diſco videtur; quià pro myſtico

Omne ſub Regno grauiore Regnum eſt. *Seneca in Thyeſte.* *Ariſt. prim. paru. nat.* Nihil eſt in intellectu quod primò nō fuerit in sēſu. *Ariſt. l. 3. de Anima l. 4. Id. c. 8. t. 37*

ſtico repræſentatorum omnium ſtat fundamento. Vndè numeroſiſſimi qui in huiuſmodi Pomo viſuntur fœtus integri, ſinguliſq; in Cellulis diſtributi, communi non ſolum tunica duplici, altera dura, & altera tenui circumtecti, ſed propria quoq; intimè amicti, ſanguineq; proportionali, neruis, oſſibus, atq; medulla præditi Humanæ Mentis in Mentem reuocant ſpiritales Fœtus; Hi porrò, è materiali quamuis prodierint ſemine à ſenſibus ſato, intellectiuam, immortalem, & cœleſtem prorſus acquiſiere naturam. Totque numero perhibentur quot creatarum rerum Species, Hypoſtaſeſq; dari poſſunt in vniuerſum, hoc eſt Entia intelligibilia, quæ à Phantaſtica Virtute tranſmittuntur ad Intellectum vbi immaterialiter effigiata in penariâ Memoriæ Cellâ ſigillatim conduntur proprias ſeruantia conditiones, nobilitatas tamen, glorioſaſq; redditas, abſque eo quod ſingularitas vniuerſalitati deroget, & è contrà generalitas particularitati officiat; Dumque humano ſubordinatæ recognoſcuntur Animæ facultates in Capite, quæ ſupradictas Species mouent, componunt, deducunt, & cum illis identificantur, ita Vegetabile intrà Pomi Granati Caput Phyſica, merèq; materialis Virtus tot Fructuoſorum Granorum ſpecies mouebit, componet, deducet. Granati Dendrologica in Hiſtoria Pomi nobiliſſimum, egregiumq; admodum nobis nunc offertur Symbolum Cogitationis actuum, Intellectionis, & Volitionis repræſentatiuum, quod in Æneâ ſatis craſſa Laminâ vetuſtiſſimâ figuris nonnullis iuxtà præſens præcisè Schema inſculptâ inter rariora Coſpiani Muſæi Monumenta locatâ obſeruatur, artificioſè digeſtum. Huiuſmodi nanq; Inſtrumenti forma, atq; figura cum rationabili, & non parum erudita relatione ad varios politicos vſus, atq; etiam ſacros Antiquiorum olim expetebatur, vtpotè quæ Granatum referens Pomum ob partium ſtructuram compoſitiſſimum, ſignificatuum quoq; feraciſſima poterat haberi. Nullum equidem reperitur Pomum, quod vnicam intrà Peripheriam tot, tamq; pulcros, coloratos, perfectos cum ſuis particularibus tegminibus, ſeminibuſque gerat partiales fœtus, & fructus, vti Punicum Pomum, quod Pomum Vnicum poteſt dici in Pomoſarum omnium prærogatiuarum adunatione, ſicuti Animalium in genere Apiarium eſſet. Nam ſi Amplitudo illius ſpectetur, ea eſt inter maiores, quæ circumſcriptionem non ſolum habet iſoperimetrarum capaciſſimam, ſed exterius circa centrum triangulatam in gyrum, vndè terminatæ quamplures exeunt lineæ cum æquali, & ſolida extrinſeci continentis ſubſtantia, quæ Malicorium dicitur. Si Materiei ſignatæ conditiones in vno quoque Pomo conſiderentur quoad qualitates ſenſiles omnes, tum primas, cum ſecundas, oculus in illa colores omnes intuebitur viridem, luteum, purpureū, aqueum, ac atrum; Sapores amarum intenſè, remiſsè dulcem, auſterum, temperatè mixtum, inſipidumquè diſpiciet lingua. Mollitiem, aſperitatem, craſſitiem, tenuitatem, denſitantem, raritatem, ponderoſitatem, leuitatemquè diſcernere Tactus valebit. Sinus poſtea, necnon Proceſſus, qui ex Granorum loculamentis reſultant intimum verſus Centrum Mathematicales terminos excogitabiles omnes implere, atque ſpeculationem intelligibilis materiei ad ſenſibilitatem traductæ dafatigare poſſent. Et cum illud ſponte ſua dehiſcat, connaturaleſquè ſuas opes Mortalibus vtiliſſimas ad febrilem compeſcendum, & neciferum extinguendum ignem diffundat, Humanum quodammodo, immortalequè imitari videtur Ingenium, dum iſtud innumerabiles Phantaſmatum Species intelligibiles conceptas, & propriâ virtute efformatas, & ſpiritales omninò redditas glorioſè enititur, & à ſe dijudicatas exteræ cognitioni, mediantibus voce, & ſcriptis demandat, vndè Auditorum, Lectorumuè perquam auidè addiſcere cupientium deſiderio ſatiſfiat, Munduſquè literarius, atque ciuilis optimis, & prætioſiſſimis inſtructus, & enutritus præceptis ad omnem felicitatem conſequendam faciliter aptus reddatur, vitiorumquè eliminare valeat, ac penitus abolere nequitiem, nam vt cecinit Lyricus

Sylua Allegor. Exod. c. 28. 39. *Reg 3. c. 7. & 4. c. 5.* *Paralip. 2. c. 3.* *Hierē. c. 52.* *Agg. c. 2.* *Ioel. c. 1.* *Leuin. lem. in Herb. Bibl. expl. ca. 36.* *Ariſtot. l. 3. de Anima c. 4.* *Zabarella f. 897. c. 5.* *Mercenar. in dilucid.* *Scalig. exercit. 307. ſect. 21.*

Horat. 1. ep. 1.

> *Inuidus, iracundus, iners, vinoſus, amator*
> *Nemo adeò ferus eſt, vt non miteſcere poſſit,*
> *Si modò culturæ patientem commodet aurem.*

Atque, vt confirmauit Eroticus Poeta malitiem omnem ſanat doctrina

Ouid. l. 2. de Ponto 9.

> *--- Ingenuas didiciſſe fideliter Artes*
> *Emollit mores, nec ſinit eſſe feros.*

Stob. ſerm. 1.

Veriſſimum enim vbiq; eſt, atq; deprædicatum in quocunq; genere Aſſertum, quod *bonum progerminant fructum probi, caſtiq; mores*. Et licet maiorem inter Homines excitet beneuolentiam, & amorem nobilior, vt eſt Intellectualis, quam Phyſica productio fœtuum

A fœtuum, atq; educatio, ambæ tamen optimè parallelizant. Ex hac itaq; ficta, & Emblematica Pomi Granati, atq; Intellectus nostri Germinatione Verã, Rectam, atq; Germanam addiscamus Methodum Sanitatem tũ Corporis, tum Animi acquirendi non solum, sed diutissimè, & in æternitatẽ quoq; quoad animasticã saltem *nil non mortale tenemus Pectoris exceptis Ingenij q; bonis* conseruandi. En Pomi Granati proposito in Schemate Plantam fructiferam ab vna parte, cui Columba Auis Perspicax admodum, Pacifica, Simplex, sine dolo, Lucem mille coloribus, in collo pręcipuè reflectens Veneri proxima insistit, & in aduerso loco propè Mercurium eandem Plantam simpliciter germinãtem, quæ sensitiuos omnes affectus tam dicto, quàm facto, viuaces quidem, sed innocuos suadet. En Iouem in medio schematis in Aere super nubes sedentẽ Ætherium, Fœcundum, Sceptriferũ, Fulminigerumq; cum pallio sinistro ab humero pendente, gremiumq; solũ, coxasq; & crura cooperiente, in actu paruæ Pallados è capite proprio excludendi, & veluti nixu valido producendi. En Regiã à parte anteriori cũ simplici pallio à dorso pendente Iunonem, Lucinam Opem parienti Ioui ferentem, Iouemq; iuuantem, & ipsi obstetricantem, quæ Mineruulã Galeatam, Clipeatam, Hastatam, Cristatam ambabus ele-

B uatis excipit manibus, quãDianoetica veluti illatione, proprias vt descendat in vlnas, inuitare videtur. En Venerem à latere dextro Iouis candidis collum ornatam margaritis, Aphroditen, quæ amplexata Patrem, vt *natis alma creandis seruiat* auet agnosci, dumq; dextera aperta Iouis stringit pectus appetitiuæ facultatis harmoniam cum voluntate superiori, & dominante, vndè sensuum sequatur in agendis rebus obedientia, peramanter ostendit. En Iuuenem Mercurium, nudo ipsum quoq; corpore, pudendis exceptis, vt reliqua etiam Pseudonumina, primo anteriori in aspectu Iouis, Cothurnatũ, stantẽ, sinistro parum eleuato, ac veluti gradum scandente pede, brachio autem eiusdem lateris supra eleuatæ coxæ planum reclinato, & Instrumentum gymnasticum trusorium cum longo, & subtili manubrio obliq; sibi admotũ manu pariter sinistra detinente, quo mẽtes asperioribus firmantur studijs; Dextroquè è contrà brachio ità eleuato, vt manus digitis suis extremis omnibus verticem capitis tangens Arcem Sapientiæ non vì, sed obsequio tenendam esse innuat; Ille hìc est assumptus tanquã eloquentiæ Præses, qui *feruida dicta reportet*, & qui *suscitet Artes ignotas solers*, obscuritatũ doctus Interpres ἑρμηνεὺς, & ideò

C tanquam primum, & Phantasmaticum Ingenij obiectum, cogitabũdus est, necesse enim est intelligentem Phantasmata speculari à sensibus excerpta; ille est, qui literas primum à se excogitatas, & linealiter expressas ingeniosus tulerit in Ægyptum, quas Cadmus dein in Græciam, & Euander in Italiam, vbi toties mutatæ sunt, transtulere, ipseque Olympiacus veluti Palestrita ignauiam ostendit, morasq; omnes in studijs capescendis esse pellendas; ex quibus omnibus clarè, atq; dilucidè venit concludendum pulcherrima quæque, atq; vtilissima Præcepta Moralia naturalibus Principijs innixa, fabulosas quamuis incedant per similitudines, Summi, Veri, Vniciq; Boni obsequium venerabilissimum, immò adorabilissimum, mendosi corticis inanitate vndiq; prælucente, confirmare. Quod verò spectat ad τ̃ γράμματων, interpretationem, quæ in schemate cernuntur, cum hæ singulis adiungantur Pseudonuminibus cognitis, nempè Ioui, Iunoni, Veneri, atq; Mercurio istorum proculdubiò nomina importare debẽt; at quomodò legantur, & quomodò sonent, quis determinare audebit? nam, vti Dionysius Halicarnasseus tradit huiusmodi sic habita Hetruscorum antiquissimorum Lingua, ità & ab antiquo perijt, vt nullus inuentus sit ex Aruspicibus, suo quoq; tempore, Hetruscis, qui eam se nos-

D se fateretur; liceat tamen in hoc aliquid candidè, atq; syncerè proferre verisimilitudinis intrà terminos, qui tanta in antiquitate ad conclusiones demonstratiuas proximè accedunt; illud Moschionis dictum re ipsa replicando. *Haud vnquam tamen, quod rectum, & iustum est silens prætereibo, quippè nutritam Palladis inter ciues, in Vrbeq; Thesei, candidè seruare decet loquendi libertatem*, Hetruscos habemus ex Diod. Siculo literis, & rerum naturalium inuestigatione, ac Theologiæ studijs clarissimos fuisse, *quos imitati postmodum Romani in melius cuncta ad suam Rempublicam transtulere*; literas ergo Hetruscas, eorumq; Sermonis (qui Gallis victoribus omninò cessit) reliquias longissima post tempora receptas in proprium verisimiliter vsum deduxere Romani, itaut aliquam nobis præsentium literarum Hetruscarum interpretationis ansam reliquerint, nihil inhærendo Alphabeto illi, quod Hetruscum appellauit Fr. Iacobus Bonauentura Hespbrunus Scotus Ordinis Minimorũ, quippe quod nulla ratione, vel auctoritate suf-

Euripides in Medea

Ouid. 3. Trist.

Aldrou. Ornith. T. 2. l. 15. c. 1.

Val. Flacc. l. 5.

Petrarca.

Terent. in Andria.

Plin. l. 36. c. 5.

Lact. Firm.

Horat. l. 3. ode 24.

Hygin: fab. num. 277.

Virg. lib. 1. Æneid.

Pontanus.

Arist. l. 3. de Anima c. 4. t. 2. 3. & sequ.

Seneca ep. 80.

Apud Stob. ser. 13.

Diod. sicul. Hist.

fultum in quo ponitur N pro B. M pro C. R pro K. R pro N. Z pro Q. X pro R. Y pro S. E
Δ pro X. H pro Z. & aliæ informes literæ pro alijs, quas cum varijs alijs Alphabetis cõmunis lectionis, ſeu mauis viſionis fecit, in magno folio. Huic ergo non inſiſtendo ad noſtram venimus interpretationem, cum aliæ ſint pronobis coniecturæ, nec deficiant auctoritates, & credibileque magis videtur plura Græcis ex proprio idiomate cõmunicaſſe Hetruſcos, tanquã ipſis præcedenti tempore propiores. *Veteres Græcas fuiſſe eaſdem ferè, quæ nunc ſunt Latinæ* obſeruauit Plinius *formæ literis Latinis, quæ veterrimis Græcorum.* Tacitus retulit; vnde Polygraphicæ doctrinæ regulis, ſeù cautelis antiqua in his literis Græçizatio ſupra vetus, vt ità loquar Latiniſmũ obſeruari non abſq; ratione potuit; Sed Literarũ Græco-latinarũ formæ maiuſculæ inuerſio mirabilis in primis perſpicuè actualiter apparuit in E, Ǝ. S, Ƨ. L, ⅃. N, И. D, ᗡ. Virtualiter autẽ in A, A. M, M. I, I. O, ⊙. Quarum combinatio non alia fortaſſis eſſe potuit quam hæc, nempe in Dictione ponè Venerem ANLAO; Ad Iouis caput ANIL; Ad Iunonis faciem DNAO; & deniq; ſub axilla dextra Mercurij MNALOES. Quas Dictiones ſic ſuppoſitiuè interprætarer; primam Veneri conuenire per hunc ſenſum, quaſi dicatur ANLAO ἀνὰ λαὸν *ſuprà populum*, quod ſcilicet Gentium popagationi præfecta ſit: ſecundam *Anil* Iouis eſſe quaſi ἀν, & ἥλιος ſimul cum ſole, qui φαέθων ἐγκράτωρ *ſplendidus vitæ auctor, & conſeruator* ſolus Cœlicolum Rex confictus ab antiquis. Iunoni adaptatur nomen DNAO, quaſi δυνάω, vndè δύναμαι (quaſi δυνάωμαι) hoc eſt *poſſum*, quia ipſa eſt Regina, Iouis & Soror, & Coniux. Mercurij tandem nomen eſt MNALOES, quaſi μνᾶν λώης *Pondus volens* innuendo numerationis, & literarum inuentionem, Mercurio attributam; quarè Statius vocalis Citharæ repertorem eum haud immeritò nuncupauit; Hinc magni ponderis, ſeu valoris vocem multi doctiſſimi dixere viri, dum illam alij ferream, vt Virg. alij ponderoſam, vt Valerius Maximus vocauere, ob quam rationem *Mercurius*, hac ſuppoſita lingua (ſi tamen ſit Hetruſca, atq; Grecizans) non incongruè vocatus eſt MNALOES, ſeù *Pondus volens*. Hanc interprætationem, vt æqui bonique conſulat Lector cum elegiaco Poeta enixè rogo. F

Pl. l. 7. c. 58. Tacit. Annal. l. 2. Io. Trithem Abb. Peapolitani l. 1. Plin. lib. 2. c. 8. Lib. 1. Sylu. Virg. Georg. l. 2. & Æn. l. 6. Val. Max. Propert. 2. 10. Apud Stob. ferm. 49. Ouid. 1. faſt.

Quod ſi deficiant vires, audacia certè
Laus erit. & In magnis voluiſſe ſat eſt.

Forſan tempeſtiuus hic labor, ex Euripidis ſententia, non modicam circa finem pariet felicitatem; interim *Laudamus veteres, ſed noſtris vtimur annis.* G

VSVS VARII.

ASperum Mali Punici Putamen, aliqui *Sidion* à virtute ſcilicet ferreorum vulnerum conſtrictiua, vt in Sideriti Achillea traditur Herba, vocarunt: communiſſimè autem Malicorium per antonomaſiam appellatur, quià vnicum illud ſit Malinum Corium, quod craſſo, & aſpero, duroq; admodum, dum ſiccatur, conſtat Corio. Cuius mali Flos in Fructu etiã auritus *Balauſtium* dicitur à ſimilitudine figuræ glandis querneæ in cacumine auritæ, vnde vox *Balauſti* ex græco fonte fortè manauit voce compoſita ex Βαλάνου ideſt *glande*, & ὠτός, quod eſt *auris*; Quamuis alij à facili caſu idem nomen *Balauſti* deducere velint. Huiuſce Punici Putaminis vſus valde conſpicuus, & celebris apud Artifices coriarios, caligarios, alutarioſq; deprehenditur, atq; ſimillimus in vſu coriario granis, & corticibus, folijſq; Fruticis appellati ἐρυθρος Erythros quod eſt Ruber, Coccinus, & eſt Rhù *Coriariorum*, erythros quidem à colore, qui Rufus eſt miſtus ex rubro, & flauo, vt in malicorio quoq; Pellibus igitur inſeruit concinnandis, inſpiſſandiſq; illis gratiam, & robur addendo, vnde Rhu à ῥέειν quod eſt in ſimilitudinem fluxus aquæ ſuperficiem corij criſpare, ex quibus pellibus ſarcinari veſtes, & conſui tegmina œconomicis pluribus inſtrumentis poſſint; Quamobrem nomen quoq; ab eodem effectu commune quodammodo cum frutice prædicto obtinuit, nam Græci Malum Punicum præciſè ῥόια *Rhia* dixerunt, vel ῥοιάς, ἄδος ſecundum Suidam, ex cuius Arboris ligno baculus, ſeù fuſtis ῥοικὸν dictus fuit colore ſpectabilis. Ad colores igitur principaliter facit Mali Punici cortex ità coloratus à natura factus, vt colorum intenſiorum index, & efficiens potuerit eſſe cauſa. Vulgari in primis nigerrimo, Neotericorum præſcriptione, Atramento, quod idiomate vulgari Encauſtrum, ſiue *Inchioſtro* appellatur, & pro baſi partiali, & pro egregio coadiuuante ſpecifico inſeruit tali pacto H

Dioſc. l. 4. c. 28. & l. 1. c. 127. Theoph. l. 3 H. pl. c. 18. Plin. l. 24. c. 11. l. 23. c. 6. Dioſc. l. 1. c. 124. ῥέω fluo. Ex Lexic. Græcis. Petrus Maria Canepa-rius de Atramentis deſcript. 4. c. 8. 10. & 13. & 14.

℞. Gal-

A ℞. *Gallæ confractæ* lib. 1. *Gummi Arabici; Baccarum liguſtri maturarum*, ana libr. ½ inf. per octo dies in libr. 6. aquæ communis, coquantur ad tertiæ partis conſumptionem, feruenti ad huc aquæ adde Vitrioli 1. libram, corticis Malorum Punicorum vnc. 1. miſce, & agitentur omnia lignea ſpatula, vel bacillo oblongo. Alio modo ℞. Gallæ libr. 1. corticum Granatorum vnc. 3. Aquæ fontis, vel pluuialis libr. 36. bulliant omnia, vſq; ad quartæ partis conſumptionem cui adde Vitrioli Romani vnc. 9. iterumque fiat decoctio ad quartæ itidem partis conſumptionem; huic tandem impoſito gummi Arabico ad vnc. 6. & peracta trium vndarum ebullitione, & ab igne remoto, & frigefacto vaſe, optimeq; clauſo Encauſtum perfectum, omnibuſq; numeris abſolutum habebitur. Hyemali tamen tempore vinum magis probatur, in quo ſupradicta, vel infraſcripto carmine contenta breuiſſimè peragantur.

Et lib. inſc. Plico dell' Arte del tingere par. pr. pag. 17. 20. 21.

Sic Atramentum tu Scriptor conſice crudum
Vitrioli quarta, & ſit item media vncia Gummi,
Tertia ſuccedet Granati cortice Mali,
Integra ſit Gallæ; ſuperaddas octo Falerni;
B *Noctibus iſta tribus ſic tu confecta ſereno*
Sæpius hæc miſce; demum colata repone.

Pro fullonibus autem, & infectoribus ſuccus Pomorum Granatorum non mediocriter facit, & primo aquam nigerrimæ infectionis deſtillatam ità ingreditur idem ſuccus. ℞ ſucci corticum iuglandium viridium, ſucci Pomorum Granatorum, Gummi Arabici ana vnc. ½ Vitrioli Romani vnc. 2. deſtilletur ſ. a. aqua: corticis tandem Granatorum nunquam obliuiſci debebit fullo, itaut Malicorium benè illi cordi eſſe debeat, ex eo nãq; colores varij clariſſima, & acceptiſſima obſcuritate notabiles emergent, vt ℞. limaturæ Chalybis, Malicorij, Aluminis Rochæ vulgò dicti, hoc eſt Aluminis Rupei, vel Glacialis; Braſilij ligni ana; bulliant in aceto fortiſſimo ad tertias. Ad Erugineum verò colorem ℞. Malicorij, Corticum Arantiorum ſiccorum. fuliginis camini, ana, Aluminis Rupei parum, bulliant in ſuff. q. aquæ ſ. a. in qua Telæ bulliant inficiendæ, vel Fila ſimplicia pro Sutoribus, vel Textorum Arte in vſum deducenda. Tutiſſima tandem ſimulet vtiliſſima ſepimenta Punicæ Arboris Planta ſuppeditat, quæ ſpinis fures arcet. C Virtuoſo halitu virus omne fugat ſerpentum, & animalia noxia enecat; Viridariorum vmbras gratiſſimas, pulcherrimoſq; proſpectus elaborat. Lignũ inſuper coloratũ abacarijs ad eorum teſſelata opera perficienda præbet. Purpureum item florem ad tingendas, veluti baphica cocco veſtes, corticemq; pro colore atro inſtruendo fullonibus concedit, vt etiam coriarijs corium idem fructus, quod propterea malicorium fuit appellatum; Præterea ſuccum Mali Punici, ſcripſit Cardanus tanti eſſe, vt Ferrum in chalibem mutare poſſit, ideſt ferrum nobilitare, defæcare, fortiſſimũq; reddere; Et hæc pauca pro multis, quæ poſſent exarari genere in hoc ſufficiant exempla, quibus Granatorum vtiliſſimus vſus œconomicus in apertum deducitur; Sacros Ethnicorum Vſus execrare modò præſtabit.

In idem lib. par. prima.

VSVS IN SACRIS.

D Apud Ethnicos, quo ſuis etiam Barbaros magni æſtimati ſunt Sacerdotes, licet ſuperſtitioſi, atq; ſacra, quamuis impia, in primo venerabilitatis gradũ ſemper habita ſunt, cuius rei teſtimonium locupletiſſimum in maximo Stagirita legimus; *neceſſaria igitur curæ ſunt de his rebus, vt ſummatim repetamus, quæ ad res Diuinas, & ad bellicas, & vectigalia, & ad ſumptus, qui fiunt, & ad forum, & ad Vrbem, & portus, & agrum, &c.* quantò magis id eſt obſeruandum in veros Dei Miniſtros, & in Catholica, Apoſtolica, Romana Eccleſia omnium Eccleſiarum Matre, atq; Magiſtra? Deum vnicum verum, per quem Reges regnant, & Iudices iuſta decernunt Reges toto corde, tanquam Dominum venerari, & illius parere præceptis debent, quemadmodum Sanctus ille, & doctiſſimus Hipponæ Epiſcopus Theodoſium Imperatorem admonebat. *Si de cauſis pecuniarijs comites tuos conſulis, quantò magis in cauſa Religionis Sacerdotes Domini æquum eſt conſulas.* Huiuſce debitæ, neceſſariæq; Numinum venerationis Pomum Punicum nobiliſſimum, clariſſimumq; fuit ſemper exemplar, & ideò Mali Punici

Ariſtot. l. 6. Polit. c. 8.

D. Ambroſ ad Imper Theodoſiũ.

sacris in Biblijs non rarò fit mentio, quo decus, & virtutis insigne ornamentũ designabatur, cum puris, & castis eloquijs, necnon morum innocentia; hicquè Fructus in sacris Hebræorum cæremonijs Lege plurimum laudatus fuit; etenim apud Gentem illam tunc Deo dilectam Sacerdos Tabernaculũ ingressus vestem gestabat, in cuius extremis oris, & fimbrijs alternatim pendebant Mala Punica, & tintinnabula, cuius causam interpretes reddentes sic explicant, vt enim Mali Punici cortex exterior interius plura grana continet, sic etiam Fides vna innumeros Ecclesiæ Sanctæ Populos conseruat, qui tamen omnes reguntur; nec solũ apud antiquam Religionem Deo acceptam, sed & apud Ethnicos Grecos in illorum sacrificijs percelebre fuit Malum Punicum in manu Iunonis simulacri locatum ex auro, & ebore facti manu Polycleti, dum sacrificia peragerentur in Hæreo Templo in imo insulæ Eubœæ; immò & in eiusdem Iunonis gratiam ex prædictæ Mali virgulis coronam in capite gestabant; & quamuis Arcades mitiores omnes Arbores in Proserpinæ fanum inferrent, vna excepta Punica, eam ob causam, quod hæc Matri restituta non fuisset, quia Mali Punici granum degustasset obseruata, atq; delata ab Ascalapho in bubonem posteà deformato, hoc non cedebat in huius Arboris dedecus, sed vt simplicissimam vitam mortalium in conspectu Numinum memorarent, ijsquè quodammodo offerrent in hunc sensum preces proprias dirigentes.

Symphor. Hort. l. 3. c. 10. & l. 21. c. 13.
Meursius in Grecia feriata l. 4. de Thesmoph. q. 1.

Quid vita poscit, nisi duo, mortalium,
Cereale munus, & liquorem fluminis?
His alere natura est potis passim obuijs.

Menander apud Stob. ser. 5.

Eandemq; prorsus ob causam in Thesmophorijs Grecorum Festis mulieres sacra ministrantes castitatis, & abstinentiæ maximam gerentes curam, non solum à coronis abstinebant floreis gestandis, sed ab esu quoq; granorum Mali Punici, vt compotes dumtaxat istiusmodi Mala mysticis in cistis ad solemnia festa in honorem Cereris, & filiæ baiulare, ob eam causam, quam pluries tetigimus, quam sic innuit etiam Lucanus.

Clemens in protreptic. instituta.
Onirocrit. l. 1. c. 25.

Eloquar immenso terræ sub pondere, quæ te
Contineant, Ennæa, dapes; quo fœdere mæstum
Regem noctis ames; quæ te contagia passam
Noluerit reuocare Ceres.

Meurs. Eleus. c. 25.
Lucan. l. 6.

Iam satis nauseæ passi ad vsus cibarios explicandos nos met conuertamus.

VSVS IN CIBIS.

Theoph. in l. de leg.

QVam necessarij nunc essent Atheniensium Agoranomi, vt omnia composite venderentur in Foro, & à mendacijs abstinerent venderes non solum, sed ementes quoque! perquam vtilis quidem, & sanitati conducibilis cibus hominibus est Malum Punicum stomacho existente bilioso, quem roborat; & ab Hostili humore liberum reddit, noxium ab sede eiusdem ventriculi tyrannica succum eundem deturbando, prohibens ne is superiora petat, sed iubens, vt deorsum ad intestina exulatum deportetur, & vltimum propellatur ad exitum: verum nec vendentes, nec ementes se inuicem fallere debent, quia nisi iusto ematur pretio, & nisi seruabilis vẽdatur hic fructus, vitiosus vndequaq, euadit. Huiusmodi proculdubiò cibus propter minimam quam habet adhærescentiam, cum lentore careat, exiguum admodum corpori præstat alimentum, quod de medicamentoso magis participat, quam de peptico alimentali. Horum fructuum proprium est, quia frigidi sunt, & tenuium partium, medijq; temperamenti, incidere, & secare quodammodo homogeneitatem humorum, atq; heterogeneitatem eorundem dissoluere, vnde nisi crassioribus associati fuerint cibis, quos ad mediocritatem redegerint pro permeatione, in quibus glutinositas aliqua seruetur, parum, vel nihil de alibilitate retinebunt. Succus horum Malorum mitigandæ idoneus est siti, & hepati refrigerando non parum accommodus habebitur. Hinc horum fructuum Vinum *Sidra* propriè, græcam iuxtà significationem dictum, succedaneum illius est, quod ex vuis depromitur, & febricitantium, capiteq; dolentium non modicum solamen euadit. Est enim vetiti Lyei plausibile, & valdè placens substitutum; & de hoc fortè vino locutus est Sponsus Sacrorum Canticorum Sponsæ offerens conditum vinum, dum dicebat, *Dabo tibi poculum ex vino condito* iuxta Leuini Lemnij eruditam interpretationem

Psellius de victus ratione l. 2.
Canticor. 8.

Dul-

A Dulciora hæc poma ſtomacho ſanorum valdè arrident, *Punica mala iuuant ſtomachum prædulcia*, ipſum enim calore blando fouent, quæ Poma Antonius Anguiſola Med. Placentinus docet ſeruabilia fieri hoc pacto, nimirũ ſi illa tempore maturitatis in Arbore in ſuo petiolo contorqueantur, ibiquè per aliquot dies antequam decerpantur pendula relinquantur, vel decerpta ſtatim argilla ex aqua ſoluta vndique oblinantur, deinde pluribus diebus Soli expoſita detineantur. Seruantur & in hyemem, imò in æſtatem ſequentem, ſecundum regulam generalem fructuum ſeruandorũ inter aceruatas fruges minutiores ſepulta, vt milij, hordei, ſorgi, vel etiam lignorum pulueris ſectorij, & in ſicciſſima arena; At ſecundum aliquos durabilitatem maiorem acquirunt ex momentaneo balneo aquæ ſalitæ bullientis, ac triduana ad Solem ſiccatione, vel ſuffumigatione longiori, quæ cruditates illas corticoſas vt plurimum cauſantes putredinem in cortice (cuius contactu putreſcunt grana, alioquin durabiliora) optimè corrigit; meminerint tamen picrocholi, ideſt amara bile abundantes acidioribus vti, & dulcia omittere poma. His verò Coqui, & tricliniorum Præfecti varia edulia, lanceſq; veluti pyropis, & carbunculis comeſtibilibus ornent, vt viſum alliciant primò, deinde guſtum irritent; B quod Romani olim in vſum deducebant, in memoriam quoque victoriæ de Pœnis relatæ; & quoniam magni eſt momenti Medica ratio, Vſus Malorum Punicorum in Medicina ſunt attendendi.

In Herb. Bibl. expl. cap. 36. *Caſt. Durã. In ſimpl. medic. tract. p. 59.* *Pl. l. 15. c. 17.* *Gallus Agr. giorn. 5.* *Piſanellus de nat. cib.*

VSVS IN MEDICINA.

STomachi prægnantium Malaciam Marinæ Malaciæ, ſeù Pellaciæ perſimilem, quæ languida fluctuatione ingentem inuoluit voracitatem, curat, ſi tempeſtiuè adhibeatur Punicum Malum; cuius imaginario caueant ab eſu prægnantes, nam ſpecie ſui nimis efficaciter impreſſa, perpetuo in affectu præternaturali deturpatum relinquit fœtum, quemadmodum ſæpè ſolet euenire, & omnibus eſt perſpicuum. Omnes Mali Punici partes facultatem adſtringentem in genere poſſident, teſte Galeno, & ad Cardialgiam, quæ ab exorbitante oritur bile non mediocriter proſunt iuxtà Hippocratis ſententiam. C At Symeon Sethi vim quandam in Punicis Malis Veneris aduerſatiuam, genitales impetus compeſcentem agnouit, vndè ignem extinguunt, cum impia nec pacem oſſibus relinquat Venus.

Omne adeò genus in terris, hominumquè ferarumq́;
Et genus æquoreum, pecudes, pictæq́; volucres
In furias, ignemquè ruunt: amor omnibus idem.

Lucret. l. 2. de nat. rer. Subdola quum ridet placidi pel: lacia Ponti. *L. 8. ſimpl. med. fac.* *L. 2. epid. de cib. facultate* *Virg. Georgic. l. 3.*

At Folia cum oleo roſaceo contuſa fronti, atque temporibus applicata dolorem capitis etiam inueteratum maximopere mulcent, atque etiam extinguunt. Flores hernijs curandis conducunt, & gingiuarum laxitatem firmant; illorum propterea decoctio pro collutione oris, dentes quoque labantes ſiſtit, & omnes circumiacentes partes corroborat; flores ijdem, quia rubeſcunt, ſanguinis ſignaturam præſeferũt, vndè ad ſanguinis profluuia, & vulnera cruenta valere creduntur, & ideò flores Mali Granati præſcribebat Galenus ſanguinem excreantibus, necnon fœminarum immodicis fluxionibus vuluæ, & ità conſerua florum eorundem facit ad menſtrua ſuperflua corrigenda, gonorrhæamq́; ſiſtendam in vino bibita auſtero, vel granatorum vino. Ex Folijs Florum Punici Pomi D fit ſyrupus, & à noſtro Antidotario Bononienſi nouiſſimo in hunc modum adnotatur ℞ infuſionis foliorum florum Mali Punici factæ ad modum inf. Roſarum, & violarum lib. v. mellis optimi lib. ij. ſacchari lib. i. miſce, & f. a. f. ſyr. qui menſtrualibus nimijs defluxionibus occurrit, ſtomachum roborat, & gonorrhææ medetur exhibitus ab vnc. i. ad vnc. ij. pro ſingula vice. Et quoniam Granata in vniuerſum vim habent diureticam poterunt quidem peruadere partes vltimas naturalium viſcerum. Balauſtium item arefactum, & contritum in tertriginibus, reliquiſque vlceribus ſuperpoſitum ea citrà eroſionem perducit citiſſimè ad curationem; Illud idem deſtillationes cohibet, & quaſcunque ſanguinis excretiones, dyſenterias quoque, ventriſquè profluuia, & vteri præſtantiſſimum velut auxilium curat: cuius puluis hauſtus in aliquo liquore internas omnes eroſiones, atque debilitates ſiſtit, & firmat; Cortex Arboris in vino coctus perniones ſanat; radicum verò decoctio vermes latos enecat, & excoriatis tibijs auxilium præſtat,

Hiſt. Gen. pl. l. 3. c. 6. *Io. Tattus in Agr. l. 4.* *Porta in Phytogn.* *Oſual. Crollius de ſign. Pag. 244.* *Ex Agr. di uerſor. l. 3. cap. 26.* *Caſt. Durã. Dioſc. l. 1. cap. 151.*

Lonicerus de Arbor.& Fruct. H.Gen.pl. l.3.c.6.

stat, si Drachmæ pondere bibatur, & si læsæ partes ex ea foueantur sæpè; Cortex ipsius Pomi, idest malicorium in aceto cum galla decoctum mobiles dentes ligat, & stringit, idem exiccatum, & cum spongia manna, & aloe tritum in æquali pondere omnium, addito aluminis vsti momento, penis, & vuluæ vlcera citissimè sanabit; & omnes sanguineas eruptiones sistet; macerati ijdem cortices simplices in aquis ophtalmicis, vel naturalium viscerum sympaticis, quibus madefiant oculi, vel hęmorrhoides, lachrimarum, & sanguinis respectiuè fluxiones sanabuntur; nuclei acinorum tosti, tusiuè stomachum iuuant, & si puluere eorum cibi inspergantur horum retentio procurabitur; ijdem in aqua pluuiali macerati contra hæmoptoim faciunt; vti etiam si eidem subtilissimo Thuris parum admisceatur, illeque cum aquâ rosaceâ bibatur ad dies aliquot in dosi Drachon. ij. profluuia alba mulierũ tollet; Integra quinimò grana matura sole siccata, vel in furno, totoq; anno in pyxide asseruata ipsa vino, edulijsq; omnibus per infusionem, vel ebullitionem virtutem efficacissimam tribuent omnes compescendi excretiones immoderatas cuiuscunq; generis. Integra verò Mala Punica contusa, cum suis scilicet corticibus, & expressa succum dabunt, qui bilem flauam purgabit actione duplici, & per irritationem bilis, & per expressionem eiusdem; idem succus ex toto punico, coctione mediãte, inspissatus polypum narium delebit, nam carnem succrescentem reprimet, & tenellam absumet propter corticis amaritudinem, & humoris adstrictionem; coctus insuper cum melle poterit oris, genitalium, & sedis vlceribus opitulari. Succus porrò granorum mundatorum leniter extractus, dulcisque aluum mouere poterit, habetque aliquantisper calefacere, itaut quo magis à dulcedine receditur versus aciditatem, augetur frigiditas virtualis, caliditate sublata, vndè acida poma refrigerant, & siccant ordine 2. vbi dulcia manẽt in confinio primi gradus, primo versus caliditatem, à quò semper absuut acini, seù acinorum nuclei, & longissimè distant cortices; vndè Medicus Gualdensis sic scribebat

Hip.l.2. de diæta

Cast.Durãtes in Herb.

Punica Mala iuuant stomachum prædulcia, verum
Febribus officiunt, magis at sunt acria tuta;
Frigus & humorem inducunt, aluumque fluentem
Et stomachum sistunt: acinus sed siccat eorum,
Et magis ipsorum siccare putamina possunt.

Iodochus Harchius Medicus Germanus eruditus Granatis dulcibus calidiusculam tribuit temperiem, respectiuè saltem, si non simpliciter, quod erit in gradu admodum remisso. *Granata*, inquit ille, *dulcia calent, & humectant temperatè, acida refrigerant, acini astringunt*, eorundemq; Pomorum Medicas Virtutus hoc tetrastico inclusit

De simpl. lib.

Compescit vomitum, stomachi, ventrisque fluores,
Atque sitim, cortex vlcera sicca facit.
Sumito radicis decoctum, quo tibi vermis
Latior è ventre nil nociturus eat.

Idem ferè Pictorius, Medicus & ipse Germanus doctus vnico voluit concludere disticho

In Pantopolio.

Acribus est gelidus, feruescens dulcibus humor,
Dulcia gustantem peruomuisse volunt.

Vino Granatorum nil tandem vsitatius in medicina febricitantium, & eorum qui cholericis passionibus laborãt, illudq; Plinius Rhoite appellauit, inq; Officinis hoc pacto paratur communiter omnibus, quod syncerum debet esse, & nullo pacto permistum, atq; compositum, vt illud Constantini Vinosum, atq; Mellitum quorundam impostorum. Tale igitur debet esse. ℞. Acinos Granatorum rubentes, & maturos ex pomis magnis, & domesticis erutos, seclusis pelliculis omnibus, ita vt nihil ciccorum in illis remaneat vmbilico adhærens, prælo cõmissos comprime quo vsq; succus clarus emergat, qui percolatus ad subsidendum reponitur vitreis in vasis per decantationem permutandis, vt fæx omnis protrudatur, cui vino superponitur oleum ad conseruationem saltem annuam, & vt acor, & putredo arceantur; quod vt tutius assequeretur Palladius coquere succum ad medietatem instituit, cui mel quoq; addendum esse ab alijs fuit excogitatum; quæ cum fieri nequeant absq; præiudicio gustus, vinum huiusmodi excoctum, & compositum vsu receptum minimè fuit, & eo magis, quià nimis receditur à temperie concupita in medicamentoso simpliciter vino. Suprascriptas vires exasticho intexuit huic Fridæuallius auctor Germanus,

Li.14.c.16

Mizald. de sec.Hort.l.3 c.14.

Lib.8.c.19.

In Mense Martio tit. 10.

A

Dulcia sunt madidi roris, sicci acria Poma
Punica, Pulmoni hæc sunt Mala, at illa bona.
Cuncta nocent stomacho, feruentes acria flammas
Extinguunt, cunctis mensa secunda datur
Sæpe remorbescit dulci si vescitur æger.
Vtraquè cum distent, meiere cor faciunt?

Hugo Frid. de tuē. san. lib. 2. c. 18.

At breuius Reusnerus hoc disticho cuncta complexus fuit.

Pallenti sæuos depellunt corpore morbos:
Arentemquè leuant Punica Mala sitim

Reusn. in Pom. Poet.

Et Legatus noster, de vino eiusdem fructus loquens

E Libycis vinum Malis sitientibus ægris
Potio quàm suauis, tam quoque tuta datur

Lib. 1. Epigr. ad Cam. Bazanum. Epigr. 23.

Sed Baptista Fiera Mantuanus in sua Cœna reliquis antescriptis prius, & fortè melius cecinit

Punica si dulcent maduerunt: Acria siccant:
Hinc, & Pulmoni sunt Mala, & illa bona.

B

Cuncta nocent stomacho: sed perdunt acria bilem:
Cunctis, si qua venit Mensa secunda venit.
Sæpe remorbescunt languentes dulcia pasti:
Tam varijs, vndè est lotia ferre datum?

Quantum possint, ac valeant ægrum releuare animum Fabulę dicant, qui festiua à lepiditate morbos depulsos fuisse in semet senserunt; vndè Medicas Vires Fabulæ comitantur.

FABVLÆ.

PAucæ de hac Arbore habentur Fabulæ, sed paucitatem curiositate compensantes, inter has in mentem prima subit, quam confinxere veteres, & Ouidius, ac Claudianus erudito carmine prosecuti sunt, ille à vj. vsque ad xj. fabulam lib. 5. suarum Metamorphoseon, & hic heroico trium librorum Poemate totum hunc euentum

C

elegantissimè describens, de Proserpina scilicet Iouis, atque Cereris filia, quæ in Sicilia Insula nata, cum omnium sui temporis puellarun formosissima foret, à Plutone in campis Ennæis rapta est, absente Genitrice ad Idam Phrygiæ Montem profecta; quam cum Mater longo ab itinere reuersa non inuenisset, frustrà custoditam deflens, terrâquè, mariquè, cœloque perquirere decreuit. Verum vbi multas peragrasset regiones, dilectissimamquè gnatam non ideò comperisset ad Solem confugit, à quo cuncta vidente rem omnem edocta, tantam iniuriam Ioui conquesta est, ab eodem petens, vt communis natæ prædoni restitutionem indiceret. Quibus annuit Pater, sub hac tamen lege, nimirum si nihil apud Inferos illa degustasset, sic Cereri rospondens.

--- Repetet Proserpina cœlum;
Lege tamen certâ, si nullos contigit illic
Ore cibos; nam sic parcarum fœdere cautum est.

Ou. l. 5. met. fab. 8.

Cum autem contrarium testaretur Ascalaphus Orphnes, & Acherontis, seu Stygis filius, quod scilicet in Elysijs Proserpina nonnulla Mali Punici grana degustasset, mœstissimæ Cereris intentum non potuit obtineri.

D

Non ita fata sinunt, quoniam ieiunia Virgo
Soluerat: & cultis dum simplex errat in hortis,
Puniceum curuâ decerpserat Arbore Pomum,
Sumptaque Pallenti septem de cortice grana
Presserat ore suo: solusquè ex omnibus illud
Ascalaphus vidit, quem quondam dicitur Orphne
Inter Auernales haud ignotissima Nymphas
Ex Acheronte suo furuis peperisse sub antris.
Vidit, & indicio reditum crudelis ademit.

Loco cit.

Quare ægrè ferens Proserpina in infamem testem maximopere irata, illum in Bubonem auem feralem, & maximè abominatam commutauit. Quo exemplo monemur, ne quid temerè indicemus, quo aut odium, aut pœnā subeamus. Indices huius generis importu-

portu-

portunissimi sunt delatores in aulis degentes perpluribus exitiales. Sed à frequentibus E istis Ascalaphis, ad Ouidianum, importunissimis cuius indicijs

Ingemuit Regina Erebi, testemquè profanum
Fecit auem, sparsumquè caput Phlegethontide Lympha
In rostrum & plumas, & grandia lumina vertit.
Ille sibi ablatus fulnis amicitur ab alis,
Inquè caput crescit, longosquè reflectitur vngues
Vixq; mouet natas per inertia brachia pennas,
Fœdaquè fit volucris venturi nuncia luctus
Ignauus Bubo, dirum mortalibus omen.

Nec aliud post reiteratas querelas consequi potuit Mater Eleusina, nisi vt Filia superas euadens ad auras sex secum menses, totidemquè penes virum degeret apud Inferos

Nunc Dea regnorum Numen commune Deorum
Cum matre est totidem, totidem cum coniuge menses.

Quod de Luna pleriq; intelligunt sex super nos mensibus, & totidem subter nos mensibus, idest super Antipodas iubar suum expandente. Alij de seminum fœcunditate exposuerunt, semen quippè terræ cultæ iniectum hyemis tempore sub terrâ detinetur: æstiuis autem mensibus rursus proserpit, & excrescit. In quam sententiam venit & Velleius, qui apud Ciceronem de Natura Deorum fabulam exponit, inquiens: *Proserpinam, quæ Περσεφόνη Gracè nominatur, semen frugum esse volunt: matrem autem esse Terram, quæ à gerendis frugibus Ceres, quasi geres nominatur. Hinc & filiam Cereris, id est fœcunditatem, quæ à proserpendo Proserpina dicta est, raptim apud Inferos detineri fabulati dicuntur Poetæ, quod aliquando seminum fœcunditas defuerit, ac terra sterilitate quasi mæruerit.* Et hi fuerunt euentus mythici Iunonis Auernæ, quàm si septem Mali Punici granis esitatis apud Inferos remanere coactam hic cecinit Ouidius, alibi quoque pauciora narrat eadem fuisse, nempè tria duntaxat,

Lib.4.Fas.

Rapta tribus, dixit, soluit ieiunia granis,
Punica quæ lento cortice Poma tegunt.

Verum tria fuerint, vel septem parum refert, sat est ad rem nostram ea fuisse de Pomo cuius modo sermonem habemus. Alia quoque nil minus lepida fabella, Arnobio Auctore circa Punicam adinuenta est huiuscemodi: In finibus Phrygiæ, immensæ molis petra fuit, & ab indigenis Agdus indigitata, ex qua Deucalion, & Pyrrha ad replendum ex Themidis præscripto Terrarum Orbem post diluuium Hominibus, & Animalibus orbum, saxa iaciebant, ex quorum iactu Berecynthia diuinitus formata, & animata est. Hanc autem in vertice Agdi obdormientem Iupiter concupiuit, viquè comprimere frustra conatus, semen fudit super lapidem, in quo conceptus partus post decem menses in lucem exijt nomine Agdestis, cui robur inuictum, indomabilis ferocia, & immanitas in omnes fæuissima, inexhaustaquè libido furentissima, summusquè terrestrium rerum omnium, atque cælestium contemptus. Istius reprimendæ audaciæ cælites, & temeritati mentem aduertentes, tantæ rei prouinciam libero Patri demandarunt, qui manus in Agdesten his dolis iniecit. Meri cadum ipse vini parens prope fontem, ad quem post labores, & defatigationes saxeus ille prædo sistere consueuerat, exposuit, quod videns, & gustans ille, immoderatiusq; de eo bibens, altissimo oppressus est somno. Ex insidijs illicò prodiens Lyæus laqueos obdormientis pedibus circunduxit, & deinde testes cum pene vinxit. Ille somno solutus sese violenter excutiens, & impetuosè proripiens se virili priuauit membro, & ex effluente sanguine quem terra bibit, exortam fabulantur Arborem Mali Punici, cuius fructus cum Nana sangarij filia legisset, inquè sinum reposuisset Atym concepit. Aliter autem, & longè modestius de hac Arbore, simul ac de Malo Aureâ fabulatur Balthassar Bonifacius ad alterius ex istis Malis Fructum respiciens rubentia grana, quasi tot gemmas in ventre recondentem, nec non & ad alius pomum, quod pretiosum auri colorem præsefert. Tradit itaque Gemmiuoracem, atque Chrysophagum quosdam eodem tempore Punicorum Reges fuisse, quorum alter pretiosis lapillis, alter autem auro præparato, vndè & nomen traxerunt, viuentes, nullo Martis desiderio flagrasse. Principem verò Nomadis, atque Getuliæ bellum illis intulisse, vetiturum ne tam lautâ mensâ quasuis orbis diuitias deglutirent. Itâ ergò de ipsis Bonifacius

Arnob. l.5. aduersus Gentes.

Agdestis Fabula.

Musarum 5.num.60. pag.173.

Gem-

A

Gemmiuorax, & Chrysophagus cognomine dicti
Quos habuit Reges Punica terra duos.
Margaribus bene contusis, tritisq́; pyropis,
Limatoquè auro sese aluere diù.
Scilicet his epulis curtam producere vitam,
Mæstumquè his dapibus cor hilarare putant.
Decipit hæc ægros etiam fiducia nostros,
Aurumquè, & gemmas, nec valuere, bibunt
His bellum Getulorum, Nomadumq́; Tyrannus,
Ductus auaritiâ, vel pietate mouet.
Prospiciens ne non solum mox reddat egenos
Prodiga mensa duos, daps pretiosa, viros.
Sed totum terræ demum depauperet orbem,
Dum gaza in cineres omnis it, inquè scobem.

B

Instructis igitur aciebus Punicos Reges aggressus, illos bellandi inscios compulit in mare se præcipites agere. Verùm hi Reges inuidi, ne post sua funera propriæ diuitiæ sub hostis ditionem venirent, eas in Pelagus secum proiecerunt, quibus retentis pontus exanguia Regum corpora in littus exposuit, ex quorum putri nobilissimæ Arbores pullularunt, Punica scilicet, & Aurea Malus, cuius fabulam in superioribus non adduximus, tum ob consimilis materiæ superabundantiam, tum nè illic dictum hîc repeteretur. Sed ad Bonifacium, qui rem his absoluit.

Agmine Rex igitur peditumquè, equitumq́; coacto
Sedibus è patrijs pellere vtrunquè parat.
Quî nitidæ obscuro mutentur puluere gemmæ,
Quiquè grauans aurum fiat arena leuis,
Hi norant: At non acies proferre, nec vllas
Belligeri partes sustinuisse Ducis.
Malleolum clypeo nequeunt, gladioquè scobinam
Vertere, nec saltem terga parare fugæ.

C

Ergò lapillorum cumulum, fuluiquè metalli
Congeriem secum, quò licet vsque trahunt.
Cumque suis opibus celsâ de rupe profundi
Se maris in vastas eiaculantur aquas.
Diuitias recipit, reuomitquè cadauera pontus,
Arbor & his duplex ossibus orta viret.
AVREA Chrysophagus MALVS facit AVREA POMA,
PVNICA Gemmiuorax GEMMEA POMA facit.

Nec his contentus vir ille doctissimus, & ingeniosissimus, mutuæ Mali Punicæ, & Myrti amicitiæ adhærens, lepidissimam aliam Philomusorum in gratiam hîc referendam, hac desuper re fabellam contexuit, hæc de Punicæ nominibus præfatus

Quæ Libyæ Populis censetur PVNICA MALVS,
POMVM hanc GRANATVM nunc vocat Oenotria.
Lautus Athenæus dici obseruauit eandem
Cadmæis SIDEN, Cecropijsquè RHOAN.

Musar. l. 4. num. 62.

D

Hanc, quia prima Venus Paphio plantauit in horto,
CYPRIPHYTON meritò dixerit ipsa Cyprus.
Huius ego historiæ quanuis producere testes
Non valeam Græcos ἀξιόπιστος ero:
Credar ego: sine teste mihi narratio constat,
Non caritura fide, teste sit vsque carens.

Fide dignus

Quia nimirum Punica dicitur Græcis ῥοιά, & Myrtus Μυρσίνη, Rhoam, & Myrrhinum puellam, & puerum commentus est, quorum hic à Venere adamatus, illa à Vulcano, Venerem, & Vulcanum vterque præ mutuis amoribus contemnebat. At ignis præses, coniuge impatientior, cum puellam flectere non posset, affectus mutans, amorem in odium conuertit, quo succensus vtrunque se mutuò amantium igne sustulit. Venus autem cineribus ipsorum collectis, ambos in sibi cognomines Arbores transformauit. Quæ sic descripsit nobilis ille Poeta

MYR-

MYRRHINVS eſt pulcher Iuuenis, RHOA pulchra puella,
Hanc Veneris coniux, hunc amat ipſa Venus.
Mutuus hos amor, affectuſquè reciprocus vrget,
Temnat vt illa Deum, ſpernat vt ille Deam.
At contemptus amans, atroces ſuſcitat iras,
Euibranſquè facem ſauus vtrunque cremat.
Tum cineres vtriuſque Venus collegit, eoſquè
Arboribus mutans, fecit vtrunque ſuum.
Deleuitquè RHOÆ turpis veſtigia flammæ,
Vt decus huic, & honos vſtio fœda foret.
Sunt acini, vt prunæ ardentes, & floſculus ardens
E calyce erumpens, ſeu nouus Æthna micat.
Myrrhinon ambuſto ſtirpem pro torre virentem
Fecit, & æternùm permanet ille viror.

Ex quibus ſingulare patet artificium, quo Arbores ab antiquitate Veneri dedicatas, à Venere in tutelam accipi elegãtiſſimo hoc cõmento Bonifacius oſtendit. Arboris itidẽ vtriuſque Frondes, Flores, & Baccas in coronas connexas ab Aphrodite deinceps geſtari ſolitas tradens, eruditum operæ pretium facit. Sic & Fructuum earundem qualitates, & vſus perbellè deſcribens audiendus eſt.

Frondibus hinc Myrti rubicunda Balauſtia iungens,
Et baccas cytinis, ſerta dat ipſa ſibi.
Stemmata temporibus nectit, capitiquè corollas
Aptat, vt Arboribus ſit noua fama nouis.
Prima ergo amborum facies, & prima figura
Sic abit; affectus non abiere tamen.
Manſit amor, manſit paritas. Acredine dulci
Eſt RHOA, ceù Myrto gratus amaror ineſt.
Fructus vterque cibos condit, nam Myrtea baccæ
Inſtar erat piperis, cum procul Indus erat.

Nec minus ſuauis eſt lectionis quomodo ad medicas inde vires vtriuſque ſe trans ferens, ſympathicum earundem Arborum affectum edifferat, & curioſam his claudat hiſtoriam lepidiſſimus Poeta

Quiſquis vtranque comeſt, oculis proſpectat acutis
Linctibus & lacrymas, mydriaſinque fugat.
Adſtringunt Plantæ folijs, & floribus ambæ,
Strinxerat vt iuuenes irreſolutus amor.
Radices glomerant, arctiſquè amplexibus hærent
Cum prope ſunt poſitæ, proſperiuſquè vigent.
Iuxtim plantatæ gliſcunt, ſeſeque viciſſim
Reſpiciunt hilares, viridiuſquè virent.
Frondibus, & ligno pariles, ni plura loquamur,
Permutant fructûs alterutrinque ſimul.
Fert Myrti baccas nonnunquam PVNICA MALVS,
Myrtus & interdum PVNICA MALA creat.

Quæ Poma cum ſint in Mauritania frequentia, & maximè circà montem Atlantem, vbi famigeratiſſimum hortum Heſperidum extitiſſe fabulati ſunt Veteres; Inde Granatum commentus eſt celeberrimus Italorum Poetarum Eques Io. Baptiſta Marinus Pomum illud, quod ex iſdem viridarijs à Diſcordia petitum, & verbis DETVR PVLCHRIORI inſcriptum, ab ipſa in conuentu commentitiorum Deorum proiectum contentionem de pulcritudine inter Dearum formoſiſſimas Iunonem, Palladem, & Venerem ſuſcitauit, & à Ioue Paridi Phrygio pecudes in Ida paſcenti miſſum eſt, vt quia maximo pollere iudicio cenſebatur, tantam dirimeret litem, & irrefragabilis eſſet quæuis ab ipſo proferretur Sententia. Gemmea quippe Mali Granati ſemina elegantiſſimè deſcribit Marinus, Punicum poeticè delineans, vbi de Diſcordiâ verba faciens cecinit.

Corre al giardin d'Eſperia, e dà di piglio
A le Piante, che'l Drago hebber cuſtode;

Quin-

A

Quindi vn Pomo rapisce aureo, e vermiglio,
De' cui raì senz'offesa il guardo gode.
Di minio, e d'oro vn fulgido baleno
Vibra, e gemme per semi accoglie in seno.
Ne la scorza lucente, e colorita,
Il cui fulgore lieto i lumi abbaglia,
La Diua di disdegno inuiperita,
Cui nulla Furia in fellonia s'agguaglia,
Di propria man (come il furor l'irrita)
Parole poi seditiose intaglia:
Dice il motto da lei scolpito in quella:
Diasi questo bel dono a la più bella.

Cum porrò in Fabulis, & in ijs maximè, quæ metamorphoses inuoluunt, vt adduximus, quædam afferantur, quæ Naturæ Monstrosè per accidens operantis speciem aliquam præseferre possunt; ad eos ideò, qui præter naturæ ordinem obseruati sunt Punicarum Malorum effectus vltimò commemorandos conuertendus est sermo.

B

MONSTROSITATES.

Plutarc. de Poet.

NVnquam dici poterit speciosum, siue decorum, quod à natura vitiosum est; quod siquidem à propriâ desciscit formalitate, cuius est esse bonitatis indiuisa comes, horrorem quendam præsefert, nullamquè vel minimam, & accidentariam ferè adfert vtilitatem, quæ à decoro nec hilum solet discrepare. Cogitur quandoque natura rerum esse nouatrix, & extrà proprios, congenitosquè vagari fines amoris in præiudicium illius, quo formatricis suæ virtutis fœtus prosequitur: Flos Pomi Granati cynocephalos, cuius figuram suprà posuimus in primo libro pag. 83. ex ijs naturæ malè operantis operibus est, cuius in oculorum occursu

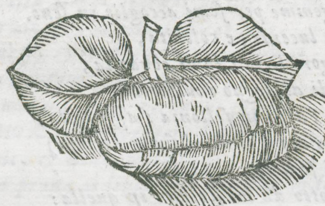
Periander ap. Auson. Ouid. l. 15. metam. Horat. 1. epistol. 6. Apuleius.

--- Improuisa simul species exterret

C Ille terribilem Proserpinæ raptum à Poetis ingeniosè fictum in mentem reuocat, vlulatusquè nocturnos Cerberi canis renouat, dum latrantis belluæ speciem perquam bellè induit cum ore hiante, exertâ linguâ, cumquè apertis, toruèque aspicientibus oculis; vndè hîc memoratur *Nocturnis vlulatibus horrenda Proserpina.* Flos item alius Arboris eiusdem Granati Pomi dentatum os belluinum clausum repræsentans non-

 mul-

multum discrepat à superiori significatione canina dentibus frendente, atque rabiem veluti coquente. Huiusmodi Flores, nisi præter, immò contrà ordinem Naturæ originem sumerent, capitalis, vel odontalgicæ virtutis, ex signatura curandi morbos Crollianam iuxtà methodum, essent habendi; Quare irarum potius denunciatores, biliosarumquè motionum instigatores timendi sunt; Hos ego Flores ambos ab vnicâ plantâ excerptos habui an. 1665. quos & ostendi excellentissimis Philosophis, & Medicis Domino Hyacintho Ambrosino, Archigymnasij nostri Botanico præclarissimo, atque Domino Syluestro Bonfiolo Herbariæ, & Anatomicæ rei peritissimo, viris doctissimis, & ab eorum iudicio prædictæ sententiæ cõfirmationem retuli; Sed compressa ab hac Florum Monstrositate ad Fructum seminis compressi lenticularis, Sorbum nempè, haud lentè procedere placuit; vt Pomacinosarum propriè Arborum tota, & integra Tractatio exprimeretur, inq; hoc primo Dendrologiæ Volumine, proprium locum obtineret.

Plin. l. 15. c. 24. *Galen. l. 7. simpl. med. fac.* *Diosc. l. 1. c. 138.* *Galli Sorbũ* Cormier *vocãt quasi* Comaron *Gr.*

F

Vnica tamen Vnedonis Fructus, Memæcyli scilicet, Fragarumquè Arboris simplicissima linearis repræsentatio (absque illius Historiæ inter Mycarpia reponendæ præiudicio) præcedentis non solum sensus, sed subsequentem Sorbi mitiget acerbitatem, irrefragabilemquè nostrum hunc ordinem reddat, vnde κόμαρον, huiusce scilicet Fructus Mitis Acerbitas Sorbo affinis duos valdè Adstringentes, Granatum nempè, atq; Sorbum iungat fructus.

G

VLYSSIS ALDROVANDI PATRITII BONONIENSIS DENDROLOGIÆ

Libri Secundi, Tractatus Secundi

CAPVT VII.

DE SORBO.

C

ORDO, NOMINA, DIFFERENTIÆ.

VBCROCEVS Sorborum vnà cum Rubore pulcherrimo Color, Venusta Forma, non contemnendus Odor, Intractabilis primum, & demum accepta Gustabilitas vinositatis comes Arboris propriæ, proceræ, recti caudicis, compactæ, duræquè materiei, folijquè, vel Fraxinei alati, serrati, vel platanini Historiam post Granatum Pomum exposcebant. Postremum Acinifero in hoc Pomario locum, qui VII. Caput inscribitur, illi concessimus, quià Fructui οἴω ἀξυλοσπέρμω minimè duri, aut lignosi seminis sub ὀπώρας genere posito, qui minima inter Poma tardius, & ab Arbore tantum auulsus maturescens, constringentis maximè facultatis agnoscitur, primum hocce Dendrologicum castigatæ molis Volumen concludendi munus conuenientissimè debebatur. Nobis autem interim permittatur literarias inter Sorbi Eruditiones Ingenio ludere, Permessisquè sorbitionibus Pomossificarum Arborum, & in primis Vitium tractationibus Voluminis sequentis lætè præire, Virgilianosquè Agricolas obseruare, qui

Dodonæus pempt.6.l.3 cap. 12.

D

Hîc noctem ludo ducunt, & pocula læti
Fermento, atque acidis imitantur Vitea Sorbis.

Virg. lib.3. Geogr. Auson. in Protrept.

Quinimò vtiliori cum voluptate Musei leporis Asseclas Botanosophos audire

Sunt etiam Musis sua ludicra, mista camœnis
Otia.
--- Nec enim facundia semper
Adductâ cum fronte placet, &c.

Lucan. ad Pisonem.

Sorbi modò nomina iuxtà varias linguarum acceptiones proclamentur. Non aspernandis insignitur Sorbi Fructus nominibus; Galenus in primis ipsum Οε à vinositate vocauit, alij Græcorum οη, οἴη illius Arborem, ipsumquè fructum οἴυ, & οὖον, quià referat

Galenus l.8 de simpl.me dic. facult.

Ouiluteum; Hebraicè *Tolesch* nuncupatur; Latinè autem *Sorba*, atque Italice *Sorbe*,& apud vulgus nostrum *Sorbole*, quasi *Sorbile* quid; Germanicè secundum Tragum *Sperling*, vel *Spervverbaum*, ac iuxtà Bauhinum *Sporopffel*,& ex Fuchsij sententiâ *Sorbopffel*; Bohemicè *Rzerbiny*; Belgicè *Sorbenboom*; Hispanicè *Sorbas*,& *Sernal*; Gallicè *Sorbier Cormiè*,& *Cormier*. Paruum licèt hoc Pomum magnitudine vt plurimum columbaris oui, haud exiguas, hoc est non paucas differētias admittit; Prima quarum est Syluestreitas, quæ cum maiori maturabilitate fructus maiorem à frigidiori loco captat suaueolentiam; Secunda est infructuosa Masculinitas calidioris temperiei, locumquè nacta calidiorem; Tertia est Fœminineitas Fœcunda, Satiua, Legitima, Esculenta, Frigidior, Odoratior, quæ triplex est, alia Sphærica cæteris melior, dulcior, odoratior; alia Oualis, sæpè acidior, ac minus odorata; tertia Turbinata Pyriformis composita, ex rotunda, & elliptica, cum quâ magnitudo, & maturata iucunditas duplicantur. Quarta differentia specifica Plinij Torminalis dicitur, remedio probabilis, assidui prouentus, minimiquè Pomi, folijsquè penè Platani, quæ multum distat à communiori Sorbo, nam hæc species folia sambuco aquatico, & Platano similia gerit; priores autem alata folia, vni alternatim pediculo longo cohærentia, & in imparē numerum desinentia ferunt, cū Floribus vulgaris quidē Sorbi racematis ex pallido candidis, at fructibus paruis, rotundis, vmbilicatis, coloris ferruginei, cum seminibus veluti Pyrorum; qui fructus dum maturi fiūt acidulo grato sapore sunt prēditi; cortex iisdē ramorum est subluteus, & caudex albicans, præduraquè materies; Torminalem aliqui pro Cratægo, vel Cratægone Theophrasti habuerunt, licèt Mespilaceo potius hanc adscripserit ille Generi; ab omnibus autem Pliniana Torminalis dicitur, & insuper Aucupalis, & Aucuparia à multis, fortè quià fructus illius, qui per hyemem in Arbore manserint aues, quæ illos mansum venerint aucupentur. In vlteriori differētiâ, quam nos quintam specificam faciemus aderit Sorbus Alpina per Io. Bauhinum in Historia vniuersali Plantarum sic descripta, quod sit erecto, & robusto caudice, rubente potissimum, materiei albæ, firmæquè, folijs Alni, floribus Sorbi Torminalis, Pomulis autem rubris, paucis, lanugine obductis, vmbilicatis, quorum pulpa luteola est, sapore primum acerbo, dein commendabilis cum seminibus intus pyrorum in modum efformatis; Arborem hāc, vel huic perquam similem, plerique Ariam Theophrasti dici posse putant, qui laurum tenuifoliam, siue marinam figurâ similem fecere Sorbo. Sorbus igitur hæc *Aria* non ineptè fortassis dicetur, & *Oenaria pilosa alpina*, item *Matallum* Italorum, seù Apenninicolarum, Gallicè *Tralier*, & *Diospyros Sorbus*; item *Pyrus Ceruina*; *Pyrastrum Idæum*, *Myrtomeles*; *Vitis Idæa*; *Lotus etiam syluestris*; *Codomala Cretensium*; *Amelanchier Gallorum*; *Bagolæ* item alterum genus, & *Diospyros*; quibus Arboribus fructus tribuitur rotundus, violaceus, vel niger, in quo vmbilicus quinque alarijs lacinijs est septus; succulenta quoque est ei medulla, sapore melleo, seù iuiubino in Autumno maturescens, stomachicus non ingratus; cum sementicis granis pyrorum semina referentibus, quibus proximè accedere videntur Figuræ propositæ duæ, quas hîc ad aliquod saltem specimen exaratarum differentiarum exhibendum, quā quid omninò certū, & absolutū proferendū attulimus; his addi possent duæ illæ syluestres Pseudosorborum species, à diligentissimo Germano Botanico Hieronymo Trago allatæ, quarum vnam saltem exhibemus delineatam, scilicet Fraxinifoliam; alteram vocat ipse *Malbaum* Germanicè, Alni folijs, rugosis, & pulueratis, subtus albicantibus, floribus sambucaceis stellatis, iucundi odoris, baccis viridibus, aliquantum compressis, per maturitatem nigris, gustu dulcibus, & viscosis; alteram verò *Sorbum Syluestrem*, & *Arborem Fraxineam*, *den grossen Malbaum* Germanicè, cui baccæ sunt ex rubro nigricantes, quibus per inopiam Annonæ Frugum Rura vescuntur.

Crescēt. l. 5. c. 27. Tragus l. 3. cap. 31. Suidas Galenus Theophr. l. 3. H. pl. c. 3. & c. 12. Theophr. l. 6. de causis pl. c. 24. Celidon. Agric. p. 1. c. 35. Plin. l. 15. c. 21. Lib. 3. H. pl. cap. 15. Robert. Constant. in Theophr. Bauh. Pin. l. 11. sect. 4. Cord. Bellō. Clus. pan. Thal. Cam. p. 1. c. 8. Io. Bauh. l. 1. Vn. H. pl. cap. 8. L. 3. H. pl. c. 12. Carol. Clus. in pannon. cap. 5. Tragus l. 3. c. 28. & 29. Ruell. l. 1. de nat. st. c. 82.

E F G H

Diof-

Diospyri fortè species ab Aldrouando sic inscripta, sed non descripta.

Sed hîc notandum est circà Diospyri vocem magnã intercessisse interpretum Theophrasti æquiuocationem in illius expositione, dicendo Diospyrum esse Iouis flammam, nam Διόσπυρος non Διὸς πῦρ, idest *Iouis flamma* exponi debet, sed Διὸς πυρὴν, idest *Iouis nucleus*; & quià significationi, magis quàm nudæ etymologiæ, quæ sæpè fallit, est insistendum, interpretatio prædicta est attendenda: at in Græci Codicis transcriptione maximus notari debet error in transpositione terminorum, vbi Diospyro nucleus durus tribuitur, & ceraso mollis, cuius totum oppositum patet, nam ceraso durissimus est nucleus, vndè Diospyro erit mucleus mollis, & ità poterit esse Sorbi quædam species fructum edens apparenter similem Ceraso syluestri paruo.

Lib. 3. H. pl. c. 13.

Sorbus Torminalis. Quarta Plinij.

Cratægus Theophrasti Anguilaræ, & alijs lib. 3. Hist. Pl. cap. 15. Aria etiam nonnullis; sed maximè differt ab Aria Dalechampij. In Hist. Lugd. p. 1. l. 2. c. 41. Nam ibi depingitur Arbor Viburno similior.

Sorbo Torminali cortex lęuis est, albicans, folium Sambuci aquaticę folio simile, sed solidius; Flos pallescens, vmbellatus, densus, cui succedunt parua veluti pyra incana, asperiuscula, sapore mespilaceo, nucleos, seù acinos pyrales continentia, Autumno maturantia, sapore haud ingrato.

Plin. l. 15. c. 21. Rober. Constant. in adnot. ad Theoph. l. 3 c. 15. H. pl.

Dios-

Diospyros Theophrasti.

Sorbi Species quibusdam; Mespili de genere alijs; Pyra Sancti Ioannis secundum aliquos; Berberis Species nonnullis etiam.

Gesf. Hort.

Ibid.

Hamamelis fortè angustior Athenæi. Lug. lib. 2. cap. 42.

Ἁμαμηλὶς, & Ὁμομηλὶς per quandam malorum similitudinem. cuius fructus dulcis, & ἀπύρηνος, idest sine nucleis lignosis est.

Fructus vmbilicatus est, prædulcis cum maturuit, purpureus ante maturitatem, dein subrubeus; semina includens terna, quaternauè pyro similia, nigra. Et quoniam hîc excitari possent quæstiones de nomine non paucæ, dum tot de vna tantum planta efferuntur nomina, nos hisce relictis ingustabilibus disputationibus elegātem substituemus eruditionem, quæ licèt videatur communis, de Achrade, & Diospyro prolata à præsenti non abhorret materia. Ἀχρὰς enim est Pyraster propriè. Nonnunquam tamen accipitur pro qualibet Arbore syluestris naturæ. Hinc Diospyron exposuit Legatus ad illam Antipatri historiam de paupere, qui nihil, præter vnam vaccam, & ouem habens, cum hæc à lupis rapta, illa partus difficultate vnâ eâdemq; die mortua fuisset, præ mœrore Diospyro se suspendit. Habet Græcus ille Poeta.

D

Lib. 1. Anthol.

Εἶχεν Ἀριστείδης ὁ Βοκέρριος οὐκ ἀπὸ πολλῶν
Πολλά, μιῆς δ' οἶος, καὶ βοὸς εὐπορίην.
Ἀλλὰ γὰρ οὐδ' ὁ πένης ἔφυγε φθόνον: ἤματι δ' αὐτῷ
Θῆρες οἶν, τὴν βοῦν δ' ὤλεσε δυστοκίη.
Μισήσας δ' ἀβληχὲς ἐπαύλιον, ἄμματι πήρης
Ἐκ ταύτης βιοτὴν ἀχράδος ἐκρέμασεν.

Ita Paraphrastes in Poeticis suis Metaphyteumatis.

Laur. Leg. in Poet. Metaphyt. l. 2. ep. 37.

Rexit Aristides non multa Bocerrhius, vna
Cui totum armentum bucula, ouisque fuit.
At neque tam pauper fortunam euasit. Eodem
Mane tulit vaccam partus, ouemque feræ.
Sed pecudum incusans mala fata, ligamine peræ
Ex hac suspendit se IOVIS ipse PYRO.

Sor-

Sorbus Syluestris.

Matth. in Dioſc. l. 1. cap, 136. Alpina Aduerſariorum, Sorbus Aucuparia, Fraxinea Arbor Tragi lib. 3. cap. 29. ſeù Ruellij lib. 1. cap. 82. Spectat ad Fraxinum Bubulam Dodonei pemptade 6. lib. 4. cap. 13. de Orno; ſed fortè melius ὀρεομελία ſylueſtris, parua Ornus, ſeù ſimilis Orno hæc Arbor eſt dicenda.

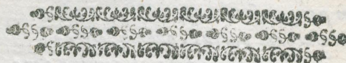

Huius Sorbi Alpinæ fructus ſuaui dulcedine grati ſunt, & Ziziphorum in morem tuſſes leniunt, ſputum adiuuant, & humores in pulmone exiſtentes concoquunt. Nos verò non timemus has Arbores, ſylueſtres quidem naturâ, ſed cicurabiles, & innoxias admittere in Pomarium, nam comeſtibiles, durabileſquè fructus, atque aliqua ſpecioſitate notabiles edunt, & quià δασεῖα per hæc non efficitur præſentis noſtri Plantarij diſpoſitio, nempè vmbroſa nimis, cum hæ non ſint ex illis Arboribus, quæ Ventos, nè aerem purgent, impediunt, noxiaſquè vmbras nectant, nam tetrum non emittunt de ſe odorem aeris corruptiuum, ſed leues pediculo foliorum longiuſculo capitibus minimè nocent, immò iuuant, quas Plinius liberrimè admiſit, dicendo; *Omnium ferè leuis vmbra, quorum pediculi longi.* Harum quanti ſit æſtimanda Patria nunc videamus.

Bauh. l. 1. H vniu. Pl. cap. 8.

Adrianus Alemanus Pariſienſis in Hippocr. de Aere, Aquis, & locis, textu 6.

Li. 17. c. 12

PA-

A

PATRIÆ.

NAtalis locus, vbi Planta optimè vigens, atq; fructificans gaudere videtur, ipse Patriæ Nomine iuremeritò debet indigitari; *Vnicuique Natura Generis est Patria* docebat Euripides. Nemo negabit, quod vbicunque viuenti benè est erga elementorum proportionatam dispositionem, locus ille Patria sit dicenda, quæ alumno iucundissima euadit. Hinc *Diuisæ Arboribus Patriæ* perbellè, atque clarissimè apparent. Quapropter Sorbus Arbor, quæ frigida naturaliter affectat loca, humentia tamen, & pinguia, & è contrà feruida detestatur, nam hic perit, ibi verò odoratos & quamplurimos edit fructus, frigidam, montosamque, sed non aridam Patriam habere dicetur, quemadmodum expertissimus in Botanicis Tragus scriptor testatur, de hac Arbore sic scribens: *Gaudet itaque alsiosis Montibus, & lapidosa terra, tractui Rheni, necnon Syluis Mediomatricum ad fluuios Saram, & Blisam dictos sitis admodum familiaris.* In montibus quoque Helueticis circà Tigurum frequens occurrit Sorbus, vt tradit Gesnerus: item in sylua Bard dicta Io. Bauhinus propè Otmarsam Sorbum prouenire testatur. Patrijs iam dictis respondet Sorbi facultas insigniter constrictiua, & frigefaciens, quæ in acerbo fructu ad stupefactiuum ascendit, in huiusmodi constitutione mixti frigidior, & crassior confluxit substantia, quæ quia proportionatæ humiditati iungitur alicuius fragrantiæ particeps efficitur; Illius ergò si Patriam respexeris, aliquam plantæ huiusce poteris deducere cognitionem, tanquam prolis alicuius, quæ genitricis imaginem quandam conseruet, de qua Ouidianum illud genericum haud fictè poterit de omnibus consimilibus verificari dictum.

B

Viuaci nutrita solo, ceù matris in aluo
Creuerunt, faciemque aliquam cepêre morando.

Non parum igitur virium singularium afferet Plantæ Patria, cuius terrenæ affectiones intimius perscrutari non esset inutile; in summa hæc Arbor congruens sibi Solum, Cœlumq; nacta sese mirabiliter efferet, atq; fructificabit; nā partialis Aer, & Terra Plantam hanc amant, & ab ea vicissim amātur, in qua Natura longè præualet Arti: Hinc valdè notabilis hæc Planta mihi videtur, quæ in proprio nata sit Solo, idest libero à quacunq; contradictione, ibi enim est veluti Probus ille Pater, qui filium seipso probiorem desiderat, nam ex semine in matris telluris gremium prolapso optimæ in suo genere emergunt, & pullulant plantæ, quæ si fari possent, non alium fortassis exprimerent sermonem præter hunc: *Hæc est ò mater, possessio pulcerrima, & potior diuitijs, &c.* tacitas tamen has voces ad nos peruenire facit literarius ille, qui *terram rumor transilit, & maria.* Exotica igitur Sorba, si quæ sint, à Scriptoribus sunt exaudienda.

C

EXOTICA.

QVò maior natalium datur longinquitas, eò etiam ampla magis exurgit laudationis, & admirabilitatis materies, canebat Lyricus

Laudetur Samos, & Chios, & Rhodos absens.

Quam igitur Sorbi speciem in Anteinsulis remotissimis Americæ crescentem audimus, pulcherrimam eam impensè laudare, & admirari non desistimus: Narrat itaque Historia Naturalis, & Moralis Anteinsularum Americæ Roterdamensis Arborem Sorbi crescentem, & fructificantem ibi reperiri, cuius fructus rotundus est, colore luteo totus, sed rubris maculis ornatus, quæ maculæ in maturatione dilutæ obsolescunt, & ferè totaliter euanidæ euadunt, ad quos fructus sapidissimos, suauissimos, gustuique valdè prolectabiles vndiquè accurrunt aues, & alia quoquè Animalia, vt his fructibus saturentur; & quoniam nullam Indicam aliam Sorbi speciem nemo ex Scriptoribus Botanicis, quos legerim, præter vnicum Anteinsularum Americanarum Historicum indicauerit, hac vna Exotica Sorborum specie contenti esse debemus; Verum huic aliam obseruationem superaddam partim factam, partim fiendam circà Sorbi, etiam nostratis fructum, quæ peregrinitatem quandam admirabilem importare videtur, & est singularitas vermis in eodem maturo innascentis fructu, de qua Plinius communius forsan hæc adnotauit, *& Sorbus Arbor infestatur vermiculis rufis, pilosis,*

D

atque

Aristophanes in Pluto
Cicero l. 5. Tusculan. Quæst.
Euripid. in Phaetone ap. Stob. ser. 38.
Sceuola de Leg. 3. in L. quihabebat Glos. in L. veluti ff. de Iust. & Iur. & in L. fin. C. de Sobol.
Virgil. l. 2. Georgic.
Theophr. l. 2. H. pl. c. 31 & lib. 6. de caus. pl. c. 24
Tragus de stirp. Hist. l. 3. c. 31.
Herrera l 3 c. 40. Agric.
P. l. 15 c. 21
15. Metam.
Euripid. in Dictye apud Stob. ser. 18
Plautus. in Pseudolo Actu. 1. sc. 5
Eurip. in Meleagro ap. Stob. ser. 73.
Propert. l. 2
Horat. l. 1. epist. 12.
Impress. an. 1658. Gall.
Plin. lib. 17 c. 24.

Ariſt. lib. 1. de Gener. & corrupt. c. 3. & l. 4. meteor. c. 1. & l. 2. Phyſ. t. 38.

atque ità emoritur; Certum eſt non quodlibet fieri ex quolibet, ſed determinatum ex determinato, iuxta Philoſophos; & cum noſter Fructus ſingularitatibus polleat conſiderabilibus, dabitur propterea in noſtro hoc Fructu Sorbi generatio quædam valdè ſpecioſa, & notabilis vermis inſolentiſſimi, vt ex Microſcopio licebit perſpicere; pro qua re adſunt præclariſſimi viri noſtra hac tempeſtate, qui pluſquam Dædaleo Ingenio Cœlum per minimas haſce Animalium ſpeculationes obſequens ſibi reddere nouerunt; ijs hanc curam relinquimus, ſperantes fore, vt breui Microzoophytorum greſſilium, reptilium, aligerumq; greges in lucem prodeant maximè viſibiles redditi; nos, quæ in varijs obſeruauimus fructibus, ſtirpiumq; partibus in principio putredinoſæ conſtitutionis animalcula, aciculæ capitulum in magnitudine non excedentia, alia Scarabæiformia, alia Erucacea, alia Culices referentia, alia Formicas, alia glabra, alia piloſa, cũ varijs appẽdicibus deprehendimus; de quibus nihil ſpecialiter hîc ponimus, eorundem diſquiſitionem habendam ſuper Aldrouandæas præcipuè obſeruationes in Volumine de Inſectis felicioribus Ingenijs reſeruantes; in Æquiuocis modò laborabimus.

Rubrica Genus, & Differẽtia.

ÆQVIVOCA, ET DENOMINATA.

Sorborum ſaporis ſumma auſteritas, eorundemq; ſuperbus aſpectus (vndè Fructus hi Pyra Superba, de quibus ſuperius locuti ſumus, figurâ, coloreque ſuperare quodammodo videntur) originariam ex nomine ipſo ſuperbiam realiter oſtentant; Quarè ſi Græci nominis σοβαροῦ ſignificatio Sorbis tribueretur, quæ arrogãtiam, auſteritatem, venuſtatemque ſuperbam, elationem, audaciamque ſibi placentem importat, parum aberraretur à recta Denominatorum, vel Æquiuocorum regula, etiam ſi pro ſuperbia ſumeretur Sorbus, vel pro Sorbo ſuperbia acciperetur, quæ eſt

Claud. 2. in Stilicon.

----- Vitium rebus ſolemne ſecundis,
Virtutumque ingrata comes.

Panyaſis apud Athenæum l. 2.

Vinoſus præterea Fructus hic tanquam Augurale Pomum per quandam æquiuocationem dici poſſe promeretur, ex ipſo nomine primo ὄιν, & οἰνὴ, nomen οἰωνοῦ Augurij, & nomen Vini, & Vitis abbreuiante, quod eſt οἶνος, & οἴνη. Illius quoq; nomen ὄον æquiuocare conſpicitur cum fimbrijs Veſtimentorum, quæ ὄαι pariter dicuntur, ſiue ᾠαι, vel ὖαι vocantur; quin & eâdẽ appellatione ſignificantur etiã ſuperiores Veſtium Oræ, ſiuè ſatius Orificia, quibus collum inſeritur: ità dicta quod nedum ab Antiquis, ſed à recentioribus ſutoribus aliquid de pellibus ouillis veſtium extremitatibus adijciatur, quandoquidem ὄα pellem ouillam pariter denotat, & reperitur à Græcis poſitum, pro ὄια in eodem ſenſu, ſublato tamen iota, & ᾠα, mutando omicron in omega; & iota ſubſcribendo. Quin οἶαι vocantur quoque ab Apollonio Pagi, ſeù Vici, ab antiquo Græcorum verbo οἴω, ſcilicet *fero*, deriuatum id nominis crederem in vtroque predictorum ſenſuum accepti; nam & ὄα Sorbus maximam ſolet fructuum ſuorum copiam Agricolis impertiri, qui ex ouibus, illarumquè pellibus quamplurima eliciunt emolumenta. Non deſunt tamen rationes, quibus probari poſſit ὄαν Sorbum ab ὠὸν, quod eſt ouum deriuari, tum quià Fructus huius Arboris ſit ouiformis, cum quià, ſi credimus oculis, luteum eiuſdem oui refert. Cæterum Latinè Sorbum à ſorbendo dici non diſſenſerim, eo quià *Sorbile* Pomum, quando maturum eſt, proferat. Denominatorũ porrò quàm pauca ſubeunt recenſenda. Legimus *Sorbos*, ſeù potius *Sorabos* in Chronico Merſburgico vocatos fuiſſe Vandalos. Lutetiæ Pariſiorum Collegium prænobile memoratur, quod *Sorbonæ* appellationem aſſumpſit, & ex Chronico Francorum tradit Polyhiſtor Beyerlinck in ſuo Theatro erectum fuiſſe à Roberto Comite Druydum, & Fratre Diui Ludouici, vſque de anno ſal. 1253. quam Vniuerſitatem adhuc glorioſiorem reddit inter alios doctiſſimos Viros præclariſſimus Samuel *Sorberius* nemini Humanitate, & Doctrinâ ſecundus. Nobilitate quoque, tum literis, tum armis conciliata viret Familia *Sorbellona* Mediolanenſis, immò huius Arboris nobilitandæ cauſâ, eandem in Gentilitij Pegmatis Æquore ſenis Baltheis lemniſcato, duoſq; inter Punicei coloris Gryphes aduerſos erigit. Nec ab hoc excludẽda videtur cenſu Sorborum inſigni decorata Familia Bagnacaballenſis alia, licet Sorbelloniæ inferior, *Sorbola* nuncupata, quæ Sorbum Arborem in ſtemmate cum leonibus vtrinq; obuerſim ſtantibus geſtat;

L. 2. Argon.

Fratr. Frãciſcani in Meſuem. Pag. 607.

Sorbonenſe Collegium Pariſijs.

P. Sylu. Petra Sancta l. de Teſſeris Gentil. pag. 510.

A geſtat; ſed Sorbus à nominali, politicaquè ad Phyſicam, moralemquè deinceps transeat curam, varioſquè deducatur in vſus, accurato Dendrologo charior effecta.

EPITHETA.

PRoceram licebit appellare Sorbum, quam Græci ὂην, ſeu ὂη ab ὀοῦ vocant, eo fortaſſe, quia fructum oui forma, quam ὠοειδῆν dicunt, inſignitum, luteumq́; oui referentem colorem producat, cum in non modicam longitudinem à Natura efformetur, vt patet experientia; ſic eam quoque in illius deſcriptione Dodoneus cognominauit; ita enim hic ſcriptum reliquit, *Proceræ magnitudinis Arbor Sorbus eſt*. Cum verò tradiderit Theophraſtus in ſua Plantarum Hiſtoria hanc Arborem in feruentibus locis ſitam citiſſime ſterileſcere, idcircò illi iuremeritò *calore ſterileſcentis*, & è contrà *frigidi amantis* appoſita conuenient. Sed quià abſquè inſitione prouenit, & ſola inter ſylueſtres Arbores eſt expers aculeis, ea de re *inſitiones minimè curans*, atq́; ἀνάκανθος, B ſcilicet *aculeis carens*, ſeu *non aculeata*, ac *læuicortex*, & *inter ſylueſtres præſtantior* nuncupabitur. Arcades δᾳδοῦχον, quaſi quæ tedam geſtat appellant. Cum enim illa Regio Sorbis ſcateat, apud illius incolas opinio inualuit eas, quæ ſteriles eſſent, aut ſi quos fructus producerent, illos aduſquè maturitatem non promouerent, teda cortici infixa feraces effici, & fructibus exactè maturis ornari. Φυλλοβολεῖν, idem Theophraſtus alibi nominat, cum eius naturę ſint huius Arboris folia, vt non ſingulatim decidant, ſed ſimul pennata illa duodecim circiter foliorum congeries defluat. Vlterius *aucuparia*, ob eſcam, quam copioſam auibus ſuppeditat, appellatur à Cluſio. *Rabidam vmbrâ* nuncupauit eandem Marſilius Ficinus; Nec immeritò; conſtat enim experientia Rabie ſemel correptos, & ſi intrà ſtatum tempus ſanatos, ſi ad illius vmbram dormierint, iterum ad rabiem excitari. *Arbor quoque fraxinea* Trago, & *Fraxinus bubula* Dodonæo antonomaſticos eſt appellata. Flores illius non illepidè *racemoſi*, *minuti*, & *candidi* indigitabuntur, vt ij, qui huiuſmodi cognomen ex proprijs qualitatibus ſibi valeant conciliare. Fructus autem, qui Sorbum Latinis dicitur, à ſorbendo Etymologiâ deſum-C ptâ, vt placet Bodæo in Theophraſtum lib. 3. cap. 12. eo quia dum maturum eſt, ob teneritatem abſorbeatur, aut quod diu ſeruetur, ob intractabilitatem ſaporis, antequam matureſcat, extra Arborem, *guſtu intractabilis*, *inſuauis*, *ſtypticus*, & *ponticus*, atq́; *aſper* dicetur: Sic enim inter Italos Poetas quidam doctiſſimè cecinit.

Cal. in v. Sorb.

Theophr. l. 2. c. 3.

Hor quantunque volgar non dee ſchernirſe
La Neſpola real, ne l'ASPRA Sorba.
Che l'vna, e l'altra pur tal volta dona
Come al guſto ſapor, ſalute al ventre.

Nec non *acerbiſſimus*, vt idem Author alibi innuiſſe videtur, ſcribendo.

Alamānus Col. 3. & 1.

Mà l'hirſuto Caſtagno, e'l Noce ombroſo,
L'ACERBISSIMO Sorbo, il Pino altero.

Inde *Alligatoria*, ſeu *laqueantia* Sorba vocauit Italicæ Poeſeos Pater Danthes Aligerius cum vernaculo adiecto *lazzi* cognominauit, eò quia palatum alligare, & quodammodo illaqueare videantur ligamentoſo ſapore. Habet ille.

Danth. Inf. 15.

Et è ragion, che trà li LAZZI Sorbi
D *Si diſconuien fruttare il dolce Fico.*

Propter quam rem non erit abſurdum hunc fructum dicere firmantem, ac adſtringentem inteſtina, ſicut & durantem aluum, vt extat apud Epigrammatarium Bilbilicum.

Sorba ſumus molles nimium durantia ventres,
Aptius hæc puero, quam tibi poma damus.

Martial. l. 13. Epigr.

Hac etiam de cauſa ἐφεκτικῶν Sorbum eſſe cognominandum, quaſi aluum cohibens, ſeu illius fluxiones ſiſtens nonnuli penes Galenum lib. 1. κατὰ τόπους κεφ. ε. contendunt. Acorem rurſus, cui obnoxia ſunt Sorba, & præcipuè ouata, cum nonnunquam præ nimia maturitate aceſcant teſte Naturalis Hiſtoriæ Textore, reſpiciens Latinus Homerus, *acidi* cognomentum illis egregiè communicauit, vbi ſic panxit.

Pl. lib. 15. cap. 21.

Hic noctem ludo ducunt, & pocula læti
Fermento, atquè ACIDIS imitantur vitea Sorbis.

Quod

Quod nec Mantuanus prætermisit, dum cecinit:

---- acidis tunc & sua Sorbis
Tempora

Sed hæc non semper illis conueniunt, quando enim matura sunt, *mitia*, & *suauia* vocare non dedecet, quæ etiam *stomacho aptissima* indicauit *Celsus*, referente Bodæo, *Turbinata* etiam, aut *torminosa*, vel satius *torminalia* vocantur ab Authoribus Sorba quædam, quæ intestinorum tormina sedandi vim habent. *Generosissima* alia nuncupauit Plinius, & sunt quæ circà pediculos tenerrimis folijs insigniuntur. A colore pariter, & forma alijs exornantur appositis; Vndè *Rutila*, alia *ouata*, alia *orbiculata*, ac *pyriformia*, quæ nempè minutissima pyra referre videantur, non ineleganter à Scriptoribus dicuntur. Vltimò tandem globulares, aut ouales fructus: vniformia, & racemosa Poma polyonimicè non nequibunt appellitari, &c. Ab Epithetis ad Prouerbia transitum modò facere conuenit.

Bod. loc. cit.

E

PROVERBIA.

F

QVæ Sorbum concernant Prouerbia, nec apud Græcos, nec apud Latinos fuit obseruare, cum tamen Lingua nostra nouellis huiuscemodi semper scateat inuentionibus, operæ pretium ideò duxi, si quæ hanc ad rem Thuscia, nostraq; Bononia nobis exhibet Adagia, recensere; dicimus itaque EGLI E' PIV' DVRO, CHE SORBO DA GVAZZA, & innuere solemus Hominem ità difficilem ad aliquid agendum, vel credendum ac Sorbum, & præcipuè summo mane dum rore madet, durum est, & difficile vt comedatur: sic TROVARE LA SORBA BEN BENE ACERBA, eleganter infertur de ijs, qui quicquid egerint, non possunt illud, quod sibi proposuerunt negotium, intrà id temporis quo vellent perficere; quicquid enim fit, vt maturetur Sorbum ab Arbore decerptum, nisi debitum temporis intercesserit, frustraneum est. Cœterum MOSCONE DA SORBO est quoddam dicterium, quo malè audiunt, qui circumueniunt proximum, illiquè decipiendo student; sensuq; non multum hinc distat hoc aliud scilicet BVSSARE A' FORMICA DA SORBO, & identidem quoque intelligitur frustrà aliquid sperare, eò pacto, quo, & FARE CON ALTRI IL FORMICONE DA SORBO: NON VSCIR PER BVSSARE, idest suas cum socijs non participare fortunas, indè fortasè desumptum, quod formicæ in Sorbis degentes, etsi Arbor multis ictibus securis cædatur, non exeunt de caueis, sed erodendis Sorbi medullis insistunt. Potest etiam de ijs dici, qui negotium aliquod ineuntes expedire se nesciunt. Alias hoc idem exposuit Monosinus, & applicauit ijs, qui, quanquam iterum, atque iterum de aliqua re interrogati, nè iota quidem, vt fertur, ad propositum respondent. Imò cum Sorba, non secus ac Mespila nisi longo cum tempore maturescant, hoc aliud enunciare solemus.

Monos. Fl. It. l. pa. 410 & l. 6. pag. 298.

G

Et palea, & longo cicurantur tempore Sorba.

Quo significamus nihil esse tam difficile, quod temporis diuturnitate non superetur; At quoniam mores plerunque, aliæquè notitiæ corriguntur à Prouerbijs, sic decet Mystica, atque Moralia subinserre clariora propterea reddita.

MYSTICA, MORALIA.

H

ARcanorum Naturæ oculatissimi Speculatores animaduerterunt non semel rabiem, & si diu sopitam, sub vmbra Sorbi dormitantibus, aut illius lignum contrectantibus, fructumuè eiusdem comedentibus excitari, vt in Rubr. de huius Arboris Antipathia, & Sympathia tradidimus. Indè igitur Mysticè, peccandi occasionem referri asseuerandum est. Qui enim illam, semel rabie peccatorum correptus, licèt postmodum per confessionem sanatus, aut non fugendo contrectat, aut operando deglutit, aut in illa dormitabundus nimium moratur, indubiè ad noua peccata, quæ Animam rabidam efficiunt, reuertetur. Hocquè magis veritati consonum est, cum rabidus nullo negotio ad vomitum inducatur (quod obseruatur in canibus) vndè

In nocte fugitiuus multum valet.
Eurip. in Rhes.

&hæc

A & hæc peccatorum iteratio, nouus meritorum vomitus in sacris persæpè nuncupatur. A Plinio quoq; erudimur Arborem hanc obnoxiam esse vermiculis quibusdam rufis, & pilosis, à quibus vitalis illius humor exugitur, & sic emoritur. Nec contrà arcanam hâc pertranseũdum est explicationem: id enim nobis valet repræsentare summum illud malum à sacrâ Scripturâ indicatum huiusmodi verbis. *Occurrent Dæmonia, Oenocentaurus, & pilosus*. Ex eo insuper, quod quoadusque patriæ Arbori adhæret Sorbum, eousque acerbissimum est, esuiquè ineptum, ideò pariter nota est significatiua hominis terrestribus hisce rebus Affectuum pediculis, inhærentis: Nam quandiu Mens humana mundanis adhæresclt, tandiu Anima inhabilis est pro Paradiso. Qui voluerit esse amicus huius Mundi, inimicus Dei constituitur. Hi fructus, quando sunt immaturi, præ styptico, & qontico sapore, quo acerrimè pollent, à ieiunijs absumpti, solent aluum quàm maximè stringere: rationem tradunt Medici, quod scilicet hoc fiat, quia venter vacuus à frigiditate, & siccitate huiusmodi saporis nimis corrugatus, illiusquè meatus facillimè oppilantur, & coarctantur, quod non euenit, immò totum contrarium, in non impranso; tunc enim aluus cibis plena laxatur, & in parte inferiori comprimitur, ac in-

Deut. 23. Prou. 26. D. Matth. 7 Plin. l. 17. c. 23. H. N. Isai. 34.

D. Iacob. 4.

B clusa, quasi compulsa exitum moliri conantur. Hoc igitur pacto Sorba perpensa, nobis exactè presentem sistere valebunt Mundi prosperitatem, & bona terrestria, quæ quidem non infirmæ voluntatis appetitui immatura esse, & insipida compertum est. Proficiunt enim, & nocent, iuxtà quod mentis intimioris humanæ ventrem, aut oppletum gratia, aut ieiunum reperiunt. Hominem siquidem gratijs, & virtutibus expertem offendentia, extemplò per cupiditatem strictum, perquè auaritiem coarctatum efficiunt.

At primùm scelerum matrem, quæ semper habendo
Plus sitiens patulis rimatur faucibus aurum,
Trudis auaritiem.

Claud. 2. Stil.

Illum autem, cuius Anima spiritu Sancto sit repleta, continuò in eleemosinas relaxant, & largum ad pauperes reddunt.

Horat. 1. epist. 7.

Vir bonus, & sapiens dignis ait esse paratum,
Nec tamen ignorat quid distent æra lupinis.

Seneca lib. de paupert.

Nam Mundi bona malis officiunt, bonos afficiunt. *Non est in rebus vitium, sed in Ani-*

C *mo*. Eorundem quoque immaturorum præscriptus sapor, cum sit intractabilis, videtur esse symbolum Imperiorum hominum, iuxtà illud Oppiani. *Semper enim imperitorum mens hominum intractabilis est, neque volunt veris etiam obtemperare*. Ipsorum etiam in præallegato immaturitatis statu sitorum, illud est proprium, vt spleni oppilationem inducant, calculis materiem suppeditent, vomitumq; sedandi vim habeant, asperitatem in gutture producant, & dentes acerbitate percutiant. Sed oh quàm adamussim huiusmodi operatio potest & diuitijs, ac cæteris Mundi bonis, vt plurimum coaptari! Nonne conscientiæ interiora, proposito non confitendi mediante, obstruunt, & præcludunt?

Oppian. l. 1. de piscat. Antiph. in Nean. apud Stob. Theognis. Eurip. in Phaet. apud Stob. serm. 91.

Mala obteguntur opibus, vt velamine.

Nonne peccatorum vomitum, quod per confessionem faciendum esset, retardant, & impediunt? *Multi improbi diuites sunt, pauperes verò sunt probi* philosophi cuiusdam doctissima est sententia. Nonnè duros obstinationis calculos in animo producunt? *Res mala, sed innata, diuitibus est, improbè viuere.* Nonnè guttur deuotionis exiccant, atq; exasperant? *Improbi lucrum iustitiæ præseferunt*. Nonnè dentes discretionis obstupefaciunt? *Iniustæ sunt diuitiæ, & multa perperam* committunt.

Eurip. in Hipsip. Stob serm. 10. id. in Alex. apud Stob. serm. 91.

D *--- Dissuasor honesti*
Luxus, & humanas oblimans copia mentes.

Claud. 3. de rapt. Pros.

Generosissimam postremam Sorbum esse constituit Naturalis Historiæ Pater, cui circà pediculos tenera inhæreant folia. Hæc à Natura sic producta videtur, ad denotandam mititatem, mansuetudinem, & affabilitatem cum omnibus, & quæ coniuncta est generositatis virtuti, propter quam amabiles cunctis fiunt homines. Nam sic Aquila inter aues, & Leo inter quadrupedes Magnanimi, & generosi nomen adepti sunt, quià vtriq; minores nec despiciunt, nec insectantur, quinimmò eisdem escam inpertiuntur.

Pli. lib. 15. c. 21.

Trux Leo prostratis parcit, sed dentibus vrget
Quos videt armata sumere tela manu.

Costal. in pegmat.

CVLTVS, CVRA.

Durissima Sorbi materies, intensèque colorata, quæ Metallum quodammodò imitari videtur Serotinos semper proferēs Fructus, Grandiuscula tantum gaudet transferri, licetquè illa radicibus plurimis, altissimèuè descendentibus minimè polleat, eas tamen validas admodum, crassas, & incorruptibiles possidet; Sorbi Planta modis omnibus propagari quà possit vt doceat, Flores, & Fructus racematos proferre nititur, quare Auulsione, æquè ac Semine in gelido melius, atque montano solo, minimèquè calido, & sicco, vbi sterilescit, deponi non multò antè, siue post Brumam haud inauspicato contendit; Maturati exactè Fructus, terræquè serò commissi in seminario ad id parato felicem nanciscuntur ortum, & de facili adolescere addiscunt, & in Plantas abeunt, semel tantum in solidiori iuuenta transplantandas, atq; in loco sarculis parum exagitando perpetuò locandas, quià solertem, sollicitamq; respuunt curam; Non prius quàm ætate trima translata, trimâ feracitate superbit hæc Arbor, quam tamen in annos singulos perpetuò seruans, ęqualiter inæqualis agnoscitur; viuificumquè ostentat vigorem, ac germinatiuam nobilitatem, dum amisso quoq; folio, in summis ramis, & in eorum alis imbricatas Gemmas, virentes veluti copiosasquè Cachrydes, emittit, & turgidas tota hyeme seruat. Illa dicetur exquisitissimè coli, dum modicè culta locum sibi congruum nanciscetur, Agricolamquè fuerit sortita, qui eiusdem mederi nouerit iufirmitatibus, quique tædam infigere caudici ad alimentalis humoris procurandam rectificationem calluerit, atque vermes toto genere præternaturaliter innascentes, ruffos quā maximè, atque pilosos, insectaquè alia insectari, ac persequi modis omnibus, atque incēdio circà superficiem Arboream excitato, inimica omnia animalcula perimere, & extirpare sataget; perfectaq; tali pacto cultura fructuositatem ditissimam excitabit, eo pacto quo

---Cultis bene liber ab vuis
Prouenit, & culto stat seges alta solo.

Aprilis porrò intrà mensem, vel sub veris initium Insitionem tolerabit Arbor Sorbi, vel in seipsâ, vt cicuretur magis, vel in Cydonijs, aut in Oxyacantha quoque, vt molē satis amplam, aut vinositatem copiosiorem acquirat; de qua insitione hæc Palladius digna notatu suis carminibus consignauit.

Sorba suos partûs meritò maioris honestant
Seminis, & pulcro curua labore nitent.
Hac Arbos spinæ duros mucronibus artus
Exuit, ac libris mitibus arma tegit;
Aureaquè annexo miscere Cydonia fœtu
Gaudet, & externi dona coloris amat.

Hinc etiam pro Fructuositate stabit in ligno veteri aurea prætiositas duritiei maximè leuigabilis Arte, variasquè in formas, atque figuras œconomicas, atque gymnasticas transmutabilis. Multa quidem admiratione digna manent in Sorbo, & inter hæc Antipathicæ, atq; Sympathicæ numerantur vires, de quibus nonnulla fari debemus.

Pallad. l. 2. Agr. c. 15. Theop. l. 2. H. Pl. c. 33. Bauh. H. V. Pl. T. 1. l. 1. c. 7. Ionston. l. 1. art. 6. pom. Theop. l. 3. H. Pl. c. 12. Ou. l. 3. de Arte am. Cresc. agr. l. 5. c. 27. Pall. de Insit. l. 14. Celidon. ag. part. 1. c. 35 Theop. l. 3. H. Pl. c. 4.

ANTIPATHIA, SYMPATHIA.

Dens, Lingua, Manus, Rabie, Venenoq; affecti hinc longè abstitite: væ Cani rabido, væ Viperæ lætiferæ, de vobis actum est, si huc appellitis, mortem ex Sorbo sorbere cogemini. Rabiem enim, venenūq; in viuentibus, nec vmbratiliter viuere permittit hæc Arbor; Viperam venenantē perimit, Rabidū quemcunq; contagiosis in insidijs latere non patitur; Quomodo autē naturaliter id fiat Arabū Medicorū Princeps, atq; Pergameus Medicinæ Parētis Hipocratis maximus Sectator, & Vindex interrogētur, hi responsa hæc saltē mussitabūt; Aurā quandā ab hac Arbore, illiusq; partibus omnibus valdè penetrantē eleuari validā, copiosā, exiccatiua, & stiptica vi præditā, quæ venenū in Vipera, quo dentes animalis deleteriè animātur, reperiēs, illud ad intima impingēs auctori suo lethale reddit; atq; in rabidè venenato, ad longū etiā tēpus, neruosarū intēperiē partiū Imaginationi primario, & dein Vitę Principi deseruiētiū iā fundatā adauget, quā humectātia medicamēta, laxātia, & resoluētia imminuere potius ad miseram morsuū famē delinendā, seù delēdam debuissent. Quē furorē cum fuget Alysson, mirum est

Marsilius Ficinus. Auicennas Fen. 5. trac. 4. c. 4. Gal. l. 6. de locis affect.

A est quantum hanc herbam amet Sorbus; Fraxino quoque antipharmaco tutissimo amicissima. Arborem Sorbi solarem esse, & virium admirandarum astruit Ionstonius, docetquè tempore, & horâ, vt inquit ille, balsamica lignum à trunco euellere, vt vires exerat stupendas, & magni momenti, addens horam Solis, secundum aliquos, propè ingressum eiusdẽ in Arietis cæleste signum, vel in solstitiale pũctum Cancri, ramis detractis ab Arbore, materieiquè lignosæ diuisæ agglutinandorum vulnerum maximam vim impartiri; à quâ sententiâ non discederem, nisi superstitiosam adderet actionem, quod scilicet impubes puer debeat esse scissor, & non alius; nam stare potest, quod stypica, & glutinatoria vis ab influxu syderum augeatur, sed puerilis nimium, siue anilis nugatoria explodenda est hæc scisсio. Serpentineam certè virtutem Fraxini in morem Sorbis non esse denegandã censuere viri grauissimi, sed quod exigua Ligni Sorbei portio in magnum frumenti aceruum coniecta vermes omnes, tam manifestos, quàm latentes potentissimè occidat, atque fuget solus Ionstonus exploratum se dicit habere. Fungos ab hac Arbore progigni antipestilentes prædicat idem Ionstonus scribens maximo pro secreto hoc in ijs esse, vt linteamina, & vestes tempore pestiferæ luis super eo-
B rum ardenti fumo postquam aliquantisper manserint à quacunq; suspicione pestiferi veneni liberentur; verum præparationem sequentem prædicti Fungi subire debent, ij namq; aceto macerandi, atq; siccandi sunt, vt veluti carbones ignescant, qui tantæ sunt efficaciæ, vt illorum vsta non modo ariditas, sed humecta infusio admirabilissimum euadat Prophylacticon intus, quam exterius vsurpandum pro teterrimi pestilentis hostis propulsione. Specificum item ex Sorbo auxilium, & penè diuinum contrà tussim, & Pulmonum vitia occultæ adscribendum proprietati ab eodem scriptore proponitur, quod est Aqua ex floridis racemis, folijsq; recentibus eiusdem Arboris destillata per chymicum Vas Vessicam dictum, non semel, sed pluries, nouis, primo extracto liquore, affusis folijs, atq; racemis, qui denuo destillandi sunt; Vndè acquiritur, inquit Ionstonus, Balsamicus quidam liquor maximè vitalis Thoracicus, qui infælicissimis depulsis citissimè morbis, beatam certò introducere potest valetudinem indubitabili euentu in eodem historicè scribente Ionstono comprobatam; nam cum ille ex assumptu prædictæ aquæ diurno, ab vnica, ad duplicem ponderis vnciam, prima die raucedinem de-
C pulisset, secunda tussim facilitauit, in tertia copiosam materiæ purulentæ eiectionem procurauit & sui in maximo vitæ prius discrimine integra sanitas naturali iudicatione vincente est subsecuta; Hisce sic stantibus, quare non promptè, atque hilariter admittentur in cibos Sorba optimarum conditionum, atque mitiora?

Lib. 1. Arb. Pomacinis. Artic. 6.

Ambrosius Paræus lib. 21. c. 20.

Suffitus, lotioq; antipestilens

Aqua Sorbi florum, & foliorum saluberrima.

VSVS IN CIBIS.

SAporem esse affectionem quandam, seù qualitatem corporis mixti à sicco terrestri in humido aqueo per calorem generatam docuit Aristoteles, cuius materiem non aliam idem cognouit, quam siccum, terreum, humido aqueo mixtum, istud autem mediocre debet esse, nam crassissima quæcunque insipida sunt, sicuti & humidissima; quo fit, vt aer, & aqua saporem nullum habeant, sic est de siccissimis; hinc etiam euenit, vt lingua sicca, similiter & nimio madore scatens, nihil saporis percipiat, quia siccus humore dissolutus apta constituitur materia saporum; Saporum genera prin-
D cipalia ex Aristotele sunt *Dulcis*, & *Amarus*, & secundum Galenum sunt *Acerbus*, & *Acer*; Saporem tamen vniuersalissimè sumptum omnes vocauere *Chymum*, Aristoteles nempè, Plato, atq; Galenus; & quia idem sapor maximè conducit ad nutrimentum totius corporis, eiusq; singularũ partium, cum quibus maximam conseruat analogiam, nomine Medici Chymi Nutrimentum, siuè Humorem ad nutrimentum Animalis in hepate præparatum, depositis excrementis, dignare voluerunt; Saporem Sorborum considerantes dicemus adstringentem in genere, qui ad austerũ, & ad acerbum ascendit, in quo pauca quidem, vel nulla facultas inest alendi, nam vehementer desiccat, linguam contrahit, & in multam profunditatem illam exasperat; sed si ad maturitatem perueniat, quantũ de adstrictione remittit, tantum dulcedinis acquirit, vnde fit alimentalis, secus quidem esset si amaritudo ex natura illi obuenisset, nam hæc nunquam potest eidem naturæ pacificari, tanquam illius, atq; dulcedinis contrariæ insen-

Lib. de sensu, & sensili cap. 4.
Arist. de sẽsu, & sens. & lib. 2. de Anima cap. 10. textu 4.
L. 2. de. Animat. 10. 5.
Gal. simpl. med. c. 36.
Plato in Timæo.
Gal. l. 4. de vsu partiũ.
Gal. l. 1 sim. med. fac. c. 37.

Galen. l. 8. ſimpl. med. fac. *Martial. l. 13. ep. 26.*

ſenſiſſimus hoſtis. Eſto igitur quod Sorborum fructus quoquo pacto manſi adſtringant, E indurentquè ventres, iuxta illud Epigrammatarij

Sorba ſumus molles nimium durantia ventres

ſemper ab illaudabili longè aberit extremitate ipſamet amarities, infelix omninò habita. Pueriles præntereà dicuntur Sorborum fructus, vt innocentiæ, quantum fieri poteſt, adhærere videantur, nimio, & perfacili puerili fluori blandè obſiſtentes; Hyemales inter Ruſticorum delicias, atque bellaria numerari debent fructus Sorborum poſt acquiſitam maturitatem ſiccati, & artificialis quandam confectionis ſpeciem adepti, cui roborare viſcera datum eſt, ne in laſſitudines, grauitateſquè de facili hæc delabantur, & vt appetentia conſiſtere contrà ſenſus ſuctus deiectionem; ſuauiora quoque ad opſonia paranda ijdem Sorborum fructus maturi condiuntur in vino dulci, vel ſapa, & cum melle addito coquuntur ad modum cotoneorum: quod quidem ſtomachi mirè corroboratiuum eſt huiuſmodi è Sorbis conditum, de quo videtur ceciniſſe Pallada in Florilegio

Κονδίτου μοι δεῖ; τὸ δὲ Κονδῖτον πόθεν ἔχει
Τοὔνομα; τῆς φωνῆς ἐςὶ γὰρ ἀλλότριον
Τῆς τῶν Ἑλλήνων· εἰ Ῥωμαϊκῶς δὲ καλεῖται,
Αὐτὸν ἂν εἰδείης, Ῥωμαϊκώτατος ὤν,
Σκεύασον οὖν μοι τοῦτο; τὸ γὰρ κατέχον μενόσημα
Τοῦ ςομάχου, χρήζειν τοῦδε λέγουσι ποτοῦ,

Laur. Leg. in Poet. Metaphyteum. l. 2. ep. 38.

Vt noſter tranſtulit Legatus

Condito nobis opus eſt; verum vndè vocatur
Conditum? Græcâ non bene voce ſonat.
Quod Latij ſi iuris erunt ſua nomina, noſces
Ipſe ter aſſuetus verba Latina loqui.
Hoc igitur compone mihi; nam quiſque laborat
Pectore, ſicut ego, tali eget ille dape.

Cato de re ruſt. n. 143. Varro l. 1. c. 59. & c. 68. Creſc. l. 5. c. 27.

Ex iiſdem quoque fructibus vltimam maturitatem adeptis, tunſis, preſſiſquè, maceratis, atque digeſtis Vinum, atque etiam Sapa pro opſonandâ hyemali Agricolarum fame, vt ex acerbioribus agreſta, & acetum artificiosè confici poſſunt, ad noua etiam gulæ irritamenta ruſticis Ganeonibus inſtruenda; nam adulterina inter pocula Sorbea. G

Agreſtes homines, queis legitimi non ſuppetit copia Bacchi.

--- Pocula læti
Fermento, atque acidis imitantur vitea Sorbis.

Tanarius Oecon. ciu. vill. l. 5. Vir. 3. Ceog. Pallad. in menſe Ian. tit. 15. Nicol. Reuſ. in Pom. Poe.

Ijdéq; nobilibus non inuident prætioſiora ex ſaccharatis aromatibus muſtacea liba; dum ex remollitis ſiccis, & veluti fermentatis aqua calente Sorbis offas pinſunt, atque placentulas, quibus ad hilariter pitiſſandum in illorum conuiuijs inuitantur, quem morem eruditus quidam hoc diſticho tetigit.

Pocula Sorbe ferax imitaris vitea ſucco,
Pomaquè fers acido grata ſapore gulæ.

Gal. in. 4. Aph. 12. & 6. de locis aff. 2. Terent. in Adelph. Plin. l. 14. c. 16.

Et cum illo non malè agetur, niſi modum nimis excedere detur, cum neque Lientherici, aut Cæliaci Cyathorum Sorbillatores huiuſmodi fieri nequeant; hoc eodem vino vtiliter vti poſſent qui viſcerum debilitate, non autem obſtructione laborant; idquè viribus ipſis à Granatorum vino parum diſtare cognouit Plinius, cui *Rhoitis* nomen poſſe tribui, propter quandam ſaporis communem aciditatem, cenſuit: quâ mediante naturalia viſcera, & inteſtina præcipuè quodam ſalubri in æquilibrio retinentur, tormi- H naquè longè abeſſe coguntur; quod in ſpecie, & perquam clarè comprobat illa Sorbi ſylueſtris ſpecies, quæ à Botanicis Torminalis appellatur, à quâ medicinalium virium tutiſſimum ſumere poſſumus Argumentum pro Rubricâ ſequenti.

VIRES IN MEDICINA.

Dioſc. lib. 5 cap. 25. Trag. lib. 3. de ſtirp. Hiſtor. c. 30. De nat. cib.

MEdicus doctus ad Sorbũ auſpicatè veniat, ſed maximâ cum animaduerſione ἀκίςης, efficaciſſima ſingulis ab huiuſce Arboris partibus inueniet cõtumaciores ad debellandos morbos medicamina; ſed ab ægrotantiũ intẽperie caueat malignâ, ne decipiatur ab ea; Frigida quidem Sorba in 1. gradu, ſiccaq; in tertio protulit Piſanellus ciborum non contẽnendus perpenſor, ſed qualitate occulta ad vtrũq; parata

ea

A ea nos recognoſcere debemus nimirum, vt ſint optimum, vel peſſimum φάρμακον malè, vel rectè vſurpata. Atrabilarius vbì eſt ſanguis contagione quadam rabida infectus, crudæ nullam cuiuſuis partis Sorbi Arboris meminerit medicus fieri debere applicationem, ibi enim, vt rectè Adnotauit Princeps Aboali, adeſt immutatio temperamenti in malignam quandam intemperiem venenoſam; quæ immutatio, ſeù alteratio in gradu quodam excedente conſiſtēs ſiccitatis alicuius, frigiditati deſtructiuæ iuncta improportionatæ aliquandiu latet. Dioſcorides, & Paulus ſcripſere rabiem in canibus ſub flagrātiſſimis ęſtibus, itemq; vehemētiſſimis ſub frigoribus enaſci, quare ibi ad ὑδροφοβίαν adeſt diſpoſitio, quæ de facili ſuſcitari heù nimis poteſt. Exemplum quoddam in morbo Gallico tandiù latēte poteſt apparere; & ſicuti lignum Guaiacum Venereæ Luis principaliſſimum eſt Antidotum, ita Rabiei caninæ Theriaca à doctiſſimis viris habita eſt Alexipharmacum, de qua rè certiores nos fecit Andromachus canens.

Hacque canum rabiem fato impendente fugabis,
Cum trepidat moriens, & ſitit æger aquas.

Auicennas fen. 6. tract. 4. c. 5. Lib. 6. c. 36. Lib. 5. c. 3 Baptiſta Codrōchus Phil. & Med. Imol. de Rabie l. 1. c. 8. Fracaſtor. l. 1. de morbis contag. Galenus de Ther. ad Piſ. c. 16. Andromac. in pr. part. poematum.

Laxioris alui pueris, difficili maximè ſub dentitione Sorba rationabiliter offerebat Q. B Serenus, quibus tanquam vtiliſſima, & vndequaq; proficua illa concedebat, vt hoc diſticho liquet. *Proderit & Pueris, quos dentis origo fatigat*
Caſtaneas coxiſſe Nuces, & Sorba vetuſta.

Hocq; duplici cum cautione factum exiſtimari debet, in humidiſſimo ſcilicet temperamento, & ſubiecto ab omni rabidæ labis ſuſpicione immuni, & cum rectificatione coctionis, & caſtaninæ miſcelæ: & propterea non ità de facili Sorbea Poma pro conſtipante medicamento grandioribus conceſſiſſet Martialis.

Sorba ſumus molles nimium durantia ventres,
Aptius hæc puero, quam tibi Poma dabis.

Lib. 13. epigr. 76.

Sorba cruda immatura, alba quidem ſunt, ſed atrabilarijs nigrum Theta præfigunt, ſthomacoque grauiſſima ſunt, matura verò, obſcuro licet ſub colore, faſtidium pellunt, vulneraque in internis enata deliniunt; decocta dyſentericis proſunt, idemque operantur condita ſapa, vel melle ſecundum Catonem, imò etiam ſiccata valentiori cum adſtrinctione viſcera concidentia reſtaurant, atque, Galeno auctore, confirmant; C quod confirmare metro Durandus voluit.

Sorba aluum ſtringunt, præſertim ſicca, ſimulque
Siſtunt, & ſtomachis, aluiſque recentia proſunt.

Platina de Hon. volupt. & valet. lib. 2. Lib. 2. de Alim. facult.

Nullum reperiri poſſe crederem in dyſenteria præſtantius Remedium ipſis Sorborum Fructibus ſecundum Pharmaceutriam Artem doctè compoſitis: Vndè Antidotarij noſtri Bononienſis ex deſcriptione Electuarium Diaſorbis valdè probatur, & tali pacto conficiendum proponitur. ℞. Carnis Sorborum maturitati propinquorū coctorum in aqua, in qua roſæ ſiccæ, & cortices Granatorum prius cocti fuerint libras iiij. Sacchari lib. ij. & ſemis, coquantur vſq; ad debitam conſiſtentiam, & in vaſe ad vſum medicum recondantur, ventriculum ſcilicet roborandi, immodicamq; alui ſolutionem ſiſtendi, exhibendæ ſingula vice ad vnciam ſemis ante cibum, viribus illius medicamenti validis per annum tantum permanſuris. Sed ſpecialiores formulas attendendo dicimus, quod Aqua ex Florum racemis, folijſq; recentibus in B. M. cum noua adiecta materia bis deſtillata, & per os vnciatim quotidie pluries aſſumpta pulmonum omnia vitia, noxioſiſſimaſq; noxas ad miraculum vſq; tollit; Cacoethicos Virginum habitus emendat, & na- D turam, vt ſeſe menſualiter expurget adiuuat; Hæmoptoicis, & Gonorrhæa laborantibus, alijſq; præter naturam fluxibus euidentiſſimo cum ſucceſſu ſuccurrit; Aurium dolores Aqua eadem auribus guttatim inſtillata, & tepidiuſcula extinguit. At Lignum Sorbi attritu ſolo, abſq; ſuppuratione contuſiones, vulneraq; ſimplicia cutanea, & carnoſa breui reſarcit, eiuſdemq; puluis Vlceribus cacoethicis, & ſordidis inſperſus, poſt earundem lotionem cum ſabinæ decocto priſtinam reuocat partium affectarum integritatem, qui puluis bis, teruè in olei oliu. perfect. Drachma vna aſſumptus tuſſi violentiſſimæ etiam ab interno vulnere pendenti citiſſimè quietem imponit: vlterius conſideretur, Sal ex ligno paratus, vt in decocto radicis Altheæ ad grana iij. vel iiij. nephriticis ante ingreſſum balnei aquæ dulcis oblatus calculi materiem omnem in mucorem traductam per vrinam foras propellat; fungis tandem Sorbeis antipeſtilentibus, dum opus ſit, vtitor, neq; hic ſiſtito, illos pro tuæ ſanationis ſymbolo habeto.

In Herb. pag. 441. lit. S. Antid. Bonon. nouiſs. pag. 43. & 60. Ionſtonus loco cit.

SYMBOLA.

INtractabilis, Elatæ. Audacis Iuuentæ Symbolum Sorborum Poma in Arbore rutilanti, ſpecioſa, concinna Acerbitate prædita poſſunt exiſtimari. Hæc niſi tardam, incuruam, decoloremquè Senectam expectent, nunquam eſui apta, & ad alimentales preſtandum ſuccos idonea deprehendentur, ſed damnoſa inter diſcrimina vitam ambiguam ducent, de quibus illud Satyrici vatis heu nimis verificabile apparet dictum. *Plurima ſunt Iuuenum diſcrimina, &c.*

Vna ſenum facies, &c.

Sorba igitur, inſtabili iam ætate tranſacta, ſub anni ſeneſcentis inclinationem, ærias ſublimes relicta ſedes, tereti circumalligata bacillo lenitatem, dulcedinemquè ſortita Humanæ ciuiliter excultæ Senectutis meliorum omnium Bonorum diuitis feliciſſimum referre promerentur Signum; nam Tempus ritè, ac rectè preactum, atq; paratum.

--- Sæuas paulatim mitigat iras,
Hoc minuit luctus, mæſtaquè corda leuat.

Iiſdem innixa fundamentis Phyſica rerum Conſtitutio cum Morali, atque Politica Coordinatione æquabili, atque tutiſſimo pede graditur ad ipſam deſideratæ proſperitatis perfectionem. Nam ſicuti Auſterus Fructuum immaturorum Sapor Bacchantium in morem inſuperabilis eſt, ita morum ruſticitas, ac tetrica nimis gubernatio Rempublicam vitiat, atque perſtringit; vndè ſapienter Cicero ſic perorabat *cum ad gubernacula temerarij, atque audaces Homines accedunt, maxima, & miſerrima naufragia fiunt*; Matura igitur Senectus, præcipuè ſalubris in Sorbis

Proderit & pueris, quos dentis origo fatigat
Caſtaneas coxiſſe nuces, & Sorba vetuſta.

Ipſa vbiq; facit ad Gloriam, *in Antiquis* enim (vt ex Oraculo Diuino percipitur) *eſt Sapientia, & in multo tempore Prudentia.* Principum, & Regum Sceptrum non ex eo quòd aureum ſit, & duriſſimum Principatum, & Regnum conſeruat, ac extollit, ſed quià Beneuolorum, & Amicorum copia Manſuetudine, atque Clementia comparatorum informatur, ſupremã Decoris metam attingit, vt apertiſſimè teſtabatur Cyrus ille Perſarum, Medorumquè Rex potentiſſimus, qui aliquando interrogatus, cur ità liberalis eſſet in munerando amicos, vt ſibi nil relinquere videretur, reſpondit, *quià corpus meum his omnibus ornari non poteſt, amicos autem his ipſis ornatos intuens, maximũ mihi ipſi ornatum aptatum eſſe putabo.* Ad quid pulcherrimis, atque præcioſis ornatum eſſe veſtibus, atque ab alijs deſpici, maledictiſquè inceſſanter peti? gratiſſima cunctis ſemper erit Humanitas, ità ſapientiſſimè monuit quemque Menander: *Humilitas tua, ſi qua grauitas acceſſerit, pulcra apud alios videbitur, ò chare vir. Sin tutè feceris, abiectum te ipſum, & pro nihilo duxeris, domeſticus eſſe contemptus, & ludibrium apparebit*; Et è contrà inuiſa cunctis vbique gentium fuit Paludata, Coronata Iniquitas, iuxtà id quod bonus cecinit Boethius.

Quos vides cedere celſo
Solij culmine Reges,
Purpura claros nitente,
Septos triſtibus armis,
Ore toruo comminantes,
Rabie cordis anhelos,
Detrahat ſi quæ ſuperbis
Vani tegmina cultus,
Iam videbit intus arctas
Dominos ferre catenas.

Nil aliud ſunt hi mali Preſides, Rectores Vrbium, Prouinciarum Violenti, Rigidi, Superbi, Immanes, quàm Scelerum Magiſtri, Eumenidumq; Mancipia. Heù quàm malè fiditur extrinſecis Fortunæ propitiæ ſimulacris, quæ nil aliud, quàm leues vmbræ ſunt! talis eſt Pulcritudo fallax Sorborum celſa in Arbore locatorum, quæ dici poteſt Fabula, Monſtrum, vndè Monſtroſitates, & Fabulæ hîc quoq; locum Dendrologica in eorundẽ fructuum Hiſtoria poterunt habere.

Iuniorum mens sẽper attollitur — *Homer. Il. γ* — *Ouid. 5. met* — *Tibull. l. 2.* — *Iuuenalis ſat. 10.* — *Emin. Paleotus de Bono Senect.* — *Sophocl. in Tyro* — *Ariſtoph. in concionatricibus.* — *Ou. l. 4. triſt.* — *Virtus periculorum expers.* — *Pind. ode 6. Olymp.* — *Plaut in Amphit. ac. 2. ſc. 2.* — *Canonher. in Aph. H. Polit. interpret.* — *Cic. de ſenectute.* — *Q. Serenus* — *Iob. c. 12.* — *Matt. Tympius in ſpec. Princ. p. 1. ſigno 38.* — *Xenophon. lib. 8.* — *Max. ſer. de Amic.* — *Ap. Stob. ſerm. 22.* — *Lib. 4. Metro 2.* — *Sophocl. in Aiace flagellifero apud Stob. ſerm. 22.*

MON-

MONSTROSA.

Naturæ peruersus, seù deprauatus ordo, Monstrificus nempè in rerum particulari constitutione tunc obseruari cœptus est cum in Babylonicæ Turris ædificatione confusus iusto Dei Iudicio remansit Hominum sermo, quemadmodum sapientissimi existimarunt Viri; Impudentissima certè, atq; Monstrosa fuit Nemrodica illa Assyriæ, & Chaldaicæ originalis Gentis audacia, quæ causa extitit, vt malignam illorum Peruersionem pœnales plures sequerentur Physicæ, & tam in Animalibus, quàm in Plantis peruersiones, hoc est Monstrosa Indiuidua, quorum plura inter Plantas, quam inter Animalia accidere docuit Aristotiles, cum de his magis sollicita, quam de illis magna rerum sit Mater, & Altrix Natura; sic enim habet ille. *Amplius & in Plantis inest ipsum propter aliquid, minus autem distinctum est. Vtrum igitur & in Plantis fiebant, vt Bouigena, Vitiprora, sic Vitigena, Oleoprora? an non: inconueniens* B *enim, sed tamen oportebat, &c.* & quamuis Monstra in genere Animalium notabiliora sint, & maiorem captent admirationem, pluresq; habeant ostentatores, non tollitur tamen, quin multo numerosiores, si minutatim res ipsæ disquirentur, daretur in Plantis reperire monstrositates; recenseant quantumlibet Scriptores humana Monstra, tam à principijs generationis, quam ex post sub orta, illaq; sigillatim enumerent, nunquam tamen genericarum, & specificarum Plantarum innumerabilium innumerabiles peruersiones poterunt æquare. Pumiliones νάνας Græcè, Gigantes, Crassos, Macrinos, Cilones, Myconios aduertamus, Frontonesquè, Cœcos, Coclites, Vnocolos, Strabones, Pœtos, Flacos, Brochos, Contuolos, Nasones, Simos, Silones, Labeones, Dentones, Gutturosos, Gibbos, Obstipos, Repandos, Pansas, Loripedes, Varos, Valgos, Vatios, Compennes, Pedones, Macropodes, Miscelos, Attas, Scauros, Sedigitos, Depiges, Mutios, Balbos, Draulos, Ancynoglossos, Longimanos, Vnimanos, Hircios, Coxones, Hermaphroditos, Eunuchos, aliosquè similes; minimam & ferè aspectabilem in plantis partem accipiamus Scopiones v. g. Acinorum, Pelmata Pomo- C rum, Pismataquè Ficuum, quæ nil aliud sunt, quàm Herbaceus Pessulus, quo fructus, vel eorum particulæ adhærent lineariter quodammodo toti, quas patitur illa peruersiones Contorsionum, Arefactionum, Figurationum, Inæqualitatum, Monstrositates? Et quas cæteræ partes compositæ, atque maiores in earum inutili prorsus indagatione? Deficeret Tempus, obtunderetur Calamus; itaut sufficiat de Monstrorũ inassequibili numero id præmonstrasse in gratiam præsentis Sorbei Monstri, Verrucæ scilicet nodosæ Sorbiformis reticulatæ intra viscera Sorbi ligni nuperrimè repertæ; nam sicuti aptam Sorbi Arborem ad fallendum ostendit hoc Monstrum, vndè syluestrem Sorbum propter Aues frequẽtissimè deceptas, Aucupariam Botanici nuncuparunt, reticulatis, labyrinthæisquè signatũ prodijt Mæandris. O' miseram Auium conditionem, quibus *quæ putantur fortunæ munera insidiæ sunt!* nam in Sorbi laqueos ipsæ cadunt, vel externos pedum, vel viscerum intimiores: vndè Sorbus non immeritò στρυφνὸς quoque græcè dicta est ab acerbitate, rigiditate, & stupiditate, & nimia quã inducit constrictione: immò & à duritie, seueri- D tate, ac difficultate, quæ omnia verbum στρυφνὸς iuxtà Theodorum Gazam, potest significare, & veluti qualitates de tertia specie Aristotelica, eiusdemquè proprias passiones alijs communicabiles; cui Sorbo non incongruè posset huiusmodi distichon applicari

Hæc laqueis Sorbus solita irretire volucres,
Vel potuit crudas explicuisse vices.

Quin & aliud Monstrum Auem Sorbiuoram repræsentans Sorbeam mammam adire videtur (sic enim Sorba nomine mammarum insigniuit Crates Philosophus) Quodquè Panes quærit Apirios inexperientiæ; Obelios Bacchicos, Speuticios tumultuarios, ac Artoptesios ex duriore fermento coactos, vt hic literario Sorbo perpetuo viuat, vbi Medici in hac Dendrologica scena personam agens Sorbeum sic alloqui fingitur cum Plauto Monstrum *Hem mihi iam video propter te victitandum Sorbilo.* Limonium igitur hoc Monstrificum Pomum quasi Famæ βουλιμιῶν idest Famelicum, quia inter congene-

D. August. l. 16. de Ciuit. Dei c. 8.

Martinus Vuinrichius de Monstrorũ ortu part. 2. c. 29
Arist. lib. 2. Phys. t. 83.

Varro l. 1. de Re Ru. c. 54.
Ca. de. Re R.
Columel. de Re Rust. l. 12. c. 39. & 43.

Aldr. Ornith. t. 2. l. 16. cap. 11. p. 622. & lib. 17. c. 30.
Seneca ep. 7
Aristot. l. de Prædicam. cap. 4.

Plautus in Pœnulo.

genera Monſtra locum ob illius tarditatem genituræ præſentis Anni 1667. obtinere non potuit, Serotina vt Sorbus, eodem tempore, quo Sorbus prælo ſubijciebatur mihi à Sapientiſſimo Patre Auguſtiniano mei amantiſſimo Angelico Aproſio de Vintimilijs Intimelio miſſum, Poeticis non abs re petiuit refici ſaltem Fabellarum ſuauitatibus, quibus ſuperciliioſa quæcunque mitigari, & dulcorari valebunt.

Pindarus Olympiorũ Odē 1.

FABV-

A

FABVLÆ.

RVdem pariter, ac stypticam Sorborum, congenerumquè Fructuum materiem largâ Mythologicarum Historiarum lautitie dapsilem fecit eruditus noster Legatus. In Poeticâ siquidem *Agriomeleidis* suæ, syluestrium nimirum Pomorum Historiæ structurâ, non Pyrum tantum syluestrem, & Arbutum, sed & Sorbum, & Amamelidem, & Ariam, & Diospyron, ac alias huiusce generis controuersas Arbores elegantibus prosecutus est commentis. Quâ in re cum nemo alter versatus fuerit, curiosâ Fabularum huiusmodi lectione delicatiores Lectores hoc in loco fraudandos non censui. Quin & ne quicquam de Legati Poematio non aliter fortasse videndo hîc desideretur, quidquid Fabulas in illo præcedit, adducere operæ pretium visum est. Nam & hoc Phœbo non indignum erit, cum ab ipso maximè Phœbo sit exordium alludens *Horologio Solari* V.C. Petri Francisci Minotij I.C. & Poetæ Monsauinensis, cui Legatus *Agriomeleida* inscribit, Viri multo nobis nomine colendi, & cui sic præmodulatus est Poeta.

B

Laurentij Legati Agriomeleis.

Quem numeris æquas, &, dum mihi terminat horas,
PETRE, vides HORAS perpetuare tuas;
Non semper generum species conspexit easdem,
Phœbus, sit quamuis id, quod is ante fuit.
Quæ tibi, quæque sibi cingit modo Laurea frontem,
Hanc olim Nympham vidit, & arsit amans.
Est Lotus Dryope, Flos est Hyacinthus, & Aiax,
Et Clytie, & Smilax; Phyllis, Atysquè virent.
Quot regnum Iunonis habet! quot cærula Doris!
Quot Rhea, quos dudum fama fuisse viros!

Eiuscemodi nempè Metamorphosibus plenæ sunt transformatoriæ Poetarum paginæ, quas inter primas sibi vindicant Ouidianæ, cum ipsarum scriptor sit

C

C. Sol. Sid. Apoll. hendec. ad M. Felic.

---- Qui corpora prima transfigurat.

Cuius solertissimus, & felicis exitus imitator fuit Rhodiginus Balthassar Bonifacius, qui nouas quamplures, elegantissimasq; metamorphoses in quadraginta suos (vt inscripsit) Musarum libros congessit. Cuius rei meminit & Legatus, cum sibi noua quoque, & ab enarratorum auctorum inuentis diuersa ab Apolline inspirari modestè præfatus, Minotium nostrum in fabularum suarum lectionem sic allicere pergit.

Res notæ, vt quotquot sublimi carmine panxit
Ille, Tomitanâ qui stetit exul humo;
Quiue quadragenos MVSARVM nomine libros
Edidit, & Naso est, Vrbs Rhodigina, tuus.
Non tamen his fautor detexuit omnia Titan,
Quæ sub mutatâ fronte videre licet.
Sunt ex his pariter quæ, alijs incognita, nouit,
Et tantum Musis pandit Apollo meis.
Et nostras subit ille fibras; Afri, *atque* Cydones

D

Quid modò sint iuuenes, illo agitante, scio.
Tu quoque scis mecum, Vatum ter culte MINOTI,
Tu, qui non rarò pægnia nostra probas.
Et pariter nosces quid sit Nea, *quidue* Sorores,
Quas transformatrix nostra Thalia canit.
Sed te scire prius volo quæ mihi nuper Apollo
Parrhasio quondam prodidit acta solo.

Quod manifestum facit præcipuum Fabulosorum huiusmodi euentuum locum Arcadiam constitui, vbi fortasse plura, quàm alibi mythica eueniße commenti sunt Poetæ, præsertim antiquiores, qui fabulati sunt

Sta. 2. Theb.

---- Astris, Lunâquè priores
Arcades.

In

In quorum Regione quià fuit Parrhaſia Ciuitas non procul à Stymphalo Lycaonis patria, hinc factum eſt, vt Parrhaſiam vniuerſim Arcadiam Poetarum Reſpublica nuncupet: quod & ſuperius præſtitit Legatus, qui, quomodo ſibi Phœbus aſtiterit, ingenioſè deſcribit, poſtquam grati animi officium amicis, & precipuè Minotio noſtro, à quo ſacræ aliquot Poeſes ſibi nuncupatæ ſunt, in hæc præmiſit.

Nam memini, cum iam penſaſſem nocte ſilenti
Quantus Amicorum debitor ipſe forem:
Præſertimque tui, qui multo carmine, & alto
Extuleras nomen vel ſuper aſtra meum:
Tu, mihi, quæ, Tyberis Phœbumquè, Iouemq; ſecutus,
Panxiſti ſacro carmine culta, dicans:
Atque ideò tantis agitaſſem quomodo poſſem
Muneribus gratâ pendere mente vices:
Verſaſſemquè mihi meritis æqualia tantis
Non ſuetum Aonidum ſuppeditare chorum:
Languida furtiuus ſerpſit per lumina ſomnus
Tam leuis, vt tenuis vix foret ille quies.
Tunc mihi, nec fallor, quanquam maiora relatu
Nunc repetam, atque ideò non habitura fidem:
Tunc, inquam, ante oculos Phœbi mihi fulſit imago
Laurigeram ambroſio mollis odore comam.
Qualis ad Eurotam Lauros ediſcere iuſſit — *Virg. egl. 6.*
Quæ cecinit ſolo carmina digna Ioue:
Talis adeſſe mihi viſus: Chelys aurea ſecum,
Ducere ceù Muſas ad noua metra velit.
Cum mihi: te, pariter, qui noſtras excolis artes,
Et tibi in his nullus res odioſa labor:
Te volo participem quorum ſuppreſſor ad vſque
Ipſe fui; per me prodigioſa ſcies.
Prodigioſa canam, quæ non præceptor amorum,
Et quæ transformans corpora nemo canit.
Sic ait, & citharam cum iam pulſaret, vt illi
Accineret, varium hoc eſt modulatus epos.

Nec qui Poeticis coloribus melius delinearet ſilueſtria Poma, & præcipuè Sorbum, ac Pyrum, quæ præcedunt, quenquam introducere poterat Legatus Phœbo meliorem, qui fructus eoſdem formâ ſimillimos, eleganti radiorum ſuorum pennicillo tam bellè colorat, vt vix illuc vſque ars valeat, nedum metam illam attingat, aut ſuperet; vndè Poeta Sulmonenſis illum deſcribens ſic canebat — *Ou. l. 2. Met.*

--- Purpureâ velatus veſte ſedebat
In ſolio Phœbus claris lucente ſmaragdis,

Quin & optimè propterea gemelli finguntur ijdem fructus, cum & lepido colore, & formâ, ac magnitudine, imò etiam ſummâ ſtypticitate, & viribus perquam ſimiles comperiantur. Ad hæc egregiè pariter Melidis filij perhibentur. Cùm enim Μῆλα Græcis ſit Malus Arbor, ità de Malorum genere innuuntur eſſe Sorbum, & agreſte Pyrum. Vt quemadmodum Fabuloſum Arcadiæ nemoroſæ Numen Pan illis in patrem aſſignatur, infertur in locis nemoroſis frequentem eſſe ſilueſtrium huiuſmodi Arborum prouentum. Ità ex Melide formoſâ, & rudi Pane natos gemellos quidem pulcros, ſed moribus aſperos deſignat ſpecioſam fructuum iſtorum pulcritudinem, quam ſaporis intractabilitas comitatur, & nota eſt filiorum illorum, qui omnimodè parentibus aſſimilantur. Sed attendatur Phœbus, cuius narrationem ſibi ſic introductam inſit Legatus — *Valer. Flac. l. 5. nemorũ potentem vocat Pan.*

Nympharum Inachidum MELIS pulcherrima (dixit)
Semifero pecudum MELIS amata Deo:
Laſciuo de Pane tulit compreſſa gemellos,
(Nam Calamus Syrinx, & Pitys Arbor erat.)
Alter ACHRAS, SOBARIS fuit alter, MELIDI formâ,
Et morum ſimiles aſperitate pari.

Sic

A

Sic, si forma bonum est, fuerant exemplar vt istic
Sunt bona mixta malis, sunt mala mixta bonis.
Creuerunt, quorumque parens est numen agreste,
Ante alios pecorum diues vterque fuit.
Vt siquidem efferrent patrimonia ditia natos,
Sat pecudes poterat multiplicare pater.
Hinc illis turbas pastorum cessit in omnes
Primatus, quos tunc Arcas alebat humus.

Nec minus rei significatæ quadrant illa Gemellorum nomina è Græco fonte petita, quorum Achras ἀχρὰς est, Pyrus nempè siluestris, & Sobaris ἀπὸ τοῦ σοβαροῦ deflectitur, quod arrogantem, superbum, & fastosum non sine speciositate significat, imò & inconstantem, ac intractabilem, cum hoc ad fructus translatum denotet ipsos formosos quidem, sed superbi saporis, & ingrati, quoadusque nempè maternâ degunt in Arbore. Quapropter in Poematio subsequi videmus.

Arrogans nemini amicus. *Diog. apud Stob.*

B

In geminis vultûs laudabat quisque decorem,
More rudes nimium, vel reprobando, probans.
Talis enim ruditas erat, & petulantia fratrum,
Vt vel vix posset quisque placere sibi.
Non itaq; armentis vigilant communibus ambo:
Distinguit studium rusticitate pares.
Aucupio SOBARIS gaudebat, & ACHRADA traxit
Indiuisorum cura proterua gregum.
Dumq; is captat aues, eicuratque, cibatq; frequentes,
Atque hanc inconstans temnit, abhincque probat:
Centum pastores præponit ouilibus iste,
Et modo præpositis sufficit inde nouos.
Nemo, quantumuis satagens, satis egerat illis,
Pro benè patratis traxerat imo probra.

Ita videbatur ex auium inconstantiâ instabilitatem auceps Sobaris didicisse, quemadmodum & ex communibus gregibus proteruiam Achras, vt omnibus odiosus vterque fieret. Nemo enim eiuscemodi homines non odit. Quo tātò digniores erant, quantò peius cum suis egisse feruntur. Nam, vt introductus in Poematio Phœbus dicere perrexit, gemini, non verborum tantum insuauitate, sed & operum asperitate læserunt immerentes, imò probris præmio dignos exceperunt, vnde nihil mirum est, si parum abfuerit, quin tumultuariè pastorum turbæ in fratres exosos irrumperent. In tumultum enim sæpius exire solet commune multorum agrestium in proteruos maiores odium, ex non iniustâ præsertim causâ dependens. Inde subsecutus Poeta.

C

Haud ideò patuit totâ Nonacride terrâ,
Cui nusquam Iuuenes causa odiosa forent.
Nam placet vt facies, animos irritat agrestes
Intractabilitas intoleranda duûm.
Adde quod interdum & factis lædere ministros,
Ipsaque sedulitas verbera sæpe tulit.
In læsis mos ille truces exuscitat iras,
Vindictæque animum quenque agitare facit.
Et, nisi quod culti cohibet reuerentia Panos,
Vindex de geminis vltio sumpta foret.
Obtulit at tempus fors improuisa secundum,
Quo fratrum fastûs detumuisse datum est.

D

Placet igitur intuentibus faciei decor, membrorumq; concinnitas. Sed, vt in fabulosis hisce gemellis, historicas tamen veritates repræsentantibus, nisi pulcro veniat in corpore virtus, pulchritudo fallax suspecta fit, & despicitur, atq; odibilis redditur. Ruditas ergo, & petulantia fratrum à Poetâ nostro descriptorum, eorumq; intoleranda intractabilitas, Pastores amicos, & beneuolos, obsequentesq; prius, in hostes mutauit. Hinc patet, quod quò maior est auctoritas in hominibus austeris, & arrogantibus, eò etiam maius illis imminet periculum. Clarum enim est in historijs, superbiâ, & crudelitate

litate

litate Principum deleta Imperia. Sic Domitianus Cæſar propter nimiam arrogantiam inuiſus, tandem amicorum, & libertinorum, imò & vxoris ipſius conſpiratione extinctus eſt. Sed quomodo compares euentus hoſce Panos filios oppreſſerint attendamus.

E

Feſta dies aderat, Pani quâ ſacra Luperco
Facta, Lycæus vbi mons adit aſtra iugis.
Pana lupos abigat Paſtorum turba precatur,
Defendatque greges, multiplicetque petit.
Inſtituit rex ille ferus, quem vidimus olim
Infantum carnes appoſuiſſe Ioui.
Quique Thyeſtæas humano ſanguine cœnas
Exemplo docuit triſte madere ſuo.
Vnde luit meritas tanto pro crimine pœnas
Prima fameſcentis cum tulit ora lupi.
Nec iuuit quod & ipſe Ioui prior hiſce litaſſet,
Quæ gens ad pecoris tranſtulit illa Deum,
Exul & Euander Latias traduxit in oras,
Et ſtatuit nudus ſacra Lupercus agat.

F

Erant quippè Luperci Panos Sacerdotes, qui ſolebant Lupercaliorum die nudi per vrbem curſitare, prægnantiumque mulierum manus, vteroſq; caprinâ pelle ferire: ſicq; fœcunditatem, & fœtus facilitatem promoueri veteres Romanorum, apud quos iſta fiebant, arbitrabantur. Quem morem innuit & Virgilius eo carmine.

Virg. 8. Aeneid.

Hîc exultantes Salios, nudoſque Lupercos,

Ouid. 2. faſtor.

& Ouidius. *Tertia poſt idus nudos aurora Lupercos --- Aſpicit.*

Mant. faſt. 2.

& Baptiſta Mantuanus. *Compita curſabant ſtolidi ſine veſte Luperci.*

Cauſam porrò cur ſic denudati prodirēt Seruius enarrat in eundem Virgilij locum, *Quum*, inquit, *in honorem Panos Lupercaliorum ſolemnitas celebraretur, pecora Romanorum ſubitò à latronibus rapta ſunt: quibus oppreſſis, & receptis animalibus, propter rem à nudis proſperè geſtam, conſuetudo permanſit, vt nudi Lupercalia celebrarēt.* Quod & conſuetâ elegantia Vates Ouidius in Faſtis digeſſit.

Ouid. faſt. 2

G

Cornipedi Fauno cæsâ de more capellâ,
Venit ad exiguas turba vocata dapes.
Dumque Sacerdotes verubus transfixa ſalignis,
Exta parant, medias Sole tenente vias.
Romulus, & frater, paſtoraliſque iuuentus
Solibus, & campo corpora nuda dabant.
Ceſtibus, & iaculis, & miſſo pondere ſaxi
Brachia per luſûs expertenda dabant.
Paſtor ab excelſo per deuia rura iuuencos,
Romule, prædones, & Reme, dixit, agunt.
Longum erat armari: diuerſis exit vterque
Partibus: occurſu præda recepta Remi eſt, &c.
Fama manet facti, poſito velamine currunt,
Et memorem famam, qui benè geſſit, habet.

Dicti verò creduntur Luperci à Pane *Luperco*, Lupos nimirum arcente, cum hanc ob rem à Paſtoribus in numen coleretur. Quod ſuperius innuit Legatus, & ante ipſum Baptiſta Mantuanus, vbi --- *Non Pana Lupercum,* --- *Non Satyros*, inquit. Ouidius autem à Lycæo Arcadiæ monte, in quo Pan ipſe colebatur, vt retulit Legatus, dictos eſt ſuſpicatus, dum habuit.

H

Faſtor. 2.

Quid vetat Arcadio dictos de monte Lupercos?
Faunus in Arcadiâ templa Lycæus habet.

Plutarc. in vita Cæſar.
Meurſ. Græciæ feriat. lib. 5.

Ipſi in eodem Monte, qui fortaſſe propterea Lycæus dicebatur, Lycæa agitabant paſtores Arcades ſimilia Romanorum Lupercalibus. Vndè Plutarchus. Ἦν μὲν γὰρ ἡ Λουπερκαλίων ἑορτὴ, περὶ ἧς πολλοὶ γράφουσιν, ὡς ποιμένων τὸ παλαιὸν εἴη, καί τι καὶ προσήκει τοῖς Ἀρκαδικοῖς Λυκαίοις. *Erat*, nimirum *Lupercaliorum feſtum, de quo multi ſcripſere, quale antiquum illud paſtorum, & vt mos erat in Arcadicis Lycæis.* Inſtituta verò in honorem Iouis τοῦ Λυκαίου à Lycaone tradit Meurſius ex Pauſaniâ. Eadem in Latium

tran-

A ſtulit Euander, ex Arcadiâ profugus fratre per errorem occiſo, qui Pallantæo extructo Lupercalia inſtituit. Indè concinnum fuit Legato noſtro fingere gemellorum curę fuiſſe Lycæorum celebrationem, vt ſibi viam ſterneret ad deſcribendas ipſorum metamorphoſes. Quod facit poſtquam ſuæ inſeruit narrationi, quæ de Amamelide, Phyllo, Arbuto, & Pomo ſilueſtri contexuit. Præmittit igitur.

Meurſ. Grecia Feriatæ lib. 5.

Cura fuit Fratrum celebrare Lycæa parenti,
A quo ſemideum ſe vel vterque putat.
Victima ſiue canis cecidiſſe ſolebat ad aram,
Siue procax hircus, candida ſiue capra.
Seligat hanc igitur ſolers mandatur OPORAX,
Quo nec tunc iuuenum firmior alter erat:
Robuſtum fratri COMARVM ni forſitan æques,
Cui Trachyn fortes paſcit opima greges.
Seù liquidam nudare Palen, ſeù fundere cæſtus
Eſſet opus, ſemper victor vterque fuit.
B *Nec mirum, ſiquando ſolet natura parentum*
Diffundi, & ſoboli participata viget.

Quod & plurima comprobant exempla. Fratribus ideò pugnax aſſignatur origo. Filij quippe *Phylli* Centauri ex *Symmelide* Oreade (quæ in *Amamelida* conuertetur, cum eadem ſit vis τὸ σὺν, καὶ ἅμα apud Græcos) perhibentur. Patria Phthiotis dicitur, quandoquidem Centauri populi fuerunt Pelij Montis, & Oſſæ accolæ, propinquorumquè locorum in Phthiotide, quæ Theſſaliæ Regio eſt, quam indè Pelaſgicus, hinc Thermaicus, illinc Maliacus alluunt ſinus. Nec abs re Centaurus ille vocatus eſt Phyllus. Vt enim Phœbus rei narrandæ libentius incumberet, ea debebat aliquâ ex parte ſuâ intereſſe. Quod egregiè demonſtrat, & præſtat Poeta, nomen eiuſcemodi Centauro imponens. Alluditur enim *Phyllo* Phthioticæ plagæ pago, à quo *Phyllæi* cognomentum traxit Apollo, ob Templum, quod ibidem illi celebre ſurrexerat. Teſtis optimus eſt Strabo ſcribens: Ταῦτα δ᾽ ἐστὶ τῆς Θετταλιώτιδος μιᾶς τῶν τεσσάρων μερίδων τῆς ὅλης Θετταλίας, ἧς καὶ ἐπ᾽ εὐρυπύλῳ, καὶ ὁ φύλλος, ἔνθα ἀπόλλωνος τοῦ φυλλαίου ἱερὸν, καὶ ἴχναι: Scilicet *Hæc qui-*
C *dem de Phthioticâ plagâ, vnâ ex quatuor Theſſaliæ totius particulis, cuius ſunt & ſubditæ Eurypylo terræ, & Phyllo, vbi Apollinis Phyllæi fanum eſt, & Ichnæ, &c.* Templo Laureum additur Nemus ob Laurum Phœbo ſacram, qui apud Poetam ita proſequitur.

Strabo l. 9. Geograph.

Centaurus Phyllos *celeberrimus hos, & Oreas*
SYMMELIS Phthÿs progenuere iugis.
Hos memorare placet, namque hinc Phyllæus *Apollo*
Dictus ego, & Phyllus *Theſſala grata mihi eſt.*
Nam genus antiquo Phyllos *qui traxit ab* Orneo,
Ingentes Orni *ſpicula cuius erant:*
Cum ſæuos Lapithas fregiſſet Marte cruento,
Dux vbi ſemiuirûm ſemiuir ipſe foret:
Atque triumphator patrium remearet in Oſſam,
Ichnææ Eurypyli feſſus ad arua ſtetit.
Vulnereque accepto, fureret cùm fortis in hoſtes,
(Quod Chironis Aui non bene clauſit opus)
D *Concidit hîc, abitumquè animæ laxauit acerbum*
Triſte recrudeſcens plaga labore viæ.
Sicquè cadens inter quæſitas ſanguine palmas
Par victis victor conditione fuit.
Atque ſepultus ibi, Phylli *memorabile nomen*
Illius in nomen fecit abire loci.
Nam, quem Phyllaliam *iam tum dixêre priores,*
Hunc Phyllon *voluit dicere Phthia Thetis.*
Hîcquè ſacro Daphnone mihi, temploquè dicato
Deucalionæi me coluêre diu.
Hinc data Phyllæi *mihi nomina, vt inclyta* Phylli
Gloria ſtet ſemper, ſitquè coæua mihi.

Daphnonas, Platanos, ac aerias Cypariſſos *Martialis. l. 10. ep. 50.* &
Diſpoſuit Daphnon ſuo Torquatus in agro. *l. 10. ep. 79.*

 Con-

Ouid. l. 12. Met. fab. 4. & 5.

Concinnum efficit loco nomen à Centauro inditum, quod *Phyllalia* quoque dictus sit & hæc pro primâ sumatur nomenclaturâ. Sicut ex Ornei quoq; descendentibus bene canitur, cum Orneus Centaurus fuerit ex ijs, quibus cum Theseum decertasse meminit Ouidius. Ornos autem pro iaculis ab Orneo torqueri potuisse Iuuenalis insinuat, idem de Monycho ex Centauris altero narrans, vbi sic

--- Quantas iaculetur Monychus Ornos.

Sat. 1. & Lucan. aut te iactantē Monychon Ornos.

Hinc probe cum Lapithis quoque pugnasse latus est Phyllos reuiuiscentibus auiti Martis seminibus. Hoc enim innuitur antiquorum traditio, Centauros nimirum cum Lapithis, & Ixione illis dominante bellum exercuisse. Taurorum siquidem grege per Montis Pelij iuga ferocibus insultibus desæuiente, non illi tantum montes infestabantur, sed culta quoque illorum loca ferociâ pessundabant. Quapropter ab Ixione oblata fertur pecunia, quâ donandus esset, qui animalium eorum compescere potuisset feritatem. Pelij accolæ iuuenes equos domare ceperunt, quibus insidentes, tauros quoque domuerunt. Indè crediti Centauri mediâ ex parte homines, mediâ equi, cum in equitibus procul appareat mixta species equi, & viri. Eâ de re in superbiam elati, cum Ixione, & Lapithis certare ausi sunt. Cum quibus cùm ob hæreditariâ inimicitiâ prælia-tus esset Phthioticorum fratrum pater, victor quidem euasit, at grauiter saucius. Quamobrem itinere in Ossam instituto, mediâ viâ procubuit ex vulneris recrudescentia, quam viæ difficultas promouerat. Locus ille erat *Phyllalia*, ad quam iter erat media Eurypylo, quæ Ichnæa vocatur à Poetâ propter Ichnarum propinquitatem ex Strabone superius ostensam. *Phyllum* demum à Centauri morte nuncupauit Phthia Thetis, qui Phthiam nempe ciuitatem ad Maliacum sinum, & Apidanum fluuium Achillis patriam inhabitabant, quæ Thetidium quoq; à Theti Achillis eiusdem matre dicta est. Ad Centauri denique sepulcrum enatæ finguntur plantæ illæ, quæ quicquam secum nomine conueniebant, & præsertim vtrumque Phyllorum: In alterum enim istorum, nempe in marem, conuersus videtur, cum, quemadmodum Centaurus mares tantum genuerat, ex Phyllo pariter eiusce generis herbâ masculorum tantum partus promoueri ferant, sicut & à Phyllo fœmina fœmellarum: vndè nomen itidem apud Græcos illis obtigit, alteri τῶ ἀῤῥενογόνω, *masculos*, nempè *generantis*, alteri θηλυγόνω, scilicet *fœmineum partum* facientis. Quod in hæc eleganter exprimitur à Poeta in Amamelidis metamorphosem post V. C. Ludouici Boncompagni Græcarum literarum apud nos professoris, & humanissimi in ea facultate præceptoris olim sui mentionem properante,

De Phyllo herba. Dio. l. 3. c. 123. atq; Theop. l. 9. H. Pl. c. 19.

Quæ cum duplex sit, vt Mercurialis Mas, & Fœmina cum testiculatis, atque spicatis floribus Marifica, & Fœminifica appellatur.

Quodque magis mirere, velut venerata sepulcrum,
Orta ibi stirps Phylli *nomine quæque sonat.*
Phillon *vtrumq; prius natum hic, quod Graia vocaret*
Ἀῤῥένας ορα γόνον, θηλυγόνοντε φύτον.
Namque vbi Phyllorum *sunt mas, & fœmina ab aluo*
Ducit fœmellas fœmina, masquè mares.
Quin & cum primum non essent cognita Phylla,
Mutatum Phylli *corpus in ista ratum est.*
Hancquè fidem fouit, maribus quod mascula Phylla
Dant ortum, vt genuit Phyllos *& ipse mares.*
At cum Phyllon *ibi quod,* λινόζωστον *habetur,*
Prodierit, Latÿ fœmineumquè vocant:
Et quia Diuorum retulit nemo illa patrasse,
Nec cui cuncta patent, hæc patuere mihi:
Hæc tibi si quisquam narrabit, Mythica credes,
Nam si vera forent, hæc mihi nota forent.
Phyllida *vt in plantam si te migrasse docebit*
Pelignus Vates, ἀξιόπιστος *erit*
Phyllida, *quæ postquam viguit nouâ in Arbore,* Phylli
Ad bustum pariter multiplicata viret.
Phillyreamq; *illic,* Philyram, Philycenq; *frequentem*
Nacta, simul tumulo stemma virendo facit.
Nec deerat φελλός, *quem tu pro Subere sumis,*
Cùm BONCOMPAGNO, Graia, probante, canis.

Linozostos *lētè cingens, vt linum: sunt enim vtraq; inter primaria emolliētia in Medicina.*

ἀξιόπιστος fide dignus. *quo vtitur & Bonifac. Mus. l. 4. 62*

φελλός Suber.

A

Illic Phellodrys *fuerat*, Phellandryon *illic*,
Quæque sepulcrali facta corona solo.
Defuit vna virens alibi φιλόφιλλος *Oreas*,
Cum Comaro fratrem quæ tibi, Phylle, tulit.

Φιλέφυλλος Phyllum amans.

Ecce Symmelidis enunciatam transformationem. Illa quippe dilecti mortem in Ossâ percipiens, tanto dicitur affecta dolore, vt post breuissimam querelam mortali correpta deliquio semianimis conciderit. Quo in statu à Ioue afflictissimam Nympham commiserato in *Amamelidem* conuersa describitur. Nec incongruam censeo Græcam eiusce querelæ expressionem, cum, vt ordo præsentis Poematij postulat, ea pendeat ex arbitrio Phœbi narrantis, quem non dedecet Græcè canere intelligenti, vbi maximè vernaculâ conquerentis linguâ ipsissima lamentantis verba referri, & affectus ipsius inalteratos exprimi contigit. Nec quicquam obstat, quod eam non intelligant qui Græcas non callent literas, cum (præterquamquod id viri absolutè eruditi non est) ijs quoque consuluerit Poeta, qui in subsequentibus eosdem sensus latinè disposuit. Ita de Symmelide.

Cic. Acad. Quæst. 3. Amicos suos ad Græciam ire iubebat, vt ibi luculenter scire posset.

B

Ossæi siquidem quæ verticis alta colebat,
Phylli *obitum in patrio nouerat vsque iugo:*
Atque ideò tantis est pressa doloribus, vt vix
Quiuerit hæc patriâ paucula voce queri.
Φίλτατε Φύλλε κέῃ, νίκῃ ὑποταχθεὶν ἐν ἄυτῃ,
Νικατῶρ νικῶν, πρόσθε τροπαῖα θανοῦν
Ω δείλακρος ἐγὼ παρὰ μενωθεῖσ᾽ ἀγαπητοῦ!
Τίς τὴν τλημοσύνην ὅπλως ἰσάζει ἐμὴν!
Ω τρὶς ἐγὼ Νύμφων τούτοις ἐν ὄρεσσι τάλαινα!
Μισέω τὴν χθονίην ζῶς βιοτὴν μοι ἔδω.
Hæc ait illacrymans, & dicere plura volebat,
Præpedijt nimius sed noua verba dolor.
Semianimisquè cadit; cum qui Pater excipit orsa,
In miseræ fautor vota precantis adest.

Infrà sensus latinus.

C

Namquè vt se patrio longas idiomate dixit
Exosam luces, quas sibi fata sinunt:
Fata nimis pia, quin nimiâ in pietate seuera,
Tempora dum vitæ dant sibi longa nimis:
Sequè nouas odisse dies, & funera malle,
Quando cum Phyllo *vita perempta suo est.*
Audijt altitonans, atque ex Symmelide *Plantam*
Fecit siluestrem, quæ sola montis amat:
Primæuoque dedit de nomine, amoreque dici;
Quæ Symmelis *erat, sic AMAMELIS ea est.*

Iamquè planta est, sed nihilominus inter Botanicos controuersa, quam Oreadis natura esset inter antiquos. Ex eorum enim fictionibus Nymphæ nonnunquam Deæ, nonnunquam semideæ, aliquando puellæ, & mortales habitæ sunt. Cuius confusionis pulcherrimum exemplum habemus ex illo de Prisci Agathonis Ælia Lælia Crispi monumento, quod superius in Historiâ Quercus inter Ænigmata recensuimus, interpretati

D Nympham illam vnam ex Hamadryadibus, quæ cum Oreadibus interdum confunduntur. ob Quercuum in Montibus quoque frequentiam. Eiusdem infrà meminit & Legatus, magnum nobis amoris pignus vnius spondaici grauitate spondens. Inter ea cum quibus confusa est Amamelis, sunt Sorbus Torminalis, Vitis Idæa, & Pyraster itidem ex Idâ. Sed poetico inuento dubium tollit Legatus, Pyrastrum, & Sorbum postmodo tantùm notas tradens, postquam in hæc sibi succinuisse fingit reuelatorem.

Pag. 110. *b*

Nam Dea si fuerat, poterat bene Iupiter illam
Vertere, dum Diuis ille dat esse viros.
Hoc expertus ego cari post funera nati,
A patre ad Amphrysum cum vir, & exuleram.
At quià non certum vobis, dum vixit Oreas,
Num mulier tantùm, num foret illa Dea:

Siue Dea, & Mulier simul esset: Oreades anceps
Quid sint, tam variè turba canora putat:
Exemplumq́, suâ tibi dat CASARALTVLA Nymphâ,
ÆLIA quæ Prisci *LÆLIA CRISPIS erat:*
Quamquè tuo melius dignoscere Montalbano
Nemo, quantumuis doctus, adusque potis:
Sic dubia est noua Planta, velut quodammodo nolit
Agnosci, Nymphæ qualis origo fuit.
Sunt hanc qui Sorbum *faciunt, quæ tormina sedat,*
Idæam Vitem dicit hic, ille Pyrum.
Percipe quantum errent; namq́, vt tibi dicere pergam,
Tunc Idæa Pyrus, nec quoque Sorbus erat.
Nec quicquam commune tenet cum Vitibus Idæ,
Nî quod in Idæo vertice & ista quoque est.
Hic Malum vocat; at proh quàm malè, quando nigrantes
Fert baccas, & non Mala dat iste frutex.

Vndè patet ex genere quidem Malorum strictè sumptarum pro Arboribus notissimis negari Amamelidem, sed non ex genere Pomorum, quod est nomen latius, & generale omnium fructuum, qui ex Arboribus esui simplicius apti proueniunt, & sic non subducitur denominationi Agriomeleidos, cum maximè siluestribus Sorborum Pomis similes fructus edat (quamuis paruos Baccharum in modum, vndè Baccæ à Poeta nuncupantur) & ideò Sorbi species dicatur. Botanicam cuius desciptionem eleganter adducit Poeta probatissimos secutus auctores, Gallicumquè *Amelancher* nomen eidem Plantæ ex melleo malino Amamelidum sapore cum Athenæo deriuatum facit, eâ datâ occasione Botanicum præstantissimum Horti Regij Parisiensis Præfectum Dionysium Ioncquetum rara nobis in ea cognitione nonnunquam communicantem memorans, & Amamelidis copiam in Galloprouinciæ Montanis, vbi frequenter cibarium in vsum venit, prouenire sic perhibens.

Vid. Bauh. in Pinace l. 11. sect. 6. ad fin. citât. plures auct. Ap. Ruell. l. 1. c. 97. hab. Pamphilus Apomelida Pyri genus arbitratur, quod Amamelida quidam vocant, alij Omomelida frequens in Ionia. Theocritus Oromalida appellauit.

Quem tibi describam, nec enim stirps me latet vlla;
Nam quænam Phœbum planta latere potest?
Surrigit hic ergo quamplurima læuia, recta,
Duraquè virgulta, & cortice tecta nigro.
Sunt folia oblonga haud secus ac quæ Berberis effert,
Quæ firma, & placido pulcra decòre virent.
Inter & hæc Baccæ crebra est fætura rotundæ,
Et nigræ, sed quæ sicuti mella sapit.
Hinc & Amelancher *IONCQVETVS dixerit, ille,*
Cui Plantas omnes noscere ego ipse dedi.
REGIA Sequanicis huic ritè coluntur in Hortis
LILIA, quorum omni climate notus odor.
Ille tibi, Ouidioq; *tuo testabitur, altis*
Quàm multa in Gauarum Planta sit ista iugis.
Sicut ego solus potero tibi dicere quidnam
Fratribus Ossæis accidit inde noui.
Solus ego siquidem geminorum facta recordor,
Quorum obseruator sedulus ipse fui.
Nam quis Phylligenûm mage quàm Phyllæus Apollo
Quæquè tuens, tutor certus habendus erat?

Ita fratres Arbuti, & Pomi siluestris personam agentes in scenam redeunt, in quâ satis parentes egerunt. Vtroq; ipsorum eodem tempore orbati puerilem ætatem patrijs in montibus transegerunt, tempestatum alterationibus corpora obdurantes, seq; venatorijs laboribus exercẽtes, vt in robustã crescerent iuuentutem. Hęreditarius erat amor equorũ, quibus ea loca feruntur abũdasse, præcipuè Trachyn, de qua Seneca in Troade.

--- Meliorque fœtu Fortis armenti lapidosa Trachyn.

Cuius rei meminit & Legatus noster supra, & infra quoque, vbi desiderio peragrandi regiones exteras tactum Oporacem natu maiorem, fratri curam indiuisi patrimonij reli-

Chor. act. 3. Sic Hermaphroditus peregrinatur apud *Ouid. lib. 4. Met. fab. 11*

A reliquisse refert, & inde profectum Boeotiam, Helladem, & Phocidem, & denique Peloponnesum inuisisse. Quamobrem geographicè multa recenset poeta, & inter cœtera Thebas, ac eâ occasione veri Præsulis ideam memorat, Illustrissimum nempè, ac Reuerendissimum D. D. Petrum Bargelinum Patritium Bononiensem, Archiepiscopum Thebarum, S. Sedis Apostolicæ modò Nuncium ad Regium Sabaudiæ, Pedemontanorumquè Principem, & Cypri Regem Carolum Emanuelem, Serenissimo cuius nomine suas illustrare paginas maximum operæ pretium ducit Legatus, Plinium in eo secutus, quod Cyprum *Aspeliam* vocat. Præcinuit tamen.

Vix lustrum Comaros *complerat: maior Oporax,*
Cum duplici his plagâ raptus vterque parens.
Nutrijt in siluis geminos Ossæa iuuentus,
Sic brumam, ac æstûs edidicêre pati.
Sicquè canes placuêre, & equi, quos arua frequentes
Patris alunt, nemorum sic fera monstra sequi.
B *Hinc ego Ithyræos vtrumque intendere neruos*
Edocui, & certo vulnere adire feras.
Hicque labor, studiumque fuit commune duorum,
Donec Oporacem *mens vaga abire dedit.*
Namque vbi lanugo per malas aurea serpsit,
Extera visendi pectore serpsit amor.
Hinc Comaro *alipedum, quos Pelion, Ossaque patri*
Pauerat, & Trachyn, prouida cura data est.
Ergo indiuisis vigilat dum censibus iste,
Alter abit gaudens regna videre noua.
Peneus abscedit, cuius me filia torsit,
Longè à me torsit cùm fugitiua pedes.
Sic Othrys, sic Oeta patent, sic Phocidos arces,
Et iuga, quæ mecum, dulcis alumne, colis.
Sic Cephisiadas bibit, atque Ismenidas vndas,
C *Et modulante videt mœnia structa cheli.*
Mœnia, quæ Frater nostrâ si condidit arte,
Destruxit Mechio barbara Marte Soror.
Hæc tamen, hæc iterum (nec fallax augur Apollo)
Consurgent, Alpes Marte mouente pio.
Scilicet Alpinus cum Iupiter exiget æquos
Cultûs à Natâ Cypride, in Aspeliâ.
Tunc nostrum venerata PETRVM Thebana Iuuentus
Stabit sub sacro Principe fida redux.
Inde & Palladiæ iuueni lustrantur Athenæ,
Ingens Argolicæ Regia, Larquè Plagæ.

Idquè fuerat oraculum Pythij, quemadmodum Ἑλλάδος ἔυχος, *Græciæ* nimirum *gloria* Nazianzeno, *columen* Pindaro, *communis ora* Æliano dictæ sunt Athenæ. Quo allusit & qui cecinit

--- *Quæruntur Athenæ,*
D *Quæruntur Graij mens, manus, arma soli.*

Isthinc subsecutus iter Oporax, Eleusim migrat celeberrimam arcanis Cereris sacris, *quibus*, inquit Meursius, *totâ Græciâ, imo Orbe vniuerso, nihil vnquam celebratius, sanctiusq́; habitum fuit.* Indè Megaride, quæ à Megareo Apollinis filio nomen habuit, peragratâ, in Peloponnesum se contulit, quà Corinthus, aliàs Ephyre nuncupata spectanda erat. Meta viæ fit Arcadia, in quâ mira sibi euenerunt. In primis enim Pholoes montem, & oppidum illi cognomine scandens, veluti cognata loca, quippe à Pholo centauro nominata, Nympham *Pyrenen*, quæ *Diospyri* personam induit, offendit, & subito illius captus est amore: Quippe vel maioris perhibetur fuisse pulchritudinis, ac Pyrene illa, quæ Bebrycis filia, Herculi summè placuit, à quo pariter compressa est illis in montibus, quos nunc ab eius nomine *Pyrenæos* vocamus. Autor huius sententiæ Silius, qui de ijs montibus inter cætera canit.

In præfat. libri de Sacris Eleusinijs.

Silius l. 3. Belli Pun.

Nomen Bebryciâ duxêre à Virgine colles,
Hospitis Alcidæ crimen, &c.

At visam dum Nympham alloqui contendit Phthius, illa naturæ nil minus siluestris, ac inhabitati montis Arbores, rapidissimam in fugam conuersa est. In hac *Cratægum* Satyrum lasciuissimum malo fato obuium habuit. Illum etenim formâ nimis alliciens, velocissimum experta est insectatorem. Iamquè prope erat, vt persecutoris præda caderet, cùm Iouem patrem rogauit, vt vel Satyri manus euaderet integra, vel species, quâ nimium illi placuit, mutaretur. Posteriores exauditæ preces, & in Diospyron Nympha conuersa. Sed ad poetam hæc subnectentem.

Mox tacitis quæ tunc sacris gaudebat Eleusis,
Et Megara à nostrâ condita prole subit.
Hinc bimari gradiens Ephyre, Pelopeia visit
Regna, & in Arcadiâ denique sistit iter.
Cognata hic etenim Pholoes iuga, & oppida scandens,
Hæsit in aspectâ virgine montis amans.
PYRENE fuerat nomen: Bebrycia non tam
Bella fuit: specie MELIDA sola refert.
Nympha itidem regnata Pholo per opaca vetusto
Lustra perennatos viuere nata dies.
Obstitit at ceù qui rapuit Symmelida *casus,*
Nam quam tunc iuueni sustulit alta fuga:
Offendit Satyrus, cui summa libido, CRATÆGVS,
Igne calens visæ, quam retinere cupit.
Nec vidit fugitiua, sibi nisi cum prope cursum
Rumperet, vndè pauens in latus vrsit iter.
Sed sequitur Satyrus: volat hæc, volat ille; volandi
Sat sunt causa potens hinc Amor, inde Timor.
Sic insectatus pariter Syringa, Pitymquè,
Frondes pro Nymphis Pan aditurus erat.
Sic etiam fugit me cantûs inscia Daphne,
Cum sæuo ipsius præpes amare forem.
Nec secus ac patrem, cum iam mihi prensa fuisset,
Orauit supplex, vt sibi ferret opem:
Et facta est Laurus; sic & Pholoessa Tonanti,
Cum prope prensa foret, fer pater, inquit, opem.
Fer pater, vrget, opem, vel me mihi tolle, reformans,
Ne monstro instanti præda stupranda cadam.
Ingeminatquè preces; cum, dum iam tangitur, hæret
Cincta repentino mollia membra libro.

In Diospyron repentè conuersæ curiosas, nec minus elegantes eius nominis rationes, à confusis Botanicorum opinionibus longè diuersas adducit Poeta, qui Cratægum pariter in tanti pœnam ausûs in Arborem sibi cognominem subitò mutatum asserit. Indemoneri possumus criminibus semper imminere pœnas. Et sanè pulcrè factum est, vt Cratægum Satyrum petulantissimum fingeret, cum Κράταιγος nil aliud sonet, quàm κράτη αἰγός, nempe *capri vim*, vndè petulantissima designatur Lasciuia. Cuius proteruitatis index in Satyris inferior capri figura depingitur. Ita dum *Cormes* filia perhibetur *Pyrene*, innuitur ex genere Sorborum esse Diospyron, cum Sorbum Gallis *Cormie*, siue *Cormier* vocari superius tradiderimus. At poeticam Arboris vtriusq; descriptionem attendamus. De Pyrene siquidem habemus, quod

Theoph. l. 3 Hi. Pl. c. 15. Id. l. 3. c. 13. Io. à Stapel. in comm.

In ramos abeunt trepidantia brachia, crines
In frondes; validâ stirpe stetêre pedes.
Nam Nymphæ ex CORME furtiuus Iupiter auctor
Id præstat, Iuno ne mala peius agat.
Quin sua cum sit stirps, ipsam de nomine dici
Dat proprio; hincque Διὸς dicitur illa πυρὸς,
Succreuit similis Plantæ, quæ Mespila profert,
Nonnisi quod Cerasum subrubra bacca refert.

Diospyros

Nigra

A *Nigra Pyri includit referentia semina semen,*
Hinc & nomen habet de Ioue, *deque* Pyro.
Nec Satyri impunis mansit petulantia. Monstrum
Quippe stupens, monstro vertitur ipse pari.
Pro bifidis pedibus iam serpit plurima radix,
Et cortex hirtâ pro cute turget iners.
Sic rude villorum nemus, exporrectaque fronte
Germina, sunt Plantæ germina, fronsque nouæ.
Stat Satyri nomen, nam nunc quoque dicta CRATÆGVS
Arbor, rara genus ceu capriforme fuit.
Fert folia vt Platanus, paruumque, & Sorbile Pomum,
Quo, si tunc fuerant Sorba, *ea* Sorbus *erat.*
Sed fructus ne Sorba *forent dedit vnus* Oporax,
Per quem vt sit Sorbus *proxima causa data est.*

Vt enim infrà patebit, Oporax improuiso quodam euentu mortem *Sobari* promo-B uit, vndè mutatio ipsius in Sorbum successit. Casu enim gemellorum domesticus effectus est, postquam sat sibi mirandi contra votum in Pholoe contigit obseruare. Nympham siquidem, quæ illo viso celerrimè fugerat, diù secutus, illuc tandem peruenit, vbi geminæ locum habuere transformationes. De *Pyrene* actum erat; & de *Cratægo* iam agebatur, cum in reliquis frondens, liberum querelis exitum haberet. Lamentabundum in Arbore demiratus Oporax, ex questubus fata Nymphæ collegit. Attonitus rerum, & non tam Nymphæ metamorphosim, & vel in cunis raptos amores, quàm quod in Satyro iàm in æternum obmutescente, pœnasque proteruiæ luente, nullus relinquebatur vindictæ scopus, dolens, multa mente voluere, nulla probare. Sanioris tandem consilij ratus illinc abire, solumq; adeo fatale fugere, in orientem iter direxit. Aseam demum, quæ ad Alpheum sita erat non valde procul à Lycæo monte, deuenit. Cumque Regio venatibus apta placeret, consistere visum est. Ibi degebant memorati Panos filij, à quibus inter familiares connumeratus est. Quin & eis eò vsq; gratus fuit, quò capram Lycæo patri mactandam, ijs mandantibus, selegit, vt supra tactum est. Tunc enim ma-C ximæ animorum mutationes irruperunt. At ex Poetâ, quæ intercedunt, audiamus, & interim scitè interrupta sacrificij fila coibunt. De Oporace præfatur.

Arist. 5. Polit. c. 8.
Plut. de sera Num. Vendicta.
Plato 9. de legibus.

Namq; superueniens vbi Planta nouella PYRENE *est*
Iam prope fessus eam per loca iniqua sequi:
Nescius actorum, Satyro suprema querente,
Edidicit geminos quæ noua fata premant.
Indoluit raptos, vt ad hos est raptus, amores,
Et Lignum haud flammis posse calere suis:
Mensque fuit furere in Satyri frondentia membra,
Sed tenuit facinus pœna sat vlta procax.
Hinc & quæ nequiit fixisse suauia Nymphæ,
Quæ licuit frutici basia vana dedit.
Fatali sed abire loco vt mens optima suasit,
Ladonis properat quà celer vnda fluit.
D *Buphagus hinc illi Melinæus, & aduena terræ*
Alpheus Siculæ dulce propinat aquas.
Hicq; videt ripas per amantis fluminis ambas
Mille frequentantes pascua læta greges:
Mille greges, quorum custodes alterat ACHRAS,
Cui, sicut fratri, subdit Asea lares.
Insidet hæc fluuio, nec longè summa Lycæi
Culmina stelliferos tangere visa tholos.
Thessalus huc migrans, Regione placente, morari
Constituit, siluis exagitando feras.
Hinc & cum SOBARI *aucupio, cumq;* ACHRADE *pollens*
Curâ armentorum, gratus vtriq; fuit:
Donec Faunigenûm iussu cædenda Licæis,
His capra, & huic formæ causa reperta nouæ est.

Quan-

Victimæ fuga triſtis erat Auſpicij.

Quandoquidem victimâ delectâ, & floribus, vt moris erat, ac frondibus Pineis Pani ſacris coronatâ, ſupplicatio paſtoralis ad Lycæum directa eſt. Iamq; ad ſacrificij locum deuentum erat, & ignis accenſus; cùm neſcio quo malo fato male ſeruata ſubitam in fugam rapta eſt capra. Nec multum cucurrit, quia rupes altiſſima impedijt. Præcipitium ideò non eſt auerſum; illinc quippe victima cadens, per cautes extantes dilacerata eſt. Inſecuti fuerant quamplures, & ante alios Oporax, at irrito conatu. Quapropter intento vacui redierunt, Poetâ canente.

Al. ab Alex. D. G. lib. 3. cap. 12.

Namq; vbi de gregibus ſelecta eſt victima Phthio,
Vellere candentes vincere nata niues:
Inſtruitur pompa agreſtis, præit alba capella,
Cui Calami, & Pinûs cornua fronde virent.
Pone ſequebantur fratreſque, ſacrique miniſtri,
Quos & Paſtorum longa caterua ſubit.
Serta gerunt omnes, quæ Pinus, lentaq; canna
Componunt, culti ſymbola certa Dei.
Edita ſic gelidi ſcandunt Pineta Lycæi,
Cuius ineſt medio vertice meta viæ.
Hîc ſpecus eſt Panos, quod montis in intima tendit,
Horrendum inſpectu, quodq; patenter hiat.
Hoc prope monticolæ conſurgit Numinis Ara,
Vmbras quam circum plurima Pinus agit.
Iamq; iſthic aderat liturgica turba, nec obſtat
Sacro operi, ni quod luceat igne focus.
Ergo latens ſilicis venis extruditur ardor,
Ignibus & feſtis fumet vt ara datur.
Intereà malè ſeruata, & fors territa flammis
Victima ſe ſacris ſubtrahit, atq; fugit.
Paſtorum celeres hanc inſectantur: Oporax
Anteit, adductæ qui modo præſes erat.
Sed reducem vt faciant, fugientem fruſtra ſequuntur,
Nam de vicinâ rupe capella cadit.
Delapſa in præceps agitur, præruptaq; montis
Per cautes laceræ lana, cruorq; notant.

Eâ de re gemellorum amor in Theſſalum repentinum migrauit in odium. Crediderunt ſecreto aliquo ipſius ſcelere factum, vt victimam eius manibus contaminatam pater reſpuiſſet, & in fugam compuliſſet. Ita malæ mentes malos alios facili negotio arbitrantur. Illum ideò redeuntem ſacrificare conſtituerunt, vt exoſum lueret crimen. Inde famam tantùm emanaſſe tradit Poeta, homines in Lycæis immolatos, nolens in hoc ſubſcribere Porphyrio, qui ſcriptum reliquit hominem in illis ſacris abſolutè mactari ſolitum. Habet enim. Μέχρι τοῦ νῦν, οὐκ ἐν Ἀρκαδίᾳ μόνον τοῖς Λυκαίοις, οὐδ' ἐν Καρχηδόνι τῷ Κρόνῳ, κοινῇ πάντες ἀνθρωποθυτοῦσιν. Vt verterem. *Hucuſq; non in Arcadiâ tantùm Lycæis, neq; in Chalcedone Saturno, communiter omnes hominem immolabant, &c.* E contrà turbæ crimen in gemellos animos torquebat. Non enim incredibile videbatur, eos, qui latè mortalibus in odio erant, parenti quoq; numini diſplicuiſſe. Saluando igitur homini, & cani potius mactando mentem diſpoſuerunt. In quam ſententiam eò libentius venire poterant, quò magis à gemellis læſi, gemellis quoq; ſatis obſtare poſſe iuuenem robuſtiſſimum cognoſcebant. Res ex ſequentibus patet.

Porphyr. περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων lib. 2.

Rem ſic diuinam fruſtrari contigit, vnde
Eſt vt Panigenûm ferueat vſq; furor.
Hinc & Oporaci *ſuccenſent: creditur eius*
Crimen, quòd ſubitâ ſit capra rapta fugâ.
Vt luat hoc igitur, ſatius duxêre gemelli
Mactandæ miſerum ſubſtituiſſe feræ.
Sic placare patrem, ſi qua indignatio fortè
Patris erit, ſoboles non bene ſana putat.
Cæca fides fratrum hæc: dum factum id Panos ob iram
In prolem exoſam non male turba rata eſt.

Omni-

A

Omnibus inuisi nam cùm pastoribus essent,
Esse quoq; inuisi non nequière patri.
Damnata hinc mens ipsorum, similisq; colenti
Victima, Latrator cùm satis esse queat.
Quin & dum gemini, ne sacra infecta sinantur,
Pro caprâ Oporacem *sacrificare parant:*
Atq; iubent ideò redeuntem in vincula trudi,
Et sacrum chalybi supposuisse caput:
(Indeq; vt exemplum traherent Busiridis aræ,
Fama fuit cæsos sacra per ista viros.)
Turba fremit, frendetq; iras, mussatq; tumultus,
Quales commotâ Doride pontus init.

At si tanta in pastoribus excitatur turbatio, quasnam iras non conceperit, vbi redijt, & rem nouit, qui solus ad iugulum petebatur? Vicinam in aram furibundus irrupit, & sacrificalem inde sumpsit securim, quâ primum obuiorum *Achrada* ita percussit, vt ferè mortuus in terram conciderit. Ita qui exterum sacrificare voluerat, ad eandem aram ab extero ferè sacrificatus est. Sobaris fratrem vlturus in Thessalum pastores arroganter animat; at illi non parent, imò iandiù conceptas iras in exosum enituntur. Ex lapsu Achradis, quem mortuum credebant, illorum audacia in Sobarim consurrexerat, vt simul intolerabilem superstitis superbiam detumescere facerent. Non alijs ergò armis in monte, sacrificij tempore suppetentibus, saxis illum petunt, à quo nonnisi contemptibus semper fuerant impetiti. Nec quicquam iuuit in fugam compulso patris opem implorare. Luxuriosissimus enim fabulosorum omnium antiquitatis Deorum aberat, festo, natisq; postponens persequendarum Nympharum curam. Hinc ridere est gentilitatis stultitiam. Inde, rudi licet exemplo, monentur potentes humaniter in minores agere, quorum quò minus timetur imbecillitas, eò nonnunquam maiores clades molitur. Frequentia sunt exempla, quæ recensere non est huius loci. Sat quod ad rem expressit Legatus noster, de Oporace canens.

Plut. de cohib. irac.

B

Frater fratris necem vlciscitur. *Homer. Iliad. l. 24.*

Libido occupatissima est. *Senec. de irac. l. 3.*

Machina sic fratrum vt patuit, furit acer Oporax,
Prosiliensq; duûm nixibus obstat atrox.

C

Ac, vt erat propior sacris altaribus, illinc
Dependens ferrum sacrificale tulit:
Quiq; prait, quanto nec præstet robore Phthius
Computat, in primis Achrada *sternit humi.*
Non moritur; saxum, quod iecit frater, in ictu
Præpedijt chalybem ne graue theta foret.
Et simul accurrit Sobaris, *turbasq; sequaces*
Nititur in iuuenem verbo animare truci.
Sed frustrà; nam cum exosum vidère iacentem
Achrada, *par frater concidat, omnis auet.*
Creditus est etenim Phyllides æthere missus,
Vt fratrum fastûs detumuisse daret.
Rupibus hinc Sobarim *fractis petière; coactus*
Terga dare hic, turbæ se fugiendo rapit.

D

Saxa volant: miseri tolerata superbia cœlo
Tanta sat, haud tandem est digna fauore patris.
Dum siquidem hic pressus Patrem inuocat, ille sequendis
Intentus Nymphis luxuriosus abest.
Posthabet huic etenim curæ natosque, sacrumque,
Quàq; illas flectat, fistula sola placet.

Surrexit interim Achras, quem percussio non occiderat, interrupta ab ictu saxi, quod proiecerat frater, & in ansam securis iecerat. Stans, vt turbas abesse nouit, miratus est. Oculos tandem circumuoluens, vidit vbi tumultus fiebat. Antecedentem conspiciens fratrem in fugam versum, rei nouitate fere desipuit. Accurrere volebat fratri commoriturus, sed non prorsus inultus. Arma non erant quæ caperet, nisi lapidea securis, quæ ab arâ pendebat. Antiquitus enim eiuscemodi quoq; bipennium in sacrificijs vsus erat.

Ta-

Talis eſt quæ aſſeruatur in nobiliſſimo Aldrouandi noſtri Cimeliarchio, cuius iconem in Muſæo Metallico eiuſdem Aldrouandi adduxit V. C. Bartholomæus Ambroſinus Anteceſſor noſter in complendis Aldrouandæis Operibus. Eo inſtrumento armatus Achras, per breuiorem, quæ in læuum patebat, viam, quas potuit fratri ſuppetias tulit. Et iam primam commotionis cauſam deſinente tramite offenderat Oporacem Sobari imminentem, quem magno ictu ſtrauiſſet incautum, niſi celer ſagitta brachium erectum præueniſſet, ſecurimq; relinquere coegiſſet. Vnde iaculum venerit patebit, vbi quæ præcedunt ex Poeta innotuerint. Canit ergo.

Lib. 1. c. 6. sub rubr. vſus in inſtrumentis *pag.* 158.

Nocere facile eſt, pro deſſe difficile. *Quintil. l.* 8.

Intereà qui iam cecidit ferè victima ad aram,
A te, quem voluit victima, Phthie, fores:
Torpore excuſſo reſilit, turbaſq; fugantes
Germanum ſaxis inſpiciendo furit.
Quodq; vnum bene præſtat, abit, cum fratre paratus
Viuere viuenti, cum moriente mori.
Et ſibi quà in læuum breuior via conſtat eundi
Palantem Sobarim *quò fera turba premit:*
Hàc volat, ex arâ marmor carpendo relictum,
Marmor, cui ſacræ forma bipennis erat.
Hoc dextram inſtructus, quò ſemita deſinit illa,
Meligena accurrens impetuoſus adeſt:
Et Phthium offendit, qui iam iam triſte ſecuri
Fert Sobari *fatum, ni tueatur* Achras.
Quippe vbi in incautum ſilicem vibrat iſte verendam,
Reſtituit fratri par pietatis opus.
Quin & Oporaci *vulnus lethale fuiſſet,*
Repreſſus iaculo ni grauis ictus erat.
Namq; mucronatum lapidem dum torquet in hoſtem
Achras, *ei cubitum præpes arundo ferit.*

Sagittam torſerat *Comaros* Oporacis frater, quem in Phthiotide Germanus reliquerat. Illuc migrarat deprædicatum Lycæorum feſtum & ipſe viſurus, & forte aduenerat cum iam paſtores in improbum Sobarim ferebantur. Tumultum pro ſacro conſpicatus, quod multum admiraretur habuit. Ex vltimorum igitur aliquo, quid ſibi res vellet, expoſcens, totum ignotus intellexit. Antegreſſus ergò opportunè aciem flexit quo imminentem Oporaci Achrada conſpiciens, certo potuit iaculo mortem fratris auertere. Sic in fugam Achras quoq; compulſus eſt, nouo peregrini calamo pariter in tergum ſauciatus. Cum ecce improuiſus euentus in ingentem omnes traxit admirationem. Prope ſilua erat, ex qua Nymphæ geminæ formoſiſſimæ rapido gradu gemellis iam iam procedentibus obuiæ factæ ſunt. Erant iſtæ *Onchne*, & *Arie*, quas introducit Poeta ad exprimendam identitatem Onchnes cum Pyro ſiluestri, & confuſionem quam Arbor *Aria* facit inter Sorborum ſpecies. In tota propterea Arcadia gemellos ab his tantùm impensè dilectos confinxit, Onchnen Achradi, & Arien Sobari contraponendo. Fauet rudis Arborum, quibus illæ præerant, natura, vt ipſæ quoq; rudes Nymphæ compertæ, rudes fratres amare poſſent. Simile quippe ſuum ſimile diligit

Onchne, & Achras *idem ſunt, ſcilicet Pyraſter.*

Conſeruat ſtudij fœdera quiſque ſui.

Ouid. 2. de Ponto 5.

Conducit & gemellorum ſpecioſitas, quam miram fuiſſe ineunte Poematio deſcripſit Legatus, qui relatis iſta ſubtexuit.

A Comaro *it calamus; viſurus quippe Lycæa*
Venerat, huc ſecum ſpicula nota ferens,
Certior & rerum factus, paſtore docente,
Fratri opportunam deproperarat opem.
Achrados *arma cadunt, ictu languente lacerto,*
Cognatamq; terit vana ſecuris humum,
Nec læuâ relegit fruſtratam vulnere petram
Arcas compulſus fratris inire fugam.
Dumq; gradus glomerat, Sobarimq; prope aſtat anhelum,
Ipſi alind Phthij miſſile tergus obit.

Nec

A *Nec procul vt caderent, hic telo saucius acri,*
Ille cito lapidum turbine mersus, erant:
Cùm geminæ occurrunt præstanti corpore Nymphæ,
Quæ fratrum sortem collacrymando gemunt.
Achrados *auertit lapsum complexibus* ONCHNE,
Atq; ARIE Sobarin *officiosa leuat.*
Infima vicini sunt ambæ numina luci,
Queis fratrum species vsserat alta fibras.
Nec rudis illorum quicquam natura coercet
Spes; nam vel sterili spes in amore virent.
Dat ruditas innata, quibus sunt numina, plantis,
Vt fratrum ruditas ipsa placere queat.

Iandudum à Nymphis amabantur gemelli, nec tamen amori quicquam humaniter correſponderant. Faſtoſi nec illas amorum ſuorum dignas cenſebant. Quamobrem nec moribundis pium ipſarum officium acceptum erat. Ad mortem nimirum vſq; na- B tura eadem eſt.

--- ad mores natura recurrit
Damnatos fixa, & mutari nescia.

Iuuenal. Satyra 13.

Superbi igitur vel in morte (quæ breui ſucceſſit, licet geminos præ reuerentia Nympharum inſectari deſtiterint irati paſtores) deſcribuntur à Poeta, qui miranda aliquot enunciaturus, hæc dictis ad Nymphas ſpectantia connectit.

Hinc quantum informes Satyros, turpemq; parentem
Fugerunt, tantum quæq; secuta satos.
Et, nisi quòd patrio nequeunt discedere monte,
Quolibet hos esset quæq; secuta loco.
Nec tamen hi curant Nympharun vota, precesquè,
Sed vitant; adeò rusticitate tument.
Et quoque nunc fugerent, sic mens est improba vtrisq;
Sed iactura nimis larga vigoris obest.
C *Ergo velint, nolintue cadunt in brachia Nymphis,*
Quæ solæ immeritos integro amore petunt.
Destitit, his visis, vltrà sæuire iuuentus,
Cui sacrum inspirant numina pulchra metum.
Non vltrà sæuire tamen nil profuit, vlli
Cùm iam sæuitiæ desinat esse scopus.
Vix in complexûs etenim cecidêre duarum,
Et quoque complexa est mors properata duos.
Expirant agrestem animam, nil corpore dignam
Tam lepido, & patrem commoriendo cient.
Vt velit vlcisci prolem, si numen in illo est,
Atque scelus mulctet, verba suprema rogant.
Sed procul est surdus, soboli, si forsan adesset,
Conturbaturus viua feretra pater.

Ita ſenſu priuati, qui ſenſus humanitatis vix cognouerunt. Verè ruditatis exempla- D ria, cùm inter homines rudior aliquis ęgrè poſſit excogitari, quibus omen triſte fuerat ipſum nomen, vt infortunijs abſorberentur, illaquè deglutirent. Quamobrem rudes in Arbores conuerſi finguntur, quemadmodum luxurioſos in ſues, anthropophagos in lupos, duros affectibus in ſaxa transformatos cum antiquitate commentus eſt Ouidius. In eaſdem Arbores coaluerunt & dilectos complexæ Nymphæ, quæ funeris gemellorum impatientia ductæ, vel in ipſa fata, quorum diſpoſitione res acta fuerat, mala effutire verba auſæ ſunt. Ita mulctatæ, & cęlorum honore priuatæ, quem ipſis decreuerat Iupiter apud Sulmonenſem Poetam habens.

Io. de Rinal. libro Ital. inscr. Mostruosiss. mostro tract. 2. lit. S. pag. 135.

Lib. 1. Met. fab. 6.

Sunt mihi semidei, sunt rustica numina Fauni,
Et Nymphæ, Satyriquè, & Monticolæ Syluani,
Quos quoniam cæli nondum dignamur honore,
Quas dedimus, certè terras habitare sinamus.

Ex duobus porrò, Nymphâ ſcilicet, & viro geminatis Arbor vnica reſultaſſe E
fingitur eâ vi, quâ ex Hermaphrodito, & Salmacide vnum pariter hominem integra-
tum narrat Ouidius. Sic Achras, & Onchne, quorum nominis eadem eſt vis, ſignifi-
candi nempe Pyraſtrum, in Arborem ſignificatam migrarunt, quæ geminis, iuueni ſci-
licet, & Nymphæ ſilueſtreitate ſatis reſpondet. Rem ſic expreſſit Legatus.

Id. l. 4. met. fab. 11.

Vna duos quos hora tulit, ſic abſtulit vna
Tam moriendo pares, ac oriendo pares.
Vtraque propterea queſtûs inſtaurat Oreas,
Cui pariter nimij ſunt Amor, atque Dolor.
Tanto execrantur ſceleratam crimine turbam,
Et Fatum incuſant illa quod auſa ferat.
At qui Fata regit, quorum moderamine iuſto
Quæque ſubeſſe facit, vindicat iſta Pater.
Vt ſiquidem, Ioue diſponente, ſuperbia fratrum
Dura nimis, tali funere plexa fuit. F
De Nymphis, quas ille olim dignatus Olympo
Eſset, ſic pœnas ob mala verba tulit.
Quippe, vt dilecti quæque eſt complexa cadauer,
Planta fit, vno arctans corpora bina libro.
Nec ſecus ex Hermæ puero, ac ex deſide Carum
Naiade coniunctis Hermaphroditus ijt.
Achras, *&* Onchne *illâ clauduntur in Arbore, quæ nunc*
Nomina de Græco fonte priora tenet.
Silueſtris *Latio* Pyrus *eſt, ſilueſtris vterque*
Ceù fuit; hinc ramis plurima ſpina riget.

Idem de *Sobari*, & *Arie* traditur. In Sorbum ſiquidem Arborem vterq; mutatus eſt.
Hoc tantum intercedit diſcrimen, quod *Ariæ* nomen determinatæ Sorborum ſpeciei
remanſit. Ea eſt Sorbus Alpina, quam Poeta deſcribit, Lauro ſimilem faciens, ſed ro-
burnæ duritiei. Tardam ei germinationem, fructuumquè productionem cum Theo-
phraſto aſſignat, confuſamquè Plantis ambiguis ambiguo carmine innuit. Opportuna G
quoque cadit fabula, quam ludit in Æquiuocatione Ariæ Arboris cum *Ariâ ſcorpioferâ*
Perſidis Regione, quæ *Heri* hodierno incolarum vocabulo nominatur, in quâ flumen
indigenis *Polimalon*, *Arias* olim dictum eſt, quemadmodum & ſtagnum in eâ plagâ erat,
quod pariter *Aria* Ptolemæo Geographorum primario nuncupatum eſt, non longè à
Sariphis montibus, à quibus Sariphæos Populos illos Poeta noſter appellat, hæc ad-
modulatus.

Abrahã Ortel. Theatr. Or. Tab. 85.

Sic ARIE, & SOBARIS, quos forma *appellat* agreſtis,
In Plantam coeunt, quâ modo SORBA parit.
Nomen vtrunque diu SORBO cuicunque relictum,
Sed ſpecies ARIE denique certa fuit.
Hæc prorſus Lauro ſimilis, ſed Roboris æquans
Duritiem, eſt SORBVS, quæ iuga Montis amat.
Germinat, & fructum profert tardiſſima, ſæpe
Confuſa ἀμφιβόλοις, *vt vocat Aſcra,* φύτοις. H
Nota Sariphæis tamen eſt, vbi tam crebra creuit,
Plena nepis habeat nomen vt inde plaga.
Quin ſtagno, fluuioquè ARIÆ data nomina reſtant,
Dum Perſæ dicunt has POLYMALON aquas.
Intractabilitas fratrum, facieſquè remanſit
Inguſtabilibus continuata Pyris.
Et nunc maturis pariter rubor extima pingit,
Ceù pudeat geminos vſque fuiſse rudes.
Sic interceſſit quæ forma ſimillima fratres,
Conſimiles fructûs Plantæ vtriuſque facit.
Imo reuixerunt geminorum in ſtirpibus Artes.
ACHRAS paſcit oues; SORBVS opimat aues.

ἀρία, *quaſi* αγρία, *id eſt* agreſtis. σοβαρός inſolenter ſe inferens, *quod & ruſticorum eſt* ἀμφιβόλοις φύτοις confuſis plãtis, πολύμαλον Pomis abũdans, *ad pomoſos Ariæ fructus alludendo.*

Vndè

A Vndè factum fingit vt *Onchnea* ὄις ἄγχι, nimirum *ouis prope* nuncuparit, apparentem vocis etymologiam rei suæ opportunam secutus, cum aliàs *Orchnen* ab ἄγχειν, quod est *strangulare* dici non ignoraret, quoniam acerbitate sua propemodum strangulant eiusmodi Pyra siluestria. Quod autem Achras Arbor effectus pascat oues, id de fruticantibus Pyri siluestris ramis intelligitur, cùm ipsos pecudes appetant. Sic & aues opimari Sorbis, clarum est. Indè aptæ Arbores aucupio, vndè genus illud. Sorbi nomen traxit, quod *Sorbus Aucuparia* dicitur. Quod innuit Poeta dum aucupem Sorbo, quam Græci nuncupant ὄιν, nomen indidisse tradit, ad Sobarin aucupem alludens. At non tantum aues alunt Sorba, sed & pleraque alia animantia. Præterea in cibum hominibus agrestibus concedere, cùm superius satis superque dictum sit. Id tantum addo quod & à quadrupedibus nonnullis valdè expetuntur. Inter hos auidissimi Sorborum sunt Canis, & Vulpes. Imo aliquando factum est, quemadmodum à viris fide dignis accepimus, vt Vulpes, & Canis venaticus illam insecutus sub eâdem Sorbo consisterent, & pacificè pascerentur, hinc inde Sorba per terram delapsa legentes. Opportuna propterea Vulpibus per autumnum capiendis venatores nostrates censent ea loca in quibus Sorbi

Canis, & Vulpes Sorborum auidissimi.

B sunt. A frequentiâ demum huiusmodi Arborum *Sorbos*, aliàs *Sorabos* dictos olim Vandalos (quod nec nos suprà siluimus) Arbitrari videtur Poeta, cuius opinioni fauet, quod Sorbus in frigidis regionibus multa proueniat. Hinc frequens est in Germaniâ; vt à nobis in Patriarum titulo tactum est. Clarius à Sorbis denominari *Sorbettuli* Castrum nunc vulgo *Soriuolo* in Aemiliâ situm non longè à Cæsenâ, cuius meminit & Legatus vbi succinuit.

Sorbi olim dicti Vandali.

Sorbetuli Castrum in Aemiliâ.

> *Inde ONCHNEN* ὄις ἄγχ' *&* ὄιν *quoque nuncupat Auceps,*
> *Est & in Arcadicis vtraque crebra iugis.*
> *Hinc data Vandalicis SORBORVM Montibus ingens*
> *Vis, populum SORABI nomen inire dedit.*
> *Tunc quoque vt à SORBO gens moribus aspera, dicta est,*
> *Quàm benè signatæ nomina fixa rei!*
> *Non ita in Aemiliâ titulum cùm Castra tulissent*
> *Arbore ab hac, titulus conueniebat eis.*

C

> *Nam qui se ad Sapim Pagus SORBETTVLVS offert,*
> *Claret ob insignes integritate viros.*

ὄις *ouis.* ἄγχ, *prope* ὄιν *Sorbum*

Quo videtur præ ceteris alludi ad S. Aldobrandum Episcopum Forosemproniensem, qui in eo pago natalem habuit, & fuit Cæsenæ Canonicus Secularis, inter Regulares demum Lateranenses ascitus, postremò Dei nutu à Ciuibus Forosemproniensibus in Pastorem electus. Ad Forosempronienses spectat & antiquissimum *Sorbolongi* Castrum trans Metaurum à Meridie positum, nunc vetustate fermè dirutum, cuius meminit Legatus, & eruditè *Vallum Asdrubalis* vocat. Hîc enim, vt Historiæ Forosempronensium testantur, & colligitur ex Liuio, Castra fixerat Asdrubal, quum magnis copijs in Italiam aduenisset, vt Annibali fratri suppetias ferret. Nec procul hinc à Claudio Nerone, & Liuio Salinatore interfectus est. Hinc Horatius.

Ex Chronico Canonic Later.

Sorbolõgũ Castrũ Leand. Alb. in descr. Ital. pag. 288.

Lib. 22.

> *Quid debeas, ò Roma, Neronibus,*
> *Testis Metaurum flumen, & Asdrubal*
> *Deuictus, & pulcher fugatis*

D

> *Ille dies Latio tenebris.*
> *Qui primus alma risit adorea,*
> *Dirus per Vrbes Afer, vt Italas*
> *Ceu flamma per tedas, vel Eurus*
> *Per siculas equitauit vndas.*

L. 4. Carm. Od. 4.

Cognominis huic Castro est nobilissima, & vetustissima Familia *Sorbolonga*, cuius Stemma Sorbus est. Meritò hanc celebrat Legatus, cum ex hac prodierint Viri proceres, Duces strenui, Iurisperiti doctissimi, Præsules integerrimi, & omni literaturâ præditi: Viuunt nunc Abbas Michael Angelus Vir eruditissimus, Chirstophorus Eques S. Stephani, & Iacobus fratres. Memoriâ dignum est Viridarium singulare, quod inter alia bona patrimonialia possident extrà Portam Romanam Forosempronij. In eo siquidem fontes frequentissimi varios ludos effingunt, spectatoresq; deludunt in-

Sorbolõga vetus Familia Forosempron.

sidiantibus aquis: Curiositatem alliciunt Apollinis, & Musarum Statuæ, Lymphis colludentibus varios concentus emodulantes. Quæ deliciæ continuò patent exteris, & ciuibus. Rem ideò non siluit Phœbus apud Legatum, qui nobilem subdit mentionem communis amici, viriq; doctissimi Ioannis Antonij Victorij Forosemproniensis I.V.D. Protonotarij Apostolici, & Archipresb. nobilis Ecclesiæ Plumatij in Agro Bonon. Accinuit ergò. *Sic Vallum Asdrubalis, quod nunc ferè diruit ætas,*

Et SORBOLONGVM patria lingua vocat:
Seù det ei nomen Stirps SORBOLONGA, trahatuè,
Nomina præcipuæ nobilitatis habet.
Hinc velut haud raro quæ sunt despecta coluntur,
Sæpe vbi succedit vilibus altus honor:
SORBVS item facta est inter celeberrima Plantas,
Cùm celebres tulerint nomen abinde Viri.
SORBOLONGORVM præsignis Gente Metaurus
Non Tiberi Iliadas inuidet, atque Numas.
Marte valent, illosq; iuuant Tritonidos Artes,
Numinis & nostri deliciosus amor.
Phæacum hinc nostris quâ nobiliora Vireta
Ad latus Aemiliæ disposuêre viæ:
Me Polycletæo spirare dedêre labore,
Inter & Aonidas ludere fonte melos.
Lympharum vario modulantem carmine cœtum
Quotquot conueniunt visere, porta patet.
Teq; huc me versu referens VICTORIVS olim
Inducet, secum si loca adire velis.
Illa suum plaga iactat: ibi iam vagijt infans,
Teq; ibi pro Dirces amne, Metaure, bibit.

Canis, & Vulpes Sorborum assidui. Sorbi olim dicti Vandali. Sorbetulli Castrum in Aemilia. Lis ouis. 493. prope ēā Sorbum

Suum quoque locum inter hæc promeruit virtus Hieronymi SORBOLI Philosophi, & Medici, atq; Theologi Balneocaballensis, scriptis clari. Quare, vt cum Philippo Ossano canamus, --- *Sit proximus istis*
Chartis SORBVLEVS decor.

Nam subsecutus apud Legatum Phœbus habet
Citrà est Pæonio gens SORBOLA sanguine creta,
Cuius auis fermè victus in arte fui.

In Ode ad libr. Hier. Sorboli *de Peste.*

Quibus concinuit ille, qui inter cetera de Hieronymo SORBVLO in eius libro *de Præseruandis Hominibus à Peste* Bononiæ excuso apud Ioannem Rubeum 1577. in 8. modulatum reliquit.
Hippocrates cedat, cedat simul ipse Galenus,
Artis Pæoniæ concelebresquè viri:
Quando artis Medicæ verus monstrator Apollo
Diceris; hoc virtus postulat ipsa tua.

Edidit & Lectiones *de Amoris definitione* Mutinæ apud Paulum Gadaldinum 1590. in 4. Nec aliter *Sorbediorum* gentis meminit Legatus cum subdit.
SORBEDIOS Themis, & sine Nomine nota Lycea
Norunt, quâ exultans LILIA Parma rigat.

Quo videtur allusum esse ad Marcum Antonium *Sorbedium* I. C. eruditum, qui magni nominis fuit inter Academicos *Innominatos* Parmæ, & inter cetera doctè scripsit ad Antonium Adrianum super *Gualando* Ecloga. Rarissima quoque literis non minus, ac alijs splendoribus est Familia *Sorbellona* Mediolanensis, cuius ideò mentionem præterire noluit Legatus, eruditissimum eâ occasione memorans amicum Poetam *Carolum Turrium* pariter Mediolanensem, insignis ibi Collegiatæ S. Nazarij Canonicum. Ita vno calami volatu Lutetiam Parisiorum se transferens, *Sorbonensis* Collegij Patribus grandia scientiarum incrementa in quocunq; alio literatorum cœtu promouentibus, iusta Musæ tributa persoluit, insignioresq; Lutetianæ Vniuersitatis Samuelem SORBERIVM, *Anzotium*, *Petitum*, & *Robercallium*, ac *Theuenotum*, doctissimumq; *Io. Dominicum Cassinum* primarium in Archigymnasio nostro Astronomum eodem actu veneratur his metris

Qui rectè sapit omnia simul complectitur. *Chæremon. ap. Stob. ser.* 3.

A

Insubriæ Heroas quoque SORBELLONA propago
Fert, vbi dat nostrum Pindica TVRRIS epos.
Quin & quod SORBO decus est sublimius; Orbe
Doctior hinc toto nomina cætus habet.
Est hic SORBONÆ princeps Academia, florens
Ampla vbi Sequanicas Insula findit aquas.
Vix mea sufficerent Timæis ora canendis,
Nam semper merito metra minora forent.
Nosce hinc quàm iustè ex illis SORBERIVS ingens
CASSINO in pretio est, Ouidioquè *tuo.*
Nec minor ANZOTI virtus, magniq; PETITI,
Otia scita parans, grandia semper obit.
Doctrinæ callet *sic ROBERCALLIVS omne*
Robur; *transquè meas it sua fama vias.*
Pallade sic sacrâ notus *THEVENOTVS vbique est,*
Vt tot, quos nequeo commemorare satis.

B

Nec impunè maioribus suis manus iniecere pastores. Nam & ipsi totidem in Arbores pariter siluestres conuersi perhibentur. Indè patet in malum terminare seditiones. Insigniores *Oporax*, & *Comaros* in Pomum siluestrem, & in Arbutum commigrarunt. Vt enim Κόμαρος Græcis est Arbutus, siue Vnedo Arbor libenter fruticans in alpibus; ita ὄπωρα cum sic vocentur fructus autumnales, ob asperitatem nominis (*Oporax*) indè confictì, significationem ad asperi fructus Arborem direxit Poeta, penes quem hæc Apollo.

Aristot. l. 5. Politic.

Viderat admirans nuperrima monstra iuuentus,
Territaq; indè abitûs forte parabat iter:
Cùm reduces gressus (mirum) intentantibus ortæ
Radices subitò continuère gradum.
Fata malis punire malos assueta, ministros
Vindictæ pœnâ compediêre pari.
Qui mage sæuierant, primi radice tenentur,

C

Nec Phthios potui proripuisse meos.
Hoc tantum indolui; sed quisnam obstare valeret
Fatis? Et Phœbum fata superna mouent.
Serpit OPORACIS lignum per membra, miserquè
Germani celerem frustra frequentat opem.
Namq; hic in auxilium properat dum fratris, eâdem,
Quam premit, hæret humo, stirpe ligante pedes.
Incusat causamquè viæ, fatumquè seuerum,
Sed dat pauca queri, qui tegit ora, frutex.
VNEDO fit Comaros, *dum fit SILVESTRIS* Oporax
MALVS, vt amborum nomina græca sonant.
Quæ iuuenis tulerat, tot virgæ spicula fiunt;
Hinc fruticat iaculis ARBVTVS apta vagis.
Est ciuis nemorum, siluestri prædita fructu,

D

Duxerat vt Comaros *lustra per alta dies.*
Fraga refert Pomum, quod, vt & siluestria Mala,
Purpureum, in fratres nostro ab amore, micat.

Cùm *Oporacis* in Pomum siluestrem transformatione introducitur & *Melidis* Inachi Argiuorum antea Regis, indè Fluminis in sinum Argolicum illabentis filiæ metamorphosis in Malum domesticam, ob venustatem formæ, quâ prædita fuisse mythologicis hisce narrationibus ineuntibus descripta est, & vt varietur inuentio. Tanto enim affecta est dolore miseros natorum euentus tacito horrore persentiens, vt in mortale deliquium inciderit, & expirauerit. Nec absque naturalibus misterijs fabulæ de Sorbo confectæ miscetur commentum de Malo domesticâ. Nam hinc insinuatur Pomum Arborem Sorbo feliciter inseri. Quamobrem Palladius de Malo Satiua scripsit.

Exiguum Sorbum dulci diſtendere ſucco
Nouit, & ad cupidas flectere Poma manus.

Rem itidem Agriomeleidis in eo concernere deprehenditur, quia Taleæ Pomi ſatiuæ alibi plantatæ, niſi ſolers cultus adhibeatur, ſiluestrem induunt naturam. Quod & Poeta pariter inferius innuit, poſtquam Inachi querelas erudito carmine expreſsit.

Grandior in grandem Plantam ſuccreuit Oporax,
Congenerem Plantæ, MELI decora, tuæ.
Prolis enim intereà, niſi ſcis, hæc caſibus horrens,
Pene patrem tacito victa dolore ruit.
Deliquium mortale fuit, nam ferreus illi
Perculit æternâ lumina nocte ſopor.
Inachus exanimem properato funere natam
Ingemit inſpiciens, datquè madere genas.
In dextrum pronæ reſidens innititur vrnæ,
Subleuat & ſqualens dextra bicorne caput.
Ingeminat fletus, laticeſquè ijs imbribus auget,
Queis, niſi flumen erat, nunc bene flumen erat.
Nec tot fortè fluit lacrymis, cùm mugijt Io,
Verſus & in fluuium decidit ipſe throno.
Soluitur in queſtus tandem mæſtiſſimus Amnis,
Effuſaſquè oculis, queſtubus æquat aquas.
Deplorat ſemper, ſeù rex ditauerit Argos,
Seù flumen, ſoboli fata ſiniſtra ſuæ:
Sequè magis miſerum Peneo dicit, eumquè
Præ ſe felicem, ſorte premente, vocat.
Nam, cùm nata fugax humanos exuit artus,
Saltem vndis facta eſt Planta riganda Patris.
Quod ſi MELIS erat (quid non ita ſumma iubetis
Numina?) non fueram ſic, ait, ipſe miſer.
Hoc, ceù cum pulcris, vt noſco, nepotibus actum eſt,
Mœrorem poterat diminuiſſe meum.
Sed quid, ſumme Gener, per quem mea Numen adepta eſt
Io culta Pharo, non ſimul iſtud agis?

-- Pater ipſe bicornis. In læuum pronâ nixus ſedet Inachus vrnâ. *Stat. Theb. 1.*

Cùm enim, vt Poetæ fabulati ſunt, Io Inachi fluminis filia à Ioue, qui eam vitiauerat, Iunonis metu in vaccam conuerſa fuiſſet: illam Iuno à coniuge dono petijt, & obtinuit, indè œſtro immiſſo tantoperè exagitauit, vt furore correpta nuſquam conſiſtere potuerit, donec in Ægyptum tranſuecta, in Iſidem Deam conuerſa eſt. Cui fabulæ occaſionem dedit Iupiter Rex Cretæ, qui ſurreptam Io Inachi Argiuorum Regis filiam, in Cretam abduxit: ipſamquè Iouis vxor Iuno pellicis impatiens grauiſſimis odijs proſecuta eſt. Inachus ideò nimias in lacrymas ob indecoram natæ iacturam effuſus, in flumen ſibi cognomine mutatus perhibetur, & indè iure merito noſtrum apud Poetam Peneo Daphnes patri ſe comparat. Ejus denique votis de nata exauditis, illa Pomus facta eſt: quod auſpicium fuit prope locum eiuſce Metamorphoſis erigendum fuiſſe templum Veneri, quæ *Melanis* indè nuncupanda foret. Quod conſonat V. C. Iano Laurenbergio, qui in Græciâ antiquâ, ab erudito Samuele Puffendorf editâ, in tabulâ Argiæ, propè Inachum eiuſcemodi templum Veneris *Melanidis* conſtituit. Eo interim illinc tranſijt Pan, qui mutatæ ſpeciem agnoſcens, in rei memoriam aliquot Arboris nouæ ramos Lycæum ſuum petiturus, ſecum abduxit, è quibus ob cultoris ruditatem Mali poſtmodo ſiluestres prodierunt. Hinc Poeta de Inacho loquens;

Ouid. lib. 1. Metam.

In Græcia antiq. p. 39.

Dixerat: & votis flexus pater, hìc quoque mira
Seminat, in MALVM MELIDA abire iubens.
Quo dedit auſpicium quòd ibi mox eſſet honore
Templorum MELANIS deuenerandа Venus.
Stat ſpecies generoſa, decus ſtat in Arbore primum,
Quotque roſis Malæ, ſplendida Mala rubent.

Mœſta

A

Mœsta serenauit Pater Inachus ora, riganſquè
Plantam, quæ potuit baſia fonte dedit.
Hìcquè fuit gratis ea ſemper onuſta volemis,
Non vbi Pan eius germina fixit humo.
Quippe rudis facta eſt, & agreſtia protulit illic
Poma, rudis cultor Pan vt agreſtis erat:
Inſectatus enim Nymphas, dum transijt illac
MELIDIS effigiem nouit & ipſe nouam.
Non tamen id multum curat, cum pergat vbiquè
Naiadas, & Dryadas ſolicitare ſalax.
At quia Planta placet, plures legit ille ſtolones,
Quos ſecum rapiens, antra Lycæa petit.
Appulit hæc, cum iam Nati, Phthÿquè virebant,
Ibat & in Plantas vltima turba querens.

B

Recognitâ per querelas, nec ad caſum filiorum indoluit petulantiſſimus ille, qui multas hinc inde fecerat matres. Metamorphoſes igitur obſeruans animaduertit humanum olim populum, ſilueſtrium Pomorum vulgus integrum fieri. Mirum in hoc, lapides, quos quis ſuſtulerat, in lapidoſa ſilueſtrium fructuum ſemina migraſſe, ſicq; Prunos, Meſpilos, Cornos, Ziziphorumquè, & aliorum eiuſcemodi fructuum Arbores in Plantarum Rempublicam inuectas eleganter commentus eſt Poeta, indè moraliter innuiturus, quòd *per quæ peccat quis, per hæc & torquetur*. Quod hunc in modum figurauit.

Sapient. 11

Singultus mœſti caſum teſtantur, at ægrè,
Cùm properet facie quiſque latère noua.
Nec quoque natorum tetigit iactura parentem;
Cùm multos illi multa libido paret.
Diſplicuit tantùm geminas quòd Oreadas ante
Non vicit, ſemper fruſtra ſecutus eas.
At quoniam fato ſtandum eſt, premit acta, videtq;
De paſtorali creſcere plebe nemus.

C

Diuerſæ Arboribus ſpecies, at migrat in vnum
Malorum *ſpecies omnis* agreſte genus.
Quæ quis corripuit, nequÿt deponere ſaxa,
Hinc ipſis lignum participaſſe datum eſt.
Contracta in varios ea decreuère lapillos,
Quos pro ſeminibus pleraque Poma gerunt.
Talia cum Prunis ſunt Meſpila, Zizipha, Corna,
Et tot, quæ longum dinumerare foret.

Non ideò ſuperſtitioſa celebritas caruit ſacrificio. Tardiores aliquot montem aſcenderant eo temporis, quo nouum nemus exigere ſtuporem inceperat. Hos Pan videns, alloqui dignatus perhibetur, tragicæquè certiores rei feciſſe. Mox multorum admonitos, interturbatum abſoluere iuſſit ſacrum, rem, quià natorum dedecus inuoluentem, continuo premendam ſilentio mandans. Hinc hiſtorica veriſimilitudo fabulæ conciliata, & cur ab alijs ne verbo quidem id memoretur, oſtenſum. Ex obſeruato nimirum ſilentio factum, vt res ab omnibus ignoraretur. Abſolutis hæc ideò ſubnexa Metamorphoſibus, & ad eruditiſſimum noſtrum Petrum Franciſcum Minotium Apollineus ſermo conuerſus, ac, vt ipſi nuncuparetur *Agriomeleis*, mandatum.

D

Cic. 5. Tuſcul. & 1. diu.

Dumquè ea compleri ſpectat, cultumquè nouellis
Vmbris non reprobat Pan nigricare iugum:
Reſpiciens, aliquot videt aduentare colonos,
Quos inſueta procul ſilua ſtupore trahit.
Cura intercedens pecorum, melioraquè fata
Ferre pigrum dederant montis ad alta gradum.
Non refugit cerni Numen, ſeroſquè profari
Dignatus, breuibus Monſtra ſtupenda refert:
Et iubet attonitos abſoluere feſta, ſacriſq;
Victima perpetuò non niſi bruta cadat:

 Quodq;

Quodq́; vnum bene curat, ibi nè sanguine posthac
Audeat humano turba litare, cauet:
Sed memorent qualis facta est mutatio rerum,
Vltoremquè monet pertimuisse Iouem:
Nec quenquam violare velint, ne puniat illos,
Vt transformatos Arcadas, æquus Auus.
At quantùm meminisse Iouis vult vindicis iræ,
Tantùm de natis promere verba vetat.
Libatum est ergò, & multis mos floruit annis,
Queis rem nesciri gens reticendo dedit.
A priscis ideò nihil est superinde notatum,
Atque hinc, prisca licet, res tibi visa recens.
Hæc sunt, quæ tibi duntaxat pandenda premebam,
Scirem vbi de Plantis multa canenda tibi:
Hæc, cui tot debes, hæc primùm subijce nostro
MINOTIO: gratæ symbola mentis erunt.
Macte animo: maiora paro, queis Vatis amici
Officijs aliàs gratior esse queas.

Metamorphoseon tandem Agriomelicarum narrationi coronidem imponens introductus Apollo, numeris omnibus absolutissimam efficit, dum numeris omnibus absolutissimos viros commemorat. Nec sanè qui tantorum virorum mentionem haberet, dignior alter poterat introduci. Vel homine quippè maiorem promerebantur Encomiasten melicus Ioseph Baptista Poetarum huius æui facile princeps: Excellentissimi Domini Franciscus Marinus Caracciolus Abellinatum Princeps, & Antonius Muscettola Francisci Spezzani Ducis primogenitus, æquè docti, ac nobiles: Laurentius Crassus cum Vatibus pariter, ac cum Oratoribus summus: & Fulgentius Arminius Abellinas Augustinianus Eloquentiæ Monstrum, cuius ore ipsa Suadela vteretur, si loqui vellet, vt Græca Legati nostri Musa dudum his innuit metris.

Laur. Crass. in Elog. Ios. Bapt. & Antonij Muscettolæ.

Ελλὰς μὴ Δημοσθένεας, σφετέρους τε Περίκλης,
Ηδυλόγους ἑτέρους ὧχ' ἐπικυδιάη.
Εἰ φράζειν Πειθὼ νῦν βέλοιτ', ἐ γὰρ ἐκείνων,
Χείλεσι δ' ΑΡΜΙΝΙΟΥ θαυμαγορεῦσι λέγοι.

Laurentius Legatus ἐν ἑλλ'δι μετρικὴ ἐπίγρ. κ.

Quod ità Latinè sonat.

Ne Demostheneos tollat modo Rhetoras Hellas,
Neue Periclæos iactitet illa sonos.
Si nunc Suada loqui velit, illis Suada relictis,
Mirisono ARMINII deliget ore loqui.

Eandem in classem veniunt Federicus Nomius Aretinus Poeta suauissimus, & eidē conciuis Franciscus Redi Serenissimorum Etruriæ Principum Archiater: Augustinus Cultellinus in omni doctrinæ genere versatissimus: Petrus Adrianus vanden Broecke Teneramundanus, Pisis eruditionis Professor, magnoquè nomine maiores Io: Franciscus Bonomius, & Io. Aloysius Piccinardus: Addatur Hercules Antonius Cuppellinus municeps noster Iulij Patrui magni Poetæ clarissimi vestigia percurrens, & dum hæc prælo subijcimus, in magistratu excels. DD. Antianorum Iudicis officio quinto bimestri gloriosè fungens: ac Angelicus Aprosius Intimeliensis Augustinianus, quem animatam Bibliothecam cum Doctioribus appellare placet. Et in hos desinit Agriomeleis, Phœbo demum habente.

Plura tibi reseranda manent, vbi largius vndis
Labra Aganippæis mergere fata sinent:
Fata sinent etenim, mihi si præcognita credis,
Vatibus optatâ te requiete frui.
Texere tunc dabitur sacris Heroibus Ascræ
Stemmata, *quæ dudum versibus orsa premis.*
Tunc melico *poteris BAPTISTA digna profari,*
Et suprà Vates pangere quantus eat.

Et

A *Et ſecum ſceptroquè potens, plectroque MARINVS,*
Theſpiadum columen, nobilitabit Epos:
Magnanimoq; meus MVSCETTOLA Principe cretus
Dicetur Tragico quàm pede grande ſonet.
Ibit & in numeros non craſsâ Pallade CRASSVS,
Tullius ore, Maro carmine, lege Numa.
Tunc tibi & ARMINIVS, quo non facundior alter
Pulpita ſacra terit, per noua metra fluet.
Dumq; hos Parthenope tibi deliget, inclyta magnum
Flora cheli NOMIVM ſuggeret, atq; REDVM.
Et CVLTELLINVM dio modulamine clarum
Subdet, nec longè Belga BROECKVS erit.
Hîc quoq; tum BONOMVS, PICCINARDVSq; canetur
Et CVPPELLINVS Vatibus ortus Olor.
B *Succedent quotquot tibi, dum reſtaurat ATHENAS,*
APROSII graphicus ſuppeditauit amor.
At iam ſurgit Eos, & nos hinnitibus Aethon
Aduocat; intereà, dulcis alumne, vale.
Dixerat: & ſpecies liquidas exceſſit in auras
Ambroſium latè, nectareumquè fragrans.
Excidit inde ſopor, fixèquè hærentia menti
Dicta recantandi ſerpſit in ima furor.
Qualiacunque ideò ſint hæc, tibi, PETRE, vouentur:
Suſcipe; fors olim nobiliora dabo.

Quoniam verò fabellarum feſtiuitas ſolertiam aduocauit, ingenium propterea doctrinalibus eliminandis ambiguitatibus aptius effectum, promptius quoque dignoſcere poterit varios rerum vſus exercendos, vt contemplationi perbellè iungatur vitæ actiuitas ad operandum in genere quolibet, & circa quamcunque materiem. Quamobrem Sorbeis Agriomeleidos fabulis, Problemata circa Sorbum ſuccedunt, vt Varij demum C eiuſdem Vſus explicentur cum relatione ad reliqua edenda.

PROBLEMATA.

ABditarum, ſcituquè digniſſimarum rerum perquiſitionem interrogatoriæ quæ ſequuntur binæ concernunt Propoſitiones, quarum prior eſt, quì fiat, vt citrà inſitam aliquam venenoſam, aut malignam qualitatem Sorbus Arbor ſimplici attactu ſopitam, & ferè ſanatam hydrophobam rabiem in animante quouis excitet, & furere faciat; altera verò num aliquam Sorbus Arbor analogiam poſſit obtinere cum prorſus nouo inſectorum genere odore moſci ante paucos annos Piſis detecto, dein Romæ, nuperrimè Bononiæ quoque obſeruato, quod more ſtirpium tam integrum, quàm corruptum, & aridum bene olet, ſuauemquè reddit odorem contà communem omniũ Animalium regulam; nullum enim Animal ex Ariſtotele ſuauiter olet; Ad primam reſpondetur Sorbum Arborem, vt etiam Cornum, aliquaſquè alias Plantas non eſſe ve-D nenatâ, contagioſauè malignitate præditam, neque ab ea fluere, vel dependere poſſe peſtilentis, infandiquè morbi ſæuitiem, cum nemo det quod non habet, vt in iure quoque tritiſſimum eſt: *L. traditio ff. de acquir. rer. dom. L. ſi filius familias C. de donat. L. ſi vniuerſæ C. de Legat.* ſed per accidens omninò eſſe, vt ipſa Sorbus imperceptibili ſub hac hydrophoba alteratione atrabilarij ſucci pedetentim facta, antequam deſiccati, & frigefacti ſint ſpiritus generis præcipuè neruoſi, exiccatiuam, & frigefacientem, conſtrictiuamquè qualitatem, alioqui ſaluberrimam, in tangentis viſcera introducat male affecta, ad rabiemquè diſpoſita; vndè atrabilaris coagulatio, atque fixatio ad conuulſionem, atque imaginationis deprauationem prona ſuccedit, & hoc etiam abſque eo quod intumeſcat corpus, vt in venenis accidit antibioticis immediatè, ardentibus ſcilicet, erodentibus, putrefactorijs, & ſtrangulatorijs à bile impetuoſiſſima ſubtili, quæ obuios quoſcunque humores violenter corrumpit, inquè vapores craſſos, & venenoſos ad cutim

Quotidiana vt docet experiẽtia.
Galenus l.9 Method. c.5 Ariſtot. ſec. 13. Probl. 4.

Galen. lib. 1 de loc. affectis.

Ambroſius Leo Nolanus probl. 321.

tim propulſos vertit; propriè autem, atque formaliter Rabiei morbum in neruoſis conſiſtere partibus clarum eſt, ob Conuulſionem non ſolum, ſed ob Maniam, atq; Delirium, quod docetur ab Vrinarum, immo & ſimplicis Aquæ in huiuſmodi ægritudine imaginaria Catulitione, quàm Auenzoar ſic atteſtatur, *In hac Mania quoddam mirabile reperitur, quia ſi collectum fuerit de vrina illius in quantitate multa in vrinali vitreo, quæ clarificabitur, & ſine dubio videbis intrà formas catulorum natantium*; hancq; hallucinationem clarius expreſſit Aetius ex perſona illius Philoſophi hoc affectu præternaturali tentati, & ſeſe in balneo curantis, cui canum ſpecies obuerſabantur, qui lucido in interuallo hæc verba protulit *quid Cani, & Balneo commune eſt?* Secundæ autem propoſitioni ſic ſatisfieri poſſe putarem; Credibile inprimis, & à Sapientiſſimis exploratum Viris eſſe Inſectorum omne Genus duplicem à naturâ ortum obtinuiſſe, vndè Fucus ex floribus Cerinthi, aut Oleæ, atque Arundinis autumarint oriri poſſe nonnulli: alijquè Apes ex optima Mellis parte, aut etiam ex Bouillis carnibus, cum odoriferarum Herbarum aſſociatione putrefactis poſſe progigni, Poetarum quoq; concentibus concordes crediderint.

Lib. 1. prac. tract. 9. cap. 16.
Tetrabibli. 2. ſerm. 2. cap. 24.
Scalig. in Card. exercit. 192. c. 2
Ouidius 15 metam.
Virg. 4. Georgic.

--- De putri viſcere paſſim
Florilegæ naſcuntur Apes.

Quod naturali ſuper omnia oſtento doctus quidam vir Neotericus confirmare conatus eſt, dum excluſit ipſe per compreſſionē è Fuci ventre caput, licet minimū Bouillū, cum cornibus, &c. cuius rei veritas ſit apud illum; Animalcula quæ inertes Apes, ob quandam ſimilitudinem dici poſſent, quorum icones amplificatas quoque microſcopji ope exhibemus, antiquis omnibus inexplorata prorſus, & ignota ab eruditiſſimo Chimentellio I. C. Piſani Lycei in primo Politiorum literarum ſubſellio Profeſſore celeberrimo primò deſcripta quis vetat ab aliquo ſuaueolenti flore, fructuuè ſyluestri credi poſſe ſuborta? cuius rei coniecturalem veritatem non paucæ ſuadere videntur rationes. 1. Vera Generatio, quæ eſt motus, ſeù mutatio de non eſſe ad eſſe, hoc eſt quià acquiritur noua forma ſubſtantialis, & quâ res tota mutatur, & idem ſubiectum ſenſile non manet, nam tunc ſequitur ex Tauro fieri Apes, & ex Equo Crabrones, ex Aſino Scarabeos, atque ex varijs Herbis, floribus, fructibuſquè alia Inſecta, tam reptilia, quàm alata non bene adhuc indiuidualiter, & diſtinctè obſeruata. 2. In omni Generatione neceſſarium eſſe ſubiectum, nullamq; prorſus eſſe generationem, ſine precedente materia, quæ ſit habilis, & idonea, vt vnum ex altero poſſit generari; ſed cum varia poſſit eſſe idoneitas materiæ ob varium elementorum concurſum, Cæliq; influentis variam actionem, hinc variæ quoque rerum Generationes fieri poſſunt, etiam rariſſimæ, vt illa de qua nobis eſt ſermo. 3. Generatorum ex putri cauſa efficiens æquiuoca, & remota cū ſit Calor cœleſtis in ambiēte Aere diffuſus, proxima verò Calor putreſcentis Mixti v.g. Floris, Fructus, Folij, Ligni, &c. Materia diſponitur, inquam, veteri Forma excluſa, noua inducitur, quæ ob raritatē mira quoq; cenſeri poteſt; data ergò Cęli Clemētia odorabilitatis effectrice, & datâ materiâ bene diſpoſita, quarè nō dabitur, &c. 4. Prout putreſcibilia varia sūt, & multiplicia, in quę Calor nō ſolū particularis mixti, ſed Vniuerſalis Cœleſtis agūt, ità quoq; varia, & diuerſa pręcipuè Inſecta, modò nobiliora, modò ignobiliora producuntur; inter ignobiliora Xylophthorus numeraretur, proximè admodum haberi poterunt Cantharides iam notæ cunctis, in ſummis Fraxini ramis, inq; Ficis, Pyris, Pinis, Populis, &c. originem ducentes, quas roſis, alijſquè floribus paſci, ac delectari conſpicimus; ita vt nobiliſſimum omnium Inſectorum remaneat ὀσμωδία, ſiuè Μυοσμὶς Muſcodora conſiderandum, quod quidem à Fucorum, veſparumuè ignauarum, minimi ſcilicet aculei, natura non multum diſtans in multis quoque ijſdem conformabitur, quibus generatio ex putri peculiari quodam modo ab alijs diuerſó poterit attribui; ita vt concludi poſſit hanc Odoratiſſimam Inſectorum Speciem, ſolitarię naturæ, cum ſilueſtribus, odoratiſquè Pomis originalem aliquam conſeruare poſſe Analogiam; à quarum Arborum cenſu cum non veniat Sorbus excludenda Sorbis hæc Animalia problematicè erūt adiuncta; quæ quià rara miraculoſa ſunt in §. 1. *in Auth. de conſul. coll.* 1. Sed pro coronide hîc repetamus, quod præclariſſimus Chimentellius de hac muſca odoratiſſima metricè concluſit.

Bernardin. Comeſius apud Aldr. de Inſectis l. 1. c. 1. p. 60.
Val. Chimēt in Myrodia, ſiuè de Muſcis odoris Piſanis.
Ariſtot. l. 5. Phyſ. c. 5.
Id. l. 1. de Gener. & corr. c. 4.
Et l. 5. de Hiſtor. Animalιū c. 19.
Id. Ariſtot. l. 1. Phyſ. c. 5. Id. l. 1. de Gen. & corr. t. 17.
Ariſt. l. 3 de Generat Animal. c. vl.
Ariſt. l. 5. de Hiſt. Anim. c. 32.
Aldr. l. 4. de inſectis c. 4.
Ariſt. l. 1. de Gen. an. cap. 16. & de Hiſt. l. 5. c. 8

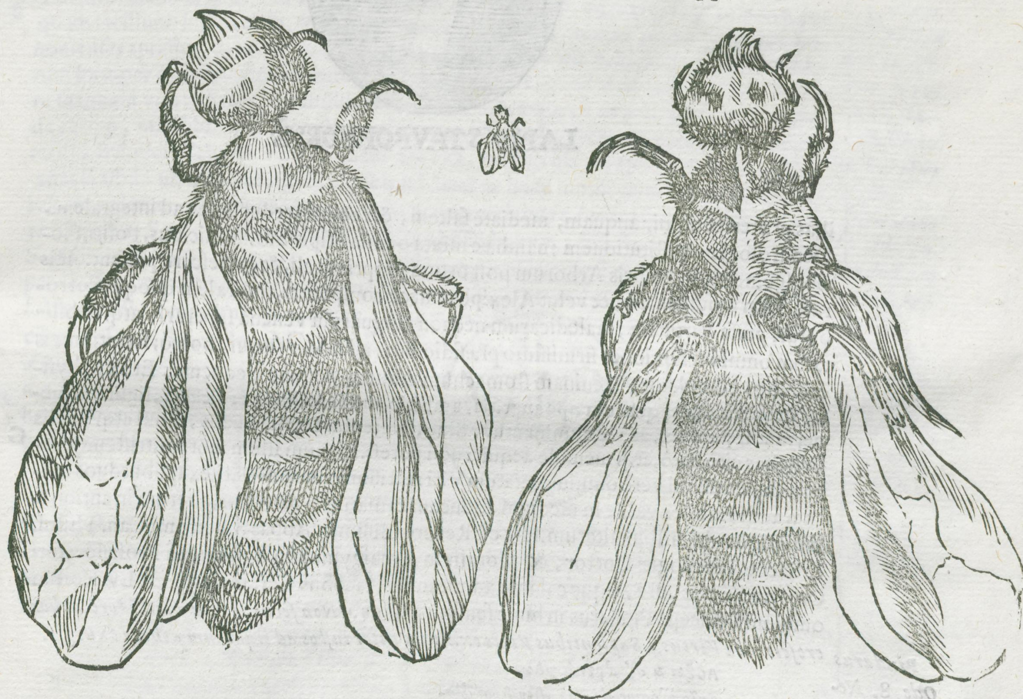
Quæ ventre artifice exhalantia dona reformat,
Et noua de florum ſuccis myrothecia condit.

Muſco-

Muſcodora, ſeù Muſca Moſcata.

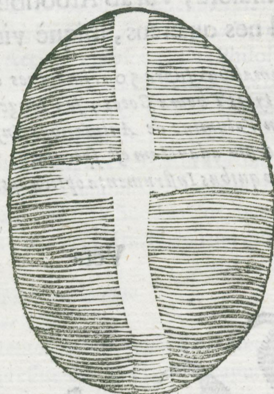
Latibula quoque profundiora, vbi ab Arboribus radices immittuntur apud nos quærens, ibiquè viuens.

De Inſectis, & minimis Animalibus ſupra 500. imagines euulgauit Thomas Mouſetus Londinenſis anno 1634. typis Thomæ Cotes, ſed longè plura noſter Aldrouandus cum ſuis Iconibus dedit in Volumine de Animalibus Inſectis lib. vij. Verùm nemo antehac magnitudinem eorum adauctam eſt ſpeculatus, ad quod Ingenia perſpicaciora noſtrorum temporũ, in quibus Inſtrumenta optica optima non deſunt, inuitamus.

Pro tertio demum Problemate ſtabit hæc dubitatiua Propoſitio, num ſcilicet Moralia Præcepta Phyſicis, atque Botanicis miſceri commodè poſſint materiebus; Cuius affirmatiuam non prius concludam Reſolutionem, quàm ſequentium obſeruationum Phyſicarum nuperrima fundamenta tetigerim. Nouitatibus inhians Sæculi huiuſce Auiditas tot à me petere videtur recentes admiratione dignas Obſeruationes Dendrologicas in quot fortunatè mihi accidit hac tempeſtate incidiſſe; & quià non infimæ ſortis aliquot, dum præſentis Voluminis editio maturaretur, occurrere, circà volantum Animalculorum Suaueolentiſſimam Speciem, & circa Serpentigenam Lacertam Chalcidicam dictam, Vipereæ naturæ, in Pratis quibuſdam Agri Bononienſis natam noſtrati Cœlo, Soloquè hucuſquè inuiſam; & demum circa Lapidem Staurophorum Rhenano è Cæſpite excluſum, qualem in Figura ſequenti proponimus videndum, illas

Vide Figur. ap. Aldr. l. 1. de Quadrup. digit. ouip. c. 7.

LAPIS STAVROPHORVS

illas præterire nolui,tanquam, mediatè ſaltem, & remotè, reducibiles ad integralem Dendrologiæ conſtitutionem; namhæc mixta omnia Stipitibus, Radicibus, Folijs,Floribuſuè,necnon Vmbris Arborum poſt ortum proprium ali, & coaleſcere poſſunt. His ratus ſum ſimul iunctis, & velut Alexipharmacè compoſitis, moralem quoque corroborari poſſe Virtutem, maledicarum necnon linguarum venena ſuperari, atq; debilitatum omnium fluxiones firmiſſimo præſidio ſiſti; ad hoc, vt æqui, boniq; ſcriptis meis omnibus conſulatur; & cuinam ſtomachum mouere poſſunt frequentes Ethicophyſicæ Propoſitiones, quarum ope auaritia, ambitio,mulieroſitas,peruicacia,liguritio ſubuertuntur penitus, atque eliminantur? Sine his etenim Intellectualis, ſimul atq; Realis Felicitas citò,tutò,atq; iucundè acquiri non poteſt. Prauum illum motum,triſtemq;ſenſum ſapientiſſimi verè omnium ætatum Viri rectiſſimè ſunt auerſati;ex quibus duos tantum authorabiles valde in medium adducam cauſæ meæ patronos,alterum in antiquiſſimis,& in viuentibus alterum.Hic eſt Reuerendiſſimus Abbas S.Petronij Can. Philoſ. & Sacræ Theologiæ Doctor, & Moralis in Archigymnaſio Bononienſi Profeſſor, toti Orbi notiſſimus, ore, atque calamo admirandus, Iacobus Certanus; ille eſt Lyricorum omnium Princeps Pindarus in hunc ſenſum effuſus. *Non ſecus, atque viridi rore Arbor creſcit: ita Virtus à Sapientibus Viris exaltata inter iuſtos ad liquidum æthera exurgit.* G

Pindarus Ode 8. Nemeorum.

Αὔξεται δ' ἀρετά χλω-
ραῖς ἐέρσαις ὡς ὅτε δένδρον ἀίσ-
σει σοφοῖς ἀνδρῶν ἀερθεῖς' ἐν δικαίοισ-
τε πρὸς ὑγρὸν αἰθέρα.

Cum his concludi poterit vtiliſſimam,& iuſtiſſimam eſſe methodum noſtram Phyſicè, atq; Moraliter procedendo in conſequentibus verſari; ſed rerum Vſum in Phyſicis Morũ experiamur nũc Magiſtrũ, *& quodcunq; ſagax tentando repperit vſus* ipſe compleat. H

Manilius 1.

VSVS IN VARIIS.

Conſtans adeò, ſolidaq; Sorbi Materies inuenta eſt, vt pueros non tantum, ſed viros alti iudicij fallere potuerit, dum pulcherrimas rerum Formas ligneas pretioſiores ementitur, & ſimulat; nemo dubitat *quod Simia pueris ſemper ſit pulcra*, nec ſimilitudo veritatis artificioſa cunctis etiam doctis diſplicet viris, cum *æmulatio naturam vincere ſoleat*. Simulatores Abacarij Artifices Sorbi lignum inficere, dolare, leuigareq; ità nouerunt, vt Ebenum,Lignaq; alia Indica,quà luteo, quàquè rubro, aut variegato colore rutilans, ad ignominiam ferè Naturæ ferro, & manibus elaborarint,

A rint, probatamque cunctorum hominum in admirationem, nouum opus produxerint; cœteriq; Materiarij cuiuscunq; speciei Sorbeos Arcus, atq; Balistas tortiles Phœnicijs inuidendas fabrefecere, quæ iaculis ex Bononiensis Rheni Nasto Pliniana ab historia celebrato scopos colliment, *Nullus sagittis aptior calamus, quam in Rheno Bononiensi amne, cui plurima inest medulla, pondusq; volucre, contra flatus quoq; pertinax libra*; sic ibi legitur in eiusdem textu: Testudines Arietarias militibus alij parant, Trochleas alij tractorias, Cocleasuè, atq; Machinas spirales, quas Vites binas vocant, tam masculas, quàm fœminas inuicem iunctas, quarum altera longo vecte circumducitur, altera verò immobiliter substat ad compressoriam vim varijs laboriosis operarijs validissimam exercendam, struunt. Architectoribus alij Ergatas, Suculas, Artemones suppeditant ab ἀρτάω dictas, quod est appendo, aut ab ἀρτήζω, quod est itidem appendo, & circum ligo; quas Græci propius vocant ἐπάγοντα ab ἐπαγάγομαι, quod est agito, veho, moueo, sed melius secundum Apollonium ab ἄγω, idest Duco; & sunt illæ Machinulæ appensæ cum multis orbiculorum circuitionibus ab exteriori parte in interiorem, vt Bononiensis manuscriptus Vitruuij antiquissimus codex habet, ad pondera grauissima, per B quam facillimè subleuanda, & altissimè quoque tollenda: nostri autem vulgares Bononienses aptissimè dicunt *Taleas*, quia incisa in se habeant orbiculorum, seù rotularum loca, per quæ funes traijciuntur. Minimum herclè, quod reperitur in Sorbo Arbore magnam vim retinere Mirabilium effectricem docemur ab experientiâ, quæ prouida rerum, infallibilisquè Magistra perhibetur. Non alia videmus extimulari melius tardi à Bubulcis Triones Virga, quàm Sorbea, quæ ab ijsdem apud nos Bononienses cum Hastula nuncupetur, agrestis quoque Mineruæ haud inutile terreum simulacrum referre videtur: Felices propterea liceat nunc proclamare Agricolas, si sua Bona norint! quibus Sorbeum dat Mirabilia efficere posse lignum; ipsi Sorbeis simplicissimis Schidijs in aceruum frumenti, quantumuis ingentem sepultis Insectorum omne genus perditissimum malè perdent, longèquè fugabunt: Aquaticum è contrà Gregem intrà Piscinas, fundi Dominorum præclarum ad vsum conclusum optimo remolliti Sorbi alent cibo fideles, & fidi, vt docuit Columella sic scribens; *& nuces digitis infractæ sunt dandæ, nec minus elixum molle Sorbum, quique sunt cibi Sorbilibus proximi*. Eodem exsiccato fructu capiendis, inertiæ omnis obliti, incumbent Hyemali tempore Auibus, qui-C bus futurorum terræ fructuum vberem auspicabuntur prouentum, atque capturam, vndè Catonianum illud veritatem nanciscatur præceptum

Exerce studium quamuis perceperis Artem:
Vt cura, ingenium, sic & manus adiuuat vsum.

Capiendas porrò subiecinis saltem horis, subsecundarioq; tempore aues, quæ agrestia Poma diripiunt, vel ipsæ persuadent Cicadæ. Sic enim apud anonymum quendam in primo Florilegij libro Cicada de Pastoribus ipsam insectantibus conquesta, damnosa rapacium auium furta, non innocenem suum ex pauco rore victum puniēdum insinuat.

Τίπτε με τὸν φιλέρημον ἀναιδεῖ ποιμένες ἄγρη
Τέττιγα δροσερῶν ἕλκετ' ἀπ' ἀκρεμόνων;
Τὴν Νυμφῶν παρόδιτιν ἀηδόνα; καυματι μέσσῳ
Οὔρεσι καὶ σκιεραῖς ξουθὰ λαλεῦσα νάπαις:
Ηνὶ δὲ καὶ κίχλην, καὶ κόσσυφον, ἠνὶ δὲ τόσσους
Ψᾶρας ἀρουραίης ἅρπαγας εὐπορίης.
D Καρπῶν δηλητῆρας ἑλεῖν θέμις. ὄλλυτ' ἐκείνους.
Φύλλων, καὶ χλοερῆς τίς φθόνος ἐστὶ δρόσου!

Quod si latinæ placeat lectionis effectum, condescendet noster Legatus, apud quem ità sonat.

Quid me soliuagam insanè venando cicadam
Pastorum arboreo de lare turba moues?
Cantatrix ego Nympharum grauiore sub æstu
Per saltus resonans, per iuga, perquè vias.
Quid noceo? en turdos, & AGRESTIA POMA vorantes
Sturnos, & Merulas; hos opus est capere.
Perdite qui perdunt fructûs; Quamnam excitat iram
Frondibus, & viuens rore cicada leui?

Sed

Pindarus ode 3. Pythiorum.
In hist. sax.
Crescentius Agricult. l. 5. c. 27.
Plin. lib. 7. cap. 56.
Id. lib. 16. cap. 36.
Tanarius l. 5. Oecon.
Gul. Philander in Vitruu. l. 10. c. 2. & sequ.
Moschius in Gelasino Orphei.
Iabolenus I.C. lib. 50. pandect. l. 3
Arist. in Mechan. quæst. 18.
Leo Bapt. lib. 6. cap. 7. rei ædificat.
Ionstonus Arb. lib. 1. art. 6.
Lib. 8. de re rust. cap. 17.
Pindarus Ode 3. Pythiorum.
Cato lib. 4.
Lib. 1. Anthol. εἰς ζῶα.

Sed hîc Sorbeus Termes pro Termino Dendrologiæ primi Voluminis inſeruiat, Botanicoſquè noſtros pro nunc abſorbeat labores; iam propè erit vt Vineam longè, latèquè patentem ingrediare, mi Lector, Pomoſſificarum Arborum, atque Bacciferarum ſartam, tectamquè delicijs, quibus omnibus liberè, liberaliterquè frui literariam ad Gratitudinem licebit, non ad direptionem; Vndè Pacifero nunc cedat Terminali Hermeti Tirynthius Heros cuſtodiæ Vindex, non Obex, à ſilueſtribus huc vſque ſeruatis abſtinens Pomis, aliaquè intacta relinquens, ne antiquas ille renouet querimonias, & ne quicquam contrà ius, faſque contingat, vt olim accidiſſe haud ineptè fingitur ab eruditiſſimis Græcorum Scriptoribus. A Leonida ſiquidem diſcordes introducuntur Mercurius, & Hercules in hunc modum: Mercurius de Hercule conqueritur, qui ſilueſtribus Pomis eſitatis, propè erat, vt vicinas abſumeret vuas.

Legat. in Poet. metaphyt. lib. 2. ep. 41.

Ω τάνδε ϛείχοντες ἀταρπιτὸν, οἵ τε ποτ' ἀγρούς
Δαμόθεν, οἵ τ' ἀπ' ἀγρῶν νεῖσθε ποτ' ἀκρόπολιν.
Αμμες ὅρων φύλακες, δισσοὶ θεοὶ, ὧν ὁ μὲν, ἑρμᾶς,
Οἷον ὁρῆς μ': ἕτος δ' ἅτερος, Ηρακλέης.
Αμφω μὲν θνατοῖς εὐάκοοι; ἀλλὰ ποθ' αὐτούς.
Αυτῷ μοι παραθεὶς ἀχράδας ἐγκέκαφεν.
Ναὶ μὰν ὡσταύτως τοὺς βότρυας, οἵ τε πίλουται
Ωριμοι, οἵ τε χύδλω ὄμφακες, εὐτρέπικεν.
Μισέω τὰν μετοχὰν, οὐδ' ἥδομαι; ἀλλ' ὁ φέρων τι
Αμφω, μὴ κοινῇ τοῖς δυσὶ παρτιθέτω,
Καὶ λεγέτω, τῆ τοῦθ' ἡράκλεες; ἄλλό τε τοῦτο
Ερμᾶ; καὶ λύει τὰν ἔριν ἀμφοτέρων.

Lib. 1. Antho. εἰς θεοὺς

Quod ſic Latinè reddidit Laurentius Legatus.

Hac quicunque viâ felices itis in agros
Vrbe procul, viſis aut remeatis agris:
Numina limitibus quæ præſunt bina videte:
Ille eſt Alcides, atque ego Mercurius.
Ambo ſalutares mortalibus; attamen ambo
Diſſimiles: multum hic paſcitur, ipſe parum.
Achradas abſumpſit, vicinas promptùs vt vuas,
Non bene maturæ ſint licet, vſque voret.
Tale ſodalitium mihi diſplicet; haud ſit vtrique
Commune id, ſi quid poſtmodo quiſque dabis.
Sed dic Alcides hæc accipe: & accipe donum hoc
Hermes: nec lites inter vtrunque cadent.

In Metaphyt. l. 2. ep. 26.

In quem ſenſum & Antipater elegans luſit Epigramma.

Εὔκολος Ερμείας, ὦ ποιμένες, ἐν δὲ γάλακτι
Χαίρων, καὶ δρυΐνῳ σπενδόμενος μέλιτι.
Αλλ' οὐχ Ηρακλέης; ἕνα δὲ κτίλον, ἢ ταχὺν ἄρνα
Αἰνεῖ, καὶ πάντως ἓν θύος ἐκλέγεται.
Αλλὰ λύκους εἴργει τί δὲ τὸ πλέον, εἰ τὸ φυλαχθὲν
Ολλυται, εἴτε λύκοις, εἴθ' ὑπὸ τοῦ φύλακος.

L. 1. Anthol.

Vt inuertit Legatus.

Non eſt, Paſtores, Hermes moroſus; & illum
Lac, & mel Quernum conciliare ſolet.
Non ſic Alcides; vel ouem petit ille, vel hircum,
Vtquè lupos abigat, pinguia dona legit.
Cura quid ergo iuuat, ſi, quod ſeruatur ouile,
Siue lupis, ſiue à Præſide, triſte perit?

Id. ibid. ep. 27.

Interim autem Fructus hoſce literarios blandè carpendi maneat Officium, quos prima ſat eſt vt attingant leniter Labra, minimè Dentes mordeant.

Ingenio libanda tuo, non dentibus offert,
Qui tibi dat, Lector, Poma priora Liber.
Sordeat haud Munus ſi Sorba nouiſſima dantur;
Vt meliora ferat, iam prope BACCHVS erit.

FINIS SECVNDI LIBRI.

AL-

ALPHABETICA TABVLA

Genericarum Arborum res indicans principaliores, & verba notabiliora.

INDEX.

Caput

INDEX.

INDEX.

INDEX.

Idoli

INDEX.

K

L

Ligna-

INDEX.

Natu-

INDEX.

O

P

Patien-

INDEX.

Pro-

Sacer-

INDEX.

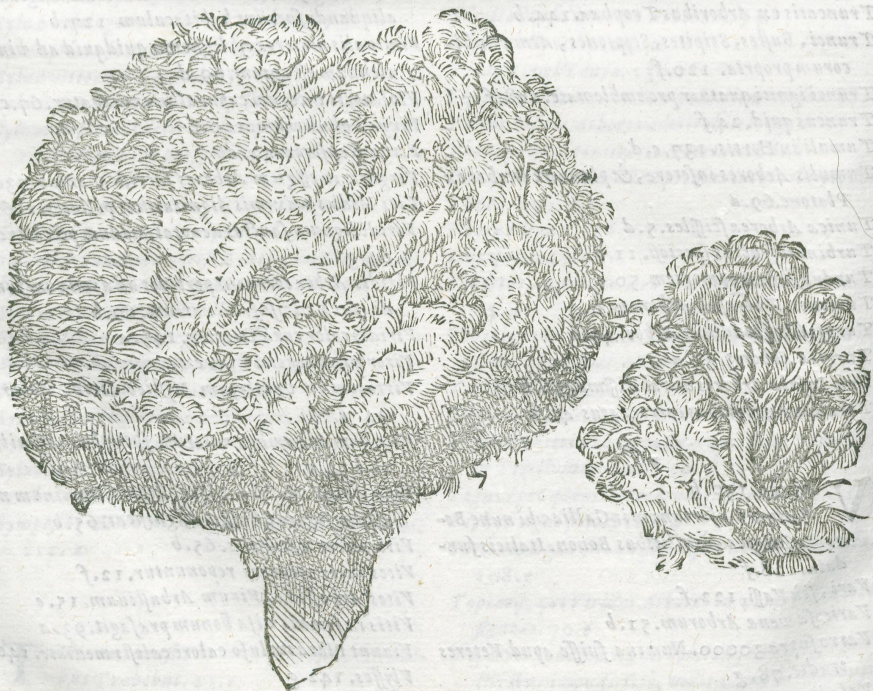
S

INDEX.

T

Ton-

INDEX.

ALPHA-

INDEX
RVBRICARVM TOTIVS OPERIS
Secundum ordinem proprium.

Auctores citati præsenti in Opere sunt Mille ducenti circiter, quorum Quadringenti, & vltrà Botanici dici possunt.

ALPHA-

ALPHABETICA TABVLA

Specificarum Arborum materies præcipuas, tam reales, quam nominales enuncians.

Ale-

INDEX.

Arbor

INDEX.

Bea-

INDEX.

Car-

INDEX.

Cha-

cori-

INDEX.

se

Doro-

INDEX.

INDEX.

INDEX.

Geor-

INDEX.

H

Hetru-

INDEX.

quo-

Ma-

INDEX.

M

Ma-

INDEX.

INDEX.

Hic obiter monere possumus Lectorem nos plura Herbarũ monstra obseruasse à nemine huc-usque tacta, quæ, Deo iuuante, si vita supererit in proprio volumine edendo distinctim, & fusè ponemus, quorũ aliquot in musæo publico super tabulas ligneas extensa agglutinata, atq; fortius confixa locauimus, vt Betæ caulem Arboreę ferè crassitudinis, & altitudinis; Echiũ scorpioide ingentis herbaceæ molis, & latitudinis, &c.

Nabal

INDEX.

N

INDEX.

INDEX.

Po-

INDEX.

INDEX.

Quer-

INDEX.

Ru-

INDEX.

Succes-

INDEX.

Ter-

INDEX.

V

Ve-

INDEX.

Vini-

INDEX.

FINIS.

DENDROLOGICVM SCHEMA.

Ethica Monſtra domat, cribrat Polyhymnia Dicta,
Omnibus vt proſint; hicquè Thalia viret.

REGISTRVM.

✠ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn
Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn
Omnes ſunt Terniones, præter Nnn Quaternionem.

Typographus Lectori.

Faciles impreſſionis lapſus, ſi ſapies, Lector dignoſces, & condonabis. Non omnes hic ideò tibi proponam corrigendos, ſed nonnullos tantum, qui ſenſum aliquo modo valeant alterare. Sic igitur legas, vbi contigerit, etiam, atque etiam rogo.

Pag. 33. lin. 47. eo pro &.
277. 36. adiecis adiecit.
311. 17. ſeguens ſequens.
327. 48. æquis aquis
412. 25 Chriſt. Chio.
Ibid. 26. Suidar Suidas.
561. 40. Alcides Euryſtheo. Inachijs Alcides
571. 11. ſit ſic.
Ibid. 12. ciu.s ciuis.
559. 18 ſi ſit.
Ibid. 36. Syllam Scyllam,
570. 50. quo qua.
577. 41. deuenere de vere.
593. 46. ΜΗΛΩΠ ΜΗΛΩΝ.
Ib 47. ἐυσυγχορέεται ευσυγχωρέεται.
596. 18. alij aliæ.

BONONIÆ, Ex Typographia Ferroniana 1667. Superiorum permiſſu.

